RICHARDI BENTLEII

NOTAE ATQUE EMENDATIONES

IN

Q. HORATIUM FLACCUM

INTEGRAE

NUNC

SEPARATIM USUI CRITICO

DILIGENTISSIME TYPIS EXSCRIPTAE

CUM

IPSIS INDICIBUS BENTLEIANIS

CURANTE

IOANNE FRIDERICO SACHSE
GYMNASII QUEDLINB. RECTORE

QUEDLINBURGI ET LIPSIAE

SUMPTIBUS GODOFREDI BASSI

MDCCCXXV.

EDITORIS PRAEFATIO.

Antiquarum litterarum studiosis S.

Inter litterarum monumenta, quae inde ab undecimo superioris saeculi anno post Lambini, Cruquii, Torrentii, Tanaq. Fabri aliorumque lucubrationes ut plurimum fecerunt ad Vatis Venusini carmina a naevis et corruptelis librariorum purganda faciliorique interpretationis usui praeparanda Richardi Bentleii, summi olim inter Britannos critici studia locum certe obtinuerunt insigniorem. Is enim fuit Rich. Bentleius, qui tanta ingenii felicitate, tam acri iudicii acumine, tam larga doctrinae copia et ubertate, tum vero Veterum imprimis Grammaticorum et antiquitatis usu, omnisque Latinitatis tam rara et exquisita cognitione, metricae denique artis tam singulari et egregia facultate ornatus excelleret, ut nulli propemodum inferioris aetatis critici in his omnibus illi pares, perpauci vix in singulis illo superiores fuisse videantur.

Sed optandum erat, ut talis viri curae plenissimae in Horatium etiam iis frugiferae

fierent, qui ob rei familiaris angustias maioris pretii sumptibus impares ab emptione utilissimi operis, curis iteratis prolixius editi, aegre abstinerent; Bentleianas autem disputationes in aliarum editionum singulis locis carptim obvias, ex impugnatorumque tantummodo censura enotatas vix primis labiis degustarent. Tum vero omnino haud dubitandum est, quin hac sola via et ratione Bentleiana, quam hodie potissimum in Germania felicius ingredi solent fere omnes, qui ultra tirocinia docent, harum litterarum statores, profecto accuratius quoddam poëtae studium promoveatur, quam istorum lautitiis, qui, si Diis placet αἰσθητικῶς — Veteres habent κριτικῶς — Vatem interpretari maluerunt.

Quae quum saepenumero animo reputavissemus atque iidem vidissemus, permultos, qui postea extiterunt, tam criticos quam interpretes, iusto saepius, potissimum in Lyricis, ubi interdum nonnihil frigere solet Bentleius, perquam male habuisse doctissimum hominem, eumque vel in aberrationibus magnum, et, quod ubique locorum hi commentarii ipsi optime probant, in singulos quosque, vel in istum Baxterum semper humanum, immo vero modestissimum; nonnullos adeo recentioris aetatis, inter quos et Wetzelium fuisse dolemus, acerbitate quadam vere Scioppiana incitatos eius nomen identidem conviciis dilaceratum paene risui exposuisse: eo lubentius probavimus Librarii, Viri hone-

stissimi consilium, quo curandum erat, ut haecce κειμήλια in permultorum manus venirent atque integritate sua incontaminata et plenissima in librariis officinis publice prostarent separatim et viliori pretio venalia.

Iam igitur habebunt iuvenes bonarum litterarum studiosi, praesertim si qui solertius in Academiarum scholis aut seminariis philologicis his studiis incumbunt, quo, melioribus copiis subsidiisque innixi, quasi integra causa ac proprio Marte certiorique iudicio adversariorum notationes vel ipsi probare vel improbare possint.

Restat, ut paucis exponamus, quae in hanc rem facienda putavimus. Primum igitur, textu ipso editionis Bentleianae, cuius immutationes notae ipsae satis superque produnt, nunc prorsus remoto, id unice egimus, ut hae notae atque emendationes ad optimum exemplar Amstelodamense quam diligentissime typis exscriberentur. Deinde, ut ipsae essent integre BENTLEIANAE, neque ex singulis locis horum commentariorum parce excerptae, neque novis additamentis adauctae. Quae enim post BENTLEIUM CUNINGAMI, SANADONI, GESNERI, ZEUNII, IANII, HABERLANDI, HEINDORFII, MITSCHERLICHII, DOERINGII, BOTHII aliorumque doctissimorum virorum novissimis studiis debent Musae Horatianae, iis omnibus ac singulis aeque integris nullo modo carere possunt, quotquot sunt harum litterarum iusti arbitri atque interpre-

tes. Tum ex indicibus tantummodo Bentleianos retinuimus, vel aliorum auctorum singula in his notis obiter emendata, vel ea verba, quae in iisdem passim accuratius explicantur, diserte exhibentes, qui tamen ita ordinandi erant, ut cum Paginis nostrae editionis congruerent. Treteri denique indices, ab Avemano et Isaaco Verburgio, sed in obscurae paene diligentiae laudem curiose congestos, ne et moles operis nimium cresceret et iustum mercatus pretium excederet, plane separandos duximus. Si qui tamen sunt, qui talia desiderent, hi in Wetzelii aut Doeringii aliorumque copiis locupletissimis abunde habebunt, in quo acquiescere possint.

Scripsi Quedlinburgi Nundinis Lips. Paschal. a. MDCCCXXV.

RICHARDI BENTLEII

PRAEFATIO

AD

LECTOREM.

Pauca sunt, Lector benevole, de quibus certiorem te fieri velim, priusquam Horatium meo munere, nisi fallor, meliorem nunc cultioremque in manus tibi sumseris. Cum ante aliquot annos provinciae cuidam admotus essem; ubi aliena negotia, curaeque molestissimae per caput quotidie salientes, severiora omnia studia de manibus mihi excusserant: constitui mecum, ne Musarum me amorumque veterum oblivio prorsus caperet, amoeniorem quempiam Scriptorem edendum mihi sumere, levioris operae materiaeque, quae animum tranquillum et defaecatum non tam requireret, quam efficeret: quaeque horis subcisivis edolari, et mille interpellationes sine gravi damno pati posset. Ante alios autem placuit Horatius; non quod in eo plura, quam in alio fere quovis seu Latino sive Graeco, restituere me et emendare posse confiderem; sed quod is omnium veterum maxime vel merito suo vel genio quodam et placendi sorte in manibus hominum pectoribusque haereret. Formam vero et institutum operis sic mihi definivi terminisque his circumscripsi; ut ea sola attingerem, quae ad sanitatem sinceritatemque Lectionis pertinerent, cetera illa pluraque, quae ad Historiam et Mores antiquos grandem illam Commentariorum silvam et instrumentum spectarent, prorsus praeterirem. Per me quidem eruditis viris, qui in illo stadio decurrerunt, suus honos salvus esto: utilissimam sane operam navarunt; quae, nisi ab illis occupata foret, iam nunc necessario impendenda esset de integro, sine

qua aditum tibi patere ad haec Nostra frustra speraveris. Sic enim se res habet: diffusa illa lectio et eruditio, veterisque totius Latii et Graeciae notitia, quae in illa studiorum materie totum constituit, in hac Nostra partis duntaxat infimae et initiorum apparatusque locum obtinet. Omnia quippe tibi ista in numerato esse prius oportet, quam de quovis Scriptore sine dementissimae temeritatis nota censuram agere audeas: est et peracri insuper iudicio opus; est sagacitate et ἀγχινοίᾳ; est, ut de Aristarcho olim praedicabant, divinandi quadam peritia et μαντικῇ: quae nulla laborandi pertinacia vitaeve longinquitate acquiri possunt, sed naturae solius munere nascendique felicitate contingunt. Inde est, quod, cum in ceteris disciplinis eventus laboribus votisque respondeat; contra in hac Critices palaestra, ex tam multis, qui libris studiisque insenescentes per integram vitam hoc saxum volverunt, exstiterunt oppido pauci, qui speratum sibi apud posteros nomen nancisci valuerunt. Et tamen, ne id forte nescias, longe longeque difficilius est hodie, quam superioribus erat annis, emendationes conscribere. Ita omnia illa, quae ex scriptorum Codicum collatione clare et ultro se ingerebant, praecepta iam sunt et anticipata: neque quidquam fere residuum est, nisi quod ex intima sententiae vi et orationis indole solius ingenii ope sit eruendum. Plura igitur in Horatianis his curis ex coniectura exhibemus, quam ex Codicum subsidio; et, nisi me omnia fallunt, plerumque certiora: nam in variis Lectionibus ipsa saepe auctoritas illudit, et pravae emendaturientium pruriginì abblanditur; in coniecturis vero contra omnium Librorum fidem proponendis et timor pudorque aurem vellunt, et sola ratio ac sententiarum lux necessitasque ipsa dominantur. Quid quod, si ex uno alterove Codice discrepantem aliis scripturam expromas, frustra es si unico duobusve testibus adversus centum fidem facere postulas; nisi tot argumentis muniveris, quae

vel sola pene sine Codicis testimonio ei rei probandae sufficere possint. Noli itaque Librarios solos venerari; sed per te sapere aude, ut singula ad orationis ductum sermonisque genium exigens ita demum pronunties sententiamque feras. Enimvero haud animi me fallit, tot in Flacco emendationes iniquis oculis plerosque aspecturos, nec nisi vi et ingratiis receptas tam diu lectiones veteresque avias sibi revelli passuros. Quippe in aliis auctoribus minus sibi tritis pro libitu id fieri non aegre tulerint; in hoc, quem iam inde a pueritia dies noctesque versarunt, quemque intus et in cute se novisse opinati sunt, tot iam menda detegi, tot absurda sensuque cassa redargui, quasi convicium sibi factum interpretabuntur. Horum ego ut praeiudicio et ἀνθολκῇ occurrerem; fuse pleraque et prolixe praeter morem meum in adnotationibus deduxi: ut vel indignantes ac reluctantes cum rationum pondere tum exemplorum numero obruerem, inque meam tandem sententiam vel obtorto eos collo traherem. Hoc rogo in memoria habeat eruditior Lector et acutior; siquando forte, cum duobus verbis rem pervinci potuisse putet, ex longo tractu adnotationis fastidium eum ceperit. Non raro tamen etiam data opera brevior contractiorque fui; partim taedio ut fieri solet furtim obrepente, partim consulto viribus parcens et quae in promtu mihi erant opes dissimulans: ut ne ubique iudiciis hominum diffidere viderer, utque stolidi et ad depugnandum parati se in laqueos inopinantes induerent, risum iocumque nasutioribus daturi. Qualiacumque vero haec sunt, aestivis tantum mensibus (ita tamen ut uno alteroque biennio fuerint prorsus intermissa) et primo impetu ac calore sine lima curisve secundis descripta, sic madida fere charta (ut nemini hic meorum non compertissimum est) ad typographos deferebantur. Neque enim aut animus aut otium erat calamistris illa inurere; nec tanti emerim ieiunam illam obscurae diligentiae laudem: ac pude-

bat praeterea nugis calamique lusibus pondus velle addere, et ἐπὶ φακῇ quod aiunt μύρον: sic tamen, uti spero, ut nec sermonis puritatem, nec ordinis lumen, neque rationum vim et perspicuitatem vel in his αὐτοσχεδίοις desideres. Porro autem, ut scias quibus opibus instructus periculosae huic me operae accinxerim; praeter vetustos illos codices *Lambino*, *Pulmanno*, *Cruquio*, *Torrentio*, *Bersmanno*, *Statio*, aliisque versatos olim et excussos, aderant et mihi Membranae veteres minime poenitendae. Vetustissimum sane exemplar annorum facile DCCC, cui tamen Epistolarum et Sermonum pars magna deerat, suppeditavit et huc transmisit praestantissimus *Graevius* ὁ μακαρίτης; post cuius obitum in Bibliothecam *Serenissimi Electoris Palatini* cum reliqua eius libraria supellectile concessit. Alterum supparis aetatis in Bibl. *Leidensi* contulerat ὁ κριτικώτατος *Nicolaus Heinsius*, ut et *Zulichemianum* annorum DC: quorum varias lectiones descriptas manu *Heinsii*, coniecturis quoque eius identidem interpositis, disertissimi Viri *Petri Burmanni* comitate nactus sum. *Vossiani*, prioribus illis optimis non inferioris, et *Markiani* qui Epistolas modo habet, lectiones serius paullo in manus venerunt, opera eruditi iuvenis *Abrahami Frankii* in Batavia descriptae. Ex Britannicis, quos omnes ipsi oculis usurpavimus, palmam facile aufert Codex Collegii *Reginensis* Oxonii, DCC annorum et ab omni parte integer: post hunc Liber e Bibliotheca *Regiae Societatis* Londini, alter *Petrensis Domus* Cantabrigiae, tertius Collegii *Magdalenensis* Oxonii, quartus Viri ornatissimi *Rogeri Galei*, quintus Reverendi admodum Episcopi *Eliensis*, qui sub initiis Typographiae scriptus est eadem plane manu ac alter e Collegio *Regio* Cantabrigiae, qui falso praeconio *Bembinus* venditatur. Praeter hos et alii plures accesserunt, qui partem tantummodo Horatianorum operum continebant; *Battelianus*, ex Museo Cl. *Ioannis Battely*

Archidiaconi nuper Cantuariensis, cui Epistolae omnes, et Sermones aliquot libri I di desunt; alter e Bibliotheca *Regia*, Sermones et Epistolas Artemque complexus, cui plane geminus est ab eodem Librario descriptus in Collegio *Magdalenensi* Oxonii. Eadem fere habent tria exemplaria ex Collegio nostro *S. Trinitatis*; Carmina vero et Epodos *Bodleiani* duo et *Vigorniensis*; Artem autem Poëticam *Vigorniensis* alter et *Digbeanus* Oxonii, et *Moreti* liber a *Nic Heinsio* olim collatus. Porro etiam vidimus, quas e Codice *Colbertino* Lutetiae varias exscripserat lectiones vir celeberrimus *Eduardus Bernardus*, et e *Franekerano* nescio quis; verum uterque pauculas tantum et leviore cura. Hos omnes manu exaratos Codices, quos seu ipsi excussimus, sive amicorum beneficio nunc primum literato orbi exhibemus, *Nostrorum* subinde vocabulo indicamus, ut et aliis editoribus sollemne est: quod ideo hic monendum erat, ne cavillator aliquis cornicum hic oculos gestiat configere. Neque vero Editiones vetustas omniumque principes negligendas mihi existimavi, *Venetam* anni MCCCCLXXVIII, et *Argentinensem Iacobi Loscher* poëtae laureati anni MCCCCXCVIII; quas Nobilissimi Viri Caroli *Sunderlandiae Comitis* instructissima bibliotheca mihi suppeditavit; quarumque haec non ex exemplaribus Italis iamdudum editis, sed ex manuscriptis Germanicis expressa est. Accesserunt his ex Bibliotheca *Regiae Societatis*, altera Veneta anni MCCCCXC, in qua prima ut opinor Scholiastae Veteres *Acron* et *Porphyrion* comparuerunt; et *Acronis* exemplar scriptum, quod olim erat sua aetate celeberrimi viri *Bilibaldi Pirkheimeri*. Ceterum ubicumque vel ex codicibus vetustis vel ex ingenio sic clare verba restituimus, ut omnino in ipsum quem vocant Contextum ea recipi oporteret: ita caute et pudenter rem gessimus, ut ne minimum quidem a probatissimis editionibus deflexum nobis sit, quin receptam simul lectionem in ima

pagina posuerimus; adeo ut uno lector conspectu tam novam hanc quam superiores editiones non sine magno suo commodo et voluptate contemplari queat. Ut enim stulta eorum superstitio est, qui nihil quicquam in Contextu novari volunt, manifestissimum sit licet certissimumque; ita rursus improbanda est et non ferenda aliorum fiducia, qui clam immutare quicquam et interpolare audent, neque lectorem de ea re vel verbo admonent. Porro autem Orthographiae rationem institui ad Augusti saeculi normam, quae ex Inscriptionibus, Numis, Vetustioribusque Membranis abunde constat, quamque et alii et praesertim *Nic. Heinsius* in Virgilio suo secutus est. Ergo praeter *Volgus*, *Divom*, *Inpius*, *Conpesco*, et cetera eiusmodi, Accusativos plurales, ubi Genitivi in *Ium* exeunt, in *Is* hic terminatos habes. *Urbis*, *Auris*, *Omnis*: quae omnia me in antiquioribus Flacci Codicibus reperisse fide optima testari possum. Neque vero, in Poëtis praesertim, dissimulari id oportuit; cum, ut ex Gellio et aliunde notum est, iudicium artificiumque scriptoris versuumque suavitas in illis terminationibus plerumque spectetur. *Carminum* vero, non *Odarum*; *Sermonum*, non *Satirarum* libros; atque in his singulos quosque Sermones *Eclogas* inscripsimus; et Membranarum et Grammaticorum auctoritatem veterum secuti. *Eclogarum* sane nomine Silvas suas appellavit Statius, Praefatione libri III. et IV; quin et Flacci Epistolam Suetonius, Carmen vero Ausonius in praefatione Griphi, *Eclogam* nuncuparunt. Nimirum omni brevi Poëmatio id olim vocabulum indebatur; ut ex his Plinii constat Epist. IV, 14. *Unum illud praedicendum videtur, cogitare me has nugas inscribere*, HENDECASYLLABI, *qui titulus sola metri lege constringitur. Proinde sive Epigrammata, sive Idyllia, sive* Eclogas, *sive (ut multi) Poëmatia, seu quod aliud appellare malueris, licebit voces: ego tantum Hendecasyllabos praesto.* Porro ut Teren-

tium ex *Calliopii*, Virgilium ex *Asterii* Cos. anno post Christum CCCCXCIV, Valerium Maximum ex *Helpidii Domnuli*; ita Flaccum ex *Mavortii* recensione hodie habemus. Sic enim in antiquioribus Codicibus, Leidensi, Reginensi aliisque, post Epodos literis maiusculis scriptum fertur: VETTIUS AGORIUS BASILIUS MAVORTIUS V. C ET INL. EXCOM. DOM. EXCONS. ORD. LEGI ET UT POTUI EMENDAVI. CONFERENTE MIHI MAGISTRO FELICE ORATORE URBIS ROMAE: hoc est, *Vir Clarissimus et Inlustris*, *Excomite Domestico*, *Exconsule Ordinario*. Quis fuerit ille Magister *Felix*, qui eodem hic quo *Donatus* titulo honestatur *Oratoris Urbis Romae*, equidem nescio: at *Mavortius* is ipse est, qui Consul erat sine Collega anno post Christum DXXVII: unde Fasti egregie illustrari possunt, cum aliunde iste *Mavortius* nulla alia re nisi cognomine solo innotescat. Iam vero et illud monendum est, Editiones principes et recentioris aetatis Codices alio ac nunc solemus ordine *Artem Poeticam* collocare, post Carmen nempe Saeculare ante Sermones et Epistolas: vetustiores vero omnes Membranas post Carminum libros *Artem* Epodis praeponere. Si quaeris, quisnam ex his ordo recte se habeat, seriemque temporum, quibus singula ab auctore edita sunt, rite conservet, vetustusne ille an medius an hodiernus; nullus profecto omnium. Magno quidem studio et acerrima contentione post *Tanaquilli Fabri* operam Clarissimi Viri *Dacerius Massonus*que in hanc arenam descenderunt; quorum equidem acumen et eruditionem in partibus laudo; in operis vero summa totoque constituendo rem eos infeliciter admodum gessisse censeo. Horum enim rationibus, et Carminibus et Epodis et Sermonibus Epistolisque scribendis uno ac eodem tempore vacavisse Nostrum necesse est; et singula quaeque poëmatia separatim in vulgus edidisse: quorum utrumque a vero alienum esse mihi pro comperto est. Quippe omnibus, qui eiusmodi

Poëmatia scripserunt, id in more erat, ut non sparsas Eclogas, sed integros Libellos semel simulque in lucem ederent. Ita *Catullus* fecit, ut ex Epigrammate I constat, *Cui dono lepidum novum* LIBELLUM: ita *Tibullus*, quem vide Elegia I. libri tertii, v. 7. et 17. ita *Propertius* Eleg. I. librorum II, III, et IV. ut et Libri II. Elegia X, v. 25. et XIX, v. 39: ita *Virgilius* Bucolica dedit, uti patet ex ultimo illo, *Extremum hunc, Arethusa, mihi concede laborem:* ita *Naso* Amorum et Tristium et Ponticorum libros, ipso teste: ita *Statius* Silvas suas: ita *Martialis* Epigrammata, ut Praefationes eorum fidem faciunt: ita *Persius* Satiras; *Phaedrus* et *Avienus* Fabulas; *Ausonius, Prudentius, Sidonius, Venantiusque* sua Carmina; quod ex eorum Prologis abunde patet. Quid quaeris? Ipse quoque Horatius Libellos suos iunctim editos aperte indicat; primum Carminum librum ex Prologo; secundum tertiumque ex Epilogis; Epodos ex illo XIV. *Inceptos olim promissum carmen Iambos Ad umbilicum adducere*; Sermonum priorem librum ex versu ultimo, *I puer atque meo citus haec subscribe* LIBELLO; posteriorem ex Prologo; priorem vero Epistolarum et ex Prologo et ex Epilogo. Quartum vero Carminum, et Epistolarum secundum *longo* post cetera *intervallo* emissos esse, plenissimum est *Suetonii* testimonium; quod qui aut refellere aut eludere conantur, inanem operam insumunt. His iam positis; primum Horatii opus statuo *Sermonum* librum *primum*, quem triennio perfecit intra annos aetatis XXVI, XXVII, XXVIII; postea *Secundum* triennio itidem, annis XXXI, XXXII, XXXIII; deinde *Epodos* biennio, XXXIV et XXXV; tum *Carminum* librum *primum* triennio XXXVI, XXXVII, XXXVIII; *Secundum* biennio, XL, XLI; *Tertium*que pariter biennio, XLII, XLIII: inde *Epistolarum primum* biennio, XLVI, XLVII; tum *Carminum lib. quartum* et *Saeculare* triennio, XLIX, L, LI. Postremo *Artem Poe*

ticam et *Epistolarum librum alterum*, annis incertis. Intra hos cancellos omnium poëmatiωn natales esse ponendos, et ex argumentis singulorum et ex Annalium fide constabit. Inde est, quod in Sermonibus et Epodis et Carminum primo, *Caesar* semper, nunquam *Augustus* dicitur; quippe qui id nomen consecutus est, anno demum Flacci XXXIX; in sequentibus vero passim *Augustus* appellatur. Inde est, quod in Sermonibus et Epodis *Iuvenem* se ubique indicat; et quod sola Satirarum laude inclaruisse se dicit, ut Bucolicorum tum Virgilium (Serm. I, 10. v. 46.) nulla Lyricorum mentione facta. In ceteris autem singulis procedentis aetatis gradus planissimis signis indicat: idque tibi ex hac serie iam a me demonstrata iucundum erit animadvertere; cum operibus Iuvenilibus multa obscaena et flagitiosa insint; quanto annis provectior erat, tanto eum et poëtica virtute et argumentorum dignitate gravitateque meliorem castioremque semper evasisse. Ceterum ubicumque viri doctissimi extra limites hic positos in adsignandis temporibus evagantur, toties illi in errores prolabuntur. Facile quidem mihi foret id in singulis ostendere, verum unum modo alterumve hic attingam, cetera tuae industriae relinquens Libri I. Carmen 21, *Dianam tenerae dicite Virgines*, perperam *Saeculare* vocant, et ad Horatii annum XLIX. referunt; ringente Suetonio, qui tres Carminum libros *longo intervallo* eum annum praecessisse testatur. Atqui nihil quicquam hic de *Saecularibus* ludis proditur; sed aut ad Dianae aut Apollinis festum spectat, quorum illud mense Augusto, hoc Iulio singulis annis celebrabatur. Eodem pertinet Catulli carmen XXXV, *Dianae sumus in fide*; quod *Saeculare* etiam a viris doctis pessime inscribitur; cum nihil ibi de *Saeculo* habeatur, isque diu diem obierit ante Ludos Augusti Saeculares. Tum et II, 17. *Ad Maecenatem aegrotum*, immani parachronismo ad Horatii annum LV. ultra libri quarti tempora able-

gant; idque levi et futili argumento, quod eo anno continua insomnia vexari coeperit Maecenas triennio ante diem fatalem. Quasi vero non plus semel in tam longa vita aegrotaverit, quem Plinius maior VII, 51. *perpetua febre* ab adolescentia laborasse tradidit. Illud vero in Sermone VI, libri 2, *Quid, militibus promissa Triquetra, Praedia Caesar, an est Itala tellure daturus?* non, ut volunt, ad pugnam Actiacam annumque Flacci XXXV. referendum erat, nec ad Philippensem annumve XXIV: quippe de agrorum divisione hic agitur, quae post *Siculam* de Pompeio victoriam et Lepidi deditionem in Campania alibique facta est, anno Flacci XXXI, ut disertis verbis narrat Dio p. 456, 457. Plutarchus Antonio p. 941, Paterculus II, 81; et Appianus p. 1176. Alia omnia pari facilitate refutari possent; sed his fruere et vale.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM

LIBER I.

I. AD MAECENATEM.

PROOEMII, ut res ipsa indicat, sive Prologi locum carmen hoc obtinet, ceterisque huius Libri absolutis novissimum accessit. Sed vereor equidem, si certa hic est Librariorum fides, ne non ex Pindari sui praecepto πρόσωπον τηλαυγὲς, non *purpureum qui late splendeat*, sed vilem sordidumque panniculum Noster assuerit. Siquidem omnes iam a literis renatis de impedita hic et salebrosa oratione questi sunt: videamus locum integrum, quem libri scripti editique omnes sic exhibent:

Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse iuvat; *metaque fervidis*
Evitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit *ad Deos.*
Hunc, *si mobilium turba Quiritium*
Certat tergeminis tollere honoribus;
Illum, *si proprio condidit horreo*
Quicquid de Libycis verritur areis:
Gaudentem patrios findere sarculo
Agros, Attalicis conditionibus
Numquam dimoveas, *ut trabe Cypria*
Myrtoum pavidus nauta secet mare.

Iam quaeritur, HUNC et ILLUM unde pendeant, et cuinam verbo connectantur. Aut enim haec structura est, *Iuvat hunc, illum;* aut ista est, *Evehit hunc, illum:* aut illa denique, *Dimoveas hunc illum:* nihil est quartum: et tamen nulla ex his tribus constructio recte procedit. Esto enim; postrema forte prae aliis tibi arriserit: *Numquam*, inquis, *dimoveas* HUNC amplissimis honoribus auctum, ILLUM totius Africae praedia possidentem, ut mutato vitae instituto *Mercatores* esse velint. Ain' vero? Profecto haud stulte sapiunt, si nolunt se tot et tantis periculis sine caussa exponere; neque dubio mari opes quaerere, quas domi iam affatim habent. Quid, quaeso, hic tam mirum? Metuendum credo erat, ne Pompeio quis vel Caesari vel Crasso persuaserit, ut relictis rebus omnibus mercaturam exercerent. Illud quidem, quod mox sequitur, accipio proboque; ubi *Rusticum* paterni agri cultorem vel luculentissimis conditionibus negat *dimoveri* posse, ut pristino vitae genere relicto Mercator esse incipiat; quippe qui parvo contentus, proculque a negotiis et

Neptuno vitam agens, securam suam paupertatem operosis incertisque opibus anteponit. Hoc quidem et verum est, et memoratione dignum: illud alterum de Imperatoribus et praedivitibus, qui nolint fieri mercatores, est ineptum prorsus et inficetum; uti iam pridem Iulius Scaliger Ianusque Rutgersius recte animadverterunt. Sed fortasse iam alteram mavis constructionem, *Iuvat* HUNC, si honoratus est; *Iuvat* ILLUM, si dives. Recte sane: nisi vetaret hoc emendati sermonis lex et consuetudo. Cum enim integra sententia, *Palmaque nobilis Terrarum dominos evehit ad Deos*, inter verba ista interveniat, numquam ullis machinis efficies, ut τὸ IUVAT per sententiae istius intervallum ad HUNC usque rite transduci possit. Restat tertia, (quae Rutgersii coniectura erat; et itidem Isaaci Pontani, narrante et plaudente magno Gatakero Advers. Posth. c. XVI.) ut distinctione constituta post *Palma nobilis*, *Evehit* ad sequentia referatur. *Evehit ad Deos Hunc*, si honores consequitur: si divitias, *Illum.* Sed et haec constructio, prioribus licet illis aliquanto commodior, non uno nomine displicet. Quam violentum enim et coactum, ut *Palma* divellatur ab *Evehit*, cum ipsa orationis series artissime ea connectat? Quam ieiunum porro et aridum, omnique Venere spoliatum, *Palma nobilis;* nisi reliqua subiunxeris? Illud *Evehit* quoque, ut verbi impersonalis hic vice fungatur, quis patienter ferat? Denique unde datum sumis, ut qui magnam vim frumenti in horreis suis occultaverit, continuo ea de caussa *ad Deos immortales evehi* dicatur? Haud credideram tam facilem tritamque fuisse ad Superos viam. Indignum vero, si triparcos illos *Ummidios*, *Fufidios*, *Staberios*, *Opimios*, et *immundos Nattas* iam Noster propter auri et frumenti acervos inter *Deos* hic collocet, quos in Satiris vix *hominum* loco aut numero censuerat habendos. Numquam, mihi crede, sic Flaccus desipuit. At si illa sic coniungis, ut *Palma nobilis ad deos evehat;* iam recte erit et de more, ut qui Olympia vicerint, Diis comparentur. Noster alibi Carm. IV. 2.

> *Sive quos* Elea *domum reducit*
> Palma caelestes.

Cicero pro Flacco c. 15. *Homo nobilis Atinas pugil Olympionices: hoc est apud Graecos prope maius et gloriosius, quam Romae triumphasse.* Vides hos Victores pluris apud Graecos fieri, quam Romae Triumphatores. Iam vero, qui Romae triumphabant, cum Diis comparabantur, ut iterum Noster Epist. I, 17.

> *Res gerere et captos* ostendere civibus *hostes*
> *Attingit solium Iovis et* caelestia *tentat.*

Ergo aut maiore aut pari saltem iure Olympionicae ad Deos evehendi erant. Quin illi apud Lucianum in Anacharsi plane *ΙΣΟΘΕΟΙ Diis aequales* perhibentur: unusque

ex iis Philippus post obitum, alter Euthymus, etiam vivus sentiensque, divinos honores consecutus est; uti narrat Herodotus, Plinius, aliique. Ut proinde nullo modo audiendi sint Rutgersius ceterique: neque *evehit ad Deos* alio referendum, quam ad Palmam Olympicam. Quid igitur fiet? Enimvero correctione locus iuvandus est, priusquam ullam inde sani coloris sententiam extuderis. Eum sic a poeta profectum esse pro certo polliceri ausim:

Sunt quos *curriculo pulverem Olympicum*
Collegisse iuvat, *metaque fervidis*
Evitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos Evehere *ad Deos:*
Hunc, *si mobilium* — Illum, *si proprio etc.*

Ubi ordo et sententia est: Diversa, o Maecenas, sunt hominum studia: *Sunt-Quos iuvat palma* Olympiaca, quae *nobilis* est vel ad Deos immortales victorem *evehere. Hunc* iuvat, si honores consequitur; *Illum*, si divitias: *Agricolae* numquam persuaseris, ut mercator fiat; neque rursus *Mercatori*, ut rure degat: *Est qui* vitam voluptariam sequitur; *Multos* militia iuvat, *Quosdam* venatio: *Me*, si nomen et famam poetae Lyrici nancisci possum. Hoc totius orationis filum, haec Carminis mens est; de Pindaro, ut videtur, adumbrata, cuius haec extant apud Sextum Empiricum Pyrrh. Hypot. p. 18.

Ἀελλοπόδων μέν τινας εὐφραί.
Νουσιν ἵππων τιμαὶ καὶ στέφανοι·
Τοὺς δ' ἐν πολυχρύσεις θαλάμοις βιοτά.
Τέρπεται δὲ καί τις ἐπ' οἶδμ' ἅλιον
Ναΐ θοᾷ σῶς διαστείχων.

Sunt quos *iuvant velocium* equorum *honores et coronae:* Hos *in auratis thalamis vita:* Est qui *etiam delectatur, si celeri nave salvus per mare currit.* Ubi *τινας* dedimus pro *τιν'*, ob illud *τοὺς* quod sequitur; *βιοτὰ* autem pro *βιωτὰ·* *σῶς διαστείχων* pro *σῶν διαστείβων.* Iam autem ut verba Flacci, cum de sententia satis constet, paullatim explicemus; illud primum observabis, *τὸ Sunt quos* iunctim et *ὑφ' ἓν* accipiendum esse, perindeque esse ac si *Quosdam, Aliquos* dixisset; ita Graeci *Εἰσὶν ὃυς, εἰσιν οἷς* passim usurpant Noster Serm. I, 4. v. 24.

Quod sunt-quos *genus hoc minime* iuvat, *utpote plures*
Culpari dignos:

Ubi nisi *ὑφ' ἓν* legeris, *digni* utique, non *dignos* dictum oportuit. Arte Poet. 361.

Ut pictura poesis: erit-quae, *si propius stes*
Te capiet magis, et quaedam, *si longius abstes.*

Ubi hic quoque, nisi *ὑφ' ἓν* adsciscis, *quae* erat dicendum, non *quaedam.* Finge itaque hic esse, *Quosdam curriculo pulverem Olympicum collegisse iuvat: Hunc, si mobilium etc. Illum, si proprio etc.* et familiarior credo ad aures tuas

oratio accedet. Illud deinceps notabis, *Iuvat collegisse iuvat meta, iuvat palma*, vocabulum unicum *iuvat* in eadem periodo modo personalis verbi, modo impersonali potestatem habere: Sic Noster alibi Carm. IV, 1.

Me nec femina, nec puer
Iam nec spes animi credula mutui,
Nec certare iuvat *mero.*

et Iuvenalis XI, 199.

— *Spectent iuvenes, quos* clamor *et audax*
Sponsio, *quos cultae* decet assedisse *puellae.*

Atque haec paullo insolentior locutio Librariorum oculi caliginem offudit Sed praecipue eis fraudi fuit ignorantia constructionis, *Nobilis evehere:* quod loquendi genus, Graeco fonte deductum, Horatio et sequentis aevi poëtis ad modum familiare est. Sic Carm. I, 37. *Impotens sperare.* III. 12 *Celer excipere, Catus iaculari.* I. 12. *Blandus ducere,* I, 10 *Callidus condere.* I, 24. *Lenis recludere.* I, 37. *Fortis tractare.* IV, 14. *Impiger vexare.* IV, 12. *Largus donare, Efficax eluere.* Serm. II, 8. *Ridiculus absorbere.* Ep. I, 17 *Firmus pascere.* Persius I, 118.

Callidus *excusso populum* suspendere *naso.*

Silius Italicus, III, 375 et 387.

Saetabis, et telas Arabum sprevisse superba,
Et Pelusiaco filum componere *lino.*
Asper *frena* pati, *aut iussis* parere *magistri.*

Qualia innumera sunt apud Silium: multa apud Lucanum et Statium. Illud vero apud Nostrum Carm. I, 12. emendationem hanc unice confirmat: quippe ubi idem vocabulum eadem plane iunctura exhibetur:

Dicam et Alciden, puerosque Ledae,
Hunc equis, illum superare *pugnis*
Nobilem.

Cui geminum omnino est illud Silii lib. XI, 73.

Hic Torquatus avum fronte aequavisse *severa*
Nobilis:

et Propertii IV, 10. v. 42.

Nobilis *e tectis* fundere *gaesa rotis.*

Neque illud Lucani absimile est, III, 697.

Eximius *Phoceus animam* servare *sub undis*
Scrutarique *fretum:*

aut Persii VI, 6, quod sic corrigendum:

Mox iuvenes agitare iocos, et pollice honesto
Egregius lusisse *senes.*

Ita duo codices, alter Galeanus, alter Coll. Trinitatis; non ut vulgo *Egregios.* Habes itaque, aut omnia me fallunt, certissimam Flacci emendationem: ubi et sententia mirum quantum erigitur, et oratio novo cultu enitescit.

7. *Hunc, si Mobilium*] *Mobilium* recte habent codices vetustiores, quatuor Blandinii apud Cruquium, duo apud

Pulmannum, Bersmanni unus, et ex nostris optimi Leidensis, Graevianus, et pro varia lectione, eadem tamen manu, codex Collegii Reginae; tum etiam vetus Scholiastes. Desinant itaque ex recentioribus libris *Nobilium* ingerere, quum altero abhinc versu praecesserit, *palmaque nobilis;* quae quam inepta atque invenusta foret repetitio, quis non videat? Sane *Nobiles* Quirites dici poterant, ob imperii Rom. magnitudinem. Fatemur: sed quamobrem tandem *turba nobilium?* quae duo vocabula sic coniuncta se mutuo tollunt et evertunt. Epitheto illo *Mobilium* levitatem et inconstantiam vulgi in honoribus per suffragia sua deferendis notat et perstringit. Sic alibi, Epist. I, 19.

Non ego ventosae *plebis* suffragia *venor.*

Statius Silv. II, 2. v. 123.

Quem non ambigui *fasces, non* mobile *vulgus,*
Non leges, non castra tenent.

Seneca Herc. Fur. v. 169.

Illum populi favor attonitum,
Fluctuque magis mobile *vulgus*
Aura tumidum tollit inani.

Idem diu mendum insedit in omnibus Lucani codicibus, IV, 521.

sic cunctas sustulit ardor
Nobilium *mentes iuvenum etc.*

Tu lege ipsius loci sententiaeque ductu, Mobilium *iuvenum:* ut Virgil. Georg. III, 165.

Dum faciles animi iuvenum, *dum* mobilis *aetas.*

Nam quod apud Nostrum est, Carm. IV, 12. *Iuvenum nobilium cliens*, ubi plura afferemus, non eiusmodi est, ut receptae Lucani lectioni patrocinetur; aut ut cohorti Opiterginae iuventutis id epitheton inde donandum sit.

16. *Otium et Oppidi Laudat Rura Sui*] Ingeniosa profecto Valentis Acidalii coniectura est, in Notis ad Velleium Paterculum, II, 110.

Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium et oppidi
Laudat Tuta *sui: mox reficit rates*
Quassas, indocilis pauperiem pati.

Quam sibi tacite adoptavit acutissimus Gronovius Pater Observ. Eccles. c. X. p. 101. ubi sic emendat Paullini carmen:

Repetitque portum, et terreae tuto viae
Praevertit intutum maris.

Tutum, inquit, *viae: ut Horatio, Otium et oppidi Laudat Tuta sui.* Ego vero sagacissimis viris libenter accedo: iam, ut ferri forte possit lectio recepta, tamen aptior venustiorque est oppositio, hinc *Metuens*, illinc *Tuta. Tuta* autem absolute, ut Ovid. Trist. II, 201.

Unde precor supplex ut nos in tuta *releges.*

Tacitus, Annal. I, 2. *Ac novis ex rebus aucti* tuta *et praesentia, quam vetera et periculosa mallent.* Et XV, 29. *Exin Romanus laudat iuvenem, omissis praecipitibus* tuta *et salutaria capessentem. Tuta* autem *oppidi*, ut Virgilius XI, 882.

Moenibus in patriis atque inter tuta domorum.

Recte porro et convenienter iunguntur, *Otium et Tuta;* ut Martialis XII, 5.

Plura legant vacui, quibus otia tuta *dedisti.*

et III, 67.

Tuta *luditis* otium *carina.*

Virgil. Georg. III, 376.

secura *sub alta*
Otia *agunt terra.*

Denique rite et de more *Laudat tuta* aliquis; ut Noster Epist. I, 15.

Nimirum hic ego sum: nam tua *et parvula* laudo:

praesertim *Mercator*, qui rei parandae causa periculis se obiiciens, supremis sibi votis *Tuta otia* pollicetur: ut iterum Noster Serm. I, 1.

nautaeque *per omne*
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Sese ferre, senes ut in otia tuta *recedant.*

Equidem *rura oppidi* vel simile quid non usquam legisse memini.

II. AD AUGUSTUM.

10. *Nota quae sedes fuerat columbis*] Codex Battelianus pro varia lectione *Palumbis*, cui astipulantur illa veteris Scholiastae, *Leviter in re tam atroci et piscium et* palumborum *meminit.* Nimirum iam olim hic locus obelo notatus est: cum enim arboribus raro aut numquam *Columbae* insideant, quo iure *Ulmum* hic appellat *Notam* columbarum sedem? An reponemus itaque his fideiussoribus *Palumbis*? Illud tamen adversatur, quod et Noster alibi, et Virgilius *Palumbem* solent dicere, non *Palumbum.* Sed et *Palumbus* suos auctores habet, Columellam, Plinium, Martialem, Catonem De Re Rust. cap. XCI. Iam quidem apud Persium III, 15. post Pithoeum sic hodie fertur:

at cur non potius teneroque columbo
Et similis regum pueris.

Verum ibi et veteres editiones et tres quos consului codices *Palumbo* plane exhibent. Excusari poterit recepta Flacci lectio, si dixeris sub Columbarum nomine etiam Palumbes comprehendi: sed neque illo pacto vitatur ambiguum et *τὸ ἐνδιάβλητον.*

31. *Nube candentes humeros amictus*] Ita nunc pleraeque editiones: verum principes illae Venetae et Loscheriana *Candenti*, neque aliter olim Acron Scholiastes: *Melius*, inquit, *Nube candenti, quam Candentis humeros.* Idem in

codicibus aliquot repererunt Lambinus, Torrentius, aliique, qui tam suspenso hic pede leviterque rem transeunt, ut nescias cui magis lectioni faveant. Mihi vero in nullo melioris notae codice *candenti* illud est visum: omnes *candentis* clare exhibent: nisi quod in Graeviano litera S mala manu olim erasa est, ita tamen ut vel hodie manifesto se prodat. Sed rem ipsam videamus Iam primum qualis sodes hiatus erit, si legeris *Candenti*? qualem vel unum alterum nusquam hic inveneris. Illud deinde animadvertes, participiorum horum casus ablativos vix umquam apud Nostrum terminari in TI, sed in TE: ut hoc ipso in Carm. *Rubente*, *probante*: et alibi; *Fulgente arcu*, *Lamna candente;* etc. Vide quae dicemus ad Carm. I, 25. v. 17. Sed, quod caput est, illud *nube candenti* non tam non appositum est huius loci sententiae, quam prorsus contrarium. Nempe nube hic amiciendus erat Apollo, nequis eum mortalium inter ipsos versantem agnosceret: Hoc certum: et sic Homerus, unde hoc Noster mutuatus est, Iliad. E. v. 186.

ἀλλά τις ἄγχι
Ἕστηκ' ἀθανάτων νεφέλῃ εἰλυμένος ὤμους.

Sed Deorum aliquis prope adstitit, nube humeros amictus: et ibid. v. 344.

Καὶ τὸν μὲν μετὰ χερσὶν ἐρύσατο Φοῖβος Ἀπόλλων
Κυανέῃ νεφέλῃ.

i. e. *Atque Aeneam quidem manibus sustulit Apollo, nube nigra* tectus: scil. ne a Diomede conspiceretur. Et ex eodem fonte Virgilius Aen. XII, 416.

Hoc Venus obscuro *faciem circumdata* nimbo
Detulit.

et I, 15.

At Venus obscuro *gradientis aëre sepsit,*
Et multo nebulae *circum Dea fudit* amictu,
Cernere ne quis eos, neu quis contingere posset.

et ibidem 520.

Dissimulant et nube *cava speculantur* amicti.

Iam autem, qui quaeso convenit, aut quo poëtae consilio factum, ut qui oculos fallere et latere conetur, nubis istius *candore* se ipse manifestet? Hoc tam inepte incommodeque, ut nihil supra. Sed quid multis opus? Retinemus ex potioribus membranis *Candentis humeros: Candens, nitens, fulgens,* perpetua sunt *Humeri* epitheta. Statius Silv. III, 4.

sed non erat illi
Arcus, et ex humeris *nullae* fulgentibus *umbrae.*

et ibidem iterum.

humerosque *manu nudare* nitentes.

Tibullus, I, 8.

Huic tu candentes *humero suppone* lacertos.

Horat. Carm. I, 13.

Uror, seu tibi candidos *Turparunt* humeros.

et II, 5.

Non Chloris albo sic humero nitens.

Quod si humeri mortalium recte dicuntur *candere*, multo magis Apollinis, qui totus, quantus quantus est, fulget et candet. Virg. VIII, 720.

Ipse sedens niveo candentis *limine* Phoebi
Dona recognoscit populorum.

39. *Acer et Mauri peditis cruentum Vultus in hostem*]. Vir sagacissimus Tanaqu. Faber, *Emenda*, inquit, *Marsi*, *Nam Mauri imbelles: olim correctionem probabo.* Et in hanc soceri sui sententiam concedit celeberrimus Dacerius; promissum tamen eius minime absolvit: illud addit unicum, *sic extare in vetustis editionibus.* Magnopere equidem videre vellem tam raras, quas memorat, editiones: plurimas mihi usu venit inspicere; veterrimas in manibus iam habeo; nihil tamen quicquam vel legendo vel fando mihi compertum est de ea lectione: ut plane verear, ne ei somnium hoc advolaverit per eburneam portam. Nihilo tamen secius emendatio ista certissima est, refragantibus licet omnibus libris, et scriptis et editis. Quippe haec militis descriptio est, et *Fortis*, et *Peditis*, et *Cominus stabilique pede cum hoste pugnantis.* Tria haec plane indicantur his verbis, *Acer peditis vultus in hostem cruentum:* quorum ne unum quidem *Mauris* convenire iam tibi ostendam Principio multum abest, ut hi *Fortes* haberentur; utpote Hispanis, et Gallis, nedum Romanis, virtute inferiores. Hirtius de Bello Africano cap 6. *Accidit res incredibilis, ut equites minus triginta Galli* Maurorum *equitum duo millia loco pellerent, urgerentque in oppidum.* Livius XXIII, 26. *Nec Numida Hispano eques par fuit, nec iaculator* Maurus *cetrato, velocitate pari, robore animi viriumque aliquantum praestanti.* Neque vero *Pedites* Mauri ullo in numero erant; *Equitatu* solo valebat ea gens; nec *Cominus* denique vel iusta acie pugnabant, sed *eminus*, et Parthorum fere more statim refugientes, ubi iacula semel emiserant. Valer. Flaccus III, 537.

Ille velut Refugi *quem contigit improba* Mauri
Lancea.

Hirtius cap. 7. *Subito* Equites Mauri, *neque opinantibus Caesarianis, remiges adorti, multos iaculis convulneraverunt, nonnullos interfecerunt. Latent enim in insidiis cum equis inter convalles, et subito existunt*, non *ut in campo* cominus *depugnent.* cap. 97, Equites Mauri *atque Gaetuli non acie neque* ullo more proelii, *sed catervatim uti quosque fors conglobaverat, in nostros incurrunt.* Tacitus Hist. II, 58. *Ingens* Maurorum *numeros per* latrocinia et raptus *apta bello manus.* Claudianus de Bello Gildonico. 432.

Nec vos, barbariem quamvis collegerit omnem,
Terreat. An Mauri *fremitum raucosque repulsus*
Umbonum et vestros passuri cominus *enses?*
Non contra clypeis tectos galeisve micantes
Ibitis. In solis longe *fiducia telis.*
Exarmatus erit, cum missile torserit, hostis.
Dextra movet iaculum; praetentat pallia laeva.
Cetera nudus Eques. *Sonipes ignarus habenae.*
Virga regit. Non ulla fides, non agminis ordo.
Arma oneri, fuga praesidio.

Qui quidem locus vel unus rem totam conficit: cum et *Imbelles* fuisse Mauros testatur, et ex *equo* pugnare solitos, telisque *Eminus* missis continuo in *fuga* praesidium quaerere. Et praeterea, cum Horatius haec ita coniunxerit,

Quem *iuvat clamor*, galeaeque leves,
Acer et Mauri peditis cruentum Vultus in hostem,

ut plane *Peditem Galeatum* intelligi oporteat; miles ille *Maurus* omnino sine galea pugnam inire solet, ut docet te idem ille locus:

Non contra clypeis tectos Galeisve *micantes*
Ibitis: in solis longe fiducia telis.

Silius quoque X, 605.

patulis illa horrida campis
Sit metuenda lues; muros haud fregerit umquam
Exultare levis nudato corpore Maurus.

Denique ut condonemus haec omnia, demusque tibi et *Pedites* fuisse Mauros, et *Fortes*, et *Cominus*, et *Galeatos* in acie pugnavisse; quorum nihil est verum: stultissimus tamen omnium foret Horatius, si virtutis hic militaris exemplum de *Maura* gente petiisset. Quippe acri illo Mauri peditis vultu *Martem iuvari* dicit: eundemque *auctorem* Romulae gentis hic memorat, atque *genus* suum ac *nepotes* diu *neglectos* tandem *respicere.* Quid ergo? an Mars ille tandem suis propitiatus *Mauri* virtute delectetur? At quibus tandem cum hostibus conflictati sunt Mauri magis quam Romanis? Ergo ille hic *cruentus hostis*, et a Mauro confossus ac trucidatus, erit demum Romanus. Meliora vero, o Noster; atque apage tam indignam et in *nepotes* et in *auctorem* contumeliam. Illene ut ullius magis gentis quam virtute Itala iuvetur? Recte itaque repositum est, Marsi, qui miles Italorum omnium fortissimus semper est habitus. Strabo V. p. 241. *ΜΑΡΣΟΙ καὶ Πήλιγνοι, τὰ ἔθνη ταῦτα μικρὰ μὲν, ἀνδρικώτατα δέ.* Appianus Bel. Civil. I. p. 639. de *Marsis* verba faciens: *Ἔστι γὰρ τὸ ἔθνος πολεμικώτατον, καὶ φασὶ κατ' αὐτοῦ θρίαμβον ἐπὶ τῷδε τῷ πταίσματι γενέσθαι μόνῳ λεγόμενον πρότερον, οὔτε κατὰ ΜΑΡΣΩΝ οὔτε ἄνευ ΜΑΡΣΩΝ γενέσθαι θρίαμβον.* Proverbii loco fuisse ait, *Neque de* Marsis, *neque sine* Marsis *triumphum agi posse.* Virg. Georg. II. v. 167....

Haec genus acre virum Marsos *pubemque Sabellam*
Extulit.

Horat. Carm. II, 20.

Me Colchus et qui dissimulat metum
Marsae *cohortis*, *Dacus.*

Et III, 5. indignatur tamquam de lectissimis militibus, quod

Consenuit socerorum in arvis
Sub rege Medo Marsus *et Appulus.*

46. *Laetus intersis populo Quirini*] Libri tres apud Lambinum, et ex Cruquianis unus, *Quirino.* Alii omnes omnium, mei certe magno consensu, *Quirini.* Illud mavult vir summus Nic. Heinsius ad Ovidii Fast. IV, 375. et disertissimus Broukhusius ad Propert. IV, 10. Ita nimirum alibi *Gens Romula*, *Venena Colcha*, *Sulpicia horrea* etc. Noster tamen Ep. II, 2. v. 68.

cubat hic in colle *Quirini,*
Hic extremo in Aventino.

Sed et hic similiter Heinsius libens scripserit *Quirino*. Verum nulli libri suffragantur; et, quod maius est, ipsae aures repugnant, tinnituque isto *Quirino* et *Aventino*, graviter offenduntur. Ovid. Metam. XIV, 836.

coniux nunc esse Quirini:
Siste tuos fletus; et si tibi cura videndi
Coniugis est; duce me lucum pete, colle *Quirino*
Qui viret.

Ubi plerique codices, notante Heinsio, *Quirini.* Ipse tamen ex paucioribus *Quirino* edidit; et fortasse, recte: quia *Quirini* iam praecesserat. Idem Fast. IV, 375.

Qui dicet, Quondam sacrata est colle Quirini
Hac Fortuna die Publica, verus erit.

Sic omnes membranae. Et hic nequicquam Heinsius *Quirino* substituit. Iuven. II, 133.

officium cras
Primo sole mihi peragendum in colle Quirini.

Ovid. Trist. I, 3. v. 33. et 7, v. 37.

Dique relinquendi, quos urbs *habet alta* Quirini.
Non ego te placida genitum reor Urbe Quirini.

Ubi omnino frustra nobis obtruseris *Quirina:* cum hoc prohibeant Epitheta illa *alta* et *placida.* Pont. I, 5. v. 73. et Fast. I, 69.

Dividimur caelo, quaeque est procul Urbe Quirini.
Dexter ades, Patribusque tuis, populoque Quirini.

Metam. XV, 572. et 756.

Seu laetum est, patriae laetum populoque Quirini
Cinyphiumque Iubam populo *adiecisse* Quirini.

Sidonius Ep. IX, 16.

geminae potiti Fronde coronae,
Quam mihi indulsit Populus Quirini.

Ita summo consensu omnes ubique codices: ut melius opinor fuerit receptam toties lectionem non temere sollicitare.

III.

18. *Qui siccis oculis monstra natantia*] Egregius vero locus, ut et totum sane carmen non vulgaris est spiritus atque artis: aut tamen omnia me fallunt, aut turpe hic sub pelle decora mendum delitescit. Videamus quid rei sit:

Illi robur et aes triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus; - -
Quem mortis timuit gradum,
Qui siccis oculis *monstra natantia,*
Qui vidit mare turbidum et
Infames scopulos Acroceraunia?

Ubi recte Scholiastes *Siccis oculis* interpretatur *Sine lacrimis,* testem aduocans Lucanum, IX, 1044.

qui sicco lumine *campos*
Viderit Emathios.

Cui addas licet Senecam de Tranquill. XV. *Plerique enim* lacrimas *fundunt, ut ostendant: et toties* siccos oculos *habent, quoties spectator defuit.* Propert. I, 17.

An poteris siccis *mea fata reponere* ocellis:

Ita *siccas genas,* quod idem est, poëtae passim: Ovid. Trist. I, 1.

Carmina nec siccis *perleget ipse* genis.

Martialis XII, 5.

Nec nimium siccis *perlegit ipse* genis.

I, 79.

Siccis *ipse* genis *flentes hortatus amicos.*

His positis expendemus poëtae sententiam. Quanto, inquit, animi *robore* fuit, quem mortis gradum timuit, qui primus fragili se rati committens, monstrosas belluas, turbidos fluctus, scopulos horrendos, res omnium maxime terribiles *sine lacrimis* videre sustinuit. Egregie sane: Ego vero vel meticulosum quemvis, etiam feminam id posse praestare dico, ut *sine lacrimis* ea videat; quippe quae in eiusmodi terrore, prout natura omnes comparati sumus, etsi maxime velit, lacrimari non possit. Prae misericordia quidem, vel amore, desiderio, pudore, ad leve periculum praesens, vel ingentis praeteriti recordationem, etiam invitis oculis identidem oboriuntur lacrimae: at in magno pavore, praesentique, ut hic, consternatione nullus lacrimis locus est, ne in puella infante quidem. Scimus hoc omnes; quod et vita magistra didicimus, et in nobis ipsis experti sumus. Quid igitur tam magnum aut mirabile, si siccis oculis vir fortis ea viderit; quae vel timidissimi non aliter possunt aspicere? Immo vero, quo hor-

ribilior formido est, tanto sicciores sunt oculi, ut rigeant plane et immobiles fiant. Virgilius VII, 446. de Turno:

At iuveni oranti subitus tremor occupat artus:
Deriguere oculi: *tot Erinnys sibilat Hydris.*

Ergo et Noster ipse, in simili pavore a fluctibus belluisque marinis, non *flentem* Europen, quamvis et sexu et aetate tum timidam, sed *pallentem* facit, Carm. III, 27.

et scatentem
Belluis pontum mediasque fraudes
Palluit *audax.*

Neque vero apud Homerum Virgiliumve, qui Heroas suos ἀριδάκρυας et ad lacrimandum proclives inducunt, eoque nomine hodie ab ineptis culpantur, aut Ulixes aut Aeneas in praesentis naufragii terrore flet; sed ingemit et vociferatur. Hos enim natura tum sonos elicit, lacrimas claudit vetatque. Quis subito incendio implicatus, quis fluvio profundo hauriendus, quis stricto gladii mucrone petitus, in tali tempore lacrimari umquam visus est? Sentis iam, opinor, absurdum, et *siccos* illos *oculos* minus aequis tu oculis incipis aspicere. Verum illud praeterea contemplare: Qui haec omnia, inquit, *siccis oculis* vidit, ei *robur* et aes triplex erat circa pectus, is nullum mortis gradum timere noverat. Atqui siccos ad rem aliquam tenere oculos, ubi mortalium plerisque lacrimae excuterentur, non tam *roboris* est, quam duritiae, non tam *audaciae*, quam atrocitatis, non tam *magni animi*, quam feri et inhumani. Ovid. Heroid. XI, 10.

Ipse necis cuperem nostrae spectator adesset:
Auctorisque oculis exigeretur opus:
Ut ferus *est multoque suis* truculentior *Euris*,
Spectasset siccis *vulnera nostra* genis.

Similia passim apud scriptores invenias: adeo ut parum commode apud Nostrum instituatur oratio. Nimirum alios hic quam *siccos* oculos iam tempus est quaerere, qui mentem interritam fortisque robur pectoris rite ostendant. Atque ecce tibi quos affirmare ausim in Horatii scriniis olim comparuisse;

Quem mortis timuit gradum,
Qui Rectis *oculis monstra natantia,*
Qui vidit mare turbidum.

Non ita magna est a recepta lectione mutatio; ut incredibile sit audaculos Librarios hoc in se facinus admisisse; praesertim cum haec dictio paullo rarior esset, illa vulgo tritissima. Sententia vero iam talis est, ut vel ducentis exscriptoribus fidem omnem et auctoritatem abroget. Seneca Epist. CIV. *Nihil illi videtur grave, nihil asperum, quod virum incurvet.* Terribiles visu formae letumque labosque? *Minimè quidem, si quis* Rectis oculis *intueri illa possit, et tenebras perrumpere.* Idem De constantia c. 5.

Adversus apparatas terribilium rectos oculos *tenet sapiens; nihil ex vultu mutat, sive illi dura sive secunda ostentantur.* Suetonius Aug. c. 16. *Unde praebitam Antonio materiam putem exprobrandi, ne* rectis *quidem* oculis *eum aspicere potuisse instructam aciem; verum supinum, caelum intuentem, stupidum cubuisse.* Quid iam videtur? Cernis opinor ista, *Terribiles visu formas*, et *terribilium apparatus*, ipsa illa monstra scilicet et fluctus et scopulos; utque ea non *siccis*, sed *rectis* oculis vir fortis contueatur. Quippe is demum intrepido et invicto est animo, qui neque conniveat ad intentatum periculum, neque vultum avertat. *Primi in omnibus proeliis* oculi *vincuntur;* ut vere ac diserte Tacitus de Mor. Germ. c. 33. Et similiter Plinius Hist. XI, 37. *Viginti gladiatorum paria in Caii principis ludo fuere: in iis duo omnino, qui contra comminationem aliquam* non conniverent, *et ob id invicti.* Inde est, quod *rectis oculis*, *ὀρθοῖς ὄμμασιν*, *ἀντοφθαλμεῖν*, *oculos contra attollere*, *ἀσκαρδαμυκτὶ βλέπειν*, omnia de audaci homine atque impavido praedicentur. Iterum Seneca Epist. LXXVI. *Si* rectis oculis *gladios micantes videt, et si scit sua nihil interesse, utrum anima per os an per iugulum exeat, beatum voca.* Cicero pro Rabirio Posthumo, cap. ult. *Hic vos aliud nihil orat, nisi ut* rectis oculis *hanc urbem sibi intueri, atque in hoc foro vestigium facere liceat.* Ubi frustra haeserunt Interpretes: tu accipe, *Fidenter, sine metu aut pudore.* Statius, Theb. X, 557.

non ora virum, non pectora flectit
Imber atrox, rectosque *tenent in moenia* vultus,
Immemores leti, et tantum sua tela videntes.

Iuvenalis VI, 339.

Cumque paludatis ducibus, praesente marito,
Ipsa loqui recta facie *siccisque mamillis.*

Boët. de Consol. Phil. metro IV.

Fortunamque tuens *utramque* rectus,
Invictum potuit tenere vultum.

Sophocles Oed. Tyr. p. 205. Ed. Steph.

Τοιάνδ᾽ ἐγὼ κηλῖδα μηνύσας ἐμὴν,
ΟΡΘΟΙΣ ἔμελλον ΟΜΜΑΣΙΝ τούτους ὁρᾶν;

Theocritus Idyll. V, 35.

Ἀλλ᾽ οὔτι σπεύδω· μέγα δ᾽ ἄχθομαι· εἰ τύ με τολμῆς
ΟΜΜΑΣΙ ΤΟΙΣ ΟΡΘΟΙΣΙ ποτιβλέπεν.

Arriani Epictetus, fine libri III. *Ταῦτά ἐστι μόνα τὰ τοὺς ἐλευθέρους ποιοῦντα, τὰ τοὺς ἀκωλύτους, τὰ τὸν τράχηλον ἐπαίροντα τῶν σεταπεινωμένων, τὰ ἀντιβλέπειν ποιοῦντα ΟΡΘΟΙΣ ΤΟΙΣ ΟΦΘΑΛΜΟΙΣ πρὸς τοὺς πλουσίους, πρὸς τοὺς τυράννους.* Archidamus oratione ad Milites, Xenoph. Hellen. VII. p. 620. *Ἄνδρες πολῖται, νῦν ἀγαθοὶ γενόμενοι, ἀναβλέψωμεν ΟΡΘΟΙΣ ΟΜΜΑΣΙΝ.* Hierax Stobaei, II. *Τοὺς δ᾽ ὑπ᾽ ἐλευθερίας ἐλέγχοντας αὐτοῦ τὸ σκαιὸν τοῦ ἤθους*

οὐδὲ ἰδεῖν ΟΡΘΟΙΣ ΤΟΙΣ ΟΦΘΑΛΜΟΙΣ ἀνέχεται. Aristides pro Quatuor viris Tom. II. p. 299. de Themistocle: *Καὶ μόνος* ΟΡΘΟΙΣ ΤΟΙΣ ΟΦΘΑΛΜΟΙΣ *ἀντίσχων ἅπασι καὶ τοῖς παροῦσι πράγμασι, καὶ οὐκ ἀποστραφεὶς, ὥσπερ οἱ πρὸς τὸν ἥλιον βλέποντες.* Sic Latini *tollere oculos* contra minas et terrorem. Lucret. I, 67.

Quae caput a caeli regionibus ostendebat,
Horribili super aspectu mortalibus instans:
Primus Graius homo mortales tollere *contra*
Est oculos *ausus, primusque obsistere contra.*

Ita omnes Lucretii codices *Tollere;* et perperam agunt, qui ex Nonio reponunt *Tendere.* Livius VI, 16. *Nec adversus dictatoriam vim aut tribuni plebis aut ipsa plebs* attollere oculos *aut hiscere audebat.* Seneca Epist. LXXI: *Alius iam in tantum profecit, ut contra fortunam audeat* attollere oculos. Quod ipsum sic extulit Plutarchus *Περὶ εὐθυμίας*, p. 847. *Τὸ μελετᾷν καὶ δύνασθαι πρὸς τὴν τύχην ἀνεῳγόσι τοῖς ὄμμασιν ἀντιβλέπειν*, i. e. *Posse contra fortunam apertos oculos attollere.* Seneca iterum De Benef. I, 3. *Non audebit adversus multa* oculos attollere. Auctor Octaviae, v. 481.

ne quid simile tentare audeat,
Contraque sanctos coniugis vultus meae
Attollere oculos.

Hoc Graeci eleganti compositione *Ἀντοφθαλμεῖν* dicere solent, quod vocabulum Polybio historico in deliciis erat; ut I, 68. *Μὴ οἷον Καρχηδονίους* ΑΝΤΟΦΘΑΛΜΗΣΑΙ *ποτ' ἂν πρὸς αὐτοὺς ἐν τοῖς ὅπλοις ἀλλὰ μηδὲ τῶν λοιπῶν μηδένα ῥαδίως.* Vide ipsum II, 24. et III. 14. 64. et IV, 52. 34. et alibi. Porro et iisdem *Ἀσκαρδαμυκτὶ βλέπειν*, *Inconniventibus oculis contueri*, audaciae et fortitudinis signum. Aristophanes Equit. v. 292.

Βλέψον εἴς μ' ἀσκαρδάμυκτος.

sic lege, non *εἰς ἐμ'*, ob metri rationem. Lucianus in *Κατάπλῳ* p. 270. de Megapenthe Tyranno: *Ῥάδιον γοῦν* (lege *ῥᾶον*) *ἄν τις τὸν ἥλιον ἢ τοῦτον* ΑΣΚΑΡΔΑΜΥΚΤΙ *προσέβλεψεν.* Oppianus Cyneget. I, 208. de Equo:

Η πῶς ἄντα δέδορκεν ΑΣΚΑΡΔΑΜΥΚΤΟΙΣΙΝ *ὀπωπαῖς*
Αἴζηοῖσι λόχον πεπυκασμένον ὁπλίτῃσι.

Quem locum vir summus Iulius Scaliger in Epinomide adducit, ut ostendat Creticum pedem (qualis hic *σκαρδαμυκτ*) in Hexametro versu nonnunquam tolerari. Frustra: neque enim tam terso poëtae tam indigna licentia placere potuit. Sine dubio sic reponendum.

Η πῶς ἄντα δέδορκεν ΑΤΑΡΜΥΚΤΟΙΣΙΝ *ὀπωπαῖς.*

Nimirum *ἀτάρμυκτος* unum idemque est ac *ἀσκαρδάμυκτος*, *inconnivens*: unde Euphorion apud Etymologum et Suidam. ΑΤΑΡΜΥΚΤΟΝ *τρέπεν* ΟΜΜΑ. Etymol. *Ἀτάρμυκτον, ἄφοβον, θρασὺ, κυρίως τὸ μὴ μῦον.* Corrigendus inde He-

sychius: Ἀτάρβητον, ἄφοβον, θρασύν. Scribe vel ex ipsa verborum serie, Ἀτάρμυκτον. Idem alibi: Ταρμύξασθαι, φοβηθῆναι. Et Etymologus: Ταρμύσσειν, τὸ φοβεῖν, ὡς Λυκόφρων. Nota, hoc ex Lycophrone citari. At apud illum hodie legitur, v. 1177.

Κλάγγαισι ταρβήσσουσαν ἐννύχοις βροτούς.

Restituendum vero, vel Etymologi auctoritate, *Ταρμύσσουσαν*; ut et scriptus codex etiam exhibet. Sed ut tandem manum de tabula, satis iam, opinor, et abunde pervicimus, aut scripsisse *rectis oculis* Flaccum, aut saltem ita debuisse: quorum alterum modo si negas; qui Horatius sit, omnino nescis: sin utrumque; vereor ne, qui tu sis, optime sciamus.

19. *Qui vidit mare turgidum*] Editio Veneta 1478. quam omnium primam esse crediderim, habet *turgidum*; at Germanica Loscheri 1498, *turbidum* Postea tamen prior illa lectio fere cunctas occupavit. Codices quidem, etiam optimae notae, alii hanc, alii illam exhibent: et sane utraque sat commode tolerari potest. Prudentius Peri Steph. V, 475.

Quae turgidum quondam mare
Gradiente Christo straverat.

Avienus in Arateis.

salumque
Fluctibus instabile et glauci vada turgida ponti.

Sic Virgil. Tumidum *mare*, Tumida *aequora*, *Maria alta tumescunt;* et Graeci, ἅλιον οἶδμα, οἶδμα θαλάσσης. Vix tamen dubito, quin *turbidum* ab Horatii manu fuerit; quod fortius epitheton est, et maiorem incutit. Lucret. V, 998.

nec turbida *ponti*
Aequora laedebant navis ad saxa virosque.

Ovid. Trist. I, 10.

Cumque sit hibernis agitatum fluctibus aequor,
Pectora sunt ipso turbidiora *mari.*

Idem Leand. Her.

Ipsa vides caelum pice nigrius, et freta ventis
Turbida, *perque cavas vix adeunda rates.*

Et ibidem,

Cumque mea fiunt turbida *mente freta.*

Seneca Herc. Oet. 456.

concussi fretum
Cessante vento: turbidum *explicui mare.*

Avienus in Arateis.

Non tum freta turbida *pinu. Quis petat.*

Et iterum,

Quantum suspenso linquit vada turbida *caelo.*
Et, Turbida *certantes converrent aequora Cauri.*
Et, *Si fugiunt volucres raptim freta* turbida *Nerei.*

Ut pene iam metuendum sit, ne et in istis quoque Pru-

dentii et Avieni locis, quae supra protulimus, *Turbidum* substitui debeat.

20. *Infames Scopulos Acroceraunia* Virgilius Aen. III, 506.

Provehimur pelago vicina Ceraunia iuxta.

Ubi Servius lectionem hanc in Flacco confirmat. *Ceraunia*, inquit, *montes Epiri. a crebris fulminibus propter altitudinem nominati. Unde Horatius expressius dixit, Acroceraunia, propter altitudinem et fulminum iactus.* Lactantius ad Statii Theb. I, 133. *Infames Scirone petras. Nota*, inquit, *Infames dixit, ut est,*

Infames scopulos Acroceraunia.

Idem repetit ad III, 121 et ad VI, 156. Sed in ultimo Lactantii loco libri antiqui repraesentant *alta ceraunia*, notante Theod. Marcilio et Georgio Fabricio, in Notis ad hoc Carmen. Unde vir reconditae eruditionis Gulielmus Baxter in nupera sua Horatii editione sic edidit,

Infames scopulos, alta Ceraunia.

Nollem factum; neque enim ulla unius loci suspecti auctoritas est contra duo alia eiusdem Lactantii loca, et eo vetustiorem Servium, et omnes quotquot ubique sunt Horatii libros: neque sane tolerari hic poterit duplex epitheton, *Infames, Alta;* ut agnoscent, qui poëticae gustum habent. *Ἀκροκεραύνια*, ut *Ἀκροκόρινθος:* nimirum montes Ceraunii longissimo tractu protenduntur, quorum summum promontorium Acroceraunia nomen habet. Ovid. Remed. Amor. v. 739.

Hae tibi sint Syrtes, haec Acroceraunia vita.

Plin. Hist. III, 23. *Initium Epiri, montes Acroceraunia:* et iterum eodem libro quater vel quinquies. Lucius Ampelius cap. 5. *Parnassus, Acroceraunia in Epiro.* Tum autem, quod idem suspicatur *Acroceraunia ex glossemate esse, quia vulgatius;* plane aliter res habet. Nam praeter loca iam citata, frustra, opinor, alibi *Acroceraunia* quaesiveris; cum *Ceraunia* vulgatissimum sit, cum apud Poëtas, tum alios.

22. *Nequicquam Deus abscidit Prudens oceano dissociabili Terras*] Olim hic passive (ut Grammatici loquuntur) accipiebant *dissociabili;* eo sensu ut *Deus recte absciderit terras ab Oceano, quem par erat ab eis dissociari et abscindi.* Quomodo et Ovidius Metam. I, 22.

Nam caelo terras, et terris abscidit *undas.*

Et Statius Silv. III, 2. v. 61.

Quis rude et abscissum *miseris animantibus aequor*
Fecit iter?

Posterioribus autem ea melior visa est sententia, ut *Deus providenter terras discreverit, alias scilicet ab aliis, interveniente Oceano;* quale illud Lucretii est,

Et mare, quod late terrarum distinet *oras.*

Et Senecae Consolat. ad Marciam, c. 18. *Quid — vincu-*

lum terrarum Oceanus, continuationem gentium triplici sinu scindens, *et ingenti licentia exaestuans?* Tum autem, quod huic consentaneum erat, iam non passive ut illi priores, verum active sumere volunt *Dissociabili, qui terras dissociat*, ut *genitabilis aura*, *penetrabile frigus* et id genus alia. Atque haec, ut video, interpretatio iam sola passim obtinet, et pro legitima habetur. Esto sane: *Dissociabilis* active per analogiam defendi possit; etsi in ea notione iam nusquam alibi extet: at vide quam inficeta demum sententia exoriatur: *Deus abscidit terras Oceano, qui terras abscindit.* Quisquamne sibi persuaserit, putidulum hoc et *ταυτόλογον* ab Horatio profectum esse? Tu vero scribe, si sapis, unius literulae adiectione:

Nequicquam deus abscidit
Prudens Oceano dissociabilis
Terras.

Hoc est, ut hodie moris est scribere, *dissociabiles.* Frustra, inquit, providentia Dei terras has ab illis consulto abscidit, mari interfuso: siquidem homines mare illud navibus traiiciunt, et terras sic a Deo dissociatas commercio inter se miscent. Sane et oratio iam et sententia sunt omni ex parte commodissimae. Ita Statius Siciliam ab Italia *dissociatam* esse memorat, Silv. I, 3. v. 32.

sic dissociata *profundo*
Brutia Sicanium circumspicit ora Pelorum.

Rutilius Itin. I, 330.

Eminus Igilii silvosa cacumina miror,
Quam fraudare nefas laudis honore suae,
Gurgite cum modico victricibus obstitit armis,
Tamquam longinquo dissociata *mari.*

Florus II, 8. *Euboeam insulam continenti adhaerentem, tenui freto reciprocantibus aquis Euripus* abscidit. Valer. Flaccus II, 615.

Asiamque prementem
Effugit abruptis Europa immanior oris.
Has etiam terras *consertaque gentibus arva,*
Sic pelago pulsante reor, Neptunia quondam
Cuspis et adversi longus labor abscidit *aevi,*
Ut Siculum Libycumque latus.

Et eodem plane, quo noster, sensu, *bene disseptas* a natura terras ait Seneca; atque improbe factum ab Argonautis, quod primi mare transcurrere ausi commercia vetita exercerent. Medea 335.

Candida nostri saecula patres
Videre procul fraude remota.
Sua quisque piger litora tangens
Patrioque senex factus in arvo,
Parvo dives; nisi quas tulerat
Natale solum non norat opes.

Bene dissepti *foedera mundi*
Traxit in unum Thessala pinus,
Iussitque pati verbera pontum,
Partemque metus fieri nostri
Mare sepositum. Dedit illa graves
Improba poenas.

Satis, opinor, iam dictum est ad emendationem nostram firmandam; superest tamen adhuc, quod aliorum opiniones prorsus refutet. Neque enim prior illa, quae Oceanum ipsum terris abscissum tentarique vetitum esse statuit, consistere potest cum sequentibus,

si tamen impiae
Non tangenda rates transiliunt vada.

Quorsum enim *transiliunt*? Nam id quidem satis indicat, non Oceanum modo tentari, sed et regiones exteras trans Oceanum peti: quale scilicet commercium prohibere Natura conata est. Neque utralibet sane defendi in eo potest, quod Oceanum dicat *dissociabilem;* quippe vox ea numquam usurpatur, nisi vel de diversis rebus, vel de re una ex diversis rebus concreta et congregata. Tacitus in Agric. 3. *Quamquam Nerva Caesar res olim* dissociabiles *miscuerit, Principatum et Libertatem.* Claudianus in Ruf. II, 238.

Quid consanguineas acies, quid dividis olim
Concordes aquilas? Non dissociabile *corpus,*
Coniunctumque sumus.

Prudentius Psycom. 763.

Quod sapimus, coniungat amor: quod vivimus, uno
Conspiret studio. Nil dissociabile *firmum est.*

Hac sola itaque ratione *dissociabilis* dici poterit Oceanus; si diversas eius partes, aliam ab alia discindi et divelli et distrahi velis; quod nihil ad mentem Horatii est.

37. *Nil mortalibus arduum est*] *Ardui* meliores codd. Cruquii et aliorum, et sic vetustissimi mei Graevianus, Leidensis, et ex prima manu Reginensis cum aliis: adde Barthii librum optimae notae, Advers XXX, 2. Omnino itaque recipienda haec lectio est, adulterina illa exclusa. Noster Epist. II, 3

Nil intra est olea, nihil *extra est in nuce* duri.

Atque hanc probat elegantissimus Nic. Heinsius ad Ovidii Heroidas VIII, 104.

IV. AD SESTIUM.

5. *Iam Cytherea choros ducit Venus*] Nota illud *Venus* plane otiose positum. Neque enim ipse alibi, nec ullus Poëtarum Latinorum *Cytherea Venus* dixit, sed simpliciter *Cytherea.* Carmin. III, 12.

Tibi qualum Cythereae puer ales.

Virgil. Aen. IV, 128.

Annuit atque dolis risit Cytherea repertis.

Ita omnes ubique, nisi me memoria fallit: neque quisquam ex Graecis *Κυθέρειαν Ἀφροδίτην*, non ipse Homerus, qui toties inculcat *Φοῖβος Ἀπόλλων*, quod solus et semel imitatus est Virgilius Aen. III, 251.

Quae Phoebo pater omnipotens, mihi Phoebus Apollo
Praedixit.

Defendi itaque poterit noster hoc Virgilii exemplo. Nam de mendo suspicari vetat omnium librorum consensio. Quibus adde Marium Plotium de metris p. 2662. *Logaoedicum Archebulium fit duobus dactylis et duobus trochaeis, sive trochaeo et spondaeo. Iam Cytherea choros verius dat.* Ubi ex metro ipso manifestum est legi oportere *Venus dat;* atqui iste versiculus ex nostro expressus est, et receptam lectionem stabilit.

8. *Dum graves Cyclopum Vulcanus ardens urit officinas*] Vir magnus Iulius Caesar Scaliger in Poëtices lib. VI. concoquere ista non potuit. *Non* urit, inquit, *caminos: deficerent enim. At non deficiunt. Melius*, urget *officinas: quippe magistri est operas urgere.* Haec Scaliger; quem nostri Interpretes, etsi quavis data occasione libenter ei obtrectant, intactum hic loci dimittunt: nec interea tamen aut audiunt monentem, aut alia via locum expediunt. Vere profecto et acute Scaliger: quamquam incautius posuit *Caminos.* Quidni enim urantur camini? Iuvenalis XIV, 118.

Incude assidua, semperque ardente *camino.*

Ovid. Fast IV, 473.

Antraque Cyclopum positis exusta *caminis.*

Sed aliud plane est urere *Officinas:* quippe eo pacto et totam tabernam et omne operis instrumentum una combureret; quod de Vulcano tabernae domino suspicari festivum sane esset. Neque illud Propertii, quod huc adducit Passeratius, Eleg. II, 1.

Colchis Iolciacis urit ahena focis,

ullo modo par vel simile est. Uruntur enim quotidie ahena, salvis tamen officinis. Illud quoque a Scaligero praeteritum miror; quam inficete bina illa iungantur *ardens* et *urit.* Exclamare prorsus licet, *Δὶς ταὐτὸν εἶπας*: adeo ut geminatus ille calor iam merum frigus spirare videatur. Omnino itaque mallem cum Scaligero *urget officinas;* cum vel a puero meminerim illa Vulcani apud Virgil. VIII, 439.

Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferte labores,
Aetnaei Cyclopes, et huc advertite mentem.
Arma acri facienda viro: nunc viribus usus,
Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra:
Praecipitate moras.

Agnoscis, opinor, magistri verba quam acerrime operas

urgentis. Sed tamen aliud longe melius subministrant priscae membranae. Leidensis enim octingentum annorum codex verissime exhibet,

Vulcanus ardens visit *officinas:*

Quo modo et Lambini aliquot, et Colbertinus pro varia lectione, et Bodleianus, ubi *vissit* scriptum est; et qui his omnibus antiquior est Plotius Grammaticus p. 2663. *Logaoedicum,* inquit, *Archilochi Ithyphallicum fit quatuor dactylicis pedibus et tribus trochaeis. Exemplum hoc est:*

Alterno terram quatiunt pede, dum gravis Cyclopum
Vulcanus ardens ussit *officinas.*

Ubi hodie quidem, ut vides, editum est *ussit;* sed sine dubio librariorum culpa pro *visit:* quo vocabulo nihil Horatianae sententiae aptius vel fingi vel optari potest. Noster alibi de Venere, Carm. III, 28.

Quae Paphon Iunctis visit *oloribus.*

Virgil. Aen. IV, 143.

Qualis ubi hibernam Lyciam Xanthique fluenta
Deserit, ac Delum maternam invisit *Apollo.*

Ovidius in Arte, II, 519. de ipso Vulcano:

Fingit iter *Lemnon: veniunt ad foedus amantes:*
Impliciti laqueis nudus uterque iacent.

Apollonius Rhodius III, 40.

ἴν' ἐντύνεσκε θεὰ λέχος Ἡφαίστοιο.
Ἀλλ' ὁ μὲν εἰς ΧΑΛΚΕΩΝΑ καὶ ἄκμονας ἦρι ΒΕΒΗΚΕΙ
Νήσοιο πλαγκτῆς εὐρὺν μυχὸν, ᾧ ἔνι πάντα
Δαίδαλα χάλκευεν ῥιπῇ πυρός. ἡ δ' ἄρα μούνη
Ἧστο δόμῳ δινωτὸν ἀνὰ θρόνον ἄντα θυράων.

Ubi habes Venerem, non ut hic ad lunam choreas celebrantem, sed ut frugi matremfamilias, domi manentem, et domestica negotia capessentem, dum Vulcanus maritus suam Liparae *visit officinam.* Haec scripseram, cum sero animadverti ingeniosissimum Rutgersium ante me maluisse *visit,* et insuper locum Apollonii huc attulisse.

12. *Seu poscat agnam sive malit haedum*] Ita scriptum in tribus Lambini. Unus Cruquii et Bersmanni cum meis Zulichemiano et Regiae societatis, *Agnam,* et *haedos.* Quod paullo propius accedit ad veram lectionem, et plurium et vetustiorum codicum suffragiis innixam,

Seu poscat agna, *sive malit* haedo.

Servius ad Virgil Eclog. III. Cum faciam vitula, *Figurate, faciam vitula, ut faciam ture, faciam agna.* Horat.

Seu poscat agna, sive malit hoedo.

Ita legitur etiam apud Marium Victorinum p. 2575. et Plotium 2659. Codex Graevianus in Margine: *Deest,* immolari sibi. Rectissime: et profecto si *agnam* et *haedum* legeris, nihilo secius subaudiendum erit extrinsecus, Seu poscit agnam *immolari sibi.* Atqui tam bene Latine dicitur, poscit *agna* sibi immolari, quam, poscit *agnam* sibi

immolari. Macrobius Saturn. III, 10. „Quando enim di-„ceret Virgilius,

Caelicolum regi mactabam in litore taurum:

„Si sciret *Tauro immolari* huic deo vetitum? aut si com-„prehendisset, quod Atteius Capito comprehendit, cuius „verba ex libro I. De iure Sacrificiorum haec sunt: *Ita-„que Iovi* tauro, verre, ariete immolari *non licet.* Labeo „vero LX. et VIII. libro intulit, nisi Neptuno, Apollini et „Marti *taurum* non immolari.“ Frustra igitur Grammatici hic quaerunt nodum in scirpo. Illud tamen fortasse pugnabunt, *Poscat agnam* hic legi oportere, ut in Epod. XVII.

Paratus expiare, seu poposceris
Centum iuvencos.

Verum ibi codex meus Bartelianus, bonae notae, clare exhibet, *Centum iuvencis;* quae vera scriptura est, tamque huius loci lectionem confirmat, quam ab ea invicem confirmatur.

16. *Iam te premet nox fabulaeque Manes*] Dubitare poteris pluraline numero hic accipiatur *fabulae*, an genitivo singulari. Hoc ille maluit, quicumque fuit, qui margini codicis Graeviani hoc Scholion allevit, *Fabulae genit. singul. pro Fabularum.* et Prudentius perpetuus nostri imitator, Contra Symmachum I, 190.

Et tot templa deûm Romae, quot in orbe sepulchra
Heroum numerare licet: quos fabula manes
Nobilitat, noster populus veneratus adorat:

plane hunc locum in animo habuit. Illud tamen secutus videtur Persius, cum dixit,

cinis et manes et fabula fies.

Utrumlibet elegeris, eodem fere res redit.

17. *Et domus exilis Plutonia*] Daniel Heinsius, et Barthius, cum Advers. XXX. 13. tum ad Statii Thebaida I, 56. legit

Et domus exilii.

Nihil umquam vidi dilutius. Domus *exilis* est egena et inops, sine supellectile et penu: ut alibi Epist. I, 6.

Exilis *domus est, ubi non et multa supersunt,*
Et dominum fallunt, et prosunt furibus.

Sic *tenues Penates* Seneca in Hippolyto v. 209.

Cur in Penates rarius tenues *subit*
Haec delicatas eligens pestis domos?

Sic *gracilem larem* Apuleius in Apologia: *Sed quod vivo gracili lare, quod pauciores servos habeo.* Probant hoc et sequentia, *Nec regna vini.* Nihil, inquit, ibi reperies, quo bene sit; neque conviviis, nec amoribus indulgendi facultas erit, aut locus commodus. Neque vero hic quemquam offendere debet geminum Epitheton, *Exilis Plutonia,* quod tamen alias rarum est. Sic enim et alibi, eadem plane forma, Epist. II, 1.

sic horridus *ille*
Defluxit numerus Saturnius.

Et Virgil. Aen. X, 408.

extenditur una
Horrida *per latos acies* Volcania *campos.*

Et Seneca Oedip. v 228.

Imminens Phoebea *laurus tremuit, et movit domum.*

18. *Nec regna vini sortiere talis*] Codex Reginensis:
Nec regna talis sortiere vini.
Quae verborum collocatio magis aperte indicat *talis* esse τοῖς ἀστραγάλοις. Frustra sane sunt, qui damnatam interpretationem *talis vini*, hoc est, *tam generosi*, recoquere nuper et resuscitare voluerunt Quasi vero vel vilissimi vini copia esset in domo Plutonia. *Magisterium vini, Regnum vini* recte dixeris: *Regnum vini boni, regnum vini talis*, nequaquam. Usus et sensus repugnant.

19. *Nec tenerum Lycidam*] Codex inter optimos Reginensis cum duobus Torrentii Graeca forma habet *Lycidan.* Recte: Sic alibi Serm. II, 4.

Pythagoran *Anytique reum doctumque* Platona.

Ita et Virgilius, *Menalcan:* et alii passim alia.

V. AD PYRRHAM.

8. *Emirabitur insolens*] Sic miro consensu Codices; atque ita Donatus, qui ad Terentii Eunuchum V, 19. hunc locum adducit Flacci: et tamen illud emirandum est vel maxime, neminem quemquam eo vocabulo usum esse praeter Nostrum, idque hoc tantum loco. Quid vero tam dignum in se continet *emirari*, ut vox nova plane procudi debuerit? *Emirari*, aiunt Interpretes, est magnopere et valde mirari. Atqui et vox notissima *demirari* eandem omnino vim habet. Terent. Hecyra IV, 1. *Demiror, quid sit, quamobrem* etc. ubi recte Donatus, *Demiror, valde miror.* Certe tanti non erat, ut verbum prorsus novum fingeret Noster, nec tamen quicquam sententiam adiuvaret. Facile quidem foret substituere *demirabitur;* sed, si id ab Horatii manu esset, minime omnium credibile est, tam usitatum verbum in tot libris potuisse corrumpi, ut alterum, et inauditum et nihilo significantius, ubique eius vicem teneret Quid, quod neutra quidem ratione confieri res potest: remanet enim in oratione ipsa subabsurdum quid et secum pugnans: *Quoties*, inquit, *emirabitur insolens!* Atqui si *toties* emirabitur, quomodo, quaeso, *insolens?* Certe non nisi prima vice *insolens* erit, post illam *expertus* et magis magisque *assuetus* futurus. Haeret itaque hoc negotium. Solus codex Reginensis, quantivis sane pretii, suspicionem mendi hic praebuit, qui clare habet *et mirabitur*, punctulo sub T posito a manu secunda, quo delendam esse literam aliquam notare solent librarii.

Nempe corrigere locum voluerunt ad aliorum exemplarium fidem. At cur non potius legamus, levissima quidem mutatione, sententia autem commodissima:

heu quoties fidem
Mutatosque deos flebit! et aspera
Nigris aequora ventis
Ut *mirabitur insolens!*

Notum illud Virgilii est,

Ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error!

Et Catull LXVII,

Ut tibi tum toto pectore sollicitae
Sensibus ereptis mens excidit!

Et loco *ut* facillime obrepere potuit, quia prima cuiusque versus litera olim minio describi solita est; atque ideo a librariis plerumque omittebatur, ab aliis postea supplenda. Huc adde, quod in vetusta editione Donati Argentinae MDIII. non *emirabitur* invenies, sed *et mutabitur;* in quo vestigia priscae lectionis aliquatenus extant.

VI. AD AGRIPPAM.

3. *Quam rem cumque ferox navibus aut equis Miles te duce gesserit*] Vereor ut recto talo stare possit haec lectio; licet prima fronte sana esse videatur; et cum in plerisque omnibus libris, tum et in Victorino sic hodie extet, p. 2614. Quid enim? An *quamcumque* rem gesserit Agrippa, sive mediocrem sive leviculam et nullius momenti, dignum *Maeonio Carmine* argumentum erit? An *Victor* erit hostium, etiamsi *male* rem gesserit? nullus dixeris. Profecto *Quamcumque rem gesseris* non sunt eius verba, qui laudat Agrippam; sed vituperantis potius, nihilque magni de eo pollicentis. Cicero ad Lentulum Epist. I, 9. *Huc accessit commemoranda quaedam et divina Caesaris in me fratremque meum liberalitas, qui mihi*, quascumque res gereret, *tuendus esset: nunc in tanta felicitate tantisque victoriis, etiamsi in nos non is esset qui est, tamen ornandus videretur.* Ubi luce ipsa clarius est *quascumque res* ita opponi *tantis victoriis*, ut parvas maximis, male gestas felicissime gestis. Libenter itaque sequor, quam ex suis libris Muretus lectionem protulit, Var. Lect. IX, 7.

Qua rem cumque *ferox navibus aut equis.*

Quacumque, hoc est: sive *mari* sive *terra:* id enim sibi volunt *navibus aut equis.* Florus II, 2. *Ostendit nihil interesse virtutis, equis an navibus, terra an mari dimicaretur.* Livius XXIII, 40. *Navalibus sociis armatis, ut terra rem gereret.* XXVIII, 23. *Ut terra marique communi consilio rem gererent.* Nepos in Hamilc. I. *Cum ante eius adventum et mari et terra male res gererentur.* Rem autem gerere, sine epitheto vel adverbio, dicebant. Valerius Max. II, 7, 10. *Cum apud Contrebiam res gereretur.* Plinius

XII, 31. *Res in Arabia gessimus, et Romana arma in magnam partem eius penetravere.* Seneca de Constant. 19. *Vos enim rem geritis, illi parta victoria est.* Gualterius Chabotius, Vir eruditus, legit potius πληθυντικῶς *qua res cumque:* quia ἑνικῶς, ut ait, *Rem gerere* de re privata dicitur, numquam de publica, nisi habeat secum Epitheton *prospere, male,* vel simile quid. Sed in eo fallitur, ut videre est ex locis iam citatis, quibus alia, si opus esset, possem adiicere. Ceterum, nisi longius paullo id a libris recederet, non male legere posses, ut *rem cumque ferox;* i. e. *quandoque* sive *quandocumque.* Sic enim alibi Noster Carm. IV, 2. eadem omnino qua hic sententia:

> Concines *maiore poëta plectro*
> *Caesarem,* quandoque *trahet feroces*
> *Per sacrum clivum, merita decorus*
> *Fronde, Sicambros.*

Quid quod adhuc propius ad vulgatam lectionem accedere est, eodem sensu,

> Quum *rem cumque ferox:*

Quidni enim *quumcumque* tam commode dicere poteris, ac *quandocumque?* At non extat, inquies. Hodie quidem, tot libris deperditis: qui tamen et ipsi fortasse, nisi corrupti essent, hoc verbum exhiberent. Certe in Senecae Oedipode v. 648.

> *Proinde pulsum finibus regem ocius*
> *Agite exulem:* quodcumque *funesto gradu*
> *Solum relinquet, vere florifero virens*
> *Reparabit herbas: spiritus puros dabit*
> *Vitalis aura, veniet et silvis decor:*

ubi membranae habent, *quocumque, quodcumque, quacumque:* vix aliud a Senecae manu proficisci potuit, ac *quumcumque.* Quippe sententia est, *quandocumque, quum primum* solum relinquet. Neque aliud ac Thebaicum solum intelligit, quod tum peste ac fame laborabat.

7. *Nec cursus duplicis per mare Ulyssei*]. Vetus Scholiastes: *Amphibolon: Nam et* duplicis Ulixei *potest accipi, quod significat callidi; et* duplicis cursus *per accusativum pluralem, id est, itus ac reditus.* Ita iam olim dubitatum est, de sententia huius loci; inde nata ambiguitate, quod veteres Accusativum pluralem in Is efferebant in iis nominibus, quibus Genitivus exiret in *Ium.* Et proinde veteres quique codices hic habent *duplicis,* recentiores plerique *duplices.* Priscianus tamen p. 562. *Ulyxes pro Ὀδυσσεὺς, quod ostenditur in genitivo Ulyxei. Horatius in* I. Carm.

> *Nec cursus* duplices *per mare Ulyxei.*

Et sic tres libri scripti, quos consului. Sed pag. 725. ubi eadem repetuntur, nunc extat *duplicis:* cum tamen iidem codices etiam illic habeant *duplices.* Reliquum est igitur, cum in scriptura tam parum auxilii sit, ut sententiam ip-

sam discutiamus. Sine dubio Noster intelligit Argumentum Odysseae: ut et *Pelidae Stomachum Μῆνιν Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος* sive Iliada notat. Recte itaque Odysseam vocaveris, *cursus Ulixei duplicis:* si modo *duplex* virum callidum et versutum significet. Sic enim Auctor Priap. de Odyssea:

Altera materia est error fallentis *Ulixei.*

Inde Statio *varius* dictus est Ulixes, Achill. II, 174.

qui callida dona,
Graiorumque dolos, variumque *ignorat Ulixen.*

Ita aliis dicitur *fallax*, *pellax*, *furtis aptus*, *πολύμητις*, *πολύτροπος*,

Εἰδὼς παντοίους τε δόλους καὶ μήδεα πυκνά.

Et sane Graecis *διπλοῦς ἀνὴρ* est, qui aliud loquitur, aliud sentit. Nemo tamen Latinorum, excepto si forte Nostro, eiusmodi hominem *duplicem* vocavit. Nam quod Muretus affert ex Catullo Epig. LXIX.

Nam mihi quam dederit duplex *Amathusia curam.*

aliud plane est, et ad *duplicem sexum* referri debet, quia Venus Amathusia et mas et femina erat; ut recte Vossius ad Catullum, et ante eum Meursius in Cypro sua lib. I, c. 8. Sic Statio Centaurus Hylaeus dicitur *duplex*, quia partim homo, partim equus. Theb. IV, 140.

Non aliter silvas humeris et utroque refringens
Pectore, montano duplex *Hylaeus ab antro*
Praecipitat.

Videndum itaque erit, an *cursus duplices* commode interpretari queas. Ubi illud primum quivis videat, in eo falli Scholiastam, quod *cursus duplices Ulixei, itum et reditum* intelligit. Neque enim quicquam in Odyssea est, de itu Ulixei ad Ilium; neque in eo alios casus passus est Ulixes, quam quivis alius Ducum. Meliorem forte viam insistunt, qui *cursus duplices*, hunc per mare internum, illum per externum sive Atlanticum interpretantur; quos inter est Isaacus Vossius loco citato, qui huc trahit illa Manilii II, 4. de Ulixe;

Erroremque ducis totidem, quot vicerat, annis
Instantem bello, geminata per aequora Ponti:

Et *geminata aequora* ea ratione exponit, qua hic *duplices cursus.* Sed pace tanti viri dixerim, nihil ex tam mendoso loco colligi poterit. Quid enim est, *errorem instantem bello*? Et quaenam porro *bella* gessit Ulixes per alterum decennium a Troia capta? *Ponto* etiam habent manuscripti omnes, etiam Vossianus; et qua fide *Ponti* ex eo citet, ipse viderit. Si quid in re paene deplorata tentandum esset, equidem sic libens reponerem:

Erroremque ducis totidem, quot fecerat annis
Instantem bello, et geminata pericula ponto.

Certe Gemblacensis cum duobus aliis *per agmina*, Vossianus cum tribus aliis *per aequora;* ut utrumque librariorum

commentum esse iure suspiceris. *Fecerat* autem quatuor habent codices cum editionibus primis: Errorem, ait, totidem annis, quot *fecerat* sive scripserat Homerus eum bello instantem. Tibullus II, 5.

Praeda vago iussit geminare pericula ponto,
Bellica cum dubiis rostra dedit ratibus.

Sed ecce in aliam iam coniecturam incidi, quam praestare tibi ausim certam liquidamque. Cum enim veterrimi codices Gemblacensis, Lipsiensis, Venetus uno consensu praeferant,

geminata per agmina ponto,

in illis utique vestigiis emendatio instituenda est. Repono igitur, *geminataque* Pergama *ponto.* Eleganter, et argutia vere Maniliana. Sic Claudianus de Bello Get. v. 387.

Et Trebiam *socio* geminassent *funere* Cannae.

Quaecumque vera fuerit lectio, hoc interim certissimum habeo, nihil aliud Manilium voluisse, quam Ulixen tot annos in errore, quot in bello consumsisse. Claudianus in Laude Serenae v. 26. de Ulixe:

belli pelagique labores,
Et totidem saevi bellis, *quot* fluctibus, *anni*
Coniugii docuere fidem.

Ovid. Art. III, 15.

Est pia Penelope, lustris errante duobus.
Et totidem lustris bella *gerente viro,*

Et Amor. II, 1.

Quique tot errando, *quot* bello *perdidit annos.*

Iam autem neque haec neque illud Manilii ad *cursus duplices* omnino faciunt; atque adeo paucos fore crediderim, quibus Vossii sententia rem attigisse videatur. Quippe eo sensu potius *cursus per duplex mare*, quam *duplices per mare cursus* dictum oportuit. Utraque igitur interpretatione tam *duplicis Ulixei*, quam *cursus duplices*, paullisper seposita, experiamur, an ex coniectura melius quicquam suppeditari possit. Et ut mihi quidem videtur, non magna mutatione non paullo elegantius aut dixit aut dicere potuit Noster,

Et cursus reducis *per mare Ulixei.*

Ea sane Odysseae materia est: ut recte alibi Noster de Ulixe; Epist. I, 2.

Latumque per aequor
Dum sibi, dum sociis reditum *parat.*

Non satisfacit itaque *cursus Ulixei per mare* ad argumentum Odysseae indicandum, nisi addideris *reducis.* Qui enim ex his verbis, nisi aliunde tibi compertum sit, poteris dignoscere, utrumne cursum velit ab Ithaca Troiam, an retrorsum a Troia Ithacam? Si *errorem* quidem cum Ovidio Manilioque dixisset, id utique verbum satis per se rem conficeret; quia tum, cum Troiam peteret Ulixes,

minime erravit, sed in reditu dumtaxat. Nunc cum non *errorem*, sed *cursus* posuerit; dubium profecto reliquit, reditumne hic vellet an abitum Quare pene inducor, ut credam, non aliter scripsisse Horatium, quam *reducis:* et sic sane alii de re eadem. Statius Silv. IV, 2.

Alcinoique dapes mansuro carmine monstrat,
Aequore qui multo reducem *consumsit Ulixen,*

Silv. II, 7.

Nocturnas alii Phrygum ruinas,
Et tarde reducis *vias Ulixi,*
Et puppem temerariam Minervae
Trita vatibus orbita sequantur.

Silv. II, 7.

Maeonium sive ille senem, Troiaeque labores
Diceret, aut casus tarde remeantis *Ulixi.*

14. *Pulvere Troico*]. Illustrissimus Nic. Heinsius in ora libri sui. *Forte* Troio. Vide nos ad Carm. III. 3. v. 32.

18. *Proelia virginum Sectis in iuvenes unguibus acrium*]. Iterum Nic. Heinsius: *Gronovius* Sectos *legit.* In libris editis Gronovii non memini reperisse: verum hoc vel colloquio vel per Epistolam cum Heinsio communicari potuit. Ceterum viro longe acutissimo non potuit non displicere lectio vulgata. Quorsum enim *sectis* unguibus? Iam tibi dicent interpretes, festive oppido hoc dictum esse: ut notet virginum repugnantium proelia non vera esse, sed simulata: ideo enim sibi ungues secare, ne ora secent amatoribus. Itane vero? an et ideo addidit, *acrium*, ut tam festivum hoc deprenderemus? Sane si usque adeo sunt *acres*, iam periculum erit, ne serio et infestis unguibus in oculos involent. Propert. III, 6.

Cum furibunda mero mensam percellis, et in me
Proiicis insana cymbia plena manu.
Tu vero nostros audax invade capillos,
Et mea formosis unguibus ora nota.

Ovid. Oenone Par.

Id quoque luctando; rupi tamen ungue capillos;
Oraque sunt digitis aspera facta meis.

Art. II, 451.

Ille ego sim, cuius laniet furiosa capillos:
Ille ego sim, teneras cui petat ungue genas.

Claudianus in Epithal. Palladii et Celerinae.

concede marito
Tu quoque, nec Scythicas infensis unguibus iras
Exercere velis.

Iam vides, non *sectis* iocose, sed vere iratis unguibus amatorum ora lacerabant. Neque tamen pari hic felicitate versatus est Gronovius, ac alias plerumque solet. *Sectos iuvenes*, et *Acres unguibus in iuvenes*, non sapiunt elegantiam Flacci. Quid quod *secundos*, potius quam *sectos*

oportuit, si ita loqui voluisset. Sed quid multa? Certissima emendatio est, quam et ipse Gronovius, si in vivis esset, continuo amplecteretur.

Strictis *in iuvenes unguibus acrium.*

Quod cum sic olim compendiose scriberetur, *ſtctis*, literula *i* supra *t* posita; ut norunt qui scriptos codices versavere; proclive erat, ut stupore librariorum degeneraret in *Sectis*. Caeterum ordo est, *Strictis in iuvenes*, non *Acrium in iuvenes*. Ovid. Amor. I, 6.

Non timeo strictas in *mea fata manus.*

Trist. V, 2.

Ut taceam strictas in mea fata manus.

Statius Theb. III, 536. de aquilis loquens;

Invasere globum nivei gregis, uncaque pandunt
Caedibus ora novis, et strictis unguibus *instant.*

VII. AD MUNATIUM PLANCUM.

1. *Claram Rhodon, aut Mitylenen*]. Imitatus est Martialis IV, 55.

Argivas generatus inter urbes
Thebas *carmine cantet aut* Mycenas:
Aut claram Rhodon, *aut libidinosae*
Ledaeas Lacedaemonis *palaestras.*

Et iterum X, 68.

Cum tibi non Ephesos, *non sit* Rhodos, aut Mitylene,
Sed domus in vico, Laelia, Patricio.

5. *Intactae Palladis urbem*]. Athenas sic recte dixeris: quis negat? Sed tamen, cum unus Bersmanni habeat *arcem*, non *urbem;* et Lambini aliquot cum optimo meo Reginensi *arces;* longe pronior erat mutatio a figurata voce *Arces* in tritissimam *urbem*, quam retrorsum ab *urbem* in *arces*. Statius Theb. VII, 184.

cara submovit ab arce
Hostiles Tritonis aquas.

Et IV. 136.

Illum Palladia sonipes Nemaeus ab arce
Detulit.

Ovid. Pont. IV, 1.

Arcis *ut Actaeae vel eburna vel aenea custos,*
Bellica Phidiaca stat dea facta manu.

Et Metam. VI, 70.

Cecropia Pallas scopulum Mavortis in arce:

Sed adhuc figuratius *arces* dicere solebant, etiam cum de una arce loquebantur. Valerius Flaccus V, 647.

anne ego clara Mycenis
Culmina, virgineas praeder si Cecropis arces.

Auctor Epigram.

Pallas Cecropias tuetur arces.

Virgil. Culice v. 29.

Urit Erichthonias Oriens non ignibus arces.

Et Aen. XI, 477.

Nec non ad templum, summasque ad Palladis arces.

Et Eclog. II.

Pallas, *quas condidit* arces,
Ipsa colat.

Statius Theb. V, 100.

Erumpunt tecto, summasque ad Pallados arces.

Rectius itaque ni fallor, *arces* hic legeris, quam *urbem.* Nam in *Urbe* alii etiam dii erant, in *arce* Pallas praesidebat. Livius XXXI, 30. *Urbis quoque suae* (Athenarum) *similem deformitatem futuram fuisse, nisi Romani subvenissent: eodem enim scelere* urbem *colentes* Deos, *praesidemque* arcis Minervam *petitam.* Sed tamen si cui altera lectio magis arriserit, per me quidem suum cuique arbitrium sit.

7. *Undique decerptae frondi praeponere olivam*]. Hanc, quae iam plerasque editiones occupat, lectionem primus, ut aiunt, invexit Erasmus, invitis omnibus libris: sic enim in manuscriptis locus exhibetur;

Undique decerptam fronti *praeponere olivam.*

Ac veteres quidem libros tuentur Turnebus et Torrentius cum paucis: pro Erasmo acerrime pugnant Lambinus, Marcilius, Dan. Heinsius, Dacierius aliique. Mihi vero, qui pro operis suscepti ratione certaminis huius expers esse non possum, nihil sane commerita videtur prisca lectio, quamobrem tam diu possesso loco cedere cogatur. Sunt, inquit, poëtae, qui integra et iusta volumina conscripserunt de laudibus Athenarum; sive, quibus unum opus est de laudibus Athenarum perpetuum Carmen a prima urbis origine ad sua tempora deducere: atque ea ratione,

Undique decerptam fronti praeponere olivam:

hoc est, ex eo argumento undiquaque exhausto coronam sibi poëticam quaerere. Quid, quaeso, hic vides, quod merito culpetur? Quod vel morosissimi iudicis acumen reformidet? Nihil profecto aptius, decentius poni potuit; planeque ex Lucretianis his expressum videtur, quae bis quidem inculcavit magnus ille poëta; adeo in eis sibi placuit; I, 926. et IV, 3.

Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo: iuvat integros accedere fontis
Atque haurire: iuvatque novos decerpere *flores;*
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velarunt tempora *musae.*

Vides omnia ad amussim respondere; Hic *decerpit* flores, unde coronam *temporibus* nectat: Noster praeponit *fronti* olivam undique *decerptam.* Ita Cicero pro Sestio: *Ut omni ex genere orationem aucuper, et omnes undique flosculos car-*

pam ac delibem. Iam vero, quod obiiciunt, non ex oliva coronam, sed hederaceam vel lauream poëtis convenire id sane levissimum est. Nam pro varietate argumenti varias sibi adsciscunt coronas. Ovidius de Amoribus scripturus Myrteam sibi postulat, quia Myrtus Veneri dicata. Amor. I, 1.

Cingere litorea flaventia tempora myrto,
Musa, per undenos emodulanda pedes.

I, 15.

Sustineamque coma metuentem frigora myrtum,
Atque a sollicito multus amante legar.

Art. II, 733.

Finis adest operi: palmam date, grata iuventus;
Sertaque odoratae myrtea *ferte comae.*

Qui minus itaque de Athenis et Pallade scribentes coronam sibi sumant olivae, quae et Minervae sacrata est, et Athenis nobilissima? Porro autem, qui in Athenarum laudem tam operosa carmina conscripserunt, eos Athenis natos fuisse probabile admodum est. Quae igitur invidia, si ex gentili arbore coronam sibi elegerint? ut decenter sane Hercules, apud Senecam, rem divinam facturus, ipse sibi populeam coronam aptat, Theseo vero oleagineam, utpote Atheniensi: Hercul. Fur. v. 913.

Populea nostras arbor exornet comas:
Te ramus oleae *fronde* gentili *tegat,*
Thesen.

Neque sane pluris est, quod interrogant, Quis mortalium sic umquam locutus est, *Praeponere olivam fronti*, pro eo quod est, frontem olea coronare? Atqui *imponere* coronam, *imponere* diadema, cum Ciceroni, cum aliis dictum est. Virgil. bis. Georg I, 304. et Aen. IV, 418.

Puppibus et laeti nautae imposuere *coronas.*

Quin et *fronti imponere* dixit Propertius IV, 2.

Nec flos ullus hiat pratis, quin ille decenter
Impositus fronti *langueat ante meae.*

Quidni itaque tam Latine dixeris, *praeponere olivam fronti*, quam *imponere olivam fronti*? Quid distat? quid interest? Cum certe si rem ipsam consideres, nulla corona imponatur fronti, quin eadem et praeponatur. Valerius Flaccus III, 436.

glaucasque comis praetexere *frondes*
Imperat.

Tu vero ostende, quid discrepent *praetexere* glaucas frondes, et *praeponere* olivam. Quin et *praecingere*, eadem forma, dixit Seneca Medea v. 70.

Praecingens roseo tempora vinculo.

Atque ita locuti sunt et Graeci, a quibus Noster in Carminibus totus pendet, *Παραθέσθαι στέφανον ταῖς κόμαις*,

quod est verbum de verbo, *Praeponere coronam capillis.* Sappho apud Athenaeum lib. XV, p. 671.

Σὺ δὲ στεφάνοις, ὦ Δίκα, παρθέσθ᾽ ἐρατοῖς φόβαισι

Tu vero coronas praepone *amabilibus comis.*

Atque hactenus de vetere Lectione. Videamus porro, quid tam dignum protulerit Erasmus quique eum sequuntur; cur hac reiecta et repudiata, novam illam et commentitiam tam patienter admittamus;

Undique decerptae frondi *praeponere olivam.*

Hoc est, ut ipsi interpretantur, *omnibus omnium locorum et terrarum frondibus olivam anteponere.* Bene sane: sed illud inprimis scire cupio, quorsum pertineat *Decerptae,* siquidem ea, quam volunt, sententia est? Quid sit *decerpere* olivam, ficum, florem, satis opinor intelligimus omnes. Iam quaero, cur non cuivis arbori, etiam sic stanti et intactae, olivam anteponebant? Quid ad rem, ut prius *decerperetur* frons quaevis, quam cum oliva compararetur? Nihil profecto invenustius vidi, ne dicam, ineptius. Lucretius loco iam citato,

iuvatque novos decerpere *flores.*

Quamobrem sodes *decerpere?* nimirum ut ex iis sic decerptis corona fieret;

Insignemque meo capiti petere inde *coronam.*

Similiter in vetere Lectione,

Undique decerptam *fronti praeponere olivam:*

Quid ita *decerptam,* si interrogas: ratio in promptu est, ut corona inde facta fronti praeponatur; quod nisi decerpta prius fronde fieri non potest. Iam vero in novitia lectione, comminiscantur, si poterunt, ullam causam, vel ineptam saltem et pravam; quid referat in comparatione arborum, utra utri praeferenda sit, ut alterius frons decerpatur. Crediderim equidem iam nunc eos iudicii sui poenitere; sed et aliud adhuc reliquum est nihilo minus poenitendum. Sic enim narrant, eum, qui Athenas laudare instituit, ante omnia cuivis arbori praeponere debere Olivam, utpote a Minerva inventam, et in eius arce Athenis consecratam. Esto: et sane multa de Oliva Attica praedicant cum poëtae, tum rhetores et historici: sed in eo iam res vertitur, an ad Horatii sensum hoc faciat; aut cum iis quae praecesserant, non incommode connectatur. Dixerat noster, *Poëtas esse nonnullos, quibus unum opus est Athenarum laudes perpetuo carmine prosequi:* adde iam istorum commentum, et dic; *Et Olivam omnibus arboribus anteferre.* Numquamne tandem ineptiarum pigebit? An *perpetuum* eiusmodi carminis argumentum erat olea? Quid? an reliqua Athenarum miracula, quorum ne centesima quidem pars erat olea, silentio erant praetereunda? Vide modo pauca haec Ciceronis verba, pro Flacco cap. 26. *Adsunt,* ait, *Athenienses,* unde *humanitas, doctrina, religio,*

fruges, iura, leges, ortae, atque in omnis terras distributae putantur; et quae sequuntur. Quantus vel in his pauculis campus aperitur, quem poëta decurrat: quam foecunda laudum materia vix multis libris exhaurienda. Adde veteres historias, adde nobilitatas fabulas: Haec omnia scilicet intacta transmittenda erant, ut *perpetuo carmine* suam oleam, quasi repetitam cramben, vel ad nauseam usque ponerent. Sine dubio quidem in tali poëmate suam partem habuit Minervae olea; et, si id contendere velis, habuerit praecipuam. Sed quid tum postea? Ne hoc quidem posito, sic locutus fuerit Noster; Sunt qui integris libris id solum argumenti sibi proponant, ut Athenas omnibus laudibus in caelum tollant, et olivam cuilibet frondi anteferant: quod perinde esset ac si dixerit quis, Titum Livium CXL. libris Romanorum res gestas laudesque celebrasse, et nutricem Romuli Lupam. Viderint itaque, qui tam putidam orationem tam emunctae naris poëtae pergent affingere.

Aliam viam instituit celeberrimus Thomas Gale ὁ *μακαρίτης*, et pro recondita sua doctrina nostram lectionem protulit ex historia vetere sibi oblatam; quae est huiusmodi;

Undique decerptam fonti *praeponere olivam.*

Fabula nimirum erat, apud Graecos decantata. Cum olim Neptunus et Minerva de Athenarum tutela certarent; placuisse Diis, ut eius esset urbs, qui munus melius mortalibus protulisset: Tunc Neptunum produxisse *fontem* (ut voluit Galeus), Minervam vero *Olivam*, atque eam fonti, Diis iudicibus, esse praelatam. Hanc ab Horatio Historiam tangi arbitratus est vir eruditus, eiusque auctores laudat (quod ex ipsius codice comperi) Herodotum, Himerium Sophistam, et Lucium Ampelium. Enimvero multa sunt, quae coniecturam hanc aut minus probabilem faciunt, aut funditus evertunt. Quippe alia plane fabulae huius narratio, apud Romanos praesertim, invaluit, non *fontem* scilicet, sed *equum* prosiluisse, cum Neptunus terram percuteret; unde Virgilius Georg. I, 12.

Tuque O, cui prima frementem
Fudit equum *magno tellus percussa tridenti,*
Neptune.

Ovidius Metam. VI, 75.

Stare Deum pelagi, longoque ferire tridente
Aspera saxa facit, medioque e vulnere saxi
Exiluisse ferum.

Ut parum verisimile sit, Nostrum ab amicis suis in narratiuncula hac discedere voluisse. Hoc primum: sed illud maius, quod nemo quisquam a Neptuno *Fontem* creatum narrat, sed *Mare*, sive *fluctum.* Ipse Herodotus, a Galeo testis laudatus, VIII, 55. *Θάλασσαν mare* nominat,

et similiter Apollodorus III, 13. Himerius quoque apud Photium p. 1134. *Κῦμα fluctum* appellat, quo modo et Pausanias in Atticis cap. 22. Statius denique, ubi hoc deorum certamen memorat, Theb XII, 632.

Ipse quoque in pugnas vacuatur collis, ubi ingens
Lis superum, dubiis donec nova surgeret arbor
Rupibus, et longa refugum mare *frangeret umbra:*

Satis clare, opinor, indicat Neptunum *mare* tum creavisse: quamvis Lactantius ibi, prorsus repugnante Poëta, *Equum* ex recepta traditione substituit. *Collem*, inquit, *Acropolin dicit arcem Thebarum* (immo vero lege, *Athenarum*) *de qua Neptuno et Minervae dicitur fuisse certamen: percussa Neptuno terra Equum dedit indicium belli, Minervae vero Olivam pacis insigne. Magnitudinem arboris ostendit ex umbrae aequalitate qua obscurat.* Ubi iterum repone, *umbrae quantitate.* Testis tertius Ampelius, citatus non respondet: nihil enim quicquam de hac re narrat is, qui a Salmasio in lucem editus est: alium autem Ampelium nescio. Iam vero cui persuaderi poterit, vel mare ipsum vel salsos Neptuni fluctus *Fontis* nomine notavisse Nostrum? Adde, quod quaecunque contra Erasmi coniecturam superius disseruimus, eadem omnia vel iis plura adversus hanc militant. Quorsum enim *decerpta* oliva, ut cum Fonte comparetur? Quorsum *Undique* decerpta; cum secundum hanc sententiam solae Atticae, quae *Μορίαι* vocatae sunt, intelligi debuerint? Quorsum denique in *perpetuo carmine*, quo Athenarum laudes undique congestae fuerint, solius olivae mentio? Ut semel dicam; in refingendo hoc loco perdiderunt plane operam tot viri eruditi; cum vulgata lectio et recta sinceraque sit, et eorum commentis longe melior, et sola suo auctore digna.

9. *Aptum dicit equis Argos*] Dicet bis citatur apud Servium Aen. I, 28 et XI, 246. atque ita habent meliores duo libri Pulmanni, Bersmanni unus, et ex meis Graevianus, Zulich. Batt. Magd quibus accedit Laurentianus Torrentii in quo est *ducet.* Dicet igitur Argos, ut antea, *laudabunt* Rhodon. Ceterum non improbat Torrentius, quod in suo codice invenit, *ducet;* cum tamen pessime interpretetur. Equidem, si animus esset lectionem istam defendere, Propertianum illud potius huc allegarem, I, 7.

Dum tibi Cadmeae ducuntur, *Pontice, Thebae,*
Armaque fraternae tristia militiae.

Quippe pari omnino ratione dixeris, *ducet Argos*, ac *ducuntur Thebae.* Sed neque Propertii locus mendo vacat; et nollem elegantissimum Broukhusium contra omnes suos codices (ut fatetur ipse) sic edidisse. Revocanda scilicet vetus lectio est, *dicuntur, Pontice, Thebae:* sollemne enim id verbum est apud omnes poëtas: ut apud Nostrum passim:

Dices laborantes in uno
Penelopen vitreamque Circen.
Et versis animosum equis
Parthum dicere.
Terrarumque situs, et flumina dicere, *et arces*
Montibus impositas, et barbara regna.

Virgil.

Cui non dictus *Hylas puer, et Latonia Delos?*

Et alia innumera. Neque porro verisimile est, Thebaïda suam ad Cycliorum poëtarum morem a Thebis conditis et ab ipsa Amphionis Lyra deduxisse Ponticum; sed statim ab Oedipodis orsum esse. Nullo tamen pacto tolerari poterit *Ducuntur Thebae;* nisi eum Thebarum *Κτίσιν* et origines in poëmate suo evolvisse dixeris.

13. *Et praeceps Anio et Tiburni lucus*] Leve est, quod dicturus sum, (si tamen quicquam in cultissimo poëta leve existimandum est) omnes fere codices habere *Anio ac*, non *et*. Quod sane venustius est, quam ut in uno versiculo *et* ter repetatur. Priscianus p. 684. *Anien et Anio. Horat.*

Et praeceps Anio ac *Tiburti lucus.*

Verum ibi codex manu scriptus 600. annorum, *ac Tiburni.* Quae vera lectio est; et iam ab aliis satis superque vindicata.

14. *Mobilibus pomaria rivis*] *Pomeria* est in Graeviano, Reginensi, Galei, Batt. in Magdalenensi a manu secunda, in Bodleiano altero a manu prima, et in prisca editione Veneta. Sic etiam in uno Cruquii, qui ad hanc lectionem magis inclinare se profitetur. Sed in Cruquio, ut modestiam et probitatem numquam, ita iudicium et eruditionem saepe desideraveris. Marcilius autem legit, *Nobilibus pomeria rivis.* Perperam utrumque. Omnino recte habet *pomaria.* Quippe ut per totam Italiam Pomaria frequentissima erant, teste Varrone de R. R. I. 2. *Nam arboribus consita Italia est, ut tota pomarium videatur?* ita in Tiburte et Picena regione, omnium erant nobilissima. Statius in descriptione villae Tiburtinae, Silv. I, 3.

Quid bifera Alcinoi laudem pomaria, *vosque*
Qui numquam vacui venistis in aëra rami?

Columella X, 407.

Et Turni lacus, et pomosi *Tiburis arva.*

Noster Serm. I, 4.

Picenis cedunt pomis *Tiburtia succo.*

Symmachus Epist. VII, 18. *Num ego scire postulo, quid in Tiburtibus* pomariis *literarii operis exerceas?* Et VII, 19. de Tibure: *Vel si adhuc iuvat aestivos dies in* pomariis *tuis ducere.* Propertius IV, 7.

Pomosis *Anio qua spumifer incubat arvis.*

Quid enim volunt *ramosa arva?* Quid autem *fluvius pomifer?* Certe aliud egit limatissimi iudicii Vir N. Hein-

sius, cum locum Ovidii sic refinxit, Amor. III, 6. de Aniene:

Nec te praetereo, qui per cava saxa volutans
Tiburis Argei pomifer arva rigas.

Iterum enim rogo, qui poterit Anio poma ferre? Nec tamen accedo celeberrimo Broukhusio, qui *spumifer* receptam hic olim lectionem frustra tuetur. Quippe inconcinnum ubique duplex Epitheton; hic autem eo magis, quod eodem fere recidit utrumque, *per cava saxa volutans* et *spumifer.* Proclive erat restituisse literam A a sequente absorptam:

Tiburis Argei pomifera *arva rigas.*

Silius lib. IV, de eadem re.

Quosque sub Herculeis taciturno flumine muris
Pomifera arva *creant.*

Nec verearis elisionem vocalis in posteriore parte Pentametri: etsi plerumque id caveat Ovidius. Sic Fast. II, 216.

Silvaque montanas occulere apta feras.

Et alibi non semel.

16. *Neque parturit imbres perpetuos*] Servius ad Virgil. Georg I, 460. Claro aquilone: *serenifico, quia est et nubilus, sicut fere omnes venti,* Horatius,

Albus ut obscuro deterget nubila caelo
Saepe notus, neque parturit imbres
Perpetuos.

Sic quidem Servii editiones; an manuscripti ita habeant, lubito. Certe Horatii vetustiores codices, tres Blandinii ipud Cruquium, et ex meis optimi, Leidensis, Graevianus, Reginensis cum duobus aliis clare exhibent *perpetuo.* Quae nelior lectio est. *Saepe,* inquit, Auster serenum facit, neque *perpetuo* parturit imbres. Ubi vides antitheta, *saepe, perpetuo:* quae in altera lectione dispereunt. Adde quod ubabsurdum est illud *perpetuos.* Quid enim tantopere noandum, quod *perpetuos* imbres non parturiret? Imo vero ie ullo quidem modo id fieri aut concipi potest. Nam i ipsi imbres *perpetui* essent; tum Notus crearet imbres, um non flaret, hoc est, cum ipse omnino non esset. Iisi forte velis Notum quoque perpetuum esse, perinde c imbres: quo nihil absurdius.

27. *Teucro duce et auspice Teucro*] Invitus equidem hunc ersum sollicito, qui tam apte pulchreque a Christianis ominibus παρῳδιάζεσθαι iam solet,

Nil desperandum Christo duce, et auspice Christo.

onge tamen se melius habet ea parodia, quam ipsa Hoatii verba, ut nunc quidem leguntur. Christus enim ere et dux noster et auspex; Teucer hic dux quidem suis rat, auspex an fuerit, dubito. Cur enim auspex? An uia oraculum Apollinis consuluit? Cui umquam audi-

tum est talem hominem *Auspicem* vocari? An quia ipse vates, et interpres Apollinis? Quis tale de Teucro memoriae prodidit? An ex Romanorum more interpretabimur, ut *duce et auspice Teucro* perinde sit, ac *ductu et auspicio* Teucri? ut scriptores quidem Latini passim loquuntur, *ductu atque auspiciis Augusti*, *Tiberii* etc. Sed neque apud ipsos Romanos quemquam inveneris, qui quae *Augusti auspiciis* gesta sunt, ea *Augusto auspice* gesta esse dixerit. Nemo, inquam, ita locutus est, *Auspice Caesare*. *Auspex* enim numquam de Homine usurpatur, nisi de eo qui proprie eo verbo signabatur. Ovidius quidem, ut nunc ibi fertur, Fast. I, 26. de Germanico Caesare:

Si licet et fas est, vates rege vatis habenas;
Auspice te, *felix totus ut annus eat.*

At editiones vetustae, et scripti plerique codices, in quibus unus est doctissimi amici *Hadriani Relandi*, rectius habent,

Auspicio *felix, totus ut annus eat.*

Ut infra v. 1(8.

Totus ab auspicio *ne foret* annus *iners.*

Ubicumque autem μεταφορικῶς accipitur, non hominem sed Deum aliquem notat. Ita Virgilius Aen. III, 20.

Sacra Dionaeae matri, divisque ferebam
Auspicibus tantorum operum.

Et VI, 45.

Diis equidem auspicibus reor et Iunone secunda.

Noster Epist. I, 3.

Thebanos aptare modos studet, auspice Musa.

Ovid. Fast. I, 615.

Auspicibusque Deis, tanti cognominis heres
Omine suscipiat, quo pater, orbis onus.

Prudentius contra Symmachum II, 707.

Numquid et ille dies Iove contulit auspice tantum
Virtutis pretium?

Avienus in Arateis.

auspice terras Linquo Iove.

Neque aliter umquam, nisi valde fallor, scriptores Latini. Lucanus quidem *Brutum* vocat *Auspicem*, ubi nuptias describit Catonis et Marciae II, 370.

Pignora nulla domus, nulli coïere propinqui;
Iunguntur taciti, contentique auspice Bruto.

Et Seneca Troad. 862 Helenam:

Quicunque hymen funestus, illaetabilis
Lamenta, caedes, sanguinem, gemitus habet,
Est auspice Helena dignus.

Verum ibi proprie accipitur ea vox: cum notissimum sit Auspices more sollemni nuptiis adhiberi solitos. Sane olim turbabant hic codices, ut ex vetere Scholiaste patet: *auspice*, inquit, *hoc est, fautore vel sponsore. Apollinem di-*

cit, cuius responsa vel promissa sequebatur. Ita etiam plane habet Acron manu scriptus in Bibliotheca Regiae societatis; ita fere Cruquii Commentator. Atqui ea annotatio cum praesenti lectione conciliari non potest. Inde quoque est, quod duo Lambiniani cum totidem meis praeferant *auspice* Teucri. Quae quidem lectio, quantumvis inepta, certe illud evincit, eius fabricatores non ad Teucrum, sed Apollinem *τὸ Auspice* retulisse. Quid multa? Ipsam, credo, poëtae manum repraesentabit, qui refinxerit versum ad hanc speciem:

Nil desperandum Teucro duce, et auspice Phoebo.

Profecto longe meliores animos et certiorem spem suis sociis addidisset Teucer, si his verbis eos compellasset; quam si ad suam unius auctoritatem omnia retulisset: sub gemino enim illo praesidio nihil prorsus *desperandum* erat. Quid quod hanc videntur emendationem flagitare quae proxime sequuntur:

Certus enim *promisit Apollo.*

Quo enim pertinet illud *enim*, si in priore versu nihil quicquam de Apolline memoratum est? Quanto aptius haec cum superioribus connectuntur, si mecum legeris, *Auspice Phoebo?* ut in illis Statii Silv. III, 5.

hic auspice *condita* Phoebo
Tecta, Dicarchei portus.

Et Silv. II, 2.

reseretque arcana pudicos
Phemonoë fontes, vel quos meus auspice Phoebo
Altius immersa turbavit Pollius urna.

Neque vero illud te deterreat, quod continuo repetit, *Apollo,*

Certus enim promisit Apollo:

Tamquam satis fuisset in priore versu Phoebum nominasse. Sic enim alibi Romuli nomen subiungit, cum eum *περιφραστικῶς* iam nominasset, Carm. IV, 8.

quid foret Iliae
Mavortisque puer, *si taciturnitas*
Obstaret meritis invida Romuli?

Atque alii ita poëtae non raro.

VIII. AD LYDIAM.

2. *Te Deos oro, Sybarin cur properes*]. Pulmanni aliquot codices Bersmannique cum meis Graev. Gal. Regiae Soc. Petrensi; et Marius Victorinus p. 2533, 2614, 2621. habent *Hoc deos oro.* Sed plures tamen libri cum Diomede p. 509. et Fortunatiano p. 2683, 2703. praeferunt *Te.* Utrumque probum est, sed hoc videtur concinnius: sic Serm. I, 8.

Per magnos, Brute, deos te *Oro.*

6. et 7. *Inter aequales equitet, — Temperet*]. Vetustissimae Graevii membranae clare habent *equitat* et *temperat.*

Quidni rectius? Sane hoc pacto παθητικωτέρα fit oratio, si per interrogationem proferatur; quam si Lydiam narrare haec sibi iubeat. Mutata vero sunt a Librariis, quia praecesserant *properes* et *oderit*. Neque sane hic finem fecissent; quin et versu decimo *vitet*, *gestet* supposuissent, nisi obstitisset versus octavus, ubi ex *timet* fieri *timeat* mensurae ratio prohibebat. Quin et fortasse ipsum illud *properes* ex *oderit* natum est: cum tamen τὸ *oderit*, teste Prisciano p. 1059. interrogative hic positum sit; et, ut idem ait p. 1146. tam Indicativi futurum sit, quam Subiunctivi. Poterimus igitur in versu primo legere *properas*; prout nunc extat apud Diomedem p. 509. Victorinum. p. 2553. Fortunatianum p. 2683. et 2703.

IX. AD THALIARCHUM.

1. *Vides, ut alta*]. Haec per interrogationem proferuntur in omnibus editionibus: quae tamen elegantius omittitur. Sic in Carm. III, 28.

Inclinare meridiem
Sentis; ac veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo
Cessantem Bibuli consulis amphoram.

Et sic Graeca Alcaei: unde haec ad verbum fere conversa sunt;

Ὕει μὲν ὁ Ζεὺς, ἐν δ' ὀυρανῷ μέγας
Χειμὼν, πεπάγασιν δ' ὑδάτων ῥοαί.

7. *Sabina - - diota*]. Vir doctissimus Thomas Gale legere maluit *Sabino*. Credo, quasi a Graeco διώτης. Neque dissimulandum est in vetustissimis codicibus Graeviano et Reginensi, in illo praesertim, posteriorem *a* formatam videri ex *o*. Utcumque hoc fuerit; Graece certe διώτος vel διωτὶς diceretur; non διώτης nec διώτη. Neque enim ulla composita ex οὖς terminationes eas recipiunt. Μυοσώτη herba sic dicta citatur ex Aegineta: sed mendose pro μυοσωτὶς vel μυὸς ὦτα. Hesychius tamen noster, Ἐνώταις, ἐνωτίοις. τῇ προσωδίᾳ, ὡς φιλόπαις. Σοφοκλῆς Αἰχμαλωτίσιν. Qui si locus sincerus esset, nesciremus tamen, utrumne in casu recto ἐνώτης fuerit an ἐνώτη. Sed omnino fallit nos Hesychius, et lippientibus oculis inspexit suos codices, unde ista descripsit. Quippe illi habuerunt Ἐνόπαις, non Ἐνώταις. Auctor Etymologici Magni: Ἐνοπαῖς, τοῖς ἐνωτίοις, ἀπὸ τοῦ ταῖς τῶν ὤτων ὀπαῖς κεῖσθαι. Σοφοκλῆς. Vides hunc ex eodem Sophocle laudare ἐνόπαις, et eadem plane significatione, qua alter suum ἐνώταις. Neque vero dubitabis, quin ἐνόπαις rectius sit, tum quod ut φιλόπαις pronuncietur. Glossae Philoxeni; *Diota*, ἀμφόριον, *οἰνοφόριον*. Sed nec inde quicquam didiceris, generisne sit masculini, an feminini. Quare tutius est, ut

in re adeo incerta plurimorum codicum auctoritatem sequamur.

16, *Neque tu choreas*]. Displicet viro summo Iulio Scaligero pronomen *tu* hic intrusum. *Versus*, ait, *coëgisse videtur eum, ut pronomen interponeret.* Sane a codicibus Petrensi et Galeano abest *tu;* fortasse, quod Librariis quoque otiose positum videbatur. Cur igitur iidem Virgilio ignoscunt, qui eodem plane modo locutus est, Aen. V, 456.

Praecipitemque Daren ardens agit aequore toto,
Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille *sinistra.*

Et Homero, cum ὅγε sic usurpat Odyss. B. 326. et alibi:

Η τινας ἐκ Πύλου ἄξει ἀμύντορας ἠμαθόεντος.
Η ὅγε καὶ Σπάρτηθεν, ἐπεί νυ περ ἵεται αἰνῶς.

Seneca Herc. Fur. 1246.

Per sancta generis sacra, per ius nominis
Utrumque nostri, sive me altorem vocas,
Seu tu *parentem.*

24. *Aut digito male pertinaci*]. Imitatus est hunc locum Prudentius, in Praefat. Cathem.

Exin iurgia turbidos
Armarunt animos, et male pertinax
Vincendi studium subiacuit casibus asperis.

Verum illic *male pertinax* est praefracte et obstinate pertinax; apud Nostrum autem alio sensu ponitur. Neque tamen est *parum pertinax;* ut vulgo exponunt; sed qui simulat se pertinacem esse, et tamen pertinaciam suam expugnari cupit. Eodem sensu Petronius: *Irrepsi tamen, et male repugnanti gaudium extorsi.* Et Noster alibi Carm. II, 12.

Et facili saevitia negat,
Quae poscente magis gaudeat eripi.

X. AD MERCURIUM.

1. *Mercuri facunde, nepos Atlantis*]. Laudant hunc versiculum Priscianus p. 739. Servius ad Aen. I, 525. et IV, 558 Ceterum in omnibus, quas vidi, editionibus male interpungitur: sic enim distinguendus est,

Mercuri, facunde nepos Atlantis.

Quod cum ipsa sensus elegantia docet, tum et Ovidii locus ex Nostro manifeste expressus, Fast. V, 663.

Clare nepos Atlantis, *ades: quem montibus olim*
Edidit Arcadiis Pleïas una Iovi.

Ubi obiter mendum occultissimum abolere poteris: quod miror equidem sagacissimum Heinsium non advertisse. Quid enim est Pleïas *una*? An periculum erat, ne duabus matribus genitum esse suspicaremur? Tu vero lege meo periculo;

Edidit Arcadiis Pleïas uda *Iovi.*

passim Pleiades apud poëtas *aquosae*, *madidae*, *imbriferae*

appellantur. Sed et ipsae personae *udae* dicuntur, ut Idem Fast II, 597.

Dixerat: annuerunt omnes Tiberinides udae.

Et Sappho Phaoni:

Constitit ante oculos Naïas uda *meos.*

4. *Et decorae More palaestrae*] Praeterquam quod omnes libri in hac lectione conspirant, accedit etiam Servius, qui ita locum citat ad Aen. IV, 559, et Lactantius ad Statii Thebaid. VI, 830. Daniel tamen Heinsius pro solita sua *περιεργίᾳ* incrustare vult locum sincerum; et mirum quam infeliciter corrigit,

Catus et decorae hu —
— more palaestrae.

Mos palaestrae, est lex et institutum palaestrae; ut recte explicavit vir immensae lectionis Barthius Advers. XXVIII, 1. Terentianus Maurus in Praefat.

Mos *certaminis et modus,*
Sudor tum solitus cadit
Nulla mole palaestrica.

Silius Ital. XVI.

Quo ruis? aut quinam hic rabidi certaminis est mos?
Et nobis et equis letum commune laboras.

Lactantius Placidus ad Ovid. Metam. X. Fab. XI. *Cum Hippomenes* morem *certaminis non expavesceret.* Atque haec quidem attulit Barthius, qui laude sua minime fraudandus erat, etsi eadem loca per nos quoque videramus. Adde porro et Lucani illud, quod omnium maxime huc pertinet, IV, 613

perfudit membra liquore
Hospes, Olympiacae servato more palaestrae.

Similiter et Pindarus Olymp. VI, Herculem ait instituisse Olympiae

ΤΕΘΜΟΝ μέγιστον ἀέθλων,
Morem *maximum certaminum.*

et iterum Olymp. XIII. Isthmia *Neptuni morem* appellat,

Ἐν ἀμφιάλοισι Ποτειδᾶνος ΤΕΘΜΟΙΣΙ.

ut itidem Olympia vocat *morem Herculis,*

Ὕστατον δ᾽ ἔσχε Πίσα Ἡρακλέος ΤΕΘΜΟΝ.

Illud, credo, Heinsio pruriginem excitavit, quod Iulio Scaligero resonatio illa insuavis visa est, *Decorae, more.* Sed recta sine dubio lectio est, et neque huius aures nec illius acumen metuere debet.

19. *Superis Deorum Gratus et imis*] Hinc aperte mutuatus est Ovidius illa de Mercurio, Fast. V, 665.

Pacis et armorum superis imisque deorum
Arbiter, alato qui pede carpis iter.

XI. AD LEUCONOEN.

1. *Tu ne quaesieris*] Variant hic editiones; quarum aliae sic distinguunt,

Tu ne quaesieris scire (nefas) quem etc.
aliae sic,
Tu ne quaesieris (scire nefas) quem.
Et in diversa iudicia abeunt interpretes. Parva quidem res est; quippe utrolibet modo distinxeris, bene se habebit. Recte enim dixeris *Ne quaesieris scire, quem finem dederint;* ut Noster Epist. I, 3.
Iuli Flore, quibus terrarum militet oris
Claudius Augusti privignus, scire laboro.
Recte itidem dixeris, *Ne quaesieris, quem finem dederint,* ut Ovid. Amor. II, 2.
Nec tu, linigeram fieri quid possit ad Isin,
Quaesieris: nec tu curva theatra time.
Illa tamen verior interpunctio videtur, quae ambo ista (*scire nefas*) parenthesi concludit. Ovidius Fast. III, 325.
Quaque trahant superis sedibus arte Iovem,
Scire nefas *homini: nobis concessa canentur.*
Lucanus I, 126.
Quis iustius induit arma, scire nefas.
Statius Theb. III, 562.
Quid crastina volueret aetas,
Scire nefas *homini.*
Prudentius Cathem. III, 116.
Corpora mutua (nosse nefas)
Post epulas inoperta vident.
Noster Epod. XVI.
Quaeque carent ventis et solibus ossa Quirini
(Nefas videre) *dissipabit insolens.*

2. *Di dederint*] Codex Zulichemianus, et a prima manu Reginensis, *dederunt.* Non male. Nam secundum Astrologos Babylonios, quos Leuconoë consultum ibat, iam fato fixum erat, quot annos victura esset. Nihil tamen mutandum.

XII. AD AUGUSTUM.

2. *Tibia sumes celebrare*] In Leidensi et Graeviano *sumes.* In caeteris, et in Reginensi a manu prima, *sumis.* Atque ita libri plerique ab aliis inspecti. Recte. Sic Noster alibi Epist. I, 3.
Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
Sumis celebrare habet vim et notationem temporis futuri; idemque valet, ac si dixisset *celebrabis.*

13. *Quid prius dicam solitis Parentis Laudibus*] Magna hic diversitas est, cum lectionis, tum interpretationis. Plerique codices habent *parentum;* in quibus sunt vetustissimi mei Leidensis, Graevianus, Reginensis: quod si cuipiam genuinum esse videatur, tum meo quidem iudicio totus locus sic erit concipiendus,

Quem prius dicam solitis parentum
Laudibus? qui res hominum etc.

Vide enim seriem orationis; *quem virum aut heroa, quem Deum, o Musa celebrabis? Quem prius dicam? Iovem, qui res etc.* Etenim *dicere laudibus*, ut Noster alibi Carmin. I, 21.

Vos Tempe totidem tollite laudibus.

Seneca Troad. 294.

Ferent, et illum laudibus cuncti canent.

Virgil. Georg. II, 95.

et quo te carmine dicam,
Rhaetica?

Laudibus autem *parentum*, id est, quas parentes Iovi tribuebant: ut Idem Georg. III, 185.

Tum magis atque magis blandis gaudere magistri
Laudibus.

Solitis porro *laudibus*, ut Noster Carm. IV, 15.

Virtute functos, more patrum, *duces,*
Troiamque et Anchisen et almae
Progeniem Veneris canemus.

Atque haec quidem lectio ab omni parte commoda est; cui unice favent illa Statii Theb. I, 48.

Quem prius *heroum, Clio, dabis? immodicum irae*
Tydea? laurigeri subitos an vatis hiatus?

Alterum autem proponit cum Muretus ex coniectura, tum vetus codex Gemblacensis, quo olim usus est Pulmannus,

Quid prius dicam? solitis parentem
Laudibus, qui res etc.

Sed in ea refellenda morari non est operae pretium; adeo dura et impedita structura est. Veniemus igitur ad tertiam, quam suppeditant Vaticanus codex Lambini, vetustissimus Blandinius Cruquii, Bersmanni unus, et noster Zulichemianus, et Lactantius denique ad Theb. I, 48.

Quid prius dicam solitis Parentis
Laudibus? qui res etc.

Ea vero et per se satis probabilis est, et imprimis cum sequentibus apte convenit:

Parentis
Unde nil maius generatur ipso.

Hac itaque contenti esse possumus. Primam tamen lectionem praetulerim, si coniecturam nostram *quem* liber aliquis adstrueret. Imo ea vera omnino est, invitis licet omnibus membranis.

14. *Qui res hominum ac Deorum*] In Lambini quibusdam,

Qui Rex hominum ac Deorum.

quam lectionem ille non damnat. Neque vero ego: sic enim passim Iuppiter audit apud Poëtas *Deûm rex, Rex superum; Divum pater atque hominum rex, βασιλεὺς, θεῶν*

τύραννος, et plura eiusmodi. Nihilo tamen minus certissima est illa altera, et loco sententiaeque melius congruit. Virgilius Aen. I, 230.

O qui res hominumque deumque
Aeternis regis imperiis, et fulmine terres.

Ubi obiter moneo, sic potius a Poëta scriptum esse,

O qui res hominumque deorumque.

ut Aen. II, 745.

Quem non incusavi amens hominumque deorumque?

Auctor ad Liviam v. 61. de Augusto.

Ille vigil, summa sacer ille locatus in arce,
Res hominum *ex tuto cernere dignus erat.*

Statius Theb. VI, 48. de Adrasto.

Nunc fata recensens,
Resque hominum *duras, et inexorabile pensum.*

Porro in sequente versu, plerique mei codices habent, *qui mare* ac *terras;* non *et*, atque id secuti sumus.

19. *Proximos illi tamen occupavit Pallas honores*] Argutantur hic interpretes quidam, cur Pallas Iovi proxima dicatur ante maris dominum Neptunum, ante ipsam Tonantis matronam: neque tamen ex ea difficultate expedire se possunt. Quamobrem secare potius hunc nodum, quam solvere, voluerunt Viri Doctissimi Claudius Puteanus, Daniel Heinsius, Ianus Rutgersius, et Dacierius: quippe contra omnes libros sic legendum esse contendunt,

Proximos illi tamen occupabit
Pallas honores.

Occupabit, scilicet in hoc hymno. Nempe mentem poëtae, non omnino perceperunt Viri alioquin acutissimi: et si rectam viam iam olim monstraverat vetus Scholiastes.

Unde nil maius generatur ipso:

Ibi *unde* non, ut plerumque, valet *qua ratione*, sed *a quo: a quo Iove*, sive, *a quo parente* (si eam mavis lectionem, *solitis* parentis *laudibus*) *nil ipso maius generatur.* Nam verbum, *unde*, non ad Rem tantummodo, sed etiam ad Personam saepe refertur. Sic Virg. Aen. V, 123.

Scyllaque Cloanthus
Caerulea, genus unde *tibi Romane Cluenti.*

Hoc est, *a quo Cloantho.* Ita V, 568.

Alter Atys, genus unde *Atii duxere Latini:*

a quo Atye. Sic saepe Virgilius:

Noster Serm. I, 6.

Contra Levinum, Valeri genus, unde *superbus*
Tarquinius regno pulsus fugit.

a quo Valerio. Ita Serm. II, 2.

Siquid Stertinius veri crepat, unde *ego mira*
Descripsi docilis praecepta haec.

a quo Stertinio. Iam autem, nisi fallor, elucescere incipit sententia poëtae. A quo Iove nihil ipso maius, imo ne

simile quidem vel secundum, generatur: tamen inter omnes eius liberos maximos honores consecuta est Minerva. Vides, opinor, frustra hic laborasse interpretes: neque enim cum Iunone vel patruo suo Neptuno comparatur hic Pallas; sed cum sobole Iovis tantum, fratribus sororibusque suis. Et proinde nemo in sequentibus memoratur, praeter Iove genitos; *Bacchum*, *Dianam*, *Apollinem*, *Herculem*, *Pollucem*, et *Castorem:* quorum omnium sine controversia honoratissima erat Minerva. Reliquum est, ut quo consilio hoc inter Iovis laudes poëta posuit, quod neminem se maiorem generaverit, breviter indicemus. Atque id quidem gemina de causa factum est. Ipse enim ortus Saturno, maior suo parente erat, regnoque eum expulit: nemo tamen ex ipso natus est, qui parem ei vicem referret: unde *Maximi*, *invicti*, similiumque nominum titulis cumulatus est. Ovid. Metam. XV, 855. ubi Iulio Caesari Augustum praeponit:

Sic magni cedit titulis Agamemnonis Atreus:
Aegea sic Theseus, sic Pelea vincit Achilles:
Denique, ut exemplis ipsos aequantibus utar,
Sic et Saturnus minor *est* Iove.

Sed et praeterea erat in fatis, ut si Iuppiter cum Thetide, cuius amore flagrabat, concubuisset, nasceretur tandem ipso Iove maior, quique de caelo eum et mundi imperio deiiceret, ut ipse olim Saturnum. Saepe hoc Iovi minatur Prometheus apud Aeschylum:

Η μὴν ἔτι Ζεὺς, καίπερ αὐθάδης φρενῶν,
Ἔσται ταπεινὸς, οἷον ἐξαρτύεται
Γάμον γαμεῖν, ὃς αὐτὸν ἐκ τυραννίδος
Θρόνων τ' ἄϊστον ἐκβαλεῖ, πατρὸς δ' ἀρὰ
Κρόνου τότ' ἤδη παντελῶς κρανθήσεται,
Ην ἐκπιτνῶν ἠρᾶτο δηναιῶν θρόνων.

Quod cum Iovi innotuisset, Thetidem Peleo nuptum dedit. Ovid. Metam. V, 221.

Namque senex Thetidi Proteus, Dea, dixerat, undae,
Concipe: mater eris iuveni, qui fortibus actis
Acta patris vincet, maiorque vocabitur illo.
Ergo, ne quicquam mundus Iove maius *haberet,*
Quamvis haud tepidos sub pectore senserat ignes,
Iuppiter aequoreae Thetidis connubia vitat:
Inque sua Aeaciden succedere vota nepotem
Iussit, et amplexus in virginis ire marinae.

Iam plane constat, nisi omnino fallor, de consilio poëtae; ut nihil quidem a Iove generatum fuerit ipso maius, vel prorsus simile ei aut secundum: occupaverit tamen Pallas proximos illi honores prae cetera Iovis sobole.

21. *Proeliis audax neque te silebo Liber*] Iam inde a veteris Scholiastae Acronis temporibus nemo est, qui non hoc modo versum interpunxerit, tamquam si *Liber proeliis*

audax ab Horatio diceretur. Quod supine adeo et oscitanter factum iure indignari debemus. Quamquam enim fatendum est, ad ultimos Indos victorem Bacchum cum Satyrorum suorum Maenadumque thyaso penetrasse: unde eo nomine *audax* vocatur Valerio Flacco V, 498.

quotque ante secuti

Inde nec audacem *Bacchum nec Persea reges:*

et in Gigantomachia sub leonis imagine Rhoecum lacerasse: tamen non ab uno alterove facinore, sed a perpetuo Bacchi more et charactere dandum hic fuisset epitheton. Atqui a poëtis Bacchus, tanquam omnium Deorum mollissimus et meticulosissimus, fere semper traducitur. Vide modo Aristophanis Batrachos; ubi miros ludos de ignavia eius et timiditate facit poëtarum facetissimus. Quid multa? Ad Palladem id referendum est, non ad Liberum; et vitiosa distinctio corrigenda ad hunc modum:

Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores,
Proeliis audax. Neque te silebo, Liber.

Quod quam aptissime Palladi conveniat, caecus plane sit oportet, qui non videat; siquidem eam passim his titulis ornant poëtae; *Bellica, bellatrix, bellipotens, belligera; etc.* et itidem Graeci. Virgilius Aen. XI, 483.

Armipotens belli praeses Tritonia Virgo.

Statius Silv. IV, 5.

Regina bellorum Virago.

Putidum esset plura congerere: sed et illud vide, quanto venustius sententiam inchoet *neque; Neque te silebo, Liber:* quam si, ut vulgo hic fit, in mediam orationem intrudatur, *Proeliis audax neque te.* Illud fortasse obiiciet quis, si *proeliis audax* a Baccho separetur, tum nihil quicquam de Baccho hic dici. Fatemur: atqui et paullo post nihil prorsus de Alcide praedicatur: nudum tantummodo nomen ponitur.

31. *Et minax (quod sic voluere)*] Turbant hic mirum in modum codices. Plerique omnes Vetustiores, *quia sic:* recentiores quidam, *Quod sic;* duo Gemblacenses Pulmanni, et Lambini unus, *Nam sic:* Editio Veneta 1478, *Quod si,* Loscheri 1498. *Quod sic dii.* Cod. Reginensis a manu secunda, *Quae sic:* Petrensis, *Quia voluere:* Laurentianus Torrentii, *dii sic vol.* Editi aliquot, *sic dii vol.* Tamen illud *dii* ex glossa irrepsisse videtur, ut in editione Loscheri; et sane Codex Reginensis *dii* habet inter versus, loco explicationis, non lectionis. Sic et Acron, *voluere) dii vel pueri Ledae.* Latet hic fortasse ulcus. Interea, dum melius quiddam proferatur, illud recipiamus, quod et Nicolao Heinsio placuit, *sic di voluere.* Ovidius Ibide.

Natus es infelix (sic di voluere) nec ulla
Commoda nascenti stella levisve fuit.

Idem Metam. IV, 660.

Crescit in immensum (sic di statuistis) et omne.

Metam. XIII, 597. de diis loquens:

Occidit a magno (sic vos voluistis) Achille.

Virgil. Aen. V, 50.

Semper honoratum (sic di voluistis) habebo.

35. *An Catonis Nobile letum*] Tacent hic Interpretes: mihi vero mirari plane subit, quo consilio Noster, post Romulum, Numam, et Tarquinium Priscum, continuo ingerat *Catonem*, qui tot saeculis post illos natus est; rursumque ad veteres illos revertatur, Regulum, Scauros, Paullum, ceterosque. Profecto non sat commode divisa sunt temporibus tibi, Flacce, haec. In aliis illis memorandis fastorum fere seriem secutus es: Catonem, qui paucos ante annos in vivis erat, alienissimo loco et tempore inter cascos illos intrudis. Hoc primum, quod merito reprehendas: sed et alterum est, in quo desideres poëtae prudentiam. Cum enim, quod res ipsa loquitur, ideo carmen hoc scripserit, ut ab Augusto et eius domo gratiam inirèt: quo, quaeso, iudicio atrocissimum Caesarianorum hostem Catonem tanto hic elogio ornatum voluit? Mirum sane in uno eodemque carmine et Iulium Caesarem ad caelum usque tolli, et Catonis letum tantopere nobilitari. Cur enim leto occubuit hic, nisi quod, illo principe, vitam sibi putavit morte acerbiorem? Quid? non Caesar ipse Anticatones duos scripsit, in quibus famam et existimationem Catonis acerrimis probris laceravit? Non Brutus, percussor Caesaris, et Augusti hostis, Catonis gener erat? Non ipse Augustus adversus Catonem calamum strinxit, libro cui titulum indidit *Rescripta Bruto de Catone*? Vide Suetonium Aug. c. LXXXV. Illud quoque Macrobii expende, Saturn. II, 4. *Venit*, inquit, *forte Augustus in domum, in qua Cato habitaverat: dein Strabone* (is Seius est Seiani pater) *in adulationem Caesaris male existimante de pervicacia Catonis, etc.* Vides hic, quid auribus Augusti tum dare solerent Aulici. Is quidem ibi composito vultu satis honorifice de Catone, *Quisquis*, ait, *praesentem statum civitatis commutari non volet, et civis et vir bonus est.* Nimirum iam vetus imperandi et sibi hoc dicto cavit, et Strabonem leniter repulit. At si Strabo ipse vel hoc vel simile quid Catonis honori ultro dedisset, vix credo tacitam offensionem frigusque Principis effugisset. Certe qui Catonis letum inter praecipua Romanae gentis decora celebrat, eo ipso se Augusti dominatum inique ferre veteremque rempublicam reposcere profitetur. Credat itaque qui volet, hoc ab Horatio profectum: mihi quidem Librariorum hoc facinus esse verisimilius videtur, qui Catonis mortem declamatoribus adeo decantatam vel obtorto collo huc traxerint, eiecto alio nomine, quod nunc investigan-

dum est. Vide vero, annon hunc in modum totus hic locus constitui possit:

Romulum post hos prius, an quietum
Pompili regnum memorem, an superbos
Tarquini fasces, dubito, anne Curti
Nobile letum.

Marcum Curtium intellige, qui revera *nobilissimum* sibi *letum* pro patria conscivit; cum armatus et equo insidens in profundam voraginem, quae medio foro Romae repente nata est, insiluisset. Inde lacui Curtio nomen inditum; et, ut narrat Val. Maximus, *quamvis magna postea decora in foro Romano fulserunt, principatum tamen gloriae obtinuit Curtius.* Proinde cum Virgilius, uti plane hic Noster, principes in gente Romana viros memorare voluit, inter primos Curtium nominat; in Culice v. 360.

Hic Fabii, Deciique, hic est et Horatia virtus:
Hic et fama vetus numquam moritura Camilli:
Curtius *et mediis quem quondam sedibus Urbis*
Devotum bellis consumsit gurgitis haustus.

Hac certe ratione recte procedet oratio: cum inter illos priores, et qui mox sequuntur, medius aetate sit Curtius. Recte etiam *anne.* Sic Virgil. Georg. I, 25.

Urbisne invisere, Caesar —
An deus immensi venias maris —
Anne *novum tardis sidus te mensibus addas.*

Idem Georg. II, 158.

An mare, quod supra, memorem, quodque adluit infra,
Anne *lacus tantos?*

Ausonius Profess. VIII. ubi horum Flacci versuum parodiam facit:

Romulum post hos prius, an Corinthi,
Anne *Sperchei, pariterque nati*
Atticas musas memorem Menesthei,
Grammaticorum?

38. *Prodigum Paullum, superante Poeno*] Codex optimae notae Reginensis clare et sine ulla litura habet.

Prodigum, Poeno superante, Paullum.

Quam compositionem, ut suaviorem et *ποιητικωτέραν* secuti sumus. Virgil. Aen. II, 311.

iam Deiphobi dedit ampla ruinam,
Volcano superante, domus.

Priscianus quidem p. 1123. sic laudat hunc locum,

Regulum, et Scauros, animaeque magnae
Prodigum Paullum.

Sed ex quatuor Prisciani codicibus, quos data opera consului, tres non agnoscunt *τὸ Paullum;* quod indicio est, non aliter olim hic lectum esse, quam nunc exhibet liber Reginensis. Lactantius tamen ad Thebaid. III, et VIII, citat *Prodigum Paullum.*

43. *Saeva paupertas et avitus apto cum lare fundus*] Ita omnes, quot vidi, codices: neque quicquam muto. Sic tamen mallem, si per libros liceret:

Sancta *paupertas, et avitus* arto
Cum lare fundus.

Sancta, ut Silius Italicus *casta*, quod idem fere valet, ubi de vetere Senatu loquitur, lib. 1.

Concilium vocat augustum, castaque *beatos*
Paupertate Patres.

Sane quicquid hic mussitent interpretes, nemini placere potest illud *saeva*. Ceterum de *arto lare* vide nos ad Epist. I, 7. v. 58. Claudian in Rufin. I, 203.

Et casa pugnaces Curios angusta tegebat.

Noster Carm. I, 38. sensu eodem;

neque te ministrum
Dedecet myrtus, neque me sub arta
Vite bibentem.

45. *Crescit, occulto velut arbor aevo*] Nic. Heinsius in ora libri sui, *Forte, Arvo.* Ingeniose. Sic enim Ovidius in Nuce v. 87.

Felix, secreto *quae nata est* arbor *in* arvo,
Et soli domino ferre tributa potest.

Lucret. I, 314.

Stillicidi casus lapidem cavat; uncus aratri
Ferreus occulte *decrescit vomer in* arvis

Propertius I, 2.

Adspice, quot submittat humus formosa colores.
Et veniant hederae sponte sua melius:
Surgat et in solis *formosius arbutus* antris.

Ubi illud, si vigilas, animadvertisti, *Formosa* et *Formosius* indecora repetitione cultissimum poëtam dehonestare. Poterat dixisse metaphora eleganti:

Surgat et in solis animosior *arbutus antris.*

Placet enim hic adiectivum magis, quam adverbium. Vel propius ad receptam lectionem hoc modo:

Surgat et in solis frondosior *arbutus antris.*

Illud enim in Arbuto notatur, quod pauca fronde est. Virgilius Ecl. VII, 46.

Et quae vos rara *viridis tegit* arbutus *umbra:*

ubi Servius, *Genus arboris frondibus raris.* Ceterum ad hanc Flacci emendationem imprimis facit Homericum illud, Iliad. P. 53.

Οἷον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνὴρ ἐριθηλὲς ἐλαίης
Χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ, ὅθ᾽ ἅλις ἀναβέβρυχεν ὕδωρ,
Καλὸν, τηλεθάον.

ubi *χώρῳ οἰοπόλῳ*, est *solo et occulto arvo.* Scholiastes, *Οἰοπόλῳ, ἐρήμῳ καὶ μονήρει.* Apposite Eustathius: *Φασὶ τὰ ἐν ἐρημίᾳ καὶ μονάζοντα φυτὰ μάλιστα θάλλειν. Aiunt arbores in loco deserto ac solo plurimum crescere.* Huc itaque

res redit; Si *crescit occulto arvo* adsciscis, perinde erit ac *Celeriter, cito crescit:* Sin *occulto aevo*, idem erit ac *Lente tardeque.* Et *celeritatem* quidem in hac metaphora quaesivit Homerus Iliad Σ. 57. de Achille:

ὁ δ' ἀνέδραμεν ἔρνεϊ ἶσος,
Τὸν μὲν ἐγὼ θρέψασα φυτὸν ὡς γουνῷ ἀλωῆς.

et Quintus Smyrnaeus de eodem, VII, 645.

ὁ δ' ἄφ' ὦκα θεῶν ἐρικυδέϊ βουλῇ
Ἔρνος ὅπως ἐριθηλὲς ἀέξετο.

Iam autem si cum plerisque interpretum Marcellum hic intelligis Octaviae filium, qui iam tum, cum haec scriberet Noster, florente adolescentia erat; omnino consequens erit, ut *arvo* hic substituas Atqui repugnat locus ipse seriesque orationis, quae Marcellum veterem quinquies consulem hic accipi flagitat; cuius seri nepotes cum in familiam Iuliam adsciti fuerint, dat hic Augusto, ut eius famam superstitem indies florere dicat, et *usque postera laude recentem crescere.* Nihil igitur mutandum, et rectissime habet *Aevo.* Quint Curtius VII, 33. *Quid? tu ignoras* arbores *magnas* diu *crescere, una hora extirpari?* Prudentius Hamartigenia v. 177.

Qui velut aeterna latitans sub nocte, retrorsum
Vixerit, et tecto *semper regnaverit* aevo.

Corrigendus quoque forte Lucretii locus, quem modo adduximus. Sic enim citat Servius ad illud Georg. I, 46. *et sulco attritus splendescere vomer*] Lucretius: *Occulto decrescit vomer in arvo.* Ita Servius: sed sine dubio corruptus. Qui enim magis in *occulto arvo* decrescit vomer, quam in obvio et exercitato? Imo si *occultum* est arvum; tum et inaratum, neque vomerem terere potest. Vide, an scripserit Lucretius:

Stillicidi casus lapidem cavat: uncus aratri
Ferreus occulto *decrescit vomer in* aevo.

Ovidius Amor. I, 15.

Ergo cum silices, cum dens *patientis aratri*
Depereant aevo, *carmina morte carent.*

Idem tamen Art. I, 474.

Interit assidua vomer aduncus humo.

54. *Egerit iusto domitos triumpho*] Celeberrimus Tho. Gale, *Lege*, inquit, *dominus* vel *domitor.* Sed nihil mutandum Noster Carm. III, 8.

Servit Hispanae vetus hostis orae
Cantaber sera domitus *catena.*

55. *Sive subiectos orientis oris Seras et Indos*] Omnes fere editiones maculavit invenustum illud *oris*, quo fit ut idem sibilus per quinque voces continuetur; odiosa aurium offensione: cum tamen omnes ubique scripti codices et editio Veneta 1478. habeant *orae.* Revocetur igitur in

sedem suam. Sic Noster alibi, *ora* septentrionis, Carm. I, 26.

Quis sub Arcto
Rex gelidae metuatur orae

57 *Latum reget aequus orbem*] Torrentii tres, Pulmanni unus, Lambini aliquot, et ex nostris Battelianus, Bodl Magdalenensis a prima manu, Colbertinus pro varia lectione, *Laetum:* quod Torrentio et Dacierio magis placet Utrumque sane tolerari potest. *Laetum* enim dixerit *orbem*, ut Virgilius de eodem Augusto Georg. IV, 560.

Caesar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victorque volentis
Per populos dat iura, viamque adfectat Olympo.

Rectius tamen *latum reget*, ut vetustiores quique libri Noster Carm. II, 2.

Latius regnes *avidum domando*
Spiritum, quam si Libyam remotis
Gadibus iungas, et uterque Poenus
Serviat uni.

Virgil. Aen. IV, 199.

Templa Iovi centum, latis *inmania* regnis.

Et I, 25.

Hinc populum late regem, *belloque superbum.*

Seneca Troad. 879.

Cui regna *campi* lata *Thessalici iacent.*

Ovid. Metam. IX, 794.

Postera lux radiis latum *patefecerat* orbem.

XIII. AD LYDIAM.

2. *Cerea Telephi Laudas Brachia*] „Omnes, opinor, quot quot hodie extant, membranae in ea lectione consentiunt firmatque Servius ad Virgil. Eclog II. *addam cerea pruna aut cerei coloris; aut mollia. Horatius*, cerea *Telephi laudas brachia.* Iure tamen displicuit Iulio Scaligero: cuius verba haec sunt: *Cum dixit* roseam cervicem, cerea brachia, *colorem quoque indicare suspicabimur; sicut apud poëtam* cerea pruna: *profecto plus sapiat* lactea. Interpretes quidem in omnes partes se versant, et illud *cerea*, quasi revera cereum esset, in quoscumque volunt sensus flectunt finguntque, ut auctorem suum vel defendere vel excusare videantur: sed laterem plane lavant. Quid enim? an *cerea* de colore interpretabuntur? at foeda res est color flavus in brachiis, qualia sunt ictericorum. Ovid. Pont. I, 10. cum morbo laborabat,

Parvus in exiles succus mihi pervenit artus,
Membraque sunt cera *pallidiora nova.*

an *cerea* sunt pulchra, tamquam quae in cereis imaginibus videmus, ut Virgilius *cervicem marmoream* Georg. IV, 523.

Tum quoque marmorea *caput a cervice revulsum.*
et *manum* Martialis VIII, 56.

Adstabat domini mensis pulcherrimus ille
Marmorea *fundens nigra Falerna manu.*

Atqui illic *marmorea* est candida, et colorem notat, non figuram: ita Noster Carm I, 19.

Urit me Glycerae nitor
Splendentis Pario marmore *purius.*

Lucretius II, 764.

Cur ea, quae nigro fuerint paullo ante colore,
Marmoreo *fieri possint candore repente.*

An igitur *cerea* brachia sunt lenta, et mollia ut Noster Epod. XV.

Lentis adhaerens brachiis?

Sed et hoc nihilo magis sanum est; quamvis enim cera mollis est et tactui cedit; vestigium tamen impressum servat, ut solet hydropicorum caro, qua nulla turpior imago est Quod si aut horum ullo aut alio quovis sensu recte dici possent *cerea brachia;* imprudenter tamen, ut vere Scaliger observavit, post *roseam* cervicem *cerea* brachia nominaverit Noster, ne forte lector utrumque epitheton de colore suspicetur dictum, et pro formoso luridum Telephum imaginetur. Quid igitur fiet? Bene sit vetustissimo Grammatico Flavio Capro, qui solus rem impeditam solvit, et Horatium omni culpa liberat. Is narrat pag. 2242. ut inter se differant *lactans, lactens, lacteus.* Lactans, inquit, *qui decipit.* Lactens, *lacte abundans, velut lactens ficus* (sic enim ibi legendum; non ut editum est, *lacteus, et, lacteas ficus.* Ovid. Fast. II, 263.

An tibi dum lactens haerebit in arbore ficus)

Lucilius: Lactentia coagula cum melle bibi. Lactea, *candida sunt, ut* lactea laudat brachia *dicit Horatius.* Haec opportunissime sane Caper: ubi scribe *laudas* pro *laudat;* nam sine dubio ad hunc ipsum Horatii locum respexit; neque de mendo hic ulla suspicio est; cum eo fine haec adduxerit, ut probet *lactea* esse candida. Quid autem dubitemus, tam bono auctore genuinam lectionem agnoscere?

Cum tu, Lydia, Telephi
Cervicem roseam, lactea *Telephi*
Laudas brachia:

qua nihil aptius, pulchrius optari potuit. Utrobique a colore laudat; Cervicem *roseam,* ut Virgilius de Venere Aen. I, 406.

Dixit et avertens rosea cervice *refulsit.*

Brachia autem *lactea,* ut iterum Virgilius de Ascanio Aen. X, 137.

fusos cervix cui lactea *crines*
Accipit.

Et de Gallis VIII, 660.

Tum lactea *colla*
Auro innectuntur.

Nemesianus II, 80.

Purpureas laudando genas, et lactea *colla.*

Candor autem est brachiorum perpetua laus. Ovid. Amor. III, 7.

Illa tamen nostro subiecit eburnea colle
Brachia, Sithonia candidiora nive.

6. *Tunc nec mens mihi nec color Certa sede manent*] Libri aliquot Lambini et Pulmanni, *manet;* et sic editio Veneta 1478 Rectissime. Neque alterum admittit linguae Latinae consuetudo Terent. Eunuch IV, 5.

Neque pes, neque mens satis suum officium facit.

Ubi duo singularia coniunguntur, cum utriusvis numer verbo congruunt, seu singularis sive pluralis. Ubi vero ut hic fit, disiunguntur; et usus et ratio postulat, ut verbum etiam sit singulare. Mutatum est ab eruditulis: qu tamen nesciebant brevem syllabam in versus caesura potestatem longae habere posse. Carm. II, 13.

Caeca timet aliunde fata.

16. *Quinta parte sui nectaris imbuit*] Vir Clarissimus Iacobus Talbot, qui paucis abhinc annis luculentam Horati editionem Cantabrigiae procuravit, non male de Nostr meritum esse autumat, (quem tamen non nominat) qu loco *quinta* substituit,

Quanta *parte sui nectaris imbuit!*

Is autem est Ramirez de Prado in Pendecontarcho suo c. 50. Ita sane Persius Sat. V, 21.

Tibi nunc, hortante Camena,
Excutienda damus praecordia, quantaque *nostrae*
Pars *tua sit, Cornute, animae.*

Tu vero quid *quinta* hic sibi velit, vide, si libet, apud interpretes; nobis semel est constitutum, nullam his rebu turpiculis lucem affundere

19. *Nec malis Divolsus querimoniis*] Ego vero sine codicum auctoritate tam commodam lectionem non moveo Tamen, aut fallor, aut elegantior exiret sententia, sic leviter immutata:

Felices ter et amplius
Quos irrupta tenet copula, nec malis
Divolsos *querimoniis*
Suprema citius solvet amor die.

Ita Noster alibi, Carm. III, 9.

Quid si prisca redit Venus,
Diductosque *iugo cogit aëneo.*

et II, 17.

Me nec Chimaerae spiritus igneae
Divellet *umquam.*

et I, 36.

nec Damalis novo
Divelletur *adultero.*

Ubi omnia, ut vides, ad amatores, non ad ipsum amorem referuntur.

XIV. AD REMPUBLICAM.

7. *Vix durae carinae Possint*] *Animadvertendum est,* ait Iulius Scaliger, *quibus legibus de una modo navi dixit* carinas *in numero plurali.* Vere et recte hoc Scaliger. Neque enim ullus veterum ita locutus est; quippe singulae naves non nisi singulas carinas habent. Quid hic autem nostri interpretes, qui libenter Scaligerum ut Horatiomastigem insectari solent? Rem callide dissimulant, inustam hanc Flacco notam silentio tegentes; interea tamen pergunt in unica navi *carinas* nobis ingerere. Nos, ut tam turpe dedecus a cultissimo poëta amoliamur, paullo fusius explicabimus totum locum.

O navis, referent in mare te novi
Fluctus?

Sic scribe per interrogationis notam; et sic Veneta editio 1478. ceterae, opinor, omnes male omittunt.

o quid agis? fortiter occupa
Portum: nonne vides ut
Nudum remigio latus?

Strenue, inquit, in intimum portum te reconde, ne fluctus ventusque te retrorsum in altum pellant; quod, nisi caves, eveniet: cum latera tua nuda sint remigio, quo solo poteris vento obsistere. *Nudum* autem *remigio* dicit, vel quod tempestatibus conflictata navis remos iam fregerat, ut Virgilius,

Franguntur remi, tum prora avertit:

et Noster Epod. X.

Niger rudentes Eurus inverso mari
Fractosque remos differat:

vel quod introeuntes in portum nautae remos subducere, atque intra navem reponere solent. Sequitur;

nonne vides, ut
Nudum remigio latus,
Et malus celeri saucius Africo
Antennaeque gemant? et sine funibus
Vix durare carinae
Possint imperiosius
Aequor?

Sic quidem editiones, *gemant*, et *possint:* adeo ut sententia sic procedat: *Nonne vides, ut latus et malus et antennae gemant?* Quid iam videtur? Satin' placet illud, *vides, ut gemant?* oculisne percipi poterit gemitus? credideram auribus potius sentiri. Sed illud omnino adverten-

dum, bis apud Servium, ubi locum hunc adducit, Aen. I, 211. et VIII, 577. non *possint* legi, sed *possunt*. Atque ita clare hic exhibent codex optimus Reginensis, et Zulichemianus: quibus adde Editionem Loscheri 1498. Neque vero dubium est, quin in aliorum aliquot sic extiterit: sed saepe deprehendi, sollemne esse interpretibus nostris, ut reticeant varias lectiones, quas ipsi non approbant. Iam autem, si tot auctoribus freti reducemus illud *possunt;* sequitur, ut eadem opera etiam *gemunt* legamus. Quid multa? codex Petrensis D fere annorum sine ulla litura utrumque retinet, et *gemunt* et *possunt*. Sic itaque totus locus constituendus erit, et distinguendus:

Nudum remigio latus?
Et malus celeri saucius Africo
Antennaeque gemunt: *et sine funibus*
Vix durare carinae
Possunt *imperiosius*
Aequor.

Quibus in verbis illud primum indicandum est, quod et Scaligerum et Enarratores nostros fefellit, non de una modo navi *carinas*, sed de pluribus hic accipi. Tanta, inquit, coorta est tempestas, o navis, ut malus tua antennaeque gemant; et caeterae naves, quae in eodem portu sunt, vix possint stationem tenere, nisi anchoris iactis. Verum haec per partes explicanda veniunt. *Carinas* totas naves denotare tralatitium est. *Funibus* autem anchorae significantur, quod tot interpretes fugisse quis satis mirari poterit? Lucanus II, 621.

Ut tremulo starent contentae fune carinae.

Idem V, 514.

Litora curva legit, primisque invenit in undis,
Rupibus exesis haerentem fune carinam.

Virgil. Aen. IV, 575.

Solvite vela citi. Deus aethere missus ab alto
Festinare fugam, tortosque incidere funis
Ecce iterum stimulat.

Nihil quicquam vulgatius est: neque illud omittendum, vel ipsum illud *Funibus* satis nos admonere, non de una, sed pluribus navigiis verba hic fieri. Nemo enim de nave unica *funes* dixit, verum *funem*. Iam autem illud saevissimae tempestatis indicium erat, cum in ipso portu, ut hic, nisi in anchoris stare naves non possent: plerumque enim aliter solebat Virgilius Aen. I, 172. ubi tranquillum quendam tutumque portum describit,

hic fessas non vincula navis
Ulla tenent, unco non adligat anchora morsu.

Et Homerus Odyss. I, 136.

Ἐν δὲ λιμὴν εὔορμος, ἵν' οὐ χρεὼ πείσματός ἐστιν,
Οὔτ' εὐνὰς βαλέειν, οὔτε πρυμνήσι' ἀνάψαι.

et N. 100.

ἔντοσθεν δὲ ἄνευ δεσμοῖο μένουσι
Νῆες ἐΰσσελμοι, ὅταν ὅρμου μέτρον ἵκωνται.

Proinde vide, inquit, O navis, ne in mare te referant fluctus: cum enim in ipso portu tempestas fiat, quales tandem in aperto pelago te manent procellae? Illud dumtaxat reliquum est, ut *durare aequor* satis quidem insolentem phrasin pro *perferre*, *sustinere*, similibus, si fieri potest, exemplis adstruamus. Eo enim adigebat optimum Torrentium, ut ineptissimam potius distinctionem admitteret, quam ut ipse hanc locutionem durare vellet. Atqui bis citat hoc Servius, ut probet *durare* esse *sustinere*, ut Virgil. VIII, 577.

Patiar quemvis durare *laborem.*

cui adde Statium Silv V, 2.

Felix, qui viridi fidens optata inventa
Durabis *quascumque* vias, *vallumque tenebis.*

et Valerium Flaccum VIII, 338.

Occidis? heu primo potes hoc durare *sub aevo?*

10. *Non Di, quos iterum pressa voces malo*] Ita omnes, opinor, libri: certe quos ipse vidi; credo, etiam ceteri. Aliud tamen maluit praestantissimus N Heinsius; *prensa* scilicet; quod et nobis in mentem diu ante venerat, quam eius codicem vidimus. Ita sane Noster Carm. II, 16.

Otium divos rogat in patenti
Prensus *Aegaeo.*

ubi perperam in nonnullis membranis, ut hic *pressus*. Catullus XXV.

velut minuta magno
Deprensa *navis in mari, vesaniente vento.*

Lucretius VI, 428

Et quaecumque in eo tum sunt deprensa *tumultu*
Navigia, in summum veniunt vexata periclum.

Virgilius in Ciri. v. 60.

Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto
Deprensos *nautas canibus lacerasse marinis.*

Et Georg. I

Deprensis *olim statio fidissima nautis.*

Et Aen. V, 52.

Argolicove mari deprensus, *et urbe Mycenae.*

Ovid. Metam. XI, 663.

Nubilus Aegaeo deprendit *in aequore navim*
Auster.

Idem Dido Aeneae:

Finge age te rapido (nullum sit in omine pondus)
Turbine deprendi: *quid tibi mentis erit?*

Statius Theb. I, 370.

Ac velut hiberno deprensus *navita ponto.*

Seneca de Vita Beata c. 14. *Sicut* deprehensi *mari Syrtico,*

modo in sicco relinquuntur, modo torrente unda fluctuantur. Atque his, credo, auctoritatibus inductus Vir Illustris substituere voluit *prensa.* Nihil tamen hic temere mutandum censeo. Sane si *salo,* vel *vado* hic haberent codices; equidem accederem, ut *prensa* non incommode legeretur: ita tamen, ut tum quoque non minus apte legeretur *pressa:* nunc cum omnes ubique libri praeferant *malo*, receptam lectionem retineo, cui omnino melius congruit *pressa* quam *prensa.* Minucius Felix p. 258. *Et si quis infirmior,* malo pressus *et victus, Christianum se negasset.* Ovidius Amor II, 11.

O utinam, remo ne quis freta longa moveret,
Argo funestas pressa *bibisset aquas.*

Idem Fast. IV.

Sedit limoso pressa *carina* vado.

et Metamorph. XI, 557.

Mergit in ima ratem, cum qua pars magna virorum
Gurgite pressa *gravi.*

Auctor Octaviae. 347.

Ruit in pelagus, rursumque salo
Pressa *resurgit.*

Digest. lib. XIV. tit. 2. leg. 6. *Navis adversa tempestate* depressa, *ictu fulminis deustis armamentis et arbore et antenna, Hipponem delata est.* Ubi tamen vix dubites, quin *deprensa* corrigendum sit; ut res ipsa flagitat: Lege tamen VII. ibidem sine dubio *depressa* bene habet: *Cum* depressa *navis aut deiecta esset, quod quisque ex ea suum servasset, sibi servare respondit, tamquam ex incendio.* Nulla itaque dubitatio est, quin sana sit lectio omnium librorum,

Non di, quos iterum pressa *voces malo.*

Ubi *pressa* valet mersa: et sane *dii* isti (Dioscuros intelligit) etiam mersas et obrutas naves eripiebant periculo: ut Noster Carm. IV, 8.

Clarum Tyndaridae sidus ab infimis
Quassas eripiunt aequoribus rates.

Theocritus in *Διοσκούροις* vers. 17.

Ἀλλ' ἔμπης ὑμεῖς τε καὶ ΕΚ ΒΥΘΟΥ *ἕλκετε νῆας*
Αὐτοῖσιν ναύταισιν ὀϊομένοις θανέεσθαι.

14. *Nec pictis timidus navita puppibus Fidit*] Galei codex bonae notae, *Tumidus:* quod Scaligero placuerat. *Imo,* inquit ille, *fidebat Brutus, neque timidus erat: quare* tumidus, *non* timidus; *et* fidat, *non* fidit Recte quidem omnino, si de Bruto vel per somnium hic cogitasset Noster. Sed Scaligerum, ut plerosque alios, decepit Quintilianus et Scholiastae veteres, qui perpetuam in hoc carmine allegoriam esse volunt, *et navim pro republica, tempestates pro bellis civilibus, portum pro pace atque concordia*

dici. Atqui inane hoc commentum esse recte vidit Vir acutus Tan. Faber, et ante eum elegantissimus Muretus.

XV. NEREI VATICINIUM DE EXCIDIO TROIAE.

9. *Eheu, quantus equis, quantus adest viris Sudor*] Eleganter hinc mutuatus est Statius illa Theb. III.

Quantus equis, quantusque viris *in pulvere crasso*
Sudor, *io quantum crudele rubebitis amnes.*

Ut et illa v. 17. *Calami spicula Cnossii* pulchre imitatus est Prudentius Cathem. V, 52.

Hic fidit iaculis, ille volantia
Praefigit calamis spicula Cnossiis.

Et illa denique

15. *Imbelli cithara carmina divides*] Expressisse videtur Seneca; sed hodie locus corruptus est; Herc. Oet. 1080.

Sed cum linqueret inferos
Orpheus carmina fundens;
Et vinci lapis improbus
Et vatem potuit sequi.

Quippe in versu secundo vicem dactyli vel Cretici occupat Spondaeus, qui nisi in clausula, quae hic non est, locum habere nequit. Atque ideo acutissimus Fred. Gronovius pro *fundens* reponit *funditans.* Vide, annon nos aliquanto melius,

Orpheus carmina dividens.

Sane, cum pro *fundens* substituimus *dividens*, nulla fit mutatio nisi primae modo literae: nam *un* et *ivi* in manuscriptis vix poteris inter se dignoscere.

21. *Non Laërtiaden, exitium tuae Gentis*] Tres Blandinii apud Cruquium, totidemque Lambini, *genti:* quodque amplius est, praestantissimi mei codices Graevianus et Reginensis clare,

Non Laërtiaden, excidium *tuae*
Genti.

Excidium etiam in suo invenit Fabricius. Sane quaelibet ex his lectionibus proba est, sive velis *Exitium gentis,* sive *Exitium genti;* seu *Excidium genti*, sive *Excidium gentis.* Poëta vetus apud Ciceronem de Divin. I, 21. de Paride loquens,

Eum esse exitium Troiae, pestem Pergamo.

Velleius Paterc. II, 30. *Romanis certam victoriam, partibus suis excidium, sibi turpissimam mortem, pessimo auctoravit facinore.* Plautus Bacchid. IV, 9.

Excidium, exitium, exlecebra fiet hic equus hodie auro senis.

et paullo post:

Scivi ego iamdudum fore me exitium Pergamo.

Manilius lib I.

Quot post excidium Troiae sunt eruta regna?

Virgil. Eclog.

Idem amor exitium est pecori pecorisque magistro.

Et Aen. II.

Tum magnum exitium (quod di prius omen in ipsum
Convertant) Priami imperio Phrygibusque futurum.

Arridet tamen prae aliis ea, quae et plures membranas et editiones credo omnes occupavit, *exitium gentis:* praecesserat enim *genti* versu undecimo. Cicero de Arusp. Respons. c. 4. *Scipio natus mihi videtur ad interitum exitiumque Carthaginis.* Seneca Consolat. ad Marciam c. 17. *Dionysius ille Tyrannus, libertatis, iustitiae, legum exitium.* Ovid. Metam. XIII, 500.

Exitium Troiae nostrique orbator Achilles.

Sulpicia in Satira

Romulidarum igitur longa et gravis exitium pax.

Seneca Hercule Fur. 358.

Quidnam iste, nostri generis exitium ac lues?

Et Troad. 839.

Quos Helena suadet, pestis, exitium, lues
Utriusque populi.

24. *Teucerque et Sthenelus*] Vetustissimi quique libri, *Teucer et Sthenelus*, et sic Editiones priscae, Veneta et Loscheri. Alii codices, *Teucer te Sthenelus;* quod amplexae sunt post Lambinum editiones pleraeque. Unus modo ex meis isque omnium recentissimus, *Teucerque et Sth.* nisi quod in Reginensi ex spatii magnitudine inter *Teucer et*, suspicio est *que* esse erasum. Atqui Torrentius affirmat se in omnibus suis invenisse *Teucerque et.* Sed nullus dubito, quin Typographi culpa sit, atque ibi *Teucer et* sit reponendum. Utcumque fuerit, ea probabilis sane videtur lectio,

Urgent inpavidi te Salaminius
Teucerque et Sthenelus.

Quippe si dixisset *Te Sthenelus*, non utique plurali numero protulisset, *Urgent impavidi.* Amat enim Noster etiam post plures nominativos Verbum singulare ponere; ut Carmin. IV, 14. quod apprime huc convenit;

Te Cantaber non ante domabilis
Medusque et Indus, te profugus Scythes
Miratur.

Vide nos ad Carm. I, 24. vers. 8. Recte igitur *Teucerque et Sthenelus;* ut uterque simul eum urgere intelligantur; atque ideo in plurali efferatur verbum *Urgent.* Id quoque observavi in codicibus scriptis, ubi duplex, ut hic, coniunctio est, alteram plerumque a Librariis omitti, si modo versus mensura id fieri patiatur. Si cui tamen *Te Sthenelus* magis arrideat, equidem non valde repugnabo.

XVI. PALINODIA.

5. *Non Dindymene*] Vide modo totum locum:

Non Dindymene, non adytis quatit
Mentem sacerdotum incola Pythius,
Non Liber aeque, non acuta
Sic geminant Corybantes aëra,
Tristes ut irae.

Ubi nulla alia esse possit constructio, praeterquam haec; *Corybantes non sic geminant acuta aera, ut tristes irae geminant acuta aera.* Quocumque te vertas, nihil melius ex his verbis efficies. Quod cum ineptum sit plane et *ἀνακόλουθον,* cogitandum est, opinor, de emendatione. Crediderunt boni Librarii, necessario reponendum esse in versu quarto *sic;* ut sit cui respondeat *τὸ ut.* Atqui aliud potius curare debuerant; cum in versu tertio hic satis provisum sit, ut *aeque* ad *ut* referatur. Vix dubites, quin ita scripserit Flaccus,

Non Liber aeque, non acuta
Si *geminant Corybantes aera.*

Sententia est: Non Cybele, non Phoebus, non Bacchus, non Corybantes si acuta aera geminant, aeque quatiunt mentem, ut tristes irae eam quatiunt. Simile plane loquendi genus est Carm. II, 17.

Me nec Chimaerae spiritus igneae,
Nec Si *resurgat centimanus Gyges,*
Divellet umquam.

Et Carm. III, 21.

Te Liber, et si *laeta aderit Venus,*
Segnesque nodum solvere Gratiae,
Vivaeque producent lucernae.

Eodem res redibit, si legeris, *Si geminent*, aut, *Si ingeminent*, Caeterum quid sit *geminare aera* disces ex Lucretio II, 635.

Cum pueri circum puerum pernice chorea
Armati in numerum pulsarent aeribus aera.

Et Ovidio Metam. III, 534.

aerane tantum
Aere repulsa valent, et adunco tibia cornu?

Et Fast. IV, 184.

Aeraque tinnitus aere repulsa dabunt.

Et ex Statio, Theb. VIII, 221.

gemina aera *sonant, Idaeaque terga,*
Et moderata sonum vario spiramine buxus.

14. *Addere principi Limo coactus*] Offendit Iulium Scaligerum illud *coactus: neque enim*, ait *Prometheus coactus fuit, aut coactus fecit.* Hoc unde compertum Scaligero esse potuit, equidem nescio: cum nullus, opinor, nunc extet praeter Nostrum, qui hanc fabulam tangat. Quamquam fatendum sane est, non valde veri simile esse, eiusmodi fabulam a quoquam excogitatam, qua Prometheus coactus hoc fecerit. Ipse enim consulto hominem for-

masse dicitur, non alterius iussu et imperio. Siquis igitur a Scaligeri partibus steterit, facili mutatione sic huic loco mederi poterit,

Fertur Prometheus addere principi
Limo coactam *particulam undique,*
Desectam et insani leonis
Vim stomacho adposuisse nostro.

Recte enim *undique coactam*, hoc est, collectam, collatam, congestam. Virgil. Aen. VIII, 7.

undique cogunt
Auxilia, et latos vastant cultoribus agros.

Idem Aen. VII, 582.

Undique collecti coeunt, Martemque fatigant.

Noster in Arte Poët. v. 3.

Undique collatis membris.

Virgil. Aen. II, 765.

huc undique Troïa gaza *Congeritur.*

Recte quoque *fertur addere*, pro addidisse: etiam cum sequatur *adposuisse.* Noster Carm. III, 20.

Arbiter pugnae posuisse *nudo*
Sub pede palmam
Fertur, *et lene* recreare *vento*
Sparsum odoratis humerum capillis.

Propertius III, 12.

Inter quos Helene nudis capere *arma papillis*
Fertur, *nec fratres* erubuisse *deos.*

XVII. AD TYNDARIDEM.

5. *Impune tutum per nemus*] Enimvero indignandum est, tot magnis interpretibus haec placere potuisse. Certe *impune tutum* consistere una nequeunt. Quid enim tantopere mirandum, si per *tutum* nemus *impune* vagantur pecora? mirarer magis, si in nemore feris infesto impune errarent. Apage itaque *tutum*, quod tantum abest ut augeat sententiam, ut plane diminuat destruatque Recte codices quidam Lambino inspecti, *totum:* ut et nos ex coniectura prius reposueramus, quam apud Lambinum id vidimus. Per *totum*, inquit, nemus, per densissima quaeque silvarum loca, ubi ferarum latibula sunt, *impune* pervagantur. Persius Sat V, 32.

Cum blandi comites, totaque impune *Suburra*
Permisit sparsisse oculos iam candidus umbo.

Virgil. Georg. II, 308.

Et totum *involvit flammis* nemus.

et Aen. VI, 358.

procul o procul este profani,
Conclamat vates, totoque *absistite* luco.

Nemesianus II, 63.

tectumque subire
Viminis, et caveam totis *praeponere* silvis.

8. *Nec virides metuunt colubras*] Viderint, qui reclamantibus fere omnibus ubique codicibus, *colubros* hic nobis obtrudunt. *Colubras* legebat et Lactantius ad Statii Theb. V. Vide Nonium, ubi exempla profert ex Lucilio, Turpilio, et Varrone. Noster Serm. I. 8.

Utque lupi barbam variae cum dente colubrae.

Iuvenal. V, 107.

Vos anguilla manet, longae cognata colubrae.

Arnobius lib. IV. *Mercurius ore facundus, et gestator affabilium* colubrarum.

9. *Nec Martiales haedilia lupos*] Vetustissimi nostri Leidensis, Graevianus, Reginensis, *Haediliae.* Atque ita in suis invenerunt Lambinus et Cruquius, qui tamen *haeduliae* haedorum septa perperam interpretantur. Tu vero scribe, quod minimum ab libris recedit,

Nec Martiales haedulcae *lupos.*

Ut ab equo equuleus, ab hinno hinnuleus, ita ab haedo haeduléus. Et potuit quidem hic dixisse, *haedulei lupos;* sed maluit genus femininum, ut paullo ante *colubras* et *uxores* olentis mariti. Quidni autem *hinnuleae;* cum Varro dixerit *hinnas* et *equulas* apud Nonium Marcellum? Certe qui *haedilia* hic defendunt, praeterquam quod in versu flagitium insigne admittunt, verbum insuper veteribus, credo, Romanis inauditum fingunt. Quippe agni et haedi non seorsim, sed una cum matribus plerumque stabulabantur Proinde, ut agnorum oviumque stabulum nemo *agnile* dixit, sed *ovile:* ita caprarum haedorumque septum non *haedile* vocabatur, sed *caprile.* Glossarium quidem vetus; Ἐριφοστάσια, *haedilia;* et Ἐρφιῶνες (lege Ἐριφιῶνες) *haedilia:* sed apud Rei Rusticae scriptores vel Graecos vel Latinos frustra, opinor, ea verba quaesiveris. Imo vero, quia et oves et caprae plerumque uno septo claudebantur, etiam stabula caprarum *ovilia* vocitabant veteres. Tibullus II, 1.

Huic datus, a pleno memorabile munus ovili,
Dux pecoris hircus: duxerat hircus oves.

Ovid. Metam. XIII, 827.

Sunt fetura minor tepidis in ovilibus agni;
Sunt quoque par aetas aliis in ovilibus *haedi.*

14 *Hinc tibi Copia Manabit*] Legendum puto, etiam invitis manuscriptis, Hic *tibi copia;* ut mox sequitur, Hic *in reducta valle.* Quod et erudito Dacierio et ante eum Doctissimo Fabricio placuisse video. Sane sic habet editio Loscheri 1498 *Hinc* et *hic* frequentissime confunduntur in scriptis codicibus. Quod si *hinc* legeris, interpretandum quidem fuerit *ob pietatem meam:* atqui eo pacto dicendum potius foret *Hinc* mihi *copia,* quam *hinc tibi.* Ne-

que enim amicam suam Tyndarin vel uxoris conditione habere voluit, vel heredem sibi instituere. Caeterum illud, quod mox sequitur, *ruris honorum*, ut eleganter dictum iure laudant interpretes: poterant etiam et exemplis illustrare: nam imitatus est clare Statius Silv. IV, 5.

Parvi beatus ruris honoribus.

et occultius in Theb. X, 783.

hi sertis, hi veris honore *soluto*
Accumulant.

et Silius Italicus III.

Nullum ver usquam, nullique aestatis honores.

19. *Fide Teïa Dices laborantes in uno*] Codices nostri, Galei, Zulich. et a secunda manu Reginensis *disces:* ut alibi Noster Carm IV, 13. ad Phyllida.

condisce *modos, amanda*
Voce quos reddas.

et II, 19.

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem (credite posteri)
Nymphasque discentes.

Sed nihil mutandum: nam quid est *discere fida Teïa?* Nimirum Tyndaris fidibus et voce canere sciebat, ut Lyde, Carm. III, 28.

Tu curva recines lyra
Latonam, et celeris spicula Cynthiae.

XVIII. AD VARUM.

7. *At ne quis modici*] Graevianus noster cum Leidensi, Batteliano, Petrensi, et Galei *ac.* Et sic, opinor, aliorum aliquot; sed haec, ut putant, levia male praetereunt. Sane sic editio Loscheri 1498. Omnino elegantius est, et Horatianum. Sic Epist. I, 19, v. 26.

Ac *ne me foliis ideo brevioribus ornes*

ut ibi omnes fere codices: tamen et illic quoque *at* editiones occupavit. Epist. I, 1. v. 13.

Ac *ne forte roges, quo me duce, quo lare tuter.*

Epist. II, 1. v. 208.

Ac *ne forte putes, me quae facere ipse recusem,*

Ovid. Remed. Am. 465.

Ac *ne forte putes nova me tibi condere iura.*

Sic ibi editio prima et duo scripti, ut fatetur praestantissimus Heinsius. Vulgo *et.* Ipse nullo praeeunte codice reposuit *at.* Non dubito, quin si haec Nostra vidisset, mutasset factum.

XIX. DE GLYCERA.

3. *Et lasciva Licentia*] Recte. Sic Sallustius Iugurth. 39. *Militibus, quos soluto imperio licentia atque lascivia corruperat.* Quintilianus Instit. IX, 4. *Quorundam in ora*

tione simili pene licentia lascivientium. Scribe tamen hic non *lasciva licentia*, sed *Licentia;* nam Deam intelligit, ut in superioribus Venerem et Bacchum posuit. Cicero de Legibus II, 17. *Vexati nostri Lares familiares: in eorum sedibus exaedificatum templum Licentiae: pulsus a delubris is, qui illa servarat:* sed hoc Cicero ῥητορικῶς: nam Clodius *Libertati*, non *Licentiae*, id consecraverat. Claudianus de Nuptiis Honorii v. 77. ubi Veneris aulam et comitatum describit:

nec cetera Numina desunt.
Hic habitat nullo constricta Licentia *nodo.*

Poteris etiam non minus eleganter reponere,

Et lasciva Libentia

Libentia enim vel ipsa Venus est, vel Dea quaepiam in Veneris comitatu. Plautus Asinaria, II, 2

Ut ego vos lubentiores faciam quam Lubentia *est.*

et Sticho II, 2.

Itaque onustum pectus porto laetitia lubentiaque.

Gellius XV, 2. *Nam cui* Libentiae *Gratiaeque omnes conviviorum incognitae sunt.* Quae ex Gellio sublecta iisdem verbis habentur apud Macrobium Saturn. II, 8. Varro de Lingua Latina lib. V. *A libendo, libido, libidinosus, sic alia ut Libentina.* Sic quidem editi; at Vossii codex scriptus: *libidinosus, ac Venus* Libentia, *et Libitina, sic alia.* Porro in versu praecedente plures libri *iubent*, Leidensis, Reginensis, Reg. Societatis, Petrensis et alii: sed rectius Graevianus et Batt. *iubet.* Amat enim Noster in eiusmodi constructione singularem numerum, ut alibi pluribus docebo. Vide ad Carm. I. 24. vers. 8.

6 *Splendentis Pario marmore purius*] Manifeste hoc imitatus est Seneca Hippolyto 795.

Vexent hanc faciem frigora parcius;
Haec solem facies rarius appetat;
Lucebit Pario marmore clarius.

XX. AD MAECENATEM.

5. *Care Maecenas eques*] Recte quidem pro amicitiae et familiaritatis iure *Care Maecenas* dicere potuit Noster, ut alibi *Dilecte Maecenas.* Sed quid tum de *Equite* fiet? Neque enim *care eques* tolerabile quidem est; et multo minus *eques* sic nudum et Epitheto destitutum. Sine dubio legendum cum codice Regiae Societatis,

Clare *Maecenas, eques.*

ut alibi Carm. III, 16.

Maecenas equitum decus.

et Propertius III, 7.

Maecenas, eques Etrusco de sanguine Regum.

Martialis VI. 58.

Sospite me, sospes Latias reveheris ad urbes,

Et referes pili praemia clarus eques.

Plinius Epist. II, 15. *Pater ei in* equestri *gradu* clarus, clarior *vitricus.*

XXI. IN DIANAM ET APOLLINEM.

5. *Vos laetam fluviis, et nemorum coma*] Quatuor Blandinii longe optimi apud Cruquium, et Noster Graevianus *comam.* Quae melior lectio est, et sequentibus aptius respondet. Vos, inquit, puellae, Dianam cantate, et nemora Algidi, aut Erymanthi, aut Cragi; vos invicem, pueri, Apollinem, et Tempe, et Delon. Quod si legeris *coma,* tum sola Diana ab illis, ab his vero praeter Apollinem Tempe et Delos canentur. Quomodo ergo iubet *totidem* tollere laudibus? Recte vero nemorum *comam* celebrare imperat: ut alibi Carm. III, 18.

Nos cantabimus invicem
Neptunum, et viridis Nereïdum comas.

Porro aliud agunt Enarratores, cum sequentia sic construunt, Laudate *humerum* Apollinis, *insignem pharetra.* Meliora sane illos vel Porphyrii Scholiastes docere potuisset. Respondent, inquam, haec superioribus, *vos dicite* Dianam *laetam fluviis; vos* Apollinem *insignem humerum pharetra. Insignis humerum* Hellenismus notissimus est, Nostro quoque familiaris:

Nec Mauris animum mitior anguibus.

et alibi.

13. *Hic bellum lacrimosum, hic miseram famem*] In praecedentibus et Dianae et Apollinis laudes una celebrantur: iam vero Apollinem solum ait bellum, famem, et pestilentiam a Romanis amoliturum. Quid ergo opus erat supervacuis precibus Dianam sollicitare? Quamobrem, ne nihil omnino hic agat Diana, vide an legendum sit,

Haec *bellum lacrimosum, hic miseram famem.*

Bellum autem lacrimosum intellige *Civile:* ut Carm. III, 8.

Medus infestis sibi luctuosus
Dissidet armis.

Discordiam vero abigit propitia Diana, ut memorat Callimachus, Hymno in Dianam v. 133.

Οὐδὲ διχοστασίη τρώγει γένος, ἥτε καὶ εὖ περ
Οἴκους ἑστηῶτας ἐσίνατο.

XXII. AD ARISTIUM FUSCUM.

2. *Non eget Mauris iaculis*] Ita prisci quique codices, *Mauris,* ut iamdudum monuerunt Interpretes: mei certe vetustiores Leid. Graev. Zulich. Batt. et a prima manu Reginensis. Adde Editionem Loscheri 1498 et Lactantium Instit. V, 18. ubi non aliter citatur hic locus. Quare expugnanda tandem est eorum illud *Mauri* etiam in re-

centissimis aliquot editionibus obtrudunt. Quippe et Noster alibi, *Maura unda, Mauris anguibus*, ut ab aliis observatum. Trebellius Claudio c. 14. *Purpura Maura.* Vopiscus Aureliano c. 12. *Stragula Maura.* Ovid. Fast. 244.

Attoniti Mauras *pertimuere manus.*

Iuvenalis X, 148

hic est quem non capit Africa Mauro
Percussa Oceano.

et XII, 4.

Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maura.

Statius Silv. I, 3.

Auratasne trabes an Mauros *undique postes?*

Idem Theb IX, 189.

Sic ubi Maura *diu populatum rura leonem.*

Martialis XIV, 90.

Non sum crispa quidem, nec silvae filia Maurae.

Avienus in Descript. Orb.

sic caelum vertice fulcit
Maura *Abila, et dorso consurgit Iberica Calpe.*

Silius Italic. III.

iuga Pyrenes venatibus acer
Metiri, iaculove *extendere proelia* Mauro.

7. *Fabulosus Lambit Hydaspes.*] Nic. Heinsius ad oram libri sui: *fabulosus* legit *Grotius Petrus.* Nollem sane hoc ei excidisse; quippe quod et sententiae et versui repugnat. *Fabulosus* enim primam syllabam brevem habet; et de *solo*, *terra*, dicitur, non de *fluvio*. *Fabulosus Hydaspes* (ut Carm. III, 4. *Fabulosae palumbes*) hoc est, de quo multa in Poëtarum fabulis narrantur. Curtius III, 1. *Marsyas amnis* fabulosis *Graecorum carminibus inclytus.* Plinius Hist. Nat V, 1. *Montem Africae vel* fabulosissimum *Atlantem.* Quintil. Declam. X. *Filium tuum, mulier infelix, non impositae inferis clusere terrae, non spissa perpetuae noctis caligo compescuit, non* fabulosa *vatibus palus, multumque celebrati curvato igne torrentes.* Seneca Epist. 45. *Nec me Charybdis et Scylla, et* fabulosum *istud fretum deterrere potuissent.*

11 *Curis vagor expeditus*] Variant hic et scripti et editi, dum alii *expeditis*, alii *expeditus* praeferunt. Utramlibet lectionem tuto sequi poteris: posterior tamen et verior videtur et elegantior. Sic *expedire se molestia*, *metu*, *crimine*, *aerumnis*, *laqueis etc.* passim occurrunt. *Expeditus* igitur *curis*, ut illud Senecae Oedip. v. 13.

Curis solutus, *exul, intrepidus, vagans.*

et Symmachi Epist. VII, 32 *Iamdudum* curis *publicis* absolutus, *relegere iter debuisti.* et Terentii Phorm. V, 4.

Hic simul argentum reperit, cura *sese* expedivit.

Mutatum suspicor ab eruditulo quodam, qui paullo ante legerat in Carm. VIII.

Saepe trans finem iaculo nobilis expedito.

et proinde, ut ibi *trans finem expedito*, itidem et hic voluit *ultra terminum expeditis:* nesciens scilicet, *vagor ultra terminum*, veram hic constructionem esse

14. *Daunia in latis alit esculetis*] Sic omnes, credo. editi iam ab annis plus centum: nullae tamen, quod sciam, membranae sic repraesentant: verum antiquiores *Daunias latis;* ut praeter aliorum Codices Nostri Leid. Zulich. Graev. et a manu prima Reginensis; nam litera S nunc erasa est: caeteri autem *Daunia latis* sine praepositione. Par etiam varietas est in editionibus priscis; Veneta anno 1478. *Daunia latis:* Loscheri 1498. *Daunias latis:* ut plane credibile sit lectionem illam, quae hodie obtinet, *Daunia in latis*, in nullis omnino manuscriptis nunc reperiri. Quid igitur fiet? *Daunias*, *Dauniados*, Graeca enunciatione, erudite, ut alia omnia, defendit Nicolaus Heinsius ad Ovid. Sappho Phaon. v. 164. *Daunias*, inquit, *more Graeco, ut Cephesias ora*, *Phasias terra*, *Hadrias unda*, *Actias Orithyia;* quibus addi possent, *Lemnias*, *Scyrias*, *Gnossias*, *Myneïas*, et alia innumera. Sed illa Graeca sunt, et Graecam inflexionem libenter accipiunt: quae tamen in Latino *Daunia* invitius, ni fallor, admittetur. Illud igitur magis ad rem, quod, ut ibidem affirmat Vir summus, *Appias via* pro *Appia* non uno loco occurrit apud Ovidium. Quidni itaque *Daunias* regio, ut *Appias* via? Sed operae pretium est, ut loca integra huc coram adducantur. Artis Amatoriae I, 79.

Et fora *conveniunt* (*quis credere possit*) *amori*,
Flammaque in arguto saepe reperta foro.
Subdita qua Veneris facto de marmore templo
Appias *expressis aëra pulsat aquis.*
Illo saepe loco capitur consultus *Amori:*
Quique aliis cavit, non cavet ipse sibi.
Hunc Venus e templis, quae sunt confinia, *ridet:*
Qui modo patronus, *nunc cupit esse cliens.*

Art. Amor. III, 449.

Redde meum, clamant spoliatae saepe puellae;
Redde meum, toto saepe boante foro.
Has, Venus, e templis multo radiantibus auro
Lenta vides lites, Appiadesque *tuae.*

Remed. Amor. 659.

Turpe vir et mulier, iuncti modo, protinus hostes:
Non illas lites Appias *ipsa probat.*

iam autem in loco secundo *Appiadas* interpretatur *meretriculas*, *quae extra urbem via Appia habitabant:* in ceteris *Appias*, ut opinatur, est ipsa via Appia. Profecto alibi occupatus erat vir, siquis alius, emunctae naris, cum haec effudit Nihil enim hic de *Via Appia*, nec de *meretriculis:* in urbe media res agitur, proxime ipsum Forum; quod

satis superque indicant tot vocabula, *forum*, *consultus*, *confinia*, *patronus*; ut legenti continuo patebit. Paucis rem explicabimus. Appius Claudius Caecus in censura sua *aquam*, quae ab ipso *Appia* vocata est, ad urbem duxit: ea, praeter alios in aliis Urbis locis, unum exitum sive Salientem habuit prope Forum, iuxta aedem Veneris; quae Venus inde *Appias* cognominata est: *Appiades* autem sunt Nymphae vel Deae, quarum statuae circa istum Salientem ornamenti gratia ponebantur, et ex ore, manibus, digitis, vel capillitio aquas emittebant. Atque id quidem cum haec ipsa Ovidii loca satis demonstrant, tum imprimis Plinius, lib. XXXVI, 24. *Agrippa*, inquit, *in aedilitate sua, adiecta Virgine aqua, ceteris corrivatis atque emendatis, lacus septingentos fecit: praeterea salientes centum quinque: castella centum triginta, complura etiam cultu magnifica: operibus iis* signa *trecenta aerea aut marmorea imposuit, columnas ex marmore quadringentas.* Equidem haec certissima esse iudico: proinde si Venus vel Nympha ad Appiae Salientem collocata *Appias* dicitur, non idcirco et terra *Daunias* vocari poterit; non magis profecto quam *Italias* vel *Sicilias.* Quippe, quod caput rei est, et praecipue advertendum, *Daunia* est nomen substantivum, ut loquuntur Grammatici, aeque ut *Italia* vel *Sicilia.* Festus Pompeius: Daunia, *Apulia appellatur a Dauno Illyricae gentis claro Viro, qui eam propter domesticam seditionem excedens patria occupavit*, Polybius III, 88. *Εἰς πρώτην ἐνέβαλε τὴν ΔΑΥΝΙΑΝ.* et IX, 7. *ποιησάμενος τὴν πόρειαν διὰ τῆς ΔΑΥΝΙΑΣ καὶ τῆς Βρεττίας.* Stephanus Byzantius: *τὸ ἐθνικὸν Δαύνιας, καὶ ΔΑΥΝΙΑ τὸ θηλυκόν.* Huc accedit, quod et ipsum *Daunias* substantive hic ponitur, *militaris Daunias:* quod adhuc durius est, quam si pro Epitheto haberetur. Tolerabilius enim foret *Daunias hasta*, vel *Daunias Nympha* vel eiusmodi aliud quid, quam *militaris Daunias.* Tamen et illud refugerunt, cum Noster in Carm. II, 1.

quod mare Dauniae
Non decoloravere caedes?

et IV, 6.

Dauniae *defende decus camenae.*

tum et Virgilius Aen. VIII, 146.

Gens eadem quae te crudeli Daunia *bello*
Insequitur.

Et XII, 785

Procurrit, fratrique ensem dea Daunia *reddit.*

Quae cum ita sint, non ausim sane vetustissimis licet codicibus fidem habere; neque tam *κακόζηλον* Horatium credere, ut nulla ne versus quidem necessitate cogente *Daunias* diceret, cum in promptu esset, quod nunc editiones occupat, *Daunia in latis.* Recte enim et de more praepositio hic ponitur, ut paullo ante,

Namque me silva lupus in *Sabina.*

Et Virgil. Georg. III, 224.

Pascitur in *magna silva formosa iuvenca.*

Illud tamen difficile dictu est, unde nisi ab ipsa Horatii manu provenire potuerit *Daunias* in priscis membranis. Neque enim quicquam obscuri est in hodierna lectione: neque librariis proclivis erat lapsus a facili et usitato ad inauditum vocabulum. Unde illud evenit, ut in recentioribus Scriptis, litera S erasa, τὸ *Daunias* rursum ad *Daunia* etiam metri damno revocaretur Si hariolari hic liceret, suspicarer olim, pro *Daunia in*, librariorum errore *Dauniam* scriptum fuisse: unde correctores ut et versui et casui nominativo consulerent, substituisse *Daunias.* Vel exortus est fortasse sciolus aliquis, qui in illis,

Quale portentum neque militaris
Dauniam *latis alit esculetis,*

portentum casu nominativo caperet, et idcirco *militaris,* hoc est, militares *Daunias* accusativum faceret. Utcumque se res habuerit; me sane non invito, utramlibet lectionem sive *Daunias*, sive *Daunia in* pro arbitrio sequetur lector eruditus.

18. *Arbor aestiva recreatur aura*] Marius Victorinus p. 2603. bis hunc versiculum laudat ad hanc speciem,

Arbor aestiva recreatur umbra.

Sed nihil est, quod a codicibus recedamus. Sane in zona glaciali, quae hic describitur, satis superque erat *umbrae:* neque proinde aestivam umbram desiderabat, sed *auram,* quae maxime arbores frugesque recreat. Noster Carm. Saeculari,

Nutriant fetus et aquae salubres
Et Iovis aurae.

Catullus Epig. LXIII.

Ut flos in septis secretus nascitur hortis,
Quem mulcent aurae, *firmat sol, educat imber.*

Idem in Nuptiis Pel. et Thet.

Aura *parit flores nitidi secunda Favoni.*

Ovid Fast. V, 209.

Est mihi secundus dotalibus hortus in agris:
Aura *fovet: liquidae fonte rigatur aquae.*

Valerius Flaccus VI, 711.

Qualem siquis aquis et fertilis ubere terrae
Educat, ac ventis *oleam felicibus implet:*
Nec labor assiduus, nec spes sua fallit alentem.

Idem VI, 340.

Dixit, et Edonis nutritum missile ventis
Concitat.

ubi ὁ πάνυ Nic Heinsius: *Nutritum,* inquit, *missile ventis, ut apud Homerum ἀνεμότρεφες κῦμα, impulsum ventis.* Perperam quidem: ut ex superioribus satis apparet, et adhuc

magis ex Seneca Nat. Quaest. V, 18. *Dedit Deus* ventos, *ad custodiendam caeli terrarumque temperiem, ad evocandas supprimendasque aquas, ad* alendos *satorum atque arborum fructus, quos ad maturitatem cum aliis caussis adducit ipsa iactatio, attrahens cibum in summa, et ne torpeant, movens.*

XXIII. AD CHLOEN.

4. *Aurarum et silüae metu*] Ubi *silüae* tribus syllabis posuit; ut iterum Epod. XIII.

Nunc mare, nunc silüae
Threïcio Aquilone sonant.

Quod equidem non possum non demirari; cum adeo in promptu esset, quod pari elegantia nullaque vi mensurae adhibita dicere potuit,

Aurarum et nemoris *metu,*

et,

Nunc mare, nunc nemora:

plane ut Virgilius Georg. I, 335.

Nunc nemora ingenti vento, nunc littora plangunt.

Neque tamen vel dubitandum quidem est de lectionis sinceritate; cum eam omnes ubique codices confirment, et Priscianus tribus in locis p. 546, 740, 1039 ubi eo ipso fine locum hunc adducit, ut *Silüae* trisyllabum esse doceat. Similem sane Dialysin in aliis verbis admiserunt non Catullus solum, qui paullo durior est, sed tersissimi Poëtarum Tibullus et Ovidius: ille Eleg. 1, 7. et alibi,

Stamina non ulli dissolüenda deo.

hic in Epist. Medeae Iasoni.

Debuerant fusos evolüisse meos.

et passim. Verum alia ratio horum est, alia, ni fallor, *silüae. Solvo* enim et *volvo*, si consonantem in vocalem dissolveris, primam brevem habebunt; ut ex supinis et participiis constat, *Solutus, volutus: Silva* autem, etiam per diaeresin in tres syllabas dissoluta, primam tamen longam retinebit; siquidem certum est a Graeco ὕλη, vel per digamma Aeolicum ὕλϜη, Latinum *Silva* profluxisse Nam ὕλη quidem apud Graecos syllabam primam semper productam habet. Ita *Milvus* aut *milüus*, sive trisyllabon, facias, utroque modo primam longam servat. Sed eo tantum haec notamus, ut acuamus eruditorum iudicia: non ut poëtam culpae insimulemus, qui sine dubio ex usu sermonis et eruditorum consuetudine scire melius faciliusque haec potuit, quam quivis hodie mortalium ex incertis Analogiae rationibus tanto post intervallo hariolari.

5. *Nam, seu mobilibus veris inhorruit Adventus foliis*] Ita libri quidem nostri magna constantia: ut et plerique aliorum. Solus Muretus ex codicibus suis protulit,

Nam seu mobilibus vitis *inhorruit*
Ad ventum *foliis.*

Quod ad priorem lectionem attinet, multis ea nominibus

cordato lectori displicere debet. Neque enim poterit *veris adventus inhorrescere foliis*, cum eo tempore nondum nata sint folia: ver enim ipsum frondes educit. Neque adventu veris *hinnulei matres quaeritant;* cum ante ver adultum cervae non pariant Neque tunc temporis *Lacertae rubos dimovent*, cum ex latebris suis, in quas hieme se condunt, tam mature non prodeant. Neque porro, si haec omnia sustuleris, Latine dici potest, *Adventus veris inhorruit foliis:* cum retro potius oratio instituenda sit, ut *folia inhorrescant adventu veris.* Iam autem in Mureti lectione illud certe *vitis* consistere non potest: quippe in *montibus aviis* nullae omnino sunt vites, quae hinnuleos territent. Alterum vero illud *ad ventum* optime se habet; et nulla paene mutatione totus locus sic legendus est,

Nam seu mobilibus vepris *inhorruit*
Ad ventum *foliis; seu virides rubum*
Dimovere lacertae.

Nihil profecto hac coniectura certius est; suoque ipsa lumine aeque se probat, ac si ex centum scriptis codicibus proferretur. Nam principio, aptissime *vepris* cum *rubo* coniungitur. Plinius XII, 42. *Gignitur* (cinnamomi frutex) *in planis quidem, sed in densissimis* vepribus rubisque, *difficilis collectu.* Seneca Hippolyto, 1103.

acutis asperi vepres rubis,
Omnisque truncus corporis partem tulit.

Columella VII, 6. de pecore caprino; *Nam nec* rubos *aversatur, nec* vepribus *offenditur.* Deinde et ipsa per se vepris *horret*, et recte *vento inhorrescere* sive intremiscere dicitur. Virgilius Georg. III, 315.

Horrentisque rubos, *et amantis ardua dumos.*

Georg. I, 151.

segnisque horreret *in arvis*
Carduus.

Aen. XI, 570.

Hic natam in dumis interque horrentia *lustra.*

Georg. III, 198.

tum segetes altae campique natantes
Lenibus horrescunt flabris, *summaeque sonorem*
Dant silvae.

Recte postremo *ad ventum*, tritissimo loquendi genere. Virgil. Aen. IV, 513.

Falcibus et messae ad lunam *quaeruntur ahenis*
Pubentes herbae.

Celsus lib. 1, cap. 2 et 3. Ad ignem *ungi atque sudare.* Ovidius Pont. I, 3.

Et iam deficiens, sic ad tua verba *revixi;*
Ut solet infuso vena redire mero.

Lucretius VI, 1169.

ad ventum *et frigora semper,*

In fluvios partim gelidos, ardentia morbo
Membra dabant.

Porro ex Anacreonte hunc locum expressum esse recte observarunt Interpretes; sed in digerendis eius versibus fefellit eos metri ratio; non enim quatuor sunt, sed duo tantum, et sic disponendi.

Ἄτε νεβρὸν νεοθηλέα γαλαθηνὸν, ὅστ' ἐν ὕλῃ
Κεροέσσης ἀπολειφθεὶς ὑπὸ μητρὸς ἐπτοήθη.

Galliambi sunt, quales frequentes erant apud Anacreontem, teste Hephaestione, qui hoc exemplum producit,

Παρὰ δ' ἦυτε Πυθόμανδρον κατέδυν ἔρωτα φεύγων.

Sic enim legendum ex scripto codice, non *πυθόμαν δὲ*, ut vulgo. Atque haec vel his similia cum ad incomparabilem virum Ioannem Georgium Graevium *τὸν μακαρίτην*, animam qualem neque candidiorem terra tulit, ante biennium scripseram; his verbis mihi responsum dedit 4 Non. Decemb. MDCCII. paullo ante obitum. *Cum nuperius tuas litteras, in quibus aliquot emendationes Horatianas mecum communicaras, recitassem Petro Burmanno, homini elegantissimo, mire tibi applaudebat. Post aliquot dies rediit ad me secum ferens Horatium, cui non pauca adscripserat Nicolaus Heinsius, et Statium. In utriusque libri margine vir ille doctissimus notaverat, in* Od. XXIII. lib. 1. *Salmasium pro* veris *correxisse* vepris, *quod ex Menagio didicerit. Hoc tu quidem ignorasti, ut tibi laus inventi pulcherrimi debeatur: gaudebis tamen credo idem viro magno in mentem incidisse, quod tuae inciderat.* Haec quidem ad me Vir celeberrimus: Ego vero, cum postea doctissimi Burmanni beneficio exemplar Heinsiani Horatii nactus essem, in libri margine hoc adnotatum repperi: *vepris, Salmasius, teste Menagio:* hanc autem, quaecumque est, emendationis praereptae laudem viro maximo libenter concedo; quam habeat secum, servetque sepulcro.

XXIV. AD VIRGILIUM.

2. *Praecipe lugubris Cantus, Melpomene*] Recentiores quidem libri ex meis *Lugubres;* vetusti vero Leidensis, Graevianus, Reginensis cum plerisque Cruquii *Lugubris:* quod tamen eodem redit; cum sollemne sit eisdem codicibus accusativos plurales per *is* scribere. Hinc tamen Danieli Heinsio arrepta est occasio coniecturam minime se dignam proferendi. Vult enim genitivo casu haec concipi, *Melpomene lugubris cantus*, dea scilicet cantus lugubris. Dolet profecto hominem et ingenii et eruditionis gloria alias florentem adeo turpiter se in Horatio dedisse. Cuius enim aures non istud refugient, *Melpomene cantus?* Quis umquam vel fando audivit, *Venus amorum, Apollo musicae, Minerva artium, deus* vel *dea* subintellecto? Adde, quod et sententiam quoque subvertit, dum huiusmodi constructio-

nem facit, *Praecipe, quis modus sit Desiderio:* in quo paria paene ei peccavit Muretus, qui post Scholiastam veterem sic verba ordinat, *Praecipe cantus, quis* sive *quibus desiderio pudor sit et modus.* Intempestiva sane haec videntur, et cum sequentibus pugnant. Nam continuo luctum orditur Noster, *praecepti* istius nimis immemor,

Ergo Quintilium perpetuus sopor
Urget?

Quid, quod odiosum est luctui modum ponere; ut quidem sentit Statius Silv. II, 6.

Saeve nimis, lacrimis quisquis discrimina ponis,
Lugendique modos.

Idem Silv. V, 5

O nimium felix, nimium crudelis, et expers
Imperii, Fortuna, tui, qui dicere legem
Fletibus, aut fines audet censere dolendi.

Seneca tamen in Consolat ad Helviam c. I. *Cui nihil,* inquit, *negares, huic hoc utique te non esse negaturam (licet omnis moeror contumax sit) spero, ut* desiderio *tuo velis a me* modum *statui.* Verum, utcumque hoc sit, recte se habet vulgata lectio, per interrogationem.

8. *Quando ullum invenient parem*] Silent hic interpretes; adeo ut crediderit quis eos *invenient* in omnibus suis codicibus invenisse. Vide hominum securam negligentiam. Equidem in plus decem, quos penes me habeo aut habui, hisce oculis legi *inveniet;* illud alterum ne in uno quidem. Et sic plane habent editiones principes, Veneta et Loscheri. Mutatum vero ab iis est, qui triplicem nominativum *Pudor, Fides, Veritas* cum plurali numero libentius iungi existimarunt In quo eos fefellit prorsus et latuit Horatiani sermonis genius: quem quia aliquoties in progressu operis necesse erit observare, semel hic, ut opera illa defungar, lectori exhibebo Carm. I, 2.

Quem iuvat *clamor, galeaeque leves,*
Acer et vultus.

I, 3.

Sic te diva potens Cypri,
Sic fratres Helenae, lucida sidera,
Ventorumque regat *pater.*
Illi robur, et aes triplex
Circa pectus erat.

I, 4.

Iam te premet *nox, fabulaeque manes,*
Et domus exilis Plutonia.

I, 6.

dum pudor
Imbellisque lyrae Musa potens vetat.

I, 34.

Quo bruta tellus, et vaga flumina,

Quo Styx, et invisi horrida Taenari
Sedes, Atlanteusque finis
Concutitur.

I, 35.
Te Spes et albo rara Fides colit
Velata panno.
At vulgus infidum, et meretrix retro
Periura cedit.

II, 13.
Quin et Prometheus, et Pelopis parens
Dulci laborem decipitur *sono.*

III, 13.
Hac arte Pollux, et vagus Hercules
Enisus, arces attigit *igneas.*

III, 6
Iam bis Moneses, et Pacori manus
Non auspicatos contudit *impetus.*
Delevit *urbem Dacus et Aethiops.*

III, 11.
Quin et Ixion Tityosque vultu
Risit *invito.*
Dum favet *nox et Venus.*

III, 16.
Purae rivus aquae, silvaque iugerum
Paucorum, et segetis certa fides meae
Fallit *sorte beatior.*

IV, 5.
Nutrit *rura Ceres almaque Faustitas.*
Mos et lex maculosum edomuit *nefas.*

IV, 8.
Virtus et favor et lingua potentium
Vatum divitibus consecrat *insulis.*

Sed abunde, credo, iam exemplorum est: et similia porro in ceteris Flacci operibus notabit diligens lector: videbitque vix umquam aliter extare apud Nostrum, nisi forte cum locus est mendosus.

XXV. AD LYDIAM.

1. *Parcius iunctas quatiunt fenestras Ictibus crebris*] Codices aliquot mei et aliorum, *vinctas;* sed recepta lectio recte habet; ut Iuvenalis IX, 105

claude *fenestras,*
Vela tegant rimas, iunge *ostia, tollito lumen.*

Mox pro *ictibus* veterrimi mei Leid. Graev. Regin. et Cruquiani praeter unum omnes *iactibus.* Quod probare videtur Nic. Heinsius ad Ovid. Metam IX, 35. *Nisi,* addit, tactibus *mavis, ut apud Claudianum I. in Europ. v. 93. de Laïde iam vetula:*

iam turba procax, noctisque recedit

Ambitus, et raro pulsatur ianua tactu.

Sed vereor, ut cuiquam haec persuaserit vir praestantissimus. Equidem siquid hic mutatum vellem, *vectibus crebris* potius legerim, quam aut *tactibus* aut *iactibus.* Vectibus enim utebantur amatores ad expugnandas amicarum ianuas et fenestras, ut Noster Carm. III, 26.

hic, hic ponite lucida
Funalia, et vectes, *et arcus*
Oppositis foribus minaces.

Eleganter autem *crebris* vectibus: ut Virgilius Aen. 492.

labat ariete crebro
Ianua, et emoti procumbunt cardine postes.

Et alibi *crebra tela, crebris bipennibus.* Sed omnino retinenda est recepta lectio *ictibus;* cui adstipulantur aliorum codices non pauci, et ex meis Petrensis, Magdalenensis, Battelianus, Galei; adde editionem Loscheri 1498. *Crebris ictibus,* ut plane Lucretius IV, 932.

Tundier, atque eius crebro *pulsarier* ictu.

et ibid. 1277.

Nam leviter quamvis quod crebro *tunditur* ictu.

Virgil. Aen. XII, 713.

tum crebros *ensibus* ictus
Congeminant.

Et ibid. V, 459.

Sic densis ictibus *heros*
Creber *utraque manu pulsat versatque Dareta.*

5. *Quae prius multum faciles movebat Cardines*] *Facilis,* ut extat in vetustissimis Cruquii, et Reginensi nostro cum aliquot aliis, ambiguum facit, utrumne *facilis ianua,* an *faciles cardines* sit construendum. Et utrumvis sane optimorum auctorum exemplis tueri poteris. Iuvenalis IV, 63.

Ut cessit, facili *patuerunt* cardine *valvae.*

Serenus Sammonicus, frequens nostri imitator:

Aut medio ventris prodest adspergere terram,
Quam signaverunt vestigia pressa rotarum,
Proderit et pulvis facili *sub* cardine *raptus.*

Contra autem Ovidius Amor. I, 2.

Difficilem *moto cardine pande* forem.

Tibullus Eleg. I, 2.

Ianua difficilis domini, te verberet imber.

quod huc adducit Torrentius: verum hic potius *difficilis domini* coniungenda sunt, quam *ianua difficilis.* Seneca Troadibus 406.

limen et obsidens
Custos non facili *Cerberus* ostio.

Idem de ira III, 57. *Nunc, ille, qui intra iacet, felix fortunatusque est; et beati hominis iudicat ac potentis indicium,* difficilem ianuam: *nescit* durissimum esse ostium *carceris.*

Atque huc potius inclino, ut *facilis ianua* apud Nostrum sit verior constructio: quamquam maiori interpretum parti alterum magis placuit. Convenit enim, ut *facilitas* et benignitas de agente potius quam de patiente dicatur; de *ianua quae movebat*, quam de *cardinibus qui movebantur.* Illud autem memineris, *multum facilis* hic accipere, non *multum movebat:* ut Serm. I, 3. *Multum demissus homo.* II, 3. *Multum celer atque fidelis.* II, 5. *Multum similis metuenti.* Epist. I, 10. *Multum dissimiles*, et denique II, 2.

Poscentes vario multum diversa palato.

7. *Me tuo longas pereunte noctes, Lydia, dormis*] Amator exclusus conqueritur, se eius amore et desiderio pereunte, Lydiam altum dormire. Cur autem *longas noctes?* Satis erat de una illa nocte queri, qua tum excubabat. Certe spem fovebat, se ea ipsa nocte intromissum iri; nequicquam alioqui fores pulsaturus. Quid itaque dubitas, vel invitis codicibus, *longam noctem* reponere? Sic Ovidius Epistola Paridis.

Sola iaces viduo tam longa nocte *cubili.*

Idem Amor. II, 19.

Et sine me ante tuos proiectum in limine postes
Longa pruinosa *frigora* nocte *pati.*

Statius Silv. V, 4.

At nunc, heus, aliquis longa sub nocte *puellae*
Brachia nexa tenens, ultro te, somne, repellit.

Incertus auctor in Epigrammate,

Et ipse longa nocte *dormiet solus.*

Noster Epist. I, 1.

Ut nox longa, *quibus mentitur amica, videtur.*

Meleager in Anthol. lib. VII.

ΝΥΞ ΜΑΚΡΗ, καὶ χεῖμα, μέσην δ' ἐπὶ πλειάδα δύνει,
Κἀγὼ πρὸ προθύροις νείσσομαι ὑόμενος.

Ita recte *νείσσομαι* vel *νίσσομαι*, nam utroque modo scribi solet, *ambulo, versor ante fores:* et perperam substituebat magnus Scaliger *νάσσομαι;* neque melius Theodorus Marcilius *κείσομαι.*

11. *Thracio bacchante magis sub interlunia vento*] Dixerat iam ante, *Tu invicem amatoribus destituta, et libidine furens, per vicos et angiportus captabis moechos:* nunc addit, *Borea sub interlunia magis bacchante*, quae Summus Criticus Iulius Scaliger *ipso Borea frigidiora* esse dicit. Et sane difficile est luculentam aliquam sententiam ex iis extundere. Quid enim? An in solis interluniis conditiones quaerebant meretrices? An tetra et tempestuosa nox, qua nemo extra domum prodibat, opportunior ei quaestui erat, quam serena et sideribus illustris, cum aeque fere ac interdiu plateae frequentabantur? Sed esto: concedamus haec bene se habere: at quid demum cum illo *magis* facies? Nulla quidem hic comparatio est, neque quicquam

apparet quo *magis* referri commode possit. Ut Scaligeri igitur censuram Noster effugiat, vide an aptius haec constitui possint unius litterulae mutatione; (nam *bacchate* vetusti codices exhibent, lineola super *a* ducta.)

Flebis in solo levis angipórtu,
Thracio bacchata *magis sub interlunia vento.*

Libidine, inquit, percita, per angiportus quaeres adulteros, bacchata magis quam Boreas sub interlunia bacchatur. Recte enim *bacchata*, ut Virgilius in Culice. v. 112.

Veni Nycteleum fugiens Cadmeïs Agave,
Quae gelidis bacchata *iugis requievit in antro.*

Claudianus I. in Rufinum, de Megaera:

Haec Agamemnonios inter bacchata *penates*
Alternis lusit iugulis.

Recte quoque *magis vento:* ut Noster Serm. II, 8.

Hic herus; Albanum, Maecenas, sive Falernum
Te magis appositis *delectat:*

et I, 6.

Privatusque magis *vivam* te rege *beatus.*'

Iam vero usitatissimum est apud poëtas, ut mulieres amoris aestu incensae, qualem Noster hic Lydiam memorat, *bacchari* et Baccharum more agitari ferrique dicantur. Ita Pholoë apud Nostrum Carm. III, 15.

filia rectius
Expugnat iuvenum domos,
Pulso Thyas *uti concita tympano.*

Pasiphaë apud Ovid. Art. Amat. I, 312.

In nemus et saltus thalamo regina relicto
Fertur, ut Aonio concita Baccha *deo.*

Mulier ζηλότυπος ibid. II. 380.

In ferrum flammasque ruit, positoque decore
Fertur, ut Aonii cornibus icta dei.

Procris ibidem III, 708.

Nec mora, per medias passis furibunda capillis
Evolat, ut thyrso concita Baccha, *vias.*

Ariadne, in Epistola:

Aut ego diffusis erravi sola capillis,
Qualis ab Ogygio concita Baccha *Deo.*

Byblis, Metamorph. IX, 640.

Utque tuo motae, proles Semeleïa, thyrso
Ismariae celebrant repetita triennia Bacchae:
Byblida non aliter latos ululasse per agros.

Phaedra in Epistola:

Nunc feror, ut Bacchi furiis Eleleïdes *actae:*
Quaeque sub Idaeo tympana colle movent.

Cynthia Propertii III, 6.

Seu sequitur medias, Maenas *ut icta, vias.*

Tarpeia apud eundem IV, 4.

Illa ruit, qualis celerem prope Thermodonta

Strymonis abscissos fertur aperta sinus.

Scylla apud Virgilium in Ciri. v 163.

Quae simul ac venis hausit sitientibus ignem,
Et validum penitus concepit in ossa furorem,
Saeva velut gelidis Ciconum Bistonis in oris,
Infelix tota virgo bacchatur *in urbe.*

Ubi obiter notandum, perperam eos facere, qui versum tertium sic interpolant:

Saeva velut gelidis Edonûm Bistonis oris.

Neque felicius corrigit ὁ πάνυ N. Heinsius ad Ovid. Trist. IV, 1. v. 42.

Saeva velut Ciconum gelidis Edonis in oris.

Quia *Bistonis* scilicet, ut hi opinantur, syllabam mediam ubique habet brevem. Atqui aliud ex Stephano didicimus, qui Bistonis per O magnum quoque dici testatur. *Τὸ θηλυκὸν*, inquit, *Βιστονίς. ἐκτέταται δὲ καὶ λέγεται Βιστωνὶς διὰ τοῦ ω.* Sed et hic quoque turbat postremus Stephani editor Berkelius, vir doctissimus, qui Epitomatori dicam scribit ob hoc ipsum, negatque ullum exemplum adduci posse, ubi media in Bistonis producatur. Enimvero iam unum ex Ciri citavimus; cuius si dubia cuiquam fides esse videatur; ecce alterum ex Apollonio Rhodio, quo sponsorem et fideiussorem alium non quaesiveris meliorem; lib. I, v. 34.

Ὀρφέα μὲν δὴ τοῖον ἑῶν ἐπαρωγὸν ἀέθλων
Αἰσονίδης, Χείρωνος ἐφημοσύνῃσι πιθήσας,
Δέξατο, Πιερίῃ ΒΙΣΤΩΝΙΔΙ κοιρανέοντα.

Sed ut ad Flaccum revertamur; id etiam poëtis solitum est, ut furore actos, non *Bacchis* solum, ut supra, sed cuivis alii rei comparent, quae concitato motu rapitur. Ita Tibullus amore flagrans se assimilat Turbini, Eleg. I, 5.

Namque agor, ut per plana citus sola verbere turber,
Quem celer assueta versat ab arte puer.

quod ex Amata Virgilii expressisse videtur, Aen. VII, 376.

Tum vero infelix, ingentibus excita monstris,
Immensam sine more furit lymphata *per urbem:*
Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,

et quae sequuntur. Noster autem, non illi quidem lusorio, sed *ventorum Turbini* comparat quendam prae avaritia insanientem, Serm. I, 4. v, 30.

quin per mala praeceps
Fertur, uti pulvis collectus turbine, *ne quid*
Summa deperdat metuens, aut ampliet ut rem.

Eleganter itaque et Lydiam, furiatam illam libidine et per angiportus cursitantem, eidem Turbini comparat, aitque *bacchari* eam per plateas magis Thracio Borea sub interlunia bacchante. Nam et venti ipsi *bacchari* dicuntur, ut Virgilio in Ciri v. 479.

Afer ut hiberno bacchatur *in aequore* turbo.

et omnium maxime Thracius Boreas, ut Ovid. Trist. I, 2.

Nunc gelidus sicca Boreas bacchatur *ab Arcto:*

quippe ventorum omnium violentissimus; ut Nemesian. Cyneg. 270.

Haud secus effusis Nerei per caerula ventis,
Cum se Threïcius Boreas *superextulit antro,*
Stridentique sono vastas exterruit undas,
Omnia turbato cesserunt flumina ponto:
Ipse super fluctus spumanti murmure fervens,
Conspicuum pelago caput eminet: omnis euntem
Nereïdum mirata suo stupet aequore turba.

et praecipue *sub interlunia* cum maxime debacchari solet; *Interluniorum enim dies tempestatibus plenos, et navigantibus quam maxime metuendos, non solum peritiae ratio, sed etiam vulgi usus intelligit*, ut Vegetius narrat De Re Mil. lib V, cap. 10. Atque haec quidem a nobis dicta sint, magis ut lectoris iudicium exerceamus, quam ut hoc ab Horatio profectum esse praestare velimus. Siquidem pace Scaligeri, sic satis commode explicari potest lectio vulgata: Ut olim amatores tui, Lydia, etiam longis et hibernis noctibus fores tuas frustra pulsabant, neque intromittebantur: ita tu vicissim, cum mox anus fueris, prae eorum foribus nequicquam excubabis, flebisque te excludi tenebrosa et procellosa nocte, sub *interluniorum* tempus, cum *Boreas magis* quam alias *debacchatur.*

17. *Laeta quod pubes edera virenti*] *Virenti* in plerisque meis repperi; nec de suis quicquam proferunt interpretes. Sed apud Marium Victorinum p. 2604. legitur *virente*, et sic quidem vetustus meus Graevianus clare et sine litura. Verrius Flaccus apud Charisium p. 101. *Eorum*, inquit, *nominum, quae NS finiuntur casu nominativo, ablativus in E dirigendus est.* Is est Verrius, qui ab Augusto nepotibus eius Praeceptor electus, transiit in Palatium cum tota Schola, et sestertia centena in annum accepit, ut narrat Suetonius de Illust. Gram. cap. 17. ut verisimile sit Verrium, ex consuetudine clarorum Scriptorum Virgilii, Varii, Horatii, aliorumque qui amicitia Augusti floruerunt, id regulae loco posuisse. Certe ubique fere Noster ad eam speciem ablativos dirigit: quos, quia aliquoties in hac re peccatum est, ut et meae et lectoris operae parcam, omnes hic recensebo: *abeunte, accedente, aedificante, agente, altercante, arente, bacchante, bellante, candente, continente, crepante, culpante, currente, dante, defendente, deficiente, dicente, ducente, eludente, fallente, florente, fugiente, fulgente, imminente, iubente, mentiente, metuente, nascente, notante, obscurante, parente, pellente, pereunte, poscente, praebente, praesente, paetereunte, probante, proficiente, quadrante, rapiente, redeunte, referente, rubente, saliente, sapiente, serpente, sonante, spectante, stante, surgente, temperante, tenente, ve-*

hemente, volente, urente. Vide, quam ampla ablativorum silva est in *te* desinentium; atque hi interdum quidem in fine versus, plerumque autem in medio collocantur, ubi nullus errori locus est; in omnibus tamen omnes ubique libri consentiunt. Iam autem ter quaterve tantum, vel summum quinquies, in diversum abeunt codices; de quibus locis quid sentiendum sit, iam credo iudicare poteris. Quis enim dubitet in hoc, de quo agitur, loco fide Victorini et Graeviani reponere,

Laeta quod pubes edera virente,

cum videris apud Nostrum hoc genus ablativos sexaginta ferme terminari in *te?* Frustra quoque sunt, qui Carm. I, 2. substituere volunt,

Nube candenti *humeros amictus,*

quod ibi refutavimus. Illud quoque Carm. II, 16.

Otium divos rogat in patenti
Prensus Aegaeo,

corrigatur *patente,* Batteliano nostro auctore. Tum et illud Epod. V.

Ut haec trementi questus ore constitit.

cur non potius ad ceterorum exemplum *tremente*, quod mensurae lex aeque recipit, ac alterum? et sic Ovidius Trist. III, 11.

Exhibuit querulos ore tremente *sonos.*

et Pont. III, 1.

Haec quoque vix poteris ore tremente *loqui.*

et in Ibide.

Exiguumque petas ore tremente *cibum.*

Porro etiam, quod Serm I, 2 occurrit:

Contra alius nullam nisi olenti *in fornice stantem,*

levi manu mutatum aliorum formam sequetur, *olente in fornice:* ut et illud Serm. I, 7.

Tum Praenestinus salso multumque fluente
Expressa arbusto regerit convicia.

ubi Daniel Heinsius in scriptis quibusdam codicibus *multoque fluente* se repperisse memorat: quod si *fluenti* legas, dubium tamen est, ablativusne sit an dativus. Unicus dumtaxat locus est, qui in turbam cogi negat, Carmin. II, 19.

Euoe recenti *mens trepidat metu.*

respuit enim metri ratio, ut *recente* reponatur. Verum hoc Nomen est, non Participium: et proinde alia huius, alia ceterorum ratio haberi debet.

19. *Aridas frondes hiemis sodali Dedicet Hebro.*] Vera huius loci interpretatio et lectio de superioribus pendet,

Laeta quod pubes hedera virente
Gaudeat, pulla magis atque myrto:

Quippe haec sententia est, uti recte vidit magnus Salmasius ad Solinum, Iuvenes magis gaudere arboribus ἀειφύλ-

λοις semper virentibus, quales hedera atque myrtus: arida autem et caduca folia nihili aestimare. Ut enim *virens hedera*, sic itidem *pulla myrtus* perpetuo hic epitheto dicitur. Quippe bicolor est myrtus; alba, et nigra sive pulla, quia ex viridi nigrescit. Sic Dioscorides et Graeci alii, *Μυρσίνη μέλαινα* et *λευκή*. Ovid in Arte Amat. III, 690.

Silva nemus non alta facit: tegit arbutus herbam;
Ros maris, et lauri, nigraque myrtus *olent.*

Frustra igitur laborant, qui comparationem hic esse volunt inter virentem myrtum, et nigram. Eadem enim et virens est et nigra: neque nigra myrtus minus iuventuti in deliciis est, quam alba. Infeliciter quoque, ut hic solet, Daniel Heinsius corrigit,

Gaudeat pulla magis: atque myrti
Aridas frondes hiemis sodali
Dedicet.

Imo vero aridae frondes plane opponuntur frondibus hederae ac myrti, scilicet quae non arescunt hieme, sed perpetuo virent. Atque his sic explicatis, iam facilis via panditur, quae ad illum *hiemis sodalem* nos perducat. Nam sine dubio eum hic Noster intelligit, qui *frondes* arborum *φυλλοβόλων aridas* et caducas facit. Quorsum igitur *Hebro?* Anne Hebrus quicquam in caussa est, ut folia exarescant et decidant? Nihil minus. Quamobrem porro Hebrus *sodalis hiemis* est? Eleganter quidem Claudianus Danubium et Rhenum *Martis et Boreae sodales,* vocat, de Bello Getico v. 339

Ambo habiles remis, ambo glacialia secti
Terga rotis, ambo Boreae Martisque sodales.

Ita recte tres codices apud Nic. Heinsium, *Martis;* quem miror equidem *Marti*, quod in aliis invenit, alteri lectioni praetulisse: quod vel hic ipse Flacci locus, si eius meminisset, prohibere potuit, ut et alter Carm. III, 18.

Larga nec desunt Veneris sodali
Vina craterae.

Eleganter, inquam, Claudianus: parique aut meliore iure Hebrum dixeris *Boreae et Martis sodalem:* siquidem ut Hebrus Thraciae fluvius est, ita Boream Threïcium et Threïcium Martem passim apud Poëtas legas. Vereor tamen, ut similiter *Hiemis sodalis* dici possit: nisi si forte perpetuas ibi hiemes, Hebrumque aeterna nivis compede vinctum esse audacter finxeris. Sed utcumque hoc habeat; qui quaeso convenit, ut Iuventus Romae degens Hebro, qui longe longeque abest, folia dedicet? Dedicare est dare, et proinde qui absenti Deo quid dedicat, dono id ei mittit, ut Earinus Statii capillum suum Aesculapio Pergamum. An ergo et iuvenes dedicatas illa frondes Thraciam usque detulerunt? Nugae. Omnino talis hiemi quaerendus est sodalis, qui et folia decidere faciat, et Ro-

mae quoque praesens sit. Is vero iam praesto erit, si pro *Ebro*, ut in vetustis libris sine aspiratione plerumque legitur, *Euro* reponas,

Aridas frondes hiemis sodali Dedicet Euro.

Ut enim *veris comites* sunt Zephyri, Carm. IV, 12.

Iam veris comites, *quae mare temperant,*
Impellunt animae lintea Thraciae:

et *Orionis Comes* est Notus Carm. I, 28.

Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis:

et *Aestatis comites* Etesiae, Lucret. V, 740.

Inde loci sequitur calor aridus, et comes *una*
Pulverulenta Ceres, et Etesia *flabra Aquilonum:*

ita Eurus recte *Hiemis sodalis* dici poterit; nam hieme cum maxime flat: ut Virgilius Georg. II, 339.

ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, et hibernis *parcebant flatibus* Euri:

vel Aquilo, qui Poëtis idem fere ac Eurus est: Virgil. Aen. III

Et glacialis hiems Aquilonibus *asperat undas.*

Martialis I, 50

At cum December canus et bruma *impotens*
Aquilone *rauco mugiet.*

Iam autem quid aliud, quaeso, *arescere frondes* et decidere facit, nisi venti hiemales? Ovid. Epist. Oenones.

Tu levior foliis, tum cum sine pondere succi
Mobilibus ventis arida *facta volant:*

atque Eurus sive Aquilo praesertim, ut Virgil. Georg. II, 404.

Frigidus et silvis Aquilo decussit honorem.

Severus poëta Christianus:

Quam multis foliis silva cadentibus
Nudatur, gelidis tacta Aquilonibus.

Cum itaque Eurus et hiemis sit comes, et frondes arboribus decutiat, et Romae quoque et ubivis gentium praesens sit, ut convenienter ei dedicari quid possit; nihil obsistere video, quo minus fidenter *Euro* corrigamus. Atque in hac sententia erat vir ingeniosus Ianus Rutgersius: cui postea accessit Tan. Faber; et sic sane locus a Scaligero citatur Poëtic. p. 340. Quam equidem laudem integram et illibatam servari iis velim; etsi in mentem mihi iam olim emendatio venerat, priusquam apud illos eam vidissem. Neque vero me absterret celeberrimi Dacierii cunctatio, qui ideo a soceri sui sententia decessit, quia ventis dedicari quicquam non commeminit. Quid? oblitusne est Virgiliani illius, Aen. 120.

Nigram Hiemi *pecudem,* Zephyris *felicibus albam.*

et Epod. X.

Libidinosus immolabitur caper,

Et agna Tempestatibus.

Certe si immolatum est ventis, cur non utique et dedicatum? Quid, quod Ara Athenis Boreae; et Delphis, Ventis dedicata est? Quid, quod Seneca narrat Nat. Quaest. V, 17. *Divum Augustum Templum Circio vento, cum in Gallia moraretur, et vovisse et fecisse?* Adde, quod Noster iocose hic posuit *dedicare;* nihilque aliud notat, ac donare, mandare, tradere: ut Carmine proxime sequente,

> *Musis amicus, tristitiam et metus*
> Tradam *protervis in mare Creticum*
> *Portare* ventis.

et ut Lesbia Catulli vovit se

> *Selectissima pessimi poëtae*
> *Scripta tardipedi Deo* daturam
> *Infelicibus ustulanda lignis.*

Myrtum igitur atque hederam a iuvenibus appeti dicit, caduca vero folia praeteriri atque Euro mandari,

> Ut neglecta volent rapidis ludibria ventis.

XXVI. DE AELIO LAMIA.

3. *Quis sub Arcto Rex gelidae metuatur orae*] Codex Regiae Societatis, et a manu prima Graevianus *qui sub.* In hoc postea adscriptum est S, et inter lineas explicatum *Quibus.* Rectissime. Securus, inquit, quis sive quibus Rex gelidae orae sub Arcto metuatur. Falluntur interpretes, cum haec aliter accipiunt. Lucan. V, 55.

> *fidumque per arma*
> *Deiotarum, et* gelidae dominum *Rhascuporin* orae.

Valerius Flaccus V, 317.

> *nec fama fefellit*
> *Soligenam Aeeten media* regnare sub Arcto.

9. *Pimplea dulcis*] Omnes, opinor, qui nunc extant, codices aut *pimplea* aut *piplea:* nam utroque modo scribitur tam apud Latinos, quam Graecos. Doctissimus Nic. Heinsius in margine libri sui: *Lege Pimplaeï: sic vetus Scholiastes videtur agnoscere.* Frequens id genus menda est in codicibus scriptis. Sic Ovid. Metam. I, 504. *Nympha, precor, Penea, mane:* ubi unus et alter ex optimis recte *Peneï.* Sic ibidem *Dodona, Cadmea, Ledea,* pro *Dodoni, Cadmeï, Ledeï.* Iterum Heinsius ad istum locum Ovidii, *Nec dubito,* inquit, *apud Horatium* Pimplaeï dulcis *pro* Pimplaea *reponi debere.* Rectissime hoc, ut fere omnia, vir insignis: in eo dumtaxat leviter erratum est, quod diphthongum pro simplice vocali posuit: Graece enim *Πιμπληῒς* est, non *Πιμπλαιῒς.* Enimvero hic *Musam* compellat Horatius, ut res ipsa praedicat; atqui Pimplea *locus* est; seu oppidum sit, seu mons, sive fons, sive omnia: *Musa* vero inde denominata Pimpleïs, Callimachus Hymno in Delum v. 7.

Ὡς Μοῦσαι τὸν ἀοιδὸν, ὁ μὴ ΠΙΜΠΛΕΙΑΝ ἀείσῃ,
Ἔχθουσιν, τὼς Φοῖβος, ὅτις Δήλοιο λάθηται.

ubi Scholiastes: *Πίμπλειαν. ὄρος Θρᾴκης, ἱερὸν Μουσῶν.* Lycophron. v. 275.

Λειβηθρίην θ' ὕπερθε ΠΙΜΠΛΕΙΑΣ σκοπήν.

ubi Tzetzes (sive is Isaacus est, sive, ut Ludolfus noster Kusterus, excellente vir ingenio atque doctrina, primus deprehendit, Iohannis Isaaci frater) *Πίμπλεια πόλις καὶ Κρήνη καὶ ὄρος Μακεδονίας.* Strabo lib. 10. et 7. *Ἔχει ἡ πόλις τὸ Δίον κώμην πλησίον ΠΙΜΠΛΕΙΑΝ, ἔνθα Ὀρφεὺς διέτριβε.* Statius Silv. I, 4.

licet enthea vatis
Excludat Pimplea *sitim, nec conscia detur*
Pirene.

ibidem II, 2.

Non mihi si cunctos Helicon indulgeat amnes,
Et superet Pimplea *sitim.*

Inde, inquam, derivata *Pimpleus*, *Pimpleïs*, *Pimpleïas:* ut Catullus Epig. 106.

Pimpleum *scandere montem.*

et Martialis XII, 11.

Cuius Pimpleo *lyra clarior exit ab antro?*

Cave tamen credas, ut *mons Pimpleus*, et *antrum Pimpleum*, ita *Musa* quoque *Pimplea* bene Latine dici: quippe idem habet Catullus,

Collis o Heliconii
Cultor:

Musae tamen non *Heliconiae*, sed Heliconides vel Heliconiades nominantur. Orpheus apud Tzetzem loco iam dicto,

Νῦν δ' ἄγε μοι κούρη ΠΙΜΠΛΗΙΑΣ ἔννεπε Μοῦσα.

Martialis XI, 4.

Non urbana mea tantum Pimpleïde *gaudent*
Otia.

Varro lib. VI, de Lingua Lat. p. 69. *Ita ab terrestribus locis cognominatae Musae Libethrides*, Pimpleides, Pimpliades, *Thespiades*, *Heliconiades.* Festus Pompeius. Pimpleides *Musae a fonte Macedoniae dictae*, *propter liquoris eius unicam subtilitatem.* Porphyrio Schol. ad hunc Flacci locum: Pimpleides *Musae dicuntur a Pimplea fonte Macedoniae:* unde colligas hunc certe *Pimpleï dulcis* olim legisse. Imo et fons vel mons ipse *Pimpleis* interdum dicitur: Apollonius Rhodius I, 26.

Οἰάγρῳ σκοπίης ΠΙΜΠΛΗΙΔΟΣ ἄγχι τεκέσθαι.

ubi Scholiastes, *Πιμπλιὰς, χωρίον κατὰ Πιερίαν.* Ausonius Epist. XIV.

Si riguam laetis recolis Pimpleïda *musis.*

Et Etymologici auctor, v. *Μίμαντος*, alicunde laudat, *Πιμπληΐδος ἄκρης.* Turbat quidem Hesychius, qui habet *Πιπλίαι, αἱ μοῦσαι:* sed tam corrupti codicis, cum solus est, nulla habenda est ratio.

10. *Nil sine te mei Prosunt honores*] *Prosunt* in plerisque libris extat; et ferri quidem potest: verum cum Lambini aliquot, Bersmanni unus, et Zulichemianus noster *Possunt* exhibeant, non possumus non hanc lectionem alteri praeferre. Sic Virgilius Aen IX, 446.

Fortunati ambo, siquid mea carmina possunt.

Idem Eclog. III.

Vis ergo, inter nos, quid possit *uterque, vicissim*
Experiamur.

Noster Carm. III, 4.

Sed quid Typhoeus et validus Mimas
Contra sonantem Palladis aegida
Possent *ruentes?*

Et Epist. I, 2.

Rursum quid virtus, et quid sapientia possit.

Sed in Arte quidem Poëtica v 410. nunc legis,

ego nec studium sine divite vena,
Nec rude quid prosit, *video, ingenium.*

Atqui et illic quoque codices nonnulli *Possit* habent; omnino rectius; et sic locum citat Iohannes Saresberiensis Metalog. I, 8. ut etiam codex eius manuscriptus clare habet.

XXVII. AD SODALES.

3. *Verecundumque Bacchum Sanguineis prohibete rixis*] Equidem non sollicito hanc lectionem, in qua omnes codices consentiunt: et explico, *Defendite* Bacchum a rixis, qui, nisi per nos steterit, verecundus erit. Ita Cicero dixit, *Rempub. a periculo prohibere;* et Caesar: *Captivos a conviciis militum prohibere.* Noster Epist. I, 1.

Nodosa corpus nolis prohibere cheragra,

hoc est, *defendere, protegere.* Veruntamen, cum levissima mutatione res aliter confieri possit; prope adducor ut credam sollemne sibi facinus Librarios hic admisisse: *m* enim postrema litera τοῦ *morem* absorpsisse mihi videtur praepositionem *in*, quae continuo sequebatur. Hoc infinitis in locis accidisse, praesertim ubi versus mensura non prohiberet, sciunt qui antiquos codices versavere. Sic Virgil. Aen. V, 3.

Moenia respiciens, quae iam infelicis *Elissae*
Conlucent flammis.

Membranae aliquot, quas inspexit Pierius, *iam felicis* habent; plane contra sententiam. Quo exemplo fieri potest, ut omnes iam Horatii codices hic error possederit, cum ab ipsius manu sic scriptum fuerit:

tollite barbarum
Morem, inverecundumque *Bacchum*
Sanguineis prohibete rixis.

Bacchus enim natura sua inverecundus est, et idcirco *in-*

sanus, *μαινόμενος*, *μανιώδης*, *ἄγριος*, *θρασύς*, etc. passim audit apud poëtas. Prohibete igitur, iam sensu usitatiore, prohibete, inquit, Bacchum a rixis cruentis, ad quas sponte sua facilis et proclivis est. Noster Epod. XI. de Baccho:

Simul calentis inverecundus *deus*
Fervidiore mero arcana promorat loco.

Seneca Epist. 83. *Omne vitium ebrietas et incendit et detegit: obstantem malis conatibus verecundiam removet.* Profecto, nisi valde fallor, et simplicius et Bacchi naturae convenientius videtur, ut potius dixerit Noster, *Prohibete Bacchum, ne in rixas incurrat,* quam *Prohibete rixas, ne in Bacchum incurrant.*

13 *Cessat voluntas*] Mirum vero vetustissimos quosque Codices Lambini, Torrentii, et ex nostris optimos Leidensem, Graevianum, Reginensem, non *voluntas*, sed *voluptas* habere. Sed altera lectio sincerior est. Statius Theb. IV, 690.

adiuvat ipse
Phoebus ad hoc summo (cesset *ni vestra* voluntas)
Li[illegible]*ite.*

Valer. Flaccus IV, 471.

Quin age, mitte preces; namque est tibi nostra voluntas.

15. *Non erubescendis adurit Ignibus, ingenuoque semper Amore peccas*] Non videntur percepisse haec interpretes. *Ingenuo amore peccare*, hoc est, ingenuae mulieris, non ancillae. Qui enim cum ancillis rem habebant, tamquam humiles et sordidae libidinis homines, male vulgo audiebant, et *Ancillarioli* vocabantur: unde Noster Carm. II, 4. solatur Xanthiam quendam exemplis Achillei, et Agamemnonis,

Ne sit ancillae tibi amor pudori.

Atque huc, et non alio pertinent illa, *non erubescendis ignibus;* hoc est, non ancillae, qui erubescendi essent. Seneca Controvers. XXI contra servum, qui domini filiam uxorem duxerat, *Habeamus generum, si possumus, parem: sin minus, non erubescendum*, id est, non servum. Idem Controv. IX. eodem sensu. *Non insanissimum dispendiorum malum*, non erubescendos *amores*, *neque luxuriantem habitum, neque nepotatus obiiciis filio.*

19. *Quanta laboras in Charybdi*] Deest praepositio in omnibus meis, credo etiam et aliorum. Unde codices aliquot *laborabas* habent, ut Leid. Zulich. et pro varia lectione Battelianus, et editio Veneta 1478. Atque hanc scripturam a magni nominis viris vulgatae anteponi video: quorum equidem sententiae non possum accedere. Quorsum enim *laborabas* tamquam de amore praeterito? Cum iam tum laboraret, cum hoc interrogatur; ut locus ipse clare indicat. Quid, quod ne Latinum quidem videtur, *la-*

borabas charybdi? Laborare *morbo*, *frigore*, *inopia etc.* passim invenias: atque ea, opinor, de causa praepositionem omiserunt Librarii; quod crederent idem loquendi genus hic locum habere: et deinde exorti sunt correctores, qui ut laboranti versui succurrerent, pro *laboras*, *laborabas* reposuerunt. In quo sane fugit eos ratio et dictionis proprietas. Neque enim dixeris, *laborare itinere*, *silva*, *negotio*, *mari*, *syrti;* sed *in itinere*, *in silva etc.* neque *laborare puella*, sed *in puella;* ut Noster Carm. I, 17.

Dices laborantes in uno
Penelopen vitreamque Circen.

XXVIII. ARCHYTAS.

3. *Pulveris exigui prope litus parva Matinum Munera*] Nic. Heinsius, in libri margine, *Forte*, *Funera.* Nollem equidem hoc tanti viro excidisse: dissimulare tamen illud et supprimere religio mihi erat.

8. *Tithonusque remotus in auras*] Male cepit hunc locum eruditissimus Dacierius pro *in auras attenuatus*, *evanidus:* cum tamen recte eum Torrentius explicavisset. *Remotus in auras*, hoc est, in aetherias auras avectus ab Aurora. Passim hoc Poëtae decantant; unum dumtaxat Statii locum afferam, qui huic nostro germanus, Silv. I, 2.

Nec si Dardania pastor temerarius Ida
Sedisses, haec dona forent: nec si alma per auras
Te potius prensa veheret Tithonia biga.

Sententia itaque huius loci haec est: Mortuus est Tantalus, etsi conviva deorum fuerit; Tithonus, etsi aetheris incola; Minos, etsi *Διὸς ὀαριστής*, sive consiliarius Iovis. Tolle iam hoc, et dic cum Dacierio, (etsi) *in auras solutus;* et sententiam prorsus corruperis. Certe, ut Minois et Tantali, sic et Tithoni dignitas quaedam et eminentia exprimenda erat, quo talem et tantum hominem mortuum tamen esse mirabundus fateretur. Caeterum viderit Noster, quos auctores sequatur; cum et hic et Carm. II, 16. Tithonum in mortuis numeret. Certe nondum obierat, cum Virgilius sua Georgica conscriberet: quippe iam tum, ut antea, surgebat

Tithoni croceum linquens Aurora cubile.

Quin et posteriores Poëtae, tum, cum Noster ipse in domo Plutonia erat, Tithonum adhuc in uxoris gremio cubantem viderunt.

18. *Exitio est avidis mare nautis*] Ita editi plerique; sed multo maior meliorque pars codicum scriptorum, mei certe omnes, *Avidum;* quibus accedunt editiones priscae, Veneta et Loscheri, et Scholiastae veteres. Utraque sane lectio bene habet, si versiculum hunc ab oratione reliqua abscissum ipsum per se consideres. Quippe *avidi* sunt mercatores, et, dum lucro inhiant, *exitium* saepe sibi quaerunt. Propert. III, 5.

Fortuna insidias pontum substravit avaris.

Nemesianus Cyneg. v. 102.

Nec praedas avidus *sectaris gurgite ponti.*

Atque *avidum* quoque mare est, quasi *exitium* iis machinetur: Noster Carm. III, 29.

Ne Cypriae Tyriaeque merces
Addant avaro *divitias* mari.

Lucret. I, 1030.

Efficit, ut largis avidum mare *fluminis undis*
Integrent amnes.

Boëthius de Cons. Phil. II, 8.

Ut fluctus avidum mare
Certe fine coërceat.

Quid ergo? nihilne est, unde, utra lectio sit verior, diiudicari poterit? Nimirum ex orationis serie et ex Apti et Decori ratione colligas, potius *Avidum* ab Horatii manu esse, quam *avidis.* Sive enim Nauta hic loquitur, quae multorum sententia est, profecto ut male sibi dicat seque avidum vocet, non est probabile: sive, ut alii volunt, Archytae iam oratio est; ne id quidem convenit, ut nautae male dicat, a quo humationis officium mox erat rogaturus.

19. *Mixta senum ac iuvenum densentur funera*] *Densentur* vetustiores quique codices, et in his nostri Leid. Graev. Reginensis, cum editione Veneta 1478. Tamen adhuc in plerisque editis *densantur* inveneris. Quae haec tandem pertinacia est? Virgilius Aen. X, 432. *Extremi addensent acies.* XII, 264. *Vos unanimi densete catervas.* XI, 650,

Et nunc lenta manu spargens hastilia denset.

Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Metam. XIV, 369. et Fast. III, 820. et ad Valer. Flac. III, 207. et Gifanium in Indice Lucret. V. *Densere.* Porro in versu 21. *Me quoque devexi,* elegantissimus N. Heinsius in ora libri sui, *Forte, Te quoque:* adeo ut a versu demum 23. Archytas loqui incipiat.

32. *Fors et debita iura vicesque superbae Te maneant ipsum*] *Fors et* legendum cum veteribus libris, non *forsan.* De quo vide Nic. Heinsium ad Valer. Flacc. I, 478. Mox, *vices superbae* in plerisque codicibus, et Servio ad Aen. II, 433. Doctissimus tamen Passeratius ex coniectura maluit,

Vicesque, superbe, *Te maneant ipsum.*

non incommode sane: sic enim saepius Seneca; ut Herc. Fur. v. 89.

I nunc, superbe, caelitum sedes pete.

Hippol. 703.

Iterum, superbe, genibus advolvor tuis.

Medea, 1007.

I nunc, superbe, virginum thalamos pete.

Auctor Octaviae 643.

Quos nunc pudor luctusque perpetuus manet

Et te, nefande, meque qui talem tuli.

Et Regiae quidem societatis codex *superbe* cum *o* inter lineas, ut notetur casus esse vocativi. Profecto utraque proba lectio est et *superbae*, et *superbe*. Perperam tamen idem Passeratius substituebat,

precibus non linquar inultus,

pro *inultis*. Valer. Flaccus IV, 14.

dabit impia poenas
Virgo, nec Aeetae gemitus *patiemur* inultos,

Ovid. Metam. IV, 426.

Nil poterit Iuno, nisi inultos *flere* dolores?

XXIX. AD ICCIUM.

4. *Horribilique Medo Nectis catenas*] Non contendo, quin recte Medus *horribilis* dicatur; ut Catullo *horribiles Britanni:* neque receptam lectionem de possessione deiicio. Non celabo te tamen, quod in mentem mihi inciderit; ut legatur forte,

horribilisque *Medo*
Nectis catenas.

hoc est, ut nunc scribitur, *horribiles catenas*, ut alibi Serm. I, 3.

Ne scutica dignum, horribili *sectere* flagello.

Noster Carm. II, 13.

Miles sagittas et celerem fugam
Parthi; catenas *Parthus et Italum*
Robur perhorrescit.

Eodem redit, ut notum est, seu Parthum sive Medum dixeris: eadem quippe gens intelligitur. Iam ergo, si *Parthus perhorrescit catenas Italas*, recte utique legeris, *Nectis catenas horribiles Medo:* sed vicissim, si *miles* Romanus *perhorrescit sagittas Parthi*, recte quoque habebit recepta lectio, *horribili Medo.* Vide tamen, annon loco huic et sententiae aptius sit *Horribiles:* quippe iam nunc catenas nectit Iccius, tamquam certus victoriae: nec proinde Medus *horribilis* ei videbatur. Convenit igitur, ut Parthi potius expeditionem Icci *horreant*, quam ut Iccius Parthos. Sic alibi Noster Carm. I, 35.

et iuvenum recens
Examen Eoïs timendum
Partibus, Oceanoque rubro.

et Serm. II, 5.

Tempore quo iuvenis Parthis horrendus.

et Epist. II, 1.

Et formidatam Parthis, *te principe, Romam.*

13. *Cum tu coëmtos undique nobiles Libros Panaeti*] Editi, opinor, omnes repraesentant *nobiles.* Plures tamen ex meis codices, Reginensis, Batt. Magdal. Galei, Mori, Petrensis, *Nobilis.* Neque dubites, quin et bona pars libro-

rum, quos Interpretes inspexerunt, sic habuerit; quamvis id ipsi silentio tegant. Optimus tamen Bersmannus testatus est, ex tribus suis codicibus duos habere *nobilis*. Ambiguum igitur ex vetere scribendi ratione fit, *Nobilis* ne *libros* volverit Noster, an *nobilis Panaetii*. Ego vero ne dubitare quidem possum, quin *nobilis* ad Panaetium attineat, ne *libros* duplici epitheto accumulemus. Qui in Poëtis triti sunt, hoc statim intelligent. *Nobilis* autem *Panaetii;* ut alibi Noster Epod. XIII.

Nobilis *ut grandi cecinit Centaurus alumno.*

et Epist. I, 19.

Non ego nobilium *scriptorum auditor et ultor.*

Scriptorum enim ibi a *Scriptor*, non a *Scriptum*. Ita Cicero; *Magnus et* nobilis *Rhetor Isocrates:* et, *Tres illius aetatis* nobilissimi *et clarissimi Philosophi.* Gellius VII, 5. *Tragoedias poëtarum* nobilium *scite atque asseverate actitavit.* Suetonius De illustr. Gramm. c 10. *Atteius Praetextatus*, nobilis *Grammaticus Latinus.* Sed et cum propriis Nominibus copulant Cicero aliique; *Nobilis Sylla, Honoratus et Nobilis Thucydides*, *Nobilis et clarus Demetrius.* Recte tamen alias dicere poteris *Nobiles libros:* ut Noster in Arte, *Nobilibus Ennii trimetris:* et Martialis VII, 46.

Nam me diligit ille, proximumque
Turni nobilibus *putat* libellis.

Sententia igitur, utramcumque lectionem sequeris, eodem recidit: in illa tamen constructio est mollior et venustior.

XXXI. AD APOLLINEM.

9. *Premant Calena falce, quibus dedit Fortuna, vitem*] Lego, non littera, sed lineola dumtaxat addita,

Premant Calenam *falce, quibus dedit*
Fortuna, vitem.

Sic enim et compositio suavior est, et Epitheton digniori vocabulo tribuitur. Virgil Georg. I, 157.

et ruris opaci
Falce premes *umbras.*

Noster Epod. 2.

Inutilesque falce *ramos* amputans.

Ubi vides τὸ *falce* nullo Epitheto comitatum. Alibi tamen Noster Carm I, 20.

Caecubum, et praelo *domitam* Caleno
Tu bibes uvam.

Atque hinc, credo, Librariis ansa data est ad hunc locum corrumpendum. Sed profecto non parva in his duobus differentia est: *Falce* enim *Calena*, quae alio quovis facile transferri potest, quaevis alia vitis, etiam Veientana, tonderi posset: *praelo* vero *Caleno*, quod inter immobilia magis numeratur, non alia poterit premi uva, nisi quae Calibus nata sit.

10. *Dives et aureis Mercator exsiccet culullis Vina Syra reparata merce*] Vetustissimi duo ex nostris, Leidensis, et ex prima manu Graevianus,

dives ut *aureis.*

Et sic quoque Scholiastes vetus Porphyrio, quod argutam sane sententiam efficeret, si *reparata* cum vulgo interpretum pro *commutata* acciperemus: Alii Calibus vineta colant, nempe ut pretiosa vina habeant Mercatores, quae mercibus Syriacis permutata ex aureis culullis ebibant. Satirice: tamquam non possessorum mensis vina Calena nascerentur, sed divitum mercatorum, qui a dominis ea emerent. Sed nescio, an quisquam sic umquam locutus sit; *reparata* pro *empta* vel *commutata?* Poteris *vina Syra reparata merce* interpretari vina *condita* sive *medicata* Syriaca nardo. Nam olim divites et luxuriosos, quales hic mercatores describit, vinis unguenta miscuisse et una ebibisse notissimum est. Nardus autem ideo *Merx Syra*, quia ex India per Syriam advehebatur; unde Noster Carm. II, 11. *Assyriam nardum* vocat: et Tibullus IV, 7.

Iamdudum Syrio *madefactus tempora* nardo.

et alii pariter Latini Graecique. Quare placet recepta lectio, *Dives* et *aureis.*

15. *Me pascunt olivae*] Tanaquillus Faber singulari vir ingenio, *Lego,* inquit, *me pascant, quod sequentia facile probent.* Nihil verius dici potuit; et sic clare exhibet codex Regiae Societatis. *Premant* alii Calenam vitem, me *pascant* Olivae. Ovidius, Amor. I, 15.

Vilia miretur *vulgus: mihi flavus Apollo*
Pocula Castaliae plena ministret *aquae.*

Tibullus Eleg. I, 1.

Divitias alius fulvo sibi congerat *auro,*
Et teneat *culti iugera magna soli:*
Me mea paupertas vitae traducat *inerti.*

Martialis XII, 48.

Convivas alios coenarum quaere magister,
Quos capiant *mensae regna superba tuae.*
Me meus ad subitas invitet *amicus ofellas.*

Prudentius Cathem. III, 61.

Sint *fera gentibus indomitis*
Prandia de nece quadrupedum:
Nos oleris coma, nos siliqua
Faeta legumine multimodo
Paverit *innocuis epulis.*

et similia passim.

18. *Et precor integra*] Nostri libri *at:* unde legendum cum codicibus Cruquii, editione Veneta 1478. et Scholiasta Acrone *ac.* Alioqui nihil erit, quo referatur illud *et valido mihi.* Porro cave interpungas post *mente:* quippe constructio est, *cum mente integra degere, senectam.* Ci-

cero de Senectute c. 20. *Sed vivendi finis est optimus, cum, integra mente ceterisque sensibus, opus ipsa suum, eadem quae coagmentavit, natura dissolvit.*

XXXII. AD LYRAM.

1. *Poscimur, si quid vacui*] *Poscimur* codices nostri Leidensis, Petrensis, et a prima manu Graevianus et Reg. Soc. In Graeviano manu et atramento eisdem *s* apponitur supra *r*. Et sic veteres Scholiastae cum Ed. Veneta 1478. *poscimur.* Atque huic lectioni patrocinatur elegantissimi vir ingenii Broukhusius ad Propert. IV, 1. Certe, quin bene Latine sic dicatur, *Poscimur*, hoc est, poscimur carmina, ne dubitandum quidem est. Ovid. Fast IV, 721.

Nox abiit, oriturque aurora. Palilia poscor,
Non poscor *frustra, si favet alma Pales.*

hoc est, *poscor dicere Palilia.*
Idem Metam. V, 333.

Poscimur *Aonides. Sed forsitan otia non sint:*
Nec nostris praebere vacet tibi cantibus aurem.

i. e. nos Musae poscimur canere. Idem Metam. IV, 274.

Poscitur *Alcathoë, postquam siluere sorores:*

scilicet ut narret fabulam. Metam. II, 144.

non est mora libera nobis:
Poscimur: *effulget tenebris Aurora fugatis.*

haec Phoebus ad filium Phaëthontem. Hannibal apud Silium Italicum lib. II.

Poscimur, *o socii: Fabiusque e puppe catenas*
Ostentat, dominique vocat nos ira senatus.

Propertius IV, 1. ex emendatione N. Heinsii:

Aversis Charisin cantas: aversus Apollo
Poscitur *invita verba pigenda lyra.*

Ego vero, ut hanc quidem lectionem non aspernor; ita alteram *poscimus*, quae plurium membranarum testimonio nititur, anteferre ei non dubito.

Poscimus (*si quid vacui sub antro*
Lusimus tecum) *quod et hunc in annum*
Vivat et pluris, age dic Latinum,
Barbite, Carmen.

Rogamus, inquit, oramus te, Barbite, si quid umquam de te bene meriti sumus, dicas carmen Latinum, quod et in hunc et in plures annos vivat. Et nota ordinem, qui omnes Interpretes fefellit. Dic, ait, carmen, quod diu vivat: ut Carm. III, 11. ad Mercurium,

Dic modos, *Lyde* quibus *obstinatas*
Applicet aures.

Iam autem *Poscimus* germanam esse lectionem vel ex vocabulo *si* colligas, quae in obtestationibus sollemnis est: Virgilius Aen. IV, 317.

Si *bene* quid *de te merui, fuit aut tibi quicquam*

Dulce meum, miserere domus labentis, et istam,
Oro, siquis *adhuc precibus locus, exue mentem.*

Idem Aen. VI, 529.

dii talia Graiis
Instaurate, pio si *poenas ore reposco.*

Suetonius in Tib. cap. XXI. *Deos* obsecro, *ut te nobis conservent, et valere nunc et semper patiantur*, si *non populum Romanum percsi sunt.* Noster Carm. Saec.

Supplices audi pueros, Apollo,
Roma si *vestrum est opus.*

Carm III, 18.

Lenis incedas abeasque parvis
Aequus alumnis:
Si *tener pleno cadit haedus anno.*

Serm. II, 6.

nihil amplius oro,
Maia nate, nisi ut propria haec mihi munera faxis:
Si *neque maiorem feci ratione mala rem.*

Recte autem *Poscimus*, cum Barbiton alloquitur; ut Martialis Iambum rogat, Epig. I, 96.

Si *non molestum est, teque non piget, Scazon,*
Nostro, rogamus, *pauca verba Materno*
Dicas in aurem, sic ut audiat solus.

et Pindarus Musam obsecratur, Nem. III.

Ω πότνια μοῖσα, μᾶτερ
Ἁμετέρα, ΛΙΣΣΟΜΑΙ,
Ἵκεο Δωρίδα νᾶσον Αἴγίναν.

1. *Siquid vacui sub umbra Lusimus tecum*] *Umbra* habent omnes fere codices; et sic hodie legitur apud Diomedem p. 521. et Servium ad Virg. Ecl. I. Quam equidem lectionem minime damno: sic enim Noster Epist. II, 2.

Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes
Rite cliens Bacchi, somno gaudentis et umbra.

Tibullus III, v. 15.

Per vos auctores huius mihi carminis oro,
Castaliamque umbram *Pieriosque lacus.*

Statius Silv. V, 3.

Te sine Corycia quicquid modo Phoebus in umbra,
Quicquid ab Ismariis monstrabat collibus Evan,
Dedidici.

Martialis IX, 84.

Haec ego Pieria ludebam tutus in umbra
Ostendatur.

Verum tamen cum Galei codex, optimae quidem notae, quique solus, ubi ceteri omnes mendosi sunt, sex septem Horatii loca praeclare restituit, diversam hic exhibeat lectionem,

Poscimus, siquid vacui sub antro:

non possumus non ambabus ulnis eam amplecti, ut veram

et germanam Horatii manum. Longe enim veri est similius, ut hanc potius in illam, figuratiorem nimirum et ποιητικωτέραν in faciliorem, quam vice versa, illam in hanc, mutaverint Librarii. Ita Noster Carm. II, 1.

Mecum Dionaeo sub antro
Quaere modos leviore plectro.

et iterum III, 25.

Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum? quae nemora, aut quos agor in specus,
Velox mente nova? quibus
Antris, *egregii Caesaris audiar etc.*

et III, 4. ubi Camenas alloquitur,

Vos Caesarem altum, militia simul
Fessas cohortes reddidit oppidis,
Finire quaerentem labores
Pierio recreatis antro.

Propertius III, 1.

Callimachi manes, et Coi Sacra Philetae,
Dicite, quo pariter carmen tenuastis in antro.

Virgil Georg. IV, 507. de Orpheo.

Septem illum totos perhibent ex ordine mensis
Rupe sub aëria deserti ad Strymonis undam
Flevisse, et gelidis haec evolvisse sub antris.

Martialis XII, 11.

Cuius Pimpleo lyra clarior exit ab antro?
Quem plus Pierio de grege Phoebus amat?

Statius Silv I, 2.

Callimachusque senex, Umbroque Propertius antro.

Idem Silv. IV, 5. ad Septimium Severum poëtam.

sed memor interim
Nostri, verecundo latentem
Barbiton *ingemina* sub antro.

ubi nota et *Barbiton* et *antrum* poni, plane ut apud Nostrum. Idem Silv IV, 6.

namque haec, quoties chelyn exuit ille,
Desidia est; hic Aeniis amor avocat antris.

et Ibid. V, 3.

sic sacra Numae ritusque colendos
Mitis Aricino dictabat Nympha sub antro.

Auctor Copae,

Est et Maenalio quae garrit dulce sub antro.
Rustica pastoris fistula *in ore sonans.*

ubi *fistula* sub antro, ut hic *barbiton.* Iuvenal. VII, 59.

neque enim cantare sub antro
Pierio, thyrsumve potest contingere maesta
Paupertas.

Rutilius in Itinerario 267

Haec quoque Pieriis spiracula comparat antris
Carmine Messallae nobilitatus ager.

Claudianus Praefat. in III. Cons. Honorii,

Me quoque Pieriis tentatum saepius antris
Audet magna suo mittere Roma deo.

Idem de Nuptiis Honorii, 236.

sic mitis in antro
Mnemosyne docili tradit praecepta Thaliae.

Idem Praefat. ad II. de Raptu Proserpinae,

Antraque *Musarum longo torpentia somno*
Excutis.

Avienus in Arateis, de Lyra:

hanc, ubi rursum
Concentus superi complevit pulcher Apollo,
Orphea Pangaeo docuit gestare sub antro.

Sidonius Carm. XXIII, 18.

Nec si me Odrysio canens in antro,
Princeps instituisset ille vatum.

15. *Mihi cumque salve Rite vocanti*] Scio quid Interpretes de *cumque* illo sic nude posito dixerint, quorum ego mentem et industriam laudo. Neque tamen quisquam, quod sciam, vel ex omni, qua patet, Latinitate simile exemplum proferre potuit: neque quicquam de tam singulari loco habent Grammatici veteres. Quamobrem tempus erat, cum impetum cepi corrigendi ad hunc modum,

o laborum
Dulce lenimen, mihi, cuique, *salve,*
Rite vocanti.

hoc est, salve mihi vel cuicumque alii rite vocanti. Iudicet lector ingeniosus; ego enim coniecturam hanc in medium protulisse contentus, tueri et praestare eam non tenebor.

XXXIII. AD ALBIUM TIBULLUM.

14. *Myrtale Libertina*] quidam codices *Mirtale*, alii *Mirtala*, Loscheri Editio 1498. *Myrtile:* Sed melius vetustiores omnes *Myrtale*. Martialis V, 4.

Foetere multo Myrtale *solet vino.*

Recte autem *Libertina:* nam frequens hoc *Libertinarum* cognomen occurrit in Inscriptionibus antiquis. Gruter. 99. 5. DOMITIA. L. L. MYRTALE. 581, 6. FLAVIAE MYRTALAE. 740, 10. SATIAE MYRTALES. 711, 6. VALERIA MYRTALE. 983, 7. VERATIA. Ͻ. L. MOETALE (corrige, *Myrtale*) 749, 4. *ΓΕΜΙΝΙΑ ΜΥΡΤΑΛΗ.* 882. 8. NUMUSCULEIAE MYRTALES. 1046, 2. DORYPHORUS ET MYRTALE PARENTES. Reines. XIV, 75. GELLIAE MYRTALES. XII, 60. MYRTALE SABINAE ET POMPONIAE FESTAE UXORIBUS. Marm. Felsin. pag. 447. MARCIA MYRTALE.

XXXIV.

5. *Iterare cursus Cogor relictos*] N. Heinsius in libri sui

margine: Lege *relectos. Dixi ad Metamorph.* VIII, 173 Quo quidem loco praeclaram hanc emendationem profert, firmatque ex Valerio Flacco, qui *relegere campum, relegere viam* dixit, et alius *relegere vestigia.* Equidem, quod sancte asseverare possum, ipse quoque in eandem correctionem multo prius incidi, quam ab Heinsio eam didiceram. Neque tamen ulla ex parte obsto, quin solidam hanc sibi laudem habeat vir magnus, Poëtarum Latinorum unicus sospitator. Certe numquam mihi placuit *cursus relictos;* etsi praeter omnes Horatii codices, apud Eutychem quoque Grammaticum p. 2182. nunc ita legatur. *Iterare relicta maria, vestigia, vias, spatia,* recte quidem dixeris: *cursus* autem cum non ipsa *via* sit, sed per viam decursio; non dixeris cursus *relictos,* sed *intermissos;* non *desertos,* sed *desitos.* Itaque hac lectione semel repudiata, nullo statim negotio perveni ad illam alteram, quam tot in aliis auctoribus exempla memoriae suggerebant. Statius Achil. I, 23.

Plenaque materni referens praesagia somni
Culpatum relegebat iter.

Silius Italicus, II. v. 20.

Dum detur, relegant pontum, *neu se addere clausis*
Festinent.

Claudianus de bello Getico, 529.

Ut mea converso relegam *vestigia cursu.*

Ovid. Metam. VIII, 172.

Utque ope virginea nullis iterata *priorum*
Ianua difficilis filo *est inventa* relecto.

ubi plures codices perperam, ut hic, *relicto.* Caeterum miror ingeniosissimum Heinsium in priore versu *superata* magis probare quam *iterata.* Huic enim lectioni favet hic ipse Flacci locus, *iterare cursus relectos.* Quid quod *multis priorum superata* erat ianua, tum cum ad Minotaurum intromittebantur: sed *iterare* et reverti inde, hic labor erat, hoc opus, ut Ovidius in Ibide v. 373.

Ut qui tecta novi formam celantia monstri
Intrarunt caecae non redeunda domus.

Seneca Agamemn. 574.

Hanc alia retro *spatia* relegentem *ferit,*
Et fracta frangit.

ubi nota *retro,* ut in Nostro *retrorsum.* Sed ante omnes alios Symmacho in deliciis erat hoc verbum, ut Epist. III, 62. *Ut cum iter in patriam* relegere *coeperimus.* IV, 58. Relegite *viam dissimulati hactenus moris.* VII, 4. *Quibus impletis, iter ad nostros* relegemus. VII, 24. *Erit optio tua, intendere iter, an* relegere *debeamus.* VII, 32. Relegere *iter, et in conspectum vestrum tandem redire meditamur.* VII, 32. *Iamdudum curis publicis obsolutus,* relegere *iter debuisti.* VIII, 25. Relegere *ad vos iter avidissime studeo.*

IX, 69. *Quamvis* relegere *iter illico parem.* Seneca Epist. 102. *Quanto satius est, ire aperta via et recta, quam tibi ipsi flexus disponere, quos cum magna molestia debeas* relegere? Valerius Flaccus IV, 54

Haec fatus, relegitque *vias, et vallibus exit.*

Idem VIII, 121

Egressi relegunt *campos, et fluminis ora*
Summa petunt.

Sed dices fortasse; Relegere *campos, vias, iter, spatia, aequora* satis superque exemplorum habent: verum relegere *cursus*, quod in Flacco reponere vis, nondum video. Atqui iam videbis, idque ex magno Flacci imitatore Prudentio in Apotheosi v. 1008.

Sursum versus agit seriem, scandente nepotis
Corpore, perque atavos cursum relegente *vetustos.*

Et ex Paulino quoque in Natali XI, v. 602.

Diximus, ut fugiens non fugerit; utque redactis
Passibus emensos sua per vestigia cursus
Incassum totiens volvente relegerit *orso.*

Iterare autem *relectos* idem est ac *relegendo iterare:* quod genus loquendi poëtis frequentissimum est, ut Virgil. v. 500.

Tum validis flexos incurvant *viribus arcus:*

neque hic opus est pluribus exemplis At paene omiseram insignem Virgilii locum, qui maxime huc facit Aen. III, 690.

Talia monstrabat, relegens *errata* retrorsum
Litora Achaemenides.

ubi *retrorsum* una habes, pariter ac apud Nostrum. Atque hac occasione admonitus, digressionis, credo, veniam a lectore impetrabo, si alteri Virgilii loco, plus mille annos deposito et deplorato, manum medicam admovero. Is extat Aen IV, 256

Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
Constitit: hinc toto praeceps se corpore ad undas
Misit; avi similis, quae circum litora, circum
Piscosos scopulos humilis volat *aequora iuxta.*
Haud aliter terras inter caelumque volabat;
Litus arenosum Libyae ventosque secabat
Materno veniens ab avo Cyllenia proles.

ubi quam multa merito vituperanda sint, vides. *Volat* et mox *volabat.* Deinde in continuatis versibus ingratum auribus ὁμοιοτέλευτον, *volabat, secabat:* ad quod evitandum vetustissimi aliquot codices apud Pierium mutato ordine sic versus collocant.

Haud aliter terras inter caelumque volabat
Materno veniens ab avo Cyllenia proles,
Litus arenosum et Libyae ventosque secabat.

Sed nihil omnino proficiunt, aut locum adiuvant: adhuc enim relinquitur vitium omnium deterrimum, *secabat litus ventosque.* Quid enim est *litus secare*, nisi litus arare

et effodere? Quid autem hoc ad Mercurium volantem? Nullus dubito, quin sic scripserit princeps poëtarum:

Haud aliter, terras inter caelumque, legebat
Litus arenosum Libyae, ventosque secabat
Materno veniens ab avo Cyllenia proles.

Nihil opus est, ut pluribus hanc emendationem stabiliam aut illustrem: adeo ipsa per se suo lumine clara et manifesta est. *Litus legebat,* ut supra, *relegens errata retrorsum litora.* et iterum Aen. III, 292.

Litoraque *Epiri* legimus, *portuque subimus.*

et Georg. II, 44.

ades, et primi lege litoris *oram.*

6. *Igni corusco nubila dividens*] Totus locus sic se habet:

namque Diespiter
Igni corusco nubila dividens,
Plerumque per purum tonantes
Egit equos volucremque currum.

Quae ob verba sagacissimus Tanaquillus Faber Epist. 52. lib. 2. ridiculae ac iuvenilis temeritatis Nostrum incusat, quod *plerumque* sine nube tonare dicat, quasi alternis quibusque diebus id fieret; cum vel secundum vulgus aut Historicos ex opinione vulgi loquentes rarissime, ex Physicorum autem sententia numquam id eveniat. Aliam autem viam instituit dignissimus eius gener Dacierius; quippe non serio, sed urbane ironiceque hic Nostrum loqui; ideoque data opera rem in maius augere, quo Stoicos Providentiae patronos acerbius derideat. Ego vero neque moveo haec, nec exagito, sed suis salva auctoribus relinquo: illud saltem monuisse liceat ex prava et perversa, quae vulgo obtinet, huius loci distinctione commenta haec nata esse, qua sublata in fumum aut fumo siquid levius continuo evanescunt. Sic enim interpungo,

namque Diespiter,
Igni corusco nubila dividens
Plerumque, per purum tonantes
Egit equos volucremque currum.

hoc est, Ego, qui antehac Epicureus eram, nunc cogor fateri Deos esse; quia id quod alias ope nubium naturalibus ex caussis fieri solebat, nuper caelo sereno tonuisse certum est. Quod quidem olim ceu validissimum adversus Atheos argumentum omnibus in ore erat. Nihil ergo hic temere aut iuveniliter, nihil ironice aut contumeliose dictum est: ad vulgi quidem gustum et patriae religionis indolem aptari hoc et accommodari non inficior. Sic et Virgilius, ipse interea Epicureus, non minus ac Noster, Georg. I, 486.

Non alias caelo ceciderunt plura sereno
Fulgura.

Ovid. Fast. III, 370.

Ter tonuit sine nube deus, tria fulgura misit:
Credite dicenti: mira sed acta loquor.

Varro Lege Maenia, apud Nonium in *Plagae* et *Rimari.*

Nos admirantes, quod sereno lumine
Tonuisset, oculis caeli rimari plagas.

Sic haec constitue; nam versus Iambici sunt; quod editores non odoratos esse miror. Atque hanc emendationem cum ante aliquot annos cum erudito viro Iacobo Talbot communicaveram, ille nuperam suam Flacci editionem ea auctam esse voluit, mihique candide acceptam retulit. Postea tamen, indicio venerandi et praestantissimi viri Iohannis Mori, Norvicensis Praesulis, intellexi a Thoma Bangio, cuius ne nomen quidem antea audiveram, distinctionem hanc prius animadversam fuisse et occupatam. Is enim Observationum Philologicarum Vol. II. p. 1435. *Quando*, inquit *Horatius canit*, Plerumque per purum tonantes Egit equos — *ipsi experientiae plane contradicit, quae testatur, tonitru rarius puro serenove aëre audiri. Id quod Lucretius observavit lib. 6.* Nam caelo nulla sereno Nec leviter densis mittuntur nubibus umquam. *Et postea*, Denique cur numquam caelo iacit undique puro Iuppiter in terras fulmen? *Et quia prodigii instar habebant Ethnici, ut et hoc loco Horatius, quando aëre sereno tonitruavit; quomodo quaeso* plerumque *et saepius id fieri affirmare ausit Horatius? Huic dubio, unico commate voci* plerumque *apposito, facile obviam iveris, hoc pacto:* Namque Diespiter, igni corusco nubila dividens Plerumque, per purum tonantes etc. *Hac enim ratione Horatium cum Lucretio de facili conciliaveris, eumque facula distinctionis commode illustraveris.* Atque haec quidem feliciter Bangius: absque quibus esset, siquis est, qui existimet nos propria Minerva hoc eruere non potuisse, is quidem per nos licet existimet, ut volet. Ego vero praeter eam, quam ille profert, ab experientia ductam, etiam alias rationes habui, cur distinctionem vulgatam refugerem. Ea enim posita, plane deliraret Noster, et verba secum pugnantia loqueretur. Quid enim aliud est

Igni corusco nubila dividens,

quam *ex nubibis fulmen emittens?* Vide igitur, qualis hinc sententia proveniat: *Iuppiter ex nubibus fulminans puro et innubila caelo tonuit.* Quid? an eodem tempore et ex nubibus et sine nube? Necesse est enim uno eodemque tempore haec fieri fatearis, si a recepta distinctione steteris. Tum et illud ne Latine quidem dictum foret,

Plerumque per purum tonantes
Egit equos volucremque currum.

Quomodo sodes *plerumque egit?* hoc est, ut explicant, *saepe egit.* Atqui aliud est *saepe*, aliud *plerumque. Saepe* enim fit aliquid, etiam praeter naturam et consuetudi-

nem: nihil *plerumque* fit, nisi quod natura et consuetudine ita fieri solet. *Saepe* homo senex hilarescit et lubente animo est; at *plerumque* morosus est et difficilis: *saepe* aestate pluvia et grando est; at *plerumque* sudum caelum et serena tempestas; *saepe* sub morte Iulii Caesaris per purum tonantes equos egit Iuppiter; at *plerumque* igni corusco nubila dividit. Quod plerumque fit, idem et saepe fit, at non vicissim omne quod saepe fit, plerumque fit. *Saepe* est quod Graecis *πολλάκις*; at *plerumque* est *ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.* Nihil hac observatione verius: quam tamen pauci animadverterunt. Nemo igitur sanae mentis, nedum Noster dicere potuit, *Plerumque per purum egit.* Ut enim saepe id fecerit Iuppiter: at certe plerumque non facere solet. Verum illud fortasse quibusdam insolens videbitur, adverbium *plerumque* in clausula poni: atqui et alibi ita Noster Epist. II, 2.

statua taciturnius exit
Plerumque et risu populum quatit.

et Lucretius V, 1131.

Invidia quoniam, ceu fulmine, summa vaporant
Plerumque, et quae sunt aliis magis edita cumque.

Nam quod vir eruditus inauditum quid hic protulit, ut *plerumque egit*, idem significare possit, ac *interdum egit*, idque ex Nostro in Arte v. 95. probare conatus est,

Interdum *tamen et vocem Comoedia tollit,*
Iratusque Chremes tumido delitigat ore;
Et Tragicus plerumque *dolet sermone pedestri:*

id sane nihil aliud est, quam errorem veterem novo accumulare. *Interdum*, inquit, vocem tollit Comoedia: et *interdum* Tragoedia vocem submittit: annon hoc voluit Horatius? Recte quidem: at vide quaeso, ut Noster verba variaverit. *Interdum*, inquit, Comoedia cothurno incedit: et Tragoedia *plerumque* dolet verbis socco convenientibus: tum scilicet, cum *lamentatur* Tragoedia, sermone pedestri loquitur; neque *interdum* si modo *dolet*, sic loquitur, sed *plerumque* et ut plurimum: in aliis autem affectibus ampullas suas et verba sesquipedalia profundit.

13. *Et insignem attenuat Deus, Obscura promens*] Acute annotavit Dacierius, necessitate metri coactum Nostrum *obscura* posuisse, cum deberet dicere *Obscurum* hominem, ut responderet *τῷ insignem.* Atqui huius culpae immunis est Noster, solisque ea Librariis impingenda est. Equidem nullus dubito, quin ad hunc modum scripserit,

valet ima summis
Mutare; et insigne *attenuat Deus,*
Obscura promens.

Ubi omnia vides eiusdem formae, *ima, summa, insigne, obscura.* Atque huic emendationi favet codex Reginensis, qui pro varia lectione habet, *insigne attenuat decus:* nec

moramur, quod Hesiodus in loco simili, ad quem forte respexit Horatius, *ἀρίζηλον insignem hominem* posuerit:

Ῥέα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει,
Ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει, καὶ ἄδηλον ἀέξει,
Ῥεῖα δέ τ' ἰθύνει σκολιὸν, καὶ ἀγήνορα κάρφει
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης.

Uterque enim servavit propositum suum; Hesiodus omnia illa, *hominibus*, Noster *rebus* accommodavit; ut alii ex Latinis; Seneca Thyeste, 598.

Ima *permutat levis hora* summis.

Ausonius Epigr. CXLIII. De Fortuna,

Et summa in imum *vertit, et versa erigit.*

Seneca Nat. Quaest. III. praefat. *Nunc cum maxime Deus alia exaltat, alia submittit.* Unde obiter emendandus est alter Senecae locus, frustra viris magnis tentatus, De Beneficiis VI, 38. *Agricolam annonae caritas erigit: eloquentiae* exoptat *pretium litium numerus:* lego, *exaltat pretium.*

XXXV. AD FORTUNAM.

14. *Neu populus frequens Ad arma cessantes, ad arma*] Scio quid sit *populus frequens,* et sic alibi locutum esse Nostrum memini, Carm. II, 17.

cum populus frequens
Laetum Theatris ter crepuit sonum:

et Ciceronem pro Sextio c. 59. *Equidem existimo nullum tempus esse* frequentioris populi, *quam illud gladiatorium;* et alios passim. Vide tamen, annon melius aptiusque huic loco conveniat,

neu populus fremens
Ad arma cessantes ad arma
Concitet.

Id enim fere sollemne verbum est in describenda seditione, et bello. Livius I, 17. Fremere *deinde* plebs, *multiplicatam servitutem, centum pro uno dominos factos.* Idem XXIV. 26. *itaque* fremere multitudo, *et comitia poscere* Valerius Max. VI, 2, 3. *Totius fori* frementis *ora clauserunt.* Servius ad Virgil. Aen. I, 60. *Circum claustra fremunt. Quidam hoc loco* fremunt, *id est,* imperia recusant, *intelligunt; ut a Coss.* (lege, *Cassio:* is est Cassius Hemina Annalium scriptor) *Annalium secundo: Ne quis regnum occuparet, si* plebs *nostra* fremere *imperia coepisset,* i. e. recusare. Statius Theb. III, 594.

Irrupere Argos, maestique ad limina regis
Bella animis, bella ore fremunt.

Virgil. Aen. XI, 453.

Arma manu trepidi poscunt: fremit *arma iuventus.*

idem VII, 460.

Arma amens fremit, *arma toro tectisque requirit.*

iterum Statius Theb. VI, 6. 8.

Arcades arma fremunt, *armis defendere regem*
Contendunt.

Accius in Epigono apud Nonium V. *vulgus:*
Nonne Argivos fremere *bellum, et velle vi vulgum videt?*

Tum autem illud *cessantes* quid sibi velit, satis videor intelligere: aut enim morantes, tardantes notat, aut quietos, pacatos, otio deditos. Neque vero utramlibet interpretationem aspernor: nescio tamen, an potius scripserit Noster *cursantes. Ad arma cursare*, ut in prosa oratione dicere solent, *ad arma discurrere.* Livius XXIV, 31. *Haec cum recitata essent, cum tanto clamore ad arma discursum est, ut etc.* Idem XXV, 37. *Inde verso repente ad iram luctu, discurrere ad arma.* Idque verbum apprime convenit cum *fremens* et *concitet;* ut idem libro XXXIV, 37. *Haec inter se primo in circulis serentes* fremere; *deinde* ad arma *subito* discurrerunt. Et Seneca de Ira III, 2. *Tota multitudo paucissimis verbis* concitata, *ipsum* concitatorem *antecessit:* ad arma *protinus ignesque* discursum est. Quamobrem consideres, lector ingeniose, an totus locus sic constituendus sit:

neu populus fremens
Ad arma cursantes *ad arma*
Concitet, imperiumque frangat.

Sed profecto, sive vulgatam lectionem sequeris, sive nostram coniecturam; totus interea locus reprehensioni obnoxius est. Qui enim illi sunt, quos populus, vel *frequens,* vel *fremens,* ad arma concitet vel *cessantes*, vel *cursantes?* An aliqui erant, quos populus concitaret, praeter ipsum populum? An proceres vult, et aulae ministros? Intelligo: sed in ipsis auctoris verbis nihil video, quod eo nos ducat. Quare aut altius latet mendum, aut per me quidem alii Horatium hic excusent, qui velint aut possint.

17. *Te semper anteit saeva Necessitas*] Editio Veneta 1478. *Serva,* Loscheri autem 1498. *Saeva:* et ex eo tempore pro diverso Interpretum iudicio nunc haec, nunc illa vox libros occupavit. Membranae quoque in diversa abeunt; Cruquii aliquot omnium veterrimae cum Acrone et Porphyrione *Serva* habent: ex nostris omnes melioris notae, Leid. Regin. Graev. Zulich. Batt. Petr. Gale, et a prima manu Reg. Soc. *Saeva:* duabus tantum ex recentioribus ab altera lectione stantibus. Sane facilis erat Librariis erratio in vocibus tam inter se similibus: unde et supra Carm. I. 16. *nec mare naufragum, Nec saevus ignis,* in Reginensi a prima manu erat *Servus ignis.* Utra igitur lectio sequenda? Profecto, nisi codices turbavissent, nihil melius quam *saeva necessitas* desideraremus: sic enim eadem *dura, dira, acerba, δεινή, κρατερή, σχετλία* etc. dicitur: optimeque id epitheton cum sequentibus quadrat, ubi clavi et cunei et uncus in ahena eius manu gestantur. Tamen

et illud *serva* argutule positum videatur; quippe licet omnium rerum *domina et regina* sit necessitas, ipsa tamen sibi *serva* est; nihil enim libere aut voluntarie agit. Nec tamen idcirco hanc lectionem probaverim: imo vero, si *serva* legeris, ipsa orationis structura postulat, ut, non sibi, sed Fortunae servam eam constituas. Qui autem convenit, ut necessitas, *quae nulli paret*, serva sit Fortunae? Huc adde, quod servae *anteire* dominas non solebant. Erant quidem servi et clientes pauperculi, qui quod ante dominos ambularent, populumque submoverent de via, Anteambulones dicti sunt: Ancillae vero, nisi fallor, a tergo pone sequebantur, neque Anteambulatrices erant, sed Pedisequae.

22. *Nec comitem abnegat*] Difficilis quidem hic locus est, multosque non parum torsit. *Spes*, inquit, *et bona Fides fortunam colit, et comitatur: at vulgus, et meretrices et fucati amici eam derelinquunt.* Contra autem dicunt alii, infideles amicos Fortunae comites esse: veram autem Fidem minime Fortunam sequi. Ovidius, Pont. II, 3. de amicitia et fide fucata.

Turpe quidem dictu, sed (si modo vera fatemur)
Vulgus amicitias utilitate probat.
Cura quid expediat prius est quam quid sit honestum:
Et cum Fortuna *statque caditque* Fides.

at mox ibidem de fido amico,

Scilicet indignum, iuvenis rarissime, ducis
Te fieri comitem *stantis in orbe* Deae.

et Pont. I, 9.

Adfuit ille mihi, cum pars me magna reliquit,
Maxime; Fortunae *nec fuit ille* comes.

et iterum Pont. IV, 10.

Quemque refers, imitare virum: vetat ille profecto
Tranquilli comitem *temporis esse* Fidem.

Iuvenalis Sat. X, 73.

sed quid
Turba Remi? sequitur fortunam *semper, et odit*
Damnatos.

Quid igitur fiet? aut quo tandem pacto tam diversa haec inter se conciliari poterunt? Sane cum Ovidius et Iuvenalis *Fortunam* nominant, *Secundam* tantum intelligunt ex recepto loquendi more: et proinde recte dicunt, abeunte Fortuna, manere tamen fidos amicos; neque fortunae comites esse. Noster autem aliam plane imaginem concepit et repraesentavit; sub Fortunae enim nomine, eandem et prosperam et adversam, mutata tantum veste, intelligit; unde consequens erat, ut etiam mutatae fortunae Spem, Fidem, et amicos certos adhuc comites et cultores esse diceret: meretrices autem et parasitos retrocedere et diffugere. Et bene quidem hoc Horatio cessisset, nisi addidis-

set verbum, quod, ut mihi quidem videtur, totam hanc scenam deturpat et prorsus corrumpit:

nec comitem abnegat,
Utcumque mutata potentes
Veste domos inimica linquis.

Quippe, si Fortuna *linquit* domos afflictas, unaque comitantur abeuntem Spes et Fides; tum profecto omnes omnino diffugiunt, tam fidi amici, quam infideles: quo nihil absurdius fingi potest. Certe, si quid video, vel hoc, vel non dissimili verbo dictum oportuit,

Utcumque mutata potentes
Veste domos inimica vertis:

hoc est, *concutis, affligis.* Spes, inquit, et Fides semper te colunt, Fortuna; neque te deserunt, sed etiam in afflicta domo, cum vestem mutaveris, tecum manent: vulgus autem infidum statim diffugiunt. Seneca Epist. IX. *Florentes amicorum turba circumsedet: circa* eversos *ingens solitudo est: et inde amici fugiunt, unde probantur.* Ut semel dicam; nisi Fortunam, etiam cum adversa sit, in eadem tamen qua prius domo manere finxerit Noster: nullum hic exitum video, neque quomodo sententia procedere possit, intelligo. Nisi siquis fortasse satirice haec dicta accipiat, Spem Fidemque, ut nunc res hominum se habeant, Fortunam semper comitari: ut supra questus est Ovidius,

Tranquilli comitem temporis esse Fidem.
Et cum Fortuna statque caditque fides.

Verum eo pacto non *at vulgus infidum* legendum fuerit, sed *Tum vulgus,* vel *Et vulgus,* vel aliud quid simile.

29. *Serves iturum Caesarem in ultimos Orbis Britannos*] Hactenus Fortunae vim et potentiam memoravit; nunc precationem orditur, ut servare velit Caesarem et Exercitum. Sed quid illud est, *Ultimos* orbis *Britannos?* Satis profecto erat *ultimos Britannos* dixisse, et longe elegantius esset: ut ipse alibi Carm. II, 20.

Dacus, et ultimi
Noscent Geloni. —

Epist. I, 6.

Quid maris extremos Arabas *ditantis et Indos?*

Epist. I, 1.

Impiger extremos *curris mercator ad* Indos.

Sic Carm. I, 36.

Qui nunc Hesperia *sospes ab* ultima.

et II, 18.

Premant columnas ultima *recisas* Africa.

Virgil. Georg. I, 30.

tibi serviat ultima Thule.

Aen. XII, 334.

gemit ultima *pulsu*

Thraca *pedum.*
VIII, 639.
et ultima *secum* Bactra *vehit.*
Catullus, Epig. XXX.
quod Comata Gallia
Habebat uncti, et ultima Britannia.
Idem, XI.
Sive in extremos *penetrabit* Indos,
Gallicum Rhenum, horribiles et ultimosque Britannos.
Claudian. in Ruf. II.
quicquid ligat ultima Thetys,
Extremos *ultra volitat gens siqua* Britannos.

Vides, opinor, tot exemplis, elegantius omitti illud *orbis*, neque eo sublato quicquam ad sententiam deesse. Quid, quod si additum quicquam voluisset Noster, *ultimos* credo *hominum* Britannos, non *ultimos orbis* appellasset, ut Virgil. Aen. IX, 727.

Extremique hominum *Morini, Rhenusque bicornis:*

a quo Plinius Hist. XIX, 2. *Ultimique hominum existimati Morini.* Sane *ultimos Orbis*, vel quod perinde est, *ultimos terrae* mihi plane semibarbarum videtur; neque huiusmodi loquendi genus, nisi fallor, apud ullum bonum auctorem inveneris. Unus modo et alter locus occurrit, qui prope huc accedere videatur, qualis ille veteris Tragici apud Ciceronem de Nat. Deorum I, 42. *Omitto*, inquit, *Eleusinam, sanctam illam et augustam,*

Ubi initiantur gentes orarum ultimae.

Ultimae gentes orarum, ut *ultimos Britannos orbis.* Verum ibi *ultimae* genitivus singularis esse poterit, ut structura sit, *gentes* (orae) *ultimae orarum:* vel, quod verius puto, corrigendus locus est ad hunc modum,

Ubi initiantur gentes oraï ultimae.

Utcumque haec sint, veterum illorum Tragicorum obsoletior est oratio, quam ut inde Horatio contra aevi sui morem patrocinium petas. Alter, quem dixi, locus apud Lucanum extat libro VII, 541, et prima quidem fronte germanus huic Nostro videtur, *extremi Iberi orbis*, ut *ultimos Britannos orbis.*

vivant Galataeque Syrique,
Cappadoces, Gallique, extremique orbis Iberi,
Armenii, Cilices.

propius autem contuenti plane alia huius loci ratio, quam Nostri, apparet: quippe *extremi* hic genitivus est singularis, Iberi *orbis extremi;* ut Virgil. Georg. II, 123.

Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi *sinus* orbis.

Ovid. Fast. I, 717.

Horreat Aeneadas et primus et ultimus orbis.

Trist. I, 1.

nobis habitabitur orbis
Ultimus, *a terra, terra remcta mea.*

Epistola Hypermnestrae:

regnoque domoque
Pellimur: eiectos ultimus orbis *habet.*

Statius Silv. V, 1.

quantum ultimus orbis
Cesserit, et refluo circumflua gurgite Thule.

Recte itaque dixeris, *ultimi orbis Iberos, ultimos* autem minime. Huc etiam accedit quo minus ultimos *orbis* Britannos Horatium dixisse credam, quod non tam *ultimam orbis* Britanniam, quam plane *alium orbem* et a suo diversum appellare soleant poëtae: ut auctor Epigrammatis ad Claudium Caesarem.

Libera non hostem, non passa Britannia regem,
Aeternum nostro *quae procul* orbe *iacet.*

Claudian. de Consul. M. Theod. v. 50.

Hispana tibi Germanaque Tethys
Paruit, et nostro *didúcta Britannia* mundo.

Virgilius Ecloga 1.

Et penitus toto *divisos* orbe *Britannos.*

Ergo cum illud *ultimos orbis* minime recto talo consistere videatur; neque nos iuvent Codices MSti; ecquid est, quod ex coniectura commode substitui poterit? Equidem, quia iam tandem Fortunam precari Noster incipit, plane inducor, ut precandi verbum hinc excidisse credam, et locum sic reponendum esse:

Serves iturum Caesarem in ultimos,
Oro, *Britannos.*

Quid facilius procliviusve, quam ut *oro* ab ineptis Librariis in *orbis* mutaretur? *Serves, oro:* ut Noster alibi Serm. II, 4.

sed des *veniam bonus,* oro.

Ovid. Trist. I, 4.

Invigiles *igitur nostris pro casibus,* oro.

atque alii passim. Porro eodem, quo hic, mendo laborat locus Silii Italici lib. III. ubi uxor Hannibalis pro viro suo precatur,

Sed tu, bellorum genitor, miserere, nefasque
Averte, et servä caput inviolabile Teucris.

Quis, quaeso, est iste *bellorum genitor?* Mars, opinor: sed ex qua uxore, vel amica, bella genuit? Nugae merae. Tu vero lege meo periculo,

Sed tu, Bele, oro, *genitor miserere.*

Nimirum Hannibal originem stirpis duxit a *Belo:* unde idem Silius lib. VIII.

Hannibal a nostro nomen memorabile Belo.

et lib. IV. sic Hannibalem Bostar alloquitur,

Maxime Belide, *patriis qui a moenibus arces.*

Servitium dextra.

Virgilius Aen. I, 626.

genitor *tum* Belus *opimam*
Vastabat Cyprum et victor ditione tenebat.

36. *Unde manus iuventus*] *Manus* habet Editio prima Veneta 1478. unde credo in plerasque editiones ea lectio profluxit. Sed Loscherus 1498. recte edidit *manum*, ut omnes ubique fere scripti; etsi hic taceant Lambinus et Torrentius. Certe ita Nostri, Graevianus, Reginensis, Battelianus, Regiaeque societatis cum aliis. Et rectius *manum*, quam ut invenustum homoeoteleuton fiat, *manus iuventus*.

38. *O utinam nova Incude diffingas retusum*] *Diffingas* habent Editiones fere omnes, tam veteres, quam recentiores; et scripti etiam plerique. Verum ea vox minime huic loco convenit. Cum enim *diffingere* contrarium sit τῷ *fingere*, uti constat ex Carm. III, 29. nihil ab hac sententia alienius concipi potest. *Nova* enim *incude* finguntur res et fabricantur; non diffinguntur et corrumpuntur. Quare melior videtur lectio, quae in duobus Cruquii libris extat *defingas;* quibus accedit optimus noster Reginensis, ubi *defi gas* est, *n* per malam manum erasa. Leidensis quoque noster, *deffingas*, *f* geminato. Sane id saepe observavi, in compositis quae a *def* vel *des* incipiunt, plerosque codices manuscriptos *diff* et *diss* exhibere: ut Epist. I, 7.

Designatorem decorat lectoribus atris.

codices nostri Leid. Graev. Regin. cum aliis *Dissignatorem;* et sic alibi non raro: quod et in hoc loco contigisse credo: scribimus igitur *defingas.* Sed iam de sequente verbo *retusum* difficilior quaestio est. *Retusum*, aiunt Scholiastae, civili bello *hebetatum:* recte: et sic Virgil. Georg. II, 301.

neu ferro *laede* retuso
Semina.

Lucan. VI, 161.

confringite tela
Pectoris incursu, iugulisque retundite ferrum.

Ovid. Amor. II, 9.

Quid iuvat in nudis hamata retundere *tela*
Ossibus?

Silius Ital. XVI.

Iam campi vallesque madent: hebetataque *tela.*

Auctor Octaviae v. 525.

condidit tandem suos
Iam fessus enses victor, hebetatos *feris*
Vulneribus: et continuit imperium metu.

Sed illud huic interpretationi videtur obstare, quod *retusi* gladii potius cotibus acuuntur, quam incudibus renovantur; ut Lucan. VII, 139.

Nec gladiis habuere fidem, nisi cotibus asper
Exarsit mucro: tunc omnis lancea saxo
Erigitur.

Caeterum pro *retusum*, quod in meis omnibus extat, codex Cruquii *recusum*, atque id cupide arripuerunt Lambinus, Marcilius, aliique, et *diffingas recusum* poëtica phrasi dictum volunt, pro *diffingas recudendo*. Verum ut hoc, quod tamen hic durum est, concedatur; quis tamen in eodem versiculo ferre possit *incude recusum?* Ne in oratione quidem soluta duo haec vocabula iuncta repereris, ubi minus tamen aurium iudicio tribuitur, quam in versu. Mihi vero alia in mentem incidit coniectura; quam sane veram existimo,

o utinam nova
Incude defingas recoctum *in*
Massagetas Arabasque ferrum.

Et sane sic videtur olim legisse vetus Scholiastes. Narrat quippe Cruquius, se in scriptis adnotationibus offendisse, *confusum et commassatum:* quod mendose hodie in Acrone legitur *confusum et quassatum.* Atqui *commassatum* plane explicat *recoctum*, non *retusum* neque *recusum.* Persius Sat. V, 10.

Te neque anhelanti, coquitur *dum* massa *camino,*
Folle premis ventos.

Martialis XI, 53.

Altera non deerunt tenui versata favilla,
Et Velabrensi massa recocta *foco.*

de caseo Velabrensi loquitur, de quo vide Epig. XIII, 29. Virgilius Aen. VII, 636.

Vomeris huc et falcis honos, huc omnis aratri
Cessit amor: recoquunt *patrios* fornacibus *ensis.*

Lucanus VII, 145.

Non aliter Phlegra rabidos tollente Gigantas,
Martius incaluit *Siculis* incudibus *ensis:*
Et rubuit flammis *iterum Neptunia cuspis:*
Spiculaque extenso Paean Pythone recoxit.

Lucius Florus III, 20. *E* ferro *ergastulorum* recocto *gladios ac tela fecerunt.*

Prudentius *Περὶ Στεφ.* V, 70.

Excisi fabrila manu, Cavis recocta *et follibus.*

Idem Psychomachia v. 600.

auri
Sordida frusta rudis, nec adhuc fornace recoctam
Materiem.

Silius Italicus IV, sub initio:

Pila novant, ac detersa rubigine saevus
Induitur ferro splendor: niveumque repostae
Instaurant galeae coni decus: hasta iuvatur
Amento: renovantque nova fornace bipennes.

ubi quid quaeso est *renovant nova?* quam ineptum et *ταυτολόγον:* praesertim cum paullo ante dixerat, *pila novant.* Codex vetustus Coloniensis habet *revocant:* quod nihilo melius. Lege sine dubio,

recoquuntque *nova* fornace *bipennes:*

ut Virgilius loco iam dicto, *recoquunt fornacibus*, et Prudentius, *fornace recoctam.* Optat igitur Horatius, ut ferrum, quod civili cruore pollutum et commaculatum erat, iam in massam redactum, repurgatum, et recoctum, nova incude formaretur in tela contra Arabas et Massagetas.

XXXVI. AD PLOTIUM NUMIDAM.

10. *Cressa ne careat pulchra dies nota*] Vexatissimus hic locus est, et eruditorum hominum disputationibus nobilis. Erasmus et pauci alii *Thressa* corrigunt ex Plinio, qui lib. VII, 40. *morem* memorat *Thraciae gentis, quae calculos colore distinctos pro experimento cuiusque diei in urnam condit*, album diei felici, infelici nigrum assignans, *ac supremo die separatos dinumerat, atque ita de quoque pronunciat.* Quae omnia Phylarchus apud Zenobium Proverb. VI, 13. *Scythis* tribuit: ex quo Plinius sua hausisse videtur, notante elegantissimo Harduino. Eadem etiam ex Phylarcho profert Suidas in *Λευκὴ. ἡμέρα.* Veteres vero Scholiastae, Porphyrio et Acro, plane similia narrant, non de Thracibus aut Scythis, sed *Cretensibus;* unde et *Cressam notam* eodem modo explicant, quo priores illi *Thressam.* Verum haec quidem interpretatio nequaquam satisfacit: cum enim vel Cretenses vel Thraces, nam utroslibet dixeris perinde est, dies singulos, prout bene vel male processissent, vel *nigro* calculo vel *albo* notaverint; profecto sive *Thressa nota* sive *Cressa*, non magis *album* et felicem calculum hic indicaret, quam *nigrum* ac infaustum: quippe et niger calculus Thressa certe nota est, aeque ac albus. *Thressa* itaque nota, nisi sic plene dixeris *candida Thracum nota*, nullo modo diem bonum et pulchrum, qualem hic celebrat Horatius, notare poterit. Proinde aliud quid, et si fieri potest, melius indagandum est. Atque illud inprimis se offert, quod eruditissimus Harduinus proposuit, cum ad locum Plinii iam citatum, tum in praeclaro opere de Nummis Populorum et Urbium, voce *ΚΥΔΩΝ:* ubi *Cressam notam* pro *vini Cretici nota* accipit, ut alibi Noster Carm. II, 5. et Serm. I. 10. *nota Falerni*, et similiter Cicero in Bruto c. 83. *Cretico* autem *vino diem pulchram* hic celebrari, ut Carm. III, 2. *diem bonum* antiqua testa, et III, 28. *diem festum* recondito Caecubo. Porro vinum Creticum *in maximo pretio habitum fuisse Clementem Paedag. II. aliosque permultos docuisse.* Huc recidunt, quaecumque pro firmanda sua sententia diversis in locis protulit vir ingeniosus. Utinam

vero nominasset *permultos* illos, qui Creticum vinum tam magnopere praedicent. Clemens certe Alexandrinus uno verbulo hoc laudat, ὁ *ἐνώδης καὶ εὔπνους Λέσβιος, καὶ Κρὴς τις γλυκύς, Creticum quoddam vinum dulce* appellans: et sic Aelianus Var. Hist. XII, 31. *Γλυκύς τις, καὶ Κρὴς ἄλλος.* Sed quale, amabo, illud *vinum dulce?* non aliud quam *Passum*, quod quidem Cretae optimum fiebat. Plinius XIV, 9. *Passum a* Cretico *Cilicium probatur, et Africum, et in Italia, finitimisque provinciis.* Iuvenalis XIV, 270. de mercatore,

Qui gaudes pingue *antiquae de litore* Cretae
Passum, *et municipes Iovis advexisse lagenas.*

Martialis Epigr. XIII, 106.

Passum

Cnossia Minoae genuit vindemia Cretae
Hoc tibi, quod mulsum pauperis *esse solet.*

Ceterum *Passum* quid sit et quemadmodum fiat, ex Columella disces XII, 39. et Palladio in Octob. c. 19. et cur *pingue* et *pauperis mulsum* Iuvenali Martialique dicatur, probe intelliges; quippe *ex uvis passis in praelo compressis effluit, et conditum vasculo, mellis more, servatur.* Iam autem praeter hos modo laudatos, qui passum Creticum memorant, nego ullos veterum Romanorum vini Cretici mentionem facere. Quid ergo? faceta sane et ridicula res esset, si tot *cari* sodales, tam *pulchra* ob Numidae reditum die, nihil nisi *passum* sorberent, vel lingerent potius. Habeat id sibi domi Harduinus, tam bellae commissationis novus Magister. Quid, quod si *notam* vini voluisset hic Noster, omnino Chium potius quam Creticum elegisset,

Chii *ne careat pulchra dies nota.*

ut Epod. IX. petit *Aut Chia vina aut Lesbia:* et Carm. III, 19. *Quo Chium pretio cadum mercetur*, interrogat. Satis vero de vini copia provisum est in versu sequente, *Neu promtae modus amphorae*, ubi illud *neu* plane indicat, nihil antea de vino dictum esse. Mihi quidem omnia perpendenti nulla verior videtur explicatio, quam ut *Cressa nota* pro *cretae* vel *cretea nota* capiatur. Quippe priscos Latinos *cretae*, ab insula Creta unde eam glebam advectam crediderunt, nomen indidisse vero simillimum est. Ita sane Isidorus, etsi auctor non optimus, Orig. XVI, 1. *creta*, inquit, *ab insula Creta, ubi melior est.* Quamquam enim Graecis, quibus parva insula Cimolos bene cognita erat, *γῆ Κιμωλία terra Cimolia* vocitata est; Latini tamen a maiore et nobiliore insula, quae Cimolo vicina erat, *cretam* vocare poterant: vel quod a nautis forte Cretensibus adveheretur. Iam igitur si *creta* ideo dicta est, quia *terra Cressa* existimaretur, quidni Horatius, ut verbum humile evitaret, *Cressam notam* pro *cretae nota* et splendide et eleganter dixerit? Idem tamen in Sermonibus, ubi pro-

priis et inornatis verbis utitur, *cretam* eodem sensu non recusavit, II, 3. v. 246.

Quorsum abeant? sanin' creta, *an carbone* notati?

quod manifeste imitatus est Persius, Sat. V.

Quaeque sequenda forent, quaeque evitanda vicissim,
Illa prius creta, *mox hacc carbone* notasti.

Porro id solenne est Scriptoribus Latinis, ut dies felices *creta* vel *albo lapide*, *lapillo*, *calculo*, *gemma* signandos et notandos dicant; infaustos vero *nigro*. Martialis XII, 34.

Triginta mihi quatuorque messes
Tecum, si memini, fuere, Iuli,
Quarum dulcia mixta sunt amaris:
Sed iucunda tamen fuere plura.
Et si calculus omnis huc et illuc
Diversus bicolorque digeratur,
Vincet candida *turba* nigriorem.

Catullus LXIX, de die fausto:

Quem lapide *illa diem* candidiore notet,

et CVIII.

o lucem candidiore nota?

Idem Martialis ob Terentii reditum ex Sicilia, et *lactea gemma* diem notat, et vini veteris *amphoram* promit, plane ut Noster nec *Cressam notam*, nec *amphoram* deesse vult; Epig. VIII, 45.

Priscus ab Aetnaeis mihi, Flacce, Terentius oris
Redditur: hanc lucem lactea gemma notet.
Defluat, et lento splendescat turbida lino
Amphora, *centeno consule facta minor.*

Idem ob insperatum reditum Caii Iulii Proculi *albam gemmam* et vetustum *cadum* postulat, XI, 37.

Caïus hanc lucem gemma *mihi Iulius* alba
Signat, io, votis redditus, ecce, meis.
Hypne quid expectas piger? immortale Falernum
Funde: senem poscunt talia vota cadum.

Persius quoque et candidum *lapillum* et *merum* poscit, ob Macrini sui natalem, Sat. II.

Hunc, Macrine, diem numera meliore lapillo:
Funde merum *Genio.*

Dubiumne vero posthaec cuiquam esse poterit, quin Horatius per *Cressam notam* idem voluerit, quod Martialis Persiusque per *lacteam albamve gemmam*, et *meliorem lapillum?* Iterum Martialis, Epig. IX, 52.

Felix utraque lux, diesque nobis
Signandi melioribus lapillis.

et X, 38.

O nox omnis et hora, quae notata est
Caris litoris Indici lapillis.

Plinius iunior, Epist. VI, 11. *O diem laetum, notandum mihi candidissimo calculo!* Sidonius Carm. IV.

Prosper connubio dies coruscat,
Albus *quem picei* lapillis *Indi*
Signet.

Statius Silv. IV, 6.

Nox, et Erythraeis Thetidis signanda lapillis,
Et memoranda diu, geniumque habitura perennem.

Idem Silv. IV, 8.

Litera, quae festos cumulare altaribus ignes,
Et redimire chelyn, postesque ornare iuberet:
Albanoque cadum sordentem promere fumo,
Et cantu signare diem: sed tardus inersque
Nunc demum mea vota cano,

ubi male profecto *cantu;* cum iam ante *chelyn* nominaverat, et mox repetit *cano.* Quid autem est *signare diem cantu?* tu vero lege,

Albanoque cadum *sordentem promere fumo.*
Et creta *signare diem:*

cadum hic cum *creta* consociat, ut Noster *amphoram* cum Cressa nota, Martialis *amphoram* cum *lactea gemma, cadum* cum *gemma alba,* et Persius *merum* cum *lapillo candido,* ad diem festum faustumque celebrandum.

XXXVII. AD SODALES.

9. *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum*] *Vulgatam hanc lectionem* (inquit Iosephus Scaliger Auson. Lect. I, 17.) *quis sanus volet tueri? quomodo inde bonum sensum efficiet?* Ipse igitur ex coniectura sic locum restituit,

Contaminato congrege *turpium*
Morbo virorum:

et explicat, *Morbo virorum*, morbosis viris; ut *scelus viri,* scelestus Atque huius, ut videtur, auctoritatem secutus Cruquius, trium tamen, ut narrat, manuscriptorum codicum fide, etiam in ipso textu edidit *congrege;* et ob eam rem laudatus est a Barthio Adversariorum lib. 59. cap. 9. Ac de Cruquio quidem Barthioque non adeo solliciti sumus: Scaligerum tam graviter dormitasse non possumus non indignari. Quae enim illa sartago loquendi non modo Venusino nostro, sed et ipso Ennio et verrucosis eius aevi Tragicis indigna? *Contaminato morbo turpium virorum congrege;* sive, quod peiorem adhuc stribliginem prae se fert, *Contaminatis morbosis turpibus viris congregibus:* apage tam foedam scabiem a nitidissimo scriptore! *Morbo virorum* pro morbosis viris nemo unquam dixisset. *Congrex* Horatiano saeculo vox nondum nata erat. Posteriores quidem usurparunt, Apuleius, Ausonius, Prudentius, Auctor Pervigilii Veneris, Cyrillus in Glossario; sed eo sensu, qui a Flacci sententia plurimum distat. Quid multa? *Contaminato cum grege* minime sollicitandum est: nam vocabulum *grex* turpi illa spadonum et cinaedorum

contubernio quasi proprium erat. Aurelius Victor in Tito: *Berenicen nuptias suas sperantem regredi domum, et* enervatorum *greges abire praecepit.* Curtius III, 8. Spadonumque grex *haud sane illis gentibus vilis.* Suetonius Tito, c. 7. *Nec minus libido* propter exoletorum et spadonum greges *suspecta in eo erat.* Seneca Epist. 95. *Transeo* agmina exoletorum, *per nationes coloresque disposita.* Tacitus Annal. 15. 37. *Uni ex illo* contaminatorum grege *in modum sollemnium coniugiorum denupsisset.* Quibus adde Valerium Max. 7, 7. ubi de Lenone et Lupanari loquitur: *Qui fortunas suas in* stabulum contaminatum *proiecerat.* Quae loca et Marsilii errorem satis redarguunt, qui sic constituit interpunctionem, ut *contaminato* non cum *grege,* sed cum *imperio* cohaereat:

Funus et imperio parabat
Contaminato, cum grege etc.

Vera itaque lectio est, *contaminato cum grege:* et quae sequuntur in vulgatis codicibus sic satis commode explicari possunt; *cum grege virorum turpium morbo. Morbo turpes dixit* (sunt verba veteris Scholiastae) *quia fere ii effoeminati sunt.* Recte: sic enim Claudianus de Cinaedo, Epigr. 26.

Quod pateris turpem *iam cano podice morbum,*
Faemineis *signis Luna Venusque fuit.*

et notum illud Herodoti I, 105. quod Venus irata Scythis inflixerit θήλειαν ΝΟΥΣΟΝ *muliebrem* morbum. Catullus Epig. 59.

Pulchre convenit improbis Cinaedis
Mamurrae pathicoque *Caesarique:*
Morbosi *pariter, gemelli utrique.*

Philoxenus in Glossario: *Morbosus,* παθικός. Sine dubio itaque sententiam Horatii iam tenemus: *cum contaminato grege morbosorum spadonum.* Nequeo tamen a me plane impetrare, ut verba ipsa sic a poëta profecta esse credam. *Virorum* nomine, nisi fallor, non dignaretur Eunuchos; qui semiviri potius vel faeminae vel monstra dicendi erant, hoc saltem in loco, cum eos execraretur, et contemptui haberet. *Ego tamen* vir *sum,* aiebat Vespasianus, cum Mucianum notae impudicitiae hominem taxaret. Porro et in illa locutione, Virorum *turpium morbo,* non agnosco elegantiam Flacci; neque alius, credo, agnoverit, qui aures ab optimorum scriptorum lectione adhuc calentes habeat. Quare tentandum, an iacenti et fere deplorato loco coniectura opem ferre possimus Mihi quidem varia excogitanti nihil visum est aut sententiae aut receptae lectioni propius accedere, quam si pro *morbo virorum* legerimus *opprobriorum.*

Contaminato cum grege turpium
Opprobriorum.

opprobria autem intelligo spadones ipsos, *omnibus probris*

contaminatos, qui humani generis opprobria sunt. Notus ille Hellenismus est, iam inde ab Homero, qui homines probrosos *ἐλέγχεα*, hoc est, *opprobria* vocat: ut Pastores,

Ποιμένες ἄγραυλοι, κακ' ἐλέγχεα, γαστέρες οἶον.

et Argivos.

Αἰδώς, Ἀργεῖοι, κακ' ἐλέγχεα, εἶδος ἀγητοί.

et Priami filios,

Τοὺς μὲν ἀπώλεσ' Ἄρης· τὰ δ' ἐλέγχεα πάντα λέλειπται.

Sic et illud Sancti Apostoli ex Epimenide petitum,

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακ' ἐλέγχεα, γαστέρες ἀργαί.

Sic proverbiale illud, *Ἡρώων παῖδες λῶβαι*, vel *ἄται; Heroum liberi Opprobria sunt*, vel *Damna.* Catullus Epig. 29.

At vobis mala multa Di deaeque
Dent, Opprobria Romuli Remique.

Charinus, adolescens luxu perditus, apud Plautum Mercat. Prol v 59.

Obiurgare pater haec me noctes et dies: —
Convicium *tot* me *annos iam se pascere.*

Sic et illud accipio apud Nostrum Carm. III, 6.

seu vocat Institor,
Seu navis Hispanae magister,
Dedecorum *pretiosus emtor.*

Dedecorum, mulierum impudicarum, *λωβῶν, ἐλεγχέων.* Huc accedit, quod alias *opprobrium* de Mollibus et Cinaedis aptissime usurpatur, Claudianus in Eutropium Eunuchum I, 57.

Profuerat mansisse virum. Felicior extat
Opprobrio. *Serviret adhuc, si fortior esset.*

Propertius de hac ipsa Cleopatra, III, 9.

Quid modo quae nostris opprobria *vexerat armis,*
Et famulos inter faemina trita suos.

Favet etiam, quod *turpium* commodissimum epitheton est *opprobriorum*, ut Noster Serm. I, 7.

pudicum,
Qui primus virtutis honos, servavit ab omni
Non solum facto, verum opprobrio *quoque* turpi.

14. *Mentemque lymphatam Mareotico Redegit in veros timores*] Sic constanter Codices Mss. *in veros:* nec locum sollicitamus; etsi ad aliorum scriptorum exemplum potius *ad veros* diximus. Ita Seneca constanter; ut Epist. 13. *Nemo enim resistit sibi, cum coeperit impelli: nec* timorem suum redigit ad verum. Epist 45. *Ecce tota mihi vita mentitur: hanc coargue: hanc* ad verum, *si acutus es*, redige. Epist. 95. *Habitus porro animi non erit in optimo, nisi res* ad verum redegerit. Seneca alter Controv. 6. *Nam dum insanos imitatur (Gallus Vibius) dum lenocinium ingenii furorem putat; quod simulabat*, ad verum redegit. Ita Livius saepe, *redigere ad certum, ad irritum et vanum, ad nihilum;* de quibus consule accuratissimum Fred. Gro-

novium ad Liv. XLI, 25. Illud autem obiter, etsi praeter morem nostrum, qui non Commentarium, sed Emendationes scribimus, adnotare non piget, male hic rem gessisse Interpretes quos viderim omnes; dum *Lymphatam* intelligunt ebriam, insanam, furiatam. Imo vero, tu *vano pavore, sive metu Lymphatico, territam et consternatam* accipe. Quod ex Historia verum esse comperies. Quippe ipso statim Actiaci praelii initio, quasi Panico terrore concussa Cleopatra fugam capessebat: quem *vanum* timorem ab Augusto ad *verum* esse redactum ait Noster, cum ille parta victoria mox tota classe fugientem eam sequeretur. Certe nisi hoc sensu *Lymphatam* explices, frigebit tota sententia, vel potius ad nihilum redigetur. Seneca Epist. 13. *Nulli tam perniciosi, tam irrevocabiles, quam* Lymphati *metus sunt: caeteri enim sine ratione, hi sine mente sunt.* Idem Epist. 85. *Describe captivitatem, verbera, catenas — inter* Lymphaticos metus *numerat sapiens.* Lucanus VII, 186.

Quid mirum populos, quos lux extrema manebat,
Lymphato *trepidasse* metu?

Ita passim alii. Urbane autem et amare Noster, non Pane vel Apolline vel quovis alio numine Lymphatam Cleopatrae mentem, sed vino Mareotico tradit.

24. *Nec Latentes Classe cita reparavit oras*] Quid obsecro, est *reparare oras classe?* Nonnulli per Hypallagen interpretantur, *oris classe* pro *oris classem;* ut sententia sit, non collegit denuo exercitum, non instauravit bellum navale. Sed vestram fidem, Grammatici, quis huiusmodi Hypallagas in poëtarum scriptis deprehendit? aut ubi natae sunt nisi in cerebellis Magistrorum: qui, si Hypallagen, Hyperbaton, Synchysin nominaverint, egregie loca quaeque contaminatissima se putant expedire? Neque illud interea vident, se huic loco ineptissimum sensum affingere; cum illud *generose* a Cleopatra factum volunt, quod *classem non reparavit?* Atqui illud timidi prorsus animi fuisset, non reparasse: siquidem reparare potuisset. Alii autem, stolida illa Hypallage repudiata, *reparavit oras* pro *repetiit, requisivit*, accipiunt: neque tamen ex omni Latinitate vel unicum eius significationis exemplum proferre possunt. Ego vero, vel reclamantibus quotquot hodie extant codicibus, sic ab Horatio scriptum esse contendo,

nec latentes
Classe cita penetravit oras

hoc est, non aufugit in longinqua terrarum loca quo Augustus aut non potuisset, aut noluisset eam persequi. Et sententia haec clarissima est, et facilis librariorum lapsus. Virgilius Aen. I

Antenor potuit mediis elapsus Achivis
Illyricos penetrare *sinus, atque* intima *tutus*

Regna Liburnorum. —
Ubi omnia belle huic loco respondent: similis utrinque ab hostibus fuga; hic *intimos sinus*, illa *oras latentes penetrare* potuit. Idem Aen. IX.

Nec satis: extremas *Corythi* penetravit *ad urbes.*

Silius Italicus, III.

Maxime Belide, Libycas penetravimus oras.

et iterum IV.

Sed Spartam penetrare *deus fratresque negabant.*

Lucanus VIII. v. 216.

remotas
Medorum penetrare *domos, Scythicosque recessus.*

Suetonius in Iulio c. 52. *Et eadem* nave *thalamego paene Aethiopia tenus Aegyptum* penetravit. Ammianus 29, 5. *Caprarienses montes longe* remotos penetravit, *et diruptis rupibus inaccessos.*

25. *Ausa et iacentem visere regiam Vultu sereno*] Quid sibi vult *iacentem regiam?* aut *humilem*, credo, et *ignobilem*, ut in Ciceronis Oratore c. 67. *Depressam, caecam,* iacentem domum, *pluris quam te et fortunas tuas aestimasti;* qui sensus huic loco minime convenit: aut *dirutam et destructam;* ut illud Senecae Controv. 34. *Duc illum ad* iacentem Olynthum: *duc illo, ubi liberos, ubi domum perdidit.* Atqui et hoc ipsa Historia aspernatur: tum enim stabat Regia integra et intacta. Conieceram, invitis, ut tum credebam, codicibus, *Ausa et* tacentem *visere regiam:* hoc est, *desolatam, vacuam:* quippe Aulicorum turba, et parasitorum agmina diffugerunt, lapsis Cleopatrae et Antonii rebus. Ita Noster Carm. IV, 14. de re eadem:

nam tibi quo die
Portus Alexandrea supplex,
Et vacuam *patefecit aulam.*

Claudianus Rapt. Proserp. III, 148.

Flebilis, et tacitae *species apparuit* aulae.

et mox v. 154.

Dum vacuas *sedes et desolata pererrat Atria.*

Lucanus II, 22.

sic funere primo
Attonitae tacuere *domus.*

Statius Theb. V, 310.

Conticuere domus.

Tacitus Hist. III, 85. *Vitellius in Palatium regreditur vastum desertumque — Terret solitudo et* tacentes *loci.* Postea didici manuscriptum codicem Bersmanni, cuius editionem nondum videram, clare exhibere *tacentem*, non *iacentem.*

XXXVIII. AD PUERUM.

5. *Simplici myrto nihil adlabores Sedulus curo*] Itane vero? an Horatius tantopere *curat*, ne Servulus praeter

mandatum myrto aliquid addat? mirum ni Saturnalia tunc agebantur, et servi dominis imperabant. Tu vero lege, meo periculo, et distingue,

Simplici myrto nihil adlabores
Sedulus, cura.

cura, inquit, sive *cave*, ne nimia diligentia vel rosam vel philyram vel quidquam appares, praeter unicam myrtum. Utrique pro imperio dixisset Noster, *sedulus mando.* Sed sine dubio legendum, *cura:* Terent. And. V, 2. Simo ad Davum,

tu tamen
Cura *adservandum vinctum.*

Noster Serm. II, 6.

Imprimat his, cura, *Maecenas signa tabellis.*

Favet Manuscriptus Bodleianus, qui habet *curae.* Atque adeo mirabuntur plerique tam conspicuum mendum tam longo tempore indeprensum latere potuisse. Sed aliud longe est erratum corrigere, aliud agnoscere semel correctum.

LIBER II.

I. AD ASINIUM POLLIONEM.

5. *Et arma Nondum expiatis uncta cruoribus*] Sic exhibent miro consensu codices Manuscripti, *uncta cruoribus;* et defendi quidem poterit ex alio Horatii loco, Epod. 5.

Et uncta *turpis ova ranae* sanguine.

nisi forte eodem vitio et iste versiculus laboret. Sed simili metaphora *oblita* dixerunt alii, Ovid. Metam. IV, 96,

venit ecce recenti
Caede leaena boum spumantes oblita *rictus.*

et in Epist. Canaces:

Oblitus *a dominae caede libellus erit.*

Cicero pro Roscio c. 52. *Crudelitate sanguinis perlitus.* Ita et *delibuta.* Seneca Controv. 2. *Conversata es diutius inter humano sanguine* delibutos. Noster Epod. 17.

Quantum neque atro delibutus *Hercules*
Nessi cruore.

Quippe *delibutus unctus dicitur*, ut Donatus ait ad Terentium, et vetus Scholiastes ad Nostrum. Quamquam observandum est alios scriptores in eadem Nessi historia, ubi Horatius *delibutus* habet, non *unctus* verum *tinctus* usurpasse. Cicero de Nat. Deorum III, 28. *Nec enim Herculi Deianira nocere voluit, cum ei tunicam sanguine Centauri* tinctam *dedit.* Ovid. Metam. IX, 131.

Excipit hunc Nessus: neque enim moriemur inulti

Secum ait: et calido velamina tincta *cruore*
Dat munus nuptae.

et paullo infra, quod eodem redit. v. 153.

imbutam *Nessaeo sanguine vestem.*

Seneca Herc. Oetaeo, v. 470. de Nesso:

Cruore tincta *est palla semiferi, pater.*

Lego itaque et hic;

Nondum expiatis tincta *cruoribus.*

minima quidem scripturae differentia, cum in Codd. Mss. *unctus* a *tinctus* nisi contentis oculis vix possis dignoscere: sed non minima sententiae. *Uncta* enim cruore arma vix dici potuerunt, nisi statim a praelio et caede, priusquam tergerentur; *tincta* vero etiam diu postea manserunt; quia macula, quae semel penitus insederat ferro, ablui non poterat. Quare aptius est huic loco et occasioni *tincta;* et sic alii passim scriptores; nemo usquam, quod sciam, *uncta.* Virgil. Georg. III, v. 492.

Ac vix suppositi tinguntur sanguine *cultri.*

Noster Carm. III, 23.

Victima Pontificum securim Cervice tinguet.

Ovid. Trist. III, 337.

Tingeret *ut ferrum natorum* sanguine *mater.*

Ibid. IV, 2.

Victima purpureo sanguine tingat *humum.*

Ibid. IV, 6.

Quam cui tela suo sanguine tincta *rubent.*

Idem in Ibide.

Tincta *Lycambeo* sanguine *tela dabit.*

et iterum,

Sive meo tingent sanguine *rostra lupi.*

et iterum,

Ipse suo melius sanguine tinxit *humum.*

Quin, ut hic apud Nostrum, *tincta cruoribus*, ita et utramque vocem apud alios sic positam reperias: ut praeter Ovidii et Senecae loca iam citata, ille Pont. III, 2.

Decolor affuso tincta cruore *rubet:*

Hic Thyeste, 257.

Cruore *saepe regio* tinctas *alit.*

Phaedrus Fab. II, 4.

Tinctum cruore *panem misit malefico.*

Boëthius Consol. II, 5.

Cruor *horrida* tinxerat *arma.*

12. *Grande munus Cecropio repetes cothurno*] Heinsius pater, *Forte* ait, *scribendum est,*

Cecropii repetes cothurni.

Heinsius autem filius, in ora sui codicis, cuius exemplar penes me est, *Forte,* ait, *legendum,*

Cecropios repetes cothurnos.

Sed vix tanti haec videntur, ut a recepta omnium libro-

rum lectione hic recedamus. Caeterum ista, *Mox ubi publicas Res ordinaris*, perperam accipiunt nuperi Interpretes. Rectius veteres Scholiastae, qui *ordinaris* explicant, *scripseris*. *Ordinare* quidem hoc sensu inusitatum est satis: sed Noster magnus Novator a Graecis hoc accepit, quibus *Συντάττειν*, *ordinare*, est *librum scribere*, et *Σύνταγμα*, *liber*, *volumen*. Ipsa plane hic sententia sensum hunc efflagitat

21. *Audire magnos iam videor duces*] Quid sodes narrant boni illi Duces, quos audire sibi videtur Noster?

Audire magnos iam videor duces,
Non indecoro pulvere sordidos;
Et cuncta terrarum subacta
Praeter atrocem animum Catonis.

Nihil scilicet narrant: neque enim loquentes eos hic introducit. Quo autem ista pertinent, *Non indecoro pulvere sordidos?* Pulvis enim et sordes non ad *auditum*, sed ad *visum* pertingunt. In alio quidem loco Calliopen *audire sibi visus* est, Carm. III, 4.

Audire, et videor pios Errare per lucos:

et merito sane; quippe tum ea *longum melos* inceptabat: hic vero loci quos audire se putat Duces ne hiscunt quidem Mirum profecto tot interpretes haec concoquere potuisse. Sed salvam fortasse rem praestabunt veteres Scholiastae: *Ambiguum*, aiunt, *utrum enim ipsos duces concionantes audire se dicat, an Pollionem de ducibus narrantem, incertum est.* Quid, obsecro vos, in medio praelii *pulvere* et nube *concionantes?* aut qua licentia illud *concionantes* in manca oratione supplendum omittebatur? Tum et posterius commentum, ut per *Duces* ipsum *Pollionem* intelligamus, quo tandem exemplo defendetur? Nimirum locus corruptus est, et explicari quidem negat, sanari facile patitur Lego enim,

Videre *magnos iam videor duces*
Non indecoro pulvere sordidos.

Quid hac lectione clarius? mutarunt tamen boni librarii, quia praecesserat paullo ante, *murmure cornuum Perstringis aures, iam litui strepunt.* Quasi vero non eiusdem esset hominis, et *audire* lituos canentes, et *videre* duces praelia obeuntes? *Videor videre*, trita sed eleganti locutione. Plautus Mostellaria I, 3.

Non videor videre *lenam callidiorem ullam alteram.*

Terent. Adelph. III, 3. Videre videor *iam diem illum, cum hinc egens Profugiet aliquo militatum.* Cicero in Catil. IV, 6. Videor *mihi* videre *hanc urbem subito uno incendio concidentem.* Cicero filius in Epist. Fam. XVI, 21. Videor *enim* videre *ementem te rusticas res, cum villico loquentem.* Prudentius Peristeph. II, 558.

Videor videre *inlustribus*

Gemmis coruscantem virum.

Sic et ceteri poëtae, in re simili, non *audire bella et duces* (qui enim possunt) sed *videre* et *cernere* se fingunt. Virgil. Aen. VI.

Dardanidae venient (mitte hanc de pectore curam)
Sed non et venisse volent: bella, horrida bella,
Et Tiberim multo spumantem sanguine cerno.

Claudianus Cons. Honorii III, 200.

Iam video *Babylona rapi, Parthumque coactum*
Non ficta trepidare fuga; iam Bactra teneri
Legibus, et famulis Gangem pallescere ripis.

Petronius:

Cerno *equidem gemino iam stratos Marte Philippos,*
Thessalicosque rogos, et funera gentis Iberae,
Iam fragor *armorum trepidantes* personat aures:

ubi vides eandem, quae apud Nostrum, oeconomiam. Ille *Fragorem* armorum *audit;* Philippos, et Thessalica Hispanicaque funera *cernit:* ita Noster cornuum quidem et lituorum sonitum *audit,* regiones vero subactas, et victores duces *videt.*

38. *Ceae retractes munera naeniae*] Nicolaus Heinsius ex coniectura legit *funera.* Chabotius ex *vetustis quibusdam exemplaribus* praefert, *vulnera.* Nescio equidem, quaenam illa sint vetusta exemplaria: mea enim omnia, ut et Lambini, Cruquii, Torrentii, Pulmanni etc. summo consensu retinent, *munera.* Quod placet. Noli, inquit, suscipere munus viribus tuis impar, quod graviori Simonidis musae magis convenit. Virgil. Aen. V. 846.

Ipse ego paullisper pro te tua munera *inibo.*

Caeterum mox Cod. Petrensis, ipso metro repugnante.

*Quaere modos levior*e lyra:

plectro tamen inter lineas addito pro varia lectione. *Leviore lyra, leviore chorda, leviore plectro*, eodem omnia recidunt. Ovid. Metam. X, 150.

cecini plectro graviore *gigantas;*

et mox,

Nunc opus est leviore lyra.

Statius Theb. X, 440.

Vos quoque sacrati, quamvis mea carmina surgant
Inferiore lyra.

Seneca Agam. 329.

Sed quale soles leviore lyra
Flectere carmen simplex, lusus
Cum docta tuos Musa recenset.
Licet et chorda graviore *sones,*
Quale canebas, cum Titanas
Fulmine misso fregere Dei.

Quae omnia ex hoc Horatii loco mutuati sunt isti.

II. AD CRISPUM SALLUSTIUM.

2. *Abditae terris inimice lamnae*] Magnam se rem praestitisse credidit Lambinus, quod invitis omnibus libris, qui *abdito argento* hic exhibent, *abditae lamnae* reposuerit, hunc in modum:

Nullus argento color est, avaris
Abditae terris inimice lamnae
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.

Quippe, inquit, *si ita locutus esset Horatius, Nullus est color argento abdito terris (et proinde minime splendenti) nisi splendeat usu temperato, nonne esset ineptissime locutus? Est enim simile ac siquis ita dicat, Nulla est mulieris deformis gratia et venustas, nisi formosa sit.* Recte quidem disputat Lambinus; modo ita, ut ille somniat, Horatius esset locutus. Sed fefellit plane Lambinum ipsa verborum constructio. Ponamus enim Lectionem in omnibus MStis codicibus receptam, distinctionem tantummodo novam:

Nullus argento color est avaris
Abdito terris; inimice lamnae
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.

Iam haec verba non negant colorem esse *argento* abdito, nisi *argentum* illud splendeat; sed Sallustium narrant inimicum esse *lamnae*, nisi *lamna* illa splendeat. Ubi nunc, obsecro, Lambini acumen? Et tamen omnes fere post ipsum Editiones scabies illa occupavit. Clara iam satis, ut opinor, sententia est, *Nullus color*, nulla gratia, nihil pulchri est *argento abdito terris*, sive in terras defosso, ut avaris mos est thesauros suos sepelire. Noster Serm. I, 1.

Quid iuvat *immensum te argenti pondus et auri*
Furtim defossa *timidum deponere* terra?
Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem:
At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?

Hoc verum esse tu, inquit, agnoscis, Crispe Sallusti, qui nihil facis *lamnam*, nisi in quantum humanis *usibus* inserviat. *Lamna* est ipsum argentum, vel aurum. Ovidius Fast. I, 208.

Iura dabat populis posito modo Consul aratro,
Et levis argenti lamina *crimen erat.*

Seneca de Benef. VII, 10. *Nunc volo tuas opes recognoscere*, laminas utriusque materiae, *ad quas cupiditas nostra caligat.*

7. *Illum aget penna metuente solvi*] Veterrimi quique Torrentii codices, ut et ex nostris Leidensis, Graevianus, Reginensis, cum Porphyrione Scholiasta legunt, *agit.* Retinemus tamen *aget* cum recentioribus. Cum enim haec, si recte rationes ponimus, circa annum Horatii XL., Augusto VIII. et Tauro II. Coss., scripta sint, Proculeius tum

et diu post in vivis erat, ut ex Historia notum. Ergo *aget fama superstes* post mortem; quam is, narrante Plinio Hist. XXXVI, 59. *in maximo stomachi dolore gypso poto sibi ultro conscivit;* postquam Horatius, ut opinor, ad plures abierat. Porro in versu praecedente, vir doctus, qui Horatium nuper edidit, distinguendum censet post *notus,*

Vivet extento Proculeius aevo
Notus, in fratres animi paterni:

quod et miratur neminem ante se vidisse. Ego vero et miror et doleo, tam pravam distinctionem in mentem ei venisse. *Vivet notus:* quanto minus leviusque hoc est, quam *vivet* absolute. Velleius Paterc. II, 66. Vivit vivetque *Cicero per omnium saeculorum memoriam.* Ovidius in fine Metamorph.

Ore legar populi: perque omnia saecula fama
(Si quid habent veri vatum praesagia) vivam.

Idem Amor. I, 15.

Vivet *Maeonides, Tenedos dum, stabit et Ide:*
Dum rapidas Simoïs in mare volvet aquas.
Vivet et Ascraeus: dum mustis uva tumebit.

Tum et illud, *In fratres animi paterni vir*, minus utique multo est, quam *Notus animi paterni:* illud enim nude φιλάδελφον fuisse Proculeium indicat; hoc, φιλαδελφίας nomine per ora hominum celebrem. Quid quod suavissimam figuram ex Graeco fonte deductam hoc pacto amisimus, *notus animi:* quam primus, opinor, Noster invexit, et posteris imitandam tradidit. Silius Italicus XV.

Hanc notam formae *concessit laetus ovansque.*

et XVII.

invisus Marti, notusque fugarum.

Statius Theb. II, 274.

Cyclopes, notique operum *Telchines, amica*
Certatim iuvere manu.

Symmachus Epist. II, 63.

Suscipe igitur notum militiae *virum.*

15. *Et aquosus albo Corpore languor*] Eleganter haec imitatus est Prudentius, Christianorum Maro et Flaccus, Cathem. VIII, 61.

Ergo ne limum fragilem solutae
Deserant vires, et aquosus albis
Humor in venis *dominetur, aegrum*
Corpus inerrans.

et iterum Peristeph II, 241.

Hydrops aquosus lucido
Tendit veneno intrinsecus.

Sed apertius Serenus Sammonicus cap. 23, de Hydrope:

Unguine quo frangit vires languoris aquosi:

Quem ad partes citavit etiam Theod. Marcilius, et post eum Dacierius: atque eo fine et nos quoque adduximus,

ne quis superiore Prudentii loco confisus temere apud Horatium reponat,

et aquosus albi Corporis humor.

19. *Dissidens plebi*] Verior videtur Iacobo Cruquio Blandiniorum codicum lectio, *Dissidens plebis:* et sic sane Codex noster Reginensis cum prisca editione Veneta. Non negamus, quin Graeca constructione *Dissidens plebis* uti potuisset Noster; sicut alibi habet, *Regnavit populorum, Abstineto irarum, Desine querelarum:* Sed praevalere debet auctoritas Prisciani p. 1158. *Pauca sunt, quae activa voce transitive soli Dativo adiungantur. Dissideo tibi:* Horatius in II. Carm. *Redditum Cyri solio Phraatem* Dissidens plebi *numero beatorum Eximit virtus.* Et eo melior est lectio *Plebi;* quia hoc pacto vitatur ambiguum: ne forte *dissidens numero plebis* cum Acrone Scholiasta ridicule quis construat.

III. AD DELLIUM.

2. *Non secus in bonis*] Ita nostri ad unum omnes: sequimur tamen potius scripturam duorum apud Lambinum codicum, *Non secus* ac *bonis.* Ea notissima est constructio *τοῦ secus.* Noster in Arte:

et in medias res,
Non secus *ac notas, auditorem rapit.*

9. *Qua pinus ingens*] Atque haec etiam lectio est ex MStis Lambini; nostri enim omnes cum editionibus vetustis, *Quo pinus.* Sic et illud v. 11. *Ramis,* et *obliquo,* iam vulgo receptum est: sed adversus fidem codicum, qui hic habent, *Ramis, quo obliquo;* vel *quoque* vel *quid,* vel *quo et,* vel *qua.* Forte legendum:

Umbram hospitalem consociare amant
Ramosque, *et obl.*

Caeterum lege cum codicibus, *albaque* populus: non *alta,* ut Lambinus suspicatur ex Epod. I.

Ergo aut adulta vitium propagine
Altas *maritat populos.*

Cui loco addas licet Ciceron. de Leg. I, 5. *Sic nos inter has* procerissimas populos *in viridi opacaque ripa inambulantes.* Et Claud. in Rapt. Proserp. II. Praefat.

Ardua *nudato descendit* populus *Haemo.*

Quippe nihil frigidius esset gemino illo eiusdem significationis epitheto, *Ingens altaque.* Satis autem ex eo intelligitur et *albam* illam *populum* pariter *ingentem* fuisse, quod umbram et ramos cum ingente pinu consociaret; quod, nisi et ipsa quoque procera esset, facere nequiret. Ergo non opus erat epitheto *alta,* ad proceritatem indicandam.

IV. AD XANTHIAM.

17. *De scelesta Plebe delectam*] Omnes fere codices, *di-*

lectam: unde ambiguum evadit, utrum *amatam* intelligamus, ut Noster alibi Epist. II, 1.

Dilecti tibi *Virgilius Variusque poëtae:*

an *selectam, electam:* sic enim antiquitus etiam in ista significatione scribebant, *dilectus militum etc.* quod et alii notarunt. Uterque sensus satis est commodus; sed posterior magis placet. Ovid. Amor. I, 42.

Elige *cui dicas, Tu mihi sola places.*

Plinius Hist. VIII, 5. de Elephantis loquens: *Traditur unus amasse quandam in Aegypto corollas vendentem; ac nequis vulgariter* electam *putet, mire gratam Aristophani celeberrimo in arte Grammatica.* Ita Cl. Harduinus ex suis codicibus edidit; nam aliae Editiones, *vulgariter dilectam:* quod eodem redit, neque loco movendum erat. Caeterum frustra laborant Interpretes, ut *scelesta plebe* exponant *servili, misera, infelice.* Imo vero *scelesta* hic, ut semper alibi, *scelerata, impia.* Sic enim argumentatur poëta: Ex moribus et indole facile conieceris natam esse honestis parentibus: quippe sic fidelis, sic lucro aversa non potuit nasci ex plebe, quae scelesta semper et infida et lucro addicta est. Lucretius II, 623.

Ingratos animos atque impia pectora vulgi
Conterrere metu quae possint numine divae.

Scelesta itaque non ad conditionem vulgi, sed ad mores spectat: ut contra in versiculo sequente, *Matre pudenda,* non ad mores referendum, sed ad conditionem; *matre ancilla, matre libertina.* Suetonius in Vitellio c. 2. *Contra, plures auctorem generis* libertinum *prodiderunt. — Caeterum, sive ille stirpis antiquae, sive* pudendis *parentibus atque avis, eques certe Romanus.* Vide quae supra diximus ad Carm. I, 37. v. 15.

23. *Cuius octavum trepidavit aetas Claudere lustrum*] *Claudere lustrum* MSti omnes, tam nostri, quam aliorum. Neque vero ex possessione sua deiicio lectionem hanc, quae et sic satis elegans est, et non dispari Nemesiani loco firmari potest, Eclog. I, 45.

Felices anni, nostrique novissimus aevi
Circulus innocuae clauserunt *tempora vitae.*

Suspicionem tamen meam dissimulare non possum, irrepsisse nempe librariorum seu incuria sive audacia *claudere* pro *condere,*

Cuius octavum trepidavit aetas
Condere *lustrum.*

Quis in Latinis literis adeo hospes est, ut receptissimam hanc locutionem nesciat? Suetonius Augusto 97. *Cum* lustrum *in Campo Martio magna populi frequentia* conderet. Vide Livium passim, Ciceronem, Valerium Maximum, et alios. *Condere* ibi est *finire.* Ut Noster Carm. IV, 5.

Condit *quisque* diem *collibus in suis.*

et Virgilius,

Cantando longos memini me condere soles:

Lucretius III, 1104.

Proinde licet quot vis vivendo condere saecla.

V.

12. *Purpureo varius colore*] Ita nostri omnes: Lambini tamen aliquot,

Purpureus vario colore.

Et utramvis quidem lectionem ille probat; ego vero neutram. Quis enim vel poëta dixerit, vel pictor pinxerit Auctumnum, aut varium colore purpureo, aut vario colore purpureum? Sine dubio subest mendum. Quid si ex coniectura reposueris,

iam tibi lividos
Distinguet Auctumnus racemos,
Purpureo varios *colore.*

Certe posteriora verba ad *racemos*, non ad *Auctumnum* pertinent: Ovidius Metam. III, 483.

Non aliter quam poma solent, quae candida parte,
Parte rubent: aut ut variis *solet uva* racemis
Ducere purpureum *nondum matura* colorem.

Qui locus ex Horatiano hoc plane expressus videtur: utrobique enim habes *varios racemos*, et *purpureum colorem.* Propertius IV, 2.

Prima mihi variat liventibus uva racemis,

Plinius Hist. XVII, 22. *Ubi* uva varia *fieri coeperit*, *vites subligato.*

Ovidius in Nuce, 31.

Quaeque sibi vario distinguit poma colore,
Audiat hoc cerasus: stipes inanis erit.

13. *Currit enim ferox Aetas*] Et plures et vetustiores ex nostris, Leidensis, Graevianus, Reginensis cum aliis, *curret.* Sed placet recepta lectio: quippe si *curret* scripseris, de solius Lalages aetate capiendum erit: *currit* vero erit γνωμικὸν, et notabit omnem omnium aetatem velociter currere. Cicero Tuscul. I, 31. *Veniet tempus, et quidem celeriter; et sive retractabis, sive properabis: volat enim aetas.* Ovid Metam. X, 519.

fallitque volatilis aetas,
Et nihil est annis velocius.

Iuvenal. IX, 126.

festinat enim decurrere velox
Flosculus, angustae miseraeque brevissima vitae
Portio.

Propertius II, 14. v. 7.

Quid si iam canis aetas *mea* caneret *annis?*
Et faceret scissas languida ruga genas?

Ita codices ibi, *caneret:* quod adsciscunt Scaliger et Brouk-

husius, dictumque olim volunt utraque coniugatione *Canére*, et *cánere*, ut *Fervére* et *férvere*, ac alia similia. Durissimum vero istud, et a nullo auctore proditum. Sed esto, quid tum postea? quale demum erit illud, *canéret canis?* Apage tam illepidum et ignavum schema, quale neuter istorum in suis versibus passus fuisset. Repone, ut hic Horatius,

Quid si iam canis aetas mea curreret *annis?*

Sed quid est, obsecro, quod sequitur:

Aetas, et illi, quos tibi demserit,
Apponet annos.

Id vero explicant ex alio loco in Arte Poëtica:

Multa ferunt anni venientes *commoda secum,*
Multa recedentes *adimunt.*

nempe usque ad medium aetatis clivum anni *venire;* postea *recedere*, et, ut volunt interpretes nostri, *demi* dicuntur. Sed *demere annos*, quod pace eorum dixerim, nihil aliud notare potest, quam detrahere de numero annorum, atque adeo vitae spatium decurtare. Ovidius Metamorph. VII, 168.

Deme *meis* annis, *et* demtos adde *parenti:*

Sunt Iasonis verba ad Medeam; ut vel suorum annorum dispendio patri Aesoni annos prorogaret: eadem plane sententia, qua populus Romanus Traiano adulatus est,

De nostris annis tibi Iuppiter augeat annos.

Statius Silv. V. 1. v. 180.

Pars animae victura meae; cui linquere possim
O utinam, quos dura mihi rapit *Atropos*, annos.

Ovid. Metam. X, 24.

in quam calcata venenum
Vipera diffudit, crescentesque abstulit annos.

Seneca Consol. ad Marciam c. XX. *Quo quisque primum lucem vidit, iter mortis ingressus est, accessitque fato propior: et illi ipsi, qui* adiiciebantur *adolescentiae* anni, *vitae* detrahebantur. Hoc itaque significare debent, si modo sana sunt, verba Flacci; *amputabit, auferet tuos annos, et ablatos illi addet et apponet.* Atqui hoc a poëtae mente sic alienum est, ut nihil magis. Quid itaque fiet? Vide, an haec coniectura calculo albo notari mereatur,

currit enim ferox
Aetas; et illi, quod *tibi demserit,*
Apponet annus.

Hoc est, Quantum tu consenesces, tantum illa adolescet: demet tibi annus de flore aetatis, illi annus additus erit flos ipse. *Annus* hic vel stricte proprieque capi potest, vel laxe pro quovis tempore, ut Nemesianus Eclog. 4.

Donum forma breve est; nec se tibi commodat annus.

Noster Carm. II, 15.

Et mihi forsan, tibi quod *negarit,*

Porriget hora.

Epist. II, 2.

Singula de nobis anni praedantur *euntes:*
Eripuere *iocos, Venerem, convivia, ludum.*

et iam illud ex Arte melius huc quadrabit,

Multa ferunt *anni venientes commoda secum,*
Multa recedentes adimunt.

Poteris etiam, eadem sententia, propius ad vulgatam lectionem refingere:

Et illi, quot *tibi demserit,*
Apponet annos.

VI. AD SEPTIMIUM.

18. *Et Amicus Aulon Fertili Baccho*] *Amicus* in omnibus membranis extat; neque opus est (si modo cetera se recte habeant) ut cum *τῷ πάνυ* Nic. Heinsio corrigamus, *amictus.* Rectissime enim dicitur *amicus Baccho Aulon.* Claudianus in Rapt. Proserp. II, 108.

bellis accommoda cornus,
Quercus amica Iovi.

Seneca in Phoenissis, 607.

Hinc grata Cereri *Gargara.*

Idem Oed. 279.

Secat una gratum *Phocidos* Baccho *solum.*

et Troad. 227.

Et cara Phoebo *Cilla.*

et Herc. Oet. 1874.

Caerula Crete, magno tellus
Cara Tonanti.

Ita optime habet codex longe vetustissimus Florentinus; vulgo, *Clara Tonante:* unde frustra Gronovius, *parvo* tellus Clara Tonante. Trochaeum enim non recipit iste versus. Statius Silv. III, 8.

Caraque *non molli iuga Surrentina* Lyaeo.

et IV, 8.

plaga cara madenti
Surrentina deo.

et iterum Silv. I, 2.

Qua Bromio dilectus *ager, collesque per altos*
Uritur, et praelis non invidet uva Falernis.

ubi totum hunc Horatii locum vel casu, vel de industria expressit. Sed quid tandem erit *fertili Baccho?* Iure id displicuit Passeratio, Cantero, aliisque: nam sane illud Propertii, IV, 6.

Ingenium potis irritat musa poëtis:
Bacche, *soles Phoebo* fertilis *esse tuo,*

nihil ad rem facit; etsi enim *fertilis Phoebo* recte Bacchus dicatur, non ideo absolute et perpetuo epitheto *fertilis Bacchus* dicetur; neque ullo exemplo locutionem hanc de-

fendere aut firmare poteris. Rectius itaque membranae aliquot veteres, ut ex meis Leidens. Petrensesque, una cum Servio ad Virgil. Aen. III, 553. *Fertilis Baccho;* Statius Silv. II, 7.

Quae Tritonide fertiles *Athenas*
Unctis, Baetica, provocas trapetis:

hoc est, fertiles oleo Athenas. Seneca Agam. 852.

Arborque pomis fertilis *aureis.*

Severus in Aetna.

Caetera materies, quaecunque est fertilis igni.

Virgil. Georg. IV, 128.

nec fertilis *illa* iuvencis,
Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho.

Ita *felix, hilaris Baccho,* Virgil. Aen. VII.

vertunt felicia Baccho
Massica qui rastris.

Claudian. II, Stilich. 457.

hilares Baccho *frugumque feraces.*

Statius Theb. VII, 308.

feracem
Messe Coroniam, Baccho *Glisanta colentes:*

ubi vetus Scholiastes Lactantius, *Duae*, inquit, *civitates duorum numinum pari gaudent munere: Coronia* Baccho fertilis *est.* Sequamur itaque meliorum codicum auctoritatem; fiatque,

et amicus Aulon
Fertilis Baccho.

Sed ecce tibi aliud incommodum: si enim vera lectio est, *Fertilis;* tum altera illa *Amicus* vitiosa sit necesse est: quippe quae iam nihil habet, quo referatur. Quid multa? lege totum locum levissima mutatione,

et apricus *Aulon*
Fertilis *Baccho, minimum Falernis*
Invidet uvis.

Virgil. Eclog. IX.

Ducere apricis *in collibus* uva *colorem.*

et Georg. II.

Mitis in apricis *coquitur* vindemia *saxis.*

Tibullus I, 4.

Annus in apricis *maturat collibus* uvas.

Recte vero, postquam dixisset, *tepidas brumas*, subiunxit statim *apricus* Aulon; nam *apricitas* illa etiam hyemis teporem notat. Acron Scholiastes ad hunc locum: *Tarentini agri deliciis et amoenitate delectari se dicit: nam et melle et olivetis praecellit, hiemes quoque* apriciores *habet.*

VIII. AD BARINEN.

1. *Ulla si iuris tibi peierati Poena, Barine*] Vitiosum videtur illud nomen *Barine*, ut acute observavit Tan. Fa-

ber; cum neque Latinum neque Graecum esse possit, quamvis Graecam formam prae se ferat. Immaniter tamen lapsus est idem Faber, cum, et testante et laudante hoc Daciero, reposuit:

Ulla si iuris tibi peierati
Poena, Earine, *nocuisset umquam*,

Nempe, aiunt, *Earine, et Earinus cognomina fuisse satis frequentia, testantur loca Martialis de Earino.* Addant, si velint, et Statium Praefat. in Silvarum lib. III. *Earinus Germanici libertus:* et Titulum Silv. III, 4. *Coma Earini*, vel ut Codd. quidam Mss. *Iarini.* Extat etiam apud Gruterum pag. 830, 10. ELPIDI EARINAE CONIUGI. Et p. 1099, 8. QUINTILIA IARINE. et p. 460, 9. ATILIAE. IARINAE. CONCUBINAE. Restituendum credo hoc nomen apud eundem p. 746, 3. ubi mendose editum VENONIAE. IARILIAE, pro IARINAE. et iterum p 875, 6 DEIS. MANIBUS. IULIAE. IARINAE, corrigendum opinor, IULIAE. IARINAE. Nisi fortasse LARINAE retinere malis ex illo Virgilii Aen. XI, 655

Larinaque virgo,
Tullaque et aeratam quatiens Tarpeia securim,
Italides.

Sed utcumque hoc sit; bis peccavit in metri legem Tanaquillus, cum *Earine*, *Εαρίνη* in versum Sapphicum intrusit; ter peccaturus, si *Iarine Ειαρίνη* posuisset. Quippe in *Earine* tres priores syllabae Tribrachyn pedem faciunt, in *Iarine* Dactylum. Ipse, quem citant, Martialis Epig. IX, 12. de Earino.

Nomen nobile, molle, delicatum
Versu dicere non rudi volebam:
Sed tu Syllaba contumax repugnas:
Dicunt Iarinon *tamen poëtae:*
Sed Graeci quibus est nihil negatum.

Proinde aliud quoddam excudendum erit nomen, si cui displicebit illud *Barine.* Certe bona pars codicum habent, *Varine.* In Graeviano nostro vetere, *Barine* est; sed tres literae posteriores a manu recentiore sunt, scriptura antiqua erasa. Latet certe mendum: et plura quidem nomina se offerunt, *Larine*, *Nerine*, *etc.* ex quibus quodnam sit verum, hariolari non possumus, nisi codex alicunde prodiens, quasi Deus ex machina, rem expediverit.

24. *Tua ne retardet Aura maritos*] *Aura* etiam legitur apud Servium ad Virgil. Aen. VI, 204. ubi exponit, *splendor.* Et sic codices Horatiani summo consensu, unaque veteres scholiastae. Miras tamen tempestates concitat haec *aura* inter interpretes: quorum hi *splendorem*, illi *odorem*, alii *ventum* hic intelligunt. Mihi iam diu suspicio oborta est, *fallacem* hanc *auram* esse; et fortasse rescribendum quam minima mutatione unius literulae,

tua ne retardet

Cura *maritos.*

hoc est, ne amor tuus retardet, moretur, illigatos teneat maritos suos. Propertius I, 1.

Hoc, moneo, vitate malum: sua *quemque* moretur
Cura, *neque assueto mutet amore locum.*

et iterum I, 8.

Tun' igitur demens? nec te mea cura moratur?

Cato in Diris:

Dulcia amara prius fient, et mollia dura:
Quam tua *de nostris emigret* cura *medullis:*
Quamvis ignis eris; quamvis aqua; semper amabo.

Ovid. Remed. Amor. 511.

Haeserat in quadam nuper mea cura *puella.*

Et Propertius denuo I, 15.

Muta prius vasto labantur flumina ponto,
Annus et inversas duxerit ante vices:
Quam tua *sub nostro mutetur pectore* cura,
Si quodcunque voles; non aliena tamen.

Noster denique hoc ipso in Carmine:

iuvenumque prodis

Publica cura.

Qui tamen locus manum mihi iniicit, ne nimium fidam huic coniecturae; nam eodem in carmine bis *curam* ingerere non usquequaque caret culpa.

X. AD LICINIUM.

12. *Feriuntque summos Fulmina montes*] Iam a duobus fere saeculis plerasque editiones occupavit *fulmina:* Prisca tamen illa Veneta 1478. et Loscheri altera 1498. agnoscunt *fulgura;* et ita omnes Cruquii, Bersmanni, Pulmannique codices; mei certe universi: ut mirer profecto, quid viro optimo Torrentio in mentem venerit, ut in omnibus suis *fulmina* se repperisse asseveraret. Id, etsi incredibile est, credamus licet; sed tamen Sanctum Hieronymum, omnibus Horatii codicibus, quotquot hodie extant, antiquiorem alterum illud in suis libris invenisse constat; sic enim ille in Epitaphio Nepotiani: *Dicat aliquis, Regum talis conditio est: feriuntque summos* fulgura *montes:* et iterum in Epitaphio Paulae: *Semper quidem virtutes sequitur Invidia, feriuntque summos* fulgura *montes:* denique in Prooemio ad Quaestiones Hebraicas: *Semper enim in propatulo fortitudo aemulos habet: feriuntque summos* fulgura *montes.* Recipiamus itaque hanc lectionem; nam *fulgur* idem saepe notare quod *fulmen* apud optimos Latinitatis auctores, Virgilium, Plinium, Tacitum, Suetonium aliosque, adeo notum est, ut exemplis id probare minime hic necesse sit.

18. *Quondam cithara tacentem Suscitat musam*] Ita qui-

dem codices plerique, et editiones, credo, omnes *cithara:* sed longe elegantior lectio est, quam olim in suo codice Bersmannus, et nos in Graeviano nostro vetere et Bodleiano altero invenimus, *citharae.* Non enim hoc vult Horatius, Apollinem nescio quam ex novem sororibus tacentem vel dormientem cithara sua suscitare, quod ex vulgata lectione excudunt interpretes: sed illud nimirum dicit, Apollinem, cuius gestamina sunt Arcus et Cithara, non semper arcum, sed aliquando et citharam tendere: illud autem iratus facere solet, hoc laetus et propitius. *Musa* ergo *Citharae* est ipsa Cithara, quam *tacentem suscitat* Phoebus. *Musa* autem *Citharae,* ut alibi Noster, Carm. II, 1.

Paullum severae musa Tragoediae
Desit theatris.

Noster alibi Carm. III, 19.

Cur pendet tacita *fistula cum* lyra?

Ovid. Ep. Sapphus.

Plectra *dolore* tacent, muta *dolore* lyra *est.*

Statius Silv. V, 3.

dux ipsa silenti
Fulta caput cithara.

Claudianus II, Rapt. Proserp. in Praefat.

metuensque leonum
Implorat citharae *vacca* tacentis opem.

Drepanius Florus.

Conticuit citharae quondam vox optima nostrae;
Et Lyra dulcimodos pressit amica sonos.

Suscitat autem, pulsat, quasi e somno excitat, ut Lucretius II, 412.

Ac Musaea mele, per chordas organici quae
Mobilibus digitis expergefacta *figurant.*

XI. AD QUINTIUM.

9. *Non semper idem floribus est honos Vernis*] *Honos* hodie habes in omnibus editionibus: atqui principes illae Veneta et Loscheri cum veteribus membranis, quotquot vidi, *Honor.* Recte, ut vitetur sibilus iste, *floribus honos, vernis.* Qui primus mutavit, ei defuit aurium indicium.

17. *Dissipat Evius Curas edaces*] Nicolaus Heinsius in ora Codicis, *Lege,* ait, *dissipet.* Non multum interest: tamen, si vetus codex accederet, coniecturam Heinsii libenter receperim.

23. *Maturet incomtam Lacaenae More comam religata nodum*] *De* hoc loco quot capita, totidem fere sententiae. Quidam *in comtum* legunt, duobus verbis, et orationem sic ordinant, *religata comam in nodum comtum.* Sed dubium est, an satis Latine dicatur, *Religare in nodum. Colligere in nodum* passim quidem occurrit, ut Virgil. Aen. XI, 775.

chlamydemque sinusque crepantes
Carbaseos fulvo in nodum collegerat *auro.*

Ovid. Metam. III. 170.

sparsos per colla capillos
Colligit in nodum.

Sic *in nodum torquere* dixit Martialis Spectac. III.

Crinibus in nodum tortis *venere Sicambri.*

Et quod adhuc propius accedit, *in nodosum globum ligare* reperias apud Statium Silv. 1, 6.

Hic audax subit ordo pumilonum,
Quos natura brevi statu peracto
Nodosum semel in globum ligavit.

Quidni itaque et *religata in nodum* recte dixerit Horatius: modo reliqua bene se haberent, et sententiam tanto poëta dignam parerent. Verum id aliter evenit: quid enim est *nodus comtus?* Sed totum illud *Comtum* poëtae menti repugnat: iubet enim Lyden *maturare*, neque moram facere in *comendis* capillis: id enim *tarda arte* fieri solebat, ut eleganter Tibullus I, 8.

Illa placet; quamvis inculto *venerit ore,*
Nec nitidum tarda comserit arte *caput.*

Et praeterea non *comti,* sed *neglecti, simplices, incomti* potius capilli erant, cum *nodo* coërcebantur. Ovidius Metam. VIII, 319.

Crinis erat simplex *nodum collectus in unum.*

et ibid. II, 413.

Vitta coërcuerat neglectos *alba capillos.*

et Fast. V, 79.

Tum sic neglectos *hedera redimita capillos.*

An legamus itaque cum maiore parte codicum *incomtum* unica voce?

dic age cum lyra
Maturet incomtum Lacaenae
More comam religata nodum.

Sed neque hoc pacto aut sententia expeditu facilis est, aut verborum constructio. Nodus siquidem *incomtus* nihilo minus ineptum erit, quam nodus *comtus.* Tum autem, quod volunt Interpretes, ut *maturet incomtum nodum* significationem habeat agentem, ut *maturare fugam, necem etc.* id sane locum hic habere non potest. Iubet enim, ut *cum lyra eburna* maturet; nimirum, ut *maturet venire*, et lyram una secum afferat. Nam profecto non tenere debuit lyram, tum cum maturaret nodum. Quid ergo? Codex quidam Torrentio visus habuit *incomtam;* atque eo auctore totus locus sic constituendus est,

eburna dic age cum lyra
Maturet, incomtam *Lacaenae*
More comam religata nodo.

Recte *coma incomta;* quippe, ut amoris Magister ait in Arte III, 153.

Et neglecta decet multas coma:

et utcumque sit, veniam certe meretur mulier, quae amatori placuisse festinat. Recte etiam *religata nodo;* ut Tibullus I, 8.

Ipsa Venus magico religatum *brachia* nodo
Perdocuit multis non sine verberibus.

Noster Carmin. III, 14.

Murreum nodo cohibere *crinem.*

et II, 19.

Nodo coërces *viperino*
Bistonidum sine fraude crines.

Seneca Hippolyto v. 400.

et nodo *comas* Coëgit.

Caeterum crucem interpretibus fixit Noster, cum *more Lacaenae* comam religare iubet: nihil enim iam restat ex veterum monumentis; unde colligamus id magis in more fuisse Lacaenis faeminis, quam aliis. Utinam prodiret codex aliquis, qui pro *Lacaenae* exhiberet *Dianae:* nam Dea illa venatrix et pingitur ubique et describitur coma in nodum collecta. Ovidius ita apposite, ut ad hunc ipsum locum respexisse videatur. Art. III, 141.

Alterius crines *humero iactentur utroque:*
Talis es assumta, Phoebe canore, lyra.
Altera succinctae religetur more Dianae:
Ut solet, attonitas cum petit illa feras.

Statius Theb. II, 237.

Pallas, et asperior Phoebi soror, *utraque telis,*
Utraque torva genis, flavoque in vertice nodo,

et ita alii passim.

XII. AD MAECENATEM.

2. *Nec dirum Hannibalem*] Editiones quidem hodie occupavit illud *dirum;* sed in Codicibus fere omnibus, meis certe Graeviano, Leidensi, Reginensi cum aliis inferioris notae, haeret vera lectio *durum:* neque aliter habent editio Veneta et Loscheri. Recte *durum*, ut gratius fiat antitheton in *mollibus aptari citharae modis.* Virgilius:

quis aut Eurysthea durum?

et iterum,

aut duri miles Ulixi.

12. *Regum colla minacium*] *Minacium* habent vetustiores membranae Cruquii et aliorum. Sic ex nostris Leidensis: at Graevianus cum Reginensi *minatium* contra orthographiae rationem: unde ansa porrecta est recentioribus scribendi *minantium:* quod nuperis Editoribus in ipsum textum recipere placuit, altero eiecto. Nollem factum: Quamquam enim aliquorum regum *minantes* fuerint vultus, etiam tum cum catenati in triumpho ducerentur; ut Ovidius Trist. IV, 2.

Vinclaque captiva reges cervice gerentes,
Ante coronatos ire videbit equos:
Et cernet vultus aliis pro tempore versos,
Terribiles *aliis immemoresque sui:*

et mox,

Hic qui nunc in humo lumen miserabile figit,
Non isto vultu, cum tulit arma, fuit:
Ille ferox, oculis *et adhuc hostilibus* ardens,
Hortator pugnae consiliumque fuit.

non tamen omnes *minanti* tum vultu erant, quod hic ipse Nasonis locus satis indicat: imo plures deiecto et lugubri. Auctor Elegiae de morte Drusi v 373.

Adspiciam regum liventia colla catenis,
Duraque per saevas vincula nexa manus:
Et tandem trepidos vultus, *inque illa* ferocum
Invitis lacrimas decidere ora genis.

Quare melius est, ut Noster dixerit *Minacium*, sicut ille alter *ferocum:* scilicet qui *paullo ante* minaces et feroces erant. Noster alibi, Carm II, 7.

Cum fracta virtus, et minaces
Turpe solum tetigere mento.

Adde, quod *minacium* utrosque reges comprehendit, tam eos qui paullo ante, quam qui iam adhuc minabantur; ut Carm. III, 4.

Aut quid minaci *Porphyrion statu?*

13. *Me dulces dominae Musa Licymniae*] Membranae aliquot et praesertim recentiores, *Liciniae;* quod nollem ab editoribus nuperis receptum, cum in versus mensuram peccet, syllaba secunda brevi; ut paullo ante Carm. X.

Rectius vives, Licini, *neque altum.*

Codex Regiae Societatis, *Lacimniae;* alii *Lycimniae:* sed praestantiores *Licymniae,* ut apud Virgilium, Aen. IX, 546.

Maeonio Regi quem serva Licymnia *furtim.*

ubi pari Lectionum diversitate Pieriani codices, *Lycimnia, Lacimnia* et *Licinnia* exhibebant. *Λικύμνιος* notum Graecis nomen apud Homerum, Pindarum, Pausaniam et alios. Caeterum de Licymnia hac insignis sane locus est Scholiastae Acronis ad Serm. I, 2. v. 64. qui meretur hic describi. *Villius in Fausta Syllae gener) Semper incerta nomina pro certis, ut alibi*, Me dulcis dominae musa Licymniae *pro* Terentiae: *et*, Malthinus tunicis demissis ambulat, *pro* Maecenas: *et hic*, Villius in Fausta, *id est:* Annius in Fausta: *eodem numero syllabarum commutationem nominum fecit.* Haec Acron. Equidem de *Annio* non adsentior, ut ad locum ipsum pluribus dicam: de *Licymnia* autem valde probabile est, sub ficto eo nomine Terentiam Maecenatis uxorem signari. Certe si vero nomine vocaretur haec Licymnia, oportet eam fuisse Libertinam et meretricem, ut probe sciunt antiquitatis periti. Atqui Matronam

hic describi certo certius est ex iis, quae statim sequuntur,

Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare ioco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus, sacro
Dianae celebris die.

Quippe in sacris sollemnibus non nisi Liberas et Honestas, seu Virgines seu Matronas, saltitasse compertissimum est: Noster in Arte v. 232.

Ut festis Matrona *moveri iussa diebus.*

et Carm. IV, 6.

Virginum primae, puerique claris
Patribus orti.

Nec matronam tantum, sed et nobilem et primariam sub Licymniae titulo delitescere vel ex verbo illo *dedecuit* non obscure intelligas:

Quam nec ferre pedem dedecuit *choris:*

Neque enim periculum erat, ne inter *virgines lectas* saltare cuivis faeminae *dedecori* esset, excepta forte Livia Augusti vel Terentia Maecenatis, vel Octavia, aliave ex nobilissimis, quarum infra dignitatem id esse severioribus videri potuit. Fictum itaque nomen est *Licymnia;* et *Terentiam* quidem denotari veri est simillimum. Sed observanda sunt imprimis, quae subiungit Scholiastes, *Eodem numero syllabarum commutationem nominum fecit.* Recte hoc: neque eodem tantummodo *numero*, sed et *quantitate* syllabarum. Et data quidem opera id a poëtis factitatum, ut qui eius rei conscii essent, et, quod dicitur, *clavem* haberent, facile pro ficto nomine verum substituere possent sine versus dispendio; ut hic,

Me dulces dominae musa Terentiae:
Permutare velis crine Terentiae.

Sic et illud Persii,

Auriculas asini Mida *rex habet:*

qui Poëtae consilium noverant, mutato nomine legere poterant,

Auriculas asini Nero *rex habet.*

Non hic praetermittendus est praeclarus Apuleii locus in Apologia: *Eadem igitur opera accusent Catullum, quod Lesbiam pro Clodia nominarit; et Ticidam similiter, quod quae Metella erat, Perillam scripserit? et Propertium, qui Cynthiam dicat, Hostiam dissimulet: et Tibullum, quod ei sit Plania* (alii codices, *Flavia*, *Plautia*) *in animo, Delia in versu.* Vides hic a caeteris poëtis factum, quod in Flacco observavit Acron; commutata nempe esse nomina *eodem numero* (adde et quantitate) *syllabarum;* pro Clodia Lesbiam esse positam, pro Metella Perillam, pro Hostia Cynthiam, pro Plania seu Flavia sive Plautia Deliam. Unde et magni Passeratii error evincitur, qui pro Hostia Pro-

pertii *Hostiliam* substituere voluit: neque enim convenit syllabarum numerus. De Metella Ticidae testis etiam est Ovidius Trist. II, v. 433.

Quid referam Ticidae, *quid Memmi carmen, apud quos*
Rebus abest nomen, nominibusque pudor?
Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser,
Et leve Cornifici, parque Catonis opus:
Et quorum libris modo dissimulata Perillae,
Nomine nunc legitur dicta, Metelle, *tuo.*

Ubi non Ticidam modo, sed Memmium, Cinnam, Anserem, Cornificium, Catonem, aliosque memorat, qui sub falso Perillae nomine amores suos cum Metella versibus vulgaverant: atque id imprimis notandum addit, verum tandem Metellae nomen (post eorum credo obitus) a Librariis repositum esse, ficto illo reiecto. Caeterum nihil opus est, ut cum τῷ πάνυ Nicolao Heinsio versiculum ultimum sic refingamus, invitis codicibus:

Nomine nunc legitur dicta Metella suo.

Quippe lectio vulgata eodem plane redit, et quidem elegantior est: *dicta nomine Metelli;* hoc ipsum est, *dicta Metella.* Faeminae enim in omni familia a maribus nomina acceperunt; in Clodiorum gente Clodiae erant, in Hostiorum Hostiae, in Metellorum Metellae. Neque vero melius, imo longe deterius successit viro magno, cum Rottendorphii sui emendationem secutus, reclamantibus Membranis, in ipso textu reposuit, versu secundo,

Rebus abest omnis *nominibusque pudor.*

Nihil certius, inquit, *ea coniectura.* Imo nihil ea infelicius: nihil recepta codicum lectione certius, argutiusque, et magis Nasonianum:

Rebus abest nomen, *nominibusque pudor.*

Rebus, hoc est, argumento, materiae operis: ipse Pont. I, 1.

Invenies, quamvis non est miserabilis Index,
Non minus hoc illo Triste, quod ante dedi.
Rebus *idem,* titulo *differt.*

ubi dicit Epistolas suas ex Ponte *rebus* sive argumento convenire cum priore opere quod Tristia inscripserat, *titulo* tantum et nomine differre. Hoc itaque vult Ovidius; apud Ticidam et eius similes poëtas rebus sive *argumento* verum *nomen* abesse; cum hic *Perillam,* alter *Lesbiam*, alter aliam quam falso inscriberent: *nominibus* porro illis *pudorem* abesse, cum scripta illa praeter turpes amores et flagitiosa adulteria nihil fere aliud continerent.

25. *Dum flagrantia detorquet ad oscula*] Variant hic libri manuscripti, ut et editiones vetustae. Princeps illa Veneta, *Flagrantia;* Loscheri, *Fragrantia;* quae posterior lectio Lambino magis placuit. Sane ea osculorum commendatio est, apud Statium Silv. II, 1.

blandis ubinam ora arguta querelis?
Osculaque impliciti vernos redolentia flores?

et Martialem Epig. III, 65.

Quod madidas nardo sparsa corona comas:
Hoc tua, saeve puer Diadumene, basia fragrant.

et XI, 9.

Lapsa quod externis spirant opobalsama truncis,
Ultima quod curvo quae cadit aura croco: etc.
Singula quid dicam? non sunt satis: omnia misce:
Hoc fragrant *pueri* basia *mane mei.*

Neque tamen ea de causa lectionem hanc alteri praeferimus: tum quia non oscula Licymniae hic intelligit, cuius vel unus capillus divitiis Arabum praestabat; sed ipsius Maecenatis, quae interdum allium oboluerunt, narrante Nostro in Epod. III, cum in eius coena allium comedisset:

At si quid unquam tale concupiveris,
Iocose Maecenas, precor
Manum puella suavio opponat tuo.

tum praeterea quia vox *Fragrantia,* sic nude et per se posita, mediae foret significationis, et tam malum quam bonum odorem indicare posset: ut iterum Martialis I, 87.

Ne gravis hesterno fragres, *Fescennia, vino.*

Valerius Flaccus, de Harpyiis, IV, 493.

Fragrat *acerbus odor, patriique expirat Averni*
Halitus.

Quamobrem, ut vitentur haec incommoda, melius est ut cum potioribus membranis, meis certe Leidensi, Graeviano, Reginensi cum aliis, legamus *flagrantia,* cuius verbi facilis est interpretatio, nec exemplis aut illustratione est opus.

28. *Interdum rapere occupet*] *Occupet* habent editiones, credo, omnes, iam inde a principe illa Veneta et Germanica Loscheri. Silent quoque interpretes, Lambinus, Cruquius, Torrentius, Pulmannus, etc. quasi omnes quos viderint Codices sic exhibeant. At ex meis melior maiorque pars habet *occupat*, Graevianus certe et Reginensis, Zulichemianus, Galei, Battelianus, Magdalenensis, et duo Bodleiani: quibus accedunt Acron Scholiastes et Cruquii commentator, siquidem interpretantur *occupat*, *expetit.* Neque tu dubites, quin plerique aliorum codices sic clare exhibuerint; etsi id dissimulent editores Recte vero *occupat;* ut *detorquet*, *negat:* et sententia est, Dum aut osculari se abs te patitur, aut grata protervitate negare simulat, aut ipsa prior occupat et oscula a te sumit. Nihil certius. *Magis poscente*, est, magis quam tu ipse qui poscis.

XIII.

1. *Ille et nefasto te posuit die*] Vide modo totum locum:

Ille et nefasto te posuit die
Quicumque primum, et sacrilega manu
Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem opprobriumque pagi:
Illum et parentis crediderim sui
Fregisse cervicem.

Ita omnes ubique libri, et scripti et editi; *Ille et nefasto:* neque aliter hodie apud Diomedem Grammaticum veterem p. 513. Quocunque tamen te vertas, nullum in his verbis sententiae exitum invenias. Sive enim hoc modo construxeris verba, *Ille, quicumque primum posuit te nefasto die etc.* nihil reliquum erit quo *ille* pertineat: sive, ut vulgo solent, ordinaveris, *Ille et posuit te nefasto die, quicumque primum;* quid, obsecro, erit, quo referatur *quicumque?* Subaudiendum, inquiunt, *posuit:* ille *posuit* te nefasto die, quicumque primum *posuit.* Vah, ut execraretur tam inficetam stribliginem, si ad vivos redire posset Horatius. Quid moramur in redarguenda barbarie? lege, ut edidimus,

Illum, ô, *nefasto te posuit die*
Quicumque primum, etc.
Illum *parentis crediderim sui*
Fregisse cervicem.

Iam, opinor, agnoscis Horatii genium: quid enim clarius rotundius, acrius dici possit? Repetitio τοῦ *illum* indignationem ostentat, ut paullo infra,

Te *triste lignum,* te *caducum.*

Atque haec prius commentatus eram, quam sagacissimi Nic. Heinsii codicem nactus essem: ubi cum summa voluptate comperi coniecturae nostrae tantum virum accedere. Legit enim, *Illum et nefasto.* Optime; praeterquam quod non viderit cum illo *et* languere sententiam; et necessario reponendum esse; *O;* quod magnam vim et acrimoniam orationi impertit.

8. *Ille venena Colchica Et quicquid usquam*] Ita editiones, opinor, omnes; et maior pars membranarum, *Colchica:* et sic Noster alibi Epod 5.

Flammis aduri Colchicis:

Et 17.

Cales venenis officina Colchicis.

Sed quid opus est, ut syllaba ultima ad sequentem versum reiiciatur? cum pari, si non maiore, elegantia dicere potuerit *Venena* Colcha: et sic certe vetustissimi Codices Cruquii et aliorum, ut et ex nostris Graevianus et Galei: Reginensis vero *Colchia,* ut et unus Bersmanni; unde error videtur primum emanasse. *Colcha* venena pro *Colchica;* ut *Marsi duelli, Italo caelo, Mauris iaculis,* de quo vide nos ad Carm. I, 22. Propertius III, 2.

Tuque tuo Colchum *propellas remige Phasin.*

uti ex libris scriptis edidit elegantissimus Bronkhusius, cum antea ferretur *Colchon:* atque idem ad Propert. I, 1. probat hic loci apud Horatium *Colcha*, ex Ovidio in Metam. VIII, 394.

Sed postquam Colchis *arsit nova nupta* venenis.

Cui addas et sequentia, Metam. XIII, 24.

Litoraque intravit Pagasaea Colcha *carina.*

Heroid. VI.

Hanc tamen, o demens, Colchisque *ablate* venenis.

et XVI.

Laesa nec est Colcha *Thessala terra manu.*

Amor. III, 3.

Quo duce, trabs Colcha *sacra cucurrit aquas.*

Fast. III, 875.

Pervenit in Colchas *aurea lana domos.*

Sidonius Carm. XXIII, 274.

Qui iactos super arva Colcha *dentes*
Expavit.

Martialis XII, 57.

Cum secta Colcho *luna vapulat rhombo.*

ubi perperam Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. II, 575. corrigere iubet *Iolco rhombo.* Dolet insignem Virum non attendisse ad analogiam. Regionis nomen est *Colchi;* inde adiectivum gentile *Colchus*, et possessivum *Colchicus;* sic ab *Italia* gentile *Italus*, possessivum *Italicus;* et sic alia sexcenta. Iam id poëtis familiare, ut gentilia pro possessivis usurpent, sive, ut Graeci dicunt, *ἐθνικὰ ἀντὶ τῶν κτητικῶν*; ita *Itala* arva pro *Italicis*, venena *Colcha* pro *Colchicis.* Atqui *Iolcus* nomen urbis tantummodo est, non etiam adiectivum gentile: neque *Iolco rhombo* dicere possis, sed *Iolcio:* quippe *τὸ ἐθνικὸν* est *Iolcius*, et *τὸ κτητικὸν*, *Iolciacus.*

17. *Miles sagittas et celerem fugam Parthi*] Irascor membranis veteribus, quod constanter adeo lectionem hanc repraesentent *celerem fugam:* certe cessavit hic bonus Horatius, si eo modo scripsit. Videamus, quid per *celerem fugam* commode notari possit. Noster Carm. II, 7.

Tecum Philippos et celerem fugam
Sensi, relicta non bene parmula.

et IV, 8.

non celeres fugae
Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae.

Virgilius Aen. III, 243.

celerique fuga *sub sidera labsae*
Semesam praedam et vestigia foeda relinquunt.

Silius Italicus XVII.

Impletur terrore vaga cuncta Africa pulsis
Agminibus, volucrique fuga *sine Marte ruentes*
Tendunt attonitos extrema ad litora cursus.

ubi obiter annotandum, *sine More* potius quam *sine Marte* legi oportere. Martialis VIII, 56.

Risit Tuscus eques, paupertatemque malignam
Reppulit, et celeri *iussit abire* fuga.

Iuvenalis XV, 75.

Terga fugae celeri *praestantibus omnibus instant.*

In his omnibus, et aliis, opinor, quibuscunque locis, non ficta et suspecta, sed *vera* fuga intelligitur, ubi *celerem* nominant. Quid ergo? an quid causae erat, ut miles Romanus *veram* Parthorum fugam *perhorresceret?* ut victores usque adeo timerent victos et fugatos? Haud vidi magis. Atqui aliud erat in Parthis perhorrescendum, ne astuta scilicet fugae simulatione, et incaute sequentes hostes sagittis figerent aversi, et statim versis equis redeuntes maiore cum impetu incursarent. Id cum ex historia compertissimum est, tum et omnibus fere poëtis decantatum. Propertius III, 7.

Parthorum astutae *tela remissa fugae.*

IV, 3.

Subdolus *et versis increpat arcus equis.*

Valerius Flaccus VI, 688.

Nunc fuga *conversas spargit* mentita *sagittas.*

Statius Silv. V, 2.

Quae suspecta *fides, et quae* fuga vera *ferocis*
Armenii?

Seneca Thyeste 383.

Telis, quae procul ingerit
Parthus, cum simulat fugam.

et Oedip. 118.

Vidit et versas equitis sagittas,
Terga fallacis *metuenda Parthi.*

et sic alii bene multi. Quod si Horatius ad haec exempla dixisset, Perhorrescit miles sagittas et *astutam, subdolam, mentitam, suspectam, simulatam, fallacem fugam* Parthi, omne utique punctum tulisset. Nunc cum *celerem* fugam Parthi nominet, quae aut *veram* prorsus indicat, aut certe *falsam* non indicat, ne excusari quidem potest. Sed, obtestor vos, an credibile est, tantum ingenium tam castigato iudicio praeditum adeo turpiter se dedisse? Ego vero Librarios potius quam ipsum insimulaverim; et prosit mihi, si extundere quidquam valeo, quod immunem eum culpae praestare videatur. Enimvero non celerem fugam Parthi, sed celeres ex fuga recursus miles metuebat, ut Noster alibi Carm. I, 19.

Et versis animosum equis Parthum.

Inde Parthi *refugi* appellati, ut Lucan. VI, 50.

Moenia mirentur refugi *Babylonia Parthi.*

Claud. IV, Cons. Honorii. 530.

refugo *quae sit fiducia Partho.*

et I, Cons. Stilichonis. 68.

Torquebat refugum, *Parthis mirantibus, arcum.*

Quid ergo? placetne ut rescribamus,

Miles sagittas et refugam *fugam Parthi.*

Minime vero; neque enim tam inficetam verborum iuncturam apud Nostrum inveneris. Illud et ad sententiam aeque, et ad compositionem melius, et ad receptam lectionem propius convenit, si sic reponas,

Miles sagittas et reducem *fugam.*

Sic *reduces vias* Statius II, 7.

Et tardi reduces vias *Ulixi.*

Lucanus IX, 408.

Irreducemque viam *deserto limite carpit.*

et *reduces gressus* Statius Theb. IV, 771.

tantum reduces *det flectere* gressus
Iuppiter.

et denique *reducem fugam* Prudentius, magnus Nostri imitator; Cathem. V, 104.

Nec non imbrifero ventus anhelitu
Crassa nube leves invehit alites,
Quae, difflata in humum cum semel agmina
Fluxerunt, reduci *non revolant* fuga.

23. *Sedesque discretas piorum*] Ita nostri omnes praeter unum ex recentissimis in Collegio Regio, quem vocant Bembinum: atque is habet *descriptas;* sicut et Lambini aliquot, et Cruquii et aliorum. Et posterior quidem Lectio placuit Gifanio in Indice ad Lucretium: quin etiam in ipsum textum receperunt Lambinus Cruquiusque. Equidem non inficior recte et Latine dici, *sedes descriptas*, ut Cicero, *describere partes urbis, regionem, iugera:* et Tacitus Annal. XI, 19. *Et natio Frisiorum consedit apud agros a Corbulone descriptos.* Sidonius Carm. II, 412.

Halant rura rosis, indescriptosque *per* agros
Fragrat odor.

Omnino tamen melius est, ut cum maiore Codicum parte et vetustis editionibus legamus *discretas sedes*, sive separatas, remotas a sedibus et contagione impiorum. Maius utique hoc est, quam si *descriptas* tantum dixeris, hoc est, certis finibus constitutas, et positis terminis ab impiorum sedibus divisas: sic enim nihilo minus alterae alteras contingere, et communem inter se limitem habere poterant: vel illud potius notaverit τὸ *descriptas;* nempe inter ipsos Pios singulorum sedes descriptas et definitas esse; ne alter alterius limites transiliat. Quorum neutrum hic admittendum. Recte itaque *discretas.* Claudianus Rufin. II, 477.

quaesitor in alto
Conspicuus solio pertentat crimina Minos,
Et iustis dirimit *sontes.*

Virgilius Culice, 374.

Et vastum Phlegethonta pati, quo maxima Minos
Conscelerata pia discernit *vincula* sede.

Statius Theb. IV, 524.

Et Styx discretis *Interflua* manibus *obstat.*

Denique Lactantius, ex hoc ipso Horatii loco, Divin. Instit. VII, 7. *Esse Inferos Zenon Stoicus docuit, et* sedes piorum *ab impiis esse* discretas.

32. *Densum humeris bibit aure vulgus*] Video omnes Manuscriptos constanter in hanc lectionem conspirare. Quo tamen illud *humeris?* Utique satis esset *densum vulgus.* Sed hoc facile condonari posset; sic enim et Ovidius Metam. XIV, 360.

Iussit et in densum trabibus nemus ire videri:

cum *densum nemus* per se sufficeret. Illud peius; quod *aure* hic epitheto destitutum est; unde sicca et ieiuna fit oratio, neque aures implet. Sensit hoc praestantissimus Nic Heinsius, qui in ora sui codicis annotavit, *Forte legendum, hilari.* Ingeniose: sed et propius licet ad vulgatam lectionem accedere, si reponas, *Densum humili;* ut ad *silentium* illud *sacrum* et *admirationem* referatur. Melius tamen, opinor, sententiae consuluisset Noster, si sic scripsisset:

Densum avida *bibit aure vulgus.*

Ducunt huc nos Scholiastae veteres: quorum unus *bibit, avide audit;* alter, *cupidissime audit.* Claudianus in Praef. Cons. Stilich. v. 47.

haec nullis avidam *rumoribus* aurem
Pandit.

Ovid. Pont. III, 4.

Nos ea vix avidam *vulgo captata per* aurem
Scribimus.

Et nescio an fortasse ita scripserit, et illud *Humeris* ex Glossa in ipsum versum irrepserit.

38. *Dulci laborum decipitur sono*] *Laborum* habent cum veteres editiones, tum et plerique scripti. Unde ambigua evadit oratio; ubi nescias fere, utrum *decipitur laborum,* an *sono laborum* construi debeat. Equidem nullus dubito, quin qui primi hanc lectionem commenti sunt, *τὸ laborum* ad *sono* retulerint. Superabat scilicet eorum captum elegantissimus ille Hellenismus, qui in potioribus membranis adhuc conspicitur,

Dulci laborem *decipitur sono.*

Ita duo codices Turnebo visi, totidemque Torrentio; et ex nostris Bodleianus, et pro varia lectione Colbertinus: accedit et Battelianus, qui habet *labore.* Recte vero *decipitur laborem.* Nam in figurato et poëtico sermone Passiva, pariter ac Activa sua, cum casu quarto construuntur. Ergo uti dicimus, *decipere, fallere laborem, curas etc.* ut Noster alibi,

Molliter austerum studio fallente laborem:

Ovid Metam. V, 60.

Brachia docta movent, studio fallente laborem:

et XIV, 121.

Cum duce Cumaea fallit *sermone* laborem:

Statius Theb. XII, 230.

Cum tamen illa gravem luctu fallente laborem:

Ovid. Trist. IV, 10.

Sic tamen absumo decipioque diem:

ita passive dicere licet, *decipi laborem.* Ut Virgil. Aen. I, 717.

Expleri mentem *nequit, ardescitque tuendo.*

Lucan. IX, 713.

Pluribus ille notis variatam pingitur alvum.

et sic alii non raro: praesertim in Participiis nihil hac figura frequentius.

40. *Aut timidos agitare lyncas*] Editio Loscheri, *timidas:* atque ita unus codex Lambini, et alter Bersmanni. Neque aliter optimus noster Reginensis cum Graeviano, Petrensi, Galei, et a manu secunda Batteliano. Sane faeminino genere proferunt Virgilius, Plinius, Statius, aliique. Neque *εὐφωνίας* causa variandum erat genus; ut vitaret homoeotelenton: quippe in *timidas* ultima longa est, in *lyncas* brevis: et proinde diversus est sonus, neque aures offendit. Retinemus tamen *timidos,* auctore Prisciano, qui p. 689. haec habet, *Horatius in II. Carm.* Nec curat Orion leones, Aut timidos agitare lyncas. *Et notandum est de genere, quod masculino genere protulit Horatius, cum Virgilius faeminino in III. Georgicorum,* Quid Lynces Bacchi variae?

XIV. AD POSTUMUM.

18. *Cocytus errans*] Codices nostri Leidensis, Zulichemianus, Reginensis, Magdalenensis, Galei, Petrensis, Bodleianus, *Cocytos,* terminatione Graeca. Atque horum auctoritatem sequimur.

27. *Et mero Tinguet pavimentum superbo*] Nostri quidem omnes *superbo mero:* Lambinus tamen et Fabricius ex suis proferunt, *superbum pavimentum.* Elegans sane pavimenti huius epitheton; quod et suo marmore superbum erat, et quia tam pretioso vino tingueretur. Varro de Re Rust. III, 1. *Quum villam haberet opere tectorio et intestino et pavimentis nobilibus spectandam.* Statius Silv. III, 3.

tu largus Eoa
Germina, tu messes Ciliciumque Arabumque superbis
Merge rogis:

ideo *superbis,* quia germinibus istis et messibus cumularentur. Virgilius Aen. II, 505.

Barbarico postes *auro spoliisque* superbi:

nempe quia auram et spolia ferrent. Lucret. IV, 1171.

posteisque superbos

Unguit amaracino:

hoc est, propter amaracinum superbos. Nihil itaque lectione hac pulchrius, quantum ad sententiam: sed interim, quod et doctissimus Dacierius adnotavit, eadem terminatio toties recurrens.

Tinguet pavimentum superbum

Pontificum potiore coenis,

ingratissimum sonum efficit; qualem studiose evitare solet Noster. Illud tamen fortasse vitio huic mederi potest; si olim legerint aut pronunciaverint, *superbom.* Certe post consonantem v non *um* sed *om* proferebant aetate Augusti, *aevom, divom, Calvom etc.* ut cum ex Monumentis eius aevi, tum ex vetustis Virgilii et Horatii codicibus constat. Esto itaque *superbom* quasi *supervom:* nam in Virgilii Ecloga II. *Atque superba pati fastidia,* codex antiquissimus Romanus *superva* habet, teste Pierio: ut eodem fere sono prolata fuisse olim minime dubitandum sit. Quod si concedatur, de Homoeoteleuti culpa securi esse possumus: neque enim similia refugiunt summi poëtae, ubi etsi non literis, pronunciatione tamen differunt; ut Noster Carm. I, 2. *Iam* satis terris nivis. Virgil. *Aeternis regis imperiis.* Noster iterum Carm. III, 7. *Non sine multis Insomnis lacrimis agit.* Neque tamen damnamus lectionem in plerisque omnibus libris receptam, *mero superbo:* etsi miretur Iulius Scaliger, quo consilio id dixerit Noster. Illud magis displicet, quod, cum *superbo mero* dixisset, statim alterum epitheton subdidit, eandem rem bis inculcans,

Pontificum potiore *coenis.*

Aliam viam tentat Barthius Advers. XXXVI, 14. *In τῷ* superbo, inquit, *si quid mutandum, malim* superbus, *quam cum Lambino* superbum *scribere.* Quo etiam ducit nos Scholiastes Porphyrio: *Superbo, hypallage,* pro *ipse superbus:* et etiam Acron, qui sic verba *παραφράζει, Perfundet pavimentum* negligens heres *vino deorum conviviis digno.* Atque hoc pacto, culpa quidem omni liberaveris Horatium: sed audacis epitheti laude, quae toties feliciter ei cessit, eadem opera privaveris.

XV.

5. *Tum violaria et Myrtus et omnis*] Fabricius ex Manuscripto suo sic edidit,

tum violaria,

Myrtusque, *et omnis copia narium:*

atque ante illum Glareanus ex coniectura sic reposuit. Caeteri omnes libri reclamant, summoque consensu exhibent,

violaria, et

Myrtus, et omnis copia narium.

Quod mutatum ab iis, qui metuebant, ne versus pede claudicaret, et Trochaeo, loco Spondaei, incederet. Atqui aliud curare potius debuerunt: salva enim versus mensura est; siquidem *Myrtus* hic numero plurali legitur, ut ante nos alii monuerunt. Nos id recte ab Horatio factum esse demonstrabimus. *Errant*, inquit Charisius p. 9. *qui omnia genera arborum quartae declinationi solent assignare; inventis ipsis, praesertim apud Virgilium,*

Et vos, o lauri, *carpam, et te, proxima* Myrte.

Contendunt tamen nonnulli, dicentes Laurum *et* Myrtum *esse quartae declinationis, et tantum auctoritate mutari in vocativo casu.* Vides ex Grammaticorum quorundam sententia *Myrtus* probe dici numero plurali. Priscianus tamen p. 717. haec sola arborum nomina ponit, *quercum, laurum, pinum, cornum, ficum, quae tam secundae*, ait, *quam quartae inveniuntur.* Ubi primo perperam omisit *cupressum,* quae utriusque declinationis est, si ulla fides habenda est veteribus membranis. Noster in Arte v. 332. *Levi servanda cupresso:* duo ex nostris codicibus, *cupressu*, Carm. II, 14. *Praeter invisas cupressos:* multi ibi, *cupressus*, ut videbis apud Lambinum, Torrentium, et alios. Epod. V. *Iubet cupressus funebres:* Ita in omnibus fere editionibus iam inde a prima Veneta excusum est: sic antiquissimi nostri Leidensis et Graevianus. Virgil. Aen. III, 64. *Atraque cupresso:* at in antiquis plerisque codicibus, *cupressu* extare iam dudum notavit Pierius. Atque hoc modo in caeteris etiam poëtis variant ubique fere hanc vocem membranae vetustae. Unde id certe pro comperto habeamus, si non in illis auctorum locis, at saltem in usu et consuetudine fuisse, ut *Cupressus* quartae etiam declinationis haberetur. Sed et *Myrtum* male omisit Priscianus, quae declinationis quartae est, non tantum in hoc Nostri loco, sed apud ipsum Virgilium Georg. II, 64.

Sed truncis oleae melius, propagine vites
Respondent, solido Paphiae *de robore* myrtus.

ubi contendo *Paphiae myrtus* esse nominativi pluralis, ut *Oleae*, et *vites:* etsi recentiores Virgilii interpretes aliter accipiant, ut *Myrtus Paphiae* (Veneris) singulari numero efferatur. Sed non ita Servius, qui *Paphiae* interpretatur *Veneriae*, non *Veneris:* et sic post Virgilium alii poëtae; Ovid. Arte III, 181.

Hic Paphias myrtos, *hic purpureas Amethystos.*

Statius Theb IV, 301.

hi Paphias myrtos *a stirpe recurvant.*

Seneca Oedipo. 539.

Amara baccis laurus, et tiliae leves,
Et Paphia myrtus.

Certum igitur est *Paphiae myrtus* plurali esse numero apud Virgilium; et sic Catullus Epithalamio Pelei,

Quales Eurotae progignunt flumina myrtus:
ita potiores codices et editiones, non *myrtos.*

9. *Laurea fervidos Excludet ictus*] Iam olim monuit Lambinus nonnullos Codices habere *fervidos aestus;* caeteri interpretes tacent. Atqui et ipsos non aliter in quibusdam invenisse, licet id dissimulent, inde colligas; quod ex nostris bona pars, Zulichemianus scil Petrensis, Galei, Bodleianus et pro varia lectione Reginensis clare repraesentent *aestus.* Noster alibi Serm. I, 1.

cum te neque fervidus aestus
Dimoveat lucro, neque hiems, ignis, mare, ferrum.

Carm. I, 17.

Hic in reducta valle Caniculae
Vitabis aestus.

et III, 24.

si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
Mundi.

Virgil. Georg. IV, 401.

Ipsa ego te, medios cum sol accenderit aestus.

Haud damnanda itaque haec lectio est, *fervidos aestus:* alteram tamen iure merito ei praetuleris, quam et primae editiones et plures potioresque membranae confirmant,

Laurea fervidos Excludet ictus.

Ovid. Metam VI, 49.

Et breve post tempus candescere solis *ab* ictu.

ubi pariter interpolatum erat a Librariis, qui pro *ictu* substituerunt *ortu.* Idem Metam V, 389.

Silva coronat aquas, cingens latus omne; suisque
Frondibus, ut velo, Phoebeos submovet ictus.

ubi et *ignes* ingesserunt. Sic Lucretius non semel, *radiorum exaugeat ictum, Verberibus radiorum, Gignuntur luminis ictu, Ardoribus ictus, Solis super icta calore.* Ita et alii poëtae: sed vide hic Lambinum, et ad Ovid Metam. V, 389. accuratissimum Heinsium. Audacior tamen caeteris Horatius; illi enim metaphoram temperaverunt vocabulo adiecto, *ictus solis, ictus Phoebi, ictus luminis;* Noster figuratius, *fervidos ictus*, nulla *solis* mentione facta: quae Dithyrambica paene audacia est.

XVI. AD GROSPHUM.

1. *In patenti Prensus Aegaeo*] Barthius in Adversar. XXXVI, 14. veterrimum quendam codicem clare ait habuisse *impatenti;* hoc et postea in Argentoratensis etiam Bibliothecae libro se reperisse. Quid autem sibi velit *impatenti*, neque ille nos docet, neque alius, opinor, quisquam intelligat. Crediderim Typographi erratum esse, et reponendum ibi *impotenti;* quae sane tolerabilis foret lectio. Sic enim Catullus de Phaselo,

Et inde tot per impotentia freta
Herum tulisse.

Et verior tamen et melior est, quam nostri et aliorum codices firmant, et editiones omnes receperunt; *in patenti.* Virgil. Georg. II, 41.

pelagoque *volans da vela* patenti.

Bene enim, prensus in *patenti* mari; ubi nempe longe erat littus, et nullum a tempestate refugium. Caeterum ex Batteliano nostro, legendum esse *patente* potius quam *patenti*, monui ad Carm. I, 25. v. 17.

17. *Quid brevi fortes iaculamur aevo Multa*] Aliud extat in Bodleiano; ut etiam in Colbertino et Regiae societatis codice pro varia lectione; quod prima fronte multis, nisi fallor, mire blandietur,

Quid brevi sontes *iaculamur aevo.*

Unde enim Librariis tam reconditum vocabulum, nisi ab ipso Horatio? Certe id genus hominum vix unquam communia verba delet, et rariora substituit. Re tamen penitius introspecta, damnabunt, credo, *sontes;* et illud alterum loco et sententiae aptius esse deprehendent. Quid *fortes*, ait, multa iaculamur? Quid frustra et nequicquam fortes tot et tanta molimur, mox morituri? Quid refert in tam brevi aevo,

Certare ingenio, contendere nobilitate,
Noctes atque dies niti praestante labore
Ad summas emergere opes, rerumque potiri?

Recte itaque habet *fortes:* et apposite sane Seneca Nat. Quaest. III, 1. *Libet*, inquit, *mihi exclamare illum poëtae inclyti versum,*

Tollimus ingentes animos, *et maxima parvo*
Tempore molimur.

ubi notandum illud *parvo tempore*, ut Horatius *brevi aevo:* et proinde repudiandum est Barthii acumen Advers. XXXVI, 14. qui, *si codices assentirentur*, arcu *sane quam* aevo *legere mallet.* Multa sane brevi aevo molitus est ipse Barthius; et *πολυμαθίας* sive potius *πολυαναγνωσίας* gloriam etiam iuvenis consecutus est: verum enim cum ad Iudicium res deveniunt; *brevi* sane *arcu* plerumque iaculatur, neque ad scopum pertingit.

18. *Quid terras alio calentes*] Locus quidem perdifficilis, et qui multos exercuit,

quid terras alio calentes
Sole mutamus? patriae quis exul
Se quoque fugit?

Alio calentes sole, hoc est *dissitas*, *longe remotas*, ut Virgilius:

Atque alio *patriam quaerunt* sub sole *iacentem.*

Quid ergo est, *mutamus terras remotas? siquidem nemo mutare dici possit terras, in quas nondum pedem intulit:* ut H.

Stephanus ad hunc locum Quem ut nodum expediamus, illud imprimis proderit adnotasse; nempe verbum *Mutare* duplicem recipere constructionem. Exempli gratia, eodem plane sensu poteris dicere, *Mutavit patriam exilio*, *et Mutavit exilium patria.* Curtius III, 17. *Sisines Perses exilium patria sede mutaverat:* quod perinde est, ac si dixisset, *exilio patriam sedem mutaverat:* ut in eadem sententia Virgilius Georg. II, 511.

Exilioque domos et dulcia limina mutant:

et Ovid Fast. VI, 665.

Exilio mutant urbem, Tiburque recedunt.

Iam in hac constructione Locus praesens, sive (ut Scholastici loquuntur) Terminus a quo, ponitur casu accusativo: in illa Locus absens sive Terminus ad quem: quam formam bis vel ter secutus est Noster, ut Carm. I, 17.

Velox amoenum saepe Lucretilem
Mutat Lycaeo Faunus:

et Serm. II, 7.

sub noctem qui puer uvam
Furtiva mutat strigili:

hoc est, ut communius loquuntur, *Lycaeum Lucretili*, et *Strigilem uva.* His semel animadversis, falsum esse apparet Stephanum aliosque, qui contendunt *neminem dici posse mutare terras*, *in quas nondum pedem intulit.* Imo vero in ea *Mutandi* constructione, qua Locus absens est casus accusativi, id semper dicitur: Sic *Faunus mutat Lucretilem*, quo nondum pedem intulit; *Puer mutavit uvam*, quam nondum habuit. Quidni igitur *mutamus terras alio sole calentes:* etsi nondum eas attigimus? Eadem plane loquendi forma est: in eo tantum differunt, quod hic subintelligitur Terminus a quo; *Mutamus terras alio sole calentes*, terrâ nostrâ scilicet. Utique si plene ita dixisset, nihil hic difficultatis esset. Atqui et ex ipsius rei natura id facile subaudiri potest, et ex consuetudine fieri solet. Sic cum absolute dicunt auctores, *Mutare sedem*, *solum*, *larem*, et similia, id tacite *mutare sedem* sede, *solum* solo, *larem* lare. Neque quidquam interest, cum dicis *mutare sedem*, utrum sedem absentem intelligas, subaudita *sede praesente*, an sedem praesentem, subaudita *absente:* ut cum Noster ait Carm. Saeculari,

Iussa pars mutare lares et urbem
Sospite cursu;

nihil refert, utrum *lares et urbem* interpreteris *Romam quo ituri erant*, an *Troiam unde ituri erant.* Imo vero, cum Latini dicere solent *locum ex loco mutare*, ut Plinius Hist. II, 48. *Locum ex loco mutans rapida vertigine:* et II, 37. *Ut volucres sedem ex sede mutantes:* luce ipsa clarius est ita dici, *mutare sedem* quo nondum venerant *ex sede* ubi tunc erant. Recte itaque et de more locutus est Horatius,

quid terras alio calentes
Sole mutamus?

quamvis in eas nondum pedem intulimus. Sed aliam viam insistit vir quidam eruditissimus, qui nodum hunc non solvere, sed discindere conatur, sic locum legendo et distinguendo,

quid terras alio calentes
Sole mutamus patria?

Ingeniose profecto, quicunque est: ipse enim nescio. Illud tantum coniecturae huic adversatur, quod hoc pacto frigeant aliquantulum ea quae sequuntur,

Quis exul
Se quoque fugit?

Perit nempe Antitheti gratia et venustas singularis: *Quis* patriae *exul* se *quoque fugit?* Se ipsum *non fugiet, quamvis* patriam *fugerit:* ut Virgilius,

Nos patriam fugimus, *et dulcia linquimus arva.*

Recte autem *exul patriae*, ut Ovid. Metam IX, 409.

Attonitusque malis, exul mentisque domusque.

21. *Scandit aeratas vitiosa naves Cura*] Ita et Nostri Codices et aliorum, *naves* vel *navis:* et sic alibi Noster Carmin. III, 1.

neque Decedit aerata triremi *Cura.*

Elegans tamen ea lectio est, quam subministrant Excerpta Bodleiana ab annis circiter quadringentis scripta,

Scandit aeratas vitiosa puppes.

Quippe Cura, cum fugientem navem consequitur, posteriorem partem sive puppem scandere debet. Ovid. Metam. VIII, 193.

Iussit et aeratas *impelli remige* puppes.

Virgil. Aen. V, 198.

vastis sonat ictibus aerea puppis.

26. *Et amara lento Temperet risu*] *Lento* habent manuscripti plerique omnes cum editionibus vetustis: unus tantum vel alter *laeto*, quod et editiones aliquot occupavit, Typothetarum magis incuria, ut opinor, quam Editorum consilio. Quid enim ineptius quam *laetus animus laeto risu*, eadem in sententia et prope eodem versu. Sed et illud L*ento* non usque adeo satisfacit. Nemo alius, quod sciam, *lentum risum* dixit. Et cum *amara dixisset* et *temperet*, figura a saporibus ducta; utique eadem metaphora claudere sententiam debuit, hoc vel simili verbo, *Et amara* dulci: vel, *amara* grato *Temperet risu.* Certe, nisi me destituit iudicium, utrumvis ex his *leato illo risu* melius aptiusque exit. Cogitemus igitur, annon aliud verbum lateat, quod et receptae lectioni et metaphorae respondeat: neque diu quaerendum erat; quippe ecce tibi,

et amara leni
Temperet risu.

Nam principio, *Lene* in saporibus opponitur *aspero, austero, acri*: Ut Terent. Heauton. III, 1.

asperum,

Pater, hoc est; aliud lenius *sodes vide.*

Deinde et *lenis risus*, aptissime: ut Cicero in Somn. Scip. *Hic* leniter arridens *Scipio, Quaeso, inquit, ne me somno excitetis.* Et postremo *Lenis, Levis, Laetus* et *Lentus* creberrime a Librariis confundi solent: ut apud Nostrum Carm. III, 18

Lenis *incedas abeasque:*

Colbertinus Codex pro varia lectione, *Laetus.* Carm. I, 18 *Non* levis *Evius;* Codex Noster Reginensis, *letus.* Carm. IV, 6. *Levis Agyieu.* unus apud Cruquium, *Laetus.* Virgil. Aen II, 782.

Leni fluit agmine Tybris:

membranae aliquot Pierii, *Laeto.*

Ovid. Epist. Acontii v. 120.

Quique subest nivei laetus *in ore rubor:*

plerique ibi scripti, *Lenis,* ut testatur Nic. Heinsius. Ovid. Metam. VII, 82.

Sic iam lentus *amor, iam quem languere putares:*

plures ibi *lenis,* et unus, *laetus.* Quidni itaque et hic pariter errare poterant oculi manusve Librariorum? Sed praeterea mihi suspicio est, adhuc peius hic grassatam esse horum hominum audaciam. Vide enim, an non veri sit similius sic totum hunc locum ab Horatio profectum esse:

Laetus in praesens animi, *quod ultra est*
Oderis *curare, et amara leni*
Temperes *risu. Nihil est ab omni*
Parte beatum.

Melius certe videtur, ut secunda persona dirigantur haec ad Grosphum, quam ut sententiose proferantur. Melius quoque, ut ipse Grosphus, quam ut eius *animus ridere* iubeatur: melius denique illud infertur; quod sequitur paullo post,

Et mihi forsan, tibi *quod negarit,*
Porriget hora

tibi nempe, quem prius allocutus sum. Fraudi esse potuit Librariis Hellenismus ille elegans, *Laetus animi.* Velleius Paterculus II, 93 *Marcellus, sane, ut aiunt, ingenuarum virtutum,* laetusque animi *et ingenii, fortunaeque, in quam alebatur, capax.* Symmachus Epist. I, 8. *Ut vos sitis* laeti praesentium. Valerius Flaccus III, 659.

Laetus opum pacisque meae.

Virgil. Aen. XI.

quas laeta laborum
Ipsa suis Dido manibus.

Sic *felix animi* Iuvenalis XIV, 119.

Et pater ergo animi felices *credit avaros.*

Sed plena sunt his poëtarum scripta. Porro *oderis* et *temperes* facile fuit Librariis, patiente id versus mensura, commutare in *oderit*, *temperet:* ita Epod. X, pro *Merges iuveris,* plures membranae *iuverit:* Serm. II, 3. v. 133. pro, *ut demens genitricem* occidis *Orestes;* omnes habent *occidit.* II, 5. v. 90 pro *Difficilem et morosum* offendes *garrulus;* omnes similiter *offendet.*

XVII. AD MAECENATEM.

14. *Nec si resurgat centimanus Gigas*] Sic iterum Carm. III, 4.

Testis mearum Centimanus Gigas *Sententiarum.*

Codices omnes tam mei, quam aliorum, constanter habent *Gigas,* cum editione Veneta et Loscheriana. Solus Muretus in Var. Lection. VI, 12. in quibusdam ait se *Gygen* invenisse, in aliis *Gyan.* Certe ex aliis poëtarum locis nomen proprium hic subesse constat; sed ubique fere, nisi cum obstitit versus ratio, Librariorum ignorantia dissimulatum. Priscianus p. 718. *Hic centimanus, huius centimanus: Horatius in II. Carm. Testis mearum centimanus* Gyges *sententiarum.* Ita quidem Editi. Sed Manuscripti quos vidi quatuor, *Gigas.* Seneca Herc. Oet. 167.

Quis vastus Briareus, quis tumidus Gyges?

et iterum v. 1168.

nec truci rictu Gyges
Pindo cadaver obruit toto meum.

utrobique codex Florentinus longe antiquissimus, *Gygas.* Capitolinus in Maximo c. 8. *Tam crudelis fuit, ut illum alii Cyclopem, alii Busiridem, alii Scironem, nonnulli Phalarim, multi Typhonem vel* Gygem *vocarent:* ubi vetustissimus Palatinus *Gigantem.* In Ovidio nomen proprium servatum est, quia *gigantem* versus ipsi excluserunt: Amor II, 1.

Ausus eram (memini) caelestia dicere bella,
Centimanumque Gygen: *et satis oris erat.*

Fast. IV, 593.

Quid gravius, victore Gyge, *captiva tulissem?*

Trist. IV, 7.

Centimanumque Gygen, *semibovemque virum.*

Sed in ultimo loco codex unus *Gyan*, alter *Giam*, ut adhuc dubium sit, quo nomine Centimanus ille vocandus sit. Quaeramus igitur apud Graecos, in quorum officinis haec omnia conficta sunt, et ad Latinos delata. Et Hesiodus quidem habet *Γύγης* Theogon. 149.

Κόττος τε, Βριάρεώς τε, Γύγης θ', ὑπερήφανα τέκνα.

618.

Κόττῳ τ' ἠδὲ Γύγῃ δῆσε κρατερῷ ἐνὶ δεσμῷ.

714.

Κόττος τε, Βριάρεώς τε, Γύγης τ' ἄατος πολέμοιο.

734. *Ἔνθα Γύγης, Κόττος τε, καὶ ὁ Βριάρεως μεγάθυμος.*

et sic praeter Hesiodum sex vel septem Grammatici, quorum loca videre potes apud eruditissimos Viros N. Heinsium et Munckerum, illum in Notis ad Ovid. Amor. II, 1. hunc ab Hygini Praefationem. Contra Apollodorus non *Gygen*, sed *Γύην* appellat; quin et Hesiodi quaedam optimae notae exemplaria non *Γύγης* in locis iam citatis, verum *Γύης* repraesentant; si Mureto constat fides. Accedit huc, quod *Gyges*, nomen aliunde satis cognitum, priorem syllabam productam habeat, ut apud Nostrum supra, Carm. II, 5.

Luna mari Cnidiusve Gyges.

et III, 7.

Gygen *ille notis actus ad Oricum.*

Virgil Aen. IX, 762.

Principio Phalarim, et succiso poplite Gygen.

Propert. III, 9

Lydia Gygaeo *tincta puella lacu.*

Neque aliter Graeci, ut Bianor in Antholog. Epigram. I, 70

Σάρδιες αἱ τοπάλαι ΓΥΓΟΥ πόλις, ἅιτ' Ἀλυάττου.

et Alpheus ibidem I, 12

Οὐ στέργω βαθυληίους ἀρούρας,
Οὐκ ὄλβον πολύχρυσον, οἷα ΓΥΓΗΣ.

ubi obiter sic emendandum est,

Οὐκ ὄλβον, πολύχρυσος οἷα Γύγης.

siquidem plane auctor respexit ad notum illum Archilochi locum,

Οὔ μοι τὰ ΓΥΓΕΩ τοῦ ΠΟΛΥΧΡΥΣΟΥ μέλει,
Οὐδ' εἷλέ πω με ζῆλος, οὐδ' ἀγαίομαι etc.

ubi caveant tirones, ne *Γυγέω* primam brevem hic habere existiment; nam dissyllabon est, *γεω* in unam syllabam contracto, ut *Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος*. Corrigendus itaque est Anacreon Carmine XV, et in Antholog. II, 47. ubi *Γύγαο* primam corripit, ut nunc quidem legitur:

Οὔ μοι μέλει Γύγαο,
Τοῦ Σαρδίων ἄνακτος,
Οὐθ' αἱρέει με χρυσὸς,
Οὐδὲ φθονῶ τυράννοις.

Certe huic lectioni praeter dialectum etiam ipsa sententia repugnat. Sic enim Graeca haec vertenda essent: *Non curo Gygem; nihili facio Gygem Sardium Regem.* Ergo tum Gyges in vivis esse debuit, cum auctor haec scriberet: at diu ante Anacreontem natum Gyges ille ad plures abierat. Tu vero lege,

Οὔ μοι μέλει τὰ Γύγεω, Τοῦ Σαρδίων ἄνακτος.

hoc est, *Nihili aestimo opes Gygis*, sive, *quas Gyges olim*

habuit. Nam ut Alpheus ille, quem supra citavimus, ita hic scriptor (si is est Anacreon: nam ex iis, quae sub eius nomine hodie feruntur, multa spuria sunt) aperte nimis imitatus est eundem Archilochi locum,

Οὔ μοι ΤΑ ΓΥΓΕΩ τοῦ πολυχρύσου ΜΕΛΕΙ.

Alexander tamen Aetolus, ut in his sane peregrinis nominibus maior est licentia, priorem in *Γύγης* corripuit, Epigrammate in Alcmanem, quod vitiose editum apud Plutarchum *Περὶ φυγῆς*, correctius et integrius dedit ex Anthologia inedita Lucas Holstenius ad Steph Byzantium:

Καὶ μούσας ἐδάην ἑλικωνίδας, αἵ με τυράννων
Θῆκαν Δασκύλεω μείζονα καὶ Γύγεω.

Ita nunc fertur utroque loco *Δασκύλεω:* mendose tamen, nisi auctori errorem potius quam Librariis impingas. Quippe Dascylus sive Dascyles Gygis pater non tyrannus erat, sed privatus Aut scripsit, aut scripsisse debuit:

Θῆκαν Κανδαύλεω μείζονα καὶ Γύγεω.

De Candaule et Gyge tyrannis nota est historia. Quae omnia, ut ad Horatium revertar, dubium quidem faciunt, *Gygesne*, an *Gyes* sit ille Centimanus. Nos tamen plurium scriptorum auctoritatem secuti, prius illud praetulimus: rectene an secus, neque scire nunc fas est, nec hilum interest: neque enim Horatii salus in hoc nomine vertitur.

23. *Volucrisque fati Tardavit alas*] Lambini quidam codices, Bersmanni unus, et ex nostris Petrensis cum Editione Loscheri habent, *volucres.* Et sic etiam legitur apud Servium ad Aen. IV, 610. Quin et vetustiores membranae, quae exhibent *volucris*, id ex antiqua scribendi ratione servant; ut nempe sit quarti casus numeri pluralis, non genitivi singularis Et sic in hac nostra editione accipi volo, *volucris*, hoc est, *volucres.* Elegantius certe *volucres alas fati*, quam *alas fati volucris:* Noster Carm. III, 29. de Fortuna:

Laudo manentem: si celeres *quatit*
Pennas, *resigno quae dedit.*

Virg. Aen. V, 217.

Radit iter liquidum, celeres *neque commovet* alas.

Ovid. Art. II, 45.

Remigium volucres *disponit in ordine* pennas.

XVIII.

3. *Non trabes Hymettiae*] Vir celeberrimus Thomas Gale ὁ *μακαρίτης* sic legebat ex coniectura:

Non trabes Hymettias
Premant columnas ultima recisae *Africa.*

Quod minime contemnendum est: ut ordo sit, non trabes (citreae) ex ultima Africa recisae premunt columnas marmoris Hymettii. Celebres sane erant columnae Hymettiae,

ut Plinius Hist. XXXVI, 3. *Columnas Hymettias non plures sex.* et ibid XVII, 1. *Columnas quattuor Hymettii marmoris.* Val. Maximus IX, 1. *Cn. Domitius L. Crasso obiecit, quod columnas Hymettias in porticu domus haberet.* Trabes autem ex arbore citro ab Africa usque petitae columnis marmoreis imponebantur. Apposite Statius Silv. IV, 2.

Sed mihi non epulas, Indisque innixta columnis
Robora Maurorum.

Recte vero *Trabes* de citro: ut Noster Carm. IV, 1.

Ponet marmoream sub trabe citrea:

et vide insuper ut apte inferatur illud *Recisae,* de trabibus ligneis: ut Carm. III, 6.

Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes.

Atque haec protulisse sufficiat ad Galei coniecturam firmandam Verum cum omnes ubique codices in recepta lectione consentiant, et praeterea ex correctione Galei impeditior paullo et invenustior fiat ordo verborum; satius est fortasse locum sat bene se habentem non sollicitare. Trabes enim supra columnas positae, non e ligno solum, sed e lapide fiebant, ut Architectis notum: et proinde marmor Hymettium tam trabibus conficiendis, quam columnis erat aptum. Plinius narrat in domo Salaucis Colchorum regis trabes fuisse argenteas, Hist. XXXIII, 3. *Sed et illius aureae camerae, et* argenteae trabes *narrantur, et columnae, et parastaticae.* In Veneris domo Smaragdinas trabes super Hyacinthinas columnas ponit Claudianus de Nuptiis Honorii v. 88.

Admiscens artem pretio, trabibusque smaragdis
Supposuit caesas hyacinthi rupe columnas.

Iam ergo *columnae* illa *ultima Africa recisae* erunt columnae marmoris Numidici, quae apud Romanos magno in honore erant, ut multa scriptorum loca testantur. Iuvenalis VII, 182.

Parte alia longis Numidarum *fulta* columnis
Surgat, et algentem rapiat caenatio solem.

Certum illud quod mox v. 23. habetur, *Proximos revellis agri terminos,* clare imitatus est Quintilianus Declamat. XIII. *Quod cives pascebat, nunc divitiis unius hortus est: postquam* proximos quosque revellendo terminos ager *locupletis inundavit.*

30. *Rapacis Orci sede destinata*] Editiones principes, utraque Veneta cum Loscheriana, *fine* habent, non *sede;* unde prior illa lectio posteriores fere omnes occupavit:

Nulla certior tamen
Rapacis orci fine *destinata,*
Aula divitem manet
Herum.

Ubi *Finem orci* Lambinus Dacieriusque extrema et ima

Tartara accipiunt, ubi scelerati poenis exercentur. Perperam profecto, siquid hic indico. Non enim de poenis, sed de morte duntaxat hic agitur; ut et haec ipsa verba, et sequentia quoque clare ostendunt. Dum tu dives, inquit, proximos quosque agros coëmendo tuum undique dilatas et extendis; eiicitur ex paterno lare pauper cliens cum uxore et liberis. Esto autem. Diruitur casa pauperculi, ne latifundia tua dehonestet: ipse inops vagatur, et laris incerti. Quid tum postea? nulla aula Plutoniâ domo sive sepulchro certior locupletem dominum manet, pariter ac humilem clientem. Quid enim? *Aequa tellus pauperi recluditur, Regumque pueris.* Eadem mox aeterna domus utrumque coërcebit, et te, qui novas tibi domos exstruis, et illum, cui antiquo lare excedenti nulla ne conductitia quidem domus superest. Vides, opinor, non posse hic ima Tartara intelligi, nisi una cum divite et pauperem illum clientem eo velis detrudere. Quid quod Nostro haud convenit, Epicureo praesertim, tam iracunde et vehementer in commune locupletibus vitium intonare: ut qui vicina praedia suis iungat et continuet, ei cum Ixionibus et Sisyphis aeternae poenae luendae sint. Quare aliud quid excogitemus, si forte ab omnibus fere Librariis propagata lectio defendi et explicari possit. Ubi illud primum erit inquirendum, quid *Fine* sibi velit, quid *Destinata*. *Destinare*, praeter vulgariores significationes, etiam id notat, describere limites, designare terminos. Curtius IV, 32. *Cum rex urbis futurae muros polenta, ut Macedonum mos est,* destinasset. Vegetius II, 10. *Erat etiam praefectus castrorum — ad quem castrorum positio, valli et fossae* destinatio *pertinebat.* Virgilius in Culice, 591.

Conformare locum capit impiger: hunc et in orbem
Destinat, *ac ferri capulum repetivit in usum.*

Plura vide apud accuratissimum Gronovium Patrem Observ. II, 8. Eodem sensu frequentius dicebant *Designare.* Virgilius Aeneid. V, 755.

Interea Aeneas urbem designat *aratro.*

et VII, 157.

ipse humili designat *moenia fossa.*

Livius Hist. I, 10. *In Capitolium ascendit Romulus, et simul cum domo* designavit *templo Iovis* fines: qui locus notatu dignissimus: aeque enim potuit dixisse, *destinavit fines.* Revertamur iam ad Horatii verba, in quibus elucescere, ni fallor, incipit et sententiae nova species et constructionis: ubi *Destinata* casu patrio accipietur, et ad *Aula*, non ad *Fine* referetur. *Nulla certior*, hoc est, *non certior* (vide Servium ad Georg. I, 125.) aula manet divitem herum, quam pauperem clientem. Qualis vero vel quanta illa aula? *destinata fine Orci*, sive designata et descripta termino ipsius Orci, aeque spatiosa ac ipse Orcus.

Fine eo sensu eleganter dicunt auctores; Ovid. Pont. I, 4.

Ille est in Pontum Pelia mittente profectus,
Qui vix Thessaliae fine *timendus erat.*

hoc est, *Thessalia tenus.* Idem in Halieutico:

Cercurosque ferox scopulorum fine *moratus;*

i. e. scopulorum tenus. Lucretius IV, 628.

Deinde voluptas est e succo fine palati:

Sic ibi legendum, non ut vulgo *in fine:* palato tenus et non ultra, sapores gustamus. Gellius I, 5. Hac fini *ames, tamquam forte fortuna osurus,* hac *itidem* tenus *oderis, tamquam fortasse post amaturus.* Huc etiam pertinet illud Ovidii Metam. II, 131.

Zonarumque trium contentus fine, *polumque*
Effugito australem, iunctamque aquilonibus Arcton:

et illud Senecae de Beneficiis VI, 23. *Vide in quantum corporibus vagari liceat, quae non coërcuit* fine terrarum, *sed omnem in partem sui misit.* Quod si huic interpretationi accedis; iam et aliud restabit ex coniectura emendandum. Quid enim hic faciet *rapacis Orci?* neque vero nescius sum alias sic recte dici, ut Seneca Hippol. 467.

Cum tam rapaces *cerneret* fati *manus.*

et 1152,

Pallas Actaeae veneranda genti,
Casta nil debes patruo rapaci,

i. e. Plutoni. Verum hic, ubi Orcus non *personam* notat, sed *locum;* et de eius *fine,* limite, spatio agitur, iners plane epitheton et otiosum videtur illud *Rapax.* Literae versuum initiales facile in manuscriptis mutabantur; quia plerumque omissae erant a Librariis, ut postea minio scriberentur. Id, opinor, hic loci evenit; et corrigendum,

Capacis *Orci fine destinata.*

Cur, inquit, ex paternis aedibus extorrem agis pauperem clientem? eadem tandem, qua tu, aula habitabit: atque ea ampla satis, quippe quae *Capacis* Orci spatio terminata est. Ovid. Metam. IV, 439. in descriptione Orci,

Mille capax *aditus, et apertas undique portas*
Urbs habet: utque fretum de tota flumina terra;
Sic omnes animas locus accipit ille, nec ulli
Exiguus populo est, turbamve accedere sentit.

Seneca Herc. Fur. v. 658. de Dite,

Fas omne mundi, teque dominantem precor
Regno capaci.

Verum, utcumque haec sic satis speciosa sint; illa tamen, opinor, pluribus arridebit et adlubescet lectio, quam tres codices Cruquiani et ex nostris Zulichemianus subministrant,

Nulla certior tamen
Rapacis Orci sede *destinata*

Aula divitem manet
Herum.

Idque, vel ob unum illum Taciti locum, Annal. I, 8. *Ne, ut quondam nimiis studiis funus Divi Iulii turbassent, ita Augustum in Foro potius quam in Campo Martis* sede destinata *cremari vellent.* Quin et ad has partes vocandus erit Servius, qui ad Aeneid VI, 152.

Sedibus hunc refer ante suis, et conde sepulchro,

Sepulchrum, ait, *sedes vocatur. Horatius: Nulla certior tamen rapacis orci* fine *destinata aula divitem manet herum. Virgilius,* [VII, 3.] *Et nunc servat honos* sedem *tuus, ossaque nomen.* Quamvis enim illud *fine,* quod hic legis, omnes ubique Servii editiones exhibeant, neque nunc nobis facultas detur Membranas consulendi; veri tamen simile est, quod et Lambinus aliique post ipsum animadverterunt, *sede destinata* dedisse olim Grammaticum; cum eo nomine verba adducat, ut sepulchrum probet *Sedem* appellari. Verum esto hoc, ut quisque volet: illud non omittendum, sive *fine*, seu *sede* hic legeris, omnino aptius fore epitheton *capacis* Orci, quam *rapacis.*

XIX. IN BACCHUM.

7. *Plenoque Bacchi pectore turbidum Laetatur*] Vir summo ingenio Dan. Heinsius pro *Laetatur* substituit *Lymphatur:* idque adeo, quia τὸ *metu* in versu praecedente interpretatur, *furore*, *insania*, *lymphatione;* quod et ante illum fecit Torrentius, et post Dacierius. Utrumque perperam: nam et *metu* illic accipiendum pro *timore;* et recte habet *Laetatur* sive gaudet. Hoc enim fingit Horatius, se, cum forte in abditis silvis carmina meditans vagaretur, incidisse in Bacchum cum comitatu Nympharum et Satyrorum: ex hoc viso se et *laetitia* et *metu* affectum esse: et *laetitia* quidem, tum quia propinquo eius numine tactus esset, tum quia amicum sibi Deum vidisset: siquidem Poëtae erant sub Liberi tutela: ut Noster Carm. I, 1,

me gelidum nemus
Nympharumque *leves cum* Satyris *chori*
Secernunt populo:

Epist. I, 19.

Adscripsit Liber Satyris *Faunisque poëtas:*

Et Ep. II, 2.

Rite cliens Bacchi, *somno gaudentis et umbra:*

metu vero, quia mortalis non potest non terreri deorum immortalium aspectu: ut Aeneas ipse, fortissimus licet, toto corpore cohorruit, cum Dii Penates sibi in somno apparuissent, Virgil. Aen. III, 175.

Talibus attonitus visis, *ac voce deorum.*
Tum gelidus toto manavit corpore sudor.

et postea viso Mercurio, Aen. IV, 279.

At vero Aeneas aspectu obmutuit *amens*,
Arrectaeque horrore *comae, et vox faucibus haesit.*

Sponte tamen et Penates et Mercurius se Aeneae conspiciendos dederunt; iustior itaque Horatii *metus*, qui inopinatus et iniussus Bacchi et Nympharum concilium oculis temeraverat. Quippe, ut vulgo tum creditum est, sine magno malo vel summo discrimine nemo umquam Deum aliquem invitum conspexit. Notum illud Homeri Iliados *Υ*, v. 131.

Χαλεποὶ δὲ θεοὶ φαίνεσθαι ἐναργεῖς.

et Callimachi, Hymno in Palladem v. 100.

Κρόνιοι δ' ὧδε λέγοντι νόμοι,
Ὅς κε τιν' ἀθανάτων, ὅκα μὴ θεὸς αὐτὸς ἕληται,
Ἀθρήσῃ, μισθῷ τοῦτον ἰδεῖν μεγάλῳ.

ubi vide plura ad hanc rem apud Illustriss. Spanhemium *τὸν πάνυ καὶ τὸν πανάριστον*. Iure itaque fingit Horatius, sibi, viso Baccho, cor *metu* trepidare; mixta tamen *laetitia*, quia noverat (Carm. I, 17.) *pietatem suam et Musam diis esse cordi.* Recte igitur habet, *turbidum laetatur;* ut intelligamus voluptatem eam cum horrore fuisse iunctam. Quo modo et Lucretius III. 28.

His tibi me rebus quaedam divina voluptas
Percipit, atque horror.

Recte etiam, mens *trepidat* metu et *laetatur;* ut fere Persius dixit, *Laetari praetrepidum cor.* Sed opellae pretium est, ut totus Persii locus hic describatur, cum et explicatione et emendatione egeat, Sat. II, 53.

Si tibi crateras argenti, incusaque pingui
Auro dona feram; sudes, et pectore laevo
Excutias guttas: laetari praetrepidum cor:

ubi perperam magnus Casaubonus *guttas* interpretatur *lacrimas;* et *laevo* pectore, *stulto.* Tu vero lege et distingue; neque mea fide, sed MSti codicis Tho. Galei?

Sudas, *et pectore laevo*
Excutiet *guttas laetari praetrepidum cor.*

Vel, si forte id mavis, *sudes*, et *excutiat.* Quorum hic sensus atque ordo est: *Sudes, et cor praetrepidum* sive properans *laetari excutiat guttas* sudoris *pectore laevo*, sive sinistra parte pectoris, ubi cor salit, et sudor erumpere solet. *Praetrepidum laetari*, constructione Graeca, et tam Persio, quam Horatio familiari, de qua vide nos ad Carm I, 1.

9. *Fas pervicaces est mihi Thyadas*] *Fas est*, ut hic explicant veteres Scholiastae, non significat quod alibi solet, *Licet*, sed *Possibile est:* ut *Nefas* et *τὸ ἀνόσιον* notat et *τὸ ἀδύνατον.* Sed utrovis modo acceperis, non belle cohaeret cum filo totius carminis Metu trepidus poëta, ne forte Bacchus a se conspectus graviter offenderetur, et (ut pulchre iidem Scholiastae) *per mentis perturbationem putans sibi infesto thyrso deum imminere*, deprecatur eius veniam verbis submissis:

Parce, Liber,
Parce gravi metuende thyrso:

et deinde per totum carmen Bacchum ipsum compellat, et propitium sibi facit; *Tu flectis amnes; Tu cum parentis: Te vidit insons Cerberus.* Unde igitur tanta fiducia, ut statim ingerat, *fas est mihi Thyadas et vini fontem* et caetera Liberi Patris miracula vulgo proferre. Haec non sunt verba *metuentis* aut *deprecantis.* Tu vero corrige, reclamantibus licet codicibus,

Fas *pervicaces* sit *mihi Thyadas:*

Bacchum enim his verbis, ut caeteris quae sequuntur omnibus, alloquitur: *Parce,* inquit, quod te inopinus viderim; *fas sit* te a me visum esse, aliis narrare; *liceat* ea quae viderim carmine celebrare. Id enim nisi cum Bacchi venia non ausus fuisset: ut alibi Carm. I, 18.

non ego te, candide Bassareu,
Invitum quatiam; nec variis obsita frondibus
Sub divum rapiam.

Sic et Virgilius, ea quae sub inferis sunt narraturus, prius Deorum et Manium veniam precatur. Aen. VI, 262.

Di quibus imperium est animarum, umbraeque silentes,
Et Chaos et Phlegethon, loca nocte tacentia late,
Sit mihi fas *audita loqui:* sit *numine vestro*
Pandere res alta terra et caligine mersas.

Porro in hoc ipso versu *Thyadas* vel *Thiadas* habent Horatii codices: Orthographia tamen et auctoritas magis postulat, ut *Thyiadas* scribamus. Velius Longus p. 2220. *Quotiens duabus vocalibus interiecta I litera est, duarum consonantium obtinet vicem; sic non erit acephalus versus:*

Thyias *ubi audito trepidant trieterica Baccho,*

et, Troiaque *nunc stares;* *et,*

Aio *te, Aeacida, Romanos vincere posse.*

Sed tamen editum est *Thyas* etiam apud Velium, plane contra ipsius Velii effatum: tria enim exempla profert, ubi duabus vocalibus I interiicitur, *Aio, Troia, Thyias.* Versus autem est Virgilii Aen. IV, 302.

Thyias, *ubi audito stimulant trieterica Baccho.*

Ita olim in suis codicibus Velius reperit; ita, teste Pierio, nunc exhibet vetustissimus Codex Mediceus. Ceteri tamen apud Pierium *Thyas;* et sic Inscriptio apud Gruterum p. 599, I. ATENNIA THYAS. Eadem est diversitas etiam apud Graecos *Θυάδες* nunc legitur in editionibus Aeschyli, Sophoclis et aliorum: at Hesychius cum vocali gemina *Θυιάς, Βακχίς·* ubi ipse literarum ordo de scriptura dubitare non sinit. Placet igitur *Thyiadas*, ut *Agyieus, Harpyia, Ilithyia, Orithyia.*

15. *Disiecta non leni ruina*] Editiones principes Veneta et Loscheri, cum recentioribus codicibus, habent *levi. Non levi ruina,* ut Seneca Phoenissis v. 284.

atque urbes movet
Graias in arma: non levis *fessis venit*
Ruina *Thebis.*

Sic *gravis ruina*, ut Noster Serm. II, 8.

Interea suspensa graves *aulaea* ruinas
In patinam fecere.

Rectius tamen vetustiores membranae *leni*, ut Blandiniae Cruquii, et ex meis Leidenses, Graevianae, et ex prima manu Reginenses. *Non leni*, i. e. *crudeli:* quippe Pentheus a matre lymphata vivus discerptus est. Male igitur τὸ *levi* hic praeferunt editiones quaedam, etiam recentes: neque enim in eo loco Trochaeum, ut *non le*, admittere solet Noster. Nam quod vir eruditus id ab Alcaeo factitatum observat, ut

Ὦ Βακχὶ, φάρμακον δ' ἄριστον,

et,

Μελιχρὸν αὐτὰρ ἀμφὶ κόρσα.

id quidem verum est, sed nihil ad Horatii morem. Quin et in Sapphico carmine, Trochaeum in secundo loco saepe adhibuerunt et Alcaeus et Sappho, ut

Ποικιλόφρον ἀθάνατ' Ἀφροδίτα,
Παῖ Διὸς δολόπλοκε, λίσσομαί σε·

quod secutus est etiam Catullus, ut in XI.

Seu Sacas Sagittiferosque Parthos:

et LII.

Otium, Catulle, tibi molestum est:

tamen data opera Noster a Trochaeo in eo loco abstinuit, tam in hoc Sapphico versu, quam in illo Alcaïco. Idque optimo consilio factum; nempe ut versus illi *tardiores paullo graviores que venirent ad aures:* nam sine spondaeo celeres nimium volubilesque et sine pondere feruntur. Vide nos ad Carm III, 2. v. 1.

23. *Rhoecum retorsisti leonis*] Et iterum Carm. III, 4. v. 55.

Quid Rhoecus *evulsisque truncis Enceladus?*

Ita nunc editiones pleraeque contra omnium membranarum fidem, quae summa constantia habent *Rhoetum*, vel *Retum*, vel *Rethum;* ut semper scribatur litera T, non C. Solus Cruquius ex uno codice profert *Rhoecum:* idem tamen fatetur C in litura fuisse; ut ex prima manu etiam iste codex exhibuerit *Rhoetum.* Neque aliter habent editiones veteres ante annum MDL. Quicumque primus immutavit, id videtur fecisse auctoritate Apollodori, qui unum ex Centauris *ΡΟΙΚΟΝ*, *Rhoecum* memorat, lib. III, c. 9. *Κένταυροι ΡΟΙΚΟΣ καὶ Ὑλαῖος:* quo modo et Aelianus XIII, 1 *Δύο τῶν Κενταύρων Ὑλαῖός τε καὶ ΡΟΙΚΟΣ;* et Callimachus Hymno in Dianam v. 221.

Οὐδὲ μὲν Ὑλαῖον τε καὶ ἄφρονα ΡΟΙΚΟΝ ἔολπα.

Quin et praeter illum Centaurum, nomen *Rhoecus* aliunde

erat Graecis notum, ut *ΡΟΙΚΟΣ* ille, de cuius amoribus cum Nympha Hamadryade vide Scholiastem Apollonii Rhodii ad lib. II, v. 479. et Samius ille Architectus et Plastes apud Herodotum III, 60. et Pausaniam lib. VIII, de quo et Plinius XXXV, 12. *Sunt qui in Samo primos omnium Plasticen invenisse* Rhoecum *et Theodorum tradant.* Esto igitur, si velint, Centauri nomen *Rhoecus:* quid hoc ad *Gigantem*, de quo agit Noster? Gigantem certe nemo Graecorum, quod sciam, *ΡΟΙΚΟΝ* nominavit. Quamquam et Centaurum illum non *Rhoeci*, sed *Rhoeti* nomine scriptores Latini appellent, aut alios credo auctores, aut alios codices secuti: ut Virgil. Georg. II, 456.

Centauros leto domuit. Rhoetumque *Pholumque,*
Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.

ita omnes Pierii codices, nullus *Rhoecum.* Ovid. Metam. XII. de pugna Centaurorum cum Lapithis. v. 271.

Ecce rapit mediis flagrantem Rhoetus *ab aris.*

et 285.

Gaudia nec retinet Rhoetus.

et 301.

Rhoetus *et ipse suo madefactus sanguine fugit.*

Ita omnes apud Heinsium scripti. Valer. Flaccus I, 141.

multoque insanus Iaccho
Rhoetus.

Et III, 65.

Rhoetus *iniqui*
Nube meri.

Sic omnes utrobique membranae tam Heinsii, quam Carrionis. Lucan. VI, 390.

Teque sub Oetaeo torquentem vertice vulsas,
Rhoete *ferox, quas vix Boreas inverteret, ornos.*

ita editiones veteres cum codicibus Pulmanni et Bersmanni: male magnus Grotius in suis editionibus, *Rhoece.* Claudianus in Nuptias Honorii, praefat. v. 13.

Centauri Faunique negant; quae flectere Rhoeton,
Quae rigidum poterant plectra movere Pholum?

Iam vides Latinos uno consensu *Centaurum* illum *Rhoetum* appellasse: ut fortasse controversia movenda sit de lectione *ΡΟΙΚΟΣ* apud Callimachum, Apollodorum, et Aelianum. Verum hoc esto, ut liber. Sed nulla interim ratio est, cur in *Gigantis* nomine codicum omnium scripturam repudiemus, praesertim cum omnia, quae apud Graecos extant huius vestigia lectioni huic patrocinentur. Apollodorus I, 6. de pugna Deorum et Gigantum. *Τῶν δὲ λοιπῶν Ἀπόλλων μὲν Ἐφιάλτου τὸν ἀριστερὸν ἐτόξευσεν ὀφθαλμὸν, Ἡρακλῆς δὲ τὸν δεξιόν, Εὔρυτον δὲ θυρσῷ δρυὸς ἔκτεινε Κλύτιον δὲ φασὶν, Ἑκάτη, μᾶλλον δὲ Ἥφαιστος βαλὼν μύδροις.* Ubi obsecro te quid haec sibi volunt. *Εὔρυτον δὲ, θυρσῷ δρυὸς:* hoc est, *Eurytum autem thyrso quer-*

cus peremit Hercules? Quid, malum, Hercules cum *thyrso* pugnans? anne *clavam* tum perdiderat? codex manuscriptus pro δρυὸς habet διός. Corrigendum sine dubio, *Διόνυσος*, ut et ante nos vidit Doctissimus Galeus ad locum. *Ex Gigantibus*, ait auctor, *Ephialtem sagittis confecerunt Apollo et Hercules, Eurytum thyrso interemit Bacchus; Clytium occidit vel Hecate vel Vulcanus.* Habemus iam, opinor, gigantem, quem quaerimus. Vide enim: *Eurytus* a Baccho peremtus est, secundum Apollodorum: *Rhoetus* ab eodem Baccho secundum Horatium. Nimirum iste *Eurytus* idem est, qui *Rhoetus:* et omnino pro *Εὔρυτον* rescribendum est *Ροῖτον· οι* et *υ* apud Graecos eodem sono proferebantur; unde passim in scriptis Codicibus confundi solebant, ut mille locis videre est apud Suidam, Hesychium, et alios Pro *Ροῖτον* igitur scriptum erat *Ρύτον*, inde correctores dederunt *Εὔρυτον.* Neque nos moveat, quod ille Thyrso, Noster sub Leonis specie Bacchum pugnasse dicat: nam in fictis fabulis pro lubitu mentiebantur auctores veteres. Apud Hyginum inter nomina Gigantum habentur, *Ephialtes, Erytus:* ubi ex Apollodoro rescribunt *Eurytus;* ego et hic quoque reposuerim *Roetus.* Scholiastes Hesiodi ad Theogoniam, *Nomina*, ait, *Gigantum sunt haec*, *Ἀγκυονεὺς, Ἐγκέλαδος, Πορφυρίων, Μίμας, Φοῦτος, Ὄμβριμος.* Iterum pro corrupto illo *Φοῦτος*, repono *ΡΟΙΤΟΣ.* Haec sola, ni fallor, nunc apud Graecos restant vestigia huius nominis seu *Rhoeti* sive *Rhoeci:* et in his, ut vides, litera T est, non K; ut longe facilius ex eis extundas *ΡΟΙΤΟΝ* quam *ΡΟΙΚΟΝ.* C tamen vel K retinet Naevius in Carmine Belli Punici primo, cuius locus extat apud Priscianum p 669. sic ad Saturnios versus reducendus:

Inerant signa expressa, quomodo Titani,
Bicorpores Gigantes, magnique Atlantes,
Rhuncus *atque* Purpureus, *filii Terrâs.*

Nam sine dubio Rhuncus ille et Purpureus iidem sunt, ac *Rhoecus* sive *Rhoetus* et *Porphyrion* apud Horatium et alios. Codex Prisciani scriptus habet *Runcus*, alter *Ruchus. Rhoetum* tamen clare confirmat Sidonius Apollinaris Carm VI, 24.

Pindus, Othrys, Pholoë, dextris cecidere Gigantum.
Decidit et Rhoeti *iam gravis Ossa manu.*
Sternitur Aegeon, Briareus, Ephialta, Mimasque
Arctoas sueti lambere calce rotas.
Enceladus *patri iacuit, fratrique* Typhoeus,
Euboicam hic rupem sustinet, hic Siculam.

24. *Horribilique mala*] Sententia quidem comperta est; Bacchum scilicet in Leonem se transformasse, et sub ea specie cum Rhoeto pugnasse: sed verba non adeo clare id indicant,

Rhoetum retorsisti leonis

Unguibus horribilique mala.

Nihil enim verba haec vetant, quin verum Leonem intelligas; quales cum Tigridibus et Pardis multos in comitatu habere solitus est Bacchus. Quare vide, annon forte rescribendum,

Rhoetum retorsisti leonis
Unguibus horribilisque *mala.*

et ordo erit, *Tu horribilis unguibus malaque leonis retorsisti Rhoetum.* Ea particulae *que* structura familiaris Horatio est, ut mox in hoc ipso Carmine,

*ore pedes tetigit*que *crura.*

III, 1.

*Moribus hic melior*que *fama.*

et III, 4.

*Ludo fatigatum*que *somno.*

Verum quidem est, quot hodie extant codices *horribili* habere: at non ita olim, quantum ex vetere Scholiasta Acrone licet coniicere; sic enim ille, Horribilique mala) *maxilla* metuendus Certe haec interpretatio est, non τοῦ *horribili*, sed τοῦ *horribilis.*

XX. AD MAECENATEM.

1. *Nec tenui ferar*] Codices nostri, Reginensis et Petrensis,

Non usitata, non *tenui ferar.*

3. *Neque in terris morabor*] Graevianus, Reginensis, Galei, Magdalenensis, Bodleianus cum pluribus Torrentii, *terra.*

6. *Non ego quem vocas Dilecte Maecenas obibo*] Nolim haec sana praestare, quamvis ita exhibent omnes scripti editique. Laborant autem interpretes, ut sensum aliquem extundant. Quibusdam *quem vocas* est, quem *ad coenam* vocas; ut Catullus,

Quaerunt in trivio vocationes.

et,

Qui tunc vocat *me, cum malum lègit librum.*

et Plautus in Sticho.

Negare nulli soleo, siquis me vocat.

Verum haec interpretatio parasiti potius gulam, quam gratum Clientis animum exprimit: Quasi vero maius esset cum Maecenate pulpamenta comedere, quam vitam, pecuniam, et agrum in Sabinis ei debere. Aliam igitur viam insistunt Interpretum pars melior, et sic locum interpungunt,

non ego, pauperum
Sanguis parentum, non ego quem vocas
Dilecte, Maecenas, obibo.

ut sententia sit; non ego, quem sic tu compellare soles *o dilecte:* sive, quem tu Dilectum vocas. Sed neque haec interpretatio multo melior est altera. Nam primo, ab ambiguo laborabit sententia, quo vitio minime tenebatur No-

ster: quippe si puncta, ut olim, abfuerint, quis non potius *Dilecte* cum *Maecenas* coniunxerit? ut alibi, *Clare Maecenas eques*, *Iocose Maecenas docte:* et Statius Silv. II, 4. ad Meliorem Atedium,

quo tu, Melior dilecte, *recluso*
Numquam solus eras.

Deinde, inepte hoc et alieno prorsus loco ponetur, *Egò pauper, ego quem Dilectum vocas, non obibo:* quasi eo magis mirum foret, se non obiturum esse, quod a Maecenate diligeretur. Recte et acute Vir magnus Iulius Scaliger, *Illa tamen*, inquit, *non conveniunt loco*, Non ego, quem vocas Dilecte, Maecenas, obibo: *Quid enim? quod πάθος? Imo nihil mirum, poëtam qui placeat Maecenati, interire.* Sed tantum absunt, ut Horatium intelligant, ut ne Scaligerum intellexerint. Scripsit enim Scaliger, *Imo nihil mirum, poëtam qui placeat Maecenati*, non *interire*, hoc est, Scripta eius immortalia fore Male Typographus negativam particulam omisit. Quid multa? sine dubio sic construendus est locus, *Non ego, non ego obibo, quem vocas Sanguis pauperum parentum.* Hic nihil iam ineptum; hic pulchre habet Antithesis; non ego, quem pauperis Libertini filium vocas, obibo: Neque paupertas neque ignobilitas generis obstabit, quo minus sempiternum nomen ex scriptis meis consequar. Sed quale, quaeso illud, quod *a Maecenate* se vocari narrat Libertini filium? Quid? an ille umquam Horatio suo ignobilitatem exprobraverit? Ille ne ut hoc fecerit, *qui non* (Serm. I, 6.

Ut plerique solent, naso suspendit adunco
Ignotos:
Qui referre negat, quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus:
qui turpi secernit honestum,
Non patre praeclaro, sed vita et pectore puro?

numquam hoc serio Maecenas. Proinde aut *ludo iocoque* se sic a Maecenate *vocari* solitum intelligamus, aut, quod fortasse melius est, sic levi mutatione locum emendemus,

Non ego, Pauperum
Sanguis parentum, non ego quem vocant,
Dilecte Maecenas, obibo.

quem Rivales scilicet et Invidi sic sugillare solent:

Quem rodunt omnes libertino patre natum.

Proclive autem fuit Librariis pro *vocant* substituere *vocas,* quia statim sequitur vocativus singularis, quo cum iungendum id esse pro sua sapientia existimabant.

10. *Et album mutor in alitem Superne*] Ita Codices plerique omnes *superne;* et sane ultimam corripit auctoritate Lucretii, cuius hoc est libro VI, 543

Terra superne *tremit, magnis concussa ruinis.*

et sic *inferne* ibidem v. 696.

Tecta superne *timent, metuunt* inferne *cavernas.*
Similiter et Prudentius Peristeph. XII, 39.

Omnicolor vitreas pictura superne *tinguit undas.*

et Cathem. III, 10.

Denique quod sumus aut agimus,
Trina superne *regat pietas.*

ubi Nic. Heinsius *interne* etiam notat ex Ausonio, Epist. V.

Implicitum quam te nostris interne *medullis.*

Cui addas ex carmine de Burdigala eiusdem,

Distinctas interne *vias mirere domorum.*

Festus denique Avienus in Orae Maritimae descriptione,

nullus aethram discutit
Superne *venti spiritus, pigra incubat*
Caligo terras.

Legat itaque, qui volet, et in Horatio *superne.* Verum cum disertissimus Muretus asseveret vetustos quosdam codices habere *superna;* et sic e Nostris Zulichemianus, si Heinsianis Excerptis fides: quibus favent Leidensis et Magdalenensis noster, ubi habetur *supernae:* melius videtur, ut cum Mureto reponamus,

et album mutor in alitem
Superna, *nascunturque leves.*

Neque enim apud ullum politiores aevi poëtam, correptam in his adverbiis ultimam invenies; neque tam aptum hic et appositum est *Superne*, quam *Superna.* Quippe *superna* nihil aliud notet, quam Supernas corporis partes: at *Superne*, magis quae supra corpus et caput sunt, quam superiora corporis. Elegans vero constructio est, a Graecis hausta, *Mutor superna* in alitem: ut Ovid. Metam. IX, 81.

Sic quoque devicto restabat tertia tauri
Forma trucis: tauro mutatus membra *rebello.*

Neque vero formides syllabarum earundem concursum, *Superna nascuntur:* sic enim Virgilius, *Achaica castra, Dorica castra;* et plura similia.

13. *Iam Daedaleo ocior Icaro*] Miror equidem, cur Icari exemplo hic uti voluerit Noster. Quid opus erat, ut male sibi ominaretur? Melius profecto sapuit Carm. IV, 2.

Pindarum quisquis studet aemulari,
Iule, ceratis ope Daedalea
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.

Quisquis ergo *Icari* exemplo volaverit, sive *ocior* sive tardior nihil interest, is certe male rem gesturus est, et temerariis ausis excidet in aquis periturus. Vix crediderim tam nasutum poëtam a tam sinistro omine non sibi cavisse. Codex noster Leidensis plus DCCC annorum pro *ocior* habet *notior.* Nimirum iam olim turbabant codices in hoc vocabulo. Quid si rescripseris:

Iam Daedaleo tutior *Icaro,*

Visam geminentis litora Bospori.

hoc est, ego iam in cycnum mutatus, non Icari exemplo, sed *tutis* pennis volabo, et remotas regiones visam. Ovid. Trist. III, 4.

Quid fuit, ut tutas *agitarit* Daedalus *alas,*
Icarus *Icarias nomine signet aquas?*
Nempe quod hic alte, demissius ille volabat:
Nam pennas ambo non habuere suas.

ubi recte acutissimus Heinsius, *agitarit* pro *agitaret:* debuit quoque ex quatuor scriptis *Icarias* pro *immensas,* quod nive ipsa frigidius est. Perperam vero idem contra omnes codices in ipso textu reposuit,

Nam pennas ambo nonne *habuere suas?*

Recte enim veteres libri: *Non* habuere suas: hoc est, Ambo enim pennas habuere *non suas.* sive *alienas, factitias:* cur non igitur aeque ambo aut tuti erant, aut perierunt? nempe hic alte, ille demisse volabat. Virgil. Georg. II, 82.

Miraturque novas frondes et non sua *poma.*

LIBER III.

I.

9. *Est ut viro vir latius ordinet*] Ita quidem codices, quotquot extant: sed excutiamus sententiam, *est ut,* hoc est, *fieri potest,* ut vir viro, sive unus altero, sit ditior, nobilior, melior, gratiosior. *Fieri potest* autem? quid hoc tam mirum? imo ita fieri necesse est; ita semper fuit semperque erit. Cave igitur credas tam frigidam gnomen ab Horatio profectam esse. Corrigo:

Esto, *ut viro vir latius ordinet*
Arbusta sulcis:

hoc est; *concedamus,* alium divitiis, alium nobilitate praecellere: hunc moribus et fama, illum gratia et popularitate pollere: Quid tum? quid proderit? aequa enim lege omnes morientur, tam insignes, quam infimi. Iam hoc, nisi fallor, poëta nostro dignum est. Et firmat nostram coniecturam Scholiastes vetus Cruquii: *est,* ait, *pro* sit. Imo vero *esto* pro *sit.*

39. *Triremi et Post equitem*] In omnibus Bersmanni, Pulmannique et nostris Codicibus; credo etiam aliorum, quamvis illud dissimulent, deest particula *et:* deest etiam in editione Loscheri. Princeps tamen Veneta habet *et,* unde in ceteras manavit. Mollius, opinor, fluet versus, si e legeris syllaba liquefacta:

Decedit aerata triremi,
Postque equitem sedet atra Cura.

ut Virgilius Georg. III, 116.

Impositi dorso atque equitem docuere sub armis.

et Aeneid. X, 893.

Verberat, effusumque equitem super ipse secutus.

43. *Nec Falerna Vitis Achaemeniumque costum*] Illud *que* non editiones modo, sed et codices quos viderim universi exhibent. Corrigendum nihilominus:

Nec *purpurarum sidere clarior*
Delinit usus, nec *Falerna*
Vitis, Achaemeniumve costum.

Nec, *nec*, *ve* vel *aut*, in disiunctionibus rite usurpantur; ut ostendemus ad Epod. XVI, 6. et Serm. I, 6. v. 68.

48. *Divitias operosiores*] Si accederet codicis alicuius auctoritas, legere posses,

Cur valle permutem Sabina
Divitias onerosiores?

ut Noster alibi. Serm. I, 6. v. 99. de divitiis,

Nollem onus, *haud umquam solitus, portare molestum.*

Ovid. Metam. IX, 575. onerosior *altera sors est.* Favet Scholiastes Porphyrio, qui locum hunc sic explicat: *Cur*, inquit, *relicto Sabino agro, sub quo securam vitam ago contentus, appetam amplissimas domuum fundorumque possessiones, quae mihi* oneri *et molestiae sint.* Verum eodem fere redit, sive *operosas* sive *onerosas* opes dixeris: proinde nihil necesse est, ut a recepta lectione recedamus.

II.

1. *Angustam amici pauperiem pati*] Multo plures Codices cum editione Veneta et Loscheri *amice;* de quo dubium fuerit, utrum adverbium sit, an vocativus singularis. Vocativum vero esse vix patitur versus ratio: quamquam Alcaeus, primus huius Metri auctor, unde et nomen ei accrevit Alcaïcum, Trochaeum in eo loco saepe adhibuerit; ut et Hephaestion tradit, et exemplis comperimus: ut

Πὰρ μὲν γὰρ ἄντλος ἱστοπέδαν ἔχει.

et,

Εἴ τις δύναιτο, καὶ παλάμην ἔχοι.

et illud apud Athenaeum lib. X. p. 430.

Οὐ χρὴ κακοῖσιν θυμὸν ἐπιτρέπειν.
Προκόψομεν γὰρ οὐδὲν ἀσώμενοι,
Ὦ Βακχὶ, φάρμακον δ' ἄριστον
Οἶνον ἐνεικαμένοις μεθύσθαι.

quem locum eo integrum citavimus, ut emendatior fieret: vulgo enim *ἀσάμενοι*, et *μεθυσθῆναι* quorum hoc contra versum est, illud et contra versum et sententiam. Sed quamquam, ut iam vides, Trochaeo hic usus est Parens huius carminis Alcaeus; numquam tamen Horatius; sed

ubique Spondeum eo loci posuit: quo autem consilio abstinuerit a Trochaeo, ostendi ad Carm. II, 19. v. 15. Restat igitur, ut *amice* sit adverbium, et constructio sit, *Puer condiscat* amice pati *angustam pauperiem.* Quamquam hoc iam nimium esse videatur: cur enim adeo *amice?* satis profecto est, si *patitur:* ut alibi Carm. IV, 9.

Rectius occupat
Nomen Beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,
Duramque *callet* pauperiem pati,
Peiusque leto flagitium timet.

Quid quod nemo ita locutus est, *amice pati* pro facile et aequo animo? Placetne igitur, ut cum duobus libris Pulm. et plerisque editis legamus,

Angustam, amici, *pauperiem pati.*

quo nos invitant ἐπιγραφαὶ et Tituli huius Carminis in membranis vetustis. Sic Graevianus et Leidensis: *de institutione ad amicos loquitur.* Reginensis: *de instructione ad amicos loquitur.* Acron Scholiastes, etiam manuscriptus: *Hanc oden ad* amicos *generaliter scribit.* Editio Veneta: *Ad* amicos *Paraenetice tricolos.* Sic et alibi Noster amicos suos compellat; ut I, 37.

Tempus erat dapibus, sodales.

I, 27

Impium Lenite clamorem, sodales.

Art. Poët.

risum teneatis, amici.

Epod. XIII.

rapiamus, amici,
Occasionem de die.

ubi tamen contrario errore peccaverunt Librarii; nam ut hic *amice* posuerunt pro *amici,* ita vice versa in Epodo *amici* pro *amice* substituerunt, ut ad eum locum ostendam.

14. *Mors et fugacem persequitur virum*] Tolerabilis sane lectio est *persequitur:* sic enim alibi Serm. II, 7. v. 115.

Frustra: nam comes atra premit, sequiturque fugacem.

et Seneca Controvers. VIII, 4 *Quis miretur eum mori voluisse, quem fugientem quoque Fortuna* persequitur? Variatum tamen olim in libris: nam tres Lambini Codices, et unus Cruquii, cum nostris Graeviano et Petrensi, *prosequitur.* Nimirum facilis et frequens librariorum lapsus erat in praepositionibus compositis; ut qui manibus membranas veteres versarunt, probe sciunt. Quale et hic accidisse crediderim. Quippe, quod alii iam observarunt, aperte hic Noster imitatus est Simonidem, et verbum de verbo reddidit,

Ὁ δ' ἂν θάνατος ἔκιχε καὶ τὸν φυγόμαχον.

Atqui *EKIXE* maius quiddam est, quam *persequitur.* Nam *persequi* nihil aliud est quam *sequi:* κιχεῖν vero est *asse-*

qui, consequi, nancisci, prehendere. Quare nullus dubito, quin Horatius sic scripserit,

Mors et fugacem consequitur virum.

Quid hoc intersit, ex Seneca disces de Beneficiis, V, 5. *Non est turpe non* consequi, *dummodo* sequaris. Curtius adeo apposite, ut ad hunc ipsum Flacci locum respexisse videatur, IV, 55 *Effugit mortem, quisquis contemserit:* timidissimum *quemque* consequitur

16. *Poplitibus timidoque tergo*] Rectius aliquot Lambini et Pulmanni cum meis Petrensi et Galei, *timidove:* et sic Acron Scholiastes, tam editus, quam in Bibliotheca Regiae Societatis manuscriptus. *Aut* poplitibus, *aut* tergo, non utrisque: quid enim opus, ut bis eundem percuteret Mors, cuius unus quivis ictus letalis est. Latinus Pacatus in Panegyrico p 131. *Miles urgere; eminus, cominus, gladiis, hastis, punctim, caesim, ferire: alii* poplitibus *imminere, alii* terga *configere; aut quos cursu non poterant continere,* (lege, contingere) *iaculis occupare.* Ubi nota, *alii* poplitibus, *alii* terga: recte itaque hic *Timidove* non *que.* Livius tamen XXII, 48. Quingenti *Numidae aversam adoriuntur Romanam aciem,* tergaque ferientes *ac* poplites caedentes, *stragem ingentem fecerunt.* Verum, cum de quingentis hoc narret, non de uno milite; nihil vetat, quin et hic intelligamus, *alios* ex quingentis terga ferire, *alios* poplites caedere.

18. *Intaminatis fulget honoribus*] Gifanius in Indice Lucretiano pag. 432 reponit ex codice suo:

Virtus repulsae nescia sordidae in-
contaminatis *fulget honoribus.*

cui adsentiuntur liber unus Lambini, et Pulmanni duo. Quin et editiones Pulmanni et Cruquii ea lectio occupavit. Caeterum vox *Incontaminatus* Livio, Varroni, aliisque usurpata est: *Intaminatus*, ut aiunt, nusquam reperias. Esto. Annon et alia sunt verba apud Nostrum et Ciceronem et alios, quae iam post tot scriptores deperditos singularia sunt, et semel inventa? Certe ut ab obsoleto verbo *Tamino,* composita illa in usu erant, *contaminatus, attaminatus,* quidni et *intaminatus?* Iustin. XXI, 5. *Omnibus ante iuratis viris, ne quis ullam* attaminet *faeminam.* Priscianus p 559. *D in compositione transit in T, ut Attinet,* Attamino, *Attingo.* Capitolinus in Gordiano Tertio, c. 27. *Ita ut nihil quod ad eorum fortunas pertineret,* attaminaret: ubi Casaubonus plura profert exempla ex Ambrosio, Augustino, Aurelio Victore, et Codice Theodosiano. Numquam igitur evincent, quin recte et ex analogia formatum sit *Intaminatus.* Imo vero vox ipsa reperitur apud Cyrillum in Glossario: ita tamen, ut iure cum Ovidio dixeris,

tu non inventa reperta

Luctus cras levior:

Quippe contrario plane sensu ibi ponitur, magisque officit receptae apud Flaccum lectioni, quam si nusquam extitisset. Sic enim Glossographus, *Intaminata*, *ΜΙΑΝΘΕΝΤΑ.* Non nescis, quid sit *μιανθέντα: polluta*, scilicet, *inquinata.* Glossographus alter: *ΜΙΑΙΝΩ, attamino, contamino, inquino, polluo, incesto, violo.* Ergo si fides Glossario habenda est, *Intaminatis honoribus* idem foret, quod *contaminatis;* sententia a Poëtae mente prorsus aliena. Neque vero contemnenda facile est Cyrilli auctoritas. Nam in aliis huius generis Compositis, ubi verbum simplex *pollutionem*, *contagium*, vel *mixturam* notat, praepositio IN non negativa est, sed auget et intendit significationem: sic *intinctus*, *illitus*, *insuccatus*, *incrustatus*, *incoctus*, *infuscatus*, *impicatus*, *immixtus*, *infucatus*, *inauratus*, *inustus*, *inebriatus*, et similia, non negant, verum affirmant. Quidni igitur *contaminare*, *attaminare*, *intaminare* eandem vim habeant; ut *commiscere*, *admiscere*, *immiscere*, et id genus alia? Neque tamen sum nescius, participia quaedam cum IN composita, duplicis esse significationis, et negativae, et affirmativae. Proinde eligat Lector peritus, utrum velit; sive *Intaminatis*, sive *Incontaminatis* honoribus; me quidem volente utrumvis legerit: ita tamen ut ad posteriorem lectionem magis inclinet animus; cum videam Decomposita illa in usu fuisse, apud multos *Incontaminatus*, apud Tertullianum, *Inattaminatus:* De Corona Militis Cap. XV. *Serva Deo rem suam inattaminatam:* quod eo consilio factum videtur, quia compositum *Intaminatus* diversam plane significationem haberet. Sulpicius tamen Severus II, 21. *Dei spiritu praevalentes*, *ut* intaminata *ab ore corrupto et falsis vera miscente intra sua tantum mysteria contineretur historia.* Ubi, si fides editionibus constat, *intaminata* perinde est atque *incontaminata*, *inattaminata.*

19. *Nec sumit aut ponit secures*] Tres ex nostris, Reginensis, Battelianus, Vigorniensis, *Nec ponit aut sumit.* Frustra: prius enim est *sumere*, quam sumtum *ponere.* Seneca Quaest. Natural. I, 7. *Speciem falsi coloris*, *qualem columbarum cervix* et sumit et ponit, *utcumque deflectitur.* Lucanus IX, 200.

Iuvit sumta *virum, iuvit* dimissa *potestas.*

26. *Qui Cereris sacrum Vulgarit arcanae*] Recte vetusti Codices, Graevianus et Reginensis, *volgarit;* non ut quidam ex recentioribus, *Vulgavit.* Porro, est qui legendum autumet,

qui Cereris sacrum
Vulgarit arcanum.

ut alibi Epod. V.

Arcana *cui fiunt* sacra.

Ovid. Epist. Medea.

Per triplicis vultus arcanaque sacra *Dianae.*

Statius Silv. III, 5.

sacrisque *Deorum*
Arcanis *haerere datum.*

Seneca Medea, 912.

Artus iuvat secuisse, et arcano *patrem*
Spoliasse sacro.

idem Hippolyto, 107.

Iactare tacitis *conscias* sacris *faces.*

et Troad. 843.

An sacris *gaudens* tacitis *Eleusin.*

Sed nihil mutandum. Nam et idem valet *arcanae*, ac si *arcanum* dixisset, et figuratius est: sic Virg. Georg. IV, 521.

Inter sacra deûm, nocturnique *orgia* Bacchi:

ubi et editiones veteres et scripti aliquot perperam habent *nocturnaque.*

28. *Fragilemque mecum solvat phaselum*] Primo legendum *Fragilemve*, repugnantibus licet codicibus: centies enim milliesque τὸ *ve* mutatum in *que*, ut sciunt qui manuscriptos tractant. Vetabo, inquit, qui mysteria Cereris revelaverit, *aut* terra sub eodem tecto mecum sit, *aut* mari in eadem navi. Deinde scribe cum Leidensi, Graeviano, Batteliano, et Acrone manuscripto, *phaselon*, formatione Graeca: ut Ovid. Amor. II, 10.

Errant, ut ventis discordibus acta Phaselos.

Stat. Silv. III, 2.

Quaeque secaturam religent post terga Phaselon.

Porro imitatus est hunc locum Prudentius contra Symmachum II, 329.

Insiiterant tenues cumbae, fragilesque phaseli.

III.

6. *Nec fulminantis magna Iovis manus*] Melior suaviorque ordo est in editione Veneta 1478. et omnibus ubique codicibus:

Nec fulminantis magna manus Iovis.

Loscheri tamen editio 1498. priorem lectionem sequitur, unde in posteriores omnes derivata est. Paucis a natura datum est habere aurem.

7. *Si fractus illabatur orbis*] Leidensis noster vetustissimus cum Petrensi et alio recentiore, *illabetur.* Nihil muta. Hieronymus Epistola ad Demetriadem: *Probans in se verum esse, quod in Lyrico Carmine super iusti praeconio dicitur, Si fractus* illabatur *orbis, Impavidum ferient ruinae.* Et sic iterum citat Epistola ad Iulianum Diaconum.

10. *Innixus arces attigit igneas*] Sic editiones veteres Veneta et Loscheri, *innixus*, quarum exemplum posteriores pleraeque secutae sunt. At Graevianus noster et Reginensis cum sex aliis *Enisus:* Leidensis, Petrensis, Vigorniensis et Regiae Societatis, *enisus:* neque aliter vetustissimae

membranae Cruquii et aliorum. Recte. Qui pondus aliquod sustinet, is fulcro *innititur*, ne cadat: qui in altum ascendere conatur, *enititur*. Itaque apte dicere posses, Hac arte *innixus* Hercules caelum cervicibus tulit, fesso Atlante: nunc, cum alia sententia sit, quod nempe arces igneas attigerit, et ad caelum escenderit, omnino hac arte *enisus* id effecisse dicatur. Tacitus Annal I, 70. *Tandem Vitellius* in editiora enisus *eodem agmen subduxit.* Valer. Flaccus II, 462.

Restitit Alcides, visuque enisus, *in* alta
Rupe truces manicas dejectaque virginis ora
Cernit.

Plinius Hist. XVIII, Sect 68. *Sol ipse ad Aquilonem scandens, ac* per ardua enisus *ab ea meta incipit flecti.* Ita alii scriptores passim.

12 *Purpureo bibit ore nectar*] Recte Graevianus noster, Reginensis, Battelianus, cum Bodleianis duobus *bibit:* Iam tunc enim *praesens deus* erat Augustus, ut recte alii monuerunt. Ceterum frustra hic litigant Interpretes de *purpureo* illo *ore.* Unus purpureum *vultum* intelligit, minio scilicet pictum, ut Deorum statuae solebant. Sane *vultum et faciem* significavit Statius, cum dixit Theb. III, 440.

Tertia iam nitidum terris Aurora deisque
Purpureo *vehit* ore *diem.*

Sed ineptum est plane hic *vultum* interpretari; cum addat *bibit ore:* quis enim *vultu* bibit? Alius igitur, ideo purpureum os dici vult, quia rubicundo nectare madidum erat Frustra uterque Quin nihil aliud est *purpureo ore*, quam *pulchro* et *formoso*, quale deo convenit; ut recte veteres Scholiastae. Simonides apud Athenaeum lib. XIII, p. 604

Πορφυρέου ἀπὸ στόματος ἱεῖσα φωνὰν παρθένος.
Virgo ab ore purpureo *vocem mittens.*

Catullus Epigram. XLVI.

At Acme leviter caput reflectens,
Et dulcis pueri ebrios ocellos
Illo purpureo ore *suaviata.*

16. *Martis equis Acheronta fugit*] *Martis equis* Codices nostri omnes; ut et aliorum, qui Flaccum ediderunt. Sic Ovidius Remed. Amor. v. 6. Cupidinem alloquens,

Non ego Tydides, a quo tua saucia mater
In liquidum rediit aethera Martis equis.

Sed celeberrimus Barthius Advers. XXXIX, 9. *Scribendum,* ait, *cum omnium vetustissimis membranis:*

Patris *equis Acheronta fugit.*

Elegantius certe et maius quiddam videtur, *Patris* quam *Martis.* Nam in eo quod *Patrem* dicit, et *Martem* satis indicat, et vim insuper honoremque addit paternae necessitudinis. Favet codici Barthiano Scholiastes Cruquii, qui sic *παραφράζει*; *Martis equis) patria virtute.* Enimvero

quicumque hoc adnotavit, in suo codice invenerat, *patris equis;* alioqui non *patria*, sed *Martia virtute* interpretaturus Ovidius Fast. II, 496. De Romulo, et hac ipsa re loquens.

Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether:
Fit fuga: rex patriis *astra petebat* equis.

23. *Castaeque damnatum Minervae*] Vide quaeso circuitum periodi, *Ilion, Ilion, iudex et mulier peregrina vertit in pulverem, damnatum mihi* et *Minervae* etc. hoc est, *Ilion damnatum.* Ubi, ut et obscuritas et ambiguitas evitetur, malim Ilion *damnatam:* quippe intervenit τὸ *pulverem*, dubiumque prima facie reddit, utrum *Ilion damnatum* an *pulverem damnatum* velit. Porro Ilion faeminino genere declinat Noster alibi, ut Carm. IV, 9.

Non semel Ilios vexata.

Ovid. Epist. Penelopae v. 48

Sed mihi quid prodest vestris disiecta lacertis
Ilios, *et, murus quod fuit ante, solum.*

Idem Ep. Paridis, 49.

Arsuram *Paridis vates canit* Ilion *igni.*

et Helenae, 240.

Ilion arsuram *praemonuisse ferunt.*

Ita edidit magnus Heinsius, idque ex unico codice: cum caeteri omnes neutro genere *arsurum* habuerint; ut hic nostri *damnatum.*

32. *Troica quem peperit sacerdos*] Heinsius in ora sui exemplaris, *Lege*, inquit, *Troia:* atque ita Carm. I, 6. v. 14. *Pulvere Troico. Forte*, ait, *Troio.* Tu vide ipsum de hoc plura disserentem, ad Ovidium Epist. Penel. v. 28. Ubique certe Virgilius et nomen gentile et possessivum ponit *Troïus*, ut *Troïus heros*, *Troïa castra*, *Troïa gaza*: numquam *Troïcus.* Contra, ne unus quidem, quod sciam, Horatii codex aliter habet, quam *pulvere Troïco*, et *Troïca sacerdos.* Equidem in priore loco nihil temere mutaverim invitis membranis: quandoquidem et Latinorum alii sic scribunt, et Homerus saepius habet τρωϊκὸν; et Tragici item veteres, τρωϊκὸν πήδημα, τρωϊκὸν πόλισμα, τρωϊκῆς χθονός, et similia. Tamen in posteriore, cui melius convenit gentile, quam possessivum; accesserim libens Heinsii iudicio, et legerim ad Virgilii normam *Troïa sacerdos*, ubi potuisset etiam *Dardana*, ut Statius Silv. I, 2. de hac ipsa Ilia,

nisi Dardana *furto*
Cepisset Martem, me non prohibente, sacerdos.

34. *Ducere nectaris Succos*] Mirum profecto tot codices vetustos habere *discere*, ut ex nostris Graevianus, Reginensis, Battelianus, Vigorniensis, Bodleianus, Galei, et a prima manu Magdalenensis; et pro varia lectione Colbertinus: neque aliter duo ex Torrentianis, et Editiones principes

Veneta et Loscheri. Agnoscit etiam Scholiastes Porphyrion, et explicat, *Assuescere saporibus nectaris.* Quid fiet? enimvero non usque adeo damnanda haec lectio est: *discere succos nectaris*, nempe quibus non antea assueverat: ut fere Virgil. Eclog V.

Candidus insuetum *miratur* limen Olympi,
Sub pedibusque videt nubes et sidera Daphnis.

et contra Manilius I, 344.

tum magni Iovis ales fertur in altum,
Assueto *volitans gestet ceu fulmina* mundo,
Digna Iove et caelo, quod sacris instruit armis.

Sic legendum, *assueto mundo*, sententia manifesta; non ut vulgo, *assueto mundi:* in quo explicando frustra laborant viri magni Scaliger et Huetius. *Discere* autem *succos* ita dictum; ut illud Statii Silv II, 2.

nec cerne iugum discentia *saxa.*

Sic Seneca Herc Furente 1077. de somno,

Pavidum leti genus humanum
Cogis longam discere mortem.

Claudianus Epithalamio 130. ubi Venus loquitur,

Vivite concordes, et nostrum discite munus;
Oscula mille sonent.

Idem Stilich. II, 74.

Hinc fuit, ut primos in coniuge disceret ignes.

et Rapt. Proserp II, 368.

unanimi consortia discite *somni.*

ubi pariter ut hic in codicibus variatum: plurimi enim *Ducite* habent. Vera tamen apud Horatium lectio est, quam alii codices exhibent cum Acrone Scholiaste, *ducere. Discuntur* enim quae vel difficultatem vel metum vel fastidium habent: at in nectare degustando nihil horum est. Non placet igitur *discere:* quod interpolatum ab iis existimo, qui *succos* cum Porphyrione *sapores* interpretabantur; absurdum enim iis visum est *ducere*, sive *bibere sapores.* Atqui aliud hic per *succos* intelligere debes, *liquorem* scilicet, *laticem, humorem;* ut passim usurpant auctores; et proinde *succi* illi *nectaris duci* sive *bibi* possunt. Ovidius Remed Amor.

Saepe bibi succos, *quamvis invitus, amaros.*

et in Ibide.

Cantharidum succos, *dante parente,* bibas.

et Pont. IV, 3.

I, bibe *purgantes, dixissem, pectora* succos.

Cicero denique de Divinatione I, 9.

Mollipedesque boves spectantes lumina caeli
Naribus humiferum ducunt *ex aëre* succum.

Ceterum *ducere* idem esse ac *bibere* fuse ostendit acutissimus Heinsius ad Ovid Metam. XII, 316.

53. *Quicumque mundi terminus obstitit, Hunc tangat ar-*

mis] Primo, omnes fere codices aliorum, et nostri praeter unum et alterum ex recentioribus, *mundo*, non *mundi;* et sic editiones veteres Veneta et Loscheri. Primus, ut opinor, Lambinus introduxit *mundi;* quem posteriores plerique male secuti sunt. Quid enim? cuinam *mundi terminus obstitit?* Romano scilicet. Atqui si iam *obstitit* Romano, iam is obstantem *tetigit*. Unde ergo, quod mox sequitur, *Hunc tangat armis?* Mira certe elegantia: *Tangat terminum, quem iam ante tetigit.* Enimvero si *mundi* legeris, necesse est ut *obstiterit* legas, non *obstitit.* Sed recte habet prisca lectio, *Quicumque terminus obstitit mundo*, hoc est, orbem terrarum habitabilem clausit; Deinde illud non omittendum, multo plures codices cum editionibus vetustis habere *tanget*, non *tangat.* Sed melius est *tangat*, ut supra *stet, possit, extendat.* Illud denique minus placet, *quicumque terminus.* Quot enim, obsecro, sunt mundi termini? Legerim potius,

Quacumque *mundo terminus obstitit,*
Hunc tangat armis.

ut mox sequitur, *qua parte ignes, qua nebulae.* Seneca tamen *terminos* de mundo usurpat, Epist. CX. *Animum in sordida et humilia pertraximus, ut relicto* mundo terminisque eius, *et dominis cuncta versantibus, terram rimaretur.* Ut proinde illud *Quicumque* non sit temere sollicitandum: quamquam, si *Quacumque* adsciveris, iam et illud *Terminus* vim et potestatem pluralis in se habere possit.

65. *Ter si resurgat murus aheneus, Auctore Phoebo*] Tres vetusti codices, quorum unus Achillis Statii fuit, alter Cruquii, tertius Pulmanni, habent *ductore Phoebo:* quod editiones aliquot receperunt. Lectio sane non inelegans: ubi *ductore* volunt esse *conditore murorum.* Sic Noster Carm. IV, 6.

Rebus Aeneae potiore ductos
Alite muros.

Virgil. Aen. I, 423.

Instant ardentes Tyrii: pars ducere muros,
Molirique arcem, et manibus subvolvere saxa.

ubi inter alia Servius: *Proprie cum aedificantur muri*, duci *dicuntur; ut Sallustius:* Murum *ab angulo dextri lateris ad paludem haud procul remotam* duxit. His adde Livium I, 44. *Pomoerium est circa murum locus, quem in condendis urbibus quondam Etrusci, qua* murum ducturi *erant, certis circa terminis inaugurato consecrabant.* et Statium Theb. IV, 151.

rarus vacuis habitator in arvis
Monstrat Cyclopum ductas *sudoribus* arces.

Sed idcirco minus placet haec lectio, quia proxime praecesserat,

Ducente *victrices catervas;*

ut inficetum fuerit statim repetere,

Ductore *Phoebo: ter pereat meis.*

ut ne dicam *ductorem* pro *conditore* nusquam reperiri: neque enim sequitur, quia *ducere muros* recte dixeris, ideo te et *ductor murorum* recte dicturum; non magis, quam *dux murorum.* Usus et consuetudo, non Analogia, loquendi normam faciunt Equidem, si quid mutatum velim, sic potius legerim,

Ter si resurgat murus aheneus,
Structore Phoebo.

Notum est enim ex historia veteri, Phoebum et Neptunum suis ipsos manibus Troiae moenia aedificasse, et humeris subvectasse lapides Ovid Metam. XI. de Apolline,

Cumque tridentigero tumidi genitore profundi
Mortalem induitur formam, Phrygioque tyranno
Aedificat muros, *pacto pro moenibus auro.*

Statius Theb I, 699. de eodem.

Seu Troiam Thymbraeus habes, ubi fama volentem
Ingratis Phrygios humeris subiisse *molares.*

Recte autem *structor murorum*, ut Seneca Herc. Fur. 262. de Thebis,

Cuiusque muros *natus Amphion Iove*
Struxit, *canoro saxa modulatu trahens.*

Statius Theb. X, 871 de iisdem,

Et quidnam egregium prosternere moenia *molli*
Structa *lyra?*

ubi obiter corrigendum:

Et quid tam *egregium,*

ut docebimus ad Serm. II, 3. v. 283. Silius Italicus, XIV.

structis *qui pube secuta*
In longum ex sese donarunt nomina muris.

Ovidius Epist. Paridis v. 179. de his ipsis Troiae muris,

Ilion aspicies, firmataque turribus altis
Moenia, *Phoeboeae* structa *canore lyrae.*

Neptunus apud Virgilium Aen. V, v. 2. de iisdem:

cuperem cum vertere ab imo
Structa *meis manibus periurae* moenia *Troiae.*

Cicero Epist. ad Quintum Fratrem II, 6. *A puero ut discessi, in aream tuam veni: res agebatur multis* structoribus; i. e. aedificatoribus. Apuleius in Floridis. *Quippe* structor *orationis huius egomet, non e meo monte* lapidem *directim caesum afferam.* Sed utcumque hoc speciosum sit, et, si faverent codices, omni exceptione maius; nihil tamen muto a recepta lectione, quam centum manuscripti confirmant, cum editionibus vetustis; *Ter si resurgat murus aheneus,* auctore *Phoebo.* Sic *Cynthius,* sive Apollo, Virgilio dictus *Troiae auctor,* Georg. III, 36.

Stabunt et Parii lapides, spirantia signa,
Assaraci proles, demissaeque ab Iove gentis

Nomina; Trosque parens, et Troiae Cynthius auctor:
ubi Servius: *Vel Apollinem dicit propter* muros; *vel Cynthium regem Troiae, quem in Troïcis suis Nero commemorat.* Nugae merae de Rege Cynthio. Recte Philargyrius: *Cynthius, Apollo a Cyntho Deli monte: et utrum, quia ex Oraculo eius condita est Troia, an quia muros ipse aedificavit, dictus Troiae auctor?* Enimvero utramque ob causam. Et ideo valde placet apud Nostrum, *Auctore Phoebo;* quia utrumque sensum comprehendit: sive, ait, Phoebi monitu, iussu, auctoritate, auspiciis, oraculo; sive adeo ipsius Phoebi manibus aut operis ter resurgat Troia, ter peribit meo ductu ab Argivis eversa. Utravis significatione recte dicitur *Phoebus auctor murorum:* Priore, ut apud Senecam Agamem. 294.

Auctore Phoebo *gignor: haud generis pudet:*

et Statium Theb I, 399.

non tu ipse pater, non docte futuri
Amphiarae, vides: etenim vetat auctor Apollo:

et Theb. X. 894.

gemit auctor Apollo,
Quas dedit ipse, domos:

posteriore, ut apud Propertium IV, 6.

Quam nisi defendes murorum *Romulus* auctor
Ire Palatinas non bene vidit aves.

Ita habet codex vetustus, non *augur*, teste disertissimo Broukhusio ad locum; qui tamen et hic apud Horatium probat, *Ductore*, (ad Propertium I, 7.) et illic mavult *Romulus augur:* quod firmat ex Cicerone de Divin. I, 2. *Huius urbis* parens *Romulus.* Frustra: nam illud ipsum astipulatur alteri lectioni, *Auctor.* Quippe *Auctor* idem plane, quod *Parens.* Ovidius Heroid. X.

Nec pater *est Aegeus, nec tu Pittheidos Aethrae*
Filius: auctores *saxa fretumque tui.*

hoc est, *parentes tui.* Ergo ut Cicero, *Parens Urbis*, ita Propertius *auctor* sive *parens murorum.* Silius Italicus lib. II. de Sagunto:

Urbs habitata diu Fidei, caelòque parentem
Murorum *repetens,*

i. e. Herculem. Nonne hoc idem plane, ac *auctorem murorum?* Sic idem alibi, *Sator murorum*, hoc est, parens, auctor, lib. XI. de Capua.

Laetus circumfert oculos, et singula discit;
Qui muris Sator, *et pubes sit quanta sub armis.*

Sic *auctor statuae* et *Tabulae pictae.* Plinius XXXIV. cap. 8. Sect. 35. *In mentione statuarum est et una non praetereunda, licet* auctoris *incerti.* Et XXXVI, 5. 8. *Multa in eadem Schola sine* auctoribus *placent: Satyri quatuor etc.* Idem Praefat. ad lib. I. *Quo apparuit summam artis securitatem* auctori *placuisse;* hoc est, pictori. Denique, ne nimii simus, *auctor porticus,* ut Ovid. Art. Amat. I.

Nec tibi vitetur quae priscis sparsa tabellis
Porticus auctoris *Livia nomen habet.*

69. *Non haec iocosae conveniunt lyrae*] Ita Loscherus anno 1498. *Haec conveniunt.* At Cruquii omnes, Torrentiique, et Pulmanni, cum editione prima Veneta,

Non hoc *iocosae* conveniet *lyrae.*

Recte: et ita nostri universi, nisi quod Battelianus, Bodleianus, et Vigorniensis *conveniat;* Petrensis autem *convenit.* Quid opus est in re nihili ab omnibus fere membranis discedere?

IV. AD CALLIOPEN.

4. *Seu fidibus, citharave Phoebi* Codex Graevianus magnae vetustatis *citharaque* habet, litera tamen Q iam erasa. Nescio certe, an rectius sit illud *citharaque.* Nam quid *ve* sibi velit, neque ego satis intelligo, nec Interpretes quidquam expediunt; cum *fides* aut per synecdochen ipsa *Cithara* sit, aut proprie pars *Citharae*, nempe nervi sive chordae Festus *Fides, genus Citharae.* Glossarium Latino-graecum: *Fidis, λύρα, κιθάρα, χορδαί.* Gracco-latinum *Χορδαὶ λύρας, fides. Χορδὴ ἡ νευρὰ, fides, chorda. Νεῦρα, τὰ τῆς κιθάρας, fides.* S. Ambrosius de obitu Theodosii; *Unde arbitror, quod* fila chordarum citharae *ideo* fides *dicuntur, quoniam et mortuae sonum reddunt.* Vide itaque, annon reducenda sit lectio Graeviani codicis,

Seu fidibus citharaque Phoebi;

hoc est, Seu *voce* nunc mavis, Seu *chordis et cithara* Apollinis. Ita Noster alibi *fides* pro *nervis Lyrae*, Carm. IV, 3.

Romanae fidicen Lyrae.

ubi *fidicen lyrae* nihil aliud est, quam *Qui cano fidibus lyrae.* Prudentius Cathem. III, 8

Quae veterum tuba, *quaeve* lyra,
Flatibus *inclyta vel* fidibus?

ubi *lyra fidibus inclyta*, est chordis, nervis eximia.

6. *Et videor pios Errare per lucos*] Vetus Scholiastes Acron, cum quibusdam ex recentioribus, *pios lucos* interpretatur *amoenos lucos* Elysii Unde vir quidam eruditus sic locum corrigendum autumat, et insolentiam Epitheti eo pacto devitat,

audire et videor piorum
Errare per lucos:

ut syllaba ultima ad sequentem versum reiiciatur, quod saepe fit apud Nostrum Ingeniose et docte. Nam *sedes, luci, arva Piorum* in Elysio notissima. Noster supra Carm. II, 13.

sedesque discretas Piorum.

Claudianus Eutrop. v 453.

tuque ô si forte Piorum
Iugera, et Elysias scindis, Serrane, novales.

12

Martialis Epig. XII, 52.

Accipient olim cum te loca laeta Piorum,
Non erit in Stygia notior umbra domo.

Nemesianus Eclog. I, v. 20.

Quem nunc emeritae permensum tempora vitae
Secreti pars orbis habet, mundusque Piorum.

Ovid. Metam. XI, 64.

quaerensque per arva Piorum
Invenit Eurydicen, cupidisque amplectitur ulnis.

Valerius Flaccus I, 650.

Nec iam merito tibi, Tiphy, quietum
Ulla parens volet Elysium, manesque Piorum.

et v. 843.

donec silvas *et amoena* Piorum
Deveniant, camposque, ubi sol totumque per annum
Durat aprica dies.

Silius Italicus II.

Elysium, et castas sedes decorate Piorum.

et iterum XIII.

His laeti rediere duces loca amoena Piorum.

Lucanus III, 12.

Sedibus Elysiis campoque expulsa Piorum.

Virgil. Aen. V, 734.

sed amoena Piorum
Concilia Elysiumque colo.

Cicero Philippica XIV. cap. 12. *Vos vero qui extremum spiritum* in victoria *effudistis*, Piorum *estis sedem et locum consecuti.* Nemo itaque inficias iverit, quin, si codices astipulentur, et de Elysio hic agatur, eleganter legi possit, *Et videor* Piorum *Errare per lucos.* Neque tamen, vel sic, ego quidquam temere mutaverim; cum Epithetorum audaciam tantopere sectetur Noster, ut potius figurate *pios lucos*, quam *Piorum*, data opera dixisse videatur. Sic enim et alii dixerunt; ut Auctor Eleg. De morte Drusi. v. 329.

Ille pio *(si non temere haec creduntur) in* arvo
Inter honoratos excipietur avos.

Virgilius Culice, v. 38.

Et tibi sede pia *maneat locus.*

et ibid. 373.

quo maxima Minos
Conscelerata pia *discernit vincula* sede.

Pio arvo, *pia sede*; cum Ovidius, Silius aliique, locis iam citatis, *Piorum arva*, *Piorum sedes* dixerint. At alibi Ovidius, eadem figura *Pia sarcina* dixit, Epistola Didûs:

Diva parens, Seniorque pater, pia sarcina *nati:*

Currus pios Valerius Flaccus II, 411.

Illic servati genitoris conscia sacra
Pressit acu currusque pios:

et sic alii alia. Recte igitur se habebit recepta apud Nostrum lectio:

audire et videor pios
Errare per lucos, amoenae
Quos et aquae subeunt, et aurae:

etiamsi cum Acrone de Elysio interpreteris. Sed omnino cum Acrone suo falluntur, qui ad Elysios lucos Horatium hic ablegant, tamquam aut ipse mortuus, aut Eurydicen inde aliquam ad vivos reducturus esset. Quin nihil aliud vult nisi Lucos et nemora Musarum, Liberi patris, Heliconis etc. quibus omnem paginam replent Poëtae, ubi vagari se et cum Diis versari fabulantur. Ita Noster Carm. III, 25.

Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum, quae nemora *et quos agor in specus?*

Statius Silv. V, 3. v. 210.

Me quoque vocales lucos *lustrataque Tempe*
Pulsantem, cum stirpe tua descendere dixi,
Admisere deae.

et ibid. V, 5. v. 6.

Numquid inaccesso posui vestigia luco?
Num vetito de fonte bibi?

Silius XIV.

vatum
Ora excellentum, sacras qui carmine silvas,
Quique Syracusia resonant Helicona camena.

Vide etiam quae attulimus ad Carm. I, 32. v. 1.

9. *Me fabulosae Vulture in Appulo*] Vix oculis meis fidem habeo, cum lego in ora codicis Heinsiani, *Forte Sabulosae.* Omnino aliud agebat Vir in his rebus incomparabilis. Bis enim peccat primo contra metri legem, quia *Sabulosus* primam syllabam corripit: deinde adversus constructionem: neque enim cum veteribus Scholiastis et Torrentio *fabulosae Apuliae* copulandum est, sed *fabulosae Palumbes.* Vide nos ad Carm. I, 22 v. 6. Et potuerat quidem Horatius vitare ambiguum, si cum Lucilio, Plauto, Plinio aliisque masculino genere protulisset,

Me fabulosi *Vulture in Appulo —*
Fronde nova puerum palumbes *Texere.*

Sed obstinate faemininum hic exhibent codices manuscripti.

10 *Altricis extra limen Apuliae*] *Altricis* habent codices nostri vetustiores, Leidensis, Graevianus, Reginensis cum aliis; sed multi et bonae quidem notae *nutricis;* quod Editores aliquot, qui *Apuliae* nempe, non Regionis, sed Faeminae nomen esse autumant, cupide arripuerunt, veriti ne illud alterum de Muliere dici non possit. Sed haec vana formido est. Statius Silv. II, 1.

Quid referam altricum *victos pietate parentes?*

Idem Theb. I, 530.

Natarum haec altrix, *eadem fidissima custos.*

Seneca Hippolyto. 250. (Phaedra ad nutricem)

Paremus, altrix.

et 258.

Altrix, *profarc.*

Propertius IV, 1.

Sanguinis altricem *nunc pudet esse lupam.*

Ovid. Metam II, 683.

Altrici, *quae luctus causa roganti,*
Nulla est, Halycone, nulla est, ait.

Poteris itaque cum vetustis membranis legere *altricis;* utcumque acceperis, seu pro muliere nutrice, seu pro terra altrice. Sed vide locum totum,

Me fabulosae Vulture in Appulo,
Altricis extra limen Apuliae,
Ludo fatigatumque somno
Fronde nova puerum palumbes Texere.

ubi, ut iam dixi, in diversa abeunt Interpretes. Pars enim exponunt, *extra limen,* sive *finem, terminum* terrae *Apuliae;* ut *limen Aeoliae* dixit Valerius Flaccus VI, 364.

magno veluti cum turbine sese
Ipsius Aeoliae *frangunt in* limine *venti.*

Sed quale illud quaeso est, dormientem in Vulture *Appulo,* extra limen *Apuliae?* nonne hoc *ἀσύστατον* est, et secum pugnat? Utique si in monte Appulo; tum *intra* Apuliae fines fuerit, necesse est. Sed, ut hoc nodo se expediant, aiunt Vulturem montem in ipsis regionum confiniis situm, adeo ut pars eius Apuliae, pars Lucaniae adscriberetur. Quod ex ipso Horatio colligunt: qui Venusium, oppidum monti huic proximum, nescire se ait, utrum Lucaniae, an Apuliae adiudicet: Serm II, 1.

sequor hunc, Lucanus an Appulus, anceps:
Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.

Dormiebat ergo, aiunt, in Vulture *Appulo* (sic de parte, quae Apuliae erat, totum montem *συνεκδοχῇ* Appulum vocavit) in ea tamen montis parte, quae extra limen Apuliae erat, et ad Lucaniam pertinebat. Haec illi: sed miseret me Horatii, si tali auxilio et istis defensoribus eget. Quid enim? quis in proletario quovis poëta hoc ferret, ut in unam sententiam haec *ἐναντιοφανῆ* congereret? Esto, ut pars Vulturis in Lucaniam pertigerit (quod tamen non probant) et hoc voluerit Horatius: certe in eodem loco et eodem paene versu non totus mons dicendus fuerit *Appulus.* Si hoc ei condonamus; etiam quidvis quantumvis ineptum albo calculo probare possumus. Quid vero ad rem attinet? quem scopum ferit? quid tam dignum memoratu, si modo in Vulture dormiebat, utrum hac vel illa parte iacuit? cum in tota fortasse Roma vel duo vel nemo erat, qui in Vulture confinia illa agnosceret. Imo vero, cum ne Venusium quidem ipsum, oppidum satis celebre, utrum Appulorum an Lucanorum esset, scire se profiteatur: qui fit, ut in montis avii saltibus tam peritus

agrorum metator hanc partem Apuliae, illam Lucaniae adsignare sciat? Ergo is ipse locus, quem advocatum sibi duxerunt, Serm. II, 1. *Lucanus an Appulus, anceps,* adversus eos causam dicit, et interpretationem illam prorsus evertit. Proinde alia pars interpretum nomen Mulieris hic intelligunt, *cuius extra limen* evagatus puer Horatius in monte Vulture obdormierit. Melius profecto, quam illi alteri: si *Apulia* aut nomen aut cognomen esse posset. Sed nulla talis familia, neque cognomen uspiam occurrit. *Apuleiae* quidem plurimae reperiuntur, sed versus eas recusat. Poteramus quidem levi mutatione rem conficere.

Altricis extra limen Amuliae,

Altricis extra limen Aquiliae:

nisi ineptum plane et absurdum foret, de nutricis nomine hic cogitare? Quid? ille ne *patre Libertino et pauperculo* natus, qui numquam Patrem ipsum aut Matrem in scriptis suis nomine appellavit, nutriculae suae nomen ingereret? qualem vero altricem in tam paupere domo? ancillulam scilicet sole coctam, cui nomen *Phrygiae* credo, aut *Syrae*. Nisi potius, servulae inopia, eadem illa quae peperit, mammam dederit. Cave credas igitur, tam vanum et stolidum fuisse Nostrum, ut sicut Aeneas nutricem Caietam, ita hic *Damae aut Dionysii filius* suam memoriae traderet. Quid itaque fiet? haeret profecto aqua: neque quicquam iuvant aut enarratores aut codices. Periclitemur paululum, an coniectura aliqua non socordi laboranti poëtae succurrere possimus. Gloriatur hic Noster, se ab ipsis incunabulis Diis charum et dilectum fuisse: id eo argumento, quia *puer* olim, imo *infans*, ut versu 20.

Non sine Dis animosus infans,

ludo fatigatus, obdormiisset solus in monte deserto: ubi mirum, ni a viperis esset morsus, vel devoratus ab ursis, qui in iis regionibus frequentes, ut Ovidius Halieutico:

Foedus Lucanis *provolvitur* ursus ab *antris:*

at tandem a suis inventus est, adhuc somno devinctus, sospes et incolumis a feris et serpentibus, quin etiam laurea myrteaque fronde a palumbibus tectus. Hoc miraculi instar de se narrat; unde iam tum per viciniam famam esse diditam, magnum aliquid de puero isto deos portendere. Recte igitur et ex decoro addit, *extra limen altricis* vagatum esse; quippe de se *infante* hic loquitur, cum adhuc sub nutrice esset. Idque auget miraculi vim, quod solus, a nutricis domo evagatus, sospes tamen evaderet: si enim cum nutrice et domesticis fuisset, nihil adeo admirandum esset. Omnia igitur belle haberent, si modo illud *Apuliae* removere aliquo possemus: neque enim nomen mulieris id est, neque nutrix hic nomine suo indigitari debuit. Equidem crediderim sic ab Horatio scriptum esse; *Altricis,* sive ut alii codices, *Nutricis sedulae*

Me fabulosae Vulture in Appulo,
Nutricis extra limina sedulae:

Nam primo *Limina* de una domo dicitur, ut Virgilius Aen. I, 392.

Perge modo, atque hinc te reginae ad limina *perfer:*

et sic idem alibi, aliique passim. Deinde *sedulae* perpetuum est *nutricis* Epitheton, ut Noster in Arte Poët. v. 116.

Maturusne senex, an adhuc florente iuventa
Fervidus; et, matrona potens, an sedula nutrix.

Ovid. Epist. Cydippes.

Sedula *me* nutrix *alias quoque ducit in aedes.*

et Metam. X, 438.

Nacta gravem vino Cinaram male sedula nutrix.

et paullo ante v. 409 ipsa nutrix loquitur,

et in hoc mea *(pone timorem)*
Sedulitas *erit apta tibi.*

Festus Avienus in Arateis:

Sique sues lentae, si lanae sedula nutrix.

Porro neque literae ipsae in *limina sedulae* multum abeunt a *limen Apuliae:* et praeterea credibile est Librarium in ultimam vocem prioris versus *Appulo* coniecisse oculos, eoque errore in sequenti reposuisse *Apuliae.* Id vero quam sollemniter peccent exscriptores, probe sciunt, quibus datum est membranas veteres trivisse.

27. *Devota non extinxit arbos*] *Arbos* iam ab annis plus centum in omnibus editionibus visitur: cum et Loscheri et Veneta et membranae meae omnes uno consensu exhibeant *arbor.* Sic et omnes Pulmannianae: ne de caeterorum codicibus dubites, etsi ipsi dissimulent. Quae haec prurigo est, ut, nullo commodo, contumeliam facere aveant libris vetustis? Ita supra Carm. II, 11. *honos* pro *honor* contra omnium Mss. iidem supposuerunt; cum tamen versus ipse, *floribus est honos vernis*, talem correctionem sibilo exploderet.

31. *Tentabo et arentes arenas Litoris Assyrii viator*] Editio Veneta 1478. *arentes;* at Loscheri 1498. *urentes;* eademque est varietas in libris scriptis: unde pro vario hominum captu etiam nuperiores editiones nunc hanc, nunc illam lectionem repraesentant. Neque sane multum interest; utraque enim proba est et fideiussores suos habet *Urentes* Leidensis noster et Reginensis, cum aliis inferioris notae. Seneca Nat. Quaest II, 30. *Aetna aliquando multo igne abundavit, ingentem vim* arenae urentis *effudit.* Curtius VI, 18. de Bactriana regione: Arenas *vapor aestivi solis* accendit; *quae ubi* flagrare *coeperunt, haud secus quam continenti* incendio *cuncta torrentur.* Idem IV, 8. de Ammonitide: *Steriles* arenae *iacent, quas ubi vapor solis* accendit, fervido *solo* exurente *vestigia, intolerabilis aestus existit:* et paullo post, *Et in arido solo et* fervido sabulo *nulla erat*

aqua. Sic *calida arena;* ut Silius Italicus, de Adyrmachidis Libyca gente, lib. III.

Sed mensis asper populus, victuque maligno:
Nam calida *tristes epulae torrentur* arena.

et Marius Victor lib II.

Australis Libye calidis *quod nutrit* arenis.

et Alcimus Avitus lib. V

o terque quaterque beati,
Quos morte absumtos calidis *Aegyptus* arenis
Condidit.

sic *arena incensa,* Claudianus II. Rufin. 241.

Te vel ad incensas *Libyae comitabor* arenas.

Sic *fervens* et *ardens arena*, Plin. Hist. VII, 1. *Gymnosophistas* ferventibus arenis *toto die alternis pedibus insistere.* Boetius Consol. Philos II, 6.

Quo Notus sicco violentus aestu
Tollit ardentes *recoquens* arenas.

Seneca Nat. Quaest. IV, 2. de Aethiopia: *Saxa velut igni fervescunt, non tantum medio, sed inclinato quoque die:* ardens pulvis, *nec humani vestigii patiens.* Non male igitur, siquis *urentes arenas* apud Horatium legerit. Neque tamen deterior est lectio altera *arentes:* quam inter alios codex Graevianus magnae vetustatis exhibet, et praeter similia Scriptorum loca, suavis ille syllabarum concursus, *arentes arenas*, magnopere commendat. Silius Italicus lib. V.

Turbidus arentes *lento pede sulcat* arenas
Bagrada.

quod a Lucano hausit, lib. IV, 588.

Bagrada lentus agit, siccae sulcator arenae.

Corippus Africanus IV.

Cogit dura sitis, cumulosque arentis arenae
Obiiciunt, pinguisque soli declivia claudunt.

Dracontius Hexaëmero.

Arida *vipereos angues suscepit* arena.

Seneca Herc. Fur. 319.

Cum per arentem *plagam,*
Et fluctuantes more turbati maris
Abiit arenas.

Avienus in descriptione Orbis.

Aret *humus, cassaeque solo torrentur* arenae.

Claudian. Cons. Honor. IV, 436.

Libyes arentis arenas
Audebit superare pedes.

Ita codex vetus teste Heinsio: vulgati, *Libyae squalentis.* Sulpicius Severus Dialogo I. de Libya: *Nulla ibi semina, germina nulla proveniunt: quippe instabili solo*, arentibus arenis *ad omnem motum ventorum cedentibus.* Caeterum, quid illud quaeso est, *Litoris Assyrii*, cum Assyria non sit regio maritima, sed mediterranea? Recte Scholiastes

Acron: *Litus etiam camporum extremitatem veteres dicebant.* Proinde tu hic intellige arenosos campos Assyriae, ubi Crassus cum toto exercitu periit: ii erant in *confiniis* Arabiae et Assyriae, *Ἀράβων καὶ Ἀσσυρίων μεθορίᾳ*, ut in Crasso Plutarchus. *Litoris* ergo *Assyrii;* hoc est, extremitatis, marginis, orae, confinii Sed et alia ratio est, cur *litus* vocet: quippe arenae illae ingenti planicie undique porrectae potius *litoris* vel *aequoris* quam terrestris regionis speciem ostentant; ut ibidem Plutarchus: *Οὐ φυτὸν ὁρῶσιν, οὐ προβολὴν ὄρους παθιέντος, ἀλλ' ἀτεχνῶς ΠΕΛΑΓΙΟΝ ΤΙ ΧΕΥΜΑ, ΘΙΝΩΝ τινῶν ἐρήμων περιεχόντων τὸν στρατόν.* Sic de arenis Bactrianis Curtius VI, 18. *Camporumque non alia quam vasti et profundi maris species est.* Seneca loco supra citato:

Et fluctuantes more turbati maris
Abiit arenas.

38. *Fessas cohortes abdidit oppidis*] *Abdidit* habent Editiones principes Veneta et Loscheri; unde in omnes sequentes derivatum est. Quod defendunt Interpretes ex alio loco Epist. I, 1.

Veianius, armis
Herculis ad postem fixis, latet abditus agro,
Ne populum extrema toties exoret arena.

Atqui hoc aliud est, nempe *occultatus*, *absconditus*, *latens;* ut Suetonius in Tiberio 12. *Enimvero tunc non privatum modo, sed etiam obnoxium et trepidum egit, mediterraneis* agris abditus, *vitansque praeternavigantium officia.* Certe, non metu, neque ut ibi laterent, cohortes suas in oppida misit Augustus: sed aut missionem eis et agros militiae praemia daturus, aut in hibernis eos collocaturus. Quare melior omnino lectio est, quam neque pauciores neque deteriores codices exhibent; *reddidit:* ex meis certe Bodleiani duo, Galei, Battelianus, Colbertinus pro varia lectione. Atque his astipulantur Graevianus vetustus, qui a prima manu habuit *redditis*, ut ad Musas referatur; et Reginensis, qui *redditas.* Cohortes scilicet, quas ex *oppidis* deduxerat, cum delectum institueret militum, iam tandem *missione* facta *oppidis* suis *reddidit.* Nihil verius. Noster Epistola I, 7. *Vitae me* redde *priori.* Tacitus Annal. I, 17. de re eadem. *An praetorias cohortes, quae binos denarios acciperent, quae post sexdecim annos* penatibus suis reddantur, *plus periculorum suscipere?* Et similiter Hist. II, 69. *Cohortes Batavorum in Germaniam remissae:* reddita civitatibus *Gallorum auxilia.* Gellius denique I, 25. *Quid enim dicemus, si induciis mensum aliquot factis* in oppida castris concedatur, *nonne tum quoque induciae sunt?* Caeterum non contemnenda est doctissimi Lambini coniectura, ubi pro *fessas* reponit *fessus;* adeo ut locus totus constituatur hunc in modum,

Vos Caesarem altum, militia simul
Fessus *cohortes* reddidit *oppidis,*
Finire quaerentem labores
Pierio recreatis antro.

Quippe ea quae sequuntur, *quaerentem finire labores,* et *recreatis Caesarem*, efflagitant potius, ut ipse Caesar, quam Cohortes, militia defatigari dicatur. Utinam accederet MStorum auctoritas! tamen, vel reclamantibus eis, vera emendatio est.

44. *Fulmine sustulerit caduco*] Nemo ex omnibus scriptoribus, praeter Nostrum in hoc loco, *fulmen* vocavit *caducum.* Non indignus itaque nodus erat, in quo interpretum cura et industria se exerceret. Nihil tamen hic proferunt praeter unicum locum ex Carm. II, 13.

Te triste lignum, te caducum
In domini caput immerentis.

Quasi vero nihil discrepet, utrum *lignum* prae senio et carie sponte sua ruinosum, an *fulmen* magna manu Tonantis missum et contortum, *caducum* appelletur. Nos verbum et sententiam ipsam considerabimus diligentius. *Cadere* et *decidere* fulmen passim apud Auctores dicitur: neque exemplis in re manifesta est opus. *Caducum* tamen *fulmen*, ut iam dixi, nemo quisquam appellavit. Quid ita? nempe quia τὸ *Caducus* etsi a *cadendo* ductum sit, notioni tamen cadendi semper superaddat infirmitatem, debilitatem, fragilitatem: adeo ut non quaecumque quoque modo cadant, *caduca* recte dicantur: sed ea sola, quae sponte et suapte imbecillitate ad casum et ruinam tendant. Ita *lignum caducum* apud Nostrum, quia prae vetustate diutius stare non potuit; ita alii, *folia caduca*, *glandes*, *frondes, flores, guttas, rivos*, *lacrimas*, *spes*, *res caducas*, et similia, dixerunt. Quid? anne hoc sensu fulmen in Gigantas actum *caducum* vocitandum est? Haud vidi magis. Sed praeterea vide modo hoc Senecae, de Fulgure sine fulmine, Nat. Quaest. II, 23. *Credibile est*, ait, *et verisimile*, ignem caducum *excuti*, *et cito interiturum*, *quia non ex solida materia oritur*, *nec in qua possit consistere.* Differt igitur inane Fulgur a Fulmine, quia illud *ignis caducus* debilisque sit, *et cito interiturus:* hoc, aliud quid longe fortius et maius. Quid igitur? an bonus ille Iuppiter, tum cum maxime caelo suo et imperio metuebat, tam *caduco igne* et debili fulmine contra Titanas usurus erat? Porro autem tralatitium est, *Iovis telum* a poëtis nuncupari fulmen: ut, praeter alios, Ovidio in Ibide,

Aut Iovis infesti telo *feriare trisulco:*

et Amor. II, 5.

Excutere irato tela *trisulca Iovi,*

atqui *telum caducum* est debile et cassum, nullo impetu, et invalido brachio tortum; ut ostendet tibi Propertius Horatii nostri et Maecenatis Sodalis, IV, 2.

Vidi ego labentes acies, et tela *caduca,*
Atque hostes turpi terga dedisse fugae.

Ergo lassus, opinor, et viribus defectus Iuppiter *caducum telum* et cassum fulmen in Enceladum et fratres iaculatus est. Quin potius centum Librariis fides abroganda est, quam ut Horatium credamus huius culpae affinem esse potuisse Crediderim equidem, si res ipsa sineret, ex Aeschylo hoc expressisse Nostrum, qui *κέραυνον KATAIBATHN* dixit, in Prometheo v. 358 ubi Typhöea, ut hic Horatius, a Iove fulminatum narrat,

Ἀλλ' ἦλθεν αὐτῷ Ζηνὸς ἄγρυπνον βέλος,
Καταιβάτης κέραυνος ἐκπνέων φλόγα.

quippe *καταιβάτης* venit a *καταβαίνειν*, *descendere, demittere:* quod a *Cadendo* non procul abest. Verum obstat, ut dixi, auctoritas et sermonis Latini ratio, quae nihil quicquam *caducum* dicit, nisi quod infirmum et debile est. Quod si acrius contendat quispiam, potuisse Flaccum nove dicere *caducum fulmen* pro *cadente* sive *καταιβάτῃ*; idem tamen fateatur necesse est, et incautum, et infelicem hic fuisse Nostrum: cum et ridicule plane in Ambiguum inciderit, et neminem post se habuerit, qui sequi et imitari vellet. Sed non ita est: neque dubitare possum, quin levi mutatione sic locus sit refingendus, qualis a poëtae manu primum profectus est:

scimus ut impios
Titanas immanemque turmam
Fulmine sustulerit corusco:

tam apto et forti et usitato hoc epitheto, quam illo altero inepto, debili, et inaudito. Ipse alibi Carm. I, 34.

namque Diespiter
Igni corusco *nubila dividens.*

Virgil. Aen. VIII, 391.

Non secus atque olim tonitru *cum rupta* corusco
Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.

et Georg I, 328.

Ipse pater media nimborum in nocte corusca
Fulmina *molitur* dextra.

Ovid. Fast. VI.

Signa dedit genitor, tum cum caput igne corusco
Contigit.

Lucret. VI, 236. de Fulmine,

usque adeo pollens fervore corusco.

Valerius Flaccus I. 622.

Cum picei fulsere poli, pavidamque coruscae
Ante ratem cecidere faces.

et VI, 55.

Nec primus radios, miles Romane, corusci
Fulminis, *et rutilas scutis diffunderis alas.*

Statius Theb. I, 216.

taedet saevire corusco
Fulmine.
Silius Italicus VI.
quater inde coruscum
Contorsit dextra fulmen.
Idem lib VIII.
Axe super medio, Libyes a parte, coruscae
In Latium venere faces.
Et lib. XV.
bis terque coruscum
Addidit augurio fulmen *pater.*
et iterum:
Ut torrens, ut tempestas, ut flamma corusci
Fulminis.
Severus in Aetna, de Iove et Gigantibus:
Iuppiter e coelo metuit, dextramque corusca
Armatus flamma *removet caligine mundum.*
Auctor de Morte Drusi.
Hoc fuit Evadne, tunc cum ferienda coruscis
Fulminibus *Capaneus impavida ora dedit.*
Petronius de Mutat. Reipubl.
Vix dum finierat, cum fulgure *rupta* corusco
Intremuit nubes, elisosque abscidit ignes.
Seneca Oedip. 1029.
Non si ipse mundum concitans Divûm sator
Corusca *saeva* tela *iaculetur manu.*
Ausonius Epist. XXI.
Flammis corusci fulminis *vibratior.*
Cicero Tuscul. II; 9.
tuque caelestum sator,
Iace, obsecro, in me vim coruscam fulminis:

Sed iam nimii sumus: i nunc, et, si potes, *caducum* potius *fulmen* ab invalida Iovis dextra, quam a terribili brachio *coruscum* in Gigantas tortum crede.

46. *Et urbes, regnaque tristia, Divosque mortalesque turbas*] Editio Veneta omnium princeps *turmas*, et sic maior pars Codicum: at Loscherus *Turbas*, cum Batteliano nostro et Petrensi. Recte. Nam iam praecesserat, *Immanemque Turmam;* neque ea vox bis inculcari debet. Verum ibi quoque codices aliquot, *Immanemque Turbam*, non *Turmam*. Nimirum hoc certum est, aut ibi esse legendum *immanemque turbam*, et hic *mortalesque turmas;* aut ibi *turmam* et hic *turbas* poni oportere. Neque hilum fere interest. Sed iam totum locum videamus, ne inani forte verborum strepitu pulset potius aures, quam sensu animum tangat:

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum et urbes, regnaque tristia:
Divosque mortalesque turbas

Imperio regit unus aequo.

Iam dic, obsecro quid sibi velit, *urbes et mortales turbas?* Enimvero hoc ineptum est, et Tautologia mera. Nisi forte *urbes*, non hominum coetus, sed lapidum et lignorum congeriem stulte hic interpretari velis. Corrige vero mecum, et distingue cum vetere Scholiaste:

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum; et umbras *regnaque tristia,*
Divosque, mortalesque turbas
Imperio regit unus aequo.

Unus regit omnes, Deos, homines, inferosque. *Umbras et regna tristia;* ut Seneca Medea V, 10

noctis aeternae chaos,
Aversa superis regna, manesque *impios,*
Dominumque regni tristis.

Idem Oedipo, 869.

tuque tenebrarum potens,
In Tartara ima, rector umbrarum, *rape.*

Et Hercule Oetaeo, v. 1478.

hic tibi, emenso freta
Terrasque *et* umbras, *finis extremus datur.*

Virgil. Aen. V, 735.

non me impia namque
Tartara *habent,* tristesque umbrae.

et alii passim.

64. *Delius et Patareus Apollo*] Codex Noster Vigorniensis, *Delios;* ut utrobique Graeca enunciatio sit, *Delios et Patareus, Δήλιος καὶ Παταρεύς;* non, ut Latini, *Delius et Patarensis.*

69 *Centimanus Gyges*] *Gyges*ne an *Gyas* hic dicendus sit, iam supra disseruimus ad Carm. II, 17. ut et de *Rhoeto* versu hic 55, diximus ad Carm. II, 19. Ceterum male hic in omnibus hoc et superiore saeculo editionibus distinguitur, *Testis mearum centimanus Gyges Sententiarum notus:* tu vero interpunge:

Testis mearum Centimanus Gyges
Sententiarum, notus et integrae
Tentator Orion Dianae.

Sic Carm. I, 37. *Fortis et asperas Tractare serpentes:* ubi pari modo a plerisque peccatum erat. In vulgata distinctione, et sententiae vis perit, et collocationis gratia. Nam si *notus* adeo *testis*, quid opus ut hic citetur? *notus* vero *tentator Orion*, quippe quem Mythologi et Poëtae passim commemorant Porro eodem, quo nos, modo interpungunt Editiones Principes Veneta et Loscheri; tum MSti Graevianus, Reginensis, Battelianus, Petrensis, aliique, cum Porphyrione Scholiasta.

V.

8. *Consenuit socerorum in armis*] Ita omnes, credo, qui

nunc extant, codices, *armis.* Non placet. Quomodo enim in *Socerorum armis,* si sub *rege Medo* erant? Certe non *soceri,* sed *rex ipse* militibus arma ministrabat. Deinde non queritur, Crassi milites captivos contra patriam tulisse arma; quod et falsum et inauditum: sed illud indignatur, quod verum erat, vivos captos in servitute apud Parthos consenuisse, quin et uxores ibi duxisse, Romani nominis oblitos. Quare diu est, cum legendum vidi, *arvis,* non *armis,* ut et Tanaquil. Faber:

Consenuit socerorum in arvis:

quod et postea sagacissimum Heinsium sensisse didici, cuius haec notula in exemplaris sui margine, *Forte Arvis.* Rectissime: sic enim Seneca Epist. XLVII. in re simili. *Variana clade, quam multos splendidissime natos fortuna depressit: alium ex illis* pastorem, *alium* custodem casae *fecit.* Ergo ut post cladem Quintilii Vari, multi Romanorum per Germaniam; ita post cladem Crassi, per Mediam in *arvis* consenuerunt, hi pastores facti, illi casarum custodes. Id autem sollemne fere apud veteres, ut captivi ad *arva* colenda adhiberentur: ut Euripid. in Rheso v. 74.

Οἱ δ᾽ ἐν βρόχοισι δέσμιοι λελησμένοι
Φρυγῶν ἀρούρας ἐκμάθωσι γηπονεῖν.

et mox v. 175.

Οὐ μὴν τὸν Οἰνέως παῖδά μ᾽ ἐξαίτεῖς λαβεῖν.
Κακαὶ γεωργεῖν χεῖρες εὖ τεθραμμέναι.

Noster Epist I, 16. v. 69

Vendere cum possis captivum, *occidere noli:*
Serviet utiliter: sine pascat *durus,* aretque.

Quin et olim *arvis* legerunt veteres Scholiastae: quorum hic interpretatur, *Oblitos Romanae virtutis apud Parthos* resedisse; alter, *Velut propriis in* sedibus *omnem iam aetatem agerent.* Quae certe verba non cum *Armis,* sed *Arvis* conveniunt.

10. *Anciliorum, nominis, et togae*] Ita codices aliquot scripti, et iam pleraeque editiones. Sed coniunctionem *et* inserunt Loscherus et Veneta,

Anciliorum et *nominis, et togae:*

et sic nostrae Membranae, Graevianae, Reginenses, cum pluribus aliis: quin et sic legitur apud Charisium pag. 46. Gledonium pag. 1398 et Servium ad Virgilii Aen. VII, 188. Recte: ut vitetur ambiguum, ne *nomen anciliorum,* non *nomen Romanum* forte intelligas. Imitatus est hunc locum Florus, IV, 9 de Antonio: *Sed patriae,* nominis, togae, *fascium* oblitus, *totus in monstrum illud desciverat.* Quod et ante nos vidit optimus et doctissimus Torrentius.

15. *Et exemplo trahenti*] Ita primus ex coniectura reposuit vir eruditus Gulielmus Canterus, in Novarum Lectionum VII, 30. ex quo tempore plerique in ipsum Versum receperunt: cum in vetustis editionibus, et codicibus,

credo, qui nunc extant, omnibus habeatur *trahentis*, hunc in modum:

Hoc caverat mens provida Reguli
Dissentientis conditionibus
Foedis, et exemplo trahentis
Perniciem veniens in aevum.

Quae ineptam plane sententiam efficiunt, et poëtae menti prorsus contrariam. Enimvero, stante hac lectione, sic locus refingendus esset,

Foedis, nec *exemplo trahentis:*

hoc est, repudiantis foedas conditiones, *neque* malo suo exemplo trahentis perniciem in posteros. Sed melius omnino Canterus, qui literula una semota clarum sensum reddidit, ita ut *conditiones illae foedae* sint *exemplum* trahens perniciem. Livius II, 43. *Iniussu signa referunt, maestique redeunt in castra: nec huic tam* pestilenti exemplo *remedia ulla ab imperatore quaesita sunt.* Minime itaque sua laude fraudandus est Canterus. Sed, cum mirum mihi visum esset, omnes ubique codices *Trahentis* exhibere; neque quicquam in Canteriana Lectione difficultas appareret, quod Librarios posset offendere, si eam in suis codicibus umquam reperissent: subiit animum latuisse forte hic olim elegantis aliquid et reconditae constructionis, quod non intellectum in fraudem eos iniecerit. Et e vestigio suspicionem nostram res ipsa confirmavit; sic enim scripserat Horatius,

Dissentientis conditionibus
Foedis, et exempli trahentis
Perniciem veniens in aevum:

hoc est, *Conditionibus, quae foedae erant et perniciosi exempli.* Ita solebant hanc vocem genitivo casu proferre: quam structuram cum ignorarent boni Librarii, locum contaminarunt. Suetonius Aug. 32. *Pleraque* pessimi exempli *correxit, quae in* perniciem *publicam exstiterant.* Idem Vitell. 10. *Quicquid cohortium praetorianorum fuit, ut* pessimi exempli, *uno exauctoravit edicto.* Plin. Nat. Hist. VII, 16. *In faeminis ea res* inauspicati *fuit* exempli. Quintilianus Declam. VI *Illa* exempli *mulier, illa saeculi decus, virum redimi noluit.* Livius I, 28. *Primum ultimumque illud supplicium* exempli *parum* memoris *legum humanarum fuit.* II, 55. *Sub hac* pessimi exempli *victoria delectus edicitur.* III, 44 *Vir* exmpli recti *domi militiaeque.* IV, 48. *De seditione, quam Maecilius Metiliusque largitione* pessimi exempli *concirent.*

17. *Si non periret*] Glareanus vir sua aetate doctus, ex coniectura olim reposuit,

Si non perirent *immiserabilis*
Captiva pubes:

ut Virgilius, *Pars in frusta secant;* et similia passim.

Quippe, ait, in caesura hac semper longam syllabam adhibet Horatius. De qua re dixi ad Carm. III, 2. v. 1. Tamen versiculus hic ex memoria exciderat, cum ea typographo traderem. Hic autem, si Glareani sententiae quis accesserit, corrigendus insuper erit locus hunc in modum,

Si non perirent immiserabiles
Captiva pubes.

33. *Qui perfidis se credidit hostibus*] Nemo usquam sic locutus est, *credidit se hostibus.* Scribe aut *tradidit*, aut *dedidit;* utrum velis, nihil interest: sed hoc aliquanto propius accedit ad lectionem receptam. Silius Italicus lib. X.

Succinctique dolis fugerent ceu Punica castra,
Dediderant *dextras.*

Cicero de Officiis III, 29. *Quod ni ita esset, numquam claros viros Senatus vinctos* hostibus dedidisset. et paullo post, *Qua rogatione accepta*, est hostibus deditus. Pomponius, Digest. lib. 50. Tit. 7. Leg. 17 *Itaque eum, qui legatum pulsasset, Quintus Mucius* dedi hostibus, *quorum erant legati, solitus est respondere.* Cicero de Invent. II. *Imperatore* Samnitibus dedito, *quidam in Senatu cum quoque dicit, qui portam tenuerit*, dedi *oportere.* et mox, Dedendus ne *sit* hostibus, *nec ne.* Quintilianus Instit. III, 10. *Ut cum illis Opiterginis damus consilium, ne* se hostibus dedant. Livius XXII, 60 *Nunc autem cum prope gloriati sint, quod* se hostibus dediderint Ita ille et Caesar passim: ut Bello Gallico VII, 26. *Ne se et communes liberos* hostibus *ad supplicium* dederent VII, 71. *Neu se in cruciatum* hostibus dedant Corrigendus Quintilianus Declam. 339. ubi hunc Horatii locum respexisse videtur: *Ille vero, qui se inter virtutem hosti dedit* (lege, qui se in servitutem hosti dedidit) *qui abiectis armis parata* (lege, paratas) *in vincula praebuit manus, quam tandem nobis spem in posterum facit?* Multa ad hunc locum profert Lambinus, ut ostendat *credere* idem interdum esse quod *committere:* quid tum? *committere se hostibus* dicetur, qui in medios hostes ardore pugnandi armatus irruit Atqui de hoc non agitur. Nihil sane ad rem attulit praeter hoc Ciceronis Epist. Fam. IV, 7. *Aut enim renovare bellum conati sunt, hique se in Africam contulerunt; aut, quemadmodum nos, victori sese crediderunt.* Sed cum omnes fere Codices ibi *esse* habeant, non *sese; victores esse crediderunt:* vel, *se victos esse crediderunt:* apparet, postquam semel mendose scriberetur *esse*, tum postea interpolatum esse *crediderunt*, ut cum τῷ *esse* conveniret. Lego itaque etiam illic, *Aut, quemadmodum nos, victori sese dediderunt*, vel, *tradiderunt.* Ipse Cicero de officiis I, 31. *Num enim alia in causa M. Cato fuit, alia ceteri, qui se in Africa* Caesari tradiderunt? Idem pro Sextio, 20. *Navem se oppressuros minitarentur, nisi me*

unum sibi dedidissent: *si id rectores negarent, et mecum simul interire, quam me tradere* hostibus *mallent, etc.* Valerius Max. V, 5. *Non erat dubium, quin Falisci* traditurí se *nostro imperatori essent.* Caesar B. Gall. VII, 77. *Vitam toleraverunt, neque* se hostibus transdiderunt.

37. *Hic unde vitam sumeret inscius*] *Inscius,* quia primas editiones Venetam et Loscheri possederat, postea in omnes propagatum est; neque quicquam de Lectionis varietate monent Lambinus, Cruquius, Torrentius, Pulmannus. Primus adeo Henricus Stephanus se fando audivisse narrat, *aptius* legi non *inscius* in vetusto libro Antonii Contii. Post hunc Bersmannus ex tribus quos inspexit codicibus unum habere *aptius* memorat. At sancte testari possum, ex Nostris Graevianum, Reginensem, Regiae Societatis, Petrensem, Bodleianum clare et sine litura *aptius* exhibere: neque aliter a prima manu Magdalenensem; et pro varia lectione Battelianum et Colbertinum. Quid ergo? an credibile est, ceteros Interpretes in nullis libris lectionem hanc reperisse; cum constet plane ex nostris, qui e variis regionibus huc in Angliam allati sunt, dimidiam fere librorum partem ei patrocinari. Sed sollemne est iis hominibus, quod non probent aut non intelligant, dissimulare ac supprimere. Nos totum locum, qui sane impeditissimus est, evolvere et emendare conabimur.

Et Marte Poenos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners, timuitque mortem.
Hic, unde vitam sumeret inscius,
Pacem duello miscuit. O pudor!

in quo illud, *timuitque mortem,* iure opinor redarguemus. Quid enim? minor certe culpa est *timere mortem,* quam, ea quae praecesserant, abiecisse arma, dedidisse se hostibus, et paratas ad lora manus praebuisse. *Timet* quidem *mortem* etiam fortissimus quisque: atque ita ipsa natura comparati omnes sumus. Is demum vir est, non qui omnino mortem non timet, sed qui minus, quam turpem vitam et salutem flagitio quaesitam. Noster alibi Carmin. IV, 9.

Peiusque leto *flagitium* timet,
Non illi pro caris amicis,
Aut patria timidus perire.

Ergo praeter decorum minuit vim orationis, cum post caetera pudenda illud addit ut gravissimum, *Timuitque mortem.* Deinde quid sibi vult, *hic? Hic unde vitam sumeret inscius.* Respondebunt, opinor, *Hic miles.* Atqui hoc coactum est plane, et Horatio indignum. Non enim de uno milite, sed de multis agitur, ut supra *Et arma* militibus *sine caede, dixit, Derepta vidi.* Postea vero, cum in orationis cursu ait, *erit* ille *fortis, qui perfidis se dedi-*

dit hostibus: si de *illo* homine vocabulum *hic* intelligi velis, dicendum utique fuerit,

Ille, *unde vitam sumeret inscius.*

Atque hanc, opinor, ob caussam non iam pronomen esse, *Hic*, sed adverbium, etsi quantumvis inepte credidit Scholiastes Acron. *Hic*, ait, *id est, in bello.* Quid multa? levi mutatione sententiae subveniet, qui sic legerit, et distinxerit,

Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners, timuitque mortem
Hinc, *unde vitam sumeret* aptius;
Pacem et *duello miscuit.*

Hinc timuit mortem, *unde* aptius vitam sumeret. Ut alibi Carm. III, 11.

Surge, ne longus tibi somnus, unde
Non times, *detur.*

hinc, id est, a pugna, ferro, manu: *unde* viri fortes aptius vitam quaerunt, quam deditione aut fuga. Homerus Iliad. O, 741.

Τῷ ἐν χερσὶ φόως, οὐ μειλιχίῃ πολέμοιο.

Sallust. Iugurth. 39. *Ante omnes infesti ac maxime, qui bello saepe praeclari fuerunt; quod armatus,* dedecore *potius, quam* manu, salutem quaesierit. Paterculus I, 2. *Quis enim* (Codrum) *non miretur, qui iis artibus* mortem quaesierit, *quibus ab ignavis* vita quaeri *solet.* Deinde addidimus *et: pacem* et *duello* · facile enim a Librariis id omissum, ubi sine versus dispendio fieri potuit; ut supra in hoc ipso carmine,

Anciliorum, nominis, et togae:

pro *et nominis.*

58. *O pudor*] Notandum illud, *O pudor;* hinc enim defendi debet recepta lectio apud Ovidium Epist. Deianirae vers. 111. de Hercule, cum apud Omphalam desideret, et leonina pelle illam indueret:

O pudor! *hirsuti* costis *exuta leonis,*
Aspera texerunt vellera molle latus.

ubi perperam praestantissimus Heinsius ex pauculis codicibus reposuit *Pro pudor!* deinde multo infelicius *costas* edidit ex unico libro; *eleganti*, ut ait, *Graecismo.* Dolet virum insignem alibi hic mentem habuisse. Certe cum Virgilius dixit Aen IV, 517.

Unum exuta pedem *vinclis,*

exuta pedem *suum* subintelligimus; atque ita in omnibus ubicumque Graecismi huius exemplis. Potesne igitur dicere, *'vellera' exuta costas* suas? an vellera costas habent? Sed hoc obiter. Valerius Flaccus VIII, 269.

nobis,
O pudor, et muros et stantia tecta reliquit.

Ita edidit et ipse Heinsius: neque variant codices.

43. *A se removisse*] *A se* habent recentiores et codices et editiones. At Veneta princeps, et membranae meliores, Graevianae, Leidensis, Reginensis, Zulichemianae, Battelianae cum aliis nostris; credo et multis aliorum; AB SE. Recte.

51. *Dimovit obstantes propinquos*] Loscherus edidit, obstantes *amicos;* et sic sane libri nostri Graevianus, Reginensis, cum quatuor aliis. Atqui hoc versu abhinc quarto praecesserat, *Interque maerentes amicos.* Recte *propinquos,* ut editio Veneta cum bona parte membranarum. Cicero de Officiis I, 13. quem locum Horatius ante oculos videtur habuisse. *Primum, ut venit* Regulus) *captivos reddendos non esse in Senatu censuit: deinde, cum retineretur* ab amicis et propinquis, *ad supplicium redire maluit, quam fidem hosti datam fallere.* Idem de Amicitia c. 12. *Hunc etiam* (T. Gracchum) *post mortem secuti* amici et propinqui, *quid in P. Scipionem effecerunt, sine lacrimis non queo dicere.* Quintilianus Decl. VI. *Pessime de tua feritate sentirem, si in quacumque filii curatione non adhiberes* propinquos, *non interrogares* amicos. Ita alibi haud semel ea verba iunguntur.

VI. AD ROMANOS.

10. *Non auspicatos contudit impetus Nostros*] Scabrum profecto hoc est, *inauspicatos impetus nostros,* et pedestri orationi, quam carmini, similius. Vix crediderim ab Horatio profectum esse. In Prisciano p. 891. ubi hunc versiculum adducit, sic hodie legitur,

Inauspicatos contudit impetus
Nostris.

Sed in duobus, quos versavi, codicibus ibi quoque *Nostros* habetur: in tertio tamen, eoque vetustissimo et optimo, *Nostris,* et supra emendatum *Nostros.* Imo vero rectissime habet *Nostris,* casu dativo, ut Serm. II, 7.

postquam illi *iusta cheragra*
Contudit *articulos.*

Nostris autem, hoc est, *Romanis;* ut passim Historici Latini, ubi de Suis loquuntur. Hirtius Bello Gallico VIII, 10. *Quae res etsi mediocre detrimentum* Nostris *afferebat.* et 12. Nostri, *explorato hostium consilio, ad proeliandum animo atque armis parati.* Poteris etiam legere *nostrorum;* idque fortasse melius:

Non auspicatos contudit impetus
Nostrorum, *et adiecisse praedam.*

Impetus nostrorum; ut iisdem verbis Caesar Bello Civili II, 25. *Neque vero primum* impetum nostrorum *Numidae ferre potuerunt:* et ibidem 41. *Numidae integri celeritate* impetum nostrorum *effugiebant* Et III, 51. *Neque vero conspectum aut* impetum nostrorum *tulerunt.* Sic et alibi ipse

aliique. Certe hac correctione et verbis et sententiae novus nitor accedit.

20. *In patriam populumque fluxit*] Ita quidem codices ad unum omnes: numquam tamen a me impetrabunt, ut huic lectioni calculum apponam. Quid enim? Ex adulteriis, inquit, tamquam ex fonte, derivata clades in *patriam populumque* fluxit. Quid vero aliud est *patria*, quam *populus?* nisi forte in *patriam terram* et *solum* perditissimi illi mores fluxerint. Non adeo iciunus rerum, aut iudicii vacuus erat Noster, ut otiosum illud Synonymum, quasi diversum quid, ingereret. Vix dubito, quin sic scripserit Horatius,

Hoc fonte derivata clades
Inque patres *populumque fluxit:*

in *patres et populum*, hoc est, in universos cives Romanos, tam patricios et Senatores, quam plebem. Ea sollemnis formula est apud omne genus Scriptorum, quos hic pleno modio accumulabimus, ut audaciam huius coniecturae numero ipso densisque phalangibus sustentemus. Virgil. Aen. IV, 682.

Extinxti me teque, soror, populumque patresque
Sidonios, urbemque tuam.

IX, 192.

Aenean acciri omnes, populusque patresque,
Exposcunt.

Georg. II, 509.

hunc plausus hiantem
Per cuneos (geminatus enim) plebisque patrumque
Corripuit.

Aen. VIII, 679.

Hinc Augustus agens Italos in proelia Caesar
Cum patribus populoque, *penatibus et magnis Dis.*

Ovidius Metam. XV.

Extinctum Latiaeque nurus, populusque patresque,
Deflevere Numam.

Martialis VII, 5.

Si desiderium, Caesar, populique patrumque
Respicis, et Latiae gaudia vera togae.

VIII, 50.

Vescitur omnis eques tecum populusque patresque.

IX, 49.

At tu continuo populumque patresque *vocasti.*

XII, 3.

Ille dabit populo patribusque *equitique legendum.*

Statius Silv. I, 4.

Quis mihi tot coetus inter populique patrumque
Sit curae votique locus?

II, 5.

quod te maesti populusque patresque

Ingemuere mori.

Theb. II, 443.

pudet heu plebisque patrumque.

Silius Italicus lib. X.

Quod vero reduci tum se populusque patresque
Offerrent.

et XI.

Et senior manus et iuxta populusque patresque.

Ausonius in Mosella, 409.

Quique caput rerum Romam, populumque patresque
Tantum non primo rexit sub nomine.

Prudentius contra Symmachum II, 310.

cum scita patrum populique *frequenter*
In tabulis placiti sententia flexa novarit.

Lucilius apud Lactantium Div. Instit V, 9.

Totus item pariterque dies, populusque patresque
Iactare indu fore se omnes, decedere nusquam.

Cicero de Divinat I, 12. ex II. lib. de suo Consulatu,

si solis ad ortum
Conversa, inde patrum *sedes* populique *videret.*

et mox ibidem,

Vocibus Allobrogum patribus populoque *patebat.*

Sidonius Apollinaris Epist. IX, 16.

Qui patrum ac plebis *simul unus olim*
Iura gubernat.

Claudian. Stilich. II, 116.

quos praeficit ipse regendis
Rebus, ad arbitrium plebis patrumque *reducit.*

idem IV. Cons. Honor. 332.

Acrior interea visendi principis ardor
Accendit cum plebe patres.

idem Bello Gildonico, 46.

Armato quondam populo patriisque vigebam
Consiliis.

Ita edidit vir longe acutissimus Nicolaus Heinsius, cui Claudianus nitorem suum restitutum debet. Sed quid hic, obsecro, est *patriis consiliis?* Sunt verba deae Romae, ex prosopopoeia Iam autem *patriis consiliis* est *patris mei consiliis;* neque alio sensu ea verba umquam accipi queunt Ergo hic inepta et aliena sunt: neque enim Roma patre quoquam nata est. Figurate quidem *urbis parens* Romulus dictus est: sed non hic Romuli *consilia* aut *casam* intelligit, cum dicit verbis proxime sequentibus,

domui terras urbesque revinxi
Legibus, ad solem victrix utrumque cucurri.

Ipso Heinsio teste, longe plures codices, nempe ex triginta omnibus septem et viginti, *patrum* habent non *patriis;* et omnes, uno excepto, *armatis populis* non *armato populo;* porro et duo optimi, *conciliis,* non *consiliis:* Lego igitur, unica duntaxat litera seposita,

Armatis quondam populi patrumque *vigebam*
Conciliis:

certissima emendatione; *armatis conciliis populi patrumque;* ut mox versu 53 *bellatoremque Senatum*, et 97. *Ille diu miles populus.* Valerius Flaccus VIII, 281.

patriae veniam da quaeso senectae:
Quin omnes alti pariter populique patresque
Mecum adsunt.

ubi idem Heinsius ex coniectura *alto* i. e. *mari.* Ego vero sic legerim:

Quin omnes alii, *pariter* populusque patresque.

hoc est, *excusa modo patris absentiam; alii omnes mecum adsunt.* Cicero de Legibus III, 4. *Cum* populo patribusque *agendi ius esto Consuli.* Tacitus Annal IV, 2. *Apud* patres et populum *celebraret.* XIII, 17. *Fovendum* patribus populoque *principum.* Livius I, 26. *Atrox visum id facinus* patribus plebique I, 40. *Apud* patres plebemque *longe maximo in honore Servius Tullius erat.* Sed iam satis superque exemplorum est: quare finem hic faciemus, ne omnia cum ipso pulvisculo corradere videamur. Id vero ingenuitatis est nostrae, ut locum unum et item alterum non praetereamus, quae receptae apud Nostrum lectioni prima fronte patrocinantur. Prior apud Ovidium est Metam. XV, 572 ubi Cipus loquitur civis Romanus:

Quicquid, ait, Superi, monstro portenditur isto,
Seu laetum est, patriae *laetum* populoque *Quirini;*
Sive minax, mihi sit.

Quid nunc fiet? nonne magno conatu nihil egimus? Ecce enim tibi, plane ut apud Nostrum: *patriae populoque.* Ego vero et hic corrigendum esse contendo,

Seu laetum est, patribus *laetum* populoque Quirini,

hoc est, ut in Monumentis veteribus sollemne habetur, *Id felix faustumque sit Senatui Populoque Romano.* Quod et ipse Cipus mox firmat, versu 590

Dixit, et extemplo populumque *gravemque* senatum
Convocat:

et Ovidius alibi totidem verbis, Fast I, 69.

Dexter ades, patribusque *tuis* populoque Quirini.

Iam hoc telum feliciter evitavimus: posterior locus extat apud Iuvenalem XIV, 71.

Gratum est quod patriae *civem populoque dedisti:*
Si facis ut patriae *sit idoneus, utilis agris,*
Utilis et bellorum et pacis rebus agendis.

Vah, quam inficeta et inconcinna repetitio est, *patriae, patriae.* Quin et hic etiam, tot testibus et auctoribus freti, fidenter reponimus,

Gratum est, quod patribus *civem* populoque *dedisti:*
Si facis ut patriae *sit idoneus.*

Quod si demus in Ovidio et Iuvenale recte se habere *Pa-*

triae: nihilo minus in hoc Horatii loco vitiosum fuerit. Quippe *Patria* nomen reciprocum est, retroque semper ad praecedens verbum respicit, et ubique pronomen aliquod *mea*, *tua*, *sua etc.* extrinsecus subaudiendum habet. Hoc verissimum esse, qui Latine sciunt, agnoscent. Ergo *clades fluxit in patriam suam*, sive *ipsius cladis patriam:* quo nihil absurdius fingi potest. Sed nondum tamen rem totam confecimus: ecce enim vir summus Io. Frid. Gronovius ad Livium XXV, 6 et in Indice, rem ante nobis inauditam docet: nempe *Patriam* significare *Magistratum et Senatum:* ubi ipsi Senatores *Patres* vocantur. Quod si verum et certum probaverit, frustra sane nos hunc Flacci locum sollicitamus; quippe hoc pacto

In patriam populumque fluxit,

perinde erit, ac si dixisset, *In senatum populumque:* quod ipsum illud est, quo nos emendatione nostra pervenire conamur. Sed videamus locum Livii: ubi milites, Cannensis cladis reliquiae, in Siciliam senatusconsulto relegati Marcellum Cons. alloquuntur: *Nisi hoc*, aiunt, *sperassemus, in provinciam nos morte regum turbatam ad grave bellum adversus Siculos simul Poenosque mitti, et sanguine nostro vulneribusque nos patriae satisfacturos esse.* Ubi *patriae* Gronovius interpretatur *Senatui;* (de quo mox dicemus) et testimonio citat alterum Livii locum, V, 4. ex oratione Appii Claudii: *Invitus in hac parte orationis, Quirites, moror: sic enim agere debent, qui* mercenario *milite utuntur: at nos tamquam cum* civibus *agere volumus; agique tamquam* cum patria *nobiscum aequum censemus. Cum patria*, hoc est, *cum senatu.* Sed, quod viri acutissimi pace dictum sit, nihil tale ex his verbis excudi potest. Nam primo, non in Senatu, sed in concione ad plebem haec loquitur Appius: deinde opponit *mercenarium* sive extraneum militem domestico militi et *civi*, qui pro *patria* sua et Republica ad bellum mittitur. Ergo *Patria* tam hic, quam alibi, est *civitas*, *sedes natalis.* Pergit vir sagacissimus et Tacitum allegat Annal. IV, 8. *Erepto Druso preces ad vos converto, diisque et* patria *coram obtestor, Augusti pronepotes suscipite, regite.* Etiam hic *coram patria* vult esse *coram Senatu.* Frustra: nam Tiberii verba sunt in Senatu, et ad Senatum: et idcirco, si *patria* hic est *senatus*, perinde foret ac si diceret, *Obtestor vos coram vobis.* Quod cum ineptum insulsumque sit, etiam hic, ut ubique alias, *patria* est *Respublica et civitas.* Sed revertamur iam ad priorem Livii locum XXV, 6. *Nisi sperassemus, sanguine nostro vulneribusque* nos patriae *satisfacturos esse.* Ubi verba illa *nos patriae* sola Gronovii coniectura nituntur, utcumque in contextum temere recepta. Nam ipso testante, Codices Manuscripti pro *nos patriae* habent *nostratui.* Ergo omnes Gronovii copiae, quibus efficere voluit *patriam* esse *sena-*

tum, iam ad nihilum redactae sunt. Quin si coniecturam suam viro in hisce rebus felici concedimus; nihil tamen cogit, ut *patria* ibi notet *senatum*. Quidni enim *patriae satisfacturos* sit idem ac *reipublicae?* Ut Cicero alicubi in Philippicis: *C. Pansa aut* morte *sua aut victoria se* satisfacturum reipublicae *spopondit*. Quid, quod Gronovius Filius aliam emendationis viam tentat; neque *nos patriae*, sed *nos reatui satisfacturos* pro solita sua *εὐστοχίᾳ vere*, ut ait, *restituit*. Haud vidi magis Quintilian. Instit. VIII, 3. *Nam et quae vetera verba nunc sunt, fuerunt olim nova: et quaedam in usu perquam recentia; ut Messalla primus* reatum, munerarium *Augustus primus dixerunt*. Messalla iste et Livius eodem anno nati sunt, ut in Chronico Hieronymus. Ut proinde merito dubitandum sit, an verbum illud procuderit Messalla, priusquam haec scripserit Livius. Sed esto: ut prius procuderit. Illud non dubitandum, recenti tum et musteo, dubiaeque adhuc auctoritatis vocabulo non usurum fuisse in Historiis Livium. Sed quid, obsecro, est Reatus? an *culpam*, *crimen commissum* voluit Messalla, ut Iacobus hic interpretatur? minime gentium. *Reatus*, ut eruditis notum, erat status et conditio reorum et sordidatorum, dum iudicium in longum procedit: ut *caelibatus*, conditio caelibis et similia. Reatus pro crimine, peccato, est barbarorum. Enimvero, etsi satis arrideat Gronovii Patris coniectura, sed alio, quam is voluit, sensu; leviore tamen manu sanari potest locus hunc in modum: *Nisi sperassemus*, *sanguine nostro vulneribusque* nos senatui *satisfacturos esse*. Quippe senatusconsulto, non plebis scito in Siciliam relegati erant. Dixerant ii milites paullo ante, *Quum primum de nobis*, *etsi non iniquum, certe triste* Senatus consultum *factum est*. Ex compendio scriptionis pro *Nos senatui* factum est *Nostratui*. Sed iam manum de tabula: quippe et nos, nisi fallimur, emendationi huic nostrae cumulate satisfecimus.

22. *Fingitur artibus*] Mire variant hic codices scripti; alii enim *Fingitur artubus*, alii *frangitur artubus* habent. Quae omnes lectiones prima fronte satis speciosae sunt, suosque patronos singulae sunt nactae: ut subtilis iudicii sit, quae melior veriorque sit, et ab Horatii manu fluxerit, dignoscere.

Motus doceri gaudet Ionicos,
Matura virgo et fingitur artubus;

Hoc secuti sunt Scholiastae, editiones veteres, et codicum pars maior, mei certe quam plurimi; et defendi posse videtur aliorum Scriptorum exemplis. Fingere artus, ut fingere *corpora, membra, ora, etc.* Virgil. Aen. VIII, 634.

Mulcere alternos, et corpora fingere *lingua*.

Claudian. Rufin. I, 97.

linguisque trisulcis

Mollia lambentes finxerunt ora *cerastae:*

sive ut alii ibi codices, *Membra.* Sed illud obstat (ut animadvertit quoque Lambinus) quod hoc sensu *fingitur artus* Graeca constructione dicendum foret, non *fingitur artubus.* Nam ablativus hic casus non potest materiem notare, sed instrumentum. Ut in locis Virgilii et Claudiani iam allatis, *fingere lingua;* et Persii Sat. III, 24.

nunc, nunc properandus et acri
Fingendus *sine fine* tota.

Ut ergo aliud est, *fingitur lingua,* lambendo scilicet et tergendo; aliud *fingitur linguam*, nempe ad loquelam et orationis cultum; ita *fingitur artus* quid sibi velit intelligo, *fingitur artubus* tamquam instrumento, ne Oedipus, quid sit, deprehenderit Itaque melius fortasse legeris *Frangitur artubus*, cum uno Torrentii codice, Pulmanni altero, et pluribus Lambini. Sane hanc lectionem solam tuetur et probat magnus Heinsius ad Claudian. Eutrop I, 262. miraturque verbi huius elegantiam interpretibus non intellectam: *frangitur artubus;* ut Petronius, *fracti gressus;* Prudentius, *fracta membra.* Addidisse potuit et Ciceronis illud de Finibus, V, 12. *Flexi* fractique motus, *quales protervorum hominum aut mollium esse solent.* et Sidonii Epist. IX, 13.

Iuvat et vago rotatu
Dare fracta membra *ludo,*
Simulare vel trementes
Pede, veste, voce, Bacchas:

et plura loca similia. Sed et haec lectio eodem, quo prior illa, vitio laborat Quippe *frangitur artus*, non *artubus,* dictum oportuit; ut Noster alibi Serm. I, 1.

Miles ait, multo iam fractus membra labore:

nam ablativus, ut ibi τὸ *labore*, caussam et instrumentum designaret. Restat igitur, ut *Fingitur artibus*, quod duo Codices Cruquii, Pulmanni tres, Lambini aliquot, et duo ex nostris subministrant, quo se pretio commendet, videamus Et meo quidem iudicio nihil melius, elegantius, venustius dici potuit:

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, et fingitur artibus:

artibus fingitur ad saltationem, gestum, motum, cultumque corporis, ut adulteris placere possit. *Artibus*, ut Noster Carm IV, 13. de meretrice,

Felix post Cinaram, notaque et artium,
Gratarum facies.

ubi eleganter Scholiastes Blandinii Codicis apud Petrum Nannium Miscellan. III, 17. *Quae motu oculorum, superciliorum, cervicis placet.* Ovid. Amor II, 10.

Utraque formosa est: operosae cultibus ambae:
Artibus *in dubio est haec sit, an illa, prior.*

et ibid. II, 4.

Illa placet gestu, numerosaque brachia ducit,
Et tenerum molli torquet ab arte *latus.*

Propertius I, 4.

Sunt maiora, quibus, Basse, perire iuvat:
Ingenuus color, et multis decus artibus.

Seneca Epist. XC. *Itaque hinc textorum, hinc fabrorum officinae, hinc odores coquentium, hinc molles corporis motus* docentium, *mollesque cantus et infractos.* Ita Noster hic, *Docere motus Ionicos*, quod *artis* est. Recte vero *fingitur* artibus; ut Gratius V, 512.

sed tamen illi
Est animus, fingitque *meas se iussus in* artes.

Servius ad Virg Aen VIII, 534. Fingere *significat, formare aliquid, et ad integram faciem* arte *perducere.* Seneca Controvers. I, 2. *Excipitur meretricum osculis:* docetur *blanditias, et in omnem motum corporis* confingitur. Ita codd. Palatini apud Gruterum: male nunc circumfertur, *Confringitur.* Ovid Remed. Amor. 341.

Proderit et subito, cum se non finxerit *ulli,*
Ad dominam celeres mane tulisse gradus.

et Metam. IV, 319.

Quam se composuit, quam circumspexit amictus,
Et finxit *vultum, et meruit formosa videri.*

Virgil. Aen. VI, 81.

tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitque *premendo.*

Varius apud Macrobium Saturn. VI, 2

Quem non ille sinit lentae moderator habenae
Qua velit ire; sed angusto prius ore coërcens,
Insultare docet campis, fingitque *morando.*

ubi pro *ore* certissime legendum *orbe:* de equo loquitur, quem ad gressus instituit magister.

23. *Iam nunc et incestos*] Mala distinctio hic obtinuit in plerisque editionibus:

fingitur artibus
Iam nunc; et incestos amores
De tenero meditatur ungui.

Imo vero, *Iam nunc de tenero ungui:* ut Noster Epist. II, 1. v. 127.

Os tenerum *pueri balbumque poëta figurat,*
Torquet ab obscaenis iam nunc *sermonibus aurem.*

Sed cum de praeterito tempore, ut hic, loquuntur; usitatius dicunt *Iam tunc.* Cicero Epist. Fam. III, 12. *Nisi* iam tunc *omnia negotia confecissem.* Virg. Georg. IV, 137.

Ille comam mollis iam tum *tondebat acanthi.*

Aen. VII, 737.

late iam tum *ditione premebat*
Sarrastis populos.

Sed hic reclamant MSti.

27. *Cui donet inpermissa*] Pulmanni codex et Galeanus noster, *intermissa;* alter Pulmanni, et Achillis Statii liber, *improvisa.* Sed recte habet priscarum editionum et plurium codicum lectio, *inpermissa gaudia;* etsi nemo veterum, quod meminerim, hanc vocem usurpaverit. *Inpermissa*, hoc est, *inconcessa, interdicta.* Virgil. Aen I, 651.

Pergama cum peteret, inconcessosque *Hymenaeos.*

Ovid. Metam. X, 154.

inconcessisque *puellas*
Ignibus attonitas meruisse libidine poenam.

IX, 637.

Iamque palam est demens, inconcessamque *fatetur*
Spem Veneris.

et Amor. III, 4.

Indignere licet: iuvat inconcessa *voluptas.*

Noster Serm. III, 4.

Ne sequerer moechas, concessa *cum Venere uti*
Possem.

et I, 2.

Si interdicta *petes, vallo circumdata.*

Ovid. Metam X, 336.

Spes interdictae *discedite: dignus amari*
Ille, sed ut pater, est.

36. *Hannibalemque dirum*] Torrentii quidam, et Pulmanni codices, et ex nostris Vigorniensis, *durum*, neque aliter Loscherus edidit, ut Carm. II, 12. *Nec durum Hannibalem;* ubi similiter codices aliquot, et Editiones pleraeque *Dirum.* Nos ut illo loco *durum* cum maiore membranarum parte probavimus: ita hic magis arridet *dirum*, quod codices plurimi repraesentant. Quintilianus Instit. VIII, 2. *At illud iam non mediocriter probandum, quod hoc etiam laudari modo solet, ut proprie dictum id sit, quo nihil inveniri possit significantius: ut Cato dixit;* C. Caesarem ad evertendam Remp. sobrium accessisse; *ut Virgilius,* Deductum carmen; *et Horatius,* Acrem tibiam, Hannibalemque dirum.

VII. AD ASTERIEN.

4. *Constantis iuvenem fide*] Editiones principes, Veneta et Loscheri,

Constanti *iuvenem* fide.

at membranae omnes ubicumque, *Constantis;* et plurimae *fidei;* nostrae certe omnes; nisi quod Zulichemianae *fidi.* Recte vero Lambini aliquot, et Cruquii unus *fide*, casu genitivo, more illius aevi. De quo vide A. Gellium IX, 14. Priscianum fine libri VII, Vossium de Analogia p. 770. Non placet hic ablativus, *constanti fide;* tum quod omnes codices refragentur, tum quod *constante* Noster, non *constanti*, dicere voluisset; ut supra ostendi ad Carm. I, 25. v. 17.

20. *Fallax historias monet*] Codices tres apud Torrentium, et ex nostris Bodleianus, *movet*, non *monet*. Utrumque recte. Ovidius Art. III, 651.

Quid iuvat ambages praeceptaque parva monere?

Illud tamen magis placet, ut figuratius et ποιητικώτερον, *Historias movet;* ut Virgilius bis,

Pandite nunc Helicona, deae, cantusque movete;

Et Aen. I, 261.

Hic tibi (fabor enim, quando haec te cura remordet,
Longius et volvens fatorum arcana movebo)

Ovid. Metam. XIV, 20.

At tu, sive aliquid regni est in carmine, carmen
Ore move *sacro.*

et Fast. III, 11.

Ilia Vestalis (quid enim vetat inde moveri)
Sacra lavaturas mane petebat aquas:

inde moveri, id est, inde initium *narrationis* sumi. Ita Livius, *Mentionem movere, mentionem agitare.* Cicero in Oratore c. 12. *Primisque ab his* (Herodoto et Thucydide) *ut ait Theophrastus*, historia commota est, *ut auderet uberius, quam superiores, et ornatius dicere.*

Porro illud *fallax* non levis mihi suspicio est ex interpretatione in versum irrepsisse, pro *pellax;* quod altero non paullo aptius et significantius est. Virgil. Aen. II, 90.

invidia postquam pellacis *Ulixei;*

ubi Servius: *Pellacis, per blanditias decipientis: Pellicere enim est per blanditias illicere.* Multi tamen codices apud Pierium *Fallacis* ibi habent. Hieronymus Praefat. in VI. comment. Ezech. *Qui nostra simulantes genetricis antiquae et* pellacis Ulixei *venena non deserunt.* Lucretius II. 559.

Subdola cum ridet placidi pellacia *ponti.*

Virgil. Georg. IV, 443

Verum ubi nulla fugam reperit pellacia:

ubi plures ex Scriptis *fallacia:* adeo proclive erat Librariis vocabulum illud corrumpere. Glossae Graecolatinae: Επαγωγὸς, *pellax, illex.* Martianus Capella lib. IV. *Circulatrix* pellacissima, *et metarum Marsicarum incola.* Arnobius lib. II. *Homo, qui sit aut unde sit anceps, varius, mobilis*, pellax, *multiplex, multiformis.* Et lib. V. *Quid pro cycnis et Satyris, quid pro aureis imbribus, in quos idem se* pellax (Iuppiter) *fraude induit perfida, formarum varietatibus ludens.*

VIII. AD MAECENATEM.

5. *Docte sermones utriusque linguae*] Tam veteres editiones, quam omnes fere codices, et mei et aliorum, habent

Docte sermonis *utriusque linguae.*

atque ita Acron Manuscriptus in Bibliotheca Regiae Societatis: *Ordo est, Docte Sermonis utriusque, id est, Graece et*

Latine. Sane in caesura, etiam syllaba brevis produci potest, ut Carm. I, 3.

Perrupit Acheronta Herculeus labor.

et III, 16.

Quam si quicquid arat impiger Appulus.

Doctus autem *Sermonis,* casu genitivo, ut Statius Theb. II, 692.

ille haec praeviderat omnia doctus
Aëris, *et nulla deceptus in alite Maeon.*

et Noster ipse in Arte Poët. 380.

Indoctusque pilae, *discive, trochive quiescit.*

Sed eo minus placet haec lectio, quod vox alterutra, aut *sermonis,* aut *linguae,* redundans plane et otiosa foret; cum satis sit dicere, vel *docte sermonis utriusque,* vel *Docte linguae utriusque.* Suetonius Claudio c. 42. *Cuidam barbaro Graece et Latine disserenti, Cum* utroque, *inquit,* sermone *nostro sis paratus.* Idem Illust. Gram. cap. 1. *Iidem et Poëtae et Oratores semigraeci erant: Livium et Ennium dico, quos* utraque lingua *domi forisque docuisse adnotum est.* Plinius Hist XII, 1. *Et platanus una insignis* utriusque linguae *monumentis.* Plinius alter Epist. VII, 25. *Quam Graeca? quam Latina? nam tantum in* utraque lingua *valet.* Martialis X, 76.

Iucundus, probus, innocens, amicus,
Lingua *doctus* utraque.

Apuleius Floridis, 18. *Et vox mea* utraque lingua *iam vestris auribus probe cognita.* Non sum nescius, extare alibi apud Nostrum Serm. I, 10.

at sermo lingua *concinnus* utraque
Suavior, ut Chio nota si commixta Falerni est.

Unde suspicetur quis, eo exemplo posse dici *sermo linguae utriusque.* Sed aliud est. Certe sermo utraque lingua *concinnus,* sive compositus et commixtus tamquam *cinnus ambarum,* ut cum Cicerone loquar, recte dicitur. Poterit etiam dixisse, *sermo utroque sermone concinnus:* sed non ideo quisquam dixerit, *sermo sermonis utriusque,* neque itidem, *sermo linguae.* Quamobrem, si retinere libet *sermonis,* vide annon sic potius rescribendum fuerit,

Docte sermonis utriusque, Cilni;

ut *C. Cilnium Maecenatem* intelligamus. Mirum enim, et propemodum insolens videtur, ut sic aliquem compellet, *Docte sermonis utriusque linguae,* neque tamen quis ille demum sit, nisi octavo post versu certiores nos faciat,

Sume, Maecenas, *cyathos amici.*

Atque hoc pacto primum, *Cilni,* Nomine scilicet eum appellaverit; deinde Cognomine, *Maecenas:* plane ut in Carm. IV, 2. ad Iulum Antonium, primo sic infit,

Pindarum quisquis studet aemulari,
Iule, *ceratis ope Daedalea:*

et postea versu 26.

Multa Dircaeum levat aura cycnum
Tendit, Antoni, *quoties in altos.*

Sed missis coniecturis, tutius satiusque est lectionem alteram sequi, quam duo Lambiniani, et Regiae Societatis codex subministrant,

Docte sermones *utriusque linguae:*

ut Carm. III, 9

Dulces docta modos, *et citharae sciens.*

Atque hanc confirmat Donatus ad Terentii Eunuchum III, 2.

quae liberum
Scire aequum est adolescentem sollertem dabo.

utrum haec *sollertem*, *ut Horatius*, *Docte sermones utriusque linguae: an assumendum est* his *extrinsecus?* Equidem in vetere Donati editione anno 1503. et nescio an in aliis, etiam hic reperias *Sermonis.* Sed inepte, et contra ipsius Donati propositum; qui ideo hoc citat, ut ostendat *sollertem* cum accusativo *quae* vel *haec quae* posse iungi, ut apud Horatium *Doctus* eundem casum recipiat. Accedit huic et Consentius vetus Grammaticus, p. 2035. *Accusativum trahunt, sed figurate, doctus sermonem, exosus bella, praescius futura.* Neque enim dubites, quin ad hunc Nostri locum respexerit; pariter ut ad Virgilii illum Aen. XII, 517.

Et iuvenem exosum *nequicquam* bella *Menoeten.*

Esto igitur vera lectio, *Docte sermones:* nunc de ipsa sententia videamus; quae, si omnes interpretes audis, nihil aliud erit quam hoc: *Tu, qui bene Graece Latineque loqueris, miraris, cur ego, cum caelebs sim, Martiis Calendis rem divinam faciam.* Ubi libenter doceri velim, quid ad *Martias Calendas* attineat, aut quomodo *admirationem* Maecenatis aut minuat aut augeat, quod utramque eum linguam bene callere dicit? Quod si nihil ad rem istam occasionemve pertinent ea verba, non video, cur putide prorsus et ἀπροσδιονύσως hic ingerantur. Neque enim eximia quaedam Maecenatis laus erat Graece Latineque scire, cum Romae ea tempestate quivis Senatoris Equitisve filius, imo et de plebe innumeri, libertini etiam et servi, Graece loquerentur. Enimvero aliud quid et maius hic significant *Sermones*, nempe *Libros*, *Tractatus*, *Historias*, ut apud Graecos, *ΛΟΓΟΙ*, Xenophontis *Οἰκονομικὸς λόγος* etc. inde Oratores, Philosophi, Historici, *Λογογράφοι* appellati. Ita Horatius Satiras suas *Sermones* sive *Λόγους* inscripsit; et Carm. III, 21.

Non ille, quamquam Socraticis *madet*
Sermonibus, *te negliget horridus:*

id est, *Σωκρατικοῖς λόγοις*. Ergo hoc vult Horatius,

Docte sermones utriusque linguae, miraris

Martiis caelebs quid agam Calendis.

h. e. tu qui et Latinorum et Graecorum libros accurate legisti, qui utriusque gentis historias, ritus, sacra probe intelligis, iure miraris, cur ego caelebs Calendis Martiis sacra faciam: cum nihil aut in Graiorum aut in patriis monumentis sit, quod festum illud ad caelibes quicquam pertinere, sed ad matronas duntaxat et maritos, significet. Scias itaque, me non publico instituto hodie, sed privatim rem divinam facere, quod hoc quondam die ab interitu ex ruina arboris deorum beneficio conservatus fuerim.

14. *Vigiles lucernas Perfer in lucem*] *Perfer* habent editiones veteres et pleraeque ex recentioribus. Nicolaus Heinsius in ora codicis sui, Forte *Profer:* et sic Georg. Fabricius, i. e. ut volunt, *protrahe, produc;* ut Noster Carm. III, 21.

Te Liber et si laeta aderit Venus,
Vivaeque producent *lucernae,*
Dum rediens fugat astra Phoebus:

hoc est, producent, protrahent, extendent in lucem usque. Sane codices nostri Reginensis et Magdalen nsis clare habent, *profer;* ceteri cum aliorum codicibus *Perfer.* Utrovis modo legeris; me lubente, facies. Tamen consulto potius voce *Perfer* hic usus videtur Horatius, ut ambigui culpam evitaret, quia notissimo loquendi genere *proferre in lucem* idem est ac palam facere, in medium, in apertum proferre: ut Noster ipse Epist. II, 2.

Obscurata diu populo bonus eruet, atque
Proferet in lucem *speciosa vocabula rerum.*

Cicero pro Archia c. 6 *Ut nihil possint ex his, neque ad communem afferre fructum, neque in adspectum* lucemque proferre. Ita alibi bis vel ter locutus est, et alii non semel. Quare melius, credo, cum multo maiore parte Codicum legemus hic *Perfer.* Porro pro *sospitis* versu praecedente, Graevianus noster et Colbertinus, *Hospitis.* Sed nihil mutandum. *Sospitis*, quia cadentis arboris ictum evaserat. *Centum*, inquit, *cyathos sume*, et totidem annos amico *sospiti* precare; ut Ovidius Fast. III, 531.

Sole tamen vinoque calent: annosque precantur,
Quot sumant cyathos, *ad numerumque bibunt,*
Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos,
Quae sit per calices facta Sibylla suos.

18. *Occidit Daci Cotisonis agmen*] Torrentius memorat multo plures et meliores ex suis habere *Cotisontis:* quod vix credibile est, cum mei ad unum omnes, et quantum intelligere datur, aliorum etiam, *Cotisonis* prae se ferant. Atque ita Suetonius in Augusto c. 63. *Primum eum Antonio filio suo despondisse Iuliam, deinde* Cotisoni *Getarum regi.* Neque ibi in terminatione variant Membranae. Lucius Florus IV, 12. *Daci montibus inhaerent,* Cotisonis *re-*

gis imperio. Frontinus Strateg. I, X. 4. *Scorylo dux Dacorum, cum sciret dissociatum armis civilibus populum Romanum etc.* ubi pro *Scorylo* reponendum fortasse *Cotiso.* Utcumque sit; ex eo quod *Scorylo* dixerit non *Scorylon* casu recto, satis apparet in obliquis non *ontis* more Graeco, sed *onis* inflectendum esse. Neque vero ulla caussa erat Romanis, cur Dacum nomen enunciatione Graeca efferrent. Eruditissimus tamen Broukhusius ad Propert. IV, 10. *Cotisontis* hic malle videtur.

19. *Medus infestus*] Elegans est Nic. Heinsii coniectura, quam in margine exemplaris sui adnotaverat,

Medus infestis *sibi* luctuosus
Dissidet armis:

Atque ita clare et sine ulla litura codex noster Galeanus; cui aliquatenus accedunt Regiae Societatis membranae, a prima manu *luctuosus* exhibentes. Propertius IV, 1.

Nec rudis infestis *miles radiabat in* armis.

Ovid. Epist. Oenones.

Tyndaris infestis *fugitiva reposcitur* armis.

Seneca Phoenissis, 560.

Quin tuae caussae nocet
Ipsum hoc, quod armis *vertis* infestis *solum.*

Livius I, 25. *Datur signum,* infestisque armis *concurrunt.* *Medus* autem *luctuosus,* ut Carm. III, 6.

Di multa neglecti dederunt
Hesperiae *mala* luctuosae.

Neque tamen ex toto damnari potest recepta lectio, quam et editiones, et praeter Galeanum codices omnes repraesentant,

Medus infestus *sibi* luctuosis
Dissidet armis.

Nam *luctuosa arma* recte dicuntur, ut Vegetius IV, 12. *Mutuo utrinque periculo, sed maiore oppugnantium sanguine, exercentur* luctuosa certamina. Ita Tacitus, *Luctuosum facinus,* Cicero *luctuosum diem, perluctuosum funus.* Tum autem *infestus sibi,* erit sibi adversus, sibi inimicus, ob discordiam nempe civilem. Sed in altera lectione et verborum collocatio venustior est, et sonus syllabarum dulcior; ac non potest non iis placere, qui raras et eruditas aures habent.

26. *Parce privatus*] Nullus est omnium interpretum, quin ad hunc locum, veluti ad scopulum, naufragium fecerit. Praefectus Urbis tum erat Maecenas, cum Horatius haec scriberet; unde illud supra v. 17.

Mitte civiles super urbe curas,

et III, 29

Tu civitatem *quis deceat status*
Curas, et urbi *sollicitus times.*

Ergo hic litigant et turbas concitant, quo sensu idem et

Praefectus Urbis fuerit, et potuerit dici *Privatus;* siquidem ista inter se opponuntur. *In fortuna*, ait Cicero, *quaeritur, servus sit an liber, pecuniosus an tenuis, privatus an cum potestate.* Torrentius, hoc pacto se expedire conatus, quod, ut ait, Praefectura Urbis duntaxat Officium erat, non Magistratus, iamdudum vapulavit. Rutgersius, T Faber, Daceriusque hic subintelligunt, *tamquam, quasi: Ita parce nimium cavere*, tamquam si *privatus* fores. Quod quam coactum, durum, et sine exemplo sit, nemo non videt: et merito Rutgersius in repetita Editione notulam hanc spongia delevit. Sed emendatione rem conficere vult Daniel Heinsius, pro *Parce* substituens *Parte;* quod et diu ante eum fecerat Matthaeus Bonfinis, homo ineptissimus:

Negligens, ne qua populus laboret
Parte *privatus, nimium cavere.*

Sane *parte* habet codex noster Battelianus, et pro varia lectione Colbertinus: ut ordo sit, *ne qua parte laboret:* plane ut Noster alibi Serm. I, 2

Audire est operae pretium, procedere recte
Qui moechos non vultis, ut omni parte laborent.

et favet Acron, qui sic locum enarrat, *Quia non timeret, ne qua Respublica* parte *laboraret.* Sed quid tandem illud erit, *Populus privatus?* sunt *οἱ πολλοὶ*, inquit Heinsius. Vellem exemplum eius locutionis vel unum addidisset. Sed nullum erat: imo vero *privatus* plane opponitur *populo:* tantum abest, ut ita coniungi possit. Cicero in Verrinis: *Quod privatus a populo petit, aut populus a privato, Senatus ex aliqua civitate, qui iudicet, datur.* Sed esto, ut *populus privatus* sint *οἱ πολλοί;* tamen non procedit oratio; neque sententiae quicquam est, quod palato non fatuo placere possit. Nos totum locum aperire, et ex tenebris his in apertam lucem proferre, paucis conabimur. Invitaverat Maecenatem Noster, ut Martiis Calendis secum biberet. Hortatur autem, ut animo veniat hilari, et a curis publicis privatisque expedito: *Mitte*, inquit, *civiles super Urbe curas:* quid enim? nihil est, cur sollicitus sis: victi praelio sunt *Daci, Medi* bellis civilibus occupati, subacti *Cantabri, Scythae* repressi, tuta sunt omnia. Quocirca,

Neglegens, ne qua populus laboret,
Parce privatus nimium cavere:

hoc est, Cum iam *neglegens* sis, *securus* (ut bene Acron) *non timens* (ut Glossae codicis Petrensis) ne qua populus laboret; cum, rebus tam prosperis, non sollicitus sis ne res publica detrimenti quid capiat; parce *privatus* cavere nimium, noli de privatis tuis et domesticis negotiis nimium providere, noli de re familiari nimium attentus atque anxius esse. Proinde animo puro et defaecato ad me veni; et tam *civiles* quam *domesticas* curas vel domi relinque, vel abiice. Haec sine dubio loci huius sententia

est; neque verba ipsa difficultatis quicquam iam habent, si modo stili Horatiani genium agnoveris. *Neglegens*, pro *securus*, *non timens*, nove et eleganter ponitur, ut supra Carm. I, 28.

Neglegis *immeritis nocituram*
Postmodo te natis fraudem committere? fors et
Debita iura vicesque superbae
Te maneant ipsum.

in quo similiter, ut hic, lapsi sunt Interpretes. *Neglegis committere?* hoc est, *non times* committere? *securus* audes committere hanc fraudem; quia non tibi, sed posteris duntaxat tuis nocitura est? at fortasse *tu ipse* commissum hoc magno tuo exitio lues. Neque vero in voce *Privatus* iam quisquam haerebit amplius. Quippe rem suam familiarem *privatus* curat etiam Magistratus, etiam si non Praefectus modo Urbis, sed Orbis Princeps fuerit.

27. *Dona praesentis rape laetus horae*] *Cape* habent Editiones principes Veneta et Loscheri: atque ita multo maior pars Codicum. Tamen aliquot habent *Rape*, ut ex Nostris Graevianus, Battelianus, Bodleianus, et pro varia lectione Colbertinus. Atque hoc post Lambinum avide rapuerunt Interpretes; et ex eo alius post alium ad nauseam usque ingerunt Ciceronis illud ex Ennio, De Oratore III, 40.

vive, Ulixes; dum licet,
Oculis postremum lumen radiatum rape:

Non dixit cape, *non* pete: *haberet enim moram sperantis diutius esse sese victurum: sed* rape. *Hoc verbum est ad id aptatum.* Quid tum? esto, ut ibi Ennius efficacius dixerit *rape*, quam *cape:* an ideo ubicumque in aliis auctoribus *cape* occurrit, substituemus illico *rape?* Quin potius ex loci cuiusque indole et orationis filo statuimus, hoc an illud magis aptum conveniensque sit. Quemadmodum in his verbis,

Dona praesentis cape *laetus horae.*

ex adiuncto illo *dona* perspicue, si quid sapimus, videmus retinendum hic esse *cape;* neque audiendos esse codices, qui *rape* supponunt. Quid enim opus est, obsecro vos, ut ea quae *donata* sunt, *rapere* velimus? Rapiamus, si fas est, negata aut fugientia: quae oblata praesto sunt, capiamus et sumamus. Nam ut noster ait Epist. I, 17.

Distat sumasne *pudenter,*
An rapias.

hoc est, multum interest, capiasne donatum, an non donatum rapias. Cicero de Legibus III, 4. Donum *ne* capiunto, *neve danto.* Virgil. Aen. III, 489.

cape dona *extrema tuorum.*

Corippus Africanus lib. I.

Rumpe moras, cape dona *dei.*

Caeterum a fine huius versiculi in omnibus meis Codicibus abest coniunctio *et* vel *ac;* itaque a prioris fine, unde itidem abest in Reginensi nostro et editionibus, huc eam reduximus.

IX. AD LYDIAM.

5. *Donec non alia magis*] *Alia* editiones priscae, et plerique codices: sed ex nostris Leidensis, Reginensis, Galei, Bodleiani duo, *aliam*, ut Virgilius,

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.

Et Gellius VII, 8. *Sed* pueros *forma liberali, naviculis forte aut in vadis litorum conspectos, miros et humanis modis* arserunt *delphini.* Tamen alibi Horatius, *Arsit virgine, Arsisse Bathyllo.* Non hilum interest. Sed, quandoquidem ex duobus non nisi alterutrum a poëtae manu esse potest, verisimilius est vulgarem hanc, quam figuratam illam constructionem, Librariïs deberi: et facilius erat literam M in illis codicibus a sequente absorberi, quam in his addi.

10. *Et cytharae sciens*] A Prisciano p. 1177. sic citatur hic versus:

Me nunc Thressa Chloë regit
Dulces docta modos, et citharam *sciens.*

ut *citharam* ineptum est; quippe esset, Sciens quid *cithara* sit Potuit esse *citharâ;* ut Terentius dixit *Scire fidibus.* Sed cum addit Priscianus simile exemplum ex Homero, *Πολέμων εὖ ειδὼς*, quod ex Iliad. *Δ.* 310.

Ὡς ὁ γέρων ὤτρυνε πάλαι πολέμων εὖ εἰδώς·

apparet apud ipsum Priscianum scriptum fuisse *citharae:* ut Noster alibi I, 15. *Sthenelus sciens pugnae.* Ceterum Petrensis codex et Torrentiani duo cum editione Loscheri *Cressa:* quod Fabricius ideo amplectitur, quia *Cretenses Musicae periti:* potuisset addere quia *Chloë* nomen Graecum est, non Thracium. Sed haec parvi momenti sunt; nam Libertinae, qualis haec Chloë, et nova nomina, dum ancillae erant, induebantur, et in Musicis aliisque artibus herili sumtu instituebantur. Certe *Cressa Chloë*, ob asperitatem consonantium durissime exit; et omnino, si nos legitimum sonum aure callemus, inverso potius ordine posuisset Noster,

Me nunc Cressa regit Chloë,
Dulces docta modos.

Quod cum nulli usquam codices exhibeant; melius est, ut *Thressa Chloë* sine controversia recipiamus. Pro *Thressa* autem Librarii veteres *Tressa* soliti sunt scribere, ut praeter Torrentianos aliquot Graevianus noster hic habet: unde facilis lapsus erat ad *Cressa.* Porro mira lectio est, quam veterrimi libri Leidensis, Colbertinus, et a prima manu Graevianus praeferunt,

Menunc Thressa Chloë riget,

non *rigit:* quam et sic enarrat Glossator Graevianus, *Riget, indurat me, ne te amem;* quo nihil absurdius fingi potest.

14. *Filius Ornithi*] Miror, unde malis avibus se in omnes fere editiones intulerit hic *Ornithus;* cui si nomen ἀπὸ τοῦ ὄρνιθος impositum sit (ut certe volebat ille, qui primus introduxit tum syllabam mediam produci oportuit. Tu vero cum libris meis omnibus et Editione Veneta lege *Orniti* vel rectius *Ornyti*, ut Graecis Ὄρνυτος nomen est notissimum Apollonius in Argon. II, 65.

Τῷ δ' αὖ Ἄρητός τε καὶ Ὄρνυτος, οὐδέ τε ᾔδειν.

Virgil. Aen. XI, 677

procul Ornytus *armis*
Ignotis, et equo venator Iapyge fertur.

Val. Flaccus III, 173.

Ne tibi Thessalicos iam profuit, Ornyte, *reges.*

Statius Theb XII, 143.

Squalidas ecce genas, et hianti vulnere pallens
Ornitus.

Silius Italicus XIV.

Innatat ecce super transtris fumantibus asper
Ornytos.

Calpurnius Eclog. I. bis, ter.

Ornite, *iam dudum velut ipso numine plenus.*

X. AD LYCEN.

1. *Extremum Tanaim*] Pro *Tanaim,* quod editiones omnes occupavit, repone ex vetustissimis meis Leidensi, Graeviano, Reginensi, et aliis *Tanain,* enunciatione Graeca.

5. *Porrectum ante fores*] Nescio quo malo fato evenit, ut omnes, quotquot extant, Horatii codices tribus quatuorve locis *porrectum* habeant pro *proiectum:* quod si in aliis auctoribus idem accidisset, iam diu est, cum vox *Proiectum* extra Linguae Latinae pomoeria proiiceretur. Tu vero hic repone, reclamantibus quantum queant et scriptis et editis,

me tamen asperas
Proiectum *ante fores obiicere incolis*
Plorares Aquilonibus:

Ovid. Amor. II, 19 de eadem re; et iisdem pene verbis,

Et sine me ante *tuos* proiectum *in limine* postes
Longa pruinosa frigora nocte pati.

Silius Ital. lib. I.

noctemque vigil ducebas in armis,
Interdum proiectus humi.

et lib. VII.

Qua super instratos proiectus gramine *campi*
Presserat ante toros.

et lib. XV.

Stramine proiectus *duro patiere sub astris*
Insomnes noctes, frigusque famemque domabis.

Virgil Aen. XI, 87.

Sternitur et toto proiectus *corpore terrae.*

Statius Theb. I, 387.

hic artus imbri ventoque rigentes
Proiicit, *ignotaeque acclinis postibus aulae*
Invitat tenues ad dura cubilia somnos.

et iterum V, 587.

viridi nam cespite terrae
Proiectum *temere, et patulo caelum ore trahentem.*

Vide quae dicemus ad Epod. X, v 22.

6. *Inter pulchra situm tecta*] *Situm* habent Editiones principes Veneta et Loscheri: unde in sequentibus locum semel possessum tenuit. Memorant quidem Interpretes, se in nonnullis codicibus *satum*, non *situm* reperisse: sed ea vox, ut variae lectiones pro vario captu hominum sua fata sortiuntur, spreta et reiecta est. Ex nostris Leidensis veterrimus, Galei, Colbertinus, et a manu secunda Graevianus agnoscunt *Satum.* Atque ita Acron editus et manuscriptus, *Inter tecta* Satum *nemus viridarium dicit.* Porro hanc lectionem probat praestantissimus Nic. Heinsius in ora sui exemplaris, ubi mittit nos Annotata sua in Propert. IV, 4. vers. 3. et in Silium Ital. X 534. quae utinam, ut iam pollicitus est, maturaret in lucem edere vir celeberrimus Petrus Burmannus. Interea vicem Heinsii optime supplet disertissimus Broukhusius ad dictum Propertii locum,

Lucus *erat felix hederoso* consitus *antro:*

et ad I, 14. vers. 5.

Et nemus omne satas *intendat vertice* silvas:

ubi et *Satum* hic in Horatio defendit, et (post Torrentium et Marcilium) verba Senecae adducit ex Epist. 122. *Non vivunt contra naturam, qui pomaria in summis turribus* serunt, *quorum silvae in tectis domorum ac fastigiis nutant, inde ortis radicibus, quo improbe cacumina egissent?* Porro versus Silii, quo mittit nos Heinsius, sic habet:

At ferale decus, maestas *ad busta cupressos.*

ubi nescio an codices MSti inter alias variationes *Satas* exhibeant. Verum id, cum prodibunt Heinsianae notae, videbimus. Interim non desunt aliunde, quae ad evincendam hanc lectionem sola sufficiant. Varro de Re Rust. III, 5. *Extra eas columnas est* silva manu sata, *grandibus arboribus tecta, ut infima perluceat, tota septa maceriis altis.* Alfenus in Digest. VIII, 5, 17. *Cum in domo Gaii Seii locus quidam aedibus Annii ita serviret, ut in eo loco positum habere ius Seio non esset, et Seius in eo* silvam sevisset. Plinius Hist. XV Sect. 20. *Colitur ficus arbor in foro ipso: illic arescit, rursusque cura sacerdotum* seritur: — *eadem fortuito* satu *vivit in medio foro:* — *aeque fortuita eodem*

loco est vitis atque olea, umbrae gratia sedulitate plebeia satae. et ibid. Sect. 36. *Haud scio an prima omnium myrtus in locis publicis Romae* sata, *fatidico quidem et memorabili augurio.* et Sect. 40. *Et quia* manu satarum *receptarumque in domos, laurus fulmine sola non icitur.* Ex his clare constat, silvas, arbores, *inter tecta* et in domos vel loca urbis publica receptas, non *sitas* duntaxat, quod omnibus silvis locisque convenit, sed *satas* fuisse; et proinde hic legendum esse,

quo nemus
Inter *pulchra* satum tecta *remugiat.*

7. *Ventis et positas*] Videamus totum locum:
Audis, quo strepitu ianua, quo nemus
Inter pulchra satum tecta remugiat
Ventis? et positas ut glaciet nives
Puro numine Iuppiter?

ubi primo risum iocumque movet Tanaquillus Faber, vir caetera ingeniosus et doctus; qui velut somno repente excitus clamat, *Mendum turpe, turpe*, quo ventis. *Isthuccine vidisse neminem? lego*, Queis ventis. Sed bene est, quod errantem socerum in viam reduxit doctissimus Dacierius; nam *strepitu* hic bis accipiendum esse, *quo strepitu ianua, quo strepitu nemus remugiat ventis*, ante Fabrum natum omnes, puerique patresque, viderunt. Illud et mihi, sed meliore omine, mirari liceat, *vidisse neminem* absurdum illud et *ἀνακόλουθον*, quod in hac sententia non latet, sed plane extat. Tu mecum ad calculum verba redige: *Audis*, quo strepitu ianua et nemus remugiat? et *Audis*, ut Iuppiter glaciet nives? Quid audio? an gelu et frigus auditu percipiuntur? Nemo quisquam mihi persuaserit, aut Horatium haec scripturum fuisse, aut amicos queis recitabat, tam facile condonaturos. Certe non adeo digna haec erant, quae *Iovis auribus servarentur.* Sed notior, opinor, est Horatii indoles, quam ut ipsum, nec Librarios potius, culpae huius insimulemus. Quippe levissima mutatione, nempe unius literulae, quae et ipsa plerumque omittebatur, melius, nisi fallor, procedet oratio, in hunc modum.

Audis, quo strepitu ianua, quo nemus
Inter pulchra satum tecta remugiat?
Sentis *et positas ut glaciet nives*
Puro numine Iuppiter.

Sentis, ut ipse alibi in re non absimili Carm. III, 28.

Inclinare meridiem
Sentis *et veluti stet volucris dies,*
Parcis deripere horreo
Cessantem Bibuli consulis amphoram.

Remugiat autem absolute, sine dativo *ventis:* ut Virgil. Aen. IX, 504.

Sequitur clamor, caelumque remugit.

XII, 928.

Consurgunt gemitu Rutuli, totusque remugit
Mons circum.

Claudianus Eutrop. II, 162.

responsat Athos, Haemusque remugit.

idem Rapt. Proserp. I, 10.

Auditur fremitus terris, templumque remugit.

Prudentius Apotheos. 2-6

Quicquid in aere cavo reboans tuba curva remugit.

Neque vero opus erat, ut *ventis* hic inculcaret Noster; cum iam paullo ante *Aquilones* nominasset. Quid quod necesse est,: stante hac lectione, ablativo casu efferri *ventis;* non ut vulgo creditum est, dativo: ut in illis Virgil. Aen. XII, 722.

gemitu *nemus omne* remugit;

Statii Theb. XII, 612.

alio si forte remugit
Bellatore *nemus;*

Martiani Cap. lib. 5.

raucusque per aethram
Cantus, et ignoto caelum clangore remugit.

Iam autem quam inconcinne et pene insulse geminetur hic ablativus, *remugiat ventis strepitu*, nemo est qui non videat. Equidem duo loca, neque plura, memini, ubi dubites, dativusne sit casus, an ablativus; ut Virgilii illud de Sibylla, Aen. VI, 99.

Horrendas canit ambages, antroque remugit:

et Statii Theb XII, 271. de Cerere et Encelado:

Illius insanis ululatibus *ipse* remugit
Enceladus, raptoque vias illuminat igni.

ubi esto, si ita vis, dativus; adeo ut *remugire* hic sit *contra mugire:* tamen vides, opinor, multum interesse; et tam apte et ex vero dativum hic poni, quam apud Horatium stulte et inepte. Quippe *Sibylla* et *Enceladus* clamorem ex se edere, et contra mugire possunt; *nemus* autem atque *ianua* nullum suapte vi faciunt strepitum; sed totum, quantus quantus est, ventis acceptum referunt. Quod si, his spretis obstinate adhuc quisquam retinere velit *ventis;* is aliam viam insistere possit, et pro *et* legere *en:* atque idem, cum vetusto codice Fabricii, commodius tum leget *Audi:*

Audi, *quo strepitu ianua, quo nemus*
Inter pulcra satum tecta remugiat
Ventis! en, *positas ut glaciet nives*
Puro numine Iuppiter!

8. *Puro numine Iuppiter*] Nondum ex salebroso hoc loco evasimus: quid enim sibi vult, *puro numine?*

positas ut glacies nives
Puro numine Iuppiter

qua in lectione codices nostri omnes consentiunt. Et laborant quidem Interpretes, inque omnes partes se vertunt; nulla tamen certior est explicatio, quam quae olim a Porphyrione protecta est, *puro numine*, hoc est sudo et sereno caelo: *nam*, ut ait, *post nivem positam in Aquilone vento serena tum esse solent, praesertim in Italia frequenter.* Atqui non una de causa non placet haec enarratio. Etenim primo, *numen Iovis* sive aëris hic ponitur, tamquam *caussa* gelationis: ergo tale epitheton addi debuit, quale *caussam* illam intenderet et promoveret, ut *frigidum*, *vehemens*, *acre*, *acutum*: iam autem *purum* otiose hic ingeritur; neque enim puritas aëris, etsi gelu plerumque comitetur aut sequatur, ulla ex parte gelationem efficit. Deinde *purum* illud non parum officit sententiae, et consilio poëtae Tetra enim et pruinosa illa nox verbis exaggeranda erat, ut Lyce citius miseresceret amatoris sub dio ante limen morantis. At *puro* et sudo caelo ad fores excubare non adeo miserum erat, quam foedo et sordido. Male oravit igitur caussam suam, si *puro* hic praeter sententiam addidit. Equidem, ut haec incommoda evitentur, sic potius ab Horatio scriptum esse crediderim;

Sentis et positas ut glaciet nives
Duro *numine Iuppiter.*

D in P propter similitudinem facile mutabatur; praesertim, ut saepe dixi, in initio versus. Ideo autem *duro* numine, quia *nives gelu* glaciaret et *duraret*, de quo vide nos ad Carm. III, 24. v. 39 Sic alibi I, 23.

Quod latus mundi nebulae, malusque
Iuppiter *urget.*

et I, 1.

manet sub Iove frigido *Venator.*

Claudian. Cons. Olybr. vers. 36.

Audiit et gelido *siquem Maeotia pascit*
Sub Iove.

Silius Italicus XII.

Queis gelidas suetum noctes thorace gravatis
Sub Iove non aequo *trahere.*

Ergo, ad haec exempla, *duro* numine Iuppiter nives glaciavit; et sane olim in libris *duro* extitisse non leve est argumentum, quod in codice quodam alia lectio reperta est, memorantibus Cantero et Turnebo:

et positas ut glaciet nives
Puro limine *Iuppiter:*

in quo frustra sunt, qui pro *limine* reponunt *lumine*, atque id pro genuina huius loci scriptura venditant: nihil enim illo *lumine* ineptius, cum propter alia, tum quod noctu haec, non interdiu, agerentur. Imo vero, quicumque lectionis illius *limine* primus fuit auctor, sic locum hunc concipiebat,

Duro limine *Iuppiter:*
nives positas *duro limine*, ubi tunc Horatius *ante fores proiectus* excubabat: sic Epod. XI.

Limina dura, *quibus*
Lumbos et infregi latus.

Ovid. Remed. Amor. 508.

Nec dic blanditias, nec fac convitia posti:
Nec latus in duro limine *pone tuum.*

10. *Ne currente retro funis eat rota*] Alius, et, nisi fallor, meli r est verborum ordo in Petrensi nostro et Galei:

Ne currente rota *funis eat* retro.

ut in Arte Poët. currente rota *cur urceus exit?* Et *retro*, cum priorem syllabam corripit, suavius ponitur in fine versus, atque ita semper Noster, ut I, 35.

At vulgus infidum et meretrix retro.

II, 11.

Poscentis aevi pauca: fugit retro.

III, 4.

Non me Philippis versa acies retro.

adde, quod in recepto ordine ambiguum foret, utrum *currente retro rota*, an *funis retro eat*, construendum sit.

18. *Nec Mauris animo mitior anguibus*] Editiones primae Veneta et Loscheri, *animo;* postea nescio quis *animum* primus introduxit. Ab eo tempore in hunc usque diem, ut cuique eruditorum visum est, nunc hoc, nunc illud locum obtinuit. Lambinus, Cruquius, Torrentius de suis codicibus tacent Ex quinque Pulmanni tres *animo;* duo reliqui *animum*, ut etiam ex tribus Bersmanni unus. Certe ex omnibus nostris unicus Graevianus agnoscit *animum*, idque manu recentiore mutatum est in *animo*. Rectum tamen illud, elegante et familiari Poëtis Graecismo. Statius Silv. IV, 6. de Hercule,

Sic mitis vultus, *veluti de pectore gaudens*
Hortetur mensas.

ubi *vultus* non rectus singularis est, sed accusativus pluralis; ut Claudian. Stil. II, 135.

Blanda quidem vultus.

XI. AD MERCURIUM.

9. *Quae velut latis*] Anacreon:

Πῶλε Θρῃκίη, τί δή με
Νηλεῶς φεύγεις. —
Νῦν δὲ λειμῶνας τε βόσκεαι,
Κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις.

Noster:

Quae velut latis equa trima campis
Ludit exsultim, metuitque tangi.

Atque haec ex illis expressa esse, post Henricum Stephanum, multi annotarunt. Sed animadvertit ceteris acutior

celeberrimus Dacierius, Anacreontis illud λειμῶνας prata non ad amussim respondere *latis campis:* et idcirco, ut propius inter se conveniant, contra omnes codices reponendum esse contendit, *laetis campis:* ita Carm II, 5.

Circa virentes *est animus tuae* Campos *iuvencae.*

Addidisse potuit Carm. III, 18.

Ludit herboso *pecus omne* campo.

et IV, 4.

Qualemve laetis *caprea* pascuis.

ut Ovidii illud Fast. IV, 476.

Sacrorumque Melan pascua laeta *boum.*

Iam ut concedamus Nostrum Anacreontea illa ante oculos habuisse, quamquam hoc quidem incertum est; novimus tamen eum non multum amare *fidos* illos *interpretes*, et serviles imitatores, qui *verbum verbo* exprimendum curant. Equidem id de plano ausim affirmare, multo aptius loco huic et sententiae convenire *Latis*, quam *Laetis*. Quippe cum addit, *metuitque tangi,* bene certe posuit *latos campos*, ubi nimirum fugae erat locus et spatium, ne *tangi* et prehendi posset. Quid quod de more *latos campos* dixit, perpetuo apud Poëtas epitheto. Virgil. Aen. VI, 888.

Aëris in campis latis, *atque omnia lustrant.*

et XI, 465.

latis *diffundite* campis.

et III, 537.

Quattuor hic, primum omen, equos *in gramine vidi,*
Tondentes campum late, *candore nivali.*

VII, 486.

cui regia parent
Armenta, *et* lati *custodia credita* campi.

Statius Silv. IV, 7.

Iam diu lato *spatiata* campo.

Silius Ital. VIII.

iam latis *obvia, credo,*
Stat campis *acies.*

et XVII.

Ne si miscebit latis *fera praelia* campis.

Sic *lata arva* Ovid. Fast. I, 546.

Dumque huic hospitium domus est Tegeaea; vagantur
Incustoditae lata *per* arva *boves:*

ubi dolet praestantissimum Heinsium, pari quo hic Dacierius errore, *laeta arva* ex pauculis codicibus substituisse; cum et maior librorum pars et ipsa res alterum efflagitet. *Lata* enim sine dubio, quia dixerat *vagantur.* Ipse Ovidius Fast. II, 210.

Non aliter, quam cum Libyca de rupe leones
Invadunt sparsos lata per arva *greges.*

ubi recte *lata,* quia *sparsos:* neque variant codices. Idem Amor. I, 7.

Stravit deprensos lata per arva *greges.*

18 *Caput eius atque Spiritus*] Nihil verius, quam quod Dacierius libere et candide hic adnotavit: *Totum*, inquit, *hoc Carmen dehonestat vocula* eius, *qua utinam Horatius non usus fuisset.* Equidem iamdudum male oderam illud *eius*, et hanc viri insignis censuram magna cum voluptate postea legi:

Cerberus, quamvis furiale centum
Muniant angues caput eius, *atque*
Spiritus teter saniesque manet
Ore trilingui.

Aufer enim hinc *eius*, et integer tamen sensus manebit. Quippe cum *Cerberum* iam nominasset, satis erat dixisse *furiale caput:* neque opus erat τῷ *eius*, ut cuius sit caput certo scire possemus. In Sermonibus quidem, qui ad pedestrem orationem proxime accedunt, venia danda est Nostro, cum II, 1. et II, 6, ait.

Scilicet uni aequus virtuti atque eius *amicis:*
Et quae sit natura boni, summumque quid eius:

et Lucretio, cum in poëmate Philosophico passim hanc voculam adhibet,

Quin etiam repetunt a caelo atque ignibus eius.
Nec refert quibus adsistas regionibus eius.

Neque vero peccavit Noster in Carm. IV, 8.

Eius, qui *domita nomen ab Africa*
Lucratus rediit, clarius indicant Laudes:

Tolli enim hic non potest τὸ *eius*, nisi cum totius sententiae dispendio: ut neque apud Propertium IV, 2. vers. 35.

Est etiam aurigae species Vertumnus, et eius
Traiicit alterno qui *leve pondus equo.*

Sed Poëtae Epici, magno sane cum iudicio, vocabulum hoc perpetuo mulctarunt exilio; ne Heroici carminis maiestatem humi serpere cogeret; utpote singulis fere periodis recursurum, ni stilo poëtico subintelligeretur extrinsecus, neque praesentia sua versus inquinaret. Inde est, quod in toto Virgilio ne semel quidem occurrit *Eius.* Bis duntaxat in Ovidio, ut Trist. III, 4.

Non foret Eumedes orbus, si filius eius
Stultus Achilleos non adamasset equos.

ubi sublato *eius*, nihil deest sententiae: posito autem, in prosam orationem versus degenerat: plane ut hic apud Nostrum Eo tamen peius Noster, et quod in Carmine Lyrico longe supra Ovidii Elegos surgere debuerit; et quod statim subiunxerit *atque*, *Caput* eius *atque:* adeo ut bis tanto carminis sublimitatem magis depresserit. Quin in verbis sequentibus, est quod excusari fortasse possit, probari certe et laudari minime mereatur:

Spiritus teter saniesque manet:

hoc est, *spiritus manet*, et *sanies manet.* Atqui *spiritum* sive

halitum *manare* nemo usquam dixit. *Sanies* quidem *manat*, atque omne genus humorum et liquorum, *lacrimae, sanguis, sudor, mel, aqua, pix* et similia: spiritus nequaquam, si accurate loquimur. Nam cum Lucretius *sonitum* et *frigus manare* dixit, illud nimirum vult, per *poros et priva foramina corporum permeare:* non ut hic Noster de *spiritu*, cum aperta via per fauces prodeat. Quid igitur fiet? an Horatium hic captum et damnatum sub cultro relinquemus? an potius,

O Tite, siquid ego adiüro curamque levasso,
Ecquid erit pretii?

Vide igitur, annon in Librarios potius culpam transferamus, et levi mutatione ab utroque Nostrum crimine una opera liberemus. Sic ergo repone:

Cerberus: quamvis furiale centum
Muniant angues caput, exeatque
Spiritus teter, saniesque manet
Ore trilingui.

Ovidius Metam. III, 75. de Dracone loquens:

plenis tumuerunt guttura venis:
Spumaque *pestiferos* circumfluit *albida rictus:*
Terraque rasa sonat squamis; quique halitus exit
Ore niger Stygio, vitiatas inficit auras.

ubi paria vides omnia: *spuma circumfluit*, plane ut *sanies manet: halitus* autem *niger exit*, ita ut hic *exeat spiritus teter:* et utrobique quidem ex *ore trilingui:* nam et serpenti illi, versu ibi 34.

Tres *vibrant* linguae, *triplici stant ordine dentes.*

Iterum Ovidius Trist. V, 6.

Spiritus *hic Scythica quem non bene ducimus aura,*
Quod cupio, membris exeat *ante meis.*

et ibid. IV, 3.

Spiritus *hic per te patrias* exisset *in auras.*

et Art. Amat. III, 745.

Exit, *et incauto paullatim pectore lapsus*
Excipitur miseri spiritus *ore viri.*

Verum hic notandum est, quod in his locis *Spiritus exit* de iis duntaxat dicatur, qui moribundi animam expirant. Quare ad evitandum Ambiguum, utinam Noster scripsisset potius, *Exeatque Halitus teter.*

30. *Impiae, nam quid potuere maius*] *Nam quid*, et membranae et editiones. Solus codex Magdalenensis a manu secunda,

Impiae, numquid *potuere maius?*

Non male. Nihil tamen mutaverim, nisi a prima manu codex aliquis *numquid* exhibuerit.

35. *Et in omne virgo Nobilis aevum*] *Nobilis* habent omnes, quod sciam, et Editi et Scripti. Barthius tamen ad Claudianum suum p. 1225. *Legendum*, inquit, nubiles *ex*

vetustissimis Membranis, non Nobilis *ut vulgo. Dicere enim vult ingeniosissimus poëta, aeternae gloriae velut* nuptui *datam eam virginem, quia, torum genialem noluit novi mariti sanguine conscelerare, quod tot ipsius sorores fecerant.* Vide quanti sit sapere. Sibi certe bellus homo visus est, cum insulsum hoc et refutatione indignum protulit. Verum nimirum erat, quod ex puteo suo Democritus hausit, *τὴν πολυμαθίαν νοῦν οὐ διδάσκειν*, multifariam lectionem nemini conferre mentem et iudicium; quippe quae Dei et Naturae dona sunt, non nostrae operae et laboris.

43. *Nec te feriam nec intra*] Ita recentiores Editiones: at antiqua Veneta et Loscheriana *nec* te feriam, *neque* intra. Quis primus mutaverit nescio, neque scire quicquam interest; certe non est secutus meliores pluresve codices. Ex tribus Bersmanni, duo habuerunt *neque:* et sic est nostris Leidensis, Graevianus, Reginensis, Zulichemianus, optimi et vetustissimi quique, cum aliquot aliis. Ceteri interpretes tacent: quasi credo nihil referret, *nec* an *neque* scripseris, ubicumque versus ratio utrumvis admittere potest. Equidem, ut in his minutiis nec linguae Latinae neque Flacci salutem sitam esse confiteor, ita semel suscepto hoc labore, mei iam muneris pensique esse existimo, ne levissima quidem praeterire. Quamobrem illud animadverto, varietatis hic gratiam quaesivisse Nostrum, et, quoties liber erat a metri necessitate, *Nec, neque,* vel *Neque, nec:* non bis eandem particulam *nec, nec,* aut *neque, neque* posuisse. ut Carm. I, 6.

Nos, Agrippa, neque *haec dicere,* nec *gravem.*

II, 16

Grosphe non gemmis, neque *purpura ve-*
Nale, nec *auro.*

Ergo et hic ex MStis legendum: *nec* te feriam, *neque* intra. Et similiter in toto opere decies opinor vel amplius ex melioribus membranis revocavimus: de quibus semel hic dixisse sufficiat.

XII. AD NEOBULEN.

1. *Miserarum est*] Quales sint in hoc Carmine versus, et quomodo digerendi, non modo inter Interpretes, sed inter vetustos Grammaticos magna controversia est: quam si aliquando tandem dirimere, et rem extra dubium collocare possumus: et gratiam, nisi fallimur, inibimus a Lectore *φιλομούσῳ;* et eo pacto insigne flagitium, quod per ducentos iam annos carmen hoc faedissime luxavit, in posterum cohibebimus. Principio, scriptor vitae Horatii a Iacobo Cruquio editus, hanc Oden *tricolon tetrastrophon* esse vult, hoc est, ex *quatuor* versibus constare, quorum *tres* diversa habeant metra: duos autem priores esse *Sapphicos trimetros acatalectos,* tertium *Anacreonteum dimetrum*

(lege trimetrum) *catalecticum*, quartum *Adonium*. Ergo ex huius hominis sententia sic digerendi fuerint versus:

Miserarum est nec amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
Animarī metuentes patruae
Verbera linguae.

Atque hanc formam secutus est in editione sua Cruquius, quam et in tribus vetustis codicibus se reperisse narrat. Sane et in nostris, Graeviano, Reginensi, Batteliano, dispositio fere eadem est; praeterquam quod vocabula in fine versuum non in duas partes secant, more Cruquiano,

Studium aufert, Neobule, Liparae-
i nitor Hebri,
Celer alto latitantem frutice-
to excipere aprum:

sed integra continuant hoc modo,

Studium aufert Neobule, Liparaei
Nitor Hebri.
Celer alto latitantem fruticeto
Excipere aprum.

Quin et eandem normam tenuisse codices Cruquii nullus dubito; atque id ipsum est, quod eos dicit *nonnihil sua ope adiutos fuisse in pedibus ordinandis*. Iam autem quam inepta, prava, distorta, deformia haec sint, quid attinet dicere? Satis profecto superque id constabit ex iis quae dicturi iam sumus de vero metiendi modo. Pes metricus ex quatuor syllabis constans, quorum priores duae breves, posteriores longae sunt, ut *Diomedes*, *metuentes*, *Cythereae*, Graecis Ἰωνικὸς ἀπ' ἐλάσσονος, Latinis *Ionicus minor* appellatur. Hoc unico pede totum Carmen ab initio ad finem usque decurrit: quale unum ab Alcmane olim compositum esse narrat Hephaestion p. 37. cuius hoc initium:

Ἕκατον μὲν Διὸς υἷον τάδε μῶσαι κροκόπεπλοι:

et a Sappho alterum, quod sic incepit,

Τί με Πανδιονὶς ὠράνα χελιδών:

ab Alcaeo vero *πολλὰ multa* conscripta esse idem testatur. Praeterea et duo genera fuisse ait (pag. 66.) horum carminum Ionicorum: unum (id ἐξ ὁμοίων vocat) quod nullo certo pedum numero claudebatur; sed ubicumque auctori visum est, vel pedem sistebat, vel pari tenore ultra procedebat: quale crediderim Alcmanis illud et Sapphus fuisse, solis Ionicis constans, caetera legibus solutum. Atque huius generis unum exhibet Terentianus Maurus, suumne an forte Septimii Sereni equidem nescio: pag. 2428.

Diomedem modo magnum dea fecit, dea belli
Dominatrix, Phrygas omnes ut in armis superaret:
Patulis agmina campis iacuerunt data leto:
Pavidi tergaque dantes petierunt trepidae moenia Troiae.

ubi vides pedum numerum non esse definitum sed carmen

per synaphiam, ut vocant, quousque velit, progredi. Quod et antea nos docuerat p. 2416.

Non versibus *istud*, numero aut pedum, *coarctant:*
Sed continuo carmine, quia pedes gemelli
Urgent brevibus tot numero iugando longas:
Idcirco vocari voluerunt συνάφειαν.

Alterum Ionicorum genus, quod *κατὰ σχέσιν* vocat Hephaestion, certo eorundem pedum numero incedebat; quo simul ventum erat, claudebatur sententia: atque inde rursus exordiens pari iterum numero decurrebat: quae *redditio* et *revolutio* (*ἀνταπόδοσις καὶ ανακύκλησις*) toties iterabatur, quoties voluit auctor carminis: ea lege, ut neque pauciores neque plures pedes haberet in clausulis sequentibus, quam in prima habuerat. Tale, inquit, erat Alcaei carmen, cuius hoc initium:

Εμὲ δειλὰν, ἐμὲ πασᾶν κακοτάτων πόδ᾽ ἔχοισαν.

qui locus omnino corrigendus est: MSti, quos vidi, *παῖδ᾽* habent, non *πόδ᾽*· solemni errore *αι* pro *ε*, quia eodem sono efferebantur: lege igitur,

Εμὲ δειλὰν, ἐμὲ πασᾶν κακοτάτων πεδέχοισαν.
Me miseram, me omnium calamitatum expertam.

πεδέχοισαν Aeolensium dialecto pro *μετέχουσαν*. Addit Hephaestion: *Ἄπειρος μὲν ὤν τις φήσειεν ἂν αὐτὸ Ἐξ ὁμοίων εἶναι, ἐξ Ιωνικῆς ἀπ᾽ ἐλάσσονος συζυγίας καταμετρούμενον· ἡμεῖς δὲ, ἐπεὶ ΚΑΤΑ ΔΕΚΑ ὁρῶμεν αὐτὸ συζυγίας γεγραμμένον, Κατὰ σχέσιν αὐτὸ γεγράφθαι φαμέν.* Hoc est, *Imperitus quidem aliquis hoc carmen Alcaei solutum legibus esse crediderit: nos vero, cum* decem *ubique pedibus decurrere videamus, lege id constrictum esse pronunciare possumus.* Ubi in primis observandum, omnes eius carminis clausulas fuisse *decem pedum.* Inde enim luce ipsa clarius constabit, ad Alcaei exemplar hanc, de qua agimus, Odam ab Horatio compositam esse. Quippe haec similiter decem pedibus Ionicis decurrit: inde rursus initio capto stadium idem metitur; et quatuor eiusmodi decapodiis tota finitur. Porro et illud ex verbis Hephaestionis discimus, nullum versiculi finem aut divisionem esse, donec ad *decimum* pedem deventum sit: et proinde nihil referre, utrum tribus, an duabus, aut unicâ, si fieri possit, lineâ decapodia quaeque scribatur: cum nulla pausa aut incisio sit ante decimum pedem. Sed quandoquidem chartae paginaeque spatium tam longam lineam admittere et continere non posset; et proinde necesse esset, ut decempedalis versus in partes divideretur: inde dubium ortum est, quibusnam in locis commodissime fieri posset incisio. Ubi ridiculum plane et insulsum se praebuit Scriptor Cruquianus; qui in medio pede Ionico caesuram posuit, et praeterea sexies in tam brevi carmine versum exire fecit in dimidiatum verbum. At plerisque placuit, ut in tria membra discerpere-

tur, quorum duo priora trimetra Ionica essent, tertium tetrametrum; quo modo omnes hodie Editiones praeter Cruquianam exhibent,

Miserarum est nec amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere aut ex-
animari metuentes patruae verbera linguae.

Ita dividunt Marius Victorinus p 2618. Diomedes p. 510, et 524; Atilius Fortunatianus 2704; Plotius 2660; et Scholiastes Acron. Verum in ea divisione illud incommodi accidit, quod in medio verbo ter fiat incisio, inconcinne prorsus et odiose:

Neque dulci mala vino lavere aut ex-
Simul unctos Tiberinis humeros la-
Vit in undis eques ipso melior Bel-

quae deformitas nebuloni cuidam ansam porrexit, ut immane facinus aggrederetur, de quo mox plura dicemus. Nos potius in his Graecum Hephaestionem secuti sumus, qui, ut iam vidimus, primam in Alcaeo caesuram fecit *τετράμετρον*,

Ἐμὲ δειλὰν, ἐμὲ πασᾶν κακοτάτων πεδέχοισαν.

Cui accedit Marius Victorinus pag. 2538 2507. et 2496, ubi exemplum Ionici ἀπ' ἐλάσσονος tetrametri acatalecti hoc adducit:

Miserarum est neque amori dare ludum neque dulci.

Quorum exemplo priores duos in hac nostra editione scripsimus tetrametros, tertium autem dimetrum, hoc modo:

Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis,
Eques ipso melior Bellerophonte, neque pugno,
Neque segni pede victus.

Atque hoc pacto, ut in libro ipso videre est, nulla linea dimidiato vocabulo clauditur: neque aliter ab Horatii manu profectum esse quovis pignore contenderim. Illud tamen semper memineris, utcumque scriptionis commodo versus dividatur, unicum tamen revera esse, et continuato cursu properare usque ad decimum pedem.

Caeterum ineptus est Scholiastes Acron, cum *metrum hoc Sotadicum dici* tradit; unde deceptus vir cetera pereruditus mirum somnium habet de scopo et proposito Poëtae; quasi Hebrus ille, quem tantopere laudare videtur Noster, *turpis et vetulus moechus* esset, et *Sotadico hoc Satyricoque rhythmo* ironice sugillaretur. Quippe numquam hoc versu usus esse traditur maledicus ille Sotades: Ionico quidem pede scripsit, unde lapsus est Acron: sed Ionico ἀπὸ μείζονος, sive maiore, qui contrarius plane est huius Carminis pedi, nempe Ionico minori. Hic post duas breves totidem longas habet syllabas, ut *Fruticeto:* ille vice versa a duabus longis exit in totidem breves, ut *Contendere.* Sotadicorum haec exempla notissima sunt (praeter eos Terentiani Mauri hic obiter citatos)

Σείων μελίην Πηλιάδα δεξιὸν κατ᾽ ὦμον.
Εἰς οὐχ ὁσίην τρυμαλιὰν τὸ κέντρον ὤθεις.

ubi vides non Iambeum ab Heroico magis dissonum esse, quam Sotadicum ab hoc Horatii. Neque levius falluntur ii, qui hanc Oden *pede parum elaborato procedere* dictitant, adeo ut bene factum sit, quod semel duntaxat Noster hoc metrum adhibuerit. Imo vero et in primis dulce est metrum, et longe omnium operosissimum. Geminas enim breves et geminas longas, repetita identidem vice, paucissima verba suppeditabunt; ut agnoscet, si quis Musarum cliens in hoc metro periculum sui fecerit. Unde magis credibile est, difficultate operis offensum Horatium non amplius semel hoc conatum esse. Nam magister eius Alcaeus *πολλὰ*, ut iam vidimus, *multa* carmina hoc metro detexuit, et profecto, si ad lyram canatur, ut omnia haec chordis socianda erant, mirum quendam leporem habet Ionicus minor *κατὰ σχέσιν* iteratus et revolutus: ut iure de hac Oda dixerit Terentianus Maurus p. 428.

Simili lege sonantes numeros ad Neobulen
Dedit uno modulatus lepide *carmine* Flaccus.

6. *Liparaei nitor Hebri, Eques ipso*] In editionibus priscis, Veneta et Loscheriana, hac forma et ordine versus hi conspiciuntur:

Studium aufert, Neobule, Liparaei nitor Hebri:
Simul unctos Tiberinis humeros la-
vit in undis, eques ipso melior Bel-
lerophonte, neque pugno, neque segni pede victus.

Et sic omnia scripta exemplaria, tam mea, quam aliorum, nisi quod verba non dividant in fine versuum Exortus tamen est ante annos ducentos sceleratus nescio quis, qui os sublevit Aldo Manutio, mentitus *antiquum quendam codicem Viennae apud Stanislaum Zaur* sic versus hos exhibere, nova specie dispositos:

Studium aufert, Neobule, Liparaei nitor Hebri,
Eques ipso melior Bellerophonte,
Neque pugno, neque segni pede victus,
Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis.

Quo mendacio inductus Aldus, neque sibi tum viso eo codice nec cuiquam postea, versus hos ad eam formam in Editionibus suis expressit: et ex eo tempore, quod indignandum magis an dolendum sit nescio, omnes omnium editiones praeter unam Cruquianam flagitium hoc commaculavit. Sed audiamus, quibus rationibus inductus hoc primum commentus est ille nebulo. Primo, *ut servarentur integrae dictiones;* neque tam deformiter in binos versus divellerentur. Atqui ergo, antiquo verborum ordine servato, mutatis tantummodo caesurae locis, id melius praestiti. Deinde ait, *ne claudicet versus in dictione* Bellerophonte, quam corripere ultimam putat, quia genitivum facit *Bel-*

lerophontis. Plumbeum sane pugionem, et facile retundendum! Quippe casus huic rectus est *Bellerophontes,* ut Graeci *Βελλεροφόντης:* Seneca Epist. 115. *Dabit in illa fabula poenas* Bellerophontes. Hyginus Fab. 273. *Ludis Acasti, Zethus dolichodromo vicit, Calais diaulo,* Bellerophontes *equo.* Iam autem notissimum est, Graeca eiusmodi nomina ablativos E longo saepe producere; ut Iuvenalis XIII, 98.

si non eget Anticyra nec
Archigene: quid enim.

quamquam casu genitivo *Archigenis* recte dixeris terminatione Latina. Quod si concedamus *Bellerophonte* esse ultima brevi: nihil tamen ei syllabae consuluit homo imperitus, cum in versus extremum eam traiecit. Quippe, ut iam ante ostendi, versus unus et non interruptus decurrit usque ad decimum pedem: neque ulla hic syllabae communis, qualis in Hexametrorum aliorumve fine licentia est, nisi forte in decimo quoque pede. Pari modo, ac in Anapaestis nulla syllaba communis est, priusquam ad ultimam clausulam sive versum Paroemiacum devenerint; ut primus olim docui in Dissertatione ad Ioannem Antiochenum Malelam, et postea multo fusius in Scripto Anglico de Epistolis Phalaridis. Caeterum quis risum tenere potest, cum inter interpretes tot turbas concitaverit novus ordo a terrae filio inductus,

Liparaei nitor Hebri,
Eques ipso melior Bellerophonte.

Quomodo enim *nitor Hebri* est *eques? Nitor Hebri,* inquiunt, est *περιφραστικῶς ipse Hebrus,* ut *βίη Ἡρακληείη, sententia Catonis, sapientia Laeli,* hoc est, Hercules, Cato, Laelius. Hoc plerisque obstruebat os: et eo ipso nomine pulchra dictio videbatur, quia Horatius sic loqui voluit. At *non obtusa adeo gestabant pectora* sagacissimi viri Torrentius et Tan. Faber, quin libere et fidenter clamitabant, *sine exemplo et vitiose locutum esse Horatium, pessimam esse hanc et corruptissimam cacozeliam: nitor Hebri equitis,* non *eques* dictum oportuisse. Recte illi et vere: nisi quod pro illo tenebrione poëta vapulavit. Neque tamen hi ipsi ob prolatam libere sententiam sic impune abierunt. Ecce enim, qui eos in ius vocet, et *salvo pudore deierare possit, hoc loco* Equitis *vitiosum fore.* Ain' vero, vir doctissime? Vide, quanta opinionis vis est! Dum ab Horatii partibus stare se credit, ea laudat et defendit, quae alioqui pro summa sua eruditione cum primis damnavisset. *Nitor Hebri equitis* vitiosum hic foret? Quid illud ergo, Carm. I, 19.

Urit me Glycerae nitor
Splendentis *Pario marmore purius?*

An vitiose ibi locutus est Noster, quia *splendentis* dixit, non *splendens?* Quin potius is locus argumento est, luxa-

tos esse versus; quippe *equitis* hic dixisset Horatius, ut ibi *splendentis.* Sed praeterea vide, ut ex uno absurdo aliud sequatur. Hoc enim dicit larvatus Horatius; Hebrum *equo, pugno, pede,* sive campestribus exercitiis, *invictum esse,*

Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis:

id est, *postea quam lavit.* Atqui hoc plane est ἄνω ποταμῶν. Nam primum exercebant se in Campo Martio, et tum postea in Tiberi lavabantur: ut praeter alios Vegetius narrat, I, 3. *Sudorem cursu et campestri exercitio collectum nando iuventus abluebat in Tiberi:* et ibidem 10. *Romani veteres Campum Martium vicinum Tiberi delegerunt: in quo iuventus post exercitium armorum sudorem pulveremque dilueret, ac lassitudinem cursus natandi labore deponeret.* Quanto igitur melius verus Horatius, qui Neobulen perculsam esse dicit *Hebri nitore*, simul ac ille equitatione, pugilatu, et cursu lassus in Tiberi se abluit, et inde domum rediens se ab exercitio rubentem et roseum puellis visendum praebuit. Quare, aut valde fallor, aut genuinus demum versuum ordo, quem libri omnes uno consensu tuentur, editoribus Flacci in posterum placebit.

10. *Catus idem per apertum*] *Catus* hoc loco habent codices universi: sed tu totam clausulam contemplare,

Catus *idem per apertum fugientes agitato*
Grege cervos iaculari, et celer *alto latitantem*
Fruticeto excipere aprum.

Catus, inquit, *iaculari*, et *celer excipere.* At amicus quidam meus, vir insigni doctrina, potius vice versa Nostrum scripsisse autumat,

Celer *idem per apertum* — Catus *alto latitantem.*

Nam *celeritatis* est, inquit, *fugientes* cervos iaculo consequi: *cati* hominis est excipere aprum latitantem. Atque hoc quidem valde speciosum esse fateor, et prima fronte mire ablandiri. Sed videamus quid sit *excipere aprum.* Curtius VIII, 2. *Cum* leo *magnitudinis rarae ipsum invasurus incurreret, feram non* excepit *modo, sed etiam uno vulnere occidit.* Quintilianus Instit. IV, 2. *Pastorem, quod is* aprum, *quem ipsi muneri obtulerat*, exceptum *esse a se* venabulo *confessus esset, in crucem sustulit.* Seneca de Ira I, 2. *Atqui et* venientes feras excipit *venator, et fugientes persequitur.* Spartianus in Caracallo: Excepit apros *frequenter; contra leonem etiam stetit.* Iterum Seneca, de Providentia cap. 2. *Si adolescens constantis animi* irruentem feram venabulo excepit: *si leonis incursum interritus pertulit.* Vides iam opinor *celeritate* et viribus ei opus esse, qui vel *venientem aprum exceperit.* Is vero ταχυχειρίᾳ insigni esse debet, et, ut Achilles Homericus, πυρὶ χεῖρας ἐοικέναι, celeritatem manus quasi igneam habere, qui aprum in fruticeto adhuc *latentem* venabulo occupare poterit, neque incurrendi et irruendi moram illi concedere. Quare placet, quod in Codicibus habetur, *Celer excipere:* neque minus

arridet alterum, *Catus iaculari*, non *celer*. Quippe iam antea proximis verbis a *celeritate* satis Hebrum commendaverat, *Neque segni pede victus*. Ergo novam hic laudem memorat, *Catus iaculari fugientes*, quod et virtutem et artem notat. Qui enim *fugientes* cervos iaculo consequitur, et valida lacerto torquere illud debet, et docta manu ad scopum dirigere.

11. *Celer alto latitantem*] *Alto* habet editio Veneta: at Loscheriana *arcto:* quod inventum in codicibus suis secutus est Lambinus: caeteri fere omnes *alto* retinuerunt. Utrumvis sat bene habet, et bonis auctoribus defendi potest. *Alto fruticeto* i. e. profundo, ut saepe Homerus *ΒΑΘΕΙΗΣ* ὕλης, et in re simili Iliad. *Λ.* 415.

Ὡς δ' ὅτε κάπριον ἀμφὶ κύνες θαλεροί τ' αἰζηοὶ
Σεύονται. ὁ δέ τ' εἶσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο.

Lucret. V, 42.

Per nemora, ac montes magnos, silvasque profundas.

Virgil. Aen. VII, 515.

Contremuit nemus, et silvae *intonuere* profundae.

Georg. II, 390.

Complentur vallesque cavae, saltusque profundi.

Sed, ut vides, potius *profundus* hoc sensu dixerunt Latini, quam *altus;* ad evitandum credo ambiguum, cum de *silvis* loquantur. Quamobrem omnino verior est lectio altera, quam meliores codices subministrant, ut ex Nostris Bodleiani duo, Galei, Graevianus, et pro varia lectione Battelianus. Seneca Oedip. 277.

Frondifera sanctae nemora Castaliae petens
Calcavit artis *obsitum* dumis *iter*.

Ita recte magnus Gronovius edidit ex omnium veterrimo Mediceo: caeteri libri pari, ut hic, errore *altis* habebant. Et sane proclivis est ad errorem lapsus, quia *Artus* non *Arctus* perpetuo scribunt codices antiqui. Silius Italicus lib. X, 82.

Ut canis occultos agitat cum Belgicus apros,
Deprendit spissis *arcana cubilia* dumis.

Ovid. Metam. I, 123.

domus antra fuerunt,
Et densi frutices, *et vinctae cortice virgae.*

Sic Homerus, de hac ipsa re, *Λοχμῇ πυκινῇ*, hoc est, verbum verbo, *Arto fruticeto*, Odyss. T. 439.

Ἔνθα δ' ἄρ ἐν ΛΟΧΜΗΙ ΠΥΚΙΝΗΙ κατέκειτο μέγας ΣΥΣ.

XIII. AD FONTEM BANDUSIAM.

1. *O fons Blandusiae*] Editio utraque, Veneta et Loscheri, *Blandusiae:* unde in caeteras propagatum est. Et sic codices aliquot, praesertim recentiores. At multo potiores et vetustate et numero *Bandusiae;* neque aliter Acron MStus in bibliotheca Regiae Societatis. Ita sane ex no-

stris Graevianus, Reginensis, cum tribus aliis. Quare rescribamus hic *Bandusiae:* cum enim nihil aliunde compertum sit de fontis huius nomine, neque quisquam mentionem eius fecerit; quae pervicacia est, ex iis codicibus quos solos hic auctores habemus, non vetustissimos atque optimos sequi? *Blandusiae* credo supposuerunt ingeniosi homines, quia fons bellus atque elegans *blando* nomine dignus videbatur.

6. *Nam gelidos inficiet tibi*] *Gelidos* habent omnia exemplaria: neque id loco nunc movendum est. Tamen cum de hoc ipso Bandusiae fonte sic narret alibi Noster Epist. I, 16.

Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior *Thracam nec* purior *ambiat Hebrus;*

ubi vides eum non minus a *puritate*, quam a *frigore* commendari: demiror equidem, cur *gelidos rivos* hic maluerit, quam aliud Epitheton a *puritate* tractum. Ego vero, si pace tot Exemplarium fieri posset, sic libens reponerem:

Frustra: nam liquidos *inficiet tibi*
Rubro sanguine rivos
Lascivi suboles gregis.

Hic certe venusta antithesis est; *liquidos* rivos *rubro* sanguine inficiet; qui prius liquidi erant et *vitro splendidiores* rivi, nunc *rubro* colore inquinabuntur. *Liquidus* autem *rivus* Noster ipse Epist. I, 12. et *liquidos fontes* passim poëtae, ut Virgilius ter quaterque. Sic Ecloga I, 59.

floribus austrum
Perditus, et liquidis *immisi* fontibus *apros;*

apros scilicet, qui fontes prius liquidos volutando turbarent, et polluerent. Pone ibi *gelidis fontibus*, et omnem venerem, imo totam animam de sententia sustuleris. Atqui eodem modo iacet et languet recepta Flacci lectio. Quorsum enim hic *gelidos?* quid *frigus* aut obstat aut proficit, aut quoquo modo pertinet ad *colorem rubrum?* Adde huc, quod in sequentibus abunde satis laudat ob frigus et umbram,

Te flagrantis atrox hora Caniculae
Nescit tangere, tu frigus amabile etc.

ut minime necesse fuerit, alieno loco hic *gelidos* inculcare.

15. *Unde loquaces Lymphae desiliunt tuae*] Princeps Veneta habet *Nymphae*, Loscheriana autem *Lymphae*, quod posterius obtinuit in editionibus sequentibus. At non in Veneta tantum edita, sed et scriptis nonnullis reperitur ea lectio, quantumvis hic mussitent Interpretes: Certe ex meis Graevianus, Galei, Regiae Societatis, Bodleianus, et pro varia lectione Colbertinus, *Nymphae* clare exhibent: unde de aliorum membranis coniectura fieri potest. Athuc hanc unice probat vir summo ingenio Ianus Broukhusius ad Propertium III, 14.

Et cadit in patulos Nympha *Aniena lacus.*

ubi pari atque hic inconstantia membranae aliquot praeferunt *Lympha.* Idem etiam Epod. XV. vers. 48. ubi nunc habetur,

montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede:

ex Codice Graeviano, quo nos τοῦ μακαρίτου beneficio nunc utimur, reponit *Nympha.* Certe sic ibi habuerunt quatuor Torrentiani, et Gifanii unus; et ex nostris, praeter Graevianum, pro varia lectione Petrensis. Plura etiam exempla suggerit Nic. Heinsius ad Ovid. Heroid. V, 31. Equidem ut non negaverim *Nympham* aliquoties pro *aqua* poni, ut Martial. VI, 43.

Dum tibi felices indulgent, Castrice, Baiae;
Canaque sulfureis Nympha *natatur aquis:*

et 47.

Nympha, *meo Stellae quae fonte domestica puro*
Laberis, et domini gemmea tecta subis:

ita utrobique apud Horatium praetulerim *Lympha:* nam longe figuratius est et ποιητικώτερον *lymphae* sive *aquae* dare *pedes*, quos non habet; quam *Nymphae*, quos habet, concedere. Atque ita Lucretius bis. V, 273. VI, 638.

Qua via secta semel liquido pede *labitur unda.*

Porro cave hic cum vulgo verba construas, *unde lymphae loquaces tuae desiliunt*, quod prosam Orationem sapit; et in hac structura Poëta dixisset *tibi* non *tuae:* sed in hunc modum colloces, *Unde lymphae tuae desiliunt loquaces*, quod Horatiano stilo est pro *loquaciter.*

XIV. DE REDITU AUGUSTI.

2. *Morte venalem petiisse laurum*] Theodorus Marcilius: *In membranis plerisque*, Marte *venalem. Recte.* i. e. *pugna et contentione belli.* Ubi illud *plerisque* indictum erat melius: nullae enim ex Nostris, nec Interpretum aliorum, neque Editiones ullae agnoscunt *Marte.* Quare habeat secum Marcilius et ineptissimam lectionem, et nusquam, credo, nisi in somniis sibi repertam. Quanto melius Scholiastes Acron, *Mortis contemptu laus Victoris quaeritur et triumphi:* ut Virgilius, Aen. IX, 205.

Est hic, est animus lucis contemtor, et istum
Qui vita *bene credat* emi, *quo tendis, honorem.*

Nam perinde est, sive *morte venalem*, seu *vita venalem* dixeris: eodem utrumque recidit. Ut et illud, quod addit Acron, Aen. V, 230.

Vitamque *volunt pro laude* pacisci,

eodem plane sensu dicitur, quo Terentius Phorm. I, 3.

ut mihi liceat tam diu quod amo frui,
Iam depecisci morte *cupio.*

Quintilianus Instit. IX, 3. *Melius atque acrius, quod, cum*

figurâ iucundum est, etiam sensu valet: Emit morte *immortalitatem.*

6. *Iustis operata Divis*] *Divis* Editio Veneta; at Loscheriana *sacris*, ut et dimidia fere pars Codicum. Ex nostris certe Leidensis, Reginensis, Bodleianus, Colbertinus, Vigorniensis, et pro varia lectione Petrensis. Quid ab Horatii manu profectum hic fuerit, subtilis est iudicii res et lubricae coniecturae. *Operata Divis*, ut Curtius VIII, 33. *Per decem dies* Libero Patri operatum *habuit exercitum.* Tibullus II, 5.

Tunc operata deo *pubes discumbet in herba.*

Silius Ital. II.

Tartareo est operata Iovi, *poenasque ministrat.*

Iustis autem *Divis*, non, ut Lambinus, *patriis, et consuetudine atque usu receptis*, sed cum Scholiasta, *specialiter* iustis, *quia victoriam et reditum Caesari* merenti *dederint.* Ovidius in Epist. Hypsipylae:

Iustus *ades votis* Iuppiter *ipse meis.*

et Trist. IV, 2.

Donaque amicorum *templis promissa* Deorum
Reddere victores Caesar uterque parent.

et mox,

Cumque bonis nuribus pro sospite Livia *nato*
Munera det meritis, *saepe datura*, Deis.

ut contra Noster II, 4.

penates *maeret* iniquos.

et Silius Ital. XV.

quonam se fine minanti
Servitio eripiat, Divosque *evadat* iniquos.

Recte itaque habet recepta nunc in Editis Lectio,

Prodeat iustis *operata* Divis.

Neque tamen temere reiiciendum *sacris*, quod tot scripta exemplaria, et in eis vetustissima aliquot subministrant. *Operari* enim *sacris* purissimae Latinitatis dictio est, ut Virgil. in Ciri, 142.

violaverat inscia sedem,
Dum sacris operata *Deae lascivit.*

Valerius Max. VI, 6. *Amplissimi et integerrimi viri sanctitatem, Reipubl. usibus et* sacris operatam. Livius I, 31. *Ipsum regem* (Tullum) *tradunt volventem commentarios Numae, cum ibi quaedam occulta sollemnia sacrificia Iovi Elicio facta invenisset*, operatum his sacris *se abdidisse; sed non* rite *initum aut curatum id sacrum esse.* Ubi obiter pro *operatum* rescribendum puto *operaturum.* Sed quid sodes erit *iustis sacris?* an legitimis, et, ut modo Livius, *rite initis et curatis?* Non video, quid aliud denotare possit; et tamen friget admodum sententia. Nullum enim periculum erat, ne sacris, aut lege vetitis, aut contra caeremonias factis, operaretur Livia. Quamobrem, si retinendum

erit illud *sacris*, sic potius levi mutatione locum constituerim,

Prodeat castis *operata* sacris:

hoc est, prodeat iam Livia ad occursum Augusti ex Hispania in urbem revertentis, quae toto absentiae eius tempore *castis sacris* operata est, et *pudica vota* fecit pro salvo mariti reditu. Non enim *prodeat operata*, ut Scholiastes vetus aliique perperam accipiunt, est *prodeat ut nunc operetur:* quippe eo sensu *operatura* dicendum fuerit; non *operata*, quod tempus iam praeteritum indicat. *Castis* autem *sacris;* quia Liviam pudicitiae gloria celebrem omnis historia tradit, unde hic de ea Noster,

Unico gaudens mulier marito.

Ovidius Amor. III, 13.

Casta *sacerdotes Iunoni* festa *parabant.*

Statius Achilleidos I, 370. de Virginibus:

Dehinc sociare choros, castisque *accedere* sacris
Hortantur; ceduntque locum, et contingere gaudent.

Hypsipyle Iasoni vers. 73.

Adde preces castas, *immistaque* vota *timori:*
Nunc quoque te salvo persolvenda mihi.

preces et *vota* pro Iasonis reditu: ut Liviae pro Augusti. Deïanira Herculi vers. 35.

Ipsa domo vidua, votis operata pudicis,
Torqueor; infesto ne vir ab hoste cadat.

7. *Et soror clari ducis*] Ea est Octavia. Sed veterrimus noster Graevianus, *cari* non *clari:* ut de eodem Augusto Ovidius Fast. VI, 637.

Te quoque magnifica, Concordia, dedicat aede
Livia, quam caro *praestitit illa* viro.

Verum recte quidem *caro viro*, ut passim *carus genitor*, *cara nutrix*, *cari nepotes*, et cetera *necessitudinum* nomina: sed *carus dux* non minus inepte diceretur, quam Carm. I, 20. *Carus eques.* Vide autem, ut incerta et caeca fortuna in exemplaribus dominetur: unus ibi codex Regiae societatis *clare eques* recte habet, cum caeteri omnes *care:* unus hic Graevianus perperam *cari ducis,* cum alii ubique *clari.* Seneca Troad. 255.

Quid caede dira nobilem clari ducis
Aspergis umbram?

et Octav. 677.

Ubi Romani vis est populi,
Fregit claros *quae saepe* duces?

11. *Iam virum expertae*] Non immerito miratur Torrentius, cur addat *iam virum expertae;* cum potius par erat, ut cum pueris *innuptae* puellae coniungerentur. Unde idem, quod rarissime facit, a coniectura opem petere voluit, et sic locum refingere:

vos o puerae *et puellae*

Iam virum expertae.

Infeliciter profecto: nam et *puerae* obsoletior vox est, quam ut Horatio sub calamum veniret: et ridiculum est, in eodem versu *pueras* dici, quae innuptae sint, *puellas* (quod alterius diminutivum est, atque adeo minori aetati convenit) quae iam virum sint expertae. Sed et aliam viam tentat vir doctissimus, non meliore successu,

Vos o pueri, et puellae, et
Iam virum expertae:

nam postremum illud *iam virum expertae*, si a *puellae* disiungatur, etiam *virginum matres* comprehendet, quas antea compellaverat: et praeterea versus hoc pacto nimis asper scaberque et rubiginosus exibit. Equidem, si per codices liceret, sic potius emendaverim:

Vos o pueri et puellae
Non *virum expertae:*

ut alibi Noster Epist. II, 1. vers. 132.

Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret unde preces, vatem nisi Musa dedisset?

et Carm. III, 1.

Virginibus puerisque *canto.*

I, 21.

Dianam tenerae dicite, virgines;
Intonsum pueri, *dicite, Cynthium.*

Carm. Saecul.

Virgines *lectas,* puerosque *castos.*

IV, 6.

Virginum *primae,* puerique *claris Patribus orti.*

Nam Virgines eas innuptas et *non virum expertas* fuisse, ostendit quod mox subsequitur,

Nupta *iam dices, ego Dis amicum*
Reddidi carmen:

ergo eo tempore nondum nupta erat.

11. *Male ominatis Parcite verbis*] Editiones vetustae, Veneta et Loscheri, *nominatis;* at Codices in diversa distrahuntur: nam dimidia pars habent, *nominatis*, et totidem fere *ominatis:* adeo ut alteri alteris nec numero neque vetustate concedant Diversa etiam secuti sunt Editores, pro suo quisque indicio nunc hoc nunc illud praeferentes. Interea hoc pro comperto iam habetur, melius facere ad sententiam *Ominatis,* nisi quod versus mensuram hiatu suo labefacere videatur. Cui tamen opitulari conati sunt Muretus et Schottus, interiecto D, ad hunc modum,

Iam virum expertae, maled *ominatis.*

In quo ridiculine sint magis, an odiosi, in dubio est; cum rubiginem hanc nostro affricare studeant, quam in Ennio Naevioque et cascis Opicorum carminibus vix aequis auribus accipimus. Itaque alii defendunt, *male ominatis;* ut neglecta hic Synaloepha vocalis E non elidatur; qualia multa occurrere putant in tersissimis etiam poëtis. In qua

sententia est sagacissimus Heinsius ad Claudian. Sec. Cons. Stilich. vers. 167. ubi fuse hanc lectionem tuetur. Sed illud non animadvertit vir insignis, pleraque omnia, quae ibi profert, hiatuum exempla in Caesuram sive in primam pedis syllabam cadere: non, ut hic, in Dactyli tertiam, aut secundam. Atqui hoc multum interesse sciunt rhythmorum et musicae periti. Fateor equidem etiam extra caesuram saepe negligi Synaloepham, ut apud Nostrum, Epod. V, 100.

Et Esquilinae alites.

Et Serm. I, 9. v. 38.

Si me amas, inquit, paullum hic ades.

Sed imprimis notandum, non nisi in longis vocalibus hiatus illos admitti; cuius rei a Musica similiter petenda est ratio. Sic in illis Virgilianis:

Credimus, an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?
Et longum, formose, vale, vale, inquit, Iola.
Clamarent, ut litus Hyla, Hyla, omne sonaret.
Te Corydon, o Alexi — — Pelio Ossam.
Insulae Ionio — — Te amice, nequivi.
Glauco et Panopeae et Inoo Melicertae:
Implerunt montes, flerunt Rodopeïae arces.
Victor apud rapidum Simoënta sub Ilio alto.

vides longam esse vocalem, quae hiatum faciat; non brevem, ut hic *male ominatis: male* enim ante consonantem semper posteriorem corripit. Nusquam memini observasse, vocalem brevem extra caesuram hiatum facere, praeterquam in duobus locis, uno Catulli, Virgilii altero: quorum ille Epigr. III.

O factum male, o miselle Passer.

Verum is versiculus in mendo cubat: omnes enim membranae ibi praeferunt,

Bonum factum male bonus ille passer:

ut testatur Achilles Statius, qui ex coniectura illud alterum reposuit. Nihil itaque ex tam dubio loco concludi poterit. Virgilii versus extat Aen. I, 405.

Et vera incessu patuit Dea. Ille, ubi matrem
Agnovit.

Verum hic peculiaris hiatus ratio est, quae in Horatii versu locum non habet. Quippe post *Dea* plena distinctio est, et tum nova incipit oratio: et quia in pronunciando pausa et morae spatium intercedit, *Dea* et *ille* per Synaloepham coalescere minime debuerunt. Vitiosum siquidem foret, siquis hunc in modum versum componeret:

Et veram incessu patuisse Deam. Ille ubi matrem.

Atqui in Flacco longe aliter se res habet: et nisi fallor, sine exemplo est, ut vocalis brevis, extra caesurae locum, et in medio orationis tractu, non elidatur. Quare haeret haec res; et aut sententia laborabit, si legeris *Nominatis;*

aut versus, si *Ominatis*. Sed bono animo esse poteris; nam levissima mutatione utrique vitio succurrere licet: neque dubites, quin sic profectum sit ab Horatii manu:

Iam virum expertae, male inominatis
Parcite verbis.

ut ipse alibi Epod. XVI, v. 38.

Inominata *perprimat cubilia.*

Gellius V, 17. *Ante diem quoque quartum Calendas, vel Nonas vel Idus, tamquam* inominalem *diem plerique vitant.* Ubi codex MStus in bibliotheca Regia Parisiis, cuius excerpta habeo, *Nominalem* praefert: plane ut hic bona pars membranarum, *Nominatis.* Sed *inominalem* recte legitur etiam in Macrobio, qui Saturn. I, 16. celato, ut solet, auctoris nomine, haec ex Gellio sublegit. Ceterum, etsi *Male* non raro minuat et tollat significationem vocabuli adiuncti, ut *male sanus, male fidus*, perinde est ac *insanus, infidus:* interdum tamen auget eam atque intendit; praesertim apud Nostrum, ut Carm. I, 17. *male dispari.* Serm. I, 3. *male parvus.* I, 4. *male rauci.* I, 9. *male salsus:* ut proinde *male inominatis* eandem vel maiorem vim habeat, quam *male ominatis.*

20. *Si qua Fallere testa*] Videamus contextum orationis:

Et cadum Marsi memorem duelli,
Spartacum siqua potuit vagantem
Fallere testa.

Ubi Torrentius *si qua testa* casu recto interpretatur, et posteriorem in *siqua* contra Grammaticorum regulas productam esse autumat; ut in illo Terentii Heautont. Prologo.

Siqua laboriosa est, ad me curritur.

At in eo frustra est vir optimus; quippe ibi cum codice Faërni Bembino, longe omnium vetustissimo et optimo, legendum est, *Siquae laboriosa est.* Unde ansam arripit Philippus Pareus in Lexico Critico voce *Siquae,* etiam hoc in loco similiter corrigendi. Sed uterque fallitur: etenim casu haec ablativo proferenda sunt,

Spartacum siqua *potuit vagantem Fallere* testa:

Siqua testa cadus fallere potuit, ut Phaedrus *amphora testa,* III, 2.

Anus iacere vidit epotam amphoram,
Adhuc Falerna faece et testa nobili
Odorem quae iucundum late spargeret.

22. *Myrrheum nodo cohibere crinem*] *Murreum,* non *myrrheum* veteres Blandinii apud Cruquium scribunt, et ita nostri, Graevianus, Leidensis, Reginensis, cum aliis. Sed quid illud sibi vult,

Dic et argutae properet *Neaerae*
Murreum nodo cohibere *crinem:*

Properet, inquit, crinem nodo redimire: quid tum postea?

an ut domi maneat? imo vero, *properet* ut ad vos veniat; ut una accubet, potet, festum diem celebret, et quae cetera sunt meretricis. Ergo *properet* absolute, i. e. properet venire: ut Carm. I, 30.

Fervidus tecum puer, et solutis
Gratiae zonis, properentque *Nymphae:*

et ipse aliique passim. Quamobrem, vel invitis exemplaribus, corrigendum,

Dic et argutae properet Neaerae,
Murreum nodo cohibente *crinem:*

ut alibi Carm. II, 11.

Lyden: eburna dic *age cum lyra*
Maturet, *incomtam Lacenae*
More comam redimita *nodo.*

Seneca Herc. Oetaeo. 1543.

Et comas *nullo* cohibente nodo,
Femina exertos feriat lacertos.

Properet huc Neaera, nodo duntaxat cohibente crinem, prae studio festinandi. Certissima haec emendatio est: facilis autem Librariorum lapsus a *Cohibente* ad *Cohibere.*

XV. AD CHLORIN.

3. *Famosisque laboribus*] Forte, *Caloribus*, inquit Daniel Heinsius: credo, quia meminerat illud Carm. IV, 9.

Spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Aeoliae fidibus puellae.

Sed frustra: ut fere omnia quae in Horatio conatus est vir cetera ingeniosus et doctus. *Labores*, ut hic omnes libri praeferunt, idem quod *amores;* ut Carm. I, 17.

Dices laborantes *in uno*
Penelopen vitreamque Circen.

et I, 27.

Quanta laboras *in Charybdi,*
Digne puer meliore flamma.

9. *Expugnat iuvenum domos*] Vigorniensis noster, *expungat:* sed hic dormitantis exscriptoris est lapsus. Ceterum Lambinus, Torrentius, aliique figurate haec accipiunt; non quasi revera *expugnet domos* et fores effringat, ut vel invitos iuvenes diripiat: sed *amore sui subvertat domos.* Sed quorsum illud, quod statim sequitur?

Expugnat iuvenum domos,
Pulso Thyias uti concita tympano.

Quid enim? an Bacchae instar furiosa meretrix magis illaqueat adolescentum animos, quam versuta et callida et inescandi artifex? Quare recte Dacierius, qui proprie haec accipit, adeo ut Pholoe illa vectibus expugnaverit aedes amatorum. Sed nullum profert auctorem, qui de feminis tale quid narret, quod potius adolescentûm est

facinus erga amicas suas. Ego vero dabo auctorem, et quidem maiorem omni exceptione, Senecam nempe in Praefat. ad IV. Nat. Quaest. *Crispus Passienus saepe dicebat, Adulationi nos opponere, non claudere,* ostium: *et quidem sic, quemadmodum opponi* amicae *solet: quae, si impulit, grata est; gratior, si* effregit. Cui adde Plautum in Mil. Glor. IV, 6. ubi meretrix loquitur:

Immo opperiamur, dum exeat aliquis. Durare nequeo,
Quin eam intro. Occlusae sunt fores. Effringam. *Sana non es.*
Si amavit umquam, aut si parem hic sapientiam habet ac formam:
Per amorem *si quid fecero, clementi mi animo ignoscet.*

Inde explica Carm. III, 9.

Si flava excutitur *Chloë,*
Reiectaeque *patet* ianua *Lydiae.*

hoc est, Si Chloë *eiicitur,* ut Terent. Eunuch. III, 2.

Homo quatietur *certe cum dono foras;*

et Lydia prius exclusa iam patente ianua admittitur. De *Thyias* diximus, II, 19, 9.

15. *Nec flos purpureus rosae*] Reginensis noster, optimae notae codex,

Nec flos purpureae *rosae:*

eadem constructione, qua illud Carm. II, 3.

Huc vina, et unguenta, et nimium breves
Flores amoenae *ferre iube* rosae.

et IV, 10.

Nunc et qui color est puniceae flore *prior* rosae.

Ubi vide et mirare variam librorum sortem. Qui solus hic habet *purpureae*, idem solus illic praefert *puniceo:* sed hoc posterius a manu secunda. Neutro in loco quicquam mutaverim.

16. *Nec poti vetulam faece tenus cadi*] Editio Veneta, *vetulam;* Loscheri autem, *vetula:* atque eadem varietas in Scriptis, qui ab utraque lectione stant aequis viribus. Vetustiores certe nostri, Leidensis, Graevianus, et a manu prima Reginensis, *vetula.* Utrumque probum est. *Vetula faece,* ut Catullus XXVII.

Minister vetuli *puer* Falerni:

et Martialis XI, 27.

Basia da nobis vetulo, *puer, uda* Falerno.

Columella X. in fine.

Brachia iactantes vetulo *marcentia* vino.

Rectius tamen *vetulam:* Decet te vetulam abstinere a conviviis adolescentium. Mutarunt Librarii, ut propiori verbo *faece* conveniret: quae sollemnis est eorum hominum hallucinatio.

XVI. AD MAECENATEM.

7. *Iuppiter et Venus Risissent*] Omnes quidem, quos vi-

derim, scripti editique *risissent.* Tamen ex stili Horatiani indole scribendum est, *risisset;* ut multis exemplis docui ad Carm. I, 24. v. 8. Favet Lactantius ad Statii Theb. VII, ubi hunc locum citat: nam ibi, etsi alias mendose, editum est *misisset.* Ceterum locum hunc *Inclusam Danaën turris aënea*, expresserunt Ovidius et Hieronymus: hic Epist. ad Gaudentium. *Quod didicerunt secreto, docent,* inclusamque Danaën *vulgi sermonibus violant:* ille Amor. II, 19.

Si numquam Danaën *habuisset* aënea turris,
Non esset Danaë de Iove facta parens.

13. *Demersa excidio*] Et Veneta et Loscheri *exitio:* neque aliter plures et potiores codices; ut ex nostris Graevianus, Leidensis, Battelianus cum aliis; atque ita laudat Priscianus p. 890. *Demersa exitio;* nec editus solum, sed et MStus sexcentorum annorum in Bibliotheca publica hic Cantabrigiae. Nescio tamen quo fato plerasque editiones occupaverit *excidio*, quod codices quidem nonnulli praeferunt, et inter alios Reginensis noster paucis secundus. Sed omnino perperam. Quippe *Demersa* et *excidio* contrariam plane tralationem habent, neque una coniungi possunt. *Excindere* enim est a stirpe et fundamentis *sursum* eruere; *demergere*, est in profundum *deorsum* trudere. Quamobrem, si retinendum foret *excidio,* non *Demersa* dicerem, sed parva mutatione *eversa:*

domus *ob lucrum*
Eversa excidio.

ut Virgil. Aen. X, 45.

per eversae, *genitor, fumantia Troiae*
Excidia *obtestor.*

Ovid. Heroid. III.

Lesbides eversa *corpora capta* domo.

Iuvenalis X.

Evertêre domos *totas, optantibus ipsis,*
Dii faciles.

atque alii non raro. Sed omnino vera lectio est, *Demersa exitio.*

18. *Maiorumque fames*] Offensi adeo sunt Librarii vocabulo isto *maiorum*, ut etiam versus dispendio mutare voluerint. Quippe codex Regiae Societatis sic praefert,

Crescentem sequitur cura pecuniam,
Maiorque fames:

et in vetere Graeviano duae literae erasae sunt, *maior...que,* quae ex spatio *u*, *m* fuisse videntur. *Maior fames*, plane ut Prudentius Hamartig. 257.

Auri namque fames *parto sit* maior *ab auro.*

Verum hanc emendationem ipse versus aspernatur: at quid illud est, obsecro, *Maiorum?* Notissimum est, pro libitu veteres dixisse *pecuniam*, vel *pecunias.* Quare aut hic legendum est,

Crescentes *sequitur cura* pecunias,
Maiorumque fames:

aut,

Crescentem sequitur cura pecuniam,
Maiorisque *fames.*

Nam ut passim occurrunt *pecunia grandis, ingens, immanis, immensa, nimia, mediocris, tenuis, amplissima, magna, maxima;* quidni et *maior* pecunia dicatur? Sic et Scholiastes vetus: *Maiorum, pecuniarum scilicet.* Atqui sine ulla necessitate numerum mutare, neque vitio caret, nec Horatium eius reum esse crediderim. Non incommode tamen tueri poteris *Maiorum*, si genere neutro acceperis, *τῶν μειζόνων, τῶν πλεόνων:* ut Theocrit. Idyll. XVI.

ἀνήριθμος δέ οἱ εἴη
Ἄργυρος· αἰεὶ δὲ πλεόνων ἔχοι ἵμερος αὐτόν.
et immensum ei sit
Argentum: plurium *vero cupido semper eum habeat.*

22. *A Dis plura feret*] Omnes fere Membranae cum editione Veneta *ab Dis;* sic alibi, *Ab se, ab Iove* ex iisdem revocavimus. Ita passim et alii scriptores, ad exemplaria vetera fideliter recensiti. Plinius XXXIV, 9. *Transit aes et* ab Diis *ad hominum statuas.*

25. *Contemtae dominus splendidior rei*] Codex unus et alter Torrentii Pulmannique *contentae;* atque ita mala manus in Reginensi nostro fecerat, erasa veteri Lectione *contemtae*, quam et priscae Editiones, et Codices plerique omnes exhibent. Demiror equidem Canterum aliosque *contentae* hic maluisse, sive *mediocris:* quod ne Latinum quidem est, neque ullo exemplo fulciri potest. Imo vero recte habet recepta Lectio: quam tamen male explicant Torrentius Dacieriusque; *contemtae rei*, aiunt, quam possessor ipse haud magni facit, vulgus vero divitum pro nihilo ducit; quasi *contemtae* esset *exiguae et contemnendae.* Enimvero aliud volunt ea verba, argutius multo et elegantius. Iam ante dixerat Noster,

Nil cupientium *nudus castra peto:*

atque ea ratione, inquit, splendidior ero dominus *rei contemtae*, hoc est, *non cupitae*, quam si totam Apuliam possiderem, more divitum nostrorum utendi et fruendi nescius. Stoicorum scilicet effatum est, sapientem omnia possidere, omnium dominum esse, quamvis nihil habeat: quia nil cupit, neque ullius indiget. Ergo duplex hic paradoxon est: *Ego ero possessor rei non possessae: Ille inter magnas opes inops.* Quod posterius a multis postea expressum est; ut Seneca Epist. LXXIV. *Occurrent, quod genus egestatis gravissimum est*, in divitiis inopes. Idem Herc. Furente 163.

hic nullo fine beatas
Componit opes, gazis inhians,

Et congesto pauper in auro *est.*
Paullinus Natali, IX.

inter opes inopes, *quasi Tantalus ille,*
Inter aquas sitiunt, nec habent quod habere videntur.

26. *Quicquid arat impiger Appulus*] Editio Veneta, *impiger;* Loscheri autem *non piger*, unde in sequentes ea lectio derivata est. At membranae omnes et meae et aliorum, *impiger;* quod omnino retinendum. *Arat* in caesura posteriorem producit, ut iam aliquoties vidimus, Carm. I, 13. v. 6. III, 8. v. 5.

31. *Fulgentem imperio*] *Fulgentem* exhibent omnes ubique codices magna constantia. Neque vero inficior, quin recte dicatur *fulgens imperio*, ut Tacitus Hist. IV, 42. *Septuagies sestertio saginatus, et sacerdotio fulgens:* Vopiscus in Probo. c. 2. *Cn. Pompeium tribus fulgentem triumphis.* Et Silius Italicus XIII.

Quam vellent numquam sceptris fulsisse *superbis!*

Neque porro negaverim, *fallit* (*λανθάνει*, elegante sane Graecismo) recte accusativum post se trahere; *fallit beatior fulgentem*, ut Lucanus VI, 68.

Prima quidem surgens *operum structura* fefellit
Pompeium: *veluti mediae qui tutus in arvis*
Sicaniae, rapidum nescit latrare Pelorum:
Aut vaga cum Thethys Rutupinaque litora fervent,
Unda Caledonios fallit turbata Britannos.

ubi *fefellit surgens Pompeium*, et *fallit turbata Britannos*, eodem plane sensu et constructione ponuntur, ac apud Nostrum, *fallit sorte beatior fulgentem:* Graece dixeris, *λέληθεν ἀνισταμένη τὸν Πομπήιον, λανθάνει ταραττομένη τοὺς Βρεταννοὺς, λανθάνει εὐδαιμονεστέρα οὖσα τὸν ἄρχοντα.* Itaque dictio huius loci optime se habet; sed excutiamus sententiam ipsam:

Purae rivus aquae, silvaque iugerum
Paucorum, et segetis certa fides meae
Fulgentem imperio fertilis Africae
Fallit sorte beatior.

Ubi male rem gesserunt interpretes, cum *Regem* aliquem Afrum, Syphacem, credo, vel Bocchum aut Iubam intelligerent. Atqui nemo ex illis regibus *imperium Africae* habuit, sed partis eius dumtaxat, Numidiae puta aut Mauritaniae. Quin magistratum Romanum voluit Noster, Proconsulem scilicet Africae, cui tota Africa provincia obtigerat. *Africam* autem eo nominat, quia ea amplissima, et *omnium provinciarum arx* habebatur, ut narrat Cicero. *Imperium* praetorium, consulare, pro *magistratu* passim occurrit apud Historicos: utique apud Poetas. Neque perceperunt omnino, quid ibi notet *sorte:* alludit enim ad morem Romanum, quo Provinciae *sorte* ducebantur: Cicero ad Quintum Fratrem I, 1. *Quod si te* sors Afris, *aut Hispanis, aut Gallis*

praefecisset. Pro Ligario, 8. *Si responderit Tubero, Africam quo Senatus eum* sorsque *miserat, tibi patrem suum traditurum fuisse.* Suetonius Vespas. IV. *Exin* sortitus Africam, *integerrime, nec sine magna dignatione administravit.* Tacitus Agricola, 42. *Aderat iam annus, quo Proconsulatum Asiae et* Africae sortiretur. Ita *sors Asiae, sors Macedoniae, sors Provinciarum* passim occurrunt. Quamobrem, his recte constitutis, ea demum surgit sententia, *Ager meus Sabinus paucorum iugerûm fallit Proconsulem Africae sorte beatior.* Quanto meliora sunt haec, quam quae Interpretes in tenebris caligantes hic temere effuderunt! Neque tamen ea de caussa crediderim vel ab Horatii manu haec esse, vel digna quae sub eius nomine ferantur. Vide enim, quid in hac sententia iure culpemus. Ager, inquit, *meus,* certa fides segetis *meae,* ignoratur ab Africae proconsule esse sorte beatior: nescit ille me in valle Sabina degere se beatiorem. Non places, Flacce. Unde enim tua seges, aut curtus ille agellus Proconsuli Africae notus sit, nedum regulo Afro (ut volunt interpretes) ultra Garamantas senescenti? Deinde, quid sibi vult *beatior?* ubi nomen est, quo cum comparatio instituatur? an *beatior sorte?* nihil enim aliud est. Sorte scilicet *Africae,* aut conditione *Proconsulis.* Atqui ea extrinsecus subaudiri nequeunt, sed pro Linguae Latinae indole disertis verbis exprimenda erant. Quid multa? vide, annon una litera vel uno potius apice semoto, sic melius legatur:

Purae rivus aquae, silvaque iugerum
Paucorum, et segetis certa fides meae
Fulgente *imperio fertilis Africae*
Fallit sorte beatior.

perspicua sententia, *Fallit,* inquit, *sorte* (sive plene, in sua sorte) *beatior Proconsulatu Africae:* revera felicior conditio est, quamvis id a plerisque ignoretur. *Fallit* absolute positum, ut λαθεῖν eodem sensu passim apud Graecos: sic ipse Epist. I, 18.

An secretum iter, et fallentis *semita vitae.*

Fulgente autem *imperio,* ut Silius Italicus XIII.

Sed castam servate fidem: fulgentibus *ostro*
Haec potior regnis.

Seneca Troad. 272.

Ego esse quicquam sceptra, *nisi vano putem*
Fulgore *tectum nomen, et falso comam*
Vinclo decentem?

Aut ego valde fallor, aut haec emendatio non fallit melior esse et elegantior recepta lectione.

41. *Regnum Alyattici*] *Alyattici* habent Veneta et Loscheriana, unde omnes omnium editiones tenuit. Quod si interroges, quis sit iste *Alyatticus:* Croesum esse respondent, a patre Alyatte sic dictum πατρωνυμικῶς. Mira vero,

quae his hominibus placeant. At non adeo obesae naris erat Tan. Faber: quin libere dicit *errorem esse Horatii, si ita scripserit: nam omnino dicendum* Alyattii; *hoc enim patronymicum esse, ut a Laerte Laertius;* Alyattici *vero possessivum.* Non sine laude dimittendus est vir acutus; etsi geminum in tam paucis verbis errorem admiserit. Neque enim *Laertius* est patronymicum, ut *Laertiades;* sed possessivum, ut *Laertia regna, Laertius heros.* Sic *Priamides* et *Priameïs* patronymica sunt, *Priameïus* possessivum, ut *Priameïa coniunx, Priameïa virgo, Priameïa sceptra:* ita *Semeleïus Thyoneus, Semeleïa proles; Laomedontia pubes, Laomedontius heros*, et similia, quae numquam sola sine nomine substantivo ponuntur. Illud, opinor, moneri non necesse est; cum *Diogenes* dicitur *Laertius*, non a Laerte patre πατρωνυμικὸν esse, sed a Laerte oppido ἐθνικόν. Numquam ergo *Alyattius*, nude et per se poni poterit. Neque porro *Alyattici* possessivum est, ut autumavit Faber. Quin nihil omnino est, nisi barbarum et exscriptore Monacho dignum. Ut enim ab Achilles Ἀχίλλειος Achilleus, ab Orestes Oresteus, a Bellerophontes Bellerophonteus ducitur, non Achillicus, Oresticus, Bellerophonticus; ita ab Alyattes Alyatteus possessivum fuerit, numquam Alyatticus. Satius tamen est conantem aliquid cum Fabro excidere, quam ignave adeo cum ceteris in insulsa lectione conquiescere. Recte quidem rescribere poteris in hunc modum,

Quam si Mygdoniis regnum Alyattium:

ut supra vidimus *Laertia regna* Virgil. Aen. III, 272. Sed vide hic Interpretum diligentiam: altum apud eos silentium est de varietate lectionis: et tamen vix unum esse crediderim codicem paullo vetustiorem, qui *Alyattici* praeferat: Leidensis noster, cum alio *Alyatthii*, Graevianus a prima manu, *Alyathii*, Regiae Societatis, *Haliati*, Bodleianus *Aliathii.* Quid multa? rescribe vero illico,

Quam si Mygdoniis regnum Alyatteï
Campis continuem.

Alyattes Alyattei; ut Noster Epod. XVII. 14.

Heu pervicacis ad pedes Achillei.
Laboriosi remiges Ulixei.

Regnum autem *Alyattei*, ut Carm. I, 12. *Pompili regnum.* I, 15. *Et regnum Priami vetus:* Serm. I, 6. v. 9.

Ante potestatem Tullî *atque ignobile* regnum.

Sine dubio aut *Alyattium*, aut *Alyattei* reponendum; utrumvis autem feceris, mihi quidem perinde est.

XVII. AD AELIUM LAMIAM.

4. *Fastos*] Iam inde a Prisciani temporibus variatum erat in Codicibus, quorum alii *Fastus* habebant, alii *Fastos.* p. 711. Fastus, *quando a Fastidio est verbo, quartae*

est: quando vero pro Annali accipitur, a Fastis et Nefastis diebus sic dictum, frequentius secundae est. Invenitur tamen et quartae. Lucanus in X.

Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus:

quod tamen errore Lucani prolatum dicit Servius in Comment. III. lib. Virgil. cum antiquiores quoque similiter idem protulisse inveniantur. Ovidius Fastorum *inscripsit libros. Nam apud Horatium duplicem invenio scripturam et* Fastos *et* Fastus, *in III. Carm.*

Per memores genus omne fastos:

et fastus *in aliis codicibus.* Haec Priscianus. Certe vetusti nostri Graevian , et a prima manu Reginensis hic praeferunt *fastus:* ubi emendatum postea *Fastos.* At in Carm. IV, 14.

Per titulos memoresque fastos,

Reginensis clare *Fastos;* et Graevianus a prima manu: sed correctum postea *Fastus.* Utrum ab Horatii calamo fuerit, scire hodie non possumus, neque flocci quidem interest. Vide, si libet, Nic. Heinsium ad Claudian. IV. Cons. Honor. vers. 155.

5. *Auctore ab illo ducis originem*] *Ducis* habent omnes ubique libri, tam scripti quam editi. Ego vero iam olim praevideram corrigendum esse *ducit,* priusquam in Danielis Heinsii notulam incidissem. Certe is iam ab annis prope centum emendavit hunc locum; neque tamen ullus postea ex Editoribus aut secutus est eius correctionem, aut omnino mentione dignatus est. Quid est, si haec non infelicitas est? In toto Horatio vix iterum tertiumve bene coniecit vir magnus quidem, sed iratis Musis hic operatus: et tamen una haec capitalis emendatio probatorem non invenit. Quod eo, opinor, accidit, quia (quod iure mireris) ne verbulo quidem rationem ullam castigationis suae reddidit. Nos eius vicem illud, ut possumus, explicare conabimur. Vide itaque totum locum, ut libri eum nunc exhibent:

Aeli, vetusto nobilis ab Lamo,
(Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne fastos)
Auctore ab illo ducis *originem*
Qui Formiarum moenia dicitur
Princeps, et innantem Maricae
Litoribus tenuisse Lirin
Late tyrannus. Cras foliis nemus
Multis — — Dum potes, aridum
Compone lignum; cras genium mero
Curabis.

Considera nunc, sodes, oeconomiam carminis: Tu, Aeli Lamia, a vetusto Lamo denominate; *tu, inquam, originem*

ducis a Lamo illo Formiarum rege: cras magna pluvia erit: ligna sicca, dum licet hodie, sub tecto repone: cras enim domi bibes otiosus, quia ob pluviam foras exire non poteris. Nonne iam vides absurdum et ineptum esse, quod in medio inculcatur? Adeone directo et in os laudandus erat ob nobilitatem Lamia, ut rem leviculam de *lignis* inferret? *Oh! tu antiquis regibus oriundus es: cura, obsecro, ut ligna componantur.* Hoccine ut laudemus hodie, et tamquam pulchrum et decorum admiremur? Vah, quam indignaretur Horatius, si ad vivos redire posset. Quin tu Heinsii lectionem iam contemplare; ut nova lux exoriatur; ut novus color sententiae accedat:

Aeli vetusto nobilis ab Lamo,
(Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos; et nepotum
Per nemores genus omne fastos
Auctore ab illo ducit *originem,*
Qui Formiarum moenia dicitur
Princeps, et innantem Maricae
Litoribus tenuisse Lirin
Late tyrannus) cras foliis nemus etc.

Ubi *genus omne* est casu recto: *et priores Lamiae, et genus omne nepotum per longam fastorum seriem, ducit originem a Lamo illo, qui primus Formiis regnavit.* Sic autem ordo et constructio est: *Aeli,* inquit, *Lamia, cras pluvia erit tempestas; cura, ut ligna habeas in parato, quia domi manendum.* Non illa putida iam interveniunt; neque enim προηγουμένως et ex professo, sed obiter et per parenthesin inferuntur, quae ad genus et nobilitatem Lamiae spectant. Ceterum totam huius emendationis laudem sibi servet Heinsius; mihi forte aliunde supererit, quo nomen pretiumque hominis de Horatio non male meriti nancisci et tueri possim.

7. *Et innantem Maricae*] Nescio quid velit Heinsius, qui in utraque sua editione *Marica* rescribi iubet: nisi forte a Typographo mendum est, quod auctoris oculos effugerit. Certe praeter omnes Codices, ita habet et Servius ad Virgil. Aen. VII, 407. Ceterum *Lirim* non *Lirin* edidimus, cum editiones veteres secuti, tum et codices scriptos. Nam in Italicis nominibus amant potius terminationem Latinam; ut Virgilius,

Qui Tiberim Fabarimque bibunt:
Qui Tuscum Tiberim, et Romana palatia servas.

13. *Dum potes*] Tres veterrimi nostri, Leidensis, Graevianus, et a prima manu Reginensis, *potis*, non *potes.* Sine dubio ab Horatii incude: unde enim bonis illis Librariis nummum tam rarae notae? *Dum potis,* ἕως ἔξεστιν, ἕως δυνατόν ἐστι, Virgil. Aen. III, 670.

Verum ubi nulla datur dextram adfectare potestas,

Nec potis *Ionios fluctus aequare sequendo.*

Arnobius saepe, ut lib. I. *De quo* (deo) *nihil dici et exprimi mortalium* potis est *significatione verborum.* et II. *Quantum* fieri potis *est.* — — *Neque enim contrarium insitum esse contrario* potis est. et VI. *Si quid fieri* potis est *iniuriosius, contumeliosius, durius.* Vide Interpretes ad Lucretium et Catullum.

XVIII. AD FAUNUM.

12. *Cum bove pagus*] *Pagus* habet Editio Veneta, at Loscheriana *pardus.*

Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pardus.
Inter audaces lupus errat agnos.

Et sane mirum est, ut per omnes fere Codices grassatus sit ille *pardus.* Ita Petrensis noster, Regiae Societatis, Magdalenensis, Vigorniensis, Battelianus, a manu secunda Reginensis, et pro varia lectione Leidensis, Graevianus et Colbertinus. Vide autem, et ride Monachorum ingenium. Quia illud sequebatur de *Lupo inter agnos innocuo*, faceti homines commutarunt *Pagus* in *Pardus*, ex Esaiae capitulo XI, vers. 6. *Habitabit* lupus *cum agno, et* pardus *cum hoedo accubabit: vitulus et leo et ovis simul morabuntur, et puer parvulus minabit eos.* Nullus dubita, quin ex sacro hoc fonte derivata sit ea lectio: et miror equidem neminem ex Interpretibus hoc animadvertisse. Quamquam autem insulse admodum et pene impie huc translata sit ea scriptura; mirifice tamen placuit commentum, et ex quo primum excogitatum est, membranas fere omnes pervolitavit, ut iam vidisti. Eia vero: unde in Italia *Pardus*, qui extra Africam Asiamque non nascitur? quid porro est pardus *festus* et *vacans*, hoc est, feriatus et operum solutus? An *pardi* ad agros colendos et opus rusticum adhibentur? Recte vero *Festus pagus* cum antiquioribus codicibus, ut Ovidius Fast. I, 667.

Villice, da requiem terrae, semente peracta:
Da requiem, terram qui coluere, viris.
Pagus *agat* festum: *pagum lustrate, coloni:*
Et date paganis annua liba focis.

Porro illud non omittendum, male rem gerere hic Interpretes, cum per totum carmen *si ἀπὸ κοινοῦ a communi* singulis sententiis praeponunt: *Propitius sis, O Faune; si haedus, et vinum, et ara rite tibi adsunt.* Hactenus recte habet, sed pergunt et continuant; si *pecus ludit*, si *festus pagus est*, si *lupus inter agnos*, si *silva spargit frondes*, si *fossor saltat.* Quae omnia prava et inepta sunt. Vide enim:

Inter audaces lupus errat agnos:

Lenis esto, O Faune, si pietate mea ita merui, si sacra

tibi sollemnia feci, si *lupus inter agnos errat innocuus.* Quid? an hoc Horatii meritum erat? immo Fauni beneficium. Quamobrem, post versiculum octavum *Fumat odore*, pleno puncto, ut in nostra editione, distinctio facienda est: et quae deinceps sequuntur, sunt Fauni laudes; *Tibi* pecus ludit, *Tu facis*, ut lupus erret etc. Idem de Fauno praedicat Carm. I, 17.

XIX. AD TELEPHUM.

7. *Quo praebente domum et quota*] *Quota* habent et scripti et editi: neque loco movendum est. *Quota hora* ad coenam veniam? octava, an nona, vel quando? Iuvenal. I, 49.

Exul ab octava *Marius bibit, et fruitur Diis*
Iratis.

Noster Epist. I, 7. v. 71.

Post nonam *venies; nunc i, rem strenuus auge:*

Poterat tamen, si Manuscripti accederent, aeque commode legi *quotus*, ut Epist. I, 5.

Tu quotus *esse velis, rescribe.*

et Martialis XIV, 215.

Dic, quotus *et quanti cupias coenare; nec unum*
Addideris verbum: coena parata tibi est.

12. *Miscentur cyathis*] Recte hunc locum cepit Nic. Heinsius, qui in exemplaris sui margine, *Lege*, inquit, *miscentor.* Quod et ante eum fecerat vir ingeniosus Ianus Rutgersius in Lectionibus Venusinis cap. VII. Posteriores tamen glande vesci maluerunt, quam repertas hic fruges agnoscere. Vide vero integrum locum:

Da Lunae propere novae,
Da Noctis mediae, da puer, auguris
Murenae: tribus aut novem
Miscentor *cyathis pocula commodis.*

Omnia hic pro imperio iubet, *Da, da, da, miscentor*, quasi Magister, aut, ut Plautus ait, Strategus convivii. Quo etiam ducit nos glossa codicis Batteliani, *Miscentur, propinentur.* Certe iacet languetque illud *miscentur:* neque vero puer *iniussus* tres vel novem cyathos miscere ausus fuerit. Illud quoque recte Rutgersius, *cyathis commodis*, id est, plenis. *Tribus* autem *cyathis* cave intelligas *tribus poculis*, quod ineptam orationem efficeret. *Cyathus* quippe hic *mensura* est, non poculum, ut saepe apud Graecos Latinosque, praesertim medicos. Misceantur, inquit, pocula capientia vel tres vel novem cyathos, χωροῦντα ἢ τρεῖς ἢ ἐννέα κυάθους, quae uno spiritu a potoribus exhauriantur. Neque enim cyatho novies hausto compotatio finita erat, ut male hic vulgo intelligunt; quippe Carm. III, 7. centum cyathi deplendi erant,

Sume, Maecenas, cyathos *amici*

Sospitis centum;

imo trecenti et plures apud Ovidium in Fastis, loco ibi citato. Ceterum, non male codex Magdalenensis,

Murenae: aut *tribus aut novem.*

ut Carm. proximo,

Qualis aut *Nireus fuit*, aut *aquosa*
Raptus ab Ida.

atque alibi passim. Saepissime prius *Aut* a Librariis omissum est; ubicumque scilicet versus ratio sinebat: ut suis locis indicabimus. *Aut* tres, inquit, *aut* novem cyathi uno haustu ebibantur; utrum vultis? Vos poetae, Musarum clientes, *novem*, credo, petetis: alii potius *tres* ad numerum Gratiarum. Digna autem sunt, quae hic ponantur, verba Ausonii Praefat. ad Griphum. *In expeditione, quod tempus, ut scis, licentiae militaris est, super mensam meam facta est invitatio; non illa de Rubrii convivio, ut Graeco more biberetur; sed illa de* Flacci Ecloga, *in qua propter* mediam Noctem, et novam Lunam, et Murenae auguratum,

Ternos ter cyathos attonitus petit vates.

17. *Nudis iuncta sororibus*] *Iuncta* habent et Editiones, et Scripti, quod sciam, omnes. Theodorus tamen Marcilius, *Melius*, inquit, *habent Membranae*,

Nudis vincta *sororibus:*

vinculum *enim sive* nodus *Gratiarum est, ut mox Carm. XXI.*

Segnesque nodum *solvere Gratiae.*

Ubi vereor equidem, ne quod ipse cupiit, id in membranis vidisse sibi visus sit. Sed esto, ut codex aliquis habuerit *vincta;* facilis enim est lapsus in tam obscuro discrimine: tamen et inepta lectio est, et plumbeum Marcilii argumentum. Nam et *nodo* et *vinculo iunctus* dicitur, aeque ac *vinctus.* Plinius Hist. XI, 67. *Cervix, ad circumspectum, articulorum* nodis iungitur. Plinius alter Epist. X, 11. *Rosianum Geminum, domine, arctissimo* vinculo *mecum tua in me beneficia* iunxerunt. Ita *iungi et copulari*, Cicero aliique. Quare recte habet *iuncta;* ut Carm. I.

Iunctaeque *Nymphis* Gratiae *decentes.*

24. *Et vicina seni non habilis Lyco*] Codex Blandinius Cruquii omnium vetustissimus *habili;* ceteri cum editionibus priscis, *habilis.* Illud *habili* placuit sagacissimo Rutgersio; ut Lycus inhabilis dicatur uxori, senex nempe iuvenculae. Neque vero negandum est, etsi *habilis* sit nomen relativum et quasi reciprocum, illud tamen ex duobus *inhabile* plerumque dici, cuius culpa vel vitio habilitas mutua impeditur. Quandoquidem igitur per Lyci senectutem stetit, quo minus alter alteri habiles essent; non illa Lyco, sed Lycus illi *non habilis* dicendus fuit. Ita Virgil. Georg. III, 62.

Cetera nec *feturae* habilis, *nec commoda Baccho:*

Martialis XIII, 19.

Non habilis *cyathis, et inutilis uva Lyaeo:*

suo scilicet vitio *non habilis.* Ovidius Amor. I, 8.

Forsitan immundae, Tatio regnante, Sabinae
Noluerint habiles *pluribus esse viris:*

id est, sua illuvie *non habiles.* Valer. Flaccus VII, 231.

Fas mihi non habiles, *fas et tibi linquere Colchos:*

nempe ob caeli inclementiam et incolarum barbariem nobis *inhabiles.* At quia praestantissimus Nic. Heinsius *stabiles* ibi legit, non *habiles*, cum ad Ovidii Pont. II, 9. tum ad ipsum Valerium; pretium operae erit locum integrum describere: ubi Circe, sive Venus sub Circes imagine, sic suadet Medeae, ut Colchos relinquat.

Omnibus hunc potius communem animantibus orbem,
Communes et crede Deos: patriam inde vocato,
Qua redit itque dies: nec nos Dis *nata* malignis
Luserit *hoc* crudo *semper sub frigore* messis:
Fas mihi non stabiles *fas et tibi linquere Colchos.*

Ita praefertur in Heinsi editione posthuma: temerarie sane, et infeliciter. Quid enim *messis* ad Medeam et Circen? an agricolarum uxores erant? quid autem *messis* sub *frigore?* messis quidem et frigus plane contraria sunt,

Ante focum, si frigus *erit; si* messis, *in umbra.*

Tum illa, *Luserit, crudo, stabiles*, omnia nituntur sola coniectura. Equidem ex variis Codicum scripturis, quas apud ipsum Heinsium videre est, sic locum restituerim:

nec nos, o *nata*, malignus
Cluserit Arctoo *semper sub frigore* Phasis:
Fas mihi non habiles, *fas et tibi linquere Colchos.*

Clara per se sententia: *O nata*, (ita Circe Medeam compellat, quippe soror Aeetae, Medeae patris: unde paullo post vers. 242. Medea eam *Matrem* vicissim vocat) *Omne*, inquit, *solum patriam voca: neque angustus invidusque hic Phasis sub gelida Arcto semper nos clauserit; quin potius alias regiones petimus magis habiles, magis aptas nobis, et accommodas.* Nihil ingenio hic permisimus; nisi quod pro *hoc uno*, quod Scripti exhibent, *Arctoo* dedimus. *Sub Arctoo frigore*, ut Lucanus X, 250.

Frigore ab Arctoo *medium revocata sub axem.*

et VIII, 363.

Omnis in Arctois *populus quicumque* pruinis
Nascitur.

Vel, si ita mavis, retinere licet *hic uno*, et sic versum refingere:

Cluserit hoc uno *semper sub* cardine *Phasis:*

ut Ovid. Pont. II, 10.

Ipse quidem extremi cum sim sub cardine *mundi.*

et Silius IV.

io, coniux, quocumque in cardine *mundi*
Bella moves.

Possis quoque *hoc mundi* pro *hoc uno.* Sed haec obiter.

Nunc ut ad Nostrum revertamur: quamquam, ut vidisti, usitatius sit, ut ex duobus id quod vitio laborat, *inhabile* alteri dicatur; tamen in illa lectione,

Et vicina seni non habili *Lyco,*

id erit incommodi, quod *vicina* nullo tum modo *uxorem* significet: quod Rutgersianae correctionis est unicum fundamentum. Ille quidem ex Iuvenali id conatur, Sat. VI, 509. de mala uxore:

Nulla viri cura interea, nec mentio fiet
Damnorum, vivit tamquam vicina *marito.*

Sed tuam fidem, vir clarissime! an quia *tamquam vicina* vivit rei familiaris negligens uxor, ideone *vicina* absolute *uxorem* significaverit? quid si simili sententia dixeris, *tamquam vipera*, vel *canis?* an ea nomina per se posita *uxorem* notabunt? Quin omnino *vicina* apud Horatium est *vicina nobis;* adeo ut *strepitum audire* possit ex vicinia: et cum addit, *non habilis seni Lyco*, inde demum colligimus, uxorem eam fuisse Lyci. Recte igitur se habet fere omnium codicum scriptura,

Et vicina, seni non habilis Lyco:

non habilis, hoc est, non apta, non par, non conveniens; relativorum enim, ut dixi, reciproca significatio est: si Lycus uxori non habilis est; tum vicissim uxor non habilis est Lyco. Potes et *non habilis* explicare, non tractabilis; quae a sene marito regi et gubernari non potest:

Δέσποινα γὰρ γέροντι νυμφίῳ γυνή.

Viro enim seni nupta, non uxor, sed domina est. Paterculus II, 113. *Cum eum* (exercitum) *maiorem, quam ut temperari possit, neque* habilem gubernaculo *cerneret, dimittere statuit.* Porro Acron, quem ad partes suas trahere conatur Rutgersius, in mendo cubat; *uxor quae seni puella* inhabili *coniuncta esset: unde et zelum eius ostendit, dum* inhabilem *dicit.* Pro *inhabilem* recte Cruquii Acron, et MStus Regiae Societatis *invidum.* Tum autem pro *inhabili* corrigendum esse *inhabilis* ipse ordo et compositio satis ostendit.

27. *Tempestiva petit Chloe*] Ita Veneta et Loscheri, unde in sequentes editiones est propagatum. At bona pars membranarum, non *Chloe*, sed *Rhode.* Sic ex nostris Leidensis, Reginensis, Petrensis, Regiae Societatis, Vigorniensis: Colbertinus autem cum Lambini quibusdam, *Rhoda.* Sine dubio vera lectio est: unde enim Librariis in mentem venire potuit? At *Chloe* ex Carm. I, 23. III, 7, 9, 26. huc traducta est, quia *Rhode* aliunde iis ignota erat. *Rhode* Libertinarum cognomen non semel occurrit: Marmora Felsinea p. 415. D. M. T. OCTAVIUS. THALLUS. ET. VIBIA. RHODE. Gruterus. p. 716, 6. ULPIA. RHODE. Idem p. 475, 5. TITIA. RHOPE. MATER. corrige ibi, RHODE. Act. Apostol. XII, 13. *προσῆλθε παιδίσκη ὑπακοῦσαι, ὀνόματι ΡΟΔΗ.* Menandei:

Ἀλλ' ἔστι τόλμης καὶ βίου ταῦτ' ὄργανα,
Εὑρημέν' ἀνθρώποις ἀναιδέσιν; ΡΟΔΗ,
Εἰς καταγέλωτα τῷ βίῳ πεπλασμένα.

XX. AD PYRRHUM.

1. *Non vides quanto moveas periclo*] Silent hic interpretes; sed Bodleianus Noster, pro *periclo*, *tumultu* habet; et pro varia Scriptura Leidensis, Reginensis, et Colbertinus. Neque aliter codex Henrici Stephani, ut in Praefatione sua monuit. Utrumque probe. *Quanto tumultu moveas*, hoc est, quantum tumultum excites, dum moves. Sic infra Carm. III, 27.

Sed vides quanto *trepidet* tumultu
Pronus Orion.

ubi omnia fere paria sunt et plane gemina. Sed non levis suspicio est, ex posteriore hoc versu traductum esse a Studioso quodam illud *tumultu*: quare nihil muto: nam et Diomedes p. 524. habet *Periclo.*

3. *Dura post paullo*] Primariae Editiones, Loscheri et Veneta, *Post paullum*, non *Post paullo.* Atque ita Graevianus noster, Galei, et Magdalenensis. Sed recte habet, ut nunc editum. Ita Noster alibi bis vel ter; ita Sallustius, Caesar, Tacitus, aliique. Vide Gronovium ad Livii XXII, 60. Porro versum 14.

Sparsum odoratis humerum capillis.

ad se transtulit Ovidius Fast. II, 309.

Ibat odoratis humeros *perfusa* capillis
Maeonis, aurato conspicienda sinu.

XXI. AD AMPHORAM.

5. *Quocunque lectum nomine Massicum*] Vix alius est locus, in quo infelicius se gesserint Interpretes: expendamus modo sententiam integram:

O nata mecum Consule Manlio:

ubi disertis verbis narrat vinum, quod iam poturus erat, pressum et diffusum esse Consule Manlio Torquato, quo anno et ipse natus est. Id enim in more erat, ut festo et bono die cadum vini emerent biberentque eiusdem qua ipsi aetatis; ut et Epod. XIII.

Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.

Sequitur hic deinde,

Seu tu querelas, sive geris iocos,
Seu rixam et insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum;

quae omnia plana sunt, nisi quod epitheton illud non placeat, *pia testa.* Quomodo enim *pia*, si *querelas* forte vel *rixam* gesserit? Hoc tamen patienter admiserunt nimis aequi Interpretes. Tu vero verba accipe, quasi sic interpungerentur,

Seu facilem pia, Testa, somnum.

Pia enim non omnibus illis conditionibus ex aequo communicandum est, sed ad ultimam illam restringendum. *Pia* quidem, si *facilem somnum* attuleris; sin *querelas aut rixas, impia* potius. Iam sequitur porro:

Quocumque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die:

hoc est, ut nunc quidem explicatur, *cuiuscumque Consulis nomen et annum feras.* Quid audio? nonne iam dixerat, *O nata mecum Consule Manlio?* quomodo ergo nunc, *Quocumque Consule nata?* quae haec inconstantia est, et inepta vacillatio? At, inquiunt, corrigere quodammodo errorem videtur; temere enim affirmare visus est, Manlio Consule natam fuisse. Utinam vero ipsi suas chartulas corrigere vellent, neque tam frigidas excusationes Horatio commodare. Certe non placuerunt celeberrimo Dacierio: sed et ipse suo acumine ludum risumque praebet, cum prius de *amphora* interpretatur, posterius de *vino:* adeo ut *testa* quidem a figulo facta sit, Manlio consule: vinum autem testae infusum, consule alio nescio quo. Quid, amabo? an tanti erat sine vino amphora, ut quo anno a rota exierit, memoratu esset dignum? Certe non Testae, sed Vini aetas inscribi solebat cadis: ut Galenus, a Marcilio hic citatus, *Οἴνων τῶν Φαλερίνων ἑκάστου τὴν ἡλικίαν ἀναγινώσκων ἐπιγεγραμμένην τοῖς κεραμίοις.* Quid quod novis testis nova vina condebant, ut ineptum sit alio consule natam dicere Testam, alio Massicum. Sin aliter; unde tum noster aetatem Testae scire potuisset? Quanto his meliora protulit Scholiastes Acron, si bene monenti obtemperassent: *Quocumque nomine; ex omnibus supradictis, sive ad* iocos, *sive ad* querelas, et cetera. Nihil verius: aut enim haec verborum sententia est, aut nulla est. Dixerat: *seu querelas, sive iocos, seu amores, sive somnum geris, o Testa;* deinde infert; *quocumque* ex his *nomine Massicum servas, digna* certe ob vetustatem et pretium *bono die moveri, descende. Quocumque nomine*, hoc est, *quocumque titulo, quacumque conditione.* Sic *eo nomine* passim occurrit. Tacitus Annal. XIV, 59. *Decretae* eo nomine *supplicationes;* id est, *eo titulo*, *ea caussa.* Suetonius Galba, 16. *Subinde iactavit*, *legere se militem*, *non emere consuesse: atque* eo *quidem* nomine *omnes*, *qui ubique erant*, *exacerbavit.* Fateor equidem exempla haec non ex omni parte similia esse verbis Horatii: neque quicquam legere memini, quod ad amussim iis respondeat. Nam Catulli illud Epig. XXXV. ad Dianam,

Sis quocumque *placet tibi*
Sancta nomine,

aperte et proprie dictum est; seu *Lucinae*, ait, nomine, seu *Triviae*, seu *Lunae*, sive quocumque alio vocari mavis.

Verum utcunque verba Flacci procedant, stentve cadantve: illud certum et compertum maneat, non aliam esse sententiam, quam quae ab Acrone prodita est. Quod si quid in verbis mutatum velis; est in promptu et ad manum, quod commode substitui possit. Compellat enim *Testam* hic Noster, tamquam si *Dea* quaepiam fuerit, ut vere observavit Dacierius; *seu geris querelas, sive iocos*, vel aliud quid: unde ego sic potius, quod sequitur, intulissem, verbis quidem aliis, sed sensu eodem:

Quocumque factum numine *Massicum*
Servas, moveri digna bono die.

quocumque numine factum, hoc est, quacunque potestate praeditum, sive quae *querelas* excitet, sive quae *amores* etc. Et iusta, ni fallor, metaphora est, et ad audacem Flacci indolem accommodata. Paucis tamen, opinor, probabitur, quia coniecturae nomine nunc venit: quod si e Manuscripto aliquo alicunde prodiret, quibus plausibus exciperetur!

10. *Te negliget horridus*] *Negleget* habent Editiones, et codices plerique: at Leidensis noster veterrimus cum Petrensi, *neglegit*. Quamquam non multum interest, tamen ex duobus hoc potius Horatii esse crediderim. *Non neglegit te Corvinus;* hoc est, non neglegere solet; sed interdum genialiter se mero invitat. Inde et excusatio: quod et ita Cato ille Censorius saepe solebat. At rogabis, quomodo *neglegit* sive neglegere solet Testam, quam nondum viderat? Atqui hoc nihil est: animadvertis enim, iam de hac *testa* ita loqui Nostrum, quasi de *vino* generatim loquatur. Tu *admoves*, ait, lene tormentum; non *admovebis:* tu *retegis* curas sapientium;

Tu spem reducis *mentibus anxiis*
Viresque, et addis *cornua pauperi.*

Quid autem? an *anxii* illi et *pauperes* coenaturi erant apud Horatium, ut vino ex hac ipsa Testa depromto curas metusque eluerent? nullus dixeris. Quamobrem, ut iam dixi, non de una hac testa, sed in universum de vino loquitur: quod non observatum bonis Librariis fraudi fuit, ut locum corrumperent.

12. *Saepe mero caluisse*] *Caluisse* praeferunt editiones omnes, neque aliter, quod sciam, Membranae. Et ferri quidem potest: sic enim Ovidius Fast. III, 531.

Sole tamen vinoque calent.

et Statius Theb. V, 263.

siquando profundo
Nubigenae caluere mero.

Tamen et ex coniectura prius emendaveram, et postea a vetere Grammatico Mario Victorino p. 2606. sic clare citatum repperi,

Narratur et prisci Catonis

Saepe mero incaluisse *virtus.*

Omnino melius; nam et versus sic suavius ad aures accidit, et ea germanae Latinitatis dictio est. Livius I, 57. *Incaluerant vino.* Idem XXXIX, 42. *Forte epulantibus iis, cum iam vino incaluissent.* Tacitus Annal. XI, 37. *Claudius domum regressus, et tempestivis epulis, ubi vino incaluit.* Idem Hist. IV, 29. *simul epulantes, ut quisque* vino incaluerat, *ad pugnam temeritate inani ferebantur.* Curtius V, 22. *Omnes* incaluerant mero: *itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pepercerant.* Martial. IV, 66.

Incaluit *quoties saucia vena* mero.

Deinde et illud vide: si *caluisse* legis, tum *virtus Catonis* erit *περιφραστικῶς ipse Cato;* ut hoc dicat duntaxat, Catonem saepe largiore vino usum esse: at in altera lectione maius aliquid meliusque dicit, *virtutem* nempe eius *incaluisse,* sive *excitatam et auctam esse:* quae et vini et Catonis amplior laus est. Ita Lucan. VI, 240.

Incaluit virtus: *atque una caede refectus,*
Solvat, ait, poenas etc.

Ovidius Pont. III, 4.

Plausibus ex ipsis populi laetoque favore
Ingenium *quodvis* incaluisse *potest.*

Porro illud quod sequitur.

13. *Tu lene tormentum* ingenio *admoves*
Plerumque duro]

Interpretes ad Catones et severiores illos referunt: ut rigida atque aspera ingenia leniri vino et emolliri dicantur. Neque repugno, quin hoc voluerit Horatius. Nam et revera ea vini vis est, et eo sensu *ingenium durum* dixit Terentius, Phorm. III, 2.

Adeon' esse ingenio duro *te atque inexorabili?*

et contra, *ingenium lene,* Heautont. I, 1.

Ingenio *te esse in liberos* leni *puto.*

Poterit tamen et alia esse verborum sententia, quae non ad Catones, sed ad poëtas, atque adeo ipsum Horatium spectet. Quippe *ingenio duro* esse dicitur seu poëta seu orator, qui arida et difficili vena est, qui non *εὑρετικὸς,* non pollens inventione et copia. Seneca Epist. LVIII, ubi negat *τὸ ὄν* Latine verti posse: *Magis damnabis angustias Romanas, si scieris unam syllabam esse, quam mutare non possum, τὸ ὄν.* Duri *tibi videbor* ingenii; *in medio positum; posse sic transferri, Quod est.* Ita *dura memoria* dicitur eodem plane sensu. Quintil. Instit. XII, 2. *Si vero aut* memoria *natura* durior *erit, aut non suffragabitur tempus, etiam inutile erit ad omnia te verba alligare.* Sic et Noster *dura natura* de Lucilio, Serm. I, 10.

Quaerere, num illius, num rerum dura *negarit*
Versiculos natura *magis factos et euntes*

Mollius.
Iam ergo, eiusmodi ingenium, durum plerumque et siccum, ubi liberiore vino immaduit, facile, fluens, copiosum fieri narrant; et hoc illud est *lene tormentum*, quod obstructam ingenii venam laxat atque aperit. Ovidius Metam. VII, 432.

agitant convivia patres,
Et medium vulgus; nec non et carmina, vino
Ingenium faciente, *canunt.*

Vide Nostrum Epist. I, 19. Ceterum digna sunt, quae hic adscribantur, verba Maecenatis ex opere quod Symposium inscripsit, apud Servium ad Virgil. Aen. VIII, 310. *Physici dicunt ex vino mobiliores oculos fieri: hoc etiam Maecenas in Symposio, ubi Virgilius et Horatius interfuerunt, cum ex persona Messallae de vino loqueretur,* aut id e m vinor (forte legendum, *ait; Id et in vino est;*) *ministrat faciles oculos: pulchriora reddit omnia, et dulcis iuventae reducit bona.* Quem locum eo libentius adduxi, tum quod Noster et Virgilius ibi nominentur, tum quod accuratissimi Meibomii in vita Maecenatis diligentiam effugerit.

XXIII. AD PHIDYLEN.

2. *Nascente Luna, rustica Phidyle*] Editiones principes Veneta et Loscheri, *Philyre.* Sed codices, praesertim vetustiores, *Phidyle*, vel *Phidile.* Tu vide, annon reponendum sit,

Nascente Luna, rustica Phidyli:

ut sit a recto *Phidylis*, *Φείδυλις*, eadem forma, qua *Thestylis*, *Xystylis*, *Erotylis*, *Archylis* apud Terentium, ut ad Ciceronis Tusculanas correximus; *Hedylis* apud Martialem, ut iam corrigemus, I, 46.

Cum dicis, Propero, fac si facis, Hedyli — —
Hedyli, *si properas, dic mihi, ne properem.*

Ubi Ramiresius *Aedila*, Gruterus et Scriverius *Hedyle;* ille nomine errans, hi sexu. Quemadmodum autem ab *Ἥδυλος* femininum sit *Hedylis*, ita a *Φείδυλος* erit *Phidylis.* Fatendum tamen est, si illud *Phydile* analogiam servet, gratius libentiusque in Creticum pedem hoc carmen exire, quam in Dactylum.

12. *Pontificum secures*] Pulmanni codex, et Gifanii, quem vide in Indice Lucretii V. *Tinguere,* habent *securim:* atque ita ex nostris Graevianus, Reginensis, Bodleianus, et a prima manu Magdalenensis. Hoc placet, vel ob euphoniam; ne ter continenter in S exeant versus, *ilices, herbis, secures,* quod studiose cavere solet Noster. Prudentius quidem Apotheos. 461.

Pontificum *festis ferienda* securibus *illic*
Agmina vaccarum steterant:

Sed ibi erant plures *vaccae;* hic *victima* in singulari. Virgil. Aen. II, 223.

Quales mugitus, fugit cum saucius aram
Taurus, et incertam excussit cervice securim.

19. *Mollibit aversos Penates*] Loscherus quidem *Mollibit*, et ex eo recentiores editiones. At Veneta *Mollivit*, atque ita bona pars Codicum, ut ex Cruquianis tres, Bersmanni duo, Pulmanni et Gifanii unus, ex meis Magdalenensis, et a prima manu Reginensis, cum Acrone Manuscripto. Certe nemo unus illius aevi Futurum quartae coniugationis in IBO protulit. Quod si ab Horatio hoc praeter morem factum fuisset, sine dubio Grammaticorum veterum quispiam, ut insolitum, adnotasset. Atqui altum apud eos silentium est; quia nimirum in suis codicibus *mollivit* tum legebant. Atque hoc profecto non mos solum loquendi, sed et ipsa sententia postulat:

Immunis aram si tetigit manus;
Non sumtuosa blandior hostia
Mollivit *aversos Penates,*
Farre pio et saliente mica.

Ubi Praeteritum ponitur in significatione Praesentis, vel potius Perpetui temporis: qualia passim occurrunt apud Graecos Latinosque. Noster Carm. III, 29.

Plerumque gratae divitibus vices,
Mundaeque parvo sub lare pauperum
Cenae sine aulaeis et ostro
Sollicitam explicuere *frontem.*

Perpetui, inquam, hoc temporis est, perinde ac si dixisset, *explicant*, *explicuerunt*, *explicabunt*. Sic Epist. I, 2. v. 47.

Non domus aut fundus, non aeris acervus et auri
Aegroto domini deduxit *corpore febres.*

et alibi: sed verbo monere hoc satis est: plena enim sunt omnia. Ergo sententiose haec proferuntur; neque ad Phidylen duntaxat, sed ad omnes pertinent:

Immunis aram si tetigit manus,

immunis, non a scelere, ut male aliquot interpretes: quamquam Ovidius in Epist. Hypermnestrae,

Non piget immunes *caedis habere* manus:

nusquam enim reperitur *ea vox*, ἁπλῶς et per se posita, pro *experte sceleris:* sed *immunis manus*, vacua muneris, sine dono et sumtu; ut Epist. I, 14.

Quem scis immunem *Cinarae placuisse rapaci.*

et Carm. IV, 12.

non ego te meis
Immunem *meditor tinguere poculis.*

Si autem hic valet *etsi*, ut bene Theodorus Marcilius: *Etsi* vacua manus aram tetigit; *Esto* ut vacua manus aram tetigerit: quid tum? quid inde incommodi?

Non sumtuosa blandior hostia
Mollivit aversos Penates

Farre pio et saliente mica.

ubi ordo est, sumtuosa hostia non mollivit Penates blandior farre pio, sive blandius quam far. Ita recte uterque Scholiastes *sumtuosa hostia* nominativi casus esse monuerunt: quos tamen perperam hic deserunt posteriores, et miras turbellas tum in sententia, tum inter se concitant. Quid autem? an quia versus syllabam longam efflagitat? atqui iidem patienter brevem ferunt, Carm. III, 5.

Si non periret immiserabilis.

et praeterea brevis syllaba producitur, quia *blandior* a duabus consonantibus incipit; ut apud Catullum passim, et Martialem V, 69.

Quid gladium demens Romana stringis *in ora.*

Iam autem, non cum *manus*, sed cum *hostia* coniungi illud *blandior*, vel Ovidius solus evincet, ubi Nostrum imitatus est, Fast. V, 300.

Saepe Deos aliquis peccando fecit iniquos:
Et pro peccatis hostia blanda *fuit.*

XXIV.

5. *Si figit adamantinos*] Difficilis et intricata sententia est, ut mirum sit, neminem ex Interpretibus vel verbulo significasse, se non satis liquido poëtae mentem percipere. *Arabas*, ait, *et Indos divitiis antecedas licet, et utrumque mare aedificiis tuis occupes:* quid tum postea?

Si figit adamantinos
Summis verticibus dira necessitas
Clavos: non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput:

hoc est, si necessitas figit clavos summis verticibus, *in metu eris, et morieris.* Pulche sane philosophatur. Quid enim? quid si non figat clavos necessitas, nonne *morietur* nihilo minus? Dura vero interpretum ilia, quae hoc concoquere potuerunt. Porro, quid sibi illa volunt *summis verticibus?* Respondebunt, *verticibus hominum;* ut necessitatis clavus in divitis huius caput adigatur. Fallitur ergo Horatius: nam ego spondere ausim, cui clavus per cerebrum adactus sit, omni *metu* liberum et expeditum futurum. At subtilior ceteris Dacierius *aedificiorum* vertices intelligit; *si necessitas figit clavos summis verticibus aedificiorum, quae Tyrrheni et Apulici maris litora summovent.* Miror equidem, quid Necessitati negotii sit in culminibus aedium. Sed quid deinde? nimirum dives, qui ea exstruxit, *consternabitur et morietur.* Itane vero? quin magis, opinor, laeto et tranquillo animo fuerit: nam ominandum potius erat, si clavo suo trabali aedificia fixisset necessitas, ea omnium firmissima fore neque umquam ruitura. Tu vide, annon *vertices ipsorum clavorum* interpretandum sit: *figit clavos summis verticibus*, sive, usque ad summos vertices, summa

ipsorum capita. *Clavulos capitatos* habes apud Varronem de Re Rust. II, 9. Deinde totum locum sic corrigere, et distinguere poteris:

Intactis opulentior
Thesauris Arabum, et divitis Indiae,
Caementis licet occupes
Tyrrhenum omne tuis, et mare Apulicum;
(Sic figit adamantinos
Summis verticibus dira necessitas
Clavos) non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.

Licet, inquit, in utroque litore villas nobilissimas aedifices, omniumque sis ditissimus; non eo pacto aut vitam a metu immunem agere, aut mortem effugere poteris: sic rerum fato constitutum est, ita natura comparatum, sic clavos figit necessitas summis verticibus, ut nulla vi evelli possint. Eandem sententiam habes Carm. II, 18. *Tu secanda marmora* etc.. et Epist. I, 2. v. 47.

Non domus et fundus, non aeris acervus et auri
Aegroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas.

Porro et Scholiastas veteres *sic* olim legisse, non *si*, satis indicat eorum enarratio: *Quamvis*, aiunt, *multa possideas, non tamen sincera voluptate his frui potes:* quippe tum *necessitate mortis astricta sit humana conditio, nec possis inde te ullo remedio aut praemio redimere.* Rectissime: at illa *quippe cum* non *si*, sed *sic* exprimunt, prout nos emendavimus.

6. *Dira necessitas*] Et editi et scripti *Dira:* tamen vel reclamantibus iis rescripserim *dura;* quod proprium Necessitatis epitheton est, ut Graecis στεῤῥὰ ἀνάγκη, κρατερὴ, σκληρή. Quintilianus Declam. XII. *Fames animi tormentum, corporis tabes, magistra peccandi*, durissima necessitatum, *deformissima malorum.* Arnobius lib. III. *At rogo, quae ratio est, quae tam* dura necessitas, *quae causa* etc. Noster Carm. I, 24.

Durum: *sed levius fit patientia,*
Quicquid corrigere est nefas:

hoc est, quicquid *necesse* est. *Durum* et *dirum* in MStis ubique fere confunduntur; ut mirum sit tam prave et perverse hic congruere in peiore scriptura.

24. *Aut pretium est mori*] Codex inter Pulmannianos optimus, *pretium emori:* cui accedit Battelianus noster et Bersmanni unus, *pretium mori.* Qua lectione admissa distinguendus est locus:

Dos est magna parentium
Virtus, et metuens alterius viri
Certo foedere castitas,
Et peccare nefas, aut pretium mori.

ut omnia ad *dos est* referantur. Non incommode: quamquam et vulgata lectio non est culpanda.

25. *O quisquis volet impias*] Nihil moror et scriptos et editos, qui prava conspiratione *quisquis* hic exhibent,

O quisquis volet impias
Caedes et rabiem tollere civicam.

Quisquis volet: quasi vero *multi* essent, qui id facere possent; quasi rem factu facillimam poëta designaret; cum ex sequentibus appareat, magis optandum fuisse, quam sperandum, ut ab ullo mortalium id fieri posset. Quid autem, *o quisquis?* siquidem, stante hac lectione, exclamatio illa putida est, neque ullum habet pathos. Sed cave, Horatio id vitio vertas, sed obesis Librariis, qui nequiverunt capere elegantissimam constructionem,

O quis, quis *volet impias*
Caedes, et rabiem tollere civicam?

O ubi est, si usquam est, qui perditissimos saeculi mores corrigere volet? Repetitio illa *quis*, *quis* mirificam vim et affectum addit sententiae, ut alibi Carm. IV, 13.

quid habes illius, illius,
Quae spirabat amores?

Epod. IV.

Hoc, hoc *tribuno militum.*
Nunc, nunc *adeste;* nunc *in hostiles domos*
Iram atque numen vertite.

et VII.

Quo, quo *scelesti ruitis?*

Serm. II, 7. v. 92.

liber, liber *sum, dic age: non quis.*

Porro et Diomedem, Grammaticum veterem, non aliter olim legisse, quamquam hodie corruptus habetur, locus ipse evincet pag. 317. *Pronomen finitum, vocativum habere non potest; quia nemo dicit,* O ego; *nisi O exclamatio sit, ut apud Horatium* o quis volet. Scripsit, inquam, Diomedes, O *quis, quis volet,* et prius *quis* vocativo casu proferri putavit. Quippe si legisset, O *quisquis volet*, inepte prorsus exemplum hoc ad partes citasset: quia *quisquis* foret nominativus, et referretur ad *volet:* non vocativus cum O copulandus. Fallit tamen acumen Grammatici; nam utrumque *quis* est casus nominativi.

27. *Si quaeret pater urbium*] Praeter aliorum codices aliquot, ex meis Graevianus, Magdalenensis, Battelianus habent *quaerit*, non *quaeret*. Utrumlibet legeris, perinde est. Noster Carm. IV, 1.

Si *torrere iecur* quaeris *idoneum.*

Ovidius Epist. Hypsipyles V, 123.

Si quaeris, *cui sint similes; cognosceris illis.*

Contra, Terentius Hecyra I, 2.

Senex si quaeret *me; modo isse dicito.*

et Noster Epist. I, 8. v. 3.

si quaeret *quid agam.*

Quare receptam adhuc lectionem non sollicitabimus.

30. *Clarus postgenitis*] Gulielmus Canterus in suo codice se *carus* reperisse memorat; quod magis probant Lambinus, Faber, Dacierius aliique; quia mox sequitur *Odimus*, cui *carus* apte opponitur:

Carus *postgenitis: quatenus, heu nefas,*
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quaerimus invidi.

Nos vero cum editis vetustis, et manuscriptis, praeter Canterianum, omnibus *clarus* retinemus. Quid enim? nonne itidem sequitur, *invidi?* Atqui tam bella antithesis est inter *clarus* et *invidi*, quam inter *carus* et *odimus.* Quid enim est invidus, nisi obtrectator alienae *claritatis?* Cicero pro Flacco: *Aut beneficii huius* obtrectator, *aut virtutis hostis*, *aut* laudis invidus *fuisset:* Pro Murena; *Quibus Lucullus tantum* laudis *impertit, quantum neque ambitiosus imperator neque* invidus *tribuere alteri in communicanda* gloria *debuit.* Tacitus in Agricola; cap. I, Clarorum *virorum facta moresque* posteris *tradere* (habes hic *clarus postgenitis*) *antiquitus usitatum, — — quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac supergressa est ignorantiam recti et* invidiam. Cicero pro Cornelio Balbo. 6. *Mors enim* cum extinxisset invidiam, *res eius gestae sempiterna nominis* gloria *niterentur.* Seneca de Tranquillitate XIV, de Iulio Cano. *Dabimus te* in omnem memoriam, clarissimum caput, *Caianae caedis magna portio.* Quare recte habet *clarus*, neque audiendi sunt, qui *carus* substitutum eunt. Clarus, inquit, post obitum: quoniam vivorum laudi et gloriae invidemus, obtrectamus, detrahimus. Nihil verius.

39. *Durataeque solo nives*] Numquam mihi placuit *solo*, quamvis omnes ubique codices lectioni huic suffragentur. Primo enim, otiose videtur additum, neque quicquam sententiae confert. Ubi enim, nisi in *solo*, iacebunt nives? an periculum erat, ne sub terris, vel in caelo aut mari duratas esse crederemus? Utique satis esset *duratae nives*, omisso *solo;* ut Livius XXI, 36. *Ut pleraque, velut pedica capta, haererent in* durata *et alte concreta glacie:* et Seneca de Provid. IV, *Super* durata *glacie persultant.* Idem Nat. Quaest. IV, 5. *Minus algere aiunt pedes eorum, qui fixam et* duram nivem calcant, *quam eorum, qui teneram et labefactam.* Avienus Fabula XXIX.

Cunctaque durato *stringeret arva* gelu.

Ovidius in Nuce.

Duratam *renovat non mihi fossor humum.*

Deinde, ex linguae Latinae indole *duratae solo*, non *super solo* (ut hic vulgo accipiunt) sed *a solo* tamquam caussa et instrumento duritiei, interpretari oportet: quo nihil magis absurdum. Certe quotiescumque *duratus* ablativum

post se trahit, ibi caussam significari iam monitus deprehendes. Ita Curtius III, 6. *Hastis igne duratis.* IX, 32. *Piscibus sole duratis.* Plinius Hist. VII, 1. *Solis vapore durari.* Quintil. Instit. VIII, 1. *Duratos muria pisces.* Livius XXI, 11. *Caementa calce durata.* Sil. Ital. XI. *Bellis durata virorum pectora.* Auctor Moreti: *Durati sale terga suis.* Quamobrem, aut valde fallor, aut sic potius scripsit Horatius,

Durataeque gelu *nives.*

Non adeo magna mutatio est, quin maiorem saepe admiserint dormitantes Librarii. Potuit etiam *gelo* antiquitus scriptum esse, quod ad vulgatam propius accedit; quippe *gelus geli*, et *gelum geli* olim in usu erat, apud Accium, Afranium, Lucretium, Varronem. Iam autem et sententia, credo, commodior est; et verba ipsa adeo trita sunt apud optimos quosque Scriptores, ut vix credibile sit, non sponte sua et αὐτομάτως sub Horatii calamum venisse. Rem ipsam habes apud Curtium V, 21. *Ventum erat ad iter perpetuis obsitum* nivibus, *quas frigoris vis* gelu *adstrinxerat:* et VII, 12, *Altae* nives *premunt terram,* gelu *et perpetuo rigore constrictae.* Ubi bis vides *nives gelu constrictas,* ut hic Noster, *nives gelu duratas.* Verba autem saepius occurrunt; Virgil. Aen. IX, 604.

Durum ab stirpe genus; natos ad flumina primum
Deferimus, saevoque gelu duramus *et undis.*

Statius Achill. II, 394.

Et ferri properatus amor, durataque *multo*
Sole geluque *cutis.*

Valer. Flaccus II, 157.

iam lacte ferino,
Iam veniet durata gelu.

Gellius XVII, 8. *Cur fluviorum atque fontium aquae* gelu durentur, *mare autem incongelabile sit.* Panegyricus ad Constantinum; *Quid immanem multitudinem, quam* duratus gelu *Rhenus illuserat?* Ammianus Marcell. XV, 12. *Ad militandum omnis aetas* (Gallorum) *aptissima,* gelu duratis *artubus et labore assiduo.* Ita eodem sensu *duratus frigore, pruinis, glacie, rigore.* Columella lib. X.

Densaque iam pluviis, durataque *summa* pruinis
Aequora dulcis humi.

Ovid. Pont. IV, 9.

Mentiar, an coëat duratus frigore *pontus.*

Silius Ital. III.

Tum qua durati *concreto* frigore *collis.*

Val. Maximus III, 3. *Modo Caucasi montis glaciali* rigore *corpora sua* durantes. Gellius XIX, 15. *Cum aqua* frigore *aëris* duratur *et coit.* Plinius Paneg. 12. *Quum Danubius ripas* gelu *iungit,* duratusque glacie *ingentia tergo bella transportat.* Marcellinus XXX, 3. Durata pruinis *itinera*

penetrari non posse firmantes. Verum omnem rem conficit insignis Iulii Firmici locus, Astrolog. I, 4. de Zonis: *Harum zonarum quae media est,* corusci solis *incensa luminibus, et sempiterni ardoris adustione* torrida, *ignito colore perpetui* ruboris *inficitur: duae vero quae* extremas *mundi continent partes,* dextris laevisque *lateribus inhaerentes, caeruleo colore signatae,* atris *semper* nubibus (*lege* imbribus) *inundantur, et* concreta (*lege* concretae) glacie *et sempiternis pruinis, et* duratis gelu nivibus *obsidentur.* Quippe ut priora illa manifeste de Virgilio sumta sunt, Georg. I, 233.

Quinque tenent caelum zonae, quarum una corusco
Semper sole rubens, *et* torrida *semper ab igni:*
Quam circum extremae dextra laevaque *trahuntur,*
Caerulea glacie concretae atque imbribus atris:

ita postrema ista *Duratis gelu nivibus* ex hoc Horatii loco clare petita sunt. I nunc, et nega nobis *εὐστοχίαν* adfuisse; quamvis, cum illa scriberemus, haec Firmici verba de memoria exciderant. Nam certe hinc tam compertum est de nostra emendatione, quam si ex mille annorum codice nunc erueretur.

44. *Deserit arduae*] Vide modo sententiam integram:

Magnum pauperies opprobrium, iubet
Quidvis et facere et pati,
Virtutisque viam deserit arduae.

Quod tolerabile quidem est, praesertim lectori non nimis difficili et fastidioso. Sed vide, quanto melius sic concipi possit,

Virtutisque viam deserere *arduae.*

Non enim paupertas *deserit,* sed iubet homines avaros quidvis *facere patique* et *deserere* viam virtutis. Utique ipsi homines deserunt; ut Noster alibi Epist. I, 16. v. 67.

Perdidit arma, locum virtutis deseruit, *qui*
Semper in augenda festinat et obruitur re.

Lactantius Instit. VII, 1. ex hoc loco Flacci; *Et* virtutis viam deserunt, *cuius acerbitate offenduntur. Deserere* hic in *deserit* mutarunt Librarii, pari plane errore ac Carm. I. 1. *evehere* mutarunt in *evehit.* Neque vero tenellas aures offendat litera R saepius repetita, *deserere arduae:* sic enim infra III, 28.

Parcis deripere horreo:

et Virgilius aliquanto durius Aen. IV, 350.

et nos fas extera quaerere regna.

49. *Summi materiam mali*] Prima Veneta *materiem;* Loscherus autem *materiam,* quod in sequentibus editionibus plerumque obtinuit. Alterum tamen praeferunt et plures et potiores Manuscripti; ut ex nostris Leidensis, Graevianus, Reginensis, Zulichemianus, Battelianus, cum aliis. Recte; quippe dulcius hic sonat E vocalis, quam A ter repetita.

54. *Formandae studiis*] Et in editis et in scriptis, quod sciam, omnibus habetur *formandae;* neque quisquam interpretum vel levissimam suspicionem habuit mendi latentis:

Et tenerae nimis
Mentes asperioribus
Formandae studiis:

Recte enim dicitur *mentes formandae*, ut alibi Noster Epist. II, 1.

Mox etiam pectus *praeceptis* format *amicis.*

Quintil. Instit. I, 1. de Philosophis: *Ad* formandos animos *instituendasque vitae leges regressi.* Ibidem II, 15. *Quin ipsa vitae praecepta, etiamsi natura sunt honesta, plus tamen ad* formandas mentes *valent*, *quoties* etc. Seneca Epist. XVI. Animum format *Philosophia et* fabricat, *vitam disponit.* Quin, quod amplius est, *tenerae* mentes peculiari ratione *formari* dicuntur; ut Seneca Epist. XXXIV. *Qui* ingenia *educaverunt et quae* tenera formaverunt, *adulta subito vident.* Idem Ep. XXV. *Respice aetatem eius duram et intractabilem: non potest* reformari: tenera finguntur. Statius Achil. I, 477.

cuius ab ortu
Cruda rudimenta et teneros formaverat *annos.*

Marius Victor, poëta Christianus, Praefat.

Dum teneros formare animos *et corda paramus*
Ad verae virtutis iter puerilibus annis.

Persius III, 23.

Udum et molle *lutum es: nunc, nunc properandus, et acri*
Fingendus *sine fine rota.*

Iuvenalis VII, 237.

Exigit, ut mores teneros *seu pellice* ducat,
Ut si quis cera vultum facit.

Tamen, utcumque haec sint, nihilo secius, ipsius sententiae vi et necessitate ductus, aio affirmoque sic ab Horatii manu fuisse scriptum,

et tenerae nimis
Mentes asperioribus firmandae *studiis.*

Hanc emendationem postulat illud *nimis.* Quid enim? quorsum *nimis* tenerae, si *formandae* sunt? cum, quo teneriores sint, eo facilius fingi et formari possint. Certe si in eo vitium est, quod *nimis* tenerae sint mentes; tum eiusmodi remedium quaerendum est, quo *firmari*, *durari*, *roborari* queant. Quo etiam pertinet illud *asperioribus;* cui longe aptius respondet *firmandae*, quam *formandae:* quippe et *mollibus* studiis *formari* poterit animus; *firmari*, non nisi *asperis.* Atque ita noster alibi Carm. IV, 4.

Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant.

† Serm. I, 4. v. 119.

simul ac duraverit *aetas*
Membra animumque *tuum.*

Virgil. in Ciri, 42.

Sed quoniam ad tantas nunc primum nascimur artes,
Nunc primum teneros firmamus *robore nervos.*

Ovid. Pont. I, 3.

Cum bene firmarunt animum *praecepta iacentem.*

Lucanus V, 797.

nam cetera damna
Durata *iam* mente *malis* firmaque *tulerunt.*

Auctor de Morte Drusi, 198.

Duravitque animum, *destituitque preces.*

Ovid. Remed. Amor. 245.

Si nisi firmata *properabis* mente *reverti.*

et Fast. I, 497.

Vocibus Evander firmata mente *parentis.*

Statius Silv. I, 2.

Ipsa ego te tantos stupui durasse per aestus,
Firmavique animos.

Quintil. Declam. XVII. *Alia sunt adversa, quae de continuatione sui patientiam parant, quae* durant *assiduitate* firmantque animum. Minucius Felix: Animus *enim, ut luxu solvitur, ita frugalitate* firmatur. Seneca Consol. ad Helviam cap. 13: *Cum semel* animum *virtus* induravit, *undique invulnerabilem praestat.* Epist. CXVII. *Dic, quibus* animum *labantem studiis* firmem. Idem de Tranquill. c. 1. *Non est quod dicas, omnium virtutum* tenera *esse principia, tempore ipsis* duramentum *et robur accedere.* Seneca alter Controv. IV, Praefat. *Nec ante in oratorem corroborantur, quam multis perdomiti contumeliis puerilem* animum *deliciis languidum vero labore* durarunt.

60. *Consortem s. f. et hospitem*] Editio Veneta *hospites*, atque ita melior pars Codicum, ut omnes Blandinii apud Cruquium, et ex meis Leidensis, Graevianus, Colbertinus, cum multis aliis. Quare hic sequamur potius vetustiores; cum aut nihil omnino intersit, *hospitemne* an *hospites* legas: aut hoc potius praeferendum; tum ob varietatem numeri, tum quia *plures* uni homini hospites, etsi *unus* forte consors aut socius. Ceterum, si annueret codex aliquis Manuscriptus, sic potius legerim,

Consortem, et *socium fallat, et hospites.*

Aliud enim *Consors*, aliud *Socius.* Consortes erant cohaeredes, qui haereditatem non dividebant, sed quicquid ex ea capiebatur, in commune conferebant: Socii, qui in quovis negotio aut re pecuniaria, contractum inibant; ut lucrum ex ea re vel damnum inter se commune foret. Haec nota sunt, neque pluribus doceri postulant. Ergo ut omnis *Consors* fortasse etiam *Socius* dici potuit; ita non vice versa omnis *Socius*, *Consors.* Quare haud, opinor,

sine vitio *consortem socium* iunctim hic legamus. *Fallere* autem *socium*, etiam qui non *Consors* in hereditate fuerit, magno olim in crimine ponebatur. Cicero pro Roscio Amerino. cap. 40. *In rebus minoribus* socium fallere *turpissimum est.* et mox; *Recte igitur maiores eum, qui* socium fefellisset, *in virorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. At vero T. Roscius non unum rei pecuniariae* socium fefellit. etc. Idem pro Roscio Comoedo cap. 6. *Aeque enim perfidiosum et nefarium est, fidem frangere, quae continet vitam; et pupillum fraudare, qui in tutelam pervenit; et* socium fallere, *qui se in negotio coniunxit.* Noster Epist. II, 1. v. 122.

Non fraudem socio, *puerove incogitat ullam*
Pupillo.

XXV. AD BACCHUM.

2. *Quae nemora aut quos*] Ita recte habent Veneta et Loscheriana cum melioribus et pluribus Membranis. Neque aliter citat Servius ad Aen. VII, 568. et Priscianus pag. 713. Postea tamen in plerasque editiones irrepsit *in*,

Quo me Bacche rapis tui
Plenum? quae in *nemora aut quos agor in specus.*

Crediderunt scilicet, in priore membro praepositionem subaudiri non posse: et recte quidem dici, *quae in nemora aut quos specus;* sed non vicissim, *quae nemora aut quos in specus.* Frustra: nam elegantius fere in priore membro omittitur praepositio, quam in posteriore. Virgilius Aen. VI, 692.

Quas ego te terras *et quanta* per aequora *vectum*
Accipio.

Statius Theb. VIII, 384.

Stat medius campis etiam nunc cuspide sicca
Bellipotens; iamque hos *clypeum, iam vertit* ad illos.

Inusitata tamen haec visa sunt bonis Librariis: nam Virgilii quidam codices apud Pierium habebant, *Quas ego* per *terras:* et Statii membranae in Collegio Emanuelis, *Iamque* ad *hos.* Idem Achill. II, 390.

nec fracta ruentibus undis
Saxa *nec* ad *vastae trepidare* silentia *lunae.*

Ita Noster Epist. II, 1. v. 31. ex nostra emendatione,

Nil intra est olea, *nihil extra est* in nuce *duri.*

Neque aliter Graeci; ut Anacreon Carm. IX.

Τί γαρ με δεῖ πέτεσθαι
Ὄρη τε καὶ κατ᾽ ἄγρους.

et XXXIII.

Χειμῶνι δ᾽ εἷς ἄφαντος
Η Νεῖλον ἢ᾽ πι Μέμφιν.

Ceterum *aut quos* non *et* habent codices vetustiores, ut ex nostris Leidensis, Graevianus, Reginensis cum aliis: neque

aliter Servius et Priscianus locis iam citatis. Codices tamen Prisciani, quos versavi quatuor MStos, *et quos* praeferebant. Frustra: Virgilius Eclog. X.

Quae nemora aut *qui vos saltus habuere puellae.*

9. *Exsomnis stupet Evias*] Quid, sodes, est *exsomnis Evias?* Respondebunt Interpretes, *ex somno experrecta, evigilans.* Atqui hoc ipsum somniculose proferunt. Numquam enim ea significatione reperitur *exsomnis;* sed ubique notat *insomnis, sine somno.* ut Virgil. Aen. VI, 555. de Tisiphone:

Vestibulum exsomnis *servat noctesque diesque.*

Silius Ital. IX.

consul traducere noctem
Exsomnis, *telumque manu vibrare per umbras.*

Velleius Paterculus II, 88. de Maecenate: *Vir, ubi res vigiliam exigeret, sane exsomnis.* et 127. de Seiano: *Vultu vitaque tranquillum, animo exsomnem.* Sic et omnia eius generis composita, *Excors, exos, exsanguis, exsuccus, exlex, exspes, exsors, exanimis,* id est, *sine anima* etc. Hoc semel constituto, iam libenter doceri velim, cur Baccham hic *exsomnem*, sive insomnem, somni expertem, Noster appellet. Certe tantum abest, ut exsomnes manserint Bacchae; ut prae nimia lassitudine frequenter somnus iis obrepserit; ut Propertius I, 3.

Nec minus assiduis Edonis *fessa choreis*
Qualis in herboso concidit *Apidano:*
Talis visa mihi mollem spirare quietem
Cynthia non certis nixa caput manibus.

Statius Achill. I, 631. de sacris Triete ricis Bacchi:

Consedere chori, paullumque exercita pulsu
Aera tacent.

et mox versu 655.

At Bacchi comites, discussa nube soporis,
Signa choris indicta putant.

Sidonius Carm. V, 490.

Bistonides *veluti Ciconum cum forte pruinas*
Ogygiis complent thyasis; seu Strymonis arvis,
Seu se *per Rhodopen, seu qua nimbosus in aequor*
Volvit Hyperboreis in cautibus Ismarus Hebrum,
Dat somno vaga turba; *simul lassata quiescunt*
Orgia, et ad biforem reboat nec tibia flatum.

Euripides in Bacchis 682.

Εὗδον δὲ πᾶσαι σώμασιν παρειμέναι,
Αἱ μὲν πρὸς ἐλάτης νῶτ᾽ ἐρείσασαι φόβην,
Αἱ δ᾽ ἐν δρυὸς φύλλοισι πρὸς πέδον κάρα
Εἰκῇ βαλοῦσαι.

Itaque nulla, ut iam vides, ratio est, cur quasi perpetuo epitheto insomnes vocentur Bacchae: nedum, cur haec ipsa Evias eo epitheto donanda sit, quae non noctu, sed

interdiu iam bacchatur; quippe statim sequitur, *prospicit* Hebrum, et Thraciam, et Rhodopen: quod nisi die claro facere non potuit. Quid autem? an ideo *exsomnis* dicenda erat, quia de die vigilabat? immo vero ea demum exsomnis est, quae diem noctemque, vel noctem saltem integram, sine somno transigit. Quid, quod illud *in iugis* prorsus aride et inornate ponitur,

non secus in iugis
Exsomnis stupet Evias.

In quibus, obsecro, vel qualibus *iugis?* certe, si iam Horatium novimus, numquam is ita nudum hoc et epitheto destitutum languere passus fuisset. Habes iam, cur recepta lectio mihi displicuerit: cum autem pro comperto haberem, non ab auctore, sed a gente Librariorum eam profluxisse; versans huc illuc animum, si forte ex coniectura opis aliquid arcessere possem, e vestigio in veram, ut opinor, scripturam incidi, levi unius literae mutatione; nam codices mei vetustiores *Exomnis* praeferunt sine *s*, quod maiore compendio *Exõnis* scribi solebat. Lego igitur,

non secus in iugis
Edonis *stupet Evias,*
Hebrum prospiciens, et nive candidam
Thracen.

ut Noster alibi Carm. II, 7.

non ego sanius
Bacchabor Edonis.

Edoni montes erant Thraciae, vel in confiniis Macedoniae, ubi Bacchi Orgia praecipue celebrabantur; unde ipse *Edonus* vocitatur, et Bacchae *Edonides.* Ovid. Remed. Amor.

Ibat, ut Edono *referens trieterica* Baccho
Ire solet fusis barbara turba comis.

Idem Metam. XI. de Orphei caede:

Non impune tamen scelus hoc sinit esse Lyaeus;
Amissoque dolens sacrorum vate suorum,
Protinus in silvis matres Edonidas *omnes,*
Quae fecere nefas, torta radice ligavit.

Propertius, ut supra,

Nec minus assiduis Edonis *fessa choreis.*

Lucanus I, 675.

nam quales vertice Pindi
Edŏnis *Ogygio decurrit plena Lyaeo.*

Silius Ital. lib. IV.

Edŏnis *ut* Pangaea *super trieteride mota*
It iuga, *et inclusum suspirat pectore Bacchum.*

ubi obiter notandum, etsi ab aliis id observatum sit, Lucanum Siliumque perperam corripuisse syllabam secundam; cum Graeci semper *Ἠδωνοὶ* scripserint, numquam *Ἠδόνιοι.* Mirum tamen, ut velut agmine facto conspira-

verint Latini Librarii in partes Lucani et Silii. Nam apud Nostrum II, 7. pleraeque membranae *Edoniis*, etiam versu repugnante: apud Virgilium Aen. XII, 365. et Donatus Grammaticus, narrante Servio, et Pierii codices fere omnes *Edonii Boreae:* sic apud Valer. Flaccum VI, 340. MSti *Edoniis ventis;* Statium Theb. V, 78. *Edonias hiemes;* XII, 743. *Edonios currus;* Solinum cap. IX. et Martianum Capellam lib. VI. p. 211. *Edonii.* Sed ut ad Nostrum revertamur; illud maxime firmat hanc emendationem, quod statim subiungitur:

non secus in iugis
Edonis stupet Evias,
Hebrum *prospiciens, et nive candidam*
Thracen, *ac pede barbaro*
Lustratam Rhodopen:

quippe ex iugis Edonis Hebrus, Thracia, et Rhodope commodissime prospici poterant. Nam Edoni *Thraciae* gens; et *Hebrus* atque *Rhodope* in Edonorum regione erant. Ovidius Epistola *Phyllidis* vers. III.

Quae tibi subieci latissima regna Lycurgi,
Nomine femineo vix satis apta regi:
Qua patet umbrosum Rhodope *glacialis ad Haemum,*
Et sacer admissas exigit Hebrus *aquas.*

Enimvero *Lycurgus* ille Ἠδωνὸς *Edonus* vocatur Straboni lib. X. p. 471. et ipsa *Phyllis Edona* in Epigrammate Graeco Antipatri, quod ex Anthologia inedita primus in lucem dedit magnus Holstenius, et nos postea in Notis ad Callimachum p. 428. Illud merito δυσνόητον καὶ ἐσφαλμένον *obscurum et mendosum* vocat Librarius; atque ita sane compertum est nobis, cum emendare et explicare conaremur. Nunc autem, ut vineta nostra nosmet caedamus, cum nemo alius id hactenus fecerit, sic potius refingendum esse hariolamur:

Στρύμονι καὶ μεγάλῳ πεπολισμένη Ἑλλησπόντῳ,
Ἤριον Ἠδωνῆς Φυλλίδος, Ἀμφίπολι.
Λοιπά τοι Αἰθοπίης Βραυρωνίδος ἴχνια νηῷ
Μίμνει, καὶ ποταμοῦ τἀμφιμάχιτον ὕδωρ.
Τὴν δέ ποτ' Αἰγειδέων μεγάλην ἔριν, ὡς ἁλινηχὲς
Τρῦχος, ἐπ' ἀμφοτέραις δερκόμεθ' ἠιόσιν.

Non videtur Epigramma ἐπιτύμβιον *Sepulchrale*, ut falso titulum dedit Librarius; sed in Amphipolin Macedoniae urbem ab hostibus dirutam. Sententia est: *O Amphipoli, quae sita es ad Strymonem et Hellespontum, et monumentum es Phyllidos Edonae: nullum tui vestigium nunc extat praeter Templum Dianae, et fluvium ipsum: illam autem urbem, de qua olim tot bella gesserunt Athenienses, nunc utraque ripa disiectam videmus, tamquam laceros pannos post naufragium in litus eiectos.* Phyllis autem haec Edona est celebris illa Demophontis amica, Edonorum Regina, quae su-

spendio vitam finivit, et sepulta est in loco, qui mox *Ἐννέα ὁδοὶ* dictus est, postea Amphipolis: unde hic Antipatro vocatur, *Ἠϊον sepulchrum Phyllidos.* Caeterum in loco Horatii, quem nunc tractamus, dubitari potest, utrum casu recto *Edonis Evias*, an ablativo *Edonis iugis* sit construendum. Sed posterius placet: tum quod, ut iam dixi, illud *iugis* epitheto dignandum sit, tum quod ita plane Ovidius sit locutus, Trist. IV, 1.

Utque suum Bacchis *non sentit saucia vulnus,*
Dum stupet Edonis *exululata* iugis.

Quid rei est? et ipse, credo, obstupescis: nam totidem, ut vides, verbis Horatium expressit Naso, ut saepe alias:

Non secus in iugis Edonis stupet *Evias.*

I nunc, et, si priora illa surdis auribus accepisti, tandem aliquando vel invitus emendationem agnosce.

12. *Ut mihi devio*] Ita omnes Editiones *Ut mihi*, et pleraeque membranae; sed in tribus Cruquii codicibus erat, *ac mihi:* nimirum ut haec cum superioribus connectantur,

Non secus *in iugis*
Edonis stupet Evias — — ac *mihi devio*
Ripas et vacuum nemus
Mirari libet.

Non secus ac, ut Noster in Arte Poët.

et in medias res
Non secus ac *notas auditorem rapit.*

et Carm. II, 3.

Aequam memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus ac *bonis* etc.

ubi plures itidem Codices mendose habent *in.* Virgil. Georg. III, 346.

Non secus ac *patriis acer Romanus in armis.*

Aen. XII, 856.

Non secus ac *nervo per nubem impulsa sagitta.*

Et sic alii passim: nihil enim vulgatius. Neque aliter hic olim legebat Acron Scholiastes; cum sic locum enarrat, *non aliter Baccha prospiciens Hebrum delectatur, quam ego videns nemora.* Quippe *non aliter quam* ad amussim respondent lectioni illi *non secus ac:* quam alteri praeferendam esse nullus dubita. Ubicumque enim occurrit *Non secus* vel *haud secus*, semper aliquid aut ante se aut post se habet, cum quo instituatur comparatio. Nihil autem hic praecedit apud Flaccum, cui referas *non secus.* Ergo adnectendum est illis quae sequuntur, *Non secus stupet* (miratur) *Evias, ac ego nunc miror.* Adde huc, quod elegantior haec constructio est, quam ut a crassis Librariis confingi potuerit.

13. *Ripas et vacuum nemus*] *Ripas* hic exhibent et Editiones veteres et quotquot extant membranae. Primus, ut perhibent, Muretus introduxit *rupes*, quod postea multi

secuti sunt. Et merito quidem displicuit illud *ripas:* nusquam enim, ubi sanus locus est, repereris absolute sic positum, nulla mentione fluminis vel aquarum habita. Neque tamen cum Mureto substituerim *rupes;* licet alibi habeat Noster Carm. II, 19.

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem:

Sed in hunc potius modum rescripserim,

ac mihi devio
Rivos, *et vacuum nemus mirari libet.*

Rivi et *nemus* apte iunguntur; ut Epist. I, 10. v. 6.

Ego laudo ruris amaeni
Rivos, *et musco circumlita saxa,* nemusque.

Rivos autem et *ripas* saepissime a Librariis confunduntur, ut Carm. IV, 2.

Uvidique Tiburis ripas,

pro *rivos,* ut ibi pluribus ostendam. *Rivos* autem commodissime, ubi Bacchus et *Naïades* rivorum nymphae. Sic apud Euripidem, in convalle Cithaeronis *rivis uvida* considebant Bacchae, vers. 1049.

Ἦν δ' ἄγκος ὑψίκρημνον ὝΔΑΣΙ ΔΙΑΒΡΟΧΟΝ
Πεύκαισι συσκιάζον, ἔνθα Μαινάδες
Κάθηντο.

et 1091.

Πᾶσαί τε Βάκχαι· διὰ δὲ ΧΕΙΜΑΡΡΟΥ νάπης
Ἀγμῶν τ' ἐπήδων, θεοῦ πνοαῖσιν ἐμμανεῖς.

Idem Cyclope vers. 63.

Οὐ τάδε Βρόμιος. οὐ τάδε χοροὶ,
Βάκχαι τε θυρσοφόροι.
Οὐ τυμπάνων ἀλαλαγμοὶ,
ΚΡΗΝΑΙΣΙ παρ' ὑδροχύτοις.

Quin etiam, quia *mirari* se profitetur, poteris rivos *lactis, mellis, vini,* vel *aquarum* intelligere, qui sponte et miraculo profluebant, percusso a Bacchis solo; ut II, 19.

Vinique *fontem,* lactis *et uberes*
Cantare rivos.

Eurip. Bacch. 142.

Ρεῖ δὲ γάλακτι πέδον,
Ρεῖ δ' οἴνῳ, ῥεῖ δὲ μελισσᾶν νέκταρι.

et 703.

Θύρσον δέ τις λαβοῦσ' ἔπαισεν εἰς πέτραν,
Ὅθεν δροσώδης ὝΔΑΤΟΣ ἐκπηδᾷ νοτίς.
Ἄλλη δὲ νάρθηκ' εἰς πέδον καθῆκε γῆς,
Καὶ τῇδε κρήνην ἐξανῆκ' ΟΙΝΟΥ θεός.
Ὅσαις δὲ λευκοῦ πώματος πόθος παρῆν,
Ἄκροισι δακτύλοισι διαμῶσαι χθόνα,
ΓΑΛΑΚΤΟΣ ἑσμοὺς εἶχον.

et vers. 764.

Πάλιν δ' ἐχώρουν, ὅθεν ἐκίνησαν πόδα,

ΚΡΗΝΑΣ ἐπ' αὐτὰς, ἃς ἀνῆκ' αὐταῖς θεός.

sic ibi legendum, κρήνας ἐπ' αὐτὰς; non ut vulgo habetur, κρήναις ἐπ' αὐταῖς, et minus Graece, et inconcinne, cum statim repetatur αὐταῖς. Porro versu hic 16, pro *fraxinos* codex noster vetustissimus Graevianus *fraxinus* praefert, quasi quartae esset declinationis, de qua re vide nos ad Carm. II, 15. 6.

19. *O Lenaee, sequi Deum*] Ita scripti editique: sed videamus locum integrum,

dulce periculum est,
O Lenaee, sequi Deum,
Cingentem viridi tempora pampino.

ubi veteres Scholiastae, *Ambigue dictum*, inquiunt, *utrum sibi tantum* cingentem, *an quoscumque suo numine replere consuevit.* Imo vero, non ideo ambiguum est, quod nescias utrum velit *cingentem sibi*, an *suis Mystis:* posterius enim hoc nullo modo ex verbis auctoris exsculpi potest. Sed id vere ambiguum est, utrumne sic construendum sit, *Dulce est sequi Deum cingentem*, etc. an, *Dulce est cingentem tempora pampino, sequi Deum.* Quippe et Bacchus ipse, et omnis Bacchantium chorus, caput pampino coronabant, ut vel pueris notum. Ceterum, utrolibet ordine verba construxeris, illud interim inepte et putide videtur positum, *O Lenaee, sequi Deum:* nam perinde est ac si dixeris, *Dulce est, O Bacche, sequi Bacchum.* Certe iam olim viderunt Librarii, necessum esse ut *Te* quovis modo in versum recipiatur: unde Petrensis noster et Vigorniensis, etiam metri dispendio, praeferunt,

O Lenaee sequi te *Deum.*

sed et aliud est, quod minima mutatione multo melius venustiusque reddi poterit; nempe si *Deum* in *ducem* refinxeris,

Dulce periculum est
Te, *Lenaee, sequi* ducem,
Cingentem viridi tempora pampino.

Bacchus enim erat *dux* Thiasorum. et quo ipse ducebat vocabatque, Bacchae sequebantur: Euripides Bacchis 194.

Ὁ θεὸς ἀμοχθεὶ κεῖσε νῷν ΗΓΗΣΕΤΑΙ.

et 410.

Ἐκεῖσ' ΑΓΕ με, βρόμιε, βρόμιε.

517.

Σέβεται σ' Εὔιος, ἥξει τε χορεύσων,
Εἱλισσομένας τε Μαινάδας ΑΞΕΙ.

Porro, Codex Galei bonae notae, pro *Lenaee* habet *Iloe*, quod quid sibi velit aliis divinandum relinquo.

XXVI. AD VENEREM.

7. *Et arcus*] Arma nominat, quibus aedes amicarum expugnare solitus est:

hic, hic ponite lucida
Funalia, et vectes, et arcus
Oppositis foribus minaces.

ubi illud libenter didicerim, quo fine *Arcus* adhiberi possent ad fores effringendas. Silent hic Interpretes, quasi nihil in nuce duri esset: at nos hoc omnino non capere candide profitemur. In margine codicis Reginensis sic repperi, *Arcus, quibus ianitores terreant.* At Noster suos arcus ipsis *ianuis*, non *ianitoribus*, minaces esse dicit. Cur autem ianitores terreantur, si post fores *oppositas* tuti consistant? Quid, quod sagittae non erant arma amantibus apta; cum sine caedis periculo mitti non possent. Quamobrem vide, ne forte sic scripserit Horatius,

Funalia, et vectis, securesque
Oppositis foribus minaces.

ubi *Que* primo omissum erat a Librariis; utpote ultra metrum excurrens, et sequenti versui adiungendum: qui sollemnis eorum error est, cum apud Hunc, tum apud Virgilium. Postea, cum alii deesse viderent coniunctionem; pro *vectis secures*, non adeo magna mutatione, *vectis et arcus* ex coniectura commenti sunt. Iam autem *secures* cum *vectibus* et *funalibus* comissatores ebrios secum portare solitos, quibus domos amicarum expugnarent, testis est Theocritus in Pharmaceutria,

Εἰ δ' ἄλλα μ' ὠθεῖτε, καὶ ἁ θύρα εἴχετο μοχλῷ,
Πάντως καὶ ΠΕΛΕΚΕΙΣ καὶ ΛΑΜΠΑΔΕΣ ἦνθον ἐφ' ὑμέας.

Plautus Bacch. V, 1.

iube sis, actutum aperiri fores,
Nisi mavoltis fores et postes comminui securibus.

Lucilius apud Nonium V. *Anceps.*

Nemo hos ancipites ferro effringat cardines.

ubi legendum, *ancipiti.* Idem ibidem:

Vecte atque ancipiti ferro *effringam cardines.*

ubi *ancipiti ferro* est *bipenni, securi.* Virgil. Aen. II, 480.

Ipse inter primos correpta dura bipenni
Limina perrumpit, postesque a cardine vellit.

Porro versu 9. pro *tenes Cyprum* male praeferunt vetusti quidam codices *regis*, ut ex nostris Graevianus, Reginensis, Battelianus, et Galei; nam *regis*, *Regina* putidum plane est. Recte vero iidem cum Leidensi et editione Veneta, *Memphin*, non *Memphim.*

XXVII. AD GALATEAM.

4. *Foetaque vulpes*] Olim a Librariis turbatum est in hoc vocabulo *Foeta.* Blandinius unus apud Cruquium, *Paestaque*, alter *Fertaque:* Leidensis noster pro varia Lectione *Fataque:* Graevianus *Festaque* et in margine *Foetaque.* Nicolaus Heinsius in ora exemplaris sui, *Forte*, in-

quit, *Fordaque vulpes.* Nollem hoc a viro illustri profectum. *Forda* enim de *bove, vacca,* peculiariter dicitur; non de *vulpe* aut aliqua fera. Ovid. Fast. IV, 630.

Pontifices forda *sacra litate* bove,
Forda ferens bos est, foecundaque,. dicta ferendo.

Columella VI, 24. *ubi post unum coïtum* forda *non admittit taurum:* et mox, *Ne* forda *simul operis et uteri gravetur onere.* Deinde, *Forda* est *gravida, praegnans:* Varro de Ling. Lat. IV. *Bos forda, quae fert in ventre.* Festus; *Forticidiis boves fordae, id est, gravidae immolabantur.* Varro iterum de Re Rust. II, 5. *Quae sterilis est vacca, Taura appellata: quae praegnans, Horda.* Festus; *Horda, praegnans.* Atqui iam ante dixerat Noster, *Praegnans canis;* neque statim repetere voluisset, *Forda,* hoc est, *praegnans vulpes.* Non adeo duro et sicco ingenio erat, quin Epitheton variare posset. Servemus igitur receptam in omnibus editis et plerisque Scriptis lectionem *Foetaque vulpes:* neque tamen interpretemur *Gravida* cum Acrone; quippe eo pacto in idem, quod iam fugimus, vitium recideremus, sed *enixa, partu liberata, onere levata;* vide Servium, et Nonium Marcellum.

5. *Rumpat et serpens*] Non iniuria questi sunt Interpretes de huius carminis difficultate: et novissime celeberrimus Dacierius, qui prae aliis hic sapere sibi visus est, longissime omnium a vero aberravit. Videamus, siquid nos, tot aliis frustra expertis, meliore cum successu conemur. Dixerat initio, *Impios ducant* mala auspicia, *parra, canis, lupa, vulpes;* Impios, inquam, ducant; non te, O Galatea: sic vers. 21. *Hostium uxores puerique* malis tempestatibus conflictentur, non tu; Virgil. utrumque coniunxit, Georg. III, 513.

Di meliora piis, *erroremque* hostibus *illum.*

Tum continuo infert Noster,

Rumpat et serpens iter institutum:

hoc est, *rumpat* impiorum *iter.* Atqui hoc prorsus contrarium est illi, quod iam praecesserat. Bene enim erit Impiis, si rumpant iter infauste susceptum: si domum redeant, ubi contra auspicia se exire intellexerint. Quin potius *ducat,* ut supra, dicendum hic fuerit, non *rumpat.* Sed nodum hunc solvit Graevianus codex insigni vetustate, qui clare hic exhibet,

Rumpit *et serpens iter institutum.*

Vera profecto haec lectio est, et digna quae fusius paullo explicetur. Galateam alloquitur Noster, amicam, ut videtur, suam; quae Romam relinquere, et ad aliam terram navigare constituerat: Lente tamen, inquit, festina; et vide prius, ne malis avibus iter auspiceris. Neque enim tam destinato es, opinor, ad navigandum animo, ut parra, vel cane, vel lupa, vel vulpe occursante, peragas incep-

tum: Impios potius et hostes tam sinistra auspicia ducant. Quin et serpens, per viam oblique traiiciens, *rumpere solet* iter institutum. Equidem neminem, *cuius saluti timeo,* ego providus auspex navem conscendere paterer; priusquam oscinem corvum ab oriente crocitantem bono et liquido augurio suscitassem. Siste itaque paullisper; dum omina capimus. Et profecto fausta concinuerunt aves. Salvis auspiciis abire poteris, et *ubicumque mavis*, feliciter vitam agere. Nec *laevus picus*, neque *vaga cornix vetat te ire* quo libet. Sed illud interim non vides, quod omnibus auspiciis maius est? non vides, inquam, anni tempestatem navigationi adversam? Iam *pronus cadit Orion,* triste sidus, et nautis infestum: ille iam procellas meditatur et generat; quamvis adhuc mare tranquillum et *Iapyx albus* tibi blandiantur. Equidem expertus novi, quid infidus Hadria, quid primus *Orientis Austri* sibilus moliatur. Cave itaque te committas tam subdolae maris pellaciae. Sic enim et *Europa credidit* latus Tauro, planitie aequoris et caeli temperie primum delinita: mox ubi sensit se in mediis fluctibus deprensam, tum sero metu expalluit, et in inutiles questus erupit. Habes iam totum huius carminis filum: neque, opinor, vel de sententia vel de emendatione dubitandi locus est.

13. *Sis licet felix, ubicumque mavis*] *Mavis* habent editiones veteres, et scripti quos vidimus cuncti. Codex tamen Henrico Stephano visus *navis* praetulit. Unde Ianus Rutgersius rescribere voluit,

Sis licet felix, ubicumque nabis.

Quod et probavit Nic. Heinsius in libri sui margine: atque addit insuper aliud,

Sis licet felix, ubicumque amabis.

Nollem tam febriculosas coniecturas viris magnis excidisse. Nihil muta. Poteris, inquit, addicentibus auspiciis, felix degere, ubicumque *mavis,* quacumque terra tibi erit cordi. *Mavis,* ut Serm. I, 4.

At tu conclusas hircinis follibus auras,
Ut mavis, *imitare.*

Persius Sat. IV.

Ut mavis, *da verba, et decipe nervos.*

15. *Teque nec laevus vetet ire picus*] Lambinus fide codicis Vaticani *vetat* exhibuit, et recte explicavit: cum ceteri tam scripti quam editi perperam haberent *vetet.* Nec displicuit res Torrentio; sed nimia suorum exemplarium reverentia ductus, nihil mutare ausus est. Nobis et ratio et res ipsa centum codicibus potiores sunt, praesertim accedente Vaticani veteris suffragio. *Vetet* enim ex vicinis verbis, *sis, vivas,* refinxerunt Librarii: ut supra v. 5. *rumpat* interpolarunt, quia praecesserat *ducat.* Sententia autem hic clare elucescet, ex iis quae ibi diximus.

22. *Sentiant motus orientis Austri*] Hanc omnium codicum Lectionem primus immutavit Muretus, qui ex simili loco Carm. III, 1. vers. 28. *orientis Hoedi* hic substituit, atque inde in plures editiones labem propagavit. Iam ante dixerat Noster; cum Galatea navem conscensura esset, *pronum* fuisse *Orionem:* quo sidere in occasum vergente, imperitissimus sit oportet rerum caelestium, qui tum demum *oriri hoedum* opinetur: quod et pulchre adnotavit eruditissimus Dacierius. Contra verissimum est, Orione prono *Austrum* nasci, ut alibi Carm. I, 28.

Me quoque devexi *rapidus* comes Orionis
Illyricis Notus *obruit undis.*

recte igitur habet recepta in codicibus lectio: quamquam nove dictum videatur, *orientis* Austri, pro *nascentis, surgentis, venientis,* ut alii loqui amant. Virgil. Eclog. V, 82.

Nam neque me tantum venientis *sibilus* Austri:

cui verbo si Flacci codex aliquis faveret, etiam ipse accederem.

23. *Et trementes Verbere ripas*] Codex Regiae Societatis, *Et trementis Verbera ripae.* Non placet. Quippe *ripae verbera* ea potius essent, quae ripa *dat;* quam quae *patitur;* ut Noster alibi, *Patruae verbera linguae,* et Virgilius, *Alarum verbera,* et

Stupea torquentem Balearis verbera fundae.

Quamquam eo sensu Valerius Flaccus *Litoris ictus* vocavit, quos litori fluctus infligunt, I, 330.

quotiens raucos ad litoris ictus
Deficiam?

Id audaculum librarium decepit, quod pro veteris scripturae ratione, *trementis* casu accusativo (prout a manu prima habet codex Reginensis et Editio princeps Veneta) genitivus singularis ei videretur. Ceterum, etsi facile concesserim ripas marinas *tremere* pulsu undarum; ut Seneca Hippol. v. 1013.

saxa cum fluctu tremunt,
Et cana summum spuma Leucaten ferit.

Vix tamen illud aequa aure acceperim, ut in alto (quemadmodum hic) navigantes talem litorum tremorem sentire possint. Quare vide, annon facili mutatione *gementes* potius scripserit Horatius: siquidem *gemitum* litorum vel e longinquo sentiunt qui navibus praetervehuntur: tremorem vero nemo, nisi qui terra in ipso litore consistit. Quintilianus Declam. 6. *Navigat ergo per horridos fluctus, et* gementia litora, *et spumantes scopulos.* Noster Carm. II, 20.

Visam gementis litora *Bospori.*

Sophocles Antig. v. 603.

ΣΤΟΝΩ βρέμουσι δ' ἀμφιπλῆγες ἀκταί.

Silius Ital. XV.

Et spumante ruens per saxa gementia *fluctu.*

Virgil. XII, 334.

gemit *ultima* pulsu
Thraca pedum.

Seneca Agamemn. 468.

Tractuque longo litus *ac petrae* gemunt.

Claudianus Cons. Mallii v. 205.

quicquid Tyrrhena tunditur unda,
Vel gemit *Ionia.*

Idem Bello Gildonico 220.

Assiduoque gemens *undarum* verbere *nutat.*

26. *Et scatentem Beluis pontum*] Non moror, quin siquis hoc bene se habere dicat, iudicio suo per me fruatur. Melius tamen, opinor, erit, si *at* pro *et* legeris; cum inter bina haec orationis membra Antitheton esse debeat. Europa, inquit, in litore ludibunda se *audacter* tauro commisit; *at* mox in medias undas abrepta tum demum *metu* expalluit.

34. *Oppidis Creten, Pater o relictum Filiae nomen*] Codex noster Vigorniensis,

Oppidis Cretam, *O pater, o relictum.*

Quam lectionem si admiseris, tum *filiae* erit casus genitivi; *O pater, o nomen filiae, a me relictum.* Sed omnes vetustiores Graevianus, Reginensis etc. *Creten, Pater ô. Pater ô,* ut illud Statii Silv. II, 7.

Et dixit, Pater ô *dicate Musis,*
Longaevos cito transiture vates.

Atque hoc pacto *filiae* erit casus dativi: *O pater, nomen relictum mihi filiae, sive a me filia.* Utrovis modo bene sibi constat oratio. Posteriori favet locus Ovidii Torrentio Dacierioque citatus; ubi Ariadne loquitur, Heroid. X.

Nam pater et tellus iusto regnata parenti,
Prodita sunt facto nomina *cara meo.*

hoc est, *prodidi patrem et patriam, duo caritatis* nomina. Tibullus III, 4.

Ah crudele genus, nec fidum femina nomen.

Priori astipulantur illa Ovidii Metam. VIII, 464.

pugnant materque sororque,
Et diversa trahunt unum duo nomina *pectus.*

et mox ibidem v. 508.

Nunc animum pietas maternaque nomina *frangunt.*

ubi *duo nomina matris et sororis* sunt ipsius Althaeae nomina et officia; sicut hic *nomen filiae* est ipsius Europae. Idem Metam. I, 474.

Protinus alter amat, fugit altera nomen amantis.

Nonius in V. *Sanctitudo.* Afranius suspecta:

Tuam maiestatem, et nominis matronae *sanctitudinem.*

Idem V. *Deintegrare, diminuere.* Caecilius:

Nomen virginis, *nisi mirum est, deintegravit.*

In dubio sunt illa Hermiones ad Orestem, Heroid. VIII, 29.

Vir precor uxori; frater succurre sorori;
Instant officio nomina *bina tuo.*

Nescias enim, utra ea sunt *nomina, virne* et *frater,* an *uxor* et *soror:* priora tamen magis placent, quia continuo praecesserat illud,

Et si non esses vir *mihi,* frater *eras.*

Quamobrem, si haec magis tibi sedet sententia, ut *filiae* casu genitivo proferatur; tum aut cum Vigorniensi codice legendum fuerit,

Quae, simul centum tetigit potentem
Oppidis Cretam; O pater, *O relictum*
Filiae nomen, Pietasque, dixit,
Victa furore!

aut propius ad reliquorum exemplarium fidem,

Oppidis Creten; Pater ô, relictum ô
Filiae nomen!

hoc est, *O filiae officium, quod ego deserui et prodidi,* ut Noster Epist. II, 2. v. 69. *relictis Omnibus officiis.* Quod si receptam potius lectionem amplecteris,

pater ô relictum
Filiae nomen!

ea demum surget sententia, *O pater, quem ego filia reliqui a cuius domo aufugi;* ut postea v. 49.

Impudens liqui patrios *penates.*

Et Moschus de re eadem, in *Europa,* v. 142.

Οἴμοι, ἐγὼ μέγα δή τι δυσάμμορος, ἥ ῥά τε δῶμα
Πατρὸς ἀποπρολιποῦσα, καὶ ἑσπομένη βοῒ τῷ δε.

Tu vero, utrivis interpretationi, me volente, accede: tantummodo illud memineris, sic construenda et distinguenda esse sequentia, ut *Pietas furore victa* intelligatur. Quamquam enim, ut plerique hic volunt interpretes, *Europa,* ipsa *furore victa* non incommode alias dici possit; ut Dido apud Virgilium Aen. IV, 474.

Ergo ubi concepit furias evicta dolore:

et alia in Culice, v. 109.

quo quondam victa furore
Venit Nyctileum fugiens Cadmeïs Agave:

praestat tamen, ne manca hic destituatur oratio (sic enim supplere conantur, *Pietas, filiae relicta)* et ut simul argutior concinniorque sensus exsurgat, *Pietatem,* quam parenti praestare debuit Europa, *furore et temeritate victam* interpretari: quomodo saepius Ovidius; ut Metam. XV, 173.

Ergo ne pietas *sit* victa cupidine *ventris.*

Et ibidem XIII.

Victa metu pietas *consortia pectora poenae Dedit.*

Heroid. XIII.

Spes *bona sollicito* victa timore *cadit.*

Et ibidem XV.

Sit procul insano victus amore timor.

Amor. III, 10.

Hinc pudor, ex alia parte trahebat amor:
Victus amore pudor.

39. *An vitiis carentem Ludit imago*] Quibusnam obsecro, *vitiis?* tamen omnes, quod sciam, codices huic lectioni patrocinantur; nisi quod Reginensis vitiose habeat, *vectus*. Sed quantumvis ii reclament, sine dubio corrigendum est *vitio*. *Vigilans ne*, inquit, *ploro turpe commissum* sive concubitum? an potius hoc somnium est, et adhuc pudicitiam salvam habeo? *Vitium* est *stuprum:* ut passim apud Plautum et Terentium, *Virgini vitium oblatum*, *Pudicitiae vitium allatum.* Gellius II, 23. *Ex eo* vitio gravida *mensibus exactis parturit.* Scholiastes Acron ad locum, *An sum sine* vitio, *et hoc potius somnio?* Pluralem numerum in hoc sensu adhibitum numquam invenies. Quin, ubi sententia non eadem est, amant *vitio carentem* singulari numero efferre. Iuvenalis XIV, 69.

Illud non agitas, ut sanctam filius omni
Adspiciat sine labe domum, vitioque carentem.

Seneca Consol. ad Marc. c. XXIII. *Victorem omnium voluptatum animum, emendatum*, carentem vitio.

48. *Cornua tauri*] Ita Loscherus exhibuit 1498; quod a Cruquio, Lambino et Torrentio arreptum plerasque iam editiones occupavit. At princeps Veneta 1478. cum melioribus codicibus Cruquii et Pulmanni, ut et nostris Leidensi, Graeviano, Reginensi, Magdal. Galei, Regiae Societatis etc. multo elegantius praeferunt,

cornua monstri.

Iam enim paullo antea, *infamem iuvencum habes*, et mox versu 72. *laceranda reddet cornua taurus:* ut non sine fastidio et nausea tam putidam *tauri* repetitionem ferre possis. Ideo autem *Monstri*, quia fictus ille Taurus, ut primum Cretam appulit, resumsit continuo effigiem humanam, et sic Europam vitiavit. Cave enim cum interpretibus credas, sub tauri imagine id perpetratum esse. Moschus in Europa v. 159.

φαίνετο μὲν δὴ
Κρήτη, Ζεὺς δὲ πάλιν ἑτέρην ἀνελάζετο μορφὴν,
Λῦσε δὲ οἱ μίτρην, καὶ οἱ λέχος ἔντυνον ὧραι.

Ovidius Fast. V. v. 615.

Litoribus tactis stabat sine cornibus ullis
Iuppiter; inque Deum de bove versus erat.

Sic et Lucianus in dialogo Zephyri et Noti. *Ταῦτα ἐκ Φοινίκης ἄχρι τῆς Κρήτης ἐγένετο· ἐπεὶ δὲ ἐπέβη τῇ νήσῳ, ὁ μὲν ταῦρος οὐκ ἔτι ἐφαίνετο· ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς ὁ Ζεὺς ἀπῆγε τὴν Εὐρώπην ἐς τὸ Δίκταιον ἄντρον, ἐρυθριῶσαν καὶ κάτω ὁρῶσαν. Simul autem atque insulam Cretam attigit*, taurus *quidem non amplius* comparebat. Iup-

piter *vero, manu Europae arrepta, deduxit eam in Dictaeum antrum erubescentem oculisque in terram deiectis.*

60. *Laedere collum*] Ita nostra Exemplaria summo consensu: tamen *laedere collum*, pro *elidere*, *oblidere*, *frangere* nemo veterum dixit. Quare omnino legendum cum quibusdam Lambini codicibus.

Pendulum zona bene te secuta e-
lidere *collum.*

ut Carm. I, 2.

Labitur ripa, Iove non probante, u-
Xorius amnis.

et II, 16.

Grosphe, non gemmis, neque purpura ve-
Nale, nec auro.

Atque sic in ora sui libri correxerat praestantissimus Nic. Heinsius: Idem ad Ovidii Fast. IV. v. 371. Reddendum, inquit, id verbum *(elidere)* Horatio opinor lib. III. od. XXVII. ubi nunc *laedere collum* circumfertur. Naso Metam. XI.

Atque onus infelix elisa fauce *pependit.*

Lucanus libro II.

Hic laqueo fauces elisaque guttura *fregit.*

Haec Heinsius: quibus adde Metam. XII.

Vincla trahit galeae, quae presso subdita mento
Elidunt fauces.

et Heroid. IX.

Scilicet immanes elisis faucibus *hydros.*

et in Ibide v. 569.

Utque loquax in equo est elisus guttur *acerno,*
Sic tibi claudatur pollice vocis iter.

Seneca Herc. Fur. 221.

Et tumida tenera guttura elidens *manu.*

Seneca de Providentia c. 6. *Sive* fauces *nodus* elisit, *sive spiramentum aqua praeclusit:* Idem Quaest. Nat. VI, 28. *Livent corpora, et non aliter quam per vim* elisae fauces *tument.* Lactantius de Mort. Persecut. c. XXX. *Ita* eliso *et fracto superbissimo* gutture *vitam detestabilem finivit.* Hieronymus contra Iovinianum lib. II. *Ibique Diogenes per noctem* eliso guttere, *non tam mori se ait, quam febrem morte excludere:* ubi corrigendum opinor, *eludere.* Seneca Hercule Oetaeo v. 1235.

Hisne ego lacertis colla *Nemeaei mali*
Elisa *pressi?*

ut ex codice Mediceo recte edidit Gronovius pater; cum antea *spolia* per omnes libros grassaretur. Prudentius Peristeph. v. 1108.

Elidit *illic fune* collum *martyris*
Lictor nefandus.

71. *Cum tibi invisus*] *Abstine*, inquit, *irarum et rixae, cum*

invisus *taurus laceranda tibi reddet cornua.* Equidem cum bona eruditissimi Dacierii venia fatebor hic tarditatem meam, qui nihil tam pulchrum et egregium in his verbis deprendere valeo, quae ille tantopere admiratur. *Tum* abstine irarum, *cum* taurus redierit. Quid interea, quaeso, faciet, dum redit ille? an in aestu et fermento tantisper relinquenda erit? Iam nunc, opinor, pacanda potius et consolanda erat misella virgo, prae moerore et ira vix sui compos. *Abstineto* vero irarum, cum Taurus lacerandum se praebuerit. Metuendum scilicet erat, ne si vehementius tum commota esset, Deum suo bove latitantem obtruncaret! Haeccine ceu pulchre et decore dicta laudibus prosequimur? non, si sapimus. Editio Veneta anno 1490, dum *tibi invisus;* non ut alii, *cum.* Doctissimus vir Georg. Fabricius 1555. sic edendum curavit, non *tibi invisus;* sed nulla, quantum coniicere licet, codicum auctoritate. Utcumque sit; facilis erat in illa vocula librariorum lapsus; quia, ut iam saepe monitum, literae versuum initiales plerumque omittebantur. Mihi quidem totus locus sic constituendus videtur:

Mox ubi lusit satis, Abstineto,
Dixit, irarum calidaeque rixae:
Iam *tibi* iniussus *laceranda reddet*
Cornua taurus.

Respondet Venus ad ea, quae superius ab Europa prolata sunt,

Siquis infamem mihi nunc iuvencum
Dedat iratae; lacerare ferro et
Frangere enitar modo multum amati
Cornua monstri.

Quid, inquit, irata optas, ut dedat tibi aliquis taurum ferro lacerandum et cornibus truncandum? Quin noli adeo excandescere, quod inultum hoc abstulerit. Ecce tibi *iniussus* et sponte sua se tradet, pro libitu tractandum et puniendum. Vetus enim et exercitatus est amator, et saevientis dominae verbera laetus lubensque patietur; prorsus ad praeceptum et votum magistrorum Amoris,

Tu vero nostros audax invade capillos,
Et mea formosis unguibus ora nota.

Et,

Ille ego sim, cuius laniet furiosa capillos:
Ille ego sim, teneras cui petat ungue genas.

Haec, nisi fallor, non illepida Ironia est, nec Venusino nostro indigna. *Iniussus* autem levi vel nulla mutatione reposui, pro *invisus;* quod durius acerbiusque vocabulum est, quam ut aut tauro *modo multum amato,* aut Veneri iocanti conveniat. *Iniussus* vero idem quod *sponte et ultro:* ut Noster Epod. XVI.

Illic iniussae *venient ad mulctra* capellae.

Virgil. Georg. I, 55.

Arborei fetus alibi, atque iniussa *virescunt*
Gramina.

XXVIII. AD LYDEN.

1. *Festo quid potius die Neptuni faciam*] Apparet hanc Lyden non ancillam, sed amicam fuisse Flacci; atque adeo in Lydae domo, non in Flacci, comissationem hanc habitam esse. Quare omnino ineptum est, quod omnes hic editiones exhibent, *Quid* faciam? quasi ipse ex suo penu *Caecubum* praeberet. Tu vero, vel centum codicibus invitis, non cunctanter repone,

Festo quid potius die
Neptuni facias? *prome reconditum,*
Lyde, strenua Caecubum.

Equidem miror tot interpretum aciem tam conspicuum mendum effugere potuisse.

14. *Cycladas et Paphon*] Codices nostri Leidensis, Zulichem. Reginensis, Petrensis, Magdal. et alii cum melioribus Torrentii, *Paphum.* Quod placet, ut evitetur ὁμοιοτέλευτον in fine versuum, *Cnidon, Paphon.*

XXIX. AD MAECENATEM.

17. *Andromedes pater*] Editiones veteres, cum codicibus Cruquii et Lambini et Nostris, *Andromedae.* Recte. Vide Nic. Heinsium ad Ovidii Heroid. XVIII. v. 149.

22. *Et horridi Dumeta Silvani*] Battelianus, Bodleianus alter, cum duobus Lambini, et Pulmanni, *horrida dumeta:* ut Seneca Hercule Oetaeo v. 135.

Ad Trachina vocor, saxa rigentia,
Et dumeta *iugis* horrida *torridis.*

Sed meliores codices *Horridi*, quod sequimur. Martial. X, 92.

Et semidocta villici manu structas
Tonantis aras, horridique Silvani.

28. *Tanaisque discors*] Non satis expediunt Interpretes, cur Tanais *discors* vocetur. An quia Europam ab Asia disterminet? Sed cur ea de causa *secum ipse discors* sit, non video: neque enim *terminus discors* dicitur, quia fines et limites discernit. An ideo *discors*, quia populi, per quos fluit, intestinis discordiis plerumque vexantur; aut forte tunc temporis cum *Bactrianis* bellum gerebant? Atqui utrumque hoc quam maxime repugnat rationibus Flacci. Neque enim Maecenas *sollicite timere* potuit, quid contra Romanos *pararent* ii, qui domestico bello satis superque occupati erant. Quin potius eam ipsam ob rem timor omnis abiiciendus erat; ut Noster alibi Carm. III, 8.

Mitte civiles super urbe curas;
Medus infestis sibi luctuosus

Dissidet armis.

Equidem non tam explicandum hunc locum, quam suum poëtae verbum, a librariis parum intellectum, restituendum esse putaverim. Aut fallor enim, aut sic scripsit Horatius:

Quid Seres et regnata Cyro
Bactra parent, Tanaisque dissors.

Ideo autem *dissors,* quia neque ad Europam, nec ad Asiam pertineat, inter utramque medius, et quasi extra sortem positus. Ovidius Amorum II, 12.

At mea seposita est, et ab omni milite dissors
Gloria: nec titulum muneris alter habet.

Ita edidit illustris Heinsius ex codice optimo Puteaneo; cum ceteri omnes, ut hic, *discors* habuerint. Glossarium vetus: *Dissortes, διακληρωθέντες. Dissortium, διαχωρισμὸς, διάστασις.* Sed de hoc vocabulo vide ipsum Heinsium fuse disserentem ad Sabini Epist. I, v. 55.

34. *Nunc medio alveo Cum pace delabentis*] Quod Lambinus ex suis notavit, id in nostris Graeviano et Galeano invenimus, *medio aequore*, cui adscriptum erat *alveo* pro varia lectione. In ceteris habetur *alveo*, fere cum *aequore* superscripto. Placet *Alveo*, quod Editiones secutae sunt. Curtius lib. V, c. 13. *Quippe obumbratus amnis presso in solum dilabitur alveo:* ubi corrige ex Nostro *delabitur.* Ovidius Amor. II, 13.

Quaque celer Nilus lato delapsus ab alveo
Per septem portus in maris exit aquas.

ubi corrigendum *in alveo*, ex melioribus codicibus Heinsio visis: et praeterea ex coniectura, *Per septem portas*, id est, *ostia*, ut poëtae passim.

43. *Cui licet in diem Dixisse vixi*] Ambiguum est, utrum velit poëta: *dixisse, in diem vixi;* an *in diem dixisse, Vixi.* Prior constructio plerisque interpretibus placuit; ut ille *sui potens laetusque degere* hic dicatur, qui *in diem vivat*, sive ultra unum et praesentem diem nihil conetur aut consulat. Quintilianus Declam. XIII. *Non ut ferae volucres, non praesentis modo cibi memores,* in diem vivunt apes; *daturus hiemi reponitur victus, et repletis vere cellis tutus annus est.* Cicero II. de Oratore: *Si barbarorum est* in diem vivere, *nostra consilia in sempiternum tempus spectare debent.* Plinius Epist. V, 5. *Nam qui voluptatibus dediti quasi* in diem vivunt, *vivendi causas quotidie finiunt.* Et sic alii saepe. Vide Casaubonum ad Persii Sat. III. pag. 259. Sed in hac constructione illud, si aciem intenderis, clare videbis; non omnino *vixi,* sed *vivo* dici oportuisse:

ille potens sui
Laetusque deget, cui licet, In diem,
Dixisse, vivo: *cras vel atra* etc.

Quare rectius est, ut posteriorem constructionem sequamur; unde etiam sanior fortiorque sententia nascetur. Ille liber hilarisque deget, qui *in diem* sive singulis diebus dixisse potest, *Vixi. In diem* enim est *quotidie*, quod alias *in dies* dicere solent. Noster Serm. II, 6. v. 47.

Per totum hoc tempus subiectior in diem et horam
Invidiae.

Plinius Hist. Nat. VII, 2. *Et singula quidem quae facit* in dies ac prope horas *quis enumerare valeat?* Iuvenal. Sat. VI.

Horreat, inque diem *septenis oderit horis.*

Vixi autem, hoc est, satis iam hodie vixi; de crastino Deus constituat, ut volet. Martial. Epig. III, 15.

Non est, crede mihi, sapientis dicere, Vivam:
Sera nimis vita est crastina; vive hodie.

Dido apud Virgil. Aen. IV, 653.

Vixi, *et quem dederat cursum fortuna, peregi.*

Seneca de Beneficiis V, 17. *Quis extremo die* dicere *audet*,

Vixi, *et quem dederat cursum fortuna, peregi?*

quis non recusans, quis non gemens exit?

Idem Epist. XII. *In somnum ituri, laeti hilaresque* dicamus.

Vixi, *et quem dederat cursum fortuna, peregi:*

crastinum si adiecerit Deus, laeti recipiamus, Ille beatissimus *est, et* securus sui possessor, *qui crastinum sine sollicitudine expectat. Quisquis* dixit, *vixi*, *quotidie ad lucrum surgit.*

64. *Aura feret geminusque Pollux*] Neque interpretes ceteri, nec ipse Dacierius, qui reprehendit ceteros, quicquam hinc extundunt, quod *Venusina lucerna* dignum sit. Corrigendus nimirum locus est, priusquam recte explicari possit. Lege ergo:

Tum me biremis praesidio scaphae
Tutum per Aegaeos tumultus
Aura ferat *geminusque Pollux.*

Tum libri meliores cum editione Loscheri, non *tunc: ferat* autem clare habet codex Galei cum Bodleianis duobus. Si fortuna, inquit, quae dedit, auferre volet: aequo animo et libens resigno. Neque si forte in navi magna tempestate deprensus fuero, ea causa (quod alii solent) Deos precibus et votis fatigabo, ut argentum et pretiosae merces salvae evadant; me vero in tali tempore *quid sentire putas, quid credis, amice, precari? Tum me biremis* etc. Equidem de reculis meis minime sollicitus, satis habebo, si vel in *scapha* nudus ad litus appellam, mercibus cum ipsa navi naufragio pereuntibus. Iuvenalis Sat. XII. de amico suo, qui in simili periculo pretiosissimas res non invitus in mare proiecit:

Fundite quae mea sunt, dicebat, cuncta, Catullus;
Praecipitare volens etiam pulcherrima, vestem

Purpuream — —
Sed quis nunc alius, qua mundi in parte, quis audet
Argento praeferre caput, rebusque salutem?

Ideo autem *scaphae praesidio*, quia olim, ut hodie, in tales usus scaphae navibus adiunctae erant: ut eleganter Statius Silv. I, 4.

immensae veluti connexa carinae
Cymba minor, cum saevit hiems, pro parte furentes
Parva receptat aquas, et eodem volvitur austro.

XXX.

11. *Et qua pauper aquae*] Iam diu est, cum ab aliis recte emendati sunt hi versus:

Dicar, qua violens obstrepit Aufidus,
Et qua Daunus aquae pauper agrestium
Regnavit *populorum, ex humili potens,*
Princeps Aeolium carmen ad Italos
Deduxisse modos.

ubi veteres editiones *Regnatur* circumferebant; cum tamen Porphyrio, Servius, et codices Cruquiani sine dubio veram lectionem exhibeant, *Regnavit populorum;* quibus accedunt ex nostris Galeanus, Leidensis, et a prima manu Reginensis. Unum est, in quo plerique interpretes hic lapsi sunt, alterum in quo omnes. Quippe *Daunum aquae pauperem* fluvium quendam intelligunt: cum rex fuerit Apuliae, regionis aridae et siticulosae; isque ea causa *pauper aquae* eleganter dicatur, ut Silius Italicus lib. III.

Tum chalybis pauper, *Bamurae cruda iuventus,*
Contenti parca durasse hastilia flamma.

Apuleius in Floridis: *Et frugum pauperes Ityraeos, et odorum divites Arabas.* Deinde illa verba, *ex humili potens,* perperam de ipso Horatio accipiunt et veteres Enarratores et novi. *Gloriatur*, aiunt, *se libertino patre ad tantam claritatem studiis pervenisse.* Quod de Cicerone similiter Vomanus in Epigrammate,

Doctrinae antistes, rerum mirabilis auctor
Tullius, existens nobilis ex humili.

et Noster de se Epist. I, 20. v. 20.

Me libertino natum patre et in tenui re,
Maiores pennas nido extendisse loqueris;
Me primis Urbis belli placuisse domique.

At pace tantorum virorum, quantumvis studiorum gloria et principum amicitia Noster floruerit; numquam, si bene eum novi, tam invidioso verbo *potentem* se dixisset. Quid enim? an qui uno agello in Sabinis contentus, *iure perhorruit Late conspicuum tollere verticem* (Carm. III, 16.) quemque Maecenas suorum in numero habere dignatus est, *duntaxat ad hoc quem tollere rheda Vellet iter faciens, et cui concredere nugas*, (Sat. II, 6.) suo ipse praeconio se

potentem esse venditaret? Imo vero de rege Dauno, non de se ea protulit Horatius,

Et qua Daunus aquae pauper agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens:

Daunus scilicet, qui primus apud Apulos regnum capessivit, et proinde ex homine privato Princeps, ex exule Tyrannus, ex humili potens est factus. Festus Pompeius: *Daunia, Apulia appellatur a Dauno Illyricae gentis claro viro; qui eam, propter domesticam seditionem excedens patria, occupavit.* Iuvenalis Sat. III, v. 39.

Quales ex humili *magna ad fastigia rerum*
Extollit, quoties voluit Fortuna iocari.

15. *Et mihi Delphica Lauro*] Tam bona occasione corrigendus est obiter deploratus Ovidii locus, Pont. II, 5. ubi comparat inter se Oratoris et Poëtae studia:

Distat opus nostrum; sed fontibus exit ab isdem:
Artis et ingenuae cultor uterque sumus.
[*Thyrsus enim vobis, gestata est Laurea nobis:*
Sed tamen ambobus debet inesse calor.]
Utque meis numeris tua dat facundia nervos:
Sic venit a nobis in tua verba nitor.

ubi medium distichon, tanquam spurium, obelo confodit ingeniosissimus Nic. Heinsius; κακοφωνία enim illa *vobis, nobis, ambobus* mire offendit aures: et ubi, quaeso, oratoribus *gestatur Thyrsus?* Sed tres libri vetustissimi apud Heinsium sic verba exhibent:

Delphica non aeque gestata est laurea nobis.

Pro *nobis* repone *vobis*, Oratoribus scilicet: et sic satis commoda erit sententia. *Lauream* enim *Delphicam gestabant*, qui Poëtae nomen et gloriam nacti erant; ut de se Noster hoc ipso in loco,

et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

Verum altius in Nasone latet mendum; quo levi manu sublato, spondere ausim versum sanum integrumque, et auctore Ovidio dignissimum:

Delphica non aeque gustata *est Laurea* vobis;
Sed tamen ambobus debet inesse calor.

Vos, inquit, Oratores non aeque gustastis laurum, ac nos Poëtae; neque parem inde ac nos enthusiasmum concepistis: tamen et vobis, aeque ac nobis, *calor* quidem, quamvis non *furor*, inesse debet. Notissimum est, ex morsu Lauri Vates et Poëtas entheos fieri: Iuvenalis Sat. VII, 19.

Nemo tamen studiis indignum ferre laborem
Cogetur post hac, nectit quicumque canoris
Eloquium vocale modis, Laurumque momordit.

LIBER IV.

I. AD VENEREM.

1. *Intermissa Venus diu*] Puerilem hic errorem admiserunt Interpretes; cum in his verbis,

Intermissa Venus diu,
Rursus bella moves?

intermissa ad *Venus* referunt. Quod, cum Venus Deam hic, non rem veneream notet, ne Latine quidem dici potest. Tu vero, si sapis, *intermissa* cum *bella* coniungens sic locum distingue:

Intermissa, Venus, diu
Rursus bella moves?

ut ordo sit, *O Venus, rursum moves bella diu intermissa?* Petronius p. 379. Edit. Variorum. *Haec ut turbato clamore mulier effudit; haesit paullisper acies, revocataeque ad pacem manus* intermisere bellum.

9. *Tempestivius in domo*] Graevianus, Reginensis, Battelianus, Galei, Bodleiani duo, Lambini aliquot et Pulmanni, *domum.* Quod recipiendum puto. *Comissari in domum;* ut Gellius IV, 14. *Apud eos dixit* comissatorem *Mancinum* ad aedes *suas venisse.* Livius XL, 7. *Quin* comissatum ad fatrem *imus.* Theocritus Idyll. III, v. 1. *κωμάσδω ποτὶ τὰν Ἀμαρυλλίδα.* Noster de eadem re, Carm. I, 30.

Sperne dilectam Cypron, et vocantis
Thure te multo Glycerae decoram
Transfer in aedem.

18. *Largis muneribus riserit aemuli*] Torrentiani duo et unus Bersmanni, *largi;* atque ita nostri, Vigorniensis, Regiae Societatis, et a manu secunda Graevianus. Recte. Quamquam enim optime dicitur *largis muneribus;* ut Apuleio Metam II. *Donec* muneribus largis *completa navis pelago redderetur:* et Boëtio de Consol. II, Metr. 2.

Largis *cum potius* muneribus *fluens*
Sitis ardescit habendi:

dulcior tamen compositio erit, si *largi* legeris; tum et sententia fortior. *Largus* est liberalis, vel prodigus. Cicero de Officiis II, 16. *Omnino duo sunt genera* largorum; *quorum alteri prodigi, alteri liberales.* Maius autem quid denotant *largi aemuli munera*, quippe quae ille prodigus iterum iterumque ingerere solet: quam *larga munera aemuli*, fortasse avari, et semel tantum atque invito animo donata.

22. *Lyraeque et Berecyntiae Delectabere tibiae*] Codex Cru-

quii Blandinius omnium vetustissimus cum Lambini quibusdam et Bersmanni uno,

lyraque *et* Berecyntia
Delectabere tibia,
Mixtis carminibus, non sine fistula.

Atque haec lectio potior est, iudice Nic. Heinsio, cuius calculo et ipse accedo. *Delectabere*, inquit, *lyra et tibia, carminibus mixtis:* qualis verborum constructio Poëtis valde familiaris est. Virgil. Aen. X, et XII:

aestuat ingens
Imo in corde pudor, mixtoque *insania* luctu.

Lucretius VI, 377.

Ancipiti quoniam bello turbatur utrimque,
Hinc flammis, illinc ventis, humoreque mixto.

Valerius Flaccus V, 100.

Carmina quin etiam visos placantia manes
Odrysius dux rite movet, mixtoque *sonantem*
Percutit ore *lyram.*

Prudentius Psychom. 351.

Exstimulans animos, nunc probris, nunc prece mixta.

In vulgata lectione intricatior paullo constructio est; *delectabere carminibus*, *mixtis lyrae et tibiae. Mixtis lyrae* autem, ut Ovid. Ep. Parid.

Laetitiae mixtos non habitura metus.

Verum et hoc modo *mixtus lyra* libentius, credo, dixisset Noster, quam *mixtis lyrae:* ut Virgil. Aen. VIII.

Gnatum exhortarer, ni mixtus matre Sabella
Hinc partem patriae traheret.

et XII.

vel mixta *rubent ubi lilia multa*
Alba rosa.

et iterum,

Hinc genus Ausonio mixtum *quod* sanguine *surget.*

et XI.

permixti caede *virorum*
Semanimes volvuntur equi.

Ceterum v. 28. pro *quatient* codices magnae vetustatis Graevianus et Reginensis, *quatiunt.*

37. *Nocturnis te ego somniis*] Illud *te*, quod editiones Lambini et Torrentii obsedit, atque inde in plures derivatum est, non comparet in vetustis aut Cruquiana. Neque agnoscunt scripta fere exemplaria. Graevianus, cum Bodleiano altero: *Nocturnis ego te somniis.* Reginensis, *Nocturnis te somniis.* Apparet in paucos codices ex notis interlinearibus irrepsisse: in ceteris nec vola eius nec vestigium est.

II. AD ANTONIUM IULUM.

6. *Velut amnis, imbres Quem super notas aluere ripas*]

Frustra codices omnium veterrimi Blandinius Cruquii, Leidensis et Graevianus, *Cum super notas saliere ripas*, vel *saluere*. Seneca Herc. Fur. v. 953.

nullus hiberna nive
Nutritus *agros* amnis *eversos trahat.*

Statius Achill. II, 430.

rapidissimus ibat
Imbribus *assiduis* pastus *nivibusque solutis*
Sperchius.

Lucretius I, 282.

Flumine abundanti, quod magnis imbribus auget
Montibus *ex altis magnus* decursus *aquaï.*

Recte igitur se habet recepta lectio *aluere.*

13. *Seu Deos regesque canit*] Ita editi ubique; sed repone ex Lambini quibusdam, duobus Bersmanni, et Nostris, Graeviano, Colbertino, Galeano et Bodleiano altero, *regesve*, ut infra, *sive quos Elea* — — et, *Flebili sponsae iuvenemve raptum.* Neque enim uno carminis genere et *Deos* et *Reges* sive Heroas cecinit Pindarus, sed illos in *ὕμνοις* et *παιᾶσιν*, hos in aliis. Noster Carm. I, 12.

Quem virum, aut *heroa lyra vel acri*
Tibia sumis celebrare, Clio,
Quem Deum?

ipse Pindarus Olymp. II.

Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι,
Τίνα θεὸν, τίν' ἥρωα,
Τίνα δ' ἄνδρα κελαδήσομεν.

17. *Sive quos Elea*] Mala interpunctio libros omnes hic contaminavit: tu ita distingue:

Sive, quos Elea domum reducit
Palma caelestes, pugilemve equumve
Dicit.

hoc est, *sive dicit pugilem aut equum, quos Elea palma nobilitat.* Cave, illud *quos* alio referas, ut vulgo faciunt. *Pugilem et equum* etiam alibi coniunxit; ut in Arte Poëtica v. 84.

Et pugilem *victorem, et equum certamine primum:*

et Carmine sequenti,

Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem, *non* equus *impiger*
Curru ducet Achaïco.

Dio Chrysostomus De Regno II. *Τὰ μὲν οὖν ἄλλα ποιήματα ἔγωγε ἡγοῦμαι, τὰ μὲν συμποτικὰ αὐτῶν, τὰ δὲ ἐρωτικὰ, τὰ δὲ ἐγκώμια ΑΘΛΗΤΩΝΤΕ ΚΑΙ ΙΠΠΩΝ νικώντων.* Ergo hic et *Equum* dicit *caelestem* fieri, palma adepta. Equus enim victor et *encomio* et *corona* honestabatur. Plutarch. Symposiacôn II, 5. *Καὶ τῶν ζώων μόνῳ τῷ ΙΠΠΩ μετουσία ΣΤΕΦΑΝΟΥ καὶ ἀγῶνός ἐστιν, ὅτι μόνος καὶ πέφυκε καὶ ἤσκηται μαχομένοις παρεῖναι καὶ συμπολεμεῖν.* Theocritus Idyll. XVI, 46.

τιμὰς δὲ καὶ ὠκέες ἔλλαχον ΙΠΠΟΙ
Οἵ σφισιν ἐξ ἱερῶν ΣΤΕΦΑΝΗΦΟΡΟΙ ἦνθον ἀγώνων.

Quae duo loca iam occupata video ab Illustrissimo Viro, cui nostra aetas nec parem quemquam in literis nec secundum habet, Ezechiele Spanhemio, observationibus ad Callimachum p. 716. Ceterum corrigendum puto Ovidium, in Tristibus IV, 10. v. 95.

Postque meos ortus Pisaea vinctus oliva
Abstulerat decies praemia victor eques.

Nullus dubito, quin Naso sic scripserit,

Abstulerat decies praemia victor equus.

23. *Aureos educit in astra*] *Reducit* vel *redducit* plerique habent codices, etiam vetusti, ut ex nostris Leidensis, et a prima manu Reginensis. Sed ferri nullo modo potest tam inficeta repetitio: cum paullo ante v. 18. iam semel habuimus.

Sive quos Elea domum reducit.

Quare cum Editione prima et Graeviano codice antiquissimo et aliis nonnullis retineamus *educit. Educit in astra ex orco;* ut infra Carm. 8.

Ereptum *Stygiis fluctibus Aeacum*
Virtus, et favor et lingua potentium
Vatum divitibus consecrat *insulis.*

Seneca Herc. Fur. 95.

Discordem Deam
Educam, *et imo Ditis e regno extraham.*

29. *Per laborem Plurimum, circa nemus*] Sic olim et hodie distinguit quicquid est Interpretum: ut *plurimum* referatur ad *laborem:* mihi contra videtur convenientius, ut ad *nemus* pertineat. *Carpentis per laborem*, hoc est, laboriose carpentis. Sallustius in Catil. c. 7. *Iuventus in castris* per laborem *usu militiam discebat.* Ita loqui amant scriptores Latini, *per dolum, per iram, per otium, per iocum, per necessitatem, per vim:* numquam addito epitheto. Tum autem illud, *Plurimum circa nemus*, multo opinor nitidius et ποιητικώτερον erit, quam *circa nemus* nude arideque prolatum. Ovidius Metam. XIV, 361.

Plurima *qua* silva *est, et equo loca pervia non sunt.*

Virgil. Aen. I.

Iamque ascendebant collem, qui plurimus *urbi*
Imminet.

Statius Theb. I.

abrupta qua plurimus *arce Cithaeron*
Occurrit caelo:

Plurimum vero esse nemus circa Tibur, vel ex carmine sequenti satis constat,

Sed quae Tibur *aquae fertile praefluunt,*
Et spissae *nemorum comae.*

adde Statium Silv. I, 3. de villa Tiburtina Vopisci,

nemora alta *citatis*
Incubuere vadis; fallax responsat imago
Frondibus; et longas eadem fugit umbra per undas.

ubi obiter lege,

et longas *eadem fugit unda per* umbras.

Recte igitur *plurimum nemus;* potuisset tamen magis apposite, ut comparatio cum *ape Matina* per omnia responderet: *floreum circa nemus:* quod et a vulgata lectione non nimis abhorret. Lucretius III, 11.

Floriferis *ut apes in* saltibus *omnia libant.*

Virgil. Aen. I, 430.

Qualis apes aestate nova per florea rura
Exercet sub sole labor.

Valer. Flaccus V, 344.

Florea *per verni qualis iuga duxit* Hymetti,
Aut Sicula sub rupe choros.

31. *Uvidique Tiburis ripas*] Omnes quidem, quot vidi, scripti editique *ripas:* satis tamen inficete; cum nusquam, opinor, *ripas* reperias, quin ibidem vel fluvii vel aquarum mentio fiat. Crediderim a Librariis corruptam esse lectionem, qui *Tiburis* hic pro amne *Tiberi* perperam acceperint. Et tamen alias *ripis* pro *rivis*, et vicissim, frequenter abutuntur exscriptores. Lege vero, vel ipsis omnibus invitis,

Plurimum circa nemus, uvidique
Tiburis rivos.

Noster Carm. I, 7.

Et praeceps Anio, et Tiburni *lucus, et uda*
Mobilibus pomaria rivis.

Rivi autem *apibus* gratissimi; ut Virgil. Georg. IV, 19.

At liquidi fontes, et stagna virentia musco
Adsint, et tenuis fugiens per gramina rivus.

45. *Si quid loquar audiendum*] Graevianus, Reginensis, Magdalenensis, Bodleianus cum quibusdam Lambini, sine dubio rectius:

Tum meae, (siquid loquor *audiendum)*
Vocis accedet bona pars.

siquid loquor; hoc est, siquid *loqui soleo* Romanorum auribus dignum: quippe iam diu tres Carminum libros emiserat, qui avidissime ab omnibus legebantur.

49. *Tuque dum procedis, Io Triumphe*] Loscheri editio cum codicibus quibusdam inferioris aetatis, *Tuque:* at prima Veneta cum scriptis omnibus vetustioribus, *Teque.* Si illud sequeris; tum quaestio continuo movetur, quonam illud *Tu* referri debeat. Sunt qui ad *solem* spectare credant, ut fiat, *Dum tu, O Sol sive dies pulcher procedis:* quale Virgilii illud Eclog. IX.

Ecce Dionaei processit *Caesaris astrum.*

et Aen. III.

Iamque dies alterque dies processit.

Verum hi faciles sibi lectores et minime morosos videntur exspectasse. Quid enim? an a mane ad vesperam, *dum dies procedit*, usque ad ravum clamandum erat, *Io triumphe?* Quod si maxime his *Solem* significare vellet Noster; certe non *dum tu procedis*, sed *dum ille procedit*, dicendum fuisset, ut orationis seriem contemplanti sole ipso clarius patebit. *Tum*, inquit, *canam, o sol pulcher;* quae sunt ipsa verba Carminis, quod tum canturum se pollicetur, et *materialiter* (ut Grammatici loquuntur) hic sumi debent. Minime autem iam nunc *Solem* alloquitur; neque ullo modo *tu procedis* de *Sole* intelligi queunt, quem nullis adhuc verbis compellavit. Verum alii potius ad Antonium Iulum, cui carmen hoc inscribitur, referenda haec opinantur; adeo ut *dum Antonius procedat*, civitas omnis Io triumphe iterare debuerit. Sed quo obsecro nomine *procedet* Antonius? an ut qui triumphum ipse agat? nihil minus: spectant enim haec omnia ad Augusti triumphum de Sicambris, quem aliquando futurum esse vaticinatur hic Noster. An in alieno quidem triumpho, sed tamen, utpote vir clarus et magnis honoribus functus, inter primos *procedet*, omnibus conspiciendus? Sed et hoc nihil est: nemini enim, praeterquam ipsi Triumphanti, *civitas omnis* Io Triumphe accinebat. Ovidius Amor. I, 2. de Cupidine triumphante:

> *Omnia te metuent:* ad te *sua brachia tendens*
> *Vulgus*, Io, *magna voce*, Triumphe, *canet.*

Idem in Trist. IV, 2.

> *Hos super in curru, Caesar, victore veheris*
> *Purpureus, populi rite per ora tui:*
> Quaque ibis, *manibus circumplaudere tuorum,*
> *Undique iactato flore tegente vias:*
> *Tempora Phoebea lauro cingetur. Ioque,*
> *Miles*, Io, *magna voce*, Triumphe, *canet.*

Idem Amor. I, 7.

> *I nunc, magnificos victor molire triumphos,*
> *Cinge comam lauro, votaque redde Iovi.*
> *Quaeque* tuos *currus comitatrix turba sequetur,*
> *Clamet*, Io forti victa puella viro.

Neque *Sol* igitur recte procedit, neque *Antonius:* restat, ut ad illos demum Interpretes nos convertamus, quibus Poëta ad ipsum Triumphum conversus hoc dicere videtur. *Dum tu, Io* (sive *o*) *Triumphe, procedis:* ut in Epodo IX. Triumphum tanquam Deum alloquitur:

> *Io Triumphe, tu moraris aureos*
> *Currus et intactas boves:*
> *Io Triumphe, nec Iugurthino parem*
> *Bello reportasti ducem.*

Atque hanc expositionem necessario sequuntur illi, qui

cum meliore codicum parte *Teque* praeferunt. Verum et hic, si penitius excusseris, nihil sani reperies. Si *Tuque* magis tibi arridet, tum haec inde orietur constructio: *Dumque tu, Io* (id est, *o) Triumphe, procedis; non semel dicemus* haec verba, *Io triumphe.* Quis vero hoc iis condonabit, ut alio sensu exponant prius *Io Triumphe*, alio posterius? quis in cultissimo poëta tale portentum admittet? Quod si mavis alteram lectionem *Teque;* iam illa exibit sententia; *Dumque, o Triumphe, procedis, non semel te dicemus*, sive carmine celebrabimus, *o Triumphe* Ubi, ut mittam illud *o Triumphe* iam inepte prorsus et putide repetitum; ut mittam iam *civitatem omnem*, pucrosque patresque, carmina in Triumphum illum scripturos, idque *non semel;* quo nihil fingi potest absurdius: illud unice hanc interpretationem evertit, quod procul omni dubio cum Noster ait, *dicemus Io triumphe;* illa ipsa verba sic proferri et acclamari velit: quemadmodum et Naso locis iam citatis:

Miles, Io, magna voce, Triumphe, canet.
Vulgus, Io, magna voce, Triumphe, canet.
Clamet, *Io forti victa puella viro.*

et Tibullus II, 5.

lauro devinctus agresti
Miles, Io, magna voce, Triumphe, canet.

Quin et eam ob causam addit, *non semel dicemus;* nimirum quia eandem hic acclamationem bis positam habes,

Tuque dum procedis, Io triumphe,
Non semel dicemus, Io triumphe;

ut Ovidius in Arte Am. II, v. 1.

Dicite, *Io Paean, et Io,* bis dicite, *Paean.*

Satis, opinor, superque iam refutata sunt, quaecumque ad colorem aliquem huic loco inducendum protulerunt Interpretes: et tamen unicum illud, quod iam dicturus sum, vel per se sufficeret ad utramvis lectionem, seu *Tuque* sive *Teque*, funditus subruendam. Dico enim, et omnes in bonis scriptoribus tritos et subactos mecum habebo sentientes, non aliter accipi posse, *Tuque,* vel

Teque *dum procedis, Io triumphe,*

et illud altero abhinc commate,

Te *decem tauri totidemque vaccae,*

quam de una eademque persona. Nihil enim intervenit, quo *Tuque* et *Te* ad diversas spectare lector moneatur. Eum autem posterius illud ad Antonium Iulum referri, et res ipsa clamitet, et omnes ubique consentiant; prius vero ad eundem Antonium nullo pacto pertinere posse iam supra probaverim; id restat, ut prioris loci lectionem mendosam esse necesse sit; et proinde de emendatione vel certa vel commoda iam serio sit cogitandum. Atque hunc in finem coniectura nos sua impertire vir insignis Daniel

Heinsius, qui fidentius pro more suo pronunciat, sic ab Horatio certissime fuisse scriptum,

Duxque *dum procedit, Io triumphe.*

Quis enim, inquit, *praeter Imperatorem in triumpho procedit, cum in Capitolium vehitur? cui nisi Imperatori triumphus clamatur? cuius denique gratia populus rem sacram facit, nisi eius qui triumphat?* Bene quidem haec: et profecto rem ipsam quasi per nebulam vidit; in verbis eruendis hallucinatus est. Quippe leviore, ni fallor, cicatrice sanari poterit hoc ulcus. Dixerat Noster,

et, O Sol
Pulcher, o laudande, canam, recepto
Caesare *felix:*

quibus illa iam subiunge ex correctione nostra:

Isque *dum procedit, Io Triumphe,*
Non semel dicemus, Io Triumphe.

Isque, is est *Caesar.* Enimvero hoc vocabulum adeo commode rem et sententiam conficit, adeo parum recedit a lectione vulgata, adeo notum denique et receptum est omnibus poëtis, quotiescumque persona aliqua iam semel suo nomine appellata rursus indicatur; ut suo iure pro sincera hic lectione omnino sit admittendum. Virgilius Aen. IV, 203.

Protinus ad regem cursus detorquet Iarbam — —
Isque *amens animi, et rumore accensus amaro.*

et V, 708.

Tum senior Nautes — —
Isque *his Aeneam solatus vocibus infit.*

et VI, 684.

At pater Anchises *penitus convalle virenti* — —
Isque *ubi tendentem adversum per gramina vidit*
Aenean.

et IX, 549.

quorum primaevus Helenor — —
Isque *ubi se Turni media inter millia vidit.*

et XI, 702.

Apenninicolae bellator filius Auni — —
Isque *ubi se nullo iam cursu evadere pugna.*

Porro recte in Triumpho Caesar *procedere* dicitur: ut Virgil XI, 94.

Postquam omnis longe comitum processerat *ordo.*

Ovid. Fast. IV.

Omnis eques, mixtaque gravis cum plebe Senatus
Obvius ad Tusci fluminis ora venit.
Procedunt *pariter matres nataeque nurusque.*

58. *Tertium lunae referentis ortum*] *Orbem* in nonnullis codicibus repererunt Interpretes; ut et nos in decem ex nostris. Reginensis tamen et Regiae Societatis *ortum;* quod in Leidensi, Graeviano, Batteliano pro varia lectione po-

nitur. Si illud sequeris, tum tertium *mensem* intelliges; quod nihil facit ad poëtae sententiam. Gellius I, 20. *Quod et Luna* orbem *suum lustret septem et viginti diebus.* Ovid. Fast. I, 175.

Luna novum decies impleret cornibus orbem.

Idem Metam. II, 454.

Orbe *resurgebant lunaria cornua nono.*

Tibullus II, 4.

et qualis, ut orbem
Complevit, versis Luna recurrit equis.

Propertius II, 16.

Septima iam plenae deducitur orbita *lunae.*

Quamobrem cum libris editis retinendum est omnino *tertium ortum*, hoc est, diem tertium. Virgilius Georg. I, 431.

vento semper rubet aurea Phoebe:
Sin ortu *in* quarto *(namque is certissimus auctor)*
Pura, neque obtusis per coelum cornibus ibit.

Val. Flaccus II, 367.

Ut lunam quarto *densam videt imbribus ortu*
Thespiades.

59. *Qua notam duxit*] In codice Regiae Societatis *traxit*, ut Ovid. I, 596.

Ille Numantina traxit *ab urbe* notam:

Statius Theb. VII, 502.

ac primae genitorem in flore iuventae
Consequitur, traxitque notas, *et miscuit annos.*

Tamen et *notam duxit* aeque, si non magis, elegans locutio est, et omnium fere codicum suffragiis nititur. Propertius I, 5.

Et timor informem ducet *in ore* notam.

Plura vide apud Nicolaum Heinsium Notis ad Ovidii Fast. VI, 649. Ita *ducere colorem, livorem.* Virgil. Eclog. IX, 49.

Duceret *apricis in collibus uva* colorem.

Iuvenalis II, 81.

Uvaque conspecta livorem ducit *ab uva.*

Seneca Herc. Fur. 347.

ducet *e genere inclyto*
Novitas colorem *nostra.*

III. AD MELPOMENEN.

10. *Sed quae Tibur aquae fertile praefluunt*] Sic clare habent veterrimi codices Graevianus, Reginensis cum aliis: Leidensis *Profluunt.* Editio prima Veneta *Perfluunt*, quod nollem clarissimos viros Fabricium et Dacierium calculo suo probavisse. Velleius Paterculus II, 106. *Ad flumen Albim, qui Semnonum Hermundorumque fines* praefluit. Noster infra Carm. XIV. de Aufido,

Qui regna Dauni praefluit *Appuli.*

Livius I, 45. *Infima valle* praefluit *Tiberis.* Sic *praelabi, praevehi.* Lucanus VI, 76.

Quoque modo Romae praelapsus *maenia Tibris*
In mare descendit.

et X, 307. de Nilo:

Inde plagas Phoebi damnum non passus aquarum
Praeveheris.

Vide Gronovium patrem ad Livii XXIX, 32.

23. *Romanae fidicen Lyrae*] Respexit huc Ovidius Trist. IV, 10.

Et tenuit nostras numerosus Horatius *aures;*
Dum ferit Ausonia *carmina culta* lyra.

Quod si in mentem praestantissimo Nic. Heinsio venisset, numquam ex coniectura tentasset ibi reponere, *Aeolia lyra.* Quamquam et hoc solertissimo viri ingenio minime indignum; sic enim de Rufo homine Romano Ovidius Pont. IV, 16.

Pindaricae fidicen *tu quoque, Rufe,* Lyrae.

IV. DRUSI LAUDES.

7. *Vernique iam nimbis remotis*] Vir incomparabilis Iulius Caesar Scaliger sic in Hypercritico suo hunc locum trutina castigat:

Vernique iam nimbis remotis
Insolitos docuere nisus
Venti paventem.

Iam adultum, inquit, *aquilae pullum describit, cum attribuit ei iuventutem: praeterea cum demittit in agnos et in dracones. Quare non potest hic* veris *facere mentionem: nam primo ineunte vere aquila parit: incubat tricenis diebus: vix sexto mense* (Augusto) *ad venationem apti sunt pulli: quippe Septembri etiam sunt iuvalidiusculi.* Quae cum veris similia sint et tanti viri fide tradita; (nam Aldrovandus etc. nihil hic nos docent) videamus quo pacto Torrentius Dacieriusque Flacci partes tutentur. *De adulto,* aiunt, *vere loquitur Horatius,* iam remotis nimbis, *hoc est, ineunte aestate: totum enim ver imbriferum est.* Mirifica sane defensio. Si enim *totum ver* imbriferum sive nimbosum est, quomodo nimbis iam remotis venti adhuc *verni* dicuntur? Aut nihil videmus, aut *aestivi* potius dicendi erant. Quanto rectius fuerat non dissimulasse complurium codicum lectionem, quae et Scaligeri experientiae non refragatur, et Horatium tamen ab omni culpa praestat immunem:

Vernisque *iam nimbis remotis,*
Insolitos docuere nisus
Venti paventem.

Ita vetustissimus noster Leidensis, et Colbertinus, et Bodleianus alter, et unus Bersmanni: ita Petrensis, cui *verni* pro varia lectione additum: ita optimi libri Graevianus et Reginensis, in quibus litera S erasa adhuc cernitur. Ut ne dubitandum quidem sit, quin idem in nonnullis suis

codicibus Interpretes invenerint: etsi id memoriae tradere non operae pretium videbatur. Profecto non aliter legisse Scholiastam veterem facile odorari poterant: *vernique*, ait, *ut ruit imbriferum ver.* Atqui exemplum illud ex Virgil. Georg. I, 315. petitum scripturae isti prorsus repugnat: hic enim *ver imbriferum* sive nimbosum est, illic *verni sunt venti, remotis nimbis.* Sine dubio scripserat Scholiastes; *vernisque nimbis) ut, Ruit imbriferum ver.* Iam enim id exemplum adeo apposite citatur, ut nihil magis. Quippe in Italo caelo ver imbribus et nimbis plerumque infestum est. Iuvenalis Sat. IV, 87.

Cum quo de pluviis, aut aestibus, aut nimboso
Vere *locuturi fatum pendebat amici.*

Seneca Nat. Quaest. IV, 4. *Quare vere, iam frigore infracto, grando cadat? Cum ver coepit, maior inclinatio aëris sequitur,' et calidiore caelo maiora fiunt stillicidia. Ideo, ut ait Virgilius noster,* Cum ruit imbriferum ver, *vehementior immutatio est aëris undique patefacti et solventis se, ipso tempore* (forte, ipso tepore) *adiuvante. Ob hoc* nimbi *graves magis vastique quam pertinaces deferuntur.* Statius Silv. IV, 4.

Iam terras volucremque polum fuga veris aquosi
Laxat.

Virgil. Georg. III, 429.

Vere *madent* udo *terrae ac* pluvialibus Austris.

Lucanus V, 415.

Perfida nubiferi *vetat inconstantia* veris.

Recte igitur habet vetustiorum codicum lectio, *vernis nimbis remotis,* quam bene sane explicavit manus antiqua in ora Codicis Graeviani; *vernali tempore transacto, quo plumescunt aves.* In recepta vero lectione, *verni venti, iam nimbis remotis;* ubi nimbi *hiberni* necessario intelligi debent, non video quid pro Flacco adversus Scaligerum reponi possit. Ceterum, si cui illud *is* ter repetitum delicatulas aures offendat; is primum sic cogitet, ineptum esse Euphoniae consulere cum totius sententiae dispendio; tum postea contempletur hos versus, Virgilii et Nasonis; ubi verba singula litera S terminantur. Aen. XII, 708.

Ingentis genitos diversis partibus orbis.

Metam. VII, 540.

Lanigeris gregibus balatus dantibus aegros.

10. *Vividus impetus*] Codex Regiae Societatis, *Fervidus* Non placet. Statius de Equo Domitiani:

Cui rigidis stant colla iubis, vivusque *per armos*
Impetus.

15. *Iam lacte depulsum*] Mihi quidem semper visum est illud *Lacte* otiosum et superfluum. *Leonem,* inquit, *iam depulsum lacte ab ubere fulvae matris.* Atqui satis erat alterutrum, aut *lacte depulsum,* aut *ab ubere depulsum.* Virgil. Eclog. VII.

Depulsos a lacte *domi quae clauderet agnos.*
Prudentius Peristeph. X, 663.

unum de caterva infantium
Parvum, nec olim lacte depulsum.

Suetonius in Tiberio c. 44. *Infantes firmiores, nec dum tamen* lacte depulsos. Virgil. Georg. III, 187.

Atque haec iam primo depulsus ab ubere *matris*
Audeat.

Varro de Re Rust. II, 4. *Porci* depulsi a mamma *a quibusdam Delici appellantur.* Ibidem II, 2. *Cum* depulsi *sunt agni* a matribus, *diligentia adhibenda est.* Vides utramvis dictionem satis per se valere; sed utramque simul nemo, quod sciam, adhibuit; neque adeo sine verbosae garrulitatis nota adhibere poterit. Nam quod viri clarissimi Xylander et Chabotius adiective hoc accipiunt, *lacte ubere* sive copioso, id absurdius est, quam ut refelli mereatur. Equidem crediderim vocabulum *lacte* ex glossa huc irrepsisse; et extrusisse aliud quid, quod iam indagandum est. Vide an forte sic scripserit Noster:

fulvae matris ab ubere
Iam mane *depulsum leonem*
Dente novo peritura vidit.

hoc est, eo primum mane a lacte depulsum: atque inde ait *dente novo.* Mane autem esurientes leones praedam quaeritant, ut Statius Theb. VII, 670.

Qualis ubi primam leo mane *cubilibus altis*
Erexit rabiem, et saevo speculatur ab antro
Aut cervum, aut nondum bellantem fronte iuvencum.

an potius hunc in modum:

Iam sponte *depulsum leonem.*

Id enim generosae ferae proprium, ut non expectet dum a matre depellatur; sed sponte se a mamma abigat, suarum virium iam conscia. Sic et *aquilam* pullum paullo ante non mater (ut scriptores narrant fieri solere) sed *iuventas et patrius vigor* de nido propulerunt. Iterum Statius Theb. IX, 740.

Ut leo, cui parvo mater Getula cruentos
Suggerit ipsa cibos, cum primum crescere sensit
Colla iubis, torvusque novos *respexit ad* ungues,
Indignatur ali; *tandemque effusus apertos*
Liber amat campos.

Equidem ut non temere contenderim sic ab Horatio profectum esse; ita libere dicam, non deterius, immo melius aliquanto hoc esse, quam quod vulgo iam circumfertur.

17. *Videre Rhaeti bella*] Locus hic ab omnibus interpretibus diu multumque vexatus sub nostrum etiam stilum venire iam debet. In Editionibus vetustis sic concipitur:

Videre Rhaeti bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici:

neque aliter in recentioribus plerisque; adeo ut gens illa a Druso victa uno nomine appellata fuerit *Rhaeti Vindelici.* Ita quidem iam olim accepisse videntur Acron et Porphyrion: quorum hic, *Scripta est*, inquit, *haec ecloga in Neronem Drusum; qui Rhetos Vindelicos bello vicit:* ille, *Talem*, ait, *Drusum videre Rheti Vindelici, barbarorum gentes.* Servius quoque ad Virgil. Aen. I, 247. *Atque intima tutus Regna Liburnorum) Ideó* tutus, *quia Rhaetii Vindelici ipsi sunt Liburni, saevissimi admodum populi, contra quos missus est Drusus. Illi autem ab Amazonibus originem ducunt, ut etiam Horatius dicit, Quibus Mos unde deductus per omne Tempus Amazonia securi Dextras obarmet, quaerere distuli.* Codex Graevianus in margine: *Retii Vindelici Norici Baioarii unum sunt.* Atque hanc interpretationem cum plerique alii iam sequuntur, tum et ipse Velserus in Libris Rerum Vindelicarum. Nondum tamen a nobis sic extorquebunt, unum populum coagmentato nomine *Rhaetos Vindelicos* vocari, quos inter se diversos fuisse tot boni auctores tradiderunt. Velleius Paterculus II, 39. *Rhaetiam autem et Vindelicos et Noricos et Scordiscos novas imperio nostro subiunxit provincias.* Et II, 95. *Quippe uterque (Tiberius et Drusus) divisis partibus* Rhaetos Vindelicosque *adgressi.* Et 104. *Ego tecum, imperator, in Armenia, ego in* Rhaetia *fui; ego a te in* Vindelicis, *ego in Pannonia, ego in Germania donatus sum.* Et 122. Vindelicorum Rhaetorumque *victor, curru urbem ingredi.* Suetonius Aug. c. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam — — item* Rhaetiam, et Vindelicos, *ac Salassos gentes Inalpinas* Idem Tib. c. 9. *Exin* Rhaeticum Vindelicumque *bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum gessit;* Rhaetico atque Vindelico *gentes Alpinas, Pannonico Breucos et Dalmatas subegit.* Plinius Nat. Hist. III, 24. *His (Noricis) contermini* Rhaeti et Vindelici, *omnes in civitates multas divisi.* Tacitus Annal. II, 17. *Ni* Rhaetorum Vindelicorumque *cohortes signa obiecissent.* Eutropius de Augusto: *Romano adiecit imperio, Illyricum,* Raetiam, Vindelicos, *et Salassos in Alpibus.* Ita Graeci similiter, Strabo, Ptolomaeus, Agathemerus *ΡΑΙΤΟΥΣ ΚΑΙ ΟΥΙΝΔΕΛΙΚΟΥΣ* semper distinguunt. Quid iam de Servio et Scholiastis fiet, ficulneis sane copiis, si cum istis comparentur? Profecto non aliunde quam ex hoc ipso loco sic in menda cubante, commentum illud de Rhaetis Vindelicis hauserunt. Quod et ex parte vidit celeberrimus Dacierius: atque ideo lectionem aliam revocatum iit, cui editiones codicesque aliquot et in iis Battelianus noster astipulantur,

Videre Rhaeti bella sub Alpibus
Drusum gerentem et *Vindelici.*

Multa tamen huic emendationi adversa sunt: nullus liber

paullo vetustior coniunctionem *et* agnoscit; tum et Historia ipsa refragatur. Non enim et Rhaeti et Vindelici videre Drusum bellantem; quippe Drusus Vindelicos tantum, Rhaetos Tiberius aggressus est. Paterculus loco iam laudato: *Quippe uterque* (Tiberius et Drusus) *divisis partibus Raetos Vindelicosque adgressi, multis urbium et castellorum oppugnationibus, nec non directa quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, maiore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum earum sanguine perdomuerunt.* Quae verba toti huic carmini quasi Commentarii vicem esse possunt. Noster ipse infra Carm. XIV.

Maior Neronum *mox grave praelium*
Commisit, immanesque Raetos
Auspiciis pepulit secundis.

Quid ergo? vides in utraque lectione plane aquam haerere: neque sane id mirum, neutra enim vera est. Nos iam olim certam huius loci scripturam et coniectura invenimus,

Videre Raetis *bella sub Alpibus*
Drusum gerentem Vindelici.

atque ad hanc nos deduxit Horatiani stili indoles: noveram enim Nostrum numquam illud *sub Alpibus* sic inornate et nude prolaturum fuisse. Memineram etiam Alpes, ut pro variis regionibus varia sortitae erant nomina, ita et Rhaeticas appellatas esse. Tacitus Hist. I, 70. *Ipse paullulum cunctatus, num* Rhaeticis iugis *in Noricum flecteret.* Claudianus de IV. Cons. Honorii, 442.

Aspera nubiferas qua Rhaetia *porrigit* Alpes.

Iterum Tacitus de Mor. Germ. c. 1. *Rhenus* Rhaeticarum Alpium *inaccesso ac praecipiti vertice ortus.* Porro *Raetis* Noster suo more pro *Raeticis;* ut alibi *Venena Colcha, Mauris iaculis, Sulpiciis horreis, Aemilium ludum, Italo coelo.* Denique *sub Alpibus Rhaeticis* Vindelici Drusum viderunt; quia Rhaeti Vindelicis contermini. Hactenus ex coniectura progressi sumus; postea sagacissimum virum Nic. Heinsium nobiscum facere didicimus; qui in ora exemplaris sui, *forte*, inquit, *Rhaetis.* Accesserunt huc ad partes codex optimus Torrentii et veterrimus noster Graevianus, qui *Retii* habent; quod a *Retis* scribarum errore fluxisse videatur; et magis adhuc Reginensis, in quo *Reti* nunc habetur, litera quadam quae sequebatur erasa. Tandem in impresso codice ex Bibliotheca celeberrimi viri Petri Francii, cui variae aliquot lectiones ex libris scriptis adnotabantur, reperimus manuscriptum exemplar Rottendorphii *Retis* exhibere: neque parum laetati sumus divinationem nostram membranarum auctoritate firmari; quod et in aliis multis olim eventurum auguramur, siquis post operam nostram meliores codices hic illic latitantes diligenter excusserit.

24. *Consiliis iuvenis revictae*] Quod Lambinus in nonnullis emendatis codicibus reperisse se narrat, *repressae;* id ego in veterrimo Graeviano vidi, ubi primo erat *revictae*, et postea sex posterioribus literis per puncta subnotata (ut solet) deletis, suprascriptum manu et atramento iisdem *pressae.* Et quantivis sane pretii ea lectio est: nam vulgo recepta vix nobis placere potest, si vel aurem vel nasum adhibemus:

sed diu
Lateque victrices *catervae*
Consiliis iuvenis revictae
Sensere, quid mens rite, quid indoles etc.

Imo vero *repressae*, ut et legit Scholiastes Porphyrion: *Consiliis*, ait, *iuvenis* repressae *eo pertinet, quod* late *victrices dixerat.* Nihil verius dici potuit. Qui antea *longe lateque* grassabantur, iam *repressi*, cohibiti, et intra fines suos compulsi sunt. Cicero de Provinciis Consularibus c. 12. *Nationes eas, quae numero hominum ac multitudine ipsa, poterant in provincias nostras* redundare, *ita ab eodem esse partim recisas, partim* repressas; *ut Asia, quae imperium nostrum ante terminabat, nunc tribus novis provinciis ipsa cingatur.* Et mox c. 13. *Ipse ille C. Marius* influentes *in Italiam Gallorum maximas copias* repressit, *non ipse ad eorum urbes sedesque penetravit.* Claudianus de Bello Getico, v. 400.

Hoc monitu pariter nascentia bella repressit.

Val. Maximus, VI, 9. 6. de Sylla. *Mithridatem compescuit, socialis belli fluctus* repressit. Illud deinde nota, *consiliis iuvenis:* nam et eo longe aptius referas *repressae*, quam *revictae.* Suetonius in Tiberio c. 37. *Reges infestos suspectosque* comminationibus *magis et* querelis, *quam vi*, repressit. Contra, quam insulsa sodes repetitio est, *Victrices revictae?* quam qui non odit, is et amatae suae polypum depereat. Sed *repressae*, inquiunt, multo minus dicit, quam par est: parum enim fuisset *reprimere* barbaros. Quid? annon satis hoc, quod repressit *iuvenis*, non dux veteranus; quod *consiliis*, non praeliis multo suorum sanguine factis: quod *diu lateque victrices catervas*, non hostem numero spernendum et prioribus damnis fractum? Atqui *revictae* multo minus dicit, imo nihil dicit omnino. Nam *revictus* nihil aliud notat, quam *refutatus, convictus;* neque umquam de bellis et praeliis, sed de calumniis, criminibus, et iudiciis usurpatur. Ovidius Fast. VI, 432. de Minerva.

Ex quo iudicio *forma* revicta *suo est.*

Gellius V, 2. *Qui, cum in culpa et maleficio* revicti *sunt, perfugiunt ad fati necessitatem*, Ita Cicero, *iudicio revinci;* Livius, *crimen revictum:* Lucretius IV, 489.

An poterunt oculos aures reprehendere? *an aures*

Tactus? an hunc porro tactum sapor arguet *oris?*
An confutabunt *nares? oculivi* revincent?

Vides, opinor, veram huius vocabuli notionem; ab Horatii certe sententia prorsus alienam. Nam quod ex Lucretio citant, I, 586.

nam si primordia rerum
Commutari aliqua possent ratione revicta:

et V, 410.

Inde cadunt vires aliqua ratione revictae:

hoc est, victae, labefactae, tentatae: id uti lubricum sane incertumque est, cum varient ibi codices manuscripti; ita quantumvis sit sincerum, tamen nonnisi a iudiciis tralatum esse videatur; ut illud de iisdem Primordiis, lib. I, 530.

Nec ratione *queunt* alia tentata *labare:*

quale illud Nostri Epist. I, 18. v. 80.

Ut penitus notum, si tentent crimina:

et proinde illud *revictae* longe infra Horatii sensum, et Drusi laudes sit existimandum.

26. *Nutrita faustis sub penetralibus*] Scholiastes Porphyrion ad locum: *Quia non potest Drusum laudare nunc, ut filium Augusti: ab eo educatum institutumque dicit.* Bene sane: verum illud demiror, cum in eo iam sit Noster, ut institutionem et disciplinam laudet familiae Augustae, asseratque paene plus *doctrinae et cultui* Drusum, quam naturae et *indoli* debuisse; quo tandem consilio *fausta penetralia* dixerit. Nullum profecto epitheton vel data opera seligere potuit magis alienum. Quorsum enim *disciplina et cultus;* si *fortunae* et *faustitati* adscribenda erant omnia? Haec quidem se mutuo subvertunt, neque in uno eodemque loco possunt consistere. Sed cave credas Horatium huius culpae affinem esse; quanquam omnes quos viderim codices scripti editique in lectione hac conspirent. Auctor enim sponsorque esse ausim, sic a poëtae manu locum profectum esse:

Sensere, quid mens rite, quid indoles
Nutrita sanctis *sub penetralibus.*

Lippus aliquis librarius iam a multis saeculis hanc labem invexit, literarum similitudine deceptus. Quippe *ſ* et *n* quam simillimas esse *f* et *u* nemo non videt: in vetustis autem membranis *ct* et *ſt*, ubi uno calami ductu scribuntur, vix inter se dignosci posse fide optima affirmare possum. Ceterum *sanctis penetralibus* nullum in omni Latio aptius vocabulum est, ubi de educatione et moribus, velut hoc in loco, agitur. Cicero Philippica II, c. 27. *O audaciam immanem! tu etiam ingredi illam domum* (Pompeii) *ausus es? tu illud* sanctissimum limen *intrare?* et mox c. 28. *Quid enim illa* domus *viderat nisi pudicum, nisi ex optimo more et* sanctissima disciplina? Iuvenalis Sat. XIV, 63.

Illud non agitas, ut sanctam filius *omni*

Aspiciat sine labe domum, *vitioque carentem?*

Columella, lib. X.

Casta fides colitur nobis, sanctique Penates.

Porcius Latro Declam. in Catilinam. *Nec Druso* sanctissimi *sui* Penates, *nec Saturnino ius sacrosanctae dignitatis auxiliatum est.* Valerius Max. VI, 5, 1. *Tempus est Iustitiae quoque* sancta penetralia *adire.* Idem II, 7, 6. *Tu, Postumi dictator, A. Postumium, quem ad generis* penetraliumque sacrorum *successionem propagandam genueras.* Idem IX, 15, 3. de domo Octaviae sororis Augusti loquens: *Ut eodem tempore* sanctissimi Penates, *et veri sanguinis memoria spoliarentur, et falsi sordida contagione inquinarentur.* Tacitus Annal. V, 1. de Livia Augusti uxore, Drusi huius matre: *sanctitate domus priscum in morem, comis ultra quam antiquis feminis probatum.* Peculiari vero ratione penetralia Augusti *sancta* vocabantur; cum quia ipsum domini cognomen *sanctum* significat, ut Glossae Philoxeni; *Augustus, ΙΕΡΟΣ, sanctus.* Ovid. Fast. I, 607.

Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes:
Hic socium summo cum Iove nomen habet.
Sancta *vocant* augusta *patres: augusta vocantur*
Templa, sacerdotum rite dicata manu.

Vides iam quam multis nominibus *sancta* dici mererentur *penetralia* domus Palatinae; tum ob sanctam disciplinam, tum ob sanctum Augusti nomen, tum ob sancta Deorum templa ibi aedificata, ut de vera huius loci restitutione vix amplius, opinor, dubitare possis.

29. *Fortes creantur fortibus et bonis*] In principe editione Veneta et maiore parte membranarum alia distinctio est:

Fortes creantur fortibus: et bonis
Est in iuvencis, est in equis patrum Virtus:

quam viri insignes Stephanus, Xylander, aliique amplectuntur. Quibus accedit fere praestantissimus Nic. Heinsius, sic reponens ex coniectura:

Fortes creantur fortibus; ut *bonis*
Est in iuvencis etc.

Multis tamen nominibus tam interpunctio illa, quam emendatio displicet. Principio enim, *fortibus et bonis* receptissima apud auctores formula nullo modo hic dividi et distrahi debet. Noster Epist. I, 9. v. 13.

Scribe tui gregis hunc, et fortem *crede* bonumque.

Gellius XV, 2. *Tamquam Plato laudes ebrietatis scripsisset, utilemque esse eam* bonis ac fortibus *viris censuisset.* Cicero Epist. Fam. III, 11. *Quae quidem, etiam in summa* bonorum ac fortium *civium copia, tueri tales viros deberet.* Ibidem V, 19. *Id quod omnes* fortes ac boni *viri facere debent.* Idem in Verrem III, 69. *Quem ego, iudices, quamvis* bonum fortemque *facile paterer evadere.* Ita Cicero alibi sexies, credo, deciesve diversis locis. Deinde et sen-

tentiae ipsi vim ac iniuriam faciunt, qui *bonis* referunt ad *iuvencis* et *equis.* Ea vero iam paucis explicanda est: quia plerosque interpretes perperam haec cepisse video. Disserit hic Noster de commodis bonae educationis. Verum est, inquit, et concedimus, Fortes et bonos sibi similes procreare: generosum equum etiam pullum generosum gignere: neque ex aquilis columbas, verum aquilas nasci: doctrina tamen et institutio naturalem indolem roborant promoventque; et quandocumque eae deficiant, quantumvis bene nata in culpas et vitia prolabuntur. Haec argumenti vis est, et orationis series: ubi iam forte per te vides in *Fortes creantur fortibus* verbum postremum casu dativo, non ablativo, proferri; et proinde activam hic significationem efficere. Non enim id vult, *Fortes non nisi a fortibus creari;* verum *Fortes parentes non nisi fortes filios creare.* Quamobrem, si sequentia sic ordinas, *Virtus patrum est in* bonis *iuvencis et in* bonis *equis;* corrumpis plane sententiam, quae aliud quid et maius designat: *Virtus* scilicet *patrum est universe et generatim in iuvencis et equis:* virtus animalis generosi numquam deficit et degenerat in sobole. Illud igitur interpretes nostros fefellit, et devios abripuit, quod passive et casu ablativo acciperent illud *Fortibus; fortes* scilicet *filios non nisi a fortibus parentibus gigni.* Hoc enim posito, recte tum et commode sequeretur illud, *Est in* bonis *iuvencis patrum virtus*, sive *boni pulli non nisi ab equis bonis generantur.* Sed hunc, ut iam diximus, sensum tum argumenti vis et series respuit, tum et sequentia prorsus refutant,

neque imbellem feroces
Progenerant aquilae columbam:

quippe eo pacto, inversis verbis dicendum fuerit,

neque imbelles ferocem
Progenerant aquilam columbae.

Verum haec, quae alicuius forte sunt subtilitatis, hactenus: nam ut sagaci et vigilanti lectori satis diximus, ita tardo aut supino nimium.

36. *Dedecorant bene nata culpae*] Diversam ab hac lectionem secuti sunt Scholiastae veteres; *indecorant,* aiunt, *id est, indecora faciunt, ac per hoc* dedecorant *significat.* Eandem et codices aliquot adhuc servant, Lambini tres, et Pulmanni unus; ex nostris Graevianus veterrimus, Galei, Bodleianus, a prima manu Magdalenensis, et pro varia lectione Battelianus. Et mihi quidem vera videtur haec scriptura; licet alibi nusquam ea vox iam reperiatur. Unde enim bonis illis Librariis subnasci potuit; nisi in exemplaribus suis ita scriptam invenissent? Certe rite et legitime formata est: ut enim a *dedecore, dedecoro;* ita ab *indecore indecoro* deduci potest. Accius in Athamante apud Nonium:

Cuiu' sit vita indecoris, *mortem effugere turpem haud convenit.*

Virgilius XII, 679.

nec me indecorem, *germana, videbis.*

qui et alibi quater eo vocabulo usus est: Claudianus in Rufinum III, 58.

At nos indecores longo *torpebimus aevo.*

Tamen vetus Enarrator Iuvenalis ad Sat. XIV, v. 1. citat in hoc Nostri loco *dedecorant:* sed et ibi consulendae erunt membranae.

60. *Ducit opes animumque ferro*] Magdalenensis noster et Bodleianus *animosque:* ita prorsus apud Virgilium Aen. II, 799.

Undique convenere animûs opibusque *parati.*

et Statium Silv. III, 1.

Macte animis opibusque, *meos imitate labores.*

Tamen plures hic et antiquiores sequimur, in quibus est *animumque;* ut Caesar de Bello Gallico VII, 76. *Omnesque* et animo et opibus *in id bellum incumberent.* Sane Noster varietatem numeri videtur studio consectatus esse, ut supra Carm. IV, 2.

et vires animumque *moresque*
Aureos educit in astra.

ubi potuit pariter *animosque;* uti sane a prima manu exhibet codex Petrensis; neque aliter Virgilius Aen. II, 617.

Ipse pater Danais animos viresque *secundas*
Sufficit.

Valerius Flaccus I, 243.

Vos quoque nunc vires animosque *adferte paternos.*

Idem IV, 621.

Sed te non animis, *nec solis* viribus *aequum.*

Maluit tamen *vires animumque*, et varietatis et Euphoniae gratia: ut Virgilius quoque Aen. IX, 717.

Hic Mars armipotens vires animumque *Latinis*
Addidit.

et ibidem 764.

Iuno vires animumque *ministrat.*

Statius Silv. I, 4.

Ipse veni, viresque *novas* animumque *ministra.*

et Theb. VIII, 522.

Tum magis atque magis vires animusque *recedunt.*

Severus in Aetna.

Tum vero, ut cuique est animus viresque, *rapina*
Tutari conantur opes.

Caesar de Bello Civ. I, 64. *Quorum aut* animus *aut* vires *videbantur sustinere non posse.* Cicero in Partit. Orat. c. 35. *Si aut* vires, *aut* animum, *aut copias, aut opes abfuisse demonstrabit.* Livius IV, 19. *A. Cornelius Cossus,* animo *ac* viribus *par.* XXIII, 17. *Ceterum Acerranis plus* animi *quam*

virium *erat.* XXIV, 8. *T. Manlium fidentem et* animo *et* viribus. Seneca Suasoria V. *Functus est et* animo *et* viribus.

65. *Merses profundo, pulchrior evenit*] In Graeviano et Regiae societatis recte *Merses:* ceteri fere nostri cum Lambini aliquot et Cruquii *Mersus;* quod nullo modo ferri potest. Oportuit enim *mersa,* non *mersus;* cum referatur ad *gens quae cremato fortis ab Ilio.* Mox v. 66. et 67. Galei codex, *proruit* et *geritque;* quorum prius etiam in veterrimo Graeviano est, posterius in Zulichemiano. Utrumque placet; ut respondeant τῷ *evenit.* Et certe hic tempus praesens, Hasdrubale iam tum victo et occiso, fortiores et praesentiores vires arguit. Denique et in v. 73.

Nil Claudiae non perficient *manus,*

praestat, opinor, cum vetustissimo omnium Blandinio, et altero inter Pulmannianos optimo, et quibusdam Lambini, reponere *perficiunt.* Gens Claudia, inquit, per omnes aetates rebus gestis clarissima, nihil non perficit, quodcumque aggreditur.

V. AD AUGUSTUM.

9. *Quem Notus invido Flatu*] Tres apud Torrentium fidelissimi, ut ait, codices *uvido* habent; quod sollemne est Noti epitheton: ut Noster alibi Epod. X.

Ionius udo *cum remugiens sinus*
Noto carinam ruperit.

Statius Silv. I, 6.

quas udo *Numidae rapuere sub* Austro.

et iterum II, 4.

Nec quas humenti *Numidae rapuere sub* Austro.

Virgil. Georg. I, 417.

et Iuppiter uvidus Austris.

Avienus in Arateis:

nam crassus desuper aër
Cornua caeca premit, Notus uvidus *aëra cogit.*

Melior tamen est recepta lectio, quam et in omnibus nostris invenimus,

quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris aequora
Dulci distinet a domo.

Uvido enim perpetuum et generale hic adiectivum esset, nihilque adderet sensui praeter poëticam dignitatem: at illud *invido* non ornat modo, sed et auget sententiam; neque de communi petitum est, sed ex ipso loci solo enascitur. Sic Hero Leandro, apud Ovidium, v. 21.

Aut mare prospiciens, odioso *concita vento*
Corripio verbis aequora paene tuis.

et ibidem, 120.

Quoque minus venias, invida *pugnat hiems.*

Statius Silv. V, 1. v. 149.

sic plena maligno
Afflantur vineta Noto: *sic alta senescit*
Imbre seges nimio: rapidae sic obvia puppi
Invidet, *et velis adnubilat* aura *secundis.*

13. *Votis, ominibusque et precibus vocat*] Turbant hic codices Manuscripti: Reginensis; *Votis omnibusque et precibus advocat.* Galeanus: *Votis omnibus et cum precibus vocat:* Ceteri fere, *Votis omnibusque et precibus vocat.* Editio Veneta 1478. *Votis omnibus atque precibus vocat.* Altera 1490. *Votis omnibus hunc et precibus vocat.* Illud *omnibus* speciosum est satis. Caesar de Bello Gall. VI, 31. *Cativulcus* omnibus precibus *detestatus Ambiorigem.* Ibidem VII, 26. *Flentesque proiectae ad pedes suorum*, omnibus precibus *petierunt.* et 78. *Cum ad munitiones accessissent, flentes*, omnibus precibus *orabant.* Seneca Oedip. V, 205.

Adest petitus omnibus votis *Creon.*

Quintilianus Declam. VI. *Et, ut cupiditas fecerat blandum, obsecravit* omnibus precibus. Cicero Caesari, in Epist. ad Atticum IX, 11. *Quamobrem a te peto, vel potius* omnibus precibus *oro et obtestor.* Idem pro Cn. Plancio c. 10. *Quod Marium linquentem terram eam, quam servaverat, lacrimis* votisque omnibus *prosecuti sunt:* ubi tamen doctissimus et mihi, dum vixit, amicissimus Graevius ὁ μακαρίτης ex membranis Erfurtensibus edidit, *terram, quam servaverat,* votis, ominibus, lacrimisque *prosecuti sunt.* Recte hoc et pro solito suo iudicio vir celeberrimus. Quin et in Nostro sola illa sana est lectio, quae nunc ubique fere obtinet, et ex Acrone, codice Leidensi et aliis stabilitur:

Votis ominibusque *et precibus vocat:*

Livius Lib. I. in Praefatione. *Cum bonis potius* ominibus, votisque, *et* precationibus *Deorum Dearumque (si ut poëtis, nobis quoque mos esset) libentius inciperemus.* Ausonius Epist. XXIV. ex manifesta Nostri imitatione,

Accurre, ô nostrum decus, ô mea maxima cura,
Votis, ominibusque *bonis,* precibusque *vocatus*
Adpropera.

18. *Nutrit rura Ceres*] Vide modo totum distichon:

Tutus bos etenim rura *perambulat:*
Nutrit rura *Ceres, almaque Faustitas.*

et deinde tecum cogita, ecquam gratiam et venerem habeat ista repetitio. Mihi quidem *rura rura* rus merum et librariorum stuporem sapere videtur: quod et censuit excellente vir ingenio Tanaquillus Faber; et proinde priorem versum sic voluit refingere:

Tutus bos etenim prata *perambulat.*

Et ne dubium quidem est, quin, si ita libitum fuerit, sic scribere potuerit Noster, ut Carm. III, 18.

Festus in pratis *vacat otioso*

Cum bove *pagus*.

Seneca Herc. Fur. 141.

Ludit prato *liber aperto*
Nondum rupta fronte iuvencus.

Verum ut in vitio detegendo sagax, ita in medicina facienda infelix fuit Tanaquillus: sanus enim et sincerus est prior versiculus; neque incrustatione est opus. In posteriore illo latet ulcus,

Nutrit rura Ceres almaque Faustitas:

Quid enim, amabo, est *nutrire rura? Rura* sunt arva, prata, campi, saltus, etc. pro varia terrarum forma et situ. Quis vero mortalium *nutriri* dixit res eiusmodi? Nihil *nutriri* dicitur, ne per metaphoram quidem, nisi quod augeri et incrementum capere potest, ut *arbores, segetes, fructus;* ut *odium, amor, bellum, incendium,* et id genus alia. Qui malum igitur Ceres *rura nutrire* poterit? an illa rus exiguum aut modicum reddet ingens, quale milvus pervolare nequeat? Quod si rura ipsa non *crescunt,* neque proinde *nutriuntur.* Quid multa? numquam ab Horatio hoc profectum est, neque a quoquam veterum; sed a caecutientibus librariis. Olim enim turbatum fuisse in hoc loco codex Graevii indicio est, in quo hodie sic habetur,

Nutrit...ra Ceres,

et superne scriptum est alia manu *ru.* Illud vero ingenue monendum est (ne lector plus aequo fortasse faveat coniecturae nostrae) unicam modo literam erasam esse, ut ex spatiolo constat: adeo ut a primo forte exaratum fuerit *nutritura.* Sed utcumque hoc sit; vix dubito, quin sic locus exierit ab Horatii manu:

Tutus bos etenim rura *perambulat:*
Nutrit farra *Ceres, almaque Faustitas.*

Omnia enim mirifice conveniunt, sive ad scripturam respicias, seu ad sententiam. Recte enim dixeris, *nutrit farra,* ut Ovidius Fast. IV, 913. Robiginem alloquens.

Tu sata *sideribus caeli* nutrita *secundis*
Crescere, dum fiant falcibus apta, sinas.

sic et *grandia farra:* quae autem grandescunt, *nutriuntur:* Servius ad Georg. I, 101. *carmen rusticorum antiquum* memorat.

Hiberno pulvere, verno luto, grandia farra,
Camille, metes.

Idem habes apud Macrobium Saturn. V, 20. Contra *vegrandia farra* sunt parva et exigua. Ovid. Fast. III, 445.

Nunc vocor ad nomen: vegrandia farra *colonae,*
Quae male creverunt; vescaque parva vocant.

Recte itidem *Nutrit farra Ceres:* ea enim sub Cereris tutela sunt. Ovid. Fast. I, 672.

Placentur matres frugum Tellusque Ceresque
Farre *suo, gravidae visceribusque suis.*

et mox v. 679. easdem sic alloquitur,

Vos date perpetuos teneris sementibus Auctus.

et ibidem II, 519.

Farra *tamen veteres iaciebant*, farra *metebant:*
Primitias Cereri farra *resecta dabant.*

Atque inde explicandum est illud, *almaque Faustitas;* quod nove protulit Horatius, neque alibi hodie reperitur. *Faustitas* enim est *prosperitas*, et ad fruges sive *farra*, non ad *rura*, referri debet; ut ipse carmine sequenti,

Rite crescentem face Noctilucam,
Prosperam frugum.

Contra, in vulgato illo, *Nutrit rura Ceres*, etiamsi bene Latine dici possent *rura nutriri*, non enim illa omnem *ruris* proventum nutrit et tuetur; non vites, non olivas, non poma; sed farra tantum et fruges: ut de vera huius loci emendatione vix ambigendum esse videatur.

31. *Hinc ad vina redit laetus*] Veteres quidem editiones habent *redit;* idque locum semel possessum sola Interpretum verecundia tenuit. Vetustissimi enim nostri Graevianus et Reginensis cum Bodleiano, et Lambini quibusdam, et ex Pulmannianis optimo,

Hinc ad vina venit.

Quod et altero suavius est, et tutius ab exceptione. Nam qui *redit ad vina* iam tum antea vino se invitasse videatur. At hic venit siccus sobriusque ab opere rustico.

37. *Longas o utinam, dux bone, ferias*] Iidem Codices optimae notae Graevianus et Reginensis, cum duobus Bersmanni, et Vigorniensi nostro sequioris aetatis,

Longas o utinam, rex *bone, ferias.*

quod fortasse non contemnendum. Iam enim praecesserat *dux bone*, versu quinto:

Lucem redde tuae, dux bone, *patriae:*

neque satis scio an decenter et sine omni fastidio hic repeti possit. Quorsum autem tum maxime *dux bonus* dicatur, cum *longas ferias* praestet: quando illud ad bellicam laudem, hoc ad pacem atque otium pertinet? Scimus quidem Augustum, ut et sequentes Imperatores, Regium nomen aversatum esse: at hic non tam potentiae, quam familiaritatis appellatio erit; ut Epist. I, 7. etiam Maecenatem *regem* vocat,

rexque *paterque*
Audisti coram; nec verbo parcius absens;

ubi *Rex* est patronus, potens amicus. Porro *Rex bone*, nota formula est, et aliis usitata. Virgil. Aen. XI, 344. de Latino.

Rem nulli obscuram, nostrae nec vocis egentem
Consulis, o bone rex.

Statius Theb. II, 460. de Eteocle.

ast horum miseret, quos sanguine viles

Proiicis excidio, bone rex.

Quamobrem de hoc loco ampliandum esse existimo, dum vetustiores codices hinc illinc eruantur.

VI. AD APOLLINEM.

17. *Sed palam captis gravis*] Editiones Italae veteres *captis;* at Germanica Loscheri *captos:* quorum illud iam vulgo obtinuit; sed neutrum placet. Sive enim *gravis* absolute, sive *gravis captis*, hoc est, iratus, infestus, elegeris: vix mediocris poëtae famam impleveris. Mire variant hic membranae; Reginenses cum aliis *captis;* Petrenses pro varia lectione *captos;* a Regiae societatis codice vox illa, quaecumque fuerit, exulat; ut et a Graeviano, ubi tamen superne adscriptum est *captis.* Et sane suspicio est iam olim vocabulum dissyllabum ex versu excidisse; et pro vario sequentium librariorum captu variis modis substitutum esse. Nam Magdalenensis et Bodleiani duo, cum Lambini aliquot et uno Torrentii, *victor:* quod admitti forte mereretur, vel ob locum Virgilii Georg. III, 83.

dum gravis *aut hos,*
Aut hos versa fuga victor *dare terga subegit:*

cui non absimile est illud Accii in Philocteta:

Gravis *Dardaniis gentibus* ultor *Laërtiade.*

nisi iam supra habuissemus, *Et Troiae prope* victor *altae;* et mox, ex plurimorum quidem codicum lectione, *Ni tuis victus.* Galeanus vero Noster habet, *raptor;* ut Plautus Epidico Act. II, Sc. 2.

Auro opulentus, magnus miles, Rhodius, raptor *hostium.*

et Virgil. Aen. II, 374.

alii rapiunt *incensa feruntque*
Pergama.

sed versu secundo vox eadem tum recurret, *Tityosque raptor.*

19. *Etiam latentes Matris in alvo*] Ita iam passim circumfertur post Lambinum, et Cruquium, qui sic in suis ediderunt, dissimulata veterum codicum scriptura: quorum plerique cum omnibus antiquitus impressis *latentem* habent. Ita Torrentius, Pulmannus Bersmannusque in suis invenerunt: ita ipse in Graeviano, Leidensi, Zulich. Magd. Petrensi, Galei, Vigorn. Quidni itaque recipiatur? pronum enim fuit librariis pluralem hic ex singulari facere, quia praecesserat *nescios fari pueros:* contra ex plurali singularem facere et varietatis gratiam captare supra eorum captum erat. Expressit autem Noster Homeri locum Iliad. Z. v. 58.

μηδ᾽ ONTINA γαστέρι μήτηρ
Κοῦρον ἐόντα φέροι, μηδ᾽ ΟΣ φύγοι· ἀλλ᾽ ἅμα ΠΑΝΤΕΣ
Ἰλίου ἐξαπολοίατ᾽, ἀκήδεστοι καὶ ἄθαπτοι.

Ceterum nunc Torrentii, et Pulmanni alter *iacentem;* sed

bene habet vox recepta. Seneca Epist. CXXIV. *Siquis diceret illum in materno utero* latentem, *tenerum et imperfectum et informem.* et paullo post, *Qui maternorum viscerum* latens *onus est.* Tacitus Hist. II, 13. *Cum per cruciatus interrogarent, ubi filium occuleret; illa uterum ostendens,* latere *respondit.*

21. *Ni tuis victus*] Sine membranarum ope nemo hanc lectionem in dubium vocaverit: *vocibus* enim sive *precibus victus* passim occurrit. Livius XXIII, 8. *Victus patris precibus lacrimisque.* et XLII, 22. *Praetor Popilliae familiae precibus victus.* Tacitus Annal. IV, 57. *Augustus precibus uxoris evictus.* Noster Epod. ult.

Castor
Fraterque magni Castoris victi prece.

Sed Blandiniae membranae Cruquii, omnium antiquissimae, suggerunt *flexus:*

Ni tuis flexus *Venerisque gratae*
Vocibus Divum pater adnuisset.

Valerius Flaccus III, 615.

Ergo animum flexus dictis *instantis,*

Virgil. Georg. IV, 399.

Nam sine vi non ulla dabit praecepta, neque illum
Orando flectes.

ubi codex Mediceus apud Pierium, *Orando vinces;* ut Nostri hic habent *victus.* Ovidius Epist. Helenae.

His ego blanditiis, si peccatura fuissem,
Flecterer.

Utram igitur lectionem praeferemus; cum utraque proba sit? Mihi quidem *flexus* arridet magis, cum ob venerandam Blandinii codicis auctoritatem, tum ob vocem, quae sequitur, *Adnuisset.* Qui enim *adnuit*, eo ipso *flectitur;* et venuste continuatur metaphora. Quid quod Ovidius hunc ipsum locum videtur imitatus, Art. Amat. I, 441.

Hectora donavit Priamo prece motus Achilles;
Flectitur *iratus* voce *rogante Deus.*

et Corippus Africanus lib. I.

Vocibus *his* flexus *cessit.*

25. *Doctor argutae fidicen Thaliae*] Apollo *doctor* est Musarum et Poëtarum: quis negat? Lucanus in Panegyrico:

Sive chelyn digitis et eburno verbere pulsas,
Dulcis Apollinea sequitur testudine cantus:
Et te credibile est Phoebo didicisse magistro.

Quin et Musae Poëtaeque *arguti* sunt, ut graecis *Μοῦσαι λιγεῖαι:* Noster Epist. II, 2. v. 90.

Qui minus argutos *vexat furor iste poëtas?*

Martialis Epigr. VI, 34.

Nolo quot arguto *dedit exorata* Catullo
Lesbia.

et VIII, 73.

Fama est arguti *Nemesis formosa* Tibulli.

Bene itaque habent *Doctor Argutae*, neque temere sunt de loco movenda, quem a primis Typographiae initiis in editionibus cunctis possederunt. Manuscripti tamen hic variant. In tribus suis invenit Torrentius: *ductor Argivae*, atque equidem *ductor* ipse quoque reperi in Reginensi et Vigorniensi; *Argivae* autem Leidensis et Graevianus in margine exhibent pro varia lectione. Unde quadruplicem iam habemus scripturae differentiam,

Doctor argutae
Ductor argutae
Doctor Argivae
Ductor Argivae
} *fidicen Thaliae.*

Quaenam autem ex his quattuor una vera et sincera sit, coniectando assequi, res lubrica est et aleae plena. Placuit optimo Torrentio, quam ex libris suis protulit, *Ductor Argivae.* Et *ductor* quidem *Thaliae*, ut erudite ipse explicat, erit *Apollo ΜΟΥΣΑΓΕΤΗΣ Musarum ductor*, quod Phoebi cognomen apud Graecos notissimum est. Et sic Euripidi in Medea v. 425. Phoebus est *ductor carminum*,

Φοῖβος *ΑΓΗΤΩΡ ΜΕΛΕΩΝ.*

Id tamen non nihil officit huic lectioni, quod continuo iam praecesserat,

potiore ductos *Alite muros.*

Ductos enim et *ductor* sic proxime posita ingratum quiddam sonant, ut et bene animadvertit Dacierius. *Doctor* itaque, si cui ea vox magis arridet, eadem prorsus notione substitui potest. Quippe *Μουσαγέτης* verti poterit *Doctor Musarum;* ut *χοραγὸς* sive *ἡγεμὼν χοροῦ*, *dux chori* est quidem qui *χοροδιδάσκαλος chori doctor et magister.* Hesychius: *Χοραγὸς, διδάσκαλος, ἔξαρχος.* Pollux IX, 5. *Ἐκάλουν δὲ διδασκαλεῖον καὶ χορὸν·* (lege *χορήγιον*) *ὁπότε καὶ τὸν διδάσκαλον, χορηγὸν· καὶ τὸ διδάσκειν, χορηγεῖν.* Quod ad *Argivae* attinet, id sane mirifice placet; et *Argivae Thaliae* perinde fuerit, ac si *Graecae Musae* dixisset: ut Carm. II, 16.

Spiritum Graiae *tenuem* Camenae.

IV, 8.

Calabrae Pierides:

IV, 9.

Ceae Camenae.

Ovidius Trist. II.

Praecepit Lyrici Teïa musa *senis.*

Martialis XII, 94.

Fila lyrae movi Calabris *exculta* Camenis.

Ausonius Epist. XII.

ΕΛΛΑΔΙΚΗΣ μετέχων ΜΟΥΣΗΣ Latiaeque Camenae.

Virgilius Eclog. VI.

Nostra nec erubuit silvas habitare Thalia:

ubi Servius, *Nostra*, id est, *Romana*. Atque his iam constitutis, vide quam pulchra et venusta sententia effulgeat.

Doctor Argivae *fidicen* Thaliae,
Phoebe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniae *defende decus* Camenae,
Levis Agyieu.

Tu, inquit, qui *Alcaeum et Sapphonem* tuo numine afflatos divina olim carmina pangere docuisti, mihi quoque, qui in *Daunia* natus primus Italorum illos imitatus sum, eundem iam spiritum et artem et honorem imperti. Porro sub *Argivorum* nomine omnes Graecos, atque adeo *Lesbios*, comprehendi posse, facile ex multis poëtarum locis probaveris. Virgil. Aen. I, 44.

Pallasne exurere classem Argivûm?

et II, 254.

Et iam Argiva *phalanx instructis navibus ibat.*

Propert. II, 19.

Vidistis quandam Argiva *prodire figura,*
Vidistis nostras: utraque forma sapit.

Martial. IV, 55.

Argivas *generatus inter urbes,*
Thebas carmine cantet et Mycenas — —
Nos Celtis genitos et ex Iberis
Nostrae nomina duriora terrae
Grato non pudeat referre versu.

ubi *Argivi* clare designant Graecos quoscumque; et proinde *Argiva Thalia* eadem erit ac *Graeca;* et ex opposito respondebit *Camenae Dauniae* sive *Romanae.*

VII. AD TORQUATUM.

7. *Et almum Quae rapit hora diem*] Duo Torrentiani *album;* et similiter Franekeranus: et Graevianus pro varia lectione. Sed *dies albus* esset *hilaris*, *laetus*, *faustus*, ut Graecis *Λευκὴ ἡμέρα, ἡδεῖα καὶ ἀγαθή.* Quod ad Horatii mentem nihil facit: non enim quaelibet *hora* diem hilarem et candidum solem vehit. Silius Italicus lib. XV.

Sed current albusque dies, *horaeque serenae,*
Et molli dabitur victu sperare senectam.

Quare retinendum est cum editis *Almum*, perpetuum *Diei* epitheton. Virgil. Eclog. VIII.

Nascere, praeque diem *veniens age, Lucifer,* almum.

et Aen. V, 64.

si nova diem *mortalibus* almum
Aurora extulerit.

Boëtius in Consol. IV, 6.

Vesper seras nunciat umbras,
Revehitque diem *Lucifer* almum.

Ceterum Vigorniensis noster absurde *pelum* pro *diem* ingerit.

15. *Quo pius Aeneas*] Ita iam in editis ubique circumfertur: verum aliud suggerit melior pars membranarum. Codex antiquissimus Blandinius, *Quo* pater *Aeneas:* atque ita nostri Reginensis, Battelianus, Magdalenensis, Bodleiani duo, et a prima manu Graevianus; neque aliter unus Torrentii et Lambini aliquot. Quod vel ob solam Blandinii auctoritatem reducendum est. Et sane *pater Aeneas* vicies aut amplius apud Virgilium occurrit: idque ex more, quia Pater erat gentis Romanae, unde Aeneadae vocabantur. Ennius Annal. I.

Te nunc sancta precor Venus et genetrix
Patris nostri.

Neque vero opus est, ut *pius* ideo assumatur, quo ostendat nec *pietatem* neque *divitias* adversus mortem valere. Eandem enim sententiam sine ullo epitheto posuit Epist. I, 6. v. 27.

Ire tamen restat, Numa quo devenit et Ancus.

Illud vero de *pietate* mox habemus versu 23.

Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.

Quod et ipsum maximo est argumento, reiiciendum esse τὸ *pius;* ne in tam brevi carmine bis eadem sententia putide repetatur. Quin et illud demiror, quo nomine sive Tullum sive Ancum *divitem* appellaverit: quando uterque scriptoribus aliis inter antiquae paupertatis exempla memoretur. Iuvenalis Sat. V, v. 57. de puero formoso:

Flos Asiae ante ipsum, pretio maiore paratus,
Quam fuit et Tulli census *pugnacis, et* Anci.

Claudianus de Bello Gildonico v. 110.

Ipsa nocet moles, utinam remeare liceret
Ad veteres fines, et moenia pauperis Anci.

Cur igitur hic *dives* sit, sane nequeo coniicere: nisi forte librariorum facinus est, et sic a primo erat scriptum,

Quo pater *Aeneas, quo Tullus,* pauper *et Ancus.*

16. *Pulvis et umbra sumus*] Battelianus noster,

Pulvis et ossa *sumus.*

ut Ausonius Epitaph. XXXVIII.

Mutus in aeternum sum cinis, ossa, *nihil.*

Idem tamen Epitaph. XVII. lectionem receptam confirmat, manifesta imitatione:

Nastes Amphimachusque Nomionis inclyta proles,
Ductores quondam, pulvis et umbra sumus.

19. *Cuncta manus avidas*] Meo quidem indicio suavior esset compositio, si sic legeretur,

Cuncta manus avidi *fugient heredis, amico*
Quae dederis animo.

Ita Sat. II, 3. v. 151.

Ni tua custodis, avidus *iam haec auferet* heres.

Sed membranae, quarum adhuc notitia est, repugnant: aliae sunt e tenebris eruendae.

VIII. AD CENSORINUM.

9. *Non tibi talium*] Blandinius antiquissimus cum Graeviano nostro, Reginensi, et melioribus aliis, *nec.* Quod etsi leve est, non ideo tamen neglegendum.

12. *Pretium dicere muneri*] Editio Veneta *muneri*, Germanica Loscheri *muneris.* Inde in sequentibus pro vario Interpretum iudicio nunc hoc, nunc illud obtinuit et adhuc obtinet. Sed melioris notae Codices, in quibus Leidensis noster et Graevianus cum aliis *muneri;* atque id sine dubio rectius. *Pretium dicere muneri*, i. e. *statuere, ponere.* Terent. Prolog. Hecyrae.

Si numquam avare pretium statui arti *meae.*

Seneca Epist. 87. *Quis pleno* saeculo *ullum* pretium ponit, *nisi quod pecuniae in eo conditae numerus effecit?* Sic dicere *alicui diem, nomen, mulctam* etc.

17. *Non incendia Carthaginis*] Omnino meretur hic locus, vel ipsius Horatii causa, cuius honos et doctrina hic maxime periclitantur, diligenter expendi:

Non celeres fugae
Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae;
Non incendia Carthaginis impiae,
Eius qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes, quam Calabrae Pierides.

ubi, ut hodie quidem exhibent omnes ubique codices, hoc clare dicitur, *Non Hannibal ex Italia fugatus, et retro in Libyam pulsus, non Carthago incensa, clarius indicant laudes Scipionis Africani, quam Musa Ennii Calabri, qui belli Punici historiam versibus condidit.* In quibus horribilis sane hallucinatio est, quae vix in ullum hominem de media plebe cadere potuit. Primo enim *Hannibalis fugam* et *Carthaginis incendium* uni et eidem Scipioni adscribit. Atqui Hannibalem ex Italia retraxit P. Cornelius P. F. Scipio, anno ab Urbe condita DL; idemque diem suum obiit circa annum DLXVI. Carthaginem vero incendit P. Cornelius Scipio Aemilianus, filius quidem L. Paulli Aemilii naturalis, nepos vero superioris Scipionis adoptivus, A. U. C. DCVII, plus annis XL ab alterius obitu. Deinde Ennium innuit in poëmate suo Carthaginis incendium attigisse; cum Ennius A. U. C. DLXXXIV. mortuus sit, neque Annales suos ultra annum DLXVII. deduxerit. Quid cum illo facias, qui talia portenta admittit; qui avum a nepote, Punicum bellum secundum a tertio nescit distinguere; qui dimidii saeculi intervallum susque deque habet? Tamen haec dissimulant plerique Interpretes, prae verecundia magis, ut crediderim, quam ignorantia: Chabotius Dacieriusque ingenue et aperte culpam arguunt; in eo tantum iniurii, quod Horatio ipsi crimen impingant, non librariis potius omnia contaminantibus. Quid enim?

an ille, re fere recente, tum id ignoraverit, quod hodie decimo et septimo post saeculo pueri decennes sciunt? Fidem hominum appellamus: apage tam vesanam suspicionem: numquam hoc, o Flacce, de te credemus; *Ἄλλοις ἐπ' ἐσθλοῖς τόνδ' ἀποθήσεις ψόγον.* Quid enim vultis, o boni? nullumne habuit amicorum (recitare enim iis sua omnia ante editionem solebat) qui tam conspicuum errorem tollere posset aut vellet? qui tam reconditum arcanum proderet, duos fuisse Scipiones, cognomine Africanos? O rem ridiculam? sed interea quid fiet, dices: quo tandem pacto Venusinum tuum ex crimine evolves? Ego vero cum prisco Catone *Carthaginem delendam esse* censeo; et spurio illo versu abolito, sic ceteros continuandos esse,

nec celeres fugae,
Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae,
Eius qui domita nomen ab Africa.

Agnosco enim versum Monachalis plane genii et coloris. Praeter enim *ἀνιστορησίας* crimen, cuius iam eum damnavimus, peccat insuper adversus carminis mensuram et modulationem. Quippe metri huius indoles et artificium requirit, ut syllaba ultima Choriambi, in qua caesura et pausa fit, vocem terminet: ut,

Dona | rem pateras | grataque commodus
Censo | rine meis | aera sodalibus.

Numquam ne semel quidem (sciens hoc affirmo) discessit ab hac regula Noster, in versu Asclepiadeo. Captum itaque tenemus tenebrionem, qui modorum et artis imperitus caesuram in media voce constituit,

Non in | cendia Car | thaginis impiae:

quod quale sit flagitium, ii demum animadvertent, qui aurem habent, et quibus olim nascentibus propitia Melpomene adfuit. Aliter autem se res habet (nequis forte hic erret ignarus) in versu proxime antecedente,

Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae.

Non enim (ut prima fronte videri possit) mediam ibi vocem diffindit caesura. Quippe M litera cum vocali sua reiicitur, et perinde est ac si sic scriberetur,

Reiec | taeque retrors | Hannibalis minae:

cuiusmodi in toto opere sunt hi duntaxat, qui sequuntur, I, 21.

Hic bellum lacrimos | um hic miseram famem.

24.

Auditam moderer | e arboribus fidem.

III, 24.

Pravi sunt element | a et tenerae nimis.

30.

Exegi monument | um aere perennius.
Vitabis Libitin | am usque ego postera.
Regnavit populor | um ex humili potens.

IV, 5.

Mos et lex maculos | um edomuit nefas.

Aliter porro res se habet in unico illo versiculo, Carm. II, 12.

Dum flagrantia de | torquet ad oscula:

ubi caesura in mediam vocem incidere cuipiam videatur. Cuius licentiae arcanam rationem, ne forte eandem veniam *Carthagini* dandam existimes, iam tibi aperiam. Dico igitur praepositionem *De* quasi separari a verbo *Torquet:* quippe quae non nativa vocabuli eius pars sit, sed adventitia et externa. Sine iniuria itaque divelli poterit per caesuram, et non incommode pausam sustinere. Quod et alio exemplo tibi confirmabo in versu Alcaico, qui Choriambi accessione ex Asclepiadeo nascitur; ut

Nullam | Vare sacra | vite prius | severis arborem.

Cum enim et huius metri suavitas in eo maxime consistat, ut bini illi Choriambi semper desinant in voce integra, ut iam vidisti; idque ubique diligenter caverit Flaccus (Graeci enim hic neglegentiores erant) in uno duntaxat versiculo praepositionem a suo verbo dissolvere ausus est,

Arca | nique fides | prodiga per | lucidior vitro.

Eandem itaque veniam et speravit et impetravit hic in *Perlucidior*, quam illic in *Detorquet;* ut praepositio scilicet caesuram sustineat, tamquam a verbo divisa. Id quod frustra, opinor, expectasset; si invita Lyra et non sine aurium vulnere illud absonum concinuisset,

Non incendia Car | thaginis impiae.

Nullis enim fidiculis divelli potest ea syllaba; utpote non extrinsecus adducta, sed inhaerens et insita: et proinde ad pausam sustinendam inepta plane et inhabilis. Habeat itaque suum sibi Falsarius, et historiae et artis ignarissimus; neque candidis stellis maculam inspergat: quem si omnibus vestigiis indagare et comprendere conati sumus; eruditus lector vel ipsius Horatii causa, cuius res hic agitur, votis suis favebit.

IX. AD LOLLIUM.

29. *Paullum sepultae distat inertiae Celata virtus*] Ego vero vix satis capio, quid sibi velit aut quomodo sententiam iuvet illud *Sepultae:* immo vereor, ne officiat magis quam prosit. Et inde opinor est, quod Scholiastae veteres sic enarrant, *Non laudata virtus similis est inertiae;* sin autem *sepultae* addidero, continuo sententiae caligo nescio quae oboritur. Quid enim vis? an *sepultae* erit, ut vulgo interpretantur, extinctae, oblivione obrutae? Atqui celata virtus haud magis a viva et vigente inertia distat, quam ab extincta: quippe *virtus celata* habet speciem *inertiae patentis:* sicut inertia bene dissimulata habere possit larvam virtutis. Et ut illud addam; *inertia sepultus* recte

quidem dici de ignavo homine et desidioso: verum ipsam *inertiam sepelire* erit hominis se erigentis et ad bonam frugem evigilantis. Ita *Somno vinoque sepultus* scimus quid velit: at ipsum *somnum sepelire* perinde est ac abigere, excutere. Plaut. Most. V, 3. v. 1.

Ubi somnum sepelivi *omnem et obdormivi crapulam.*

Ergo hoc ad exemplum *sepulta inertia* valebit idem ac *excussa, depulsa;* quod loco huic alienum et prorsus contrarium est. Vide igitur, an levi immutatione sanior sic exeat versus:

Paullum sepultae distat inertia
Celata virtus.

Ubi ordo est: *Virtus inertiâ* poëtarum, scriptorum, testium *celata, paullum distat* virtuti *sepultae.* Atque hoc pacto novum sibi colorem sententia inducit, totique orationi, ni fallor, magis accommodatum. *Vixere*, inquit, *multi fortes ante bellum Troianum: sed ignoti iacent et longa nocte urgentur,* eorumque *virtus* aeterna oblivione *sepulta* est, *quia vate sacro carent.* Quin et viva *virtus inertiâ* et neglegentia scriptorum *celata paullum distat sepultae.* Quare ne *tot tuos labores* similis olim *carpat oblivio*, *non silebo* etc. *Inertia celata* ut Quintilianus Instit I, 1. *Scidit deinde se studium*, et inertia factum *est, ut artes esse plures viderentur.* Terentius Prol. Adelph.

Furtumne factum existimetis, an locum
Reprehensum, qui praeteritus neglegentia *'st.*

Ita passim apud Classicos, ut et Iurisconsultos.

31. *Chartis inornatum sileri*] Editiones veteres, Venetae duae et Loscheri, sic locum hunc exhibent,

non ego te meis
Chartis inornatum silebo,
Totve tuos patiar labores
Impune, Lolli, carpere lividas
Obliviones.

Postea substituebat nescio quis *sileri*, atque id iam plerasque editiones occupat. Ab utraque parte stant codices manuscripti. Graevianus noster, Zulich. Vigorn. Colbertinus, et a prima manu Magdalenensis, *sileri.* Contra, praeter plures Lambini (quem immerito hic mendacii postulat bonus Torrentius) et Pulmanni Canterique aliquot, *silebo* praeferunt Leidensis noster, Reginensis, Battelianus, Petrensis, Regiae Societatis, Bodleianus, et Galeanus a manu prima. Cum itaque hinc et hinc aequis stent viribus testimonia; restat, ut quid ipsa res et ratio dictet, examinemus. Quod ad *silebo* attinet, nihil est quod vel morosissimus in eo culpet: sententia recte procedit, dictio poëtis aliis et Flacco ipsi satis cognita; Carm. I, 12.

neque te silebo,
Liber.

Ovid. Fast. III, 55.

Non ego te *tantae nutrix Laurentia gentis,*
Nec taceam *vestras, Faustule pauper, opes.*

Valerius Flac. VI, 135.

Non ego, *sanguineis gestantem tympana bellis*
Thyrsageten, cinctumque vagis post terga silebo
Pellibus.

Virgil. X, 793.

Non *equidem nec* te, *iuvenis memorande,* silebo.

Quod si *sileri* reponis, ut constructio sit, *Non ego patiar te sileri inornatum meis chartis;* vide modo, quam inficetus et ineptus sensus enascitur. *Non patiar*, inquit, *te sileri* meis *chartis.* Quorsum, amabo, illud *patiar?* quid tantopere laborandum erat? Quasi vero *Lollius* interdixerit Flacco, ne quid de se scriberet: aut quasi *Chartae eius* invitae et reluctantes gesta Lollii referrent. Si illud modo dixisset, *Non patiar te chartis sileri;* ut mox dicit, *Non patiar tuos labores oblivione carpi;* recte promisisset se Lollii laudes scripturum, aliorum poëtarum neglegentia praeteritas. Nunc cum additum sit, *meis chartis;* illud vero significaret, se, repugnante et vetante vel Lollio, vel alio quopiam, id aggressurum esse. Quod cum absurdum sit et a vero abhorreat, apparet illa *patiar* et *meis* una consistere non posse. Revocanda igitur est altera lectio *silebo;* ut quem in primis editionibus locum habuit, etiam in novissimis consequatur.

39. *Consulque non unius anni*] Locus hic perdifficilis est, et varia hominum iudicia expertus. *Est tibi*, inquit, *animus*, *avarae fraudis* vindex, *non unius anni* consul, *bonus atque fidus* iudex, *qui reiicit nocentium dona* alto vultu, *et per obstantes catervas* victor. Haec omnia in periodi huius cursu de Lollii *animo* praedicantur: quorum praesertim illa, *animus Consul*, *cum alto vultu*, celeberrimis viris Fabro, et Dacierio κακόζηλα et male affectata videntur, neque ullam iustam excusationem habere posse. Videamus tamen, cum bona eorum venia, siquid contra pro Horatio dici possit. Et imprimis observandum, optimos quosque scriptores non aliter interdum de animo, quam de persona quapiam loqui: qualia illa sunt, *Animus contemtor:* ut apud Sallustium in Bello Iugurth. c. 64. *Tamen inerat* contemtor animus, *et superbia*, *commune nobilitatis malum.* Virgil. Aen. IX, 205.

Est hic, est animus *lucis* contemtor, *et istum*
Qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem.

et Senecam Epist. XXIV. *Cato generosum illum* contemtoremque *omnis potentiae* spiritum *non emisit, sed eiecit.* Animus *victor:* plane ut hic apud Nostrum, Seneca Consol. ad Helviam c. 11. *Ut pudeat* animum, *tot miseriarum* victorem, *aegre ferre unum vulnus in corpore tam cicatri-*

coso. Et ad Marciam c. XXIII. *Cum videres* victorem *omnium voluptatum* animum, *emendatum*, *carentem vitio.* Sulpicius Severus Epist. III. *Est tamen* animus victor *annorum*, *et cedere nescius senectuti.* Boëtius Praefat. in Arithmet. *Attuli non ignava opum pondera*, *quibus ad meritum nihil vilius*, *cum ea sibi* victor animus *calcata subiecit.* Animus *rector*, et *rex*, et *dominus.* Seneca de Beneficiis I, 16. *Refert, quo ille* rector (animus) *impellat, a quo forma datur rebus.* Ibidem V, 25. *Paucis* animus *sui* rector *optimus: proximi sunt*, *qui admoniti in viam redeunt.* Idem Epist. CXIV. *Rex noster est* animus, *hoc incolumi*, *cetera manent in officio.* Idem Nat. Quaest. VII, 24. *Quid tamen sit* animus *ille*, rector dominusque *nostri*, *non magis tibi quisquam expediet, quam ubi sit.* Animus *liberator.* Livius I, 56. *Ut sub eius obtentu cognominis*, liberator *ille populi Rom.* animus (Iunius Brutus) *latens opperiretur tempora sua.* Animus *aestimator*, *deprecator.* Seneca de Ira III, 5. *At ille ingens* animus *et verus* aestimator *sui*; *non vindicat iniuriam, quia non sentit.* Ibidem 28. *Ubique enim caussae irarum supersunt*, *nisi* deprecator animus *accessit.* Animus *contemplator, admirator*, *corruptor.* Seneca Consol. ad Helviam c. VIII. Animus contemplator admiratorque *mundi, pars eius magnificentissima.* Tacitus Annal. III, 54. *Corruptus simul et* corruptor, *aeger ac flagrans* animus. Animus *carnifex*, *proscriptor.* Plinius Hist. Nat. VII, 7. *His principiis nascuntur tyranni*, *his* carnifex animus. Ibidem 12. *Ut ille* proscriptor animus, *modo et contumelia furens* (M. Antonius) *non aliud in censu magis ex fortuna sua duceret.* Animus *adulter.* Alcimus Avitus, ad Sororem:

nec castam dicere carnem
Iure potest, animus *quem si corrumpat* adulter.

Animus *speculator, censor*: Seneca de Ira III, 36. *Cum aut laudatus est* animus, *aut admonitus*, *et* speculator *sui* censorque *secretus cognoscit de moribus suis.* Salvianus contra Avaritiam lib. I. *Sed fatiscente iam corpore*, *ubi exercebit districtionis officium* censor animus? Atque his, ut vides, titulis, ceu personam quandam, *animum* signarunt, etiam in oratione soluta: quantillum autem hi distant ab illo Horatii? Si animus *Proscriptor, Carnifex, Censor* recte appellatur; quidni et *Consul?* Credo equidem, si haec exempla ad manum habuissent doctissimi socer generque, parcius paullo et verecundius acturos fuisse. Nam quod exclamant, *Quid tandem illud est*, *Animus* tuus reiecit *alto vultu* dona nocentium? sane nihil est, ut ait ille, quin male narrando possit depravari. Omittunt enim illud, quod interposuit Horatius, quo durities huius metaphorae mollitur et temperatur. *Quoties*, ait, *animus tuus*, *bonus atque fidus* iudex, *alto vultu reiecit dona nocentium.* Iam autem illud *vultu*, non ad *animus* proxime; sed ad *iudex*

refertur. Quo verbo interveniente, quicquid de *iudice* dici solet, etiam de *animo* commode dicetur. Quale illud Boëtii est, modo laudatum; *Cum ea sibi victor animus calcata subiecit.* Non magis enim *calcare* quid potest animus, quam *vultu reiicere.* Sed quia Victoris est calcare rebelles; ut Iudicis, reiicere dona alto vultu; idcirco et *animus*, ubi semel Victor aut Iudex nominatur, ope sumtae metaphorae ad omnia Victoris aut Iudicis munera cooptari potest. Quidni enim recte dicamus, Ille *carnifex* animus tot innocentium hominum fauces elisit, Ille *adulter* animus tot honestorum civium domos stupris polluit, et sic de ceteris. Atque haec praeter morem nostrum; ne Horatius, cuius honos nobis est cordi, κακοζηλίας postulatus sic sine patrono reus perageretur. Illud magis ex instituto monebimus, particulam *et* post *utili* et post *vultu*, neque in editionibus priscis neque in ullo codice nostro comparere: quod et Torrentius aliique de suis memorant: et tamen quicumque primus ex coniectura eam addidit, recte et necessario id fecisse videtur.

X. AD LIGURINUM.

2. *Pluma superbiae*] Nondum inter interpretes convenit, quid sibi in hoc loco velit *pluma*,

Insperata tuae cum veniet pluma superbiae.

Pluma, aiunt Scholiastae, est *prima barba*, *barba incipiens*; quos sequuntur Lambinus, Cruquius, Torrentius. At nemo quisquam poëtarum translatione hac usus est, ut barbam vocaret *plumam.* Neque vero ratio ulla excogitari potest; cur si id vellet Horatius, non proprio et suo nomine *barbam* appellaverit,

Insperata tuae cum veniet barba superbiae:

Non enim verbi humilitate offendi potuit, quod omnes fere poëtae, etiam in carmine Epico, non sunt aspernati. Sed, quod maximum est, paullo intra in versu quinto *barbam* attingit; ubi, ait,

in faciem verterit hispidam:

ut putidum plane sit bis eandem sententiam continuo inculcare: ut ne addam absurdum esse, quam barbam iam *plumam* hoc est *mollem* vocaverit, eandem e vestigio *hispidam* fieri. Quare alia via insistebat Theodorus Marcilius, ut *plumam* hic interpretaretur *canitiem*; quale illud ait Nasonis esse, Trist. IV, 8.

Iam mea cycneas imitantur tempora plumas.

Recte quidem cycnea pluma canitiem notat; quia cycni sunt candidi: sed dic sodes, an omnis omnino pluma est alba? Quonam igitur pacto *pluma*, per se et nude posita, alborem denotabit? Vidit, opinor, hanc absurditatem eruditissimus Dacierius; at cum diversum quid investigaret, eo redactus est, ut, ne nihil diceret, omnibus his absur-

diorem sensum comminisceretur. *Cum pluma veniet tuae superbiae; hoc est*, inquit, *cum id quo superbiebas avolarit et abierit; more loquendi Graecis et Orientalibus noto.* Quinam, amabo, illi sunt Graeci? ut de Orientalibus concedam; qui tamen ipsi non *plumam*, sed *pennas* sive *alas* eo sensu usurpant: et unde ii Horatio imitandi? Enimvero quid cum *pluma* illa fiet, nequeo divinare: sed cum tot alii de scopo aberraverint, vide modo, an nos propius collimemus. Quid si igitur totus locus sic concipiatur?

Insperata tuae cum veniet bruma *superbiae;*
Et, quae nunc humeris involitant, deciderint comae;
Nunc et qui color est puniceae flore prior rosae,
Mutatus, Ligurine, in faciem verterit hispidam.

Passim apud Scriptores adolescentia *veri*, provectior aetas *auctumno et brumae* comparatur. Et praeterea *bruma* pro tempore adverso ponitur; ut Ovid. Epist. Oenones:

Illa dies fatum miserae mihi dixit: ab illa
Pessima mutati coepit amoris hiems.

Ergo, *Cum veniet bruma*, *insperata tuae superbiae*, perinde est ac si dixerit, *ubi natu grandior fueris:* sive *ubi calamitas superbiam tuam oppresserit.* Pergit vero in metaphora ab *hieme* traducta: *Cum comae*, inquit, *deciderint;* quod ad utramvis aeque refertur, sive brumam, sive aetatem. Quippe ut hieme *arborum comae* decidunt, unde illud Carm. IV, 7.

Diffugere nives; redeunt iam gramina campis,
Arboribusque comae:

ita et postmodum Ligurino exoleto *comae* tondebuntur. Tum et illud demum, *In faciem verterit hispidam*, ad utramque pariter respicit. Ut enim in matura viri aetate *hispida barba* est, ita hieme *hispida* est *agrorum facies:* ut Carm. II, 9.

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros, *nec* glacies iners.

Quid iam videtur? nonne apte et concinne quadrant omnia? Levis a codicibus variatio est, sententia aperta, metaphora pulcherrime continuata. Quamobrem rem ipsam fortasse divinando attigimus.

5. *Ligurinum in faciem*] Omnes editiones, et membranae, quas ipse viderim, sic locum hunc repraesentant,

Nunc et qui color est puniceae flore prior rosae,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam.

Tamen iam olim vidi necessario corrigendum esse,

Mutatus, Ligurine, *in faciem verterit hispidam:*

idque ex illis verbis personae secundae, *Dices, Videris*, etc. Nisi enim, *Ligurine*, legeris; nullus alius reliquus est, quem sic alloquatur. Postea vero didici, doctissimum Torrentium sic clare in duobus suis vetustissimis reperisse. *Verterit* autem, ut ipse explicat, idem hic est ac *versus*

fuerit. Sic enim passim ea vox neutraliter et absolute usurpatur. Virgilius Georg. III, 365.

Et totae solidam in glaciem vertere *lacunae.*

Suetonius Aug. c. 23. *Si respublica in meliorem statum* vertisset. Tacitus Annal. VI, 46. *Ne memoria Augusti, ne nomen Caesarum in ludibrium et contumelias* verterent. Ibidem XI, 37. Verterat *pernicies in accusatorem.* Exortus tamen est, qui Torrentio sagacior negaret posse dici, *Color* (roseus genarum) *vertit,* sive versus est, *in faciem hispidam,* sive barbam hirsutam. Mirum sane fastidium: cuius utinam rationem aliquam reddidisset. Idem vero eleganter dici credit, *Color mutatus Ligurinum vertit in faciem hispidam.* Haud vidi magis dispar sibi palatum. Qui modo tam nauseabundus erat, nunc ferrum ipsum aut siquid eo durius potest concoquere. *Color,* inquit, *vertit Ligurinum in faciem hispidam:* ergo miser ille Ligurinus iam totus facies erat, totus barba: quanto infelicior amico illo Catulli:

Quod tu cum olfacies; Deos rogabis,
Totum te faciant, Fabulle, nasum.

6. *Te speculo*] Ita Veneta antiqua: Germanica Loscheri *te in speculo:* et similiter codices duo Blandinii, Leidensis, Reginensis, et alii. Placet, vel propter illud Virgil. Eclog. II.

Nec sum adeo informis: nuper me in *littore vidi.*

XI. AD PHYLLIDEM.

9. *Cuncta festinat manus*] Praestantissimus Nic. Heinsius in exemplaris sui margine, *Malo,* inquit, *Festinant:*

Cuncta festinant *manus.*

Sane amavit illum loquendi morem Heinsius, et quacumque data occasione sic in editionibus suis reposuit. Sic in Ovid. Fast. IV, 104.

Deposita taurus sequitur feritate iuvencam,
Quem toti saltus, quem nemus omne tremunt.

et ibidem v. 156.

Supplicibus verbis illam placate: sub illa
Et forma, et mores, et bona fama manent.

Ita ex unico codice Vossiano edidit: cum centum, credo, alii exhibuerint *tremit, manet.* Sic passim et ubique plurales numeros introduxit, prorsus contra morem Horatianum, ut fuse ostendimus in Notis ad Carm. I, 24. Neque melius ei successit haec Flacci emendatio: proba enim codicum lectio est,

Cuncta festinat *manus.*

ut Carm. III, 6.

Iam bis Moneses et Pacori manus
Non auspicatos contudit *impetus:*

et Serm. I, 4. v. 141.

Multa poëtarum veniet manus, *auxilio quae*
Sit mihi:

ubi nullus erroris metus aut suspicio est: nam locum priorem versus ipse tutatur; in posteriore si *venient* reposueris: tum et dicendum fuerit, *auxilio qui sint mihi.*

11. *Flammae trepidant*] Ita omnes scripti editique cum veteribus Scholiastis,

Sordidum flammae trepidant *rotantes*
Vertice fumum.

ubi *trepidant* erit, aut *tremulo motu feruntur*, ut Virgil. Eclog. VIII.

Aspice, corripuit tremulis *altaria* flammis:

(verum isti sensui exprimendo verbum *rotantes* satis per se suffecerit) aut potius *festinant;* ut id voluerit Noster, *cunctam manum, mixtas pueris puellas*, etiam *ipsas flammas, festinare?* Sed vix crediderim tam inanem et frigidam figuram tam severo iudicio placere potuisse. Quare vide, annon forte legendum sit,

Sordidum flammae crepitant *rotantes*
Vertice fumum.

Certe ea vox et sententiae novum aliquid addit, et poëtis aliis in simili descriptione mirifice placuit. Virgil. Georg. I, 85.

Atque levem stipulam crepitantibus *urere* flammis.

Aen. VII, 74.

Atque omnem ornatum flamma crepitante *cremari.*

Lucretius VI, v. 153.

Nec res ulla magis, quam Phoebi Delphica laurus,
Terribi sonitu flamma crepitante *crematur.*

Tibullus II, 5.

Ut succensa sacris crepitet *bene laurea* flammis.

Nemesianus Eclog. IV.

Incendens vivo crepitantes *sulfure lauros.*

Propertius IV, 3.

Et crepat *ad veteres herba Sabina focos.*

Plinius Hist. II, 22. *Ergo ut e flagrante ligno carbo cum* crepitu, *sic a sidere caelestis ignis expuitur.* Ovid. Fast. IV.

Moxque per ardentes stipulae crepitantis *acervos.*

Prudentius Peristeph. III, 13.

Cum crepitante *pyra trepidos,*
Terruit aspera Carnifices.

et V, 156.

Flamma crepans *volat in faciem.*

Silius Italicus lib. IV.

Uritur omne nemus, lucosque effusus in altos
Immissis crepitat *victor Vulcanus habenis.*

Ibidem lib. V.

stipula crepitabat *inani*
Ignis iners, cassamque dabat sine robore flammam.

Idem lib. XVII.

Ipsius ingenti regis tentoria saltu
Lugubre increpitans *late circumvolat ardor.*

Idem lib. XIV.

Perque altam molem et toties crescentia tecta
Scandit ovans, rapidisque vorat crepitantia *flammis*
Robora.

Ita doctissimus Modius ex membranis, in Lect. Novantiq. cap. 44. cum antea circumferretur *trepidantia.* Saepius enim eae voces a Librariis confunduntur; ut in hoc Flacci loco credo evenisse. Idem Silius lib. XVI.

nam concitus Hanno
Adventabat agens crepitantibus *agmina cetris.*

et hic etiam ante Modium Lect. Novant. c. 19. libri vulgati *trepidantibus.* Prudentius Peristeph. VI, 100.

Haec inter rapidis focos crepantes
Intrant passibus, et minantur ipsis
Flammarum trepidantibus *caminis.*

Ita codices potiores apud Nic. Heinsium: ceteri *crepitantibus.* Sed notandum, ideo hic recte habere *trepidantibus,* quia praecessit *minantur:* ipsi enim camini prae metu et terrore *trepidare* hic finguntur. Quo modo et apud Senecam Oedipo v. 383.

Neque ipsa, quae te pepulit, armenti gravis
Vox est, nec usquam territi resonant greges:
Immugit aris ignis, et trepidant *foci.*

et Thyeste v. 767.

impositas dapes
Transiliit ignis, inque trepidantes *focos*
Bis ter regestus, et pati iussus moram
Invitus ardet.

Ita recte Gronovius pater ex vetustissimo Mediceo; cum recentiores habuerint *Crepitant*, et *Crepitantes:* nimirum ipsi hic foci prae horrore diri sacrificii *trepidabant.* Cum autem nihil eiusmodi culinam Flacci perterrefecerit, ubi Maecenatis natalis luculento foco et laeto strepitu tum celebrabatur; meo quidem iudicio melius fuerit, ut *crepitent* ibi flammae, quam ut *trepident.*

35. *Minuentur atrae Carmine curae*] Codex unus Bersmanni, et Acron Regiae Societatis manuscriptus, *minuuntur.* Quod si placet, tum sententiose dictum erit; ut illud Carm. II, 11.

dissipat Evius
Curas edaces.

Sin potius arridet, quod reliquae membranae praeferunt, *minuentur:* tum ad solam Phyllida respiciet, quae adverso Telephi amore contristabatur. Atque hoc melius.

XII. AD VIRGILIUM.

7. *Quod male barbaras*] Liber Regiae Societatis, *quae:*

ut ad *avis* referatur. Sed praestat recepta lectio. Ideo aeternum opprobrium, *quod* sive *quia* male ulta est mariti libidines.

11. *Nigri Colles Arcadiae*] Battelianus pro varia lectione:

Delectantque Deum, cui pecus et nigrae
Colles Arcadiae placent.

Eodem plane redit sententia, et compositio est elegantior.

16. *Nardo vina merebere*] Ita editiones priscae; unde locum semel occupatum hactenus tenuit. Sed Lambini et Bersmanni aliquot, cum vetere nostro Graeviano, Magdalenensi, et Bodleiano *mereberis;* atque ita Battelianus pro varia lectione. Quod quare non recipiatur, nihil video: libentius enim hunc versum pede Cretico, quam Dactylo, claudere solet Noster: et sane dulcius aurem ferit. Ceterum de versu praecedente inanem litem agitant Interpretes,

Si gestis, iuvenum nobilium *cliens:*

quorum alii Tiberium et Drusum et Marcellum, alii Caium et Lucium Caesares interpretantur. Frustra utrique: nam *nobiles iuvenes* quoscumque hic intelligit, qui, ut ubique usu venit, principem sui aevi poëtarum clientem et sodalem sibi adsciscebant. Valerius Max. IX, 16. *Siquidem forum nostrum, et patris Curionis gravissimum supercilium, et filii sexcenties sestertium aeris alieni aspexit, contractum famosa iniuria* nobilium iuvenum. Et ibidem 17, de Clodio; *Noctes matronarum et* adolescentium nobilium *magna summa emtae.* Seneca de Clementia, I, 9. *Ego sum* nobilibus adolescentibus *expositum caput, in quod mucrones acuant.*

XIII. AD LYCEN.

7. *Doctae psallere Chiae*] Reginensis notae optimae codex clare habet, *Thiae.* Et *Thia* quidem Dea est, Hyperionis uxor, mater Solis: Pindarus Isthm. V.

Μᾶτερ ἀελίου πολυώνυμε Θεία.

unde nos olim insignem Catulli locum feliciter emendavimus,

Ille quoque eversus mons est, quem maximum in oris
Progenies Thiae *clara supervehitur.*

Inde et in nomen mulieris adoptari potuit. Sed *Chiae* tamen retinemus ceterorum codicum auctoritate; quae ab insula Chio nomen nacta sit, ut a Lesbo *Lesbia,* a Delo *Delia.* Gruterus in Inscrip. XV, 5, P. VINIA. CHIA. et DCXLII, 9. CAECILIAE. C. L. CHIAE. Porro illa quae sequuntur:

Pulchris excubat in genis,

ex Sophoclis Antigona versa sunt, ut notarunt iam Interpretes,

Ἔρως ἀνίκατε μάχαν, ὃς ἐν μαλακαῖς
Παρειαῖς νεανίδος ἐννυχεύεις.

Unde obiter mutilus Plutarchi locus suppleri et restitui potest, in Erotico p. Ed. Steph. 1353. *Σκόπει τοίνυν αὖθις, τοῖς Ἀρηΐοις ἔργοις ὅσον Ἔρως περίεστιν, οὐκ ἀργὸς ὢν, ὡς Εὐριπίδης, οὐδὲ ἀστράτευτος, οὐδ' ἐν μαλακαῖσιν*
ων παρειαις νεανίδων. Corrige, *μαλακαῖσιν ΕΝΝΥΧΕΥΩΝ παρειαῖς.*

14. *Nec clari lapides*] Ita Veneta vetus, et Loscheriana; unde locum in recentioribus plerisque servavit: monuerunt tamen Interpretes in bona codicum parte extare *cari;* inter quos est Blandinius vetustissimus, Graevianus noster et Reginensis. Et *clari* quidem facile defendi potest, cum ex re ipsa, tum ex aliis scriptoribus; Catullo Epig. LXX.

Non illam rarae labefactes munere vestis,
Non perluciduli *deliciis* lapidis.

Tibullo II, 4.

et Coa puellis
Vestis, et e rubro lucida concha *mari.*

Seneca Epist. XC. *Illi quidem non aurum, nec argentum, nec* perlucidos lapides *ima terrarum faece quaerebant.* Et Nat. Quaest. III, 25. *Κρύσταλλον appellant Graeci hunc* perlucidum lapidem. *Cari* tamen *lapides* arridet magis, ut membranae habent potiores; et Scholiastes Acron, qui *vestimentorum cultum et gemmarum pretia* interpretatur. Martialis X, 38.

O nox omnis et hora, quae notata est
Caris *litoris Indici* lapillis.

et I, 110.

Issa est blandior omnibus puellis,
Issa est carior *Indicis* lapillis.

Ovid. Art. Amat. III, 129.

Vos quoque non caris *aures onerate* lapillis,
Quos legit in viridi decolor Indus aqua.

Claudianus Epist. ad Serenam:

Ore legant rubri germina cara *maris.*

Seneca de Beneficiis: *Non satis muliebris insania viros subiecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus pependissent.* Ceterum quod Tanaquillus Faber ex coniectura maluit *referent* in versu proximo, id nos invenimus in Colbertino pro varia lectione. Sed nihil mutandum. Si *Referent purpurae et gemmae* legis: tum eas intelliges, quas Lyce possidere cuperet aut posset; si *referunt,* tum eas quas iam possedit. Atque hoc verisimilius.

17. *Quove color decens*] Invaluit in omnibus editionibus ea interpunctio, ut *decens* ad *color* referatur:

Quo fugit Venus? heu! quove color decens?
Quo motus? quid habes illius, illius.

Quid vero sit *color decens* equidem nescio, qui *decorem* credideram in habitu, gestu, motu consistere: neque *quo fugerit* talis color, valde curandum; quem nescias an fue-

rit fucatus, et proinde facile reparari potuerit. Ab aliis id potius requiri solet, ut sit color *verus* et *ingenuus*, quam *decens:* Terent. Eunucho II, 3.

nova figura oris papae!

Color verus, *corpus solidum, et succi plenum:*

hoc est, *qui non de cura est ac de fuco, sed naturalis;* ut recte ibi Donatus. Propertius I, 4.

Haec sed forma mei pars est extrema furoris,
Sunt maiora, quibus, Basse, perire iuvat:
Ingenuus color, *et multis decus artibus:*

ubi obiter corrigendum credo, *multis* decor *artibus.* Sed in Horatio alium plane colorem induet sententia, distinctione tantum mutata, in hunc modum,

Quo fugit Venus? heu! quove color? decens
Quo motus?

Enimvero non *omnis motus*, quod vulgata innuit lectio, iam Lycen reliquerat (quippe quae, invita licet Venere, *ludebat, bibebat, et cantabat)* sed *motus decens.* Quod quale sit ex Quintiliano disces, Instit. I, 16. *Corporis quoque decens et aptus* motus, *qui dicitur Εὐρυθμία, est necessarius.* et Tibullo IV, 2.

Illam quicquid agit, quoquo vestigia movit,
Componit furtim subsequiturque decor.

Ceterum, hac distinctione posita, constructio Virgilianae illi simillima erit, Aen. VI, 122.

quid Thesea? magnum
Quid memorem Alciden?

21. *Et artium Gratarum facies*] Planissima quidem haec prima fronte videntur, neque ullam difficultatem habere:

Felix post Cinaram, notaque, et artium
Gratarum facies.

Felix facies, quasi per exclamationem, ut illud Terentii, Eunuch. II, 3.

O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres.

Ubi optime Donatus: *Faciem modo, non partem corporis dicit, sed totam speciem, quae apparet et cernitur.* Quo modo et hic Horatius integram formam, non os et vultum intelligit. *Facies* autem *gratarum artium;* ut Carm. IV, 1.

Namque et nobilis, et decens,
Et centum puer artium.

Eleganter Scholiastes Cruquii: *Artium gratarum facies dicitur, quae oculis, nutu superciliorum, cervicis volubilitate, capitis gratia, totius denique corporis motu placet.* Quid videtur clarius? His tamen non contentus celeberrimus Dacierius sic locum corrigere tentavit,

Felix post Cinaram, notaque et artium
Gratarum facie.

Nota facie artium, idem ait esse, ac *nota artibus.* Quis

vero vel fando inaudivit, *facies artium*, pro *artes?* ubi locorum natus est iste mos loquendi? Vereor, ut ne faciem quidem correctionis hoc habeat. Neque vero correctione ulla hic opus; distinctione tantum iuvanda sententia est, hunc in modum:

Felix post Cinaram, notaque et artium
Gratarum facies.

Tollenda, inquam, interpunctio post *Notaque;* quae omnes omnino editiones huc usque obsedit et inquinavit. Quid enim esset *nota facies* per se positum? egregia vero laus Lyces, si *nota* omnibus, et Suburranarum meretricum tritissima erat. At sublato illo commate, vide quanta sensus elegantia est. *Felix*, ait, *facies post Cinaram, et nota etiam artium gratarum.* Noster Carm. II, 2.

Vivet extento Proculeius aevo,
Notus *in fratres* animi *paterni.*

Ita alii, *notus formae, notus militiae, notus operum*, hoc est, celebris ob formam etc. ut ad illum locum fusius ostendimus. *Et* autem valere *etiam* vel pueri sciunt; ut, *Non si male nunc*, et *olim sic erit: Non siquid Pholoën satis*, Et *te, Chlori, decet.*

28. *Dilapsam in cineres facem*] Variant hic codices scripti et olim editi, ut in illa praepositione ubique solent. Veneta *Dilapsam*, Loscheri *Delapsam.* Blandinius antiquissimus priorem lectionem servat, notante et probante Petro Nannio Miscell. III, 17. atque ita nostri Graevianus et Reginensis et Acro Manuscriptus. Leidensis *delatam* habet: plures *delapsam.* Neque melius inter Interpretes convenit, quorum alii hoc, alii illud sequuntur. Tamen de verborum vi et notione constat. *Dilabitur*, quod dissipatur; *delabitur*, quod decidit. Atqui fax extincta non decidit in cineres; quippe qui nulli subiacent. Fax enim accensa manu gestatur, et ambulantibus vel currentibus inservit; non posita quiescit, instar lucernae. Nulli ergo suberunt cineres, in quos possit delabi. Recte ergo habet *dilapsam in cineres:* consumta enim fax, tota vertitur in cinerem, atque adeo delabitur et dissipatur. Ceterum Graevianus noster cum uno Bersmanni,

Dilapsam in cinerem *facem;*

sic Ovidius Metam. II.

Cumque suis totas populis incendia gentes
In cinerem *vertunt.*

et in Epist. Penelopae.

Versa est in cinerem *sospite Troia viro.*

in quo loco sequiores codices habent *cineres*, ut hic nostri. Retinemus tamen *cineres*, ut vitetur *κακοφωνία rem facem.*

XIV. AD AUGUSTUM.

19. *Quantis fatigaret ruinis*] Graevianus noster et Regi-

nensis corrupte, *fatigarat.* Nicolaus Heinsius in ora sui libri, *Forte,* inquit, *fatigarit.* Sed recepta lectio sana est. Eo ipso tempore *spectandus,* tum cum *fatigaret.* Si legeris *fatigarit,* tum hoc dices, *Nunc* spectandus, quantis ruinis *olim* fatigaverit. Quod priore illo deterius est.

20. *Indomitas prope qualis*] Tiberium victorem Austro comparat, Rhaetos undis. Vide itaque, quo consilio id protulit,

Indomitas *prope qualis* undas
Exercet Auster.

Scio equidem generali epitheto *mare indomitum* poëtis dici, ut Ovidio Trist. I, 12.

Iactor in indomito *brumali luce* profundo.

Tibullo II, 3.

Claudit et indomitum *moles* mare.

et II, 5.

Prodigia indomitis *merge sub* aequoribus.

Verum illud in hac comparatione displicet; quod Rhaetos, quos iam *ruinis fatigatos* dixerat, postea *indomitos* appellet. Quamobrem dubito, annon id, quod recepta lectio Rhaetis assignat, Tiberio potius tribuendum sit, hunc in modum:

Devota morti pectora liberae
Quantis fatigaret ruinis,
Indomitus *prope qualis undas*
Exercet Auster.

Quod et eo magis placet; quia geminus huic et germanus est Ovidii locus, Epistola Sapphus, v. 9.

Uror, ut, indomitis ignem exercentibus Euris,
Fertilis accensis messibus ardet ager.

Vides hic *indomitos Euros exercere ignem,* plane ut apud Flaccum ex nostra correctione *indomitus Auster exercet undas.* Et profecto cum haec scriberet Naso, verba ipsa, de quibus agimus, in mente habuit. Quin et Porphyrion ita olim, ut nunc nos, legisse censendus est. Sic enim παραφράζει, *Qualis est Auster, cum ortu Virgiliarum seu Pleiadum* concitatus *exercet undas:* ubi *concitatus* respondere videtur τῷ *indomitus; undas* vero epitheto caret. Porro Galeanus noster mendose praefert *indomitos,* quod forte ab *indomitus* natum esse videatur.

24. *Medios per ignes*] Mallem, si scripti codicis auctoritas accederet,

impiger hostium
Vexare turmas, et frementem
Mittere equum medios per enses.

Enses enim cum *hostium turmis* aptius coniungi videntur, quam *ignes.* Statius Theb. X, 709.

i, praelia misce
Per Danaas acies; mediosque per *obvius* enses.

Idem VII, 488.

excipiunt iussi, mediosque per enses
Dant iter-

et ibidem 280.

Macte animo iuvenis: medios *parat ire* per enses
Nudaque pro caris opponere pectora muris.

Silius Ital. III.

ruis ipsos *acer* in enses,
Obiectasque caput telis.

Virgil. Aen. IX, 400.

an sese medios *moriturus* in enses
Inferat, et pulchram properet per vulnera mortem.

Idem Eclog. X, 45.

Tela inter media, *atque adversos detinet hostes.*

et Aen. X, 237.

muro fossisque tuetur
Tela inter media, *atque horrentis Marte Latinos.*

XII, 682.

Perque hostes, per tela *ruit.*

et sic alibi, et Silius Ital. IV.

fertur per tela, *per hostes Intrepidus puer.*

Quod si receptam lectionem servas, omnino praestat *veros ignes* intelligere, quam metaphorice cum interpretibus *medium pugnae fervorem.* Virgil. VII, 296.

medias acies, mediosque per ignes
Invenere viam.

et II, 164.

quod me per tela, per ignes *Eripis.*

Utrobique loquitur de Troiae incendio, sine metaphora. Noster Serm. II, 3. v. 56.

Alterum et huic varium et nihilo sapientius, ignes
Per medios *fluviosque ruentis.*

Silius Italicus XV.

Ni fugis hos ritus, virtus te saeva iubebit
Per medias volitare acies, mediosque per ignes.

qui alibi utrumque coniunxit, et *ignes* et *enses;* lib. XIV.

Si tibi per medios ignes mediosque per enses
Non dederit mea dextra viam.

Quamobrem, nisi fortasse veram hic historiam tangat Noster, quae in ore hominum tunc fuerit, Tiberium nempe in bello Rhaetico per hostilem *ignem* equo perrupisse; vix aliter scribere potuit, quam *medios per enses.*

26. *Qui regna Dauni*] Quin et hic etiam, si codex ullus astipularetur, libentius legerim,

Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qua *regna Dauni praefluit Appuli,*

ut et infra f..tasse vers. 47.

Te belluosus, qua *remotis*
Obstrepit Oceanus Britannis.

Non enim Geographum hic agit, ut situs fluviorum quasi ex professo doceat. Catullus Epig. XI.

Sive in extremos penetrarit Indos,
Sive qua *septemgeminus colorat*
Aequora Nilus.

Tacitus Annal. II, 6. *Rhenus servat nomen et violentiam cursus*, qua *Germaniam praevehitur.* Livius XXII, 2. *Per paludem*, qua *fluvius Arnus per eos dies solito magis inundaverat.*

28. *Diluviem meditatur agris*] Ita Veneta editio princeps; sed Loscheri *minitatur*, quod omnes nostri codices praeter tres ex recentissimis sequuntur; neque aliter citat Nonius voce *Diluvies.* Utrumque probum est, ut nescias fere utri palmam des. Falluntur enim, qui verbum *minitari* leve quid et ludicrum notare, neque ad rei huius atrocitatem aut dignitatem carminis assurgere, putant. Livius II, 49. *Ibant Veienti populo* perniciem *minitantes.* Virgil. Aen. XII, 761.

terretque trementes
Excisurum *urbem minitans.*

Cicero bis vel ter: *Urbi*, vel *patriae*, ferro flammaque *minitari.* Quin et hac lectione, melius, opinor, sibi constabit, et sui similis procedet sententia,

Cum saevit, *horrendamque cultis*
Diluviem minitatur *agris.*

Aptissime enim haec duo inter se coniunguntur, *saevire* et *minari.* Ovidius in Remediis Amoris v. 664.

Horrebant saevis *omnia verba* minis.

Seneca Herc. Fur. v. 329.

Sed ecce saevus, *ac* minas *vultu gerens.*

Statius Thebaide I, 187.

Cernis, ut erectum torva sub fronte minetur
Saevior *assurgens demto consorte potestas?*

Pacuvius in Antiopa.

Minitabiliterque *increpare dictis* saevius *incipit.*

Recte denique *fluvii* exundantes *minitari* dicuntur; ut Claudianus de Mallii Cons. 237.

Torrentes *immane fremant, lassisque* minentur
Pontibus: involvant spumoso vortice silvas.

Contra, haud ita belle inter se conveniunt *saevire* et *meditari:* quippe *meditari* non est iam *saevientis*, sed iram potius dissimulantis et subdole occultantis, quo violentius postea erumpat. Idcirco et iam olim sub ferula criticorum vapulavit hic locus. Porphyrion: *Male dixit*, meditatur *diluviem; quia in ipso actu est: nec debet cogitare ac condiscere id, quod iam facit.* Excusare conatur Servius; ita tamen, ut antiquum loquendi morem fuisse, postea desiisse fateatur, ad bina illa Virgilii loca Georg. III, 153. Aen. IV, 171.

Inachiae Iuno pestem meditata iuvencae,
Nec iam furtivum Dido meditatur amorem.

meditata, ait, *inferens et exercens*, *accipiamus; ut Horatius:* Horrendamque cultis diluviem meditatur agris: *id est*, *infert*, *exercet. Nam in ipsa meditatione exercitium et actus est. Sciendum tamen est hoc hodie in usu non esse.* Meo tamen iudicio et frustra hoc accusat Porphyrion, et perperam defendit Servius. Neque enim aut apud Virgilium aut Nostrum *meditari* est *inferre*, et ipsam rem, quam meditatur aliquis, agere, ut voluit Servius; sed cogitare, parare, designare; ut ubique alias: neque Aufidus iam *facit diluviem*, ut arguit Porphyrion. Eo enim posito, utrumque vocabulum aeque culpandum esset. Nemo enim *minitatur* id quod iam *facit;* non magis, quam *meditatur*. Verum haec est, ni fallor, Horatii sententia: *Qualis*, inquit, *Aufidus* volvitur; *cum aquis per pluvias adauctis* saevit ac fervet; *et tantisper intra ripas se continens*, meditatur *sive* minitatur *extra alveum exire*, *et late agros inundare.* Atque haec imago omnium efficacissima est ad Tiberii impetum exprimendum. Rapidissimus enim fluit amnis, dum alveo adhuc cohibetur mox exiturus; at postquam in patentes agros effusus stagnaverit, tum vero lentior et segnior incedit. Quamobrem, ut iam dixi, non adeo facile est diiudicare, utra verior meliorve sit lectio. *Meditatur* agnoscunt Scholiastae veteres et Servius: at Nonius his antiquior et potiores Horatii codices, *Minitatur.* Equidem, etsi Interpretes fere dissentientes hic habeam, posterius verbum praetulerim: cum quia melius quadret cum *saevit;* tum quia praesentius quiddam fortiusque significet. *Minitamur* enim in praesens, *meditamur* in longinquum. *Meditari* ergo diluviem etiam tenuis et sicco fere alveo potuerit Aufidus: *minitari*, non nisi plenus et fervens. Iam autem, quod aiunt ideo se malle *meditari*, quia audacior metaphora est, et humanum affectum cum fluvio communicat; in eo iudicium eorum desidero. Quippe et *minitari* aeque est affectus humanus: neque rei inanimatae nisi per translationem potest competere.

49. *Te non paventis*] Ita quidem editi omnes, et codices vetustiores. Ceterum in recentioribus duobus, uno Collegii Regii, et altero Episcopi Norvicensis, ut et in Acrone Regiae Societatis manuscripto diversam lectionem reperi,

Te non paventes *funera Galliae,*
Duraeque tellus audit Hiberiae.

Galliae autem numero plurali passim apud scriptores occurrit. Suetonius in Iulio c. 49.

Gallias *Caesar subegit, Nicomedes Caesarem.*

Ita Tacitus aliique saepissime. Constructio vero figurata erit, et plane Horatiana: Galliae, *et tellus Hiberiae* audit: ut Carm. I, 3.

Sic fratres *Helenae, lucida sidera,*
Ventorumque regat *pater.*

Vide nos Carm. I, 24. et IV, 11. Iucundior etiam forte erit variatio casuum, *Galliae non paventes*, et *Hiberiae tellus;* ut Carm. III, 6.

Iam bis Moneses *et* Pacori manus
Non auspicatos contudit impetus.

Expectamus tamen, dum codex aliquis vetustior scripturam hanc confirmet.

XV. AUGUSTI LAUDES.

9. *Ianum Quirini clausit*] Sic libri habent constanter: tamen viri doctissimi Passeratius et Gronovius pater corrigendum hic autumant,

Ianum Quirinum *clausit.*

Sic enim aliis *Ianus* est *Quirinus*, non *Ianus Quirini*, ut Suetonio Aug. c. 22. *Ianum Quirinum ter clusit.* Festo v. *optima. Tertia spolia*, Iano Quirino *agnum marem caedito.* Macrobio Saturn. I, 9. *In sacris quoque invocamus Ianum Geminum, Ianum Patrem, Ianum Iunonium, Ianum Consivium*, Ianum Quirinum, *Ianum Patulcium et Clusivium.* Atque haec quidem Gronovius ad dictum Suetonii locum: quibus adde illa Servii ad Aen. VII, 610. *Alii Ianum Clusivium dicunt, alii Patulcium. Idem Iunonius — — idem* Quirinus, *unde trabeatum consulem aperire portas dicunt, eo habitu quo Quirinus fuit.* Veruntamen ut *Ianus Iunonius* recte etiam *Iunonis* dici poterit; ita nihil prohibet, quin *Ianus Quirinus* itidem *Quirini* dicatur. *Quirinus* enim hic nomen adiectivum videtur, ut Propert. IV, 10.

Hic spolia ex humeris *ausus sperare* Quirinis.

Quid, quod noster κακοφωνίαν vitasse videtur in eadem terminatione, *Ianum Quirinum.*

15. *Ad ortum Solis*] Veneta prima, et Loscheri *ortus*, atque omnes fere codices nostri praeter Graevianum, qui a manu prima habet *ortum.* Utrumque suos auctores habet. Virgilius Georg. III, 277.

non Eure, tuos, neque solis ad ortus.

Plinius Nat. Hist. VII, 27. *Ad* solis ortus *missus.* Prudentius Apotheos. v. 424.

Audiit adventum domini, quem solis *Hiberi*
Vesper habet, roseos et qui novus excipit ortus.

Ovidius Epist. Paridis:

Nec tibi par usquam Phrygiâ, nec solis ab ortu.

Sallustius Catil. c. 36. *Cui cum ad occasus* ab ortu solis *omnia domita armis parerent.* Et Iugurth. c. 17. *Ab occidente fretum nostri maris et Oceani*, ab ortu solis *declivem latitudinem.* Ac nos quidem, etsi maior pars membranarum *ortus* exhibeant, *ortum* tamen cum paucioribus probamus; ne toties sibilet litera S in *maiestas ad ortus solis.*

18. *Exiget otium*] Scholiastes Porphyrion: *Exiget; nunc, excludet; ut sit, quasi extra aget; ut Terentius, spectandae an exigendae sint vobis prius.* Atque hanc lectionem sequuntur praeter aliquot Lambini Leidensis noster et Colbertinus, quibus in margine adscriptum *eximet* pro varia lectione. Contra, Graevianus et Reginensis *eximet* in ipso versu habent, et *exiget* ad oram ablegant. Ceteri omnes cum Acrone Manuscripto et editionibus priscis *eximet* retinent; nulla diversae scripturae mentione facta. Utra iam harum retinenda erit? an *eximet otium*, hoc est, adimet, tollet? ut Ovidius Remed. Am.

Otia si tollas, periere cupidinis artes.

Statius Silv. I, 2. v. 182.

Ergo age iunge toros, atque otia deme *iuventas.*

Ovid. Pont. I, 2.

Hostibus in mediis interque pericula versor,
Tamquam cum patria pax *sit* ademta *mihi.*

Verum illud officit, quod *eximere* de re molesta plerumque dicitur, ut *eximere curam, metum, famem, spinas, fastum*, atque alia eiusmodi, quae *intra* corpus aut animum versantur; et proinde ex eo eximi, educi, extrahi, evelli possunt. *Otium* vero et *pacem* et cetera laeta, vel quae extra hominem consistunt, non tam *eximi* quam *adimi* dixerim. Rectius igitur legemus,

Civilis aut vis exiget *otium,*

id est, excludet, expellet, exturbabit; ut Noster alibi, *Exactos tyrannos.* Tacitus Annal. VI, 3. *Hoc pretium Gallio meditatae adulationis tulit, statim curia, deinde Italia* exactus. Et XIV, 28. *Vibius secundus repetundarum damnatur, atque Italia* exigitur. Plautus Capt. V, 4.

Ubi labore lassitudo est exigunda *ex corpore.*

Vide plura apud Nonium Marcellum v. *Exigere.*

EPODON LIBER.

I. AD MAECENATEM.

5. *Quibus te vita sit superstite*] Sic hodie post Venetam principem pleraeque editiones. At Germanica Loscheri aliam lectionem praefert,

Quid nos? quibus te vita si *superstite*
Iucunda; si contra, gravis.

Atque ita nostri Graevianus, Battelianus, Galei, Leidensis, et a prima manu Reginensis et Regiae Societatis. Eandem ex suis protulerunt Pulmannus et Torrentius et Bar-

thius in Adversar. lib. XXXVII, c. 15. Neque aliter olim legit Scholiastes Porphyrion: *Bis*, inquit, *posuit particulam* (male vulgo *periculum*) si; *semel abundat*, *melius enim sic loqueretur.* Quibus te superstite vita iucunda est; si contra, gravis est: *ergo verbum extrinsecus accipiendum est* sit, *ut plena fiat elocutio.* Sic et annotator Graevianus; *Vacat* si: unde in Petrensi, Magdalenensi, et Bodleiano vox ea desideratur; et habetur tantum, *Vita superstite.* Quid multa? Recipiendum est omnino *si*, cum ob tot codicum auctoritatem, tum ob singularem suam elegantiam. *Quibus vita*, ait, *iucunda; si te superstite* vivitur; *si contra, gravis.* Neque enim *vacat si* aut *abundat*, ut Enarratores crediderunt. Posterius *si* pro *sin* ponitur; ut alii scriptores loqui amant, numquam Horatius. Terent. Andr. I, 5.

Si *illum relinquo, eius vitae timeo:* sin *opitulor, huius minas.*

Noster contra Epist. I, 5.

Si *potes Archiacis conviva recumbere lectis* — —
Si *melius quid habes, arcesse.*

et Serm. I, 3. v. 5.

Si *peteret per amicitiam patris atque suam; non*
Hilum proficeret: si *collibuisset, ab ovo.*

Carm. III, 29. *Laudo manentem* (hoc est, laudo, *si* manet) **si** *celeres quatit pennas, resigno quae dedit.* Atque ita semper Noster; in quibus locis *sin* ponere aliis usitatius est. Ceterum illud,

Ibis Liburnis inter alta navium,

per interrogationem efferendum putamus: id enim vehementius et παθητικώτερον.

17. *Sum futurus in metu*] Lege ex emendatione praestantissimi Nic. Heinsii:

Comes minore sim *futurus in metu.*

sim, ut respondeat τῷ *iuvem.*

21. *Non, ut adsit, auxili*] Vide modo seriem verborum: Avis, inquit, incubans magis timet pullis suis absentibus; *non latura plus auxilii praesentibus, ut adsit;* hoc est, *quamvis adsit.* Nonne iam sentis eandem rem bis dici? sine dubio alterutrum supervacuum est, aut *praesentibus*, aut, *ut adsit.* Satis per se rem exprimit, *Non latura plus auxilii, ut adsit:* demto *praesentibus;* vel, *Non latura plus auxilii praesentibus;* demtis, *ut adsit.* Haec tamen tot Interpretes patienter tulerunt; quia sic invenerant in editionibus priscis. At, si bonis suis uti novissent, meliora eos docere poterant codices scripti; quorum veterrimus Blandinius, et Pulmanni unus cum aliquot Lambini sic verba repraesentant,

Magis relictis; non uti sit *auxili*
Latura plus praesentibus.

Quibus fere accedunt Graevianus noster et Galeanus cum

sex aliis, qui *ut sit* exhibent, ex illo altero leviter corruptum. Et sententia et dictio clarissima est. *Plus timet pro pullis absentibus, non uti* (id est, *non quo, non quod*) *praesentibus plus auxilii latura sit.*

26. *Aratra nitantur meis*] Scabies mera et rubigo est, quae in omnibus fere editionibus lectio circumfertur,

Non ut iuvencis illigata pluribus
Aratra nitantur meis.

Omnino reponendum est ex codicibus Canteri, Lambini et Bersmanni,

Non ut iuvencis illigata pluribus
Aratra nitantur mea.

Sic et ex nostris habet Bodleianus, et pro varia lectione Battelianus. Verum quidem est vetustiores membranas *meis* praeferre: sed perperam. Possessivum enim *meus* cum propiore nomine coniungi debet: neque vero in *meis pluribus iuvencis* aut duplex adiectivum, aut prava et luxata collocatio tolerari potest. Porro pro *nitantur* Torrentii codices aliquot et unus Fabricii cum nostris Galeano et Magdalenensi *nectantur.* Sic Avienus Fabula XXXII.

Haerentem luteo sub gurgite rusticus axem
Liquerat, et nexos *ad iuga tarda boves.*

et XXVIII.

Cautus et immenso cervicem innectit *aratro.*

Sed hoc in loco *illigata nectantur* esset βαττολογεῖν et bis idem dicere. Quare retinemus *nitantur*, sive, luctentur, gemant, in dura tellure proscindenda.

28. *Lucana mutet pascua*] Loscherus quidem *pascua* edidit; sed eo vetustior Veneta,

Pecusve Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascuis.

cui patrocinantur omnes Blandinii apud Cruquium, omnes Torrentii, plures Lambini, Pulmanni Bersmannique, et ex nostris Graevianus, Reginensis cum aliis quinque. Leidensis tamen magnae vetustatis cum Batteliano et Regiae Societatis *pascua;* ut ratione potius quam auctoritate decidi haec lis debeat. Nos ideo *pascuis* praeferimus, ne in tribus continuis Epodis eadem exeat terminatio,

Aratra nitantur mea.
Lucana mutet pascua
Circaea tangat moenia.

Quod vitium sedulo evitare solet Noster, ex reconditae artis praecepto. Ceterum figuratior erit locutio, *mutet Lucana Calabris pascuis*, et Horatio familiaris, ut hoc ipso in carmine,

Roges, tuum labore *quid iuvem* meo?

et Art. Poët. v. 272.

si modo ego et vos
Scimus inurbanum lepido *seponere* dicto.

et Serm. II, 4. v. 46. ex lectione codicis Regii,

Ante meum nulli *patuit quaesita* palato.

29. *Nec ut superni*] Quantumvis conspirent codices scripti editique in propaganda hac lectione,

Nec ut superni *villa candens Tusculi*
Circaea tangat moenia.

vix tamen extorquebunt, ut vocabulum *superni* pro vera Horatii sobole agnoscamus. *Supernus* enim nomen est relativum; semperque aliud quid secum trahit, cuius respectu superiorem locum occupare censetur: quod hic non fit. Quamobrem legendum potius existimo.

Neque ut supini *villa candens Tusculi.*

Ideo enim *superni* volunt, quia Tusculum in *colle* positum erat. Atqui ob ipsam illam rationem legimus *Supini;* ut Noster Carm. III, 4.

seu mihi frigidum
Praeneste, seu Tibur supinum,
Seu liquidae placuere Baiae.

ubi Acron Scholiastes: *Supinum*] *montuosum, ut, Collesque supinos: situm autem civitatis descripsit, quia in ascensu montis est constituta.* Porphyrion: *Supinum,* inquit, *Tibur, ad situm eius respiciens; nam in latere montis est constitutum.* Virgil. Georg. II, 276.

Sin tumulis acclive solum, collesque supinos.

et III, 555.

Arentesque sonant ripae, collesque supini.

Statius Theb. IV, 238.

auget resupina *maniplos*
Elis, *depressae populus subit incola Pisae.*

Dracontius Hexaëmero.

Et colles *tumidi cumulis iuga celsa* supinant.

Tusculum autem situm erat in clivo leniter assurgente, ut affirmat accuratissimus Cluverius, testis oculatus. Talis autem locus proprie *supinus* dicitur; quippe non praeceps et praeruptus; sed molliter acclivis et ascensu facilis: unde etiam loca plana et undique aperta nonnunquam *supina* appellantur. Apuleius in Floridis: *Alibi montium vertices arduos extulit, alibi camporum* supinam planitiem *coaequavit.* Ammianus Marcellinus XVIII, 6. *Et* planities supina *camporum.* Plinius Nat. Hist. XI, 1. *In* mari *autem tam late* supino. Male igitur Scholiastes Iuvenalis ad versum Satirae III, 192.

Simplicibus Gabiis, aut proni Tiburis *arce.*

In praecipiti, ait, *posita; ut Horatius, Clivumque supinum.* Immo vero, in declivi, non *in praecipiti;* neque hodie in Horatio ea verba reperiuntur. Iam autem *supini Tusculi* id absolute significat, quod *superni* non nisi relative et comparate denotare potest.

II. VITAE RUSTICAE LAUDES.

13. *Inutilesque falce ramos*] Primus omnium vir doctissimus Georgius Fabricius anno MDLXX, et postea Henricus Stephanus aliique, horum versuum ordinem inverterunt, in hunc modum:

Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos;
Inutilesque falce ramos amputans,
Feliciores inserit:
Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantes greges.

Idque ex sola coniectura contra omnium codicum auctoritatem: nimirum, ne duo disticha illa de arborum cultu, alterum de maritatione, alterum de putatione et insitione, separentur, ut vulgo fit, ac divellantur, interveniente illo,

Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantes greges.

Quod utrum recte atque ordine ab iis factum sit necne, non cuiusvis est diiudicare. Posse quidem eiusmodi errores exscriptorum socordia furtim irrepere, et nonnunquam re ipsa irrepsisse, nemo dubitaverit, nisi qui in veteribus membranis hospes sit. Equidem sancte testari possum me nullum Horatii codicem versavisse, qui non alicubi unum vel alterum versum de sede sua luxaverit, ex aliis tamen facile corrigendus, et plerumque a manu secunda in ordinem reductus. Nihilominus haud temere contra omnium codicum fidem versuum seriem invertendam esse, neque citra ultimam necessitatem, omnes cordati semper existimarunt. Videamus igitur, quid in recepta lectione tantopere culpandum sit, et quid tandem utilitatis apportet ista immutatio. Post versus, inquiunt, de maritatione vitis continuo sequi debent alteri de insitione, propter argumenti cognationem. Recte quidem, si eodem tempore vel continenter utrumque opus per rusticos fieret. Atqui *maritatio* fit mense Octobri, *putatio* et *insitio* mense Martio. Columella lib. XI, 2. *Per hos dies* (mense Octobri) *ulmi vitibus recte maritantur, ipsaeque in arbustis ac vineis recte propagantur.* Et ibidem: Insitio *quoque arborum atque vitium tepidis locis hoc tempore* (mense Februario) *commode administratur.* Et paullo post: *Igitur a Calendis Martii eximia est vitium* putatio *usque in decimum Calendarum Aprilium; si tamen se gemmae nondum moveant: surculi quoque silentes ad* insitionem *nunc praecipue utiliterque leguntur; et ipsa* insitio *vitium atque arborum longe nunc est optima.* Similia habes apud Catonem et Palladium. Quid tam magnum itaque, si in carmine separantur duobus versiculis, quae in opere ipso dividuntur toto quinque mensium intervallo? Deinde illud ipsum quod intervenit, quale tandem sit, videamus:

Aut in reducta valle mugientium

Prospectat errantes greges.

Enimvero nihil hic diutini operis est, sed brevis tantum intermissio et voluptas, *prospectus armentorum pascentium;* qui non modo inter maritationem et insitionem, sed etiam in ipsis intervenire potest et solet. Aut igitur valde fallimur, aut melius est tantisper manum abstinere, dum codex aliquis alicunde (quod numquam forte eveniet) mutationi isti patrocinetur. Nos interea lectionem vulgatam aliquantum adiuvimus, pro *inutilesque* reponentes

Inutilesve *falce ramos amputans;*

prout cetera illa procedunt, *Ergo* aut *adulta*, Aut *in reducta*, Aut *pressa puris*, Vel *cum decorum.* Et similiter versu 35.

Pavidumve leporem et advenam laqueo gruem.

pro *pavidum*que substituimus. Graevianus hic *Pavidum leporem* sine particula exhibet; et ubique fere in uno aut altero codice *que* et *ve* inter se commutantur.

18. *Auctumnus arvis extulit*] Ita Loscherus et editio Veneta 1490. cum codicibus aliquot, quos inter Battelianus, Petrensis et Vigorniensis nostri. At editio prima 1478, cum omnibus fere Lambini et Cruquii, et Graeviano, Leidensi, Reginensi aliisque et numero et vetustate potioribus,

Auctumnus agris *extulit:*

quod et agnoscit Scholiastes Porphyrion. Cur autem antiquiores et plures testes hic deseramus? Virgilius Georg. II, 10.

. *tibi pampineo gravidus* auctumno
Floret ager.

Tibullus I, 9.

Non tibi si Bacchi *cura Falernus* ager.

Illud *arvis extulit* videtur natum ex Virgiliano loco Georg. II, 541.

Cum primum lucem pecudes hausere, virûmque
Ferrea progenies duris caput extulit arvis:

ubi obiter corrigendum ex Lactantio, Terrea *progenies:* quos Lucretius *Terrigenas* vocat, lib. V, v. 1410.

Quam silvestre genus capiebat terrigenarum.

Quis enim omnium poëtarum *ferream* hominum aetatem *primam* fuisse finxit? sed haec alibi fortasse fusius.

25. *Labuntur altis interim rivis aquae*] *Ripis* habent editiones veteres; sed manuscripti in diversa abeunt, alii *ripis*, alii *rivis* praeferentes, etiam antiquissimi. Placet *labitur ripis:* quippe *auctumno*, cum arescunt flumina, non *alti* sunt *rivi*, sed *altae ripae.* Noster Carm. I, 2. de Tiberi:

vagus et sinistra
Labitur ripa.

Lucretius III, 362.

Fluminaque ulla queunt summis labentia ripis
Oblectare animum, subitamque avertere curam.

Ovid. Amor. II, 17.

Sed neque diversi ripa labuntur *eadem*
Frigidus Eurotas populiferque Padus.

Quintilianus Instit. XII, 2. *Ut vis amnium maior est* altis ripis *multoque gurgitis tractu fluentium, quam tenuis aquae et obiectu lapillorum resultantis.* Valerius Flaccus IV, 402.

indè per urbes
Raptatur Graias, atque ardua *flumina* ripis.

52. *Ad hoc vertat mare*] Illustrissimus Nic. Heinsius in libri sui margine, *Forte,* inquit, *legendum,*

Vel quos Eois intonata fluctibus
Hiems ad hoc verrat *mare.*

Sed praeterquam, quod omnes Flacci codices summo consensu *vertat* hic agnoscunt; etiam apud Priscianum bis ita legitur p. 863. et 930. neque variant ibi, quos consului, quatuor scripti. Ansam Heinsio correctionis illud videtur porrexisse, quod habetur Serm. II, 3. v. 235.

tu pisces hiberno *ex aequore* verris.

Verum aliud longe est, piscatorem cum reti et everriculo pisces *ex mari verrere* (proprie enim hoc dictum est) aliud, *hiemem* et tempestatem pisces *ad mare verrere.* Talis enim locutio nullum, credo, habet auctorem. Quare nihil mutandum.

69. *Omnem relegit Idibus pecuniam*] Haec lectio est editionis primae et codicum aliquot ex recentioribus. Placuit autem plerisque interpretibus, et, quod maius est, elegantissimo Nic. Heinsio ad Ovidii Fast. II, 540. *Relegit*, aiunt, *pecuniam*, hoc est, *recollegit.* Et sane *colligere* in simili sensu reperias; ut apud Lentulum Epist. Ciceronis ad Fam. XII, 15. *Ut et reliqua vectigalia exigerem, et quam deposui* pecuniam colligerem: et Nostrum Epist. I, 10. v. 47.

Imperat aut servit collecta pecunia *cuique.*

Sed ne unicum quidem exemplum, ubi *relegere pecuniam* dicitur, aut ipsi afferunt, aut egomet observavi. Male autem colligunt, ex eo quod *colligere pecuniam* recte dicatur, idcirco et *relegere* bene dici. Ex *colligo* enim notissimum compositum est *recolligo;* neque *relego* et *recolligo* eandem habent notionem. Revocanda est igitur Loscheriana olim lectio,

Omnem redegit *idibus pecuniam:*

quam firmant vetustissimi omnium Blandinii, et Torrentii plures potioresque, cum nostris Leidensi, Graeviano, Reginensi, Magdalenensi etc. Neque aliter Acron in Regiae Societatis Bibliotheca MS. etsi *recollectam* in paraphrasi habeat. Sic enim et Graevianus annotator; *Redegit pecuniam; collegit.* Nimirum *redigere pecuniam* est, aut apud varios debi-

tores collocatam exigere, cogere, colligere; aut domo vel mancipiis vel fundis divenditis aurum aut argentum recipere. Nihil usitatius est hac locutione: ut demirer equidem viros eruditos adeo transversos hic a vero abiisse. Plinius Epist. III, 9. *Io, io, liber ad te venio: iam sestertium quadragies* redegi, *parte vendita Baeticorum.* Cicero Divinat. in Q. Caecilium c. 17. *Deinde bona vendit*, pecuniam redigit: et mox, *Cogit quaestorem suum* pecuniam, *quam ex Agonidis bonis* redegisset, *annumerare et reddere.* In Verr. I, 36. *Reliqua vendidit*, pecuniam exegit: *cum enim ad H—S vicies quinquies* redegisse *constaret:* et ibidem 38. *Pecuniae redactae.* Contra Rullum c. 36. *Cum omnem* pecuniam *ex aerario exhausissetis, ex vectigalibus* redegissetis. Pro Flacco c. 36. *Quid si ita omnis* pecunia *reddita est? si petita? si* redacta? Pro Rabirio c. 11. *Soletne is dicere in eum, qui* pecuniam redegit, *qui in illum, cuius nomine ea* pecunia redigeretur, *non dixerit?* Philipp. V, 4. *Tanta* pecunia *una in domo coacervata est, ut si hoc genus in unum* redigatur, *non sit pecunia Pop. Romano defutura.* Philipp. XIII, 5. *Decrevistis tantam* pecuniam *Pompeio, quantam ex bonis patriis, ex praedae dissipatione inimicus victor* redegisset. Livius II, 42. *Quicquid captum ex hostibus est*, vendidit *Fabius Consul, ac* redegit *in publicum.* Idem XXVI, 49. *Non de pondere auri argentique et* redactae pecuniae *convenit.* Et XXXVIII, 39. *Tantum auri, quantum* venditis *omnibus bonis* redigi *non posset.* Quintilianus Declam. V. *Pater universis bonis in unum* redactis *profectus est.* Idem Declam. CCLXIX. *Si domum, si mancipia, si vendita esse omnia, si in* pecuniam redacta *constabit; superest ut deponendae pecuniae habuerim caussam.* Eutropius lib. VIII. *Instrumentum regii cultus distraxit, ac per duos continuos menses* venditio *habita est, multumque auri* redactum. Digest. lib. III. tit. 5. sect. 35. *Non enim e vestigio in officio deliquit, si non protinus res suas distraxit ad* pecuniam redigendam. Ibid. V, 3, 20. Redactae *ex pretio rerum venditarum* pecuniae *usuras non esse exigendas.* X, 2, 26. Pecuniam *ex pretio* redactam *ei numerari, cui legata sit.* X, 2, 38. *Hic communes* pecunias *ex reditibus* redactas *singulis subministraverat.* XX, 4, 2. *Quamvis ex ceteris* pecuniam *suam* redigere *possit.* Asconius Pedianus ad Verr. I. c. 20. Quaestorem] *eum ad quem* rediguntur pecuniae *ex proscripti bonis, et a quo sociis adnumerantur.* Atque haec hactenus: quae eo fusius accumulavimus, ut vera lectio, quae toties vi et iniuria de loco suo pulsa est, tandem aliquando in sedibus propriis secura requiescat.

IV. AD MAENAM POMPEII LIBERTUM.

8. *Cum bis ter ulnarum toga*] Nunquam vidi nequiorem

lectionem tam impune omnes interpretes lusisse. Quid enim, amabo, *bis ter ulnae?* quis omnium mortalium sic locutus est? Sine dubio legendum,

Cum bis trium *ulnarum toga:*

hoc est, *cum sex ulnarum toga*, (ut recte Porphyrion) *hanc autem iustae togae mensuram intelligendum est.* Scholiastes Persii ad Satiram V, v. 14. *Mensura togae iustae senas ulnas habebat.* Isidorus Orig. XIX, 24. *Mensura autem togae iustae, si sex ulnas habeat.* Atqui *sex ulnae* sunt *bis tres*, non *bis ter ulnae?* quae mera est barbaries. Lactantius in carmine De Phoenice:

Per bis sex ulnas *eminet iste locus.*

Silius Ital. XVII.

Perque bis octonos *primus fuit Hannibal* annos.

Prudentius Apotheosi v. 1001.

Quam bis terna *malis vexarunt* sabbata *noxis.*

atque ita alii passim. Ceterum diu postquam hanc emendationem feceram, etiam πολυμαθέστατον Barthium in Adversariis LIV, 26. in eandem incidisse animadverti, quam proinde ei ingenue et libenter resigno.

16. *Othone contemto sedet*] Editio prima quae Venetiis prodiit anno 1478, aliud quid profert:

Sedilibusque magnus in primis eques
Othone contento *sedet:*

Quod, si admittatur, ita erit explicandum; adeo divitem scilicet fuisse Maenam, ut res eius *sufficerit* et plene *satisfecerit* legi Othonis, qua sancitum, ut nemo spectaret in sedilibus equitum, qui quadringenta millia nummûm in censu non haberet. Sed scripti codices ad unum omnes, et editiones reliquae *contemto* habent; veram quidem lectionem, sed hactenus perperam intellectam. *Quomodo*, inquit, Iulius Scaliger, contemnebat *Othonis legem? quae permittebat habenti quadraginta millia, sedere in quatuordecim:* siquidem Maena multo plus in reditibus habuit. Huic ut obiectioni occurrant Torrentius, Marcilius, Dacierius aliique, hoc comminiscuntur: Lege illa Othonis hoc inter alia fuisse cautum, nequis *Libertus* aut *Libertinus* in quatuordecim ordinibus sederet, quantumlibet dives esset. *Contemsit* itaque Othonem Maena, qui Libertus in iis gradibus spectare ausus est. Unde vero compertum hoc habent, lege ista Libertis aut eorum filiis honorem eum interdictum esse? Ex hoc ipso, aiunt, Horatii loco. Eia vero, ut errorem errore defendunt. Nam hic ipse locus adhuc in obscuro est; neque lucem, quam non habet, alteri commodare potest; sed aliunde debet accipere. Tantum abest, ut libertinis lege Othonis Roscia hoc interdictum sit; ut ea ipsa lege tum primum iuberetur, ut quocumque patre natus, modo quadringenta sestertia possideret, in XIIII gradibus spectare posset. Hoc clare ostendit locus ille Iuvenalis Sat. III, 152.

Nil habet infelix paupertas durius in se,
Quam quod ridiculos homines facit. Exeat, inquit,
Si pudor est, et de pulvino surgat equestri,
Cuius res legi non sufficit: et sedeant hic
Lenonum pueri quocumque in fornice nati.
Hic plaudat nitidi praeconis filius, inter
Pinnirapi cultos iuvenes, iuvenesque lanistae:
Sic libitum vano, qui nos distinxit, Othoni.

Ubi vetus Scholiastes: *Legi Othonis, qua iussit eos, qui quadringentorum sestertiorum haberent reditus, in numero Equitum esse.* Hinc patet vel τριδούλους Libertos, si ad CCCC millium censum semel pervenissent, eo ipso equites fuisse. Contra, per eandem legem ingenuos et ingenuis prognatos, si forte infra illum censum decidissent, plebi accenseri solitos, Noster ipse clare docet Epist. I, 1. v. 58.

Est animus tibi, sunt mores et lingua fidesque:
Si quadringentis *sex septem millia desunt,*
Plebs *eris.*
Roscia, *dic sodes, melior* lex, *an puerorum*
Naenia?

Adhuc igitur quaerendum est, quid sibi ista velint, *Othone contemto:* nullo enim fulta sunt tibicine, quae docti interpretes hactenus attulerunt. Neque longe ea de caussa proficiscendum est: ecce enim tibi e media re et ipsis ex verbis nascentem explicationem, quae omnem, ut opinor, numerum absolvet:

Sedilibusque magnus in primis eques,
Othone contemto, sedet.

Si iure, inquis, ut eques, in quatuordecim sedit Maena; cur additur *Othone contemto?* Eam ipsam ob rationem, Quia iure ibi sedit. Vetuerat enim L. Roscius Otho, nequis infra CCCCM. censum in gradibus illis sederet. Quisquis igitur, ut Maena, supra illum censum longe evectus fuit, *contemnere* potuit Othonem, et legi eius impune oppedere. Quid reditus meos, Otho, rimaris et exploras; si forte lege tua damnatus de quatuordecim gradibus deturbandus sim? ego vero census meos bene novi, et te tuamque legem οἰμώζειν iubeo. Iam tandem, opinor, perspicis, qua fiducia fretus Maena Othonem contemserit. Sed ea *contemnendi* significatio latuit hic interpretes; simile tamen quid Iuvenalis habet de Marco Tullo, qui

Antoni gladios potuit contemnere, *si sic*
Omnia dixisset.

17. *Tot ora navium gravi*] Iulius Scaliger in Hypercritico hunc locum sic castigat,

Quid attinet tot ora *navium gravi*
Rostrata duci pondere?

Nescio, ait, an ora *dicamus navium recte, quia et* rostrum:

nam sane rostrum *triremibus est*, os *non est.* Mussant hic Interpretes, quamquam alias libenter adversus Scaligerum insurgunt. Equidem fatebor me apud neminem Poetarum *os navis* reperisse: neque tam insolentem metaphoram excusare, nedum admirari possum. Vide tamen, annon forte in librarios transferenda sit siquae est culpa, qui oscitanter pro *aera* legerint *ora.*

Quid attinet tot aera *navium gravi*
Rostrata duci pondere.

Ut *aera rostrata* idem sit ac *rostra aerata:* ut illud Virgilii,

Quot prius aeratae *steterant ad litora* prorae.

Rostra enim aere munita fuisse notissimum est; unde Graecis naves χαλκέμβολοι *ahenirostrae* vocatae sunt. *Aera* autem *navium*, ut Virgilius Aen. XI, 329.

iacet omnis ad undam
Materies: ipsi numerumque modumque carinis
Praecipiant: nos aera, *manus, navalia demus.*

V. IN CANIDIAM VENEFICAM.

1. *At ô Deorum quicquid in caelo regit*] Apud Diomedem p. 527. et Priscianum p. 1105. sic locus hic adducitur,

At ô Deorum quisquis *in caelo* regis.

quale illud Senecae in Oedipode v. 248.

Quisquis Deorum *regna placatus* vides

et Ovidii Metam. I, 32.

Sic ubi dispositam, quisquis *fuit ille* Deorum,
Congeriem secuit, sectamque in membra redegit.

Verum illud *quisquis* omnes membranae aversantur, summo consensu exhibentes *quicquid:* atque hoc melius est. *Quisquis* enim unum aliquem Deorum notat, *quicquid* simul omnes. Noster Serm. I, 6. v. 1.

Non quia, Maecenas, Lydorum quicquid *Etruscos*
Incoluit fines, nemo generosior est te.

et Livius XXIII, 9. *Paucae horae sunt intra quas iurantes per* quicquid Deorum est, *dextrae dextras iungentes, fidem obstrinximus.* Quae duo loca a doctissimo Lambino apposite citata sunt. De altero illo, *regis* legendum sit an *regit*, magna codicum dissensio est. Pauci quidem ex nostris, atque ii recentiores *Regit:* plures et potiores *Regis*, ut Leidensis, Reginensis, a manu prima Graevianus et Magdalenensis, aliique cum Acrone manuscripto. Contra, Blandinii omnes apud Cruquium *regit;* atque ita citatur Servio ad Aen. VII, 363. et IX, 144; quin et Donato ad Terentii Andriam Act. IV, Sc. 1. in veteribus editionibus ann. 1483, 1488, 1503; nam recentiores hic male habent *quisquis* et *regis.* Quid igitur fiet? et cuinam parti accedemus? Torrentio quidem *Regis* magis adblanditur: mihi fixum firmumque est *Regit* ab Horatio profectum

esse. Non enim puer ille, quicumque erat, Deos hic precatur; sed Canidiam et socias alloquitur; ut ex ipso carmine patet. Alioqui, si Deos hic precaretur, tum versu quarto, *omnium vultus truces* de Deorum vultibus accipiendum foret; quod ab omni sensu alienum. Lego igitur,

At ô Deorum quicquid in caelo regit.

Neque vero invocatio Deorum est; sed exclamatio duntaxat, et obtestatio: qualia ista, *Di boni*, *Di magni*, *Proh Iuppiter, Pro Deûm atque hominum fidem.* Per omnes, ait, Deos, per quicquid Deorum in caelo est, quid tumultus iste sibi vult?

11. *Ut haec trementi questus ore*] *Trementi* habent quotquot vidi codices, et Priscianus p. 707. Legerim tamen potius,

Ut haec tremente *questus ore constitit:*

ut purus sit Iambicus, qualis iste proxime antecedens,

Quid ut noverca me intueris, aut uti.

Nam ablativos hosce in *te* desinere apud Nostrum, fuse ostendi ad Carm. I, 25. v. 17. ubi et ter *ore tremente* ex Nasone laudavi: cui et Tibullum adde, III, 5.

Inficitur teneras ore rubente genas.

et

Felices cantus ore sonante dedit.

28. *Echinus aut currens aper*] Acron Scholiastes: *Currens*, *furens: ut*, *Inhorruit armos.* Quod varia potius lectio, quam interpretatio videatur:

Echinus, aut furens *aper.*

Sic et Apuleius Metam. VIII. *Nec diu et* furens aper *eum invadit iacentem.* Sane, quid *currens* aper hic faciat, nullus video. Non enim dum *currit*, sed cum *stat* et pugnae se aptat, setis maxime inhorrescit. Id quod Virgilius optime expressit, Aen. X, 710.

Ac velut ille canum morsu de montibus altis
Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multosque palus Laurentia, silva
Pastus arundinea, postquam inter retia ventum est,
Substitit, *infremuitque ferox, et* inhorruit *armos.*

Sic et Homerus, *στάντα καὶ μένοντα*, *stantem et manentem* aprum, non *currentem*, setas erigere facit, Iliad. N. v. 471.

Ἀλλ' ἔμεν', ὡς ὅτε τις σῦς οὔρεσιν ἀλκὶ πεποιθὼς,
Ὅστε ΜΕΝΕΙ κολοσυρτὸν ἐπερχόμενον πολὺν ἀνδρῶν
Χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ, ΦΡΙΣΣΕΙ δέ τε νῶτον ὕπερθεν.

et Odyss. T. v. 439. et 446.

Ἔνθα δ' ἄρ' ἐν λοχμῇ πυκινῇ κατέκειτο μέγας σῦς.
ὁ δὲ ἀντίος ἐκ ξυλόχοιο
ΦΡΙΞΑΣ εὖ λοφίην, πῦρ δ' ὀφθαλμοῖσι δεδορκὼς,
ΣΤΗ ῥ' αὐτῶν σχεδόθεν.

et similiter Silius Italicus lib. I.

Cum silvam occursu *venantem perdidit, hirto*

Horrescit *saevus dorso, et postrema capessit*
Praelia, candentem mandens aper ore cruorem.

Quamobrem *furens* libentius apud Nostrum legerim, quam *currens;* sed neutrum placet. Aliud enim melius veriusque suppeditat acutissimi Nic. Heinsii coniectura,

Horret capillis ut marinus asperis
Echinus, aut Laurens *aper.*

Sic enim is in libri sui margine; *Forte legendum, Laurens, vide notas ad Nasonis Fastos II.* Nihil ingeniosius, nihil certius dici potest. *Laurens aper*, perpetuum epitheton poëtis Italis. Praeter illum Virgilii locum iam citatum alia tibi indicat ipse Heinsius ad Fast. II, v. 23.

Sicut aper *silvis longe* Laurentibus *actus,*
Fulmineo celeres dissipat ore canes.

ubi plures codices perperam, *latratibus.* Idem Metam. XIV.

Exierat tectis Laurentes *Picus in agros,*
Indigenas *fixurus* apros.

Horatius Serm. II, 4. v. 40.

Umber et iligna nutritus glande, rotundas
Curvat aper *lances carnem vitantis inertem:*
Nam Laurens *malus est, ulvis et arundine pinguis.*

Martialis IX, 49.

Inter quae rari Laurentem *ponderis* aprum
Misimus.

et X, 45.

Ilia Laurentis cum tibi demus apri.

et Catalecta Vet. Poet.

Vite Sabine, Lacon sulco, sue *cognite* Laurens.

Atque haec Heinsius: quibus nihil addam, praeterquam quod Virgilii versus supra laudatos in transitu corrigam:

Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multosque palus Laurentia, silva
Pastus arundinea etc.

ubi Servius: *Pastus, pro pastum: nam supra ait Quem: Ergo Antiptosis est.* Recte quidem animadvertit *pastum* hic dici oportere, non *pastus.* Quid ergo? an ideo barbarismi absolvit Virgilium, quia *Antiptosin* nominat? Quae, malum, illa Antiptosis? aut unde ei tantum ius, ut communem loquendi morem pro libitu subvertat? sed praeterea illud vide, *quem multos annos Vesulus defendit, multosque palus Laurentia defendit,* quam inane, verbosum, invariatum, et a Virgilii more et genio prorsus alienum. Sine dubio igitur locus corruptus est, et, nisi valde decipior, sic restitui debet:

Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multosque palus Laurentia silva
Pascit *arundinea.* vel *pavit.*

Neque vero in re adeo clara plura verba consumam: sed

aliud potius mendum in versu hunc locum proxime antecedente tollam: nescio enim quo fato pagina illa Virgilii iam ante Servii aetatem supra alias corrupta erat.

Nec non Euathen Phrygium, Paridisque Mimanta
Aequalem comitemque, una quem nocte Theano
In lucem genitori Amyco dedit, et face praegnans
Cisseïs regina Parim creat: urbe paterna
Occubat: ignarum Laurens habet ora Mimanta.

ubi iterum Servius: *Urbe paterna occubat: subaudis, Paris. Quod ut non diceret, metri est necessitate compulsus: nam deest Qui: ut sit, Qui urbe paterna occubat.* Recte et hic notavit Servius, deesse nominativum verbo *occubat:* sed nulla *metri necessitas* poetam excusare possit: si id re ipsa omiserit. Quin et illud quam redundans et supervacuum, Theano *in lucem dedit*, et Cisseïs *creat?* ut ne dicam, inconcinne tempora mutari, *dedit*, et *creat.* Quid multa? sic credo olim fuisse a manu Virgilii.

una quem nocte Theano
In lucem, genitore *Amyco, dedit, et face praegnans*
Cisseïs regina Parim. Paris *urbe paterna*
Occubat: ignarum Laurens habet ora Mimanta.

Una, ait, *nocte Theano Mimanta, et Hecuba Parim in lucem dedit.* At quam dispari fato? *Paris* in urbe patria sepultus est; *Mimas* in terra longinqua ignotus iacet. Oscitantes librarii (quod sollemne eorum peccatum est) verbum bis positum, semel tantum scripserunt: inde alii ad versum fulciendum ineptum illud *creat* supposuerunt.

33. *Bis terve mutatae dapis*] Ab Aldo, ut opinor, defluxit haec lectio in omnes, quae postea prodierunt, editiones. Sed veteres ante annum MD, et codices nostri ad unum omnes cum Porphyrione Scholiasta,

Longo die bis terque *mutatae dapis*
Inemori spectaculo.

Quae duo contraria plane sunt; nam *bis terque* significat *saepe; bis terve, raro.* Cicero Epist. ad Fam. II, 1. *A te vero* bis terve, *summum, et eas perbreves litteras accepi.* Noster Art. Poët. 440.

melius te posse negares
Bis terque *expertum frustra.*

Recte igitur hic, *Bis terque mutatae:* nam, ut optime Porphyrion, *Ut magis incitaretur puer, ait illi opponi epulas et* saepe *mutari.* Contra, apud Nostrum Art. Poët. v. 358. ubi editiones habent,

Sic mihi qui multum cessat, fit Choerilus ille,
Quem bis terque bonum cum risu miror;

corrigendum ex codice Regio,

Quem bis terve *bonum.*

Raro enim Choerilum, bis fortasse vel ter, bonum fuisse significat.

37. *Exsucta uti medulla*] Mire variant hic codices scripti: maior enim meliorque pars *exsecta* vel *execta* cum editione Veneta, et Scholiastis. Graevianus noster *Exsecta* cum interpretatione, *extracta*. Lambini quidam, et Bersmanni unus, *exsucta*. Battelianus pro varia lectione, *exucta*, Divaeus Cruquii, *exucta*. Torrentianus unus, *exusta;* ut a prima manu Magdalenensis. Bersmanni unus, *exuta;* Barthii (in Advers. XXXVII, 15.) *exulta*. Zulichemianus, una litera erasa, *exu...ta*. Loscheri editio, *exerta*, et pro varia lectione Bodleianus. Et plures quidem ex his satis commodae et probabiles sunt; ut tanto sit difficilius, quaenam ex omnibus pro vera et sincera admittenda sit, statuere. Primo enim *exsucta* magnis auctoritatibus defendi potest: Iuvenalis Sat. VII, 90.

Ossa vides regum vacuis exsucta medullis:

ubi Scholiastes, *Exhausta a rectoribus*. Ammianus Marcellinus XXX, 4. *In quas* (litium foveas) *si captus ceciderit quisquam, non nisi per multa exiliet lustra, ad usque ipsas* medullas exsuctus. Quintilianus Institut. XII, 10. *Unde nunc quoque* (Atticorum imitatores) *aridi, et* exsucti, *et exsangues*. Gellius XX, 8. *Luna nunc videlicet senescit; ea re ostrea quoque, sicut quaedam alia, tenuis* exsuctaque *est*. Quamquam in duobus postremis locis corrigendum forte est *exsucci* et *exsucca*, hoc est, *sine succo*. Onomasticon vetus Vulcanii: *Exuccum*, *ἄχυμον*. Neque vero illud *exusta*, quod duo codices praeferunt, suis auctoribus caret. Manilius lib. I.

Aut gravibus morbis et lenta corpora tabe
Corripit exustis *letalis flamma* medullis.

Petronius:

neque enim minor ira rebellat
Pectore in hoc, leviorque exurit *flamma* medullas.

Seneca Hercule Oetaeo v. 1219.

quis, fervida
Plaga revulsus, cancer infixus meas
Urit medullas?

Quin et exigua mutatione refingere etiam poteris,

Exhausta *uti medulla et aridum iecur:*

quod verbum iam ante habuisti in Scholiaste Iuvenalis, tamquam interpretamentum *τοῦ exsucta*. Ita enim Seneca Hercule Oetaeo v. 1227.

Exedit artus penitus, in totas malum
Hausit medullas.

Paullinus de Vita S. Martini lib. II.

Arentes *penetrat praesens benedictio venas,*
Et rigat exhaustas *verborum rore* medullas.

et lib. V.

Nec prius absistit, iugi cruciata labore,
Proterere exhaustis arentia *membra* medullis:

hoc est, imminutis, siccatis consumtis. Quintilianus Declam. XII, de iis qui magna fame cogente carnes humanas comedebant: *Nunc occurrunt effusa praecordia, et lividae carnes, et expressum dentibus tabum, et* exhaustae *ossibus* medullae. Verum hoc in loco *exhaustae* idem notat ac *extractae;* quo sensu plane convenit cum illa altera lectione, Exsecta *uti medulla.* Quae, etsi plurium et antiquiorum codicum testimonio nitatur. ideo tamen hic minus arridet, quia deserit plane et destituit sententiam. Longo, inquit, ieiunio enecandus erat puer, ut *medulla exsecta* et arefactum iecur potionem amatoriam facerent. Atqui medulla *exsecari* et extrahi ex corpore pleno et pingui facilius et uberius posset, quam longa fame emaciato. Quare requiritur hic epitheton, quod diuturnae illius inediae caussam reddat, quale illud est quod sequitur, *aridum iecur:* quo medulla quoque exsiccata pariter intelligi possit. Atque huic sensui longe aptius conveniunt illa, quae iam attigimus, *exsucta, exusta, exhausta,* quam *exsecta.* Nihil tamen tam ex omni parte quadrat, quam quod magnus Heinsius divinavit, in ora sui exemplaris, *Lege,* inquit, exesa *vel* exesta; *ad versum, Est mollis flamma medullas.* Ubi refert nos ad Annotationes suas in Virgilium, quae iam magno rei literariae damno furto surreptae, proh nefas, interciderunt. Verum et antea in Notis ad Ovidium coniecturam hanc proposuerat, Metam. XIV. v. 208. Horat. Epod. V.

Exesa *uti medulla, et aridum iecur*
Amoris esset poculum.

,,Ita, ait, scribo. Nam vulgati *exerta.* Lambinus, Faërnus, ,,Cruquius, Torrentius, *Exsucta*, ut in illo Iuvenalis Sat. ,,VIII.

,,*Ossa vides regum vacuis* exsucta *medullis.*

,,Sed ibi allegorice locutus est. Scripti fere omnes *Ex-* ,,*secta* vel *Execta.* Nisi *exesta* dixerit Horatius, ut *comesto* ,,*patrimonio* Sallustius, quod ex illo a Grammaticis citatur. ,,Et sane archaismos huiusmodi multos in Epodis Horatius ,,adhibuit. *Estrices* etiam dicit in Casina Plautus, et *ur-* ,,*sas hominum ambestrices* Ammianus Marcellinus lib. XIX. ,,*Siccam* dixit *medullam* Propertius II, 12. quae *exesta* est ,,Horatio. Valerius Flaccus lib. IV.

,,Exedit *labor, et miseris festina senectus.*

,,Castigandus eiusdem locus lib. V.

,,*Robur cura ducis magnique* edere *labores.*

,,Ineptissime et contra auctoris mentem *dedere* nunc legi- ,,tur. Apud eundem Valerium III, v. 693.

,,*multusque viri cunctantia corda*
,,Est *dolor.*

,,ubi *fert dolor* nunc legitur, minus bene. Quomodo et ,,apud Nasonem Pont. I, 1.

,,Estur *ut occulta vitiata teredine navis.* ,,multi codices *fertur* agnoscunt. *Odiis urbem exedere* apud ,,Maronem Aen. V. *Exedi cura, moerore, inedia, ira, do-* ,,*lore* familiare est optimis auctoribus. *Exest angor* apud ,,Lucretium.“ Haec ibi vir illustrissimus. Nos archaismis illis valere iussis, retinemus hic *exesa*, quod praeter loca Heinsio citata confirmant amplius, Catullus in coma Berenices,

Quam penitus maestas exedit *flamma* medullas!

ut olim emendavimus notis ad Callimachum: vulgo, *Cum penitus.* Idem Epigr. XXXVI.

ex eo misellae
Ignes interiorem edunt medullam.

et iterum LVI.

Defessus tamen omnibus medullis,
Et multis languoribus peresus.

Corippus Africanus lib. II.

Et contracta rigent arentibus *ossa* medullis.

Paullinus de vita Martini lib. I.

Huic febris totas penitus depasta medullas.

et mox ibidem,

Et cutis exesis *dudum iam lurida* membris.

et lib. IV.

Exesis *penitus vehementi febre* medullis.

Silius XIV.

membrisque *cutis tegit ossa* peresis.

Statius Silv. II, 1.

quod non mors lenta iacentis
Exedit *puerile decus.*

Seneca, ut supra,

Exedit artus *penitus, et totas malum*
Hausit medullas.

Seneca Epist CXIV. *Cum vero magis ac magis vires morbus* exedit, *et in* medullas *nervosque descendere deliciae.* Quintilianus Declam. XII. de *fame* confectis loquens: *Figura tibi* exesos *vultus, decrescentem populum, iam praemortuas vires.* S. Hieronymus Epist. ad Heliodorum: *Super nudam metuis humum* exesa ieiuniis *membra collidere?* Seneca Epist. CXII. *Si vetus et* exesa *est vitis, si infirma gracilisque, aut non recipiet surculum, aut non alet.* Silius lib. II.

iam lumina retro
Exesis *fugere genis.*

Noster Carm. III, 4.

nec peredit
Impositam celer ignis Aetnam.

Silius XII.

Mulciber immugit, lacerataque viscera terrae
Mandit, *et* exesos *labefactat murmure montes.*

et ibidem,

Depasti flammis scopuli.

et lib. XIV.

Nam Lipare, vastis subter depasta *caminis,*
Sulfureum vomit exeso *de vertice fumum.*

Ita *adedit ignis* familiare bonis auctoribus; de quo vide ipsum Heinsium ad Ovidii Amores I, 15.

55. *Formidolosis dum latent silvis ferae*] Loscheri editio *Formidolosis silvis;* cui accedunt Torrentii aliquot, Blandinii veteres (ut ex verbis Cruquii patet, quamvis secus sit editum) Leidensis et Reginensis nostri, et Battelianus pro varia lectione. Ceteri cum editione prima *formidolosae ferae.* Utram iam lectionem mavis? *Formidolosus* ambigue significat, et qui formidat, et qui formidatur: quorum neutrum convenit *feris*, dum *sopore languidae* sunt. Placet igitur *formidolosis*, ut perpetuum sit silvarum epitheton. Virgil. Georg. IV, 468.

Et caligantem nigra formidine *lucum.*

et Aen. I, 169.

tum silvis scena coruscis
Desuper, horrentique *atrum nemus imminet umbra.*

Statius Theb. v. 577.

seu tu pavidi *ferus incola* luci,
Sive Deus.

Lucanus III, 411.

Arboribus suus horror inest.

63. *Quibus superbam fugit ulta pellicem*] Editiones veteres cum Acrone Scholiaste, et dimidia parte codicum, in quibus Reginensis et Leidensis nostri,

Quibus superba *fugit.*

ita et apud Senecam Chorus Medeam *superbam* vocat, v. 855.

Vultus citatus ira Riget, et caput feroci
Quatiens superba *motu, Regi minatur ultro.*

Rectius tamen *superbam pellicem* cum Blandiniis aliisque legeris; Dulcior enim compositio est, et epitheton aptissimum. Auctor Octaviae v. 125.

Adice his superbam pellicem, *nostrae domus*
Spoliis nitentem.

87. *Venena magnum*] Durissimus locus, neque quocumque modo vertas et excutias, sententiam commodam praebens:

Venena, magnum fas nefasque, non valent
Convertere humanam vicem.

Scio equidem, ut conati sint explicare veteres novique Interpretes; sed, siquid video, laterem laverunt. Neque rectius Rutgersio processit, qui sic corrigebat:

Venena, magicum *fas nefasque, non valent.*

hoc est, ait, *Venena, quae totum magorum fas et nefas sunt.*

Nihil vidi infelicius: neque enim verba eum sensum, quem concipit, admittunt; neque sensus ipse ullam hic venerem aut elegantiam habet. Multa quidem ipse nequicquam tentavi, quae piget hic referre: tamen ne omnino asymbolus veniam, dicam aliquid; quod, etsi ne mihi quidem placeat, Rutgersiano haud deterius fore credo. Ergo ecce tibi correctionem, qualiscumque est,

Venena magica *fas nefasque non valent,*
Non vertere humanas vices.

Venena, ait, *magica;* id enim epitheton necessarium hic videtur: quippe *venena*, per se et absolute posita, non possunt rem magicam denotare. Valerius Flaccus VII, 327.

Utque procul magicis *spirantia tecta* venenis,
Et saevae patuere fores.

Ea vero, inquit, *non valent vertere fas et nefas.* Ita Virgilius loquitur Georg. I, 505.

Quippe ubi fas versum atque nefas; *tot bella per orbem,*
Tam multae scelerum facies.

Seneca de Ira II, 8. *Numquid enim singuli aut pauci rupere legem? undique, velut signo dato, ad* fas nefasque miscendum *coorti sunt.* Negat itaque venena magica, quamvis possint

Sistere aquam fluviis, et vertere *sidera retro,*
Vertere *et in tacitos iuvenilia corpora pisces,*
Fulminis et rapidi carmine vertere *iter,*

et alia id genus portenta facere; negat, inquam, naturam iusti et iniusti posse itidem *vertere.* Sed obiicies fortasse cum Lambino et Dacierio, rem aliter se habere, et *veneficia* re ipsa fas nefasque vertere, ut *bella* et *scelera* vertunt apud Virgilium. Verum illud viri docti non animadverterunt, diversis nominibus utrumque verum esse, et quod vertant fas et nefas, et quod non vertant. Vertunt quidem, quod ad ipsas veneficas attinet: quippe quibus, ut Senecae verbis utar Controv. II. *omne fas nefasque lusus est;* quae, ut Tacitus loquitur Hist. II, 56. *in omne fas nefasque avidae sunt et venales:*

Quae *fas atque nefas exiguo fine libidinum*
Discernunt avidae;

ut de Thracibus Noster Carm I, 18. Atque ita explicat Servius Virgilii illud, *Quippe ubi fas versum atque nefas*] *Apud homines scilicet, qui spernunt licita, appetentes illicita.* Non tamen vertunt quoad naturam rerum, et divinam providentiam: ut Virgilius Aen. I, 547.

Si genus humanum et mortalia temnitis arma;
At sperate Deos memores fandi atque nefandi.

quemadmodum et puer hic humana ope destitutus ad Deos ultores se convertit:

Diris agam vos; dira detestatio
Nulla expiatur victima.

Postrema negat veneficia *vertere vices humanas*, sive effugere posse poenam, quae claudo licet pede scelestos tandem consequitur. *Vices*, ut optime hic Porphyrion, *appellantur poenae, quae in sceleratos regeruntur:* ut Noster Carm. I, 28.

fors et
Debita iura, vicesque *superbae*
Te maneant ipsum: precibus non linquar inultis,
Teque piacula nulla resolvent.

et Ovidius Trist. III, 11.

Humanaeque *memor sortis, quae tollit eosdem*
Et premit: incertas ipse verere vices.

Atque haec quidem ideo diximus, ne nihil diceremus. Frustra tamen, opinor, labor omnis impenditur: et fortasse locum spurium et interpolatum curamus, qui sola spongia sanari poterit, nulla alia medicina.

VII. AD POPULUM ROMANUM.

12. *Unquam nisi in dispar feris*] Ita prima Veneta Editio et Loscheri, cum codicibus melioris notae, in quibus Graevianus et Reginensis Nostri. Leidensis *feras*, unde Nicol. Heinsius ex coniectura,

Unquam nisi dispari in fera.

Petrensis Noster,

Unquam nisi in disparibus feris.

Editio Veneta anni 1490.

Numquam nisi in disparibus feris.

Miror equidem tot viros eruditos, et praesertim acutissimum Heinsium, non vidisse veritatem adeo in aperto et nudo positam. Quippe sine dubio scripsit Noster:

Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus;
Numquam, *nisi in dispar, feris.*

Cur, inquit, o Romani, non adversus Poenos aut Britannos, sed civis contra civem arma geritis? *ne lupis quidem et leonibus hic mos est, qui* numquam *feri et saevi sunt, nisi in* animal *dispar.* Lupus enim in lupum, et leo in leonem mitis est et innocuus. *In dispar;* ut Cicero Tuscul. v. 13. *Atque earum* (bestiarum) *quaeque suum tenens munus, cum in* disparis animantis *vitam transire non possit, manet in lege naturae.* Eleganter Iuvenalis Sat. XV.

Sed iam serpentum maior concordia: parcit
Cognatis maculis similis fera: quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam
Expiravit aper maioris dentibus apri?
Indica tigris agit rabida cum tigride pacem
Perpetuam; saevis inter se convenit ursis.

Plinius Hist. Nat. VII, 1. *Denique cetera animantia in suo genere probe degunt; congregari videmus et stare contra* dissimilia: *leonum feritas inter se non dimicat: serpentium*

morsus non petit serpentes: ne maris quidem beluae ac pisces, nisi in diversa genera, *saeviunt.* Seneca Epist. 95. *Non pudet homines, mitissimum genus, gaudere sanguine alterno? bella gerere, gerendaque liberis tradere, cum inter se etiam mutis ac feris pax sit.* Una omnium locorum sententia est: sed quo Horatius argumento utitur, ne Romanus contra Romanum; eodem illi φιλοσοφώτερον utuntur, ne Homo contra Hominem bella gerat.

13. *Furorne caecus*] Recte quidem *furor caecus;* ut Senecae Herc. Furente v. 991.

quo se caecus *impegit* furor?

et Thyeste, 27.

mentes caecus *instiget* furor.

et Oedipode 590.

Tum torva Erynnis sonuit, et caecus Furor.

Sed elegans tamen lectio est, quam servat codex Regiae Societatis cum duobus Torrentii,

Furorne caecos, *an rapit vis acrior,*
An culpa? responsum date.

Atque ita plane citat Scholiastes Porphyrion in Editione Veneta MCCCCXC; in recentioribus male mutatum est *caecos* in *caecus.* Vix dubites, quin ab Horatii manu fuerit; unde enim librariis tam non vulgarem constructionem? contra, receptam lectionem ex hac procudere proclive iis fuit. *Furorne rapit caecos?* ut Virgil. Aen. II, 357.

quos improba ventris
Exegit caecos rabies.

Statius Theb. III, 630.

Quo rapitis? quae vos Furiarum *verbera* caecos
Exagitant?

Noster Serm. II, 3. v. 44.

Quem mala stultitia et quaecumque inscitia veri
Caecum agit.

Livius XXVIII, 22. *Cum* caeci furore *in vulnera ac ferrum audaci vecordia ruerent.* Ceterum illud interpretes nostros sollicitos habet, quid proprie notent, et quomodo inter se differant *furor, vis acrior, et culpa.* Tu, si sapis, sic explicabis et distingues:

Furorne caecos, an rapit vis acrior,
An culpa?

hoc est, *utrumne furore et vecordia in bellum civile ruitis, an vi et ira Deorum acti, an scientes prudentes et vestra culpa?* Ita Ciris fere apud Virgilium dubitat, utrum fato an casu an culpa in amorem inciderit: versu 455.

Vel fato *fuerit nobis haec debita pestis,*
Vel casu *incepto*, merita *vel denique* culpa.

ubi obiter corrigendum, *Vel casu* incerto. *Vis acrior* eadem est, quae *Vis maior.* Gaius in Digest. XIX. Tit. II. leg. 25. sect. 6. *Vis maior, quam Graeci θεοῦ βίαν, id est,*

vim divinam, appellant, non debet conductori damnosa esse. Vegetius I, 24. *Sed ubi* vis acrior *immineat hostium, tum legitima fossa ambitum convenit munire castrorum.* Porro *vis* illa *maior* opponitur *culpae:* ut hic, *An rapit vis acrior, an culpa?* Digest. XIII, 7, 13. *Venit in hac actione et dolus et* culpa, *venit et custodia,* vis maior *non venit.* Ibid. XIII, 7, 30. Culpam *dumtaxat ei praestandam, non* vim maiorem. Tandem autem respondet Horatius,

Sic est: acerba fata Romanos agunt:

hoc est, *vi maiore, divina ira, et fatali necessitate haec eveniunt.* Errant hic interpretes.

15. *Et ora pallor albus inficit*] Recte hoc quidem: sed elegantius tamen Editio Loscheri, alio verborum ordine,

Tacent, et albus ora pallor *inficit.*

Quod et firmant codices nostri Reginensis et Regiae societatis, cum Acrone et edito et manuscripto. Quidni ergo recipiamus?

VIII. IN ANUM LIBIDINOSAM.

17. *Illiterati num minus nervi*] Infeliciter hunc locum tentavit Nic. Heinsius, hic in libri sui margine, et ad Ovidii Amor. III, 7. v. 67. et infelicius multo Dacierius. Accedo ad Guieti sententiam, qui notis ad Terentii Andriam IV, 1. sic corrigebat:

Illiterati num minus nervi rigent?
Magisve *languet fascinum?*

vel, *illiteratis.* Cur autem si interroges; non dicam: haud immemor verborum Quintiliani in Institutionibus I, 13. *Utiles Tragoediae, alunt et Lyrici: si tamen in his non auctores modo, sed etiam partes operis elegeris. Nam et Graeci licenter* multa; *et Horatium in* quibusdam *nolim interpretari.*

IX. AD MAECENATEM.

1. *Quando repostum*] Lege ex coniectura elegantissimi Nic. Heinsii:

Quando O repostum Caecubum ad festas dapes.

Illud O facile a praecedente absorberi poterat, et a librariis omitti: restitutum vero mirificam vim et vehementiam sententiae impertit.

5. *Sonante mixtum tibiis*] Duo codices notae optimae apud Lambinum habent,

Sonante mixtis *tibiis carmen lyra:*

quod ut ei non displicet, ita mihi quidem prae vulgata placet. Vide nos ad Carm. IV, 1. v. 22. Siquis tamen *mixtum* hic maluerit, non admodum pugnabo.

16. *Sol aspicit conopeum*] Ita quidem codices: sed scribendum potius *conopium.* Graeci scilicet utrumque habuerunt, *κωνώπειον* et *κωνώπιον;* ut *κηρύκειον* et *κηρύ-*

23

κιον, φοινίκειον et φοινίκιον, κυκλώπειον et κυκλώπιον et similia. Ergo cum producta est penultima syllaba, scribendum *conopeum;* ut apud Iuvenalem Sat. VI.

Ut testudineo tibi, Lentule, conopeo:

cum correpta est, *conopium:* ut hic et apud Propertium III, 9.

Foedaque Tarpeio conopia *tendere saxo.*

Atque hoc placuit etiam sagacissimo Nic. Heinsio.

17. *Ad hunc frementes*] Locus difficillimus:

Ad hunc frementes verterunt bis mille equos
Galli, canentes Caesarem.

Loscherus et sequentium plerique *ad hunc,* ut Graevianus, et Reginensis nostri cum sex aliis. Editio Veneta *adhuc,* ut Leidensis a prima manu, Bodleianus, et Servius ad Aen. VI, 613. Cruquiani aliquot cum duobus Pulmanni et Zulichemiano ac Vigorniensi, *at huc.* In tanta varietate, omnium pessime rem gerunt, qui *Ad hunc* retinent, et interpretantur *contra Antonium.* Neque enim *Hunc* de Antonio accipere possis, qui nusquam antea hic nominatur, aut describitur: neque *Ad hunc verterunt equos* perinde est ac *adversus hunc.* Omnino enim hic indicatur Gallos hosce fuisse transfugas, et ad Augustum ab Antonio equos vertisse: ut proinde *ab hoc* dicendum fuerit, non *ad hunc.* Servius loco iam laudato: *Si culpat eos, qui contra fidem datae veniae dimicarunt, tangit Augustum. Nam transierunt* ad eum ab Antonio *duo millia equitum, per quos est victoriam consecutus; ut Horatius, Adhuc frementes* etc. Velleius Paterculus de bello Actiaco loquens II, 84. *Hinc ad Antonium nemo, illinc ad Caesarem quotidie aliquid transfugiebat.* Neque multo felicius se expediunt, qui alteram lectionem sequuntur,

At huc *frementes verterunt bis mille equos.*

Huc, inquiunt, id est, *ad nos, ad Caesaris partes.* Recte quidem; si carmen hoc in castris Caesarianis praesens scripsisset Noster: is vero tum Romae erat cum Maecenate urbi praefecto. Iam autem quae reliqua est lectio *adhuc,* nullum hactenus fautorem invenit; neque sane ullum hic sensum parit. Ea tamen, ni fallor, omnium proxime ad veram scripturam accedit: sic enim legendum arbitror:

Interque signa turpe militaria
Sol aspicit conopium.
Ad hoc *frementes verterunt bis mille equos*
Galli, canentes Caesarem.

Ad hoc, id est, ad hoc conopium, ad hoc turpe spectaculum: vel forte, *ad haec:* hoc est, *ad has res,* nempe quod feminae et eunuchis parendum esset, quod inter signa conopeum viseretur, prae indignatione transfugerunt. Noster Epist. I, 19. v. 45.

ad haec ego naribus uti Formido.

i. e. ad haec verba. Naso Pont. I, 3.

Et iam deficiens, sic ad tua verba *revixi,*
Ut solet infuso vena redire mero.

Rem vero ipsam optime enarrat Porphyrion; atque ita quidem, ut plane, uti nos nunc legimus, legisse olim videatur. *Significat*, ait, *equitum Gallorum duo millia ab Antonii partibus ad Caesarem transfugisse: quorum ideo mentio facta est, ut Romanos, qui sub Praepositis spadonibus aequo animo militarent, magis oneraret per comparationem Gallorum, qui* hoc dedignati *ad Caesarem se contulerunt.* Vix est, ut aut aliter scripserit Horatius, aut legerit Porphyrion.

20. *Puppes sinistrorsum citae*] Etiam hic locus omnium interpretum ingenia exercuit, et posthac fortasse exercebit. Neque enim promittere audemus, nos expositione nostra omnium dubitationibus satisfacturos: idque, quia rerum bello Actiaco gestarum tenuem hodie notitiam habemus. Ut enim nullus iam extat auctor, qui illud equitum Gallorum transfugium memoret, praeter ipsum Horatium: ita et hoc loco rem aliquam tangi existimo, de qua hodie nihil aliunde compertum habemus. Quare laudem aliquam, aut veniam saltem, merebimur; si tentando et divinando aut verum ipsum aut veri quid simillimum eruere poterimus. Accingamur itaque ad ipsa verba paullatim evolvenda:

Interque signa turpe militaria
Sol aspicit conopium.
Ad hoc frementes verterunt bis mille equos
Galli, canentes Caesarem:
Hostiliumque navium portu latent
Puppes, sinistrorsum citae.

Ubi primo id novissima emendatione *(ad hoc)* consecuti videmur, ut poëtae mentem iam eminus etiam hic odorari valeamus. Vix enim aliter esse potest, quin ut disticho priore *terra*, ita hic *mari* defectionem ab Antonio significet. *Ad hoc*, inquit, Galli defecerunt; *ad hoc* hostiles naves latuerunt in portu, sinistram versus actae. Quod quale sit, mox videbimus. *Puppes*, ait, *navium portu latent:* id more sollemni; puppes enim in litore statuebantur, quo naves expeditius rectis proris e portu exirent; neque opus esset inhibendo remis eas convertere. Notum illud Virgilii:

Ancora de prora iacitur: stant litore puppes.

Citae autem participium est a *cieo* prima correpta; ut contra a *cio citus* primam producit; ab eo *cóncitus*, ab hoc *concítus* deducitur. Cum itaque *puppes navium citas* fuisse dicit; necesse est, ut intelligamus naves retrorsum fuisse actas, ita ut puppes praecederent, prorae sequerentur:

quod Graeci πρύμναν κρούσασθαι, *puppem cieri;* Latini *inhibere remis* et *retro navem inhibere* dicunt. Id quod plerumque fieri solebat, quoties aut iam classe hostium propinqua navale praelium detrectarent, aut post congressionem fugam pararent. Ita Themistocles apud Iustinum II, 12. Ionas ad defectionem his verbis sollicitat. *Quin vos in haec nostra castra ex ista obsidione transitis?* (sive transfugitis) *Aut si hoc parum tutum est; at vos commisso praelio ite cessim, inhibete remis, et a bello discedite.* Ergo hoc tandem in Horatii verbis habemus; Naves aliquot hostium ex praelio vel paullo ante praelium recessisse, et in portu aliquo se condidisse. Iam autem quid *sinistrorsum* hic denotet, non satis liquido apparet. Nescias enim, an forte nautica fuerit locutio, et perinde sit ac *retrorsum inhibere.* Quod si admittatur, iam nulla reliqua erit difficultas. Tutius tamen est hic significatione communi *sinistrorsum* accipere; quia de illa, quae rei nauticae propria fuerit, nihil nunc constat. Ergo *sinistrorsum citae* erunt sinistram partem versus remigio actae. Auctori autem haec Romae scribenti, et pugnae locum in oculis habenti, ad sinistram erant litora Epiri, et promontorium Actium. Quidni ergo sic totum locum interpretemur; ut Antonii aliquot naves ab eo desciscentes retrorsum in puppem remigando fugam capessiverint, et in portum aliquem Actio propinquum ad sinistram se receperint. Nam quod vetus Scholiastes et recentiorum plerique *sinistrorsum* Alexandriam versus exponant, et de navibus Antonium ipsum vehentibus accipiant; id vero cum sequentibus pugnat, neque hic potest consistere. Nesciebat enim tum Horatius Antonium Alexandriam petiturum, nedum iam tum in *portu* Alexandrino *latere.* Sic enim mox loquitur:

Aut ille centum nobilem Cretam *urbibus*
Ventis iturus non suis;
Exercitatas aut petit Syrtes *noto,*
Aut fertur incerto mari.

Quare, aut valde fallor, aut melius est de parte classis Antonianae, quae ab illo transfugerit aut pugnam detrectaverit, verba haec accipere. At dices fortasse, quis Historicorum memoriae id tradidit? Nemo quidem, qui nunc extat: at quot sunt deperditi? quis autem Gallorum equitum defectionem disertis verbis memorat praeter ipsum Horatium? Nam Servius ex Horatio solo habuit, quod ea de re narrat. Satis est, si verba ipsa, quae iam excutimus, eo nos recta via ducunt, ut defectionem talem intelligamus: siquidem et Plutarchus refert in vita Antonii p. 1729. Edit. Steph. τὸ ναυτικὸν ἐν παντὶ δυσπραγοῦν, καὶ πρὸς ἅπασαν ὑστερίζον βοήθειαν, *classem Antonii paullo ante pugnam rem omnem male gessisse, et ubique tarde nimis auxilio adfuisse.* Quod quantulum abest a detrectatione

praelii? Ceterum quod ex Cruquii libris duobus afferunt, *sinistrorsum sitae*, id parvi momenti est; etsi magnos fautores habeat. Ipse enim Cruquius fatetur a prima manu eos ipsos codices *citae* exhibuisse; ut sane omnes nostri et aliorum cum editionibus vetustis clare praeferunt.

22. *Currus et intactas boves*] Nic. Heinsius in margine exemplaris sui, *Forte*, ait, *intactos*. Sed vetat hoc vetustus Grammaticus Valerius Probus p. 1462. *Hic et haec bos huius bovis: Horatius: Intactas boves.* Erudite Scholiastes Porphyrion: *Intactas boves, hoc est, indomitas. Non sic dixit, quasi feminis tantum triumphantes sacrificent; sed quia metro quid gratius feminino genere boves, quam masculino.* Porro etiam *intactas* habent omnes scripti cum vetustis editionibus.

25. *Neque Africano*] In priscis Editionibus Veneta et Loscheriana sic locus hic exhibetur.

Io Triumphe, nec Iugurthino parem
Bella reportasti ducem;
Neque Africanum, *cui super Carthaginem*
Virtus sepulchrum condidit.

Neque aliter praeferunt Pulmanni Bersmannique et Torrentii et nostri codices. Primus, opinor, Aldus Manutius illud alterum invexit; quod deinceps propagatum silentio transmiserunt Lambinus et Cruquius, dissimulata membranarum scriptura: nullus enim dubito, quin illi in suis idem invenerint. Quid vero est *Africano bello?* annon et *Iugurthinum* etiam erat Africanum? Si id voluit Horatius, bello *Punico* dictum oportuit, non *Africano:* quo quidem nomine hoc ab illo distingui non potest. Sed esto hoc: quid deinde erit, quo illud *cui* referatur? *cui bello* in ea constructione necessario accipiendum erit; quo nihil ineptius fingi potest. Recipienda igitur membranarum lectio: *Nec Marium*, ait, *parem Augusto ducem reportasti, nec Scipionem Africanum.* Illud interea dubium, et inter interpretes magnopere controversum est; utrum hic velit Scipionem, avumne an nepotem? et quid ista significent,

cui super Carthaginem
Virtus sepulchrum condidit.

Eorum dissidentes sententias videat, cui animus et copia est. Ego vero, utrumcumque Scipionem hic intelligam, longe aliter atque illi faciunt, verba explicem. Si maiorem, tum sic velim enarrare: *Cui virtus sua* a poëta Ennio decantata *sepulchrum condidit, maius clariusque ipsa Carthagine.* Quid vero, inquies, an Ennii poëma, utcumque Scipionem praedicet, eius sepulchrum dici potest? Quidni autem, ut Homeri Ilias sepulchrum Hectoris dicitur in Epigrammate, Antholog. III, 14.

Μή με τάφῳ σύγκρινε τὸν Ἕκτορα, μηδ' ἐπὶ τύμβῳ
Μέτρει τὸν πάσης Ἑλλάδος ἀντίπαλον.

Ἰλιὰς, αὐτὸς Ὅμηρος ἐμοὶ ΤΑΦΟΣ, Ἑλλὰς, Ἀχαιοὶ
Φεύγοντες. τούτοις πᾶσιν ἐχωννύμεθα.

Ut Lucani Pharsalia Pompeii sepulchrum, Statio in Silv. II, 7.

Tu Pelusiaci scelus Canopi
Deflebis pius, et Pharo superba
Pompeio *dabis altius* sepulchrum:

Ut Simonidis carmen sepulchrum naufragi cuiusdam Valerio Maximo dicitur, lib. I, 7. *Memor autem beneficii Simonides elegantissimo eum* carmine *aeternitati consecravit, melius illi et diuturnius in animis hominum* sepulchrum *constituens, quam in desertis arenis struxerat.* Ita metaphora non dissimili *monumentum* passim occurrit, ut Noster Carm. III, 30.

Exegi monumentum aere perennius.

Notes autem velim illa praecipue verba, *altius Pharo, melius et diuturnius quam:* illud enim ipsum est *super* Carthaginem. Silius Italicus de eodem Scipione, lib. IV.

Nam tibi servantur, ni vano cassa volatu
Mentitur superos praepes, postrema subactae
Fata, puer, Libyae, et manus Carthagine nomen.

Quod si cui haec minus arrideant, tum is Scipionem Aemilianum maioris nepotem poterit hic intelligere: et deinde, si me audiet, sic levi mutatione locum refinget,

Neque Africanum, quo *super Carthaginem*
Virtus sepulchrum condidit.

ut ordo sit, *Neque Aemilianum, super quo virtus Carthaginem sepulchrum condidit.* Ipsa scilicet Carthago, quam funditus delevit Scipio, sepulchrum eius eleganter dicetur; ut Salamis Themistoclis sepulchrum est in Germanici Epigrammate Antholog. III, 5.

Ἀντὶ τάφου λιτοῖο θὲς Ἑλλάδα. θὲς δ᾽ ἐπὶ ταύτα
Δούρατε βαρβαρικᾶς σύμβολα ναυφθορίας.
Καὶ τύμβῳ κρηπῖδα περίγραφε Περσικὸν Ἄρη,
Καὶ Ξέρξην. τούτοις θάπτε Θεμιστοκλέα.
Στάλα δ᾽ ἁ ΣΑΛΑΜΙΣ ἐπικείσεται, ἔργα λέγουσα
Τἀμά. τί με σμικροῖς τὸν μέγαν ἐντίθετε;

Ut Europa et Asia Alexandri magni, ibidem in Epig. Parmenionis:

Τύμβον Ἀλεξάνδροιο Μακηδόνος ἤν τις ἀείδῃ,
ΗΠΕΙΡΟΥΣ κείνου σῆμα λέγ᾽ ἀμφοτέρας.

ubi pro *ἀείδῃ canat*, corrigendum obiter *ἐρείῃ quaerat, interroget.* Ut Graecia tota denique Euripidis sepulchrum est, ibidem III, 25.

Μνᾶμα μὲν ΕΛΛΑΣ ἅπασ᾽ Εὐριπίδου. ὀστέα δ᾽ ἴσχει
Γῆ Μακεδών. ᾗ γὰρ δέξατο τέρμα βίου.

34. *Et Chia vina aut Lesbia*] In vetustis codicibus Torrentii, et Galeano nostro non postremae notae, alia lectio est; quae si distinctione adiuvetur, vulgatae facile palmam praeripiat:

Capaciores affer huc, puer, scyphos:
Aut *Chia vina, aut Lesbia,*
Aut, quod fluentem nauseam coërceat,
Metire nobis Caecubum.

ubi constructio erit, *Metire aut Chia vina, aut Lesbia, aut Caecubum:* non, ut nunc circumfertur, *Affer Chia aut Lesbia, aut metire Caecubum.* Quis non videt illud elegantius esse? Quin, etiam si *et Chia vina* cum maiore codicum parte legeris, distinctio tamen post *scyphos* ponenda erit; ut sane habet princeps editio Veneta.

X. IN MAEVIUM.

1. *Mala soluta navis exit alite*] Apud Marium Victorinum p. 1252. masculino genere effertur,

Malo *soluta navis exit alite.*

Sed, praeterquam quod omnes codices et uterque Scholiastes in altera lectione conspirant, ita citatur et Servio ad Eclogam Virgilii III. et Diomedi p. 482. Lactantius ad Statii Theb. lib. III. *At te mala protinus ales Qua redeo*] *id est, malum augurium. Quotiescumque enim ales feminino genere dicitur, malum portendit augurium; ut Horatius: Mala soluta navis exit alite.* Retinendum ergo hic genus femininum, tot auctoritatibus fultum. Delirat tamen acumen Grammatici; nam eodem genere et bonum augurium significat. Noster ipse Epod. XVI.

Sic placet? an melius quis habet suadere? secunda
Ratem occupare quid moramur alite?

Tamen codex optimus Reginensis clare illic praefert, *secundo.* Catullus Epigram. LXII.

bona cum bona
Nubat alite-*virgo.*

8. *Frangit trementes ilices*] Plotio Grammatico veteri sic locus hic citatur, p. 1647.

Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Fregit *trementes ilices.*

Et sane dulcius quid apud Poëtas prae se ferunt Praeterita, quam Praesentia: ut Carm. IV, 4.

Qualem ministrum fulminis alitem — —
Egit *amor dapis atque pugnae.*

Virgilius:

Quales mugitus, fugit *cum saucius aram*
Taurus, et incertam excussit *cervice securim.*

Neutrum tamen hic admiror, quia iam versu proximo habuit,

Fractosque *remos differat.*

Equidem *vertit* vel *sternit* vel simile quid dixissem potius, quam bis continenter idem verbum inculcassem.

19. *Ionius udo*] Locus hic, ut in Loscheri et plerisque editionibus habetur,

Ionius udo cum remugiens sinus
Noto carinam ruperit,

nihil videtur difficultatis habere. Recte enim *Ionius sinus*, ut Propertius IV, 6.

Qua sinus Ioniae *murmura condit* aquae.

et Servius ad Aeneid. III, 211. *Et sciendum* Ionium sinum *esse immensum ab Ionia usque ad Siciliam.* Recte etiam *udo Noto*, ut Statius Silv. I, 6.

quas udo *Numidae rapuere sub* Austro,

de quo vide plura ad Carm. IV, 5. vers. 9. Editio tamen Veneta, quod et Cruquius ex Blandiniis suis profert et recipit,

Ionius udo cum remugiens sinu
Notus *carinam ruperit.*

Quo nihil umquam frigidius et insulsius vidi. Quid enim est *Ionius Notus?* quis unquam *Notum* eo epitheto donavit? Quod si maxime *Ionius Notus* diceretur; tamen ineptum plane esset hoc in loco, quia Maevius in *Ionio mari* iam navigabat. Nam et *Threïcius* quidem *Boreas* dicitur; sed non in Thracia versantibus: et *Notus Libycus;* sed non Afris ipsis, verum aliis inter Libyam et septentrionem degentibus. Et quid iam erit *udo sinu?* sinu velorum, inquit: quid? an *vela* nominaverat autea Noster; ut commode hic subintelligi possint? ut in illo Claudiani mox iterum citando,

Ionium tegitur velis, *ventique laborant*
Tot curvare sinus.

Nugae merae. Tolerabilior longe est alia lectio,

Ionius udo cum remugiens sinu
Noto carinam ruperit:

quam Torrentius in quatuor codicibus inventam secutus est, ac postea Ianus Rutgersius, et iam nuper eruditissimus Baxterus. Ubi constructio erit, *Cum Ionius udo sinu remugiens Noto ruperit carinam.* Et *Ionius*, aiunt, absolute pro Ionio mari, ut Graecis ὁ *Ἰόνιος*. Recte quidem narrant de Graecis, qui et vincta oratione et soluta masculinum hic usurpant, subaudito *πόντος*. At Latini neutrum magis amant, quippe quibus *mare* subintelligitur. Ovidius Fast. IV, 565. de Cerere:

Hinc init Aegaeum, quo Cycladas aspicit omnes;
Ioniumque rapax *Icariumque legit.*

Lucanus VI, 27.

Ioniumque *furens rapido cum tollitur Austro.*

Claudianus IV. Cons. Honorii v. 209.

Ionium *tegitur velis, ventique laborant*
Tot curvare sinus.

et I. Stilich. v. 174.

Vexillum navale dares; sub puppibus ibat
Ionium.

Nam quod ex Iuvenali citant, ubi masculino genere effertur, Sat. VI, 92.

Tyrrhenos igitur fluctus, lateque sonantem
Pertulit Ionium:

aut refingi fortasse debet *lateque sonorum;* aut ex verbo praecedente substantivum sibi adsciscere potest *fluctum;* aut certe ob raritatem non temere Horatio adfingendum est. Sed et aliud in hac lectione incommodum est et odiosum: quippe geminus hic ablativus *remugiens sinu Noto* nauseam plane movet. *Noto* enim ablativo casu hic efferri, certo scire poteris ex iis quae ad Carm. III, 10. v. 7. adnotavimus. Retinenda ergo est altera lectio, in qua nihil est quod vel Momus ipse culpet aut fastidiat. Atque eam solam nostri codices universi agnoscunt; nisi quod in Petrensi corrector nescio quis, iratis Musis, hoc inter lineas interserit,

Ionio udus *cum remugiens sinu*
Notus *carinam ruperit.*

22. *Porrecta mergos iuveris*] Iam semel antea in hoc vocabulo librariorum incuriam experti sumus, Carm. III, 10. v. 3. et ecce tibi iterum eadem chorda oberrantes. Quantumvis enim ii simul omnes reclament, meo periculo rescribe,

Opima quod si praeda curvo litore
Proiecta *mergos iuveris.*

Quid enim, amabo, hic facit *Porrecta?* Tacent interpretes novi: sed antiquus rem omnem expediet. *Porrecta*, ait, *est extenta: ut Virgilius:*

Quae iacet medium Rhodope porrecta *sub axem.*

En cor Zenodoti! sed dic, sodes, quid mergorum interesset, utrum *extentus*, an incurvatus, et quidem quadrupes constrictus iaceret? Nam utcumque, opinor, positi cadaveris rimari et lacerare viscera potuerunt. Sed, ut iam dixi, ab Horatii manu fuit, *Proiecta litore praeda;* hoc est, quae inhumata, insepulta, abiicitur, ut supra Epod. VI.

Proiectum *odoraris cibum.*

Statius Theb. XII, 749.

Sic iuvat exanimis proiectaque praeda *canesque*
Degeneresque lupos: magnos alit ira leones.

Lucretius III, 890.

Vivus enim sibi cum proponit quisque futurum,
Corpus uti volucres *lacerent in morte* feraeque;
Ipse sui miseret; neque enim se vindicat hilum,
Nec removet satis a proiecto *corpore.*

et V, 223.

Tum porro puer, ut saevis proiectus ab undis
Navita, nudus humi iacet.

Ovid. Epist. Phyllidis.

Ad tua me fluctus proiectam littora *portent,*

Occurramque oculis intumulata tuis.

Propertius I, 2.

Tu proiecta *mei perpessa es membra propinqui,*
Tu nullo miseri contegis ossa solo.

Statius Theb. XII, 328.

proiectos *cespite nudo,*
Hoc patriae telluris habes.

Lucanus VI, 625.

pererrat
Corpora caesorum, tumulis proiecta *negatis.*

et VII, 565.

obit latis proiecta *cadavera campis.*

Cicero Tuscul. I, 23. *Diogenes* proiici *se iussit inhumatum. Tum amici,* Volucribusne *et feris?* Idem de Divinat. I, 27. *Unum de Simonide: qui cum ignotum quendam* proiectum *mortuum vidisset, eumque humavisset.* Ibidem II, 69. *Alcibiades cum esset* proiectus *inhumatus, ab omnibusque desertus iaceret.* Quintilianus Declam. VI. *Rursusque cum dicit lex, Insepultus abiiciatur: non utique id significat, ut non liceat eum sepeliri, postquam* proiectus *est.* Seneca Epist. XCII. *Utrum* proiectum aves *differant, an consumatur canibus data praeda marinis, quid ad illum? — — Non conterret, inquit, me nec uncus, nec* proiecti *ad contumeliam cadaveris laceratio, foeda visuris — — Quem saevitia* proiecerit, *dies condet.* I nunc, et mirare tot eruditos interpretes tam neglegenter hic esse versatos. Ceterum codices nostri ad unum omnes *iuverit*, ut et Torrentii et aliorum cum editionibus vetustis. Solus Lambinus in octo suis, si credibile est, *iuveris* invenit. Sed undecumque hoc habuerit, sine dubio rectum est; et a Barthii codice Advers. XXXVII, 15. et Adnotatore Cruquiano confirmatur. *Iuveris*, ait, *paveris.* Et miror equidem illud alterum placuisse optimo Torrentio; non animadvertenti, si *iuverit* legamus, tum incertum fore, utrum ipse Maevius, an quivis alius ex *navitis suis*, an simul omnes, hic *praeda mergorum* intelligendi sint. Tollendum igitur illud ambiguum: neque sane aliud ab indoctis librariis expectandum erat, quam ut *iuverit* hic substituerent; quod vi et lege syntaxeos necessario hic requiri pro eruditione sua crediderunt.

XI. AD PETTIUM.

Pessimum hic flagitium fecit, alioqui de Flacco bene meritus, doctissimus Lambinus. Cum enim antea ubique sic versus hi ederentur,

Petti nihil me, sicut antea, iuvat
Scribere versiculos, amore perculsum gravi:

et similiter in Epodo XIII.

Horrida tempestas caelum contraxit, et imbres
Nivesque deducunt Jovem, nunc mare nunc siliae:

primus ille, partim, ut ait, Buchanani auctoritate motus, partim codices quosdam antiquissimos secutus, alternum quemque versum in binos divisit hoc modo,

Scribere versiculos,
Amore perculsum gravi:

et,

Nivesque deducunt Iovem,
Nunc mare, nunc silüae.

et deinceps idem mos in omnibus fere editionibus obtinuit, Dauniis, opinor, Musis prae dolore lacrimantibus. De re ipsa mox videbimus: at quod codices hic nobis obtrudit bonus Lambinus, cras credo, hodie nihil. Cur enim *codices quosdam* hic universe memorat male titubans et falsi conscius? cur non singulatim, ut solet, vel Vaticanum, vel Faërni, vel alium nominat? certe in omnibus nostris alternus ille versus unicus est, non geminus: atque ita omnes praeter Lambinum in suis repererunt; ita exhibent Loscherus, et editio princeps Veneta; ita denique Grammatici veteres citant, et Scholiastae confirmant. Rubrica codicum Leidensis et Graeviani sic habet: I. *Ternarius Iambus.* II. *Quadratus compositus a dactylo in Iambum.* Similiter fere Acron: *Metrum primo versu ternarium iambicum. Secundus ex penthemimeri dactylica et iambica. Alii dicunt esse ternarium iambicum, et II. quadratum a dactylo et Iambico.* Eorundem et Reginensis Rubrica ad Epod. XIII. I. *Senarius Epicus.* II. *Quadratus a Iambo in dactylon.* At Rubrica Reginensis ad Epodon hunc XI. paullo diversa est: *Metrum primo versū Iambicus ternarius, secundus e longa Iambicus scanditur ita,*

Scribere | versicu | los | amo | re per | culsum | gravi.

Ubi pro *e longa iambicus*, quod nullum sensum habet, corrigendum *Elegoiambicus*, ut Cruquius in suis invenit, compositus nempe ex Elegiaco versu et Iambico. *Elegiambum*, et vicissim *Iambelegum* habes apud Marium Victorinum p. 2592. *Ἰαμβέλεγον* apud Hephaestionem p. 51. Porro quid in alteris Rubricis et Acrone *quadratus* sibi velit, non omnes, opinor, sciunt. Equidem corruptum esse dico ex Graeco vocabulo per Latinos librarios vitiose scripto, *ΑΣΥΝΑΡΤΗΤΟΣ*. Cruquius enim in Blandiniis suis *Συναρτητῶς* reperit, sibi minime intellectum. Sed et illic et hic *Ἀσυνάρτητος* reponendum est; quod quid sit, et totum simul huius Epodi artificium, iam tibi elucidabo. Sub primis Poëticae artis initiis simplici pede versus decurrebant, Heroicus dactylo, Trochaïcus et Iambicus uterque suo; nisi ubi, pes omnibus illis cognatus, Spondeus interponebatur, quo versus, ut Noster ait, *tardior paullo graviorque ad aures veniret.* Postea, ut varietatis gratiam aucuparentur, cola quaedam sive partes Heroici versus cum colis Trochaici generis vel Iambici, et vicissim, in unum

versum miscebant; unde magnus novorum versuum numerus illico nascebatur: quos Graeci magistri Ἀσυναρτήτους, hoc est, *inconnexos* vocabant; quia alterum colon altero diversi generis connecti et coagmentari non potest, utcumque uno versiculo utrumque sit conclusum. Horum ἀσυναρτήτων numerum ad LXIV. usque exsurgere narrant Scholiastes Hephaestionis p. 52. et Marius Victorinus p. 2552. Parens autem et inventor horum erat Archilochus. Πρῶτος ἀσυναρτήτοις Ἀρχίλοχος κέχρηται, ait Hephaestion p. 48. *Primus inconnexis versibus Archilochus usus est:* ubi et diversa eorum genera profert; quorum ea tantum hic memorabo, quae Flaccus imitatus est. Unum ergo ait (pag. 50.) constare ἐκ δακτυλικῆς τετραποδίας καὶ τοῦ ἰθυφαλλικοῦ, hoc est, prius colon esse tetrametrum Heroicum, posterius tres trochaeos: quale illud Archilochi:

Οὐκ ἔθ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα | κάρφεται γὰρ ἤδη.

quod semel duntaxat Flaccus expressit, Carm. I, 4.

Solvitur acris hiems grata vice | veris, et Favoni.

Ubi iterum Cruquius ex Blandiniis suis profert συναρτητῶς pro ἀσυνάρτητος; atque idem inepte ex duobus colis duos versus constituit in hunc modum,

Solvitur acris hiems grata vice
Veris et Favoni:

eodem plane errore, quo in hisce Epodis peccavit Lambinus. Ea enim Ἀσυναρτήτων ratio ipsa et definitio est, ut δύο κῶλα ἀνθ' ἑνὸς μόνον παραλαμβάνωνται στίχου, *duo cola pro unico versu accipiantur:* p. 48. Alterum Archilochi ἀσυνάρτητον (p. 51.) constabat ἐκ δακτυλικοῦ πενθημιμεροῦς, καὶ ἰαμβικοῦ διμέτρου ἀκαταλήκτου, sive prius colon erat pars Elegiaci, posterius pars Iambici; quale illud,

Ἀλλά μ' ὁ λυσιμελὴς | ὦ 'ταῖρε δάμναται πόθος.

et ad hoc exemplum semel tantum decurrit Horatius in hoc ipso Epodo XI.

Scribere versiculos | amore perculsum gravi.

Tertium autem Asynarteti genus, quale nullum ex Archilocho profert Hephaestion, est illud Epodi XIII; ubi ordine inverso, pars Iambici praecedit, et pars Elegiaci subsequitur; tamquam si scriberes,

Ὦ 'ταῖρε δάμναται πόθος | ἀλλά μ' ὁ λυσιμελής.
Nivesque deducunt Iovem | nunc mare nunc silüae.
Occasionem de die | dumque virent genua.

Utrum autem hoc invenerit Horatius, an ex Archilocho acceperit, nescias hodie; quandoquidem huius opera ad nostram aetatem non perennaverunt. Si Attilio Fortunatiano credis, Horatii inventum est: sic enim ait p. 2684. *Omnia metra variantur — — aut permutatione, tamquam*

Occasionem de die | dumque virent genua.

Nam cum Archilochus Heroi partem priorem cum Iambici priore parte composuerit, ita ut antecederet Heroum, in hunc modum:

Scribere versiculos | amore percussum gravi:

Horatius immutavit, ut antecederet Iambici pars, sequeretur Heroi, sic:

Occasionem de die | dumque virent genua.

Eadem fere habes apud eundem p. 2699. Tamen, opinor, Horatio ipsi de se potior fides habenda est; qui clare negat se ullius carminis modos immutasse, Epist. II, 19.

Parios ego primus Iambos
Ostendi Latio, numeros *animosque secutus*
Archilochi, *non res et agentia verba Lycamben.*
Ac ne me foliis ideo brevioribus ornes,
Quod timui mutare modos *et carminis artem.*

Et certe hunc ipsum versum *Archilochium* vocat Diomedes p. 515. et Scholiastes Blandinius de Metris apud Cruquium in fine libri. Sed utcumque hoc fuerit; utrumque Epodon, et hunc XI, et alterum XIII, alternos versus Ἀσυναρτήτους habere, ex duobus colis constantes; atque ea cola intra unum versiculum concludenda esse, non, ut Lambinus voluit, in binos dissecanda, iam certo, puto, compertum tibi est, ex iis quae modo attulimus. Atque illis concinunt omnes ubique Grammatici, quotiescumque de his metris agunt, ut Diomedes p. 511. et 528; Marius Victorinus p. 2549, 2619, 2622. et Attilius Fortunatianus p. 2706. Sic et auctor Carminis de Pasiphae (apud Blandinium de metris scriptorem, et Pithoeum) quo omnia Horatiana metra eleganter complexus est, singulis versibus singula Asynarteta exhibuit,

Cecropides iuvenis | quem perculit fractum manu,
Filo resolvens Cnossiae | tristia tecta domus.

Denique disertissimus ille de Metris scriptor, Terentianus Maurus, in ipso fine operis, ex duobus colis *unum versum fieri* bis clare testatur; cuius locum, ob singularem viri auctoritatem et elegantiam, integrum hic subiiciam; ubi de Flacco loquitur,

Nec non trimetro talem Epodum comparat.
Pentametri partem dactylicam subicit,
Atque dimetron ad hoc; | unumque versum *reddidit:*
Petti, nihil me, sicut antea, iuvat
Scribere versiculos | amore perculsum gravi.
Semelque et istud functus est.
Idemque Epodon non trimetro reddidit:
Sed versum heroum voluit praemittere totum,
Dein dimetrum conlocat | commaque dactylicum;
Et hic, ut ante, versus unus *ut foret:*
Horrida tempestas caelum contraxit, et imbres
Nivesque deducunt Iovem | nunc mare nunc siliüae.

Quid ergo? iamne vides, in quanta harum rerum ignoratione versati sint, qui per integrum iam seculum, duce Lambino, editiones suas hoc emblemate dehonestarunt. Nam quod arguit optimus Tor-

rentius; si unico versu duo cola illa concludantur, inverecunde nimis Flaccum nunc brevem syllabam produxisse, nunc vocalem ante vocalem non abiecisse, ut in illis,

Arguit et latere | petitus imo spiritus.
Fervidiore mero | arcana promorat loco.
Levare diris pectora | sollicitudinibus,

in eo ostendit se versus *Ἀσυναρτήτου* indolem non omnino percepisse. Diserte enim docet Hephaestion, optimus metrorum auctor, syllabam ultimam prioris coli perinde esse communem, ac si integrum Hexametrum vel Iambicum clauderet: unde et Archilochum ait in illo, de quo iam egimus, Asynarteto,

Οὐκ ἔθ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα | κάρφεται γὰρ ἤδη,

etiam Creticum pedem *διὰ τὴν ἐπὶ τέλους ἀδιάφορον* pro dactylo posuisse, ut in hoc,

Καὶ βήσσας ὀρέων δυσπαίπαλους | οἷος ἦν ἥβης.

Vides tamen nihilo minus, tam haec cola apud Archilochum, quam illa apud Flaccum, in unum versum coalescere.

2. *Amore perculsum gravi*] Editio Loscheri, et Veneta anni 1490. *percussum.* At Veneta princeps *perculsum,* quod postea in omnibus ferme obtinuit. Variant etiam et scripti codices: vetustiores nostri ab hac parte stant; Petrensis et Regiae Societatis a Loschero; atque ita tres Torrentii, quorum unum longe optimum fuisse praedicat. Ceteri interpretes tacent; non quod in omnibus suis *perculsum* invenerint; cave istud credas: sed quod aut neglegenter eos versaverint, aut alteram lectionem crediderint memoratu indignam. Quippe haec duo vocabula nusquam non confuderunt librarii; ut in Lucretii, Virgilii, Ovidii membranis eruditi viri adnotarunt. Quin et Grammaticis locus hic ambigue citatur. Apud Diomedem p. 527. habetur *perculsum;* at ibidem p. 511. *percussum;* ut et apud Marium Victorinum p. 2549, 2619, 2622. et Attilium Fortunatianum p. 2684, 2699. Rursus tamen apud Attilium *perculsum* extat p. 2706. et Terentianum Maurum p. 2450. Utram iam harum praeferas? nam utraque aequali fere auctoritate nititur, utraque sic satis apta sententiae est; ut elegante aliquo formarum spectatore sit opus, qui venustiorem ex iis seligere possit. Si Agroetio et Bedae credis, *percussum* ad corpus, *perculsum* ad animum refertur. Hanc differentiam pueri olim omnes in ludis docebantur; unde, ut opinor, hic et ubicumque de *animo* agitur, *perculsum* toties interserunt eruditi Librarii. Sed hoc ineptum est, et trivialium magistrorum commentum. Utrumque enim de utroque dicitur, de *corpore* proprie, de *animo* *μεταφορικῶς*. *Percellere* tamen maius quid quam *percutere* significat; tanta scilicet vi percutere, ut evertas et solo prosternas. Terentius Eunucho II. 3.

Quo trudis? perculeris *iam tu me.*

Cato apud Gellium II, 22. *Ventus Circius, cum loquare, buccam implet; armatum hominem, plaustrum oneratum* percellit. Virgil. Aen. V, v. 372

victorem immani corpore Buten

Perculit, *et fulva moribundum extendit arena.*

Ergo in re graviore *perculsus* aptius vocabulum est: *Perculsus terrore, metu, formidine, clade, ruina, damno, discordiis*, passim in auctoribus occurrunt. Contra, in leviore affectu *percussus* potius dixeris ubi animus scilicet est *ictus, saucius;* non eversus tamen et consternatus. Recte itaque apud Nostrum Epod. VII.

Tacent, et albus ora pallor inficit:
Mentesque perculsae *stupent:*

etsi ibi quoque Battelianus codex, *percussae.* Et recte vicissim in hoc loco,

Scribere versiculos, amore percussum *gravi.*

Virgil. Georg. II, 476. de Musis,

Quarum sacra fero, ingenti percussus amore.

et Aen. IX, 197.

Obstupuit magno laudum percussus amore.

ut utrobique praefert accuratissima Nicl. Heinsii editio, et confirmant vetustissimi codices apud Pierium. Vulgo *perculsus* ibi circumfertur. Stat. Thebaide IV, 260.

Prosilit audaci Martis percussus amore.

Lucretius I, 921.

sed acri
Percussit *thyrso laudis spes magna meum* cor.

Noster Carm. IV, 5.

Sic desideriis icta *fidelibus*
Quaerit patria Caesarem.

Lucretius V, 1074.

Pinnigeri saevit calcaribus ictus amoris.

Ennius in Medea:

Medea, animo aegra, amore *saevo* saucia.

Lucretius IV, 1041.

Idque petit corpus mens, unde est saucia amore.

Virgilius Aen. IV, 1.

At regina, gravi iamdudum saucia cura,
Vulnus *alit venis, et caeco carpitur igni.*

4. *Mollibus in pueris*] Non placet illud *in pueris, in puellis:* ubi praepositio geminata otiosa et elumbis videtur. Scripserat, opinor, Auctor,

Mollibus aut *pueris, aut in puellis urere.*

quod mutarunt Librarii, quia in priore membro desiderari praepositionem credebant; quae tamen eleganter abesse solet, ut ostendi ad illud, Carm. III, 25.

quae nemora, aut quos agor in specus.

7. *Heu me! per urbem*] Theodorus Marcilius corrigebat,

Heu mi, sive *heu mihi.* Credo, quia alicubi apud Plautum sic editum est. Sed nihil mutandum. Terent. Andr. IV, 1.

Heu me *miserum, qui tuum animum ex animo spectavi meo.*

Seneca in Troadibus 681.

Repellor? heu me! *rumpe fatorum moras.*

et Herc. Octaeo v. 1761.

Anilis, heu me! *recipit Alciden sinus.*

et Octavia v. 32.

Coniugis, heu me! *pater insidiis*
Oppresse iaces.

Graeci tamen *οἴμοι* casu dativo efferunt.

8. *Conviviorum et poenitet*] In Magdalenensi deest *et;* in Lambini quibusdam ponitur ante *conviviorum.* Apud Plotium Grammaticum veterem p. 2662. sic editum est, *Conviciorum poenitet.* Nos unius literulae mutatione languentem et iacentem sententiam ereximus in hunc modum:

Fabula quanta fui! conviviorum ut *poenitet!*

Neque dubites, quin auctor ita scripserit, licet centum librarii vel iurati negaverint.

24. *Vincere mollitia amor*] Ita editi omnes: sed Zulichemianus noster, et a prima manu, ut videtur, Graevianus,

Vincere mollitie *amor Lycisci me tenet.*

quod recipimus, ut evitetur vastus ille et inconditus sonus *a a:* sic et alibi Serm. II, 2. mollitiem *dixit, non* mollitiam.

XII.

1. *Munera cur mihi, quidve tabellas*] Sic extat in editione prima Veneta et Loscheri: at in altera anni 1490. est *cur mihi curve.* Acron manuscriptus habet *quid mihi curve;* at editus *quid mihi quidve:* atque ita citat Marius Victorinus p. 2619. Neque aliter codices nostri Reginensis, Magdalenensis, et Regiae Societatis, et unus Gulielmi Canteri. Revocamus ergo ut omnium simplicissimum et elegantissimum,

Munera quid *mihi, quidve tabellas.*

7. *Quis sudor vietis*] Lege *qui sudor;* ut praeter sex Torrentii, Graevianus noster, Leidensis, Reginensis cum tribus aliis. Praeterea in versu proximo *crescat* habet editio Loscheri, et codex Galei, et a prima manu Graevianus; hoc est, *odoror, qui sudor crescat.* Sed taedet harum sordium: et sane hoc carmen indignum est, quod aut emendetur, aut legatur.

25. *O ego non felix*] Codices quidam tam aliorum quam nostri, sed ii non ultimae vestutatis, *o ego infelix;* et sic hic versus citatur Charisio p. 131. Servio De ultimis syllabis p. 64. Sed nihil mutandum. Auctor de morte Drusi v. 145.

Iamne ego non felix? *iam pars mihi rapta Neronum.*

Ausonius, de Ambiguitate vitae

sic nempe pudicum
Perdidit Hippolytum non felix *cura pudoris.*

Sabinus, Epistola Demophoontis,

Et iam non felix *omine Demophoon.*

Prudentius Peristeph. v. 42.

Audesne non felix, *ait,*
Ius hoc Deorum et principum
Violare verbis asperis?

De huius carminis metro vide quae iam diximus ad Epod. XI.

XIII. AD AMICUM.

3. *Rapiamus amici*] Legendum apparet, quamvis magna pertinacia codices scripti refragantur,

rapiamus, amice,
Occasionem de die.

Non enim plures, *sed* unum *hic alloquitur,* cui adversi aliquid acciderat; ut ex sequentibus constat:

Tu *vina Torquato* move *Consule pressu meo:*
Cetera mitte *loqui. Deus haec fortasse* etc.

8. *Nunc et Achaemenia*] Primus, ut credo, Aldus Manutius *Achaemenia* edidit; a quo in posteriores editiones receptum est. Vide autem hic supinam tot interpretum neglegentiam: quorum ne unus quidem ullam lectionis varietatem notat. Atqui praeter veteres ante Aldum editiones et Acronem Scholiastam, omnes nostri codices sine ulla litura *Achaemenio* hic exhibent. Neque fas est dubitare, quin in illorum codicibus idem haberetur, male silentio praetermissum. Recte autem *Achaemenio nardo* genere neutro, ut Noster alibi Epod. V.

Nardo *perunctum,* quale *non perfectius*
Meae laborarint manus.

Tibullus II, 2.

Illius puro *distillant tempora* nardo.

Celsus lib. V. cap. 11. *Iuncus quadratus,* nardum, *cinnamomum:* atque ita alii saepe. Ideo autem genus neutrum faeminino hic praetulit Auctor, ut vitaret insuavem homoeoteleuti sonum in fine versus:

Reducet in sedem vice, nunc et Achaemenio
Perfundi nardo iuvat; et fide Cyllenea.

Scribe enim cum vulgatis, *Achaemenia, Cyllenea;* et aurem tuam, nisi hebes et stolida est, verberari et offendi senties.

10. *Levare diris pectora*] *Dirus* pro *durus* non semel substituerunt oscitantes librarii, ut supra Carm. III, 24. *dira necessitas:* et nunc quoque *diras sollicitudines* nobis obtru-

dunt, pro *duris*, ut clare exhibet codex noster Galeanus et editio Loscheri:

Levare duris *pectora sollicitudinibus*,

Sic Virgilius Aen. IV, 488.

ast alii duras *immittere* curas.

Nemesianus Eclog. I, 59.

duras *docuisti fallere* curas.

Noster Carm. II, 13.

dura *navis*,
Dura *fugae mala*, dura *belli*.

et Carm. I, 18.

Siccis *omnia nam* dura *Deus proposuit*, *neque*
Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.

12. *Invicte mortalis*] Risum hic movent Interpretes, cetera tamen eruditi; qui haec duo *Invicte mortalis* constructione iungunt: credo, ut Plautus olim *mortalem malum*, *mortalem catum*, aut *lepidum* dixit. Quo nihil hoc quidem in loco putidius ineptiusve excogitari potest. Tu vero sic divide verba et distingue,

Invicte, mortalis Dea nate puer Thetide.

hoc est, *qui natus es mortalis matre licet immortali.* Quaesitum est ab Horatio illud antitheton, et sane elegantissimum est. Ita Lucretius III, 883.

Mortalem *vitam mors cui* immortalis *ademit.*

Sophocles apud Dicaearchum:

Θήβας λέγεις μοι, τὰς πύλας ἑπταστόμους,
Οὗ δὴ μόνον τίκτουσιν αἱ θνηταὶ θεούς.

Invicte autem per se absolute positum erit; ut Virgilio Aen. VI, 365.

Eripe me his invicte, *malis.*

et VIII, 293.

tu nubigenas, invicte, *bimembres*
Hylaeumque Pholumque manu.

et Claudiano de Nuptiis Honorii v. 336.

Quod gener est, invicte, *tuus.*

13. *Quam frigida parvi*] *Parvi* habent codices omnes, qui hodie extant. Sed Scholiastes Cruquii variantem lectionem suggerit, *Parvi*, ait, *id est*, *exigui*, *aut si* pravi *legas*, *id est*, *tortuosi*, *non recti*, *sinuosi.* Ubi nimis quam ineptum illud *pravi*: sed eo excitatus elegantissimus Nic. Heinsius, *flavi* ex coniectura reponebat. Et *flavus* quidem *Scamander*, ut *flavus Tiberis*: sed *frigida flavi* ob eiusdem literae concursum scabre et dure exibit. Nos, si quid mutatum vellemus, sic propius ad vulgatum reponeremus, *Quam frigida* proni *Findunt Scamandri flumina*; ut *pronus rivus*, *pronus amnis* passim. Sed nihil sollicitandum.

15. *Certo subtemine Parcae*] Parcarum subtemen *certum* erat; id in confesso est: ut Auctor Consolationis ad Liviam v. 240.

Quondam ego tentavi Clothoque duasque sorores.
Pollice *quae* certo *pensa severa trahunt.*

Illud tamen inquirendum est, an epitheton illud generale loco huic atque sententiae apte et ad amussim respondeat. Singula itaque verba expende, et videmus forte ὕπουλον quiddam et insincerum hic subesse. Quippe *rupere reditum subtemine* durissima videtur locutio; nisi *subtemine* epitheto quopiam iuvetur, quod affinitatem aliquam cum *rupere* habeat. Atqui illud *certo* nihil omnino ad *abruptionem* facit. Quo, opinor, argumento inductus, vir eruditissimus Achilles Statius, in Notis ad Tibulli lib. III. Eleg. 3. *secto* reponebat pro *certo*. *Rupere secto subtemine*, id quidem epitheton sententiam prius hiantem satis apte conglutinat; verum illud habet incommodi, quod iam tum mortuum nobis Achillem exhibeat, priusquam Troiam proficiscatur. Quippe si iam *sectum* erat subtemen, cum Chiron haec loquitur; apud inferos haec Achilli fabuletur; necesse est. Semel enim *secto* uniuscuiusque filo, illico eundum est

Illuc, unde negant redire quemquam.

Quamobrem vide, si non alio vocabulo, quod neque a vulgata lectione tantum abscedat, neque ullum eiusmodi incommodum secum trahat, refingi possit locus in hunc modum:

Unde tibi reditum curto *subtemine Parcae*
Rupere.

In voce *curtus* saepius peccatum est a Librariis, dum modo *curvus*, modo *curtus* pro eo substituunt; de quo vide Nic. Heinsium ad Ovidii Fastos II, 408. et 645. *Unde Parcae*, ait, *rupere tibi reditum brevi vitae tuae stamine.* Contra Iuvenalis Sat. X, 252. de Nestore,

Attendas quantum de legibus ipse queratur
Fatorum, et nimio de stamine.

quod si ne hoc quidem tibi placeat; tum, si me audies, vulgatam lectionem sic explicabis; ut *subtemine* non ad *rupere*, sed ad *Parcae* referatur. *Parcae certo subtemine*, id est, *quae certum stamen nere solent*, absolute et *per defectionem* dictum, ut Macrobius loquitur Saturnal. VI, 8. Sic Virgilius, Aen. III, 618.

domus sanie dapibusque cruentis.

VI, 187.

Ipse Quirinali lituo.

I, 171.

Intus aquae dulces, vivoque sedilia saxo.

atque alia id genus plura.

18. *Aegrimoniae dulcibus alloquiis*] Ita quidem exhibent codices scripti, tam aliorum quam nostri; neque in ullo vidi coniunctionem *et* additam, nisi inter lineas, ut habent Battelianus, Regiae Societatis, Graevianus, Reginen-

sis. Solus Magdalenensis in ipso versu perperam statuit, *Dulcibusque alloquiis.* Ergo hac lectione admissa, necessario cum interpretibus explicandum erit, *Vino cantuque alloquiis* (sive quae alloquia et solatia sunt) *deformis aegrimoniae.* Et sic quidem Graeci *παραμύθιον ἀτυχίας*, *παραμύθιον κακοπραγίας* etc. *alloquium infortunii*, *egestatis.* Sed non opinor tam quaerendum est, quid Graeci dicere ausi sint, quam quid Romanorum aures severiores propitie accipere possint. Neque vero unum hic adducunt locum Latini Scriptoris, quo *aegrimoniae alloquium* aut simile quid reperitur. Sane *alloqui* est *solari*, et *alloquium* et *allocutio* est *consolatio:* sed ea semper ad personam aegram referuntur, numquam (ut hic volunt) ad aegritudinem ipsam. Sic in iis quae citant, Senecae et Catulli,

Alios parentes alloqui *in luctu decet,*
Tibi gratulandum est.
Quem tu quod minimum facillimumque est,
Qua solatus es allocutione?

et illo Statii Theb. VI, 46.

solatur Adrastus
Alloquiis *genitorem ultro.*

et XI, 196.

Coeperat et leni genitor mulcere furentem
Alloquio.

in his, ut vides, non *alloqui luctum*, *alloqui furorem* dicitur; sed personas lugentes et furentes. Ut profecto magis ex linguae Latinae usu fuerit; si *et* vel *ac* interiecto sic legeretur,

Illic omne malum vino cantuque levato
Deformis aegrimoniae, ac *dulcibus alloquiis.*

Et facile quidem *A c* a praecedentibus *A e* absorberi poterant; et alioqui solemne est Librariis omittere particulas, ubi in versus scansione necessariae non sunt. Iam autem constructio erit, *Illic levato omne malum aegrimoniae vino cantuque ac dulcibus alloquiis. Malum aegrimoniae,* ut Carm. II, 13.

dura navis,
Dura fugae mala, *dura* belli.

Dulcibus vero *alloquiis* quid hic denotent, iam considerandum. Et primo commode interpretari possis, *dulcibus* sodalium *alloquiis;* neque enim solus, opinor, et sine conviva *vino* se invitaverit Achilles. Quippe iocosis sodalium confabulationibus miscenda et temperanda erant Bacchi munera; ut Noster Carm. I, 27.

dicat Opuntiae
Frater Megillae, quo beatus
Vulnere, qua pereat sagitta.
Cessat voluntas? non alia bibam
Mercede.

Atque ita Serm. I, 5. v. 70. Sarmenti, ait, et Cicerri facetiis exhilarati,

Prorsus iucunde caenam producimus illam.

et Serm. II, 6. v. 67. suaves sermones inter vina spargebantur:

prout cuique libido est,
Siccat inaequales calices conviva, solutus
Legibus insanis, seu quis capit acria fortis
Pocula, seu modicis uvescit laetius. Ergo
Sermo *oritur, non de villis domibusve alienis* etc.

Ergo praeter vinum et cantum, *dulcia* etiam *alloquia* in maeroris solatium bene hic advocat Chiron: plane ut Valerius Flaccus I, 250.

Hanc vero, o Socii, venientem in litore laeti
Dulcibus alloquiis *et ludo educite noctem.*

Nec multum absimile illud Ausonii in Protreptico:

Sic neque Peliden terrebat Achillea Chiron
Thessalico permixtus equo; nec pinifer Atlas
Amphitryoniaden puerum: sed blandus uterque
Mitibus alloquiis *teneros mulcebat alumnos.*

et eiusdem Valerii VII, 373.

Dat dextram vocemque Venus, blandisque *paventem*
Alloquiis, *iunctoque trahit per moenia passu.*

Vel secundo intelligere poteris, *dulcibus* mulierum *alloquiis,* blandis susurris, *εὐναίοις ΟΑΡΙΣΜΟΙΣ:* ut Venerem ipsam verecunde his verbis obumbret. Ergo tria hic aegrimoniae remedia proponuntur, *vinum, cantus, et Venus.* Quae similiter una iungit et Ovidius Amor. III, 10.

Cur ego sim tristis, *cum sit tibi nata reperta,*
Regnaque, quam Iuno, sorte minore regat?
Festa dies Veneremque *vocat,* cantusque, merumque:
Haec decet ad dominos munera ferre Deos.

Et quod maius est, ipsa Thetis hoc Achilli consilium dedit, ut ad sollicitudines levandas conviviis et Venere uteretur, Iliad. Ω. v. 130.

Τέκνον ἐμὸν, τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων
Σὴν ἔδεαι κραδίην, μεμνημένος οὔτέ τι σίτου,
Οὔτ' εὐνῆς; ἀγαθὸν δὲ γυναικί περ ἐν φιλότητι
Μίσγεσθαι.

Sic et Noster Carm. I, 9. amico suo consulit, ut *Donec virenti canities abest morosa* (plane ut hic, *Dumque virent genua, et decet*) non sperneret *merum, nec choreas, nec dulces amores, nec lenes sub noctem susurros.* Tales intellexit Statius Silv. II, 1. de Glaucia Melioris puero, v. 230.

tu pectora mulce,
Tu prohibe manare genas; noctesque beatas
Dulcibus alloquiis, *et vivis vultibus imple.*

XIV. AD MAECENATEM.

3. *Ut si ducentia somnos*] *Ut si* habent Editio princeps,

codex Reginensis a manu prima, Petrensis, et Bodleianus. Sed Loscherus cum Magdalenensi, et Batteliano,

Pocula Lethaeos veluti *ducentia somnos:*

Graevianus perperam, *Lethaeos uti ducentia:* et Galeanus, *uti si duc.* Retinemus vulgatam *ut si.* Sic alibi Serm. I, 1. v. 46.

ut si
Reticulum panis venales inter onusto
Forte vehas *humero.*

Et vers. 90.

ut si *quis asellum*
In campum doceat *parentem currere fraenis.*

et II, 8. v. 58.

Rufus posito capite, ut si
Filius immaturus obisset, *flere.*

Ceterum versum hic septimum,

Inceptos olim promissum carmen Iambos.

de hoc toto libro accipe, qui nunc Epodon inscribitur: quod miror interpretes non animadvertisse. Sic Epist. I, 19. v. 23.

Parios ego primos Iambos
Ostendi Latio.

et Epist. II, v. 59.

Carmine tu gaudes, hic delectatur Iambis.

Utrobique intelligit librum hunc Epodon. Nam Iambos simplices diu ante ostenderant Latio Tragici aliique. Porro, quod addubitat Porphyrion, utrum *olim inceptos,* an *olim promissum* construendum sit; equidem posterius probo, ut Poet. Art. V, 45.

Hoc amet, hoc spernat promissi carminis *auctor.*

et significat magnam fuisse hominum de his Epodis expectationem.

XV. AD NEAERAM.

3. *Numen laesura Deorum*] Doctissimus Nic. Heinsius, *Forte,* inquit, *Lusura.* Sed nihil est opus. *Ludere, fallere, laedere Deos* aeque quidem apud Auctores occurrunt. Sed *laedere* hic, ut fortius verbum et atrocius, sententiae magis convenit; et Neaeram periurii sui poena magis territat.

8. *Turbaret hibernum mare*] Vide modo totum locum:

Cum tu magnorum numen laesura Deorum,
In verba iurabas mea,
Dum pecori lupus, et nautis infestus Orion
Turbaret hibernum mare,
Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.

ubi ordo est, *amorem hunc mutuum* fore, *dum Orion* turbaret, *et aura* agitaret. Et iam sentis, opinor, male conve-

nire haec, et futura praeteritis iungi. Quippe *fore* ad tempus futurum spectat; *turbaret et agitaret* ad praeteritum. Certe et sensus et Latinitas poscit, ut *turbet* vel *turbaverit* hic reponatur:

Turbarit *hibernum mare*
Intonsosque agitaret *Apollinis aura capillos.*

ut infra Epod. XVI. *Sed iuremus in haec, simul imis saxa* renarint, *Padus* laverit, *Apenninus* procurrerit, *amor* iunxerit. Et sic clare exhibet codex Bodleianus: cui adde alium Barthio visum Advers. XXXVII, 15. et editionem Loscheri anno MCCCCXCVIII.

15. *Nec semel offensae*] Oleum hic et operam perdunt Interpretes, dum colorem aliquem his versibus inducere laborant,

Nec semel offensae cedet constantia formae,
Si certus intrarit dolor.

Offensus, aiunt, interdum active significat, non qui offenditur, sed qui alium offendit; et tum idem valet, ac *ingratus, odiosus, invisus.* Verum quidem hoc; et Ciceronem aliosque sic eo verbo usos non diffitemur. Ergo haec demum secundum ipsos exoritur sententia; *Nec constantia mea cedet formae tuae semel offensae vel invisae mihi.* Sed rogo vos, quid caussae erat, cur *forma* Neaerae Horatio invisa foret? non enim vetula iam facta erat, non morbo aliquo deturpata: nihil horum vel verbo significatur. *Formam* quidem eius nunc cum maxime amabat Noster; sed mores, nequitiam, inconstantiam, perfidiam, aversum in se animum et rivali suo deditum, iam coeperat odisse. Quorsum autem illud *cedet?* enimvero id satis indicat magnam eius formae potentiam, qua verendum erat, ne quantacumque Nostri constantia etiamnum, labascere et vinci posset. Quid enim mirum, si *formae offensae et invisae* non cederet? si non illam deperiret, quam turpem iam et deformem esse crederet? Nunc vides, opinor, tot interpretes meram hic caliginem pro luce offudisse. Quid multa? Corrigendus est locus, librariorum audacia et ignorantia corruptus; qui lectionem veram *offensi* ideo immutabant, ut cum *formae*, substantivo ut putabant suo, genere et casu conveniret. Id quod sexcenties iis male cessisse sciunt, qui membranas veteres manibus versarunt.

Nec semel offensi *cedet constantia formae,*
Si certus intrarit dolor.

perspicua sententia; nec constantia mei semel *laesi et irati* cedet formae tuae, ubi vere indoluero. Numquam alio sensu vocabulum hoc Noster usurpat; ut mox Carm. XVII.

Infamis Helenae Castor offensus *vicem.*

Serm. II, 1. v. 67.

Ingenio offensi, *aut laeso* doluere *Metello.*

et Epist. I, 7. v. 88.

Offensus *damnis.*

Nondum itaque amori Neaerae nuntium remiserat; sed iam nunc in perpetuum facturum minatur; si pergat laedere. Nam quod illa forte prae formae fiducia speret, se una falsa lacrimula dolorem eius facile restincturam esse: id eam frustra expectare. Quippe se, ubi semel perdoluerit, numquam postea in gratiam rediturum; sed *constanter* in proposito permansurum: contra ac vulgo amatores solent; qualis Ovidius Amor. III, 12.

Luctantur, pectusque leve in contraria tendunt,
Hac amor, hac odium, sed, puto, vincit amor.
Nequitiam fugio: fugientem forma *reducit.*
Aversor morum crimina: corpus amo.

Porro et Acron Scholiastes non aliter, ac nunc nos, legisse olim videtur: sic enim verba enarrat: *Tunc constantia amoris cedit formae mulieris, quando* laesus *non audet abscedere. Et hoc est quod dicit: si* offensus *fuero, non cedam formae tuae, id est, non tibi serviam, non perseverabo, iniuriam passus.* Rectissime. Si cui tamen haec non plene satisfaciunt: is per me licet vulgatam lectionem sic interpretetur, ut *forma* figurate ipsam Neaeram significet: et tum sententia sit; Nec constantia mea cedet *tibi,* o formosa Neaera, semel mihi invisae: ut illud Propertii II, 4.

Cynthia, forma *potens; Cynthia,* forma *levis.*

Sed hoc durius est; et prior, ni fallor, explicatio pluribus placebit.

17. *At tu, quicumque es*] Ita nunc ubique editur, *at tu,* Aldo ut opinor Manutio praeeunte. Sic Ovidius in Remed. Amor. v. 371.

At tu, quicumque es, *quem nostra licentia laedit.*

et Art. Amat. III, 683.

Sed te, quaecumque es, *moderate iniuria turbet.*

Lucanus IX, 538.

At tibi, quaecumque es, *Libyco gens igne diremta.*

Tibullus I, 5.

At tu, *qui potior nunc es, mea fata caveto.*

Tamen, cum et veteres editiones, et membranae aliorum ac meae omnes praeter unam ex recentioribus *et tu* hic exhibeant, placet hic antiquam lectionem retinere. *Et tu,* etiam tu, quicumque es, maerebis amores alio translatos, pariter atque *ego* nunc maereo. Sic infra XVII, 45.

Et tu *(potes nam) solve me dementia.*

XVI. AD POPULUM ROMANUM.

2. *Suis et ipsa*] Doctissimus Barthius in Advers. XXXIX, 9. vix dubium sibi ait esse, quin Flaccus sic scripserit,

Altera iam teritur bellis civilibus aetas,
Suis ut *ipsa Roma viribus ruit.*

hoc est, altera iam aetas est, *ut*, sive ex quo, Roma suis ipsa viribus ruit. Certe talis eius particulae significatio familiaris est bonis scriptoribus. Nihil tamen hic mutaverim; tum quia omnes codices et Grammatici veteres, qui saepe hunc versum citant, sic ubique exhibent; tum quia sequentia refragantur. Non enim id dicit, quod Barthius autumat; sed ideo Romam iam suis viribus ruere, quia altera etiam aetas civilibus bellis teratur: adeo ut non prior, sed posterior et sua aetas ruinam rebus Romanis minaretur; ut vers. 9.

Quam neque finitimi valuerunt perdere
Marsi —
Impia perdemus *devoti sanguinis* aetas.

6. *Novisque rebus fidelis*] Lege hic et versu octavo *ve* pro *que* in hunc modum:

Aemula nec virtus Capuae, nec Spartacus acer,
*Novis*ve *rebus infidelis Allobrox;*
Nec fera caerulea domuit Germaniae pube,
*Parentibus*ve *abominatus Hannibal.*

Quid enim Allobrogibus cum Spartaco, aut quid Hannibali cum Germanis? Anne hi una Romanis bellum intulerunt, ut particula *que* coniungendi fuerint? Immo verbo lege *ve*, quod aeque disiungit, et perinde hic valet, ac *Neque. Nec Capua, nec Spartacus*, aut *Allobrox*. Ita Noster Carm. III, 23.

Nec *pestilentem sentiet Africum*
Fecunda vitis, nec *sterilem seges*
Robiginem, aut *dulces alumni*
Pomifero grave tempus anno.

et Serm. I, 6. v. 68.

Si neque *avaritiam,* neque *sordes,* aut *mala lustra:*

ut ibi legendum esse pluribus ostendam ad ipsum locum. Vulgo circumferuntur ibi *Nec* et *Ac*.

15. *Forte quid expediat*] Ita omnes scripti editique. Sed valde laborant Interpretes in expedienda verborum constructione:

Forte quid expediat, communiter, aut melior pars,
Malis carere quaeritis laboribus.

Iulius Scaliger ad hunc modum verba ordinat, *Forte communiter quaeritis, quid expediat; aut melior pars quaeritis carere laboribus. Atqui hoc*, inquit, *idem est.* Et proinde censura sua critica totum hunc locum damnat. Sane *quid expediat* nihil aliud notare potest, quam *quid utile sit;* eodem autem recidunt quid utile sit, et malis laboribus carere. Cicero Epist. ad Famil. V, 19. *Est enim res profesto maxima: quid rectum sit, apparet:* quid expediat, *obscurum est;* et pro Marcello c. 10. *Multi dubitabant, quid optimum esset; multi, quid sibi expediret; multi, quid deceret; nonnulli etiam, quid liceret.* Ovidius Pont. II, 2.

Cura, quid expediat, *prius est, quam quid sit honestum:*
Et cum fortuna statque caditque fides,

Alii hoc ordine verba contexunt; *Forte communiter aut melior pars quaeritis, quid expediat carere malis laboribus:* in quam sententiam gregatim pedibus accedunt Lambinus, Torrentius, Dacierius aliique. Sed, quod pace eorum dictum velim, numquam ex illis verbis sic positis excudent eum sensum, quem sibi confingunt. Sic enim explicare volunt: *Quid expediat carere*, hoc est, *quid subveniat, promoveat, adiuvet; quid auxilio et adiumento sit, ut careatis.* Enim vero aliud plane notarent ea verba, ab auctoris mente prorsus alienum. *Quaeritis, quid expediat carere malis laboribus;* hoc esset, *quid referat, quid attineat, quid iuvet, quid commodi apportet.* Atqui valde expedit, permagni refert, permultum attinet malis laboribus liberari: ut stultum sit de hoc *quaerere* et deliberare. Ut ne addam vitiosissimam fore hoc pacto verborum collocationem: nam *carere quaeritis*, ut loco se mutuo contingunt, ita in constructione non sunt separanda. Ergo vir egregius Ianus Rutgersius in Venusinis Lectionibus aliam viam insistit: sic enim corrigendum esse pronuntiat:

Forte (quod *expediat) communiter, aut melior pars*
Malis carere quaeritis laboribus?

quod sic explicat: *Fortasse vel communiter (quod optimum quidem erat) vel si id non potest, melior saltem pars laboribus carere quaeritis?* Atqui eo sensu *expediet* potius, dicendum foret, quam *expediat.* Nos emendationem ipsam viro elegantissimo libenter acceptam referimus: sed nostra et nova interpretatione donatam proponimus. Sic enim precationis sensu verba enarranda sunt; Forte, *(quod expediat*, hoc est, *quod prosit, quod utile et salutare sit, quod bene eveniat, quod bene et feliciter vertat, quod bonum felix faustumque sit)* aut omnes, aut certe maior pars quaeritis malis laboribus carere, sive de remedio civilibus bellis inveniendo consultatis? Noli dubitare, quin veram hic Horatii manum, veramque adeo sententiam habeas: ita omnia clara sunt et conspicua, et de ritu Romanorum sollemni sumta. Nam deliberationes et consultationes, ut hic, fere semper simili precatione auspicari mos erat. Livius I, 28. *Tullus Mettium benigne alloquitur:* quod bene vertat, *castra Albanos Romanis castris iungere iubet.* Et III, 26. *Rogatus, ut* (quod bene verteret *ipsi reique publicae) togatus senatus mandata audiret:* et ibidem 34. *Populum ad concionem advocaverunt; et* (quod bonum faustum felixque *reip. ipsis, liberisque eorum esset) ire et legere leges propositas iussere.* Cato de Re Rustica c. 142. *Impera suovetaurilia circumagi cum divis volentibus*, quodque bene eveniat. Vide plura apud eruditissimum Brissonium de Formulis. Porro hanc loci huius sententiam esse eo magis apparet, quod mox sequatur,

Sic placet? an melius quis habet suadere?

Placet enim illud ex formula sollemni itidem petitum est: Cum enim consulebant, sic loquebantur, *Placetne? Quid fieri placet?* et in decernendo: *Placere senatui*, vel *Non placere:* de quibus vide eundem Brissonium. Nihil amplius addam in re certa: illud tantum monebo, per interrogationem haec efferri debere, ut recte annotat Porphyrion,

Malis carere quaeritis laboribus?

quod tamen editiones perperam neglexerunt.

33. *Credula nec flavos*] Ita editiones veteres et maior pars codicum. Leidensis et Magdalenensis *Saevos*, cum quibusdam Lambini. Utrumque nempe corruptum erat ex vero, quod in quatuor Blandiniis longe optimis reperit Cruquius: cui tamen bene monenti nemo editorum hactenus obtemperavit.

Credula nec ravos *timeant armenta leones.*

ut *rava lupa* Carm. III, 27. Sic apud Ciceronem Acad. II, c. 33. ubi *mare nunc purpureum, nunc ravum* dicitur, citante Nonio Marcello; codices, qui nunc habentur, *flavum* pro *ravo* substituunt. Glossae Philoxeni, *Ravus*, καρπός: corrige χαροπός; quod et vidit doctissimus Vulcanius. Atqui χαροπὸς notissimum *leonis* epitheton est Homero et aliis Graecis.

39. *Vos quibus est virtus*] Sic codices ubique: sed in excerptis Bodleianis annorum CCCC. reperi sine ulla litura,

Vos quibus est animus, *muliebrem tollite luctum.*

Utrumque probum est, ut nescias utrum utrius glossema sit. Noster Epist. I, 1. v. 58.

Est animus *tibi, sunt mores, et lingua fidesque.*

Cicero Offic. II. *Despiciunt autem eos et contemnunt, in quibus nihil* virtutis, *nihil* animi, *nihil nervorum putant.* Virgil. Aen. V, 363.

Nunc si cui virtus, animusque *in pectore praesens.*

Aen. X, 712.

Non cuiquam irasci propiusve accedere virtus.

et mox de re eadem v. 715.

Non ulli est animus *stricto concurrere ferro.*

Valerius Flaccus III, 679.

Vos, quibus et virtus, *et spes in limine primo.*

Cicero de Consulatu suo (Epist. ad Attic. II, 3.)

Interea cursus, quos prima a parte iuventae,
Quosque adeo Consul virtute animoque *petisti.*

48. *Lympha desilit pede*] Codices aliquot *Nympha;* quod magnos patronos et fautores nactum est. Retinemus tamen hic *lympha*, ut et supra Carm. III, 13. v. 12. quem locum vide.

63. *Secrevit litora genti*] Tres codices Torrentii cum Ga-

leano nostro *sacravit.* Quod eodem fere recidit: si enim *secrevit* ea litora piae genti, etiam *sacravit*, sive dicavit ei ut propria. Manilius III.

His regimen natura dedit, propriasque sacravit
Unicuique vices.

inde *secreta sedes*, et *sacrata sedes* Virgilio, sensu fere eodem. Zulichemianus *secrerat.* Sed retinemus *secrevit*, ut et plurium membranarum auctoritate fultum, et omnibus editionibus receptum. Nemesianus Eclog. I, v. 17.

Secreti *pars orbis habet, mundusque* piorum.

65. *Aere, dehinc ferro*] Sic libri editi. Sed codices nostri Leidensis, Reginensis, Magdalenensis, Battelianus, Petrensis,

Aerea *dehinc ferro duravit saecula, quorum*
Piis secunda, vate me, datur fuga.

Quin et Galeanus habet *Aera*, cum *e* minuto supra scripto. *Dehinc* autem sic unicam syllabam faciet, ut Virgil. Aen. IX, 480.

caelum dehinc *questibus implet.*

et Ovid. Fast. VI, 788.

Dehinc *erit, Orion, aspicienda mihi.*

Tolerari tamen non potest haec lectio, quia *quorum* eo pacto ad saecula *aerea* referretur: atqui haec scribente Horatio *ferrea* aetas iam diu processerat. Huic tamen difficultati medetur eruditissimi Graevii emendatio; qui, ut Heinsius in libri sui margine memorat, sic olim legebat:

—— Quorsum
Piis secunda, vate me, datur fuga.

ubi *quorsum*, opinor, sic explicabat, *Ad quae litora, ad quae beata arva et divites insulas.* Et eodem sensu *quo nunc*, fortasse melius, reponere potuisset. Sed impedita et coacta erit constructio, si *quorsum* vel *quo nunc*, tot verbis intervenientibus, ad *litora* referantur: et multo quidem impeditior, nisi *aerea* scribas, non *aere.*

XVII. HORATIUS: CANIDIA.

5. *Refixa caelo devocare sidera*] Editio Veneta princeps, et Loscheriana *defixa* habent; at Veneta altera anni 1490. *refixa.* Inde in sequentibus nunc hoc, nunc illud receptum est, pro vario editorum palato et iudicio. Sane praeter unum librum Torrentii et alterum Barthii Advers. XXXVII, 25. plures ex nostris *defixa* habent, ut Leidensis, Zulich. Graevianus, Galei, Petrensis. Et de *defixionibus* magicis res nunc notissima est, et loca scriptorum iam ab aliis citata. Virgilius Ciri v. 375.

Pergit Amyclaeo spargens altaria thallo
Regis Iolciacis animum defigere *votis*

Auctor Herculis Oetaei v. 524.

Tunc verba moriens addit: Hoc, inquit, magae

Dircre amorem posse defigi *malo.*
Plin. Hist. Nat. XXVIII, 4. Defigi *quidem diris deprecationibus nemo non metuit.* Seneca de Beneficiis VI, 35. *Execraris enim illum, et caput sanctum tibi dira imprecatione* defigis. Sed in his omnibus quis non animadvertit, utut metaphorice hic accipiatur *defigere*, tamen ex propria et nativa significatione adhuc aliquid retinere; *Defigi* enim *veneficiis* sic vere dicitur, ut *defigi pavore, stupore, defixus malis animus.* Numquam itaque commisisset Horatius, (neque quisquam alius poëtarum id fecit) ut eadem in sententia tam diversas et contrarias ideas poneret; ut sidera et *defixa* sint, et simul *de caelo derepta et devocata.* Quare legendum cum Blandiniis codicibus, et nostris Reginensi, Batteliano, et Regiae Societatis,

Refixa *caelo devocare sidera;*

Et sic plane Acron manuscriptus in Bibliotheca Societatis Regiae: nam vulgati perperam habent *Defixa.* Neque aliter Cruquii commentator vetus: *Refixa*, ait, *detracta, evulsa, ut Virgilius Aen.* v. 360.

Neptuni sacro Danais de poste refixum.

cui addas alium locum magis appositum, ibidem 527.

caelo *seu saepe* refixa
Transcurrunt, crinemque volantia sidera *ducunt.*

Ideo autem *refixa* incantationibus sidera, quia alicqui naturaliter *affixa* sunt. Plinius Hist. Nat. II, 8. *Hinc redeamus ad reliqua naturae.* Sidera, *quae* affixa *diximus mundo* etc. et ibidem, 14. *Sed altitudo cogit errantes stellas minores luna videri: sicut* affixa caelo *solis fulgor interdiu non cerni.*

11. *Unxere matres Iliae*] Editio Veneta princeps, *unxere:* at altera anni 1490. cum Loscheriana *luxere:* posteriores nunc hoc, at saepius illud pro captu editorum. Par quoque diversitas in codicibus scriptis. Blandinii quatuor, cum pluribus Lambini et Torrentii, duobus Pulmanni, uno Barthii Advers. XXXVII, 15. et Nostris Graeviano, Zulich. Batteliano, Regiae Societatis, Petrensi, Bodleianis duobus, *unxere.* Contra, praeter Lambini aliquot, et Torrentii unum, duos Pulmanni et Bersmanni totidem, totidemque Lucenses omnium vetustissimos, (ut ait Michael Brutus) Leidensis Noster et Galeanus, et a prima manu Reginensis, et pro varia lectione Petrensis et Bodleianus alter, *luxere.* Atque hanc lectionem in priore Editione Lambinus secutus est, et egregie explicavit; postea pertinacia quorundam fatigatus et victus aut mutavit sententiam, aut certe dubius haesit. Neque vero mirum est illud *unxere*, utpote facilius et de medio petitum, plures advocatos reperisse. Notum enim illud Virgilii:

corpusque lavant frigentis et unguunt.

et illud Ennii:

Tarquinii corpus bona femina lavit et unxit.
Ovidius Fast. IV, 853. de Remi cadavere,

Arsurosque artus unxit: *fecere quod ille,*
Faustulus et maestas Acca soluta comas.

et Epist. Ariadne 123.

Nec positos artus unget *amica manus.*

Ego vero eam ipsam ob caussam hoc a Librariis, alterum ab Auctore profectum esse nullus dubito. *Unxere* enim quivis de plebe literatorum reponere potuit, *Luxere* nemo nisi apprime eruditus. Deinde illud vide, *Matres Iliae unxere,* hoc est, *omnes matronae Iliades.* Id vero qui fieri potuit? aut quid attinuit tali officio tot manus adhiberi? Ungebant cadaver aut pollinctores, aut propinqui, aut certe pauci. Inde in Miseni funere, Aeneid. XI, 218.

Pars *calidos latices et ahena undantia flammis*
Expediunt, corpusque lavant frigentis, et unguunt.

At *omnes* Teucri ibi *luxere* Misenum, ut hic omnes Iliades *luxere* Hectorem: v. 212.

Nec minus interea Misenum in litore Teucri
Flebant, *et cineri ingrato suprema ferebant.*

et 220.

Fit gemitus: *tum membra toro* defleta *reponunt.*

Recta igitur et genuina lectio est.

Luxere *matres Iliae addictum feris*
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem:

quod vocabulum satis significat sollemni funeris pompa Hectorem sepultum esse. Recte enim animadvertit Lambinus, frustra id cavillante Torrentio, sollennes illos ploratus et luctus, non nisi praesente mortuo corpore, esse solitos usurpari. Inde toties poetis iunctim proferuntur ea verba, *ἄκλαυστος καὶ ἄταφος*, *indefletus et insepultus:* quia numquam *defletus* dicitur, qui sepulchro caruit. Euripides Phoenissis.

Ἐᾶν δ' ἄκλαυστον, ἄταφον, οἰωνοῖς βοράν.

Et ita bis terque alibi, citante Lambino. Quibus adde Homeri illud de Elpenore Odyss. *Λ.* v. 53.

Σῶμα γὰρ ἐν μεγάρῳ Κίρκης κατελείπομεν ἡμεῖς
Ἄκλαυστον καὶ ἄθαπτον, ἐπεὶ πόνος ἄλλος ἔπειγε.

et v. 72.

Μή μ' ἄκλαυστον, ἄθαπτον ἰὼν ὄπιθεν καταλείπειν.

Virgilius Aen. X, 372.

Nos animae viles, inhumata infletaque *turba.*

Quid quod, si ex praecepto suo *famam* et historiam hic *secutus* est Flaccus, numquam dicere potuit, matres Ilias Hectorem *unxisse.* Lotus enim et unctus et nitidis vestibus indutus est Hector in tentorio Achillis; priusquam Ilium deportandus Priamo redderetur: Iliad. *Ω.* 582.

Δμωὰς δ' ἐκκαλέσας λοῦσαι κέλετ' ἀμφί τ' ἀλεῖψαι.

Τὸν δ᾽ ἐπεὶ οὖν δμωαὶ λοῦσαν καὶ χρῖσαν ἐλαίῳ,
Ἀμφὶ δέ μιν φᾶρος καλὸν βάλον ἠδὲ χιτῶνα.

Neque vero unctionem illam a Troadibus iteratam esse aut ulli usui fuit, aut poëta vel verbulo indicavit. At *luxisse* eum matres Iliadas multis versibus ibi memorat; primo enim praedicit Priamus sollemnem *luctum* per novem dies extrahendum esse, v. 664.

Ἐννῆμαρ μὲν κάντὸν ἐνὶ μεγάροις ΓΟΑΟΙΜΕΝ.

Deinde, ubi Troiam delatum est cadaver, et in *lecto* positum v. 720. nihil hic de repetita lotione aut unctione aut vestitu *ἀοιδοὺς θρήνων ἐξάρχους poëtas sive praeficos planctuum principes* constituebant, quibus adgementes responderent mulieres v. 522.

Οἱ μὲν ἄρ᾽ ἐθρήνεον· ἐπὶ δ᾽ ἐστενάχοντο γυναῖκες.

Deinceps vero Andromache: et postea Hecuba, et tertia tandem Helena, lamenta ceteris feminis ordiebantur:

Τῇσιν δ᾽ Ἀνδρομάχη λευκώλενος ἦρχε γόοιο.

et v. 745.

Ὣς ἔφατο κλαίουσ᾽· ἐπὶ δ᾽ ἐστενάχοντο γυναῖκες
Τῇσιν δ᾽ αὖθ᾽ Ἑκάβη ἀδινοῦ ἐξῆρχε γόοιο.

et v. 760.

Ὣς ἔφατο κλαίουσα· γόον δ᾽ ἀλίαστον ὄρινε.
Τῇσιν δ᾽ αὖθ᾽ Ἑλένη τριτάτη ἐξῆρχε γόοιο.

et v. 776.

Ὣς ἔφατο κλαίουσ᾽· ἐπὶ δ᾽ ἔστενε δῆμος ἀπείρων.

Quis ulterius dubitet, quin *luxerint* Hectorem matres Iliades, potius quam *unxerint?* Illud enim ex ritu sollemni et historiae fide ductum: hoc et supervacuum, et nulli auctori memoratum. Elegantissimus scriptor Consolationis ad Liviam, v. 429.

Hectora *tot fratres, tot* deflevere *sorores,*
Et pater, et coniux, Astyanaxque puer,
Et longaeva parens: tamen ille redemtus ad ignes:
Nullaque per Stygias umbra renavit aquas.

Qui quidem locus vel solus sufficeret ad lectionem nostram stabiliendam. Accedat tamen Dictys Cretensis IV, 1. *Dein exorto quam maximo ululatu, postrema funeri* (Hectoris) *peragunt, hinc feminis cum Hecuba* deflentibus, *hinc reclamantibus Troianis viris, et postremo sociorum gentibus. Quae per dies decem concessa bellandi requie, ab ortu solis usque ad vesperam per Troianos gesta, nusquam remisso* lugendi *officio.* et Iuvenalis X, 260.

Incolumi Troia Priamus venisset ad umbras
Assaraci magnis sollemnibus, Hectore funus
Portante, ac reliquis fratrum cervicibus, inter
Iliadum lacrimas; *ut primos edere* planctus
Cassandra inciperet, scissaque Polyxena palla.

Sic apud Virgilium in funere Polydori Aen. III, 65.

Stant circum Iliades *crinem de more solutae,*

id est, *de more plangentium*, ut recte Servius. Et iterum in funere Pallantis XI, 37.

Circum omnis famulumque manus, Troianaque turba,
Et maestum Iliades *crinem de more solutae.*

Ubique, opinor, vides in funere sollemni matres Iliadas, non ad *unctiones*, sed ad *luctus* et *planctus* et *lacrimas* advocari.

17. *Volente Circe*] Disertissimus Ianus Broukhusius ad Propertii II, 7. sic reponit,

Volente Circa, *membra: tunc mens et sonus;*

idque, ut ait, ex optimo codice, quem saepe laudat, Graeviano. Ego vero eundem codicem iam nunc ante oculos habeo, et *Circa* quidem ibi extare video; sed *ca* illud a manu secunda est, et post rasuram; ut vel primo conspectu apparet. Olim autem *Circe* fuisse, ut in aliis omnibus, quos viderim codicibus, ex spatii angustia facile cognoscas. Et vereor mehercle, ne a stolido quodam interpolatum sit, qui *circa membra* sic acceperit; quasi si *circa* praepositio esset. Sed utcumque ceciderit haec suspicio; etiam caecus scopum feriebat. Quippe iam olim Latina inflexione, *Volente Circa*, scriptum hic fuisse, testis est locuples Valerius Probus p. 1446. *E nomina terminata Graeca sunt, ut Danaë, Euterpe, Circe, Agave. In genitivo* es *et in accusativo* en, *huius Danaës, hanc Danaën. Ablativum enim, quia Graecum est, non habent, et convertuntur. Sic ex* e *litera* a *facit, et dicitur Circa: unde est illud Horatii, Volente Circa.* Ergo Valerii auctoritate, qui tanto antiquior est omnibus qui nunc extant Flacci codicibus, recipimus *Circa.* Et sane observavi in Iambis, Sermonibus, et Epistolis Latinas declinationes libentius adhibere Nostrum; in Carminibus Graecas. In illis *Cretam, Helena, Penelopam* habes, in his *Creten, Helene, Penelopen.* Quippe in illis puram et nativam orationem sectatus est; in his plus exotici nitoris et transmarinae elegantiae affectavit. *Circa* itaque Latine nunc extulit; ut Plautus in Epidico, *Circam, Solis filiam.* Sic et apud Virgilium Aen. III, 386.

Infernique lacus, Aeaeaeque insula Circes,

omnes Pierii codices aut *Circe* ibi habebant, aut *Circae.* Quin et magnus Cuiacius Observat. XII, 18. se in veteribus Horatii codicibus *Circa* invenisse testatur.

18. *Tunc mens et sonus Relatus*] Editio Veneta princeps *relatus;* at altera cum Loscheriana *relapsus*, quod agnoscunt codices nostri Graevianus, et Reginensis, cum quinque aliis: et Plotius Grammaticus p. 2643. Semper fere in hac voce variabant Librarii; ut Carm. IV, 13. *Dilapsam in cineres facem:* Leidensis codex *Delatam.* et Serm. I, 10. v. 68.

Si foret hoc nostrum fato dilatus *in aevum;*

maior pars membranarum *dilapsus.* In loco autem, quem

nunc tractamus, non permultum interest, *relatus* legas, an *relapsus*. In eo dumtaxat differunt, quod *relatus* externa vi reductum significet, *relapsus* ultro et sponte sua reversum. Atque hic opinor sensus commodior est, et rei convenientior. Simul enim ac Circe magicarum cantionum vim aboleverat; extemplo pristina mens et vox et figura sponte redierunt.

19. *Satis superque poenarum tibi*] Lego:

Dedi satis superque poenarum tibi, O
Amata nautis multum et institoribus.

Sic oratio, quae prius languida et hiulca erat, novas vires novamque iuncturam acquirit. Ita versu 46.

Et tu, potes nam, solve me dementia;
O nec paternis obsoleta sordibus.

Ideo autem (ut solent) omiserunt id Librarii; quia sine eo mensura versus plena et integra est.

22. *Reliquit ossa*] Vide modo integrum locum; et miraberis servile quorundam ingenium, qui melius peius, iure iniuria, quidvis defendunt, quod a magno auctore profectum credunt:

Fugit iuventas, et verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta lurida.

Quibus verbis olim offensus vir magnus Iulius Scaliger, *Quis*, inquit, *dicat colorem reliquisse ossa? non igitur debuit dicere ossa amicta pelle, sed reliquisse pellem amicientem ossa.* Nihil hac censura iustius clariusve dici potest. Sed quid hic nostri Interpretes? sunt qui rem callide dissimulent; et sicco pede sapienter transiliant: est qui Scaligerum *cavillari* hic dicat; et tandem exortus est, qui id ipsum, quod ille vituperat, in caelum ferat, et *admirabile* esse pronuntiet. En quo tandem pervenimus: ut miremur scilicet ea, quae nemo intelligit; imo quae probe intelligimus inepta esse, et falsa, et absurda. Quid enim? *Verecundus color* est rubor. Id quidem sine controversia est. *Rubor* ergo *reliquit ossa.* Qui pote, ut locum relinquat, ubi numquam fuit? quis *rubra ossa* vel fando audivit? Quod si stulte contendat quispiam, ossa vivi hominis rubere: at ossa hominis aegroti, qualem hic se describit Horatius, haud minus rubent, opinor, quam sani. Andromache apud Virgilium Aen. III, 307. conspecto derepente Aenea,

Diriguit visu in medio, calor ossa reliquit.

et matri Euryali, Aen IX, 475. audita filii sui morte,

subitus miserae calor ossa reliquit.

Recte quidem hoc: nam in consternatione et animi deliquio subitum frigus per ipsa ossa permanat, vitali calore totum corpus relinquente. *Calor* itaque tum *relinquit ossa:* sed scire velim, qua tandem animi corporisve affectione *color ossa relinquat.* Hic opinor morbus et Hippocratas

omnes et Galenos effugit, solisque Aristarchis compertus est. Quid quod *verecundus color* non quivis *rubor* est, nec in qualibet parte corporis; sed proprius *genarum.* Nemo enim, cui sanum est sinciput, sanguinem, aut vulnus, aut nasum, aut supercilia, aut capillum, aut quidvis praeter genas *verecundo colore* suffusum dixerit. Quid ergo? an *rubor genarum reliquit ossa?* Hoccine *admirari* nos iubetis, ut a divino poëta prolatum? Quanto melius erat, et ab illo et a vobis tam foedam maculam abstersisse? quod quidem non ita magni negotii est: in aperto enim et facili posita est vera emendatio:

Fugit iuventas; et verecundus color
Reliquit ora, *pelle amicta lurida.*

Ora, inquam, reliquit, non *ossa;* quippe in *ore* solo sedem et locum habet. Ovidius Epist. Phyllidos.

Flava verecundus *tinxerat* ora rubor.

et Metamorph. I, 384.

Pulchra verecundo *suffunditur* ora rubore.

Seneca Hippolyto 376.

Non ora *tingens nitida* purpureus rubor.

Ergo queritur Horatius se Canidiae veneficiis pallidum et *luridum* factum esse, et ruborem pristinum *ora reliquisse:* ut plane Canace apud Ovidium Epist. XI.

Fugerat ore color: *macies adduxerat artus:*

et Camilla moribunda Aen. XI, 819.

Labitur exsanguis, labuntur frigida leto
Lumina: purpureus *quondam* color ora reliquit.

Ceterum codices Reginensis et Magdalenensis, *amictus*, et Bodleianus *amictas:* quae nescio equidem quid sibi velint: alii ingeniosiores hic se exerceant. Ideo autem crediderim Librarios *ossa* hic interpolavisse; quia *ossa pelle tegi et amiciri* vulgari dicto notissimum erat. Plautus Captivis I, 2.

Ossa atque pellis *sum miser a macritudine.*

Silius Ital. XIV.

sanies immixta cruore
Expuitur, membrisque cutis tegit ossa *peresis:*

Idem libro II.

iam lumina retro
Exesis fugere genis: iam lurida sola
Tecta cute, *et venis male iuncta trementibus* ossa
Extant, consumtis visu deformia membris.

Ora vero dici *pelle amicta*, duriusculum forte, aut certe novum iis videbatur. Atqui et *ora* et omnia corporis membra cute teguntur; et si *ora pelle nudata* bene dixeris; quidni itidem et *pelle amicta?*

24. *Nullum a labore*] Graevianus cum duobus aliis,

Nullum ab *labore me reclinat otium.*

ut Terentius Hecyra Prolog. II.

Ab studio, atque ab labore, *atque arte musica,*
et Noster Carm. III, 17.

Aeli vetusto nobilis ab Lamo.

Sed parvi interest: neque tantillam ob caussam editiones convellendae sunt.

30. *O mare et terra, ardeo*] Acron et editus, et manuscriptus sic exhibet,

O mare, O terra, ardeo:

quod explicat ex illo Terentiano, *O caelum, O terra, O maria Neptuni.* Recte: nam longe vehementius quid sonat O repetitum. Plinius Epist. I, 9. *O mare, o litus, verum secretumque μουσεῖον.*

33. *Virens in Aetna flamma*] Editiones veteres *urens*, et maior pars manuscriptorum; sane ex nostris omnes, praeter Graevianum et Collegii Regii, qui *virens* habent. *Virens* etiam in quibusdam ex suis invenerunt Lambinus, Torrentius, Pulmannus, Cruquius et Gifanius. Equidem, si alterutrum ex his necessario recipiendum esset, *virens* praetulerim. Quis enim *urens* absolute et intransitive dixit? Hoc quidem sensu sine dubio *ardens* posuisset, non *urens*. Sed esto, ut *urens* idem sit ac *ardens:* quae deinde sententiae vis et venustas erit? *flamma urens in fervida Aetna.* Si *flamma*, si *fervida;* mirum certe, si non *ureret*. Quid ergo attinebat tam iners, tam redundans, tam invariatum epitheton infercire? At illud alterum *virens*, si nihil aliud, certe novam metaphoram orationi impertit: ideoque et plerisque interpretum placuit, et elegantissimo Nic. Heinsio tam hic, quam ad Ovidii Fast. VI, 234. Iam autem *flammam virentem* interpretantur *validam et inextinctam:* ferme ut *viridis senectus, virent genua, γόνυ χλωρόν.* Sed haec exempla ad scopum non pertingunt. Non enim si *aetas*, translatione a vernis floribus sumta, *virere* belle dicitur; idcirco etiam et *flamma*, quae toto genere dispar est. Illa paullo validiora sunt, *flos flammae, πυρὸς ἄνθος, igne et flammis florere*, ex Lucretio I, 898.

Donec flammai *fulserunt* flore *coorto.*

et IV, 451.

Bina lucernarum florentia *lumen* flammis.

et Statio Theb. II, 276.

arcano florentes igne *Smaragdos.*

Sed rogo vos, si de levi aliqua flamma aut *lucernae*, aut *gemmae*, aut *fomitis* felici et audaci metaphora *florere* usurpatur; an ideo de immani Aetnae incendio recte etiam procedet? An si auctor hic dixisset, *Florens in Aetna flamma*, propitiis auribus acciperetis? Vix crediderim; et tamen hoc magis illo veniam meretur: hoc enim, etsi in re plane diversa, auctores suos habet; illud indictum prorsus et inauditum. Nam quod Heinsius ad Ovidium *virens flamma* ex Martiali citat, in eo accuratissi-

mum virum memoria fefellit. Ibi enim *aurum virens*, non *flamma* dicitur. Epigr. XII, 15.

Miratur Scythicas virentis auri
Flammas Iuppiter.

Tum autem, quod quidam de colore flammae Aetneae, utpote ex sulfure et bitumine ortae, *virens* interpretatur, id levi manu refelli potest. Flamma enim *in Aetna* nullum colorem habet; neque ex Aetna prorumpens, *viridem*. Quid multa? si illud volunt, ut *virens* hic pro valida et numquam moriente flamma accipiatur; miror equidem, quod nulla fere mutatione non sic reposuerint,

nec Sicana fervida
Vivens *in Aetna flamma.*

quod sane minime contemnendum esset, si libri accederent: Sic Noster Carm. III, 21.

Vivaeque *producent* lucernae.

et Ovidius Fast. VI, 291.

Nec tu aliud Vestam, quam vivam *intellige* flammam,

et Fast. IV, 553.

Inque foco pueri corpus vivente favilla
Obruit.

Severus in Aetna:

Proxima vivaces Aetnaei verticis ignes
Impia sollicitat Phlegraeis fabula castris.

Sed quid opus est coniecturis? cum ipsi codices veram lectionem suppeditent, nempe ex Torrentianis aliquot, et Pulmanni unus, Bersmannique alter:

O mare, o terra, ardeo
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicana fervida
Furens *in Aetna flamma.*

Enimvero haec lectio omne aufert punctum: pulchram enim habet translationem ab humano affectu; et simul, ut fieri hic oportet, ingentem flammae vehementiam ostendit. Sic Virgilius Aen. V, 662.

furit *immissis* Volcanus *habenis*
Transtra per te remos, et pictas abiete puppes.

et IV, 670.

flammaeque furentes
Culmina perque hominum volvantur perque Deorum.

et Georg. III, 100.

Ut quondam in stipulis magnus sine viribus ignis
Incassum furit.

et Aen. II, 759.

Ilicet ignis *edax summa ad fastigia vento*
Volvitur: exsuperant flammae: furit aestus *ad auras.*

Seneca Medea, 885.

Avidus per omnem regiae partem furit
Ignis.

et Herc. Oet. 1958.

cum plurimus
In caelum fureret flammae *metus.*

Sed praecipue amant hoc verbum poëtae, ubi de *Aetna,* ut hic, loquuntur: sic Lucretius II, 593.

Eximiis vero fuit *ignibus impetus* Aetnae.

Severus in Aetna.

Aetnaei *montis fremitus, animumque* furentis,

Lucanus X, 447.

Non secus in Siculis fureret tua flamma *cavernis,*
Obstrueret summam siquis tibi, Mulciber, Aetnam.

Seneca Herc. Fur. 106.

acrior montem excoquat,
Quam qui caminis ignis Aetnaeis furit.

et Hippolyto, 190.

Opifex trisulci fulminis sensit Deus
Et qui furentes *semper* Aetnaeis *iugis*
Versat caminos.

et Herc. Oetaeo 285.

quis ignis *tantus in caelum* furit
Ardentis Aetnae?

Porro *furens,* initiali litera de more omissa aut minio notata, facile a Librariis mutabatur in *urens,* aut *virens.*

35. *Cales venenis*] Expedi mihi, si potes, hunc locum; et magnam gratiam a me inibis:

tu, donec cinis
Iniuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.

Tu, inquit, *O Canidia, cales officina venenis Colchicis.* Quid hoc? aut quo pertinet? Dicet forte Porphyrion Scholiastes: *Ipsam mulierem officinam venenorum diserte dixit.* Neque hilum praeterea habent interpretes novi. Sed vereor, ne aliud longe, ac illi existimant, his verbis, ut nunc quidem extant, denotetur. Quippe (si sic legis) Canidia ipsa sive corpus Canidiae erat *officina venenorum,* et corpus Canidiae *calebat venenis.* Sequitur ergo, ut ipsa Canidia veneficiis acta et fascinata fuerit, non ut Horatium fascinaverit. Qui enim *calet officina venenis,* sive qui calida officina venenorum est, is profecto non veneficus est, sed veneficia patitur. Qualem ipse se hic describit Horatius; nam *calebat,* et *ardebat: fugerat color, incanuerant capilli;* et praeterea *pectus, caput, praecordia,* et totum denique corpus dolebat; ut quasi *officina* seu domicilium venenorum dici potuerit: eodem plane iure, quo variis morbis affecti *domicilia morborum* vocantur Arnobio lib. VII. *Nonne alios,* ait, *videmus ex illis* domicilia esse morborum; *extinctis luminibus, atque auribus obseratis, pedum carere processu, truncos sine manibus degere.* Quare vide, ne non ita magna mutatione ad Horatium haec forte referenda sint,

num, *donec cinis*
Iniuriosis aridus ventis ferar,
Caleo *venenis officina Colchicis?*

Sic, inquam, potius legerim, si cum Porphyrione *officinam* de homine interpretarer: sed mihi quidem dura et plebeia et Horatio indigna videtur metaphora; tantum abest, ut *diserte* dictum existimem. Quidni autem *officinam* accipiamus de loco, ubi omnis veneficiorum apparatus repostus erat? Qualia erant Medeae illa penetralia. Valer. Flacc. VII, 327.

Utque procul magicis spirantia tecta venenis
Et saevae patuere fores; oblataque contra
Omnia, quae Ponto, quae manibus eruis imis.

Appuleius Metam. III. de Pamphila saga: *Apparatu solito instruit feralem* officinam, *omne genus aromatis, et ignorabiliter laminis literatis* etc. Seneca Controv. XXXIII. *Volo mehercules nosse illud specum tuum, illam humanarum calamitatum* officinam, *illud infantium spoliarium.* Ita Cicero *officinam nequitiae, officinam falsorum chirographorum*, Columella *contemtissimorum vitiorum officinas* dixit; sed de loco et domo, non de persona. Ergo et hic *officinam venenorum,* non de ipsa Canidia, sed de eius domo intelligendum est: atque eo magis, quod ea vero nomine Gratidia appellata *officinam* unguentariam Neapoli exercebat; si veteribus Scholiastis, ut sane est, fides habenda est. Iam vero, si hanc sententiam amplecteris, sic locus erit constituendus:

Furens in Aetna flamma. Tua, *donec cinis*
Iniuriosis aridus ventis ferar,
Calet *venenis officina Colchicis.*

ubi in primo versu pes quartus erit Tribrachys; ut in versu XII.

Alitibus atque canibus homicidam Hectorem.

et LXXVII.

Vectabor humeris tunc ego inimicis eques.

Et sententia quidem hac nihil clarius videtur; vera autem sit Horatii manus necne, penes alios iudicium esto.

39. *Centum iuvencos*] Elegans est scriptura, quam codex Battelianus pro varia lectione suppeditat,

Paratus expiare, seu poposceris
Centum iuvencis.

hoc est, *seu poposceris expiari iuvencis centum;* ut Carm I, 4. v. 11.

Seu poscat agna, *sive malit* haedo.

vide plura, quae ibi diximus.

40. *Voles sonari*] Codex Reginensis, et duo Bodleiani, et a prima manu Graevianus,

sive mendaci lyra
Voles sonare.

quod est, *sive voles me sonare mendaci lyra, Tu pudica, tu proba.*

42. *Offensus vice*] Odiosa est cacophonia in clausulis horum versuum,

Infamis Helenae Castor offensus vice,
Fraterque magni Castoris, victi prece.

quod homoeoteleuton, si bene eum novi, numquam auctor admisit. Et opportune quidem absolvit eum ab hac culpa codex unus Torrentii, qui sic locum exhibet,

Infamis Helenae Castor offensus vicem.

Noli dubitare, quin genuina sit haec lectio. Ita Livius VIII, 35. *Tribunos stupentes, et suam iam* vicem *anxios:* et XXVIII, 19. *Clamor undique ab sollicitis* vicem *imperatoris militibus sublatus:* et XXXIV, 32. *Remittimus hoc tibi, ne* vicem nostram *irascaris:* et XLIX, 3. *Sollicito consuli eorum* vicem, *quos paucos praemiserat.* Curtius VII, 2. *Maestus, non suam* vicem, *sed propter ipsum periclitantium fratrum:* et VII, 11. *Rex non cupidine magis potiundi loci, quam* vicem, *eorum, quos ad tam manifestum periculum miserat, sollicitus.*

43. *Fraterque magni Castoris*] Vide modo illud epitheton,

Infamis Helenae Castor offensus vicem,
Fraterque magni *Castoris.*

Certe si historiam sequimur, legemus potius, *Fraterque* magnus *Castoris*, vel, *Fraterque* maior, ut Terent. Phorm. I, 2.

Senis nostri, Dave, fratrem maiorem *Chremem*
Nostin'.

Quippe Pollux erat frater maior Castoris; maior et natu, et virtute. Sed Latini veteres etiam ipsum Pollucem nomine Castoris appellasse videntur.

50. *Tuusque venter Partumeius*] Nulla foedior sordes usquam Horatium inquinavit, quam hoc in loco; ubi ex malae notae codicibus *partumeius*, verbum ad ultimam Barbariam ablegandum, nobis obtrudunt. Quid autem est *venter partumeius?* Respondebunt tam lepidae mercis mangones, compositum esse a *partu* et *meiere;* qui tam facile scilicet et sine ullo nixu pariat, ut potius meiere, quam parturire videatur. Quid autem? quisquamne alius hac voce usus est? Non. An ad analogiae regulas formatum est? ne hoc quidem. Sunt tamen, qui *submeies* et *submeiulus*, id est, *qui in lectulo mingit* (sic enim loquuntur) ex infima corruptae Latinitatis faece depromant. Praeclare vero comparatum est, si Flaccus ex Marcello Empirico Latine loqui discet. Sed ignoscendum fortassis esset tam plebeio et sordido vocabulo; siquid urbani et arguti sensus inde exsurgeret. Iam autem id pro comperto est, auctorem hic, dum acerbissimis probris lacerare quaerit Canidiam, salsa tamen Ironia laudare eam videri. Ergo cum ait,

Tibi hospitale pectus, et purae manus,

quae vera laudatio est: contrarium tamen vult intelligi. Et similiter, ubi statim addit,

Tuusque venter partumeius, et tuo
Cruore rubros obstetrix pannos lavit;

re ipsa quidem innuit, partus sibi supposuisse; sed verbo tenus *vera* puerperia enixam esse dicit. Male igitur hic convenit spurcum illud *partumeius*, quod et re et verbo ipso contumelia, non *laudatio* est. Male quoque subiungit *cruore* (quod et verum et non adeo facilem partum indicat) si *partumeius* Canidiae venter tam facile offas suas effunderet, quasi emitteret urinam. Revocanda igitur est antiqua et vera lectio,

Tuusque venter Pactumeius, *et tuo*
Cruore rubros obstetrix pannos lavit:

quam solam agnoscunt Scholiastes uterque, et editiones priscae ante Aldum, et omnes opinor membranae paullo vetustiores, ut Blandiniae apud Cruquium, et ex nostris omnes praeter codicem et notae et aetatis sequioris Petrensem. Nam in Reginensi et Regiae Societatis a prima manu erat *Pactumeius:* quod postea immutatum est ab insulsis correctoribus. Leidensis et editio Loscheri *Pactomeius;* Veneta 1490. *Patumeius.* Sed vera scriptura et pluribus codicibus confirmata, est *Pactumeius;* nomen scilicet Canidiae filii. Ita Digest. XXVIII, 6, 92. Pactumeius Androsthenes Pactumeiam Magnam *filiam* Pactumeii Magni *ex asse haeredem instituerat.* et ibidem XL, 7, 21. Pactumeius Clemens *aiebat.* Lampridius in Commodo c. 7. *Interemit ex Consularibus Allium Fuscum* — — Pactuleium Magnum *cum suis.* Ubi recte eruditi interpretes *Pactumeium* reponunt; ut sane hic eodem errore *Pactuleius* praefert Torrentii codex. Gruterus in Inscriptionibus, DCCCXVI, 8. PACTUMEIAE. CAMPANAE. et DCCCLXXXII, 7, PACTUMEIAE. THEOPHILAE. DULCISSIMAE. Sententia autem est, *Pactumeius erat tuus venter*, hoc est, verus filius, non suppositus; *partus ventris tui*, ut exponit vetus Annotator Graevianus: et quidem ridiculum illud *Partumeius* a simili glossemate natum esse pro certo habendum est. *Venter* autem, sive *uterus*, pro infante, qui in ventre est, non inusitata bonis auctoribus locutio. Tacitus Annal. I, 59. *Arminium, supra insitam violentiam, rapta uxor, subiectus servitio uxoris* uterus, *vecordem agebant:* et ibidem XV, 23. *Iam senatus* uterum *Poppaeae commendaverat diis.* Quintilianus Declam. CLXXVII. *Illa igitur prior damnavit* ventrem *suum:* victurus *autem fuit* ille, *si ego adulteram non occidissem.* Digest. XXXVII, 9. *Totiens autem mittitur in possessionem* venter. — — *Si* venter *ab institutis exhaeredatus sit, a substitutis praeteritus.* — — *Rationem non esse, cur* venter *repelli debeat.* — — *Non in totum repelli* uterus *debet.* — — *Solet mulier curatorem* ven-

tri *petere.* et ibidem V, 5, 3. *Antiqui libero* ventri *ita prospexerint, ut in tempus nascendi omnia et iura integra reservarent.*

60. et 63. *Quid proderit ditasse*] Ita nunc vulgo editur hic locus:

Quid proderit ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum,
Si tardiora fata te votis manent?

Quae ad verba iam olim adnotavit Porphyrion, *fallere hic sensum*, et ambiguum esse, utrum ad Canidiam haec, an ad Horatium referenda sint. Concludit tamen, ad Horatium potius pertinere; ut sic sint intelligenda, *Quid tibi proderit, Horati, ditasse Pelignas anus,* ut te a meis incantationibus per potentiores incantationes liberarent? *aut quid proderit tibi miscuisse velocius toxicum*, quo poenas tibi a me irrogatas cita morte effugeres? Atque in hanc eius sententiam omnis fere interpretum senatus pedibus accedit. Ego vero altera potius via insistendum existimo. Neque enim vel verbo indicavit Horatius in priore parte Carminis, se ab aliis veneficis antidota petiisse: neque vero par erat, ut qui vanitatem magicam tam salse hic derideat, ad easdem artes se devolutum esse fateretur: multo minus mortem toxico sibi arcessere voluisse: id enim ipsius orationi plane repugnat. Omnibus enim precibus iam obsecraverat Canidiam, ut solueret se dementia, vitaeque spem et valetudinem sibi restitueret. Ergo de Canidia, non de Horatio, haec verba accipienda sunt: quae tamen prius emendare oportet. Quippe pro *proderit* veterrimus codex Leidensis, et non infimae notae Magdalenensis *proderat* clare exhibent: et pro *si tardiora*, editiones vetustae Venetae, Porphyrion Scholiastes, Torrentii aliquot codices ex optimis, Pulmanni unus Bersmannique alter, et a prima manu Reginensis noster, *sed tardiora.* Sic igitur totus locus refingendus videtur:

Quid proderat *ditasse Pelignas anus,*
Velociusve miscuisse toxicum?
Sed *tardiora fata te votis manent.*

Cuius haec demum erit sententia, et sic ex praecedentibus colligenda. *Inultus* ut tu sacra magica deriseris, et *impune* me famoso carmine proscideris? Numquam a me, ne spera, hanc veniam impetrabis. Quid enim *proderat* mihi, etiam plurium sagarum auxilium magno pretio conciliasse, aut *velocius* potentiusque toxicum tibi miscuisse; si nunc te inultum et impunitum dimitto? Noli tamen, quia *velocius* dixi, brevem vitae exitum sperare, qui cito te a tormentis eripiat. Vita enim tibi etiam invito producetur; ut diutius crucieris. Nihil quidem hac sententia clarius aut simplicius. *Quid proderat* autem; ut Cicero III. in Verrem, Quid proderat *tibi te expensum illis non*

tulisse? Seneca Praefat. in lib. III. Controvers. *Uni illi* proderat *excuti: melius semper fortuna, quam cura de illo merebat.* Salvianus De Gubernatione Dei lib. III. *Quod si ita esset*, quid proderat *tamen unum a scelere desistere, et multos in sceleribus permanere?* et alii saepe. Porro et plurium veneficarum opem sibi adscivisse Canidiam, pater ex Epodo quinto et Serm. II, 7. ubi eius consciae Sagana, Veia, et Ariminensis Folia nominantur.

64. *Suppetas doloribus*] Ita quidem editiones Venetae; sed Loscheriana *laboribus:* cui accedunt Lambini codices aliquot, et vetus noster Leidensis. Utrumque probum est; sed illud potius huius interpretamentum videtur, et ex spatio interlineari in versum irrepsisse.

65. *Pelopis infidus pater*] Iterum Editiones Venetae *infidus;* contra Loscheriana *infidi:* quam tamen hic, ut et loco superiore, recentiores fere deseruerunt. Perperam. Nam, *infidi* etiam exhibent omnes fere aliorum codices, et nostri. In Reginensi quidem et Regiae Societatis, *infidus* nunc extat, sed altera lectione prius erasa. Soli id habent a prima manu Magdalenensis et Bodleianus. Revocanda igitur est prisca lectio, et pluribus testimoniis firmata,

Optat quietem Pelopis infidi *pater,*
Egens benignae Tantalus semper dapis.

Uterque quidem *infidus*, et pater et filius; ut Ovid. Amor. III, 12.

Proditor *in medio* Tantalus *amne sitit.*

Statius Theb. I, 246.

neque enim arcano de pectore fallax
Tantalus, *et saevae periit iniuria mensae.*

Catullus de Nuptiis Pelei.

Troïcaque obsidens longinquo moenia bello
Periuri Pelopis *vastabit tertius heres.*

Sed hic potius filio donandum est epitheton: quia pater suum habet versu sequente. Qui poëtae sunt, hoc ex more et decoro fieri facile agnoscent.

72. *Gutturi innectes tuo*] Sic editiones veteres, et recentiorum pleraeque: sed bona pars codicum, ut ex nostris Graevianus et Galei cum quatuor aliis, *nectes:* quae vera et genuina lectio est:

Frustraque vincla gutturi nectes *tuo.*

Sic enim loquuntur boni scriptores *nectere vincla gutturi;* minime autem *innectere vincla gutturi*, sed (quod interpretibus nostris non animadversum est) *innectere guttur vinclis.* Noster Epist. I, 19. v. 31.

Nec sponsae laqueum *famoso carmine* nectit.

Ausonius Epig. XXIII.

Qui laqueum collo nectebat, *repperit aurum.*

Plinius Epist. IX, 28. *Iam* tibi compedes nectimus; *quas*

perfringere nullo modo possis. Contra, Virgilius Aen. V, 510.

et vincula *linea rupit,*
Quis innexa pedem *malo pendebat ab alto.*

et V, 425. de caestibus loquens,

Et paribus palmas *amborum* innexuit armis.

et VIII, 60.

tum lactea colla
Auro innectuntur.

Ovid. Trist. V, 3.

Festaque odoratis innectunt tempora sertis.

Metam. X, 378.

laqueoque innectere fauces
Destinat.

et XI, 252.

Ignaram *laqueis* vincloque innecte *tenaci.*

Claudian. II. Stilich. 374.

Barbara ferratis innectunt colla catenis.

et VI. Cons. Honorii 378.

Palladiaque comas innexus arundine *Triton.*

et II. de Raptu Proserp. 369.

Mutuaque alternis innectite colla lacertis.

Prudentius Peristephanon, X, 353.

Innexa crines vinculis *regalibus.*

et Psychom. 357.

bis rigidas nodis innectier ulnas.

Vides, opinor, ad haec exempla dicendum omnino fuisse,

Frustraque vinclis guttur innectes tuum,

non ut nunc circumfertur,

Frustraque vincla gutturi innectes tuo.

Haud enim temere sic positum invenies apud bonos scriptores. In unum duntaxat vel alterum locum incidi: ut Arnobii lib. III. p. 146. Edit. Heraldi; *Innectuntur*, ait, *cervicibus laquei:* verum huius levis est auctoritas, et fortasse scripserat, *nectuntur.* Et Silii Italici XI, 250.

huic *agedum (nam cur indigna feramus)*
Magnanimo, miles, meritas innecte catenas.

Verum haec, opinor, haud Silii locutio est, sed librariorum: sic enim corrigo,

Magnanimo, miles, meritas i, necte *catenas.*

Sequitur enim mox versu 258.

At Decius, dum vincla ligant, Necte *ocius, inquit,*
Nam sic Hannibalem decet intravisse, catenas.

Denique et Statii Theb. IV, 26.

Haeret amica manus: certant innectere collo
Brachia: *manantesque oculos hinc oscula turbant,*
Hinc magni caligo maris.

Sed et hic forte corrigendum:

Haeret amica manus, certatim nectere *collo*

Brachia.

78. et 79. *Vocibus possum meis, Possum crematos*] Legendum cum editionibus antiquis, et plerisque codicibus, nostris certe ad unum omnibus,

Deripere lunam vocibus possim *meis,*
Possim *crematos excitare mortuos.*

80. *Temperare poculum*] Placet magis, quod in nostris Leidensi, Zulich. Reginensi, Magdalenensi, Bodleiano, Regiae Societatis, et pro varia lectione Petrensi invenimus,

Desiderique temperare pocula.

Norat enim Canidia plura philtrorum et potionum genera conficere: unde ipsa sic Varo minatur Epod. V, v. 73.

Non usitatis, *Vare,* potionibus
Ad me recurres.
Maius *parabo,* maius *infundam tibi*
Fastidienti poculum.

Ergo hic, ubi de arte et potentia sua gloriatur, *pocula* magis convenit. Tum et hoc pacto effugies odiosum homoeoteleuton versus sequentis, *poculum, exitum.* Ceterum ex hoc metiri possis Interpretum diligentiam; qui nullam variationem in suis codicibus memorant: credo, quia *poculum* iam in omnibus editionibus receptum erat.

CARMEN SAECULARE.

16. *Seu Genitalis*] Ostentant hic eruditionem suam docti Interpretes; nemo tamen ex illis, quod maxime conandum erat, Dianam sive Lucinam proprio cognomine *Genitalem* Romanis esse dictam, ex ullo alio auctore probare potuit. Neque sane mirum: aliud enim quid, et ab huius loci sententia plane diversum ea vox significat, et diis pluribus attribuitur. Ennius apud Servium ad Aen. VI, 764.

Romulus in caelo cum Dìs Genitalibus *aevum*
Degit.

Ubi Paullus Merula *Deos genitales* Saturnum, Iovem, Venerem, Aeneam, Martem intelligit, quod ab iis Romulus divina quadam serie *genitus* fuerit. Eosdem fere Hieronymus Columna: proprie tamen ait *Genitales Deos* eosdem esse ac Indigetes, qui scilicet prius homines fuerint, et postea in Deorum numerum adsciti, quales erant Hercules, Castor, Pollux, et Aeneas. Nos plane contrarium ab Ennio notari credimus; quippe *Deos genitales* ibi accipimus Deos genitos et naturales; non adoptivos et adscititios; qui statim nati sunt caelestes et immortales, non qui mortalitate exuta caelo postea donati sint. Hi Genitales duo-

decim numero erant, sex mares, et totidem feminae; Gentium scilicet maiorum Dii; quorum nomina idem Ennius hoc disticho comprehendisse memoratur:

Iuno, Vesta, Ceres, Diana, Minerva, Venus, Mars,
Mercurius, Iovi', Neptunus, Volcanus, Apollo.

Ergo hoc voluit Ennius, non mortuum esse Romulum, sed cum diis immortalibus in caelo vivere. Neque aliter eius mentem cepisse olim Ciceronem, vel inde patet, quod Tusc. Quaest. I, 12. sic locum hunc citaverit,

Romulus in caelo cum Dis agit aevum,

ut famae assentiens dixit Ennius. Quippe perinde esse putavit, utrum poëtice *cum diis genitalibus*, an absolute *cum diis* diceret. Atqui vox *Dii*, cum absolute et per se ponitur, Deos immortales et *ἀειγενέτας* semper significat. Eodem modo et Servius ad Virgil. Aen. VI, 777. *Deos* universe in hoc Ennii loco interpretatur: *Romulus*, ait, *secundum Ennium refertur* inter deos *cum avo suo Aenea.* Sed adhuc clarius ex Ausonio discere poteris, quinam fuerint *dii genitales.* Is enim periocham IV. libri Iliados hoc disticho conclusit,

Iuppiter interea cum dìs genitalibus *una*
Concilium cogit superum de rebus Achivis.

Non enim Indigetes, sed Deos maiores ibi intelligi, liber ipse Homeri indicio est,

Οἱ δὲ θεοὶ πὰρ Ζηνὶ καθήμενοι ἠγορόωντο
Χρυσέῳ ἐν δαπέδῳ.

Undecim enim illi, quos iam ex Ennio memoravimus, Iovi erant a consiliis: unde Ovidius Metam. VI, 72.

Bis sex caelestes medio Iove sedibus altis
Augusta gravitate sedent.

Et Plautus in Epidico, Act. V, Sc. 1.

Si undecim deos praeter sese secum adducat Iuppiter.

Denique et ex Festo adhuc amplius constabit, *Genitales* Ennii *deos* maiorum esse gentium, non deos ex hominibus factos. Sic enim ille: *Geniales* (lege, ut et alii viderunt, *Genitales) deos dixerunt Aquam, Terram, Ignem, Aërem: ea enim sunt semina rerum, quae Graecorum alii Στοιχεῖα, alii Σπέρματα vocant. Duodecim quoque signa, Lunam et Solem inter hos deos computabant.* Haec autem ex sententia Physicorum dicit, qui vulgarem Theologiam de Elementis et Astris allegorice exponebant. Numquam tamen Indigetes deos, sed naturales duntaxat et aeternos allegoriis suis eo trahebant. Sed utcumque Ennii verba acceperis, sive de his, seu de illis; illud inde recte colligas, vix fieri posse ut Diana proprio cognomine *Genitalis* appellata sit. Quippe id vocabulum, si Indigetes notet, de Diana non omnino; si maiores illos, quos Hetrusci Consentes vocabant, de ea sola dici non potest. Ut neque illud, quod in duobus Crispinae nummis occurrit apud Mediobarbum, *Dis geni-*

talibus; nam si Lucinam tantummodo et eius comitatum eo nomine signassent Romani; non *Dis*, sed *Deabus* utique dixissent. Quid ergo fiet? et quo pacto ex tantis tenebris in lucem tandem emergemus? Equidem locum esse corruptum et contaminatum existimo, vel potius certo scio. Levissima autem mutatione veram Horatii manum non dubitanter agnosces:

Rite maturos aperire partus
Lenis, Ilithyia, tuere matres;
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genetyllis.

Genetyllis enim apud Graecos *Dianae* cognomen, a γενέσει ei inditum, quia partubus praesidebat: alii quidem id ad *Venerem* referebant; sed priores secutus est auctor. Suidas: *Γενετυλλὶς, δαίμων περὶ τὴν Ἀφροδίτην, γενέσεως αἴτιος, ἀπὸ τῆς γενέσεως τῶν παίδων ὠνομασμένη. πεποίηται δὲ τὸ ὄνομα παρὰ τὴν γένεσιν. Οἱ δὲ, περὶ τὴν ΑΡΤΕΜΙΝ φασὶ τὰς τῶν τοκετῶν ἐφόρους, καὶ πάλιν περὶ* (lege *παρὰ*) *τὴν γένεσιν·* Genetyllis, *dea, Veneris comes, generationis auctor, a voce γένεσις dicta. Alii Genetyllidas* Dianae *comites dicunt, partuum praesides, a voce γένεσις, ut antea, appellatas.* Locus Aristophanis a Suida hic citatus extat Thesmophor. p. 515.

Ὡς ἡδὺ τὸ μέλος. ὦ ποτνίαι Γενετυλλίδες,
Καὶ θηλυδριῶδες, καὶ κατεγλωττισμένον.

Idem iterum in Nubibus p. 62.

Ὄζων λαφυγμοῦ, Κωλιάδος, Γενετυλλίδος.

Et in Lysistrata, ipso principio:

Ἤ 'ς Πανὸς, ἢ 'πὶ Κωλιάδ', ἢ 'ς Γενετυλλίδος.

Porro ut quidam *Genetyllidas* Veneris vel Dianae, et *Ilithyias* Dianae *comites;* ita alii Genetyllidem esse ipsam Venerem vel Dianam, et Ilithyiam esse ipsam Dianam prodiderunt. Scholiastes ad locum Nubium: *Γενετυλλὶς, ἡ τῆς γενέσεως ἔφορος Ἀφροδίτη.* Etym. Magnum. *Εἰλείθυιαι, θεαὶ τῶν τικτουσῶν ἔφοροι, Διὸς καὶ Ἥρας θυγατέρες.* At Horatio *Ilithyia* hic est ipsa Diana: et similiter Genetyllis, non *θεὰ περὶ τὴν Ἄρτεμιν*, sed ipsa *Ἄρτεμις.* Locus Hesychii de Genetyllide singularis plane est, et dignus qui emendationem accipiat. *ΓΕΝΕΤΥΛΛΙΣ, γυναικεία θεὸς, πεποιημένον τοῦ ὀνόματος παρὰ τὰς γενέσεις, ἐοικυῖα τῇ ἑορτῇ, διὸ καὶ ταύτῃ κείνας προετίθεσαν.* Ubi *κείνας* sine dubio mendosum, et idcirco a Scaligero et Meursio mutatum in *κύνας.* Sed dic sodes, quid illud sibi velit, *θεὰ ἐοικυῖα τῇ ἑορτῇ*, *Dea similis festo?* Ego vero sic totum locum corrigendum existimo. *Γενετυλλὶς — — ἐοικυῖα τῇ ΕΚΑΤΗ, διὸ καὶ ταύτῃ ΚΥΝΑΣ ΠΡΟΣΕΤΙΘΕΣΑΝ. Genetyllis — — Dea Hecatae similis; quamobrem et huic quoque canes attribuerunt.* Habes, opinor, emendationem claram et certam. Atqui *Hecate* eadem est ac *Diana;* unde Noster Carm. III, 22.

Quae laborantes utero *puellas*
Ter vocata audis, adimisque leto,
Diva triformis.

Recte igitur restituimus, cum Suidae, tum Hesychii auctoritate nixi,

Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genetyllis.

Favet autem huic emendationi, quod auctor in hoc Carmine Saeculari, et Illo IV, 6. quod huius quasi praefatio et commendatio est, Graeca nomina quasi de industria sectari videatur. Sic *lenis Ilithyia* dixit, et *levis Agyieu;* quae vocabula utique Latinis auribus tam inaudita tum erant, quam nostrum *Genetyllis.* Neque vero aliter legisse olim credibile est Servium et Porphyrionem; quantum ex locis hodie contaminatis coniectura assequi datur. Sic enim ille ad Virgilii Eclogam IV. *Casta fave Lucina) modo Lucinam Dianam accipimus. Sic Horatius: Sive te Lucinam probas vocari, seu te penitus Iunonem.* Quae postrema in aperto mendo cubantia si sic refingas ex lectione hodierna, *seu te Genitalem;* immane quantum a scriptura abscedes: multo propius abiturus, si sic a Servio profectum esse dicas, *seu te Genetyllidem.* Porphyrionis autem verba sic habent ad hunc ipsum auctoris locum. *Ostendit*, ait, *eandem Lucinam et Genitalem deam appellari.* Animadvertis, opinor, verba prave collocata, et sede sua divulsa. Quippe si id voluit, sic omnino verba disposuisset; *Ostendit eandem deam Lucinam et Genitalem appellari.* Sed quid opus est *deam?* quasi vero id quisquam docendus erat, Lucinam *deam* fuisse. Vix aliter esse potest, quam ut sic olim scripserit; *Ostendit eandem Lucinam et Genetyllidem appellari:* quae vox, utpote Librariis ignota et mendi ut putabant manifesta, in *genitalem deam* reformabatur. Accedit huc codex noster veterrimus Graevianus, ubi *genitalis* quidem nunc habetur; sed litera quarta *i* alia manu inserta est; et quatuor postremae post rasuram interpolatae. Videtur ergo a prima manu *gentilis* exaratum esse. Quod maximo indicio est in quibusdam exemplaribus *genetillis* fuisse scriptum. Hoc enim ab ignaris correctoribus pro mendoso habitum in *gentilis* immutari facile potuit: at vulgatum *genitalis* nemini offendiculo erat; neque quisquam adeo inficetus, ut ex verbo facili et noto contra ipsum metrum *gentilis* excuteret.

26. *Stabilisque rerum Terminus servet*] Minime quidem mirandum est et veteres et novos interpretes in hoc loco cespitasse. Quocumque enim te vertas, nullum exitum invenies; adeo magnis undique difficultatibus obsessa et circumvallata haeret sententia:

Vosque veraces cecinisse, Parcae,
Quod semel dictum est, stabilisque rerum

Terminus servet, bona iam peractis
Iungite fata.

Principio enim, illa *dictum est*, et *servet*, in syntaxeos legem peccant: unde Aldus et complures eum secuti *servat* ediderunt, tam manifesto vitio ire obviam conati; atque ita sane inveni in Magdalenensi, et a manu secunda in Regiae Societatis codice. Sed ceteri nostri, meliores illis vetustioresque, ut et Cruquii, Torrentii, Bersmanni, Pulmanni, Lambinique exemplaria *servet* retinent; quod a Scholiaste etiam et Servio agnoscitur. Et profecto Latini sermonis ratio poscit et efflagitat, ut post *cecinisse quod* verba modi subiunctivi, non indicativi, sequantur: *Parcae veraces cecinisse*, *quod semel dictum* sit, *stabilisque rerum terminus* servet. Ita Carm. I, 32.

Lusimus tecum, quod et hunc in annum
Vivat *et plures.*

Epod. II.

Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitet *leves.*

Epist. I, 17. v. 4.

aspice, si quid
Et nos, quod cures *proprium fecisse, loquamur.*

Neque usquam aliter boni auctores. Deinde et ipsa sententia languet, nutat, et vacillat. *Quod semel*, ait, *dictum est.* Quorsum amabo illud *semel?* quam vim, quam elegantiam habet? nullam opinor, ut quidem hic nude positum et destitutum est: nisi sequatur aliquod antitheton, quod iacentem sensum exsuscitet, *Quod* semel *dictum sit, et* semper *stabile permaneat.* Neque vero illud, si sapiam, laudaverim, *stabilis rerum terminus servet.* Quidnam obsecro ille *servet?* Nihil. Nihil enim hic sequitur, quod *servandum* esse intelligamus. Hisce omnibus difficultatibus si levi verborum mutatione occurrere potero; ecquis est adeo duri et feri ingenii, ut conatibus nostris, si non faveat et applaudat, aequum saltem et candidum se non praebeat? Sic itaque emendo:

Vosque veraces cecinisse, Parcae,
Quod semel dictum stabilis per aevum
Terminus servet, bona iam peractis
Iungite fata.

Dictum hic iam vides casus esse accusativi. Et sane *est* in veterrimo nostro Graeviano inter lineas tantum, non in ipso versu habetur; prorsus autem abest a Servio, ubi hunc locum laudat ad Virgilii Eclogam IV, 47. Recte ergo illud eiecimus: si tamen quovis pacto retinendum esse existimas, tum, si me audis, hoc modo versum refinges,

Quod, simul *dictum est, stabilis per aevum*
Terminus servet.

Simul dictum est, hoc erit, *simul atque, ut primum dictum est: simul* autem et *semel* ubique fere a Librariis confunduntur, ut norunt qui vetera exemplaria manibus versaverunt. Prius tamen illud et rectius est et elegantius. Iam autem si in istis *que rerum* et *per aevum* ductus literarum contempleris, fateberis, opinor, proclivem fuisse et facilem librariorum lapsum. Sententia vero mirum quantum ea ratione promovetur et attollitur: *semel* dictum, stabile servetur *per aevum;* hoc est, in perpetuum, in aeternum. Elegans loquendi modus, et optimis scriptoribus familiaris. Lucretius I, 549.

Nec ratione queant alia servata per aevum
Ex infinito iam tempore res reparare.

ubi et illud notes *servata* dici per *aevum*, plane ut hic *servet per aevum*. Iterum ibidem v. 634.

Discrepat aeternum tempus potuisse manere
Innumerabilibus plagis vexata per aevum.

et v. 950.

Sed quoniam docui solidissima materiaï
Corpora perpetuo volitare invicta per aevum.

et lib. V, 62.

Nec posse incolumes magnum durare per aevum.

Propertius IV, 2.

Sed facias, Divum sator, ut Romana per aevum
Transeat ante meos turba togata pedes.

Ovidius Metam. V, 227.

Quin etiam monumenta dabo mansura per aevum.

Manilius II, 100.

Denique sic pecudes et muta animantia terris
Cum maneant ignara sui legisque per aevum.

et IV, 291.

Et celeres motus mutataque cuncta per aevum

Statius Theb. I, 362.

nullisque aspecta per aevum
Solibus umbrosi patuere aestiva Lycaei.

et VII, 200.

videt axis, et ista per aevum
Mecum aeterna domus.

Silius X, 421.

sacrosque per aevum
Aetherio ramos populantur sulfure flammae.

Claud. IV. Cons. Honorii, 284.

nec vi connexa per aevum
Conspirent elementa sibi.

Prudentius Peristeph. VIII, 23.

Ut se per aevum *consecrandos autument.*

et Hamartig. 660.

Excitat e tumulis homines, regnique per aevum
Participes iubet esse sui.

Agnoscis iam opinor emendationem nostram recto talo insistere: at contra, illud vulgatum *stabilis rerum terminus* diversum, ac vulgo creditur, sensum parit, et ab auctoris mente prorsus alienum. *Rerum* enim *terminus* idem esset, ac rerum finis et extremitas. Quid autem hoc est, *Rerum extremitas servat effata Parcarum?* Nihil insulsius vel fingi potest. Seneca Hercule Fur. 290. (ubi Megara Herculem obtestans, ut e Tartaro diu expectatus tandem aliquando redeat, haec loquitur)

Talis parentes, liberos, patriam petens,
Erumpe, rerum terminos *tecum efferens;*

hoc est; *imas terrae radices tecum evellens.* Seneca Epist. XCIV. *Adiice nunc quod sapientis praecepta* finita *esse debent, et certa: si qua* finiri *non possunt, extra sapientiam sunt: sapientia* rerum terminos *novit.* Iterum Epist. CX. *Sed ipsum illud Cadere non habet in se mali quicquam; si exitum spectes, ultra quem natura neminem deiicit. Prope est* rerum omnium terminus, *prope est, inquam, et illud unde felix eiicitur, et illud unde infelix emittitur.* Iam vero *terminus* hic apud Nostrum, non ea venit notione, qua *ultimum* et *extremum* significat; sed qua *fixum et immobile.* Unde dicitur *stabilis terminus;* atque hoc sensu absolute poni solet, non sequente genitivo *rerum.* Virgil. Aen. IV, 614.

Et sic fata *Iovis poscunt: hic* terminus haeret.

Lucretius, ter vel quater.

quid queat esse,
Quid nequeat: finita potestas denique cuique
Quanam sit ratione atque alte terminus haereat.

Quin et *fatorum terminum* dixit Attius in Hecuba apud Priscianum p. 716.

Veter fatorum terminus *sic iusserat.*

45. et 46. *Docili iuventae, Di senectuti*] Qui aut ipse est poëta, aut alioqui ingenio et iudicio valet, mirabor, si hanc strophen aeque ac ceteras admirabitur:

Di, probos mores docili iuventae,
Di senectuti placidae quietem,
Romulae genti date remque, prolemque,
Et decus omne.

Quid enim? Annon *iuvenes* et *senes* Romanos intelligit? qui itaque fit, ut tertio demum versu *Romulam gentem* inferat, tamquam si in prioribus pro alia gente precaretur? Praeterea autem hiulca est oratio, ac sine nervis et articulis dissoluta. *Date* enim extra sedem suam male collocatur; et *Dii* illud in hac quidem constructione tertia vice repetendum erat. Quid multa? iam olim ex coniectura veram lectionem divinaveram,

Di, probos mores docilis *iuventae,*
Di, Senectutis *placidae quietem*
Romulae genti date, remque prolemque
Et decus omne.

Postea autem in Batteliano nostro *docilis* inveni a manu prima: nunc enim litera *ſ* ab inepto correctore erasa est; ita tamen ut intento oculo statim se prodat. *Senectutis* vero clare extat in optimis nostris codicibus Graeviano et Reginensi, ut et Colbertino et duobus aliis inferioris notae. Idem reperit in duobus suis Bersmannus: neque dubites quin aliis pluribus habeatur, utcumque ab interpretibus neglectum. Quanto autem haec vulgatis meliora, rotundiora, et elegantiora sint, quid attinet dicere? *Di*, inquit, *date Romanis probos iuventae mores, placidae senectutis quietem, remque, prolem, et decus omne.* Ubi *iuventa* et *senectus* non homines ipsos, ut in recepta lectione, sed aetates significant. Porro et in Batteliano sic amplius variatum est,

Di, senectuti placidam *quietem:*

et, quod in ceteris omnibus extat, *placidae*, pro diversa scriptura apponitur. Sane *placida* perpetuum fere *quietis* epitheton est. Virgil. Aen. I, 695.

At Venus Ascanio placidam *per membra* quietem.

IV, 5.

placidam *membris dat cura* quietem.

V, 836.

placida *laxarunt membra* quiete.

IX, 187.

nec mens placida *contenta* quiete *est.*

Varro apud Senecam Controv. XVII, et Ep. LVI.

Omnia noctis erant placida *composta* quiete.

Boëtius Consolat. III, 10.

Hic portus placida *manens* quiete,
Hoc patens unum miseris asylum.

Tamen et *senectus* etiam *placida* vocatur: ut Cicero de Senectute c. 5. *Est etiam quiete et pure et eleganter actae aetatis* placida *ac lenis* senectus. Seneca de Vita beata cap. 21. *Et in multa* senectute placidus *viret.* Quare satius est, quod ceteri codices et editiones amplectuntur, *placidae* retinere.

49. et 51. *Quique vos bobus*] Hic quidem post fruges repertas et palam positas glande vesci maluerunt plerique interpretes. Sic enim fere post Aldum ediderunt,

Quique vos bobus veneratur albis,
Clarus Anchisae Venerisque sanguis:
Imperet.

At priscae editiones, duae nempe Venetae et Loscheriana, *Quaeque;* neque aliter codices meliores Cruquii, Pulmanni, Bersmanni et Torrentii cum nostris Graeviano, Reginensi a prima manu, et aliis duobus. Quin et Acron hanc lectionem agnoscit, tam editus anno 1490, quam manuscriptus: nam postea Fabricius male locum interpolavit. Priscianus p. 774. *Bobus euphoniae caussa pro bovibus, Horatius: Quique vos bobus veneratur albis.* Ita quidem Put-

schius verba exhibuit, ad vulgatas credo Flacci editiones refingens: verum tres scripti codices, quos data opera consului, clare ibi praeferunt *Quaeque.* Praeterea pro *imperet*, quod editiones etiam priscas obsedit, iidem in plerisque suis *impetret* repererunt; ut et ipse in Petrensi, Batteliano, et a manu prima in duobus aliis Reginensi et Magdalenensi. Sic ergo reponimus,

Quaeque *vos bobus veneratur albis*
Clarus Anchisae Venerisque sanguis,
Impetret, *bellante prior, iacentem*
Lenis in hostem.

Nihil clarius. *Et quae*, inquit, *vos veneratur, orat, precatur Augustus, impetret et consequatur;* ut recte iam olim enarravit Scholiastes Blandinius; et postea pluribus explicuit doctissimus Torrentius. Hac scilicet occasione pro re Romana, pro se et domo sua preces et vota faciebat ipse Augustus; quae omnia ut Dii rata habeant, iam verbis Horatii Chorus veneratur. At in vulgata lectione, quorsum attinebat orare, ut *imperaret* Augustus: id quod iam multos annos, amotis omnibus aemulis, securus et tranquillus fecerat? Altera igitur lectio praeferenda est; et profecto ut ex illa vulgatam procuderent stolidi Librarii, longe erat facillimum, vixque aliter evenire poterat: contra, ut ex vulgata et facili tam reconditam et argutam comminisci aut vellent aut possent, minime est credibile.

53. *Iam mari terraque manus potentes*] *Subaudiendum utique est Romanorum*, ait Porphyrion. Neque aliter recentiores accipiunt. Equidem non repugno: quamquam si codex aliquis vetustus accederet, libentius legerim,

Iam mari terraque manum potentem:

ut de Augusto intelligatur. Sic alibi de eodem, Serm. II, 5. v. 62.

Tempore quo iuvenis Parthis horrendus, *ab alto*
Demissum genus Aenea, tellure marique
Magnus *erit.*

Virgil. Aen. VII, 233.

Fata per Aeneae iuro, dextramque potentem.

Ovid. Metam. I.

Parva mora est, alas pedibus, virgamque potenti
Somniferam sumsisse manu, *tegimenque capillis.*

Claudianus Carm. XIII.

Iunge potenti *pignora* dextra.

Prudentius Cathem. VI, 85.

Huius manum potentem
Gladius perarmat anceps.

57. *Et honor pudorque*] Tres Pulmanni codices, et ex nostris Leidensis, Graevianus, et Galei,

Iam fides, et pax, et honos, *pudorque.*

quod euphoniae gratia merito recipimus.

65. *Si Palatinas videt aequus arces*] Praeter veterrimos Cruquii Blandinios, et aliorum aliquot, etiam Colbertinus noster et Regiae Societatis codex, et pro varia lectione Graevianus cum Batteliano *aras* habent non *arces*. Atque illam lectionem agnoscit Porphyrion: *Apparet*, inquit, *iam eo tempore ab Augusto dedicatum fuisse in Palatio Apollinis templum: et sensus est, Si acceptas* aras *habet Apollo, quae in Palatio dedicatae sunt.* Cetera exemplaria cum priscis editionibus *arces*, vel, ut Leidensis noster, *arcis* retinent. Sane *aras* et *arcis* tam similes habent ductus literarum, ut librarios, etiam minime lippientes, facile decipere possint. Sic in Ciceronis Orat. pro Balbo c. 17. *Qui et veterem illam speciem foederis Marciani semper omni* arce *duxerunt sanctiorem:* exscriptores illud *arce* substituerunt pro *ara*, ut recte reposuit Lambinus, frustra obnitentibus Gulielmio et Grutero. Contra apud Tacitum Annal. XI, 23. *Capitolio et ara Romana*, membranae praeferunt pro *arce;* ut iam viderunt eruditi ibi interpretes. Quod ad Flacci hunc locum attinet, utraque quidem lectio proba est et venusta; ut nescias fere, utri priores partes iure sint deferendae. Verum enim est, in palatio templum Apollini conditum esse, unde noster Epist. I, 3. v. 17.

Scripta Palatinus *quaecumque recepit* Apollo.

Propertius IV, 6.

Musa, Palatini *referamus* Apollinis aedem.

et Ovidius Metam. XV, 865.

Vestaque Caesareos inter sacrata Penates,
Et cum Caesarea tu, Phoebe domestice, *Vesta.*

et alii complures. Recte igitur habet *Palatinas aras*. Lectio tamen altera nescio quomodo magis arridet; cum quia *arces* poëticum magis et figuratius videtur; tum quia praeter domum Augusti palatinam etiam ipsum Apollinis *templum* sensu comprehendit. Ita Virgil. Aen. XI, 477.

Nec non ad templum *summasque ad* Pallados arces
Subvehitur magna matrum regina caterva.

Noster antea versu septimo:

Dis, quibus septem *placuere* colles.

Claudianus Bello Gildonico v. 119.

tuque ô, si sponte per altum
Vecta Palatinis *mutasti* collibus *Idam.*

Colles autem isti passim apud Poëtas *arces* vocantur. Idem in VI. Cons. Honorii v. 617.

unaque totis
Intonat Augustum septenis arcibus *Echo.*

et Carm. XII, 19.

Aurea septemgeminas
Roma coronet arces.

et II. Cons. Stilichonis v. 30.

Non alium certe Romanae *clarius* arces

Suscepere ducem.

Virgil. Georg. II, 172.

Imbellem avertis Romanis arcibus *Indum.*

et Aen. X, 12.

Cum fera Carthago Romanis arcibus *olim*
Exitium magnum atque Alpes immittet apertas.

Statius Silv. III, 4.

tune Ausonias, *ait, ibis ad* arces?

et IV, 4.

Atque ubi Romuleas *velox penetraveris* arces.

66. *Remque Romanam Latiumque felix*] Ambiguus locus, et variarum constructionum capax:

Si Palatinas videt aequus arces,
Remque Romanam, Latiumque felix,
Alterum in lustrum, meliusque semper
Proroget aevum.

Ubi Scholiastes Cruquianus: *Felix) secundus: ut poëta* (Aen. I, 334.)

Sis felix, *nostrumque leves quaecumque laborem.*

Erudite quidem: sed cum in priore versu *aequus Apollo* dicatur, non convenit, ut eadem plane significatione *felix* continuo vocetur. Deterius tamen recentiores, qui sic verba constituunt; *Proroget rem Romanam, Latiumque felix, in alterum lustrum et in melius semper aevum.* Equidem non inficior, quin alio in loco *felix Latium* recte dici queat; ut Statius Silv. III, 3.

premit felix *regum diademata* Roma.

Verum hic quidem minus apte inculcaretur illud epitheton: id enim iam factum esse significat, quod ab Apolline conatur precibus impetrare. Tum praeterea *felix* a *Latio* disiungendum esse ostendit locus Ennii Annal. I. unde Noster haec verba mutuatus est,

Audire est operae pretium, procedere recte
Qui rem Romanam, Latiumque *augescere voltis.*

Varro apud Nonium in Nutritur. *Natis, quos Menippea haeresis nutricata est, tutores do,*

Qui rem Romanam Latiumque *augescere voltis.*

Qualis autem precatio esset, *proroget Latium felix in alterum lustrum?* quasi vero satis esset, si non intra proximum quinquennium imperium Romanum everteretur. Enimvero aut valde fallor; aut diverso plane ordine construenda sunt verba *Si Apollo*, inquit, *aequus videt Palatinas arces et rem Romanam Latiumque; proroget aevum in alterum felix lustrum meliusque semper. Proroget*, inquit, non *rem Romanam*, sed *aevum:* ea enim coniungenda esse declarat locus in Arte Poët. v. 345.

Hic meret aera liber Sosiis, hic et mare transit,
Et longum noto scriptori prorogat aevum.

sic *prorogare horam, diem, annos, aetatem, tempus,* familia-

res sunt locutiones, *Felix* autem *lustrum*, ut *felix saeculum*. Quintilianus Instit. VIII, 6. de Tropis. *Sicut ex eo quod continet, id quod continetur, usus recipit; ut bene moratas urbes, et Poculum epotum et Saeculum felix.* Ovid. Trist. I, 11.

Hoc duce, si dixi, felicia saecula; *proque*
Caesare iura pius Caesaribusque dedi.

Seneca in Apocolocyntosi; *Initio saeculi felicissimi;* et iterum,

felicia *lassis*
Saecula *praestabit.*

Nummi antiqui saepe, *Felicia Tempora*, *Felicitas Temporum. Felicitas Saeculi.* Auctor Panegyrici ad Constantinum: *Praeclara fertur Catonis oratio de* lustri *sui* felicitate. *Iam tunc enim in illa vetere republica ad Censorum laudem pertinebat*, *si* lustrum felix *condidisset*, *si horrea messis implesset*, *si vindemia redundasset*, *si oliveta larga fluxissent.* Lucilius apud Gellium IV, 17.

Scipiadae magno improbus obiiciebat Asellus,
Lustrum *illo Censore malum* infelixque *fuisse.*

Vide autem elegantiam singularem: *Proroget*, inquit, sive producat, propaget, continuet *aevum in felix alterum lustrum. Felix alterum:* id enim Augusti auribus donat, et alioqui verum et par erat, ut lustrum elapsum pro felici haberetur. Optat tamen, ut currentibus lustris, priore posterius *melius meliusque semper* evadat. Sic Ovid. Fast. I, 87. de Calendis Ianuariis:

Salve laeta *dies*, meliorque *revertere* semper.

Tibullus I, 7. de natali Messallae:

At tu, natalis, multos celebrande per annos,
Candidior semper candidiorque *veni.*

ubi *redi* reponendum ex codice Achillis Statii; plane, ut Naso, *revertere.*

68. *Proroget aevum*, et v. 71. *Curet*, et v. 72. *Applicet aures*] Hinc quoque, ut ex multis aliis locis, apparet permultum interpretis interesse, iudicium simul afferat, an solam eruditionem. Quippe, cum in editionibus priscis et quae eas excipiebant, sic uno consensu positum invenirent, *Proroget*, *curet*, *applicet;* id alba linea signabant, et calculis suis comprobabant omnis fere interpretum chorus. Nimium sane patienter, siquid mihi iudicii est. Neque enim inanis et putidae loquacitatis notam effugere poterit auctor; si ad eorum sententiam sub precationis formula haec protulit. Dixerat iam versu 33.

Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo:
Siderum regina bicornis audi,
Luna, puellas.

Nunc iterum tandem, quasi aut priorum oblitus esset, aut

deorum aures eadem ingerendo fatigare vellet et obtundere, sub ipso exitu denuo precatur,

Quindecim Diana preces virorum
Curet, et votis puerorum *amicas*
Applicet aures.

Praeterea iam ea *vota* facta et finita erant; neque postea ullum novum concipitur: adeo ut ineptum et praeposterum sit, cum tu vota nuncupare desieris, tum demum Deos sollicitare, ut votis tuis aures aperiant. Hoc quidem in precum initio factum oportuit, in fine nimis sero sit, in utroque loquaciter et stolide. Sed meliora suppeditabant veteres membranae; si modo sagaces lectores nactae fuissent. Quatuor enim Blandinii apud Cruquium, Bersmanni unus, cum Leidensi nostro et a manu prima Reginensi, *Prorogat*, *curat*, *applicat.* Porro et *curat*, *applicat*, Praeter tres Bersmanni, Graevianus noster, Regiae Societatis, Bodleianus, et pro varia lectione Battelianus. *Curat* etiam Galei codex, et *prorogat* a prima manu Magdalenensis. Quid quod *curat* et *applicat* diserte agnoscunt Scholiastes uterque: quamvis absurde quidem enarrant, *particula* si *ex superiore sensu per Zeugma arcessita;* ut ordo sit: Si *Diana preces curat*, si *aures applicat*, *proroget aevum in melius.* Belle sane, quod Zeugma illud, tamquam deum aliquem ex machina, introducunt: cuius ope et numine quibuslibet soloecismis et barbarismis patrocinari queant. Tamen et ipsos aura quaedam veri afflavisse videatur. Sic enim annotant: *Proroget*, *dilatet*, *differat: et est tempus pro tempore*, *Prorogabit.* Certe quicumque haec scripsit; *prorogat*, *dilatat*, *differt* scripsisse videtur. Quippe si *proroget* precandi et optandi modo extuleris, stultum fuerit enallagen temporis somniare, et per *Prorogabit* explicare: contra, si *prorogat* legeris; non inconcinne id quidem, etsi non adeo necessario, per futurum tempus enarrabitur. Adde huc illud Porphyrionis: *Si propitius Romanos aspicit Apollo*, *melius saeculum* tribuet *in futurum.* Sic enim ex suis membranis Cruquius edidit; non ut vulgo, *tribuat futurum.* Unde amplius constat nonnullos, (nam Scholia vetera centones sunt ex variis consuti) legisse olim, *prorogat.* Quid multa? tu tot auctoribus fretus non dubitanter restitue:

Alterum in lustrum meliusque semper
Prorogat *aevum.*

et

Quindecim Diana preces virorum
Curat, *et votis puerorum amicas*
Applicat *aures.*

Nihil verius decentiusve dici potuit. Primo enim Chorus pro imperio et re Romana, pro principe et civibus vota Apollini et Dianae nuncupat: tandem quasi praesenti nu-

mine afflatus toti coetui et coronae circumstanti fidenter narrat, vota sua ab diis exaudiri, precesque ratas haberi. Unde continuo addit,

Haec Iovem sentire *Deosque cunctos,*
Spem bonam certamque domum reporto.

et Epist. II, 1. v. 134. ubi ad hoc ipsum carmen respicit Noster,

Poscit opem chorus, et praesentia numina sentit.

Ita Tiresias apud Senecam Hercule Furente v. 571.

Graviore manus voce et attonita ciet,

et post aliquam moram,

Audior, *vates ait,*
Rata verba fudi.

et Statius Silv. III, 2.

soli Zephyro sit copia caeli
Solus agat puppes, summasque supernates undas.
Audimur: *vocat ipse ratem.*

Id vero videtur fraudi fuisse librariis, ut priscam lectionem *prorogat* interpolarent; quia praecesserat illud de Apolline,

Si *Palatinas* videt *aequus arces*
Remque Romanam Latiumque:

Autumabant enim post illud *si*, obtestandi particulam necessario sequi debere modum verbi optativum, *Proroget* aevum: ut sane passim apud Poëtas subsequi solet. Virgil. Aen. II, 536.

Di, siqua *est caelo pietas, quae talia curet,*
Persolvant *grates dignas et praemia* reddant.

et V, v. 797.

liceat *Laurentem attingere Thybrim,*
Si *concessa peto*, si *dant ea maenia Parcae.*

In quo tamen eos opinio fefellit. Eam enim particulam usurpare solemne est, non tantum cum Deorum opem precantur, verum etiam cum Deos propitios certo sibi pollicentur; ut hic, *Prorogat*, inquit, *aevum in melius, si aequus rem Romanam videt.* Ovidius Pont. II, 11.

O referant grates, quoniam non possumus ipsi,
Di tibi: qui referent, si *pia facta vident.*

Ovid. Trist. II.

Per superos igitur, qui dent tibi longa, dabuntque
Tempora, Romanum si *modo nomen amant.*

75. *Doctus et Phoebi*] Codex Manuscriptus Barthio memoratus Advers. XXXVIII, 18.

Doctus et Phoebo *chorus, et Dianae*
Dicere laudes.

Utrumque probum est, et *Phoebo*, et *Phoebi.* Ovidius Art. Amat. II. in fine.

Me vatem celebrate, viri, mihi dicite laudes.

Tibullus I, 3.

Ut mea votivas persolvens Delia voces
Ante sacras lino tecta fores sedeat;
Bisque die resoluta comas, tibi dicere laudes
Insignis turba debeat in Pharia.

Virgil. Georg. II, 383.

Ergo rite suum Baccho dicemus *honorem*
Carminibus patriis.

Et sane fatendum est, si *Phoebo* scripserit auctor, vix aliter evenire potuisse, quam ut *Phoebi* supposuerint plerique librariorum: contra si *Phoebi*, vix unum e multis *Phoebo* interpolaturum. Verumtamen, cum caeteri omnes scripti et editiones priscae miro consensu *Phoebi* exhibeant, nihil mutandum censemus. Virgil. Aen. VIII.

Hic iuvenum chorus, ille senum, qui carmine laudes
Herculeas *et facta ferunt.* *i. e.* Herculis.

Idem Eclog. VI.

namque super tibi erunt, qui dicere laudes,
Vare, tuas *cupiant, et tristia condere bella.*

Sidonius Apollinaris Carm. IX, v. 226.

Non quod per satiras Epistolarum,
Sermonumque Sales, novumque Epodon,
Libros Carminis, et Poëticam artem,
Phoebi laudibus *et vagae Dianae*
Conscriptis, voluit sonare Flaccus.

SERMONUM
LIBER I.

ECLOGA I.

8. *Momento cita mors*] Ita quidem editiones veteres, et codices plerique; nostri certe omnes. Neque aliter citat Iohannes Saresberiensis in Policratico VII, 16. Libri tamen Lambini quatuor,

Momento aut *cita mors venit, aut victoria laeta.*

Quod elegantius et magis Horatianum: Sic Carm. III, 20.

Qualis aut *Nireus fuit,* aut *aquosa*
Raptus ab Ida.

IV, 8

Quas aut *Parrhasius protulit,* aut *Scopas.*

Serm. II, 7. v. 117.

Aut *insanit homo,* aut *versus facit.*

et saepe alibi. Librarii autem hic omiserunt, quia, demto eo, versui suum metrum constabat. Atqui illud animadvertere debuerunt, *Horae momento cita mors venit,* nisi

particula disiunctiva inseratur, ominosum plane et infaustum esse.

38. *Et illis utitur ante Quaesitis patiens*] *Patiens*, quod editiones veteres occupaverat, primus expulit eruditissimus Lambinus; et in eius locum ex quinque suis *sapiens* reposuit. Illud tamen reposcunt non modo Donza, Torrentius, et Marcilius, Lambino semper iniqui: sed, quod magis miror, acerrimi vir iudicii Gronovius pater ad Senecae Thyestem v. 470. Nempe aiunt *formicam* recte dici *patientem;* ut illud de *mure*, Serm. II, 6. v. 91.

quid te iuvat, inquit, amice,
Praerupti nemoris patientem *vivere dorso?*

sane quidem; sine dubio formica est *patiens* laboris. Verum illud nunc non quaeritur, numquamne alias ea bestiola *patiens* vocari possit: sed an ioco, sensui, et auctoris menti id epitheton conveniat. Id quod iam examinandum venit. Principio si legere velis *quaesitis utitur sapiens*, perinde erit, ac si hilariter, generàliter, non perparce et sordide uti dixeris. Sic Carm. I, 11.

sapias, vina liques, *et spatio brevi*
Spem longam reseces.

et I, 7.

sic tu sapiens *finire memento*
Tristitiam vitaeque labores
Molli, Plance, mero:

quae duo loca Lambinus apposite citavit: quibus adde Ep. I, 15. v. 45.

Vos sapere, *et solos aio* bene vivere, *quorum*
Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.

et I, 10. v. 44.

Laetus *sorte tua* vives sapienter, *Aristi.*

et Carm. IV, 9.

Neu possidentem multa *vocaveris*
Recte beatum: rectius occupat
Nomen beati, qui deorum
Muneribus sapienter uti.

Quin et *uti* vel *frui* per se sola idem significant: ut Art. Poët. v. 170.

Quaerit, *et inventis miser abstinet, ac timet* uti.

Epist. I, 7. v. 57

Et properare loco, et cessare, et quaerere, *et* uti.

et Epist. I, 4. v. 6.

di tibi formam,
Di tibi divitias dederunt, artemque fruendi.

Haec ergo erit sententia; Tu, avare, male te defendere et excusare quaeris exemplo formicae: illa enim, laboribus per aestatem strenue decursis, hiemem in otio genialiter transigit: tu vero totam aetatem quaerendo et laborando consumis; neque unquam cessas, aut quaesitis uti vel acer-

vum comminuere audes. Iam autem pro *sapiens* substitue *patiens;* et totam sententiam labefactas. *Patiens*, aiunt, *utitur quaesitis formica*, hoc est, *parca, frugalis, paucis contenta.* Imo vero, non *pauco* victu, sed *duro*, inopi, et sordido contenta. Sic enim exponendum est, quod de *mure* dictum afferunt,

Praerupti nemoris patientem *vivere dorso;*

hoc est, *lolio et adore* vilissimo cibo patienter victitantem; cum in urbe suavissimis ferculis et bellariis satur quotidie esse possit. Ita Epist. I, 17. v. 13.

Si pranderet olus patienter, *regibus uti*
Nollet Aristippus:

id est, si vilibus *herbis et urtica* patienter vesci posset; non mensas regias sectaretur, mullorum et rhomborum nidore tractus. Ergo haec demum secundum ipsos exorietur sententia: *Avari et formicae diversa longe ratio est: haec enim quaesitis* patiens *utitur; dureque et misere ac sordide victitans per totam hiemem sub terra latitat: ille quaerendis semper inhiat, neque tamen pro quaestus ratione sumtum in se facit; sed quaesitis miser abstinet, et uti timet.* Bella vero antithesis, quaeque magnis viris suo merito placet. Illud vero per se quale est, *acervo farris constructo, patiens utitur quaesitis* quemnam, amabo, cibum alium *farri* praetulerit formica? Qualis ergo ea *patientia* est; si et cibo gratissimo vescitur, et de magno acervo sine parsimonia tollit, et pingui otio sine labore perfruitur? Quid quod nusquam satis apte dixeris, *Patienter uti quaesitis? Uti* enim, ut vidimus, ipsum per se geniale quid significat: *patientis* autem est carere potius et abstinere, quam uti. Recte ergo se habet Lambini lectio,

Non usquam prorepit, et illis utitur ante
Quaesitis sapiens;

illa, inquit, *sapiens quaesitis laete lauteque fruitur; tu miser et stultus gustare et tangere tua non audes.* Atque hanc solam agnoscit Porphyrion Scholiastes: neque aliter omnes fere codices paullo vetustiores, ut praeter Lambini aliquot et Torrentii, Cruquiani omnes; et ex nostris optimi Leidensis, Graevianus, et Reginensis a secunda sed antiqua manu, cum aliquot aliis.

46. *Non tuus hoc capiet venter plus quam meus*] Editiones quidem veteres *plus quam meus* in sequentes propagarunt: idque silentio transmiserunt interpretes omnes; excepto Bersmanno, qui ex duobus suis *plus ac meus* protulit. Ego vero in Graeviano, Reginensi, et octo praeterea aliis eandem lectionem reperi, *quam* autem in duobus tantum, iisque notae sequioris: ut inde de aliorum codicibus coniecturam capere possis. Revocanda igitur membranarum scriptura,

Non tuus hoc capiet venter plus, ac *meus.*

Plus ac, *minus ac*, *aliter ac* etc. notissimae locutiones. Serm. II, 3. v. 270.

nihilo plus *explicet*, ac *si*
Insanire paret certa ratione modoque.

Ideo autem hoc in loco *ac* maluit auctor, quia mox versu abhinc uno habetur,

nihilo plus *accipias*, quam:

Variare itaque sermonem voluit, ut fastidium evitaret.

55. *Magno de flumine mallem*] Etiam *mallem* de loco movere veriti sunt interpretes, quia in prioribus editionibus obtinuerat. Solus Lambinus, in quinque suis *malim* se invenisse memorat; ceteri tacent. At idem exhibet melior maiorque pars nostrorum, Graevianus, Leidensis, Colbertinus, Galei, Battelianus aliique, et a prima manu Reginensis, Lege igitur,

magno de flumine malim,
Quam ex hoc fonticulo tantundem sumere.

Praesentis enim temporis verbum hic requiritur. Si tibi *sit* opus — et *dicas, Malim* sumere. Si *mallem* legis; tum dicendum fuerit, *Si esset opus*, et *Dixeris.*

59. *At qui tantuli eget, quanto est opus*] *Tantuli* habent meliores nostri, Graevianus, et a prima manu Reginensis, cum aliis: atque ita editiones vetustae; non *tantulo.* Porro et in iisdem extat *Quanto est opus.* Nicolaus Heinsius ex coniectura, *Quantillo opus.* Mihi quidem magis arridet ea lectio, quam in suis quibusdam Lambinus invenit,

At qui tantuli eget, quantum *est opus.*

Nam et eo pacto sententia fit paullo concinnior; et praeterea locutio eiusmodi est, ut non temere a Librariis substitui possit; quibus sollemne est reconditas et raras lectiones in familiares et tritas mutare; non vicissim. Lactantius III, 5. *Nam vulgus interdum plus sapit, quia tantum*, quantum opus est, *sapit.* Quadrigarius apud Gellium XVII, 2. *Nihil sibi* divitias *opus esse.* Lucretius II, 1137.

Unde queat tantum suboriri ac suppeditare,
Quantum opus est; *et quod satis est, natura novare.*

Ita Cicero saepe, *quod opus est*, *Quae opus erunt*, *Nummos opus esse, Dux nobis et Auctor opus est*, et similia.

63. *Iubeas miserum esse libenter*] Vide modo locum integrum.

At bona pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit, quia tanti, quantum habeas, sis.
Quid facias illi? iubeas miserum esse libenter.

ubi haec series dictionis est, *Bona pars hominum inquit.* — *Quid facias illi* bonae hominum parti? *Iubeas miserum esse libenter.* Quid audio? imo vero, *miseram:* nisi soloecismum facere velis. Lege igitur, invitis licet codicibus,

Quid facias illi? iubeas miseram *esse libenter.*

Quod postea Marcilium quoque animadvertisse vidi. Is

tamen pro iudicii sui modulo *miserum* nihilominus retinet. *Vertit*, inquit, *poëta filum orationis; ut si* hominem *dixisset*, *non* partem hominum. At quid opus erat, o bone? Annon *quid facias illi hominum parti*, aeque commode dicitur, ac *illi homini?* annon tam *pluribus* ea formula convenit, quam *uni?* Lactantius III, 20. Quid his facias, *qui inconcessa scrutari volunt?* et V, 12. Quid his facias, *qui ius vocant carnificinas veterum tyrannorum?* Quorsum itaque attinebat *filum vertere?* cum filum perducendo et sententiae magis, et orationi aeque consultum esset.

81. *Lecto te affixit*] Editio prima Veneta, *Afflixit;* altera et Loscheri *affixit.* Inde in partes itum est ab interpretibus: ita tamen ut pluribus placuerit *afflixit*, quod profecto et in pluribus membranis reperitur. Verior tamen ea lectio est, quae pauciores advocatos sibi nacta est. Seneca Epist. LXVII. *Ago gratias senectuti*, *quod me lectulo affixit.* Ubi nulla in tot codicibus variatio est, praeterquam quod tres apud Gruterum Palatini *lecto* pro *lectulo* exhibeant; atque eo propius ad hanc Flacci lectionem accedant. Cicero in Verrem. V, c. 7. *Nam pater, grandis natu*, *iam diu lecto tenebatur;* quod perinde est ac *affigebatur. Morbus* quidem *afflixit*, vel *casus afflixit* recte dixeris; atque ita saepe Celsus aliique: minime vero, *casus lecto afflixit. Affligere* enim, sequente dativo, vim et impetum in illidendo significat: atqui aegroti lecto decumbunt, non lecto illiduntur. Vide nos ad Serm. II, 2. v. 79.

83. *Suscitet*, *ac reddat natis*] Quia semel in veteribus editis sic constituta est lectio, veriti sunt immutare plerique interpretes. At Cruquius in tribus Blandiniis, in uno suo Pulmannus, in Graeviano, Zulichemiano, Magdalenensi, et Franeckerano nos alio ordine *natis reddat* reperimus. Scribe igitur,

Suscitet, ac natis reddat, *carisque propinquis.*

quae verborum collocatio et dulcior et elegantior est.

88. *At si cognatos*] Salebrosus sane locus, unde haud facile est pedem inoffensum referre:

At si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis servareque amicos,
Infelix operam perdas: ut siquis asellum
In campo doceat parentem currere frenis.

ubi primo videndum erit, quo pertineant illa *nullo labore.* Et nos quidem cum veteribus Scholiastis ad *naturam* referenda esse censemus: *quos scilicet natura sponte*, *ultro*, *et gratuito*, *tibi dat sine ullo* tuo *labore.* Seneca in Apocolocyntosi:

Sponte *suo festinat opus*, nulloque labore
Mollia contorto descendunt stamina fuso.

i. e. *nullo* Parcarum *labore.* Statius Theb. VIII, 315. de Tellure loquens,

astriferumque domos Atlanta supernas
Ferre laborantem nullo *vehis ipsa* labore.

i. e. *nullo* tuo. Seneca Epist. LXXXIV. *Deinde adhibita ingenii cura et facultate, in unum saporem varia illa libamina confundere: ut etiamsi apparuerit unde sumtum sit, aliud tamen esse quam unde sumtum est appareat: quod in corpore nostro videmus* sine ulla opera *facere* naturam. Interdum pronomen exprimitur: non subintelligitur: Cicero II. contra Rullum c. 6. *Nobis traditam libertatem*, nullo vestro labore, *consule adiutore, defendere.* Plinius Hist. XXXII, 1. *Infrenat impetus Echeneïs, et domat mundi rabiem*, nullo suo labore, *non retinendo, aut alio modo quam adhaerendo.* Verum aliam hic constructionem instituunt viri doctissimi; quorum primus Torrentius rem dubius et paene dissentiens proposuit; mox ab illo arreptam Dacierius aliique tamquam certam et indubitatam fidenter obtruserunt: ut ordo sit, *At si velis nullo labore retinere cognatos, quos natura tibi dat.* In quo certe, praeter coactam et impeditam orationem, iocularem hominum errorem et ἀβλεψίαν ridere licet. Sic enim secundum ipsos procedet sententia: *si nullo labore, sive sine ulla* opera, *cognatos retinere velis, infelix* operam *perdas.* Quid? an opera perditur, quae non omnino insumitur? *Si nullum*, aiunt, *laborem impendere velis, operam perdas.* Haud vidi magis operam sine sudore et oleo navatam. Sed venia danda est viris eruditis ἄλλοις ἐπ' ἐσθλοῖς; quam et nos vicissim petimus, siquid simile usquam nobis incogitantibus obrepserit. Illud iam porro inquirendum, quid sibi velit et quo spectet tota haec oratio: quod in recepta quidem lectione desperandum mihi videtur. *Tu avare*, inquit, *si cognatorum tuorum amicitiam servare et retinere velis, perdas operam infelix.* Hactenus quidem rem intelligere posse videor. Frustra enim avarus benevolentes sibi cognatos speret, sine sumtu et largitione: omnis alia opera rogando, obtestando, blandiendo, incassum sumitur. Sed repudiant hunc sensum quae mox subiunguntur:

ut si quis asellum
In campo doceat parentem currere frenis:

haec enim non in avarum ipsum, sed in cognatos culpam transferunt. Quippe superiore sententia is ipse est *asinus ad lyram*, et indocilis recte utendi cognatis suis: hac, contra, cognati vituperantur, tamquam *aselli frenorum impatientes*, quibus omnis cura cultusque impensus in irritum cadit. Vides iam, opinor, locum undique obseptum esse; unde pedem aut proferre, aut referre nullo modo possis. Quid ergo? Mihi quidem omnino revocanda videtur lectio, quam uterque Scholiastes memorat, quam et

Cruquii duo codices, Pulmanni quatuor, Torrentiique aliquot agnoscunt, et pro varia lectione Leidensis noster,

An *si cognatus, —?*

ut sententia sit huiusmodi: An miraris, quod te non ament cognati; quos tu nulla benignitate conciliare tibi studeas? An potius nihili facis a cognatis amari; et omne, quod ad demerendos eos impendi debet, male locatum et perditum iri putas? quasi si asinum traderes magistro, qui in Campo eum institueret

Insultare solo, et gressus glomerare superbos?

In quo tamen male tibi consulis: quid enim?

Uni nimirum tibi recte semper eunt res?

Adveniet fortasse tempus, cum cognatorum ope et benevolentia indigeas. Vel *denique*, si eorum gratiam non ita magni aestimas; cave saltem, ne avaritia tua et sordibus perniciale familiae odium in te concites: ne fortassis, ut miser ille *Ummidius*, securi vel toxico sublatus digniorem haeredem locupletes.

94. *Nec facias quod Umidius quidam*] Primo pro *Nec facias*, quod ex priscis editionibus male derivatum est, scribendum *ne facias;* ut omnes ubique codices et aliorum et nostri exhibent summo consensu. Neque aliter citat Charisius p. 202. Ne, *quoties pro eo quod est apud Graecos INA MH accipitur, optativa recipit, ut apud Horatium, Ne facias quod Numidius.* Eadem plane habes apud Diomedem p. 388. Sententia autem aperta est, quam et supra illustravimus. Mox in avari divitis nomine valde in codicibus variatum est, *Unidius, Uvidius, Vinidius, Numidius, Umidius, Ummidius.* Placent duo postrema, quorum illud in Reginensi nostro est, hoc in Graeviano. Apud Gruterum occurrit C. UMIDIUS. C. L. OPTATUS. apud Reinesium UMIDII AVITI. in Marmoribus Felsineis C. UMIDIUS ACTIUS. Iterum apud Gruterum habes UMMIDIAE CALE. et . MMIDIO HERMETIONI. et p. 432. 1. UMMIDIO SECUNDO et 895, 10. UMMIDIAE MANES — — UMMIDIAE C. F. ET P. UMMIDIO PRIMIGENIO — — P. UMMIDIUS ANOPTES. Varro de Re Rustica, III, 3. *Non Philippus, cum ad Immidium hospitem Casini divertisset, et ei e tuo flumine lupum piscem formosum apposuisset, atque ille gustasset et expuisset, dixit, Peream, ni piscem putavi esse?* Ubi pro *Immidium*, quale nomen nusquam alias habetur, reponendum credo *Ummidium*, et fortasse is ipse est, de quo loquitur Horatius; ut et *Philippum* illum alibi memorat Epist. I, 7. nam ex dicto Philippi acerbo sane et contumelioso coniicias, Ummidium illum pro avaro et sordido habitum fuisse. Illud quod sequitur subtilioris est disquisitionis,

ne facias, quod
Ummidius quidam (non longa est fabula) dives,

Ut metiretur nummos: ita sordidus, ut se
Non umquam servo melius vestiret; ad usque
Supremum tempus, ne se penuria victus
Opprimeret, metuebat.

ubi animadverte sodes, ut aliquantum scabrior et paene hiulca sit oratio: *Ne facias, quod Ummidius quidam, dives et sordidus: metuebat semper, ne victus inopia moreretur.* Certe ad sententiam plene et diserte efferendam *qui* particula requiritur: *Dives et sordidus*, qui *metuebat;* aut, Qui *dives et sordidus metuebat.* Unde nata mihi statim coniectura est, quae minima mutatione scabritiem illam leviget, et hiantem dictionem coagmentet:

ne facias, quod
Ummidius; qui tam *(non longa est fabula) dives.*

Qui tam dives, ait, *ut pecuniam modio metiretur: ita sordidus et parcus, ut honestum vestitum sibi gravaretur: metuebat tamen, ne* etc. Porro *Tam dives, ut;* plane ut supra versu 20.

Tam facilem *dicat, votis* ut *praebeat aurem.*

Etsi alioqui *tam* vel *ita* interdum apud Nostrum subaudiri non ignorem; ut Serm. I, 7. v. 13.

Ira fuit capitalis, ut *ultima divideret mors.*

Neque vero ineleganter inter *tam* et *dives* parenthesis interiicitur, licet in medio orationis cursu. Ovidius Fast. II, 283.

Cur igitur currant, et cur (sic currere mos est)
Nuda ferant posita corpora veste, rogas.

Quintilianus Instit. IX, 2. *Utilis autem aliquando dissimulatio est, ut in eo* (nota enim fabula est) *qui, cum esset contra eum dictum, Iura per patroni tui cineres, paratum se esse respondit.* Postremo nihil opus erat quasi de homine ignoto *quidam* subiungere, non magis quam mox de *Maenio* et *Nomentano.* Nam et *Ummidium*, vel luculentas illas divitias, vel etiam ipsam avaritiam, celebrem et famosum reddidisse veri admodum simile est.

100. *Fortissima Tyndaridarum*] Iam diu est, cum haec verba crucem Grammaticis fixerunt; quippe si masculinum est genus *Tyndaridarum* a recto *Tyndarides*, sententia impeditur; si femininum a *Tyndarida*, analogia violatur. Quem tamen nodum non solvere, sed secare nuper conatus est vir et ingenio et eruditione celebris Ioannes Clericus in opusculo Gallico *Bibliotheque Choisie* Tomo III, p. 256. Sic enim reponit, eodem, ut putat, sensu, literis non multum diversis:

at hunc liberta securi
Divisit medium fortissima Tyndaris. Horum
Quid mi igitur suades? ut vivam Naevius? aut sic
Ut Nomentanus?

Quod equidem nollem, viro sagaci et ibidem de notulis

meis ad Horatium promissis tam bene existimanti, sub calamum umquam venisset. Nam ut condonetur illud *fortissima Tyndaris*, quod tamen non una de caussa displicet: illa certe quae sequuntur, *Quid igitur horum mihi suades*, nullo pacto possunt consistere. Non enim *Naevius* pro avaro, et *Nomentanus* pro nepote hic proponitur; ut sententia sit, Utrum *horum* imitari me malis: sed uterque prodigus erat et nebulo. Neque vero, postquam tot versibus avaritiam insectatus esset, sic se interrogari fingeret Noster, *Quid igitur? suadesne, ut vivam avarus?* id enim ineptum plane et absurdum esset. Sed is interrogationis sensus est, *Video te nolle, ut Ummidii more vivam: suadesne igitur, ut in morem nepotis, Naevii aut Nomentani?* Cui apta statim redditur responsio,

pergis pugnantia secum
Frontibus adversis componere?

Ummidium nempe cum Naevio et Nomentano? Male igitur cessit coniectura viro alioquin ingenioso. Imo vero nihil hic sollicitandum esse monet omni exceptione maior Quintiliani auctoritas. Is enim Instit. XI, 4. *Est in eo quoque*, inquit, *nonnihil, quod sic singulis verbis bini pedes continentur, quod etiam in carminibus est permolle: nec solum ubi* quinae syllabae *nectuntur, ut in his*, fortissima Tyndaridarum; *sed etiam ubi quaternae, cum versus cluditur* Apennino, *et* Armamentis, *et* Oriona. Vides, opinor, adeo expressis signis notisque haec citari; ut de lectionis sinceritate nulla controversia esse debeat. Quare adhuc integra Grammaticorum lis erit, quid de *Tyndaridarum* caussa sit statuendum. Et feminino quidem genere pro *Tyndaridum* accipit illustris Nic. Heinsius ad Ovidii Met. V, 2 8. quo exemplo et Ausonium ex coniectura corrigit Gripho numeri Ternarii,

Et Lyrici vates numero sunt Mnemonidarum,

hoc est, *Mnemonidum:* Mnemonides enim Musae. Membranae tamen *Mnemosynarum* ibi praeferunt. Idem cum Heinsio de hoc Horatii loco sentit magnus Scaliger ad Manilium; ut *Tyndaridarum* sit haec Tyndarida huius Tyndaridae; quo exemplo a *lampade*, *hebdomade*, Latinos in casu recto *lampada*, *hebdomada*, formavisse narrat. Equidem non negaverim fieri potuisse, ut, priusquam linguae Graecae usus vulgo Romae inoleverit, veteres illi feminina Graeca in *is* vel *as* exeuntia terminatione Latina secundae declinationis efferrent. Illud tamen numquam concesserim, in mediis Athenis institutum Horatium, et illo praesertim saeculo, quod verba Graeco fonte deducta libentissime recepit, tam casce et Opice locutum esse: nisi forte hoc hemistichion ab Ennio vel Accio vel Lucilio prius dictum et ore hominum celebratum in suos usus transtulerit. Id quod, ut pro comperto haberi iam ne-

quit, ita non admodum verisimile est. Nam et illi ipsi, quantum ex eorum reliquiis constat, terminationes Graecas praetulerunt. Lucilius apud Nonium v. Unguentum:

Eumenidum sanctissima Erinnys:

non *Eumenidarum:* et iterum v. Contendere:

Thestiados Ledae atque Ἰξιονίης ἀλόχοιο:

non *Thestiadae.* Sic *Ennius Eumenidibus*, *Levii Alcestis*, *Accius in Thebaide* et *Troadibus* citantur; non *Eumenidis*, *Alcestida*, *Thebaida*, *Troadis.* Ita apud Accium *Tantalidarum*, apud Pacuvium *Pelopidarum* invenies, non a *Tantalida*, *Pelopida* rectis femininis deducta, sed a *Tantalides*, *Pelopides*.

Quinam Tantalidarum *internecioni modus?*

Iidem adhuc citantur in *Antenoridis*, *Agamemnonidis*, *Phinidis;* ubi filii, non filiae, denotantur. Quare satius est, opinor, plebeiam illam, quam Horatio adfingunt, terminationem missam in praesens facere: atque ita locum exponere (quod et olim tetigit Lambinus) ut *Tyndaridarum* genere quidem masculino utriusque sexus liberos, tam filias quam filios, comprehendat. Liberta igitur illa Ummidii erat altera Clytemnestra, *fortissima omnium liberorum Tyndari;* quo modo et salva erit sententia, neque ulla scabies nitidissimo poëtae affricabitur. Synesii Philosophi Epigramma, Antholog. IV, 4.

Οἱ τρεῖς ΤΥΝΔΑΡΙΔΑΙ, Κάστωρ, ΕΛΕΝΗ, Πολυδεύκης

Tres illi Tyndaridae, *Castor*, Helena, *et Pollux.*

Helena ergo, ut vides, erat *una* et quidem pulcherrima *Tyndaridarum.* Quin et alias Masculinum genus sub se alterum concludit. Digest. II, 10, 38. *Lucius et Titia* fratres. et 14, 35. *Tres* fratres *Titius et Maevius et Seia.* Livius XXXVII, 3. *Legati ab Ptolemaeo et Cleopatra*, regibus *Aegypti*, *venerunt.* Tacitus Annal. XII, 4. Fratrumque *non incestum, sed incustoditum amorem ad infamiam traxit:* hoc est, Silani et Iuniae Calvinae. Ubi accuratissimus Gronovius pater et illa Seneca adducit, Medea v. 56. et 59.

Ad regum *thalamos numine prospero.*

Primus sceptriferis colla Tonantibus.

regum, id est, Iasonis et Creusae; *Tonantibus*, id est, Iovi et Iunoni. Atque haec scripseram; cum in memoriam demum rediit, eruditissimum Munckerum in commentario ad Hyginum *Tyndarida* in casu recto multis exemplis adstruere; qualia sunt *Briseida* pro *Briseis*, *Chryseida* et *Tritonida* apud Hyginum; *Nereida* et *Aulida* apud Dictyn Cretensem; *Heroida* apud Fulgentium; *Titanida* apud Martianum Capellam, *Symplegada* apud Isidorum, et alia plura eius farinae. Quae omnia, sive ipsis auctoribus, ut fieri potest, sive delirantibus librariis imputanda sint, meo quidem iudicio nihil ad Horatium faciunt. Absit enim,

ut Augusteo aevo et probatissimo quidem scriptori verba tribuamus, quibus post multa saecula, late tum grassante barbarie, scriptores aliquot proletarii chartas inquinarunt.

101. *Ut vivam Maenius, aut sic Ut Nomentanus*] Plerique codices *Naevius* habent; Editiones veteres *Mevius;* ut et Galeanus noster, et a prima manu codex Regiae Societatis. Unde recte videntur reposuisse *Maenius*, qui ex Epistola I, 15. notus est luxuriae. Porro et Reg. Soc. liber,

ut vivam Mevius, an *sic*
Ut Nomentanus?

Nimirum hunc pro nebulone, Mevium pro avaro et sordido cepit librarius: quam sententiam supra refutavimus. Melius itaque cum ceteris leges, *ut vivam Naevius*, aut *sic;* aut quod adhuc minus ambigui habet, *ut vivam Naevius*, ac *sic*, cum Leidensi codice, et Collegii Trinitatis. *Aut* et *ac* ab exscriptoribus confundi solere passim animadverti.

120. *Crispini scrinia lippi*] Ipse quidem Horatius *lippus erat,* ut ipse de se confitetur non semel. Serm. I, 5. v. 30.

Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere.

et ibidem v. 49.

dormitum ego Virgiliusque:
Namque pila lippis *inimicum et ludere crudis.*

et Epist. I, 1. v. 29.

Restat, ut his ego me ipse regam solerque elementis.
Non possis oculo quantum contendere Lynceus;
Non tamen idcirco contemnas lippus *inungi.*

Impudentis ergo hominis et stolidi esse videatur, imo communi plane sensu carentis, Crispinum ob lippitudinem deridere, cum ipse eodem oculorum vitio laboraret. Numquam equidem crediderim adeo sui oblitum et decori inscientem fuisse nostrum, ut hoc faceret. Neque vero Scholiastae veteres vel verbulo indicant lippiisse Crispinum: et tamen illi ex commentariis veterum non pauca didicerunt, praesertim circa personas, quae hodie aliunde scire numquam potuimus: quale illud de *Tanai* et *Visellii socero*, versu 105. illum scilicet spadonem fuisse, hunc herniosum. Imo inde potius sanis eum fuisse oculis recte colligas: quippe Annotator Cruquianus *non oculorum ratione, sed mentis, quod insulsus fuerit poëta*, lippum hic vocatum memorat: alius vero Glossator, cognomen ei *Lippo* fuisse inditum. Quae cum absurda sint, et otiosorum hominum commenta; tanto magis tamen ostendunt ab oculorum morbo immunem eum fuisse: quod ad has ineptias descendere coacti sint, quo rationem huius epitheti pravam saltem et falsam eruerent. Quid ergo? mihi nulla quidem dubitatio est, quin auctor sic scripserit.

Iam satis est: ne me Crispini scrinia lippum
Compilasse putes, verbum non amplius addam.

Tam enim hoc urbane et facete de se dixerit, quam de Crispino stolide et inhumane. Hoc scilicet Maecenatem dicturum sibi fingit: *Quorsum haec tam putida? mirum, ni hic lippus Crispini scrinia compilaverit.* Ecquid vero iam videtur? annon sordet prae hac nostra lectio illa vulgata? Ego quoque, utpote in re clara et certa, verbum non amplius addam.

ECLOGA II.

6. *Famem depellere possit*] Editiones veteres, Venetae duae et Loscheriana, *propellere:* atque ita maior pars codicum. Utrumque probum videtur. *Propellere* quidem *famem aut frigus* non memini legisse: at *propulsare*, quod proxime accedit, non semel occurrit. Cicero de Finibus IV, 25. *Vacemus, an cruciemur dolore;* frigus, famem propulsare *necne possimus.* Tacitus Annal. XIV, 24. *Carne pecudum* propulsare famem *adacti.* Praestat tamen retinere *depellere*, quod post Aldum omnes fere Editiones secutae sunt; et ita nos in Graeviano, Magdalenensi, Batteliano, et Coll. Trinitatis reperimus. Cicero de Oratore III, 38. *Ut vestis* frigoris depellendi *caussa reperta.* Seneca Epist. IV. *Ut* famem *sitimque* depellas. Quintilianus Declam. V. *Quid tam publicum, quam ut alicuius* famem *proximus quisque* depellat? Tacitus Annal. XV, 12. *Ut simul hostem* famemque depelleret. Idem Hist. V, 4. *Effigies animalis, quo monstrante errorem* sitimque depulerunt. Sic denique hunc versum citat Scholiastes Iuvenalis ad Sat. XIV, 273.

Frigus quo duramque famem depellere *possit.*

25. *Malthinus tunicis*] Ita Editio Veneta prima: sed altera cum Loscheriana *Malchinus.* Par quoque in membranis diversitas. Codex Graevianus, *Malthinus*, Leidensis, Torrentianus et Barthianus Advers. XXXVIII, 6. *Maltinus;* Reginensis cum pluribus aliis *Malchinus*, duo *Malchimus.* Qui *Maltinus* scribunt, deductum volunt a vetere vocabulo *Malta*, quo *mollis* significatur, ut Lucilius XXVII.

Insanum vocant, quem maltam *ac feminam dici vident.*

Ergo si *Malta* inter cognomina erat (quod non memini me legisse) erit a *Malta Maltinus*, ut ab *Agrippa Agrippinus.* Quibus autem *Malthinus* magis arridet, ii a *μαλθακὸς mollis* nomen formatum putant: verum haec sententia vix ullam veri speciem habet. Mihi quidem tutius hic videtur, in re adeo incerta plurimorum codicum vestigiis insistere; ut *Malchinus* cognomen sit a *Malcho* derivatum. Gruterus 317, 7. T. AEL. MALCO. LICTORI. 93, 5. SUB. CURA. M. ULPII. MALCHI. unde et 627, 13. P. METTIO. MALCHIONI. 578, 2. T. STATILIUS. MAL-

CHIO. A *Malcho* autem *Malchinus*, ut *a Paullo Paullinus*, *a Rufo Rufinus*, *a Balbo Balbinus*, et alia infinita.

27. *Gorgonius hircum*] Ita quidem Editiones veteres, *Gorgonius*, ut et versu mox 35, *Cupennius*. Quorum posterius ex melioribus codicibus, qui *Cupiennius* exhibent, recte reformarunt Interpretes. Ita Cicero in fine Epistolarum ad Atticum, *Cicero C. Cupiennio S. Hoc te vehementer, mi Cupienni, etiam atque etiam rogo.* Reinesius in Inscript. V, 23. *C. Cupiennius Primitivus.* Prius tamen illud *Gorgonius* in sedibus suis quietum reliquerunt, nihil ex codicibus proferentes. Solus Pulmannus ingenue fatetur, quattuor suos et hic et infra Sat. IV, v. 92. *Gargonius* exhibere: quibus astipulantur ex nostris optimi Graevianus, Reginensis cum Regio et Franekerano. Atque haec melior, me iudice, lectio est. *Gorgonius* enim ἀπὸ τῆς Γοργόνος deductum secundam syllabam corripere debuit. Extat autem apud Gruterum 1031, 8. CAVIAE GORGONIAE: Symmach. Epist. I, 29. *Frater meus Gorgonius:* Ammian. Marc. XV, 2. *Gorgonius, cui erat thalami Caesariani cura commissa.* Nisi forte ibi quoque, ut hic, exscriptores erraverunt. Nam et alibi saepe ita peccatum est. Cicero in Bruto c. 48. *Omnium rabularum acutissimum iudico equestris ordinis C. Gorgonium.* Ita quidem libri typis impressi; sed membranae *Gargonium* habent, teste Grutero. Seneca Suasoria VII. *Gargonius dixit duas res, quibus stultiores ne ipse quidem umquam dixerat.* Ita membranae et editiones: sunt tamen qui ex coniectura *Gorgonius* hic reponere gestiant. Idem Controv. 34. *Gargius multo* stultius, *quare Promethei Parrhasius supplicium finxisset: Ego, inquit, ardente Olyntho, non odissem ignium auctorem?* Etiam hic repone *Gargonius*, nam eundem esse res ipsa clamitat. Idem Controv. 24. *Gorgonius in hac controversia foedo genere cacozeliae usus, dixit, Istud publicum adulterium est sub Miltiadis tropaeis concumbere.* Iterum Controv. 7. *Gorgonius fuit Butconis auditor, postea Scholae quoque successor, vocis obtusae, sed pugnacissimae, cui Baro Scurra rem venustissimam dixit: Centum raucorum vocem habes. Hic putavit, varium colorem se excogitasse pro patre. Ego, inquit, dictavi, Duplum dabo, si manus non praecideritis. Librario una syllaba excidit, Non: et scripsit, si praecideritis. Digna res quae voce illa diceretur.* Utrobique silet Gruterus: et tamen hic ipse sine dubio est, qui supra Suasoria VII. *Gargonius* vocatus est. Atque haec loca eo libentius exscripsimus; quia eundem hunc *Gargonium* esse credimus, quem Horatius *hircum olere* dicit. Aetas enim et cetera omnia pulchre conveniunt. Similiter et *Baro ille Scurra*, sive ut codices Gruteri, *Baros*, idem mihi esse videtur, qui Horatio *Barrus* vel *Barus* dicitur, Serm. I, 7. v. 8.

adeo sermonis amari

Sisennas, Barros *ut equis praecurreret albis.*

Porro *Gargonius* nomen erat Romanum: Gruterus Inscript. 685, 3. CN. GARCONIO CN. FILIO PAULLINO. atque ei alia affinia, *Gargennius, Gargilius, Gargilianus:* Grut. 543, 5. Q. GARGENNIUS L. F. SCA. CELER. Martialis III, 96.

Si te prendero, Gargili, *tacebis.*

et III, 30.

Dic mihi, quid Romae, Gargiliane, *facis?*

30. *Olenti in fornice stantem*] Codices quidem, quos vidi, *olenti:* sed ad morem Horatianum scribendum est, *olente.* Vide nos ad Carm. I, 25. v. 17. Antiquitus videtur scriptum esse, *olentin fornice:* inde facilis Librariis ansa data est, ut *olenti in* reponerent.

33. *Tetra libido*] Novi virum ingeniosum, qui ex coniectura reponere voluit,

Nam simul ac venas inflavit tenta *libido:*

atque eius emendationis Petronium sponsorem dedit: *Ut pateretur satisfieri sibi, et cetera quae* libido distenta *dictabat.* Satis quidem apposite: retinemus tamen omnium codicum lectionem, *tetra.* Porcius Latro in Catilinam; *Adiutore* teterrimarum libidinum, *socio maximorum periculorum:* et iterum, *In exercitatione* teterrimarum libidinum. Lactant. Div. Inst. VI. *De istis loquor, quorum* teterrima libido *ne capiti quidem parcit.*

38. *Qui moechis non vultis*] Parodiam hanc esse ex versibus Ennianis monent Scholiastae:

Audire est operae pretium, procedere recte
Qui moechis non vultis.

Ennii autem verba sic citant:

Audire est operae pretium, procedere recte
Qui rem Romanam, Latiumque augescere vultis.

Unde facile erat divinare, quo proprior esset et perfectior imitatio, sic potius scripsisse Nostrum,

procedere recte
Qui moechos *non vultis.*

Atque ita postea reperi in codice Leidensi, et in Excerptis Bodleianis, et Collegii Trinitatis Codice pro varia lectione, et in Reginensi a manu secunda. Neque aliter legisse Acronem, ex eius paraphrasi, quantumvis inepta et absurda, licet animadvertere. *Operae*, ait, *pretium est audire* moechos, *qui non vultis procedere recte ad meretricem.* Porro, quod ad sententiam attinet, eodem recidit, sive *moechos recte procedere* dixeris, sive *recte procedere moechis.* Terentius Adelph. Act. et Scen. ult.

Syre, processisti hodie pulchre.

quod perinde est, ac *pulchre tibi hodie processit.*

46. *Demeteret ferrum*] In vetustis editionibus sic locus hic exhibetur,

quin etiam illud
Accidit, ut quidem testes caudamque salacem

Demeteret ferro.

Quae cum manca et imperfecta oratio sit (deest enim nomen casus dativi) cumque Lambinus in duobus suis *cuidam*, non *quidam*, invenerit; ille partim eos secutus, partim coniecturae suae fisus, sic edi curavit,

Accidit, ut cuidam *testes caudamque salacem*
Demeteret ferrum.

Quin et Cruquius in uno suo *cuidam* pro varia lectione adscriptum reperit; in altero ultima syllaba *τοῦ ferro* in litura erat; ut a prima manu *ferrum* fuisse videatur. Henricus autem Stephanus utrumque, et *cuidam* et *ferrum*, ex veteribus codicibus edidisse se memorat; quem tamen non alios praeter Lambinianos et Cruquianos velle hic suspicor. Mihi vero *demeteret ferrum* (praeterquam quod codices id abnegent) figuratius paullo et elatius videbatur, quam ut Sermonibus hisce per humum repentibus conveniret: quale illud Virgilii, Aen. X, 394.

Nam tibi, Thymbre, caput Evandrius abstulit ensis:

et praeterea *ferro demetere* receptam bonis scriptoribus phrasin, non temere mutandam esse censebam. Silius Ital. XVI.

Tantum acies, hominumque ferox discordia ferro
Demetit.

Lactantius V, 9. *Qui virilia sua* ferro metant. Seneca Agam. v. 986.

Aegisthe, cessas impium ferro *caput*
Demetere?

Ovid. Metam. V, 204.

Huic Chromis amplexo tremulis altaria palmis
Demetit ense *caput.*

ubi plura vide apud Heinsium in notis. Quamobrem unius literulae vel apicis potius additione sic locum refingebam, cum superioribus connectens:

Hunc perminxerunt calones; quin etiam illud
Accidit, ut cuidam *testes caudamque salacem*
Demeterent *ferro:*

scilicet, *calones demeterent:* quibus enim potius eiusmodi opus mandandum erat? Ita in Milite Plauti Glorioso Scena ultima, Periplectomenes moechum deprensum Carioni et Sceledro servis verberandum et castrandum committit:

Ducite istum: si non sequitur, rapite sublimem foras:
Vide ut istic tibi sit acutus, Cario, culter probe.

Atque haec olim mihi in mentem veniebant; cum postea animadverti *πολυμαθέστατον* Barthium in Advers. XXXVIII, 6. in eandem plane coniecturam incidisse. Ille itaque hanc palmam sibi habeat, qui prior occupavit.

48. *Sallustius in quas Non minus insanit*] At potius casus Ablativus hic requiri videtur, ut Epod. XI.

Hic tertius December, ex quo destiti
Inachia furere.

et Serm. I, 4. v. 49.

meretrice nepos insanus amica.

et v. 27.

Hic nuptarum insanit amoribus, *hic puerorum.*

et Carm. I, 17.

Dices laborantes in uno
Penelopen vitreamque Circen.

Unde acutissimus Nic. Heinsius in exemplaris sui margine, *Forte*, inquit, *in* quis *corrigendum.* Recte quidem, quod ad dictionem attinet. Nos tamen, ni fallimur, verius propiusque ad receptam lectionem:

Tutior at quanto merx est in classe secunda,
Libertinarum dico: Sallustius in qua
Non minus insanit, quam qui moechatur.

hoc est, *in qua classe libertinarum.* Atque ita postea invenimus clare et sine ulla rasura in Codice Regio. Poteris tamen vulgatam defendere ex Seneca Her. Oet. v. 370.

Referam quid alias? nempe Thespiades vacant,
Brevique in illas arsit *Atrides face.*

Ubi tamen idem Heinsius (referente Gronovio) *in illis arsit* repositum voluit; ut apud Ovidium Metam. VII, 21.

quid in hospite *regia virgo*
Ureris?

et VIII, 50.

merito Deus arsit in illa.

Verum, utcumque de Senecae loco fiat; tot utique exemplis freti manuscripti Regii auctoritatem tuto sequemur. Quin et Ioannes Saresberiensis ita olim videtur legisse: nam aperte huc alludit in Policrat. VIII, 3. *Dignus est ergo Thraso, qui intromittatur ad Thaidem, excluso Phaedria, qui* in ea non minus insanit.

49. *At hic si*] Optimus noster Graevianus clare, *ut hic si.* Et in Reginensi *at* quidem hodie extat, sed alia manu et post rasuram: unde initio fuisse *ut* non falso licet coniicere. Lege igitur, et distingue:

Tutior at quanto merx est in classe secunda;
Libertinarum dico: Sallustius in qua
Non minus insanit, quam qui moechatur; ut *hic si,*
Qua res — — vellet bonus atque benignus Esse.

Quanto tutior, inquit, *merx est: adeo ut si Sallustius vellet etc.* vulgata quidem ferri potest; sed haec verior et elegantior.

63. *Peccesve togata*] Sine dubio legendum, ut recte olim Lambinus coniecerat,

quid inter — —
Est, in matrona, ancilla, peccesne togata?

atque ita codices nostri, Colbertinus, Battelianus, et Collegii Trinitatis. Ordo est, *Quid interest, in matrona, ancilla, togatane peccas?* sic infra v. 76.

tuo vitio, rerumne labores,

Nil referre putas?

Ne encliticum idem hic valet, ac *an:* et aut alterutrum aut utrumque in hac locutione necessarium est. Epist. II, 2. v. 166.

Quid refert, vivas numerato nuper an *olim?*

Serm. II, 3. v. 157.

Quid refert, morbo, an *furtis pereamve rapinis?*

et v. 166.

quid enim differt, balatrone
Dones quicquid habes, an *numquam utare paratis?*

et II, 7. v. 8.

Quid refert, uri virgis ferroque necari
Auctoratus eas, an *turpi clausus in arca?*

Carm. II, 3.

Dives ne prisco natus ab Inacho
Nil interest, an *pauper.*

Tibullus IV, 5.

Annue: quid refert, clamne palamne roget?

Vulgata itaque lectio ne Latina quidem est. Et si *ve* retinere malis, tum legendum, ut codex Regius habet, et pro varia lectione codex Regiae Soc.

quid inter — —
Est, an *matrona, ancilla, peccesve togata.*

Et *pecces* quidem *matrona,* sine praepositione; ut Carm. I, 33.

Quam turpi Pholoë peccet adultero.

Sed eo pacto ordo vitiosus erit; sic enim dicendum erat; *Quid interest, matrona, an ancilla togatave pecces.* Quare lectio superior sola est sincera.

61. *Villius in Fausta Syllae gener*] Scholiastae ad locum; *Villius,* inquiunt, pro *Annio* ponitur, ut Carm. II, 12. v. 13. *Licymnia* pro *Terentia; eodem numero syllabarum commutationem nominum fecit. Quippe Fausta Syllae filia T. Annio Miloni nupta est.* Et quidem Faustam Miloni nuptam fuisse bona fide narrant Scholiastae; neque dubitare debuit optimus Torrentius. Asconius in Argumento Orat. Milon. *Milo,* inquit, *rheda vehebatur cum* uxore Fausta *filia L. Syllae Dictatoris.* Et iterum: *Postulaverunt familiam Milonis, item* Faustae uxoris eius, *exhibendam.* Servius ad Aeneid. VI, 612. *Sallustium significat, quem* Milo *deprehensum sub servi habitu verberavit in adulterio* uxoris suae, *quae fuerat* Fausta *Syllae filia.* Idem indicat et Cicero Epist. ad Atticum V, 8. Atqui eo ipso, quod fides in hac re Scholiastis constat, in altera eis abneganda est, cum *Annium* tecto nomine *Villium* hic vocari volunt. Non enim hic de *maritorum,* sed *Moechorum* incommodis periculisque Noster agit; ut bene animadvertit Lambinus. Ergo *Villius* iste, quicumque fuerit, erat adulter Faustae, non coniux. *Villius in Fausta Syllae gener,* eleganter dic-

tum; ut Tacitus Annal. III, 24. *D. Silanus* in nepti *Augusti adulter.* Quamobrem si fictum *Villii* nomen existimarem, *Fulvium* potius, notum Faustae adulterum, perstringi hic crederem: de quo Macrobius Saturn. II, 2. *Faustus Syllae filius, cum soror eius eodem tempore duos moechos haberet,* Fulvium *Fullonis filium et Pompeium Maculam; Miror, inquit, sororem meam habere maculam, cum fullonem habeat.* Sed quorsum opus erat, ut *moechum* falso nomine celaret Noster, cum *Faustam* suo et vero prodiderit? Hoc plane ineptum est. Quare aut *Fulvius* hic pro *Villius* reponi poterit; cum demta litera initiali proxime accedat ad scripturam receptam: aut fortasse ipsum *Villium* habemus, Cicer. Epist. Fam. II, 6. *Nondum erat auditum te ad Italiam adventare, cum Sextum* Villium, Milonis mei familiarem, *cum his ad te literis misi.* Nota enim moechorum ars, in mariti se familiaritatem insinuare, cum ad uxorem viam affectant.

63. *Mala tanta videntis*] *Videnti* habent tum veteres editiones, tum scripti codices ad unum omnes; certe quibus ego usus sum. Atque ita sententia postulat, *Huic Villio videnti tanta mala, scilicet se pugnis caesum, ferro petitum, et domo exclusum esse, si animus diceret.* Equidem miror, unde illud *videntis* in tot editiones malum pedem intulerit: cum nihil eo insulsius absurdiusve fingi possit.

81. *Sit licet hoc, Cerinthe, tuum*] Locus implicatissimus, quemque frustra aggressi sunt viri eruditi:

Nec magis huic inter niveos viridesque lapillos
(Sit licet hoc, Cerinthe, tuum) tenerum est femur, aut crus
Rectius: atque etiam melius persaepe togatae.

Ne huic matronae, ait, *magis tenerum femur est, aut crus rectius.* Rectius quo? omnino deest aliquid, quocum comparatio fiat. Deinde illud vide, *Sit licet hoc, Cerinthe, tuum.* Quodnam, amabo, illud *tuum?* hic vero in angustiis se versari probe sentiunt Interpretes. Quidam enim sic explicant, *hoc tuum*, Cerinthe, niveos lapillos gestare: alii, *hoc tuum* matronas lapillos gestantes deperire. Quae, ut sine teste et auctore dicuntur (quis enim de Cerintho talia prodidit) ita ex verbis auctoris nullis tormentis elici, nulloque iure subintelligi possunt. *Hoc tuum* enim ex vi constructionis nusquam alio referri potest, quam ad *femur aut crus.* Id quod satis ostendit Prisciani locus p. 701. *Hoc femur femoris: Horatius: Femur, o Cherinte, tuum:* sive ut in Codd. MSS. extat, *Femur Cerinthe tuum.* Quae constructio cum ineptam aut nullam potius sententiam efficiat; ideo ad coacta illa, et conscii quidem absurditatis, confugerunt interpretes. Nos locum ipsum prius emendabimus; deinde rerum singularum rationes reddemus: sic itaque legimus et distinguimus:

Nec magis huic, inter niveos viridesque lapillos
Sit licet, O Cerinthe, tuo *tenerum est femur, aut crus*
Rectius: atque etiam melius persaepe togatae est.

ubi ordo est, *Nec huic,* cuicumque stolatae scilicet et diviti, *sit licet inter niveos viridesque lapillos, magis tenerum femur aut crus rectius est tuo, O Cerinthe: imo vero persaepe crus femurve melius est togatae, quam illi stolatae.* Cerinthus, ut recte hic veteres Scholiastae, puer erat ex delicatis, omnium iis temporibus formosissimus: qualis Lyciscus ille Epod. XI. qui *quamlibet mulierem mollitie vincere gloriari* posset. De hoc Cerintho et eius eximia specie multa habet Tibullus lib. IV. Ex ipso certe cognomine apparet servum fuisse, etsi postea manumissum. Est enim a Graeco *Κήρινθος*; et scribendum est *Cerinthe;* non ut plerique codices et Flacci et Tibulli habent *Cherinte,* vel *Cherinthe.* Gruterus 838, 8. M. BLOSSIUS CERINTHUS. 944, 3. T. LARCII CERINTHI. 1129, 7. CERINTHUS. Marmora Felsinea p. 251. C. TERENTII CERINTHI. Eodem tamen, quo librarii, errore Lapidarius dedit apud Grut. 996, 7. T. ANNIO CHERINTO. Sententia itaque iam nunc satis aperta est: Nullius matronae margaritis et smaragdis onustae femur tenerius aut crus rectius est tuo, o formosissime Cerinthe, qui eiusmodi ornamentis cares. Porro, *O Cerinthe,* non *hoc,* praeferunt duo Cruquii et totidem Bersmanni codices, optimusque noster Reginensis. Facile autem *O* in *hoc* a Librariis mutatum est, quia sequens vocabulum a litera *C* inciperet. Sic Ovid. Trist. III, 3. v. 27.

liquet, o carissima, nobis,
Tempus agi sine me non nisi triste tibi.

plurimi codd. *hoc carissima:* et ita alibi passim. *Tuo* autem habent, non *tuum* Turnebi et Lambini aliquot cum Colbertino nostro. Cave vero credas illud *tuum* Prisciani auctoritate firmari; cum citet ex Horatio, *Femur, Cerinthe, tuum.* Non enim, quod ipse vides, eo ordine et modo, quo apud auctorem extant, verba laudavit; sed suis usibus variando accommodavit: idque iure suo; quippe et nos, qui *tuo* legimus, *Cerinthi femur* intelligimus. Denique post *togatae* exhibetur *est* in Blandiniis Cruquianis. Ceterum Codex Coll. Trinitatis paullo ornatius verba collocat,

Nec magis huic niveos inter *viridesque lapillos.*

Imitatus vero est elegantissimus Boëtius Cons. Phil. III, 10.

Aut Indus calido propinquus orbi
Candidis *miscens* virides lapillos.

et III, 4.

Quamvis se Tyrio superbus ostro
Comeret, et niveis lapillis.

Seneca Hippol. 592.

nec niveus lapis
Deducat aures, Indici donum maris.

Postremo non aliter, quam nos, legisse veteres Scholiastas constabit ex ipsorum enarratione, quae sic habet: *Nec femur aut crus magis tenerum est huic matronae, licet sit inter niveos et virides lapillos, quam tuum, o Cerinthe: cum tenerius femur atque etiam melius crus persaepe sit togatae.* Nihil verius. Certe *quam tuum, o Cerinthe*, liquidissima est paraphrasis nostrae lectionis,

Sit licet, o Cerinthe, tuo.

86. *Ubi equos mercantur, opertos Inspiciunt*] Editio princeps Veneta *opertos:* sed altera cum Loscheriana *apertos.* Prius tamen in recentioribus magis obtinuit; utpote et a Scholiastis agnitum, et in plerisque melioris notae codicibus inventum, ut in nostris, Leidensi, Graeviano, Reginensi aliisque. In margine Graeviano a manu vetere sic annotatum est: *Divites prudentia callentes, cum equos emunt,* opertos, *considerant; ne specie et magnitudine illorum decipiantur; ac per hoc potius* ungulam *pedis considerant, utrumnam mollis habeatur.* Rectissime; et his gemina fere habes apud Acronem et Porphyrionem. Nempe hoc modo argumentatur Horatius: Amatores stulte rem suam gerere: quippe amati corporis pulchriora tantum membra considerare; cetera si qua sint deformia praetermittere: in *brachiis*, si forte, candidis et pluma mollioribus, in *crure* recto et teretibus suris, defixos stupere: atque *nasum* interim pravum et nimium, *latus* breve et curtum, *pedem* longum et enormem minime animadvertere. Multo autem rectius sapere principes, cum generosos equos mercari eis opus sit. Cavere enim, ne pulchriorum equi partium admiratione abrepti praviores non videant, aut videntes ignoscant. Quonam autem pacto id sibi cavent? Nempe reliquo equi corpore stragulis tantisper tecto et aperto, pedes (quorum praecipue habenda est ratio) diligenter inspiciunt; si *ungula* alta sit et concava, brevi et rotundo et solido cornu: tum demum his probatis, caetera nudant, et contemplantur *caput* breve et argutum, *cervicem* mollem et excelsam, *clunes* rotundos et torosos, ceteraque quae in nobili equo pulchritudinem absolvunt. Quid in hac expositione vituperandum sit, equidem nullus video. Magnus tamen Lipsius ad Senecae Epist. LXXX. *apertos* hic apud Flaccum legit; Scilicet, ut ibi Seneca, *equum emturus, solvi iubes stratum; detrahis vestimenta venalibus, neque vitia corporis lateant.* et iterum Ep. XLVII. *Stultus est, qui equum emturus, non ipsum inspicit, sed stratum eius ac frenos:* quae verba et plura ibidem suo more suffuratus est Macrobius Saturn. I, 11. Apuleius de deo Socratis circa finem, Lipsio etiam laudatus; *Quippe non intelligit, aeque divites spectari solere, ut equos mercamur.*

Neque enim in emendis equis phaleras consideramus, et baltei polimina inspicimus, et ornatissimae cervicis divitias contemplamur: — — sed istis omnibus exuviis amolitis equum ipsum nudum, et solum corpus eius et animum contemplamur. Quid ergo? annon ubi equos mercantur reges, *apertos* inspiciunt? Sine dubio id quidem: at nihilo tamen minus lectio altera sola est sincera. Primum enim *opertos* inspiciunt, tantisper dum pedes probantur: tum denique totos nudos et *apertos* considerant. Atque hunc sensum locus ipse et auctoris propositum plane efflagitat. Non enim amatores hic redarguit, quod corporis amati *nihil omnino* videant (et tamen, si *apertos* legeris, id foret admittendum) sed quod sola *corporis optima* contemplentur, *O crus, o brachia*, exclamantes: in vitiis interim explorandis Hypsaea caeciores. Quos potius exemplo eorum, qui equos mercantur, facere hortatur. Ut enim illi speciosas equi partes tegunt et operiunt, quo pedibus eius scrutandis fideliorem dent operam: ita vos, ait, laudata illa *crura et brachia* tantisper praetermittite, ut de *nasi* et *lateris* et *pedum* deformitate verius iudicare possitis. Quid, quod absurdam plane efficiunt sententiam, qui *apertos* substituunt? *Apertos scilicet inspiciunt equos, ne mollities pedum lateat et fallat emptores.* Atqui ea cautela nihil hic iuvat. Ut enim stratum detraxeris, et apertum nudumque equum stiteris; non ideo occulta pedum vitia deprehendas. Ad ea exploranda alia arte opus est. Neque vero quisquam venditor *pedes* equi occulere solet aut potest: ut ad hanc rem supervacuum prorsus consilium sit de equo *aperiendo.* Denique, ut iam ex Seneca et Apuleio vidimus, *stultus* omnino et bardus sit oportet, qui equum emturus, non nudum et *apertum* inspicit: *omnes*, quicumque equos mercamur, exuviis amolitis, *corpus ipsum* consideramus. Quorsum itaque solis *regibus* tribuendus erat, qui omnium mos est? Enimvero *apertos* equos inspiciunt omnes, *opertos* soli reges et principes: Quippe his non nisi pulcherrimi equi venales proponuntur,

Quis pulchrae clunes, breve quis caput, ardua cervix:

et proinde id praecipue eis cavendum est, ne facie illa decora capti et deliniti vitioso pedi ignoscant: aliis, qui pro re angusta viliores ignobilioresque mercari solent, non par est periculum. Atque haec quidem eo exactius prosecuti sumus, cum ob summam Lipsii auctoritatem, tum quod nuperius duo viri insignes Faber et Dacierius pro lectione altera *apertos* acerrime contenderunt. Quorum tamen rationes, si cum his nostris componantur, inanes et pravas reperies. *Si* operti, inquiunt, *forent equi, certe* pulchrae *illae* clunes *in equis non apparerent, quod tamen ab Horatio positum est manifestissime.* Quomodo sodes *positum?* imo vero contrarium prorsus. Opertos enim inspi-

ciunt, *ne* pulchrae clunes appareant, et emtorem hiantem ducant. Quod hoc manifestius? *At si equorum clunes apparent, qui tandem pedes ipsi* operti *erunt?* Iterum, o boni, eadem chorda, et quidem turpius. Clunes enim non *apparent*, sed occuluntur: pedes vero *opertos* vel fingere ridiculum est. Cetera taedet ventilare et excutere: ex iis enim, quae iam diximus, sponte sua labascunt et corruunt.

88. *Emtorem inducat hiantem*] Ita quidem editi et scripti, quos vidimus. Pace tamen eorum, audebimus reponere,

Molli fulta pede est, emtorem ducat *hiantem;*

Elegantissimum certe in hac sententia vocabulum. *Inducere* enim est universim persuadere et illicere, sive bene cedat, seu secus: *ducere* vero est male persuadere, et in fraudem et damnum illicere. Persius Sat. V, v. 176.

Ius habet ille sui, palpo quem ducit hiantem
Cretata ambitio?

Quis ambigat, quin frequentissimus Flacci imitator ad hunc ipsum locum respexerit? Noster ipse Serm. II, 2. v. 35.

Ducit *te species, video.*

species te ducit et fallit, plane ut hic, *facies ducat emtorem.* Epist. II, 1. v. 75.

Iniuste totum ducit venitque *poëma.*

hoc est, ducit emtorem et venundatur; ut ibi corrigendum esse suo loco ostendemus. Terentius And. I, 2.

Id voluit, nos sic nec opinantes duci *falso gaudio.*

et IV, 1.

Quid tandem? etiam nunc me ducere *istis dictis postulas?*

Ceterum facillime *in* adhaerere potuit τῷ *ducat* ex ultima litera *m* vocis praecedentis.

90. *Ne corporis optima Lynceis*] At interpretes non usque adeo Lynceis hic usos esse oculis, iam opinor manifestum erit. Videamus totum locum:

Hoc illi recte: ne corporis optima Lynceis
Contemplere oculis; Hypsaea caecior illa
Quae mala sunt spectes. O crus, o brachia!

Ubi primo, *Lynceis* quidem *oculis* recte dicitur, ut Boëtio Cons. Philos. III, 8. *Quod si, ut Aristoteles ait*, Lynceis oculis *homines uterentur:* sed loco huic minime convenit. Nam a *Λυγκεὺς*, *Λύγκειος Lynceus* formatur, secunda syllaba producta: ut ab *Ἀχιλλεὺς Ἀχίλλειος Achilleus*, *Θησεὺς Θήσειος Theseus* etc. et proinde per Crasin in disyllabon coalescere non potest. Propertius III, 20.

Scandam ego Theseae *brachia longa viae.*

Ovidius Trist. I, 1.

Solus Achilleo *tollere more potest.*

Idem Fast. V. v. 709.

Pectora traiectus Lynceo *Castor ab ense.*

Corrige ergo cum vetustissimo Blandinio apud Cruquium, et Graeviano nostro, *Lyncei*, casu genitivo a *Lynceus;* ut illud Virgilii Aen. I, 41.

Unius ob noxam et furias Aiacis Oilei.

Dein vero et sententiam perpende. *Hoc illi*, ait, *recte:* reges scilicet equos empturi opertos eos inspiciunt; *ne tu*, amator, *optima corporis amicae tuae oculis Lyncei contempleris, mala autem oculis Hypsaeae.* Itane vero? an eo consilio reges equos considerant, ne amatores in amicarum forma caecutiant? Tam comes et facetos reges non temere hodie, credo, inveneris. Sed dic, amabo: an tibi credibile est, tam ineptum hoc ab auctore profectum esse? cave, dixeris. Quin ignaros potius librarios incusare ius et fas est; qui antithesin a Flacco hic positam interpolatione sua perdiderunt. Sine dubio enim sic ille scripserat,

Hoc illi recte: tu *corporis optima* Lyncei
Contemplare *oculis; Hypsaea caecior, illa*
Quae mala sunt, spectas.

Et *contemplare* quidem praeferunt, praeter Torrentianos aliquot, Reginensis noster et alter Collegii Trinitatis: unde ansa porrigitur ad cetera corrigenda. *Hoc quidem*, ait, *illi recte: tu contra inepte et stulte facis, qui corporis optima acutissime cernis, mala vero negligis et praetermittis.*

106. *In nive sectatur*] At editiones vetustae, et membranae fere omnes, antiquiores praesertim, tam aliorum, quam nostrae, *sectetur.* Et miror equidem (cum Epigramma Callimachi, unde haec ad verbum sunt traducta, iam editum et omnibus expositum sit) veram lectionem constructionemque adhuc in incerto esse. Tu vero sic scribe et distingue.

Leporem venator ut alta
In nive sectetur, *positum sic tangere nolit,*
Cantat: et apponit, Meus est amor huic similis; nam
Transvolat in medio posita, et fugientia captat.

ubi ordo est, *Cantat, ut venator sectetur leporem.* Ita Virgilius Eclog. VI, 31.

Namque canebat, uti *magnum per inane coacta*
Semina terrarumque animaeque marisque fuissent.

et vers. 64.

Tum canit, *errantem Permessi ad flumina Gallum*
Aonas in montes ut duxerit *una sororum.*

Vel illud *nolit* per se satis ostendit legendum esse *sectetur.*

110. *Curasque graves e pectore pelli*] Ita priscae editiones, et codices nostri Graevianus, Reginensis cum aliis, ut Carm. I, 7.

nunc vino pellite curas.

Silius Ital. XIII.

Virius a Poeno nullam docet esse salutem,
Vociferans, pulsis *vivendi* e pectore curis.

Tamen alliteratio illa, *pectore pelli*, ingratum quiddam sonat. Unde disertissimus Nic. Heinsius e coniectura corrigebat, *e pectore velli:* quod in Collegii Trinitatis codice exhibetur. At omnium veterrimus Blandinius, cum codice Regio et Galei, et Regiae Societatis, et a prima manu Magdalenensi, *tolli* habent. Et ex his quidem *velli* minus placet. Reliquorum utrumcunque legas, non flocci interest. Dabimus tamen Blandinii codicis honori, ut *tolli* reponamus.

111. *Nonne cupidinibus statuit natura*] Si vulgatam lectionem ab editionibus primis derivatam retines; vix erit, ut sententiam expedire possis, adeo implicata et salebrosa est:

Nonne cupidinibus statuit natura modum? quem
Quid latura sibi, quid sit dolitura negatum,
Quaerere plus prodest, et inane abscindere soldo.

hoc est, ut quidem enarrant, *Quem modum*, videlicet, *Quid latura sibi, quid negatum dolitura sit, quaerere plus prodest.* Ubi, praeterquam quod hoc modo claudicat oratio, et adscititio illo *videlicet* tamquam baculo innitens non recte ambulat; illud insuper attendendum est, *modum cupidinum* et *quod naturae negari potest vel non potest* non unam et eandem rem esse (quod illi arbitrantur) sed alteram ex altera colligi. At quanto rotundius elegantiusque est, quod in melioribus membranis exhibetur; modo recte interpungas?

Nonne, cupidinibus statuat *natura modum quem,*
Quid latura, sibi quid sit dolitura negatum,
Quaerere plus prodest, et inane abscindere soldo?

et *statuat* quidem praeter Cruquianos omnes Pulmanni sex, Lambini et Bersmanni aliquot, etiam ex nostris Graevianus, Galei, Petrensis, Battelianus clare praeferunt; neque aliter Scholiastae veteres, ut ex enarratione eorum constat: *Nonne satius est quaerere, quem cupiditatibus finem natura* statuerit, *quid tolerare possit si denegetur, quid denegatum sustinere non possit?* Recte hoc atque ordine: siquidem ea vera constructio est, *Nonne plus prodest quaerere, quem modum natura statuat cupidinibus* etc. Ceterum, *quaerere, quem statuat* modo subiunctivo; ut Serm. II, 3. v. 20.

olim nam quaerere *amabam,*
Quo *vafer ille pedes* lavisset *Sisyphus aere.*

et Epist. II, 1. 163.

quaerere *coepit,*
Quid *Sophocles et Thespis et Aeschylus utile* ferrent.

121. *Gallis hanc, Philodemus ait:*] Mirari sane licet interpretum aut incuriam aut tarditatem, qui toties haec

recuderunt, pravam et ineptam distinctionem non animadvertentes:

Illam, Post paullo, Sed pluris, Si exierit vir;
Gallis hanc, Philodemus ait: sibi quae neque magno.

Quis enim non videat, in hac constructione *illam* et *hanc* eidem orationis membro inepte assignari? Tolle itaque tam foedam maculam, et sic interpunge:

Illam, Post paullo, Sed pluris, Si exierit vir,
Gallis: hanc, Philodemus ait, sibi, quae neque magno
Stet pretio, nec cunctetur, cum est iussa venire.

hoc est, *Illam, quae tot moras et conditiones ferat, Gallis: hanc sibi, quae* etc. *Gallos* autem hic spadones et Cybeles sacerdotes accipio; qui tam lentas ambages facile et patienter ferre queant. Si Philodemi Epigramma ex angulo aliquo erueretur, ut ex Anthologia inedita productum est illud Callimachi: tum certius scire possemus, utrum *Γάλλους* vellet an *Γαλάτας*.

129. *Vepallida lecto Desiliat mulier*] *Quidam putaverunt,* aiunt veteres hic Scholiastae, vepallida *nunc unam partem orationis esse, ut* Vegrandi subere coctum, *quod ait Persius Flaccus, ut significet* valde pallida: *sed magis dividendum est, ut* vae *interiectio sit.* Atqui quod illis displicuit, recentioribus mirifice placuit; adeo ut nunc in omnibus fere editionibus *vepallida* circumferatur. At recte an secus, paullisper examinemus. *Vepallida,* inquiunt, est valde pallida. Mirum vero, aut neminem alium hoc usum esse vocabulo, si in frequente hominum sermone esset; aut, si adeo insolitum, non Flaccum id tamquam scopulum effugisse. Sed esto, ut novum verbum fingere voluerit *vepallida:* multo certe rectius erat, ut *parum,* imo *minime pallida,* imo *rubicunda* significaret, quam quod volunt interpretes. *Ve* enim in compositione non minuit solum et negat, sed contrarium etiam ponit. Ita *vecors* et *vesanus* non modo *parum cordis* aut *sani* habens, sed et *furiosus: vegrandis* non *parum grandis* modo, sed et *parvus.* Ovid. Fast. III, 445.

Nunc vocor ad nomen: vegrandia *farra colonae*
Quae male creverunt, vescaque *parva vocant.*
Vis ea si verbi est: cur non ego Veiovis *aedem*
Aedem non magni suspicer esse Iovis.

Ausonius Epist. XXII.

Hic saepe falsus messibus vegrandibus
Nomen perosus villici.

Varro de Re Rustica II, 2. Vegrandes *fiunt oves et imbecillae.* Adde illud Martialis XI, 73. quod hic describi non meretur. Ad haec exempla, ut iam vides, *vepallida* esset pallidae contraria, plane contra auctoris mentem. Sed *ve,* inquiunt, in compositione interdum *auget.* Esto; tamen interea ineptum faciunt Horatium, qui nulla necessitate

adactus et se et lectorem ambigua voce elusit. Atqui ne illud quidem extorquebunt, particulam *ve* significationem vocis, cui adiuncta est, usquam augere. Quippe in illo Persii loco, tam in editis quam scriptis, *praegrandi* exhibetur, non *vegrandi*. Sat. 1, 96.

Arma virum *nonne hoc spumosum et cortice pingui?*
Ut ramale vetus, praegrandi *subere coctum.*

Atque etiam si maxime hic *vegrandi* legeretur, non valde grandem, ut illi volunt, sed minimum suberem notaret. Nimirum si *praegrandi* scripsit Persius, iocose et per ironiam; si *vegrandi*, serio et vere respondit. Hoc enim vult, Virgilii stilum nihil inflatum et φλοιῶδες, nihil corticis suberisque habere: sed totum esse de duro et solido robore. At ad Festum nos amandant, qui, *Vegrande*, inquit, *significare alii aiunt male grande, alii parvum sive minutum.* Optimum sane advocatum, cui ipsi alio patrono opus est. Nam *male grande* et *parvum*, non contrarium neque adeo diversum, sed idem plane significare solent. At Nonius diserte ait: *Vegrande, valde grande. Lucilius libro XXVI.*

Non iccirco extollitur, nec vitae vegrandi datur.

Sed quoties fatuus ille turpissime se dat, et auctorum loca prave et sinistre interpretatur? Fortasse etiam et hic lapsus est; et *vegrandis vita* Lucilio erat vita humilis et misera; ut si talem versum anteponas:

Nec in adversis rebus sapiens concutitur, neque prosperis:
Non iccirco extollitur, nec vitae vegrandi datur.

Adde, quod idem Nonius ex meliore, ut videtur, exemplari versum hunc aliter citet, V. Efferre:

Non iccirco extollitur, vel irae, vel gaudii dator.

Adeo ut et levis alioquin, et incerta sit hac in re Nonii auctoritas. Sed quid A. Gellio facias? qui libro V, 12. et XVI, 5. *Particula* ve, ait, *et augendae rei et minuendae valet, sicut aliae particulae plurimae; propter quod accidit, ut quaedam vocabula, quibus particula ista praeponitur, ambigua sint et utroqueversum dicantur; veluti Vescum, Vehemens, et Vegrande.* Haec quidem dici fateor, sed nullo satis idoneo auctore. Quis enim ei concesserit, *Vehemens* et acre et remissum significare? *Vescum* quidem exile et gracile notat: hoc agnoscimus. At contrario sensu apud Lucretium poni volunt lib. I, 326. pro *edaci:*

Nec mare quae impendent, vesco *sale saxa peresa.*

Sed quidni et hic quoque communi acceptione sumatur, *vesco sale*, id est, tenui et minutissimis partibus constante, atque ideo penetrabili? Ut verbo dicam, *ve* significationem augere et intendere, non satis compertum est: et utcumque fuerit, in ambiguae vocis *vepallida* usu ridendus foret Horatius. Ergo hac lectione missa, videamus, siquid melius ferat altera illa,

vae *pallida lecto*
Desiliat mulier, miseram se conscia clamet.
ut Ovidius Amor. III, 6.
Huic ego: vae *demens narrabam fluminum amores?*
Catullus Epithal. Pelei:
meas audite querelas,
Quas ego vae *misera extremis proferre medullis*
Cogor inops.
et Virgil. Eclog. IX.
Mantua vae *miserae nimium vicina Cremonae.*

Sed et huic lectioni obstat, quod in his et similibus locis, *vae demens*, *vae misera* iunctim construuntur; in *vae pallida* id non potest, (ridiculum enim foret) sed *vae* solum hic et incomitatum incedit. Indagandum igitur aliud quid: et sane codices aliquot, etiam ex nostris, *vel pallida* habent. Unde N. Heinsius in libri sui margine, *Forte*, ait, *Resonetve, et pallida:* quod quo pertineat, non equidem intelligo. Ne multis morer; pro *ve* corrigendum opinor *ne*, ut clare exhibent Petrensis noster et Zulichemianus: quod cum superioribus sic coniungendum: *Nec vereor*, inquit, ne *vir rure recurrat,*
Ianua frangatur, latret canis, undique magno
Pulsa domus strepitu resonet: ne *pallida lecto*
Desiliat mulier, miseram se conscia clamet.

Ne illud in singulis orationis membris subauditur; et in illo venuste repetitur: ut supra V, 102.
ne *crure malo,* ne *sit pede turpi.*
et Serm. II, 8, 68.
ne *panis adustus,*
Ne *male conditum ius apponatur.*
et Epist. I, 5. v. 22.
ne *turpe toral,* ne *sordida mappa*
Corruget nares; ne *non et cantharus et lanx*
Ostendat tibi te; ne *fidos inter amicos*
Sit, qui dicta foras eliminet.

Atque hoc, opinor, contenti, facile illo *vepallida* in posterum carere possumus.

131. *Doti deprensa*] Lege cum sagacissimo Nic. Heinsio:
Cruribus haec metuat, doti haec *deprensa, egomet mi.*
hoc est, *cruribus haec* (ancilla) *metuat*, *doti haec* (matrona). Necessarium quidem id pronomen est: neque enim *deprensa* per se dominam significare poterit: cum et conscia, et adultera, et adulter ipse *deprensi* fuerint.

ECLOGA III.

7. *Usque ad mala citaret, Io Bacche*] *Io Bacche* videtur fuisse initium Cantici: sic enim olim solebant et cantica et poemata a primis vocabulis designare. Persius Sat. I.
Arma virum, *nonne hoc spumosum et cortice pingui?*
Ovid. Trist. II.

Sumserit Aeneadum genetrix *ubi prima; requiret,*
Aeneadum genetrix unde sit alma Venus.

ubi illud Aeneida, hoc Lucretii opus significat. Aristophanes Equitibus p. 219.

Ἀσαι δ' οὐκ ἦν ἐν ξυμποσίῳ, πλὴν, Δωροῖ συκοπέδιλε,
Καὶ, Τεκτόνες εὐπαλάμων ὕμνον· οὕτως ἤνθησεν ἐκεῖνος.

et Nubibus p. 108.

Εἶτ' αὖ προμαθεῖν ᾆσμ' ἐδίδασκεν, τὼ μηρὼ μὴ ξυνέχοντας,
Η, Παλλάδα περσέπολιν δεινὴν, ἢ, Τηλέπορόν τι βόαμα.

ubi recte notat Scholiastes illis Cratini, his Lamproclis et Cydidae cantica ex primis eorum verbis indicari. Ita et Hesiodi opus *Ἠοῖαι* inscribebatur, eo quod multi ibi versus ab *Ἢ οἵη* inciperent; quorum aliquot reliquiae etiam hodie servantur,

Ἢ οἵη διδύμους ἱεροὺς ναίουσα κολωνούς.
Ἢ οἵη Φθίη χαρίτων ἄπο κάλλος ἔχουσα.
Ἢ οἵη Τρίη πυκινόφρων Μηκιονίκη.

Ergo ad haec exempla *Io Bacche* notat canticum, quod ab his verbis est inchoatum; et eandem credo ob causam Poëma Archilocho adscriptum *Iobacchi* vocabatur: Hephaestio p. 55. *Οἷόν ἐστι τὸ ἐν τοῖς Ἀρχιλόχῳ ἀναφερομένοις ΙΟΒΑΚΧΟΙΣ,*

Δημητρὸς ἁγνῆς καὶ κόρης τὴν πανήγυριν σέβων.

Proclus Chrestomathia p. 342. *Εἰς θεοὺς ἀναφέρεσθαι ὕμνον — — Ἀδωνίδεια, Ἰόβακχον.* et 345. *Ἤδετο δὲ ὁ Ἰόβακχος ἐν ἑορταῖς καὶ θυσίαις Διονύσου μεβαπτισμένος πολλῷ φρυάγματι.* Ita et *Bacchebacchus* appellabatur Hymnus in Bacchum; quia frequenter ibi ingeminabatur, *Βάκχε, Βάκχε, Βάκχε.* Aristoph. Equitibus p. 212.

Ἡσθέντα καὶ παιωνίσαι καὶ Βακχέβακχον ᾆσαι.

Grammatici tamen narrant, Deum ipsum *Βακχέβακχον* et *Ἰόβακχον* vocatum esse. Ceterum apud Horatium *Io Bacche* syllabam ultimam producere potest, quia in caesuram incidit. Sunt tamen, qui metro metuentes *Io Bacchae* reponant; uti sane habet Editio prima Veneta, et Pulmanni codices quatuor, Bersmannique unus: quod confirmare volunt ex Euripidis Bacchis v. 83. et 152. *Ὦ ἴτε βάκχαι, ὦ ἴτε βάκχαι.* Magis tamen apposite versum ibidem 577. laudare potuissent:

Ἰὼ κλύετ', ἐμᾶς κλύετ' αὐδᾶς,
Ἰὼ βάκχαι, ἰὼ βάκχαι.

Sed utcumque hoc fuerit; illud iam videndum erit, quid sibi velit *citaret:*

si collibuisset, ab ovo
Usque ad mala citaret, *Io Bacche, modo summa*
Voce, modo hac, resonat quae chordis quattuor imo.

Citaret, aiunt Scholiastae, id est, *clamitaret* aut *recitaret.* Neque quidquam hic addunt novi interpretes. Atqui id

erat sedulo faciendum; si verbo, ut aiunt, aptissimo hic usum esse Nostrum persuasuros sese speraverint. Quippe cum, ut iam vidimus, *Io Bacche* sit canticum; apud quemnam quaeso auctorem *citare cantilenam* reperiemus? *Citare* est vocabulum Iuris, et significat *vocare quempiam, ut se coram in loco aliquo sistat.* Ita *citare senatum, reos, testes, iudices. Citare* autem *Io Bacche* ne Latinum quidem est. Neque enim *citaret:* neque vero ipsum *recitaret* ad Horatii propositum quidquam faceret. *Cantor* enim fuit Tigellius, et cantilenam hanc modo *summa* modo *ima voce* cecinit. Sed aliud opinor est *canere,* aliud *recitare.* Quid multa? iam diu est, cum ex coniectura vere divinabam, sic esse corrigendum:

si collibuisset, ab ovo
Usque ad mala iteraret, *Io Bacche.*

quod ideo interpolatum credidi, quia plerumque Librarii *ter* et *cer* et *ler* et similia soliti essent compendiose scribere, consonantem tantum ponentes cum apice superne adscripto. Ergo *usque ad mala itaret* tandem est lectum; apice illo prae vetustate evanido et oculos fugiente. Quod cum adversus metri leges peccaret, laudabilem operam se navasse credidit, qui primus ad versum fulciendum *citaret* reposuit. Postea, ubi veterrimi codicis Reginensis copia mihi contigit, *citaret* quidem ibi inveni, sed ita ut tres priores literae *cit* alia manu scriptae sint; et ex spatio constet quatuor literas erasas fuisse, quae vix aliae quam *iter* esse potuerunt. Atque id quidem multis ostendi, quorum nemo dubitavit, quin, ut ante visum eum codicem correxeram, a prima manu *iteraret* fuerit scriptum. Quippe hoc vocabulum adeo apte, concinne, et quasi ad amussim sententiae et verbis convenit: ut sine ullius codicis auctoritate merito foret recipiendum. *Ut ab ovo,* inquit, *ad mala iteraret, Io Bacche:* hoc est, *iterum iterumque cantaret:* neque enim per totam caenam protrahi potuit una cantilena, nisi saepe repetita. Noster Carm. II, 19.

lactis et uberes
Cantare *rivos, atque truncis*
Lapsa cavis iterare *mella.*

Phaedrus lib. V, fab. 8.

Magnoque risu canticum *repeti iubet:*
Iteratur *illud.*

Apuleius Metam. XI. *Sequebatur lectissimae iuventutis Chorus,* carmen *venustum* iterantes. Sulpicius Severus Epist. II. *Cum inter Benedictionis verba sollemnia familiare illud ori suo Crucis nomen* iteraret. Plautus Casina V, 2.

Operam date, dum mea facta itero: *est operae, auribus percipere:*
Ita ridicula auditu, iteratu *ea sunt, quae ego intus turbavi.*

Lucretius IV, 580.

ita colles, collibus ipsis
Verba repulsantes iterabant *dicta referre.*

Noster Epist. I, 18. v. 12.

Sic iterat *voces, et verba cadentia tollit.*

10. *Habebat saepe ducentos Saepe decem servos*] Vossianus codex, cuius variantes lectiones serius ad me pervenerunt, pro *Habebat* corrupte habet *Halebat;* unde tamen fortassis emendandum est,

alebat *saepe ducentos,*
Saepe decem servos.

Alere servos eleganter, ut Graeci ad verbum *Βόσκειν οἰκέτας*; Aristoph. Lysistrata. v. 1205.

Εἰ δέ τῳ μὴ σῖτος ὑμῶν ἐστι, ΒΟΣΚΕΙ δ' ΟΙΚΕΤΑΣ
Καὶ σμικρὰ πολλὰ παιδία.
Quod si quis vestrum pane caret, et servos alit
Multosque parvos liberos.

Terent. Andr. I, 1. v. 30.

Ut animum ad aliquod studium adiungant, aut equos
Alere, *aut canes ad venandum, aut ad philosophos.*

et Heaut. IV, 3. v. 3.

Illanccine mulierem alere *cum illa* familia.

Plaut. Menaech. I, 1. v. 22.

Nam illic homo homines *non* alit, *verum educat*
Recreatque.

20. *Imo alia, haud fortasse minora*] Et editiones priscae et exemplaria scripta ad unum omnia longe aliter habent,

Nulla ne habes vitia? imo alia, et *fortasse minora,*

Primus, opinor, Aldus Manutius sincerum vas incrustare voluit, et reposuit *Haud Minora;* quem deinceps plerique omnes nimium patienter secuti sunt. Quid enim? an credibile est, hoc fassum esse Horatium? sua vitia non minora esse illis, quae in Tigellio tam acerbe notaverat? Cur itaque *Clodius accusat moechos?* cur *ἄλλων ἰατρὸς, αὐτὸς ἕλκεσι βρύων?* Imo vero sibi *mediocria* tantum vitia esse alibi gloriatur, non Tigellianis similia. Serm. I, 4. 130.

ex hoc ego sanus ab illis
Perniciem quaecumque ferunt; mediocribus et quis
Ignoscas vitiis *teneor.*

et 6, 65.

Atqui si vitiis mediocribus, *ac mea* paucis
Mendosa est natura, alioqui recta; velut si
Egregie inspersos reprehendas corpore naevos?
Si neque avaritiam, neque sordes, aut mala lustra
Obiiciet vere quisquam mihi: purus et insons,
Ut me collaudem, si et vivo carus amicis.

Credat iam qui poterit, hunc Tigellio se aut postponere aut comparare. Immo enim modeste respondet, se alia

quidem vitia habere (neque enim Maenii exemplo suis se vitiis ignoscere, dum alios carpat) *et tamen fortasse* Tigellianis illis leviora. Summa urbanitas est in τῷ *fortasse:* quasi non pugnaturus foret, si quis vel aequalia esse diceret. Ceterum et Acron Scholiastes lectionem nostram clare agnoscit; cum sic locum enarrat: *Confiteor me habere vitia, sed leviora: nec sum similis Maenio, qui dicebat se ignoscere peccatis suis.* Ita recte *nec sum* Fabricius et Cruquius et codex manuscriptus Reg. Soc. exhibent; non ut alii perperam, *sed sum.*

25. *Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis*] *Praevideas*, quod legendum hic ex coniectura contendit elegantissimus Rutgersius, non improbante Nicolao Heinsio ad Ovidii Pont. I, 7. v. 43. clare et sine ulla litura praefert codex Regiae Societatis: cui favet Acron manuscriptus, in quo habetur *provideas.* Ergo in hac lectione quiescendum tandem videtur: ut *praevideas* idem sit ac *praetervideas*, *παραβλέπῃς*, *παρορῇς*, *neglegas*, *praetereas.* Quo pertinet locus ille poëtae veteris, iam ab aliis saepius adductus,

Τί τἀλλότριον, ὤνθρωπε βασκανώτατε,
Κακὸν ὀξυδορκεῖς, τὸ δ' ἴδιον παραβλέπεις;

Illud tamen fatendum est, si *pervideas* nihil amplius significaret quam simplex *videas;* ad stili Horatiani genium propius hoc accessurum esse, quam illud alterum. *Cum lippus inunctis oculis tua mala videas*, hoc est, *non videas*, non magis quam lippi solent: qui loquendi modus Nostro fere peculiaris est. Ita supra Serm. I, 2. v. 91.

tu corporis optima Lyncei
Contemplare oculis; Hypsaea caecior *illa*
Quae mala sunt, spectas:

hoc est, *non omnino spectas.* Carm. III, 7.

Frustra: nam scopulis surdior *Icari*
Voces audit *adhuc integer.*

quod perinde est, ac *non audit.* Quomodo enim audit, si scopulis surdior est? Unde duo Pulmanni codices et Bersmanni unus sic locum ibi interpolant,

Voces spernit *adhuc integer.*

Sed et illi frustra: quippe Euripidis locum fideliter imitatus est ex Medea v. 28.

ὡς δὲ ΠΕΤΡΟΣ, ἢ θαλάσσιος
Κλύδων, ΑΚΟΥΕΙ νουθετουμένη φίλων.

Recte igitur et plane Horatiana locutio foret, *Cum tua mala* videas *lippus;* quo vocabulo uterque Scholiastes in enarratione sua utitur. Sed certum interim et indubitatum est, compositum illud *pervideas* non posse hic consistere. Quippe *pervidere* ubique significat, *acute et perspicue et penitus rem videre:* et proinde inexcusabile prorsus et intolerabile hic esset cacozelon. Neque enim quicquam

proficit cum *Oxymoro* suo Dacierius: quasi vero magnam rem faceret, qui Oxymoron et Enallagen et cetera Grammaticorum emplastra quibuscumque ulceribus adhiberet. Equidem potius sic reponerem,

Cum tua tu *videas oculis mala lippus inunctis:*

et pronomen illud dicerem a voce praecedente absorptum esse: posteaque ad versum supplendum *pervideas*, *praevideas*, *provideas* pro vario librariorum ingenio conficta esse. Ceterum pro *mala* Cruquii aliquot codices *male;* et sic *in bonis exemplaribus legi* a Mureto didicit Hercules Ciofanus, ad Ovidii Metam. p. 80. Ergo totus locus ad hunc modum constituendus est:

Cum tua praevideas *oculis* male *lippus inunctis,*
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum?

ubi *tua vitia* subaudiendum est ex altero orationis membro *in amicorum vitiis.* Neque aliter olim legisse videtur Acron Scholiastes: *Ordo*, ait, *Cum tua oculis inunctis lippus videas, id est, cum tua vitia cernas quasi caecus.* Ita exemplar scriptum, et editio Veneta 1490: male autem Fabricius edidit, *Cum tua mala oculis — — pervideas.* Eleganter vero *male lippus*, i. e. admodum et valde lippus, ut alibi *male salsus*, *male parvus*, *male raucus. Mala* autem pro *male* passim a Librariis poni, docebit te praestantissimus N. Heinsius ad Ovid. Fast. II, 170.

29. *Minus aptus acutis Naribus horum hominum*] Quid hic sibi velint *minus aptus naribus acutis*, non adeo liquidum est. Scholiastae veteres sic explicant: *paullo iracundior est, ut non possit deridentium urbanitatem sustinere.* Neque ab hoc recedunt interpretes novi. Et profecto interpretationem hanc sententia postulare videtur; verba tamen ipsa aut invita eam recipiunt, aut plane recusant. Nam *acutae nares*, non sannae et derisionis, sed morbi et mortis iam instantis signum. Lucretius in descriptione pestis, VI, 1191.

item ad supremum denique tempus
Compressae nares, nasi primoris acumen
Tenue, *cavati oculi, cava tempora, frigida pellis.*

Cornelius Celsus II, 6. *Ad ultima vero iam ventum esse testantur* nares acutae, *collapsa tempora, oculi concavi.* Quae ex Hippocrate versa sunt, Prognost. c. 2. *ΡΙΣ ΟΞΕΙΑ*, ὀφθαλμοὶ κοῖλοι, κρόταφοι ξυμπεπτωκότες. Ergo fieri potest, ut librariorum hic error sit, qui *acutis* pro *aduncis* scripserint:

Iracundior est paullo? minus aptus aduncis
Naribus horum hominum:

ut ipse alibi, Serm. I, 6. v. 5.

Ut plerique solent, naso suspendis adunco
Ignotos.

et Persius, perpetuus nostri imitator Sat. I, 54.

rides, ait, et nimis uncis
Naribus *indulges.*

Cui suspicioni favet, quod codex Collegii Trinitatis in posteriore Flacci loco pro *adunco* habet *acuto.* Alioqui *acutae nares* ingeniosum et sagacem denotare possunt; ut contra *obesae naris* stolidum et nihil sentientem, Epod. XII. Verum hoc ad auctoris mentem nihil facere videtur. Possunt et iracundum significare; nam ut Aristoteles, in Physiognomonicis c. 6. *Οἱ τὴν ῥῖνα ἄκραν ὀξεῖαν ἔχοντες δυσόργητοι: Quibus nares acutae sunt, ad iram sunt proniores.* Quo sensu et illud Ausonii videtur accipiendum, Praefatione ad Griphum: *Neque me fallit fore aliquem, qui hunc iocum* acutis naribus *et caperata fronte condemnet.* Sed et iracundiae notio huic Flacci loco minus apta est: et erit fortasse qui *acutis naribus* tam apud Flaccum, quam apud Ausonium pro derisoribus et sannionibus poni existimet. Atque hoc quidem in medio relinquo. Ceterum non Virgilium hic describit et *χαρακτηρίζει*, ut et olim et hodie a multis creditum est, sed seipsum. Primo enim ipse se compellat,

Cum tua praevideas oculis male lippus *inunctis.*

Lippus enim fuit Horatius; vide nos ad Serm. I, 1. v. 120. Sequitur mox:

Evenit, inquirant vitia *ut* tua *rursus et illi.*

id est, tua, o Flacce, vitia: et te absentem his verbis carpant: *Iracundior est paullo.* Hoc unum ex Horatii vitiis, ut ipse de se Serm. II, 3. v. 323.

Non dico horrendam rabiem.

et Epist. I, 20. v. 25.

Irasci facilem, *tamen ut placabilis essem.*

Rusticius tonso. Hoc etiam ad Horatium pertinet: ut Epist. I, 1. 94. et 104.

Si curatus inaequali tonsore *capillos*
Occurri, — —
— — *et* prave sectum *stomacharis ob unguem.*

Toga defluit; et hoc quoque ibidem de se fatetur:

si forte subucula pexae
Trita subest tunicae, vel si toga dissidet impar.

Mox virtutes quasdam addit, ut cum vitiis compensentur: et hae quoque virtutes ad Horatium ipsum referendae sunt. *At est bonus,* ut Carm. I, 22.

Integer vitae *scelerisque purus.*

et Serm. II, 1. v. 85.

si quis
Opprobriis dignum laceraverit, integer ipse.

et saepe alibi. *At tibi amicus.* Serm. I, 6. v. 70.

purus et insons,
Ut me collaudem, si et vivo carus amicis.

vide et I, 4. v. 101. *At ingenium ingens.* Carm. II, 18.

At fides et ingenî
Benigna vena est.

Sed haec obiter, et praeter morem nostrum; qui emendationes scribimus, non commentarium. Quis enim esset modus? Doluit tamen locum hunc tam prave ab interpretibus acceptum esse, et in transitu eos tribus saltem verbis admonendos esse censuimus.

34. *Sub corpore*] Lambini aliquot codices et Pulmanni Torrentiique,

at ingenium ingens
Inculto latet hoc sub pectore.

atque ita quatuor ex nostris. Quod miror equidem Lambinum non improbasse, et Torrentium amplius etiam vulgato praetulisse. Nihil enim absurdius: et perinde esset ac *ingens ingenium sub inculto hoc ingenio*, ut Epist. I, 3. v. 21.

non tibi parvum
Ingenium, *non* incultum *est, nec turpiter hirtum.*

Pectus enim ipsum ingenium notat: ut Epist. I, 4. v. 6.

Non tu corpus eras sine pectore.

i. e. sine mente, sine ingenio. Ovid. Metam. XIII, 290.

Artis opus tantae rudis et sine pectore *miles*
Indueret?

Recte ergo cum melioribus membranis et priscis editionibus *sub inculto corpore:* ut ad *rusticiorem tonsuram, togam defluentem*, et *laxos calceos* referatur. Porro saepius haec duo vocabula a Librariis permutantur; ut apud Virgil. Aen. VII, 349.

Ille inter vestis et levia pectora *lapsus:*

Pieriani aliquot codices *corpora* habuerunt.

40. *Polypus Agnae*] Si *Agnae* hic legimus; non femineum, ut esse debet, sed virile cognomen erit: ut *Asina, Scrofa, Pica, Panthera, Ovicula, Capella, Vaccula*, etsi ipsa feminini sint generis, virorum tamen sunt cognomenta. Quare legendum cum duobus Torrentii codicibus,

Delectant, veluti Balbinum polypus Hagnae.

Hagna sive *Hagne* Graecorum est *ΑΓΝΗ, casta;* unde Libertinam fuisse recte colligas. Gruterus, 957, 8. DIS MANIBUS VETTIAE HAGNAE. 820. 4. ULPIAE HAGNE CONIUGI. 955, 5. TURRANIAE HAGNE. 574. 13. NUMITORIA HAGNE. Reinesius, XVI. 16. CLAUDIA HAGNE. XIV. 152. VIDIAE HAGNAE. Marmora Felsinea, p. 378. HAGNAE CONSERVAE MEAE.

47. *Illum Balbutit Scaurum*] Locus elegantissimus; in quo tamen interpretes, dum nimium ingeniosi esse volunt, nubes et inania nobis venditant:

strabonem
Appellat Paetum pater; et Pullum, male parvus
Si cui filius est, ut abortivus fuit olim

Sisyphus: hunc Varum, distortis cruribus; illum
Balbutit Scaurum, pravis fultum male talis.

Paetus, *Pullus*, *Varus*, *Scaurus* cognomina sunt, ut recte vidit disertissimus Rutgersius, a formae vitiis pueris imposita; ita tamen ut ὑποκορισμῷ quodam vitia illa extenuentur. Sic qui strabis et distortis oculis est, non *strabo* a parentibus, sed *Paetus* vocatur; quod in cognatis oculorum vitiis multo levissimum est, et Veneri ipsi assignatur. Apposite Ovidius Art. Amat. 659.

Nominibus mollire licet mala; fusca vocetur,
Nigrior Illyrica cui pice sanguis erit.
Si paeta est, Veneri similis; si flava, Minervae:
Sit gracilis, macie quae male viva sua est.

ubi versum tertium ex vetustis codicibus, qui *Si crasia est V. s. si parva, Minervae*, exhibent, sic refingit sagacissimus Nic. Heinsius:

Si qua straba *est, Veneri similis; si* rava, *Minervae.*

Optime ad sententiam: nihil quod versus paullo scabrior sit, quam ut Ovidianus esse videatur. Nos levi emendatione sic veram poëtae manum praestabimus:

Si straba, sit *Veneri similis; si rava, Minervae.*

hoc est, *si straba est*, *molliore nomine vocetur Paeta:* plane ut hic Horatius. Ceterum *Pullus* cognomen notat *parvulum*, et est nani et pumilionis ὑποκοριστικόν. L. *Iunius Pullus* in Fastis occurrit A. V. C. 504. quod observavit Rutgersius; cui adde Q. *Numitorium Pullum* apud Ciceronem De Invent. II, 34. quem alibi *Pullum Numitorem* vocat De Finibus, V, 22. Male itaque D. Heinsius *Putum* hic reponit. Porro idem Rutgersius magno apparatu coniecturam suam stabilire conatur, qua versum sequentem sic interpolat,

Sisyphus; hunc Varum, distortis cruribus: Hillum,
Balbutit; Scaurum, pravis fultum male talis.

ubi sic verba explicat, particula *si* ex prioribus repetita: *Pullum vocat pater*, *si filius est male parvus; Hillum vocat, si balbutit.* Et mirifice quidem hic sibi placuit vir celeberrimus: sed numquam vidi doctiorem operam infelicius collocatam. *Hillum*, ait, balborum more qui R literam per L efferunt, posuit pro *Hirrum.* Unde vero *Hirrus* est balbutientis pueri cognomen, ut Pullus nani, et Paetus strabonis? Imo ait, C. Lucium Hirrum hic tangit, qui balbus fuit, ut ex ioco Ciceronis coniicere licet, Epist. Fam. II, 10. *De te*, *quia quod sperabam; de Hillo (balbus enim sum) quod non putaram.* Lubrica sane et periculosa ratio, quae unam coniecturam super alia struit: neque enim ulli scripti codices *de Hillo* habent, sed *de nihilo.* Sed esto: cur idcirco ipsum Hirrum balbum fuisse credemus? Tota, inquit, ioci elegantia iacet, nisi hoc statuamus. Mihi alia longe sententia est. Ut enim, qui R li-

teram pronunciare non poterant, Balbi et Blaesi cognominabantur; ita (ut mihi videtur) ab *hirriendo* Hirri vocabantur, qui R nimis crebro et nimis duriter efferebant: quales olim fuerunt Eretrienses et Lacedaemonii, qui σκληροτὴρ, et τὼρ βασιλέαρ, τὼρ ῥήτοραρ, et similia pronunciabant, pro sigma identidem rho ponentes. *Hirrus* itaque et *Balbus* contraria linguae vitia notant: unde Cicero, utpote Hirro competitor et inimicus, Balbum se esse iocose dicit, atque adeo pro *Hirro Hillum* pronunciat. Sed utcumque hoc fuerit; illud quaeso quam incredibile est Hirrum illum, iam ut verisimile est mortuum, ab Horatio hic sugillari. Scripsit enim Epistolam eam Cicero A. V. C. 702. Horatio tum puero quindecenni. Quid autem? nulline tum balbi in vivis erant Romae, quos honestius nominare poterat, si homo lippus balbum deridere gestiret? Quid quod non Horatii haec verba sunt, sed parentum: quos mollioribus ait nominibus filiorum vitia solari et excusare solitos. Atqui, si filium balbutientem facetus pater Hillum cognominet, non tam Hirrum, quam Filium ipsum deridendum propinet. Valeat itaque coniectura, sententiae auctoris prorsus contraria: neque vero, si cetera omnia recte procederent, constructio ipsa stare posset. *Hillum, balbutit:* i. e. *si balbutit.* Nego vero *si* illud subintelligi hic posse: repeti enim oportuit; nisi ipsum quoque Flaccum data opera balbutire et incondite loqui existimemus. Atque haec quidem contra Rutgersium paullo accuratius, propter summam viri famam et auctoritatem. Alioqui nodum in scirpo quaerat, qui tam clara et perspicua sollicitare velit,

hunc varum, distortis cruribus: illum
Balbutit Scaurum, pravis fultum male talis.

illum enim ad *hunc* ex opposito refertur, et erudite Scholiastae, *Suaviter,* aiunt, *dixit* Balbutit Scaurum: *sic enim blandientes infantibus infingere* (lege, *infringere*) *linguam solent, ut quasi eos imitentur.* Quid amplius desideres? Celeberrimus tamen Dacierius, ut balborum vitium urbanius et salsius exprimatur, sic emendandum esse pronunciat,

Balbutit Scaulum.

ubi miror, cur non itidem *valum* pro *Varum* reposuerit; quippe verbum *balbutit* utrique commune est. Sed frustratur se et lectorem vir cetera ingeniosus. Neque enim, si Aristophanes sic Alcibiadem introducit blaese loquentem, in Vespis p. 312.

Ολᾷς, Θέωλος τὴν κεφαλὴν κόλακος ἔχει,

ut in voce κόλακος pro κόρακος iocum captaret: idcirco et Horatius hoc blaese efferre debuit, ubi nulla similis ioci materia est: quid enim significat *Scaulus?* In Aristophane quidem urbanum erat: in nostro putidum foret et insulsum. Neque vero *balbus*, et *balbutire* unum idemque sunt ac Graeca illa τραυλὸς et τραυλίζειν; id quod satis indicat

Lucretii locus, IV, 1157. ubi amatores ridet, quod Venerum suarum vitia mollioribus nominibus occulere student,

Balba, *loqui non quit τραυλίζει: muta, pudens est.*
At flagrans, odiosa, loquacula, Λαμπάδιον fit.

Balbus itaque gravius vitium Latine notat, quam Graece *τραυλός*. Tamen ut interdum eadem esse fateamur: nihil in recepta lectione movendum erit. Iterum Lucretius, et suavissime quidem, de primo hominum saeculo, V, v. 1021.

Et pueros commendarunt, muliebreque saeculum;
Vocibus et gestu cum balbe *significarent,*
Imbecillorum esse aequum misererier omnium.

An et hic blaese reponet Dacierius,

Imbecillolum esse aequum miseleliel omnium?

Quid, cum Cicero de Divinatione I, 3. *Reliqui*, ait, *omnes praeter Epicurum*, balbutientem *de natura Deorum*, *divinationem probaverunt:* an et hic quoque leget, *De natula Deolum?* Non equidem memini hoc inter iocos Ciceronis a veteribus relatum esse.

57. *Multum demissus homo illi*] Hic locus quasi scopulus est, Interpretum omnium naufragiis infamis. Videamus, si nos salvi eum praetervehi possumus.

At nos virtutes ipsas invertimus, atque
Sincerum cupimus vas incrustare, probus quis
Nobiscum vivit; multum demissus homo: illi
Tardo cognomen pingui damus.

hoc est, ex communi interpretum sententia, Si *probus* quis est, nos per contumeliam *demissum* vocamus; si *tardus* est, *pinguem.* In eo tantum a veteribus Novi discedunt, quod illi inversis verbis enarrant, Si *pinguis* est, *tardum* vocamus: hi contra, si *tardus* est, *pinguem:* quia dubium est scilicet, utrum utro verbum sit contumeliosius. Mirum vero est, nec hos neque illos diligentius attendisse animos ad verba auctoris. *Virtutes*, inquit, *ipsas invertimus: Cautum* hominem et prudentem, fictum et astutum vocamus; *simplicem*, communi sensu carere dicimus: *probum*, alio nomine traducimus. Vides, opinor, *virtutes* hic poni, *prudentiam*, *simplicitatem*, *probitatem;* quas sub cognatorum vitiorum nominibus deprimi et infuscari solitas auctor indignatur. Iam autem, cum exponunt interpretes, *si tardus est, pinguem vocamus*, vel vicissim, *si pinguis est, tardum:* scire velim, utrum ex his nomen pro *virtute* hic haberi censeant? *tarditatemne* ingenii, an *pinguitudinem?* Quid iam haesitant, et mussant? Dispudet sane tot viros doctrina et ingenio excellentes iam neglegenter hic versatos esse; neque enim ipsos *tardorum pinguiumve* nomen hic sibi quaesivisse fas nobis est dicere. Sine dubio et *tardi* et *pinguis* cognomina contumeliae loco hic posita sunt: ut Terentius Eunucho V, 8.

Fatuus est, insulsus, tardus, *stertit noctesque et dies.*

ubi Donatus, *Intellectu tardos vocamus, qui stulti sunt. Pingue* autem *ingenium* pro *stupido* Noster et Ovidius dixerunt. Quaerendae itaque iam sunt, ex mente auctoris, virtutes illae, quas aegre ille fert sub horum vitiorum larva traduci et derideri. Neque vero diu indagandae sunt: sic enim in promptu est vera huius loci lectio:

probus quis
Nobiscum vivit, multum demissus homo ille;
Tardo ac *cognomen pingui damus.*

hoc est, si *probus* quis et *demissus* nobiscum vivit, *tardum* ac *pinguem* nominamus. *Ille* autem extat in Blandinio Cruquii omnium vetustissimo: *Ac* ex coniectura addidimus, quod facile per Librarios elidi potuit, cum propter orationis hyperbaton, tum ob consonantem C proxime sequentem. Iam vero, quod ad sententiam attinet, *probus et demissus* propinquas et cognatas virtutes notant, ideoque hic coniunguntur, ut apud Ciceronem de Oratore II, c. 43. *Facilitatis, liberalitatis, mansuetudinis, pietatis, grati animi, non appetentis, non avidi, signa proferri perutile est: eaque omnia, quae* proborum, demissorum, *non acrium, non pertinacium, non litigiosorum, non acerborum sunt, valde benevolentiam conciliant.* Iterum Cicero pro Murena c. 40. *Sit apud vos modestiae locus, sit* demissis hominibus *perfugium, sit auxilium pudori.* Ex his facile intelligis, *Probum, demissum, mansuetum, modestum, pudentem,* virtutes inter se affines significare; ut apud Graecos, ἐπιεικῆ, πρᾶον, μέτριον, χρηστὸν. Quid itaque hic faciunt, qui omnia in peius interpretantur? nempe eiusmodi hominem, quia *non acer est,* non vehemens et fervidus, pro *tardo et pingui* traducunt: idque *ex more,* ut ait Noster alibi, *cognata vocabula rebus imponentes.* Exigua enim sunt virtutum vitiorumque confinia; et omnino paullum interest inter *non acrem* et *tardum;* facile itaque probitatem qui calumniari vult, *tarditatem* appellat; ut vicissim cum laudare studet, *probitatis* nomen et patrocinium *tarditati* praetexit. Plutarchus vita Artaxerxis p. 1852. *Ην δέ τις καὶ* ΜΕΛΛΗΣΙΣ *ἐν τῇ φύσει τοῦ βασιλέως* ΕΠΙΕΙΚΕΙΑ *φαινομένη τοῖς πολλοῖς. Erat autem et* Tarditas *quaedam in regis indole, quae a multis* Probitas *putabatur.* Quintilianus Instit. VI, 5. *Nam est res animi iacentis, et mollis supra modum frontis; fallitque plerumque, quod* Probitas *vocatur, quae est* Imbecillitas. Recte itaque explicavimus auctoris sententiam: Probus enim et demissus, tamquam tardus et pinguis, facile vituperatur; ut *homo minime malus,* qui idem est ac probus, pro *hebete* ponitur. Et miror equidem Lambinum, qui in priore editione verum ex parte viderat, postea in curis secundis seque et illud deseruisse. Ceterum illud in constructione ambiguum est; utrumne *vivit multum,* an

multum demissus, inter se coniungenda sint. Ita Cicero, *Vivam tecum multum*, *Multum uti aliquo*, *Multum esse cum aliquo:* contra idem, *Vir multum bonus*, et Noster, *Multum facilis*, *multum celer atque fidelis*. Et posterius quidem placet; ut distinguendum sit,

Nobiscum vivit, multum demissus homo ille.

nobiscum vivit, id est, amicus, sodalis est nobis. Terentius: *Imo sic homo est perpaucorum hominum: imo nullorum arbitror, si* tecum vivit. Martialis: *Nec* tecum *possum* vivere, *nec sine te*. Porro eleganter, *demissus homo* ille: Plinius Paneg. c. 30. Nilus *cunctanter alveo sese et languide extulerat*, *ingentibus quoque tunc quidem* ille *fluminibus conferendus*. Denique synchysis ista sive hyperbaton Horatio familiare est: ut Serm. I, 6. v. 65.

Atqui si vitiis mediocribus ac mea paucis
Mendosa est natura.

et 8, v. 34.

Serpentes atque videres
Infernas errare canes.

60. *Cum genus hoc inter vitae versetur*] Ita quidem editiones, et nostri codices. Sed veterrimus Cruquii Blandinius, *versemur*, Quod me quidem iudice, verius altero et elegantius est. Sententia enim haec universum saeculi mores temporumque conditionem tangit. Neque enim vult *cautum* hunc in peiore vitae genere, quam alios versari; neque huic magis, quam aliis, insidias calumniasque vitandas: sed eiusmodi cautelam et prudentiam in omni vitae genere maxime probandam esse. Adde huc, quod proclive fuit librariis pro *versemur*, ob constructionis facilitatem, substituere *versetur:* contra, non item.

63. *Simplicior quis at est*] Primus Lambinus *at* reposuit, codices suos, ut ait, secutus. Ego vero et in priscis editionibus et scriptis, quos viderim, omnibus repperi,

Simplicior quis et *est.*

Atque idem de suis testantur Cruquius, Pulmannus, et Torrentius. In solo Reginensi *at* habetur pro varia lectione, a manu recenti. Sed nihil caussae est, ut membranas veteres hic deseramus. Nam ideo, ut videtur, mutarunt; quia haec omnia per interrogationem efferri voluerunt. Quod non modo non necesse est, sed etiam sententiam aliquanto deteriorem facit.

65. *Ut forte legentem Aut tacitum impellat*] Haec quidem omnium membranarum lectio est; atque ita editi vetusti. Nullo tamen modo consistere hanc posse, indicavit Lambinus. Quippe *impellere*, cum ad corpus refertur, est ictu quodam urgere, trudere, percellere: cum ad animum, suadere, movere, incitare: quorum utrumvis a loci huius sensu alienum credidit. Quare idem reposuit *appellet*, ingeniose quidem et docte: in quo ab uno codice

scripto se adiutum narrat, utpote qui habuerit *appellat.* De codice autem (non enim nominat) fides penes auctorem esto: ceterum valde favet huic correctioni Acron Scholiastes, cuius verba sunt; *Si quis libere et sine observatione temporis* appellaverit *amicum suum* — — *siquis est simplex, ut legentem, aut cogitantem molestus* interpellet; *statim eum carere communi sensu dicimus.* Recte ergo et apposite ad sententiam Lambinus. Vide tamen, siquid et nos afferamus, quod aut melius aut certe non deterius esse videatur. Lego itaque,

ut forte legentem
Aut tacitum impediat, *quovis sermone molestus.*

Enimvero hoc commodi habet nostra coniectura, quod a recepta lectione minimum abscedit: neque vero precario admitti postulat, sed suo iure et magnis auctoribus se tuetur. Charisius lib. V, p. 261. ubi *idiomata accusativi casus* recenset, *impedio legentem*, exempli loco profert. Id autem ex hoc Flacci loco desumtum esse videatur,

ut forte legentem
Aut tacitum impediat, *quovis sermone molestus:*

ut quod ibidem adducit, *commeio lectum*, ex hac ipsa Ecloga petitum est v. 90.

Comminxit lectum *potus*, *mensave catinum* etc.

Adde huic Diomedem p. 297. qui similiter *incusativi idiomata* memorans, *impedio lectorem*, habet. *Impedit* vero *legentem* aut *meditantem*, qui quovis sermone molestus interpellat et obturbat. Porro quam proclive fuerit Librariis *Impellat* pro *Impediat* substituere; vel inde discas, quod alias vice versa *Impedit* supposuere pro *Impellit*, apud Senecam De constantia Sapientis, c. 9. *Adiice nunc, quod iniuriam nemo immota mente accipit, sed ad sensum eius perturbatur: caret autem perturbatione vir erectus, moderator sui, altae quietis et placidae. Nam si illum tangit iniuria; et movet, et impedit.* Ubi liquido legendum est, *Et movet, et* impellit. Ceterum penes lectorem sit iudicium, cuinam ex his lectionibus priores partes deferat. Illud tantum moneo; si cui ab exemplaribus scriptis discedere hic religio est, is, si me audiet, *τὸ impellat* sic explicabit; ut *simplicior* ille, qui hic describitur, legentem siquem aut meditantem offenderit, manu vel cubito prius feriat et *impellat*, et deinde sic excitatum verbis appellet: qui hodie rusticiorum et agrestiorum hominum mos est. Porro quid sibi hic velit *sensus communis*, non satis viderunt Interpretes: varie enim apud varios accipitur. Vide Ciceronem pro Planco c. 13. et 14. de Oratore I, 3. Iuvenalem III, 73. Senecam Epist. 5. et 105; Phaedrum Fab. VIII: Lucretium, I, 422. Quintilianum Instit. I, 2: Arnobium IV, p. 160. et 166. Editionis Heraldi: Gellium XII, 12. ubi *ἀκοινονόητοι communi sensu carentes* verti debet.

Nisi potius in loco Gellii legendum sit cum Henrico Stephano *ἀνοικονόμητοι, oeconomiae imperiti.* Adi et Marcum Antoninum I, 16; et ibi doctissimum Gatakerum, ubi *κοινονοημοσύνην* enarrat. Certe haec omnia loca, in quibus *sensus communis* occurrit, non sunt uno et communi sensu explicanda. Iste Homo ab Horatio hic denotatur; qui cetera bono sensu praeditus, tempus, locum, personas observare et distingere nescit. Seneca de Beneficiis I, 12. *Sit in beneficio* sensus communis: *tempus, locum, personas observet: quia momentis quaedam grata et ingrata sunt.* Cicero de Oratore II, 16. *Quae versantur in consuetudine vitae, in ratione reipublicae, in hac societate civili*, in sensu hominum communi, *in natura, in moribus, comprehendenda esse oratori puto.* Communi igitur sensu ideo hic carere dicitur, quia legentem aut tacitum, alieno cum maxime tempore, sermone suo obturbat. Quales et illi, quos Sermone proximo v. 76. sugillat:

inanes
Hoc iuvat, haud illud quaerentes, num sine sensu,
Tempore *num faciant* alieno.

hoc est, *sine sensu communi*, quia *tempore alieno.*

74. *Ignoscat verrucis illius*] Ita editiones credo omnes post Aldum exhibuerunt. At vetustiores Venetae duae cum Loscheriana, *ignoscet;* quod Pulmannus in suis omnibus, Bersmannus in duobus repperit. Ceteri tacent. At quam bona fide, ex meis quoque discere potes; quorum melior maiorque pars *ignoscet* clare praeferunt. Atque id altero lenius et urbanius. Civile enim magis est, Futuris quam Imperativis praecipere, idque Horatio sollemne; ut Epist. I, 18. v. 37.

Arcanum neque tu scrutaberis *ullius umquam:*
Commissumque teges, *et vino tortus et ira:*
Nec tua laudabis *studia, aut aliena* reprendes.

Sic alibi passim. Ut Arte Poët. 385.

Tu nihil invita dices faciesve *Minerva.*

82. *Labeone insanior inter Sanos dicatur*] Porphyrio ad locum: *M. Antistius Labeo, praetorius, iuris etiam peritus, memor libertatis, in qua natus erat, multa contumaciter adversus Caesarem dixisse et fecisse dicitur: propter quod nunc Horatius adulans Augusto insanum eum dixit.* Quibus gemina habet Acron; et eandem cantilenam iterant interpretes novi. Ego vero, si usquam alias, iudicium hic in iis desidero. Videamus enim verba ipsa:

Siquis eum servum, patinam qui tollere iussus
Semesos pisces tepidumque ligurrierit ius,
In cruce suffigat, Labeone insanior inter
Sanos dicatur:

hoc est, ab omnibus *sanis* Labeone *insanior* habeatur. Perperam enim Dacierius accipit, sic verba construens; *Cum insanior sit Labeone, illene inter sanos dicatur, sive*

numeretur? Quo quidem nihil infelicius dici potuit. Ergo hoc pro comperto habendum est, *Labeonem* illum, quicumque fuerit, iam tum priusquam haec scriberet Horatius, a sanis hominibus pro insano fuisse habitum. Videant igitur, qui Antistium Labeonem inter veteres Iurisconsultos facile principem a Flacco hic traduci existimant. Quid enim? illene ut virum Senatorem, dignitate, opibus, sapientiae gloria, et gratia apud cives florentissimum, multis denique rebus sese meliorem, tam vecordi contumelia laceraret? Esto enim, ut in gratiam Augusti laedere eum gestiret: quo tamen ore, non sibi solum, sed *omnibus sanis* insanum eum videri, dicere potuit? Hoc certe convitio, sibi ipse cognomen insani et furiosi merito invenisset. Audiamus enim Tacitum Annal. III, 75. *Consulatum Capitoni Ateio acceleraverat Augustus, ut* Labeonem Antistium *iisdem artibus* (eloquentiae et iurisprudentiae) *praecellentem dignatione eius magistratus anteiret. Namque illa aetas duo pacis decora simul tulit. Sed* Labeo *incorrupta libertate, et ob id fama celebratior: Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur,* Illi, *quod praeturam intra stetit, commendatio ex iniuria: huic, quod consulatu adeptus est, odium ex invidia oriebatur.* Idem est, qui toties quasi iuris quoddam oraculum, in Digestis laudatur. Pomponius I, 2, 47. *Post hunc maximae auctoritatis fuerunt Ateius Capito, et* Antistius Labeo, *qui omnes hos audivit: institutus est autem a Trebatio. Ex his Ateius Consul fuit:* Labeo *noluit, cum offerretur ei ab Augusto consulatus, quo suffectus fieret, honorem suscipere. Sed plurimum studiis operam dedit — — itaque reliquit quadringenta volumina; ex quibus plurima inter manus versantur — —* Labeo *ingenii qualitate, et fiducia doctrinae, qui et ceteris operis sapientiae operam dederat, plurima innovare instituit.* Iustinianus Instit. II, 25. de Codicillorum usu et origine disserens, *Post quae tempora,* inquit, *cum et* Labeo *codicillos fecisset; iam nemini dubium erat, quin codicilli iure optimo admitterentur.* Quid iam videtur? An qui *pacis togaeque decus* et suo aevo et apud posteros est habitus, idem tum mente captus vulgo habebatur? Sed gratificatur, aiunt, Flaccus Augusto, cui Labeo propter nimiam libertatem offensus erat. Qui malum *gratificatur?* An credibile est, tam foeda et absurda adulatione aut Augustum capi potuisse, aut Flaccum captare ausum esse? Qui autem *offensus?* Nempe (ut eius aemulus Ateius Capito apud Gellium XIII, 12.) *agitabat hominem libertas quaedam nimia et vecors;* tamquam, *Divo Augusto iam principe et rempublicam obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod iussum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset.* Ita obiter corrigendum; illud ex codice Regio Lutetiae omnium optimo; hoc ex coniectura: vulgo edunt *usque eo*

ut, et *iustum*. Et *Libertatis* quidem eius exemplum afferunt Suetonius Augusto c. 54. et Dion. I, LIIII. Quam tamen negant uterque fraudi aut detrimento ei fuisse apud Augustum; apud cives autem maximo honori fuisse, iam ex Tacito audivimus. Nam et Praetura et proconsulatu provinciae Narbonensis functus est; et ab ipso Augusto inter Triginta nominatus est, quorum arbitratu Senatus legeretur. Enimvero qui tali viro cognomen *Insano* posuerint, ii ipsi multo magis furere et desipere videantur. Quamobrem, si receptam sequimur lectionem, alius opinor intelligendus erit Labeo, cuius hodie licet ignoti famosa tum fuerit insania. Frequens enim Labeonum cognomen, et in nullis non familiis locum habuit. Fabius Labeo, Atinius Labeo, Asconius Labeo, Segutius Labeo, Cethegus Labeo, Pomponius Labeo, aliique praeter Antistium, apud auctores occurrunt. Aut si coniecturae locus hic concedatur, equidem levissima mutatione pro *Labeone* *Labienum* reposuerim: ut vera forte lectio fuerit,

In cruce suffigat; Labieno *insanior inter*
Sanos dicatur.

Quis autem et qualis Labienus iste fuerit, quoque iure insani nomen hic ferre possit, ex Seneca cognosces, Praefat. ad lib. V. Controversiarum: *De* Labieno *interrogatis? — magnus orator, qui per multa impedimenta eluctatus, ad famam ingenii confitentibus magis hominibus pervenerat, quam volentibus. Summa egestas erat, summa infamia, summum odium. — Libertas tanta, ut libertatis nomen excederet; et, quia passim homines ordinesque laniaret*, Rabienus *vocaretur. Animus per vitia ingens, et ad similitudinem ingenii sui violentus; et qui Pompeianos spiritus nondum in tanta pace posuisset. In hunc primum excogitata est nova poena. Effectum est enim per inimicos, ut omnes eius libri incenderentur. Res nova et insueta, supplicia de studiis sumi. — — Non tulit hanc Labienus contumeliam, nec superstes esse ingenio suo voluit; sed in monumenta se maiorum suorum ferri iussit, atque ita includi. Veritus scilicet, ne ignis, qui nomini suo subiectus erat, corpori negaretur; non finivit tantum se ipse, sed etiam sepelivit. Memini aliquando cum recitaret historiam, magnam partem convolvisse, et dixisse: Haec quae transeo, post mortem meam legentur. Quanta in illis libertas fuit, quam etiam Labienus extimuit? Cassii Severi, hominis Labieno iunctissimi, belle dicta res ferebatur. Illo tempore, quo libri Labieni ex SC urebantur: Nunc me, inquit, vivum uri oportet, qui illos edidici.* Haec de Labieno Seneca: ex quibus illud, opinor, constat, nullum potius hominem, quam hunc, Insaniae cognomine hic taxari a Flacco nostro debuisse. Tempus enim convenit: cum Labienus sub Augusto vixerit et decesserit. Idem vulgo *Rabienus* ab insania et rabie vocitatus; idem in *summo odio*

tum apud Cives, tum apud Principem: idem *Cassio Severo iunctissimus*, quem Horatius virulentissimis Iambis laceravit, Epod. VI. Huc accedit, quod exemplum hic a Nostro ponitur, non cuiusvis mente capti et delirantis, verum hominis prae iracundia et rabie insanientis:

Si quis cum servum — — In cruce suffigat:

quo nullum aptius pertinet, quam hoc Labieni, qui eo ipso furoris genere Rabieni nomen est consecutus. Qualis et ille *Domitius* erat, *cui*, ut narrat Gellius XVIII, 7. *cognomentum* insano *factum est, quoniam erat natura intractabilior et morosior.* Haec quidem omnia me facile inducunt, ut de hoc, et non alio, locutum esse Flaccum existimem: saltem absit, ut Antistius ille Labeo *flos delibatus populi, suadaeque medulla*, ab homine quoquam, qui ipse sanus sit, pro insano habeatur.

86. *Fugis, ut Drusonem debitor aeris*] Ita post Aldum plerique ediderunt; cum prima Veneta *Rufonem*, altera *Rissonem*, Loscheriana *Ruffonem* exhibeat. Lege vero *Rusonem*, quod membranae fere omnes tam nostrae, quam aliorum, agnoscunt. Atque ita Acron et MStus, et Venetiis olim editus. *Ruso* satis frequens apud Romanos cognomen. Gruterus 64, 9. P. CALVISIO RUSONE COS. 302, 1. M. OCCIUS RUSO. 464, 9. RUSP. ASTROPHILI RUSON. Martialis V, 28.

Pietate fratres Curtios licet vincas,
Probitate Macros, comitate Rusonos.

Cn. Octavius Ruso, apud Sallustium in Iugurth. c. 104. *Abudius Ruso*, Tacitus Annal. VI, 30. *Cremutius Ruso*, Plin. Epist. VI, 23. vide et IX, 19. In tribus quidem nostris Magdalenensi, Petrensi, et Batteliano *Drusonem* clare habetur: sed nusquam alibi illud verbum legisse meminimus. Ceterum in huius loci interpunctione non leviter ab interpretibus peccatum est:

paullum deliquit amicus,
Quod nisi concedas, habeare insuavis; acerbus
Odisti, et fugis, ut Rusonem debitor aeris.

Sic, inquam, distinguendum: *Habeare insuavis, nisi concesseris: at tu acerbus odisti.* At vulgo ἀσυνδέτως coniungunt, *habeare insuavis, acerbus:* quod quanto vilius deteriusque sit nostro, nihil opus est dicere. Non concedere et condonare, *insuavis* est; at odisse et fugere, *acerbi.* Porro et illud vide, annon et vetere scribendi ratione error irrepserit, *quod* pro *quoi:*

paullum deliquit amicus,
Quoi *nisi concedas, habeare insuavis.*

id est, *cui delicto:* ut Ecloga proxima v. 140.

hoc est mediocribus illis
Ex vitiis unum, cui *si* concedere *noles.*

et v. 130.

· *mediocribus, et* quis
Ignoscas, *vitiis teneor.*

91. *Catillum Evandri manibus tritum*] Dissident inter se veteres novique interpretes, de huius loci explicatione. Hi fere in ea sunt sententia, ut Evander Rex intelligatur, et ideo catillus tum ob vetustatem, tum ob tantum olim possessorem iam pretiosior sit. Favet his imprimis Martialis Epigramma, VIII, 6.

Archetypis vetuli nihil est odiosius Eucti:

ubi Euctus ille gloriatur sua pocula olim fuisse Laomedontis, Lapitharum, Nestoris, Achillis, Didus:

Hi duo longaevo censentur Nestore fundi:
Pollice *de Pylio* trita *columba nitet.*

Verum obstat magis, quod Evander ille antiqua erat paupertate, neque nobilium artificum pocula in supellectile habere potuit. Tum autem *catillus* hic, quia *deiectus* frangebatur, sine dubio fictilis erat: at incredibile est, ut vas fictile ab Evandri usque aetate ad Horatii tempora servari posset integrum et sincerum. Adde, quod figlina opera non *trita* fiunt usu et in manibus habendo; sed metalla tantum. Audiendi ergo iam Veteres Scholiastae, qui Evandrum hunc, non Regem, sed plastem et caelatorem accipiunt: *Qui de personis*, inquiunt, *Horatianis scripserunt, aiunt Evandrum hunc caelatorem et plasten statuarum; quem Marcum Antoninum ab Athenis Alexandriam transtulisse; inde inter captivos Romam perductum, multa opera mirabilia fecisse.* Enimvero haec non sunt temere repudianda: quippe prolata a fidis auctoribus, qui ab aetate Flacci proxime vixerunt. Idem ille videtur, cuius meminit Plinius Hist. XXXVI, 5. *Timothei manu Diana Romae est in Palatio, Apollinis delubro: cui signo caput reposuit Aulanius Evander.* Et sententia quidem aptissima est; ut *catillus* hic ob artificis celebre nomen in maiore pretio haberetur. Sed interea quid faciemus illo *tritum?* Membranae quidem nostrae sic inter lineas fere enarrant, *Tritum, factum vel fabricatum?* ut annotator Cruquianus, *perfectum, caelatum.* Virgil. Georg. II, 444.

Hinc radios trivere *rotis, hinc tympana plaustris.*

Ubi Servius: *Trivere: tornavere, composuere de torno.* Glossarium Philoxeni: *Tritor*, τορευτής. Plinius Hist. XXVI, 36. *Vitrum aliud flatu figuratur, aliud* torno teritur. Vide Salmasium fusius haec prosequentem ad Solinum et Lampridium. Ergo recte satis procedet illud *Evandri manibus tritum*, hoc est, tornatum, caelatum, fabricatum. Tamen codex Collegii Trinitatis *sculptum* clare praefert, non *tritum:* sed ille et aetatis et notae sequioris est. Et satis apparet, ex glossa quadam hoc irrepsisse, quae *tritum* enarraverat *sculptum.* At codex Regius egregie,

mensave catillum

Evandri manibus tortum *deiecit:*
cui voci pro explicatione superne adscribitur, *tornatum. Tortum* etiam a manu secunda exhibet codex alter Magdalenensis. Et *tortum* quidem interpretamur, *rota figuli fabrefactum.* Statius Silv. V, 9.

Ollares, rogo, non licebat uvas,
Cumano patinas *in orbe* tortas.
Aut unam dare synthesin (quid horres?)
Alborum calicum, atque caccaborum?

hoc est, *patinas Cumana rota fictas:* ut Tibullus II, 3.

At tibi laeta trahant Samiae convivia testae,
Fictaque Cumana lubrica terra rota.

Martialis in Xeniis, XIII, 25. *vas coctanorum,*

Haec tibi quae torta *venerunt condita* meta,
Si maiora forent coctana, ficus erant:

hoc est, *vase figlino ad metae formam torto et ficto.*

116. *Alieni fregerit horti*] Acutissimus Heinsius ex coniectura, *Forte,* inquit, *legendum,*

Qui teneros flores alieni infregerit *horti.*

Recte, opinor: quod et ipse ante visum eius codicem de meo excogitaram. Syllaba *in* absorpta est ab ultima vocis praecedentis. Ovidius Metam. X, 19.

Ut si quis violas, *riguove* papaver *in horto,*
Liliaque infringat, *fulvis haerentia virgis.*

Cicero pro Cornelio Balbo c. 6. *Est enim huius saeculi labes quaedam et macula, virtuti invidere, velle ipsum* florem *dignitatis* infringere. At *frangere flores* non memini legisse: adde, quod versus ex hac correctione dulcior et numerosior incedit.

117. *Divum sacra legerit*] Ita dederunt post Aldum Manutium interpretes omnes,

Et qui nocturnus Divum sacra *legerit:*

neque quisquam de varia lectione monuit, praeter Bersmannum, qui in omnibus suis inverso ordine reperit,

Et qui nocturnus sacra Divum *legerit.*

Quod et ipse in plus decem inveni; alterum autem ne in uno quidem. Revocetur igitur antiqua lectio; praesertim, cum in priscis etiam editionibus compareat, Venetis binis, et Loscheriana. Certe nova illa radit vulneratque aures sua asperitate: haec ut lenior molliorque est, ita sine dubio verior. Magdalenensis tamen longius abscedit,

Et qui sacra Deum nocturnus *legerit:*

ut Virgilius in Georgicis, II, 473.

Sacra Deum, *sanctique patres.*

et IV, 521.

Inter sacra Deum, *nocturnique orgia Bacchi.*

Verum hoc ornatius paullo est, et altius assurgit quam pro humilitate Satirae Horatianae. Quare plurium vetustiorumque auctoritatem hic sequemur.

128. *Sutor tamen est sapiens. Quo?*] Ita quidem editi: sed lege cum Blandinio Cruquii, et Cod. Collegii Trinitatis:

Nec soleas fecit: sutor tamen est sapiens. Qui?

Qui, id est, quomodo, quo pacto, qua ratione? Terent. Andria V, 4.

Davo ego isthuc dedam iam negoti. Non potest.
Qui? *Quia habet aliud magis ex sese et maius.*

Ita Comici passim, et noster ipse saepius:

Qui *fit, Maecenas, ut nemo* etc.

Sic et *Qui dum* iidem Comici sensu eodem. At *Quo* numquam valet *quo pacto*, sed *quem ad finem:* quod ab hoc loco alienum est.

131. *Clausaque taberna Sutor erat*] Ita editi ad unum omnes, et codices nostri, *Sutor.* Sed si sententiae filum sequaris; occurret tibi credo, quod nonnihil displicebit. *Sapiens*, inquit, *quamvis soleas sibi non facit, est tamen sutor: plane ut Hermogenes, quamvis tacet, est* cantor; *et Alfenus, etiam cum clauserat tabernam, erat* Sutor. Aufer quaeso illud *sutor?* Certe exemplum non ex eodem artificii genere, sed ex diverso petendum erat: Sapiens, etsi soleas non facit, est *sutor:* ut Cleon, etiam cum exercitui imperaret, *coriarius* erat; ut Agathocles, etiam postquam regnaret, *figulus.* Inconcinnum est utique, si ad idem opificium revertatur oratio: saltem concinnius esse, si per varia discurrat, vel invitus fatebere. Quid ergo? Placetne ut amplectamur vetustissimi omnium Blandinii lectionem? qui *erasis characteribus*, id est, opinor, a prima manu, testante Cruquio, sic habuit,

ut Alfenus vafer, omni
Abiecto instrumento artis, clausaque taberna
Tonsor *erat:*

Cui accedit Acron MStus Regiae Societatis; *Urbane*, inquit, *satis Alfenum Varum Cremonensem deridet, qui abiecta* tonstrina, *quam in municipio suo exercuerat, Romam venit: magistroque usus Sulpitio Iurisconsulto, ad tantum pervenit scientia, ut et Consulatum gereret.* Editiones habent, *abiecta sutrina.* Quin et, notante eodem Cruquio, Alexander ab Alexandro, qui ferme ducentis abhinc annis vixit, Genialium Dierum VI, 23. *Alfenum hunc ab adolescentia* tonstrinam *exercuisse*, aliaque narrat, quae non nisi a scripto quodam Acronis vel Porphyrionis codice haberi potuerunt. Certe utrum *sutor* an *tonsor* fuerit Alfenus, non aliunde iam datur cognoscere; malim tamen Horatii caussa, ut pro *Tonsore* potius habeatur.

133. *Est opifex, sic rex solus*] Etiam hic quoque Aldum male secuti sunt posteriorum plerique. Quippe editiones Aldo priores, et membranae opinor omnes, hoc ordine verba collocant,

Est opifex solus, sic rex.

quae tersior et elegantior lectio est.

140. *Si quid peccavero stultus*] Hoc a priscis editionibus propagatum in omnibus hodie circumfertur. Perperam: neque enim O finale in verbis temere invenies correptum, apud eius aevi scriptores; et adhuc durius est, ubi sequens vocabulum a duabus mutis consonantibus inchoatur. Melius itaque Leidensis noster, Reginensis, Franekeranus, cum Lambini et Pulmanni nonnullis,

Ignoscent, si quid peccaro *stultus, amici.*

Cicero ad Atticum X, 8. *Ab illis est periculum, si* peccaro: *ab hoc, si recte fecero.* Porro v. 142. pro *privatusque* codex Leidensis *privatimque;* et pro varia lectione Reginensis. Mutatum videtur, ut evitaretur cacophonon illud *Privatus, beatus.* Verum nihil est opus: nam in pronunciatione non cadit accentus in medias utriusque syllabas, *privatus, beatus;* sed efferendus est versus in hunc modum:

Privatusque magis vivam te rege beatus.

ubi latet plane et fallit *τὸ ὁμοιοτέλευτον:* ut etiam in illo Virgilii,

Cornua *velatarum obvertimus antennarum.*

ECLOGA IV.

3. *Quod malus aut fur*] Illud *Aut* ex editionibus antiquis profluxit: nos in uno tantum codice invenimus, eoque infimae notae. Ceteri summo consensu,

Siquis erat dignus describi, quod malus ac *fur.*

Bersmannus quoque in suis idem reperit: nec mihi dubium est, quamvis notare praetermiserint, ceteros quoque interpretes ita in suis offendisse. *Malus* quidem utique non absolute hic ponitur; *malus, aut fur, aut moechus, aut sicarius;* quasi et ii ipsi non sint *mali:* sed de eodem homine dicitur, *malus ac fur*, hoc est, *vafer, astutus, malus,* ac proinde *fur.* Terent. Andria IV, 3.

Mysis, nunc opus est tua

Mihi ad hanc rem expromta malitia atque astutia.

Noster Serm. I, 1. v. 75.

Formidare malos fures, *incendia, servos.*

14. *Crispinus minimo me provocat*] Quid sit *minimo provocare* iam diu in controversia est. Scholiastae veteres: *Sensus ex proverbiali consuetudine ductus. Solemus enim dicere,* Minimo digito provocat, *cum volumus quem intelligi tantum valere minimo digito, quantum alius totis viribus.* Atque his fere astipulantur recentiores interpretes, et in Adagiis Erasmus. Sed neque ullum exemplum afferunt istius locutionis, *Minimo digito provocare:* neque sermonis Latini indoles, aut vita adeo communis pati poterit, ut *digito* per Ellipsin subintelligatur. Qualis enim perturbatio et confusio, si lingua interpres animi tam ambiguos

mutilosque sensus efferret? Vidit hoc, opinor, perspicacissimus N. Heinsius; et iccirco tamquam loco mendoso medicinam ferre conatus est, sic ex coniectura reponens,

Crispinus mimo *me provocat.*

ubi *mimo*, ni fallor, voluit, cum risu et contemtu et gesticulatione mimica. Sed et hoc parum satisfacit; et sine auctore profertur. Aliud porro suppeditat Acron Fabricii (nam in editionibus priscis et codice scripto verba ea desiderantur) *Minimo provocare dicuntur hi, qui in responsione plus ipsi permittant, quam exigant ab adversario.* Quae corrupta sic restitue, *Qui in* sponsione *plus ipsi* promittant, *quam exigant ab adversario.* Hoc nimirum voluit annotator, Crispinum cum Horatio sponsionem fecisse, Ni plures versus citius componeret: idque inaequali pignore; ut suo si forte talento, Horatii mina. Quo ostendere voluit Crispinus victoriam sibi non dubiam fore, et prope in manibus haberi, si auderet Noster sponsionem suscipere. Et sententia quidem egregia est: sed nullus video, quibus demum tormentis *minimo provocare*, id quod vult annotator, exprimere et significare possit. Tamen is videtur quasi per transennam, veram poëtae sententiam vidisse: certum enim est, ex ipsa loquendi formula, de sponsione (quod nostrates dicunt *a Wager*) hic agi. *Crispinus minimo me* provocat. Ita Valerius Maximus, II, 8, 2. *Valerius* sponsione Lutatium provocavit, *Ni suo ductu Punica classis esset oppressa.* Petronius Tragurii repertus: *Et coepit subinde* dominum suum sponsione provocare, *Ni prasinus proximis Circensibus primam palmam.* Recte, opinor, haec procedunt: sed quid faciamus illo *minimo?* Deest siquidem pecuniae summa, quam perderet is, qui sponsione vinceretur. Asconius Pedianus in Verrinam de Praetura Urbana p. 100. *Sponsione ipse provocatur ab adversario*, certae pecuniae aut aestimationis *quam amittat, Ni sua sit haereditas de qua contendit.* Cicero ipse in Verrem de Frumento, c. 58. *P. Scandilius eandem sponsionem de societate fecit: facta est sponsio Sestertium quinque millibus.* Idem in eundem de Suppliciis c. 54. *Cogere eum coepit, Sestertium duobus millibus sponsionem facere cum lictore suo, Ni furtis quaestum faceret.* Vides, opinor, certam pecuniae summam in sponsionibus exprimi solere. Quid ergo? Levissima vel plane nulla mutatione (totidem enim sunt literarum ductus) novam lectionem ex coniectura affero: atque adeo ipse quavis sponsione lacessere ausim, Ni vera et indubia sit:

Crispinum nummo *me provocat.*

Nihil clarius argutiusve dici potest. Oblique enim Crispinum tangit, quasi egenum et mendicum: qui non maiore pignore, quam uno nummo, certare voluerit. Servorum enim et pauperculorum erat, nummo sponsiones facere.

Plautus Epidico Act. V, Sc. 2. Loquuntur Herus Periphanes, et Epidicus servus:

P. Qua fiducia ausus primum, quae emta est nudius tertius
Filiam meam dicere esse? E. Libuit: ea fiducia.
P. Ain tu? Libuit? E. Aio: vel da pignus, Ni ea sit filia.
P. Quam negat novisse mater? E. Ni ergo matris filia est,
In meum nummum, *in tuum Talentum, pignus da.*

Ita et supra Crispino egestatem exprobravit, Serm. I, 3. v. 138.

Ne longum faciam, dum tu quadrante *lavatum*
Rex ibis; neque te quisquam stipator ineptum
Praeter Crispinum *sectabitur.*

Porro *minimo* et *nummo* facile a Librariis confundi ostendit locus Suetonii, in Caes. c. 50. *Amplissima praedia ex auctionibus hastae* minimo *addixit:* ubi plures codices *nummo* exhibent, alii *minimo.* Et Torrentius quidem Casaubonusque posterius sequuntur: ego vero, si a tantis viris dissentire licet, prius praetulerim; ut Noster plane Serm. II, 5. in fine,

Dic ex parte tua, seu fundi, sive domi sit
Emtor, gaudentem nummo *te* addicere.

Valerius Max. V, 2, 10. *Ut exequiarum apparatus* sestertio nummo ipsis addicerentur. Quintilianus Instit. XI, 3. *Et cum bona C. Rubirii* uno sestertio addicit, *O meum miserum acerbumque praeconium.* Ubi pro *uno* itidem legendum est *nummo.* Quippe ex Cicerone haec petita sunt, Pro Rabirio Postumo, c. 17. *Ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirii Postumi* nummo sestertio sibi addici *velit? — :— tua, Postume,* nummo sestertio a me addicuntur? *O meum* etc. Seneca Epist. XCV. *Divitiae, gratia, potentia,* sestertio nummo *aestimanda sunt.* Gruterus 308, 9. H. S. N. L. DONATIONIS CAUSA MANCIP.... Quae sic extricanda et supplenda sunt, *Sestertio nummo donationis causa mancipio dedit.* Vitruvius I, 4. *Constituitque moenia, et areas divisit,* nummoque sestertio *singulis municipibus mancipio dedit.* Recte ergo apud Suetonium, *nummo addixit:* nam quod ex Digestis Torrentius obiicit, XIX, 2, 46. et XLI, 2, 10. *Conductionem, quae uno nummo fit, nullam esse, quia donationis instar inducit;* id levioris momenti est. Certum est enim, temporibus istis emtiones, quae nummo sestertio fierent, ratas firmasque fuisse. Ceterum si quis obstinate apud Flaccum retinere velit, *minimo me provocat;* is saltem non de *digito* accipiet, sed de *vilissimo pignore,* quale sestertius nummus est. Ita Digest. II, 15, 3. *Debitor, cuius pignus creditor distraxit, cum Maevio, qui se legitimum creditoris haeredem esse iactabat,*

minimo *transegit.* Sed aut valde fallor, aut qui vel minimum iudicii habet, veram Horatii manum in coniectura nostra agnoscet.

15. *Accipe, si vis, Accipiam tabulas*] Ita Editio Veneta princeps, cum maiore parte codicum; quod interpretes plerique amplexi sunt. At altera cum Loscheriana, et membranis etiam non paucis,

accipe, si vis,
Accipe iam *tabulas: detur nobis locus, hora,*
Custodes: videamus, uter plus scribere possit.

Cui cur alteram praetulerint, non possum non demirari. Haec enim lectio *μιμητικῷ charactere provocantem ad scribendum Crispinum* pulchre ostendit. *Accipe, iam accipe tabulas.* Ex repetitione enim coniicias, quam acer sit ad contentionem. *Iam nunc*, ait, accipe: iactat enim extemporalem carminis facultatem; et veretur, ne Horatius certamen effugiat, si in aliud tempus differatur. Neque vero opus est illo *Accipiam:* Crispinus enim, utpote provocator, domo secum tabulas extulisse, et in sinu paratas habuisse censendus est. Porro et plures codices habent *dentur;* quia sequebatur, credo, nominativus pluralis, *custodes.* Sed retinemus *detur* cum editionibus priscis; idque ex stili Horatiani genio; ut videbis in Notis ad Carm. I, 24. v. 8.

18. *Raro et perpauca loquentis*] Dura et coacta oratio, citra ullam necessitatem:

Di bene fecerunt, inopis me *quodque pusilli*
Finxerunt animi, *raro et perpauca* loquentis.

Quamobrem Lambino facile assentior, qui emendavit, *loquentem*, ut Aen. II, 79.

nec si miserum *fortuna Sinonem*
Finxit, vanum *etiam* mendacemque *improba* finget.

Multo enim simplicius hoc, atque ideo et verius. Mutarunt autem Librarii, ut *loquentis* ad proximum Nomen *animi* referretur. Id quod nusquam non faciunt, quotiescumque commode possunt: ut Carm. IV, 1.

Largis muneribus riserit aemuli,

largis interpolarunt pro *largi*, propioris substantivi gratia; et III, 9.

Medus infestus sibi luctuosis
Dissidet armis;

pro *infestis* et *luctuosus.* Adde quod in codice Iannoctiano Michaelis Bruti, et Faerniano Lambini *loquentes* habebatur; in quo verae lectionis servantur vestigia.

20. *Dum ferrum molliat ignis*] Vix a me impetrare possum, ut hoc ipso in loco, quo Lucilianos versus ceu scabros et impolitos taxat Noster, in eandem culpam, quam in illo exagitat, ipsum incidisse credam. Vide enim quam durum exit, et quanto labiorum conatu,

Usque laborantes, dum ferrum molliat *ignis.*
Quanto autem mollius leniusque fluit, literula interiecta?
Usque laborantes, dum ferrum emolliat *ignis.*
Plinius Hist. XXVI, 14. *Plantago* igni emollita *melior.* Librarii autem particulas passim eiicere solent; ubi sine metri dispendio fieri potest. Codex Leidensis, *ferrum dum molliat ignis:* quod etiam vulgato asperius et horridius est.

25. *Quemvis media erue turba*] Illud *erue* ab Aldo, opinor, in posteriores editiones propagatum est. Priores cum Acrone Scholiaste *elige.* Quin et scripti plerique *Elige; erue* paucissimi, ut Pulmanni unus, Leidensis noster, et a manu secunda Reginensis. Iam vero in *Elige* nihil est quod quisquam reprehendat: nisi quod ob ipsam facilitatem suspicantur aliqui ex glossa irrepsisse. *Elige, excerpe, quemvis e media turba: ne unus quidem sine vitio est.* At *erue* (quamvis iam pluribus placeat, et inter ipsos sagacissimo N. Heinsio) mihi quidem nullo modo admittendum videtur. Quippe *eruere* est, latentem aliquem, aufugientem, invitum, extrahere et in medium proferre. Cicero Epist. Fam. *Profecto tibi illum reperiam, nisi in Dalmatiam aufugerit; et inde tamen aliquando* eruam. Tacitus Histor. III, 83. *Abditos in tabernis, aut siquam in domum perfugerant,* erui *iugularique expostulant.* Quid ergo? An Horatius *eruere* iubet quemvis media turba, quasi occultantem se aut fugam meditantem? cave dixeris; nam absurdissimum quidem foret. Sine dubio enim alterutrum vult, aut obvium quemvis *prehendere*, aut unum quem libet de multis *eligere.* Facile itaque contenti esse possumus et priscarum editionum et plurium Membranarum lectione. Tamen ut, quod sentio, libere dicam, et *erue* et *elige* ex Librariorum officina esse arbitror. Veterrimi enim apud Cruquium Blandinii, et Pulmannianus unus, *eripe*, habent: ex quo, quia non iniuria improbatum erat, alii *erue*, alii *elige* confinxisse videntur. Et profecto *eripere turba* esset, distinguere a turba, et supra vulgus tollere: ut Cicero in Bruto c. 97. *Et te* eripias *ex ea, quam ego congessi in hunc sermonem*, turba *patronorum.* Quod ab auctoris mente toto caelo hic distat. Veruntamen ex mendosa hac lectione melius quid, ut spero, veriusque excudere licebit; quam quae librarii de suo dederunt. Sic enim Horatium scripsisse autumo:

quemvis media arripe turba.

Ac primo, pro more veteri scriptum fuit *Mediarripe;* altero *A* extrito, ut non raro in Pandectis Florentinis, et membranis vetustioribus: postea ex priore *R* effinxerunt *E. Quemvis media turba arripe*, hoc est, *comprehende, occupa, interroga, excite; invenies aut avarum aut ambitiosum, aut alio aliquo vitio laborantem.* Cicero de Oratore, I, c. 34. *Effudi vobis omnia, quae sentiebam; quae fortasse,*

quemcumque patrem familias arripuissetis ex aliquo circulo, *eadem vobis percunctantibus respondisset.* Seneca Epist. XXII. *Nemo non ita exit e vita, tamquam modo intraverit.* Quemcumque vis, occupa, *adolescentem, senem, medium: invenies aeque timidum mortis, aeque inscium vitae.* Idem de Brevitate vitae, c. 3. *Libet itaque ex seniorum* turba comprehendere *aliquem: Pervenisse te ad ultimum aetatis humanae videmus; agedum ad computationem aetatem tuam revoca.* Noster Arte Poët. in fine:

Indoctum doctumque fugat recitator acerbus:
Quem vero arripuit, *tenet occiditque legendo.*

hoc est, quem ex turba arripuit, nactus est, comprehendit, occupavit.

26. *Aut ob avaritiam*] Ita quidem libri habent. Sed insigni vir ingenio Ianus Douza pater sic olim corrigebat ex coniectura,

Aut ab avaritia, *aut misera ambitione laborat.*

Postea idem dedit Theodorus Marcilius, tamquam *ex membranis.* Deinde et Daniel Heinsius idem quasi de suo protulit: et post omnes Tanaquillus Faber, uti novum quid et prius inauditum sibi id adscripsit. Et de auctore quidem emendationis lector videbit; illud indignandum plane, quod editores toties admoniti pus merum et scabiem impune adhuc prodire patiantur. Neque enim Latine dicere possis *laborare ob avaritiam;* aut si maxime possis, tum et *miseram ambitionem* eodem casu dicas necesse est. Recte igitur *ab avaritia;* ut Cicero aliique *laborare ex invidia, ex inscitia* etc. At repugnat vir quidam doctissimus, additque *se semper ab Horatii partibus stare.* Quasi vero qui emendare locum tentant, non ipsum *auctorem*, sed *librarios* errantes et cespitantes corrigere se non existiment. Porro Leidensis Petrensisque nostri cum Torrentianis aliquot, *miser.* Sed nihil mutamus. Noster Serm. I, 6. v. 129.

Vita solutorum misera ambitione *gravique.*

33. *Odere poetas*] Quod pace omnium codicum dicere liceat; singulari numero hoc efferendum est,

Omnes hi metuunt versus, odere poetam:

idque verba sequentia ita clare ostendunt; ut ab interpretibus non visum esse merito mireris:

Foenum habet *in cornu; longe fuge: dummodo risum*
Excutiat *sibi, non hic cuiquam* parcet *amico:*
Et quodcumque semel chartis illeverit, *omnes*
Gestiet *a furno redeuntes scire lacuque.*

Interpolarunt boni Librarii; quia non *certum* quendam poëtam, sed *omnes* his hominibus odio esse intelligebant. Quasi vero non et numero singulari omnes comprehenderentur. Noster Epist. I, 18, v. 89.

Oderunt hilarem *tristes,* tristemque *iocosi,*

Sedatum celeres, agilem gnavumque remissi:
Potores bibuli media de luce Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula.

39. *Dederim quibus esse poetas*] Etiam hic invitis licet codicibus repone:

Primo ego me illorum, dederim quibus esse poetis.

ita infra Serm. I, 6. v. 25.

quo tibi, Tilli,
Sumere depositum clavum, fierique tribuno:

ubi Acron Scholiastes: *Fieri tribuno, figurate per dativum: ut supra, Dederim quibus esse* poetis. Quid videtur? Nonne monstri simile est, lectionem hanc tam diu in propatulo fuisse, neque a quoquam interpretum animadversam? Atqui et notissima est bonis scriptoribus locutio, et Nostro perquam familiaris: ut Serm. I, 1. v. 19.

Quid statis? nolint. Atqui licet esse beatis.

et I, 2. v. 50.

quaque modeste
Munifico *esse licet.*

et Art. Poët. v. 372.

mediocribus *esse poëtis*
Non homines, non Di, non concessere columnae.

Neque vero nimium mireris universos codices in mendo hic consentire: nam et *tribunum*, *munificum* pars eorum maior, accusativos pro dativis, ponunt. Ceterum, postquam haec commentatus essem, animadverti accuratissimum N. Heinsium et in libri sui ora, et in Notis ad Nasonis Heroid. XIV, v. 64. veram lectionem ante nos prodidisse.

41. *Neque si quis scribat, uti nos*] Repone ex codicibus nostris Leidensi et Franekerano,

neque si qui *scribat, uti nos:*

quod dulcius quiddam sonat. *Si qui* in vetustissimis exemplaribus passim apparet, ubi hodie in editis *si quis* circumfertur. Saepius in Horatio ita peccatum est, ut suis locis indicabimus.

68. *Et puris vivat manibus*] Nescio, unde hoc in Lambinianam et sequentes editiones venerit, cum vetustiores omnes, et codices quos viderim universi, alio ordine praeferant,

at bene si quis,
Et vivat puris *manibus.*

Mutavit aliquis, qui Horatio nitoris et ornatus plusculum de suo largiri voluit; quo tamen Sermones, utpote simplices munditiis, facile carere possunt, et sine eo placere.

69. *Caeli Byrrhique latronum*] Acroni sunt *Caelius et Byrrius*, Porphyrioni *Caelius et Byrrhus.* Nos cum vetustioribus et pluribus membranis edidimus,

Ut sis tu similis Caeli Birrique *latronum.*

Ut enim *Caelius* sive *Coelius*, ita et *Birrius* familiae Romanae nomen apud Gruterum.

70. *Non ego sim Capri*] Editiones quidem veteres *Capri:* quod in recentioribus haesit. At codices nostri Magdalenensis, Battelianus, et a prima manu Reginensis,

Non ego sim Caprii.

Certe *Caprii* melius hic quam *Capri:* quia et superius syllabam primam corripit, v. 66.

Ambulat et Caprius.

73. *Non recito cuiquam*] Primus, ut opinor, Aldus Manutius *Non recito* dedit; cum superiores editiones habeant *Nec recito:* atque ita codices fere omnes tam aliorum, quam nostri. Porro amplius Lambini aliquot, *Non recitem:* idque, ut videtur, rectius: ut eodem modo verba continuentur, *sim*, *habeat*, *recitem*. Denique ex nostris Magdalenensis *quicquam* habet, non *cuiquam:* unde sic totum locum refingere oportet:

Nulla taberna meos habeat *neque pila libellos:*
Nec recitem quicquam, *nisi amicis, idque coactus.*

Certe dativus ille *cuiquam* omnino supervacuus est: quippe *non recito, nisi amicis* tantundem significat, quantum *non recito cuiquam, nisi amicis.* At accusativus *quicquam* sententiam auget: *nihil* enim, ne brevissimum quidem poëmation, se vulgo recitare dicit. Sic et alibi accusativum huic verbo subiunxit; ut hic v. 75.

in medio qui
Scripta *foro* recitent, *sunt multi, quique lavantes.*

Epist. I, 19. v. 41.

spissis indigna theatris
Scripta *pudet* recitare.

et Arte Poët. 438.

Quintilio si quid recitares.

78. *Laedere gaudes, Inquis*] Galeanus noster, cum duobus Torrentii, *inquit.* Ita Serm. II, 2. v. 99.

iure, inquis, *Trausius istis*
Iurgatur verbis:

meliores ibi codices similiter, *inquit.* Rectissime. Quippe *Inquit* perpetua formula est, ubi aliquid ex adverso nobis obiici et opponi fingimus; sive id ab uno, seu pluribus: sive ab absente, seu praesente fiat. Cicero pro Cluentio c. 34. *Hoc vos Cluentio iudicium* putatis *obesse oportere? Quam ob caussam? si ex lege subsortitus non erat Iunius, aut si in legem aliquando non iuraverat, idcirco illius damnationis aliquid de Cluentio iudicabatur? Non*, inquit; *sed ille idcirco his legibus condemnatus est, quod contra aliam legem commiserat.* Hic *inquit* perinde est ac si *inquitis* dixisset. Idem pro Flacco c. 23. *Nunc tantum a* Trallianis *requiro, quam pecuniam a se ablatam queruntur, suamne dicant, sibi a civitatibus collatam in usum suum, cupio au-*

dire. Non, inquit, *dicimus. Quid igitur? delatam ad nos, creditam nobis, L. Flacci patris nomine, ad huius dies festos atque ludos. Quid tum? hanc te*, inquit, *capere non licuit.* Hic *inquit* idem est ac *inquiunt.* Seneca Controversia XXVII. *Tyrannum*, inquit, *occidi. At patrem quantulo minus quam* occidisti? — — *Pater*, inquit, *adest. Malo. Non enim tantum patrem, etiam patronum* cecidisti? — — *Pater*, inquit, *iussit. Ergo frater* tuus *impius fuit, qui patri non paruit.* — — *Pater*, inquit, *voluit. Ita* tu *non tyranno tantum, sed patri dignus parricidio* visus es. Hic *inquit* tantundem valet, ac *inquis.* Ita centies sexcentiesque apud Senecas et Quintilianum. Et eodem modo φησὶ *inquit* usurpat Arrianus in Epicteteis. Vide et Gronovium patrem ad Livium XXXIV, 3.

87. *Avet quavis aspergere cunctos*] Quid tum, si *avet* aspergere? modo *reapse* non aspergat, nihil est cur *comis urbanus liberque videatur.* Quanto maius et significantius, quod in vetere Blandinio extat, *Amet aspergere?*

Saepe tribus lectis videas caenare quaternos,
E quibus unus amet *quavis aspergere cunctos*
Praeter eum, qui praebet aquam.

amet, id est, *soleat;* prae quo illud *avet* languidum plane et debile est. Serm. II, 3. v. 214.

Siquis lectica nitidam gestare amet *agnam.*

et I, 10. v. 60.

amet *scripsisse ducentos*
Ante cibum versus.

Quid quod ipsa constructio requirit modum subiunctivum? *Videas* quaternos caenare, e quibus unus *amet.* Reponatur igitur praestantissimi codicis lectio.

92. *Gorgonius*] Reginensis cum Magdalenensi *Gargonius.* Vide notas ad Serm. I, 2. v. 27.

105. *Insuevit pater optimus hoc me*] Nicolaus Heinsius in codicis sui margine, *Lege*, inquit, insevit mi *cum Lambino.* Nollem factum: etsi, quod Lambinus ex coniectura protulit *insevit*, id a prima manu in Reginensi extet, et inter lineas in codice Collegii Trinitatis. Non enim hoc ex natura et indole *insitum* fuit Horatio, sed ex institutione et doctrina quaesitum. *Insuescere* autem et *assuescere, consuescere, desuescere* actionem saepe notant, perinde ac *consuefacere.* Nonius Marcellus: *Desuevi illum, pro desuefeci illum, id est, consuetudinem abstuli: Titinnius Gemina:*

Parasitos amovi, lenonem aedibus absterrui;
Desuevi, *ne quo ad caenam iret extra consilium meum.*

Lucretius VI, 396.

An tum brachia consuescunt, *firmantque lacertos?*

Prudentius contra Symmachum I, 541.

Clara tropaea refert sine sanguine, remque *Quirini*

Adsuescit *supero pollere in saecula regno.*

Columella VI, 2. *Non ubi plostro aut aratro* iuvencam consuescimus. et XI, 1. Consuescatque rusticos, *circa larem domini focumque familiarem semper epulari.* Idem VI, 4. *Maxime tamen habetur salutaris amurca, si tantundem aquae misceas, et ea* pecus insuescas. Virgil. Aen. VI, 833.

Ne pueri, ne tanta animis assuescite bella.

Noster Serm. II, 2. v. 109.

Pluribus assuevit mentem *corpusque superbum.*

Iam autem, quod praecipue urget Lambinus; utcumque unum accusativum regat, at geminum tamen regere non posse, *insuevit hoc me:* id levis est momenti. Quid enim vetat, quo minus geminum post se trahat, at cetera verba cognatae significationis, *Docuit me hoc, Erudiit me hoc, Monuit me hoc:* quae vel pueris notissima sunt? Ne illud addam, fieri posse ut alius sit verborum ordo; *Insuevit me pater, ut* hoc fugerem, *notando vitiorum quaeque exemplis. Hoc fugerem,* hoc scilicet, de quo iam locutus sum, *livoris et aeruginis vitium.* Atque ita plane enarrat Porphyrio: *In eam me consuetudinem induxit, ut neque cogitarem quid* maligne *neque dicerem.* Atque haec quidem constructio sententiae videtur aptior.

108. *Quod mi ipse parasset*] Codex Leidensis eximiae vetustatis, *parassem.* Sed Priscianus p. 1034. Atque *poëtice postponitur. Horatius in I. Sermonum,*

Cum me hortaretur, parce, frugaliter atque,
Viverem uti contentus eo, quod mi ipse parasset.

ubi *parasset* itidem inveni in tribus codicibus scriptis. Ceterum delirat acumen Grammatici; cum *atque* hic postponi existimat. Ordo enim est, *Uti viverem parce, frugaliter, atque contentus eo quod ipse mi parasset:* ut sciunt etiam qui nondum aere lavantur.

110. *Utque Barus inops*] *Male vivere* et *inopem esse* unum idemque significant: ut *bene vivere,* est in re lauta et bene uncta esse. Ergo ubi Noster dicit,

Nonne vides, Albi ut male vivat *filius, utque*
Barus inops? *magnum documentum, ne patriam rem*
Perdere quis velit:

brevius utique potuisset dicere, *ut Albi filius et Barus male vivant.* Hoc primum. Deinde in sequentibus unicum cuiusque vitii exemplum ponit; amoris meretricii, *Scetanium;* adulterii, *Trebonium:* ut incongruum sit, prodigentiae bina exempla dari, *Albi filium et Barum.* Adde huc, quod continuo infert, *magnum documentum;* quod de uno exemplo commode dicitur: de pluribus *documenta* potius dixisset. Postremo in nomine *Barus* mira membranarum discordia est, *Barrus, Barus, Rarus, Bartus, Varus, Baius* exhibentium; ita tamen ut in pluribus *Baius* compareat. Ob haec omnia, vide, annon coniecturae locus sit concedendus hunc in modum:

Nonne vides, Albi ut male vivat filius, ut qui
Panis *inops? magnum documentum.*

Et quidem *ut qui* clare habet codex noster Galeanus, qui non semel, ceteris aberrantibus, egregio nobis est auxilio. *Male vivit, ut qui inops panis.* Serm. I, 8. v. 32.

Cerea suppliciter stabat, servilibus ut quae
Iam peritura modis:

ubi similiter editiones et codices aliquot perperam habent, *utque.* Serm. I, 1. v. 23.

Praeterea ne sic, ut qui *iocularia ridens,*
Percurram.

et I, 3. v. 9.

Nil aequale homini fuit illi: saepe velut qui
Currebat fugiens hostem; persaepe velut qui
Iunonis sacra ferret.

Plinius Ep. IX, 22. *Amat* ut qui *verissime, dolet* ut qui *impatientissime; laudat* ut qui *benignissime; ludit* ut qui *facetissime. Inops panis* autem *mendicus.* Iuvenalis X, 277. de Mario:

Et mendicatus *victa Carthagine* panis.

Poteris etiam legere *farris inops.* Furius Bibaculus de Catone poëta,

Quem sex coliculi, selibra farris,
Racemi duo tegula sub una
Ad summam prope nutriunt senectam.

Iuvenalis IX, 122. de servis:

Quorum animas et farre *suo custodit et aere.*

Noster Serm. I, 5. v. 69.

Denique cur umquam fugisset, cui satis una
Farris *libra foret gracili, sic tamque pusillo.*

Iuvenalis VII, 60. *Maesta paupertas atque aeris inops:* sed adhuc maestior est, quae *panis* vel *farris* est inops; et proinde *magno* est *documento*, ne quis rem paternam luxuria profundat.

112. *Sectani dissimilis sis*] Retentum est hoc nomen ex editionibus priscis: neque in membranis apparet nisi in uno codice Cruquii. Ceteri fere omnes *Scetani.* Et neutrum quidem horum alibi legisse memini. Tutius tamen est in incertis plurium exemplarium auctoritatem sequi.

119. *Incolumem possim*] Et hoc quoque, quia semel editiones priscas occupaverat, patienter tulerunt Interpretes; etsi in omnibus fere membranis *possum* reperiri ultro fateantur. Atqui usus loquendi indicativum modum hic postulat: *satis est mihi, si* possum *vitam et famam tuam tueri incolumem.* Terent. Phorm. V, 6.

Satin' est, si te delibutum gaudio reddo.

et I, 4.

Quid? si adsimulo, *satin' est?*

et IV, 5.

Non satis est, *tuum te officium facere, si non id fama* adprobat?

et ita passim ipse aliique.

126. *Avidos vicinum funus ut aegros*] Pro *avidos* Leidensis noster, Battelianus, Galei, Colbertinus *vides* habent; et sic aliorum aliquot. Quod, etsi quibusdam non displiceat, sensumque pariat satis commodum, merito tamen receptae lectioni postponimus:

Avidos *vicinum funus ut* aegros
Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit:

avidos, hoc est, *intemperantes*, ut recte Scholiastae. Celsus II, 16. *Neque ulla res magis adiuvat laborantem, quum tempestiva abstinentia.* Intemperantes *homines apud nos sibi cibi tempora, modum curantibus dant. Rursus alii, tempora medicis pro dono remittunt, sibi ipsis modum vendicant.* Idem in Praefat. Aegrorum *enim qui sine medicis erant, alios propter* aviditatem *primis diebus protinus cibum assumsisse.* Seneca Epist. LXV. *Donec intervenerunt amici, qui mihi vim afferrent, et tamquam* aegrum intemperantem *coërcerent.* et Epist. XCIV. *Quid quod habent* aegri *sanique quaedam communia, de quibus admonendi sunt? tamquam ne* avide *cibos appetant.* Plinius Epist. II, 8. *Quae sic* concupisco, ut agri *vinum, balnea, fontes.* Porro quod sequitur, *Sibi parcere*, est *valetudinem curare.* Noster Epist. I, 7. v. 11.

Ad mare descendet vates tuus, et sibi parcet,
Contractusque leget.

140. et 141. *Cui si concedere nolis*] Totus hic locus ad hunc modum constitui debet:

cui si concedere noles,
Multa poëtarum veniet *manus, auxilio* quae
Sit mihi.

At Editio prima Veneta cum codicibus aliquot, *auxilioque;* Veneta altera cum Loscheriana *auxiliumque.* Ubi autem *que* semel admissum est loco *quae;* restabat ut *veniat* reponeretur, quo aptius conveniret cum *sit. Veniet* tamen recte habetur in Zulichemiano, et uno Bersmanni. *Veniet* manus poëtarum et *cogemus.* Si *veniat* retines, utique dicendum erit *cogamus.* Ioannes Saresberiensis III, 13. *Illico multa adulatorum* veniet *manus, et veluti te Iudaei cogent in suam concedere turbam.* Recte autem *veniet quae sit:* ut Seneca loco paullo ante laudato Epist. LXV. Intervenerunt *amici, qui mihi vim* afferrent, *et tamquam aegrum intemperantem* coërcerent. Superest igitur, ut pro *nolis* rescribamus *noles:* nam pro *noles, nolis,* pro *voles, velis* passim substituunt Librarii.

E C L O G A V.

7. *Propter aquam, quod erat deterrima*] Codex Pulman-

nianorum optimus *teterrima:* quod placet: etsi et alterum bene se habeat. Ita Propertius et Lucretius, *tetra venena, tetra absinthia.* Idem VI, 21.

Partim quod tetro *quasi conspurcare* sapore.

et II, 509.

Namque aliis aliud retro quoque tetrius *esset*
Naribus, auribus, atque oculis, orisque sapori.

teterrima igitur, quia et malo sapore, et insalubris.

15. *Absentem cantat amicam*] Torrentiani codices non pauci *absentem* ut *cantat*, quod quid sit nescire se confitetur. At e sex Pulmanni haud pauciores quinque idem praeferunt. Quin etiam ex nostris Leidensis, Galeanus, Magdalenensis, Franekeranus, et a prima manu Petrensis in eadem lectione conspirant. Neque vero quid sibi velit scire difficile est: continuanda enim sententia est in hunc modum,

absentem ut *cantat amicam*
Multa prolutus vappa nauta atque viator.
Certatim: tandem fessus dormire viator etc.

hoc est, *Ut*, sive *dum cantat nauta, et viator amicas; tandem viator somno opprimitur.* Terent. Adelph. III, 3.

Nam ut *numerabatur forte argentum, intervenit*
Homo de improviso.

Plaut. Menaech. Prol.

Nam rus ut *ibat, forte* ut *multum pluverat,*
Ingressus fluvium rapidum ab urbe haud longule,
Rapidus raptori pueri subduxit pedes.

Quanto melius hoc concinniusque sit vulgato, quivis opinor videat. Ceterum extritum est *Ut* a Librariis quibusdam; tum quia (quod Torrentius passus est) quid esset nesciebant; tum quia eo eiecto mensura versus incolumis adhuc manebat.

20. *Cum nil procedere lintrem*] Etiam hoc, ut opinor, ab Aldi editione est. Superiores enim omnes, et Membranae Pulmanni, Bersmanni, meaeque alio et meliore ordine verba constituunt,

Iamque dies aderat, nil cum *procedere lintrem.*

Neque aliter credo in suis Lambinus, Cruquius, Torrentiusque, quamvis taceant, invenerunt.

24. *Ora manusque tua lavimus*] Praestantissimus N. Heinsius in codicis sui margine; *Forte*, inquit, *lavimur.* Nihil verisimilius: nam in his et similibus Passiva potius usurpant boni scriptores. Ita Arte Poët. v. 302.

Qui purgor *bilem sub verni temporis horam.*

ubi codices non pauci mendose habent *purgo.* Quintil. Instit. I, 11. *At* lavimur, *et tondemur, et convivimus ex consuetudine.* C. Gracchus apud Gellium X, 3. *Uxor edixit se in balneis virilibus* lavari *velle: datum est negotium, uti balneis exigerentur, qui lavabantur.* Plinius Epist. II,

14. Lavabatur *Largius Macedo in villa Formiana* — — *Cum in publico Romae* lavaretur. Ovidius Fast. II, 167.

Hac, ait, in silva, virgo Tegeaea, lavemur.

Epigramma vetus apud Pithoeum p. 3.

Parce meum, quisquis tangis cava marmora, somnum
Rumpere: sive bibas, sive lavere, *tace.*

Ita et Graeci *Λούομαι* usurpant. Apud Eutychen quidem Grammaticum *Lavimus* hodie legitur, p. 2186. *Lavo lavis tertiae coniugationis; ut Horatius II. Carm. Villaque flavus quam Tiberis* lavit. *Idem Serm. lib. I. Ora manusque tua* lavimus *Feronia limpha. Quod et primae coniugationis invenitur: Iuvenalis lib. I. Nec pueri credunt, nisi qui nondum aere* lavantur. Neque tamen inde colligas, ipsum Eutychen sic legisse. Poterat enim passive proferre, ut ex Iuvenalis loco constat. Ceterum Terentius et activum et passivum simul adhibuit. Eunuch. III, 5.

Cape hoc flabellum, ventulum huic sic facito, dum lavamur;
Ubi nos laverimus, *si voles,* lavato: *accipio tristis.*

Ubi *lavamur* acceptum referimus Donato, et codicibus Faërni Bembino et Victoriano. Ceteri omnes perperam *Lavamus;* ut hic Horatii codices *lavimus.*

27. *Maecenas optimus*] Melior, opinor, distinctio erit, si sic interpunges:

Huc venturus erat Maecenas, optimus atque
Cocceius.

ut supra v. 4.

Differtum nautis, cauponibus atque malignis.

Optimus enim est compellatio paullo familiarior, quam ut Maecenati, regi eius et patrono, decore tribui possit. Sic Epist. I, 16. v. 1.

Ne perconteris, fundus meus, optime Quinti.

Serm. I, 6. v. 56.

optimus *olim*
Virgilius, *post hunc Varius, dixere quid essem.*

et I, 10. v. 82.

Valgius et probet haec Octavius, optimus *atque*
Fuscus: *et haec utinam Viscorum laudet uterque.*

sic et ibi distinguendum puto: non, *Octavius optimus.*

52. *Messique Cicerri*] Primus, ut puto, Aldus *Cicerri* invexit. Vetustiores, duae scilicet Venetae et Loscheriana, *Cicirrhi.* Sic et Torrentii, Pulmanni, Bersmannique aliquot cum Regio *Cicirri.* Revocanda est utique lectio antiqua. *Cicirrus* est *κίκιῤῥος, gallus.* Hesychius: *Κίκιῤῥος, ἀλεκτρυών.*

60. *Cum Sic mutilus minitaris*] Etiam hoc, opinor, Aldi facinus est: antiquiores enim *miniteris,* cum maiore parte membranarum. Recte. Quid *faceres* salvo cornu, cum sic mutilus *miniteris?* Quidni enim plures codices sequimur;

ubi utralibet lectio bene se habet? Virgilius Eclog. III, 16.

Quid domini faciant, audent *cum talia fures?*

Terent. Eunuch. III, 5.

Quid ego eius tibi nunc faciem praedicem *aut* laudem, *Antipho,*

Cum ipsum me noris, *quam elegans formarum spectator fiem?*

67. *Deterius nihilo*] Ita quidem editi: at membranae omnes, quae paullo vetustiores sunt, tam aliorum quam nostrae, aliter verba collocant

Nihilo deterius dominae ius esse.

Recte; et pronunciandum est, quasi scriptum fuerit *Nilo,* ut plane habent duo Bersmanni: Sic Epist. II, 2. v. 120.

Vehemens et liquidus, puroque simillimus amni.

ubi codices nonnulli mendose, ut hic, *Et vehemens liquidus.* Sic in Epigrammate veteri:

Ad partem veniet salax asellus,
Nihilo deterius *mutoniatus.*

Quin et illud animadverti, quotiescunque apud Nostrum occurrit *nihilo,* comparativo suo semper praeponi: ut Serm. I, 1. v. 48.

nihilo plus *accipias, quam.*

et II, 3. v. 56.

nihilo sapientius, *ignes.*

et ibidem 52.

nihilo *ut* sapientior *ille.*

et 270.

nihilo plus *explicet, ac si.*

et Epist. II, 2. v. 153.

cum sis nihilo sapientior.

Ergo ad haec exempla legendum est hic quoque, *Nihilo deterius.*

70. *Cenam produximus illam*] Haesit hoc ex priscis editionibus. Meliores enim codices Fabricii, Pulmanni, Torrentii, Bersmannique *producimus:* quibus consentiunt ex nostris optimi Leidensis, Reginensis cum pluribus aliis. Rectissime. Ita supra v. 25.

Millia tum pransi tria repimus *atque* subimus.

et 35.

Fundos libenter linquimus.

et 50.

Hinc nos Cocceii recipit *plenissima villa.*

et 71.

Tendimus hinc recta Beneventum.

et 86.

Quattuor hinc rapimur *viginti et millia.*

ubi, ut vides, omnia verba praesenti tempore efferuntur.

72. *Pene arsit macros dum turdos*] Hunc verborum ordi-

nem primus ex uno, ut ait, codice induxit Lambinus; quam et ego in uno reperi, sed eo chartaceo et infimae notae atque aetatis. Ceteri omnes tam aliorum quam nostri, *Pene macros arsit,* atque ita legerunt Acron et Porphyrion. Scholiastes Persii ad Sat. VI, v. 24. *Turdarum dixit abusive, cum turdorum debuerat; ut Horatius ponit:*

Pene macros arsit, dum turdos versat in igni.

uti notandum illud *igni;* sic enim et Bersmanni codex, et Regius, et a prima manu Reginensis. Idque recte: ut Carm. I, 4.

Ac neque iam stabulis gaudet pecus, aut arator igni.

et I, 34.

Igni *corusco nubila dividens.*

Ita et alibi *ungui*, et *imbri*, casu ablativo: sic et Lucretius, Virgilius, Ovidius aliique aureae aetatis. Ceterum Bersmanni unus et Battelianus noster, *In ignem.*

92. *Qui locus a forti Diomede*] Locus ab interpretibus multum vexatus, quique vicissim eos multum vexavit. Videamus integrum:

Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est,
Signis perfacile est: venit vilissima rerum
Hic aqua; sed panis longe pulcherrimus, ultra
Callidus ut soleat humeris perferre viator:
Nam Canusi lapidosus: aquae non ditior urna:
Qui locus a forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hinc Varius discedit maestus amicis.

ubi oppiduli nomen, quod versus hexametrus non recipit, *Equum Tuticum* intelligit, ut recte Scholiastae veteres. Doctissimus tamen Cluverius p. 1217. ex situ locorum coniicit *Arpos*, quae et *Argyrippa* dicitur, ab Horatio hic describi. Vix tamen id persuadebit, cum utrumvis vocabulum versus facile admittat; auctore Virgilio Aen. XI, 246.

Ille urbem Argyripam *patriae cognomine gentis.*

et Silio IV, 556.

Allius Argyripa *Daunique profectus ab arvis.*

Ab Equo Tutico igitur panem portare solent viatores Canusium usque, quia ibi panis lapidosus est, *aquae non ditior urna:* hoc est, aquae copia non uberior est Canusii, quam Equi Tutici. *Ditior*, abundantior, copiosior; non ut quidam codices perperam hic habent, *dulcior.* Ausonius Epigramm. IV. de Danubio:

Et qua dives aquis *Scythico solvo ostia ponto.*

Contra Noster Carm. III, 30.

Et qua pauper aquae *Daunus agrestium*
Regnavit populorum.

Ergo oppidum Canusium et aquae inopia et panis vitio laborabat. Aquae tamen penuriae subveniebat postea Herodes Sophista. Philostratus in eius vita p. 550. *Ὤκισε καὶ τὸ ἐν Ἰταλίᾳ Κανύσιον, ἡμερώσας ὕδατι, μάλα τούτου δεό-*

μενον: Canusium in Italia, inducta aqua, cuius vehementer indigebat, habitabile reddidit. Ceterum eruditissimus Lambinus, et ex eo Dacierius constructionem verborum aliam hic instituunt, in hunc modum:

aquae non ditior urna
Qui locus à forti Diomede est conditus olim;

ubi ordo erit, *Qui locus* Canusium scilicet, *(non ditior urna aquae*, quam Equus Tuticus,) *a Diomede olim conditus est.* Ego vero multum ab iis dissentio; cum ob coactam constructionem, tum quia ineptum et putidum fuerit conditorem Canusii hic memorare, more Geographorum; cum obiter tantum eius oppidi mentionem faciat Noster. Mihi nulla est dubitatio, quin auctor huius versiculi *Equum Tuticum* intellexerit, a Diomede itidem conditum: idque ut unum e *signis* hic posuerit, quibus perfacile erat nomen oppidi non expressum colligere. Servius ad Virgil. Aen. VIII, 9. de Diomede: *Nam et Beneventum et* Equum Tuticum *ipse condidit, et Arpos quae et Argiripa dicitur.* Hoc, inquam, cogitavit versiculi huius, quicunque fuit, auctor: de suo scilicet largiri voluit aliud signum, quo Equus Tuticus agnosceretur. Non tamen a me impetrare possum, ut Flaccum nostrum tam illepidi versus parentem fuisse credam. *Locum* quippe *condere*, ne Latinum quidem videtur: certe nusquam quemquam sic locutum esse memini. Urbes quidem et arces et oppida conduntur: loca ipsa condi neque dicuntur neque possunt: Ovid. Fast. II, 280.

Hic ubi nunc urbs est, tum locus urbis *erat.*

Idem Metam. XV, 18.

Atque ita discedens, Aevo, dixisse, nepotum
Hic locus urbis *erit.*

Virg. Aen. VIII, 53.

Delegere locum, *et posuere in montibus* urbem.

Adde, quod quocunque haec verba retuleris, sive ad *Equum Tuticum*, sive ad *Canusium;* parum aut nihil profeceris. Si ad prius, vitiosa erit constructio: nullo enim iure ad remotius nomen referenda sunt, propiore neglecto: sin ad posterius; nihil, ut dixi, putidius fuerit, quam Canusinas Origines hic obiter inculcare. Denique ad haec verba nihil quicquam adnotatum est, neque ab Acrone, nec Porphyrione: magnum utique signum, in illorum olim exemplaribus ea non comparuisse.

93. *Flentibus hinc Varius discedit*] *Hinc*, quod in libris aliquot extat, plerasque iam editiones occupavit. At principes illae, binae scilicet Venetae et Loscheriana, *hic;* quibus accedunt codex noster Reginensis cum duobus aliis, duo Bersmanni, et Torrentii sex. Atque haec lectio mihi etiam post Torrentium magis arridet.

97. *Dehinc Gnatia lymphis*] Franckeranus cum tribus

Pulmanni *dein;* quod ideo praetulimus; ut evitaretur asperrimus ille concursus quattuor consonantium.

E C L O G A VI.

4. *Legionibus imperitarint*] Ita Venetae et Loscheriana, unde in sequentes editiones derivatum est. Favent autem huic lectioni Magdalenensis codex et Battelianus. At multo plures tam aliorum, quam nostri, in quibus veterrimi duo Leidensis et Reginensis, *imperitarent.* Est et tertia lectio, quae in uno Bersmanni alteroque Pulmanni extat, *imperitarunt.* Lego:

Nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarent.

Nempe in hac et simili locutione *Fuit qui*, *Fuerunt qui*, uterque quidem modus tam indicativus, quam subiunctivus admittitur; tempus vero imperfectum in utroque, ut apud bonos Scriptores passim observabis. Sallust. Cat. XXIII. Fuere *ea tempestate*, qui dicerent *Catilinam*, etc. Noster Epist. II, 2. v. 128.

Fuit *haud ignobilis Argis*,
Qui *se* credebat *miros audire tragoedos;*
Cetera qui *vitae* servaret *munia recto*
More; bonus sane vicinus, amabilis hospes,
Comis in uxorem, posset qui *ignoscere servis.*

13. *Tarquinius regno pulsus fuit*] Ita libri et olim editi et nuperi. Enimvero indignor tot eruditos Interpretes lectionem veram in codicibus suis inventam tam imperite sprevisse. Ea sic habet:

Contra, Laevinum, Valeri genus, unde superbus
Tarquinius regno pulsus fugit, *unius assis*, etc.

Hanc in quatuor optimis Blandiniis Cruquius, in suis aliquot Lambinus Bersmannusque repererunt: nosque itidem in veterrimo Leidensi, et aliis duobus, et pro varia lectione in Magdalenensi. Quanto hoc, nisi plane desipimus, elegantius pleniusque illo altero, quod hactenus editiones occupavit? Id solum, credo, ad corrumpendum locum Librarios impulit; quod *fugit,* praeterito tempore et priore syllaba producta, vi sententiae hic requiri arbitrarentur: atqui illud minime metuendum erat. Auctor de obitu Maecenatis:

Sic illi vixere, quibus fuit aurea Virgo;
Quae bene praecinctos postmodo pulsa fugit.

Virgil. Aen. III, 121.

Fama volat pulsum *regnis* cessisse *paternis*
Idomenea ducem.

Idem, in Catalectis:

Cuius et ob raptum pulsi liquere *penates*
Tarquinii patrios filius atque pater.

Aen. XI, 366.

Pone animos, et pulsus abi.

Lactantius I, 13. *Nimirum senex* (Saturnus) *a iuvene facile victus est, ac spoliatus imperio.* Fugit *igitur* expulsus, *et in Italiam navigio venit.* Et mox: *Censetne aliquis deum esse, qui* pulsus est, *qui* fugit, *qui latuit?* Ovid. Metam. VII, 290.

Pulsa fugit *macies: abeunt pallorque situsque.*

Haec quidem nitida sunt, culta sunt, et auctoribus suis digna: at vulgatum illud *pulsus fuit*, quam iners et languidum?

15. *Notante, Iudice, quem nosti, populo*] Ita nunc passim editum reperies; cum tamen et vetustae Editiones, et quicquid usquam est codicum manu scriptorum, sic clare exhibeant,

Iudice, quo *nosti, populo, qui stultus honores*, etc.

Hoc certe de omnibus suis praedicant Cruquius, Pulmannus, Bersmannus, Torrentiusque; hoc in meis universis reperi. Et Torrentius quidem Cruquiusque libenter hanc lectionem reciperent; si per interrogationem efferatur, *Iudice: quo? nosti: populo:* vel hoc modo: *Iudice: quo, nosti? populo:* metuebant scilicet, ne parum Latine dictum esset, nisi distinctionibus illis sublevaretur. Ponite vero, o boni, istos metus: elegantissima enim locutio est, a fonte Graeco hausta, *Iudice, quo nosti, populo:* ubi Pronomen eodem casu ponitur, quo Nomen antecedens. Terentius Heaut. I, 1.

Scire hoc vis? Hac quidem caussa, qua dixi *tibi.*

Cicer. Epist. Fam. V, 14. *Cum scribas, et aliquid agas eorum*, quorum consuesti, *gaudeo.* Ovidius Trist. V, 6.

Elige nostrorum minimum minimumque laborum,
Illo, quo reris, *grandius illud erit.*

Gellius I, 3. *Theophrastus autem, in eo*, quo dixi, *libro disserit.* Et I, 15. *Iccirco ex his*, quibus dixi, *vocibus nomen induciarum connexum est.* Et II, 26. *Sed id iis tamen coloribus*, quibus modo dixisti, *denominandis.* Ceterum Graeca exempla passim feruntur. Vide Nos ad Ciceronis Tusculanas, V, 14.

17. *Quid oportet Nos facere a vulgo longe lateque remotos?*] Id primo hic animadvertendum, male ex vetustis Editionibus retentum esse *longe lateque;* cum omnes fere omnium codices habuerint, *longe longeque.* Primus ex suis Cruquius veram lectionem reposuit, Ciceronis loco fretus De Finibus II, 21. *Plurimum se, et* longe longeque *plurimum, tribuere honestati.* Cui tamen bene monenti nemo, quod sciam, obtemperavit, praeter Baxterum nostratem in nupera sua editione: adeo difficile est homines diuturno errore palantes in viam rectam reducere. Posthac tamen, ut spero, veritati manus dabunt, et corrigi se patientur. Ovid. Metam. IV, 325.

Sed longe *cunctis* longeque *potentior illis.*

Gellius XIII, 27. *Ego quidem sic existimo,* longe longeque *esse amplius, prolixius, fusius, multos mortales, quam multos homines dixisse.* Idem IV, I. *Ac multo etiam antequam nascerentur, et supra* longe atque longe *per infinitum.* Digest. IV, 4. 39. *Vendentibus curatoribus minoris fundum, emptor extitit Lucius Titius, et sex fere annis possedit, et* longe longeque *rem meliorem fecit.* Mamertinus in Genethliaco Maximiani p. 308. *Etenim quod ait ille Romani criminis primus auctor* (lege, *carminis*, nam Ennium intelligit) *A sole exoriente adusque Maeotidas paludes, id nunc* longius longiusque *protendere licet.* Germanam Latini Sermonis indolem haec spirant: ita passim, *Magis magisque, Minus minusque, Etiam etiamque, Iterum iterumque, Nimium nimiumque, Minimum minimumque, Candidior candidiorque*, et alia similia. Atque hae, opinor, satis iustae sunt caussae, cur lectionem hanc, quam codices fere ad unum omnes agnoscunt, in sedes avitas denuo revocemus. Est tamen adhuc maius, et in quo magis etiam desidero iudicium Interpretum. Fatemur quidem *Longe lateque* frequentissime apud Scriptores occurrere: *Longe lateque patere, spargi, diffundi* etc. nempe ubi res ipsae, de quibus sermo est, tam in latum diffunduntur, quam protenduntur in longum. Iidem tamen pernegamus, *Longe lateque removeri,* aut dictum esse a quoquam veterum, aut sane dici potuisse. Quippe vox *Remotus* longitudinem solam denotat, latitudinis sensum plane respuit. Et quod *longe* vel *longissime* a re quapiam *remotum* est; idem ex omni parte et quaque versus ab eadem re remotum sit necesse est. Ut ineptum plane fuerit *late remotum* dicere quid; ubi semel dixeris *longe.* Illud deinde excute, quod omnes codices et editiones maculavit,

quid oportet
Nos *facere a vulgo longe longeque remotos?*

Nihil profecto pravius tetriusque vidi. Quid enim narrat? *Nos,* hoc est, cum aliis *se* tam longe a vulgo remotum? quemne hoc ipso Sermone confitetur *libertino* esse *patre*, et *nullis maioribus?* quo vero nomine tam remotum? non genere, non re, non loco et conditione. At ingenio fortasse dices et virtute atque doctrina: apage sodes inanem iactantiam. Non cognosco Nostrum tam superbum et gloriosum. Quin, si oculos animumque advertis, videbis hoc pugnare cum totius orationis filo et contextu. Non ideo, inquit, o Maecenas, quia ipse summo genere natus es, contemnis homines novos et ignobiles, ut *ego sum:* quorum multos recte tibi persuades et privatim probos et egregio publico vixisse: contra aliquot praeclaris parentibus, ut Laevinum Valerium, non uno propterea asse pluris habitos esse, vel populo ipso iudice, qui ceteroqui genus et proavos, imagines et titulos, maxime ad-

mirari solet. Quod si vulgus tam recte iudicat; quanto magis id oportet

Vos facere a vulgo longe longeque remotos?

Vos dico *Augustos*, *Maecenates*, *Polliones*, *Messallas*, etc. non quali quisque sit natus parente, sed quo ingenio, qua virtute sit, quaerere oportet. Sentis, opinor, emendationem, quam orationis ductu abreptus, priusquam constitueram, insciens posui. Quod si *nos* substituatur, pessum ibit tota sententia: quippe haud *se* inter generosos numerat, qui de hominibus novis candide et aeque iudicent; sed se istis novis accenset, qui aequa nobilium iudicia sperare sibi et polliceri audeant.

24. *Quo tibi, Tulli*] Quod editiones hactenus possedit, *Tulli*, ex versu nono videtur irrepsisse. At ibi de Servio Tullio rege sermo est: hic de homine alio nescio quo. Quidni igitur revocamus plurium codicum lectionem, *Tilli?* ut de suis testantur Bersmannus, Pulmannus, Torrentiusque: in nostris hic quidem duobus duntaxat apparet, Regio et Petrensi: at infra versu 107, in Leidensi, Zulich. Magd. et Batteliano extat. Cicero Philip. II. cap. 11. *Tillius Cimber*. Idem Ep. Fam. VI, 12. Seneca de Ira, III, 12. et Epist. LXXXIII. Suetonius Iul. c. 85. *Cimber Tillius:* quibus omnibus in locis eadem ac hic variatio est in scriptis codicibus. Gruterus in Inscript. AFER TILIUS. et, Q. TILLIUS et M. TILLIUS, M. L. PHANIAS. TILLIA. M. L. LUCCEIA.

29. *Quis homo hic est? quo patre natus?*] Ita libri aliquot: alii, *Quis homo hic?* Et *quo patre natus?* Editiones vetustae, *Quis homo hic?* Aut *quo:* ut etiam codex Regius, et optimus Reginensis.

31. *Et cupiat formosus*] Ita Cruquius Torrentiusque ex suis, quos posteriores fere secuti sunt: At Venetae editiones et Loscheri, una cum pluribus Lambini Codicibus, et veterrimo nostro Leidensi aliisque tribus,

Ut si qui aegrotet, quo morbo Barrus, haberi
Ut *cupiat formosus*.

Atque hanc lectionem alteri illi praeferimus. *Morbus* enim sive vitium Barri erat, quod formosus haberi cuperet; morbus utique mentis, non corporis. Sed si *et* legeris; de morbe etiam corporis suspicari possis; quasi is scabie vel polypo fortasse laboraret, *et tamen* formosus haberi magnopere vellet: quod ab Horatii mente alienum esse existimo.

38. *Dionysi filius*] Scribe hic *Dionysi*, (non ut pleraeque editiones *Dionysi*) a recto *Dionysius*. *Syrus*, *Dama*, et *Dionysius* nomina servilia. Cicero Epist. Fam. XIII, 77. *Dionysius servus meus aufugit*. Sic alibi ibidem, et Ep. ad Atticum saepius. Suetonius vita Horatii: *Pertulit ad me* Dionysius *libellum tuum*. Plin. Ep. X, 105. *C. Vale-*

rius Dionysius. Gruterus, 1036, 2. PUBLICIO DIONYSIO. 845, 7. *M. ΑΥΡ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΝ.* Marm. Felsin. p. 425. M. ULPIUS DIONYSIUS. M. IULIUS DIONYSIUS.

47. *Nunc quia, Maecenas, tibi sim convictor*] Editio prima Veneta alium verborum ordinem statuit:

Nunc, quia sum tibi, Maecenas, convictor; at olim,
Quod mihi pareret legio Romana tribuno.

quem etiam agnoscunt caeterae editiones priscae, et nostri codices praeter unum recentem omnes; praeterquam quod plures ex iis *sim* habeant, non *sum.* Idem de suis perhibent Pulmannus Bersmannusque; ne de caeterorum libris, etsi ipsi taceant, dubites. Quis primus contra veterum exemplarium fidem mutaverit, nescio: sed id, ut opinor, ausus est, quo versus numerosior evaderet. Nos vero, tam fastidiosis auribus valere iussis, ipsa simplicitate compositionis capimur. Neque vero numeri viliores hic sunt, quam saepe alias in his Sermonibus.

53. *Felicem dicere non hoc me possum*] De interpunctionis loco iam, opinor, hic convenit inter interpretes; non *felicem hoc casu* distinguendum esse; sed *hoc* sive hac re *felicem, quod casu sortitus.* Quin et Danielis Heinsii non felix coniectura, qui *hic* pro *hoc* substituere voluit, iam ab omnibus explosa est. Sic ergo locum constituunt,

felicem dicere non hoc
Me possum, casu quod te sortitus amicum:
Nulla etenim tibi me fors obtulit.

Et *possum* quidem, sive quod in pluribus est *possim*, omnes quos viderim libri exhibent, et veteres editiones. Tamen, si verum dicendum est, arrogantiae quid prae se ferre videtur illud, *Non* possum *eo me felicem dicere, quod nactus sim te amicum.* Itane vero? Non cognosco tuum, O Flacce, tam superbum. Ut enim hoc vere dici posset: tu tamen non idoneus qui id diceres. Neque vero, si bene te novimus, dicere unquam voluisti. Ecce enim, quam Commentator vetus memoriae tradidit, saniorem lectionem:

felicem dicere non hoc
Me possunt, *casu quod te sortitus amicum.*

hoc est, ut verba sunt Scholiastae Cruquiani, *non iccirco me felicem nominare* debent, *quod casu aliquo aut fortunae beneficio tibi sim factus amicus; cum nulla fors me tibi obtulerit, sed amicorum et virorum bonorum commendatio, qui me noverant.* Agnoscis, opinor, hunc, quisquis erat, enarratorem non *possum*, ut nunc habetur, sed *possunt* in suis olim exemplaribus reperisse. Quinam autem illi, qui hoc non possunt vere dicere? invidi nempe et obtrectatores, qui quotidie *rodunt me libertino patre natum;* qui felicitate me quadam, et nullo meo merito, ad amicitiam tuam pervenisse mentiuntur. Sic enim Garrulus ille, Serm. IX, 45. de hac ipsa re,

Nemo dexterius fortuna *est usus.*

et VI, lib. II. vers. 49.

Fortunae filius, *omnes* secum mussitabant.

Certe si ex illorum persona *possunt* legeris, verecunde dictum est: sin ex Horatii *possum*, insolenter et gloriose.

54. *Nulla etenim mihi te fors obtulit*] Disquirunt hic Interpretes, utrumne *Fors* an *sors* legendum sit; quorum illud in principe Veneta, hoc in Loscheri editione comparet. Certe in vetustioribus nostris codicibus clare exhibetur *fors;* ne hac de causa Lambini fidem labefactet semper erga illum iniquior Torrentius. Tacitus Annal. XIV, 5. *Contis, et remis, et, quae* fors obtulerat, *navalibus telis conficitur.* Ibidem II, 42. *Struxitque caussas, aut* forte oblatas *arripuit.* At Hist. IV, 1. *Passim trucidatis, ut quemque sors obtulerat:* ubi tamen, ut antea, *fors* reponendum est. Sed, dum leviculum hoc sollicitos eos habet, illud interim, quod longe gravius est, impune hic grassari patiuntur,

Nulla etenim mihi te *fors obtulit.*

Ita omnes ubique dederunt editores: neque sentiunt illud *mihi te* quam inscite et stolide hic dictum sit, ut nihil magis. Quid enim? An patrono et rege suo Maecenate, cui vitam, opes, omnia debuit, maiorem hic se gerit coactoris Graeculi filius? *Tibi* vero, o noster, *Maecenatem* fors obtulerit? quod sodes ex te verbum audio? Immo *te Maecenati:* nisi omnium quotcumque fuerunt, sunt, eruntve, Suffenorum primus es. Certe sic alibi solebas, ut Serm. I, 3. v. 64.

Simplicior quis et est? qualem me *saepe libenter*
Obtulerim tibi, Maecenas.

Recte hoc quidem, et verecunde: et bene factum, quod tam turpem maculam effugisti. Sic enim et hoc in loco nullus dubitabam, quin sic a principio fuerit:

Nulla etenim tibi me *fors obtulit.*

Atque sic postea latentem hanc lectionem deprendi in Scholiaste Cruquiano, loco illo ante laudato: *Cum nulla fors*, inquit, me tibi *obtulerit, sed amicorum commendatio.* Denique ita clare extare vidi in codice manuscripto, quem nuper adeo Bibliothecae Collegii nostri donavit vir insigni eruditione et humanitate Thomas Rud.

68. *Neque sordes, nec mala lustra*] Editiones veteres; et codices quos viderim omnes *ac mala* habent: Perabsurdum tamen videtur, *sordes ac lustra* una inter se iungere; cum vitia prorsus contraria sint, neque in unum hominem eodem tempore possint recidere. Lambinus quidem ita loqui debuisse Nostrum putat:

Si neque avaritiam, neque sordes, nec *mala lustra.*

Postea autem Cruquius, non ut ille ex coniectura, sed ex vetustissimo suo Blandinio *nec* illud protulit. Sane vir

probus videtur fuisse Cruquius; neque temere fides ei detrahenda est: sed vereor, ne non fuerit a prima scriptoris manu τὸ *nec*, sed a correctore interpolatum: qua in re, quae maximi quidem momenti est, subinde annotanda nimium ille securus et indiligens erat. Equidem haud dubito, quin sic scripserit ipse auctor,

Si neque avaritiam, neque sordes, aut *mala lustra.*

Aut enim et *Ac* passim a Librariis alterum pro altero substituuntur: et solet alias Noster post duas particulas negativas *Aut* tertio loco subiungere: ut Carm. III, 12.

Miserarum est, neque *amori dare ludum* neque *dulci*
Mala vino lavere, aut *exanimari metuentes.*

III, 23.

Nec *pestilentem sentiet Africum*
Fecunda vitis, nec *sterilem seges*
Robiginem, aut *dulces alumni*
Pomifero grave tempus anno.

Serm. II, 2. 22.

neque *ostrea,*
Nec *scarus,* aut *poterit peregrina iuvare lagoïs.*

I, 9. 31.

nec *hosticus auferet ensis,*
Nec *laterum dolor,* aut *tussis,* nec *tarda podagra.*

II, 1. 15.

neque *enim quovis horrentia pilis*
Agmina, nec *fracta pereuntes cuspide Gallos,*
Aut *labentis equo describat vulnera Parthi.*

Virgil. Aen. IV, 339.

neque *ego hanc abscondere furto*
Speravi, ne finge, fugam; nec *coniugis umquam*
Praetendi taedas, aut *haec in foedera veni.*

Sed quid multis opus? cum *aut* clare habeat Scholiastes Acron, cum in Bibliotheca Societatis Regiae manuscriptus, tum Venetiis olim editus anno MCCCCXC: recentiores enim locum contaminarunt.

79. *In magno ut populo siquis vidisset*] Quia a vetustis editionibus demissum erat *siquis*, veriti sunt id eiicere recentiores interpretes: atqui fatentur in Blandiniis aliisque meliores notae codicibus *siqui* haberi; ut et ego reperi in veterrimis meis Leidensi et Reginensi. Apage ergo stultam clementiam: et sibillantem illam literam exsecemus. Lenius certe eo pacto suaviusque procedit versus; neque aliter scribit Noster Versu hic 30.

Ut si qui aegrotet, quo morbo Barrus:

Ceterum quod Lambinus ait, nescio quos verborum ordinem turbare; quem ipse sic constituit, *Ut siquis magno in populo vidisset;* in ea re multum fallitur, et plerique omnes, qui eum sequuntur. Sic enim distinguenda sunt verba; *Siqui, ut in magno populo, vestem vidisset.* Ovid. Pont. IV, 5.

Siquis, ut in populo, *qui sitis, et unde requiret.*
Idem Trist. I, 1.

Siquis, ut in populo, *nostri non immemor illic.*
Sulp. Severus I, 84. *Ninive, alens virorum millia C. et XX. atque*, ut in magno populo, *abundans vitiis.*

87. *Ob hoc nunc Laus illi debetur*] Ita editiones veteres, et ex Manuscriptis recentiores aliquot. At prisci codices uno fere consensu *ad hoc* vel *ad haec.* Acron Scholiastes: *Ad hoc nunc) Alii* ad haec *legunt, ut sit, Ad haec quae praestitit: alii* ad hoc, *scilicet ne me poeniteret, quia patrem habui operarium et libertum, qui bonus vir fuit.* Prius magis arridet; *ad haec* scilicet; quippe multa praestitit in educatione filii; non sumtus solum, sed studium pene supra facultates plane singulare. *Ad* saepe idem fere valet, quod *ob* vel *propter:* ut Epod. 9.

Ad hoc *frementes verterunt bis mille equos.*
Epist. I, 19. v. 45.

ad haec, *ego naribus uti Formido.*

107. *Quas tibi, Tulli*] Scribe potius *Tilli*, ut supra docui ad versum 24.

126. *Fugio rabiosi tempora signi*] Omnium, quotquot superiore saeculo extitisse novimus, vetustissimum optimumque codicem ex Bibliotheca Blandinia Gandavi nactus est Cruquius; quod exemplar utinam adhuc salvum esset (periisse enim opinor) et in manus nostras incidisset: multa, ni fallor, et praeclara inde erueremus, quae illius aut oculos aut captum effugerunt. Est tamen utcumque quod gaudeamus, non pauca ab ipso Cruquio depromta esse ex eo libro; quae, absque illo fuisset, frustra in ceteris omnibus quaereremus. Cuiusmodi hoc est, quantivis sane pretii, quod his verbis memorat: *Codex*, ait, *Blandinius antiquissimus habet*, fugio Campum lusumque trigonem: *sed supposita sunt puncta, vulgataque lectio est adnotata, Fugio rabiosi tempora signi.* Haec tantum Cruquius: neque verbum praeterea addit: et, quod magis mirum est, nemo omnium interpretum, qui tot tantique post illum manus Horatio admoverunt, vel mentione dignum iudicarunt variantem hanc lectionem. Bene vero factum, quod interpolator ille punctis subnotatis (ut Librariis, qui scripta sua lituris turpari nolebant, facere sollemne erat) delenda ea verba significaverit; ac non ipso scalpello suo penitus eraserit. Aut enim egregie fallor, aut ea sola sincera lectio est, et Venusina lucerna digna. Videamus locum integrum.

Ad quartam iaceo: post hanc vagor aut ego lecto,
Aut scripto, quod me tacitum iuvet: ungor olivo,
Non quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum
Admonuit, fugio Campum lusumque trigonem.

Pransus non avide — —

domesticus otior.

Haec iam singula examinanda sunt. *Ad quartam iaceo:* quod cave accipias pro *dormio*, ut vulgo faciunt Interpretes: quippe non nisi otiosi hominis erat, vel ad horam usque primam somno indulgere: ut Epist. I, 17. v. 6.

Si te grata quies et primam *somnus in horam*
Delectat.

et Epist. I, 18. v. 34.

Dormiet in lucem, *scorto postponet honestum*
Officium, nummos alienos pascet.

Ergo ad quartam stertere, desidiosi plane fuerit, et Nomentani nepotis, potius quam Flacci. Quid ergo? *Iacere* hic perinde est ac *studere*, in *lectulo* scilicet lectioni aut scriptioni vacare: qui mos erat antiquorum, iam notissimus. Noster supra, Sat. I, 4. v. 133.

neque enim cum lectulus *aut me*
Porticus excepit, desum mihi.

Seneca Epist. LXXII. *Quaedam sunt, quae possis et in cisio scribere: quaedam* lectum *et otium et secretum desiderant.* Plinius Epist. V, 5. *Visus et sibi C. Fannius per nocturnam quietem* iacere in lectulo *suo compositus in habitum* studentis, *habere ante se* scrinium, *ita ut solebat.* Atque haec quidem interpretatio ex sequentibus verbis magis adhuc constabit:

post hanc vagor aut ego lecto,
Aut scripto, quod me tacitum iuvet.

ubi ordo est, *Post hanc,* horam scilicet quartam, quae nobis nunc decima est antemeridiana, *ego vagor; aut lecto, aut scripto, quod me tacitum iuvet.* Ubi sine dubio *lecto* et *scripto*, sunt ablativi participiorum *lectus* et *scriptus.* Cuiusmodi iam passim observata est a Grammaticis constructio. Tacitus Annal. II, 7. *Caesar,* audito *castellum Lupiae obsideri, sex legiones eo duxit.* IV, 36. *Fonteius Capito absolvitur,* comperto *ficta in eum crimina per Vibium Serenum:* et alibi passim. Hoc quidem recte olim Ianus Dousa: adeo ut me illorum misereat, qui *lecto* hic et *scripto* Verba esse volunt, pro *lectito* et *scriptito;* verba utique inaudita, et in ultimam Barbariam releganda. Decepit, credo, eos pronomen *Ego*, cum id extra locum suum hic positum videatur: quod tamen minime mirari debent, qui aut hunc Nostrum aut Terentium umquam versarunt. Noster loco iam citato:

Neque enim cum lectulus aut me *Porticus excepit.*

Nihil usitatius: atque adeo elegantiam quandam prae se fert. Ergo hoc dicit Horatius, *Post horam quartam vagor; cum iam tunc aut legerim aut scripserim quid, quod me tacitum iuvet.* Sine dubio itaque non *ad quartam dormivit,* qui ante eam horam *scripsit aliquid aut legit.* Sed perga-

mus porro: et investigemus *quo vagari* sit solitus: atque id quidem scire dabitur, ex iis quae sequuntur,

ungor olivo:
Post ubi me fessum sol acrior ire lavatum
Admonuit, fugio campum lusumque trigonem:

Nimirum in Campum Martium, ubi homines beatiores aut spatiari et alios ludentes visere, aut ipsi ludere et exercere se solebant. Describit hic scilicet quotidianae suae vitae consuetudinem, quo pacto diem integrum transigere soleret. „*Vespere*, inquit, Circum et Forum pererro; inde „ad cenam domum redeo: tandem eo dormitum; et mane „experrectus, usque ad quartam studiis vaco; inde in „campum me confero, et olivo unctus (non rancido qui„dem foetidoque, ut Natta) pila ludo, et ludentes alios „specto. Demum, ubi Solis aestus molestior est, relinquo „Campum ac Trigonem, et lavatum eo: postque pran„dium, tenue id quidem et parcum, domi otior usque ad „*vesperem.*" Iam autem exercitia campestria prius oleo perunctos obiisse, res pervulgata est, neque hic adeo probanda. Unde noster de Sybari Carm. I, 8. v. 8. *Cur* olivum *sanguine viperino cautius vitat; saepe* disco, *saepe trans finem* iaculo *nobilis expedito?* Ovid. Metam. X, 176.

Corpora veste levant, et succo pinguis olivi
Splendescunt, latique ineunt certamina disci.

Porro in Campo pila lusitare solitum esse Nostrum, atque una interdum cum Maecenate, testis ipse de se est optimus, Serm. II, 6. v. 49.

ludos spectaverit una.
Luserit in Campo: *Fortunae filius, omnes.*

Quod erudite sic enarrat Scholiastes Cruquianus: *Siquis me una cum Maecenate in Campo videbat, statim dicebat me esse fortunae filium. Solebant autem Romani in Campo Martio ludere* pila trigonali. Quibus, opinor, verbis iam, si minus antea, persentiscere incipis, quid sibi illa velint,

fugio campum lusumque trigonem.

Trigonis enim *lusus* pilae ludum significabit, ideo, ut creditur, sic dictus, quod lusores paribus inter se spatiis ad Trigoni sive trianguli formam distabant. Martialis in Apophoretis, XIV, 44.

pila trigonalis.
Si me mobilibus scis expulsare sinistris,
Sum tua: si nescis, rustice, redde pilam.

Idem IV, 19.

Seu lentum ceroma teris, tepidumve trigona.
Sive harpasta manu pulverulenta trahis.

et XII, 81.

Captabit tepidum dextra laevaque trigonem,
Imputet exceptas ut tibi saepe pilas.

et VII, 72.

Sic palmam tibi de trigone nudo

Unctae *det favor arbiter* coronae:
Nec laudet Polybi magis sinistras.

Quo postremo loco inductus, equidem libenter apud Nostrum pro illo *Lusum* vel *Ludum* reposuerim *nudum*,

fugio campum nudumque trigonem;

Uncti enim, et proinde *nudi*, *pila* et *disco* aliisque id genus ludis certabant, ut iam vidimus. Atque haec omnia magis magisque confirmantur ex eo, quod Noster continuo addit, se tum *lavatum ire* solitum. Quippe a Pilae lusu statim balnea adibant, aut, si serius ludum inciderant Thermis iam clausis, in Tiberi vel Aqua Virgine lavabantur; ut iterum Martialis, XIV, 161.

tintinnabulum.

Redde pilam: sonat aes Thermarum, ludere pergis?
Virgine vis sola lotus abire domum.

Vides iam, opinor, ut apte inter se cohaereant omnia: quae cum minime intelligeret interpolator ille; spongia, ut erat audacia, emendare voluit. At enimvero, quam egregia atque illis, ut par erat, meliora de suo nobis largitus sit, operae pretium erit cognoscere:

Ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum
Admonuit, fugio rabiosi tempora signi.

Nempe *aestuosos dies caniculares* intelligit, ut recte enarrant Scholiastae veteres; veteres, inquam, nam diu est, quod haec macula fere omnes codices inquinavit. Ego vero *aestus Caniculae*, *rabiem*, *calores* sub umbra *vitari* posse probe noveram; ut noster Carm. I, 17. v. 17.

Hic in reducta valle Caniculae
Vitabis aestus:

ipsa Caniculae *tempora* quo pacto effugerit noster, equidem nescio; nisi forte sub umbras illas se subduxerit,

unde negant redire quemquam,
Pallentes umbras Erebi, noctemque profundam.

Sed ut hoc ei condonemus; quippe et Tibullus haud multo minus improprie locutus est; Eleg. I, 1.

Sed canis *aestivos* ortus vitare *sub umbra*
Arboris, ad rivos praetereuntis aquae;

si sanus utique locus est, et non *ictus* potius quam *ortus* erit legendum: illud potius consideremus, quam concinne atque apte cum orationis serie et auctoris instituto congruat hoc, quod dedit, Emblema. *Ab hora quarta, inquit, foras prodeambulo; tum ungor: et ubi appetente fere meridie Solis ardor ingravescit, fugio tempora Caniculae.* Quid, malum, Caniculam nobis narras? Describit utique poëta, quid quotidie facere soleat, communibus anni temporibus, Romae, ubi *Forum* et *Circus:* non quid diebus tantum Canicularibus, quorum intemperiem ruri plerumque in silva Sabina abditus fallere et solari consueverat. Iamne sentis, quam indignis modis impostor ille nobis illuserit? Quasi vero sub caelo Italo sol meridianus, non nisi ar-

dente Sirio, molestus esset sub divo morantibus? Et profecto ineptum esse hoc absurdumque quasi per caliginem vidisse ii videntur; qui *rabiosi tempora signi*, non *anni* tempus, sed *diei* interpretantur. Unde vero petitum, tam pulchrum commentum nobis propinant? Ex Persio nempe, cuius illud est, Sat. III.

siccas insana Canicula messos
Iam dudum coquit, et patula pecus omne sub umbra est:

ubi *Canicula*, ut putant, improprie pro quovis die aestuoso ponitur. Bene sane: et est quod Persius gratiam iis habeat. At non videre interea, *siccas* illas *messes*, tam bellam interpretationem prorsus evertere? Sed mittamus hos; quos merito sane castigat celeberrimus Dacierius: ipse interim maioris culpae reus, cum ex contaminato hoc Flacci loco illud nobis ut observatione dignum excudit, Veteres scilicet, nisi diebus Canicularibus, balneis non usos esse. Vestram fidem, Quirites! Satius profecto fuerat, non veteribus adeo omnibus, sed poëtis solis (et in eis Flacco) illuviem illam exprobrasse, quorum, ut ipse ait,

bona pars non ungues ponere curat,
Non barbam, secreta petit loca, balnea vitat.

Rides: sed tamen recte id colligas, quantumvis falsum sit et inhonestum, si vulgatam hic lectionem semel admiseris. Vel furcis itaque expellenda est, quae tam lepidas enarrationes nobis procudit. Certe quocumque te verteris, sive *diei* tempus, sive *anni* tibi finxeris; laterem profecto laveris, ex ipso lavacro sordes colligentem.

131. *Patruusque fuissent*] Per saeculum, credo, et amplius editionibus omnibus insedit illud *Fuissent:* Et Interpretes omnes quasi compacto silentium agunt. At Venetae illae antiquae cum Loscheriana:

suavius, ac si
Quaestor avus, pater atque meus, patruusque fuisset:

Neque aliter codices ex nostris, Battelianus, Regius, Galeanus cum aliis duobus. Enimvero his peccavit, quicumque ex libris suis pluralem hic numerum primus reposuit. Quippe primo ignarus erat stili Horatiani; Noster enim pluribus licet Nominativis, modo ultimus sit numero singulari, etiam Verbum eodem numero semper subnectit; ut multis ostendi ad Carm. I, 24. Deinde, quod multo gravius est, etiam Latinitatis ignarus erat; ut videbis, si sic verba solvas, *Ac si avus meus et pater patruusque* fuissent quaestor. Quid iam videtur? Utique, si *fuissent* legeris, dicendum fuerit *Quaestores.* Vah, quam multa prava et absurda nos effugiunt; dum quae pueri admirari solebamus, postea secure et supine grandiores natu percurrimus.

ECLOGA VII.

3. *Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse*] Tanaquil.

lus Faber acutissimo vir ingenio, *Si res*, inquit, *et omnibus lippis et tonsoribus nota est, quid igitur attinet illam narrare? Ridiculus foret Horatius. Lego itaque,*

Omnibus haud *lippis notum et tonsoribus esse.*

Ubi non dico, invitis omnibus libris reposuisse hoc Fabrum; idem enim et nos non semel fecimus et posthac faciemus, sed melioribus, ni valde fallimur, argumentis freti. Quorsum enim *ridiculus?* adeone oblitus est Faber, quod in Ovidio olim legerat, Arte I, 681.

Fabula nota quidem, sed non indigna relatu?

Celebris quidem tum vulgo erat Persii iocus: sed Horatius, qui Rupilium male oderat, omnibus eum saeculis traductum et laceratum voluit. Ergo literis mandat perennaturis; quod alioqui, licet per ora hominum volitaret, tamen intercideret. Neque vero *Haud notum lippis* melius huc aptiusve convenit. Quomodo enim tam arcanum et paucis notum esse potuit; quod publice in Praetorio actum est, et populo et milite audiente? Quare optimum est, ut receptam lectionem tutemur: illud duntaxat quaesituri, quo consilio Noster *Lippis* hoc et tonsoribus notum esse dixerit. De *Tonsoribus* quidem res clara est: cum in tonstrinis homines otiosi et rumigeruli desidere et tempus terere solerent; ut recte ex Plutarcho aliisque Lambinus post Erasmum observavit. At quamobrem quaeso *Lippis?* Unde illis datum, ut magis aliis quibusvis rumores consectentur? Lippi, aiunt, loquaces et curiosi esse solent; quia prae oculorum vitio nihil aliud, quod agant, habent: unde et proverbium esse natum de re pervulgata, *Lippis omnibus et tonsoribus notum.* Haec quidem recentiores: at quanto melius Vetus Scholiastes locum enarrat! *Adeo ait divulgatum esse, quibus modis insectatus sit Persius Rupilium, ut et in* Tonstrinis *haec et in* Medicinis *narrata sint. Fere autem in his officinis otiosi solent considere, ac res rumoribus frequentatas fabulis celebrare.* Recte quidem et erudite. *Medicinis* autem hic posuit pro officinis medicorum; ubi non minor, quam in *Tonstrinis*, hominum erat frequentia: unde illa Plauti in Amphit. IV, 1.

Nam omnis plateas perreptavi, gymnasia et myropolia:
Apud emporium, atque in macello, in palaestra atque in foro:
In medicinis, *in* tonstrinis, *apud omnis aedis sacras:*
Sum defessus quaeritando; nusquam invenio Naucratem.

Sine dubio haec Flacci sententia est: et rectum quidem erat, ut sic potius versum constitueret,

Omnibus et medicis *notum et tonsoribus esse.*

Ut enim *tonsores*, ita et *medici*, quorum plerique tum liberti erant et in vilibus tabernis degebant, omnia illa audire poterant, quae adventores ibi garriebant. Hallucinantur itaque, qui adagium hinc nobis extundunt, *Lippis*

et Tonsoribus: quod certe, si ullum est, sic omnino efferri debet, *Medicis et Tonsoribus.* Quorsum itaque hic *Lippis* ab Horatio positum? Urbane quidem id ab eo factum: ut, cum inimicum suum Rupilium insectari hic et proscindere voluit, a se primo inciperet, et quod haberet vitii ridens agnosceret: idque Vatinii illius noto exemplo; quem (verba sunt Senecae de Constantia cap. XVII.) *scurram fuisse venustum et dicacem memoriae proditum est. In pedes suos* (ob podagram) *ipse plurima dicebat, et in fauces concisas:* (ob strumam) *sic inimicorum, quos plures habebat quam morbos, et in primis Ciceronis urbanitatem effugit.* Pari itaque consilio, non *medicos* hic Noster cum tonsoribus iunxit, sed *Lippos*, qui inter alios curationis caussa ad Medicinas confluebant; atque ibi, ut fit, dum mora trahitur, et audiebant fabulas et narrabant.

4. *Negotia dives habebat Clazomenis*] Servius ad Aen. IV, 345. pro *habebat* citat hic *agebat.* Quamquam autem et *Negotium agere* et *Litem agere* recte dicitur: nihil tamen hic mutandum, adversus omnium Codicum fidem. Cicero Epist. Fam. I, 3. *Aulo Trebonio, qui in tua provincia* magna negotia *et ampla et expedita* habet. XIII, 30. *Sed quum* habet *praeterea* negotia *vetera in Sicilia sua.* XIII, 57. *Ut suum* negotium, *quod* habet *cum populo Sardiniano conficiat.* Et alibi saepe.

7. *Confidens tumidusque*] Ita Editiones antiquae, et manuscriptorum pars longe maxima. Quid itaque attinet *que* eiicere? quamnam lucrabimur elegantiam?

11. *Inter Hectora Priamiden*] Vitiosum sane loquendi genus et ἰδιωτικόν· quodque magni emerim numquam ab Horatio prolatum:

inter
Hectora Priamiden, animosum atque inter *Achillem*
Ira fuit capitalis.

ut alibi Epist. I, 2.

Nestor componere lites
Inter *Peliden festinat,* et inter *Atriden.*

Quivis alius scriptor τὸ *Inter* semel tantum posuerit; ut Terent. Andr. III, 3.

Irae sunt inter Glycerium et gnatum.

ut et Graeci, *Μεταξὺ κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. Μεταξὺ Κορίνθου καὶ Σικυῶνος.* Et sic alii ubique omnes. Neque vero magis ab usu, quam a ratione recessit Noster. Quomodo enim sodes *inter Peliden?* cum praepositio illa duos hinc et hinc terminos vi sua et notione designet. Non ergo *inter Hectorem* fuit ira, atque iterum *inter Achillem:* sed semel et simul *inter utrumque.* Hebraismus quidem est; quem Septuaginta expresserunt, *Ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους:* at Latinus interpres noluit dicere, *Inter lucem et intèr tenebras*, utpote sermone Latino

alienum. Cum haec autem scripsissem: sero animadverti, virum longe doctissimum, Gatakerum nostratem Adversar. II, 2. de Hebraismo hoc plura adnotasse; quem neque Latinis prorsus insolentem fuisse ex priore hoc Flacci loco conatus est ostendere; cui et addidit Livii illud, XXII, 35. *Romae iuri dicundo urbana sors Pomponio: inter cives Romanos et* inter *peregrinos P. Furio Philo evenit.* Ita quidem olim ferebatur: at iamdudum est, cum meliorum codicum iussu posterius illud *Inter* de Livio exulavit. Aliud vero suggerit Marcilius, ex Cicer. Paradox. I. *Sic te ipse abiicies atque prosternes, ut nihil* inter *te atque* inter *quadrupedem aliquam putes interesse?* Equidem nescio, ex qua cloaca foetorem hunc excitaverit; cum et editiones quas viderim omnes, et codices Graevio visi rite habeant, *Inter te atque quadrupedem.* Quid igitur? inquis: duras et indignas Horatii vices praedicas; si ex omnibus aliis eluetur, in illo solo macula residet? Ego vero, si Horatio contra Librarios faves, facile suppeditare possum, quod et huic tam inhonestam labem abstergat: in priore loco, si sic legas,

Hoc etenim sunt omnes iure molesti,
Quo fortes, quibus adversum bellum incidit. Olim
Hectora Priamiden animosum atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors.

In posteriore vero, si sic refingas:

Nestor componere lites
Primus *Peliden festinat et inter Atriden.*

At haec nimium quantum, inquies, a vulgata lectione recedunt. Fateor equidem; verum haud una est mendorum origo: alia literarum similitudini, alia interpretamentis debentur. Et, si tu dicis caussa mihi concedes *olim* et *primus* ab Horatio prodiisse; qui evenire potuerit, ut *Inter* et *Inter* interpolatum sit hodie, iam ego tibi ostendam. Cum enim ista legerent olim, *Hectora atque inter Achillem*, *Peliden et inter Atriden;* novitate constructionis attoniti, prioribus illis accusativis *Inter* inter lineas apponebant: quo factum, ut ab aliis demum exscriptoribus in versum reciperetur *Inter*, quia forte fortuna cum metri rationibus apte quadraret. Ita alibi bis terque peccatum est; vide nos ad Carm. III, 25. v. 2. Epod. XI, 4. Epist. II, 1. v. 31.

15. *Duo si discordia vexet inertes*] Lambinus in suis nonnullis *verset* invenit: quod rectius puto. Sic alibi Serm. II, 3, 249.

Si quem delectet barbatum; amentia verset.

ubi similiter codices nonnulli *vexet*. Passim haec verba inter se commutantur a Librariis.

20. *Compositus melius cum Bitho Bacchius*] Hic, ut fere semper in nominibus propriis, variant codices: *Bitho,*

Bito, Bico, et *Bacchius, Bachius,* etc. Sed bene habent receptae lectiones: Gruterus 702, 12. BITHUS CRESCENS. Marm. Felsinea p. 21. CN. POMPEIUS BITHUS. Gruterus iterum: L. BACCHIUS. et 961, 1. A. APPULEIUS A. L. BITUS. Ceterum quod editiones omnes praeferunt,

Rupili et Persi par pugnat, uti non
Compositus *melius cum Bitho Bacchius:*

dimidia fere pars codicum sic exhibent,

Compositum *melius cum Bitho Bacchius.*

Et utrumque quidem sat bene habet, quantum ad constructionem attinet! illud defenditur ex Seneca Praefat. ad IV. Nat. Quaest. *Quamvis staturam habeas Threcis cum Threce compositi:* hoc sic constituitur, *Par* ita *compositum,* uti non melius Bacchius cum Bitho. Cicero Acad. Quaest. II, 46. *Unum igitur par, quod depugnet, reliquum est, Voluptas cum Honestate.* Auctor ad Liviam v. 301.

Par bene compositum, *iuvenum fortissimus alter,*
Altera tam forti mutua cura viro.

Sed omnium, ni fallor, optime codex Magdalenensis:

Compositi *melius cum Bitho Bacchius.*

Ea vetus et vera lectio est; quam cum non caperent Librarii, partim *compositum,* partim *compositus* nobis dederunt. At elegantissima est illa Syllepsis, *Bithus cum Bacchio compositi:* ut Ovid. Fast. IV, 54.

Ilia cum Lauso de Numitore sati.

et V, 330.

Consul cum consule ludos
Postumio Laenas persoluere *mihi.*

et Metam. II, 257.

Fors eadem Ismarios *Hebrum cum Strymone siccat.*

et ita alii saepe. Certe hoc pacto evitabis sibilum illum auribus ingratum, *Compositus melius.*

28. *Salso multumque fluenti*] Ita editiones, et maior pars codicum. Torrentiani tamen aliquot melioris, ut ait, notae, *multoque:* quibus accedunt Bersmanni duo, et ex nostris Petrensis, Galei, et Franekeranus, et Scholiastes quoque Porphyrion. Agnosco veram Horatii manum:

Tum Praenestinus salso multoque *fluenti*
Expressa arbusto regerit convitia, durus
Vindemiator, etc.

ubi ordo est: *Tum Praenestinus* Rupilius, *durus vindemiator, expressa arbusto convitia regerit.* Persio *salso multoque fluenti;* qui scilicet, hiberno flumini modo comparatus, salsus multusque contra Rupilium fluebat. *Multo fluenti,* πολλῷ ῥέοντι, ut ait Demosthenes, cuius profecto locum in animo habuit Noster, ex Oratione de Corona: *Τότε μὲν ἐγὼ τῷ Πύθωνι θρασυνομένῳ καὶ ΠΟΛΛΩ ΡΕΟΝΤΙ καθ' ὑμῶν οὐχ ὑπεχώρησα: Tunc quidem ego Pythoni rhetori, ferocienti et* multo fluenti *adversus vos, minime cessi.* Ita

Graeci alibi, *Λαβρὸς ῥέων*, *Λαβρὸς ἐπαιγίζων:* et adiectivum hic omnino elegantius est adverbio. Virgil. Georg. III, 23.

Atque hic undantem bello, magnumque fluentem,
Nilum, ac navali surgentis aere columnas.

i. e. *μέγαν ῥέοντα*, non genere neutro *magnum* pro *magne;* ut male vulgo accipiunt. Porro et illud notandum, *salso* cum *fluenti* connectendum esse, itidem ut *multo: ἁλμυρῷ ῥέοντι καὶ πολλῷ:* multo enim venustius hoc, quam si *salso* separatum efferas. Quid iam clarius et apertius toto hoc loco? Quam inepta iam tibi videbitur Dan. Heinsii coniectura? quae tamen ipsi ne dubitanda quidem visa est, et magnos sibi fautores repperit:

salso mustoque *fluenti*
Expressa arbusto.

Scilicet in eodem errore versatus est Heinsius, quo ceteri ante eum interpretes et veteres et novi: quibus id unum densissimam hic caliginem offudit, quod *salso* et *fluenti* non ad *Persium*, verum ad *arbustum* referrent. Atqui ea constructio nullo modo procedere potest: et laudandus utique est Dacierius, qui (ut nunc video, postquam haec commentatus sum) primus ista ad Persium spectare animadvertit, eo duntaxat infelix, quod partem aliquam veri attigit, integrum non potuit adsequi.

34. *Qui reges consueris tollere*] Editio Veneta cum Acronis et Porphyrionis Scholiis MCCCCXC, tam in versu ipso, quam in utriusque Enarratione *consuesti* habet; atque ita sine ulla litura codex noster Galeanus. Zulichemianus vero, *Consueras*. Illud placet: modus enim Indicativus aptius hic convenit: et *Consuesti* potius dicere solebant, quam *consuevisti*. Cicero Ep. Fam. XV, 3. *Tu velim*, *ut* consuesti, *nos absentes diligas et defendas*. Ad Attic. XII, 37. *Etsi tu meam stultitiam* consuesti *ferre*.

ECLOGA VIII.

15. *Quo modo tristes*] Lege, invitis licet codicibus:

Aggere in aprico spatiari; qua *modo tristes*
Albis informem spectabant ossibus agrum.

Quo enim neque ut adverbium, nec ut pronomen huc quadrat: tum autem ambigue et neglegenter cum *modo* coniungitur: *Quo modo* enim aliud prorsus plerumque significat. More autem sollemni corruperunt locum Librarii, ut pro eruditione sua syntaxi consulerent, *Aggere in aprico, quo.*

32. *Servilibus utque iam peritura modis*] Lege ex duobus Torrentii, Pulmanni tribus, Gifanii uno, quem laudat in Indice Lucretiano V. *Commune sepulcrum;* et nostris denique Galeano et Magdalenensi:

Cerea suppliciter stabat, servilibus ut quae

Iam peritura modis.
suppliciter stabat, ut quae peritura: hoc est, *utpote quae* peritura esset. Sed insurgit hic doctissimus Lambinus: *Errant*, inquit, *vehementer, atque adeo plane caecutiunt, qui legi volunt*, ut quae. *Nam si ita esset, deesset verbum* erat *seu* esset. Atque haec quidem tam acerba in re levi Gifanii, ut videtur, caussa protulit, quem cane et angue peius oderat propter editum ab illo Lucretium: at eadem opera ceteros, opinor, a lectione illa deterruit. Ne saevi vero tantopere, o bone. Quasi enim quicquam facilius aut familiarius, quam ut *esset* subintelligatur? Noster Serm. I, 1, 23.

Praeterea ne sic, ut qui *iocularia* ridens,
Percurram.

et I, 3, 9.

Nil aequale homini fuit illi: saepe, velut qui,
Currebat, fugiens *hostem.*

ubi nunc, sodes, error ille et caecitas, quae exprobrasti? Enimvero *ut quae* longe hic elegantius est, quam *utque*: Terent. Andr. I, 1.

Ita tum discedo ab illo, ùt qui *se filiam*
Neget daturum.

Vide nos ad Serm. I, 4. 110.

38. *Veniant mictum atque cacatum*] Iam bis terque, opinor, Horatii morem indicavimus: scilicet is, etsi post plures Nominativos, singulari tamen numero Verbum amat efferre. Recte itaque hic olim dederunt Editiones Venetae et Loscheri,

atque in me veniat *mictum atque cacatum*
Iulius, et fragilis Pediatia, furque Voranus.

Et diserte hoc exhibent, praeter sex Pulmannianos, nostri etiam codices, Leidensis, Reginensis cum aliis quatuor. Cruquius Torrentiusque tacent. Videat itaque Lambinus, qui *veniant* hic reposuit, idque ait habere omnes fere libros veteres. Utinam meliore fide in his rebus ageretur: iam non hic ceteros post se omnes in errorem induxisset. Priscianus quidem pag. 875. ubi locum hunc adducit, *veniant* habet hodie: at correctorum id facinus est, qui loca ex auctoribus illic citata ad vulgatas eorum editiones refingunt. Tria enim Prisciani scripta vidi exemplaria; quorum duo *veniat* ibi praeferunt, tertium *veniet.* Revocetur itaque vetus lectio numero Singulari; et vide nos ad Carm. I, 24. et alibi.

41. *Resonarent triste et acutum*] Videamus totum locum:

Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Umbrae cum Sagana resonarent *triste et acutum?*
Utque lupi barbam variae cum dente colubrae
Abdiderunt *furtim terris, et imagine cerea*
Largior arsit *ignis? et ut non testis inultus*

Horruerim voces furiarum et facta duarum?

Quis iam illud non videat, reclamantibus quantumvis codicibus, *resonarint* hic reponendum esse; ut cum sequentibus congruat, *Abdiderint, Arserit, Horruerim?* Hoc ab Horatio fuisse mea fide et periculo ausim contendere; illud a correctoribus, qui ex analogia opinati sunt non *resonarint*, sed *resonuerint* dici oportere. Atqui et alibi Noster *sono sonavi* protulit, Serm. I, 4. v. 44.

Magna sonaturum: *des nominis huius honorem:*

et similiter *tono tonavi:* Epod. II.

Si quos Eois intonata *fluctibus.*

Manilius lib. V.

Aura per extremas resonavit *flebile rupes.*

Prudentius in fine Cathemerinôn.

Iuvabit ore personasse *Christum.*

Sane illud *resonarent* ne Latinum quidem hic est: quippe tempus perfectum necessario requiritur, *Quid memorem, ut abdiderint, ut arserit, ut horruerim, quo pacto resonarint.* Virgil. Eclog. VI.

Tum canit, errantem Permessi ad flumina Gallum
Aonas in montes ut duxerit *una sororum;*
Utque *viro Phoebi chorus* adsurrexerit *omnis.*

Ita alii semper in locis similibus.

ECLOGA IX.

1. *Ibam forte via sacra*] Etiam hic venia mihi impetranda est a lectore nimis religioso; quod sine ullius codicis auctoritate particulam *ut* versui ingesserim. Displicebant enim ista concisa, et dissoluta, et hiantia, *Ibam via sacra. Accurrit mihi quidam.* Quae et vinculo melius continentur, et nitorem quoque lucrantur, si sic refinxeris:

Ibam ut *forte via sacra, sicut meus est mos,*
Nescio quid meditans nugarum, totus in illis:
Accurrit quidam notus mihi.

hoc est, *Ut ibam, dum ibam, accurrit mihi quidam.* Sic Terentius Phorm. IV, 3.

Ut *abii abs te, fit forte* obviam *mihi Phormio.*

Et Eunuch. II, 3.

Is, dum *hanc sequor, fit mihi* obviam.

Ita supra Serm. V, v. 15. ex codicibus restituimus,

absentem ut *cantat amicam.*

ubi vide quae adnotavimus.

11. *O te, Bollane, cerebri Felicem*] Nescio cur editiones *Bollane* iam nobis obtrudant; cum vetustae et codices fere omnes *Bolane* cum unica *l* habeant. Ita Ciceroni Ep. Fam. XIII, 77. *M. Bolanus*, Statio Silv. V, 2. ter quater *Bolanus;* Tacito saepius *Vettius Bolanus;* Grutero 128, 5. M. VETTIO BOLANO COS. et 163, 7. M. VETTII BOLANI COS.

16. *Persequar. Hinc quo nunc iter est tibi?*] Hoc quidem in omnibus editis visitur: at quanto melius est, quod in pluribus codicibus comparet?

Prosequar *hinc, quo nunc iter est tibi:*

Ita duo Blandinii apud Cruquium, tres Bersmanni, ex nostris Leidensis, Reginensis, Galeanus, Petrensis, Battelianus, cum aliis duobus. Sententia est, *Prosequar et comitabor te hinc, ad locum quo nunc tibi est iter; prosequar te honoris caussa.* Passim eo sensu occurrit vox *Prosequor* apud Ciceronem, Livium, Tacitum, aliosque. Martialis XI, 25.

Dum te prosequor, *et domum reduco.*

Propertius III, 7.

Prosequar *et currus utroque ab littore ovantes.*

Ovid. Amor. I, 4.

Qua licet, ad saevas prosequar *usque fores.*

ubi pariter codices deteriores *Persequar.* Ceterum *comitandi* hic sensum postulant ea, quae sequuntur,

nil opus est te
Circumagi: quendam volo visere non tibi notum:

hoc est, *Non opus est, ut una mecum eas; viso quendam tibi ignotum, et perlonga est via. Persequar* autem aliud quid notat, a sententia poëtae alienum.

30. *Divina mota anus urna*] Ambigua sane oratio, ut adnotavit Scholiastes Acron:

namque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit divina mota anus urna:

Nescias enim, utrum casu recto *mota anus*, an casu ablativo *mota urna divina*, dicatur. Mihi quidem neutrum placet. Etsi enim *urna divina* facile in poëta placere possit; ut in Silio Italico *flammae divinae*, lib. III.

Fibrarum, et pennae, divinarumque *sagacem*
Flammarum *misit dives Gallaecia pubem:*

tamen si tertium illud addis, *divina urna mota;* adeo scabrum atque horridum exit, ut ne proletario quidem vate, nedum Horatio, dignum sit. Vel illud alterum tolerabilius est, *mota anus*, hoc est, *commota, agitata, furore percita:* qualis Manto apud Nasonem Metam. VI, 158.

Per medias fuerat, divino concita motu,
Vaticinata vias.

Et illa apud Tibullum I, 7.

Sic fieri iubet ipse deus: sic magna sacerdos
Est mihi divino *vaticinata* sono.
Haec ubi Bellonae motu est agitata; *nec acrem*
Flammam, non amens verbera torta timet.

Sed vel hoc pacto haeret sordetque tota oratio: quid enim illis facias, mota *anus urna divina?* an illa ab urna in furorem acta est? Vel illud vis potius, mota anus *cecinit urna divina*, sive *ex urna?* an illa in urnam repserat? adde,

quod sine praepositione ipsa dictio est utrobique vitiosa. Quare nihil, opinor, melius est veriusve, quam ut duo vocabula locum inter se permutent, hunc in modum:

namque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit mota divina *anus urna:*

hoc est, *fatum, quod Sabella anus, divina sive sortilega, mihi puero cecinit, postquam urnam moverat.* Urna enim mota, sortes eiiciebantur; unde Seneca Troad. v. 974.

Versata *dominos* urna *captivis dedit.*

Virgil. Aen. VI, 432.

Quaesitor Minos urnam movet.

Claud. II. Rapt. Proserp. 332.

Urna *nec incertas* versat *Minoïa sortes.*

Noster Carm. III, 1.

Omne capax movet urna *nomen.*

Sane hac parvula mutatione omnia expedita fiunt, et, siquid ego iudico, multo meliora. Neque vero duplex epitheton timeas *Sabella anus divina:* facile enim hoc admittitur, cum alterutrum nomen est proprium: ut Noster Carm. I, 4. v. 17.

Et domus exilis Plutonia.

et Virgil. Aen. X, 408.

Horrida per latos acies Vulcania *campos.*

Ceterum et divinare licet, cur hanc lectionem, sic, ut iam dedimus, ab Horatio profectam, immutaverit Librarius: quanquam haud dedita fortassis opera, sed forte fortuna, et aliud agens, mutare aliquis potuit. Is igitur, quicumque erat, *divina* hic non pro *hariola et coniectrice,* sed notiore sensu pro *caelesti* accepisse videatur: ut proinde non delirae aniculae, sed *urnae* potius convenire crediderit. Atque haec quidem mihi olim in mentem venerant, postea apud bonum Cruquium eandem coniecturam reperi. Is ergo, quando haec ei rara avis est et fere unica, gloriam hanc me volente obtineat. Mihi satis erit, si, cum nemo hactenus monenti ei obtemperaverit, posthac me adiutore magis morigeros Editores habuerit.

33. *Garrulus hunc quando consumet cumque*] Ecquid erit pretii, si spinam hinc eximam, quae interpretes nostros diu male habuit?

Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando *consumet* cumque.

Quorum verborum haec sententia sit necesse est: *Neque venenum, nec gladius, nec morbus hunc occidet; sed garrulus aliquando hunc enecabit.* De sententia, inquam, constat: de verbis non itidem liquet. Negant enim Lambinus Torrentiusque (at qui viri?) *τὸ quandocumque* usquam alibi inveniri in significatione *τοῦ aliquando:* neque sane quisquam hactenus exemplum aliud protulit. Ergo hanc

viam insistunt, ut *quando* hic (ut saepe alias) valeat *quoniam, quandoquidem, siquidem:* et illud *cumque* absolute accipiatur pro *quovis tempore;* ut Carm. I, 32. v. 15.

mihi cumque *salve Rite vocanti.*

unde haec oritur constructio, *Non venenum, neque morbus hunc interimet: quoniam garrulus hunc quovis tempore consumet.* At quorsum, obsecro, illud *quovis tempore?* cum semel duntaxat emori quis possit. Si *quovis tempore* hic admittunt; tum necesse est, ut *consumet* perinde sit ac *consumere poterit.* Atqui eo pacto ipsam sententiam labefactant: falsum enim erit illud effatum, *Non venenum hunc tollet; quoniam garrulus quovis eum tempore poterit consumere.* Neque enim ideo a veneno tutus est, quod alteri etiam morti obnoxius et expositus est. Quare haeret etiamnum aqua: sed bono animo estote; dabimus auctorem optimum, quo spondente *quandocumque* idem erit atque *aliquando.* Ovid. Metam. VI, 544.

Si tamen haec superi cernunt; si numina Divum
Sunt aliquid; si non perierunt omnia mecum:
Quandocumque *mihi poenas dabis.*

hoc est, ut res ipsa indicat, *olim, tandem aliquando, aliquo tempore.* Idem Trist. III, 1. v. 57.

Quandocumque, *precor, nostro placata parenti,*
Isdem sub dominis aspiciare domus.

Ergo ad haec exempla, quae tamen rarissima esse fateor, sic locum hunc interpretor: *Quandocumque hunc garrulus consumet;* hunc *olim* consumet garrulus; *erit tempus, cum* hunc consumet garrulus.

36. *Et casu tunc respondere vadato Debebat*] *Vadato,* quod omnes libri agnoscunt scripti editique, active hic sumendum erit, *homini qui ipsum vadatus erat sive vadimonio obstrinxerat.* Quippe *vador* verbum commune est, notante Diomede p. 445. et nunc active, nunc passive accipitur. Livius III, 13. *Tot vadibus accusator* vadatus *est reum:* et sic alii saepe. Atque sic satis commode, ut arbitrantur, rem enarrant interpretes. Ego vero nullus dubito, quin sic dederit Horatius:

et casu tunc respondere vadatus
Debebat, quod ni fecisset, perdere litem.

hoc est, *ipse vadimonio obstrictus debebat respondere. Respondeo* enim in hac formula absolute poni solet. Digest. IV, 1. 7. *Itaque si citatus non* respondit, *et ob hoc more pronuntiatum est.* Cicero in Verrem I, 1. *C. Verrem altera actione* responsurum non esse, *neque ad iudicium affuturum.* Et mox: *Praesto est,* respondet, *defenditur.* et II, 40. *Citat reum,* non respondet, *citat accusatorem — — citatus accusator, nescio quo casu, non* respondit, *non affuit.* Livius XXXIX, 17. *Diem certam finituros, ad quam nisi citatus* respondisset, *absens damnaretur.* Asconius in fine

Comment. ad Milon. *Multi praeterea, et praesentes, et cum citati non* respondissent, *damnati sunt.* Phaedrus IV, 17.

Profecti sunt legati non celeri pede:
Citati non respondent.

Ubi illud toties iteratum animadverte, *citatus respondit:* similis enim et hic constructio est, *vadatus respondere debuit. Vadatus* scilicet, quod iam ostendendum est, passivam quoque significationem obtinuit. Plautus in Bacchid. II, 2.

Ita me vadatum *amore vinctumque attines.*

Lucilius Sat. XI. apud Nonium in *Tricae:*

Nec mihi amatore hoc opus, nec tricone vadato.

Fulgentius Planciades: *vadatus, obstrictus, vel sub fideiussione ambulans, sicut Fenestella ait: Apud quem* vadatus *amicitiae nodulo tenebatur.* Latinus Pacatus in Panegyr. *Pythiam etiam dicat et Damona: quorum alter in amici morte se vadem obtulit, alter ad diem* vadatae *mortis occurrit.* Apuleius Metam. II. *Memineris mihi reliqua vitae tuae curricula adusque terminos ultimi spiritus* vadata. Symmachus Epist. I, 31. *Sic* vadatum *me honorabili more tenuisti.* II, 45. *Frater meus,* vadatus *optimo testimonii tui munere.* IV, 35. Vadatum *me tibi hoc munere velim credas.* V, 45. *Neque hac tantum gratia* vadatum *me esse sentio.* VIII, 65. *Cuius rei nomine* vadari *me tibi in maioris gratiae modum fateor.* IX, 12. *Ego tamen fateor ita me* vadatum *gratia, ut si sperata perfeceris.* Atque haec eo fusius deduximus; quia persuasissimum habemus ideo hoc a Librariis esse corruptum; cum quod *respondere* dativum post se exigere, tum quod *vadatus* non nisi active sumi posse, pro doctrina sua arbitrati sint.

42. *Ut contendere durum est Cum victore*] Meliores codices, tam alieni, quam nostri, in quibus Leidensis et Reginensis, non agnoscunt *est;* quod elegantius omittitur. Terent. Phorm. II, 1.

Etiamne id lex coegit; illud durum. *Ego expediam: sine.*

48. *Non isto vivimus illic Quo tu rere modo*] Eodem sensu, sed paullo venustius, Zulichemianus, Galeanus, et codex Collegii Trinitatis,

non isto vivitur *illic:*

Ita Noster Carm. II, 16.

Vivitur *parvo bene, cui paternum*
Splendet in mensa tenui salinum.

Terent. Heaut. I, 1.

hoc fit, ubi non vere vivitur.

Persius Sat. IV.

Vivitur *hoc pacto; sic novimus.*

Vulgata lectio est huius interpretamentum. Claudianus IV. Cons. Honorii v. 266.

tum durius irae

Consulitur, *cum poena patet?*

Sic ex melioribus libris edidit Nic. Heinsius; cum antea vulgo ibi ferretur, *Consulimus.*

50. *Nil mi officit unquam*] Haeret etiamnum hoc ex editionibus priscis; cum tamen omnes fateantur in melioribus codicibus sic haberi,

nil mi officit, inquam,

Ditior hic, aut est quia doctior.

Ita certe ex nostris Leidensis, Reginensis cum aliis septem. Revocetur itaque vetus lectio, quae et verior est et elegantior.

55. *Et est qui vinci possit*] Primus hanc lectionem, quae in libris omnibus comparet, sollicitavit Ianus Dousa, vir et nobilitate et eruditione insignis:

Expugnabis: et est qui vinci possit, *eoque*

Difficiles aditus primos habet.

Apage, inquit, *possit istud: Quis enim dixerit, eo facilius expugnabilem videri Maecenatem, quod asper et exoratu difficilis sit in principio? Quare omnino opus est, ut* poscit *emendemus; hoc est, postulat se pertinaci ac indefessa sollicitatione vinci, eoque primos aditus se prensantibus solet occludere.* Haec fere Dousa; non cogitans se sententiam poëtae prorsus invertere. Non enim id voluit Noster, *Maecenatem ideo vinci posse, quia difficiles primos aditus habet;* hoc enim ineptum et absurdum esset; sed contra, *Ideo difficiles habere primos aditus, quia scit se vinci posse.* Rectissime. Conscius scilicet suae facilitatis Maecenas, se vel invitum expugnari posse ab improbis flagitatoribus, aditum adversus tales intercludit, ianitori, nomenclatori, cubiculario, duris et morosis servulis, mandando, ne quem nisi ex intima amicitia ad se intromittant. Haec sine dubio mens Flacci est; quam firmant et declarant ea quae statim sequuntur:

haud mihi decro:

Muneribus servos *corrumpam: non, hodie si*

Exclusus *fuero, desistam; tempora quaeram.*

Recta igitur et sana est recepta lectio: at illa Dousae quot secum fert incommoda? *Maecenas*, ait, *poscit vinci.* Quo ore de Maecenate Noster hoc dixerit? *Poscere* enim *se vinci*, et per lenta obsequia tardasque moras expugnari denique, hominis est vani et stolide superbi. Adde huc, quod, vel ex Dousae coniectura, non utique *Poscit* dicendum fuerit; sed quod longius a libris recedit, *Poscat. Est qui vinci poscat;* ut Cic. ad Att. VII, 5. *Nam ego is sum,* qui *illi concedi* putem *utilius esse quod postulat, quam signa conferri.* X, 10. *Sed ego is non sum,* qui *statuere* debeam. Ep. ad Brutum XV. *Ego vero is sum,* qui *non modo non*

supplicem, *sed etiam* coerceam *postulantes ut sibi supplicetur.*

68. *Sed meliori Tempore dicam*] Loscheri editio et Veneta MCCCCXC. habent *meliore;* quo modo Pulmanni codices quattuor, et unus alterque ex nostris. Idque recte, ut opinor; sic enim solet Noster: *Concines* maiore *Poëta plectro. Digne puer* meliore *flamma.* Meliore *ductos alite muros. Quicquid vita* meliore *parasti. Ut studio* maiore *petant. Et centum* potiore *signis Carmine donat.* Cicero ad Atticum X, 7. *Quod ut* meliore tempore *possimus, facit Dolabella.*

69. *Vin' tu Curtis Iudaeis oppedere?*] Lege hic, *vis tu;* vide quae dicemus ad Serm. II, 6. v. 92.

Vis tu *homines urbemque feris praeponere silvis?*

75. *Quo tu, turpissime? magna Exclamat voce*] Sic editiones: neque quidquam ex libris suis proferunt Interpretes, excepto Bersmanno: is vero in duobus se testatur invenisse,

quo tu, turpissime? magna
Inclamat voce.

Et sic plane codices nostri, Galeanus, Regius, Societatis Regiae, et Collegii Trinitatis, et pro varia lectione Reginensis. Rectius sine dubio: *Inclamat et increpat hominem his verbis, Quo tu, turpissime?* Lucret. III, 967.

Non merito inclamet *magis, et voce increpet acri,*
Aufer abhinc lacrimas, barathro, et compesce querelas.

Vide Plautum, Ciceronem, Livium, alios.

ECLOGA X.

21. *Quine putetis Difficile et mirum*] Manuscripti quidam, tam aliorum, quam nostri *putatis:* sed plures et meliores *putetis;* et sic editiones quoque priscae, et Priscianus p. 1032. ubi tria quae vidi exemplaria lectionem confirmant. Recte igitur habet,

o seri studiorum, quine putetis
Difficile et mirum, Rhodio quod Pitholeonti
Contigit?

Terent. Adelph. II, 3.

Quid est? Quid sit? illius opera, Syre, nunc vivo: festivum caput,
Quin' *omnia sibi* postputarit *esse prae meo commodo?*

Ita ibi legendum, ex Donato, et codicibus Faerni, et duobus Britannicis notae optimae: et hic quidem locus Horatiano geminus plane et germanus est. Ovid. Fast. II, 45.

Ah nimium faciles, qui *tristia crimina caedis.*
Fluminea tolli posse putetis *aqua.*

ubi codices non pauci, ut hic apud Nostrum, *putatis.* Atque hic etiam locus germanissimus est; unde illud quoque discere licet, τὸ *ne* apud Terentium et Nostrum aut παρ-

ἐλκον esse, ut ibi censet Donatus, aut, ut mihi potius videtur, interrogativum; certe non, ut Prisciano, confirmativum. Ceterum in Rhodii illius nomine variant codices: alii *Phitoleunti*, alii *Pitoleonti*, alii denique, ut nunc editum, atque hoc rectum, *Pitholeon Πειθολέων.* Scholiastes Acron: *Dicitur Pitholeon Epigrammata ridicule scripsisse, in quibus Graeca verba mixta erant cum Latinis.* Is ipse est, ni fallor, qui Iulium Caesarem famosis carminibus laceravit; ut narrat Suetonius cap. LXXV. *Auli*, ait, *Caecinae criminosissimo libro et* Pitholai *carminibus maledicentissimis laceratam existimationem suam civili animo tulit. Pitholaus* enim iste, quia in Hexametrum versum non veniret, *Pitholeon* dictus est Nostro: quod nomen unum idemque ac illud alterum: *Πειθόλαος, Πειθόλεως, Πειθολέων;* ut *Τιμόλαος, Τιμολέων; Μενέλαος, Μενέλεως; Ἀγησίλαος, Ἀγησίλας, Ἀγησίλεως.* Dictum eius non inficetum memorat Macrobius, Saturn. II, 2. *Marcus*, inquit, *Otacilius* Pitholaus, *cum Caninius Rebilus uno tantum die Consul fuisset, dixit, Ante Flamines, nunc Consules diales fiunt.* Pitholaus ergo iste, sive Pitholeon, natione Rhodius, sub domino Otacilio Romae serviebat; a quo demum manumissus, pro recepto more libertorum, nomine herili et cognomine servili, Marcus Otacilius Pitholaus est dictus.

27. *Oblitus patriaeque patrisque, Latine*] Multum hic locus negotii interpretibus facessit:

an et cum
Dura tibi peragenda rei sit caussa Petilli?
Scilicet oblitus patriaeque patrisque, Latine
Cum Pedius caussas exsudet Poplicola atque
Corvinus, patriis intermiscere petita
Verba foris malis, Canusini more bilinguis?

Ita primus reposuit Lambinus, ex duobus, ut ait, codicibus; quem secuti Cruquius Torrentiusque plerosque omnes sua auctoritate in hanc partem traxerunt. Male vero ab iis factum et prave: quippe, si verum libere dicendum est, *χάλκεα* hic *ἀντὶ χρυσείων* nobis dederunt. Quale enim illud, *oblitus patriae patrisque?* quorsum adeo *patris?* cur non et *avorum maiorumque* omnium? Qualia etiam illa, *Cum Pedius et Corvinus Latine caussas agunt?* Quasi vero alias solerent Graece agere? Iam vero non dicit *caussas agere;* sed, qua Satiram decet metaphora, *caussas exsudare.* At vero quicquid verbo proprio convenit, non idem quoque verbo translato. *Latine caussas orare* recte dicitur; *Latine exsudare*, portentum plane est; et in ignotas terras deportandum, ubi incolae Latine vomunt et Latine ventrem exonerant. Haeccine tam eruditis viris tantopere placuisse? Pudet profecto taedetque: et revocemus illico lectionem veterem, quam indigne adeo Lambinus amovit, quamque omnes aliorum codices, nostri certe universi, uno consensu exhibent,

Scilicet oblitus patriaeque patrisque Latini.

Latinus autem *pater*, is est socer Aeneae, poniturque hic tamquam vetustissimus Latini nominis. Virgil. Aen. VII, 61.

Quam pater *inventam, primas cum conderet arces,*
Ipse ferebatur Phoebo sacrasse Latinus.

92.

Hic et tum pater *ipse petens responsa* Latinus.

XI, 469.

Concilium ipse pater *et magna incepta* Latinus.

Vel *pater Latinus* adiective sumi potest, ut *pater Romanus.* Virgil. Aen. IX, 448.

Dum domus Aeneae Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumque pater Romanus *habebit.*

Utrovis modo acceperis, perinde est: sed prior magis arridet. Elegantissime vero dictum; quasi quis Attico alicui dixisset, *Tune, oblitus Athenarum et* Cecropis, *ex Graeculo Tuscus factus es?* Quemadmodum autem hic in ipso scirpo nodum invenerunt interpretes; ita mox in ipsa nuce nihil duri repererunt. Sic enim sequentia constituunt et enarrant: *An cum Petillii caussa tibi peragenda est, tu patrii sermonis oblitus Latinis Graeca intermiscere vis, cum Pedius et Corvinus contra Petillium caussas exsudent?* Quot, obsecro, *caussas?* siquidem unicam litem habuit Petillius, furti scilicet reus, quod ex Capitolio coronam abstulerit. Id quod satis indicat versus praecedens,

Dura tibi peragenda rei sit caussa *Petilli.*

Quare et hic *caussam exsudent* dicendum fuerit; si de actione contra Petillium in his verbis agitur. At *caussam* hic reponi vel metri ratio prohibet. Quid multa? Mihi quidem totus locus levi mutatione sic videtur refingendus:

Cum versus facias: te ipsum percontor, an et cum
Dura tibi peragenda rei sit caussa Petilli?
Scilicet oblitos *patriaeque patrisque* Latini,
Cum Pedius caussas exsudet Poplicola atque
Corvinus, patriis intermiscere petita
Verba foris malis, Canusini more bilinguis?

Vel, ut Reginensis et Petrensis habent, *exsudat.* Quorum verborum hic ordo, haec sententia est: *Probas verba Graeca Latinis misceri: nempe in versibus faciendis. Rogo, an et in caussis agendis? Scilicet, cum Pedius et Corvinus, clari oratores, caussas orant, malis eos oblitos patrii sermonis verba foris petita orationibus suis inserere?* Hoc certe pacto evitantur omnia incommoda; quae utrinque hunc locum premunt, seu *Latini*, sive *Latine* legeris. Nam *Latine* quidem hic legi, non Latinitas, non ratio, non codices concessere. Quod si *Latini* legeris; nisi tamen *oblitos* pro *oblitus* substitueris; nescias sane quid hic faciant aut quorsum pertineant Pedius et Corvinus cum *caussis* suis.

32. *Vetuit me tali voce Quirinus*] Codex Collegii Trinitatis commodius verba haec collocat,

Versiculos: vetuit tali me *voce Quirinus.*

Porro in versu praecedente *atqui* cum Cruquio et Lambino dedimus, eundem codicem et vetustissimum Leidensem secuti. Alii habent *Atque.*

37. *Defingit Rheni luteum caput*] *Defingit* hic habent cum editiones veteres, tum codicum pars melior. Quin et libri, qui *diffingit* exhibent, id ex vitiosa scribendi ratione facere censendi sunt: ut nobis observatum ad Carm. I, 35. v. 39. Perperam itaque agunt, qui *diffingunt* hic in suis editionibus reponunt. Hoc enim non *male fingere*, ut quidem putant, sed *fictum corrumpere* notat; ut Carm. III, 29. v. 47.

Diffinget, infectumque reddet.

Recte itaque *defingit;* hoc est, versibus describit luteum caput Rheni fluminis. Sunt etiam codices, qui *depingit* hic habeant: sed perperam. Caput enim *luteum* formare, Fictoris est sive Plastae, non Pictoris. Sed pessime omnium exemplaria illa, quae *defigit* hic repraesentant: quod nollem (referente Nic. Heinsio in libri sui margine) nostro Graevio placuisset, *ut ad defixiones magicas referatur.* Quid enim negotii aut Poëtae aut Rheno cum defixionibus magicis esse posset, equidem nullus video. Ceterum quinam fuerit iste *turgidus Alpinus*, docere nos voluit Scholiastes Acron: *Vivalium quendam*, inquit, *poëtam Gallum tangit.* Ubi vero gentium quaeramus istum *Vivalium?* Cruquius ex coniectura edidit, *Rivalem quendam:* et ea occasione data mirificum somnium venditat. Tu vero pro *Vivalium* repone *Vivaculum.* Sic enim Librarii solent scribere apud Macrobium, Plinium, alios: quem fideliores codices *Bibaculum* vocant. Eundem alibi sugillat Noster Serm. II, 5. v. 41.

seu pingui tentus omaso

Furius *hibernas cana nive conspuit Alpes.*

ubi optime idem Acron: *Furius Bibaculus in pragmateia belli Gallici,*

Iupiter hibernas cana nive conspuit Alpes.

De eo vide Catullum, Suetonium, Tacitum, Quintilianum. Plinius Praefat. Hist. Natur. *Nostri crassiores, Antiquitatum, Exemplorum, Artiumque* (libros inscripserunt) *facetissimi, Lucubrationum, ut qui* Bibaculus *erat et vocabatur.* Ita recte dederunt Harduinus, et ad Catullum Is. Vossius: scripti ibi codices *Vivaculus.* Ergo Furius ille *Bibaculi* cognomen lucratus est, quia bibax erat: idem erat *pingui tentus omaso:* utpote non minus cibi appetens, quam vini. Atque ex his omnibus facile equidem ab Acrone persuaderi me patior, non alium quam Bibaculum hic ab Horatio perstringi. *Turgidus* enim ille, quia pingui omaso ten-

tus: *Alpinus* autem, vel quia *Gallus*, vel quia *Bellum Gallicum* versibus scripsit, vel (quod ego potius existimo) ob male natum istum versiculum, *conspuit Alpes;* quo risus iocosque dedit illius aevi poëtis, ipse alias et ingenio et fama non incelebris.

38. *Quae nec in aede sonant*] Pro *nec* repone *neque* ex Leidensi, Reginensi et multis aliis: de quo iam supra dixisse meminimus.

49. *Multa cum laude coronam*] Ita Editio Loscheri, et Veneta MCCCCXC: et altera his prior, anno nempe MCCCCLXXVIII, alio verborum ordine,

Haerentem capiti cum multa *laude coronam:*

quem et ipse in plus decem codicibus vidi. Amat Noster quotidiani sermonis inornatam simplicitatem. Sic Serm. I, 8. 50.

Vincula cum magno *risuque iocoque videres.*

II, 3. 112.

Correctus vigilet cum longo *fuste.*

II, 7. 35.

cum magno *blateras clamore, fugisque.*

Art. Poët. 260.

In scenam missus cum magno pondere *versus.*

Plinius Epist. VII, 9. *Multos videmus eiusmodi certamina sibi* cum multa laude *sumsisse.*

59. *Mollius ac siquis*] Veneta princeps *ac siquis:* altera cum Loscheriana et Scholiaste Acrone, *at siquis:* unde nunc in hanc, nunc in illam partem trahuntur Interpretes. Dacierius vero neutram secutus, ex coniectura emendat, *an siquis.* In qua, ut neque in altera *at*, nullum orationis exitum invenias. *At siquis*, vel *An siquis*, *contentus modo Hexametros facere*, *ducentos versus ante cenam*, *et totidem a cena scribere soleat?* Quid tum? quid sequitur? Nihil enim. Tu vero lege cum pluribus et melioris notae codicibus, et sic distingue:

Quaerere, num illius num rerum dura negarit
Versiculos natura magis factos et euntes
Mollius, ac *si quis, pedibus quid claudere senis*
(Hoc tantum) contentus, amet scripsisse ducentos
Ante cibum versus, totidem cenatus?

Mollius, *ac si*, hoc est, *mollius*, *quam si;* ut passim apud Scriptores, ita Serm. I, 6, 130.

victurum suavius, ac si
Quaestor avus, pater atque meus, patruusque fuisset.

Sententia autem clara et luculenta: Quid vetat et nos quaerere, num Lucilii ingenium, num argumentum ipsum negaverit versus politiores et molliores, quam siquis sine cura et lima extemporales hexametros fundat? Scilicet Lucilius ipse, si maiorem diligentiam adhibuisset, etiam in Satiris (argumento licet duro et ornari fere negante)

cultiores utique versus dare potuisset, quam quales nunc dedit ipse et Cassius Parmensis, extemporales, impolitos, scabros et incomptos. Haec profecto mens Horatii est; quam nunc video et Theodorum Marcilium ex parte assecutum esse.

77. *Explosa Arbuscula dixit*] Codex vetustus Reginensis *Arbustula*, quasi ab *Arbusto*. Battelianus *Auricula*. Sed recte habet recepta Lectio: quam et firmat Servius ad Virgil. Eclogam X. Cicero ad Attic. IV, 15. *Quaeris nunc de* Arbuscula. *Valde placuit. Ludi magnifici et grati.* Ea ipsa est, quam hic memorat Horatius: Marmor Praenestinum apud Fabricium p. 89. SEX. NAEVIUS SEX. L. PHILEMO. NAEVIA SEX. LIBERTA. ARBUSCULA. Unde tamen male colligit vir ille doctissimus huic mimae nomen fuisse *Naeviam;* atque adeo hoc eius monumentum esse. Plures enim libertae erant eo cognomine. Reinesius XIX, 28. GRANIA P. L. ARBUSCULA. Gruterus 593, 2. VOLUSIAE ARBUSCULAE. 1041, 5. FLAVIAE ARBUSCULAE CONIUGI. Ceterum servile nomen eae sunt nactae ab *arbuscula* sive *parva arbore.* Valer. Max. IX, 1. *Si decem* arbusculas *inde succidero:* et mox, *Decem* arbuscularum *umbram.* Plin. Epist. I, 24. *Omnesque viticulas suas nosse et numerare* arbusculas *possint.* II, 11. *Quid* arbusculae *tuae, quid vineae, quid segetes agunt?* Quintil. Declam. XIII. *consitas manibus meis* arbusculas.

78. *Men' moveat cimex Pantilius, aut crucier*] In nullo, opinor, codice invenias *crucier;* quippe omnes cum vetustis editionibus *cruciet* clare exhibent. Mutatum est ab aliquo, qui constructionis hic modum ignoraret; quae sic instituenda:

> *Men' moveat, cimex Pantilius, aut* cruciet *quod*
> *Vellicet absentem Demetrius:*

ubi ordo est, *Men' moveat, quod cimex Pantilius; aut men' cruciet, quod Demetrius absentem vellicet? Men' moveat* absolute hic ponitur, non ad *Pantilius* refertur. Sic Persius, qui hunc ipsum locum in animo habuit, Sat. I, 88.

> *doctus posuisse figuras*
> *Laudatur: bellum hoc, hoc bellum? an Romule ceves?*
> Men' moveat? *quippe et, cantet si naufragus, assem*
> *Protulerim?*

Lucanus VII, 231.

> *Armeniosne* movet, *Romana potentia cuius*
> *Sit ducis?*

Digest. XIII, 1. 17. *Nec* me movet, *praesens homo fuerit, necne.* XXXIX, 2. 32. *Et hoc plerisque placet: sed* movet me, *quod ipse meas aedes reficere possim.* Ceterum illud hic advertendum; prius *Quod* hic omissum esse: plena enim oratio est, *Quod cimex Pantilius, quod Demetrius vellicent absentem.* Idque more plane Horatiano; ut Serm. II, 8. v. 15.

Hic herus; Albanum, Maecenas, sive Falernum
Te magis appositis delectat, habemus utrumque.

pro *sive Albanum, sive Falernum:* et hac ipsa Ecloga. v. 90.

Demetri, teque, Tigelli,
Discipularum inter iubeo plorare cathedras,

pro, *Te, Demetri, teque, Tigelli.* Severus in Aetna.

Minos, tuaque, Aeace, in umbris
Iura canunt.

pro, *Tua, Minos, tuaque, Aeace.* Equidem his fretus rationibus vulgatam lectionem esse sanam, et minime sollicitandam existimo.

86. *Vos, Bibuli et servi*] Ergo plures hic alloquitur *Bibulos et Servios*, ut supra *Viscos* duos? Sed illud repugnat, quod *Servii* in vocativo plurali contractionem non admittit. Atqui illud extra dubitationem est, *Servi* hic a recto *Servius* fluere, non a *Servus.* Quare et elegantissima est et certissima Nicolai Heinsii emendatio.

Vos, Bibule *et* Servi; *simul his te, candide Furni.*

88. *Quibus haec, sint qualiacumque*] Olim in vetustis editionibus dederunt,

quibus haec, sunt *qualiacumque:*

nunc a saeculo et amplius ubique obtinuit, *sint.* Codices quoque alii hoc habent, alii illud. In re levicula quid potius sequemur? Suetonius Aug. c. LXXXVII. *Et cum hortatur ferenda esse praesentia*, qualiacumque sint: *contenti simus hoc Catone.* Cicero de Oratore XXXVII. *Quae,* qualiacumque *in me* sunt, *me ipsum poenitet quanta sint.* Sed haec et similia ex dubia librariorum fide pendent: in Poëtis vel ex metri necessitate certius quid explorabimus. Ovid. Pont. IV, 13.

Qualis *enim* cumque est, *non latet esse meam.*

Amor. III, 15.

Quantulacumque estis, *vos ego magna voco.*

Martialis Epigr. I, 70.

Sic licet excuses: quia qualiacumque leguntur
Ista, salutator scribere non potuit.

Quid ergo opus erat, Venetarum editionum et Loscherianae lectionem loco movere?

LIBER II.

ECLOGA I.

1. *Sunt quibus in Satira videar*] Dimidia fere codicum pars *videor*, altera *videar.* Utrumque probum: ut Carm. I, 7. v. 5.

Sunt quibus *unum opus* est *intactae Palladis urbem.*

et I, 1. v. 3.

Sunt quos *curriculo pulverem Olympicum*
Collegisse iuvat.

Serm. I, 4, 24.

Quod sunt quos *genus hoc minimo* iuvat.

Serm. II, 4, 47.

Sunt quorum *ingenium nova tantum crustula* promit.

Persius Sat. I.

Sunt quos *Pacuvius et verrucosa* moretur
Antiopa.

et Sat. VI.

Solis natalibus est qui
Tingat *olus.*

Seneca Controv. XVI. *Sunt qui castra timeant, sunt qui cicatricibus gaudeant.* Et alii passim. Quare *videar*, quod hactenus editiones occupavit, possessione sua depellere et iniquum foret et inutile.

2. *Et ultra legem tendere opus*] Praestantissimus Nic. Heinsius mavult,

et ultra
Legem intendere *opus:*

quod et in libris quibusdam extare prodidit Lambinus. In nostris omnibus est *Tendere.* Sane *in* a praecedente litera *m* absorptum videri potest; *Intendere* enim pro augere, provehere, promovere passim occurrit; *tendere* in eo sensu legisse non memini. Lucanus tamen, VI, 39.

Franguntur montes, planumque per ardua Caesar
Ducit opus:

ubi Codex Collegii Trinitatis, notae sane optimae, *tendit opus.*

10. *Si tantus amor scribendi te rapit*] Mira hic pertinacia lectionem malam propugnant codices: solus Colbertinus recte dedit,

Aut si tantus amor scribendi te capit.

Amor te capit, odium capit, ubique se legentibus ingerunt; ut ineptum sit exempla hic adducere. *Amor te rapit* nimium plane et affectatum esset, et, quod me movet maxime, Trebatii personae incongruens. Extat quidem hodie apud Nasonem Fast. II, 762.

Interea iuvenis furiatos regius ignes
Concipit, et caeco raptus amore *ruit.*

Quod etsi in Ovidio praetulerim, quia praecedit *concipit:* decem tamen codices, referente ibi Heinsio, habent *captus amore:* ut Virgil.

Singula dum capti *circumvectamur* amore:

et alibi:

siquis tamen haec quoque, siquis
Captus amore *leget.*

Verum utcumque de Ovidii loco decernas, in Horatiano certe *capit* longe aptius et familiarius est.

15. *Describat vulnera Parthi*] Haesit hoc ex editionibus vetustis. Plures enim codices, in quibus Blandinii veteres, *describet* vel *describit.* Placet posterius, quod agnoscunt ex nostris Reginensis, Regiae Societatis, Battelianus, Magdalenensis cum Petrensi. Sic Noster Arte Poët. 263.

Non quivis videt *immodulata poëmata iudex.*

Martialis VIII, 48.

Non quicumque capit *saturatas murice vestes:*
Nec nisi deliciis convenit iste color.

20. *Cui male si palpere, recalcitrat undique tutus*] Vel lege cum codice Petrensi,

Cui male si palpare, *recalcitrat undique tutus:*

vel potius cum Batteliano,

Cui male si palpere, recalcitret *undique tutus.*

Melius enim est, ut utrumque Verbum eodem Modo efferatur. Sic Serm. II, 3, 214.

Si quis *lectica nitidam gestare* amet *agnam,*
interdicto huic omne adimat *ius*
Praetor, et ad sanos abeat *tutela propinquos.*

et 249.

Si quem delectet *barbatum, amentia* verset.

et 259.

Sume, catelle; negat: si non des, optet.

Cum autem translatio hic sit ab equo calcitroso, et de Caesare sit sermo; mollior sane honestiorque est Subiunctivus modus, *Recalcitret sive recalcitrare velit*, quam *Recalcitrat;* quod de Caesare nimis familiariter dictum foret, et pene contumeliose. Digest. IX, 1, 1. *Ideoque si equus dolore concitatus, calce petierit, cessare actionem: — — at si, cum equum permulsisset quis, vel* palpatus est, [*et*] *calce eum percusserit, erit actioni locus.* Ubi pro *palpatus est et,* sine dubio corrigendum, *palpatus esset.*

22. *Nomentanumque nepotem*] Rectius codex Reginensis, Colbertinus, Regiae Societatis, Petrensis, Collegii Trinitatis, cum duobus Bersmanni:

Pantolabum Scurram, nomentanumve *nepotem.*

24. *Saltat Milonius*] Codex Regius, MILLONIUS. Gruterus 54, 1. M. MILLONIUS M. L. AUCTUS.

31. *Neque si male gesserat, usquam*] *Gesserat* quidem omnes quos vidi codices uno consensu exhibent; ut et Torrentii, Cruquii, et aliorum:

Ille velut fidis arcana sodalibus olim
Credebat libris; neque si male gesserat, *usquam*
Decurrens alio, neque si bene.

Quod, cum ne Latinum quidem esse recte viderat eruditissimus Lambinus; (deesse enim *rem; si male rem gesserat*) lectionem in quibusdam editis inventam reposuit, *cesserat.*

Hic vero reclamare illico Torrentius Cruquiusque; violare omnium codicum fidem; etiam *Gerere* interdum absolute poni, ut *A spe bene gerendi abesse* dixit Cicero lib. V. de Finibus. Quorum auctoritate factum est, ut, spreto iam Lambino, illud *Gesserat* in nuperis editionibus denuo compareat. Operae autem pretium est cognoscere, quali testimonio freti τὸ *Gerere* absolute poni praedicent. Locus integer Ciceronis sic se habet De Finibus V, 19. *Quid, quod homines infima fortuna, nulla spe* rerum gerendarum, *opifices denique, delectentur historia? maximeque eos videre possumus* res gestas *audire et legere velle, qui a spe* gerendi *absunt confecti senectute.* Quid iam videtur? quis non videat *Gerendi* non absolute hic poni; sed *Res* e commate praecedente repeti hic et subintelligi? Quale cum nihil in hoc Flacci loco contingat; bene Latine hoc dictum esse, *si male gesserat*, fidenter negamus. Reviviscet itaque, credo, altera lectio, ex coniectura fortasse nata: quam sane tuetur sagacissimus Nic. Heinsius, tam hic in libri sui margine, quam ad Fastos Nasonis, II, 380. notissimam scilicet locutionem, et ex germana Latinitate. Ovid. Met. X, 80.

omnemque refugerat Orpheus
Femineam Venerem; seu quod male cesserat *illi.*

et Heroid. X, 141.

Non te per meritum, quoniam male cessit, *adoro.*

Plinius Paneg. c. 44. *Pauci adeo ingenio valent, ut non turpe honestumque prout*, bene ac (lege *aut*) secus cessit, *expetant fugiantve.* Vegetius III, 10. *Illa autem ante tentanda sunt, quae* si male cesserint, *minus noceant; si bene, plurimum prosint.* Seneca De Benef. I, 1. *Dignus est decipi, qui de recipiendo cogitavit, cum daret. At* male cessit. *Et liberi, et coniuges spem fefellerunt.* Ibidem IV, 33. *Exspecta, ut nisi* bene cessura *non facias, et nisi comperta veritate nihil moveris.* Agnoscis, opinor, phrasin cum primis legitimam: disquiramus porro, an loco serviat, et orationis filo apte conveniat:

Ille velut fidis arcana sodalibus olim
Credebat libris, neque si male cesserat, *usquam*
Decurrens alio, neque si bene.

hoc est, ut aiunt, *sive quid ei male evenerat, sive prospere, chartis suis committebat.* Nempe hoc pacto eadem redit sententia, quam Cruquius Torrentiusque volunt, cum sic legunt, *Seu male* (rem) *gesserat, sive bene.* Atqui aut nihil hic videmus, aut aliud prorsus hic cogitavit Horatius. Quid enim? Nihilne aliud in Satiris agebat Lucilius, quam ut de rebus propriis, seu adversis, sive prosperis loqueretur? Extant hodie reliquiae earum satis luculentae, quas Franciscus Dousa collegit et digessit: ubi plerumque nihil minus quam res suas narrat Lucilius. Quin et Noster mox

v. 34. se *Lucilium sequi* et in argumentis Satirarum imitari profitetur: at vero in his Sermonibus quotusquisque est, qui de Horatii rebus agit? qui non locum aliquem moralem et communem tractat? Quid multis opus? Equidem nova via insistens tam verba, quam sententiam, extra omnem reprehensionis aleam sic constituo:

neque si male cesserat, *usquam*
Decurrens alio, neque si bene:

hoc est, *Nusquam alio praeterquam ad libros decurrens*, *seu bene ei cesserat* in scribendo, *seu male*. Scilicet quovis ille die scribere amabat, sive aptus tum ad studium, seu, ut saepe usu venit, ineptior; seu Musis faventibus, sive aversis. Suetonius in Vita Terentii: *Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Laelium quondam in Puteolano Kal. Martiis admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, petiisse ab ea, ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium, dixisse, Non saepe* in scribendo magis successisse sibi: *deinde rogatum ut scripta illa proferret, pronuntiasse versus, qui sunt in Heautontimorumeno,*

Satis pol proterve me Syri promissa huc induxerunt.

Seneca Praef. ad Controv. lib. II. *Nec est quod insidias putes tibi fieri, quasi id agam, ut te* bene cedentis studii *labor teneat.* Idem Controv. XXVIII. *Nam et Ovidius nescit, quod* bene cessit, *relinquere.* Ovid. Pont. IV, 2.

At tu, cui bibitur felicius Aonius fons,
Utiliter studium *quod tibi* cedit, *ama.*

Idem Trist. V, 12.

An quia cesserunt *primo* bene carmina, *suades*
Scribere, successus ut sequar ipse meos?

37. *Quo ne per vacuum Romano*] Frustra Lambini aliquot codices, *qua ne*. *Quo ne* idem est ac *ut ne*. Digest. XXI, 1, 17. *Si celandi caussa,* quo ne *ad dominum reverteretur, fugisset; fugitivum esse.*

Missus ad hoc, pulsis (vetus est ut fama) Sabellis,
Quo ne per vacuum Romano incurreret hostis,
Sive quod appula gens, seu quod Lucania bellum
Incuteret violenta.

Romano autem, non *populo*, ut vulgo hic Interpretes; sed *agro: Ne hostis incurreret Romano;* hoc est, *ne incursionem faceret in agrum Romanum;* ut verba sunt Livii I, 32. *Romano* absolute, *agro* subaudito: ut Cicero, *In Volaterrano*, *Ex Leontino;* Caesar, *In Thurinum;* et similia passim. Porro illud *Quod* ut pronomen sit, non coniunctio, necesse est: *bellum quod*, *bellum aliquod.* Sententia enim est, quam Acron Scholiastes recte olim accepit: *Missus ad hoc*, ne cum Appuli aut Lucani bellum forte inferrent, per locum illum praesidio vacuum facile in agrum Romanum incursionem facerent. Fortasse tamen sic scripsit Horatius, et diserte magis, et minus ambigue:

Sive quid *Appula gens, seu* quid *Lucania* belli
Incuteret violenta.

ut mox infra v. 80.

Sed tamen ut monitus caveas, ne forte negotî
Incutiat tibi quid *sanctarum inscitia legum.*

Quin, si codicis alicuius auctoritas accederet, etiam amplius libens reponerem,

Sive quid Appula gens, seu quid Lucana duelli.

Gens *Appula*, aut gens *Lucana. Duellum* autem amavit Noster, ut qui maxime: saepius enim is unus vocabulum illud usurpavit, quam ceteri omnes scriptores, qui nunc quidem extant. Ceterum pessime hic totus locus tractatur a recentioribus interpretibus.

45. *Qui me commorit*] Elegantissimus Rutgersius, *Non inepte quis*, ait, commordit *legendum suspicari possit: verum nihil equidem muto.* Hoc sic timidiuscule vir ingeniosus: sed, opinor, confidentior paullo fuisset, si rescivisset codicem Regium clare et a prima manu *commordit* hic exhibere; quod ipse oculatus testis vere affirmare possum. Nihil tamen hoc est: et recepta lectio omnino retinenda. Priscianus p. 885. *Invenio*, ait, *Horatium auctoritate fecisse in quibusdam concisionem, quamvis positio Verbi habeat* V *consonantem, Moveo movi movisti; ex quo* Commôrit *pro* Commoverit *ponit in II. Serm. at ille Qui me commorit, melius non tangere, clamo.* Idem fere iterum habet Priscianus p. 1037. Recte Scholiastes Acron: *Commorit) commoverit, lacesserit, provocarit.* Illud alterum et verbo ipso et sententia minus placet.

49. *Grande male Turius*] Cruquius et Marcilius, ex Asconio Pediano, qui de *L. Furio Praetore* eandem fere historiam habet, quam hic de *Turio* memorant veteres Scholiastae, si versiculum hunc refingunt,

Grande malum Furius, *si quis se iudice certet:*

obliti scilicet nomen *Furius* primam syllabam productam habere. Noster Serm. II, 5. v. 4.

Furius *hibernas cana nive conspuit Alpes.*

Catullus Epigr. IX.

Furi *et Aureli comites Catulli,*
Sive in extremos penetrarit Indos.

Naso in Epigrammate,

Cur ego non dicam, Furia, *te furiam?*

Reiiciatur itaque *Furius;* etsi id agnoscat codex Regiae Societatis. *Turius* autem occurrit apud Gellium XIV, 2. *L. Turius* apud Ciceronem in Bruto c. 67. *Q. Turius* Epist. Fam. XII, 26. Ceterum in editionibus priscis, utraque Veneta et Loscheriana, habetur, *si quid se iudice certet:* etiam in Reginensi codice *siquid* pro varia lectione ponitur. Vestigium sane hoc est verae lectionis. Scribe enim, ut clare exhibent Galeanus noster et Battelianus, et olim a prima manu Magdalenensis,

Grande malum Turius, siquid *se iudice* certes:
hoc est, *si quam rem certes, siquam litem habeas.* Noster Serm. II, 5. v. 27.

Magna minorve foro si res certabitur *olim.*

Vulcatius Sedigitus apud Gellium XV, 23.

Multos incertos certare hanc rem *vidimus,*
Palmam poëtae comico cui deferant.

Noli de hac lectione dubitare; quam paullatim corruperunt Librarii, primo *certet*, deinde *siquis* substituentes: quod crederent *certare* non posse regere casum accusativum. Extabat quidem apud Martialem XIII, 89. in vilioribus scilicet editionibus,

Inter aves Turdus, siquis me iudice certet,
Inter quadrupedes gloria prima Lepus.

At ex vetustis codicibus sic postea dedit diligentissimus Gruterus,

Inter aves Turdus, siquid me iudice certum est,
Inter quadrupedes mactea prima Lepus.

Adeo ut nihil ex hoc Martialis loco petere possis, quo receptam Flacci lectionem iure defendas.

55. *Ut neque calce lupus quemquam*] Sic locum hunc exhibent codices plerique et editiones omnes:

Scaevae vivacem crede nepoti
Matrem; nil faciet sceleris pia dextera: mirum:
Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos:
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.

Ubi *mirum* ad superiora refert Scholiastes Acron: *Miraris; quia dixi, non utitur dextera sua ad occidendam matrem noli mirari, nam eam occidit veneno.* Atque eodem modo recentiores. Quid autem? Adeone *mirum* est, matrem a filio suo non occidi? dii meliora. Certe melius sententiae consulas, si *mirum* ad sequentia referas,

mirum,
Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos.

quasi dicas *εἰρωνικῶς*, *Mirandum vero est, quod lupus calce non petit, neque bos dente.* Ad quam interpretationem clarius nos ducunt veterrimus Codex Leidensis, et Regius, et Regiae Societatis; in quibus sic habetur,

mirum
Ut neque calce lupus quemquam; neque dente petat *bos.*

Mirum, ut petat: Sic Carm. III, 4.

mirum *quod foret omnibus,*
Ut *tuto ab atris corpore viperis*
Dormirem *et ursis,* ut premerer *sacra Lauro.*

Tacitus Hist. I, 79. Mirum *dictu*, ut sit *omnis Sarmadarum virtus velut extra ipsos.* Atque hanc lectionem equidem alteri praetulerim. Potest tamen altius latere mendum: ut fortasse sic scripserit Horatius,

nil sceleris faciet pia dextera: mirum

Ni *neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos:* vel, quod in hac locutione aeque locum habet, *petat. Mirum ni* perinde est ac *nimirum. Pia,* inquit, *dextra nil sceleris faciet. Nimirum neque lupus dente, neque bos petit calce; Nempe neque lupus* etc. Ita Plautus et Terentius passim. Eunuch. II, 3.

Mirum ni *hanc dicit modo huic quae data est dono.*

Andria III, 4.

Age igitur, ubi nunc est ipsus? Mirum ni *domi est.*

Amphit. I, 1.

Mirum ni *hic me quasi muraenam iam exossare cogitat.*

Sulpicius Lupercus in Catalectis Pithoei p. 23.

Mirum ni *pulchras artes Romana iuventus*
Discat, et egregio sudet in eloquio.

Ovid. Trist. III, 12.

Ille quidem mirum ni *de regione propinqua*
Non nisi vicinas tutus ararit aquas.

ubi illud obiter adnotandum, male ab optimo Nic. Heinsio *cautus* hic ex unico codice reponi; cum caeteri omnes *tutus* agnoscant. *Tutus* enim saepe idem est qui *cautus,* qui tutus esse cupit et laborat. Noster in Arte: v. 28.

Serpit humi tutus nimium, timidusque procellae.

Vel denique, praeter *Mirum ut,* vel *Mirum ni,* etiam tertium quid substitui poterit,

mirum,
Si *neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos.*

Sic Propertius II, 7. v. 28.

Inferior multo cum sim vel matre vel armis,
Mirum si *de me iure triumphat amor.*

Quintil. Declam. XIII, de Apibus. *At extra imperia positum est.* Mirum *hercle,* si *negato commercio sermonis humani sunt in ceterorum animalium forma.*

64. *Nitidus qua quisque per ora cederet*] Nicolaus Heinsius in libri sui ora, *Lege, ait,*

nitidus qua quisque per ora incederet, *introrsum turpis.*

Sane *incederet* vocabulum est hoc sensu maxime proprium. Ita Sallustius Iugurth. XXXI. *Sed* incedunt per ora *vestra magnifici, sacerdotia et consulatus, pars triumphos suos ostentantes.* Virgil. Aen. I, 50.

Ast ego, quae Divûm incedo *regina.*

et alii passim. Tamen cum *cedere* hic poni pro *incedere* diserte notent Scholiastae; et repetitio eiusdem Syllabae *incedere, introrsum* ingrata sit auribus; melius fuerit lectionem receptam non movere. Siquidem ex Plauto locum adducunt Lambinus Torrentiusque, ubi *cedere* itidem est pro *incedere.* Pseud. IV, 1.

Non prorsus, verum ex transverso cedit, *quasi cancer solet,*

Possent quoque et aptiorem citasse ex Casina II, 8.

At candidatus cedit *hic mastigia.*

Candidatus cedit, plane ut hic Noster, *nitidus cederet.* Porro in posteriore loco Plautino nulla mendi suspicio est; quia *incedit* ibi rationi carminis repugnat.

65. *Num Laelius aut qui*] Scribe ex vetustis editionibus, et melioribus libris, nostris certe Reginensi, Magdalenensi et Colbertino,

num Laelius et *qui*
Duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen
Ingenio offensi, aut laeso doluere Metello?

Num Laelius et *Scipio Africanus offensi doluere? Aut* enim, quod editiones iam obsidet, ex peioris notae codicibus male petitum, ne Latinum quidem est: quippe tum verba singulari numero ponenda forent, *Num Laelius* aut *Scipio offensus doluit?*

79. *Equidem nihil hic diffindere possum*] Miris modis in hoc vocabulo indulserunt sibi Librarii, *Diffigere, Defringere, Diffindere, Diffidere.* Cuinam ex his lectionibus palmam dabis? Iam a saeculo et quod excurrit *diffindere* hic maluerunt Interpretes, Acronem Scholiasten secuti, qui hic adnotat *Iuris verbo usum esse Trebatium. Praetor enim dicere solebat, Hic dies diffissus esto.* Praeterea ex Festo in voce *Reus*, ex Ulpiano Digest. II, 11, 2. ex Livio IX, 38. ex Gellio XIV, 2. ostendunt, *Diem diffindere* perinde esse ac *diem proferre, prolatare:* quod in iudiciis fieri solebat, quoties aut iudex aut actor aut reus ob caussam sonticam adesse non poterat; aut quoties de re controversa iudici nondum liquebat. Esto sane hoc: at quam deinde sententiam ex Flacci loco sic constituto possunt excudere?

equidem nihil hic diffindere *possum:*
Sed tamen ut monitus caveas etc.

hoc scilicet respondet Trebatius: *Equidem nihil hic possum ampliare, non possum in aliud tempus reiicere.* Quid ergo? cur non sententiam fers? quid Horatium frustraris? At inquiunt; eo ipso se ostendit pro Horatio *pronunciare,* quo se fatetur *ampliare* non posse. Itane vero? an quotiescunque iudex non *ampliat;* continuo tibi compertum est, pro *reo*, et non pro actore, sententiam eum laturum esse? Duras sane actorum partes praedicas. Quinam autem hic *diffissioni* locus? Solius enim praetoris sive iudicis erat diem diffindere. At neque Trebatius tamquam iudex hic introducitur, neque Horatius tamquam reus: sed ille ut iuris peritus, hic ut consultor. Quod si ille quantumvis personam iudicis sustineret; ineptus tamen foret, et putidus, qui diceret, *se non diffindere:* hoc enim satis innotesceret ex ipsa sententiae latione. Illud vero quale est, *Non possum* diffindere? Dicere utique debuit, *Nolo:* utpote non vi et necessitate compulsus, sed opinione permotus.

Postremo illud omnium obscurissimum est, se *nihil* posse diffindere. *Dies* enim duntaxat, non *res ipsa* sive *lis*, *diffindi* dicebatur; quantum hodie compertum habere possumus. Sic Festus, *Dies diffissus esto;* Ulpianus, *Iubet diem esse diffissum;* Livius, *Triste omen diem diffidit;* Gellius, *Iussi igitur diem diffindi.* Haec sola iam extant loca, in quibus haec formula comparet. Quae ad exempla etiam hic dictum oportuit, *Equidem diem hic diffindere non possum.* Ille vero se *nihil diffindere* ait; quasi non *dies* tantummodo, sed causae ipsae et earum partes diffindi dicerentur. Legimus quidem hodie apud Gellium, capite iam citato, *Atque in* rerum *quidem* diffissionibus *comperendinationibusque et aliis quibusdam legitimis ritibus.* Verum hic locus lubricus sane est: neque temere ad partes vocandus. Certe adeo insolens olim visa est haec locutio, *In rerum diffissionibus;* ut codex omnium, qui nunc extant veterrimus et optimus diffinitionibus hic dederit. Offensus scilicet aliquis insolita phrasi, in exemplari quo usus est Librarius, sic ex coniectura correxerat: in eo tamen falsus, quod vocem in mendo cubantem praeteriit, alteram, quae recta et sana erat, corrigendo depravavit. Sic enim verba illa refingere debuit; *Atque in* dierum *quidem diffissionibus:* cui quidem emendationi non dubie etiam favent ista, quae sequuntur, *Comperendinationes*, et *ritus legitimi.* Ne multis morer; neque sententia, neque verba ipsa apud Flaccum procedent, si *diffindere* hic legeris. Ut mirer equidem enarrationem tot vitiis scatentem tot interpretibus placuisse. Solus ex his Dacierius verbum hoc Iuris non habere hic locum vidit; quod ipse melius sequeretur, non vidit. Nempe hoc modo, distinctione sublata, defungi se posse credit,

Nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis, equidem nihil hic diffindere possum.

Quod totum ex Horatii persona sic interpretatur: *Nisi tu, Trebati, dissentis; ego quidem nihil hic dividere, sive resecare, auferre possum.* Sed ut ne dicam, *diffindere* in eo sensu nusquam reperiri, atque adeo vel prima fronte pravum et ineptum videri: illud certe adhuc peius est, quod totum hoc Horatio tribuit: cum tamen et hoc ipsum et ea quae sequuntur necessario flagitent, ut Trebatii responsio ab illo *Equidem* inchoetur. Quam ob rem, cum hac via minime successit, iam tempus est, ut aliam instituamus. Et quidem illud in promptu est, quod nobis offerunt tam editiones vetustae omnes, quam codicum maior pars:

nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis. Equidem nihil hinc diffingere *possum;*
Sed tamen ut monitus caveas etc.

Hinc, inquam, habent, non *hic*, codices meliores. Clara

utique sententia, nisi nodum in scirpo quaerere cupimus. *Equidem*, inquit Trebatius, *nihil ex his, quae dixisti, diffingere*, hoc est, *infirmare, refellere, refutare, convellere, labefactare possum. Poteris igitur in Satiris scribendis pergere; neque vereri, ne in magnorum amicorum offensionem incurras. Nam et Lucilii exemplum bono animo te esse iubet. Illud tamen vide, ut intra ius et leges licentiam Satyrarum coërceas: siquis enim malum carmen et famosum in aliquem scribat, lege agere contra eum licebit.* Quis tam morosus et difficilis, ut haec carpere audeat? *Diffingere* et verbum Horatianum est, et sententiae huic aptissimum. Carm. III, 29. v. 45.

non tamen irritum
Quodcumque retro est, efficiet; neque
Diffinget *infectumque reddet,*
Quod fugiens semel hora vexit.

ubi *diffinget*, plane ut hic, est *labefactabit*, et in Serm. I, 10. v. 37.

Turgidus Alpinus iugulat dum Memnona, dumque
Diffinget *Rheni luteum caput:*

si cui ea lectio placuerit, necesse est ut intellegat, *corrumpit, labefactat.* Quare in hac scriptura et interpretatione licet acquiescamus. Neque tamen illud spreverim, certe receptae lectioni *diffindere* longe praetulerim, quod Codex Cruquii Tonsanus exhibet:

Equidem nihil hinc defringere *possum:*

quod ad illa, quae proxime antecedunt, referam,

et fragili *quaerens illidere dentem,*
Offendet solido.

Es vero, inquit Trebatius, *solidus, et firmior, quam ut dentem tibi imprimere quis possit. Ego quidem, quantum ad me attinet, nihil hinc possum defringere.* Sic auctor ad Herennium IV, 55. *Subsellii pedem defringit:* Suetonius Claudio XLI. *Defractis compluribus subselliis.* Virgil. Aen. XI, 747.

tum summa ipsius ab hasta
Defringit *ferrum.*

Appuleius metaphorice, ut hic, in Floridis: *Sed ut integrum et intemeratum vestrum esset beneficium, si nihil ex gratia eius petitio mea defregisset.* Sic et alii poëta et Noster de Leonis morsu *Frangere* usurpant: Carm. I, 23. v. 9.

Atqui non ego te, Tigris ut aspera,
Gaetulusve leo, frangere *persequor.*

Quin et illud denique, quod codices aliquot praeferunt, et pro varia lectione Porphyrion apposuit, sic satis commode explices; praesertim si pro *Hinc* vel *Hic* substituas *His:*

Equidem nihil his diffidere *possum:*

hoc est: *neque a dictis tuis dissentire, non possum non fidem iis habere; accedo, ut in Satiris scribendis fidenter pergas.* Lucretius I, 267.

Ne qua forte tamen ceptes diffidere dictis,
Quod nequeunt oculis rerum primordia cerni;
Accipe praeterea etc.

et v. 333.

Nec sinet errantem dubitare et quaerere semper
De summa rerum, et nostris diffidere dictis.

ubi sane *diffidere* est *prae dubitatione et metu dissentire:* quod apposite quidem huic Flacci loco convenit. Dixerat enim Trebatius:

O puer, ut sis
Vitalis, metuo; *et maiorum ne quis amicus*
Frigore te feriat:

iam vero ex Horatii responso confirmatior factus et fiducia plenior, *Equidem*, inquit, *nihil his, quae dicis, diffidere possum.* Vides iam, opinor, quamvis ex variis lectionibus potiorem esse illa, quam Interpretes arripuerunt: Si tamen me audies, illam unicam amplexaberis, *diffingere*, quam editiones olim Venetae et Loscheriana exhibuerunt, priusquam altera illa ex Iurisconsultorum decreto in eius sedem intruderetur.

84. *Sed bona siquis Iudice condiderit laudatur Caesare*] Ita quidem editiones; sed rescribe ex quattuor Cruquii Codicibus, Pulmanni uno, Bersmanni altero, et nostro a prima manu Magdalenensi:

esto; si quis mala: sed bona siquis
Iudice condiderit laudatus *Caesare?*

Esto, inquit; *lege agere liceat adversus eum, qui* mala *carmina condiderit: sed siquis* bona *condiderit, laudatus Caesare iudice? si ipse integer hominem nequam perstrinxerit? quid tum? Ille quidem*, ait Trebatius, *impune abibit.* Illud recte tam a veteribus, quam novis Interpretibus observatum est, ludere Nostrum in varia acceptione verbi. Trebatius *mala carmina* accepit pro *criminosis, famosis;* Noster pro *vitiosis, male factis, ineptis. Siquis ergo*, inquit, *ut ego, bona carmina fecerit, a Caesare probata?* Vides iam, opinor, lectionem illam *Laudatus* multis rebus recepta meliorem esse. Primo enim, non quicumque bona carmina fecerit, *laudabatur* iudice Caesare: non enim omnibus datum erat tam felicibus esse, ut Caesarem lectorem et iudicem nanciscerentur: Id Virgilio et Nostro cum paucis aliis concessum. Deinde in hac Synchysis est, quae venia sane indiget: in illa nitida sunt omnia, et per planum sine obice fluentia. Postremo in hac lectione turbata sententia est; neque habes, quo referas Trebatii illud responsum:

Solventur risu tabulae, tu missus abibis:

adeo ut hinc decepti interpretes aliquot totum hoc Horatio perperam adscripserint. Contra in illa nostra lectione continuatur pulchre oratio, sic per interrogationem efferenda,

Esto: si quis mala. Sed bona si quis
Iudice condiderit laudatus Caesare? si quis
Opprobriis dignum laceraverit, integer ipse?

Quid tum fiet, Trebati? an etiam, si sic sit, dabitur iniuriarum actio? Immo enim, respondet Trebatius, alia iam caussa est, et dissimilis ratio:

Solventur risu tabulae: tu missus abibis:

si nebulo iste sale nigro perfrictus in ius te vocaverit; subvenient tibi cum risu iudices, et te impunitum dimittent.

85. *Si quis Opprobriis dignum latraverit, integer ipse*] Iam diu est, cum Lambinus in suis aliquot codicibus invenit, *laceraverit:* alterum tamen illud *latraverit* omnes ubique editores ut melius elegantiusque amplexi sunt: mihi vero, quod bona eorum venia dictum sit, aliud plane videtur. *Latraverit*, inquiunt, positum est pro *allatraverit.* Esto sane hoc: nam et alibi Noster active usurpavit, Epod. V. *Senem adulterum latrant.* Epist. I, 2. *Cervinam pellem latravit:* de constructione non litigabimus. Verum illud negamus vel *latrare* vel *allatrare* vel ulla huius verbi composita sententiae huic et loco convenire:

si quis
Opprobriis dignum latraverit, integer ipse.

ubi hoc dici manifestum est, *si quis vitae integer, puris moribus, latraverit alium quendam, hominem infamem et impurum.* Iam primum aio metaphoram hanc a canibus ignavis traductam, qui *latrant* scilicet, non mordent, nullo pacto hic locum habere. Recte quidem dixeris, *si homo malus et nequam latraverit virum integrum:* minime vero vice versa, *si vir integer latraverit hominem nequam.* Idque tum ratio ipsa, tum bonorum scriptorum auctoritas satis te docebit. Nusquam enim quemquam hac metaphora usum reperies; nisi ubi significet, homines invidos vel ignavos obtrectare aliis sese melioribus. Livius XXXVIII, 34. *Morte Africani crevere inimicorum animi: quorum princeps fuit M. Porcius Cato, vivo quoque eo* allatrare *eius magnitudinem solitus:* ad quem locum respexit Quintilianus Instit. VIII, 6. ubi de Tropis agens, *Et ut Livius*, ait, *Scipionem a Catone* adlatrari *solitum refert.* Columella in Praefat. *Sed ne caninum quidem, sicut dixere veteres, studium praestantius, locupletissimum quemque* adlatrandi, *et contra innocentes pro nocentibus latrocinium.* Martialis Epigr. V, 62.

Allatres *licet usque nos et usque,*
Et gannitibus improbis lacessas.

Suetonius in Vespas. c. 13. *Demetrium Cynicum in itinere obvium sibi post damnationem, ac neque assurgentem, neque salutare se dignantem,* oblatrantem *etiam nescio quid, satis habuit Canem appellare.* Seneca de Vita beata XVII. *Si-*

quis ex istis, qui Philosophiam conlatrant, *quod solent, dixerit.* Vides iam, opinor, *allatrare, oblatrare, collatrare,* contumeliae loco ubique poni: adeo ut turpissime peccaverit Horatius, si partes homini *integro* dederit, quae sunt *invidi* aut *ignavi.* Ergo et ipse *allatrasti* Pantolabum scurram, et Pantilium cimicem? Nempe tu homo nihili tunc obtrectabas civi optimo,

Qui melior multis, quam tu, fuit, improbe, rebus.

Quis autem tibi fidem habeat, de te tam male et absurde loquenti? Equidem a me impetrare hoc numquam potero: neque dubito, quin sic olim a te profectum fuerit,

siquis

Opprobriis dignum laceraverit, *integer ipse:*

quod vocabulum unice huic loco aptum et appositum est. Suetonius de Illust. Grammat. c. XV. *Lenaeus tanto amore erga Pompeii memoriam exstitit, ut Sallustium Historicum, quod eum oris probi, animo inverecundo scripsisset, acerbissima* satira laceraverit. Idem in Iulio c. LXXVI. carminibus *maledicentissimis* laceratam *existimationem suam civili animo tulit.* Tiberio c. LXVI. *Artabani Parthorum regis* laceratus est *literis, parricidia et caedes et ignaviam et luxuriam obiicientis.* Domitiano XXIII. *Contra Senatus adeo laetatus est, ut repleta certatim curia non temperaret, quin mortuum contumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genere* laceraret. Livius XXXI, 6. *Aegre eam rem passi Patres;* laceratusque probris *in senatu tribunus plebis.* XXXII, 2. *Hoc tractus vinculo quum redisset, ingenti cum invidia in Senatum venit: ibi quum* laceratus iurgiis *multorum esset.* XLIII, 4. *Lucretium tribuni plebis absentem* concionibus *assiduis* lacerabant. Tacitus Annal. IV, 42. *Audivit Tiberius* probra, *quibus per occultum* lacerabatur. Attilius Fortunatianus p. 2692. *Iambica maledica carmina appellant, quod hoc metro olim* lacerare *et laedere solebant.* Sed haec satis superque: plena enim exemplorum sunt omnia. Illud, credo, in his iam animadvertis, *Lacerare concionibus, literis, iurgiis, probris, Carminibus, Iambis, Satira,* plane apud illos dici, ut apud Nostrum *lacerare opprobriis.* Cave enim, *opprobriis* cum vulgo ad *dignum* retuleris. Ordo enim est, *siquis, ipse integer, opprobriis laceraverit dignum.* Multo utique elegantius hoc est, ut *dignum* absolute sine adiuncto ponatur. Sic Noster alibi, Serm. II, 2. v. 103.

Cur eget indignus *quisquam, te divite?*

Cicero apud Servium ad Aen. VI, 611. Dignis *igitur largiendum est.* Incertus apud Scholiastem Iuvenalis Sat V.

Digna dignis: *sic Sarmentus habeat crassas compedes.*

Plautus Curcul. IV, 2. v. 27.

Indignis *si male dicitur, maledictum id esse duco:*
Verum si dignis *dicitur, benedictum est meo quidem animo.*

Si male dicitur, inquit, *dignis:* prorsus ut apud Nostrum construenda sunt verba; *si opprobriis laceraverit dignum.* Atque hinc etiam recte colligas, spurium esse et interpolatum illud *Latraverit.* Quippe *latrare opprobriis* ne fando quidem auditum est; ut vel Interpretibus nostris absonum et absurdum videatur. Itaque eo confugiant necesse est, ut *opprobriis* ad *dignum* referant; quo tamen insignis, ut dixi, huius loci elegantia perditur. Denique haec legas velim S. Hieronymi in Epitaphio Nepotiani: *Cave, ne committas, quod aut qui reprehendere volunt*, digne lacerasse *videantur; aut qui imitari, cogantur delinquere.* Equidem nullus dubito, quin cum haec scriberet Patrum doctissimus, hunc ipsum Flacci locum in mente habuerit, *dignum laceraverit.*

ECLOGA II.

2. *Sed quem praecepit Ofellus*] Tres codices Torrentii:

Nec meus hic sermo est; sed quae *praecepit Ofellus.*

Quod et elegantius est, et castigatius. Sic alibi Noster Epist. I, 10.

Haec *tibi* dictavi *post fanum putre Vacunae.*

et Serm. II, 7. v. 45.

Dum quae *Crispini* docuit *me ianitor, edo.*

Terent. Heaut. III, 3.

Clitipho, haec *ego* praecipio *tibi?*

Adelph. III, 3.

Ubi siquid *bene* praecipias, *nemo obtemperet.*

et V, 9.

Docui, monui, bene praecepi *semper*, quae *potui, omnia.*

Equidem, *praecepit sermonem*, quod vulgata lectio exhibet, nollem dicere. Ceterum pro *Ofellus* legendum esse videatur *Ofella;* ut et v. 53. *Ofella*, pro *Ofello;* et v. 112. *Ofellam* pro *Ofellum.* Quippe *Ofella* cognomen erat Romanis notum, ut Lucretiorum. Velleius Paterculus II, 27. *Ofella Lucretius.* Aurelius Victor in C. Mario: *Lucretius Ofella.* Livii Epitome lib. LXXXVIII. *C. Marius Praeneste obsessus ab Lucretio Ofella*, et LXXXIX. *Q. Lucretium Ofellam, contra voluntatem suam consulatum petere ausum, iussit* (Sylla) *interimi in foro.* At *Ofellus* nusquam legisse memini. OFELLIUS quidem et OFILLIUS habes apud Gruterum et Reinesium: sic Plin. Hist. VII, 49. *Claudia Ofilii;* et ibidem 54. *M. Ofilius Hilarus:* Appianus de Bello Civili lib. V. *Ὁ χιλίαρχος Ὀφίλλιος.* Iohannes tamen Saresberiensis a vulgata lectione stat, Policrat. II, 1. *Rusticanum et forte* Ofelli *proverbium est, Qui somniis et auguriis credit, numquam fore securum.* Quamobrem sine codicis scripti auctoritate nihil mutabimus.

3. *Abnormis sapiens, crassaque Minerva*] Nullus est interpretum, qui non prodiderit in suis aliquot *abnormi* ha-

beri: in quibus sunt tres Blandinii apud Cruquium omnium veterrimi. Idem nos invenimus in Leidensi, Batteliano, et tribus aliis: Quaeritur iam, utrum sit praeferendum, *Abnormi et crassa Minerva*, an *Abnormis sapiens*. Mihi quidem posterius magis placet. *Sapiens* hic idem est, ac *Philosophus*. Quemadmodum autem *Stoicus sapiens*, *Academicus sapiens*, pro sectae ratione dicitur: ita Ofellus erat *abnormis sapiens*, hoc est, sapiens nullius normae, nullius sectae et disciplinae, *αὐτοδίδακτος*, natura et moribus, non doctrina et disciplina sapiens. Cicero in Laelio c. 5. a Lambino hic olim citatus: *Numquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium, T. Coruncanium, quos Sapientes nostri maiores iudicabant, ad istorum (Graecorum)* normam *fuisse* sapientes. Ergo *abnormis sapiens* recte dicitur et eleganter: *abnormis* vero *Minerva* non ita concinne, meo quidem iudicio.

14. *Cum labor extuderit fastidia*] *Extuderit*, inquit Acron Scholiastes, *id est, excusserit, delicias tibi eiecerit*. Recte quidem hoc ad mentem Horatii, *excusserit fastidia:* ut Seneca Ep. CXIX. *Inter reliqua hoc nobis natura praestitit praecipuum, quod necessitati fastidium excussit.* Sed illud valde dubito, an *extulerit fastidia* possit idem esse ac *excusserit et eiecerit:* immo alterum ab altero immane quantum discrepare contendo. *Extundere* enim *aliquid*, non est excutere, ut *eiicias et expellas*, sed ut *invenias et obtineas*. Virgil. Georg. I, 133.

Ut varias usus meditando extunderet *artes:*

hoc est, ut recte Servius exponit, *studiose reperiret et coleret*. Ibidem IV, 315.

Quis deus hanc, Musae, quis nobis extudit *artem?*

id est, ut iterum Servius, *studiose reperit:* et v. 326.

En etiam, hunc ipsum vitae mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum et pecudum custodia sollers
Omnia tentanti extuderat, *te matre, relinquo.*

id est, *invenerat et acquisiverat*. Plautus Mostell. I, 3. v. 64.

Atque olim, priusquam id extudi, *quum illi subblandiebar:*

id est, *obtinui*, *impetravi*, *extorsi*. Et eodem plane sensu Suetonius Vespas. cap. 11. *Nec compelli nisi a matre potuit: ea demum* extudit, *magis convicio quam precibus vel auctoritate:* et Valerius Max. I, 4, 4. *Vixque* extuderunt, *ut domum rediret*. Gellius XVII, 20. *Existimans eloquentiae unius* extundendae *gratia Athenas venisse:* hoc est, *quaerendae*, *comparandae*. Auctor dialogi De caussis corruptae eloquentiae c. 9. *Ut cum toto anno unum librum* extudit *et elucubravit*. Ne multa: id polliceri tibi ausim, ubicumque hoc vocabulum occurrit, eodem quo in his locis sensu inveniendi, acquirendi, impetrandi, extorquendi

venire. Iam ergo si ad haec exempla locum Flacci examines: *Extundere fastidia alicui*, erit homini cuidam, nimium simplici et circa victum indifferenti, et ne immunda quidem aspernanti, tandem aliquando debitum fastidium creare et excitare. Quod quam alienum sit et quidem contrarium menti poëtae, nihil opus est dicere. Quid nunc agimus? Ceteri quidem interpretes tacent: solus hic Torrentius ingenue lectorem monet, suos codices pene omnes habere *extulerit*, non *extuderit; quod*, inquit, *alii affirmanti vix crediderim.* Quid ita vero, vir optime? quasi incredibile aut mirum sit vestigia sanae lectionis in ullis codicibus extare? Quin et nostri, Reginensis, Galeanus, Petrensis, clare itidem habent *extulerit;* et a prima manu Magdalenensis. Unde minima mutatione mihi facile fuit sic locum reconcinnare,

Cum labor expulerit *fastidia.*

Idque postea Excerpta Bodleiana, annis, opinor, abhinc CCCC scripta, sine litura mihi exhibuerunt. *Fastidium expellere*, plane ut Plinius, *fastidium abigere;* Seneca, *fastidium excutere.* Noster Epist. II, 2. v. 137.

Expulit *helleboro morbum bilemque meraco.*

Sane et ipsum *extulerit* satis commode ferri potest, id est, *abstulerit*, *deduxerit*, ut alii sunt locuti.

21. *Nec ostrea, Nec scarus*] Lege ex scriptis et olim editis, neque *ostrea.* Semel antea de his monui, quod satis est.

28. *Cocto num adest honor idem*] Vocula *num* non eliditur hic in scansione, sed pronunciatur; ut frequenter apud Comicos, etiam vocali sequente. Sic Terentius. Dŭm *erit commodum:* Cŭm *ego possim in hac re medicari mihi:* Quăm *ego argentum effecero.* Id duntaxat observandum, numquam hoc fieri in ultima pedis syllaba, cuius rei rationem soli Musici intelligent. Lucretius III, 1069.

Sed dŭm *abest quod avemus, id exsuperare videtur.*

Nihil ergo opus est sagacissimi Nic. Heinsii coniectura, qui ad Claudiani II. Cons. Stil. V, 167. fortassis ait legendum: *Coctóne adest honor idem;* sine vocalis elisione. Hoc enim multo adhuc durius est et horridius: quippe vocalis brevis nusquam hiatum facit, sed semper eliditur, ut docui ad Carm. III, 14. v. 11. Equidem, siquid mutatum vellem, sic potius legerem,

Coctóne etiam est *honor idem?*

Etiamne cocto honor idem est? Sane codex Battelianus, *Cocto num est honor:* Galeanus vero et alter, *Cocto nec adest.*

29. *Carne tamen quamvis*] Quam sudent hic et omnia moliantur interpretes, quo verborum constructionem explicent et evolvant, vide, si vacat aut copia est, apud ip-

sos. Nos sic in vulgata lectione, quam omnes fere exhibent scripti editique libri, simplicissime verba ordinamus:

Carne tamen quamvis distat nihil, hac magis illa;
Imparibus formis deceptum te patet. Esto.
Unde datum sentis, lupus hic, Tiberinus an alto
Captus hiet?

Quamvis, ait, nihil distat, nihil excellit carne hac pavonis, magis illa gallinae; tamen patet te, deceptum imparibus formis avium, hanc carnem illi praeponere. *Esto hoc:* concedo, permitto tibi, do veniam tuae stultitiae, ut forma hic decipiaris, *At unde* sodes dignoscis et discernis, hic lupus piscis utrumne in Tiberi an in alto mari captus sit? Certe eadem utrobique est forma: neque idem in lupo, quod in pavone, poteris praetendere. *Hac magis illa* quod perinde est atque *hac magis quam illa:* ut Serm. II, 8. v. 17.

Albanum Maecenas, sive Falernum
Te magis appositis *delectat.*

Lucret. V, 729.

Aut minus hoc illo *sit cur amplectier ausis.*

Iam, opinor, in hac expositione transitio ad sequentia plana est et a proximo petita: tum et tota sententia seriesque orationis clare elucescit. Nihil ergo opus est Xylandri hariolatione, sic locum refingentis; quam et Chabotius non improbat:

Carne tamen, quam vis, *distat nihil hac magis illa.*

ubi praeter alia iure culpanda vocabulum *hac* prorsus redundabit. Multo minus opus illa Marcilii correctione, cariosa sane et rancida:

Carni' tamen (quamvis distat nihil hac magis illa)
Imparibus formis deceptum te patet.

Neque enim indigna illa veterum licentia Noster usquam abusus est, ut S in fine vocis elideret: neque vero *carnis,* sed *plumarum* forma deceptus est iste ganeo. Denique etiam libenter carere possumus Torrentii opera, qui ex nescio quibus in uno et altero codice variis lectionibus sic locum constituit,

Carne tamen quamvis distat nihil; hac magis illam
Imparibus formis deceptum te petere *esto.*

ubi potius scribendum fuerit, *hanc magis illa.* Quippe si *hac magis illam* legeris; sic fiet, ut caro gallinae pavonis carni praeferatur, prorsus contra poëtae mentem. Sed quod hanc emendationem funditus evertit, illud est; quod *Esto*, vox concedentis, semper orationem inchoet; numquam, ut hic, claudat.

31. *Unde datum sentis*] Hoc est, *Unde tibi datum, quod sentis; Unde tibi concessum, ut sentias.* Doctissimus tamen Nic. Heinsius in ora sui codicis, *Forte,* ait, *legendum,*

Unde ratum *sentis, lupus hic, Tiberinus an alto*

Captus hiet?

Nollem factum: vulgata enim lectio, quam omnes ubique libri firmant, facile se tuetur loco illo Ovidii, Fast. VI, 103.

Prima dies tibi, Carna, datur: Dea cardinis haec est.
Numine clausa aperit, claudit aperta suo.
Unde datas *habeat vires, obscurior aevo*
Fama: sed e nostro carmine certus eris.

Sed et hic quoque vir idem praestantissimus emendat *ratas*, quamvis fatetur omnes ibi codices a recepta lectione stare. Scire equidem vellem, quid vitio vertat: ipse enim tacet. Atqui, aut plane nihil video, aut uterque locus, tam Horatii, quam Nasonis, firmo talo postea stabit, utpote a Persio fultus, cuius hoc est in Sat. V, v. 124.

Liber ego. Unde datum *hoc sumis, tot subdite rebus?*

Neque enim dubites, quin perpetuus Nostri imitator hunc ipsum locum in animo habuerit; praesertim ubi scias in codice scripto Galeano, quem ipse olim versavi, sic clare haberi:

Liber ego. Unde datum *hoc* sentis, *tot subdite rebus?*

Datum igitur hic valet *concessum:* Unde concessum tibi, ut discernas, Lupus hic marinus sit, an fluviatilis? natura et gustu, an prava opinione? Sic Martialis Epigr. I, 42.

Non cuicumque datum *est habere nasum.*

Terentius Eunucho III, 1.

est illuc datum
Profecto, ut grata mihi sint, quae facio omnia.

Lucret. II, 302.

et crescent, inque valebunt,
Quantum cuique datum *est per foedera naturaï.*

40. *Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus*] Nic. Heinsius, *Lege*, inquit, *ais.* Sed recte habet persona tertia, *ait;* etiamsi aliquem ex adverso respondentem fingimus; ut docui ad Serm. I, 4. v. 79.

48. *Aequor alebat*] Plurali haec efferunt numero Editiones Venetae et Loscheriana,

quid? tum rhombos minus aequora alebant?

quibus accedunt bona pars codicum, ut inter nostros Reginensis, Battelianus, Petrensis, Lambethanus, et a prima manu Magdalenensis. Quo igitur pertinebat, receptam in vetustis editionibus lectionem e loco suo eiicere? Certe, siquid interest, hanc potius praetulerim. Neque enim unum aequor, sed *plura alebant* rhombos: et *minus aequor* in fronte gerit nescio quid ambigui, quod in altera lectione penitus evitatur.

53. *Sordibus a tenui victu distabit, Ofello Iudice*] Sic extat in editionibus priscis: at meliores Cruquii, Pulmanni, Bersmannique, et ex nostris optimi Leidensis, Reginensis cum quattuor aliis, *distabat:* quod fortasse nihilo deterius.

Haec enim iam olim ab Ofello praecepta. Si *distabat* hic legis, tum Horatii verba sunt, de Ofello hoc narrantis: sin *distabit*, ipse Ofellus haec loquitur: et *Ofello iudice* perinde est ac *me iudice.* Sic Phaedra apud Nasonem Heroid. IV, v. 74.

Quemque vocant aliae vultum rigidumque trucemque.
Pro rigido, Phaedra indice, *fortis erat.*

Porro alius poëta sic potius scripsisset,

Sordidus a tenui victus *distabit.*

Sed sic alibi noster Epod. I, v. 15.

Roges, tuum labore *quid iuvem meo?*

et Art. Poët. v. 273.

Scimus inurbanum *lepido seponere* dicto.

55. *Si te alio pravum detorseris*] Elegantissima certissimaque est Bersmanni codicis lectio: nostri enim omnes a vulgata stant:

Si te alio pravus *detorseris.*

qualis adiectivorum constructio sollemnis est Nostro, ut studiosus lector passim notabit. Ita Serm. II, 7. v. 71.

quae bellua ruptis,
Cum semel effugit, reddit se prava *catenis?*

et Serm. I, 4. v. 79.

Laedere gaudes,
Inquit, et hoc studio pravus *facis.*

ubi, si ita visum foret, *studio pravo* dicere potuisset; ut Livius XLII, 63. *Non ob aliam caussam, quam* pravo studio; *quo etiam in certaminibus ludicris vulgus utitur, deteriori atque infirmiori favendo.* Ceterum hoc in loco non constructio solum figuratior, sed et ipsa sententia melior efficitur:

nam frustra vitium vitaveris illud;
Si te alio pravus *detorseris:*

ideo scilicet pravus, *quod* te alio detorqueas. Atqui si *pravum* legeris; *iam tum* fuisse pravum criminaberis, *priusquam* ad aliud vitium se detorserit: quod falsum est.

56. *Cui canis ex vero ductum cognomen adhaeret*] Editiones veteres dederunt, *Ex vero dictum;* et sic codices multo plures, nostri certe ad unum omnes: sic Graeci: *Ἐτυμολογούμενον,* quod ad verbum reddas, *ex vero dictum.* Livius I, 1. *Stirps virilis, qui Ascanium parentes* dixere nomen. Noster Epist. I, 7. v. 92.

pol me miserum, patrone, vocares,
Si velles, inquit, verum mihi dicere nomen:

ut ibi habent tum editi antiqui, tum veterrimi aliquot codices, Graevianus, Leidensis, et alii. Sallustius Iugurth. c. 78. *Ceterum situm inter duas Syrtis, quibus nomen* ex re inditum — *Syrtes a tractu nominatae.* Ovid. Fast. II, 859.

Ex vero positum *permansit Equiria nomen.*

Sane *ex re inditum, ex vero positum* propius accedunt ad

dictum, quam ad *ductum*. Tolerabilis itaque ea lectio est; ut mirum adeo non sit, si adhuc nonnullis placeat. Ductum tamen hic iure reposuerunt ex vetustissimo codice Blandinio. Sic Naso Fast. I, 467.

Ipsa mone, quae nomen habes a carmine ductum,

et Fast. III, 387.

Iam dederat Saliis: a saltu nomina ducunt:

ubi vide Heinsium. Idem ibidem v. 733.

Nomine ab auctoris ducunt *Libamina nomen.*

Noster Serm. II, 1. v. 65.

num Laelius et qui
Duxit *ab oppressa meritum Carthagine nomen.*

Cicero De Nat. Deor. II, 27. *Nec longe absunt ab hac vi dii Penates, sive a penu nomine* ducto etc. Et ibidem III, 24. *Nullum est nomen, quod non possis una litera explicare, unde* ductum *sit.* Ceterum codex vetustus Pulmanni,

Cui canis ex vero dictum cognomen adhaesit:

Sic Serenus Sammonicus c. 65. ubi hunc locum imitatus est,

Interdum existit turpi verruca papilla;
Hinc quondam Fabio verum cognomen adhaesit.

Sed in Flacco recte habet *Adhaeret.* Hic enim de Avidieno vivo, Sammonicus de Verrucoso mortuo locutus est.

59. *Cuius odorem olei*] Vide modo locum:

Cuius odorem olei nequeas perferre (licebit
Ille repotia, natales, aliosve dierum;
Festos albatus celebret) cornu ipse bilibri
Caulibus instillat.

Quid? anno *instillat odorem olei?* immo *oleum* ipsum. Ergo tres Torrentii codices cum nostro Colbertino lectionem eam praeferunt:

Cuius odorem oleum *nequeas perferre.*

Quid agimus? sane utra harum potior sit, dictu difficile est. Quippe si *oleum* legis, Synchysis illa Horatio est familiaris: Sin *olei*, figurata est locutio, haud minus Nostro usitata. *Cuius olei odorem perferre nequeas, instillat.* Hoc est, *Oleum, cuius odorem.* Casum scilicet Nominis ad pronomen retulit, non ad verbum: ut in illis Terentii:

Populo ut placerent, quas *fecisset* fabulas.
Quas *credit esse* has, *non sunt verae nuptiae.*

Sententia igitur utrobique eadem redit: et dabimus id tot editionibus, ut *olei* retineamus.

65. *Mundus erit, qui non offendet sordibus*] Locus hic et interpretes male habuit, et ab illis vicissim male habitus est:

Quali igitur victu sapiens utetur, et horum
Utrum imitabitur? hac urget lupus, hac canis, aiunt.
Mundus erit, qui non offendet sordibus, atque
In neutram partem cultus miser.

ubi in diversas partes trahuntur; alii ex praecedentibus *victus* huc repetunt; *Mundus victus erit*, qui non offendet sordibus: alii ex sequentibus *cultus* huc retrahunt, *Mundus cultus erit*, qui non offendet sordibus, atque miser in neutram partem: plures denique *Homo* subintelligunt, *Mundus homo is erit*, qui non offendet *etc.* Perperam omnes: neque enim Ofellus hic definit aut statuit, Quinam *homo*, vel quinam *cultus victusve* sit mundus: id in vita communi notum erat omnibus. Quid igitur restat? Nimirum et in editionibus priscis et codicibus prope omnibus habetur *offendat*. Hoc recte: deinde in Blandiniis Cruquii et Scholiaste Acrone *qua*, non *qui*. Lege ergo,

Mundus erit, qua *non* offendat *sordibus*.

Nempe supra quaesiverat, *Quali victu sapiens uteretur:* nunc autem respondet; *Mundus eris*, hoc est, *Sapiens mundus erit*, *qua non offendat sordibus*. Qua hic absolute est positum, pro *Eatenus qua*, ut passim apud bonos auctores. *Eatenus mundus erit*, *qua non offendat sordibus;* qua non sordibus offensam et fastidium moveat: non affectabit cultum iusto mundiorem: *in neutram partem cultus miser erit;* neque inclinans in nimiam et supervacuam munditiem, neque in victum immundum et sordidum. Noster Serm. I, 2. v. 123.

Candida rectaque sit, munda hactenus, *ut neque longa,*
Nec magis alba velit, quam det natura videri.

Seneca Controv. XV. *Matrona prodeat in tantum ornata, ne immunda sit.* Varro apud Gellium XIII, 11. *Dominum autem convivii esse oportet non tam lautum, quam sine sordibus.*

79. *Atque affigit humo divinae particulam aurae*] *Affigit* et veteres editiones habent, et omnes omnium codices; praeterquam quibus usus est Lambinus, quorum duodecim, si fides est, *adfligit*. praeferebant. Nos sane in nullo id vidimus. Neque vero id multum refert, utrum ulli qui nunc quidem extant, ita habeant necne: cum satis constet tam ex alio Flacci loco Serm. I, 1. v. 81. quam ex multis aliorum auctorum, voces *Affigere* et *Affligere* passim a Librariis confundi solere. Hoc igitur hic agamus; non utra lectio plures codices sponsores habeat, sed utra melior, loco aptior, et ad sententiam convenientior. Et de hoc quidem litigant Interpretes; neque ullus litigandi finis erit, nisi si auctor ab umbris excitatus controversiam ipse dirimat. Quippe utraque lectio proba est; ut necesse sit hanc illi, illam alteri pro vario hominum gustu magis placere. Ceterum *affigere humo* quid sit, norunt omnes; *affligere humo* est cum vi et impetu terrae illidere. Ovidius XII, 139.

Quem super impulsum resupino pectore Cygnum
Vi multa vertit, terraeque adflixit *Achilles.*

et XIV, 206.

quo vidi bina meorum
Ter quater affligi *sociorum corpora* terrae.

Auctor Octaviae v. 685.

Affligat humo *violenta manus*
Similes nimium vultus dominae.

Florus IV, 12. *Mulieres, deficientibus telis, infantes ipsos* Afflictos humo *in ora militum adversa misere.* Valerius Max. IX, 2. 4. *Infantesque alios in conspectu parentum* humo infligi *iussit.* Tacitus Hist. I, 41. *Dereptam Galbae imaginem* solo afflixit. Sueton. Domit. c. XXIII. *Clypeos et imagines eius coram detrahi, et ibidem* solo affligi *iuberet.* Silius Italicus lib. VII.

trepideque levantem
Membra afflicta solo, *pressa violentius hasta*
Implicuit terrae.

Lucanus II, 31.

Hae lacrimis sparsere deos, hae pectora duro
Adflixere solo.

Ubi tamen acutissimus Io. Frid. Gronovius, Observ. IV, 8. ex Manuscriptis suis reponit *Adfixere:* neque enim, ait, impetu se humi prosternebant, sed procumbebant duntaxat. Nollem hoc a viro sagacissimae naris profectum. Recte enim ibi habet, *Adflixere;* idque vel epitheton *duro* satis ostendit. Id enim rem exaggerat, quod etiam *duro* et marmoreo templorum solo pectora adflixerint. Frigebit autem epitheton, si placide et lente procubuerint: nihil enim tum intererit, *durone* dixeris an *molli.* Quid quod in magno luctu sollemne erat humo corpora affligere, et capite et pectoribus solum tundere, ut pluribus probare facile foret, si id nunc ageremus. Sic de sene Amphitryone Seneca in Herc. Fur. v. 1317.

Vivamus: artus alleva afflictos solo,
Theseu, parentis:

Et Hypsipyle apud Statium Theb. V, 602.

huc magno cursum rapit effera luctu,
Agnoscitque nefas; terraeque illisa *nocenti*
Fulminis in morem, non verba in funere primo,
Non lacrimas habet.

et de sene Gordiano Capitolinus in Maximinis c. XIV. *Gordianum, reclamantem et se* terrae affligentem, *opertum purpura imperare coegerunt.* Unde et in illo Silii de legatis Saguntinis, lib. 1. sub finem,

Tandem ut finitae voces; (miserabile visu)
Affigunt *proni squallentia corpora* terrae.

non dubitem reponere *Affligunt*, repugnante licet Dausqueio, et eo multo maiore Gronovio. Atque satis iam, opinor, superque Lambino tulimus suppetias, qui copiose hunc locum enarrans eo maxime ad incitas redactus est,

quod *affligere ad terram* compluribus exemplis, *affligere terrae* vel *humo* ne uno quidem confirmare potuit. Iam autem, si locutio tam bene se tuetur, haud minus, puto, et sententia ipsa se commendabit. *Corpus*, inquit, *hesterna crapula onustum, animum quoque divinae aurae particulam una secum praegravat, et humo affligit.* Certe nihil hic reprehendas; nisi illud forte, quod *humo affligere*, sive in solum deiicere, non satis morae denotet, qua animus, etsi sua natura caelestis, vitiis tamen praegravatus humi teneatur. Quod enim *humo afflictum* est, cito forte se erigere et sublevare potest; quod *humo* semel *affixum*, vix aut sero potest resurgere. Recte quidem. sed contra reponent, Non requiri hic diuturnam moram, quae per totam vitam perduret; agi hic de *hesternis* tantum *vitiis*, de *caena dubia*, de una adeo crapula, quae proinde animum ad terram *deprimat*, sed minime *defigat:* qua scilicet vel labore vel abstinentia vel denique somno discussa, animus se statim recuperet, et humo tollat. Recta igitur, ni fallor, et extra omnem reprehensionem posita est lectio illa Lambini. Neque tamen hilo minus tibi arrideat illa altera, quam aliorum codices tanto consensu subministrant,

Adque adfigit *humo divinae particulam aurae.*

Sic enim Seneca Epist. LVIII. *Quaedam animantia impetum habent, incedunt, transeunt: quaedam* solo affixa *radicibus aluntur et crescunt.* Livius VIII, 7. *Quem Manlius ab iugulo, ita ut per costas ferrum emineret*, terrae affixit. et XXIX, 2. *Postquam ii, qui circa regem, seminecem restantem, deinde pilo* terrae affixum, *pugnabant.* Ergo *adfigere humo animum* perinde erit, ac clavo vel fibula vel alio quodam vinculo, terrae adnectere. Id quod in re fere eadem Plato habet in Phaedone, *Ἑκάστη ἡδονὴ καὶ λύπη, ὥσπερ ἧλον ἔχουσα, προσηλοῖ τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ σῶμα καὶ προσπερονᾷ: Omnis voluptas ac dolor animum corpori, quasi clavo et fibula, affigit.* Quo alludit Plutarchus Symposiacis VIII, 2. *Ὁ γὰρ ἡδονῆς καὶ ἀλγηδόνος ἧλος, ὃς πρὸς τὸ σῶμα τὴν ψυχὴν προσηλοῖ, μέγιστον κακὸν ἔχειν ἔοικε: Doloris enim et voluptatis clavus, qui corpori animum adfigit, magnum malum esse videtur.* Itaque hoc dicit Horatius, *Corpus cibi vinique onere gravatum una animum deprimere*, et quasi clavo *terrae affigere*, *προσπερονᾷν καὶ προσηλοῦν τὴν ψυχὴν τῇ γῇ.* Quo in primis pertinent illa Sancti Hieronymi contra Iovinianum Libro II. *Porro* ciborum *aviditas, quod animum quasi quibusdam compedibus* degravatum in terra teneat, *quis ignorat?* Sane ut Horatius fortasse ad illum Platonis locum, ita ad hunc Horatii Hieronymus probabiliter admodum respexisse videatur.

85. *Accedent anni, et tractari*] In omnibus Pulmanni et Bersmanni Codicibus, et in pluribus Torrentii desideratur particula *et;* adeo ut locus sic constituatur,

Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam;
Sive diem festum rediens advexerit annus,
Seu recreare volet tenuatum corpus: ubique
Accedent anni, tractari mollius aetas
Imbecilla volet.

Abest etiam *et* ab editionibus vetustis, et a Libris meis praeter Reginensem omnibus. Si tollis τὸ *et*, tum clauditur oratio post illa *tenuatum corpus;* et reliqua sententiose proferuntur; *Ubi autem senectus ingravescet, ea aetas imbecilla lautius et delicatius tractari postulabit.* Atque haec quidem lectio sic satis commoda est, et libris plerisque omnibus fundata. Nequaquam tamen ambigo, quin altera illa, quam clare habet Codex Reginensis, sola vera et sincera sit; dummodo pro *que* ex coniectura reponas *ve:*

Sive *diem festum rediens advexerit annus:*
Seu *recreare volet tenuatum corpus; ubi*ve
Accedent anni, et *tractari mollius aetas*
Imbecilla volet.

Quo pacto orationis cursus sic continuabitur; Hic poterit ad melius transcurrere, *sive* dies festus sit; *seu* labore exhaustus recreare se volet; *ubive*, vel *sive ubi* senescere se sentit. *Ve* enim particula disiunctiva cum *seu* et *sive* tertium locum obtinere solet. Sic Noster Carm. IV, 2. v. 10.

Seu *per audaces nova dithyrambos.*
Seu *deos reges*ve *canit deorum.*
Sive *quos Elea domum reducit.*
*Flebili sponsae iuvenem*ve *raptum.*

Et Arte Poët. v. 53. Sive *receptus terra Neptunus — sterilis*ve *diu palus* — seu *cursum mutavit.* et Carm. III, 4. v. 3.

Seu *voce nunc mavis acuta*
Seu *fidibus cithara*ve *Phoebi.*

et I, 22. v. 5.

Sive *per Syrtes iter aestuosas,*
Sive *facturus per inhospitalem*
Caucasum, vel *quae loca.*

Recte igitur hic habet *Ubive:* atque hoc modo evitabitur ambiguitas vocabuli *Ubique;* quae legentem continuo offendit.

95. *Aurem Occupat humanam*] Plures vetustioresque codices *occupet;* et sic nostri Reginensis, Leidensis cum aliis quinque; atque hoc Lambino et Cruquio Torrentioque placuit:

Das aliquid famae, quae carmine gratior aurem
Occupet *humanam?*

Fama est vox τῶν μέσων, nunc *bonam* nunc *malam* significans: itaque haec erit constructio; *Das aliquid famae, quae bona et iucundissima sit?* Verum hoc pacto non *aurem humanam,* sed *aurem tuam* rectius dixisset. Quare malim hic sequi alios codices, licet numero et antiquitate

inferiores, in quibus sunt Magdalenensis et Collegii Trinitatis cum editionibus priscis:

Das aliquid famae? quae carmine gratior aurem
Occupat *humanam:*

Ubi *famae* absolute positum est pro *bonae famae.* Sic Seneca de Clementia lib. I, 15. *Quilibet nostrum debuisset adversus opiniones malignas satis fiduciae habere in bona conscientia: principes multa debent etiam* famae dare. Tacitus Annal. I, 7. Dabat *et* famae; *ut vocatus electusque potius a Rep. videretur.* Iam autem *bona fama*, existimatio, laus, *humanas aures* iucundissime afficit. Plinius Epist. VII, 32. *Est enim, ut Xenophon ait, ἥδιστον ἄκουσμα ἔπαινος.* Locus extat in Hierone, ubi Simonides loquitur; *Τοῦ μὲν ἡδίστου ἀκροάματος ἐπαίνου οὔποτε σπανίζετε· τοῦ δ' αὖ χαλεπωτάτου, λοιδορίας ἀνήκοοί ἐστε.* Cicero pro Archia c. 9. *Themistoclem dixisse aiunt, cum ex eo quaereretur, Quod* acroama *aut cuius vocem libentissime audiret: Eius, a quo sua virtus optime praedicaretur.* Eleganter hic Porphyrio: *Hoc Antisthenes dixisse traditur: Is enim cum vidisset adolescentem luxuriosum Acroamatibus deditum, ait, Miserum te, adolescens, qui numquam audisti summum acroama, laudem tuam.* Ergo *occupat* elegantius hic et verius quam *occupet.*

99. *As laquei pretium*] Editiones quidem veteres, et codicum maior pars *aes*, i. e. ut Petrensis inter lineas enarrat, *Obolus.* Lucianus in Timone: *Ἐγὼ δὲ καὶ πολλοὺς ἂν εἰπεῖν ἔχοιμί σοι, χθὲς μὲν οὐδὲ ὀβολὸν ὥστε πρίασθαι βρόχον ἐσχηκότας, ἄφνω δὲ τήμερον πλουσίους:* hoc est, *Ego vero multos tibi memorare possum, hodie repente divites, qui heri ne* Obolum quidem, quo laqueum emerent, *habuerint.* Placet tamen potius *as* ex Blandiniis et nostris aliquot, ut unum nummulum indicet; quam *aes*, quod summae incertae est. Lucianus itaque *obolum*, Noster *assem*, Plautus *drachmam*, certum omnes nummulum, pro laquei pretio nominarunt. Pseud. I, 1. v. 83.

CA. *Actum hodie de me est. Sed potes mutuam*
Drachmam *dare mi unam, quam cras reddibo tibi?*
PS. *Vix hercle opinor, si me opponam pignori.*
Sed quid de drachma facere vis? CA. Restim *volo*
Mihi emere. PS. *Quamobrem?* CA. *Qui me faciam* pensilem:
Certum est mihi ante tenebras tenebras persequi.

Ita ille Plauti locus est legendus.

Ibid. *Iure, inquis, Trasius istis Iurgatur verbis*] Primo *inquit* hic legendum cum editionibus vetustis et codicibus melioris notae, ut Leidensi et Reginensi cum aliis. Vide nos ad Serm. I, 4. v. 79. Deinde in nomine illo mire variant, ut solent, exemplaria: *Trasius, Trausius, Rausius, Traxius, Tosius, Tralius, Traulius, Trallius, Travius.* Nos

Trausius, sive *Trosius* quod idem est, ut *Claudius Clodius*, *Plaustrum plostrum* etc. ex Blandiniis Cruquii, et nostris quibusdam, et editione prima Veneta praeterimus. Gruterus 744, 3. C. TRAUSIO LUCRIONI. TRAUSIUS PARIS. TRAUSIA AUGE LIB. et 64. 2. IN HONOREM M. TROSII DAPHNI ET M. TROSII CISSI M. TROSIUS MODESTUS. et 170, 3. C. AVILIUS LICINIUS TROSIUS. Reinesius XVI, 40. P. TROSIUS P. F. PORTIO. TROSIA C. F. TERTIA. Apud eosdem et TRAVIUS habes; uti hic apud Flaccum exhibent Leidensis et Reginensis. Capitolinus in Marco c. 11. *Usus est Grammaticis Latinis, Trosio Apro, etc.*

106. *Uni nimirum recte tibi semper erunt res*] Alio ordine Codices nostri, Leidensis, Zulichemianus, Galeanus, et Reg. Societatis, *tibi recte;* nisi quod nonnulli male praeferant *rectae. Uni nimirum tibi*, id est, *Soli tibi:* ita haec melius coniunguntur. Deinde pro *erunt* legendum ex ingeniosa Nic. Heinsii coniectura *eunt:*

Uni nimirum tibi recte semper eunt *res.*

Ita Cicero ad Atticum XIV, 15. *Incipit* res melius ire, *quam putaram.* et XIV, 20. *Dolabellae et prima illa actio, et haec contra Antonium concio mihi profecisse permultum videtur: prorsus* ibat res. Tacitus Annal. XII, 68. *Crebroque vulgabat*, Ire in melius *valetudinem principis.* Ita *res procedere*, *bene cedere*, *pessum ire*, *retro ire*, *redire* dicuntur. Ceterum facilius erat Librariorum lapsus ab *eunt* ad *erunt.* Sic Serm. II, 7, 59. *Auctoratus eas:* duo Cruquiani et Reginensis *Eras.* Porro hic versus non, ut vulgo per interrogationem efferendus est: sed affirmative et εἰρωνικῶς. Qui in bonis scriptoribus versati sunt, id ex ipso verbo *Nimirum* verum esse intellegent.

113. *Integris opibus novi non latius usum*] Scripti omnes editique *Latius:* at Henricus Stephanus ex coniectura, plaudente Cruquio, *Lautius:* acutissimus Nic. Heinsius in libri sui margine, *Laetius.* Dolet dictum hoc a viro praestantis imo. Siquidem melior longe est Stephani correctio. Ulpianus Digest. V, 3, 25. *Si quis re sua* lautius usus sit *contemplatione delatae sibi hereditatis.* et infra ibidem, *Si quid* lautius *contemplatione hereditatis impendit.* et iterum, *Utique enim, etsi non tam* laute *erogasset, aliquid tamen ad victum cottidianum erogasset.* Sed nihil in Nostro mutandum: accederem potius ad Duareni sententiam, qui in Ulpiano *Latius* substituit. Iuvenalis Sat. XIV, 234.

Nemo satis credit tantum delinquere, quantum
Permittas: adeo indulgent sibi latius *ipsi.*

Recte igitur *Latius uti;* ut contra *Anguste uti.* Caesar de Bello Civili III, 16. *Rem frumentariam expediendam, qua* anguste utebatur. Sic *res angusta*, *res arcta.* Eodem redeunt *largius uti*, *laxius uti.* Sallustius Catil. XVI. *Pleri-*

que Sullani milites, largius suo usi, *rapinarum et victoriae veteris memores*, *civile bellum exoptabant.* Seneca de Brevitate Vitae c. VIII. *Nemo aestimat tempus:* utuntur illo laxius, *quasi gratuito.*

118. *Ac mihi, cum longum*] Miror, unde malum huc pedem intulerit illud *cum*, cum omnes codices et editiones vetustae habeant *seu*. *Seu hospes, sive conviva.* Quid manifestius?

123. *Post hoc ludus erat culpa potare magistra*] Locus omnium difficillimus, quique Interpretibus summam molestiam creavit. Nobis quoque pro pensi nostri ratione iam eadem adeunda est alea: quae si post tot et tantos viros melius forte aut saltem non deterius cesserit, erit quod ab aequo lectore vel gratiam vel veniam impetremus. Iam primum id ab omnibus testatum est, universos qui adhuc visi sunt codices uno consensu habere, *culpa magistra.* Id quid sibi velit, et an huic sententiae possit adaptari, iam disquirendum erit. Cato in Diris:

Istius atque utinam facti mea culpa magistra
Prima foret: letum vita mihi dulcius esset.

ubi *magistra istius facti*, sive Veneris furtivae, est *dux*, *inventrix*, *auctor.* Eodem Curtius III, 5. *Adhuc illa disciplina* paupertate magistra *stetit.* Cicero, *Natura ipsa magistra ac duce.* Virgilius semel atque iterum, *Arte magistra.* Silius Italicus IV.

Exclamat Ligur; huic superos sentire monentes
Ars fuit, ac penna *monstrare futura* magistra.

Quid ergo? an *culpa* hic erit *magistra*, dux, et inventrix *potandi?* Atqui ex hac significatione nullus huius loci sensus elici potest, qui sit paullo tolerabilis. Sed praeter hanc laxiorem significationem alia propria est ad compotationes pertinens; ut proinde illam ab Horatio hic innui sit veri simillimum. Quippe in conviviis moris erat vel iactu talorum vel coronae impositione Magistrum aliquem bibendi arbitrum constituere, qui poculorum modum et numerum omnibus praescriberet. Persaepe autem femina ad id munus delecta, si forte scorta in convivio aderant. Catullus Epigr. XXVII.

Minister vetuli puer Falerni
Inger mi calices amariores,
Ut lex Postumiae *iubet* magistrae.

Plautus Persa IV, 1.

Do hanc tibi florentem florenti, tu hic erit dictatrix *nobis*

Atque ad hunc morem sine dubio respicit Horatius; si modo tam felix esse poterit quispiam, ut latentem hic sententiam extundat:

Post hoc ludus erat culpa *potare* magistra.

Sunt qui, duce Turnebo, sic exponant; ludum scilicet

hunc fuisse, ut siquis convivarum in aliqua re culpam admiserat, is calicem vice poenae exhaurire iuberetur: atque ideo *culpam* hic vocari bibendi *magistram*. Unde vero tam bellum ludum nobis comminiscuntur? nimirum ex Plautino illo. Stich. V, 4.

Agedum, Stiche, uter demutassit, poculo multabitur:

hoc est, ut aiunt, *poculum unum ebibet extra ordinem*. Atqui contrarium plane ibi est *poculo multari:* id enim *privari* denotat: ut *multari agris, pecunia, dote, fortunis, regno*, passim apud auctores: id quod ex versu sequente clare apparet:

Age ergo observa: si peccassis, multam hic retinebo illico.

Ergo ad hoc exemplum, id potius voluerit Ofellus; Ut siquis quid peccaverit, is culpa sua magistra cyatho plecteretur, neque prius biberet, quam rursum ad se cyathus per mensam rediisset. Sed utrovis modo acceperis, dura sane et coacta haec expositio est; ut pleraeque magni illius Turnebi, dum falsis lectionibus supra modum adhaeret. Quale enim illud convivium; ubi singula verba captanda et torquenda erant, siquam *culpam* faterentur? censura utique foret, non *ludus:* citiusque rixae inde et iurgia, quam ioci et hilaritas nascerentur. Quod si optime et suavissime haec cesserint; putidum tamen et *κακόζηλον* esset, ideo *culpam* nominare *magistram*, ut alii *Postumiam* aut *Lydiam*. Equidem quidvis potius quam hoc ab Horatio profectum crediderim. Et recte sane Lambinus, qui stribligine hac non contentus melius quiddam ex coniectura indagandum sibi putavit. Is igitur levissima mutatione sic defungi se posse credidit,

Post hoc ludus erat cuppa *potare magistra:*

id est, ut ipse explicat, nullo alio bibendi magistro adhibito, nisi ipsa cuppa; suo scilicet arbitratu quisque potabat, seu grandia mallet pocula, sive modica. *Cuppam* itaque pro poculo, calice, cyatho accepit Lambinus. Atqui illud virum eximium fefellit, Cuppam, non poculum esse, sed ingens vas vinarium instar seriae, vel dolii. Ita tribus locis usurpat Varro apud Nonium Marcellum. Inde ad frumentum conservandum et ad pontium fabricam adhiberi solita. Lucanus IV, 420.

Namque ratem vacuae sustentant undique cuppae.

Vegetius III, 7. *Navigeri amnes, colligatis inanibus* cuppis *additisque trabibus, transitum praebent.* Capitolinus in Maximinis C. XXIV. *Ponte itaque* cuppis *facto, Maximinus fluvium transivit.* Frontinus Strateg. III, 14. *Hircius Cos. salem* cuppis *conditum per amnem intromisit.* Caesar Bel. Civ. II, 11. Cupas *taeda ac pice refertas incendunt, easque de muro in musculum devolvunt.* De iisdem vide Catonem et Palladium de Re Rustica, Glossaria Labbaei, Ulpianum

Digest. VII, 1, 15. XXXIII, 6, 3. XXXIII, 7, 8. et 12. Scaevolam XXXII, 1. 93. Alfenum XIV, 2, 31. Augustinus Confess. lib. IX. c. 8. *Nam cum de more puella iuberetur a parentibus*, de cuppa vinum *depromere submisso poculo.* Ex his, opinor, abunde constat *Cuppam* sive *Cupam*, grande vas esse; cuius quidem *aedificandae* rationem docet Cato cap. XXI. Quod autem viri eruditi tradunt, cuppam etiam poculum notare, ut in linguis hodiernis *Cup*, et apud Hesychium *Κύββα, ποτήριον:* id sane gratis dicunt et sine ullo auctore. Ipsum enim Hesychii *Κύββα* mendosum est pro *κύμβα*. Athenaeus XI, 9. *Κύμβα ποτήριον· Ἀπολλόδωρος Παφίοις.* Hoc ipsum voluit Hesychius; sed deceptus est, ut saepe alias, similitudine literarum *μ* et *u:* sic enim *τό β* ante aliquot saecula scribere solebant. Tum autem, quod ex Naevio citant, *Qui duas cuppas mero plenas exhausit*, id spurium est, et ex turbidis Huguitionis lacunis petitum. Et, si maxime genuinum foret, nihil tamen colligas ex hoc fragmento, quo minus cupa hic, ut alibi, sit dolii species, non poculi. Denique quod ex Epigrammate laudat Turnebus, *Sunt cupae, calices, cyathi;* id quidem olim ferebatur in Virgilii Copa:

Sunt cupae, calices, *cyathi, rosa, tibia, chordae,*
Et trichila umbriferis frigida arundinibus:

sed in scriptis codicibus alia longe est lectio,

Sunt topia et calybae, *cyathi* etc.

quam solam veram esse iam diu est quod ostenderunt viri maximi Ios. Scaliger ad locum, et Salmasius ad Historiam Augustam? Quid ergo? Iam plane concidit Lambini enarratio: neque enim *cuppa* bibebant, tamquam calice, ut eius modulus pro magistro inservire posset: ut ne dicam, eandem hic ineptiam et *κακοζηλίαν* redire, quam in Turnebi expositione iam antea fastidivimus. Ut enim *cuppa* notaverit calicem; quis tamen illud tulerit, calicem bibendi magistrum et modimperatorem dici? In eodem luto haerent Danielis Heinsii, et Theodori Marcilii interpretationes; quas proinde non est operae pretium hic ventilare. Erit etiam fortasse, qui *cupam* hic pro cado vel dolio accipiat, et ideo *cupam magistram* dici velit; quasi ea bibendi lex et conditio esset, ut tota cupa exhauriretur: quemadmodum apud Nostrum *Pholoen decebant* Carm. III, 15.

Epoti vetula faece tenus cadi;

et Serm. II, 8. v. 39. *Vibidius Balatroque vinaria teta invertebant.* Hoc sane, quantum ad dictionem attinet, speciosius illis prioribus esse videatur: sed in re ipsa et decori ratione peccat. Non enim convenit, adeo damnose bibere Sapientem nostrum rusticum, ut integram cupam una caena invertat et capite sistat. Hoc non est parci illius et sobrii Ofelli, sed Trausii et Nomentani nepotum.

Vir summus Nic. Heinsius in libri sui ora, *Forte*, ait, *pulpa*. *Pulpa* autem proprie est caro sine ossibus; at apud Persium per translationem usurpatur, Sat. II, 63.

Quid iuvat hoc, templis nostros immittere mores?
Et bona dis ex hac scelerata ducere pulpa?

Sed nequeo equidem divinare, quo sensu vir ingeniosus hoc verbum huc intruserit: neque enim caelum nec terram tangere videtur. Dicis, opinor, caussa et aliud agens hoc adnotabat; magis ut de eo postea deliberaret, quam quod tum serio probaret. Me quod attinet, (his enim repudiatis mea iam proferenda sunt) duplex mihi huc illuc mentem versanti coniectura incidit. Primo haud ita magna mutatione *nulla* substituebam pro *culpa;*

Post hoc ludus erat nulla *potare magistra:*

hoc est, nullis ἀναγκοποσίας legibus obstrictos, suo quemque non bibacis alicuius magistrae arbitrio, potare. Hoc ipsum est, quod in rure suo Sabino beatum praedicat Noster Serm. II, 6. v. 67.

prout cuique libido est,
Siccat inaequales calices conviva, solutus
Legibus insanis: *seu quis capit acria fortis*
Pocula, seu modicis uvescit laetius.

Nulla autem *magistra;* ut Ovidius Trist. I, 5. licet nihil ibi de convivio,

Sive tibi hoc debes, nulla *pia facta* magistra.

et in Arte amandi, II, 479.

Quid facerent, ipsi nullo *didicere* magistro.

Prudentius Hamartigenia v. 204.

qui se corrumpere primum,
Mox hominem didicit, nullo *informante* magistro.

Quis hoc ausit reprehendere, si codex aliquis astipularetur? Sed et aliud mihi in mentem veniebat; et vulgatae lectioni propius, et adhuc, ni fallor, ad sententiam convenientius:

Post hoc ludus erat cupa *potare magistra.*

Ubi *Cupa* eadem erit, quae *Copa*, *Caupona*, *Καπηλὶς*, mulier quae vinum e taberna vendit. Vox *Cupa* eo sensu occurrit apud Ciceronem, et Virgilium. Quippe poëmation illud Virgilio inscriptum, quod *Copa* hodie dicitur, olim *Cupa* vocabatur. Sosipater Charisius p. 47. *Communia,* Cupo cuponis, *Fullo fullonis; quamvis Virgilius librum suum* Cupam *inscripserit.* Caupo, copo, cupo; et copa, cupa: sic plaustrum plostrum, claudo cludo, et similia. Lege igitur apud Virgilium,

Cupa *Syrisca, caput Graia redimita mitella.*

Copa tamen est apud Suetonium in Nerone c. 27. *Insignes ganeae, et matronarum institoria* copas *imitantium atque hinc inde hortantium, ut appelleret.* Porro illud hinc intellegas, Ofellum nostrum non domi e cella sua, sed foris e

taberna venale vinum petiisse. Id enim apud veteres sollemne erat hominibus modico censu. Unde Noster Epist. I, 14. ideo angulum illum ruris Sabini displicere villico suo memorat, quia, ait,

Non vicina subest, vinum praebere taberna
Quae possit tibi; nec meretrix tibicina, cuius
Ad strepitum salias, terrae gravis.

Quippe vini expers et prorsus abstemius ibi Villicus degebat: nulla enim domi cella, nulla foris taberna. Qui tenui, inquam, censu erant, de cupa vinum emebant: nam ditiores domi de suo habebant. Unde illud in Claudio tamquam extremi stuporis arguit Suetonius; quod iam imperator, in ipsa Curia, fassus est se olim e tabernis vinum sibi paravisse; cap. XL. *Cum de laniis*, ait, *ac vinariis ageretur, Exclamavit in curia, Rogo vos, quis potest sine offula vivere? descripsitque abundantiam* veterum *tabernarum, unde solitus esset* vinum *olim et ipse petere.* Et L. Pisoni Cicero inelegantem luxuriam et sordidam gulam exprobrat, Orat. c. 27. quod *pistor ei domi nullus*, *nulla cella; panis et vinum a propola*, *atque de* cupa. Itaque Ofellus noster, quo hospitem suum lautius et prolixius acciperet, vinum de taberna petiit; et mensis demum remotis ipsam *Cupam*, *τὴν καπηλίδα*, ut Horatius suam Lyden aut Phyllidem, accersivit, qua et *potandi magistra*, et saltatrice, et crotalistria, et siquid amplius vellent, convivae uterentur. Omnia enim illa praestitit Cupa Virgilii,

Crispum sub crotalo *docta movere latus.*
Candida formosae decerpes ora *puellae:*
Ah pereat, cui sunt prisca supercilia.
Pone merum et talos: *pereat qui crastina curat:*
Mors aurem vellens, Vivite, ait, venio.

Habes iam meam coniecturam; quae, si omne punctum tulerit, gratus accipies: sin minus; ipse, me plaudente, meliorem excogitabis. Certe idem error in Pandectis Florentinis haesit, XIX, 2, 31. *Quod si separatim tabulis aut heronibus aut in alia* culpa *clusum uniuscuiusque triticum fuisset.* Ubi pro *culpa* reponendum esse *cupa* iam pridem viderunt iuris periti. Palma in medio posita est; detur optimo coniectori.

124. *Ac venerata Ceres, ut culmo surgeret alto*] *Ut* iam in editionibus fere obtinet, sed sine codicum auctoritate. Cruquius et Lambinus sic dederunt,

Ac venerata Ceres, uti *culmo surgeret alto.*

et nuper vir eruditus,

Ac venerata Ceres, ita *culmo* uti *surgeret alto:*

obliti scilicet vocabulum *uti* posteriorem syllabam semper producere. Editiones priscae, et membranae, opinor, omnes, certe nostrae exhibent,

Ac venerata Ceres, ita *culmo surgeret alto.*

Rectissime: *ut* enim hic abesse, tralatitium est. *Ita surgeret;* ita scilicet, ut iam nunc surgit. Nempe *per imbrem* convivium hoc actum est; caelo autem pluvio, et Ceres crescit, et rustici otiantur ac bibunt. Aristophanes in Pace; p. 477. Edit. Bas.

Οὐ γάρ ἐσθ᾽ ἥδιον, ἢ τυχεῖν μὲν ἤδη 'σπαρμένα,
Τον θεὸν δ᾽ ἐπιψεκάζειν· καί τιν᾽ εἰπεῖν γείτονα,
Εἰπέ μοι, τί τηνικαῦτα δρῶμεν, ὦ Κωμαρχίδη;
Ἐμπιεῖν ἐμοί γ᾽ ἀρέσκει, τοῦ θεοῦ δρῶντος καλῶς.

132. *Postremo expellet*] Nescio quare post Lambinum et Cruquium iam omnes fere editiones *postremo* hic praeferant; Venetae enim et Loscheriana, et membranae omnes notae melioris *Postremum.*

134. *Erit nulli proprius, sed cedet in usum*] Ita omnes et olim et nuper editi: neque quidquam ex libris suis afferunt magni Interpretes. Solus Bersmannus in duobus *erat*, in uno *cedit* reperisse se testatus est. Lege ergo, et distingue:

Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli
Dictus erat: *nulli proprius; sed* cedit *in usum*
Nunc mihi, nunc alii.

Et *cedit* quidem Battelianus noster; *erat* cum ille, tum Galeanus, Magdalenensis, Societatis Regiae, et Collegii Trinitatis habent. Quae sine dubio vulgata lectione meliora sunt. Si *cedit* hic admittis, perpetui temporis erit; et *cedit mihi* etiam praeteritum tempus includet, cum Ofellus agri dominus erat. At si *cedet* legis, tum non recte addideris *mihi Ofello*, utpote iam possessione depulso. Dicendum utique fuerit, *Nunc huic, nunc alii;* huic scilicet Umbreno. Quare recte habent *erat* et *cedit*. Ceterum et alio modo ordinare verba et construere potes:

Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli,
Dictus erat nulli proprius; sed cedit etc.

ubi *dictus erat proprius* perinde erit ac *datus*, *donatus*, *dicatus*, *constitutus*. Virgil. Aen. I, 77.

Connubio iungam stabili, propriamque dicabo.

ubi notat Servius, tam a dico dicas, *dicatus*, quam a dico dicis *dictus* eodem sensu usurpari; ut in illo Aen. VI, 138.

Aureus et foliis et lento vimine ramus
Iunoni infernae dictus *sacer.*

dictus, inquit, *dicatus.* Sic agrum, pecuniam, vel aliud quid doti *dicere*, est constituere. Ergo, ait, hic ager nunc sub Umbreni, nuper sub Ofelli nomine, nulli proprius et perpetuus a natura dicatus, constitutus erat.

ECLOGA III.

1. *Sic raro scribis*] Permansit hoc ex editionibus priscis. Tres Blandinii et alter apud Cruquium, si *raro scribis:* duo Pulmanni, si *raro* scribes; *scribes* etiam tertius habet. Repone igitur,

Si *raro* scribes, *ut toto non quater anno*
Membranam poscas, scriptorum quaeque ***retexens,***
Iratus tibi, quod vini somnique benignus
Nil dignum sermone canas: quid fiet?

Atque hoc est quod voluit Acron Scholiastes: *Quid fiet? Hyperbaton*, inquit, *a superioribus, si raro scribis — — quid fiet?* Ita Terentius Phorm. IV, 4.

cedo nunc porro, Phormio
Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:
Quid fiet?

Raro scribes, ut non quater poscas membranam; hoc est, *adeo ut;* ut saepe Noster alibi: Serm. I, 7. v. 13.

Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors.

Quod cum non intelligerent boni Librarii, *sic* substituerunt, quia deesse videbatur particula comparandi. Quod si *sic* retinere velis, tum per interrogationem efferas censeo,

Sic raro scribes, ut toto non quater etc.
Nil dignum sermone canas? quid fiet?

4. *Ab ipsis Saturnalibus huc fugisti*] Neglegenter sane hic versati sunt interpretes; ut nusquam magis: Cruquius in vetustissimo Blandinio *at ipsis* invenerat; sed fortuna sua uti nescivit. Idem et nos reperimus in optimo Leidensi, et a prima manu in Reginensi. Agnosco veram Horatii manum:

Quid fiet? at *ipsis*
Saturnalibus huc fugisti.

Saturnalibus absolute positum, ut passim apud alios: Catull. XV.

Misti, continuo ut die periret,
Saturnalibus, optimo dierum.

Martialis VI, 24.

Nil lascivius est Charisiano;
Saturnalibus ambulat togatus.

At in vulgata lectione ne sententia quidem consistit: Quomodo enim *ab Saturnalibus* fugere potuit? quid, malum, annon tam rure, quam in urbe, dies Saturnalium erant? an ad villam abeundo, triduum de mense Decembri sustulit? Mirum vero, tot enarratoribus tam spissum et absurdum mendum placere potuisse. Neque vero in sequentibus felicius rem gesserunt,

Sobrius ergo
Dic aliquid dignum promissis.

Quid hoc est, obsecro, nisi palam insimulare, Nostrum plerumque fuisse ebrium? Quanto melior ea distinctio est, quae in pluribus membranis apparet?

at ipsis
Saturnalibus huc fugisti sobrius. Ergo
Dic aliquid dignum promissis.

Tu, inquit, sobrius in villam te abdidisti, dum alii festos dies Romae luxuriose celebrant. Seneca Epist. XVIII. de Saturnalibus loquens: *Hoc multo fortius est, ebrio ac vomitante populo, siccum ac* sobrium *esse.* Iuvenalis Sat. VII, 96.

Tunc par ingenio pretium, tunc utile multis
Pallere, et vinum toto nescire Decembri.

De poëtis loquitur, qui ipsis Saturnalibus, ut Noster, turba et epulis abstinebant, et carminibus scribendis operam dabant. Ceterum in uno Cruquii Blandinio pro *Ergo* erat *Esto:* ut sane haec a Librariis confundi solere non semel animadverti. Venusta sane lectio:

Quid fiet? at *ipsis*
Saturnalibus huc fugisti sobrius. Esto:
Dic aliquid dignum promissis.

Castigaverat Nostrum Damasippus ut desidiosum: *Si toto,* inquit, *anno vix quater scriptioni vacabit; quid fiet?* Mox illa subiungit, tanquam occupante et respondente Horatio: *At dices,* ait, *Ipsis Saturnalibus huc fugi sobrius.* Agnosco hoc; *esto: dic igitur aliquid dignum hoc secessu atque otio.* Sane utrumvis, tam *esto* quam *ergo*, tuto poteris admittere; sed illud *At* prorsus necessarium est.

10. *Cepisset villula tecto*] Nihil quidem hic muto, quandoquidem omnia exemplaria in hac lectione consentiunt. Sic alibi Serm. I, 5. v. 45.

Proxima Campano ponti quae villula rectum
Praebuit.

Nolo tamen hic dissimulare, quod in coniecturam mihi venerat: ne quis forte posthac in eandem incidens me tardiusculum fuisse crimminetur, qui illam non viderim. Quid si igitur legas?

Si vacuum tepido cepisset villula lecto:

lecto scilicet lucubratorio: ut Serm. I, 4. v. 133.

neque enim cum lectulus *aut me*
Porticus excepit, desum mihi.

Seneca Epist. LXXII. *Quaedam sunt, quae possis et in cisio scribere: quaedam* lectum, *et otium, et secretum desiderant.* Catullus XXXII.

O quid beatis est solutius curis?
Cum mens onus reponit; ac peregrino
Labore fessi venimus larem *ad nostrum,*
Desideratoque acquiescimus lecto.

12. *Eupolin, Archilochum, comites*] Venusta lectio est in codice Reginensi, etsi a manu secunda:

Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro,
Eupolin Archilocho? *comites educere tantos?*

Certe iratis Musis natus sit oportet, qui vulgata elegantiorem hanc esse non persentiscat. *Tantos* autem, *tam grandes*, tot ac tantis voluminibus: ut recte Acron *Tantos, ad codices retulit.* Sed fortassis altius hic mendum latet: ve-

tus enim Persii Scholiastes ad Sat. III. sic locum hunc profert, *Quin tu invidiam placare paras:* quam eandem scripturam inveni etiam in alio quodam Persii enarratore MSto, qui habetur in Bibliotheca Regia. Unde ex doctissimi Rutgersii coniectura totus hic locus sic concinnari poterit:

Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere? quid, tu
Invidiam placare paras, virtute relicta?
Contemnere miser.

ut illud Terentii Eun. II, 2.

Quid, tu *his rebus credis fieri? tota erras via.*

Sane apte satis hoc et commode exire, nemo potest inficiari: contenti tamen erimus lectione illa, quam hodie suppeditant Flacci exemplaria. Ceterum quam secundo loco coniecturam protulit idem Rutgersius, *Quincte;* ut Horatium hic praenomine compellet blandiens Damasippus; eam, etsi auctori mirifice placuit, multo deteriorem esse iudico.

27. *Et morbi miror purgatum te illius*] Miror equidem, unde hoc malo pede se in omnes superiore saeculo editiones intulerit. Alium enim verborum ordinem servant, et antiquitus excusi libri, et scripti credo universi, nostri certe ad unum omnes,

Et miror morbi *purgatum te illius.*

Quod et soni suavitate, et compositionis simplicitate, altero praestat.

29. *Lateris miseri capitisque dolore*] Etiam hic per interpretum neglegentiam impune grassata est sciolorum audacia. Cum enim Venetae et Loscheriana editio recte habuissent *ve:*

ut solet in cor
*Traiecto lateris miseri capitis*ve *dolore:*

nescio quomodo iam per saeculum et amplius illud *que* in excusis omnibus locum obtinuit. Atqui non illud vult Horatius, eundem hominem et latere et capite dolere, atque utrumque dolorem in cor una traiici. Nam ex comparatione, *Et miror morbi purgatum te illius*, de uno hic morbo, non de pluribus agi manifestum est. Ergo *ve* huc restituendum; in alio scilicet *capitis* dolor, in alio *lateris*. in *cor* traiici solet. *Ve* etiam habet Battelianus et Regius, cum uno Bersmanni: quin et Scholiastes Acron clare agnoscit; ubi sic locum enarrat; *Qui lateris* aut *capitis dolore correpti sunt.*

39. *Pudor, inquit, te malus urget*] Reducenda est Blandiniorum codicum lectio, *angit*, quam Torrentius, Bersmannus, Pulmannus in compluribus suis invenerunt. Ex nostris solus habet Battelianus. Similis librariorum lapsus alibi occurrit: ut in Virg. Aen. IX, 89.

nunc sollicitam timor anxius urget.

In melioribus membranis *angit* reperit Pierius, et sic in sua editione dedit Nic. Heinsius. Ceterum *urget* paullo ante habuimus v. 30; ut inconcinne hic repetatur.

60. *Quam Fusius ebrius olim*] Melius Torrentii codices quinque, Pulmannique unus, *Fufius*. Et sic a prima manu noster Reginensis. *Fufios* saepe habes apud Gruterum et Reinesium, sed nullos *Fusios*. *Fufii* etiam apud Ciceronem, Caesarem, Tacitum, alios occurrunt: sed deteriores libri passim ibi *Fusios* obtrudunt.

62. *Huic ego vulgum*] Repone *vulgus* ex duobus Pulmanni et Galeano nostro. Nusquam alibi *vulgus* masculino genere usurpat Horatius; semper neutro. Adde, quod *vulgum similem cunctum* ingratam κακοφωνίαν habent.

74. *Si male rem gerere insani est, contra bene sani*] Duo ex nostris, Galeanus et Regiae Societatis,

Si male rem gerere insani, contra bene sani est.

Et sic credo in pluribus aliorum, etsi ipsi taceant. Res quidem parvula est: ex duabus tamen lectionibus hanc praetulerim; quia hoc pacto clare magis oratio ad sequentia continuatur.

76. *Quod tu numquam rescribere poscis*] Praestantissimus Nic. Heinsius in libri sui margine, *Forte*, ait, *legendum, quoi*. Perperam, ut opinor. *Rescribere* enim est, *reddere, solvere*; et accusativum post se trahit. Terentius Phorm. V, 7.

Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum *rursum iube* rescribi, *Phormio.*
Quodne ego perscripsi porro illis quibus debui?

ubi Donatus: *Quoniam ad numerationem pecuniae antecedit scriptura*, rescribere *dicebant pro* renumerare. Servius ad Virgilii Aen. VII, 422. *Scribi est dari, Rescribi reddi;* Horatius:

Dictantis, quod *tu numquam rescribere possis.*

Vide nos ad Epist. II, 1. v. 105. ubi illud etiam ad examen revocabimus, *Scribe decem a Nerio.*

86. *Arbitrio Arri, Frumenti quantum*] Lego,

atque epulum arbitrio Arri, et
Frumenti quantum metit Africa.

Centum paria, atque epulum, et frumentum. Id librariis perpetuum est, ut voculam vel syllabam, siqua ultra senos versiculi pedes excurrit, penitus omittant. *Et* vero omnium facillime intercipi solebat, quia non literis, sed punctis duntaxat, olim notabatur.

93. *Uno quadrante periret*] Ita editiones priscae, et pleraeque ex recentioribus. Sed codices Blandinii, et ex nostris vetustiores Leidensis, Reginensis, *perisset.*

ut, si
Forte minus locuples uno quadrante perisset.

Ipse videretur *sibi nequior.*

Substituebant, credo, *periret;* quia utrumque verbum, et *periret* et *videretur*, eodem tempore efferendum esse autumabant. Atqui hoc minime necesse est. Terent. Phorm. I, 1.

Non, si redisset, *ei pater veniam* daret?

Adelph. II, 2.

Si attigisses, ferres *infortunium.*

Noster Serm. I, 6. v. 79.

In magno ut populo si qui vidisset, *avita*
Ex re praeberi sumtus mihi crederet *illos.*

96. *Divitiis parent, quas qui construxerit*] Sic priscae editiones dederunt, unde in ceteras derivatum est. Bona tamen pars codicum, in quibus nostri Leidensis, Reginensis cum quattuor aliis, *contraxerit:* neque aliter Scholiastes Fabricii. Quod nuper adeo a docto Editore in Textum receptum est, altero reiecto. Sane sic usurpat Apuleius Metam. IX. *Ad istum modum, divinationis astu captioso, non parvas* contraxerant *pecunias.* Verius tamen elegantiusque est *construxerit:* ut Noster alibi Serm. I, 1. v. 44.

At ni id fit, quid habet pulchri constructus *acervus?*

Carm. II, 3.

et exstructis *in altum*
Divitiis *potietur heres.*

Cicero I. contra Rullum: *Videtis omnibus rebus et modis* constructam *et coacervatam pecuniam decemviralem.* Phil. II, 38. *Itaque tanti acervi nummorum apud istum* construantur. Persius Sat. II, 44.

Rem struere *exoptas, caeso bove.*

Nihil igitur hic immutandum.

108. *Quid discrepat istis?*] Miror plerasque editiones *quid* hic obtrudere; cum Venetae antiquae et Loscheriana *qui* recte dedissent: quibus astipulantur quicquid usquam fere est codicum scriptorum. *Qui*, i. e. *quomodo:* ut Acron Scholiastes. Ita infra v. 260. *Amator exclusus qui distat?*

112. *Porrectus vigilet cum longo fuste*] Iam antea, Carm. scilicet III, 10. et Epod. XI. pro *porrectus*, quod omnes ibi codices quasi de compacto perperam exhibebant, substituimus *proiectus.* Atque hic quoque vox eadem reponenda erit, quantumvis reclamantibus Librariis, quorum paucis datum erat habere nasum.

Si quis ad ingentem frumenti semper acervum
Proiectus *vigilet cum longo fuste.*

Quid enim hic facit *porrectus?* An tu credis avarum hunc, sordidum et triparcum, in molli lectulo et culcitra plumea ad acervum frumenti decubuisse? atque adeo prae deliciis membra sibi exporrexisse? Certe id denotat *porrectus*, ut Serm. II, 6. v. 106.

Ergo ubi purpurea porrectum *in veste locavit.*

et ibidem v. 88.

Cum pater ipse domus palea porrectus *in horna:*

molliter enim tum et delicate recubuit mus ille rusticus, cui recens palea pro cubili erat. Prudentius Hamartig. v. 856.

Illic purpureo latus exporrecta *cubili*
Floribus aeternis spirantes libat odores.

Immo vero nudo, opinor, solo vel vili stramine *proiectus* vigilabat ille, Euclionum omnium miserrimus. Silius Italicus lib. XV.

Stramine proiectus *duro patiere sub astris*
Insomnes noctes.

Statius Theb. V, 587.

viridi nam cespite terrae
Proiectum *temere, et patulo caelum ore trahentem.*

Vide plura ad Carm. III, 10. v. 3. Ceterum *porrectus* et *proiectus* passim a Librariis confundi testantur, qui Catullum, Ovidium, alios ad scriptorum codicum fidem ediderunt.

127. *Si quidvis satis est*] Codex Petrensis, *quodvis:* Excerpta Bodleiana, *quod hs* cum virgula superne posita; id est, *Si quod habes satis est.* Ex compendiosa scribendi ratione orta est variatio. Ceterum, etsi illud *quod habes* arridere cuipiam possit, tamen recte habet *quidvis*, ut editiones dederunt. Plautus Mil. III, 1. v. 155.

Commodulum obsona, ne magno sumtu: mihi quidvis sat est.

Turpilius Lindia, apud Priscianum de Metris Comicis:

Profecto ut quisque minimo contentus fuit,
Ita fortunatam vitam vixit maxime,
Ut philosophi aiunt, isti quibus quidvis sat est.

129. *Servosve tuos, quos aere pararis*] Recte quidem *aere pararis*, ut Sallustius Iugurth. c. XXXI. *Servi*, aere parati, *iniusta imperia dominorum non perferunt.* Sed illud inconcinne admodum,

servosve *tuos*, quos aere pararis.

Si enim semel *tuos* dixeris, nihil attinet illa adiicere, *quos aere pararis:* ut ne addam *servos tuos quos κακοφωνίᾳ* sua aures offendere et vulnerare. Equidem ausim quavis sponsione contendere nunquam hoc ab Horatio profectum esse. Quid multa? levissima sane mutatione locum integrum olim praestiti; quod postea vidi ab elegantis ingenii viro Tanaquillo Fabro occupatum, et a celeberrimo Dacierio comprobatum:

Servos ve, tuo *quos aere pararis.*

Nihil vel e tripode verius dici potuit. Terent Phorm. III, 2. v. 26.

Vendidit. Quam indignum facinus, ancillam aere *emtam* suo.

Noster Epist. II, 2. v. 12.

meo *sum pauper in* aere.

Sic *aere de suo monumentum posuit.* Gruter. pag. 549. 10. C. LANIUS C. L. EROS AERE DE SUO.

132. *Quid enim? neque tu hoc facis Argis*] Locus sane difficilis et interpretibus molestus:

Cum laqueo uxorem interimis matremque veneno,
Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis,
Nec ferro, ut demens genetricem occidit Orestes.

Ubi *quid enim* matricidae verba esse volunt, negantis se ideo insanire. Atqui *quid enim* non negantis est oratio, sed confirmantis. Ita Serm. I, 1. v. 7.

Militia est potior: quid enim? *concurritur: horae*
Momento aut cita mors venit, aut victoria laeta.

Probat hic, ut vides, colligitque, militiam esse potiorem. Atque ita passim usurpant boni auctores. Sine dubio igitur sunt verba haec Stoici, in argumentatione pergentis. Atque adeo priora illa sine interrogatione per Ironiam proferenda sunt, *Incolumi capite es. Quid enim?* Sic enim recte procedet oratio, et *Quid enim* hoc pacto confirmantis erit, quod post interrogationem est negantis. Quae autem sequuntur, *Neque tu hoc facis Argis*, Stoicus quidem loquitur, sed ex matricidae persona: et perinde est ac si diceret, *Dices, neque hoc Argis facio, neque ferro matrem occido: cur itaque, ut Orestes, insanus vocer? Quid?* respondet Stoicus, *An tu Argis demum, occisa ibi matre, tum primum insanisse Orestem putas? Quin multo ante, dum peregre fuit, insanivit, priusquam matrem occidisset. Nihil itaque attinet, quo loco, aut quo modo id scelus perpetres: siquidem matrem interimis, certe insanus haberi debes.* Nullam aliam, si sapis, in recepta lectione sententiam quaeres. Sane quattuor apud Pulmannum codices pro *quid enim quid ni* exhibent. Quippe *enim* in scriptis exemplaribus hoc fere modo *(n.)* compendiose notatur; unde proclivis erat Librariis lapsus a *quid ni* ad *quid enim*, et vicissim. Porro et *tu* in illis quae sequuntur, *Neque tu hoc facis Argis*, facile pro *n* sive *enim* decipere potuit; quin et a codice Reginensi omnino abest. Levi igitur brachio sic versum concinnare poteris,

Incolumi capite es? quid ni? *neque* enim *hoc facis Argis.*

quorum alterum a scriptis codicibus venit, alterum ab eruditissimi Lambini coniectura. *Quidni incolumi?* ait Stoicus, urbane et *εἰρωνικῶς: neque enim aut Argis aut ferro matrem iugulas; ut pro Oreste habendus sis.* Eadem facetia, Noster alibi Art. Poët. 382.

Qui nescit, versus tamen audet fingere, quid ni?
Liber et ingenuus, praesertim census equestrem
Summam nummorum, vitioque remotus ab omni.

Equidem, ut vulgatam lectionem, demta interrogatione, non improbo: ita hanc fortiorem et elegantiorem esse plures, opinor, censebunt.

133. *Ut demens genetricem occidit Orestes*] Ita sane: quia in proximo erat nominativus *Orestes*, tertiam in verbo *occidit* personam nobis dederunt, ut supra Epod. X. *Iuverit* substituerunt pro *Iuveris;* nempe quia *praeda* id flagitare videbatur. At quanto melius Pulmanni codices duo, Bersmanni unus, ex nostris Regius et Magdalenensis et Lambethanus et a prima manu optimus Reginensis,

neque tu hoc facis Argis,

Nec ferro, ut demens, genetricem occidis, *Orestes.*

Sententia quidem eadem utrobique est: at orationem hoc modo nitidiorem venustioremque fieri, hospes plane in poëtis sit, qui non ultro agnoscat.

137. *Male tutae mentis Orestes*] Non placuit hoc summo viro Nic. Heinsio: *Forte*, ait, *male* motae, *ut infra* v. 278. *commotae crimine mentis.* Scilicet haud meminerat medicorum verbum esse *Tutus*, perinde fere ac *sanus*, *incolumis.* Celsus II, 3. *Haec valetudo*, *ut spatium aliquod habebit*, *sic* tuta *erit.* II, 8. *Alvus in hac valetudine ea* tuta *est*, *quae quotidie coacta*, *eaque convenientia his quae assumuntur reddit.* et ibidem: *In quo omnia haec sunt*, *is ex toto* tutus *est.* Ergo eleganter dictum est, *male tutae mentis*, ut *male sanae:* neque quidquam hic immutandum.

139. *Aususve sororem Electram*] Pulmanni liber optimus cum Regio addunt *est: aususve sororem* est *Electram.* Recte. Librarii pro more suo omiserunt; quia Hexameter citra id integer est.

151. *Avidus iam haec auferet heres*] Nic. Heinsius ex coniectura emendat:

Ni tua custodis, avidus iam iam *auferet heres.*

Satis quidem probabiliter: neque tamen recepta lectio temere eiicienda.

154. *Ingens accedat stomacho*] Vide modo hos duos versiculos:

Deficient inopem venae te, ni cibus atque
Ingens accedat stomacho fultura ruenti.

Ubi primo *accedit* reponendum est, fide codicum multo plurium, novem scilicet ex nostris, quinque ex sex Pulmannianis, trium ex Bersmannianis quattuor. Ceteri interpretes, editiones veteres patienter secuti, variantem hic lectionem dissimulant. *Ni accedit;* ut paullo ante v. 151. *Ni tua custodis.* Serm. I, 2. 95. *Ni Catia est.* II, 7. v. 118. *Ocius hinc te Ni rapis.* Illud deinde mecum considera, *Ni cibus atque ingens fultura accedit stomacho ruenti.* Quid sodes sibi illa volunt *cibus atque ingens fultura?* Sane *cibus* stomachi fultura est; ut Lucret. II, v. 1147.

Et fulcire cibis *atque omnia sustentare.*

IV, 865.

Propterea capitur cibus, ut suffulciat artus.

Columella VI, 24. *Quae vacca, cum partum edidit, nisi* cibis fulta est, *quamvis bona nutrix, labore fatigata nato subtrahit alimentum.* Vinum quoque potentissime reficit et *fulcit venas deficientes.* Seneca Epist. XCV. *Antiqui medici nesciebant dare* cibum *saepius, et* vino fulcire venas cadentes. Idem De Beneficiis III, 9. *Quid assedisse aegro, et cum valetudo eius ac salus momentis constaret, excepisse idonea* cibo *tempora, et* cadentes venas *vino* refecisse, *et medicum adduxisse morienti?*

Naso in Pont. I, 3.

Et iam deficiens, *sic ad tua verba revixi,*
Ut solet infuso vena redire *mero.*

Recte ergo et eleganter hic habet *fultura:* locum tamen integrum et sanum esse nondum ausim praestare. Quippe illud *ingens* fultura, ut quovis loco non optimum foret epitheton, ita hic pessimum esse videtur. Non enim ideo deficiunt venae, si non *ingenti* fultura sustinentur: modica utique et quantulacumque fultura praecaveri id malum potest. *Deficient,* inquit, *venae, nisi ingens fultura accedit;* quod perinde est ac si diceret, *Morieris; nisi ex toto incolumis es:* cui enim ingens fultura suppetit, is ex toto tutus est. Quare facile inducor; ut illud *ingens* in mendo cubare existimem. Quid si sic corrigamus?

Deficient inopem venae te; ni cibus, atque
Praesens *accedit stomacho fultura ruenti.*

Ni fultura praesens accedit: unde aegrotus, maturandum esse auxilium ratus, continuo infert, *Tu cessas?* Sic *praesens auxilium, praesens remedium, praesens medicina* passim apud auctores. Certe *praesens* vel simile quid necessarium videtur sententiae. Non enim de moribundo duntaxat, sed de quovis etiam sanissimo id verum erit, *Deficient te venae, nisi cibus accedit:* fame enim tandem morietur. Sed illud interest, quod alteri *praesenti* auxilio opus est; alter sine periculo differre potest aliquantisper. Qui melius quid coniecerit, eum ego vatem optimum libens perhibebo.

156. *Quanti ergo? octo assibus*] Lambini hoc facinus est; qui explosa vetere lectione *octussibus,* primus hanc quae nunc passim circumfertur in eius sedem intrusit: *ineptam* scilicet alteram et *corruptam* clamitans, quippe *octusse* numero singulari, non *octussibus* numero multitudinis dictum oportuisse. Hunc sequuntur Cruquius Torrentiusque, etsi inviti quodammodo et repugnantes. Ita demum evenit, ut quod germanissimae Latinitatis et nativae elegantiae est, indignis modis quasi furca hinc eiceretur. Nos pro more et penso nostro pergemus de Hora-

tio bene mereri; et veram lectionem, neglegentia interpretum proditam, postliminio revocabimus:

Quanti emtae? parvo. quanti ergo? octussibus.

Utrumvis quidem recte dixeris, *Ptisanarium oryzae venit octusse*, vel *venit octussibus:* magis tamen amabant veteres in hac locutione numerum pluralem. Cicero De Officiis II, 17. *Ne Marco quidem Seio vitio datum est, quod in caritate* asse *modium populo dedit.* Vides hic numerum singularem: sed Livius, Plinius aliique pluralem maluerunt. Livius IV, 16. *L. Minucius bove aurato donatus est, ne plebe quidem invita, quia frumentum Maelianum* assibus *in modios aestimatum plebi divisit.* Plin. Hist. XVIII, 3. *Manius Marcius aedilis plebis primum* (lege *primus*) *frumentum populo in modios* assibus *donavit.* Et mox, *Trebius in aedilitate* assibus *populo frumentum praestitit.* Et iterum, *M. Varro auctor est, cum L. Metellus in triumpho plurimos duxit elephantos,* assibus *singulis* (lege *singulos*) *farris modios fuisse.* Festus in voce Peculatus: *Postquam aere signato uti coepit populus R. Tarpeia lege cautum est, ut bos* centussibus, *ovis* decussibus *aestimaretur.* Animadvertis, opinor, non modo *assibus modios* gemino plurali dici; sed et *assibus frumentum*, *bovem centussibus*, *ovem decussibus* altero singulari: plane ut apud Nostrum, *ptisanarium octussibus.* Quod perinde est, ac si diceret, *singula id genus ptisanaria de medicorum officinis octussibus emi solere.* Sic itaque loquebantur; *Hoc quidem, quod in manibus fero, ptisanarium* octusse *sive octonis assibus emtum est: hoc genus ptisanarium* octussibus *emitur.* Posteriorem autem phrasin hic usurpavit medicus; quia non unico ptisanario ingesto sanari potuit Opimius; sed pluribus quotidie opus habuit, donec paullatim integre convalesceret. Itaque uno responso et pretium ptisanarii indicavit Medicus; et illud insuper significavit, plura id genus sumi oportere. Quo damno exanimatus ille avarus, continuo exclamat, *Eheu, quid refert, morbone an medendi sumptibus peream.* Rectius igitur *octussibus* hic legemus; quod et editiones veteres et omnes omnium codices exhibuerunt. Nam quod Lambinus suspicatur, olim hic extitisse *oct' assibus:* quia *U* litera in libris aliquot litura non vacabat; in ea re, credo, fallitur: et potius est, ut *octossibus* fuerit; quod in codice Regio habetur, litera *U* superne adscripta. Tum autem quod Cruquius memorat, in vetustissimo Blandinio esse *oct. assibus*, id quidem a manu secunda interpolatum fuisse verisimillimum est: nam in ea re subinde annotanda nimium is indiligens erat. Sic in Magdalenensi nostro nunc quidem *octoassibus* praefertur; at a principio erat *octussibus*, ut rasura et literae vestigia manifeste indicant.

157. *An furtis pereamque rapinis*] Ita olim dederunt editiones priscae: mox exorta est interpolatorum natio, qui *ne* pro *que* passim ediderunt:

Quid refert morbo, an furtis, pereamne rapinis?

Quod ne Latinum quidem est: *ne* enim in hac locutione semper antecedit τὸ *an*, numquam subsequitur; ut Carm. II, 3.

Divesne prisco natus ab Inacho
Nil interest, an *pauper.*

Hoc igitur, ut sane meritum erat, repudiato, veterem lectionem *que* in sedes pristinas restituerunt Lambinus et Cruquius. Sed cum codices ex nostris aliquot, Regius scilicet, Galeanus, et Magdalenensis clare habeant *ve;* idque ipsum voluisse videantur, qui *ne* hic exhibeant; nulla mihi dubitatio est, quin ea sola vera sit Horatii scriptura,

Quid refert morbo, an furtis pereamve rapinis?

Quid refert, *morbo* peream, *an furtis* medici, *rapinisve* heredis? Ceterum *ve* et *octussibus* probavit etiam doctissimus Baxterus. Si *ne* admittis, tum tollendum erit *an:*

Quid refert, morbo, furtis, pereamne rapinis?

158. *Quisnam igitur sanus? qui non stultus*] Non animadverturnt Interpretes elegantiam huius loci; cum sic verba illa accipiunt, *Qui non* est *stultus.* Tu vero sic potius interpretare, *Qui* est *non stultus.* Haec autem quam non prorsus eadem sint, aut iam, opinor, sentis, aut mox persentisces. Cicero pro Fonteio cap. VI. *Quid opus est sapiente iudice? quid oratore* non stulto? Idem in Oratore c. 7. *Ut ea qui utantur,* non stulti *homines haberi possint, etiam plerumque* prudentes. Seneca Controv. XXI. *Servus* non stultus *tergum et caput suum deliciis praesentibus praetulit.* Controv. XXXII. *Ego* sanitatis *meae, si potuero, argumenta colligam. Dicam in Senatu* non stulte *sententiam.* Plautus Mostell. I, 3.

Equidem pol miror te non stultam *stulte facere.*

Terent. Heaut. II, 3.

Tuum esse in potiundo periclum non vis: haud stulte *sapis.*

Restituenda ea lectio Nasoni, perspicacissimo Nic. Heinsio non intellecta, Trist. lib. V. Eleg. 5. ubi poëta inter Getas uxoris natalem celebrans et rem divinam faciens, miratur fumos e ture ascendentes Italiam versus ferri:

Aspice, ut aura tamen fumos e ture coortos
In partes Italas et loca dextra ferat.

Igitur prope est, ut sensu eos praeditos esse credat; quales olim in funere Eteoclis et Polynicis in duas partes se scidisse, tamquam odiis ardentium fratrum ipsi essent animati, Callimachus tradidit:

Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis.

Et se quidem antea pro fabula habuisse illud Callimachi; nunc tamen fidem ei habere, cum huic ipsi fumo sensum inesse videat:

Hoc memini quondam fieri non posse loquebar;

Et me Battiades iudice falsus erat.
Omnia nunc credo: cum tu consultus *ab Arcto*
Terga, Vapor, dederis, Ausoniamque petas.

Ita ex coniectura edidit Heinsius, et *consultus* ad *καπνομάντειαν* refert. Perperam profecto; neque pro solita sua sagacitate: nulla enim hinc omina aut praesagia captabat Ovidius: ne unicum verbum est, quod illo trahi possit. Enimvero reponenda est elegantissima scriptorum codicum lectio, quam *nihili esse* vir summus pronuntiat, ipse mirum in modum deceptus et falsus animi:

Omnia nunc credo: cum tu non stultus *ab Arcto*
Terga, Vapor, dederis, Ausoniamque petas.

Non sensu modo praeditus erat ille fumus, sed *non stulte* sapuit, Nasone iudice; cum relictis regionibus Geticis Italiam versus volaret, ab horrido illo caelo ad beatiores tractus migraturus: ipso scilicet poëta idem facturo, si copia daretur. Quid, rogo te, hac lectione verius? quid venustius? Sic idem alibi in Arte Am. III, 253.

Aut Helene; quam non stulte, *Menelae, reposcis;*
Tu quoque non stulte, *Troice raptor, habes.*

et ibidem 357.

Cautaque non stulte *Latronum praelia ludat.*

Propertius III, 21.

Et quaecumque volens reperit non stulta *puella.*

Iterum Cicero De Oratore II, 68. *Ut vel* non stultus *quasi stulte cum sale dicat aliquid.*

163. *Morbo tententur acuto*] Venetae priscae et Loscheriana, *tentantur*, atque ita maior pars codicum; ex nostris octo: neque aliter citat Priscianus p. 691. ubi et tres manuscriptos in eadem lectione consentire vidi,

Quod latus aut renes morbo tentantur *acuto.*

Quod indicativum modum hic recipit, ut supra v. 120.

eo quod
Maxima pars hominum morbo iactatur *eodem.*

Revocetur itaque antiqua scriptura, nullo suo merito de avitis sedibus depulsa. Ceterum imitatus est Serenus Sammonicus cap. III.

Portio si capitis morbo tentetur acuto.

et XXIII.

Si latus immeritum morbo tentatur acuto.

166. *Barathrone Dones quicquid habes*] Iam olim, ut ex Scholiastis discere licet, locus hic ambiguae erat lectionis. Plures quidem codices, et editiones omnes habent, *Barathrone dones:* quod erit, in ventrem et ingluviem profundere: ut Epist. I, 15. Maenius ille helluo *macelli barathrum* dicitur. Atque hanc enarrationem secuti sunt Tresviri Interpretes. Quam tamen si admittis; vide annon elegantius reponere possis *damnes* pro *dones:*

quid enim differt, barathrone

Damnes *quicquid habes, an numquam utare paratis?*
ut Sidonius Apollinaris Carm. V. vers. 325.

post quina Vitelli
Millia, famosi ventris damnata barathro.

Illud tamen lectionem hanc penitus evertit; quod nondum *helluones et nepotes* perstringit noster (quos versu demum 224. insectatur) sed *ambitiosos et audaces* hic sugillat, ut recte vidit vir egregius Dan. Heinsius. Consideranda itaque est alia, quam suppeditant codices nostri Reginensis et Galeanus, et Scholiastae quoque agnoscunt:

quid enim differt, balatrone
Dones quicquid habes, an numquam utare paratis?

hoc est, *dones ne et profundas quicquid habes, ut balatro.* Balatro autem est homo nihili, decoctor, qui sua stulte prodigit. Glossae Labbaei: *Ἄσωτος, ganearius, luxuriosus, prodigus, profusus, sumtuosus, balatro.* Varro de Re Rust. II, 3. *Videbo iam vos, inquit,* balatrones, *et huc afferam meum corium et flagra.* Lucretius III, 968.

Aufer abhinc lacrimas, balatro, *et compesce querelas.*

Ita verissime emendavit Nic. Heinsius ad Ovidii Amor. III, 5. cum scripti codices ibi *barathro* habeant, ut hic apud Flaccum. Profecto sua se facilitate et bonitate satis commendat haec lectio, *Balatrone:* atque illud haud levem ei gratiam conciliat, quod Nic. Heinsio placuerit: adhuc tamen restat altera, in duobus codicibus a Bersmanno reperta, quae fortassis omnibus palmam praeripere suo iure mereatur.

quid enim differt, balatroni
Dones quicquid habes, an numquam utare paratis?

Certe particula disiunctiva *Ne* tuto hinc abesse potest; ut Epist. II, 2. v. 166.

Quid refert, vivas numerato nuper, an *olim?*

et Serm. II, 7. v. 58.

Quid refert, uri virgis ferroque necari
Auctoratus eas, an *turpi clausus in arca?*

Iam autem sententia erit, Quid differt, utrumne avarus numquam rebus partis utare, an ambitiosus et *audax* sive turbulentus, seditiosus, bona omnia profundas in aucupanda plebis gratia et suffragiis venandis? *Dones balatroni,* ut Serm. I, 2. v. 56.

Qui patrium mimae donat *fundumque laremque.*

Balatrones autem et eiusmodi nebulones nullius bonae frugis sectari et comedere solebant ambitiosos, qui muneribus ludisque exhibendis, et pauperibus sportula deliniendis, aliisque id genus sumtibus, largos se benignosque esse et haberi studebant. Unde illud initio Sermonis I, 2.

Mendici, mimae, balatrones, *hoc genus omne*
Moestum ac sollicitum est cantoris morte Tigelli;
Quippe benignus *erat.*

Favent quoque huic lectioni appositissima loca Vopisci in Carino c. 20. et 21. ubi Iunium quendam Messallam, plane *ambitiosum* hunc Horatianum, culpat; quod popularis aurae gratia patrimonium omne in balatrones et histriones prodegerat. *Legat*, inquit, *hunc locum Iunius Messalla, quem ego libere culpare audeo: ille enim patrimonium suum* Scenicis dedit, *heredibus abnegavit; matris tunicam dedit* mimae, *lacernam patris* mimo, etc. *Et haec quidem idcirco in literas retuli, quo futuros editores* (munerum) *pudor tangeret, ne patrimonia sua, proscriptis legitimis haeredibus*, mimis et balatronibus *deputarent.* Sane Vopiscus hunc ipsum Flacci locum respexisse videatur. Et res enim et verba utrobique sunt eadem. Nam inter alia de impensis *munerum et ludorum* hic agi, vel ex versu 182 constiterit,

In cicere atque faba bona tu perdas lupinis?

Donare autem *balatroni* id ipsum est quod *deputare balatronibus:* singularem enim hic numerum vim pluralis habere, vulgatum est et tralatitium. Ceterum debita laude fraudandus non est Heinsius pater; qui hoc ipsum ex coniectura, ut videtur, feliciter protulit; in eo tantum se frustratus, quod *balatronem* de uno quodam parasito, non de tota nebulonum et scurrarum turba interpretatus est.

170. *Et haec moriens*] Editiones vetustae, et manuscripti fere omnes, *Hoc moriens pueris dixisse.* Quod altero rectius: sic infra v. 190. Dicere *quod* sentit; non ut vulgo, *Quae.*

172. *Donare et ludere vidi*] Sic quidem Librarii quasi coniurati in omnibus codicibus tradiderunt: quaero, an ipse Auctor? Equidem cras fortassis id credere possim, hodie certe nihil. Expendamus paullisper locum integrum:

postquam te talos, Aule, nucesque
Ferre sinu laxo, donare et ludere vidi;
Te, Tiberi, numerare, cavis abscondere tristem.

Donare, inquit Scholiastes, *ad Nuces refertur, ludere ad Talos.* Nihil potuit ineptius: *Ludere* enim tam ad nuces, quam talos refertur; et *donare* etiam ad utrumque. Suetonius Augusto c. 83. *Animi laxandi caussa modo piscabatur hamo, modo* talis *aut ocellatis* nucibusque ludebat *cum pueris minutis.* Ergo vitio hic dat pater Aulo filiolo, quod *talis nucibusque* luderet. Nimium profecto iracunde, atque, ut illud addam, stulte. Quorsum enim datos esse talos aut nuces, nisi ut iis *luderetur?* Hoccine ut in puerulo quis criminetur? Quin et alter ille Tiberius, qui iam tum avaritiae semina ostendebat, *ludebat* sine dubio cum fraterculo. Illud etiam vide, quam praepostere ista socientur, *Donare et ludere:* qui enim semel talos *donaverit*, quomodo sodes *ludere* iis postea potuerit? Haec sane

absurditatem omnem superant. Quid ergo hic reprehendit pater Oppidius? Non utique quod talis *luderet* filius; sed quod *sinu laxo* et neglegenter eos ferret, ut saepe exciderent et *perderentur;* temere etiam cuivis eos *donaret;* finito lusu, sic proiectos relinqueret, neque in posterum servandos reponeret; atque adeo negligentis et prodigi olim hominis specimen exhiberet. In fratre vero contraria indoles elucebat, avaritiae scilicet et sordium; cum statim a lusu studiose talos *numeraret*, quin et in cavis angulisque *absconderet*, metuens et sollicitus ne a quoquam surriperentur. *Sinu laxo*, ut eleganter Seneca de Beneficiis IV, 24. *Non recipit* sordidum *Virtus amatorem*, soluto *ad illam* sinu *veniendum est.* Quid ergo? Equidem, vel centum Librariis obnitentibus, aio et contendo sic Horatium dedisse:

Ferre sinu laxo, donare et perdere *vidi.*

Sententiam, opinor, iam vidisti: verba ipsa sic inter se conveniunt, ut nequeant sine iniuria divelli, Martialis IV, 40.

Iam donare *potes, iam* perdere: *plenus honorum,*
Largus opum. Expecto, Postume, quid facias.

VI, 30.

Sex sestertia si statim dedisses,
Cum dixti mihi, Sume, tolle, dono:
Deberem tibi, Paete, pro ducentis.
At nunc cum dederis *diu moratus,*
Sex sestertia, Paete, perdidisti.

Seneca de Benef. VI, 4. *Si cum daret, suspiravit, vultum adduxit,* perdere *se credit, non* donare. VII, 32. *Non est magni animi* dare et perdere: *hoc est magni animi* perdere et dare. De Vita Beata XXIV. *Quid tu, inquit, recepturus* donas? *immo, non* perditurus. Tacitus Hist. I, 30. *Falluntur, quibus luxuria specie liberalitatis imponit:* perdere *iste sciet, non* donare. Ceterum *perdere talos* non solum extra lusum, sed in ipso etiam lusu potuit Aulus; cum frater scilicet Tiberius, ludo lucroque attentior, omnes illius talos victor auferret. Elegantissimus locus est apud Apollonium Rhodium, ubi Cupidinem et Ganymedem inducit talis aureis ludentes; quorum ille astutus et nequam simplici et Ganymedi manum adierit, et os subleverit; hic omnes talos, duobus exceptis, mox et istos quoque moerens *perdiderit.* Digni sane sunt versus, qui et hic legantur; lib. III, v. 117.

ἀμφ' ἀστραγάλοισι δὲ τώγε
Χρυσείοις ἅτε κοῦροι ὁμήθεες ἑψιόωντο·
Καί ῥ' ὁ μὲν ἤδη πάμπαν ἐνίπλεον ᾧ ὑπὸ μαζῷ
Μάργος Ἔρως λαιῆς ὑποΐσχανε χειρὸς ἀγοστῷ
Ὀρθὸς ἐφεστηώς· γλυκερὸν δὲ οἱ ἀμφὶ παρειὰς
Χροιῇ θάλλεν ἔρευθος· ὁ δ' ἐγγύθεν ὀκλαδὸν ἧστο

Σῖγα κατηφιόων, δοιὼ δ' ἔχεν, ἄλλον ἔθ' αὔτως
Ἄλλῳ ἐπιπροϊεὶς, κεχόλωτο δὲ καγχαλόωντι.
Καὶ μὴν τούς γε παρᾶσσον ἐπὶ προτέροισιν ΟΛΕΣΣΑΣ
Βῆ κενεαῖς σὺν χερσὶν ἀμήχανος.

Quare omnino reponendum est *perdere;* seu in lusu id factum esse malis, seu extra lusum: certe de Horatii corio et fama ludebant, qui primi hic substituebant *ludere.*

174. *Ageret vesania discors*] Nic. Heinsius in libri sui margine, *Forte*, inquit, *legendum*, *Vesania* dissors. De quo vocabulo consule ipsum, si vacat, ad Epistolam Sabini primam, vers. 35. et nos ad Carm. III, 29. v. 28. Ceterum hic potius retineo vulgatam lectionem: Avaritia quippe et Luxuria dissident inter se et discordant.

183. *Latus ut in circo spatiere, aut aëneus ut stes*] Editiones Venetae et Loscheriana, et aliae credo omnes ante Lambinum *laetus.* Quod et scriptis codicibus repugnat, et manifeste vitiosum est. Heinsius filius ex coniectura, *Forte*, inquit, *lentus;* quod et mihi in mentem venerat. Sane *lentus* et *spatiari* aptissime iunguntur, ut apud Ovidium Art. I, 67.

Tu modo Pompeia lentus spatiare *sub umbra.*

Metam. II, 572.

nam dum per litora lentis
Passibus, ut soleo, summa spatiarer *arena.*

Sed illud huic emendationi incommode accidit, quod non *Aedilis* et *Praetoris* duntaxat, sed cuiusvis hominis otiosi erat, *lente in circo spatiari:* quid enim vetuit? Noster, cum a negotiis vacuus *Fallacem* Circum *vespertinumque pererrabat Saepe forum*, lente, opinor, et tardo gradu incedebat, non quasi hostem fugiens currebat. Quare satius erit, ut lectionem omnium codicum auctoritate nixam, *latus*, retineamus. Ut enim *sublimis incedere*, pro fastuose et magnifice, saepius occurrit: Auctor Octaviae v. 704.

Sublimis *inter civium laeta omina* Incessit:

ita eodem sensu, et pari metaphora, *latus incedere* vel *spatiari* dictum esse videatur. Cicero certe et *erigi* et *latiorem fieri* eadem translatione pro *animos tollere* posuit; Acad. II, 41. *Est enim animorum ingeniorumque naturale quoddam quasi pabulum consideratio contemplatioque naturae;* erigimur, latiores *fieri videmur*, *humana despicimus.* Et ut Graeci *ἄκροις ποσὶ βαίνειν*, *ἐπ' ἄκρων ὀνύχων βαδίζειν*, *summis pedibus ingredi*, de homine sublimiter et superbe incedente usurpant: ita qui alis subnixis et cubitis ansatis fastuose ambulant, nescio cur non *lati incedere* recte dicantur. Plautus Persa II, 5.

Subnixis alis *me inferam, atque amicibor* gloriose;
Sed quis hic ansatus *ambulat?* Magnifice *conscreabor.*

Seneca Epist. LXXVI. de Histrionibus: *Cum praesente populo* elati concesserunt *et cothurnati; simul exierunt, excal-*

ceantur, et ad staturam suam redeunt, ubi MSti omnes *lati*, teste Grutero. Iterum dé iisdem Epist. LXXX. *Ille qui in scena* elatus incedit, *et haec resupinus dicit, En impero Argis.* Etiam hic plerique apud Gruterum codices *latus* vel *latius*. Et iterum de divitibus et nobilibus Epist. CXV. *Omnium istorum, quos* incedere altos *vides, bracteata felicitas est.* Silet hic Gruterus: tu perpende, annon hic olim fuerit *latos*. Ovid. Heroid. IX, 127.

Ingreditur late *lato spectabilis auro.*

Verum hic potius τὸ *late* referendum erit ad *spectabilis;* ut noster Carm. III, 16.

Late conspicuum *tollere verticem.*

Ceterum, pro aut *aënεus*, repono ex veterrimo Leidensi et Colbertino,

Latus ut in circo spatiere, et aëneus *ut stes;*

ut non alteruter tantum honos, sed uterque ei obtingat. Necessaria est sane haec emendatio: nusquam enim *aëneus* trisyllabon apud veteres poëtas invenias (nisi forte ubi prave ediderunt pro *aereus)* sed ubique aut *aëneus* aut *aënus.*

187. *Atrida, vetas cur*] Ita recte Editiones: at perperam codices aliquot notae deterioris, *Atride:* hoc enim ultimam producit, ut Ἀτρείδη. Sane insignis iniuria facta est optimo Prisciano; cum vel in celebri illa Putschii editione sic eius verba exhibentur p. 731. *Latina vero proportio in E correptam vult Vocativum primae declinationis terminari, etiam in Graecis; unde Horatius in II. Sermonum:*

Nequis humasse velit Aiacem, Atride, *vetas cur?*

Quattuor enim manuscripti, quibus usus sum, clare ibi habent, *in A correptam*, et postea, *Atrida.* Servius ad Aen. III, 475. *Anchisa Vocativus Graecus: sic Atrides, Atrida facit*, ut Horatius:

Nequis humasse velit Aiacem, Atrida, *vetas cur?*

188. *Nil ultra quaero plebeius*] *Quaero* et in editionibus et in plerisque omnibus scriptis habetur; tam aliorum, quam nostris; nisi quod in uno Collegii Trinitatis, *quaeram.* Agnoscit quoque eam lectionem Acron Scholiastes. At vetustissimus Cruquii Blandinius a prima manu habuit *quaere;* quomodo, vel contra omnium exemplarium fidem, ex coniectura legendum censuit Gul. Canterus Novar. Lect. IV, 12. Quid hic agimus? Certe subtili hic, si usquam alias, iudicio opus est; quo Bonum a Meliore discernamus, exiguo sane fine separatum. Utraque quidem lectio satis commoda; sed utraque vera et genuina esse nequit. Prior illa, quam pluribus placuisse video,

Rex sum. Nil ultra quaero *plebeius. Et aequam*
Rem imperito, etc.

verba haec vult esse eius, qui supra ex Agamemnone quae-

siverat, *Cur Aiacem sepeliri vetuisset.* Si hoc, inquit, tamquam rex, et pro imperio duntaxat iubes: ego unus de plebe nihil amplius quaero. Similis fere locus est Iuvenalis Sat. X, 72. de nece Seiani:

sed quo cecidit sub crimine? quisnam
Delator? quibus indicibus, quo teste probavit?
Nil horum: verbosa et grandis epistola venit
A Capreis, Bene habet: nil plus interrogo.

Posterior autem lectio totam hanc orationem Agamemnoni tribuit:

Rex sum: nil ultra Quaere *plebeius: et aequam*
Rem imperito: ac si cui videor non iustus; inulto
Dicere, quod sentit, permitto.

Rex, inquit, sum; hoc satis est tibi plebeio, cuius non est in regem tuum, quid aut quare faciat, curiosius inquirere: et praeterea etiam aequum bonumque est, quod iubeo: ac si tibi vel alii cuicumque iniustum hoc et iniquum videtur, impune contradicere et redarguere licebit. Mihi quidem, pace tot interpretum qui aliter sentiunt, posterior haec enarratio melior et concinnior videtur. Quippe in altera id, opinor, iure reprehendas; quod, ut primum Agamemnon dixerat, *Rex sum;* continuo ille respondet, *Nil ultra quaero.* Atqui iam *plus quaesiverat* in versu superiore,

Ne quis humasse velit Aiacem, Atrida, vetas cur?

Cur, inquit, *vetas*? quam ob rem, qua de causa, quibus rationibus inductus, hoc vetas? Deserit ergo orationem inceptam; si statim, audito illo *Rex sum*, contentus et mutus abiturus est. Siquidem illud *Rex sum* non omnino satisfacit interrogationi *Cur vetas:* immo responsionem potius abnegat. Hoc primum: quod vel solum, nisi fallor, perspicaci lectori suffecerit. Sed et alterum etiam est, quo si non aequo, aliquatenus tamen peccat ea lectio. Quippe vox *plebeius* inclementius paullo ac convitii loco hic dicitur; et Agamemnoni quidem aptissime convenit; qui subiratus et indigne ferens a percontatore interpellari, conditionis eum suae verbo illo admonere voluit: ut Ulixes Iliad. B. v. 200.

Ὃν δ' αὖ ΔΗΜΟΥ τ' ἄνδρα ἴδοι, βοόωντα τ' ἐφεύροι,
Τὸν σκήπτρῳ ἐλάσασκεν, ὁμοκλήσασκέ τε μύθῳ,
Δαιμόνι', ἀτρέμας ἧσο, etc.

At contra, percontatoris hoc personae non ita belle aptatur: cur enim ipse se ultro vili pendendum indicaret? Iam autem, quod hic obiiciunt viri eruditi, Si Agamemnoni illud tribuas, *Nil ultra quaere plebeius*, pugnaturum esse cum iis quae sequuntur,

ac si cui videor non iustus, inulto
Dicere, quod sentit, permitto:

quomodo enim, aiunt, et vetat quaerere, et permittit? in

eo certe valde falluntur, neque totius orationis oeconomiam percipiunt. Primo enim ostendit Agamemnon, se, si regium decus et fastigium tutari vellet, nullum responsum esse daturum: tamen, quod apud omnes gratiosus esse cuperet, et edicti sui aequitati fideret, paratum esse cuicumque rationem eius reddere. Quid, amabo, aut indecorum hic, aut sibi ipsi repugnans? Quin et eadem prorsus redit, siqua est quam volunt, repugnantia; sive Agamemnoni verba illa tribuas, sive plebeio. Qui enim dicit, *Rex sum;* etiam, cum tacet, praedicat *nihil ultra quaerendum esse* seu plebeio, seu nobili. Ita apud Nasonem ipse Agamemnon, ubi Briseida sibi arrogat, Remed. Amor. v. 475.

Est, ait Atrides, illi quam proxima forma;
Et, si prima sinat syllaba, nomen idem:
Hanc mihi, si sapiat, per se concedat Achilles:
Si minus; imperium sentiat ille meum.
Quod si quis vestrum factum hoc incusat, Achivi;
Est aliquid, valida sceptra tenere manu.
Nam, si rex ego sum, *nec mecum dormiet illa,*
In mea Thersites regna licebit eat.

Enimvero Sulmonensis ille ad hunc ipsum Flacci locum respexisse videatur. Unum tantummodo huc addam; quod, qui usu et diligenti scriptorum codicum lectione Librariorum ingenium bene noverit, facile credet illud *quaere* interpolari potuisse ab illis sciolis, ut laboranti versui mederentur: ignaris scilicet et virtute Caesurae et ob duplicem consonantem τὸ *quaere* hic posteriorem syllabam producere: contra, si *quaero* ab Horatii manu fuisset, nusquam quemquam inventum iri, qui τὸ *quaere* vel somnio substitueret.

189. *At si cui videor non iustus*] Ita nuper ediderunt, *at si*, ex codice omnium veterrimo Blandinio. Sed rectius est *ac si*, ut alii omnes, scripti editique, summo consensu exhibent.

190. *Dicere quae sentit permitto*] Cum Venetae antiquae et Loscheriana *quod sentit* olim dedissent, postea exorti sunt nescio qui, qui *quae sentit* substituerent. Idque per interpretum negligentiam passim nunc obtinet, contra omnium fere codicum fidem, quorum plurimi *quod* habent, pauci *quid*. Revocetur vetus lectio,

Dicere, quod *sentit, permitto.*

Cicero Philip. II, 15. *Ego autem,* dicendum *enim est, Patres conscripti,* quod sentio. Ibidem, V, 2. *Non iam levitatis est, sed ut* quod sentio dicam, *dementiae.* De Oratore I, 40. *Fremant omnes licet,* dicam quod sentio. Et II, 90. Dicam *enim vere, amicissimi homines,* quod sentio. In Bruto c. 41. *De Servio autem et tu probe dicis, et ego* dicam, quod sentio. Et c. 85. Dicam, *opinor,* quod sentio.

Paradox. I. Dicam *tamen*, quod sentio. Seneca Controv. I, 5. Dicam quod sentio, *magis irasceretur, si unam tantum rapuisset.* Quintil. Declam. VI. Dicam *tamen* quod sentio; *excusatius odisset virum, quam filium.* Seneca Epist. LXXV. Quod sentimus, *loquamur;* quod loquimur, *sentiamus.* Ceterum illud *quid* stare non potest, nisi modus Subiunctivus sequatur, *Dicere, quid sentiat.*

191. *Classem reducere Troia*] Veneta princeps *reducere*, altera anni MCCCCXC. cum Loscheriana *deducere.* Prius, ut video, interpretibus placuit; qui id satagunt, ut ostendant *reducere* primam syllabam interdum habere productam. Quasi vero illud potissimum hic ageretur; ac non ipsa potius sententia in considerationem veniret. Quam si attendissent; vidissent utique *τὸ deducere*, quod et codex Zulichemianus exhibet, solum esse sincerum et ab Horatio profectum. Quippe in Asia haec dicuntur, ubi in agro Troiano insepultus iacuit Aiax: *deduci* igitur inde debuit classis, ut postea ad Graciam appelleretur. *Reduci* vero eam rursus in Asiam, qui Deos oret; is sane malam pestem et magnum infortunium Agamemnoni precatur. Recte igitur habet,

Di tibi dent capta classem deducere *Troia.*

Virgil. Georg. I, 255.

Conveniat quando armatas deducere classes.

Aen. III, 71.

Deducunt *socii* naves, *et litora complent.*

et IV, 398.

et litore celsas

Deducunt *toto* naves: *natat uncta carina.*

194. *Cur Aiax Putrescit*] Scriptorum codicum bona pars *putescit:* Quam scripturam sunt qui alteri praeferant; sunt qui nihil interesse dicant, hanc an illam sequaris. Ego vero neutris accedo: quippe *putescit* nusquam alibi legitur, non magis quam *foetescit.* Tum autem, etsi legeretur alicubi, ambigue tamen hic et prave poneretur; quia *putere et foetere* etiam de hominibus *vivis* dicuntur. *Putrescit* igitur, atque id solum, recipimus: quod est ipsum illud Homeri, *Πύθεται.* Iliad. *Δ.* 395.

ὁ δέ θ' αἵματι γαῖαν ἐρεύθων

ΠΥΘΕΤΑΙ· οἰωνοὶ δὲ περὶ πλέες ἠὲ γυναῖκες.

et Odyss. A. 1?2.

'Ανέρος, οὗ δή που λεύκ' ὀστέα ΠΥΘΕΤΑΙ ὄμβρῳ.

Seneca de Tranquill. c. XIV. *Nam quod ad sepulturam attinet, o te ineptum, si putas interesse, supra terram an infra* putrescam. Quintilianus Declam. IV. de proiecto cadavere: Putrescit *interim corpus, nec totum in sicco iacet.*

208. *Qui species alias veri scelerisque tumultu Permixtas capiet*] Locus lubricus, quem nullus Interpretum non attigit, nullus dubium adhuc et incertum non reliquit. *Veri*

quidem et codices et veteres editiones exhibent; nisi quod unus Cruquianus a prima manu *veris* habuit, alter a secunda *vero*. Sane Lambinus, nondum visa Cruquiani codicis lectione, ex coniectura reposuit *alias veris*, id est; *alienas* et diversas *a veris*, sive falsas: ut Noster alibi, *alius Lysippo, alium sapiente bonoque:* et Phaedrus III, 1.

Quod si accusator alius Seiano *foret.*

Contra hunc insurgunt Xylander Torrentiusque, qui *alias veri* sensu non dispari pro *alias a vero* stare posse existimant; ut *alienus* tam cum genitivo, quam ablativo sociant Latini, *alienum maiestate, officio, existimatione; alienum salutis, assensionis, naturae Deorum:* Graeci autem ἄλλο ἐπιστήμης, ἕτερος τοῦ κόλακος et alia id genus passim usurpant, ipso Lambino plura exempla suggerente. Equidem ex his duobus prius illud Lambini praetulerim: concinnius enim est, siquid iudico, *alias species a veris*, scil. speciebus, quam *alias a vero*, ubi in diversum genus transitur. Sic Curtius IV, 59. *Sive ludibrium oculorum, sive* vera species *fuit.* Sed in neutra, opinor, lectione pede recto procedit oratio; sive legeris,

Qui species alias veris, *scelerisque tumultu*
Permixtas capiet;

sive *alias veri*, quod in hac constructione eandem sententiam parit. Quid enim illo fiet, *scelerisque tumultu permixtas?* Non cognosco illum *sceleris tumultum.* Certe tumultus est, ubi res diversae et contrariae miscentur inter se et confunduntur; ut Noster Serm. II, 2. v. 75.

at simul assis
Miscueris elixa, *simul* conchylia turdis,
Dulcia se in bilem vertunt, stomachoque tumultum
Lenta feret pituita.

Quare vide, annon sic potius distinguenda sint verba,

Qui species alias, veri scelerisque tumultu
Permixtas, capiet.

Quae enarratio et olim Scholiastae Acroni, et nuperius Xylandro Torrentioque placuit. Iam enim recte *tumultum* dixeris, ubi verum et scelus permiscentur. *Verum* autem hic erit *rectum, aequum, bonum*, ut saepius apud Nostrum aliosque usurpatur. Quod divos placaverit Agamemnon, ut propitiis eis classem deduceret, hoc *verum* et rectum erat; quod ea de causa filiam immolaverit, illud *scelus.* Itaque scelus et verum tumultu permixta; ut Virgil. Georg. I, 505.

Quippe ubi fas versum atque nefas.

Catullus Epithalamio Pelei prope finem,

Omnia fanda nefanda malo permixta furore.

Alias autem *species* absolute, pro alienis a veritate, aliis ac ipse opinatus est, quidni cum Xylandro accipere possimus? aut levi mutatione, *falsas* vel *vanas* non incommode substituere? quemadmodum initio Art. Poët.

velut aegri somnia vanae
Fingentur species:

et apud Livium III, 5. *Portentaque alia, aut obversata oculis, aut* vanas *exterritis ostentavere* species: et Celsum III, 18. *Aut cum aeger, quamvis adhuc sapiat, tamen quasdam* vanas imagines accipit. Ubi animadverte etiam illud *accipit.* Recte enim inde colligas, *species capiet*, hic legendum; non ut codices quidam habent, *cupiet.* Quippe et Seneca Epist. LIV. *Nam qui leviter dormit, et species secundum quietem* capit. Et De Ira, II, 1. *Nam* speciem capere *acceptae iniuriae, et ultionem eius concupiscere.* Et II, 3. *Sed ille sequens impetus, qui* speciem *iniuriae non tantum* accepit, *sed approbavit.* Ceterum satis mihi erit, diversas hic sententias proposuisse, nova aliqua luce perfusas: quaenam autem ex his palmam auferre debeat, id lectoris iudicio permittendum censeo.

211. *Aiax immeritos dum occidit*] Derivatum est hoc ab Editionibus priscis; inde in plerisque nunc circumfertur. At solus ex nostris Reginensis *dum;* ceteri *cum*, ut plerique aliorum, habent; et id versus sequens confirmat, *Cum prudens admittis.* Ceterum aliter verba ordinantur, cum in Cruquianis, tum in nostris, Zulichemiano, Magdalenensi, et Regiae Societatis:

Aiax cum immeritos occidit, desipit, agnos.

Quod altero concinnius cultiusque exire, qui aurem habet, facile sentiet; et merito viris eruditis Cruquio Baxteroque placuisse.

212. *Cum prudens scelus ob titulos admittis inanes*] Pro *admittis* Cruquiani plures, unus Pulmanni, et duo nostri *committis.* Id, opinor, ortum est ex veteri lectione, *cum admittis.* Sic enim lego:

Tu *prudens scelus ob titulos* cum *admittis inanes.*

Tu vim hic et venustatem affert sententiae; ut supra v. 199.

Tu *cum pro vitula statuis dulcem Aulide natam.*

et Serm. II, 7. v. 40.

Tu *cum sis quod ego et fortassis nequior.*

et 53.

Tu *cum proiectis insignibus, annulo equestri.*

Noli dubitare, quin sic Horatius scripserit.

215. *Huic vestem, ut gnatae, paret*] Eleganter codex Magdalenensis,

Huic vestem, natae ut, *paret.*

ut alibi Noster Serm. I, 3. v. 89.

Porrecto iugulo historias, captivus ut, *audit.*

Ovid. Amor. III, 11.

Excubui clausam, servus ut, *ante domum.*

216. *Pusam aut Pusillam appellet*] Exemplum hic ponit cuiusdam, qui *imaginibus, non mente, falsus*, ut Celsi ver-

his utar III, 18. agnam sub humana specie viderit, et filiam esse suam crediderit, vestem illi et ancillas paraverit, nomen muliebre ei indiderit, et marito uxorem destinaverit: Aiaci similem errorem insaniens, qui tres arietes iugulavit, Atridas et Ulixen se credens occidere. Videamus auctoris verba:

Siquis lectica nitidam gestare amet agnam;
Huic vestem, ut natae, paret ancillas, paret aurum;
Pusam aut Pusillam *appellet, fortique marito*
Destinet uxorem:

Ubi Manuscriptorum quantum ubique est, et editiones priscae habent *Rufam aut Pusillam;* nisi quod nonnulli *et* pro *aut*, et vetustissimus Blandinius *Posillam.* Ceterae quae circumferuntur lectiones, sunt febriculosae coniecturae, quae per vanas imagines auctoribus suis illudebant. *Pusam aut pusillam* Cruquius dedit, *Pupam aut pupillam* Lambinus; *Putam aut putillam*, Scaliger; *Pupam aut pusinnam*, Nic. Heinsius: quae omnia, cum nomina sint appellativa et ὑποκοριστικὰ, minime hic locum habere possunt. Quivis enim sine ulla dementiae suspicione vel *agnam* vel *catellam* vel *dorcada* vel simile aliud delicium istis vocabulis appellare poterit. Prudentius certe illi faciunt, qui *Rufam aut Rufillam* legunt; ipsa nimirum sententia flagitante non blanda verba et ὑποκοριστικὰ, sed vera faeminarum nomina; quale siquis *agnae* imponat, faeminam eam esse credens, proque filia nuptum daturus, is sine dubio ad agnatos et gentiles erit deducendus. Sed quid opus *Rufillam* hic, invitis codicibus, reponere. Vera sola et genuina lectio est, quam ipsi suppeditant,

Rufam *aut* Posillam *appellet.*

Ita, ut dixi, codex veterrimus Blandinius; sed eodem redit, quod in ceteris libris extat, *Pusillam.* Et *Rufa*, et *Posilla* sive *Pusilla*, frequens mulierum cognomen. Gruterus DCCCLIX, 1. ATILIAE. M. F. POSILLAE. et CCCCLXX, 8. MELENSIA SEX. F. POSILLA. et DCCXXXVII, 8. T. POMPEIUS T. F. REGINUS POSILLAE UXORI SUAE. Reinesius XVII, 178. CASTRICIAI POSILLAI. Iterum Gruterus DCLXI, 11. OCTAVIAE C. L. PUSILLAE. CXV, 5. PRO SE ET IULIA PUSILLA VOTUM SOLVIT. DCI, 6. IULIAE PUSILLAE CON. SUAE. Marmora Felsin. pag. 438, 1. L. IULIUS. ARISTEAS ET AELIA PUSILLA. Porro *Rufae* cognomen passim habes apud Gruterum et Reinesium, in gentibus Apustia, Aurelia, Calpurnia, Eppia, Flavia, Manlia, Maria, etc.

230. *Quid tum? venere frequentes*] Locus integer ita se habet:

Edicit, piscator uti, pomarius, auceps etc.
Mane domum veniant. Quid tum? venere frequentes,

Verba facit leno.

Ubi recte illud *venere frequentes:* sic enim et Cicero pro Quintio c. 6. *Ipse suos necessarios corrogat, ut ad tabulam Sextiam sibi adsint hora secunda postridie:* veniunt frequentes. *Testificatur ille* etc. Livius I, 50. *In diem certam ut ad lucum Ferentinae conveniant, indicit: esse, quae agere de rebus communibus velit:* conveniunt frequentes *prima luce.* Atqui his, opinor, exemplis animadvertis, illud *Quid tum* ultra perfectum trahi; atque adeo, si commode potest, recidi debere. Quorsum enim pertinuit, orationem incidere et interturbare, quasi res inexpectata sequeretur? Cui personae convenit *quid tum?* Damasippo narranti, an Horatio interloquenti? neutri certe: neque enim mirum erat, si turba illa nebulonum de re et commodo suo convocati *venirent frequentes.* Torrentii duo codices *quid enim* hic habent: quod, etsi illi displicuit, mihi quidem prae vulgato probatur: et plena oratio erit, *Quid enim* aliud facerent? *venere frequentes.* Sed Codex noster Battelianus, *qui tum;* quod levi mutatione sic potes refingere:

Mane domum veniant, qui cum *venere frequentes,*
Verba facit leno.

Certe hoc pacto leniter fluit oratio, quae, ut nunc habet, scabra est et intercisa. *Qui cum,* ut passim boni auctores. Terentius:

Qui cum *hunc accusant, Naevium, Plautum, Ennium*
Accusant.

Cicero pro Sextio c. XLVI. Qui cum *auctores sunt et duces suorum studiorum vitiorumque nacti, in rep. fluctus excitantur.* Et LXVII. Qui cum *L. Saturnium Censor notasset, de civitate maluit, quam de sententia dimoveri.* Et alii passim.

234. *In nive Lucana dormis*] Quis non hic quoque, ut supra v. 212. *tu* desiderari videat?

Tu *nive Lucana dormis ocreatus, ut aprum*
Caenam ego: tu *pisces hiberno ex aequore verris.*

Praepositio *in* facile abesse potest; ut Noster Epodis, *Proiecta curvo litore.* Virgilius: *Iacet ingens litore truncus.* Vel legere etiam poteris,

Tu *in nive Lucana dormis ocreatus:*

qualis synaloepha apud Nostrum non est infrequens: ut infra v. 291.

Mane die quo tu *indicis ieiunia nudus.*

Epist. I, 14. v. 41.

Horum tu in *numerum voto ruis.*

235. *Tu pisces hiberno ex aequore verris*] Duplex iam olim hic ferebatur scriptura, Scholiastae quoque observata, *verris* et *vellis.* Et *vellis* quidem Editiones priscae exhibent, ac dimidia fere pars codicum: ceteri ab altera lec-

tione stant. Si *vellis* hic admittitur, tum ad arundinem piscatoriam et hamum; sin *verris*, tum ad rete et verriculum referri debet. Atque hoc placet. Ausonius Mosella, v. 244.

Hic medio procul amne trahens humentia lina,
Nodosis decepta plagis examina verrit.

et 281.

Ille hamis et rete potens, scrutator operti
Nereos, aequoream solitus converrere *Tethyn.*

Apuleius Apologia: *Ut faber mihi piscem* everreret, *ut piscator mutuo lignum dedolaret.* Silius Italicus XIV, 264.

Tergemino venit numero fecunda Panormus,
Seu silvis agitare feras, seu retibus aequor
Verrere, *seu caelo libeat traxisse volucrem.*

Ita legendum puto: *agitare*, non *sectare:* unde enim *secto* pro *sector* in illius aevi poëta?

238. *Currat de nocte vocata*] Editiones antiquae *currit*, et codices fere omnes. Sed *currat*, quod postea per Typographos irrepserat, et a Lambino intactum permanserat, nunc passim circumfertur. Si *currat*, erit pactum de stupro uxoris futuro; si *currit*, erit stupri iam consueti pretium: quae probabilior sententia est. Ceterum Torrentii unus, et alter Collegii Trinitatis, *surgit:* etiam eleganter; ut Carm. III, 6.

Sed iussa coram non sine conscio
Surgit *marito.*

Tamen recepta lectio placet: *currere* enim dicit, ut ostendat, quam officiosa et morigera sit. Ob eandem rem aliae *venire* dicebantur, haec vero *currere.* Noster Serm. I, 2. v. 122.

Neque cunctetur, cum est iussa venire.

Martialis I, 71.

Et quia nulla venit, *tu mihi, somne, veni.*

Vide plura apud elegantissimum Nic. Heinsium ad Nason. II. Art. v. 11. Porro et *citata* allegat Porphyrion pro *vocata:* sed hoc rectius, ut Carm. III, 6. *Seu* vocat *institor.*

240. *Scilicet ut decies solidum exsorberet*] Ita quidem editiones veteres; unde, dissimulantibus Lambino, Cruquio, et Torrentio, iam in omnibus obtinet. At in pluribus suis Pulmannus Bersmannusque *absorberet;* idemque ego in meorum meliore parte reperi: quo accedunt nonnulli, qui nimis antique *obsorbèret* exhibent. Placet illud alterum, utpote plurium exemplarium suffragiis munitum. Macrobius de re simili Saturn. II, 13. *Cleopatra unionem demtum ex aure et aceto dissolutum* absorbuit. Et Plinius Hist. IX, 35. *Itaque expectante quidnam esset actura* (Cleopatra) *detractum alterum* (ex aure unionem aceto) *mersit, ac liquefactum* absorbuit. Et paullo post, de hac ipsa re,

quam hic narrat Horatius: *Prius id fecerat Romae in unionibus magnae taxationis Clodius tragoedi Aesopi filius; ut experiretur in gloria palati, quid saperent margaritae: atque ut mire placuere, ne solus hoc sciret, singulos uniones convivis quoque* absorbendos *dedit.* Unde et illud forte colligi possit, sic olim dedisse Horatium:

Clodius *Aesopi detractam ex aure Metellae?*

et illud *filius* ex glossemate et interpretatione fluxisse.

246. *Quorsum abeant sani? creta, an carbone notandi?*] Principio, distinctione prava iam vulgo laborat hic locus; *Quorsum abeant sani?* si enim *sani* sunt, nulla iam dubitatio est, *quorsum*, hoc est, *qua abeant:* nempe ad partes sanorum. Sic Terentius Eunucho II, 3.

Nescio hercle, neque unde eam, neque quorsum eam.

Interpungendum itaque post *abeant*, *Quorsum abeant*? ut et Acron aliique viderunt. Deinde et codices aliquot tam aliorum, quam nostri, *Sani ut*, *creta:* quod elegantia non caret, ut alibi Serm. I, 3. v. 89.

Porrecto iugulo historias, captivus ut, audit.

Vide quae supra diximus ad v. 215. Sed praeterea sunt codices, qui *sani creta* habent: codex Regius *sani an creta*, ut et editiones veteres, Veneta utraque et Loscheriana. Inter utrasque has lectiones quae media venit correctio, verissima mihi videtur:

Quorsum abeant? Sanin' creta, an carbone notati?

Sanin' autem ut passim apud Comicos, *Dixin'*, *Nostin'*. Virgilius: *Pyrrhin' connubia servas?*

Mortalin' decuit violari vulnere Divum?

Denique *notati* habent plures melioresque codices; non quod ex editionibus priscis nunc passim obtinet, *Notandi*. Atque illud, opinor, melius: non enim *abeunt* ablegati ad insanos, *notandi* carbone; sed iam tum *notati* illuc deportantur. Sed mira sane lectio est in codice Colbertino, et a manu secunda in Reginensi, *Samii creta:* quod annotator in margine sic enarrat, *Creta Pythagorae Samii: is enim invenit, ut mala notarentur nigro lapillo, bona albo.* Nugae merae, et indoctorum hominum somnia. Certe, siquid in hac lectione bonae frugis est, sic locum potius distinguendum et interpretandum censuerim:

Quorsum abeant Samii? *creta, an carbone notati?*

ubi *Samii* erunt *ἐστιγμένοι, stigmatibus notati;* ut allusum sit ad celebrem Aristophanis versum, ubi conspiciens quis Babylonios e pistrino prodire notis compunctos, *Samios* eos appellavit, quia Samii captivi ab Atheniensibus notis inuri in fronte solebant:

Σαμίων ὁ δῆμός ἐστιν, ὡς πολυγράμματος.

Vide de hoc Suidam, Hesychium, et Plutarchum in Pericle. Sed nihil omnino sani est in hac scriptura; quae, ut facile licet coniicere, a *sanin'* profluxit; ubi enim

punctum supra literam *i* abest, ut abesse solet a scriptis vetustis, vix poteris *Sanin* et *Samii* inter se dignoscere. *Sanin'*, ut iam video, etiam Marcilius dedit.

259. *Sume, Catelle, negat: si non des, optat*] Editio prima Veneta, *Catelle;* altera cum Loscheriana *Citelle*, quod et codices aliquot agnoscunt. Petrensis, *Catille:* Nic. Heinsius ex coniectura, *Catulle.* Placet, quod et meliores codices et editiones pleraeque exhibent, *Catelle.* Est *verbum blandientis*, ut recte accepit Scholiastes; et puer ipse eo ὑποκορίσματι compellatur; contra ac nuper sensit interpres eruditus. *Agnellus*, *hoedillus*, *vitellus*, *catellus*, et similia plura, blanditiae erant amantium. Plautus Asin. III, 3. v. 76.

Dic igitur me passerculum, gallinam, coturnicem;
Agnellum, hoedillum, me tuum dic esse, vel vitellum.

et v. 103.

Dic igitur me anaticulam, columbulam, catellum,
Hirundinem, monedulam, passerculum, putillum.

Hieronymus Epist. ad Eustoch. Torrentio etiam laudatus; *Istius modi mulierculae scortari solent et dicere*, Mi Catelle, *rebus tuis utere*, *et*, *Vive dum vivis*, *et*, *Numquid filiis tuis servas?* Praeterea, pro *optet*, quod editiones veteres repraesentant, nescio cur in omnibus fere nunc appareat, *optat.* Quo admisso, legendum insuper fuerit, *si non das:* quod tamen in nullo codice visum est hactenus. Vide nos ad Serm. II, 1. v. 20. Revocanda est igitur lectio antiqua,

Sume, Catelle; negat: si non des, optet:

atque hanc agnoscit multo melior maiorque pars membranarum veterum.

262. *Nec nunc, cum me vocet ultro*] Inolevit hoc ex editionibus vetustis: Tu rescribe *ne nunc* ex codice Leidensi, Zulichemiano, Batteliano, Collegii Trin. et a manu secunda Reginensi: et praeterea *vocat* pro *vocet*, etiam invitis membranis:

ne *nunc, cum me* vocat *ultro,*
Accedam, an potius mediter finire dolores?

Expressit scilicet Terentium in Eunucho I, 1.

Quid igitur faciam? non eam, ne *nunc quidem,*
Cum adcersor *ultro?*

Seneca de Benef. VII, 26. *Semper illum poenitebit*, *si te* ne nunc *quidem poenitet.* Sallust. Iugurth. 31. *Qui* ne nunc *quidem obnoxiis inimicis exsurgitis.* Cicero Epist. ad Quintum Fratrem III, 1. *Hippodamus* ne nunc *quidem quid velim rogavit.* Paradox. IV. *Ergo ego semper civis; tu* ne nunc *quidem.* Epist. ad Fam. III, 6. *Quod* ne nunc *quidem despero* XIV. 9. *Sed multa me impedierunt, quae* ne nunc *quidem expedita sunt.* Eundem Terentii locum expressit etiam Persius Sat. V, 172.

Quidnam igitur faciam? ne nunc, cum accersat, et ultro
Supplicet, accedam? si totus et integer illinc
Exieras, nec nunc.

Ita ediderunt viri maximi Pithoeus et Casaubonus: unde quivis colligat, *vocet* in Horatio legendum; ut hic *accersat* et *supplicet.* Sed et Persius in mendo cubat, eodem modo corrigendus:

ne nunc, cum accersor, *et ultro*
Supplicat, *accedam? si totus et integer illinc*
Exieris, ne nunc.

Accersor habent tres manuscripti, Galeanus, Regius, et Collegii Trinitatis: *supplicat*, Galeanus: *ne nunc* Coll. Trin. et veterrimus Pithoei. Porro pro *ne* passim in quibusvis scriptoribus Librarii dederunt *nec:* ut Virgil. Georg. I, 124.

Nec signare quidem aut partiri limite campum.

Ita habet et castigatissima Nic. Heinsii editio: sed repono ex veterrimo codice Romano apud Pierium, et ex Lactantio Divin. Instit. V. 5.

Ne *signare quidem.*

Plura hoc genus errata detexerunt viri summi Gronovius pater et Graevius ad Sueton. Tiberium C. XV. quos ibi vide.

283. *Quid tam magnum? addens*] Cum in editionibus priscis haberetur *Quiddam magnum;* recte hic viri eruditi ex melioribus codicibus, quibus accedunt Zulichemianus, Colbertinus, Lambethanus, et a prima manu Reginensis, reposuerunt *Quid tam magnum? Non magnam*, ait, *rem postulo; ut unum saltem ex tot millibus morti eripiatis: vobis certe, o Di, hoc factu facillimum est.* Poterat quidem eodem plane sensu dixisse, *Quid tam parvum?* ut Persius Sat. V, vers. 120.

Nil tibi concessit ratio: digitum exsere, peccas.
Et quid tam parvum? *sed nullo ture litabis,*
Haereat in stultis brevis ut semuncia recti.

Et apposite admodum Seneca, Consol. ad Polyb. XXII. *Quantulum* erat tibi, *O fortuna, immunem ab hac iniuria praestare eum hominem, in quem videbatur indulgentia tua ratione certa pervenisse, et non ex tuo more temere incidisse?* Sed maluit noster, *Quid tam magnum?* quod εἰρωνικῶς dictum eodem recidit. Virgilius Aen. XI, 705.

quid tam egregium, *si femina forti*
Fidis equo?

Stat. Theb. X, 871.

Et quidnam egregium, prosternere moenia molli
Structa lyra?

Ubi, vel ex ipso Virgilio, corrigendum, *Et quid tam egregium:* etsi tres codices scripti, quorum copia mihi obtigit, vulgatam ibi lectionem tuentur. Perperam itaque

fecit Theodorus Marcilius, qui *Quidnam magnum*, apud Nostrum reposuit; sed peius adhuc nuperrime doctus interpres, qui vulgatam illud, *Quiddam magnum*, inauspicato revocavit, non magis membranis vetustioribus, quam sententiae ipsi iniuriam faciens.

301. *Qua me stultitia*] Recte, opinor, Cruquius ex codice Martinio, et Lambinus ante eum ex coniectura, dederunt,

Quam *me* stultitiam, *quoniam non est genus unum,*
Insanire putas?

ut Noster supra v. 63.

huic ego vulgus
Errori similem *cunctum* insanire *docebo.*

et Epist. I, 1. v. 101.

Insanire *putas* sollemnia *me, neque rides.*

Certe plus fidei vel uni codici habendum est in servando Hellenismo, quam centum in interpolando.

303. *Quid? caput abscissum demens cum portat Agave*] Non hic cum quoquam litigabimus, utrum cum editionibus *abscissum* legendum sit, an cum codicibus plerisque omnibus *abscisum;* quorum illud ex *ab* et *scindo*, hoc ex *abs* et *caedo* componitur: ut *recído, concído* pariter dicunt, ac *rescindo, conscindo.* Vide viros doctissimos, Gronovium patrem ad Livium et Senecam Tragicum, Heinsium filium ad Prudentium, et Munckerum ad Scriptores Mythologos. Sane, etsi membranae *abscisos* plerumque apud quosvis scriptores, non *abscissos* exhibent; utrumque tamen in usu fuisse ex praeteritis verborum constat. Martialis III, 66.

Par scelus admisit Phariis Antonius armis:
Abscidit *vultus ensis uterque sacros:*

quod a praesente *Abscído* deducitur. Seneca Thyeste, 1062.

illa lentis ignibus
Stillare iussi: membra nervosque abscidi:

hoc a praesente *abscindo.* Verum haec leviora sunt; illud maioris momenti, quod in vetustissimo Blandinio invenit Cruquius, in optimo suorum Pulmannus, ego denique in Regio et Zulichemiano, et pro varia lectione in codice Regiae Societatis:

Quid? caput abscisum manibus *cum portat Agave*
Gnati infelicis, sibi tum furiosa videtur?

Equidem iudicium Interpretum hic desidero; qui quantivis pretii lectionem iam a sesquisaeculo proiectam neglectamque reliquerunt. Certe illud *demens* non modo otiosum hic est (id enim aliquo modo esset ferendum) sed sententiam plane onerat et gravat, immo putidam reddit et inficetam. *Ego*, inquit Horatius, *videor mihi pulchre sanus. Tibi nempe*, regerit Damasippus: *quid tum postea? an, putas, cum Agave filii caput avulsum gestaret vituli esse credens, sibi tum furiosa esse videbatur?* Pone iam in

priore orationis membro *demens Agave;* et sententiae vim diminuis addendo: ut lector emunctae naris facile agnoscet. Satis enim est, si in posteriore membro τὸ *furiosa* comparet; in utroque vitiose ponitur. At contra, illud *manibus portat*, quod liber omnium optimus suppeditat, non iners hic stat et aures lassat, sed atrocitatem foeditatemque facinoris mirifice auget: unde et ab aliis poëtis est inculcatum. Sic Euripides Bacchis, v. 967; de hac ipsa re,

Φερόμενος ἥξεις ἐν ΧΕΡΣΙ ΜΗΤΡΟΣ.

et v. 1137.

κρᾶτα δ' ἄθλιον,
Ὅπερ λαβοῦσα τυγχάνει ΜΗΤΗΡ ΧΕΡΟΙΝ,
Πήξασ' ἐπ' ἄκρον θύρσον.

et 1275.

Τίνος πρόσωπον δῆτ' ἐν ΑΓΚΑΛΑΙΣ ἔχεις;
Ἔα, τί λεύσσω; τί φέρομαι τόδ' ἐν ΧΕΡΟΙΝ;

Seneca, sive alius potius, in Phoenissis v. 363.

Felix Agave facinus horrendum manu,
Qua fecerat, gestavit: *et spolium tulit*
Cruenta nati Maenas in partes dati.

et v. 18. ibidem:

qua per obscurum nemus,
Silvamque opacae vallis instinctas deo
Egit sorores mater; et gaudens malo,
Vibrante fixum praetulit thyrso *caput.*

Ovid. Metam. III, 725.

visis ululavit Agave,
Collaque iactavit, movitque per aëra crinem,
Avulsumque caput digitis complexa *cruentis*
Clamat, Io etc.

Asconius Pedianus de re non dissimili, ad Ciceronis Orationem in toga candida: *M. etiam Marii Gratidiani* caput abscissum *per urbem* sua manu *Catilina tulerat;* ubi ipsius Ciceronis verba sunt haec: *Quod caput, etiam tum plenum animae et spiritus, ad Sullam usque ab Ianiculo ad aedem Apollinis,* manibus *ipse suis detulit.*

310. *Turbonis in armis*] Codex Zulichemianus *Trebonis;* unde, credo, inductus praestantissimus Nic. Heinsius, *Forte*, inquit, *Tuberonis.* Sed receptam in scriptis editisque lectionem vel solus satis tuetur Priscianus p. 683. *Turbo turbinis, quando de vi ventorum loquimur: nam si sit proprium, servat O in genitivo, hic Turbo, nomen proprium gladiatoris, Turbonis. Sic Horatius in II. Sermonum:*

Corpore maiorem rides Turbonis *in armis*
Spiritum.

Cui adde Servium ad Virgilii Aen. VII, 378. *Hic turbo, unde turbinis facit: nam si turbonis sit, erit a proprio nomine genitivus, ut Horatius, Turbonis in armis.* Ceterum

Turbo cognomen Romanis haud ignotum. *Martius Livianus Turbo* saepe laudatur Spartiano in Vita Hadriani: idem Xiphilino *Τούρβων* vocatur. Gruterus CCCCXXXVII, 1. Q. MARIO TURBONI: ubi aut *Martio* corrigendum; aut apud Spartianum *Marius* reponendum erit: de uno enim eodemque utrobique agi videtur.

313. *Tanto dissimilem, et tanto certare minorem*] Turpissimum hic mendum insedit; dum lectionem ex antiquis derivatam secure transmittunt Interpretes. Atqui hic Cruquius in Blandinio veterrimo, ut et altero bonae notae Tonsano, *tantum* invenit: quod non tam ipsum, quam alios postea doctiores neglexisse miror et indignor. *Tantum dissimilis;* non *tanto*, quod ne Latinum quidem est: sic *multum similis* aut *dissimilis*, non *multo;* Serm. II, 5. v. 92.

Stes capite obstipo, multum similis *metuenti.*

Epist I, 10. v. 5.

hac in re scilicet una
Multum dissimiles, *at cetera pene gemelli.*

Ergo *tantum dissimilem* perinde est, ac *tam dissimilem;* ut mox v. 317. *tantum magna* pro *tam magna.* Sic alibi Serm. II, 5, 80.

Nec tantum Veneris, quantum studiosa culinae;

id est, *tam, quam studiosa.* Ceterum pro *certare* Nic. Heinsius ex coniectura ponit *captare.* Vir egregius, ut video, non recte accepit loci huius constructionem: et nescio sane an alius quisquam: tacent enim omnes quos noverim; solo Cruquio excepto, qui in errore hic versatur.

An quodcumque facit Maecenas, te quoque verum est,
Tantum *dissimilem, et tanto certare minorem?*

ubi ordo est: *An verum* et par *est, te* facere, *quodcumque Maecenas facit?* te, inquam, *tantum* ei *dissimilem, et tanto minorem certare* cum illo? *Tanto minor certare*, tam impar certamini; Hellenismus Nostro valde amatus; de quo consule nos ad Carm. I, 1. Sic alibi Carm. III, 3. v. 50.

Aurum irrepertum spernere fortior.

et III, 24.

Ludere doctior.

Persius Sat. IV, 16.

Desinis, Anticyras melior sorbere *meracas.*

Minor autem hic valet *inferior;* ut Epist. I, 10. v. 35.

Equus minor *in certamine longo.*

Eleganter imitatus est hunc locum Silius Italicus lib. V, v. 76.

Heu vani monitus; frustraque morantia Parcas
Prodigia! heu fatis superi certasse minores.

317. *Num tandem se inflans, sic magna fuisset?*] Locus hic in vulgatis editionibus foede interpolatus, iam olim a Cruquio ex melioribus membranis recte constitutus est:

cui tamen certissimam facem praeferenti nemo hactenus fidem habuit. Sic autem vulgo exhibent:

illa rogare,
Quantane? num tandem, se inflans, sic *magna fuisset?*
Maior dimidio. num tanto? *cum magis* etc.

Cruquius vero ex suis sic reposuit:

num tantum, sufflans se, *magna fuisset?*
Maior dimidio? num tantum?

Ubi primo, *num tantum* praeferunt vetustissimus Blandinius cum Tonsano, et codex Coll. Trinitatis. Agnoscit etiam Porphyrion, si modo verba eius leviter emendentur: *Num* tandem] *Adnotandum* tandem *pro* tam *positum, id est, tam magna.* Quis enim non videt *tandem* hic pro *tantum* ex contextu irrepsisse? *Tantum* pro *tam;* hoc quidem recte habet, et satis frequenter occurrit: at illud *Tandem* pro *tam* quis umquam vel fando inaudivit? Ergo olim hic *num tantum* legebat Porphyrion: et recte quidem. Quorsum enim *tandem:* cum iam *prima vice* rana se inflaverit; postea iterum et tertio, *magis magisque?* Certe *tandem* postremo conatui, non primo convenit. Iam autem, quod sequitur, *sufflans se* in pluribus Cruquii et aliorum exstat; in aliis et in priscis editionibus *sufflans si;* in nonnullis *sufflans sic;* in nullo, quod sciam, *se inflans*, quod a correctore nescio quo prolatum videtur, ex versu sequente, *Cum magis atque* se *magis* inflaret: et ex Phaedro fortasse, Fab. I, 25.

dum vult validius
Inflare sese, *rupto iacuit corpore.*

Atque vocabulum *sufflans* sententiae non minus aptum est. Plin. Hist. XI, 18. *Verum et* rubetae *veniunt ultro, adrepentesque foribus per eas* sufflant. Idem VIII, 28. *Alia solertia in metu Melibus:* sufflatae cutis distentu *ictus hominum et morsum canum arcent.* Plautus Bacchid. IV, 2.

Sufflatus *ille huc veniet.* Diruptum *velim.*

et Sticho, V, 4.

age tibicen,
Suffla *celeriter tibi buccas; quasi proserpens bestia.*

Persius perpetuus Horatii imitator, Sat. IV, 19.

Dinomaches ego sum: suffla: *sum candidus. Esto.*

Ordo autem hic est: *Illa rogare, Quantane? et sufflans se,* rursum rogare, *num tantum magna fuisset? Tantum magna* perinde est ac *tam magna,* ut supra, *tantum dissimilis, tantum studiosa:* Catullus Epigr. 87.

Nulla in tam magno *est corpore mica salis.*

Lucanus III, 83.

gaudet tamen esse timori
Tam magno *populis.*

ubi *tam magno*, ut etiam hic *tantum magna*, maius quiddam sonat et significat; quam si brevius *tanto* et *tanta* di-

xissent. Quippe rana etiam suam sufflatae molem admirari intelligitur; cum dicit, *Num tantum magna?* Quod si horum loco posueris, *Num tanta fuisset;* perit praecipua narrationis gratia et venustas, neque intumescentis ranae superbia tam pulchre innotescit. Iam illud deinceps, quod in vulgatis circumfertur,

Maior dimidio. num tanto?

quam non absurditatem intus habet? *Bellua illa*, inquit ranae pullus, *dimidio maior erat. Num* tanto *maior?* respondet mater, in ampliorem molem se distendens. Quid, obsecro, sibi vult illud *tanto?* an quanto magis se rana sufflaret, *tanto* ea maior erat vitulus? quid stultius dici potest? certe si antea *dimidio* tantum *maior* erat; iam post repetitam inflationem *tantillo* maior esse debuit. Praeterea totum illud, *Num tanto*, comparationem aliquam instituat, necesse est? Dic ergo, qua cum re comparatum est? *Num tanto me maior*, quanto, quid? quanto ego sum toto corpore; quanto ego sum maior titivilitio. Nihil enim est praeterquam ipsius ranae corpus, quo cum fiat comparatio. Ergo rana, quae post primam inflationem *dimidio* solum *minor* erat vitulo, post iteratam inflationem minor iam minorque fit, et, quod portentosum plane est, crescendo minuitur. Haeccine tot interpretes tam patienter tulisse? haeccine nos tamquam pulchra et exacta in scholis admirari? Quin reponatur illico, quod codices Cruquiani exhibent, et ex nostris Leidensis et Collegii Trinitatis liber,

Maior dimidio. num tantum?

num tantum *magna* scilicet: ut supra se inflans rogaverat, *Num tantum magna fuisset?* Hoc profecto tam recte se habet, quam illud alterum prave et perverse. Atque hactenus quae culpavimus, Librariis merito imputanda sunt: illud quod iam dicturus sum, nescio an auctori ipsi sit vitio vertendum. Qua enim veri specie aut decori ratione, respondet hic ranula, *Maior dimidio?* An credibile hoc aut memorabile est, ranam vel prima sufflatione dimidio duntaxat minorem bove visam esse? Certe, ut Noster bene alibi, vel ipsa Fabula non quidvis sibi credi postulet, sed veris proxima et fidem aliquatenus habitura proferat. Quid, quod si primo conatu dimidium bovem rana exaequaverat; non deerat spes, ut iteratis inflationibus integri magnitudinem tandem assequeretur. Ergo non a vero solum abhorret haec narratio, sed et sibi ipsa disconvenit. Et tamen omnes, credo, ubicumque codices in lectione hac consentiunt. Quid fiet? an ipsum Flaccum huius culpae damnabis? an ob magnas multasque eius virtutes quidlibet potius in quemvis impinges, quam ut tantae incogitantiae reus peragatur? Equidem sic potius scripsissem,

Quantane? num tantum, sufflans se, magna fuisset?
Maior pernimio. *num tantum?*

Lucretius lib V. v. 565.

Nec nimio maior *solis rota, nec minor ardor.*

Terent. Adelph. III, 4. v. 30.

nimium inter vos, Demea, ac
Non quia ades praesens dico hoc, pernimium *interest.*

Certe hoc vocabulum et sententiae aptissime congruit; et, si compendiosam scripturam *pnimio* contempleris, haud ita multum abludit a recepta lectione. Quod si eiusmodi est, ut Horatio non tam dari, quam reddi et restitui videatur, equidem eius caussa gaudebo: sin ita est, ut τὸ *dimidio* nullo pacto possit ab auctore abiudicari; id tamen nostrum omnium interest, ut in veterum scriptis non omnia aeque sine cura discriminis probare videamur.

ECLOGA IV.

2. *Praeceptis qualia vincunt Pythagoran*] Ex membranis aliae *vincunt* habent, aliae *vincent*, aliae denique *vincant.* Primum nunc fere obtinet, ex priscis editionibus ductum; at secundum ei facile praetulerim: *novis* enim praeceptis futurum tempus magis convenit. Sed vera et sincera lectio est, quae tertio loco venit; Lambino etiam et Cruquio probata. Sic Ioannes Saresberiensis in Policrat. VIII, 8. *In usus istorum licet et Catio,*

Ponere signa novis praeceptis, qualia vincant
Pythagoran, Anytique reum, doctumque Platona.

Sic ibi et codex MStus Bibliothecae publicae Cantabrigiensis. Noster Epist. I, 4. v. 3.

Scribere, quod Cassi Parmensis opuscula vincat.

10. *Simul an Romanus an hospes*] Editiones veteres, *simul* et, *Romanus an hospes.*

Sed statim, ab Aldo, opinor, inductum, *an* passim obtinuit; et, quamvis alterum dederint Lambinus Cruquiusque, in nuperis editionibus iterum regnat. Revocetur vetus scriptura, quam omnes fere omnium codices tuentur. *An* enim vitiose hic bis ponitur: in priore membro aut *ne* poni debet, aut nihil. Sic in Arte Poët. vers. 114.

*Intererit multum, Divus*ne *loquatur,* an *heros;*
*Maturus*ne *senex,* an *adhuc florente iuventa*
Fervidus; et, matrona potens, an *sedula nutrix;*
*Mercator*ne *vagus, cultor*ne *virentis agelli;*
Colchus, an *Assyrius; Thebis nutritus,* an *Argis:*

Ubi mendose vulgo, ut hic, editur *an matrona;* contra codicum meliorum fidem, ut ibi docebimus.

13. *Et ut magis alba rotundis*] Videamus, quo pacto suas hic partes tutati sint Interpretes:

Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
Ut succi melioris et ut magis alba *rotundis,*

Ponere; namque marem cohibent callosa vitellum.

Haec illi albo calculo signant, nempe quia nihil variant codices. Atqui si ea diligentius paullo excusseris, quantum hic furfuris invenies. *Longa*, inquit, *ova sunt magis alba rotundis.* Primo, hoc falsissimum est: alia enim aliis in utroque genere candidiora sunt, nulla figurae ratione habita. Ponatur tamen hoc verum esse; pulchrum sane praeceptum, et Pythagoricis omnibus Socraticisque palmam, ut gloriatur, praerepturum. Quid, malum? nonne quivis coquus, qui oculis recte utitur, tam facile ovorum colores dignoscet, quam summus Philosophorum? *Ova longa rotundis albiora:* magnum mehercule secretum; cuius addiscendi caussa *remotos fontes adire*, et vel vadimonium deserere, par est. Sed ut hoc quoque condonemus; illud, quod sequitur, vincit omnem omnium stultitiam:

namque *marem cohibent callosa vitellum.*

Vide sodes illud *namque:* eo enim caussa et ratio praecepti explicatur. *Idcirco*, inquit, longa ova *candidiora* sunt rotundis, *quia* marem foetum, si incubantur, excludunt. Vestram fidem, interpretes! cui sano credibile est, vel ex aliena Nostrum persona tam stolida effutiisse? Deridet sane hic Apitios et gulae philosophos: sed minime eos tam fatuos et plumbeos esse fingit, neque caetera praecepta ad hoc exemplum sensu cassa et absurda sunt. Quid multis opus? scribe levissima mutatione,

Ut succi melioris et ut magis alma *rotundis*
Ponere; namque marem cohibent callosa vitellum.

Alma (hic accipio (ab *alo*) *bene alentia*, *valide nutrientia*, *τρόφιμα*, *εὔτροφα*, *πολύτροφα*, *multum et firmum alimentum praestantia.* Coniunxit hic duo illa, quae in ciborum natura inquiri et considerari solent; quaeque pariter coniunxit Celsus lib. II. cap. 19. et 20. scilicet ut et sint *boni succi*, quae *εὔχυμα* Graeci vocant; et *firmi robustique alimenti*, quae *εὔτροφα.* Ergo ova oblonga melioris esse succi et magis alentia dicit, quam rotunda: cur istud? *namque callosa sunt, et marem vitellum cohibent.* Iam certe recto pede procedit argumentum: quippe secundum medicorum placita, in quovis genere mares valentioris sunt materiae, femellae contra leviorem et imbecilliorem cibum praestant. Tum autem *oblonga ova mares edere*, quantumvis sit falsum et ineptum, gravissimi tamen auctores tradiderunt, Columella VIII, 5. et Plinius Hist. X, 74. cuius verba sunt, *Quae oblonga sunt ova, gratioris saporis putat Horatius Flaccus. Feminam edunt, quae rotundiora gignuntur, reliqua marem.* De colore, ut vides, ne verbum quidem. Fallitur tamen hic scriptor egregius, cum *melioris succi* interpretatur *gratioris saporis.* Alia enim res est: *sapor* ad palatum duntaxat spectat; *succus* ad totum corporis habitum: vide Celsum loco laudato, et

alios. Ceterum dices fortassis, vix alibi occurrere *alma* pro *alentibus*, *nutrientibus*. Ob eam ipsam caussam, inquam ego, Librarii *alba* substituerunt. At ea vocabuli vis et sensus est, ut eleganter huic significationi aptari queat: at alii, quorum scripta perierunt, sic forte usurparunt. *Alma*, inquit Festus, *sancta sive pulchra*, *vel* alens *ab alendo scilicet. Alma proprie tellus est*, ait Servius, *ab eo quod nos* alat. *Lux alma dicta*, *quod* alat *universa; unde alma Ceres*, *quod nos* alat. Quin et Acron Scholiastes ita olim legisse videatur: cuius verba sic habent in editione prima Veneta et codice MSto Regiae Societatis: *Quia meliora sunt longiora ova*, *quam rotunda; et albiora aut fortiora.* Equidem scripsisse credo, *Almiora aut fortiora.* Quippe *magis alma* perinde est ac *fortiora*, *firmiora*, *robustiora*, *valentiora*, ad nutriendum scilicet. At qui *albiora* (ut nunc editum est) per *fortiora* enarrat; nae ille dignus est, quem vel pueri sub ferula adhuc militantes albis, quod aiunt, dentibus perideant.

16. *Irriguo nihil est elutius horto*] Ita omnes scripti editique uno consensu:

Caule suburbano, qui siccis crevit in agris
Dulcior: irriguo nihil est elutius horto.

Summo tamen vir ingenio Daniel Heinsius, *Scripserat*, inquit, *absque dubio poeta*, *Irrigui nihil est elutius horti;* ut *caule* a superioribus repetatur. Vide, quo provectus sit prurigine corrigendi. Certe, si bene hominem novi, in suis ipse carminibus prius longe praetulisset. Dictum quippe est, ut illud Plinii Hist. XVIII, 5. *Nihil est damnosius deserto agro.* Neque ullam venerem habet Heinsii lectio, quam non altera maiorem in modum possideat.

19. *Doctus eris vivam misto mersare Falerno*] Quid, rogo, sibi vult *misto Falerno;* cum nihil quicquam hic sit, quod cum misceatur? Ergo subintelligi hic volunt interpretes, *cum aqua.* Unde hoc iis compertum? Cur magis *cum aqua*, quam cum *melle*, *oleo*, vel alio quovis liquore? Oedipus enim aut hariolus sit oportet; qui, cum auctor nihil dicat, mentem eius assequi coniectando profiteatur. Quod si is recte coniecerit; auctor tamen haud minore in culpa est, cui, ut scias quid velit, coniectore est opus. Certe Noster, si Suetonio fides, *obscuritatis vitio minime tenebatur:* numquam ergo crediderim obscurum hoc, incertum, mancum ab Horatio profectum esse. Christophorus quidem Landinus ante annos ducentos *Mulso Falerno* hic edidit, ex coniectura, ut opinor. Sed nemo postea in eius sententiam concessit. Nos meliore, nisi fallimur, auspicio sic locum refingimus:

Ne gallina malum responset dura palato,
Doctus eris vivam musto *mersare Falerno:*
Hoc teneram faciet.

Teneritatem, inquit, gallinae conciliabis, si vivam suffocaveris in musto Falerno, capite eius in liquorem demerso. *Mustum* autem per totum annum servari solebat: quod qua ratione fieret, docet Cato de Re Rust. cap. CXX. Columella XII, 29. Plinius XIV, 11. et tandem Gallienus imperator, referente Pollione c. XVI. *mustum quemadmodum toto anno haberetur, edocuit.* Ergo lepide hic sugillat helluonum divitum περιεργίαν et ineptam diligentiam; quod *vino* gallinam suffocarent, non *aqua;* quod non quovis vino, sed *Falerno;* quod non quovis Falerno, sed *musto.* Prudentius contra Symmachum I, 26. de Baccho loquens,

Atque avidus vini multo se proluit haustu,
Gemmantis paterae spumis mustoque Falerno
Perfundens biiugum rorantia terga ferarum.

Ceterum Gallinas a coquis suffocatione occidi solitas, vel illud Ciceronis ostendit pro Muraena cap. 29. *Nec minus delinquere eum; qui* gallum gallinaceum, *cum opus non fuerit, quam eum, qui patrem* suffocaverit.

37. *Nec satis est cara pisces avertere mensa*] Editiones veteres aliaeque ante Lambinum *avertere;* atque ita uterque Scholiastes. Primus ille ex codicibus suis dedit *averrere*, quem secutus est Cruquius: et ex eo tempore nunc hoc, nunc illud editoribus placuit pro diverso hominum sensu et palato. In eo sane iactare se potest lectio prior, quod acutissimo Gronovio patri se probavit Observat. lib. IV, c. 5. ubi *avertere cara mensa pisces* ait esse *fraudare mensam alicuius delicati obsonio illo; comparare pisces caros et pretiosos, quibus aliquam nepotinam mensam defraudes.* Haec ibi vir eximius; et eadem fere ante ipsum quidam apud Lambinum, sic verba enarrantes, *Pisces divitibus destinatos praeripere pretio persoluto, et ita ab eorum mensis aversos in tuam transferre.* Recte quidem; et nos quoque ab ea parte stamus; si modo *avertere* veram hic lectionem esse semel admittimus. Sed pace tanti viri, liceat nobis alteri illi lectioni fidem et auctoritatem adiungere,

Nec satis est cara pisces averrere *mensa:*

quam Cruquiani codices suppeditant, praeter unum omnes; et bona etiam pars eorum, quos Lambinus, Torrentius, Pulmannus, Bersmannusque viderunt; et denique ex nostris meliores, Leidensis, Reginensis, Zulichemianus, et Battelianus. Liceat etiam in veteri lectione novam explicationem promere. Non ut hic *mensam piscatoriam* in macello cum veteribus novisque intelligamus; sed mensam eius, cui haec praecepta traduntur. Sunt, inquit, qui in cenis praebendis se officio suo satisfecisse credant, si ingentes sumtus in cibos fecerint: ignari interea, quid elixum, quid assum pro varia saporum ratione gratius meliusque sit:

Nec satis est cara pisces averrere *mensa,*
Ignarum, quibus est ius aptius, et quibus assis
Languidus in cubitum iam se conviva reponet:

hoc est, Neque sufficit pisces impenso pretio coëmtos in mensa sua exhibere, qui pro reliquiis *averrantur;* utpote quos nemo convivarum tangere velit, propterea quod aptum cuique condimentum desit. Opera potius danda est, ut et pisces pretiosi ponantur, et ita suaviter conditi, ut vel languido convivae appetitum renovent; adeo ut nihil demum ex iis reliquum sit, quod a ministrantibus pueris *averri* possit. Non satis est pisces intactos *cara mensa averrere,* et solo sumtu te ostentare: si artem cenarum tibi arrogas, id potius effice, ut prae suavitate omnia consumantur, nihil supersit. Haec, ni fallor, enarratio et sententiae et verbo apposite congruit. Cicero ad Cassium Epist. XII, 4. *Vellem idibus Martiis me* ad cenam *invitasses:* reliquiarum *nihil fuisset.* Priscianus p. 900. Verro *secundum Charisium in praeterito* Verri *facit, quod et usus comprobat: Licinius Macer pro Tuscis; Quis oportuit amissa restituere, hisce etiam* reliquias averrerunt. Seneca Controv. XXV. *Inter temulentas ebriorum* reliquias *humanum* everritur *caput.* Et iterum, *Inter purgamenta et iactus cenantium, et sparsam in convivio scobem, humanus sanguis* everritur. Non deerunt, opinor, qui huic, quam primi nunc proponimus, sententiae accedant. Sed et alterae duae, tam Gronovii, quam veterum, fautores adhuc suos sine dubio habebunt. Quid mirum? ubi quaevis ex tribus, pari probabilitatis specie certans, dubiam duabus ceteris palmam facit.

41. *Curvat aper lances*] Veteres quidem Editiones cum multo maiore parte codicum *curvat:* postea fere obtinuit altera lectio *curvet,* quam suppeditant Torrentii libri aliquot, unus Pulmanni, et codex Collegii Trinitatis. Utramvis tuto sequi poteris: si *curvet,* erit vox praecipientis, quid fieri oportet; si *curvat,* erit approbantis, quod recte sit.

44. *Fecundi leporis*] Sic editiones priscae cum codicibus plerisque, nostris quidem omnibus: neque aliter nunc extat apud Donatum ad Terentii Eunuchum, III, 1. vers. 36. Scio etiam *leporem* masculino genere dici solere, etiam *fecundum* et *praegnantem.* Varro de Re Rust. III, 12. Qui *lepus dicitur, cum praegnans sit, etiam concipere.* Plinius Hist. VIII, 55. *Lepus* solus *praeter dasypodem superfetat, aliud educans, aliud in utero gerens.* Vulgatam igitur lectionem tantis auctoribus, qui volet, facile tuebitur. Vide virum summum Gerardum Vossium de Analogia lib. I, cap. 16. Mirifice tamen placet, quod in omnium optimo Blandinio, et in altero non contemnendo codice Tonsano Cruquius invenit,

Fecundae *leporis sapiens sectabitur armos.*

Unde enim hoc Librariis, nisi ab ipso auctore profectum esset? Ignoscendum quidem est iis, qui cum vulgo loquuntur: sed rationi naturaeque magis congruum hic femininum genus esse quis negabit? Sapit etiam, siquid ego iudico, morem Horatianum, et ingenium novandi sermonis cupidissimum. Priscianus pag. 658. *hic et haec lepus* prisca auctoritate dici memorat: quod fortassis ex hoc ipso loco petitum habuit; vel si ex alio scriptore nescio quo, at certe vel sic, novo demum tibicine haec lectio fulcitur. Quod si spernis ista, quae Priscianus nullo teste producit; imo vero, si nusquam quemquam *hanc leporem* dixisse concedimus: nihilo tamen minus *fecundae* et doctior et probabilior hic lectio erit, quam *fecundi.* Ita Plautus in Sticho I, 3. v. 14.

audivi saepe hoc vulgo dicier,
Solere elephantum gravidam *perpetuos decem*
Esse annos:

noluit dicere *gravidum*, quamvis nemo alias *hanc elephantum* vel fando audivit. Ita ipse Plinius IX, 13. *Cordylae appellantur* Thynnorum *partus, qui* foetas *redeuntes in mare auctumno comitantur.* Et X, 55. *Generatio* murium *lambendo constare, non coitu, dicitur: ex* una *genitos CXX. tradiderunt: apud Persas vero, praegnantes et in ventre parentis* repertas. Vide de Thynnis et Muribus feminis *foetas, una, repertas*, dixisse: licet nemo alias Thynnum aut Murem feminino genere extulerit. Demus itaque hoc venerandae antiquitatis codici, ut ex duabus lectionibus, quarum utraque quidem tuta est, altera et erudita, hanc potius sequamur, quam ipse subministrat. Quin et observatione dignum est, eosdem illos codices, Blandinium dico et Tonsanum Cruquii, *anseris albae* exhibere Serm. II, v. 88. ubi ceteri fere omnes, ut hic, masculinum genus supposuerunt.

48. *Nequaquam satis in re una*] Nimium hic argutatur Dan. Heinsius, cum hoc modo distinguere iubet:

Sunt quorum ingenium nova tantum crustula promit;
Nequaquam satis in re una consumere curam:

et τὸ *satis* explicat non ἅλις, sed ἅλις ὄν· hoc est, *Cum non sit satis*, vel *Quandoquidem nequaquam est satis.* Sed quis, obsecro, sic locutus est? nam profecto exempla, quae ibi profert, nihil ad rem faciunt. Immo enimvero *satis* hic est *ἅλις ἐστί:* quippe hoc ad sequentes versus potius, quam ad praecedentem refertur. Unde factum, ut τὸ *est* in nonnullis codicibus versui inseratur: in duobus Cruquianis sic,

Nequaquam satis in re una est *cons. curam.*

in Regio,

Nequaquam satis in re una cons. curam est.

Equidem sic potius constituerim,

Nequaquam est satis in re una cons. curam.

vel sic,

Neq. satis est in rem unam insumere curam:

Nam Lambethanus codex, etsi is recentior est,

Neq. satis est in re una absumere curam.

Certe, etsi hac locutione Noster vehementer delectari et saepissime usus esse deprehenditur, numquam tamen τὸ *satis* nudum et incomitatum posuit sine verbo *est*, ut Carm. III, 1. *Desiderantem quod satis est.* III, 16. *Parca quod satis est manu.* Serm. I, 1. *Nil satis est, inquit.* Et, *Iam satis est, ne me.* I, 2. *An tibi abunde Personam satis est.* Et, *Usque superque Quam satis est.* I, 4. *Non satis est puris.* et, *Mi satis est, si.* I, 5. *Ohe, iam satis est.* I, 10. *Ergo non satis est.* et, *Non ego, nam satis est.* II, 3. *Scribe decem a Nerio: non est satis.* et, *Si quidvis satis est.* II, 4. *Nec satis est cara.* II, 5. *Non satis est Ithacam revehi.* Epist. I, 2. *Quod satis est, cui contingit.* I, 6. *Ultra quam satis est.* I, 7. *Iam satis est.* et, *Ultra quam satis est.* I, 10. *Ubi plura Cogere quam satis est.* I, 18. *Haec satis est orare Iovem.* Art. Poët. *Non satis est pulchra esse poëmata.* et, *Nec satis est dixisse.* Ergo ad haec exempla etiam hunc locum liceat refingere.

51. *Massica si caelo supponas vina sereno*] Editiones veteres, duae Venetae et Loscheriana *suppones.* Postea Typographi Aldum, opinor, ducem secuti *supponas* passim dederunt, quod per interpretum indiligentiam etiamnum obtinet. Revocetur lectio antiqua, cui plures Lambini et Bersmanni codices astipulantur: ceteri Editores silentio hoc male transeunt. Equidem in plus decem exemplaribus *suppones* inveni, *supponas* in solo Magdalenensi.

61. *Flagitat in morsus refici*] *Refici in morsus*, ait Lambinus, *ita dictum est*, ut Virgil. Aen. XI, 731. *Reficitque in praelia pulsos.* Haud vidi magis. Quisnam, obsecro, hic reficitur in morsus? videamus locum integrum:

Tostis marcentem squillis recreabis et Afra
Potorem cochlea: nam lactuca innatat acri
Post vinum stomacho: perna magis ac magis hillis
Flagitat in morsus refici: quin omnia malit
Quaecumque immundis fervent allata popinis.

Quis, inquam, hic *flagitat refici? potor*, an, *stomachus?* Equidem hic *stomachum* intelligo: is scilicet *flagitat*, is *malit* a popinis allata: ut Serm. II, 2. v. 44.

mala copia quando
Aegrum sollicitat stomachum: *cum rapula plenus*
Atque acidas mavult *inulos.*

Quod si ita sit, nihil iam hac lectione stultius: qui enim stomachus refici potest in morsus? an stomachus dentes habet? Immo enimvero, licet *potorem* hoc flagitare dixe-

ris, quam tamen malam esse constructionem puto, ineptum hoc nihilominus erit ac putidum. Perna scilicet ex hillis *comestis*, reficitur potor *in morsus:* quid magis praeposterum? utique in morsus debet refici, *priusquam* quidquam possit comedere. Nihil certe *in morsus refici* tolerabiliter dici potest, nisi *dentes* hebetati et instabiles, qui iam morsibus inhabiles sunt; non *potor*, non *stomachus:* et absit, ut cultissimo poëtae tam illepidum dictum affingamus. Neque vero audiendi sunt Cruquius et Chabotius, qui *morsus* hic *minuta frustula* interpretantur: *morsus* enim et *morsellus* pro offa, frusto, non nisi barbarorum est. At editio prisca Loscheri, cui illa Roberti Stephani accedit, *inmorsus* hic exhibet. Neque aliud volunt codices nostri Reginensis, Petrensis, Regius, Galeanus, Magdalenensis, Battelianus, Collegii Trinitatis; qui uno vocabulo ex prisca scribendi ratione *inmorsus* clare praeferunt. Atque haec lectio eruditissimis viris placuit, Bonaventurae Vulcanio, Petro Scriverio, Danieli Heinsio. *Immorsus* autem exponunt ex Glossario Isidori, *ieiunus:* et sic etiam codex Regius inter lineas enarrat, *immorsus, ieiunus. Sane sensu optimo*, ait Heinsius: *ante ostendit, quomodo marcentem reficere; iam vero, quomodo ieiunum excipere oporteat.* Ego vero neque sensum orationi, neque verbum sensui convenire dico. De *marcente* enim stomacho, non *ieiuno* et famelico, hic agi tam manifestum est, quam quod usquam manifestissimum. Cui autem credibile est, *immorsus* activam significationem habere, *qui non momordit, qui nihil comedit?* Quis auctor, quis sponsor rei tam inauditae? Glossographus nescio quis, semibarbarus; cuius ex turbidis lacunis pudeat quicquam haurire, quod Horatio impertiatur. Passivam significationem huic verbo donat Cyrillus apud Labbaeum, *Ἀδηκτος, inmorsus;* hoc est, qui non est morsus. Ego vero contra *inmorsus* sic accipio, ut *admorsus, demorsus*, pro eo qui morsus est. Statius Theb. II, 628. ubi Chromis quidam

Dum clamat, subit ore cavo Theumesia cornus,
Nec prohibent fauces — transmissa morte per artus
Labitur, immorsaque *cadens obmutuit hasta.*

Ubi, ut hic apud Nostrum, *inmorsa* habet vetus codex Collegii Petrensis, Propertius III, 6. v. 2.

Immorso *aequales videant mea vulnera colla:*
Me doceat livor mecum habuisse meam.

Ita ex coniectura dederunt viri et eruditione et ingenio praestantes Nic. Heinsius et Ianus Broukhusius; cum in vulgatis sit *In morso*, diviso, ut hic, vocabulo. Quid ergo hinc extundemus? profecto levi mutatione sic satis commode constitui locus poterit:

perna magis ac magis hillis
Flagitat inmorsis *refici.*

perna ac hillis immorsis, hoc est, admorsis, commanducatis, degustatis: quippe, *mordere*, etsi id rarius, est ubi *mandere et comedere* significat. Iuvenalis Sat. VI, 301.

Grandia quae mediis iam noctibus ostrea mordet.

IV, 142.

Lucrinum ad saxum Rutupinove edita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu.

Sed quid opus est ulla mutatione? sine dubio sincera lectio est, quam diserte exhibent manuscripti,

perna magis ac magis hillis
Flagitat inmorsus *refici.*

Stomachus flagitat refici *immorsus perna et hillis*, aliisque id genus salsis cibis atque acribus, qui *in popinis* scilicet vendi solent; ut praeter Nostrum Martialis I, 41.

Quod fumantia qui tomacla raucus
Circumfert tepidis coquus popinis.

Immorsus hic est *vellicatus*, *excitatus*, *punctus*, *pervulsus*. Acria enim et salsa *mordere* dicuntur Latinis, ut Graecis *δάκνειν:* inde *mordax acetum* Persio, *δακνῶδες*, *δηκτικὸν*, Sat. V, 86.

Stoicus hic aurem mordaci *lotus* aceto.

Martialis VII, 24.

Nec cibus ipse iuvat morsu *fraudatus* aceti.

Plinius Hist. XII, 25. *Balsami semen*, mordens *gustu*, *fervensque in ore*. et ibid. 19. *Casia lento tepore leniter* mordens. XV, 29. *Folia myrti*, *leniter* mordaci *pulvere*. XXVII, 13. *Radix smyrnii gustu acri* mordet. XXI, 18. *Odoratus iuncus*, *vinosae* mordacitatis *ad linguam*. Et sic alibi saepe. Ergo hoc vult Catii magister, marcentem et resolutum stomachum eo pacto optime refici, si cibis acribus *immorsus* et vellicatus fuerit; quales Serm. II, 8. Nasidienus ille in eodem, ut videtur, ludo edoctus apposuit:

acria circum
Rapula, lactucae, radices, qualia lassum
Pervellunt stomachum, *siser*, *allec*, *faecula Coa.*

Ibid. v. 61. *Quin omnia malit*] Rectius codex Galeanus et unus Bersmanni,

Flagitat immorsus refici: quin omnia mavult.

Flagitat et *mavult*, eodem modo efferri debent. Ita Serm. I, 4. v. 30.

Hic mutat *merces surgente a sole, ad eum quo*
Vespertina tepet regio: quin *per mala praeceps*
Fertur, *uti pulvis collectus turbine.*

Carm. II, 13.

et intorti capillis
Eumenidum recreantur *angues:*
Quin *et Prometheus et Pelopis parens*
Dulci laborem decipitur *sono*,

Et alibi passim, cum apud hunc, tum apud alios.

62. *Quaecunque immundis fervent allata popinis*] Cruquii codices, uti affirmat, omnes *in mundis* quibus ipse assentitur. Ita et nostri unus et alter ex deterioribus: ceteri uno verbo *inmundis*, ex prisca orthographiae ratione, ut paullo ante *inmorsus*. *Immunda popina* perpetuo epitheto, ut Martiali *nigra*. VII, 60.

Occupat aut totas nigra popina *vias*.

Porro, ait Lambinus, *quidam libri excusi habent* illata (ita editio Simonis Colinaei) *qua ex scriptura suspicatus sum aliquando legendum* illota. *Sed codices omnes* allata, *quos sequor*. Unde nuper vir eruditus etiam in contextu dedit *illota;* quippe, ait, *auctore Lambino, alii codices* illata, *alii* illota *habent*. Vide, incuria et festinatio quid facit. Coniectura mera, ipsi quoque auctori spreta et repudiata, iam pro codicum scriptorum lectione venditatur. Quorsum autem *illota?* an *ferventia* tomacula, et iam convivis ponenda, lavari debuerunt postea? Nullus quidem ex nostris codicibus aut *illata* aut *illota;* unus et alter ex viliorihus *ablata*, ceteri cum editionibus *allata* habent; quod rectissimum est. *Fervent allata*, perinde est ac si dixisset, *ferventia afferuntur*, a coquis scilicet vel ministris. Noster Serm. II, 8. v. 42.

Affertur *squillas inter muraena natantes*.

et v. 86.

discerpta ferentes
Membra gruis.

Martialis, loco iam ante laudato, I, 41.

Quod fumantia *qui tomacla raucus*
Circumfert *tepidis coquus popinis*.

Petronius in Cena Trimalchionis: Adlata *est tum gustatio valde lauta:* et mox, *Gustantibus adhuc nobis, repositorium* adlatum *est cum corbe*. Et iterum, *Statim* adlatae *sunt amphorae vitreae diligenter gypsatae*.

65. *Quod pingui miscere mero*] Locus intricatus et molestus:

Est operae pretium duplicis cognoscere iuris
Naturam. Simplex e dulci constat olivo:
Quod pingui miscere mero muriaque decebit,
Non alia, quam qua Byzantia putruit orca.

Ubi principio, sunt qui longe melius, mutatis hinc et hinc partibus, *pingui olivo* et *dulci mero* dictum fore putent; ut aut sic legendum fuerit,

simplex e pingui *constat olivo:*
Quod dulci *miscere mero muriaque decebit;*

aut consulto poëta sic prave locutus sit, quo Catium magis deridendum lectori propinet. Ita sane *pingue oleum* et *pinguis olivi* Virgilius; *dulci vino* et *dulci mero* Noster alibi dixit. Haec quidem illi: in quibus, ut plerumque alias, iudicium magis quam eruditionem desideres. Quippe

illud hic non vident, *oleum pingue* et *merum dulce* generalia et perpetua epitheta esse, et idcirco huic Catii orationi, qua iuris compositionem tradit, inepta prorsus et aliena. Quid enim attinet *pingue olivum* praescribere; cum omne oleum pingue sit? aut *dulce merum*, cum merum quodcumque eo nomine vocent poëtae, *amara curarum eluere efficax?* Quod si merum *dulce*, non cum poëtis, sed cum medicis et rei rusticae scriptoribus, *austero* hic opponas: tamen vel sic ambiguum esset praeceptum; quot enim et quam diversa meri dulcis genera sunt? Satius ergo est receptam omnium codicum lectionem sequi,

simplex e dulci constat olivo:

hoc est, non rancido, non foetido: ut in simplici iure munditiem, in composito artem et sapientiam praeceptor hic ostentet. Ista vero quae sequuntur,

Quod pingui miscere mero muriaque decebit.

crucem sane figunt interpretibus. Quodnam enim est *pingue merum?* Porphyrioni *mulsum* est. At qui, quaeso, fieri potest, ut idem et *merum* sit et *mulsum;* et *ἄκρατον* et *μελίκρατον;* et nulla re mixtum, et melle temperatum? Hoc absurdissimum est: unde sunt qui pro mulso *mustum* apud Scholiastem reponant: idque iure factum esse videatur: mustum enim *pingue* dicitur. Tibullus I, 1.

Nec spes destituat, sed frugum semper acervos
Praebeat, et pleno pinguia musta *lacu.*

Columella libro X, ipso fine:

Ferveat ut lacus, et multo completa Falerno
Exsudent pingui *spumantia dolia* musto.

Itaque, si hoc voluit Noster, recte utique dixisset,

Quod pingui musto et muria miscere decebit.

Verum aliud longe est *pingue mustum* dicere, aliud *pingue merum* pro musto ponere: illud elegans et poëticum; hoc putidum, *κακόζηλον*, et Horatio prorsus indignum. An *pingue* ergo *merum* cum Lambino et Torrentio interpretabimur *crassum, non defaecatum, non sacco colatum?* An potius *pingue* hic opponetur *tenui?* Celsus I, 6. *Numquam vinum salsum bibere expedit, ne* tenue *quidem, aut dulce: sed austerum, et* plenius, *neque id ipsum pervetus.* Idem itaque fortassis erit *pingue* vinum, quod *plenum.* Iterum Celsus II, 18. *Id vinum, quod paucorum annorum, vel austerum, vel* pingue *est, in media materia est.* Ita edidit eruditissimus Lindenius: Ronsaeus in contextu *Lene* dederat, *pingue* ad marginem ablegaverat. Habemus igitur *merum pingue:* sed haeret hic nihilominus aqua: quo enim referemus illud *Quod?*

Est operae pretium duplicis cognoscere iuris
Naturam. Simplex e dulci constat olivo:
Quod *pingui miscere mero muriaque decebit.*

Quod ius hic accipiemus, an *quod olivum?* Prius placuit

Torrentio; qui, ut constructio apertior fiat, verba illa *(simplex e dulci constat olivo)* parenthesi includi velit. Bene sane: sed nullis parentheseos hamis aut uncis (qui in veteribus membranis nusquam comparent) id clarum aut elegans efficietur; quod vel sine illis nativam perspicuitatem nitoremque non habeat. Recentiorum haec inventa sunt, et utiliter sane excogitata: sed non ut quovis in loco cuicumque ulceri sanando efficaciter adhibere queant. Sane illud *quod* nullis machinis aut technis divelli potest ab *olivo:* et non leviter peccavit Horatius, si, his verbis interiectis, *ius* suum iam frigidum et ἕωλον huc transferre voluit. Ergo alii, ut sane ordo et constructio flagitat, *quod olivum* hic intelligunt, atque ad *ius duplex* condiendum, *oleum* hic mero muriaque miscendum praescribi volunt. Sed illud interea non animadvertunt, non hic, sed versu abhinc quarto, *oleum* in hanc mixturam venire:

insuper addes
Pressa Venafranae quod bacca remisit olivae.

Ius quidem hoc mixtum erat *vino*, *muria*, *sectis herbis*, *croco*, *et oleo:* ut Nasidieni illud non absimile, *oleo*, *garo*, *vino*, *pipere*, *et aceto.* At certe eidem iuri bis oleum praescribi et ingeri, absurdissimum est. Quid ergo? videamus, an codices aliqui suppetias nobis adveniant. Liber Collegii Trinitatis *cum pingui* habet; sed ille mendis ubique scatet, neque is est, cui confidere possis. Simeo Bosius, vir tam ingenio quam doctrina praestans, in antiquo suo invenit, *at pingue immiscere:* unde sic locum constituit:

Quod pingue immiscere *mero muriaeque decebit:*

et *pingue* interpretatus est *ius duplex.* Nihil vidi deterius. Profecto ipsa codicis lectio longe potior est emendatione Bosii: tollit enim scrupulum istum *Quod*, qui iam diu nos male habuit. Sed in eo utraque vitiosa est, quod ius illud compositum *pingue* appellat. Qui, malum, *pingue?* cum *simplex* eo longe sit pinguius, utpote ex solo olivo constans: alterum, quod mero et muria miscetur, eo macrius profecto et minus unctum sit. Ne multis morer (iam enim tempus est, ut suspiciones meas proferam) *ius* illud, cui nomen *duplici* male indiderunt Interpretes, *quintuplex* potius dicendum erat; utpote quinque rebus constans, oleo, vino, muria, herbis, et croco. Quorsum enim *duplex?* Equidem *duplicis iuris naturam* non sic interpretor, quasi ius aliquod *duplex* hic vocetur; sed *duorum iurium* naturam, quorum alterum *simplex*, alterum *mixtum* sit: simplex solo oleo, mixtum variis rebus constet. Ergo sic fortasse reponendum fuerit, vocula ex Bosii codice petita:

simplex e dulci constat olivo.

At pingui miscere mero muriaque decebit.

Hoc certe Librarios fefellit, et interpolatoribus ansam dedit, quod nesciebant *miscere* absolute hic positum esse; ut *κεράσαι* passim apud Graecos. Iuvenal. V. v. 60.

nescit tot millibus emptus
Pauperibus miscere *puer.*

Miscere igitur perinde est ac *miscere ius*, *ius mixtum facere;* ut Serm. II, 8. v. 40.

His mixtum ius *est; oleo, quod prima Venafri* etc.

Atque haec quidem lectio, quae tota in membranis extat, vulgatae longe antecellere videtur. Veruntamen, cum tot et tam vetusti codices in vocabulo *Quod* consentiant, neque de Bosiani libri bonitate quidquam mihi aliunde compertum sit; equidem altius mendum latere suspicor, a literarum similitudine ortum, et pro *quod pingui* Horatium *quinquenni* dedisse:

Quinquenni *miscere mero muriaque decebit:*

ut infra in Nasidieni cena,

His mixtum ius *est; oleo, quod prima Venafri*
Misit cella; garo de succis piscis Iberi;
Vino quinquenni, *verum citra mare nato.*

Certe ubi semel Librariis persuasum erat, τὸ *miscere* casum accusativum post se requirere; nihil propius erat, quam ut *quinquenni* in *quod pingui* commutarent. Quamobrem omnes rogatos velim, quibus codicum vetustorum copia est, ut in hoc loco aliisque pariter suspectis videant, annon aliud olim fuerit a primo scriptore, aliud nunc post rasuram vel lituram ab altera manu feratur; idque inventum in commune conferant. Auguror enim, neque id opinor vane, multa post cineres nostros in codicibus repertum iri, quae nos nunc sola, sed non socordi, coniectura indagavimus.

66. *Quam qua Byzantia putruit orca*] Illud *putruit* in tribus priscis editionibus habetur, et Lambino patrocinante, adhuc fere in recentioribus obtinet. *Orcam* igitur hic *piscem* interpretatur, et quidem *thynnum:* nihil peius potuit. *Orcynus* quidem thynni species est; sed *orca* est bellua ingens balaenis fere par, et in pugna superior: (vide Plinium IX, 6.) quae, cum in Oceano se contineat, ac rarissime in mari mediterraneo visatur, unde nobis *Byzantia* dicta? Quis porro ex tali bellua *muriam* fieri memoravit? Sed condonemus ei haec omnia; esto *orca*, quam velit: quis eum docuit, pisces *in muria putrescere*? enimvero ea de caussa in muria condiuntur, ne computrescant. Quod si forte ibi putruerint; iam muria nulli usui est, nedum ut Catii magistro tam eleganti homini placere possit. Scio equidem putrescentium piscium pretiosam saniem *muriam* quandoque dici, ut saepius *garum;* atque hoc ipso Flacci loco sic accipi debere: nemo ta-

men eo sensu sic loqueretur, *Muria, qua piscis putruit* (quomodo enim in eo putrescat, in quam numquam positus est?) sed potius *quam putruit*, quam computrescens et liquefactus exhibuit. Vides iam, quot et quanta incommoda lectionem hanc sequantur; quamque indigne ferendum sit tam diu eam circumlatam esse: praesertim cum iam olim Cruquius Torrentiusque veram scripturam ex suis dederint, recteque interpretati sint:

muriaque decebit
Non alia, quam qua Byzantia putuit *orca.*

Ita etiam nostri codices fere omnes. Ubi *orca* notat vas, testam, in qua salsamenta, garum, muria servabantur; ab *Τρχη* verbo Aeolico, ut pleraque Latinorum nomina ex ea dialecto ducuntur. Suidas et alii, *Τρχαι, κεράμινα ἀγγεῖα, ὑποδεκτικὰ ταρίχων, vasa fictilia, quibus salsamenta reconduntur.* Persius Sat. III, 76.

Maenaque *quod prima nondum defecerit* orca.

Haec quidem nota sunt: sed et hic erant attingenda. Orca autem *Byzantia*, est Byzantio advecta: quia Thynni pisces, unde muria confici solebat, ibi optimi erant. Archestratus apud Athenaeum VII, 14 de Thynno:

Ἔστι δὲ γενναῖος ΒΥΖΑΝΤΙΩ ἔντε Καρύστῳ.

et iterum.

Καὶ θύννης οὐραῖον ἔχειν, ἣν θυννίδα φωνῶ
Τὴν μεγάλην, ἧς μητρόπολις ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ ἐστιν.

et Antiphanes ibidem:

Τῆς τε βελτίστης μεσαῖον θυννίδος ΒΥΖΑΝΤΙΑΣ
Τέμαχος ἐν τεύτλου λακιστοῖς κρύπτεται στεγάσμασι.

et idem apud eundem, III, 52.

ΒΥΖΑΝΤΙΑΣ δὲ θυννίδος ὀσμαῖσι χαίρει.

Iam autem *muriam* ex Thynnorum sanie fieri, et in testis sive orcis recondi, res notissima est: Martialis XIII, 103.

Muria.
Antipolitani fateor sum filia Thynni;
Essem si Scombri, non tibi missa forem.

et IV. 89.

Antipolitani nec quae de sanguine Thynni
Testa *rubet, nec quae coctana parva gerit.*

Quin et non *Thynnis* duntaxat, sed et *Scombris* etiam nobilitatum erat Byzantium: ibi enim omnium piscium captura erat, qui in Pontum quotannis intrabant. Plinius IX, 15. *Cum* thynnis *amia et pelamides in Pontum ad dulciora pabula intrant gregatim cum suis quaeque ducibus, et primi omnium* scombri. Hesiodus, vel alius potius apud Athenaeum III, 30.

Θύννων δ' ὡραίων ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ ἔπλετο μήτηρ,
Καὶ ΣΚΟΜΒΡΩΝ βυθίωντε.

Ut fortasse nobilior illa Scombrorum sanies, non Thynnorum hic intelligatur. Utcumque tamen hoc sit, iterum

vides curiosam gulam praeceptoris Catiani, qui noluit *muriam* de propinquo ex Antipoli petitam, sed a dissito loco vel a Byzantio usque. Iam autem, quod restat, garum et muriam graviter olere et *putere* quis nescit? magisque adeo vasa, in quibus servantur. Vnde Persius III, 72.

nec invideas, quod multa fidelia putet
In locuplete penu.

Ergo plana iam sunt omnia; *Muria*, inquit, *utendum est, qua orca Byzantia*, sive testa a Byzantio per mercatores allata, *putuit*. Ceterum doleo virum eruditum in nupera sua editione sic perperam exhibuisse.

Non alia, quam quae Byzantia putuit orca.

Qua enim, non *quae*, habent omnes scripti melioris notae. Quid autem in hac lectione boni est, quod non in recepta longe melius sit? Certe *orca putere* multo honestius dicitur. quam ipsa *muria* in ius ingerenda. Tum autem diva illa *Synaeresis*, versui foede claudicanti e machina subveniens, in malam rem ire et suas sibi res habere possit: neque enim ullum hic ulcus est, quod tam deformem medicinam postulet.

78. *Magna movent stomacho fastidia*] Sic veteres editiones: neque Cruquius Lambinusve quicquam diversi ex codicibus suis proferunt. At Torrentius in quinque suorum *movet* reperit: idque recte vulgatae lectioni praetulit, et post eum doctissimus Baxterus. Equidem in sex meis idem inveni, Galeano, Petrensi, Batteliano, Vigorniensi, Societatis Regiae, et Collegii Trinitatis: quae sine dubio melior scriptura est,

Magna movet *stomacho fastidia, seu puer* etc.

Movet hic absolute et impersonaliter positum est: vide Nos ad Serm. I, 10. v. 78. Et praeterea, cum *seu* et *sive* disiunctiva sint, singularem utique numerum, non pluralem, hic requirunt.

87. *Nequeunt contingere mensis*] Editiones quidem priscae, *nequeunt*. Lambinus et Cruquius *nequeant* in contextu dederunt, codices suos secuti. Ego quoque in optimo Reginensi et quattuor aliis idem reperi: idque placet. *Nequeant*, ut prius *habeant*.

90. *Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta*] Ita sane: quia in primis editionibus sic semel obtinuit, nemo omnium de loco suo hoc movere vel cogitavit, vel sustinuit. Atqui in omnibus tam Bersmanni, quam nostris codicibus (adde, si vis, et aliorum, qui hic tacent) alio ordine verba collocantur,

Nam quamvis memori referas *mihi pectore cuncta.*

Quin et eodem modo haec citat Priscianus p. 772. atque ibi sic exhibent quattuor Prisciani exemplaria manuscripta, quae consulendi mihi copia erat. Ceterum, qui hanc lectionem vulgata elegantiorem esse non statim persentiscit;

is, moneo, ut poëtarum scripta diligentius legat: hospes enim iam in iis sit necesse est.

ECLOGA V.

3. *Iamne doloso Non satis est Ithacam revehi*] Ita editiones, et membranae fere omnes. *Non satis est* tibi *doloso?* Ut Serm. I, 2. v. 59. *An* tibi *abunde personam* satis est *evitare?* et I, 4. v. 16. *Mi satis est.* Ergo hic dativus *doloso* satis commode stare potest. Mirifice tamen placet Danielis Heinsii coniectura: *Scribe*, inquit, Dolose; *ut lepidissime illi alteri respondeat, O nulli quicquam mentite.* Recte quidem, siquid iudico: et ita clare habet codex Petrensis, *dolose;* alterum autem illud *doloso* pro varia lectione.

iamne, dolose
Non satis est Ithacam revehi, patriosque penates
Aspicere? O nulli quicquam mentite, vides etc.

Alter alterum, ut vides, vocativo casu compellat. *Non satis est* absolute ponitur, sine dativo sequente; ut saepe alias. Noster Serm. I, 10. v. 97.

Non ego: nam satis est, equitem mihi plaudere.

Terent. Phorm. V, 6. v. 17.

Satin' est, si te delibutum gaudio reddo?

38. *Fi cognitor ipse: Persta atque obdura*] Quinam sit *cognitor*, vide hic apud Interpretes, et acutissimum Gronovium patrem de Pecunia veterum. Ceterum pro *Fi* editio Veneta princeps *Si;* altera et Loscheriana *Sis*, unde in sequentes editiones propagatum est. Sed recte Lambinus Cruquiusque ex membranis dederunt, *Fi cognitor:* atque ita ex nostris Leidensis, Zulichemianus, Battelianus et Magdalenensis. Sic Livius XXXIX, 5. *Alienarum vero simultatum tribunum plebis* cognitorem fieri, *turpe.* Quintilianus Instit. III, 8. *Non licet tibi agere mecum;* cognitor *enim* fieri *non potuisti.* Cicero pro Q. Roscio Comoedo, c. 18. *Qui per se litem contestatur, sibi soli petit: alteri nemo potest, nisi qui* cognitor *est* factus. — — *Quod si quisquam petere potest alteri, qui* cognitor *non est* factus. — — *Tu in eam litem Roscii* cognitor *sis* factus. *Quoniam tuus* cognitor *non est* factus. Idem in Verrem II, 43. *Invenire neminem Siculum potuit, qui pro se* cognitor fieret? — — *Cedo, cui Siculo, cum is reus fieret, civis Romanus* cognitor factus *umquam sit.* Porro elegantius, opinor, veriusque sic verba interpunxeris:

Pelliculam curare iube: fi cognitor: ipse
Persta atque obdura.

Illum locupletem reum iube ire domum, et genio indulgere: ipse vero perfer et obdura, nec frigus neque aestum flocci faciens.

40. *Seu rubra canicula findet Infantes statuas*] Statuas

infantes tam veteres quam novi Interpretes *mutas*, *quae fari non possint*, hic intelligunt. Sane ita Noster Epist. II, 2. v. 83. *Statua taciturnius.* et Serm. I, 6. v. 57.

Infans *namque* pudor *prohibebat plura profari.*

Ita Cicero *infans*, pro infacundo, indiserto; *Scipionem accepimus non infantem fuisse. Nihil accusatore Lentulo infantius. Si nihil dixissem, ne infantissimus existimarer.* Haec quidem recte habent: sed quid tum postea? an quia homo stupidus et elinguis *statua infantior* vel taciturnior recte dicitur; idcirco et ipsae statuae *infantes* dicentur? credo, quia hae statuae magis mutae erant, quam aliae: et cum ceterae magna voce opem Quiritium implorarent contra aestum caniculae, hae mutae et elingues impune findebantur. Sensit hanc absurditatem celeberrimus Dacierius; et hoc a poëta quodam sumtum comminiscitur, quem Horatius derideat. Sed unde hoc ei compertum? quibus signis et indiciis? Certe illud quod sequitur, *conspuit Alpes*, palam Noster ascribit Furio Bibaculo: hoc, cum adeo tecte et occulte nescio cui surripiat, *incipit esse suum.* Quam vellem, non a Poëta sumtum diceretur, sed a poëtria, cui nomen *Canicula:* scilicet ut eodem iure haec *infantes statuas findere* dicatur, quo Furius *Alpes conspuere.* Sed misso ioco, equidem Dacierii suspicionem tutari malim, quam frigidum eorum commentum, qui *mutos Caussidicos* perstringi hic existimant. Certe obmutescere multo satius est, quam talia proferre. Quid ergo? Ut homo recens natus *infans* dicitur, ita statuae recentes, novellae, nuper factae, nuper natae, eleganter *infantes* appellantur: eoque magis, quia forma sunt humana:

seu rubra canicula findet

Infantes statuas:

ligneas intellige, quae aestivo calore rimas plerumque agunt et finduntur, praesertim recente et viridi materia. Etsi et *aereas* hic accipere poteris cum Servio, qui ad illa Virgilii Georg. III, 363. *Aeraque dissiliunt vulgo*, haec habet: *Passim crepant; nam tam nimio frigore, quam calore aera rumpuntur: Persius*, findit infantes statuas. Hunc ipsum locum respexit, etsi vel memoriae vel Librarii culpa Persius pro Horatio auctor citetur. *Infans statua*, ut Plinio *infans boletus* lib. XXII, c. 22. *Nec tunicae minor gratia in cibo infantis boleti.* Ovidius Fast. VI, 145.

Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis.

et alibi, *infantia ora*, *infantia guttura*, *infantes umbras.* Vide Nic. Heinsium ad Heroid. IX, 86. Ceterum, postquam haec scripsissem, didici etiam ante me virum summum Franciscum Iunium, in libro de Pictura veterum p. 284. recte hic *infantes statuas* pro novellis accepisse.

59. *Quicquid dicam, aut erit aut non*] Torrentii codices, ut ipse ait, meliores *dico* habent: nostri omnes cum edi-

tionibus priscis, *dicam.* Neque aliter hunc locum citat Priscianus p. 730. etiam in tribus, quos consului, scriptis. Boët. Consol. V, 3. *Quae haec est praescientia, quae nihil certum, nihil stabile comprehendit? aut quid hoc refert* (lege, *differt*) *vaticinio illo ridiculo Tiresiae, Quicquid* dicam, *aut erit, aut non?* Ceterum, ut hoc obiter dicam, recte huius loci sententiam cepit Boëtius: et ipsi se deridendos praebent, qui nihil ridiculi his verbis inesse volunt. Tamen in his magna nomina habes, Turnebos, Torrentios, Marcilios, aliosque. Neque vero novum hoc est recentiorum acumen; sed et in codicum veterum marginibus haec legimus adscripta: *Quicquid dicam, aut erit, si dixero fore; aut non, si dixero non fore. Quicquid dicam futurum, erit; quicquid dicam non futurum, non erit.* Atqui, o boni, nullis umquam fidiculis hanc sententiam ex verbis auctoris extorquebitis. Nihil ex iis extundi potest, praeterquam hoc: *quicquid dicam, aut eveniet, aut non eveniet.* Itaque deridet Noster et tollit omnem divinationem, utpote Epicureus. Facetum autem est, et Schema, ut Grammatici vocant, *παρὰ προσδοκίαν, praeter expectationem,* tanto apparatu nihil dicere:

O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non:
Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.

Quale illud Plauti, sed multo minus lepidum, in prologo Captivorum:

Hos quos videtis stare hic captivos duos,
Illi qui astant, hi stant ambo, non sedent:
Vos vos mihi testes estis me verum loqui.

Contra, si ex illorum sententia verba enarrantur, nihil frigidius, aut proposito minus conducens excogitari potest. Porro in codice Reginensi et illo Regiae Societatis, non *magnus mihi* habetur, sed *mihi magnus:* unde suspicetur quis *τὸ mihi* cum locum certum non sit nactum, spurium esse et ex glossa petitum: atque adeo legendum esse cum codice Collegii Trinitatis, etsi is notae sit non optimae,

Divinare etenim magnus donavit *Apollo.*

Certe iam olim divinationis munus permanens et perpetuum ei donaverat vel Phoebus, vel, ut alii, Minerva, vel, ut alii denique, Iuppiter: at si *donat* admittis, iam tum Phoebi numine afflatum et novo allapsu entheum intelliges.

76. *Penelopen facilis potiori trade*] Editiones quidem veteres *Penelopen,* idque nunc passim obtinet. At Lambinus Cruquiusque, ex codicibus, opinor, dederunt *Penelopam;* in annotationibus tacent. Nostri sane Reginensis et Franekeranus Latina terminatione *Penelopam* exhibent: eaque vera lectio est. Nempe in Carminibus, ubi Alcaeum et Sappho imitatur, graecissat magis; in Sermonibus, ubi Lucilium sequitur, Latinus est. Vide nos ad Epod. XVII, v. 17. Sic Epist. I, 2. v. 23. et 28.

Sirenum voces, et Circae *pocula nosti.*
Sponsi Penelopae, *nebulones, Alcinoique.*

ut ibi habent codices meliores. Plautus Sticho I, 1.

Credo ego miseram fuisse Penelopam.

Lucilius in VII. apud Priscianum p. 864.

ad Penelopam *conversus ait sic;*
Nupturum te nupta negas, quia vivere Ulixen
Speras.

Ausonius Epist. IX.

Qualem Penelopae *nebulonum mensa procorum.*

Porro et versu mox 81. *Sic tibi* Penelope *frugi est*, et Lambini Cruquiique editiones, et nostri codices habent, inflexione Graeca. At eodem exemplo *Penelopa* ibi posuit Horatius, quo antea *Penelopam*. Syllaba autem sustentatur, cum caesurae virtute, tum ob duas, quae statim eam excipiunt, consonantes. Quod cum Librarii nescirent; mirum foret, ni verbum interpolavissent. Seneca Epist. LXXXVIII. *Quid quaeris, an* Penelopa *impudica fuerit, et verba suo saeculo dederit?*

79. *Venit enim magnum donandi parca iuventus*] Sic sane habent omnes, quos noverim, scripti editique. Et nimium quidem patienter hoc admittunt Interpretes, more suo, ubi nihil in codicibus variae lectionis est. Neque posthac, opinor, deerunt, alii qui excusabunt, alii qui defendent et admirabuntur. Equidem *magnum donandi*, si alio comitatu veniret, libens admitterem: ut Propert. II, 8.

Quamvis magna daret, *quamvis* maiora daturus.

et Pers. Sat. V. v. 66.

quid quasi magnum,
Nempe diem donas?

At illud totum *parca donandi magnum* vix possum a me impetrare, ut a Venusino nostro profectum esse credam. Quippe res contrarias in unam sententiam conglomerat, et κλώθει quod aiunt τὰ ἀσύγκλωστα, parsimoniam et prodigentiam. *Parcus donandi magnum* perinde est ac si dixeris, *parcus largitatis, garrulitatis modicus*, aliaque eiusmodi, quae ipsa secum pugnant, et mutuo se tollunt. Mihi quidem non vana, credo, suspicio est τὸ *magnum* in mendo cubare, et *parca donandi* absolute hic poni; ut apud Lampridium in Alexandro cap. XXXVII. *Spectacula frequentavit cum summa* donandi parsimonia. Hoc semel posito fundamento, videamus siquid huc auxilii ex coniectura peti possit. Elegans sane et concinna, ac Tanaquillo Fabro iudice *admirabilis* est Simeonis Bosii emendatio, quam cum Lambino is communicavit,

Venit enim magno: *donandi parca iuventus:*
Nec tantum Veneris, quantum studiosa culinae.

Venit magno tua Penelope, hoc est, magno se emi postulat: illi vero parci et sordidi, ac ventri magis quam Ve-

neri studentes: casta est itaque, quia nemo eam pretio suo praestinavit. Certe vel a dissentientibus laudem meretur haec egregii viri coniectura: mihi tamen, ut quod sentio dicam, ingeniosior videtur quam verior. Principio enim, nimium sane et pernimium sali nigro indulsit Noster, si pro Penelopa Thaidem quandam aut Bacchidem nobis depinxit. Non omnia vel ipsi Satirae licent. Hactenus quidem fas erat, Castam eam nunc esse, adeo tamen ut ingentibus muneribus expugnari tandem possit eius pudicitia: hoc scilicet mulieris est: at illud *venire* et, licet quamplurimo, venalem se habere, meretricis est plane, et quidem procacis. Hoc igitur vult Tiresias, *perduci* demum posse Penelopam, si donis usque et usque cumuletur: at ultro se *venalem* prostituere, atque adeo quaestum meretricium sponte occipere, quis ea calumniantem ferat? Illud quoque in hac coniectura displicet, quod verba ea, *Donandi parca iuventus*, absolute iam posita, non procos illos nebulones qui ad Penelopam accesserant, sed omnem omnino iuventutem significare debent. Ergo hoc nunc dicit, *Omnes iuvenes donandi parcos esse, et culinae quam Veneris studiosiores:* quorum utrumque falsissimum esse Comoedia omnis clamitat. Noster ipse in charactere Iuvenis Art. Poët. v. 164.

Utilium tardus provisor, prodigus aeris,
Sublimis, cupidusque, *et amata relinquere pernix.*

Aristoteles Rhetor. II, 2. *Οἱ μὲν οὖν νέοι, τὰ ἤθη εἰσὶν ἐπιθυμητικοί· καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα ἐπιθυμιῶν, μάλιστα ἀκολουθητικοί εἰσι ταῖς* (lege *τῇ*) *περὶ τὰ ἀφροδίσια, καὶ ἀκρατεῖς ταύτης. Iuvenes*, ait, *rebus Venereis maxime sunt dediti, et in iis intemperantes.* Denique et illud *venit*, a *Venio*, aptissimum huic loco vocabulum, non pati possum, ut ad alteram significationem detorqueatur. *Venerunt*, ait, *proci;* ut Terentius, *amans accessit*, Andria I, 1.

Sed postquam amans accessit, *pretium pollicens.*

Sic *commeare ad mulierem* idem Heaut. III, 1. v. 35.

Primum olim potius quam paterere filium
Commeare *ad mulierculam, quae paullulo*
Tum erat contenta.

ubi versum claudicantem, qui tot viros doctissimos frustra exercitos habuit, sic levi manu obiter sanare, erit parvae opellae pretium: lego enim,

Commetare *ad mulierculam, quae paullulo.*

Commeto est verbum frequentativum a *commeo: commeo, commeito*, ut iacto iactito, dicto dictito et similia, et deinde per crasin *commeto.* Plautus Captivis I, 2. v. 82.

Nam meus scruposam victus commetat *viam.*

Ita codex vetustissimus Camerarii cum aliis Palatinis apud Paraeum. Vulgo *commeat* (ut hic apud Terentium) perperam: raro enim aut nusquam in sede quinta Iambum

pedem usurpant Comici Latini. Nonius Marcellus: commetare, *commeare: Afranius Virgine:*

Quo tu commetas? *ubi confixus desides?*

Novius Bubulco cerdone:

Quum ad lupam nostram tam multi crebro commetant *lupi.*

Sed haec pluribus, si maioribus negotiis otium erit, ad ipsum Terentium: illud animadvertas velim, loca illa Afranii et Novii apposite ad Horatium facere: ibi enim *commetant* ad mulierem amatores, plane ut apud Nostrum *veniunt.* Quid ergo? Quamquam periculosa alea est post Bosii emendationem quicquam tentare: vide annon haec nostra iure non reformidet se illi comparari:

Venit enim (indignum) *donandi parca iuventus,*
Nec tantum Veneris, quantum studiosa culinae.

Tiresias scilicet male salsus haec loquitur, quasi et Penelopae et Ulixei vicem indignabundus: Quid tu mihi *frugi et pudicam* narras? quippe *venerunt* ad eam nescio qui nebulones et ventres meri, culinae magis nidore quam amoris aura concitati, qui nesciunt donare et profundere, ut veri amatores solent: facinus hercle *indignum:* nam si alii venissent, ad largiendum alacres et potentes; iam absens ex uxoris quaestu dives factus esses, et rem tuam constabilivisses; hi contra, tantum abest ut donent, ut ipsi asymboli tua comedant; quid mirum autem, si inter tales pudica est? Sed bono esto animo: tu domum redux locupletes et scortatores senes conquire; quorum unum inescatum si semel uxor emunxerit, numquam postea illius praedae obliviscetur. Haec quidem sententia totius Sermonis filo videtur aptissima: verbum autem ita appositum, ut nihil magis. Sic Noster Epist. I, 6. v. 22.

Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mutus, et (indignum) *qui sit peioribus ortus,*
Hic tibi sit potius, quam tu mirabilis illi.

Ovidius Amorum I, 6.

Ianitor (indignum) *dura religate catena,*
Difficilem moto cardine pande forem.

et Metam. V, v. 37.

Pectora rupisset: nisi post altaria Phineus
Isset: et (indignum) *scelerato profuit ara.*

Iam autem, quam prope abscedat a vulgata scriptura, quid attinet dicere? *in* et *m* in codicibus eandem speciem habent; *di* et *a* non valde dissimilem. Certe qui emendationem hanc respuent, id vel inviti fatebuntur; si Horatius, ut nos quidem credimus, *indignum* scripserat, vix tamen in hac sententia evenire aliter potuisse, quam ut Librarii *magnum* substituerent. Quare aut hoc nobiscum utantur, aut ipsi aliquid rectius de suo impertiant. Nam qui pro recepta lectione contendere et depugnare parati

erunt, nihil interea novi in medium proferentes, tales equidem nihil morabor.

90. *Difficiem et morosum offendet garrulus ultro*] Ita omnes ubique, nisi quod Leidensis habeat *offendit*. Mendosus tamen est locus, et non multo labore sic restituendus:

cautus adito:
Neu desis *operae, neve immoderatus* abundes:
Difficilem et morosum offendes *garrulus ultro:*
Non etiam sileas: *Davus* sis *comicus.*

Caecus sit oportet, qui emendationem hanc non agnoscat: nam ni ita sit, videbit et advertet omnia haec secunda persona efferri. More autem suo tertiam hic supposuerunt Librarii, quia *garrulus* eam flagitare videbatur. Ita Epod. X. *praeda iuverit* dederunt, pro *iuveris;* et Serm. II, 3. v. 133. *Occidit Orestes*, pro *occidis.* Offendes autem *garrulus*, hoc est, si garrulus fueris; locutione huic Nostro valde familiari.

100. *Quartae sit partis Ulixes*] Lege ex nostris Magdalenensi et Colbertino, et Lambini quibusdam:

Et certum vigilans, Quartae esto *partis Ulixes,*
Audieris, heres.

Imitatus est scilicet Testamentorum formulam; Seneca Controv. XV. *Sola mihi heres* esto. — — *Omnis pecuniae meae sola heres* esto. — — *Uxor mea heres* esto. Iustin. Instit. II, 13, 14, 15, 16. *Titius filius meus exheres* esto. *Usque ad calendas illas heres* esto. Digest. L, 16, 142. *Titius et Maevius ex parte dimidia heredes* sunto. — — *Sempronius ex parte dimidia heres* esto. Et alibi saepe. Porro *certum vigilans* quid sibi velit, non aliunde melius sciveris quam ex contraria locutione *incertum vigilans.* Ovidius Epist. Ariadne:

Incertum vigilans, *a somno languida, movi*
Thesea prensuras semisupina manus.

Statius Theb. V, v. 122.

Turbidus, incertumque *oculis* vigilantibus, *hostem*
Occupat.

104. *Gaudia prodentem vultum celare*] Locus sane scaber et morosus; etsi interpretes secure illum praetervolent:

Sparge subinde: et si paullum potes, illacrimare.
Est
Gaudia prodentem vultum celare.

Ita nunc vulgo distinguunt, ut *illacrimare* sit modi imperativi ab *illacrimor:* tum autem *Est* valebit *licet*, *ἔξεστι, δυνατόν ἐστι.* Quidni autem *possibile* est *vultum celare?* dubiumne id cuiquam est? putida quidem sententia et Horatio indigna. Quare aliae editiones sic interpungunt,

et, si paullum potes, illacrimare, est
Gaudia prodentem vultum celare,

ut ordo sit, Et illacrimare, si paullum potes, est celare vultum prodentem gaudia. Ita *illacrimo* usurparunt Livius, Virgilius, Valerius Flaccus aliique. Melius profecto hoc quam alterum. Fictis enim lacrimis commodissime celantur inclusa mentis gaudia. Lucanus IX, 1040. de Caesare loquens, Pompeii caput abscisum spectante,

lacrimas non sponte cadentes
Effudit, gemitusque expressit pectore laeto;
Non aliter manifesta putans abscondere mentis
Gaudia, quam lacrimis.

Tamen, vel hac sententia, sic potius scripserim, nitidius paullo et clarius:

Sparge subinde: et sic *paullum potes illacrimare*, et
Gaudia prodentem vultum celare.

Sed quid illud demum est, *celare vultum gaudia prodentem?* haec videntur *ἀσύστατα* et secum pugnantia. Quippe si vultus *celatur*, quomodo *prodit?* Vultus quidem saepe *prodit* secretos animi affectus; ut Seneca Hippol. 362.

et inclusus quoque,
Quamvis tegatur, proditur vultu *furor.*

Lucanus III, 356.

cum turbato iam prodita vultu
Ira ducis, tandem testata est voce dolorem.

Silius Italicus VI, 384.

Servabam vultus *ducis, et* prodentia sensum
Lumina, *et obtutu perstabam intentus eodem.*

Auctor Consolationis ad Liviam, v. 87.

Vidimus attonitum fraterna morte Neronem
Squallida promissa flere per ora coma,
Dissimilemque sui vultu profitente dolorem.
Hei mihi, quam toto luctus in ore fuit!

Ubi Heinsius ὁ πάνυ malit *profitente colorem* vel *prodente colorem.* Quid enim est *dolor dissimilis sui? laetus*, credo, quid potest absurdius? Neque enim quicquam nos adiuvat vir ingeniosus et celebris, sub ficto Goralli nomine editionis nuperae auctor; qui, quamvis fatetur *vultum* hic *dissimilem sui* dici debuisse, non *dolorem*, tamen hoc per *Metathesin* excusari posse credit. Placetne vero? ergo omnis opera, recensendis libris impensa, frustra et incassum erit. Quidvis enim et quantumvis ineptum sic poterit defendi: *omnia protinus alba* erunt, et favente modo Figurae alicuius numine,

Scire licet gigni posse ex non sensibus sensus.

Quin nihil hic opus est aut huius excusatione, aut illius correctione. Quippe *dissimilem sui* neque ad *dolorem*, nec ad *colorem* refertur, verum ad Neronem: *vidimus*, inquit, *Neronem attonitum fraterna morte,*

Dissimilemque sui; vultu profitente dolorem.

Sic verba distingue. Ovidius Metam. XI, 273.

Lucifero genitore satus, patriumque nitorem
Ore ferens Ceyx; illo qui tempore maestus
Dissimilisque sui, *fratrem lugebat ademtum.*

Nimirum alter alterutrum hic compilavit adeo gemina sunt loca. Porro *profitente* hic lege, non cum Heinsio *prodente.* Nero enim non *invitus* prodebat dolorem, sed *volens* profitebatur. Sed, his missis, qui fiat, ut iam dixi, ut et vultus *prodat* affectus, et tamen *celetur*, nullus equidem video. Mutila, ut videtur, oratio est, et ita suppleri debet; *Celare vultum*, alioqui *prodentem gaudia.* Sed quo iure, qua venia, vox sententiae tam necessaria desiderari et subintelligi potest? Quin et illud *celare vultum* vix videor intelligere. Non enim iubet pallio vultum obtegere et velare. Vultus itaque non *celatur* nisi alio vultu simulato: sed et sic, non *celatur*, sed *mutatur:* ut Noster Serm. II, 8. v. 84.

Nasidiene, redis mutatae frontis.

et Terentius Hec III, 3. v 9.

Sed continuo vultum earum sensi immutari *omnium.*

Equidem *vultu celare, tegere, abscondere* aliquid, saepe memini legere; ipsum *vultum celare* hac quidem sententia numquam. Quare vide, annon melius forte hic quadret illa scriptura, quam ὁ χαλκέντερος et infinitae vir lectionis Barthius ex veterrimo, ut ait, codice depromit, Advers. XXVII, 1. quamque ille tanti facit, ut *prorsus textui inserendam putet:*

et, si paullum potes, illacrimare est
Gaudia prudentum vultu *celare.*

Prudentum est officium, ut illud Livii, XLII, 62. *Modum imponere secundis rebus, nec nimis credere serenitati praesentis fortunae*, prudentis *hominis et merito feticis est.* Vultu *autem* celare, ut Apuleius Metam. VIII. Vultu *tamen* gaudium tegit, *et frontem asseverat, et dolorem simulat.* Contra, Ovid. Art. Amat. I, 678.

Ut simulet vultu gaudia, *tristis erit.*

Cicero pro Sextio c. 10. *Animus eius* vultu, *flagitia parietibus* tegebantur. Idem in Verrem I, 8. *Cupiebam animi dolorem* vultu tegere, *et taciturnitate* celare, Lucan. IX, 1106.

abscondunt gemitus et pectora laeta
Fronte tegunt.

Nemesianus Ecloga IV.

Quid vultu *mentem* premis, *et spem fronte serenas?*

Virgil. Aen. VI, 477.

Consilium vultu tegit, *et spem fronte serenat.*

Ergo ad hanc faciem, praeclare quidem codex Barthianus, *vultu gaudia celare:* totum tamen illud, *Prudentum est celare gaudia vultu*, nescio qui minus placet. Neque enim convenit, Tiresiam, qui per totam hanc Satiram scurrae

38

personam sustinet, iam *sententias loqui;* praesertim hanc, quae tantum abest ut in universum vere dicatur, ut plerumque falsa sit. Raro enim *prudentibus* usu venit, ut gaudia vultu *celare;* saepe contra, ut aperte *profiteri;* saepius ut *simulare* debeant: utpote quibus plura secundis adversa soleant contingere. Aeneas itaque viri *prudentis* officio fungitur, cum

Spem vultu simulat, *premit altum corde dolorem.*

Quid multa? neque haec Barthii lectio, neque illa vulgata placet: alios libros excutiant, quibus copia est, et qui de Horatio bene mereri student. Simplicius quidem, me iudice, clariusque sic scribere potuisset,

Sparge subinde: et sic *paullum potes illacrimare,* et
Gaudia prudenter vultu *celare.*

106. *Funus Egregie fac um laudet vicinia*] Ita omnes, quos noverim, codices: sed Nic. Heinsius in margine sui libri, *Lege*, ait, *laudent.* Nempe quia *vicinia* est nomen collectivum, ideo numero singulari verbum plurale subiungi voluit. Amavit sane vir summus hanc figuram, quam Synthesin vel Syllepsin vocant; eamque fere omnibus in locis inculcat, qua iure, qua iniuria. Vide ipsum ad Ovidii Fast. III, 189. Metamorph. II, 688. Remed. Amor. 164. At Noster singularem numerum praetulit, tam hic, quam alibi: Epist. I, 17. v. 62.

Quaere peregrinum, vicinia rauca reclamat.

et Epist. I, 16. v. 44.

Sed videt *hunc omnis domus et vicinia toto.*

ubi non codices tantum, sed et metri ratio lectionem certam facit. Persius IV, 45.

egregium cum me vicinia dicat.

Ita praeter editos habent tria scripta, quibus usus sum, exemplaria. Idem Heinsius post duos nominativos, quorum propior est singularis, verbum tamen plurale ubique ingerit, contra plurium et meliorum codicum fidem; ut Fast. IV, 104. et 156.

Quem toti saltus, quem nemus omne tremunt.
Et forma, et mores, et bona fama manent.

Sic ille ex unico dedit codice, eoque non adeo vetusto: cum ceteri magno numero *tremit* et *manet* habeant, idque meis auribus gratius. Certe aliter in Virgilio suo reperit, Aen. V, 343.

Tutatur *favor Euryalum, lacrimaeque decorae.*

Horatius vero nusquam plurali usus est in simili locutione, sed semper singulari, ut docui ad Carm. I, 24. v. 8. et alibi.

ECLOGA VI.

4. *Nihil amplius oro*] Scribe ex plus decem nostris codicibus, nil *amplius oro:* et sic quinque Pulmanni.

10. *O si urnam argenti fors qua mihi monstret*] Ita libri post Aldum excusi; *qua*, id est, *siquo pacto*, *siqua ratione*; unde dormitantibus hic interpretibus, etiamnum circumfertur. At priscae editiones tres, et Pulmanni Bersmannique plures, omnes denique a nobis visi codices:

O si urnam argenti fors quae mihi monstret:

praeterquam quod Regius habet *quam: O si quam urnam argenti fors mihi monstret.* Sed placet *Quae*, quod plurium auctoritate fulcitur. *O si quae fors urnam argenti mihi monstret. Siquae fors*, ut alibi *siquis casus*. Serm. II, v. 49.

siquis casus *puerum egerit orco.*

Terentius Hecyra III, 3. v. 26.

Quaeque fors *fortuna est, inquit, nobis quae te hodie obtulit.*

Virgilius Aen. II, 94.

et me, fors siqua *tulisset,*
Promisi ultorem.

et VII, 559.

Cede locis. ego, siqua *super* fortuna *loborum est.*

IX, 41.

siqua *interea* fortuna *fuisset.*

et 214.

siqua *id* fortuna *vetabit.*

XI, 128.

Et te siqua *viam dederit fortuna.*

ad quae exempla forte et illud X, 458.

Ire prior Pallas; si qua *fors adiuvet ausum*
Viribus imparibus;

sic refingendum erit,

siquae fors *adiuvet ausum:*

ut Terentius Prologo Heautont.

Siquae *laboriosa est, ad me curritur.*

Nam et hic, praeter vetustissimum Bembinum, ceteri omnes codices *siqua* habent, licet versu ipso repugnante. Sic et apud Ciceronem multis locis *siquae*, *nequae* in membranis veteribus extant, ubi hodie *siqua* et *nequa* circumferuntur. Vide Franciscum Fabricium ad Cic. Offic. II, 21.

28. *Luctandum in turba; facienda*] Scribe ex Bersmanni Pulmannique codicibus, nostrisque ad unum omnibus, et tribus editionibus vetustis:

Luctandum in turba, et *facienda iniuria tardis.*

Piget sane tam minuta memorare: sed quid facies? Iam pensi semel suscepti ratio exigit, ut vel parva menda cum magnis simili falce recidantur.

29. *Quid vis insane, et quas res agis*] In nostris omnibus membranis, (adde si vis, et aliorum, etsi ipsi taceant) versus hic sic ultra mensuram excurrit:

Quid tibi *vis insane, et quas res agis? improbus urget:*

Unde pro vario correctorum captu variis modis interpolatus est. Tres priscae editiones sic dederunt, τῷ *agis* eiecto,

Quid tibi vis, insane, et quas res? improbus urget.

At editi post Aldum retinuerunt τὸ *agis*, et *tibi* potius excluserunt,

Quid vis, insane, et quas res agis? improbus urget.

eaque iam lectio per interpretum patientiam impune circumfertur. Tu vero, si me audies, sic posthac locum refinges:

Quid tibi *vis*, *insane*, *et* quam rem *agis? improbus urget.*

Quid tibi vis passim apud Comicos occurrit: et τὸ *tibi* nullo pacto hinc potest abesse; praesertim ubi *insane* ei adhaeret. Cicero de Oratore, II, 67. *Quid* tibi vis, *inquit, insane? tanta est malorum multitudo civium, ut paucis annis ad maximas pecunias sis venturus.* Propertius, I, 5. v. 3.

Quid tibi vis insane? *meos sentire furores?*

Persius V, v. 143.

quo deinde, insane, *ruis? quo?*
Quid tibi vis?

Illud vero *quam rem agis*, noli dubitare, quin ab Horatii manu fuerit: quod corruperunt, credo, illi, quibus durior esse visa est syllabae elisio. Atqui eodem modo eliditur Sermone II, 8. v. 67.

Committes rem *omnem et vitam, et cum corpore famam.*

Neque aliter Poëtae Comici; ut Terentius Adelph. III, 2. v. 45.

Non faciam. Quid agis? Proferam. Hem, mea Sostrata, vide quam rem agas.

Heautont. I, 1. v. 37.

rastros interea tamen
Appone; ne labora. Minime. Quam rem agis?

et IV, 4. v. 18.

Eo traducenda est. Quam rem agis, *scelus? Egon'? argentum cudo.*

et V, v. 69.

Me mea omnia bona doti dixisse illi. Quam rem agis?

Plautus Menaech. I, 2. v. 6.

Quo ego eam, quam rem agam, *quid negoti geram.*

Plura sunt in promtu exempla; sed haec satis: unde de tribus Torrentii codicibus iudicium ferre possis; qui sic habebant:

Quid tibi vis? quas res agis, insane? improbus urget.

Profecto, si haec eorum lectio erat, et non ipsius potius hominis emendatio; multo omnium pessimi erant et contaminatissimi.

30. *Improbus urget Iratis precibus*] Daniel Heinsius, *Om-*

nino, ait, *scribendum est*, *Improbus urget*, Iratus, *precibus:* infeliciter sane, neque pro cetera ingenii et eruditionis fama. Nihil eius correctione deterius, nihil recepta lectione elegantius. Sic Tacitus, *preces contumaces.* Annal. II, 57. *Responsum a Pisone* precibus contumacibus; *discesseruntque apertis odiis. Iratis* autem figurate dictum; ut Martialis *Iracundis unguibus,* Iuvenalis *irato sistro,* Propertius *irata manu, iratam sitim;* et alii alia.

52. *Hoc iuvat, et melli est; non mentiar*] Magdalenensis, Colbertinus, Lambethanus, cum uno Bersmanni, *non mentior.* Sic Apuleius in Apologia: *Reliquit Rufino huic* (non mentior) HS. XXX. *devorandum.* Plautus Menaech. V, 7. v. 37.

Me horum tuum non esse. Non taces? Non mentior.

Sed codex Petrensis paullo rectius, *ne mentiar.* Cicero Epist. ad Famil. III, 4. *Quod scribis, tibi manendi caussam eam fuisse, ut me convenires; id mihi,* ne mentiar, *gratum est.* Plautus Prologo Casinae:

Est servus eii quidam, qui in morbo cubat;
Immo hercle vero in lecto, ne quid mentiar.

Terent. Adelph. III, 3.

Quid agatur? vostram nequeo mirari satis
Rationem. Est hercle inepta, ne dicam dolo.

Placet tamen recepta lectio, *non mentiar.* Plautus Menaech. II, 1.

Nulla est voluptas navitis, Messenio,
Maior, meo animo; quam quom ex alto procul
Terram conspiciunt. Maior, non dicam dolo,
Si adveniens terram videas, quae fuerit tua.

48. *Noster ludos spectaverat una, Luserat*] Locum hactenus male acceptum sic lego et distinguo:

Per totum hoc tempus subiectior in diem et horam
Invidiae noster. ludos spectaverit *una:*
Luserit *in campo: Fortunae filius, omnes.*

Ubi primo, *subiectior invidiae,* ut Iuvenalis, X, 56.

Quosdam praecipitat subiecta *potentia magnae*
Invidiae.

Deinde *noster* ad *subiectior* referendum; alioquin ambiguum foret, utrum se an (quod ineptum est) Maecenatem dicat invidiae obnoxium. Eleganter autem *noster* cum verbo tertiae personae perinde est ac *ego. Ego*, inquit, *per totum hoc tempus subiectior sum invidiae: si ludos una cum Maecenate spectavero, si in Campo Martio una lusero; omnes illico qui adstant, Fortunae filius, secum aiunt taciti.* Plautus Rudente IV, 7. v. 19.

Egone ut quod ad me adlatum esse alienum sciam,
Celem? minime istuc faciet noster Daemones.

At ibi Daemones ipse loquitur, ut hic ipse Horatius: ergo *noster faciet* est idem plane quod *ego faciam.* Idem Epidico I, 2. v. 44.

Facile tu istuc, sine periclo et cura, corde libero,
Fabulare: novi ego nostros: *mihi dolet, cum ego vapulo.*

ubi *nostros* recte, opinor, interpretantur *nos:* nisi potius emendandum sit, *Novi ego nostrum*, id est, *me:* ut in simili fere periculo Antipho ait apud Terent. Phorm. I, 4. *Egomet me novi et peccatum meum.* Ceterum pro *spectaverat*, *luserat*, quae in vulgatis hactenus obtinuerunt, reposuimus ex Galeano nostro, Lambethano, et Collegii Trinitatis codice, *spectaverit;* et ex postremo eorum, *luserit. Ludos spectaverit una*, hoc est, *Si spectaverit;* ut supra v. 39. *Dixeris, experiar*, pro *si dixeris:* et Serm. sequente, v. 32. *Iusserit ad se Maecenas*, pro *Si iusserit.* I, 3. v. 55. *Decies centena dedisses Huic parco*, pro *Si dedisses.* Persius Sat. V. in fine:

Dixeris *haec inter varicosos centuriones.*

Virgil. Aen. VI, v. 31.

tu quoque magnam
Partem opere in tanto, sineret *dolor, Icare haberes.*

Omnia, opinor, iam plana sunt et extra aleam constituta. Aliorum hic explicationes in tenebris cespitantium parco exagitare: tute iam facile per te videris, ut omnes in nervum denique erumpant.

57. *Mirantur ut unum scilicet*] Praecesserat, *Quicumque obvius est, me convenit:* nunc sequitur numero mutato, *Mirantur:* quod etsi multis aliorum exemplis defendi potest, placet tamen magis Batteliani codicis lectio, *miratur.* Quippe *convenit* supra dixerat; non, ut potuit, *conveniunt.* Et nescio quomodo singulari numero delectatur Horatius, ut saepe diximus, et praesertim ad Carm. I, 24. v. 8.

64. *Uncta satis pingui lardo*] *Pingue lardum* dixit Plinius, et *pinguia larda* Ovidius. Sed non satis placet illud *satis pingui:* quod ignavum hic et versui duntaxat sustentando natum videtur. An legendum *Focis? Faba et oluscula et lardum ponentur* focis. Iuvenalis XI, 79.

Curius, parvo quae legerat horto,
Ipse focis *brevibus* ponebat oluscula.

Alioqui *ponentur* hic de *mensa* accipe; ut Martial. V, 80.

Ponetur *digitis tenendus unctis*
Nigra coliculus virens patella, —
Et pallens faba *cum rubente* lardo.

Ceterum Nostri imitatione, ut solet, Serenus Sammonicus c. XL. de Faba loquens:

Pythagorae cognata *levi condita cumino*
Proderit, et madida fermentum polline turgens.

67. *Prout cuique libido est*] Illud *Prout* sententiae quidem satis convenit; sed durioris est soni, cum in unam syllabam coalescit; ut vel hebetes, credo, aures offendat. Certe in nullo poëta, ne in Comico quidem, hoc verbum

legisse memini. Quamobrem libens hic accipio Colbertini codicis lectionem,

Pasco libatis dapibus: cum, *ut cuique libido est,*
Siccat inaequales calices conviva.

Quin et in optimo Reginensi *pro* est a manu secunda, post manifestam rasuram: quod vero erasum nunc est, *cum* fuisse videtur. Continuatur autem orationis filum, *O cenae Deum;* cum *conviva, ut cuique libido est, siccat calices.*

78. *Nam si quis laudat Arelli*] Sic editiones priscae: unde dissimulata ab Interpretibus lectionis varietate, perpetuum obtinuit. At enim, quod in suis invenit Bersmannus, ego etiam reperi in Leidensi, Reginensi, Batteliano, Petrensi, Magdalenensi, Regio, Regiae Societatis, aliisque, *Siquis nam laudat:* duo soli iique omnium recentissimi habent *Nam si quis.* Egregii scilicet correctores coniunctionem illam non nisi primo loco stare posse crediderunt. Atqui et secundum interdum locum sortita est, ut Sat. II, 3. v. 20. *Olim nam quaerere amabam.* v. 41. *Primum nam inquiram.* v. 302. *Ego nam videor mihi sanus.* Epist. II, 1. v. 186. *His nam plebecula gaudet.* et alibi. Ergo et hic in secunda sede est collocanda, sic enim lenior fluit versus; et numquam tam rarum hoc dedissent Librarii, nisi de manu auctoris accepissent.

83. *Neque illi Sepositi ciceris*] Lectio haec Lambino debetur, quam posteriores nimis temere secuti sunt. At veteres Editiones, plures Pulmanni et Torrentii, Bersmannique codices, nostri autem, quot manibus propriis versare licuit, duodecim, *ille* habent, non *illi.* Rectius sane, siquid iudico:

Asper et attentus quaesitis; ut tamen artum
Solveret hospitiis animum. quid multa? neque ille
Sepositi ciceris, nec longae invidit avenae.

Ille rusticus scilicet, cuius ingenium iam narraverat. Sic Serm. II, 3. v. 204.

quid enim Aiax
Fecit, cum stravit ferro pecus? abstinuit vim
Uxore et gnato, mala multa precatus Atridis:
Non ille *aut Teucrum, aut ipsum violavit Ulixem.*

Et Carm. IV, 9.

qui deorum
Muneribus sapienter uti
Duramque callet pauperiem pati,
Peiusque leto flagitium timet:
Non ille *pro caris amicis*
Aut patria timidus perire.

Peculiarem haec elegantiam habent; qualem tamen assequi et intelligere paucis concessum est. Ergo siquis adhuc a Lambini partibus stabit, suo iudicio per me fruatur. Frustra de saporibus disputatio est, ubi alteruter aut nullum palatum habet aut diversum.

92. *Vin' tu homines urbemque*] *Sic habent*, inquit Lambinus, *Sex codices, quos secutus sum: vulgati*, vis tu, *minus concinne.* Hinc adeo est, quod *vin' tu* in plerisque editionibus hodie comparet. At de codicibus ipse viderit: nos in omnibus nostris, ut et Cruquius, Pulmannus, Bersmannusque in suis, *vis tu* reperimus: neque aliter habent Venetae et Loscheriana. Utra autem lectio *minus concinna* sit, iam poteris iudicare. Siquidem *Vis tu* elegantissimus Idiotismus est, acutissimo Gronovio patri observatus et copiose enarratus ad Senecam De Ira III, 38. et Epist. LVIII. et Praefat. ad IV. Natur. Quaest. Martialis X, 83.

Raros colligis hinc et hinc capillos —
Vis tu *simplicius senem fateri?*

Iuvenalis V, v. 74.

Vis tu *consuetis, audax conviva, canistris*
Impleri, panisque tui novisse colorem?

Seneca de Constantia XV. Vis tu *fortius loqui, et illam Fortunam ex toto submovere?* De Brevitate Vitae XIX. Vis tu, *relicto solo, mente ad ista caelestia respicere?* Vide multo plura apud Gronovium. In illis omnibus τὸ *vis* non interrogantis modo est ut *vin;* sed orantis, hortantis, flagitantis, iubentis. *Vis tu homines urbemque feris praeponere silvis?* hoc est, *an dubitas praeponere? non pudet non praeponere? praepone, amabo, si sapis.* Et ad haec exempla, etiam invitis codicibus, reposuimus Serm. I, 9. v. 69. vis *tu curtis Iudaeis oppedere?* hoc est, *Non tu vis oppedere? an tu metuis oppedere?* Quare valeat Lambinus, cumque suis *codicibus*, cumque sua *concinnitate.*

108. *Nec non vernaliter ipsis*] Ita quidem editiones, et maior pars codicum. Sed Blandinii quattuor apud Cruquium omnium veterrimi, et Pulmanniani tres *verniliter:* quod Nicolao Heinsio hic placet. Nonius Marcellus, *Verniliter, adulatorie. Caecilius Venatore: Credo, nimis tandem hoc fit verniliter.* Seneca de Beneficiis I, 11. *Velle me scio omnia illi praestare; et haec ipsa non verniliter.* Idem alibi et Quintilianus *Vernilitatem;* Tacitus *vernile dictum* et *verniles blanditias* habent. Utraque tamen lectio satis commode admitti potest. Nam et in laudato Senecae loco Manuscripti quidam *Venaliter* habent, teste Grutero; quod interpolatum esse credo a *Vernaliter;* et Onomasticon vetus Labbaei: *Vernalis, οἰκοτριβικός. Vernilis, πολιτικός, οἰκετικός.* Quin et in vetustis membranis Virgilii, Pierio testante, *iuvenali in corpore* semel iterumque scribitur, non ut vulgo *iuvenili:* et sic habet castigatissima Nic. Heinsii editio.

109. *Praelambens omne quod affert*] Vide mihi locum integrum;

nec non verniliter ipsis
Fungitur officiis, praelambens omne quod affert.

Sic quidem libri; neque quidquam hic Interpretes offendit. Atqui hoc parum *officiose* et *verniliter* facit; si *praelambit* quodcumque affert. Quippe colapho vel scutica castigandus fuerit verna, qui id facere ausus sit. Notum illud Iuvenalis IX, 5.

Nos colaphum incutimus lambenti *crustula servo.*

Quo trahendum videtur Lucilii fragmentum apud Priscianum p. 884.

Iocundasque puer qui lamberat *ore placentas.*

Non igitur, quod Scholiastes voluit, *praelambere* perinde est ac *praegustare:* posterius aperte et per officium fieri solitum; prius clam et domino ignaro, ac, si resciverit, punituro. Adde quod *praelambere* nusquam, opinor, alibi occurrit, nisi cum de fluvio dicitur alveum lambente et radente. Prudentius Hamart. v. 347.

Sed dum liventes liquor incorruptus arenas
Praelambit.

et Cathem. V, v. 120.

Spirant et folium, fonte quod abdito
Praelambens *fluvius portat in exitum.*

Avienus in Descript. Orbis:

Per quos flaventes Tybris pater explicat undas,
Romanosque lares lapsu praelambit *alumno:*

et mox:

et glauci praelambitur *aequoris unda.*

Quid ergo? quantivis sane pretii lectio est, quam subministrat codex Regius, et alter Magdalenensis, ab eodem, ut videtur, Librario scriptus:

Fungitur officiis, praelibans *omne quod affert.*

Non potuit melius: siquidem *praelibare* id ipsum est, quod Scholiastes frustra in altero quaesivit, *praegustare.* Ovidius Amor. I, 4. v. 34.

Si tibi forte dabit, quos praegustaverit *ipse,*
Reiice libatos *illius ore cibos.*

Noster paullo ante v. 67. *vernasque procaces*
Pasco libatis *dapibus.*

Et Virgil. Aen. V, 92.

Libavitque dapes.

Statius Silv. III, 4. v. 60.

Care puer, superis qui praelibare *verendum*
Nectar, et ingentem toties contingere dextram
Electus.

et figurate Achill. II, v. 88.

Tum vero intentus vultus ac pectora Ulixes
Praelibat *visu.*

Ceterum facilis et proclivis erat Librariorum lapsus: similis enim occurrit apud eundem Statium Silv. II, 1. v. 171.

Tu modo fusus humi lucem aversaris iniquam;

Nunc torvus pariter vestes et pectora rumpis;
Dilectosque premis visus, et frigida lambis
Oscula.

Apage illud *lambis:* foedum enim et inhonestum. Sine dubio legendum,

et frigida libas
Oscula.

quod illud Virgilii Aen. I, 260. *Oscula libavit natae*, vel solum satis ostendit.

ECLOGA VII.

1. *Iamdudum ausculto*] Hunc versum et sequentes mire exagitant Interpretes, quorum hic tot fere sententiae, quot capita:

Iamdudum ausculto, et cupiens tibi dicere servus
Pauca reformido. Davusne? Ita Davus, amicum
Mancipium domino, et frugi, quod sit satis, hoc est,
Ut vitale putes.

Abrupta, aiunt, oratio more Comicorum. Bene sane: sed quale illud principium est, quod Davus hic dedit, *Iamdudum ausculto?* Quid, obsecro, auscultavit, cum herus nihil adhuc dixerit? At, inquiunt, intelligitur is vehementius paullo servos inclamasse: quorum unus se iamdudum auscultare dicit. At enimvero, si ita esset, non utique *ausculto* diceret Davus, sed *audio:* ut qui Latine sciunt, statim agnoscent. At, ait alius, longum sermonem habuerat Flaccus, in quo mala multa ingesserat servis: quorum Davus ceteris argutior, par pari referre, et vernilibus herum salibus defricare gestit. Atqui et hoc nihilo felicius: nam ipsis Saturnalibus, dierum optimo, servis tantopere irasci incivile prorsus et importunum erat. Sed condonemus haec: fuerit servis locutus, quicquid hi somniare possunt; putidum tamen et ineptum esset ab illis initium sumere, quae qualiacumque fuerint nullo modo ad Sermonem sequentem pertinent. Neque vero illud huic simile est Serm. II, 5.

Hoc quoque, Tiresia, praeter narrata, petenti
Responde:

illa enim *narrata*, quae ibi tacentur, quivis ex Homero rescire possit: et duobus illis verbulis, *praeter narrata*, tempus, locus, et scena sequentis dramatis pulcherrime lectori indicantur. Contra, quae hic servulis suis locutus est Horatius, neque lectori possunt innotescere, neque quicquam ad rem faciunt, quae postea agitur. Quorsum igitur *ausculto?* Melius profecto sic sermonem inchoasset Davus:

Iamdudum hic adsto, *et cupiens tibi dicere servus*
Pauca, reformido.

Sensit, opinor, absurditatem ingeniosissimus Rutgersius

et ut illam evitaret, non Davo, ut vulgo solet, sed Horatio haec verba tribuit; deinde autem Davi verba leviter immutat et corrigit, hunc in modum:

H. *Iamdudum ausculto.* D. At *cupiens tibi dicere servus.*
Pauca reformido. H. *Davusne?* D. *Ita Davus.*

Sed quamvis haec meliora sunt fortassis, quam quae vulgo afferuntur; peccant tamen et ipsa, neque inter se cohaerent. Qui enim *Iamdudum auscultavit*, sine dubio interpellandi sui potestatem iam antea fecerat: at hic quinto demum post versu *narrandi* dat veniam. Mitto alia brevitatis studio, quae merito hic reprehendi possent. Rem ipsam potius dicam; qua semel conspecta, caeterae omnium opiniones, quasi maiore luce obrutae, statim evanescent. *Iamdudum ausculto*, ait Davus; *tibi nempe Sermonem superiorem tecum recitanti: si pace tua liceat, pauca habeo quae contra reponam. Id modo dixisti tibi in votis esse, ut rure procul a turbis et negotiis degas, tibique et Musis vacans, quieto illic otio et modicis opibus suaviter fruaris. Recte quidem; si modo naviter pertendere, et in eodem voto constanter ac perpetuo manere possis. Tu vero, incertus animi et propositi, alternis quasi fluctibus huc illuc agitaris. Iam cum in Urbe es, sic quotidie tute tecum, O rus, quando ego te aspiciam? quando licebit nunc libris incumbere, nunc somno et ludo iucunde tempus fallere? quando oleribus et lardo sobriisque poculis, antiquo more, cenas instruere? His quotidie votis Deorum aures obtundis: tamen*

Siquis ad illa Deus subito te agat, usque recuses:

Romae enim rus optas; at absentem rusticus urbem tollis ad astra levis: Si nusquam ad cenam vocatus es, tum laudas securum domi olus: at si Maecenas te vocaverit; tum, spreto domicenio, tota domus abiturientis clamore completur. Haec et similia Davus; ex quibus iam clare, opinor, vides, Sermonem hunc ad superiorem referri debere; aut fortasse una cum eo connecti. Quicquid enim ibi de se dixerat Horatius, illud omne hic Davus refellit: adeo ut uterque Sermo Dialogi plane speciem exhibeat. Atque inde, opinor, est, quod in optimis Blandiniis et Buslidiano apud Cruquium, uti et in nostris Petrensi et Regiae Societatis, haec a superioribus indivisa sint, et unam Satiram constituant. Parvi tamen interest, unamne an binas esse velis: modo illud exploratum sit, inde Davum incipere, in quo dominus finem fecerat; atque adeo vulgatam hic lectionem, sententia iam comperta, sanam et perspicuam esse. Ceterum cave tibi a Gronovii patris explicatione, qui Observ. IV, 24. multis verbis efficere conatur, ut illa *Hoc est, ut vitale putes*, non Davo, sed Horatio tribuantur. *Tun' frugi?* subiicit Flaccus: *ita vero frugi, ut ubi possis, vitale putes;* hoc est, *vitalia mihi amputes, sanguinem mihi exsugas, arrodas et exedas viscera rei meae familiaris.* Do-

let sane tam coactam, tam pravam interpretationem tanto ingenio excidisse. Quis enim *vitale* numero singulari pro *vitalibus* dixit? quis autem *putare* pro *exedere*, *mandere*, *rodere?* Neque vero sententia, quam affingit, minus dura est, quam ipsa verba. Nimis profecto iracunde hoc et inclementer: neque ad hanc faciem tam tristem cetera, quae sequuntur, ullo modo respondent. Quid multa? recte fere hunc locum acceperunt Torrentius, Marcilius, Rutgersius, aliique. *Frugi mancipium, quod sit satis, hoc est, ut vitale esse existimes.* Quae enim supra modum sunt, ante diem, ut vetus querela est, plerumque moriuntur. Seneca Controv. I. de Alfio Flavio loquens: *Semper de illius ingenio Cestius et praedicavit et timuit: aiebat, tam immature magnum ingenium non esse* vitale. Martialis VI, 29.

Immodicis brevis est aetas, et rara senectus:
Quicquid ames, cupias non placuisse nimis.

Statius Silv. II, 7. de Lucano:

O saevae nimium gravesque Parcae!
O numquam data festa longa summis!
Cur plus ardua casibus patetis?
Cur saeva vice magna non senescunt?

Urbane igitur Davus, et facete, ut nihil supra: *In tantum*, ait, *sum fidelis et frugi*, *quantum satis sit*, pro captu et modulo servulorum: gloriari enim non est meum; neque talem me haberi postulo, cui prae immodicis virtutibus metuant homines, *ne vitalis esse non possim.* Mihi quidem per mores meos a Parcarum invidia tuto esse et licet, opinor, et libet.

13. *Iam mallet doctus Athenis Vivere*] Sic veteres editiones: at ex codicibus alii *doctus*, et totidem fere *doctor.* Quorum quid verius sit, nescire contenti erimus; cum nihil nunc aliunde de Prisco hoc discere liceat. Si *doctor* potius arridet erit aut Grammaticae, aut Rhetoricae, aut Philosophiae praeceptor. Si *doctus;* tum sic accipies, Inconstantem hunc et inaequalem homuncionem nunc Romae voluptatibus et libidini, nunc Athenis *doctrinae* et studiis operam dedisse.

15. *Postquam illi iusta chiragra Contudit articulos*] Recte codex optimus Reginensis, *cheragra*, χεράγρα, et sic ubique scribendum, quoties primam syllabam corripit, ut apud Persium et Martialem. Nam *chiragra*, sive χειράγρα primam producere debet. Ceterum vetustissimus Blandinius et Torrentiani aliquot *contigit* habent, pro *contudit.* Quod etsi ferri fortasse possit; sequimur tamen vulgatam lectionem, quam et nostri codices praeferunt. Ita Persius, ubi hunc ipsum locum expressit, Sat. V, v. 61.

sed cum lapidosa cheragra
Fregerit articulos, *veteris ramalia fagi.*

Macrobius Saturn. II, 4. *Vatinius confusus podagra, vole-*

bat tamen videri discussisse iam vitium, et mille passus ambulare se gloriabatur. Emenda, *contusus podagra.*

34. *Nemon' oleum feret ocius?*] Illud *feret*, quia semel in editionibus priscis locum obtinuit, veriti sunt Interpretes ex eo deiicere. At iidem in dimidia ferme codicum parte *fert* invenerunt, ut et nos in Leidensi, Magdalenensi, et aliis quattuor: quod efficacius et velocius quiddam prae se fert. Sic infra versu ultimo; Ocius *hinc te Ni* rapis. Quin et in v. 35. *Cum multo blateras clamore fugisque*, hoc malim quam quod alii codices praeferunt, *furisque;* etsi id plerisque Interpretum placuisse video. Quorsum enim *fureret?* nempe omnis morae impatiens magno clamore servos vocaverat. Illi vero, ut par est, illico accurrere, et quisque pro se sedulo iussa domini capessere. Certe nulla *furendi* caussa erat, nisi si vocati non obtemperaverunt: quod neque per se verisimile est, neque Davus id ultro fassus esset. Ergo *fugit*, opinor, prae festinationis studio; ut alibi, ad Maecenatem memori mente *recurrebat.* Praeterea versu abhinc tertio *Mulvius* repono ex codice Vigorniensi et Reginensi; pro *Milvius*, quod hactenus editiones occupavit. Ita *Pons Mulvius* in potioribus Membranis apud Ciceronem Catil. III et ad Attic. XIII, 33. Sallustium Cat. XLV; Trebellium in Gallieno XVIII; Ammianum Marcellinum XXVII, 3; Lactantium De Mort. Persec. XLIV; Prudentium contra Symm. I, 483. Ita Cicero ad Atticum II, 15. *Controversia Mulviana.* Plinius XV, 10. *Cotoneum Mulvianum.* Val. Max. VIII, 1. *M. Mulvius. Triumvir.* Quin et apud Gruterum in Inscript. tres *Mulvios* et totidem *Mulvias* habes; nullum *Milvium.* 989, 5. OPTATAE MULVIAE. Quinetiam illud obiter monendum, in versu 35. *Dixerit ille*, non quemvis hominem, τὸν δεῖνα, sed Mulvium illum, intelligi; qui expectata cena fraudatus haec secum mussitare fingitur: *Cur, malum, ad Maecenatem fugis, et me domo tua famelicum eiicis? Equidem fateor me ventris caussa ad te accedere; idque mihi quotidie exprobrare soles. Qui tu me melior, qui tam Maecenatis caenas sectaris, quam ego tuas?* Illa vero versu 42. *Quid si me stultior ipso*, Davi iam verba sunt: *Quid si, non Mulvio solum, scurra quidem illo et popinone, sed me quoque servulo drachmis pauculis emto stultior deprenderis?* Denique illa v. 39. *siquid vis, adde, popino*, sic enarrare oportet; *imbecillus sum, iners, et adde, si vis, popino.* Sic Cicero ad Atticum VII, 2. *Tironem Patris aegrum reliqui, adolescentem, ut nosti; et* adde, siquid vis, *probum: nihil vidi melius.* Haec, quia vulgo male accipi solent, tribus verbis explicare, non praeter rem esse videbatur.

68. *Evasti? credo, metues*] Alio verborum ordine codex Regiae Societatis,

Evasti? metues, credo, *doctusque cavebis.*

quod et elegantius et clarius: nam in vulgata lectione nescias prima fronte, utrum ad *evasti* an ad *metues* referendum sit illud *credo:* et praeterea medium clausulae libentius occupat, quam initium. Cicero pro Deiotaro: cap. 9. *Speravit,* credo, *difficiles tibi Alexandriae fore exitus.* Philip. V, cap. 13. *Dubitaret,* credo, *homo amentissimus bellum inferre nobis?* et VIII, 9. *Nucula hoc,* credo, *admonuit.* Nat. Deor. I, 24. *Sed ubi est veritas? in mundis,* credo, *innumerabilibus.*

78. *Adde supra dictis, quod non levius valeat*] Nemo hanc lectionem mendi incusare posset, nisi aliam subministrarent codices. Quippe quattuor Pulmanni, totidemque ex nostris, Petrensis, Galeanus, Vigorniensis, et a prima manu Reginensis *super* habent, non *supra.* Lege ergo, et distingue:

Adde super, *dictis quod non levius valeat:*

hoc est, *superadde, adde insuper, quod valeat non levius iis quae dixi.* Plinius Hist. XXIII, 2. *Acetum prodest,* super ea quae diximus, *acescentibus cibis.* Virgil. Aen. II, 592.

roseoque haec insuper addidit *ore.*

XI, 107.

et verbis haec insuper addit.

Super idem ac *insuper.* Vide Servium. Noster Epist. II, 2. v. 33.

Accipit et bis dena super *sestertia nummûm.*

Phaedrus IV, 23.

Super *etiam iactas, tegere quod debet pudor.*

82. *Doceris, ut nervis alienis mobile lignum*] *Lignum* et omnes omnium codices agnoscunt, et veteres Scholiastae, qui *simulachra de ligno facta* interpretantur. Primus ex coniectura *signum* reposuit nobilissimus Douza pater, et post illum Theodorus Marcilius. Recte, siquid iudico; etsi nemini Editorum hactenus id persuaserint. Non, quod nesciam *Neurospasta* illa plerumque *lignea* fuisse; ut Apul. de Mundo: *Etiam illi, qui in* ligneolis hominum figuris *gestus movent, quando filum membri, quod agitare solent* (lege, *volunt) traxerint; torquebitur cervix, nutabit caput, oculi vibrabunt, manus ad ministerium praesto erunt, nec invenuste totus videbitur vivere.* et Lucian. de Dea Syria: *Φαλλοὺς Ἕλληνες τῷ Διονύσῳ ἐγείρουσι, ἐπὶ τῶν καὶ τοιόνδε τι φέρουσι, ἄνδρας μικροὺς ἐκ ΞΥΛΟΥ πεποιημένους μεγάλα αἰδοῖα ἔχοντας· καλέονται δὲ τάδε Νευρόσπαστα.* Sed nihilominus *signum* hic magis arridet, quam *lignum.* Neque enim illi simpliciter *ligna* dixerunt; sed *ligneolas hominum figuras, homunculos ex ligno factos;* quod perinde est ac si *signa* dixissent. Quae et ex alia materia fiebant, non ex ligno solo: Petronius in Cena Trimalchionis: *Potantibus erga* larvam argenteam *attulit servus sic aptatam, ut articuli eius vertebraeque laxatae in omnem partem verte-*

rentur. Quorsum igitur *Lignum*, cum aeque fiat ex metallo vel ebore? cui etiam ligno nisi *effigiem* addas, pro Neurospasto accipi iure non potest: siquidem trabs quaevis aut truncus fune ductus *nervis alienis mobile lignum* est. Recte ergo cum Douza legemus,

Duceris, ut nervis alienis mobile signum.

Sic et Herodotus *ἀγάλματα signa* appellavit, II, 48. *Ἀντὶ δὲ φαλλῶν, ἄλλα σφι ἐστὶ ἐξευρημένα ὅσοντε πηχυαῖα ΑΓΑΛΜΑΤΑ ΝΕΥΡΟΣΠΑΣΤΑ, τὰ περιφορέουσι κατὰ κώμας ταὶ γυναῖκες.* Et Marcus Antoninus VII, 3. *Σιγιλλάρια νευροσπαστούμενα, signa parva nervis ducta.* Glossae Philoxeni: *Sigillari, νευρόσπαστοι;* quod recte emendat popularis noster, magnus Gatakerus, *Sigillaria, νευρόσπαστα.* Vide plura ad hanc rem facientia apud eundem in eximio Commentario ad Antoninum. Ceterum facilis erat librariorum lapsus, *lignum* pro *signum;* ut Epist. II, 2. v. 134.

Et signo laeso non insanire lagenae:

codex Leidensis *ligno* habet. Sic et Ovid Amor. III, 7.

Truncus iners iacui, species et inutile signum:

scriptus codex apud Heinsium, *lignum.* Qui locus etiam ob sententiam huic nostro valde appositus est, ut et alter Metam. II, 831.

Oraque duruerant, signumque *exsangue sedebat.*

Signo enim hic comparantur homines, etsi illi minime *νευροσπαστουμένῳ.*

83. *Sapiens, sibique imperiosus*] Ita post Lambinum omnes, credo, editiones dederunt. At Antiquiores, Venetae et Loscheriana, cum plerisque Codicibus, ex nostris certe novem, *qui* habent non *que:*

Quisnam igitur liber? Sapiens: sibi qui *imperiosus;*
Quem neque pauperies, neque mors, nec vincula terrent;
Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis; et in se ipso totus teres atque rotundus,
Externi nequid valeat per leve morari;
In quem manca ruit semper fortuna.

Rectissime: non enim *Que* hic locum habet; quasi *imperiosus sui* alius esset a *sapiente.* Davus, a Crispini ianitore doctus, Stoicorum hic doctrinam sequitur. *Quisnam liber? Sapiens ille Stoicus:* cetera autem, quae sequuntur, descriptio est Sapientis, quantum ad libertatem illam attinet. Sapiens, inquit, solus est liber: quippe *qui* imperiosus sibi, *quem* nihil terret, *qui* fortis responsare cupidinibus etc. *Imperiosus* autem *sibi* est, qui sibi imperat, qui sui potestatem habet, vel qui se habet in potestate. Seneca de Beneficiis, V, 7. *Quem magis admiraberis, quam* qui imperat sibi, *quam* qui se habet in potestate? Idem Epist. LXXV. de summo Sapientiae gradu loquens, *Quaeris quae sint ista? non homines timere, non deos; nec turpia velle, nec nimia;* in se ipsum habere maximam potesta-

tem: *inaestimabile bonum est* suum fieri. Epist. XC. *Felicissimum esse cui felicitate opus non est; potentissimum esse,* qui se habet in potestate. Ep. XCIII. *Cum animus sibi bonum suum reddidit, et* ad se potestatem sui *transtulit.* Ceterum dictione hac utuntur et alii, sed sententia paullum diversa: Statius Silv. II, 6. de Phileto Flavii Ursi puero:

ne comprime fletus,
Ne pudeat: rumpat fraenos dolor iste (deisque
Si tam dura placent) hominem gemis (hei mihi, subdo
Ipse faces) hominem, Urse, tuum cui dulce volenti
Servitium; cui triste nihil; qui *sponte* sibique
Imperiosus *erat.*

Quem locum, nulli hactenus intellectum, frustra sollicitant viri doctissimi, Gevartius et Gronovius pater. Excusat nempe Ursum poëta, quod in *famuli* morte tam *acerbe* lugeret: *Famulum*, inquit, *gemis, sed pium, sed mente ingenuum:*

Famulum (quoniam rerum omnia caeca
Sic miscet fortuna manu, nec pectora novit)
Sed famulum gemis, Urse, pium — cui stemmate maior
Libertas ex mente fuit.

Esto igitur famulus; *(si deisque tam dura placent;* hoc est, ut tam liberalis puer indolis vel nascendi conditione vel captivitatis forte foret servus) *at hominem gemis;* quid hic pudendum? quanto hoc iustius, quam quod *Persae equum fortem, Molossi canem fidum lugent extinctum?* Haec Statii sententia est: et notum est illud Senecae; *Servi sunt? immo* homines. *Servi sunt? immo contubernales. Servi sunt? immo humiles amici.* Illud quoque iidem infeliciter, *Hominem, Urse, tuum;* ut *homo* hic *servum* notet, quemadmodum saepe apud Iurisconsultos: immo vero *tuum*, non ad *hominem*, sed ad *servitium* refer; ut supra interpunximus: *hominem, cui tuum, Urse, servitium erat volenti dulce:* ut paullo infra,

vidi ipse animosque notavi
Te tantum cupientis herum?

quippe cui in universum *dulce servitium est*, is non modo non *pectore liber* censendus, sed Cappadocum omnium postremus. Atque haec obiter, non quaesita, sed sponte oblata elucidavimus. Ut illuc redeam, unde discessi; Seneca quoque, sed alio plane sensu, eandem phrasin usurpavit, Praef. ad IV. Nat. Quaest. *Tibi tecum optime convenit; nec mirum paucis id contingere:* imperiosi nobis ipsis *et molesti sumus.* Propius ad Flacci mentem accedit Plinius Hist. XXXIV, 8. *Mire gratum Tiberio principi, qui non quivit temperare sibi in eo, quamquam* imperiosus sui *in initio principatus.* Porro et in versu sequente succurrendum est Horatio contra Interpretes, qui ignari et ni-

hil mali cogitantes sententiam pulcherrimam strangulant et elidunt,

et in se ipso totus teres atque rotundus.

Quid enim, amabo, est *totus rotundus*? utique qui simpliciter rotundus est, totus sit rotundus necesse est, quid autem *rotundus in seipso*? quasi aliquis *extra se* rotundus esse possit. Tu, si sapis, sic distingue,

et in se ipso totus; teres atque rotundus,
Externi nequid valeat per leve morari:

ut ex una non bona sententia duae exoriantur longe optimae. Primo enim, *sapiens in se ipso totus est*, hoc est, in se uno sua ponit omnia; non quaerit se extra se; nihil suum, nisi se, esse existimat. Cicero Paradox. II. *Non potest non beatissimus esse*, qui totus aptus est ex sese, qui in se uno sua ponit omnia. Idem Tuscul. V. *Nec dolore neque paupertate terreri*, omniaque sibi in sese esse posita. Et ibidem: *Cui viro* ex se ipso apta sunt omnia, *quae ad beate vivendum ferunt.* Seneca Consol. ad Helviam. XIII. *Ignominia tu putas quemquam Sapientem moveri posse, qui* omnia in se reposuit? De Constantia cap. V. *Sapiens autem nihil perdere potest*, omnia in se reposuit. Et cap. VI. *Nec* quicquam suum, nisi se, putet esse, *ea quoque parte qua melior est.* De Vita beata XVI. *Quid enim deesse potest extra omne desiderium posito? quid extrinsecus opus est ei, qui* omnia sua in se collegit? Epist. CXXIV. *Animus supra humana se extollens*, nihil extra se sui ponens. Secundo, *Sapiens teres est et rotundus, ne quid externi per leve morari valeat:* alterum hoc Stoicorum effatum. Ausonius Idyll. XVI.

Vir bonus et sapiens, qualem vix repperit unum
Millibus e multis hominum consultus Apollo,
Iudex ipse sui totum se explorat ad unguem;
Quid proceres vanique ferat quid opinio vulgi,
Securus; mundi instar habens, teres atque rotundus,
Externae nequid labis per levia sidat.

Qui locus pene ad verbum ex Horatio expressus, vel solus admonere potuit Interpretes, haec a prioribus disiungenda esse. Sapiens *totus in se ipso est:* idem est *rotundus, et teres*, hoc est, levis et minime scaber, adeo ut nihil vitii aut labis adhaerere ei possit extrinsecus. Erudite autem Ausonius, *mundi instar habens;* quippe ex sphaerica Mundi figura haec metaphora traducta est. Quod Empedocles de Mundo dixerat, id Sapienti adaptarunt Stoici, *Σφαῖρον κυκλοτερῆ, Sphaeram eum esse rotundam.* Inde Marcus Antonin. VIII, 41. *Mentem nihil impedit aut attingit ὅταν γένηται Σφαῖρος κυκλοτερὴς, ubi facta fuerit, sphaerae instar, teres et rotunda.* Et XII, 3. *Tranquille generoseque vitam transiges, ἐὰν ποιήσῃς σεαυτὸν, οἷος ὁ Εμπεδόκλειος*

Σφαῖρος κυκλοτερὴς, δίνῃ περιηγέϊ γαίων:

si feceris te talem, qualis mundus hic Empedocli dicitur,

Orbis habens instar, iugi vertigine gaudens.

ubi *δίνῃ* reposuerunt viri magni ex coniectura. Antonini exemplar *κονῇ*; alii citant *μονῇ* vel *μουνῇ*. Omnino *δίνῃ περιηγέϊ* non placet: neque enim dixeris *motu rotundo:* quod *rotundum* est, aut figura erit aut corpus. Quid, quod nollet, credo, Marcus sapientem suum infortunio mactare, ut perpetua vertigine Ixionis instar rotaretur. Quare vide, annon *ζώνῃ περιηγέϊ zona rotunda*, vel *κώνῃ, trocho, rhombo, turbine*, vel *μορφῇ figura*, vel simile quid rectius substitui possit.

106. *Cum obsonia captas*] Eiice coniunctionem illam *cum*, et lege:

qui tu impunitior illa,

Quae parvo sumi nequeunt, obsonia captas?

Ita et veteres editiones exhibent, et codices nostri ad unum omnes: non, ut editi aliquot, *Quid tu*, neque *Cum obsonia.* Ordo autem est, *Qui tu impunitior captas illa obsonia, quae nequeunt parvo sumi?* Utramque lectionem firmat unus Persii locus de Nostro expressus, Sat. V, v. 130.

sed si intus et in iecore aegro

Nascantur domini; qui tu impunitior exis,

Atque hic, quem ad strigiles scutica et metus egit herilis?

109. *Sub noctem qui puer uva Furtivam mutat strigilem*] Pessimo facinore corrupit haec, et in alias editiones propagavit Lambinus, alioqui de Horatio praeclare meritus. Nam et editiones veteres et omnes fere omnium codices sic praeferunt:

an hic peccat, sub noctem qui puer uvam

Furtiva *mutat* strigili.

Quo autem consilio mutatum iverit Lambinus, nequeo coniicere: ipse enim ad Carm. I, 16. varia huius locutionis exempla profert, inque iis hunc ipsum locum, *uvam mutat strigili:* quod vulgo sic potius efferret quis, *uva mutat strigilem.* Sic Carm. III, 1.

cur valle permutem Sabina

Divitias operosiores?

Et Epod. IX.

Punico

Lugubre mutavit sagum.

Quod autem novem Codices mutationis huius auctores citat, de hoc ipse viderit. Certe ab alia parte stant Torrentiani, Cruquiani et omnes quos ipse versavi. Quin extra omnem dubitationis aleam ponit Priscianus p. 767 *Strigilis*, ait, *rationabiliter in I terminavit ablativum. Horatius in II. Serm.*

an hic peccat, sub noctem qui puer uvam

Furtiva mutat strigili?

ECLOGA VIII.

1. *Ut Nasidieni iuvit te cena beati?*] Cum *Nasidienus* syllabam secundam corripiat, (ut ostendunt versus 75. et 84.

Nasidienus ad haec: tibi Di quaecumque preceris:
Nasidiene, redis mutatae frontis, ut arte:

et illud Martialis VII, 54.

Aut vigila aut dormi, Nasidiene, *tibi:*

et Lucani IX, 790.

Nasidium *Marsi cultorem torridus agri)*

miras hic turbas dederunt Librarii, ut pro peritia sua versui consulerent. Quidam sic interpolarunt,

Ut te Nasidieni iuvit cena beati?

et alii aliter: sed omnes inepte et absone prae illo, quod et priscae editiones et membranae meliores exhibent, et Priscianus p. 1055. Nimirum I litera, ut alius U, consonantis hic vice fungitur; quasi more hodie usitato sic scribas,

Ut Nasidjeni *iuvit te cena beati?*

Sic apud Virgilium, *labat arjete crebro; Arjetat in portas; Abjetibus iuvenes patriis; Parjetibusque premunt artis; Fluvjorum rex Eridanus; Genva labant; Tenvia nec lanae:* et Propertium, III, 17.

Induit abjegnae cornua falsa bovis.

et Silium VI, 226.

Cetera sinvatis glomerat sub pectore gyris.

et ita passim apud alios.

2. *Nam mihi quaerenti convivam*] Ita libri, opinor, omnes, tam scripti quam editi: sed alio verborum ordine Priscianus p. 1011. *Heri,* inquit, *adverbium; dicitur tamen et Here. Horatius in II. Sermonum,*

Nam mihi convivam quaerenti *dictus here illic*
De medio potare die.

Atque ita quattuor ibi codices, quorum copia mihi obtigit. Quod qui vulgato venustius et ποιητικώτερον esse non per se videt, is ne me quidem dicente credere volet.

4. *Da, si grave non est*] Omnes omnium codices *dic* habent, non *da:* neque aliter editiones principes, Venetae binae cum Loscheriana. At pexus nescio quis magistellus, qui Virgilii credo Bucolica pueris praelegerat, interpolare hoc ausus est ex Ecloga prima,

Sed tamen iste deus qui sit, da, *Tityre, nobis.*

Quid ergo? an, quia semel apud Virgilium *Da* occurrit pro *dic;* ut saepe alias *accipe* pro *audi*, idcircone, vel invitis codicibus, illud substituere licebit, ubicumque in hoc incidimus? iocularem sane audaciam. Et tamen per bina ferme saecula editiones omnes impune contaminavit. Quousque tandem ignoti homuncionis temeritatem grassari hic patiemur?

18. *Divitias miseras!*] In diversa hic abeunt Interpretes;

hi Nasidieni verba esse volunt, reculas suas extenuantis; quod, ut libere dicam, ineptissimum est: alii Horatio tribuunt; de sensu tamen ambigunt. At Daniel Heinsius, *Siquid*, inquit, *Horatium intelligo et eius nasum; scripsit*, divitias miras: *et hoc verum est.* Haud vidi magis. Certe Heinsianum hoc non convenit, sive *εἰρωνικῶς* dixerit Horatius, sive ex animo. Neque enim cuiusvis erat *Chium*, *Caecubum*, *Albanum* et *Falernum* una praebere; ut hoc Horatius sanna exceperit: neque tam rarum erat et inauditum, ut admirationem excitarit homini divitioribus mensis assueto. Enimvero recte habet, *Divitias miseras!* ideo scilicet miseras, quod nactae fuerint dominum fatuum, et indignum qui eas possideret. Sic Martialis I, 37.

Ventris onus misero, *nec te pudet, excipis* auro.

nempe quod ad spurcos et contumeliosos usus damnaretur. Idem Heinsius v. 25. sic corrigit,

Nomentanus ad hoc, quo *siquid forte lateret,*
Indice monstraret.

Sed recepta lectio sana est, *ad hoc*, qui *monstraret*, ut Serm. II, 6. v. 42.

duntaxat ad hoc, quem *tollere rheda*
Vellet iter faciens.

24. *Ridiculus totas simul absorbere placentas*] Ita sane libri excusi, et maior pars membranarum. Sunt tamen codices qui *semel* habeant, non *simul*, ut ex nostris Zulichemianus et Leidensis. At Franekeranus *semul*, prisca scribendi ratione, quae passim comparet in veterrimo Plauti codice Camerariano: unde ansa librariis tradita nunc *semel*, nunc *simul* effingendi. Et utrumvis quidem hic probum est, tam *simul* quam *semel*, hoc est, *uno haustu absorbere;* nisi quod nescio qui posterius magis arridet,

Ridiculus totas semel *absorbere placentas.*

Seneca Nat. Quaest. IV, 2. *Quod si e mari ferretur Atlantico Nilus*, semel *oppleret Aegyptum: at nunc per gradus crescit.* Et ibidem VII, 31. *Non* semel *quaedam sacra traduntur: Eleusin servat, quod ostendat revisentibus: rerum natura sacra sua non* simul *tradit.* Idem Epist. LXXI. *Quemadmodum lana quosdam colores* semel *ducit, quosdam, nisi saepius macerata et recocta, non perbibit.* Idem Consol. ad Helviam, c. 13. *Non singula vitia, sed pariter omnia prosternit: in universum* semel *vincitur.* Quintil. Declam. XII. *Hic ipsa vitalia feriuntur, ubi populus ruit, ubi continuis funeribus omnis sexus atque aetas* semel *sternitur.* Idem CCCXLVIII. *An liberi vestri coniugesque traditam a maioribus per manus in hoc usque tempus libertatem* semel *perderent* Vopiscus Aureliano, 29. *Tabulas publicas ad privatorum securitatem exuri in foro Traiano* semel *iussit.* Cicero de Officiis III, 15. *Scaevola, cum postulasset, ut sibi fundus, cuius emtor erat,* semel *indicaretur.* Digest.

VII, 3. 1. *Quamquam ususfructus ex fruendo consistat, hoc est, facto aliquo eius qui fruitur et utitur, tamen* semel *cedit dies. — — Unde quaeri potest, si ususfructus cui per dies singulos legetur, vel in annos singulos, an* semel *cedat? Et puto non cedere* simul, *sed per tempora adiecta, ut plura legata sint.*

29. et 30. *Cum passeris atque Ingustata mihi porrexerit ilia rhombi*] Plures quidem codices cum vetustis editionibus *porrexerit:* sex tamen Lambini, Cruquianus unus, et noster Magdalenensis *porrexerat;* quod iure, opinor, Lambinus aliique aliquot in textum receperunt. Non enim tum *sapor patuit*, cum ille *porrexerit;* sed postquam *porrexerat*, atque alter acceptum gustaverat. Ceterum pro *passeris atque*, quod et nostri omnes agnoscunt, Lambinus in suis quibusdam reperit,

cum passeris assi, et
Ingustata mihi porrexerat *ilia rhombi.*

Noli dubitare, quin ab Horatii manu sit: unde enim indoctis Librariis tam elegantem lectionem? at illud *atque* facile obrepere potuit dormitantibus. Nempe passerem piscem et rhombum, non elixos, sed *assos* exhibuit Nasidienus: idque pro huius Sermonis indole minime hic tacendum erat. Quippe ex praecepto Catii, Nasidieni credo huius asseclae, Serm. II, 4. v. 38.

Non satis est cara pisces *averrere mensa,*
Ignarum quibus est ius aptius, et quibus assis
Languidus in cubitum iam se conviva reponet.

Apuleius in Apologia. *Alios etiam* pisces *multis versibus decoravit Ennius; et, ubi gentium quisque eorum inveniatur, ostendit; qualiter* assus *aut iurulentus optime sapiat.* Plautus A inaria I, 3. v. 28.

Quasi piscis, *itidem est amator lenae, nequam est nisi recens;*
Is habet succum, is suavitatem; eum quovis pacto condias;
Vel patinarium, vel assum *verses, quo pacto lubet.*

Inde Pseudapicius de re Culinaria C. X. *Ius in Mullos assos — — in Pelamidem assum — — in Muraenam assam — — pro Dentice asso — — in Auratam assum.* Et Platina de tuenda valetudine: Passeri *pisci, elixo petroselinum,* asso *malaurantii succum indes.*

75. *Tibi Di quaecumque preceris*] Editiones priscae *precaris*, atque ita scripti ex nostris quinque, sed recentiores. Martialis VI, 87.

Di tibi dent, et tu, Caesar, quaecumque mereris:
Di mihi dent, et tu, quae volo, *si merui.*

et X, 34.

Di tibi dent quicquid, Caesar Traiane, mereris.

Recte tamen *preceris* reposuerunt viri docti ex melioribus

membranis. Bene quidem Martialis, *mereris;* non *merearis;* quod contumeliae loco foret: iam tum enim bona merebatur Caesar. At Balatroni optat Nasidienus, non quae nunc deos *precatur* (nihil enim) sed quaecumque alias *precetur.* Plaut. Asin. I, 1.

Di tibi dent quaecumque optes: *redde operam mihi.*

Pseudolo IV, 1. *Tantum tibi boni Di immortales duint, Quantum tu tibi* optes. Mil. Glor. IV, 1. *Di tibi dent, quae* optes: et saepe alibi.

88. *Iecur anseris albi*] Non contemnenda lectio est vetustissimi Blandinii, et alterius codicis apud Cruquium, et unius ex Pulmannianis optimi.

Pinguibus et ficis pastum iecur anseris albae.

Videtur enim hoc ineptam Nasidieni *περιεργίαν* belle exprimere, quod anser *femina* esset, quod colore *albo;* quarum rerum caussas subtilis palati dominus narrabat, tamquam magni interessent ad suavem saporem. Vide nos ad Serm. II, 4. v. 44.

94. *Velut illis Canidia afflasset peior serpentibus Afris*] *Illis* summo consensu habent codices; tamen in hac sententia casus accusativus requiri videtur. Sic Naso Metam. V.

Crinales vittas afflabat *anhelitus oris.*

et VIII, de serpente:

Seque viro inspirat, faucesque et pectus et ora

Prudentius Cathem. VII.

Ne de propinquo sordium contagio
Diius propinquum mundus afflaret virum.

Aen. II, v. 649.

ex quo me divum pater atque hominum rex
Fulminis afflavit *ventis, et contigit igni.*

Ergo sic potius legendum fuerit,

velut illas
Canidia afflasset, peior serpentibus Afris.

Sed elegantius, ni fallor, hinc aberit pronomen; quia τὸ *nihil* antecedit. Scribo igitur, non magna mutatione,

Ut nihil omnino gustaremus; veluti si
Canidia adflasset.

ut Serm. I, 6. v. 66.

Mendosa est natura, alioqui recta; velut si
Egregio inspersos reprehendas corpore naevos.

Et II, 7. v. 98.

velut si
Revera pugnent, feriant.

et Epist. II, 1. 99.

Sub nutrice puella velut si *ludere infans.*

Virgil. Aen. XII, 67.

Indum purpureo veluti *violaverit ostro*
Si *quis ebur.*

Tum praeterea pro *serpentibus Afris* Lambini aliquot codices et noster Vigorniensis *Atris*. Quarum lectionum utraque quidem proba est; sic enim alibi Carm. III, 10.

Nec Mauris *animum mitior* anguibus:

et serpentes Libyae cum aliunde, tum ex solo Lucano satis noti sunt. Tamen nescio qui altera magis arridet, quippe quam recepit et quodammodo sacravit optimorum poëtarum consuetudo. Noster ipse Carm. III, 4.

Ut tuto ab atris *corpore* viperis.

Silius Italicus III, 191.

Ater *letifero stridebat turbine* serpens.

Virgil. Georg. I, 224.

nigris *exesa* chelydris.

et ibidem 129.

Ille malum virus serpentibus *addidit* atris.

Et Aen. IV, 472.

Armatam facibus matrem et serpentibus atris.

Iuvenalis Sat. V. v. 90.

Quod tutos etiam facit a serpentibus atris.

Prudentius in Diptycho v. 45.

Fervebat via sacra eremi serpentibus atris.

Hoc autem dicit Fundanius: *Nihil ex dapibus gustasse convivas, perinde ac si viperae, aut illis peior Canidia eas halitu suo infecisset.* Ergo rectius credo, *Atris*, quam *Afris*. Unde enim Mauri serpentes tanto intervallo nocere hic possent suo afflatu?

EPISTOLARUM
LIBER I.

EPISTOLA I.

AD MAECENATEM.

21. *Diesque Longa videtur opus debentibus*] Satis inconcinna repetitio, *Nox longa, dies longa*. Quamobrem libens amplector, quod ex vetusto codice protulit Barthius Advers. XXXVII, 19.

Ut nox longa quibus mentitur amica, diesque
Lenta *videtur opus debentibus, ut piger annus.*

Elegantius enim hoc est, quam ut librario cuipiam acceptum referri debeat. Variavit autem Noster dedita opera, Dies *longa*, nox *lenta*, annus *piger*. Dies lenta hic est, quae lente sive tarde procedere videtur. Ovid. Heroid. I, v. 8.

Nec quaererer tardos ire *relicta* dies.

Silius Ital. XIII, 487.

At gente in Scythica suffixa cadavera truncis
Lenta dies *sepelit, putri liquentia tabo.*

Sollemnis autem scribarum lapsus a *lentus* ad *longus.* Sic Ovid. Fast. II, 722.

Et patitur lentas *obsidione* moras.

Ita Nic. Heinsius ὁ *πάνυ* ex melioribus membranis reposuit; cum prius *longas* circumferretur. Sic Martialis Spectac. XXIII.

I nunc, et lentas *corripe, turba,* moras.

Idem tamen alibi inconsulte, ex pluribus licet codicibus, *longa* in contextu edidit, ubi antea recte habebatur *lenta.* Trist. IV, 1. v. 86.

Hic ego sollicitae iaceo novus incola sedis:
Heu nimium fati tempora lenta *mei.*

Queritur poëta diem mortis, quae se tantis malis eriperet, nimis lente et tarde accedere; aut certe, verbis Suetonii in Caesare c. 87. *lentum hoc genus mortis* (exilium) *aspernatus, subitam sibi celeremque optat.*

28. *Non possis oculo quantum contendere Lynceus*] Lambini codex a prima manu *oculos;* quod ille admisit: ceteri omnes, ut nostri et aliorum, *oculo.* Utrumque recte dici videtur. *Contendere oculo*, ut *voce contendere:* Cicero pro Ligario cap. III. *Quantum potero* voce contendam, *ut populus hoc Romanus exaudiat.* Sed et hic *vocem* ex coniectura dedit Lambinus, invitis membranis. Atqui eo pacto et Celsi locus interpolandus fuerit, I, 4. *Scribere, legere,* voce contendere, *huic minime opus est; utique post cenam.* Neque tamen dubito, *quin vocem contendere* probe dicatur unde *vox contenta* eidem Ciceroni in Oratore c. XVII. *Et* contenta voce *atrociter dicere; et summissa, leniter.* Sic et *oculi contenti* Suetonio in lib. VII. *Et semel omnino ex occursu visam Agrippinam adeo* contentis *et tumentibus* oculis *prosecutus est.* Et *acies oculorum contenta* Lucretio, I, 324.

Nulla potest oculorum acies contenta *tueri.*

Unde etiam rite colligas, *contendere oculos* legitimam esse locutionem. Poëta vetus apud Nonium in Derepente:

Contendit oculos: *derepente abiit celox.*

Seneca Epist. CX. *Tanti putemus* oculos intendere: *iam apparebit quam brevis res, quam incerta, quam tuta timeatur.* Lucretius IV, 806.

Nonne vides oculos *etiam, cum, tenuia quae sint*
Cernere coeperunt, contendere se *atque parare.*

Idem I, 66. ut Nonio Marcello citatur,

Primum Graius homo mortales tendere *contra*
Est oculos *ausus.*

Virg. Aen. V, 508.

Alta petens, pariterque oculos *telumque* tetendit.

Sic utrumque apud scriptores invenias, *contendere animum* et *animo*; *contendere nervos*, et *nervis*. Quare utramlibet lectionem tuto possis admittere. Pluralis tamen hic numerus arridet magis; quia Noster utrumque oculum collyrio inungere solebat, ut Serm. I, 5. v. 30.

Hic oculis *ego nigra meis collyria lippus*
Illinere.

Nollet ergo singulari ambigue uti.

32. *Est quodam prodire tenus*] Editiones priscae *quoddam*; codices plerique *quodam*: quod et plures editiones occupavit. At in vetustissimo Blandinio alteroque notae optimae libro *quadam* invenit Cruquius: idque recte in contextum recipit; ut prior illo Lambinus ex coniectura. Germana sine dubio haec lectio est; ceterae ne Latinae quidem sunt. *Tenus* enim, ubi pronominibus iungitur, ablativum femininum semper exigit; *Hactenus*, *Eatenus*, *Quatenus*, *Aliquatenus*, *Quadamtenus*. Ergo hoc vult, *Est*, ἔξεστι, *licet*, *quadamtenus*, sive *aliquatenus prodire; si non datur ultra: Aliquantum saltem in philosophia proficere licet, si non plurimum.* Plinius XIII, 7. *Huic similis* quadamtenus *quae vocatur Cypria ficus.* XV, 28. *Citreis odor acerrimus, sapor asperrimus,* quadamtenus *et Cotoneis.* XXIV, 14. *Alterum Rhamni genus est silvestre*, *nigrius*, *ei* quadamtenus *rubens.* Et alibi.

52. *Vilius argentum est auro*] Meliores codices Torrentii,

Vilius est argentum *auro, virtutibus aurum.*

Liber Collegii Trinitatis,

Vilius est auro argentum, *virtutibus aurum.*

quod dulcius nescio quid et numerosius in se habet.

54. *Haec Ianus summus ab imo Perdocet*] Editiones veteres *Praedocet;* inde *perdocet* paullatim obtinuit. At Membranae fere omnes *prodocet*, ut praeter alias veterrimae nostrae Graevianae, Leidenses, Reginenses. Quod, etsi haud alibi quod sciam occurrat, recte tamen admisisse videntur Lambinus Cruquiusque, ob unanimem tot priscorum codicum consensionem. Ceterum falluntur, qui *Ianos* tres hinc sibi fingunt, *summum*, *medium*, *imum*: cum unus fuerit vicus, Iani nomine insignitus. Ovidius Ibide v. 181. de Tityo,

Iugeribusque nomen qui summus *distat* ab imo,
Visceraque assiduae debita praebet avi.

An et tres Tityos hinc comminiscentur? Noster Serm. II, 3. v. 308. de seipso:

ab imo
Ad summum *totus moduli bipedalis:*

et Art. Poët. 154. Primus ad extremum *similis sibi.* Ergo Ianus *summus ab imo* est *totus*, *universus*. *Medius* autem *Ianus* dicitur, quemadmodum *media mulier* Terentio et alia sexcenta.

57. *Est animus tibi sunt mores*] Vel hic locus documento esse potest, quam aegre homines ab errore semel admisso et per manus tradito ad verum revocentur. Et libri vulgati et scripti plerique hoc ordine versus exhibent:

Si quadringentis sex septem millia desunt;
Est animus tibi, sunt mores, et lingua fidesque;
Plebs eris.

Ubi quis non, vel sola coniectura fretus, posteriorem versiculum loco suo motum, atque adeo priori praeponendum esse pronunciaverit? Cum sententia satis sit manifesta, *Quamtumvis animi dotibus excellas, ingenio, virtute, eloquentia, fide; si tamen sex vel septem millia nummorum de quadringentis millibus tibi desunt, si non integram quadringentorum summam in censu habes, Plebeius eris, lege Roscia id sanciente.* Hoc, inquam, vel ipsius vi sententiae, pro explorato esse poterat cuivis lectori non adeo naris obesae. Sed ecce tibi Cruquius, qui in vetustissimo codice Buslidiano sic plane scriptum invenit, idque optimo iure in contextum recepit: idem postea ex duobus suis Pulmannus, ex uno suo Bersmannus prodidit, neque tamen quisquam adhuc exortus est, qui Cruquium audire et recte monenti auscultare vellet. In Magdalenensi nostro prior ille versus ultra alium qui abhinc quartus est reiicitur, hoc exemplo.

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa,
Sed quadringentis sex septem millia desunt.
Roscia, dic sodes melior lex, an puerorum.

Unde palam, opinor, fit, iam olim ab oscitante Librario versiculum hunc omissum fuisse: posteaque in margine, ut fit, appositum, per ignorantiam eorum qui exemplar illud descripserunt, in sedes non suas transiisse. Sed et alia non desunt argumenta, quae omnem scrupulum eximant et nullum dubitationi locum relinquant. Pro *Si quadringentis* meliores scripti *Sed* habent, octo Lambini, plerique Torrentii, tres Pulmanni, Bersmannique totidem, ex nostris veterrimi Leidensis, Graevianus, Reginensis. Unde hoc, si iste versiculus, quem nunc tenet, locum semper occupavit? Nihil utique absurdius hac lectione; nemo omnium librariorum tam plumbeus, qui hanc comminisceretur. At eadem longe aptissima est, si modo versus ad sedem vetustam reducatur; praesertim si pro *desunt*, cum Leidensi et Reginensi nostris multisque aliorum substituas *desint.* Ne multis morer; sic totus locus ex membranis legendus est,

Est animus tibi, sunt mores, est *lingua, fidesque:*
Sed *quadringentis sex septem millia* desint,
Plebs erit.

Est lingua in Lambini quibusdam extat, in uno Pulmanni optimo, et altero Collegii Trinitatis. *Esto,* inquit, *Vir pro-*

bus es, et prudens, et disertus: quis hoc potest negare? sed desit modo tantillum tibi ad censum equestrem, sex puta vel septem millia de quadringentis millibus! plebeius eris. Quis non videat, *si* illud a librariis loco *sed* tum demum substitutum esse; postquam versibus semel luxatis *sed* nullo sensu sententiam inchoaret?

62. *An puerorum Naenia*] Lege ex membranis potioribus,

Roscia, dic sodes, melior lex, an puerorum est
Naenia.

Ita uno demto omnes Cruquiani, Lambini sex, Bersmanni quattuor; Pulmanni omnes, ex nostris Graevianus, Leidensis, Zulichemianus. Deinde versu 65. scribe, *Qui, rem facias, rem;* eiecto illo *ut*, quod neque in editionibus priscis, nec in membranis comparet. Quin et in v. 67. *Pupi* lege non *Puppi:* sic enim libri vetustiores, Leidensis, Graevianus, Reginensis. Ita *L. Pupius primipili centurio,* Caes. Bell. Civil. I, 13. *Cn. Pupius duumvir*, Liv. XXII, 33. *P. Pupius quaestor,* IV, 53. *L. Pupius aedilis,* XXXIX, 44. et XL, 19. Male vero editum *Puppius*. XXXIX, 39. *Cn. Pupius,* Cic. Ep. Fam. XIII, 9. *Pupius Piso,* Ascon. ad Orat. in Pisonem. Inde *lex Pupia* et *Imp. Caes. Pupienus* in nummis et historiis; in inscriptionibus multi *Pupii* et *Pupiae*, nulli *Puppii.* Denique et v. 69. lege, *Hortatur et aptat,* non *optat. Aptat scilicet te responsare fortunae;* sive, *aptat te certamini cum fortuna.* Sic Virg. Aen. X, 588.

proiecto dum pede laevo,
Aptat se pugnae.

Quintil. Declam. IV. *Arma ipse circumdedit, et suis* ad pugnam *manibus* aptavit. Seneca Epist. CI. *Qui hoc modo* se aptabit, *cui vita sua quotidie fuit tota, securus est.* Et CVII. *Ad hanc legem animus noster* aptandus est; *hanc sequatur, huic pareat.* Statius Achill. II, 415.

Iamque et ad ensiferos vicina pube tumultus
Aptabar.

In his omnibus plerique interpretes hallucinati sunt.

76. *Belua multorum es capitum*] Corrige, vel invitis librariis,

Belua multorum est *capitum.* —

Es autem pro *est* ideo supposuerunt; quod continuo praecesserant ista, *Omnia* te *adversum* etc. Inepte quidem et prave. Non enim et hoc ex Aesopi fabula desumptum est; neque ullo modo aptari ei potest. Leo certe non est *multorum capitum belua.* Constat itaque non ex vulpis Aesopicae hoc, sed auctoris persona esse. Tolle igitur ambigui vitium; et repone, *Belua est,* persona tertia. Duplex enim habes responsum et sententiae plane diversae. Prius ostendit, imitationem vulgi periculosam esse; posterius, stultam esse et vanam. *Nam quid sequar aut quem?* cum quot homines, tot sint sententiae.

91. *Quid pauper? ride. mutat cenacula*] Ostenderat per exempla aliquot inconstantiam divitum; iam idem in pauperibus redarguit:

Quid pauper? ride. *Mutat cenacula, lectos,*
Balnea, tonsores; conducto navigio aeque
Nauseat, ac locuples quem ducit priva triremis.

Sic editiones praeferunt constanter; ut et manuscripti: nisi quod unus et alter notae sequioris, *Rides:* quibus accedit Scholiastes Cruquianus; *Fingit*, ait, *Maecenatem ridere quasi praesentem.* Profecto si *rides* posuit Horatius, *fingit* Maecenatem ridere; si *ride*, iubet, non fingit. Atqui si his modo verbis prolatis, *Quid pauper?* continuo *fingit* Maecenatem suum ridere, priusquam, quid noster dicturus foret, rescisceret; ineptum sane eum et insulsum fingit; *Nam risu inepto res ineptior nulla est.* Absit itaque, ut huic lectioni accedamus. Neque tamen multo melior est illa altera, qua *iubetur* Maecenas, ut rideat. Quid enim hic risu dignum? Certe nec in verbis quae sequuntur, nec in re quidquam est ridiculi. Nam Ridicula utique sunt singulorum aut paucorum, non quae ad omne genus humanum pertinent: qualia illa sunt, loci mutatione gaudere, et in navigatione nauseare. Illud quoque mecum considera, quod paullo post sequitur; *Si occurro tibi inaequaliter tonsus, aut togam habens tunicae dissidentem*, Rides, *o Maecenas: at cum sententia mea secum pugnat, et toto vitae ordine sibi disconvenit*, non Rides. Cur non, sodes? *quia hoc* sollemne *et commune omnium vitium esse existimas.* Negat ergo Maecenas rem sollemnem et omnibus innatam risu excipiendam esse. Quid ergo? an minus sollemnia erant, quae noster in pauperibus castigat, *mutare domos et balnea?* nulla igitur neque illic materia risus: et stulte profecto iubet ridere, quem minime risurum fore probe intelligit. Quare habeant sibi suum *ride* tacete illi Librarii; tu, si sapis, sic locum corriges,

Quid pauper? viden' ut *mutat cenacula, lectos,*
Balnea, tonsores?

Nulla fere a recepta scriptura variatio est, n' *ut* enim absorpta sunt a syllaba sequente *mut:* at in sententia mirum quantum novae lucis exoritur. Silius Italicus XII, 713.

viden' ut *Latonia virgo*
Accensas quatiat Phlegethontis gurgite taedas?

Tibullus II, 1.

viden' ut *felicibus extis*
Significet placidos nuntia fibra Deos?

et II, 2.

viden' ut *trepidantibus advolet alis,*
Flavaque coniugio vincula portet Amor?

At animadvertis, credo, verba hic apponi modo subiunctivo: ut ad haec exempla corrigendum etiam restet, *mu-*

tet et *Nauseet.* Atque id quidem, si opus esset, sine crimine, opinor, facere liceret; sed nihil necesse est. Catullus Ep. LXII.

Virgo adest. Viden' ut *faces*
Splendidas quatiunt *comas?*

et XLIII.

Sic certe. viden' ut *perniciter* exiluere?

Virgil. Aen. VI, 78.

viden ut *geminae* stant *vertice cristae,*
Et pater ipse suo superûm iam signat *honore?*

Idem Culice 215.

viden' ut *flagrantia taedis*
Lumina collucent *infestis omnia templis?*

94. *Si curtatus inaequali tonsore capillos*] In antiquis Venetis *curatus;* in Loscheriana *curtatus.* Quorum posterius, etsi in Codicibus scriptis vix usquam extare fateantur, (in meorum ne uno quidem reperi) admiserunt tamen magni Interpretes; reiecto altero et priscarum editionum et Manuscriptorum auctoritate nixo. Nollem factum; nam aut nihil hic video, aut *curtatus inaequali tonsore* tam inter se diversa sunt, ut nullo pacto in eandem sententiam compingi queant. *Inaequalis* est *tonsor*, qui tam prave capillum secat, ut ab una parte brevior sit, ab altera longior: nec ideo culpatur, quod laevam partem *curtaverit;* sed quod pariter non curtaverit dextram. Nec vero ridiculum erat *curto capillo* incedere; id enim erat hominum severiorum: sed sola inaequalitas, cum tonsoris imperitia vel incuria crinis hinc quam inde promissior erat, risu excipiebatur. Ergo *curtatus inaequali tonsore* plane *ἀσύστατον* est, et coniungit dissociabilia. Revocanda igitur prisca lectio *curatus capillos;* quae quid sibi velit, primus ex recentioribus docuit acutissimus Gronovius pater. Nempe idem hic loci notat ac *tonsus, sectus.* Petronius, *Voluerunt enim, antequam conscenderent, exonerare capita molesto et supervacuo* (capillorum) *pondere: sed celerior ventus distulit* Curationis *propositum.* Vide ipsum Gronovium fusius hoc enarrantem Observat. lib. I, c. 23. ut et Ianum Broukhusium ad Propertii III, 12. Iulius quidem Rufinianus, inter Rhetoras Pithoei p. 32. *Curtatus* ex hoc loco exhibet. *Epistrophe est*, inquit, *cum in eadem verba plures sententiae desinunt; ut Horatius,*

Si curtatus inaequali tonsore capillos
Occurri, rides. *Si forte subucula pexae*
Trita subest tunicae, rides.

Sed hoc nihil moror: cum vix dubitem, quin Pithoeus, non ad scripti exemplar fidem hoc ediderit; sed ad vulgatas Horatii editiones refinxerit.

95. *Occurri, Rides.*] Reginensis noster et Zulichemianus, *occurro*, et sic aliquot aliorum. Placet: nam et praesens tempus magis idoneum; et sonus auribus gratior.

97. *Quid, mea cum pugnat sententia secum*] Tres Torrentiani, et nostri aliquot, etiam ex optimis, *mecum*. Sed recepta lectio est potior. Ovidius Metam. XV, 27.

Surgit Alemonides, tacitaque recentia mente
Visa refert: pugnatque diu sententia secum.

105. *De te pendentis, te respicientis amici*] Ita scripti editique; neque quidquam hic interpretes offendit. Solus, quod sciam, Chabotius vir eruditus candide profitetur, se nusquam alibi verbum *Respicere* in hoc sensu legisse. Recte, hoc: nam profecto *Respicere* est actio superioris erga inferiorem, potentis versus inopem. Terent. Adelph. III, 2. *Nam hercle alius nemo respicit nos.* Et V, 8. *Nec qui eam* respiciat, *quisquam est: sola est.* Noster Carm. I, 2.

Sive neglectum genus et nepotes
Respicis auctor.

Martialis X, 10.

Qui me respiciet, *dominum regemque vocabo.*

Et sic alibi passim. Atqui hic Noster plane *ἄνω ποταμῶν* cliens *respicit* patronum, pauperculus amicus dominum. Dices fortassis, in utroque sensu usurpari potuisse. Cras credo; sed illud hodie scire videor, non tam vacui capitis fuisse Nostrum, ut in erubescendum hoc ambiguum vel insciens vel prudens incurreret. Quid igitur fiet? inquis: sed bono animo es: nam et auctori et loco suus honos constabit, si cum praestantissimo Nic. Heinsio sic corrigas levi mutatione,

De te pendentis, te suspicientis *amici:*

id est, admirantis, colentis, venerantis; ut infra Epist. VI, v. 17.

I nunc argentum et marmor vetus aeraque et artes
Suspice: *cum gemmis Tyrios mirare colores.*

Ovid. Ep. Helenae.

Cumque suo Priamum Laomedonte refer.
Quos ego suspicio: *sed qui tibi gloria magna est*
Quintus, is a nostro nomine primus erit.

Sed exempla obvia sunt, et sine numero. Certe qui *de aliquo pendet,* non *respiciat* eum unde pendet, sed *suspiciat* necesse est.

EPISTOLA II.

AD LOLLIUM.

4. *Plenius ac melius Chrysippo*] Vide incertas lectionum vicissitudines. Editiones principes, tam Venetae, quam Germanica *Planius ac melius;* et sic dimidia fere pars Codicum; neque aliter Acron Scholiastes, ut ex his eius verbis manifestum est: *in hác,* inquit, *Epistola vult ostendere* melius et *Apertius se discere praecepta Philosophiae ab Homero, quam a Philosophis.* Nam *apertius* illud sine dubio

ad *planius* spectat, ad *plenius* nequaquam. Ita Cicero haec coniungere solet, *planius et apertius*, *apertissime ac planissime.* Tamen nescio quomodo, reiecta hac priorum editionum scriptura, iam plus saeculo in omnibus libris dominatur illa altera *Plenius.* Quid nos, qui non tam auctoritate, quam ratione duci solemus? Enimvero aut nihil sapimus, aut prior illa huc revocanda est postliminio, sola scilicet auctori agnoscenda. Hoc enim hic praedicat: se honestum et turpe, utile et damnosum, melius discere ex Homeri *exemplis*, quam ex Crantoris et Chrysippi *praeceptis.* Atqui ea vis et virtus Exempli est, ut rem apertius et *planius* explicet; non utique *plenius* et copiosius. Auctor ad Herennium IV, 49. *Exemplum rem* apertiorem *facit, cum id quod sit obscurius magis* dilucidum *reddit: ante oculos rem ponit, cum exprimit omnia* perspicue, *ut res dicta prope manu tentari possit.* Ergo huc convenit *Planius dicit;* et sic alii frequenter. Cicero in Verrem III, 85. *Dic, dic, inquit, planius.* De Oratore II, 80. *Possis, semel si obscurius dixeris, dicere alio loco planius.* et III, 13. *Ita nos plerumque ipsi docent, ut non desideres planius dici:* Tuscul. IV, 5. *Tu tamen, ut soles, dices ista ipsa obscura planius, quam dicuntur a Graecis.* Lactantius de Opificio Dei c. 21. *Tunc et ego te ad verae Philosophiae doctrinam et planius et verius cohortabor.*

10. *Quid Paris? ut salvus regnet*] Expendamus paullisper locum integrum:

Antenor censet belli praecidere caussam.
Quid Paris? ut salvus regnet vivatque beatus,
Cogi posse negat.

Ubi primum interrogatio illa *Quid Paris?* coactum quid et affectatum prae se fert: illa vero sequentia,

Negat posse cogi, ut salvus regnet, vivatque beatus,

absurda plane sunt et naturae repugnantia. Non enim vi opus est, ut salvus quis et beatus velit vivere: sponte siquidem et motu animi voluntario ad beatitatem ferimur, ipsa nos natura ducente et docente:

Οὐδεὶς ἑκὼν πόνηρος, οὐδ' ἄκων μάκαρ.

Non sum nescius sudare hic interpretes, et omnem lapidem vertere, ut alium sensum ex his verbis extorqueant; qualem scilicet vis ipsa sententiae monstrare videbatur. Sed frustra: pugnat enim constructio. et *cogi posse negat*, *ut* aliud quicquam dicat, quam quod modo memoravimus. Utinam exemplaria sua scripta diligentius paullo excussissent, potius quam in corrupta lectione explicanda laborem inanem sumerent. Nostri enim libri veterrimi, Graevianus, Reginensis, Leidensis, Vossianus, Colbertinus, Regius, et unus e Collegio Sanctae Trinitatis *quod* clare exhibent, non *quid.* Sic igitur locum restitue, et interpunge;

Antenor censet belli praecidere caussam:

Quod *Paris, ut salvus regnet vivatque beatus,*
Cogi posse negat.

Omnia iam clara et perspicua. *Quod* (ut *belli* scilicet *caussam praecidat*, et Helenam suis reddat) *negat se posse* ulla mercede *cogi* aut induci; etiam *ut salvus regnet vivatque beatus:* quippe ipsa vita et salute cariorem ducit Helenam. *Quod cogi*, ut *Quae nunc condonabitur*, accusativus cum passivo; ut vel pueri probe norunt. *Negat posse;* hoc est plene, *negat se posse:* ut

Ait fuisse navium celerrimus.

Virgil. Georg. II, 234.

Sin in sua posse negabunt *Ire loca.*

12. *Inter Peliden*] Ἰδιωτικῶς hic locutus est Noster, *Inter Peliden et inter Atriden.* Diximus ad Serm. I, 7. v. 11.

17. *Rursus quid virtus*] Reginensis noster a prima manu,

Rursum *quid virtus, et quid sapientia possit.*

Recte. Idem profecto sensus est; sed, si aurium iudicio standum est, aliquid interest, hoc an illud verbum usurpes. Suavius hic sonat *Rursum*, et evitatur homoeoteleuton *Rursus virtus.*

23. *Et Circes pocula nosti*] Meliores ex nostris, *Circae*, et infra v. 28. *Penelopae;* ut recte ex suis Lambinus edidit; vide quae diximus ad Epod XVII, v. 17.

25. *Sub domina meretrice*] Reginensis noster notae optimae codex,

Sub Diva *meretrice fuisset turpis et excors.*

Quod non contemnendum. Circe enim *Diva*, ut cum ex poëtis, tum et aliunde notum est. Livius I, 49. *Octavius Mamilius Tusculanus ab Ulixe Deaque Circe oriundus.* Plin. Hist. XXV, 5. *Imprimis Itala Circe Diis etiam ascripta.* Ergo *Diva meretrix*, ut Propertius III, 9.

Scilicet incesti meretrix regina *Canopi.*

Iuvenalis Sat. VI, 118.

Sumere nocturnos meretrix Augusta *cucullos.*

Plin. Histor. IX, 58. *Cleopatra, superbo simul et procaci fastu, ut* regina meretrix. Vera tamen lectio est *domina:* cui praeter codices ceteros ad unum omnes etiam Servius ad Aen. VII, 19. et Iohannes Saresberiensis Policrat. I, 4. patrocinantur. Quae cum sic compendiose scriberetur *Dna*, lineola superne ducta; a Librario dormitante *Diva* legebatur.

31. *Ad strepitum citharae cessatum ducere curam*] Miror eos, qui hoc eleganter dictum existimant, ut nihil supra. Mihi contra nec dictio placet, nec sententia. Scio equidem *Cessare* esse ludo, amori et genio indulgere: ut Noster alibi *Cessare et ludere*, *Nequam et cessator:* Esto: sed an ipsa cura ducetur cessatum? an Cura otiabitur, ludet, vino et epulis se invitabit? Apage tam pravum et putidum schema. Non amplius Cura fuerit, si hoc fecerit.

Quis Somnum ad Pervigilia invitaverit? quis Inertiam ad certamen Olympicum? Alius poëta dixisset, *Lenire, laxare, solari curam ad strepitum citharae:* nemo, opinor, id, quod hic Horatio adfingitur. Sed ut ignoscamus locutioni, quis ipsam sententiam vindicaverit? Nam luxuriosi hi nebulones, otio et vino marcentes, quid Cura esset, nesciebant: unde ergo illis Cura, quam cessatum ducerent? Illud praeterea vide; quaecunque de illis memorat, in vitio et vituperio esse: sic *in medios dies dormire, in cute curanda* totam operam ponere. Cur igitur addit, quasi grave crimen fuerit, *da citharam curas lenire?* Hoc utique et honestorum hominum et laboriosorum est: neque solis nebulonibus concessum. Quoties hoc profitetur ipse de se et suis? ut Carm. IV, 11.

condisce modos, amanda
Voce quos reddas: minuentur atrae
Carmine curae.

et Epod. IX.

Curam *metumque Caesaris rerum iuvat*
Dulci Lyaeo solvere.

Iure ergo displicet recepta lectio: et potius omnia tentanda sunt, quam ut Horatii nomen et famam periclitari hic sinamus. Iosephus Scaliger, Princeps Literatorum, sic locum refinxit,

Ad strepitum citharae cessatam *ducere curam:*

quae coniectura, licet Dan. Heinsio displicere non potuit, mihi quidem parum placet. Nam praeterquam, quod iisdem, quibus recepta lectio, difficultatibus laborat, etiam illud insuper vitii habet; quod cura, quae iam *cessata* est, *duci* ad citharam non potest. Videtur sane locus iam a multis saeculis mendo inquinatus esse, et a librariis interpolatus. Blandinii enim quattuor apud Cruquium, notae optimae, *Somnum* praeferunt, non *curam.* Graevianus noster veterrimus *curam* quidem in versu habet, sed in margine ab eadem manu *somnum* pro varia lectione. Magdalenensis nunc quidem *curam;* verum aliud quid olim praeferebat, ut ex rasura constat. Suspicari quis possit *noctem* illic a prima manu fuisse; ut Serm. II, 7. v. 114.

Iam vino quaerens, iam somno fallere curam.

Codex vetus Pulmanni, *fallere noctem.* Unde statim non magna mutatione coniectura nascitur non inelegans:

Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, et
Ad strepitum citharae certatim *ducere* noctem.

Vides concinnam oppositionem, *in medios dies dormire,* et *totas noctes vigilare.* Ceterum *ducere noctem* frequentissima Poëtis dictio est; *certatim* autem et ad vulgatum quam proxime accedit, et sententiae apprime convenit. Statius Theb. I, 73.

Tyriis ea caussa colonis
Insomnem ludo certatim educere noctem
Suaserat.

Virg. Aen. IX, 166.

noctem *custodia* ducit
Insomnem ludo.

Georg. III, 379.

Hi noctem *ludo* ducunt.

Sil. Ital. XI, 411.

Aut nostro vigiles ducat *sub numine* noctes.

Martial. II, 89.

Quod nimio gaudes noctem producere *vino.*

Val. Flaccus I, 251.

Dulcibus adloquiis et vino educite noctem.

I, 277.

Thracius hic noctem *dulci* testudine *vates*
Extrahit.

Seneca Thyeste v. 466.

nec somno dies,
Bacchoque nox ducenda *pervigili datur.*

Ubi perperam ex Etrusco codice, cetera praestantissimo, Gronovius pater reponit, *Nox iungenda.* Quid enim clarius ceterorum codicum lectione? *dies somno ducitur, nox contra pervigili Baccho;* plane, ut hic Horatius, si hanc coniecturam admittis. Utcumque tamen blandiatur; cave sodes, fidem habeas: nullo enim pacto cum sequente versu aptari potest,

Ut iugulent hominem surgunt de nocte *latrones.*

Certe *noctem* et mox *nocte* repetitio foret odiosa; et, quod maius est, nisi *Somnum* hinc potius, quam *Pervigilium* expresseris, illud *Ut iugulent* etc. plane ex abrupto inchoabitur, neque ad praecedentia quidquam spectabit. Quamobrem, aut omnia me fallunt, aut antiquorum codicum lectio, si levi mutatione adiuvetur, omne punctum tollet:

Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, et
Ad strepitum citharae cessantem *ducere* Somnum.

Cessantem reponimus loco *cessatum;* Nam Editio Loscheriana, et Veneta 1490. et Christ. Landinus *cessantum* habent, quod exponunt *Otiosorum. Cessantem somnum ducere* perinde erit ac *tardantem, morantem allicere, invitare.* Noster Carm. III, 28.

Parcis deripere horreo
Cessantem *Bibuli consulis amphoram.*

Virg. Georg. IV, 138.

Aestatem increpitans seram, zephyrosque morantes.

Ducere autem *somnos*, etsi frequenter apud Poëtas pro *dormire* accipitur, ut in illo,

Nate dea, potes hoc sub casu ducere somnos?

interdum tamen et pro *somnum facere*, ut hic, ponitur. Noster Epod. XIV.

Pocula Lethaeos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim.

Seneca Herc. Oetaeo v. 645.

Cespes Tyrio mollior ostro
Solet impavidos ducere somnos.

Iam autem *ad strepitum citharae* conciliari posse Somnum res vulgatissima est unde Noster, de Tyrannorum miseria loquens, Carm. III, 1.

Non avium citharaeque cantus
Somnum reducent.

Seneca de Providentia c. III. *Feliciorem ergo tu Maecenatem putas? cui amoribus anxio et morosae uxoris quotidiana repudia deflenti* somnus per symphoniarum cantum *ex longinquo lene resonantium quaeritur.* Acron ad locum, *Ad strepitum) Quia adhibemus sonitum citharae ac lyrae, ut facilius sopiamur.* Apparet, credo, hunc Scholiasten in exemplari suo *Somnum* repperisse. Hoc itaque in nebulonibus illis culpat auctor, Quod in medios usque dies somnum protraherent; quin et fugientem citharae cantu revocarent. Unde capta occasione, transit ad praecepta quaedam contra ignaviam et Desidiam tradenda,

Ut iugulent hominem surgunt de nocte latrones:
Ut te ipsum serves, non expergisceris? etc.

32. *Ut iugulent hominem*] Quod alii de suis codicibus narrant, idem ego de meis praedico; Antiquiores omnes *hominem* praeferre, non *homines.* Quousque igitur ex sede sua exulabit et suavior lectio, et maioribus testibus probata? Ovid. Amor. III, 8.

Forsitan et quoties hominem iugulaverit, ille
Indicet: hoc fassas tangis, avara, manus?

34. *Si noles sanus, curres hydropicus*] Locus acri iudicio expendendus:

Ut iugulent hominem, surgunt de nocte latrones:
Ut te ipsum serves, non expergisceris? atqui
Si noles *sanus,* curres *hydropicus: et ni*
Posces ante diem librum cum lumine, si non
Intendes animum studiis et rebus honestis,
Invidia vel amore vigil torquebere.

Ita nunc passim editiones *Noles*, *Curres*, ex quo tempore magni interpretes Lambinus, Cruquius, et Torrentius lectionem hanc in codicibus nonnullis repertam, suis calculis approbarunt: at principes illae Venetae et Loscheriana sic olim dederunt:

Si nolis *sanus,* cures *hydropicus.*

quibus astipulantur veterrimi nostri scripti, Leidensis, Graevianus, Vossianus, Reginensis, et sane omnes praeter unum alterumve ex recentioribus. Quid agimus? Utraque sane defendi potest, utraque suum locum aliquatenus tenere: utra vero praeferenda sit, et sola parenti suo ag-

noscenda, statuere et declarare, non proletarii est interpretis. Prioris haec erit sententia, *Si noles sanus currere, hydropicus curres:* si non sponte te cursu exercebis, ut bene valeas; at ingratiis id facies, cum in hydropem per ignaviam incideris. Recte hoc: nam eo morbo laborantibus cursu olim medebantur. Notus est Celsi locus de Hydropicis, III, 2. *Multum ambulandum*, currendum *aliquando est.* Porphyrio Scholiastes: *Curres hydropicus) Quia hydropici iubentur a medicis* currere: *ita enim morbus eorum solet extenuari labore.* Verum illud in hac lectione displicet; quod cum prima illa, *Ut te ipsum serves, non expergisceris*, et postrema etiam, *Et ni posces ante diem librum cum lumine*, de Somno et Vigilantia tractent; haec media plane ἀπροσδιόνυσα sunt; non, uti par erat, cum extremis connexa et congruentia; sed a re prorsus aliena, Cursu scilicet, huc traducta et prave interposita. Quid, quod ne per se quidem veri speciem habeat, *Si noles sanus, curres hydropicus?* An omnibus *sanis* quotidie currendum est, ut ab hydrope sibi caveant? quis e medicorum filiis hoc praecepit? Hac lege, ne ipse quidem Horatius ab hydrope immunis fuerit: qui Serm I, 6. ubi vitae suae consuetudinem describit, singulis se diebus *vagari* quidem, et postea *domesticum otiari* solere commemorat; de *cursu* ne verbum quidem. Vides iam, opinor, lectionis huius incommoda: quae ut evitentur, iam alteram illam inspiciamus; si forte melius quid et sententiae aptius in se contineat. *Atqui*, inquit, *si nolis sanus expergisci, cures expergisci hydropicus.* Haec verba sic plene efferenda et supplenda esse quivis, opinor, videat: ordo hoc ipse et constructio flagitat. *Cures* autem *expergisci* Horatiana plane dictio: ut Epist. I, 17. v. 5.

Et nos, quod cures *proprium* fecisse, *loquamur.*

Ep. II, 2. v. 182.

Sunt qui non habeant, est qui non curat habere.

Art. Poët. v. 98.

Si curat *cor spectantis* tetigisse *querela.*

v. 133.

Nec verbum verbo curabis reddere.

et alibi non semel. Iam autem haec pulcherrime cum prioribus et sequentibus convenire, plane in aperto est. „Haec enim series est totius orationis. Nos sponsi Penelo„pae et nebulones, in medios dies stertimus; etiam arte „somnum conciliamus. Stulte profecto et prave. Nonne „vides, ut latrones de nocte surgant, hominem iugulaturi? „tu contra, ut te ipsum serves, non expergisceris? atqui „si nolis sanus expergisci (adhuc enim sanitate frueris) at „postea per somnolentiam istam hydropicus factus, cures „saltem expergisci iussu medici, ne morbus evadat letalis. „Quin ea expergefactus aut aliquid agas necesse est, aut

„dabis supplicium: nam si non honesto alicui studio va„cabis, si non librum ad lucernam leges, invidia vel „amore vel alia animi poena vigil torquebere." Sentis, opinor, filum orationis quam aptissime continuari: ut nihil hic desideretur, praeter id unicum, quo compertum fiat somnolentos ad Hydropem saepe transire, et Hydropicos *vigilare* oportere, non minus quam ambulare vel *currere*. Atqui illud omnium saeculorum experientia comprobatum est: adeo ut Latinis uterque morbus, et quem *Lethargum* Graeci, et quem *Hydropem* nominabant, uno *Veterni* nomine indicetur. Festus Pompeius: *Veternosus dicitur, qui gravi premitur somno: Cato veternosum* hydropicum *intelligi voluit, cum ait, Veternosus, quam plurimum bibit, tam maxime sitit.* Idem Cato apud Gellium I, 16. *Nunquam tacet; quem morbus tenet loquendi, tamquam* Veternosum bibendi *atque dormiendi.* Servius ad Georg. I, 124. *Veterno) Pigritia, otio; quia plerumque otiosos solet hic morbus incessere; ut Plautus in Addicto:*

Opus facere nimio, quam dormire, mavolo:
Veternum metuo.

Veternus autem dicitur morbus intercutis, hydrops, *qui homines efficit pigros.* Donatus ad Eunuchum IV, 4. *Veternosus morbo vetere conflictus, id est, veterno: quales sunt, qui* hydropem *patiuntur.* Glossa veteres. *Veternosus*, ὑδρωπικός. *Ὕδρωψ, veternum.* Plautus Menaechmis, V, 4.

Quid esse illi morbi dixeras? narra senex.
Num larviatus, aut cerritus? fac sciam.
Num eum veternus, *aut* qua intercus *tenet?*

Quid iam videtur? enimvero, si pace tot interpretum fieri potest, me volente haec lectio rursum recipietur in textum. Nam, ut opinor, non carebimus posthac Danielis Heinsii correctione,

Si non is *sanus, curres hydropicus.*

Unum addam, fortius et nervosius sic scribi posse v. 33.

Tu, *teipsum* ut *serves, non expergisceris:*

Vide nos ad Serm. II, 3. v. 212. et 234.

38. *Quae laedunt oculos festinas demere*] Meliores nostri, Graevianus, Reginensis, Leidensis, Vossianus *oculum:* quod cum et caeteri interpretes de suis testentur, quid dubitamus in versum recipere? nam et hic ut supra v. 32. numerus singularis est elegantior.

41. *Incipe vivendi recte qui prorogat horam*] Codices plerique alio ordine,

Incipe. Vivendi qui recte *prorogat horam.*

Sed in hac lectione ambiguum est, utrum *recte vivendi* velit, an *recte prorogat*. In aliis quibusdam sic habetur; *vivendi recte qui.* Simplicissimum videtur, quod in vetusto codice Pulmanni, in Bersmanni altero, et in Petrensi et Regiae Societatis extat,

Incipe. qui recte vivendi *prorogat horam.*

Sic enim alibi Noster solet praeponere: ut Epist. I, 16. v. 17.

Tu recte vivis, *si curas esse quod audis.*

et I, 6. *Si bene qui cenat,* bene vivit. I, 11. *Navibus atque Quadrigis petimus* bene vivere. I, 15. *Vos sapere et solos aio* bene vivere. I, 6. *Vis* recte vivere? *quis non?* Serm. I, 4. *Nonne vides, Albi ut* male vivat *filius?* Carm. II, 10. Rectius vives, *Licini.*

52. *Ut lippum pictae tabulae, fomenta podagram*] Equidem scio *iuvare podagram*, pro *levare, lenire*, recte posse dici: ut Seneca Hippolyto v. 120.

quis meas miserae Deus,
Aut quis iuvare *Daedalus* flammas *queat?*

Sed si seriem orationis contempleris, non satis venuste hic dicitur,

Iuvat illum *sic domus et res,*
Ut lippum *pictae tabulae, fomenta* podagram.
Auriculas *citharae collecta sorde dolentes.*

In illis aut personam, aut membrum corporis dicit, *illum, lippum, auriculas;* in hoc ipsum morbum, *podagram.* Et ferrem quidem, si ex manu auctoris sic profectum esse constaret; nunc cum melius quid ex coniectura suppetat, cur non hoc potius Horatio ascribemus?

Ut lippum pictae tabulae, fomenta Podagrum.

Podager idem est qui podagricus vel podagrosus. Priscianus p. 829. *Poëtor verbum, ut Ennius: Nunquam poëtor, nisi podager.* Ita et editi, et scripti codices, quorum quattuor mihi visi. Claudianus Epigr. XXIX.

In Podagrum

Atque nihil prorsus stare putas podager.

Lampridius in Heliog XXIX. *Habuit et hanc consuetudinem, ut octo calvos rogaret ad caenam, et item octo luscos, et item octo* podagros. Sic codex veterrimus Palatinus, teste Salmasio, ubi vulgo *Podagrosos.* Idem ait in prisco Symposii codice, lemmate XCI. *miles podager* haberi; ubi editi *Podagricus.*

60. *Dolor quod suaserit et mens*] Henricus Stephanus corrigebat, *Exmens.* sive *demens, amens.* Non absurde quidem: sed nihil opus est correctore: *Mens* siquidem hic est θυμὸς, *ira, sive irae sedes:* ut mox v. 62. *Ira furor brevis est:* animum *rege;* id est τὸν θυμόν. Carm. I, 16.

Compesce mentem: *me quoque pectoris*
Tentavit in dulci iuventa
Fervor, *et in celeres Iambos*
Misit furentem.

Catullus Epig. XV.

Quod si te mala mens furorque *vecors*
In tantam impulerit, sceleste, culpam.

Tibullus IV, 3.

Quis furor est, quae mens *densos indagine saltus*
Claudentem teneras laedere velle manus?

Virg. Aen. II, 519.

— *quae* mens *tam dira, miserrime cóniux,*
Impulit his cingi telis?

62. *Qui nisi paret, Imperat:*] Rursum Henricus Stephanus ex vetusto, ut narrat codice legendum esse praecipit,

animum rege: qui nisi paret,
Impera, et *hunc frenis, hunc tu compesce catena.*

Nimirum eo adactus est ex prava vulgatorum librorum interpunctione:

Ira furor brevis est, animum rege: qui nisi paret,
Imperat: hunc frenis, hunc tu compesce catena.

Sic vulgo distinguunt et interpretantur, magno utique sententiae dispendio; quae ad hoc exemplum nihil Veneris in se habet, nihil rotundi. Tu, si sapis, sic mecum repones:

Ira furor brevis est, animum rege. Qui nisi paret,
Imperat; hunc frenis, hunc tu compesce catena.

Ubi rationem vides, cur frenis et catena compescendus tibi sit animus; nam ni ita fiat, te ipse catena vinctum ducet; quippe aut paret aut imperat, aut servus est aut dominus: nihil est tertium. Eadem fere sententia paullo infra Ep. X.

Imperat aut servit *collecta pecunia cuique,*
Tortum digna sequi *potius quam* ducere funem.

Ducas tu potius fune pecuniam, quam ut ab ea fune ducaris: nam aut serviet tibi aut imperabit.

65. *Ire viam quam monstrat eques*] Et huic quoque loco multum elegantiae deperiit, negligentia interpretum; qui cum in pluribus codicibus *Qua* et *monstret* invenissent, receptam tamen priorum editionum lectionem sollicitare vel veriti sunt vel obliti. Sane et nos in Petrensi *qua* offendimus, *Monstret* in pluribus eisque optimis, Reginensi, Graeviano, Vossiano et aliis, quae sine dubio vera lectio est:

Fingit equum tenera docilem cervice magister
Ire, viam qua monstret *eques.*

Sic distingue; ut non sit *ire viam* (etsi Virgilius, *Itque reditque viam toties*) sed *viam monstret.* Ennius apud Cicer. Offic. I, 16.

Homo, qui erranti comiter monstrat viam.

Et ipse Cicero, Off. III, 13. *Quid enim est aliud, erranti* viam *non* monstrare?

Ovid. Trist. I, 1.

Qui mihi monstraret, *vix fuit unus,* iter.

Qua autem lege; ut Virgil. Aen. I, 418.

Corripuere viam interea, qua *semita* monstrat.

Varius apud Macrob. Sat. VI, 2. itidem de *Equo:*

Quem non ille sinit lentae moderator habenae
Qua velit ire; *sed angusto prius orbe coërcens.*
Insultare docet campis fingitque morando.

Utrumque denique et *Qua* et *Monstret;* ut Livius XXXII, 11. *Pedites iubet,* qua *dux* monstraret viam, ire.

EPISTOLA III.

AD IULIUM FLORUM.

4. *An freta vicinas inter currentia turres*] Editiones quidem universae *turres;* et codices plerique cum veteribus Scholiastis, qui *turres-Herûs et Leandri,* sive *Seston et Abydon* accipiunt. Sane in Sesto turris erat, Lucerna Herus nobilitata; in Abydo vero similem turrim nemo veterum memorat. Ovidius Epist. Leandri v. 31.

Lumina quin etiam summa vigilantia turre,
Aut videt, aut acies nostra videre putat.

v. 105.

Cetera nox, et nos, et turris *conscia novit.*

Musaeus v. 24.

Δίζεο μοί τινα ΠΥΡΓΟΝ, ὅπη ποτὲ Σηστιὰς Ἡρὼ
Ἵστατο λύχνον ἔχουσα, καὶ ἡγεμόνευε Λεάνδρῳ.

Et 30.

ΠΥΡΓΟΝ ἀπὸ προγόνων παρὰ γείτονι ναῖε θαλάσσῃ.

Lucanus IV, 955.

Threïciasque legit fauces, et amore natatum
Aequor et Heroas *lacrimoso litore* turres.

Statius Theb. VI, 546.

Contra autem frustra sedet anxia turre *suprema*
Sestias in speculis.

Haec omnia de turre Sestia: de Abydena ne verbum quidem. Equidem ex tritissima hac Leandri historia, suppositam esse lectionem hanc suspicor Librariorum facinore. Nam Blandinius apud Cruquium omnium veterrimus cum altero itidem bono *terras* praeferunt: quibus astipulantur ex nostris optimi Graevianus et Reginensis, qui *terres* habent, et *v* alia manu superscriptum. Quidni igitur reponimus,

Et freta vicinas inter currentia terras?

Asiam scilicet et Europam: Ovidius de Tanai fluvio, Pont. IV, 10.

Quique duas terras, *Asiam Cadmique sororem,*
Separat *et* cursus inter utramque *facit.*

Hero ipsa apud eundem, v. 141. ubi ventum alloquitur:

Parce ferox, latoque mari tua praelia misce.
Seducit terras *haec brevis unda duas.*

Leander quoque v. 127.

Vel tua me Sestos, vel te mea sumat Abydos:
Tam tua terra *mihi, quam tibi nostra placet.*

Ausonius Mosella v. 290.

Quis Chalcedonio constratum ab littore pontum,
Regis opus magni: mediis Euripus ubi undis
Europaeque Asiaeque vetat concurrere terras.

Pomponius Mela II, 2. *Est et regio, in qua Persarum exercitus divisas spatio pelagoque* terras *ausus pontibus iungere.* Lucanus loco iam citato,

et Heroas lacrimoso litore turres,
Qua pelago nomen Nepheleïas abstulit Helle:
Non Asiam *brevioris aquae disterminat usquam*
Fluctus ab Europa.

Valerius Flaccus II, 615. etiam de Hellesponto loquens,

Qua brevibus furit aestus aquis; Asiam*que prementem*
Effugit abruptis Europa *immanior oris.*
Has etiam terras *consertaque gentibus arva*
Sic pelago pulsante, reor, Neptunia quondam
Cuspis, et adversi longus labor abscidit aevi.
Ut Siculum Libycumque latus: stupuitque fragorem
Ianus et occiduis regnator montibus Atlas.

Ubi in versu postremo *Ianus* manifeste vitiosum est. Nic. Heinsius ad Ovid. Fast. V, 83. *canus* ex coniectura reposuit; et postea, cum Valerium ederet, in ipsum textum recepit. Miror equidem: nam, ut *canus* sit Atlas, perpetua scilicet nive obsitus; et *Pangaea cana* Lucano I, 680. *Video Pangaea nivosis Cana iugis:* illa tamen quo pacto coniungi possunt, *Canus, et Regnator?* Quis tulerit sic loquentem, *Horatius canus, et princeps, Lyricorum?* Hoccine ut laudet Heinsius, et critica et poëtica laude nobilis? Saltem et illud addidisse oportuit, *in* reponendum esse pro *et,*

Canus in *occiduis regnator montibus Atlas.*

hoc enim aliquo modo ferri posset. Sed cur sodes unus Atlas fragorem audiebat, ceteri montes Hellesponto propiores surdi erant? Quid si sic corrigendum sit?

stupuitque fragorem
Aemus, *et occiduis regnator montibus Atlas.*

Et Haemus, inquit, Hellesponto primum irrumpenti propinquus, et ultimus etiam Atlas stupuit. Vel, si a monte discedere velis, sic legas,

stupuitque fragorem Indus, *et occiduis* etc.

tantus videlicet fragor erat, ut ab ortu solis ad occasum, ab omnibus terris audiretur.

6. *Quid studiosa cohors*] Editiones principes sic dederunt,

Quid studiosa cohors operum struit? haec *quoque curo.*
Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit? etc.

Unde per omnes sequentes ea lectio propagata est. Atqui, quod in suis Pulmannus et Bersmannus (ceteri enim animum non adverterunt) ego etiam in meis omnibus reperi:

— *Hoc* quoque curo.

Rectissime: quippe ad unam rem respicit, *Quid operum struat cohors studiosa.* Frustra enim sunt, qui *haec* ad sequentia referunt. *Quis res Augusti, Quis bella et paces scribit? Quid Titius, quid Celsus agit?* Quippe vetat hanc interpunctionem illud *Quoque.* Haec enim, quae memorat, sunt ipsa opera studiosae cohortis, non aliquid diversum.

22. *Ingenium, non incultum est*] Editi quidem omnes iam inde ab incunabilis Typographiae,

non tibi parvum

Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum.

At in melioribus nos tris Graeviano, Vossiano, Reginensi, cum aliis pluribus, elegantius et verius extat,

non incultum est et *turpiter hirtum.*

Neque enim *incultum* et *hirtum* diversas res significant, ut sint disiungenda: sed quia unam eandemque rem amplificant et exaggerant, sunt copulanda.

30. *Debes hoc etiam rescribere*] Videamus locum integrum.

Debes hoc etiam rescribere, sit tibi curae
Quantae conveniat Munatius; an male sarta
Gratia nequicquam coit et rescinditur.

Dissident hic et libri et interpretes: alii *Si tibi*, alii *Sit tibi* exhibent; ab illa parte stant Leidensis noster et Graevianus, ab hac Reginensis cum Vossiano; ne de recentioribus memorem. Et utrumque quidem probe, si per se spectetur. *Sit tibi curae*, ἐλλειπτικῶς, hoc est plene, *An sit, si sit, Sit ne tibi curae:* nihil vulgatius; atque hanc scripturam Nic. Heinsius in libri sui margine amplectitur. Atqui illud non animadvertit Vir summus; posita hac lectione, tum sequentia fore vitiosa *coit et rescinditur.* Nam dicendum utique fuerit, *Sit tibi curae Munatius, an nequicquam coeat et rescindatur gratia.* Retinemus igitur, Si *tibi curae,* quod pro *an* passim accipitur etiam sequente verbo modi indicativi; ut Noster Epist. I, 7. v. 39.

Inspice, si possum *donata reponere laetus.*

Terent. Heaut. I, 1. v. 118. *ibo, visam* si *domi est.* Nos, ut ambiguum evitetur, *Est* addidimus: quod cum in scriptis vel simplici *e* vel notula plerumque scribatur, et praeterea ultra Versum excurrat, facile a praecedente litera in *curae* absorberi potuit.

32. et 33. *At vos Heu calidus sanguis heu rerum*] Veneta, et Loscheriana sic olim,

Gratia nequicquam coit et rescinditur? At *vos*
Seu *calidus sanguis,* Seu *rerum inscitia versat*
Indomita cervice feros.

Et interpretes quidem hoc diligenter notant, alios codices *heu heu*, alios *seu seu* exhibere; quod et de nostris affir-

mamus; illud dissimulant, non *at* sed *ac* in vetustissimis extare; sic certe Graevianus noster, et Reginensis, et cum Vossiano Petrensis et Regius. Nimirum connectenda sunt haec cum praecedentibus uno orationis ductu:

an male sarta
Gratia nequicquam coit et rescinditur; ac *vos*
Seu *calidus sanguis,* seu *rerum inscitia vexat*
Indomita cervice feros?

Quae adeo plana sunt, ut explicatione non egeant. Quod si *a.* cum vulgatis retineas; interrumpis sententiae filum, et arenam relinquis sine calce. Ceterum, repudiato illo *Heu* (cur enim tam putide hic exclamet) alterum admisimus: quippe duas fraternae inimicitiae caussas diversas ponit, *Seu* calidum sanguinem, *seu* rerum inscitiam: sive, inquit, fervore et iracundia scientes peccetis, sive ignorantia officii inscientes. Illud denique considera (quamquam receptam lectionem sine codicis auctoritate non sollicito) annon *Veri* potius quam *Rerum* ab auctoris manu fuerit,

Seu calidus sanguis, seu veri *inscitia vexat.*

Ubi *veri* accipies *recti,* ut passim apud Nostrum. Serm. II, 3. v. 43.

Quem mala stultitia et quemcunque inscitia veri
Caecum agit.

Ovid. Metam. VII, 92.

— *nec me* ignorantia veri
Decipiet; sed amor.

Tacitus Agric. c. I. *Vitium parvis magnisque civitatibus commune,* ignorantiam recti *et invidiam.*

EPISTOLA IV.

AD ALBIUM TIBULLUM.

9. *Quam sapere et fari ut possit*] Digladiantur hic Interpretes, in loco, ut mihi quidem videtur, non adeo difficili, qui sic vulgo editur,

Quid voveat dulci nutricula maius alumno?
Quam *sapere et fari* ut *possit, quae sentiat,* *et cui*
Gratia, fama, valetudo contingat abunde.

At illud *ut* neque in priscis editionibus, neque in ullo nostrorum codicum invenitur. *Quam* autem cum sequentibus *Et cui* nullo pacto coaptari potest aut enim *cui* tum redundabit aut in *ei* mutandum fuerit. Unde recte Lambinus, dum scripturae illi *Quam* adhaereret, pro *Et cui* ex coniectura reposuit *utque;* non procedente, nisi hoc fiat, constructione. Atqui illud *Et cui* in omnibus ubique codicibus visitur; neque opus est ut interpoletur; cum Blandinii quattuor apud Cruquium et veterrimus noster Graevianus cum Vossiano *qui* habeant, non *quam:* quibus astipulantur alii *Quin* praeferentes. Lege igitur optimorum codicum auctoritate,

Qui sapere, et fari possit quae sentiat, et cui.

Ubi nihil est, quod difficultatem aut moram lectoribus faciat. Quid enim his clarius, *Alumno, qui possit sapere et quae sentiat fari, et cui gratia, fama valetudo abunde contingat, quid maius voveat nutricula?* Vides, opinor, orationis seriem satis expeditam. Illud, ut videtur, Interpretibus, librariisque turbas dedit; quod nutriculae vota de alumno *infante* hic acciperent; unde iis proclive erat *Quam* substituere; quo tempus, non ut hic praesens, sed *futurum* indicetur. Atqui etiam adultis alumnis bene precantur nutriculae; etiam tum saepe superstites, ut et in vita ipsa et in scena videre est. Id quoque Librariis ansam porrexit, ut *Quam* interpolarent; quia praecesserat *Maius;* nescientibus absolute hic poni; ut Epist. XII, v. 5.

Si ventri bene, si lateri est pedibusque tuis; nil
Divitiae poterunt regales addere maius.

11. *Et mundus victus,*] Editi omnes cum maiore parte codicum,

et cui
Gratia, fama, valetudo contingat abunde,
Et mundus *victus, non deficiente crumena.*

Neque aliter citat Ioannes Saresb. Metalog. I, 7. cuius etiam scriptum exemplar inspeximus. Quis lectionem tam idoneam et commodam in ius vocare ausit, nisi veterum exemplarium patrocinio fretus? *Mundus victus*, ut contra Noster Serm. II, 2.

Sordidus *a tenui* victus *distabit.*

Et Gellius XII, 7. *Cum dicere vellet* inopi *quendam* miseroque victu *vivere.* Amm. Marcellinus XXIX, 5. *Mundiore victu stipendioque milite recreato.* Veruntamen cum, praeter aliquot Lambino et Bersmanno visos, vetustissimi nostri Graevianus, Leidensis, Vossianus una cum Petrensi *Et modus et victus* exhibeant; non possum non suspicari sic ab Horatio profectum esse,

Et domus et *victus, non deficiente crumena.*

Certe vix omitti potuit *Domus* inter vota nutriculae; ne forte cum omnibus istis naturae et fortunae bonis alumnus suus vel incerto lare vel nullo vagaretur. Noster Epist. I, 2. v. 47. 51.

Non domus *et fundus, non aeris acervus et auri,* etc.
Qui cupit aut metuit, iuvat illum sic domus *et res,* etc.

Ovid. Epist. Helenae. 160.

resque domusque,
Et tibi sit curae Troïus hospes, ait.

Vides inter bona externa principem locum tenere *domum.* Quin et cum *victu* commodissime iungitur; ut Cic. de Amicitia c. 27. *Una* domus *erat, idem* victus *isque communis.* Gellius I, 14. *Quod viderent multa ad splendorem* domus atque victus *defieri, neque pro magnitudine dignita-*

teque lautum paratum esse. Ceterum cum addit, *non deficiente crumena*, eo ipso satis ostendit sine ullius epitheti ope et domum splendidam atque magnificam, et victum lautum atque elegantem.

EPISTOLA V.

AD TORQUATUM.

1. *Si potes Achaicis*] Quibus hic verbis interpretes compellem? Pudet hercle tot viros praestantes in re clara et manifesta tam turpiter se dedisse. Editiones Venetae et Loscheri sic olim,

Si potes Archaicis *conviva recumbere lectis.*

Inde, etsi se aliud in omnibus fere scriptis reperisse fateantur, certatim hoc arripiunt Editores, et *archaïcos lectos* intelligunt ἀρχαϊκοὺς, *antiqui* operis scilicet et rudis. Esto autem, ut Graeci dixerint ἀρχαικὰς τραπέζας, ἀρχαϊκοὺς ἀνδριάντας, et alia similia unde tamen illud verbum in Scriptore Latino? Numquid apud alium quemvis id reperiunt? Remittent nos fortassis ad auctorem illum ferreum, Fulgentium Planciadem Mytholog. I, p. 27. *Quamvis enim quidam sint, qui spreta capitis generositate, aricinis atque* archaïcis *sensibus glandium quippiam sapiant, atque eorum altiori stultitiae nubilo soporata caligentur ingenia.* Ita postremum edidit vir doctissimus Thom. Munckerus; et illud *Archaïcis* ex hoc ipso Flacci loco tutari conatur. Bene sane, et sic manus manum lavabit: sed quid sodes sibi illud vult, *spreta capitis generositate?* neque Munckerus, opiner, nec alius quisquam hoc explicaverit. Equidem ex uno illo vocabulo *Glandium* continuo veram lectionem subodoratus sum, quae sic se habet: *Quamvis enim quidam sint, qui spreta* Cereris *generositate Aricinis atque* Arcadicis *sensibus glandium quippiam sapiant.* Quid iam manifestius? sane in quinque libris scriptis *Arcadicis* haberi ipse testatur. Ergo stultos illos hic sugillat Fulgentius; qui *frugibus Cereris neglectis glande vescuntur;* quales erant *Arcades*, proverbio Graeco ob eam rem notati,

Πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασι.

Aricinis autem addidit eodem sensu: nota enim est *nemoralis Aricia*, ubi sues scilicet *glande* saginabantur. Quid ergo? Solus ne Flaccus tam putide hic graecissare voluit; ut de Venusino *Canusinus bilinguis* repente nobis factus sit? cum in promptu ei esset bene Latine sic verbum facere,

Si potes antiquis *conviva recumbere lectis.*

Saltem id, opinor, curavisset, ne contra legem metri peccaret: nam *Archaïcus*, quod utinam nossent interpretes nostri, secundam syllabam longam habet; ut cetera eiusdem generis. Sic ab ἀχαιὸς, ἀχαϊκός, *Achaïcus;* Carm. I, 15.

Post certas hiemes uret Achaïcus
Ignis Iliacas domos.

a τροχαῖος, *trochaïcus*; ut Terentianus de metris,
Ergo qui versus paratur integer Trochaïcus.

ab ἀρχαῖος, ἀρχαϊκός. Aristoph. Nub. p. 103. Edit. Basil.
Ὅτι παιδάριον εἶ, καὶ φρονεῖς ΑΡΧΑΙΚΑ.

Quid? iamne satis explosum est inficetum illud *Archaicis*; quod nulla formae gratia neque dote, praeditum tot tamen amatores invenit? Enimvero revocanda est priscorum quantum ubique est codicum lectio,

Si potes Archiacis *conviva recumbere lectis.*

Recte Scholiastes Porphyrion: *Archias breves lectos fecit, unde* Archiaci; *sicut a Boëtio Boëtios dicimus.* Graevianus adnotator manu antiqua: *Archiaci lecti, id est breves, ab artifice Archiate* (leg. Archia *qui breves lectos studuit facere; et per hoc brevem domum intellige.* Acron. Schol. *Lecti humiles ab Archaïco* (leg. Archia) *fabro, qui non magnae staturae dicitur fuisse.* His auctoribus contenti erimus: quid enim mirum, si nemo alius tam ignobilem artificem mentione dignatus est? Quis *Soterichi lectos* noverit, nisi ex uno Senecae dicterio, apud Gellium XII, 2? Ceterum *Archias* nomen, vel ex Cicerone notissimum: et sicut a *Pausia* pictore *Pausiaca tabella* apud Nostrum Serm. II, 7. ut a *Phidia* sculptore *Phidiaca manus*, *Phidiacum ebur:* ita ab *Archia* fabro recte atque de more *Archiaci lecti.*

11. *Aestivam sermone benigno tendere noctem*] Editiones Venetae et Loscheri cum aliis superioris saeculi *extendere.* Seneca de Benef. IV, 13. *Mundus in quid vices suas absolvit? in quid Sol* diem extendit *et contrahit.* De vita beata c. 21. *Tamen si nihil prohibet*, extendit aetatem, *et in multa senectute placidus viret.* Epist. CX. *Nos utraque* extendimus, *et longa ea spe ac metu facimus.* Noster Carm. II, 2.

Vivet extento *Proculeius* aevo.

Reiecerunt tamen hoc interpretes; et quod in scriptis repererunt *tendere*, eius vice substituerunt. Sane nostri omnes *Tendere;* praeterquam quod in vetere Reginensi syllaba scalpello erasa sit, ut olim aut fuerit *extendere*, aut *intendere.* In Vossiano recentiore plene scribitur *Extendere.* Ceterum simplex potius quam compositum a poëtae manu esse vel unus ostendat Hieronymi locus, Ep. ad Demetriadem: *Numquam*, inquit, *dies tibi longi erunt; sed quamvis* ae tivis tendantur *solibus*, *breves videbuntur.* Fallor, an hunc ipsum locum in memoria habuit, quem imitatus est sane eleganter.

12. *Quo mihi fortuna, si non conceditur uti*] Ita cum editionibus priscis codices plerique, *fortuna.* Unde quidam coniectura *fortunas.* Sed sine dubio illud verissimum, quod in duobus Cruquius, in uno Bersmannus, in suis

aliquot Lambinus, nos in Leidensi, et a prima manu in Graeviano et Reginensi invenimus,

Quo mihi fortunam, *si non conceditur uti?*

Ovid. Amor. II. 19.

Quo mihi fortunam, *quae numquam fallere curet?*

Ita ex vetusto Puteaneo dedit Nic. Heinsius; cum antea vulgo ferretur *Quid mihi fortuna est;* vel *Quid fortuna mihi;* ut plane apud Flaccum sequiores libri exhibent. Ibidem III, 7.

Quo mihi fortunae tantum, *quo regna sine usu?*

Seneca Controv. I, 2. *Quo mihi sacerdotem, cuius precaria est castitas?* Natur. Quaest. I, 16. *Quo nequitiam meam, si ad naturae modum pecco?* Vide Gronovium patrem ad dicta Senecae loca, et Nic. Heinsium ad Ovid. Heroidas II, v. 55. *Fortunam* autem singulari numero mallem, quia sequitur *uti:* Ita Livius XXXIII, 12. *Quae utraque proclivia esse, si fortuna uti vellet.* Virg. Aen. IX, 240.

si fortuna *permittitis* uti.

Noster Serm. I, 9

Nemo dexterius fortuna est usus.

26. *Brutum tibi Septimiumque*] Aufer istos *Brutum* et *Septimium*, qui invocati in convivium irrumpunt. Alios invitaverat Horatius; si, ut sane par est, veteribus membranis fides habetur. Pulmanni Bersmannique codices, *Butram* et *Septicium* vel *Septitium* nominant; *Butram* etiam Torrentiani. Neque aliter nostri meliores, Reginensis *Butram* et *Septitium*, Graevianus cum Petrensi, Regio, Galeano *Butram et Septicium;* Vossianus, *Brutram et Septicium.* Lege igitur,

Iungaturque pari. Butram *tibi* Septiciumque.

Butra viri est cognomen. Gruterus Inscript. MLXXI, 4. PRO SALUTE ITU ET REDITU BUTRAE. *Septicios* autem habes apud Cicer. in Verrem III, 14. apud Plinium in Epistolis, Spartianum in Hadriano, Scaevolam in Digest II, 15, 3. denique apud Gruterum et Reinesium.

EPISTOLA VI.

AD NUMICIUM.

22. *Mucius: indignum*] Ut in loco superiore, sic et hic peccant Interpretes, dum nomina virorum rariora in trita et communia permutant: hic tamen eo gravius est delictum, quo cum maiore sententiae detrimento admittitur. Sic enim vulgo edunt,

Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mucius: *indignum, quod sit peioribus ortus:*
Hic tibi sit potius, quam tu mirabilis illi.

Apage haec dissoluta et hiantia, sine caemento, immo sine sensu. Viderat haec inconcinna esse et absurda Marcilius; viderat Dacierius; et idcirco uterque emendationem ten-

tavit; ille quidem non malam, hic tam coactam et duram, ut vel recepta lectione deterior sit. Aliam viam insistebat Daniel Heinsius. Atqui haud opus erat correctore; cum et omnes melioris notae codices tam aliorum quam nostri, et editiones principes Veneta cum Loscheriana sic recte verba exhibeant,

Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mutus et *(indignum; quod sit peioribus ortus)*
Hic tibi sit potius, quam tu mirabilis illi.

Tu, inquit, quotidie a mane ad vesperam quaere, parce, rem auge; ne Mutus te ditior sit, et hic tibi potius mirabilis sit propter opes, quam tu illi: quod indignum fuerit, cum ille pauperioribus parentibus ortus sit. Nihil, opinor, hic difficile aut salebrosum. *Mutus*, ut superius *Butra*, viri cognomen: et sane in plerisque codicibus *nomen proprium* esse inter lineas adnotatum est: quod cum credere nollent Interpretes, in diversa abierunt, et nebulas pro Iunone captarunt. Gruterus Inscript. CCCII, 1.

M. OCCIUS RUSO.
P. ALBURIUS P F. MUTUS.

Ceterum illa, ut vides, parenthesi inclusimus: sic enim poetae solent. Ovid. Metam. V, v. 37.

nisi post altaria Phineus
Isset; et (indignum) scelerato profuit ara.

Vide, quae diximus ad Serm. II, 5. v. 79. Unum tantummodo addam; omnes codices mihi visos *quod sit* diserte exhibere: neque vero reprehendo. Tamen aut fallor, aut elegantius paullo exiret, hoc exemplo:

Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mutus, et *(indignum)* qui *sit peioribus ortus,*
Hic tibi sit potius, quam tu mirabilis illi.

Excutiant, quibus mens et copia est, codices vetustiores.

31. *Virtutem verba putas, ut Lucum ligna?*] Ita quidem codices recentiores, et editiones principes *putas ut;* unde in ceteras omnes propagatum est. Saresber. Policrat. VII, 12. *Errant, qui virtutem verba* putant, ut *lucum ligna;* et sic ibi codex scriptus. At antiquiora exemplaria *et*, non *ut;* notantibus Pulmanno, Bersmanno, Torrentioque. *Putes* autem, non *Putas*, in suis reperit Cruquius. Nos quidem *Putes et* in optimis nostris Graeviano, Reginensi, Vossiano vidimus; *Putas et* in mediocribus; *Putas ut* in recentissimis. Revocemus ergo, quod et auctoritas et ratio iubet,

Virtutem verba putes, et *Lucum ligna?*

Ubi sententia est; Potesne existimare, virtutem verba esse, et Lucum consecratum a quavis silva non differre? hoc est, Potesne et virtutem et religionem exuere? Apparet igitur, mollius et verecundius dici *Putes*, quam *Putas?* Ovid. Heroid. XIX, 41.

Iamne putes *exisse domo mea gaudia, Nutrix?*
Pallade iam pingui fingere membra putes?

Ita codices probiores, teste Heinsio: ubi recentiores ut hic, *putas.* Nec vero parum interest, *et* an *ut* legas: prius indicabit aeque aut magis esse difficile religionem abnegare quam virtutem; posterius, virtutem quidem veri speciem habere; religionem vero et Flacco et plerisque aliis inter fabulas numerari. Quod et probe animadvertit Torrentius; qui, *Omnino,* inquit, *legendum est* et Lucum: *nam retenta vulgari lectione videri possit Horatius de Luco id sentire, quod alterum rogat: et sensisse quidem credo; sed ita sentire videri hoc loco noluit.* Haec senex doctissimus acute et vere; sed posteriores interpretes ea minime assecuti sunt.

51. *Qui fodiat latus*] Mansit hoc ex vetustis Editionibus acceptum. At membranae vetustiores *fodicet,* ut ab omnibus notatum. Ita nostri Leidensis et Graevianus habent cum Magdalenensi. In Reginensi et Vossiano *Fodiet,* proxime ad verum: in sequioribus *Fodiat. Fodicare* habes apud Plautum, Ciceronem; alios.

53. *Cuilibet hic fasces dabit*] Ita codices proletarii cum editionibus: neque quidquam adnotant Interpretes; nisi quod solus Bersmannus in uno suo *is* pro *hic* extitisse memorat. At nos in veteribus nostris, Graeviano, Reginensi, et Vossiano sic invenimus.

hic multum in Fabia valet, ille Velina:
Cui libet is *fasces dabit, eripietque curule*
Cui volet importunus ebur.

Rectissime. *Hic, ille, is;* ubi *Is* tertium quendam significat: at *Hic* idem erit qui primus, prorsus contra mentem auctoris. Illud deinde *Cuilibet* ineptum plane est et absurdum. An is *cuilibet,* hoc est, *cuivis, cuicumque obvio, τῷ τυχόντι,* dabit fasces? an omnibus aeque favet, et neminem habet eximium? Immo disiunge voces; ut *cui libet* perinde sit, ac sequente versu *cui volet.* Ovidius Trist. III, 7.

Nempe dat id cuicumque libet Fortuna, rapitque.

59. *Differtum transire forum*] Locus hic nec interpretem oscitantem, nec lectorem supinum patienter feret:

Gargilius, qui mane plagas, venabula, servos,
Differtum transire forum populumque *iubebat;*
Unus ut e multis, populo *spectante, referret*
Emtum mulus aprum.

Codices nihil hic variant; ultra quos vix audent sapere commentatores. Unus Tanaquillus Faber, vir acri iudicio, errorum hic latere sagaciter animadvertit. Quorsum enim inhonesta illa repetitio, *populumque* et *populo?* cavisset hoc poëtarum diligentissimus. Hoc Faber; cuius sententiae accedit eruditissimus gener Dacierius. Verum aliud et ma-

ius, quod in recepta lectione iure castiges. Quid enim illud, *Differtum forum populumque?* quo differtum erat forum, nisi populo? an pecudibus, ut quasi aliud quid populum hic superadderet? Deinde utrique verbo commune epitheton est *Differtum;* hoc ipsa constructio flagitat. Quisquamne autem dixerit *populum differtum? Confertum* quidem de ipsa *turba* dici passim invenies: *differtum* et *refertum* tantummodo ad *locum* pertinent turba plenum. Noster Serm. I, 5. v. 3.

inde forum *Appi*
Differtum *nautis, cauponibus atque malignis.*

Cicero Philipp. III, 13. *Videmus* refertum forum, *populumque R. ad spem recuperandae libertatis erectum* et VII, 8. *Qui pleno ac* referto foro *bis me una mente atque voce in concionem vocavit.* Ergo abeat in malam rem tam inficeta lectio *Populumque:* nos, si fieri potest, meliorem et suam Venusino nostro recuperemus. Dacierius quidem post socerum *Pontemque* ex coniectura reponit: *quippe Gargilio in Tuscos ad venandum tendenti iter erat per pontem Sublicium.* Sed bis hic peccatum est a viris cetera perspicacibus. Neque enim venatum *exibat* per forum, sed a venatione *redibat;* id ex ipsis verbis pro comperto habendum; *Iubebat*, inquit, *servos per forum transire*, *ut populo spectante mulus aprum* referret. Ergo ante lucem pro solito venatorum more exierat: et *mane* sive ante meridiem pleno tum foro redibat. Neque vero recta via domum tendebat Gargilius, ut ea de caussa *Pontem* reponere debeas, *quia iter ei erat per Sublicium:* hoc quoque verba ipsa demonstrant. *Iubebat,* inquit, *servos forum plenum transire:* atqui, opinor, *iniussi* recta domum ituri erant: *iussu* domini opus erat, ut recta via diverterent, et flexo circuitu per forum irent, ut populo ibi conferto ostentarent aprum, non captum ut credi volebat, sed emtum. Ergo aut aliis rationibus defendendum est illud *Pontem;* aut ista coniectura de ponte deiicienda est. Omnino quidem verisimile est, praeter *Forum* hic commemorari alium locum celebrem, et multitudine hominum frequentem. Duo certe hic loca legisse olim videtur Scholiastes Cruquii; *Per* loca, ait, *frequentiora transire volebat, ut a pluribus cerneretur.* Et *Pons* quidem satis frequens erat, sed mendicorum turba, qui a transeuntibus stipem petebant. Seneca de Vita beata c. XXV. *In sublicium pontem me transfer, et inter egentes abiice: non ideo tamen me despiciam, quod in illorum numero consideo, qui manum ad stipem porrigunt.* Vide Ovidii Ibin v. 418. Martialem X, 5. Iuvenalem Sat. IV. et XIV. His, opinor, mendicis non studebat se ostentare Gargilius: ergo alius locus inquirendus est, honestiorum civium frequentia celebris. Et ecce tibi ipsum illum, quem ab Horatio olim hic positum esse ne dubitare quidem fas est: Lege igitur,

Differtum transire forum Campumque *iubebat.*

Neque vero id te absterreat, quod *campum* a recepta lectione *populum* recedere longius videtur: error enim ex compendiosa scriptura ortus est; dum illud *cpum*, hoc *pplum* lineolis superductis librarii exararent. Unde et in aliis auctoribus idem error inolevit, ut Statio Theb. VII, 775.

vade diu populis *promissa voluptas Elysiis.*

Ita editi omnes, et scripti plerique: sed vetus codex ex collegio Emmanuelis clare ibi exhibet, et recte opinor,

campis *promissa voluptas.*

Scis illud Virgilii,

Quamvis Elysios *miretur Graecia* campos.

Iam autem *Forum Campumque* celeberrima loca esse, et ob eam rationem plerumque una memorari solita, multi te auctores docebunt. Ovid. Amor. III, 8.

Omnia possideant: illis Campusque Forumque
Serviat: hi pacem crudaque bella gerant.

Pont. I, 8.

Te modo Campus *habet, densa modo Porticus umbra:*
Tunc, in quo ponis tempora rara, Forum.

Auctor de morte Drusi, v. 49.

Nec vires errasse tuas Campoque Foroque.

Cicero Catil. IV, 1. *Ego sum ille consul; cui non* Forum *in quo omnis aequitas continetur, non* Campus *consularibus auspiciis consecratus, non Curia* etc. Cat. II, 1. *Non in* Campo, *non in* Foro, *non in Curia, non denique inter domesticos parietes pertimescemus.* Pro Murena c. 21. *Petitorem ego, praesertim Consulatus, et in* Forum *et in* Campum *deduci volo.* Ibid. c. 37. *Quorum ego ferrum et audaciam reieci in* Campo, *debilitavi in* Foro, *compressi etiam domi.* Et 39. *Versabitur in castris furor, in curia timor, in* Foro *coniuratio, in* Campo *exercitus, in agris vastitas.* Pro Sulla c. 17. *ut victi in* Campo, *in* Foro *vinceretis.* ibid. c. 31. *Huic misero notiora sunt iudiciorum itinera et* Fori, *quam* Campi *et disciplinarum.* Seneca de Constantia c. 12. *Hi eadem in* Campo Foroque *et in Curia serio ludunt:* Plinius Paneg. c. 77. *Iter illi saepius in* Forum, *frequenter tamen et in* Campum. Tertullianus de Pallio c. 5. *Ego, inquit, nihil* Foro, *nihil* Campo, *nihil Curiae debeo.* Cicero pro Quintio c. 18. *Natura tristi ac recondita fuit: non ad* Solarium, *non in* Campo, *non in conviviis versatus est.* Solarium autem in Foro situm fuisse notissimum est. Seneca de Ira II, 7. *Quid singula persequor? cum videris* Forum *multitudine refertum, et* septa *concursu omnis frequentiae plena, et illum Circum, in quo maximam sui partem populus ostendit; hoc scito, istic tantundem esse vitiorum, quantum hominum.* Ubi *Septa* intellige *Campum;* quippe in Campo Martio extitisse

Septa sive Ovilia vel pueri sciunt. Iam vides, opinor, cur ostentator ille Gargilius per Forum Campumque deportari aprum iusserit: ut aut de hac emendatione constet, aut nihil omnino in literis certi sit.

EPISTOLA VII.

AD MAECENATEM.

22. *Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratum*] Indignor, cum in tot editionibus ideo illud *Paratum;* quod ne Latinum quidem est. Recte Cruquius ex vetustissimis Blandiniis expressit,

Vir bonus et sapiens dignis ait esse Paratus.

Ita quoque in uno suo Bersmanuus, ego in Graeviano reperi. Neque vero membranae tantum, sed et veteres Grammatici lectionem hanc confirmant. Charisius Lib. IV, p. 239. *Soloecismus per Casus, ut Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus, pro Paratum se esse.* Servius ad Aen. II, 377. *Sensit medios delapsus in hostes. Nominativum pro accusativo posuit: ut Horatius, Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus.* Sed valeant Grammatici cum Soloecismo suo: neque enim aliter loqui debuit. Catulli illud nosti:

Ait *fuisse navium* celerrimus.

Pone hic accusativum; et, nisi *se* addideris, tum demum vere in Soloecismum incides.

29. *Forte per angustam tenuis vulpecula rimam*] Arrige aures, lector, et intento fac sis animo; dum locum hunc excutimus, et ad vivum secamus.

Forte per angustam tenuis vulpecula *rimam*
Repserat in cumeram frumenti; pastaque rursus
Ire foras pleno tendebat corpore frustra:
Cui mustela procul, Si vis, ait, effugere istinc;
Macra cavum repetes arctum, quem macra subisti.

Sic locum et editi omnes et scripti, quod sciam, exhibent: nostri certe sine ulla litura *vulpecula:* neque aliter legit Isidorus Orig. I, 39. *Ad mores*, inquit, *spectat Fabula: ut apud Horatium mus loquitur muri*, mustela vulpeculae, *ut per narrationem fictam ad id quod agatur verax significatio referatur.* Sic ibi et codex manuscriptus. Respicit autem ad Serm. II, 6. ubi mus loquitur muri; et ad hunc de quo agimus locum, ubi mustela vulpeculae. Iam autem si receptam hanc lectionem, tot licet codicibus tantaque temporis longinquitate munitam, non Librariis potius dormitantibus, quam auctori ipsi adscribimus: vereor equidem, ne ex Horatio Bavius nobis Maeviusve repente prodeat. Quid enim? *Vulpecula*, inquit, *repserat in cumeram frumenti; unde pasta* (frumento scilicet) *redire non potuit.* Vestram fidem, Venatores, Rustici, Physici! Frumento vescitur Vulpecula? Quis vel fando hoc audivit, quis

prodidit? Nulla profecto fame adigas vulpem; ut comedat frumentum: neque enim potest; cum planos latosque dentes non habeat, quibus grana comminuat; cum ventriculus id cibi genus natura non appetat. Credisne autem tam stolidum, tam vacuo capite fuisse Nostrum, ut hoc nesciverit? neminem saltem amicorum, quibus recitare sua consueverat, aut scivisse; aut scientem erroris admonuisse? Incredibile prorsus: et tamen, quod iure mireris, solus omnium interpretum Dacierius ulcus hoc detexit; quoque eius foetorem officiose ab Horatio abigat, hanc lectionem comminiscitur:

Forte per angustam tenuis Vulpecula rimam
Repserat in cameram *frumenti.*

Et sic sane Loscherus edidit, et interpretatur *Granarium.* Sed, praeterquam quod omnes ubique codices repugnant, *cameram frumenti* ne Latinum quidem esse facile est evincere. *Camera* quippe est *fornix, arcus, testudo;* quis autem dixerit *fornicem frumenti?* siquidem ea non *capere* potest frumentum, sed duntaxat *tegere.* Dacierius quidem ex Columella rem conficere conatur, I, 6. *Neque me praeterit sedem* frumentis *optimam quibusdam videri horreum* Camera *contectum.* Poterat et Frontinum ad partes vocare, Stratag. III, 4, 6. *Simulato foedere* frumenta *apud eos deposuit: deinde data opera, ut tectorum* camerae, *in quibus id conferebatur, rescissae pluviam reciperent.* Quid vero ex his proficiat non video: *cameram* quidem *horrei,* et *cameram tecti* recte hinc dixeris: *cameram frumenti* minime: ut *operculum vasis* probe dicimus, *operculum vini aut tritici* prave et inepte: quippe, ut iam dixi, camerae, fornices, opercula tantummodo tegunt, non capiunt quidquam et continent. Sed ut hoc Dacierio condonemus; videamus quo rem deducere studeat. *Si cameram* inquit, *reponimus; salva erit Flacci existimatio: non enim is vulpem intromittit, ut frumentum ibi comedat; sed ut pullos et columbas captet.* Vah commentum facetum et callidum! Frugi sane rusticus, qui in horreum pullos admiserit: sarta tecta sine dubio camera, et arcendae pluviae idonea, quae etiam columbis patuerit. Atqui, o bone, quocumque te verteris, haerebit haec Horatio macula, toto oceano non eluenda. Ipsa enim vis constructionis flagitat, cogit, imperat, ut vulpecula vel in camera tua frumento vescatur. Quid enim attinebat *frumentum* hic memorare, nisi alimenti et pabuli caussa? An quia vera historia erat, et sic, ut res erat, narranda? Atqui fabulam scimus esse Aesopicam, ad arbitrium auctoris confictam: ut haud necesse esset res alienas et ad exitum fabulae non spectantes contra decorum immiscere. Maneat ergo, quod in omnibus ubique codicibus visitur, *cumera frumenti:* quod quid sit, recte explicat Acron ad Serm. I, 1. *Cumera vas est ingens vi-*

mineum; vel fictile simile doliis, ubi frumentum suum reponebant agricolae: vel vas minus, capiens quinque sive sex modios. Iam autem in huius moduli vase *rima*, inquit, erat *angusta:* certe; nam per *laxam et hiantem* rimam ipsum frumentum efflueret; dominusque quantumvis negligens mature obturandam curaret. Atqui, ait, per hanc rimam angustam *macra Vulpecula* irrepsit. Quid audio? per tantillam rimulam Vulpes? vix equidem crediderim, etiamsi esset

Ossa atque pellis misera macritudine.

Neque enim, cum *Vulpeculam* dicit Noster, tu parvum vulpis pullum accipies; sed vulpem adultam. Ita Cicero de Offic. I, 13. *Fraus quasi vulpeculae, vis Leonis videtur.* Quod si catulum vulpis hic intelligis, ipsa tum fabula non poterit recte procedere. Catulus enim, non pinguior solum in cumera sed et *grandior* factus, non poterat rursus ire per arctum cavum; etiamsi tam macer esset, quam cum primum intraverat. Talem igitur tu vulpem, adultam, grandem, per angustam cumerae rimam introducis? Quid vero nobis *cumeram* narras: qua sodes via in ipsam domum, ubi cumera sita erat, vulpes insinuavit? cur hoc siles? de domestico potius et κατοικιδίῳ animalculo, quam de vulpe silvestri, fabulari videris. Sed ecce et maius portentum: ubi semel penetraverat in cumeram, ibi secure habitare coepit, silvarum et prioris vitae prorsus oblita. Non enim, ne id forte nescias, pleno ventre, sed *pleno corpore*, non satura, sed *pinguis* tum primum exire tendebat. Quid Aesopus, primus huius fabulae auctor, secutus sit, equidem nescio. *Plenum* tamen *ventrem* ille potius; si Scto. Hieronymo fides. Quo fortassis alludens, Cleonem exagitat Comicus, *quod vacuo ventre in Prytaneum curreret, pleno excurreret:*

ὅτι κενῇ τῇ κοιλίᾳ
Εσδραμὼν ἐς τό πρυτανεῖον, εἶτα πάλιν ἐκθεῖ πλέᾳ.

Sed in Horatiana hac fabula non saturatam modo vulpem, sed et pinguefactam esse constat. Id quod verba ipsa declarant: *macra* enim et *tenuis* irrepserat, *pleno corpore* exire frustra conabatur. Quid sit *corpus plenum* Celsus te docebit, nempe macro et tenui contrarium, pingue, obesum. VIII, 9. *Id agendum cibis uberioribus est, ut* corpus quam plenissimum *fiat, quo melius os vestiat.* I, 3. Tenuis *vero homo implere se debet*, plenus *extenuare.* Quot igitur dies noctesque commorata est in cumera Vulpes; dum ex macra et strigosa corpulentior atque habitior facta est? Nonne monstri simile est, intra hostium parietes, inter familiae strepitum, tamdiu secure eam vesci et dormire potuisse? Enimvero omnibus modis portentosa erat ea Vulpes? cum enim Aesopicae illae bestiarum omnium astutissimae fuerint et callidissimae; haec contra

stultitiae et fatuitatis exemplo est; ut vel Mustela, bestiola illa ignobilis, quacum vulpes illae Aesopicae vel fabulari numquam dignatae sunt, haud paullo sapientior inducatur. Appello iam te, quicumque es, qui vel de limine umquam Horatium salutasti: potesne in animum inducere, tam indecora haec, tam absurda, tam incredibilia Venusino nostro imputanda esse? ut vulpes comedat frumentum; ea gratia in cumeram se insinuet per angustum foramen vix muribus pervium: quae ipsa cumera intra rusticum larem et clausos parietes sita erat; ut in ipso pariete vel ianua rima alia opus fuerit, qua ad cumeram penetraverit: ibi vero, bis licet captiva, tam in cumera, quam in domo, secure tamen genio litaverit, donec in rebus bonis obesula evaserit; denique tam inops consilii, tam astutiarum veterum oblita fuerit, ut qua arte egrederetur nesciverit, nisi mustela, si Musis placet, quid facto opus, irridens submonuisset. Quin iam ipse per te, opinor, intelligis, de *Vulpecula* minime hic agi posse, sed de animalculo domestico, quod frumento victitare soleat, quod per rimulam repere possit, et in cumera facile latere: et, ut clare dicam, non cum *Vulpe* hic mustelam, sed cum *mure* fabulari oportere. Sane, ut in recepta lectione prava omnia et absurdissima sunt; ita contra, si *mus* aliquo pacto ad partes hic vocari poterit; nihil non erit argutum, speciosum, venustum. Utrumque enim animal in domibus versari solet: ut rite hic et decore Sermonem inter se conferant. Cicero de Nat. Deorum II, 6. *Si domum magnam pulchramque videris; non possis adduci, ut, etiamsi dominum non videas*, muribus *illam et* mustelis *aedificatam putes.* Plautus in Sticho III, 2.

Mustela murem *mi abstulit praeter pedes.*

Unde et in pluribus apud Aesopum fabulis mus cum mustela loquebatur: ut Aristoph. Vespis p. 354. Edit. Bas.

'Εγῷδα τοίνυν τῶνγε πάνυ κατ οἰκίαν

'Εκεῖνον, ὡς οὕτω ποτ ἦν ΜΥΣ ΚΑΙ ΓΑΛΗ.

Novi, inquit, *ex domesticis fabulis illam, Ut erat* mus et mustella. Denique hanc ipsam fabulam, quam ab Aesopo Horatius transtulit, de *Mustela et Mure*, non *Vulpecula*, confictam olim esse, testem tibi dabo exceptione omni maiorem, S. Hieronymum Ep. ad Salvinam De Virginitate servanda: *Docet*, inquit, *et Aesopi fabula plenum* muris *ventrem per angustum foramen egredi non valere.* Hic igitur nobis Mus e latibulo suo excitandus est: ut Horatio periclitanti suppetias ferre possit. Sed unde, inquies, talem, qui versum hiantem implere possit et labantem sustinere? Ecce igitur tibi, qui et id facere queat, et Librariis ignotus facile eis pro Mure *Vulpecula* videri possit. Lege enim,

Forte per angustam tenuis nitedula *rimam*

Repserat in cumeram frumenti.

Nitedula, sive *Nitela* est mus agrestis, *μῦς ἀρουραῖος*, frumento victitans, et areas et cumeras agricolarum infestans. Virgil. Georg. I, 181.

Tum variae illudunt pestes, saepe exiguus mus
Sub terris posuitque domos atque horrea fecit.

ubi Servius ad locum: *Exiguus mus*, nitela, *mus agrestis rubens; cuius Cicero meminit in Sestiana.* Extat is locus Ciceronis, Pro Publio Sextio. c. 33. *Quoniam id etiam fatum civitatis fuit, ut illa ex vepreculis extracta* nitedula *rempublicam conaretur arrodere.* Sic libri scripti editique: et ne de lectione dubites, faciet Priscianus p. 513. *Vepres,* ait, *veprecula, ut Cicero pro Sestio: Vepreculis extracta* nitedula. Arnobius lib. II, p. 95. Edit. Heraldi: *Non enim si negemus muscas, scarabeos, et cimices,* nitedulas, *curculiones, et tineas omnipotentis esse Dei opus.* Plin. Hist. VIII, 57. *Senium (glirium) finitur hiberna quiete: conditi enim et hi cubant: simili et* nitelis *quiete:* ubi prisca editio, *nitedulis.* Glossae Philoxeni: *nitela, δενδροβάτης.* Quid amplius vis; nisi forte ut *nitedulam* priores duas syllabas producere ostendam? atqui illud quoque in promtu est. Prima in versu producta est, apud Martialem V, 39.

Quae crine vincit Baetici gregis vellus,
Rhenique nodos, aureamque nitelam.

Quod ad secundam attinet: cum *Nitedula* eadem terminatione sit, qua *Acredula, Monedula, Ficedula, Querquedula;* easdem cum illis mensurae leges habere debet: atqui illa verba secundam longam habent. Ovid. Metam. VII, 468.

Nigra pedem, nigris velata Monedula *pennis.*

Cicero Divin. I, 8.

Et matutinis acredula *vocibus instat.*

Martialis XIII, 5.

Cerea quae patulo lucet ficedula *lumbo.*

41. *Non est aptus equis Ithacae locus*] Ubi *locus Ithacae* erit regio Ithacae. Esto: etsi id quoque dubitem: sed saltem ambigui vitio male laborat; quippe *locus Ithacae* idem potius fuerit, ac locus in Ithaca: ut Ovid. Metam. XV, 332.

Est locus Arcadiae, *Pheneon dixere priores.*

Vide igitur, annon Casu recto scribendum sit, terminatione Graeca, *Ἰθάκη,*

Non est aptus equis Ithace *locus; ut neque planis*
Porrectus spatiis, nec multae prodigus herbae.

Ita Ovid. Trist. I, 4.

Nec mihi Dulichium domus est Ithaceve *Sameve.*

et Metam. XIV, 169.

Hac mihi si potior domus est Ithaceque *carina.*

Porphyrion ad locum: *Equis minus apta conveniensque* Ithace, *et agri angusti et steriles sunt.* Satin' certum est, Scholiasten illum in suis codicibus *Ithace* reperisse?

56. *Praeconem tenui censu, sine crimine notum*] Sic habent omnes typis cusi, et codices plerique. *Sine crimine notum;* id est, notae hominem probitatis et innocentiae. Ovid. Amor. I, 3.

Et nulli cessura fides, sine crimine *mores,*
Nudaque simplicitas, purpureusque pudor.

et Trist. IV, 3.

Denique et, ut vixi, sine crimine *mortuus essem.*

Seneca Phoeniss. 513.

Sine crimine *exul.*

Quintil. Declam. CCCXXXI. *Non sum quidem locuples; sed quotus quisque?* Inops censu, *sed integer*, sine crimine, *sine fabula: non indignus aliquando huic diviti visus, qui amicus vocarer.* Capitolinus in Marco c. 10. *Multis* pauperibus, sine crimine, *dignitates concessit.* Recte ergo defendi potest lectio recepta. Sed cum vetustus Georgii Fabricii liber et alter Henrici Stephani sic praeferant,

Praeconem tenui censu, sine crimine natum,

hoc est, certo patre, honestis parentibus: Hoc potius amplecti videtur vir egregius; cum, ut ait, his verbis respondeatur ad quaestionem Philippi, *Quo sit patre?* cui alias nihil responsi dabitur. Iterum Ovidius Amor. III, 4.

In qua Martigenae non sunt sine crimine nati,
Romulus Iliades, Iliadesque Remus.

Trist. II, 293.

Pallade conspecta, natum de crimine *virgo*
Sustulerit quare, quaeret, Erichthonium.

Metam. IX, 24.

Nam quod te iactas Alcmena matre creatum,
Iuppiter aut falsus pater est, aut crimine *verus.*

Silius VI, 439.

vestigia nostri
Casta tori domus, et patrium sine crimine *servat*
Inviolata larem.

Livius IV. 3. *Servium Tullium, captiva Corniculana natum, patre nullo.* et XXXIX, 53. *Illum, ut ex vulgato corpore genitum, nullam certi patris notam habere.* Cicero pro Roscio c. 16. *Si tibi fortuna non dedit; ut patre certo nascerere.* In Verrem III, 24. *Homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato.* Hoc igitur et nos sequamur; etsi, utrum ex duobus ab Horatii manu fuerit, scire hodie non datur: et Interpretes, opinor, semper inter se dissidebunt.

58. *Gaudentem parvisque sodalibus, et lare certo*] Et de hac quoque lectione semper sub iudice lis erit. Libri editi cum maxima parte membranarum *lare certo;* Cruquiani duo codices, *lare curto.* Utrumvis probum est; ut nescias utrum utri sit praeferendum. Seneca Medea v. 478.

Per spes tuorum liberûm, et certum larem.

et ibidem v. 19.

Vivat, per urbes erret ignotas egens,
Exul, pavens, invisus, incerti laris.

Virgil. Georg. IV, 155.

Et patriam solae et certos *novere* penates.

Aen. VI, 673.

Nulli certa domus, *lucis habitamus opacis.*

Petronius:

Nulla est certa domus, *nullum sine pignore corpus.*

Sallust. de Rep. Ord. *Sed ubi eos paullatim expulsos agris inertia atque inopia* incertas domos *habere subegit.* Et in Catil. c. 20. *Illos binas aut amplius domos continuare; nobis* larem familiarem nusquam ullum *esse.* Contra et *lare curto*, hoc est, *parvo*, *exiguo*, *gracili*, *angusto* eleganter quoque legeris. Lucan. V, 528.

o vitae tuta facultas
Pauperis angustique lares.

Noster Carm. III, 29.

Mundaeque parvo sub lare *pauperum Cenae.*

Silius VII, 173.

Nec pigitum parvosque lares *humilisque subire*
Limina caelicolam tecti.

Seneca Phoen. 595.

liceat exiguo lare
Pensare regnum.

Tacitus Annal. II, 84. *Quod, rarum laetumque etiam* modicis penatibus, *tanto gaudio principem adfecit, ut* etc. Capitolinus in Albino: *Hic tamen natus* lare modico, *patrimonio pertenui.* Apuleius Metam. I. Exiguo lare *inclusus, et aerugini semper intentus.* et iterum, *Si contentus* lare parvulo, *Thesei virtutes aemulaveris.* et V. *Et* lares pauperes *nostros, sed plane sobrios revisamus.* et in Apolog. *Sed quod vivo* gracili lare, *quod pauciores servos habeo.* Arnobius lib. VII. *Honestus unus et locuples; alter* angusto lare. Noster denique Carm. I, 12.

et avitus apto
Cum lare *fundus.*

ubi *apto* erit modico, commodo; nisi forte *Arto* ibi potius legendum sit, ut ibi admonuimus. Iam autem *curto lare* ad hanc sententiam probe et venuste dici, quis ausit negare? Sic Noster Carm. III, 24.

Curtae *nescio quid semper abest* rei.

Persius Sat. IV.

Tecum habita, ut noris quam sit tibi curta supellex.

Et Sat. VI.

Iratus, quod rem curtaveris.

Ovid. Amor. II, 2.

Sic tibi semper honos, sic curta peculia *crescent:*

ut recte edidit acutissimus Heinsius, cum libri veteres ha-

beant *sic alta*, *sic orta*. Vide ipsum et ibi et ad Fast. II, 408, et 645. fuse de hoc vocabulo disserentem: ubi et lectionem hanc apud Flaccum memorat, *lare curto*. Nos certe in hanc partem potius propendemus; cum quia parum verisimile est tam reconditum epitheton a Librariis suppositum esse, tum quia sententiae et verbis adiunctis convenire aptius videtur, *Gaudentem*, hoc est, contentum, laetum *parvis sodalibus et lare exiguo*. Parvi sodales cum parvulo lare bene congruunt: contentus autem et parvo, potius quam *certo:* quippe certo lare etiam locupletissimi gaudent.

63. *Negat ille mihi? negat improbus*] Ita et olim et nuper excusi. Plaut. Mostel. 3, 1.

TR. *Etiam fatetur de hospite?* TH. *Immo pernegat.*
TR. Negat? TH. Negat *inquam.*

Terent. Phorm. II, 3.

PH. *Hanc Demipho* negat *esse cognatam?* C. Negat.

Sed antiquissimi ex nostris Graevianus, Reginensis, Vossianus cum Bersmanni uno, *Neget.*

Neget *ille mihi? negat improbus.*

Etiam et ceteros interpretes in vetustioribus suis sic reperisse suspicor; sed neglexisse et susque deque habuisse. Atqui, aut valde fallor, aut fortius hoc est meliusque vulgato: *Neget ille mihi?* Illene mihi *negare potest*, pauperculus diviti et potenti? Vide supra ad Epist. I, 6. v. 31.

73. *Hic ubi saepe Occultum visus*] Graevianus veterrimus sic habet, syllaba deficiente:

Tandem dormitum dimittitur. ubi saepe.

Eam pro ingenii modulo varie supplebant Librarii. Codex Leidensis cum altero, *ast ubi saepe;* Vossianus, *ergo ubi saepe.* Codex Trin. huc *ubi saepe:* Reginensis cum pluribus aliis hic *ubi saepe.* Aut retinendum est *hic*, aut *ergo*. Noster Serm. II, 6. v. 16.

Ergo ubi *me in montes et in arcem ex urbe removi.*

et 106.

Ergo ubi *purpurea porrectum in veste locavit.*

Epist. II, 2. 136.

Hic ubi *cognatorum opibus curisque refectus.*

75. *Mane cliens, et iam certus conviva.*] Variant et codices et olim cusi; alii enim *et iam*, alii *etiam*. De cetero omnes conveniunt: neque ego quidquam sollicito. Si quis tamen alicunde codex accederet; vide annon eleganter sic posses reponere,

Mane cliens, etiam serus *conviva.*

ubi oppositio, opinor, venusta est; *mane* cliens, *vespere* conviva. Noster Serm. II, 8. 33.

iusserit ad se
Maecenas serum *sub lumina prima venire*
Convivam.

96. *Qui simul aspexit, quantum*] Turpissime se dederunt

hic Interpretes; dum vitiosorum codicum turbae potius, quam uni alterive recte monenti fidem habent,

Quod te per genium, dextramque, deosque penates
Obsecro et obtestor; vitae me redde priori.
Qui simul *aspexit, quantum dimissa petitis*
Praestent; mature redeat repetatque relicta.
Metiri se quemque suo modulo et pede verum est.

Ubi haeret sententia, neque exitum sibi invenit. *Qui*, inquit, *simul* (hoc est, *simul ac*) *aspexit*. Quo referetur illud *Qui?* estne Philippus an Vulteius? si posterior; tum utique *rediit repetiitque* dicendum fuerit: si prior, iunguntur gryphes equis; nam posterius periodi membrum nullo modo ad Philippum attinet. Vide tamen ut Lambinus incrustare conetur: *Qui* (inquit) Philippus, *simul ac aspexit, quantum dimissa praestent petitis*, dixit, *Mature redeat* Vulteius *repetatque relicta*. Papae! si hoc est interpretari, nihil erit posthac in nuce duri: vanissima quaeque fatuorum Librariorum somnia iam bene se habebunt; et tamen inventus est qui in huius sententiam pedibus iret Dacierius. Atqui, o boni, ut cetera vobis condonemus; vel ex ipsa narratione constat, iam ab initio probe cognitum esse Philippo, Vulteio vitam urbanam optabiliorem esse rustica: unde ista, *Videt* ridetque *Philippus*, et, Occultum *visus decurrere piscis* ad hamum. Quid igitur sibi vult, *simul aspexit?* quasi tum demum ex Vulteii oratione hoc intellexisset. Piget sane in his refutandis morari: neque tamen eis meliora sunt, quae Marcilius profert; *simul*, sive similiter, *qui*, sive quicumque *aspexit* mutationem in peius *mature redeat*, ut fecit Vulteius. Recte quidem vidit, quasi ἐπιμυθίου loco haec dici sententiose; sed ubi gentium natus est, qui *simul* pro *similiter* posuit? restat etiam, ut pro *Simia* poni possit. Sed aufer haec; et tu, si sapis, cum veterrimo Cruquii codice alteroque Bersmanni sic locum restitue,

Qui semel *aspexit, quantum dimissa petitis,*
Praestent, mature redeat repetatque relicta.

ubi *semel*, notissima huius verbi significatione, perinde fere est ac *Primum*. *Qui primum aspexit*, sive *Ut primum quis aspexit*. Noster in Arte Poët.

haec animos aerugo et cura peculi
Cum semel *imbuerit, speramus carmina fingi?*

Epist. I, 10. 16.

momenta Leonis
Cum semel *accepit solem furibundus acutum.*

Ita passim, Cicero, Terentius, Plautus, et omnes ubique Scriptores. Postquam haec scripseram, sero animadverti eruditum Britannum Interpretem, Gulielmum Baxterum, recte illud *semel* in textum recepisse.

EPISTOLA VIII.

AD CELSUM ALBINOVANUM.

5. *Oleamque momorderit aestus*] Editiones sic praeferunt,

haud quia grando
Contuderit vites, oleamque momorderit aestus.

Quid? an uno eodemque tempore et *grando vitibus* nocet, et *aestus oleae?* Immo optime codex Reginensis a prima manu.

oleamve *momorderit aestus.*

Aut hoc, aut illud: non simul utrumque. Sollemniter in hac vocula peccant Librarii.

12. *Romae Tibur amem ventosus, Tibure Romam*] Quod in quattuor Blandiniis omnium praestantissimis Cruquius

Romae Tibur amem, venturus *Tibure Romam;*

idem ego in vetustioribus meis, Leidensi, Vossiano, Reginensique reperi: nam Graevianus a versu VII. huius Epistolae deficit. Neque aliter habent *perveteres,* ut ait, membranae Barthio inspectae, Advers. XXXVII, 22. Lectio certe non contemnenda: etsi alii Interpretes praeter Cruquium inventam sibi, ut videtur, in libris antiquioribus ne memorare quidem dignati sunt. Plus enim quiddam est, *venturus Tibure Romam*, quam *Amem Tibure Romam:* hoc se loca relicta *laudare modo et optare*, illud *repetere et revisere*, quod maioris impatientiae est, indicat. Sic Ennius apud Gellium XIX, 10.

Imus huc, hinc illuc, *cum illuc ventum est*, ire illinc lubet:
Incerte errat animus; praeterpropter vitam vivitur.

Lucret. III, 1077.

Currit agens mannos ad villam hic *praecipitanter,*
Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans,
Oscitat extemplo, tetigit cum limina villae;
Aut abit in somnum gravis atque oblivia quaerit;
Aut etiam properans urbem petit atque revisit.
Hoc se quisque modo fugitat.

Tamen, si ad orationis seriem paullisper attenderis,

Fidis offendar medicis, irascar amicis,
Cur me funesto properent arcere veterno:
Quae nocuere, sequar; fugiam, quae profore credam:
Romae Tibur amem, venturus *Tibure Romam:*

videbis, opinor, epitheton quoddam commodissime huc induci; quo alius animi morbus, levitas scilicet et inconstantia, a prioribus illis diversus significetur; nisi enim hoc fit; id videbitur dicere Horatius, se *Tibur amare et sequi*, quod ei nocuerat; *Romam fugere*, quae profuerat: quod et per se ineptum est, et ab eius mente alienum. Recte igitur *ventosus;* atque ita olim legit Servius, membranis quae hodie supersunt omnibus aetate prior; ad

Aen. IV, 224. *Tyria Carthagine qui nunc Expectat) Carthagine dixit pro Carthagini, et pro adverbio in loco, de loco posuit: sic Horatius: Romae Tibur amem*, ventosus, *Tibure Romam.* Ubi nulla suspicio esse potest de lectionis integritate. Si enim *venturus* hic reponis; iam illud *Tibure* non erit *in loco*, sed *de loco*, plane contra Servii sententiam; qui ea gratia locum citat, ut ostendat *Tibure* apud Flaccum esse *in loco*, ut apud Maronem *Carthagine.*

EPISTOLA X.

AD FUSCUM ARISTIUM.

3. *Ad cetera pene gemelli*] Meliores codices *at cetera*, ut Torrentii duo totidemque Bersmanni, Vossianus noster, et Blandiniorum veterrimus apud Cruquium; qui et recte in ipsum contextum recepit:

hac in re scilicet una
Multum dissimiles, at *cetera pene gemelli.*

Ubi *Cetera* absolute ponitur. Sic Noster alibi Carm. IV, 2.

Qua notam duxit, niveus videri;
Cetera *fulvus.*

et hac ipsa Epist. v. 50.

Excepto quod non simul esses, cetera *laetus.*

Virgil. Aen. III, 594.

inmissaque barba,
Consertum tegumen spinis; at cetera *Graius.*

Prudentius Apoth. v. 812.

His animam similem sibi conditor effigiavit,
Cetera *dissimilem.*

Plin. Hist. VIII, 16. *Feram, quae Bonasus vocetur, equina iuba*, cetera *tauro similem.* Et ita alii passim. Vidit hoc, et pluribus exemplis firmavit acutissimus Nic. Heinsius ad Ovid. Metam. IX, 99.

19. *Deterius Libycis olet aut nitet herba lapillis?*] Ita libri et typis cusi et manu scripti. *Libycos* autem *lapillos* recte accipiunt tessellata et sectilia pavimenta, λιθόστρωτα, ex variis Libyci marmoris frustis elaborata. Ergo haec erit sententia, Nonne iucundius est super herbam rure *incedere et deambulare*, quam urbe super pavimenta marmorea? Recte hoc: neque quicquam de loco moveo, praesertim cum omnes ubique codices obnitantur. Tamen, cum in versu priore de *somno* sit facta mentio, suspicio inde mihi suborta est, pro *lapillis* ab auctoris manu *tapetis* forte extitisse, non magna mutatione:

Est ubi divellat somnos minus invida cura?
Deterius Libycis olet aut nitet herba tapetis?

hoc est, Cum meridiari voles, suavior rure lectulus est herba virens, et florida, quam urbe Libyca tapetia. Noster de se loquens Epist. XIV, 35.

Cena brevis iuvat, et prope rivum somnus in herba.

Claudianus in simili plane comparatione Ruf. I, 208.

rapiunt Tyrios ibi vellera *fucos,*
Et picturatae saturantur murice vestes.
Hic radiant flores, *et* prati *viva voluptas*
Ingenio variata suo. Fulgentibus illic
Surgunt strata *toris: hic mollis panditur* herba
Sollicitum curis non abruptura soporem.

Seneca Herc. Oet. 644.

Cespes *Tyrio mollior* ostro
Solet impavidos ducere somnos.

Calpurnius Ecloga VI, 70.

Venimus, et tacito sonitum tutabimur antro,
Seu residere libet, dabit ecce sedilia tophus:
Ponere seu cubitum, melior viret herba tapetis.

Qui locus Horatiano huic adeo similis et geminus est; ut alter ab altero expressus esse videatur: neque illud praetereundum est, vetustas Calpurnii editiones, notante id Iano Ulitio, *lapillis* hic exhibere pro *tapetis;* nullo quidem ibi sensu, sed proclivi tantummodo Librariorum lapsu. Iam vero super stratis tapetis ditiores dormire solitos quis est qui nesciat? Virgil. Aen. IX, 325.

Rhamnetem aggreditur, qui forte tapetibus altis
Exstructus toto proflabat pectore somnum.

Libyca vero *tapetia* et fama et pretio celebrata esse res est notissima. Plautus Pseud. I, 2.

Neque Alexandrina *belluata conchyliata* tapetia.

Martialis XIV, 150.

Cubicularia Polymita.

Haec tibi Memphitis *tellus dat munera: victa est*
Pectine Niliaco *iam Babylonis acus.*

Hermippus apud Athenaeum lib. I, p. 28. ubi varias merces memorat ex variis regionibus petitas:

Καρχηδὼν δάπιδας καὶ ποίκιλα προσκεφάλαια.

Carthago, ait, *mittit tapetas et varia cervicalia* Plin. VIII, 48. *Plurimis vero liciis intexere, quae* polymita *appellant,* Alexandria *instituit.* Vopiscus in Aureliano c. 12. Tapetia Afra *decem, stragula Maura decem.*

24. *Naturam expellas furca*] Et libri primitus cusi et membranae fere omnes tam nostrae, quam aliorum, *expelles.* Unde ergo in tot editiones irrepsit *expellas?* Quid autem et quantum intersit, hanc an illam lectionem sequaris, dicam tibi, si potero. *Expellas* perinde erit ac *possis expellere; Expelles* vero idem, ac *vis, cupis, conaris expellere.* Cum autem Natura minime expelli *possit;* stulti tamen et fastidiosi saepe id *frustra conentur;* utra utri lectio praeferenda sit, iam tardus es, si non probe intelligis.

34. *Cervus equum pugna melior*] Nic. Heinsius in libri sui ora, *Forte*, ait, *pugnae.* Figuratius quidem esset *melior pugnae:* sed codicibus obtemperandum. Sic enim alibi Noster Carm. III, 6.

Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.

Novarunt posteriores, Statius, Silius, aliique. Tacitus Annal. III, 74. *Robore exercitus impar*, furandi melior. At Virgil. Aen. X, 735.

haud furto melior, *sed fortibus armis.*

37. *Sed postquam victor violens discessit ab hoste*] De hoc Apologo vide Aristotelem II. Rhet. Cononem Narrat. XLII. et Phadrum IV, 62. Ceterum illud *victor violens* in mendo cubare facile sentio; medicinam tamen polliceri vix audeo.

Sed postquam victor violens *discessit ab hoste,*
Non equitem dorso, non frenum depulit ore.

Primum enim id libere pronunciare possum, et qui poëtae sunt mecum sentient, illud *victor* nullo hic Epitheto donandum fuisse: quod et recta ratio sensusque communis, et magnorum poëtarum mos in locis huic similibus clare ostendunt. Noster Carm. III, 14.

Caesar Hispana repetit *penates* Victor *ab ora.*

Virg. Aen. II, 95.

Si patrios unquam remeassem victor *ad Argos.*

Valerius Flaccus IV, 589.

Proxima regna Lyci, remeat *qui* victor *ab oris*
Bebryciis.

Lucanus II, 553.

Parthorum utinam post praelia sospes
Et Scythicis victor remeasset *Crassus ab oris.*

Martialis VII, 7.

Victor *ab Odrysio* redditur *orbe Deus.*

Plura eiusmodi loca sciens praetereo: quorum ad exemplum *Postquam victor discessit ab hoste* castigatius pressiusque dictum oportuit; reiecto illo Epitheti onere, et supervacuo et molesto. Ergo alterutrum saltem ex duobus repudiandum videtur, aut *Violens*, aut *Victor;* cum sine foeda scabie et macula consistere una non possint. Et ad receptam quidem lectionem quam proxime accedi potest, posteriore illo *Victor* una litecula mutilato, in hunc modum:

Sed postquam violens victo *discessit ab hoste.*

Hoc sane rotundius aptiusque exire, quam quod vulgo circumfertur, nisi aut imperitus aut lividus, nemo opinor negaverit. Ita plane Lucanus V, 381.

Interea domitis *Caesar* remeabat *Iberis.*

et auctor Consolationis ad Liviam, 238.

Quod semper domito rediit *tibi Caesar ab orbe.*

Non flocci autem interest, *violens victo* an vicissim *victo violens* apud Flaccum substituas: cum in aliis codicibus *victor violens*, in totidem fere aliis mutato ordine *violens victor* habeatur. Sed, ut candide quod sentio dicam, illud

violens nequaquam mihi placet; et atrociorem mendam hic olim inolevisse facile mihi persuadeo. Cur enim equus hic *violens* appelletur? qui et per se impar erit cervo, et nulla demum sua sed vehentis equitis virtute victoriam adeptus est. Equidem sic potius scripsissem,

Sed postquam victo sonipes *discessit ab hoste.*

ubi *sonipes* idem erit ac *equus:* ut et eleganter nomen hic varietur, et post victoriam laetantis, insultatio et gressus superbi quodammodo exprimantur. Virgil. Aen. XI, 600.

fremit aequore toto

Insultans sonipes, *et pressis pugnat habenis.*

Sed cum in editione Cadomensi Epistolarum Horatii anno MCCCCLXXX, ex scripto ut verisimile est exemplare mira prorsus habeatur lectio,

Sed postquam victor victo *discessit ab hoste;*

Subiit animum suspicio, illud *victo* ex glossemate primum irrepsisse; et postea a Librariis, qui repetitione illa *victor victo* iure offendebantur, interpolatum esse *violens*, quod a ductu literarum non procul abscedit. Huic siquis suspicioni indulgere volet, sic locum poterit refingere:

Sed postquam domito victor *discessit ab hoste.*

Ovid. Metam. XV, 569.

Restitit, ut victor domito *remeabat ab hoste.*

et Trist. II, 177.

Hic tibi sic redeat superato victor *ab hoste.*

Auctor Consol. ad Liviam 338.

Quod solus domito victor *ab hoste tulit.*

Martialis IX, 44.

Qui cito perdomito victor *in orbe iacet.*

Sed hoc hariolari esse fateor: ita tamen, ut neuter versus sic restitutus sit Horatio erubescendus.

40. *Dominum vehet improbus*] Sic editi ubique praeferunt rectene an secus, iam videbimus.

Sic qui pauperiem veritus potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet *improbus; atque*
Serviet aeternum, quia parvo nesciet uti.

Qui, inquit, *caret* libertate, *vehet* dominum: immo vero iam *vehit* ut plane exhibet veterrimus noster Reginensis, cum altero Collegii Trinitatis) et, quia parvo uti nesciet, *aeternum* vehit eique *serviet.* Si admiseris *vehet:* reliquum erit, ut *carebit* substituas, non *caret.*

EPISTOLA XI.

AD BULLATIUM.

23. *Nec dulcia differ in annum*] Hanc in editionibus priscis receptam lectionem pergunt nobis obtrudere recentiores. Cum tamen et nostri et aliorum codices *neu* habeant, non *nec;* quid moramur iis auscultare:

Grata sume manu, neu *dulcia differ in annum.*

EPISTOLA XII.

A D I C C I U M.

9. *Confertim liquidus fortunae rivus inauret*] Membranae omnes ubique *liquidus*. Eutyches tamen vetus Grammaticus p. 2160. *Ab aurum*, ait, *inauro*. Horat. *ut te*

Confestim largus *fortunae rivus inauret.*

Non placet.

29. *Italiae pleno diffundit copia cornu*] Variant hic libri; alii *diffudit*, alii, *diffundit, defundit, defudit*. Ex postremis his alterutrum probamus: si *Defudit* cum Vossiano et Leidensi legeris, post messem scripta erit Epistola; si *defundit* cum Blandiniis et Reginensi, ipso messis tempore.

EPISTOLA XIII.

A D V I N I U M.

2. *Signata volumina, Vinni*] Repone *Vini*, ut recte adnotavit Torrentius; *Vinius* enim Romanae familiae nomen, non *Vinnius*. Tacitus in Historiis passim, *Titus Vinius;* et Suetonius in Galba, c. 14. Gruterus in Inscriptionum opere p. 189. SER. GALBA II. T. VINIO COS. Vide Panvinium ad Fastos ann. MDCCCXXII.

6. *Si te forte meae gravis uret sarcina chartae*] Henricus Stephanus ex libro scripto profert, *urget;* atque ita unus codex Pulmanni, et alter Coll. Trinitatis pro varia lectione. Haud male sane dixeris, *Sarcina urget:* ut Plautus Poenulo IV, 2. *At* onus urget. *At tu appone, et respice ad me. Fecero.* Ovid. Fast. IV, 515.

Restitit et senior, quamvis onus urget; *et orat*
Tecta suae subeat quantulacumque casae.

Placet tamen communis fere omnium membranarum lectio, *uret:* utpote figuratior et *ποιητικωτέρα:* quam et firmat Priscianus p. 1132. Horat. *Si te forte meae gravis* uret *sarcina chartae?* ubi quattuor mihi inspecti codices *urat;* ut et hic habet Codex. Coll. Trin. quod ab *urget* magis abscedit. Livius XXXVI, 25. *Aetolos propter paucitatem eosdem dies noctesque assiduo labore urente:* ubi liber Sigonii *urgente*. Nimirum ea vocabula sollemniter a Librariis confunduntur, de quo consule Nic. Heinsium ad Amor. Ovidii I, 2.

8. *Clitellas ferus impingas*] Nic. Heinsius in libri sui ora. *Alii*, inquit, Fessus. *Forte;* sero. Videtur eo inductus, quod Asini sint *tardi*. Sed nollem hoc viro sagacissimo excidisse. Cum enim *ferus* dicit Noster, eo ipso ad Asinae cognomen alludit: *Ferus* enim de Asino recte dicitur; ut alibi de equo, et cervo. Commodissime autem iunguntur *Ferus impingas:* nimirum id Vinium hortatur

et monet, ne libellos intempestive et importune Augusto porrigat, quasi abiicere velle videatur; sed commodo tempore, et verecunde, et rogatus denique ei tradat. Ceterum Loscheri editio et Veneta anni 1490. *Fessus* quidem habent sed nimis absurde. In omnibus membranis *ferus*, et sic Prisciani codices quattuor loco iam citato, p. 1132.

12. *Sic positum servabis onus*] Daniel Heinsius pro solita sua infelicitate, *Postulat*, inquit, *lepor poëtae, qui est incredibilis in hac Epistola, rescribi,*

Sepositum servabis onus.

quod et temere in textum receptum editiones nonnullas infecit. Non enim advertit vir cetera egregius leporem huius dictionis, *Sic positum servabis onus:* quam tamen ex Martiale discere potuit, qui Epig. V, 6. Parthenium rogat, ut Domitiano libellum velit tradere; eodem prorsus modo, quo Noster hic Vinium,

Nec porrexeris ista, sed teneto
Sic, *tamquam nihil offeras agasque.*
Si novi dominum novem sororum,
Ultro *purpureum* petet *libellum.*

Ubi omnia plane gemina vides, ut ex Horatio petita iure videantur. *Sic teneto;* ut Noster, *Sic positum servato: Ultro petet;* ut Noster, *si denique poscet.* Ceterum et alias *sic positum* non raro occurrit. Noster Serm. I, 2. 106.

Leporem venator ut alta
In nive sectetur, positum sic *tangere nolit.*

Virgil. Eclog. II.

Sic positae *quoniam suaves miscetis odores.*

Georg. IV, 203. Sic positum *in clauso linquunt.*

Aen. II, 644.

Sic o sic positum *adfati discedite corpus.*

14. *Ut vinosa glomos*] Codices in diversa abeunt, hi *globos*, illi *glomos*, alii *glomus*, unus Fabricii *glomen*. Tu, si sapis, tertium ex his elige, et rescribe,

Ut vinosa glomus *furtivae Pyrrhia lanae.*

Ita Blandinius Cruquii, Reginensis et Markianus. *Glomus* enim *glomeris* neutro est genere, unde *glomero* etc. Lucret. I, 360.

Nam si tantundem est in lanae glomere, *quantum*
Corporis in plumbo est, tantundem pendere par est.

Plin. Hist. XXXVI, 13. *Labyrinthum extricaberis, quo siquis improperet sine* glomere *lini, exitum invenire nequeat.* Aiunt quidem et *glomus glomeris* dici, et *glomus glomi;* sed nullo auctore idoneo; si hunc ipsum locum, de quo quaestio est, excipias. Priscianus lib. V, p. 658. *Neutra quaedam solebant etiam masculino genere proferre, vel e contrario, ut hic et hoc guttur, murmur, hic et hoc globus, quod etiam hoc glomus huius glomeris dicitur, hic fretus et dorsus pro hoc fretum et dorsum.* Ubi hoc vult Priscianus,

Hic globus dici, et *Hoc glomus:* nimirum idem esse utrumque credidit *b* mutato in *m:* Ita lib. I. p. 559. b *transit in* m, *ut submitto, summitto, globus glomus.* Unde igitur nobis *glomos lanae?* Satis profecto erit Pyrrhiae, si unum furtivae lanae glomus sub ala recondat: ex pluribus enim hoc vel illud excidet, et furti eam manifesto arguet.

16. *Ne vulgo narres*] Zulichemianus et alius *nec;* sed recte codex Galeanus, neu *vulgo narres.*

EPISTOLA XIV.

AD VILLICUM.

1. *Villice silvarum et mihi me reddentis agelli*] Barthius Advers. XV, 3. ex vetustissimo, ut ait, codice rescribit,

mihi me redimentis *agelli.*

Perperam: nam recepta lectio longe elegantior est. Noster Epist. I, 18. v. 101.

Quid minuat curas, quid te tibi reddat *amicum.*

et contra Carm. IV, 13.

Quae me surpuerat mihi.

Seneca de Brevitate vitae c. VIII. *Nemo restituet annos; nemo iterum* te tibi reddet.

5. *Melior sit Horatius an res*] Videamus orationis seriem:

Certemus, spinas animone *ego fortius, an tu*
Evellas agro; *et melior sit* Horatius, *an* res.

Ubi eleganter sane reponit Daniel Heinsius,

melior sit Horatius, an rus.

Quam ei coniecturam ipsa oppositorum ratio, *animo et agro, dominus et rus,* facile subministrabat. Fallitur tamen, cum receptam lectionem adeo damnat spernitque, tamquam quae nullo modo locum tueri possit. Utraque enim proba est et commoda; ut quae melior sit vix possis diiudicare. Digest. IV, v. 39. *Vendentibus curatoribus minoris* fundum, *emptor extitit Lucius Titius, et sex fere annis possedit, et longe longeque* rem meliorem *fecit.* Ubi vides ipsa Flacci verba *meliorem rem* de fundo itidem dici, ut hic de agro. Velleius Paterculus, II, 68. *Quippe peior illi* res *familiaris, quam* mens *erat.* Et mox, 91. *Nec melior illi* res *familiaris quam* mens *foret.* Contra, Heinsianum illud *Rus* ex Sidonio Apollinari Epist. VIII, 4. firmari videtur. *Ubi ipse,* inquit, *dum non minus stilo quam vomeri incumbis; difficile discernitur, domini plusne sit cultum* rus *an* ingenium. Quid? non videtur tibi Sidonius hunc ipsum Flacci locum tum in animo habuisse? *Rus* autem accipies, non *agrum* tantummodo, sed et hortum, silvas, villam, iumenta, pecora, instrumenta rustica, omnia denique quae ad villici curam pertinebant. *Melior* dominus, an *rus;* ut Terent. Heaut. I, 1.

agrum *in his regionibus*
Meliorem, *neque preti maioris nemo habet.*

Seneca de vita beata, c. XVII. *Quare* cultius rus *tibi est, quam naturalis usus desiderat?* Quidni autem de *rure*, quod tantopere diligebat, hic verba faceret Horatius? Scis, opinor, ista; *O rus, quando ego te aspiciam? Rure meo quidvis possum perferre patique.* Nolim tamen receptae lectioni dicam impingere, sine codicis alicuius testimonio.

9. *Fert et amat spatiis obstantia rumpere claustra*] *Amat* hic accipiendum est *cupit*, ut ipsa flagitat sententia. Verum *amat rumpere* aliud quid potius significaverit, ut Carm. III, 15.

Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat *saxa;*

hoc est, *solet*, *φιλεῖ*. Vide nos ad Serm. I, 4. v. 87. Quamobrem, ne aliud auctor in mente habeat, aliud verbis dicat, nos cum bona Librariorum venia sic locum restituemus:

tamen istuc mens animusque
Fert, et avet *spatiis obstantia rumpere claustra.*

Catullus Epig. XLVII.

Iam mens *praetrepidans* avet *vagari.*

Lucret. II, 265.

Nonne vides etiam, patefactis tempore puncto
Carceribus, non posse tamen prorumpere *equorum*
Vim cupidam desubito, quam mens avet *ipsa.*

Cicero Philip. V, 5 Avet animus *apud consilium illud pro reo dicere.* Arnob. lib. V. Avet animus *scire, quibus sitis eloquiis tam periculosa negotia defensuri.* Ceterum frustra Barthius Advers. XV, 3. ex vetusto suo codice laudat,

tamen istuc mens me *animusque*
Fert.

Quid? ne illud quidem ex discipulorum cathedris in mentem venisse, *In nova fert animus?*

40. *Cum servis urbana diaria rodere mavis*] Repone, ut distinctius et efficacius procedat comparatio,

Cum servis tu *urbana diaria rodere mavis.*

Vide quae diximus ad Serm. II, 5. v. 212. et 234.

43. *Optat ephippia bos*] In versiculo isto,

Optat ephippia bos piger: optat arare caballus,

dilogia est; et ambiguum manet, *pigerne bos*, an *piger caballus* voluerit auctor. Unde in codicibus scriptis varie interpungitur: alii cum editis post *piger* inserunt punctum; alii post *bos*. Si priores sequeris, *bos piger* perpetuum erit epitheton, neque quicquam sententiae addet: immo demet potius, cum ephippia optare sit impigri magis, quam pigri. At si posterioribus accedis, *piger caballus* e re nata et occasione dicetur: pigerrimus enim fuerit, qui ephippia detrectet, aratrum et iugum appetat.

EPISTOLA XV.

AD C. NUMONIUM VALAM.

5. *Sane myrteta relinqui*] Vetustiores codices *murteta* scribunt more saeculi Horatiani; ad cuius exemplum nos toto opere orthographiam instituimus. Ceterum *sulfura* illa in *murtetis Baiarum* cave cum magnis interpretibus *aquas sulfuratas* accipias aut Thermas naturales: sicca enim sudatoria erant instar Laconicorum. Celsus de his ipsis loquens III, 21. *Maxime*, ait, *utiles* (in hydrope) *naturales et siccae sudationes sunt, quales super* Baias *habemus in* murtetis. et iterum clariusque ibidem c. 17. *Siccus calor est et arenae calidae, et laconici, et clibani, et quarundam naturalium sudationum, ubi a terra profusus calidus vapor aedificio includitur, sicut super* Baias *in* murtetis *habemus.* Murtetorum etiam horum meminit et Martialis III, 58.

Baiana *nostri villa, Basse, Faustini,*
Non otiosis ordinata myrtetis,
Sed rure vero barbaroque laetatur.

13. *Sed equi frenato est auris in ore*] Tacent hic interpretes, neque quicquam ex codicibus suis proferunt: Videamus tamen locum integrum:

Mutandus locus est, et diversoria nota
Praeteragendus Equus. *Quo tendis? non mihi Baias*
Est iter aut Cumas, laeva stomachosus habena
Dicet eques: sed equi *frenato est auris in ore.*

Ubi qui Latine sciunt, id primum mirabuntur, *equi* casu genitivo hic efferri: cum castigati sermonis ratio dativum postulet: Sed *equo auris est in ore frenato.* Ita boni auctores semper loquuntur. Plinius: *Cervis vita in confesso longa: Equo fere, qui homini, morbi sunt: Bubus Indicis camelorum altitudo: Tauris minora, quam bubus, cornua.* Hanc igitur labem eluunt codices nostri optimi Vossianus, et Reginensis; quibus accedit et alter recentior: Sic enim exhibent,

Dicet eques: sed equis *frenato est auris in ore.*

Sententiose hoc dictum est; non de hoc tantum equo, sed de omnibus. Quod cum non animadverterent Librarii, ideo corrumpebant locum, quia ex prioribus verbis de uno equo hic agi existimabant. Inde est, quod in Reginensi S a mala manu pene erasa conspicitur.

16 *Puteosne perennes Dulcis aquae*] In editionibus priscis olim hic legebatur, *iugis aquae:* postea magnorum Interpretum iussu illud *iugis* de sede sua deiectum est, et in eius locum est adscitum *dulcis aquae.* Sane in membranis utrumque visitur et *iugis* et *dulcis:* ita tamen uti in vetustioribus nostris Leidensi, Vossiano, Reginensi, Zulichemiano *iugis* compareat, alterum non nisi in recentio-

ribus reperiatur. Idem crediderim et de aliorum codicibus dici posse. Utros igitur sequemur? sine dubio antiquitati id dabimus, ut in veterem locum restituamus illud *iugis:*

Collectosne bibant imbres, puteosne perennes
Iugis *aquae.*

Et *iugis aqua* et *iugis puteus* recte dicitur. Noster Serm. II, 6. v. 2.

Hortus ubi et tecto vicinus iugis aquae fons.

ubi nescias *iugis*ne *aquae* voluerit, an *iugis fons.* Cicero de Nat. Deor. II, 9. *Atque etiam ex* puteis iugibus *aquam calidam trahi.* De Divin. I, 50. *Pherecydes, cum vidisset haustam aquam de* iugi puteo, *terrae motus dixit instare,* et II, 13. *Etiamne futurum esse* (terrae motum) aquae iugis *colore praesentiunt?* At, inquiunt, cum *perennes puteos* dixerat, supervacaneum erat addere *iugis aquae.* Concedendum vero est hoc poëtis et oratoribus, ut rem verbis ornent et amplificent non ita dissimilis significationis; modo non sint plane eiusdem. Ita Cicero, *Perennes et perpetui cursus;* Arnobius, *Perpetuae et iuges calamitates.* Quidni igitur et *perennes putei iugis aquae.* Quorsum autem, quod illis tantopere placet, *Dulcis aquae?* Quasi vero et *collecti imbres* non itidem dulces fuerint? Quasi puteos aquae *salsae et amarae* quisquam biberit; cui aqua pluvialis suppetat?

17. *Rure meo quidvis possum perferre patique*] Heinsius in libri sui margine, *Lege Quidvis, ut dixi in Observationibus.* Recte quidem et necessario si ad *vinum* modo spectes. *Quodvis* enim *vinum* dicendum erat, non *quidvis.* Sed et *vinum* hic et alia omnia respicit; Rure, ait, meo tam liquido et defaecato sum animo ut omnia mihi sapiant placeantque. Cicero Offic I, 30. *Itemque alii,* qui quidvis perpetiantur, *cuivis deserviant, dum quod velint consequantur.*

30. *Quaelibet in quemvis opprobria fingere saevus*] Heinsius in ora libri, *Forte Stringere.* Ingeniose quidem. Sed recepta lectio non est sollicitanda. Cicero in Verrem I, 5. *Ut mihi magis timendum sit, ne multa* crimina *praetermittere, quam nequa* in istum fingere *existimer.* Ammianus Marcellinus XVII, 11. *Legimus* in veteres *quoque magnificos duces* vitia criminaque finxisse *malignitatem.* Fingere crimen in aliquem, ut, fingere opprobria in quemvis. Deinde et saevius atrociusque est fingere opprobria, quam stringere; *Stringere* enim et vera opprobria poterit quis, *fingere* non nisi falsa: adde quod eo ipso quo fingit, itidem et stringit.

32. *Quicquid quaesierat, ventri donabat avaro*] Haesit illud *donabat* ex editionibus primis, quae sic dederunt. At Membranae, praesertim vetustiores, aliud crepant; ex no-

stris quidem Vossianus, Leidensis, Reginensis cum aliis pluribus *donarat.* Lege unius literae mutatione,

Quicquid quaesierat, ventri donaret *avaro.*

Continuatur scilicet orationis series, *Qui non* teneret *certum praesepe; non civem hoste* dignosceret; *quicquid quaesierat, ventri* donaret.

37. *Diceret urendos correctus Bestius*] Locus, qualis hodie circumfertur, obscurus et perdifficilis:

Hic ubi nequitiae fautoribus et timidis nil
Aut paullum abstulerat, patinas cenabat omasi
Vilis et agninae, tribus ursis quod satis esset,
Scilicet ut ventres lamna candente nepotum
Diceret urendos correctus Bestius.

Ubi editiones priscae habent, correptus *Bestius*, ut et codices aliquot: sed *correctus* plures et meliores. Qui pro *Bestio Maenium* hic substituerunt; et sententiam pessundant, et a scriptis omnibus recedunt. Ordo autem orationis huiusmodi est: *Hic Maenius, ubi nihil uncti et opipari habuit, vilibus cibis se avide implebat; scilicet ut diceret* (Maenius) *nepotum ventres lamna candente urendos esse,* correctus Bestius. Sine dubio illud *diceret* a nominativo *Maenius* regitur; quod et sententiae indoles et orationis tenor omnino postulant. Quippe si alio modo construxeris, *Scilicet ut Bestius diceret nepotum ventres,* etc. et orationi vim facies, et sententiae meras tenebras offundes. Cur enim tum maxime Bestius ille in nepotes declamaret, cum Maenius minime nepotem ageret, vulgari cibo contentus? Hoc plane intempestivum et ineptum. Ergo *Maenius* ipse, cum nepotes puniendos diceret, per epexegesin nominatur *Bestius;* sicuti cum aliquem appellamus *tertium Catonem, Achillem alterum.* Velleius Paterc. II, 18. *Mithridates, semper animo maximus, consiliis dux, miles manu, odio in Romanos* Hannibal. Quo posito, scire aveo quid sibi velit aut possit illud *correctus?* Nihil inde extuderis, quod cum verbis adiunctis quadret aut quoquo modo congruat; ut vel ex ineptis et prorsus absurdis Interpretum opinationibus erit videre. Repone ergo non magna mutatione:

Scilicet ut ventres lamna candente nepotum
Diceret urendos, corrector *Bestius.*

Ita in antiquissimo, ut ait, codice Lambinus reperit: et quasi per transennam veritatem huius lectionis agnovit; eo solo infelix, quod dum pro Bestio *Maenium* cum vitiosis editionibus obtrudit, totam sententiam ponere non potuit. Nihil autem festivius et urbanius hac lectione. Maenius, cum prae inopia nepotari ipse non potuit, in cenas nepotum acriter elatrat, tamquam alter *corrector Bestius.* Nimirum εἰρωνικῶς et invidiose *Corrector* dicitur, qui, ut hic Maenius, aut alios castigat ipse eiusdem culpae reus, de quo Davi illud recte usurpes, Serm. II, 7. v. 40.

Tu cum sis quod ego et fortassis nequior, ultro
Insectere, velut melior?

aut qui id in aliis reprehendit, quod ipse prae re domi angusta imitari non potest; in quem verba illa Micionis iure competunt, Adelph. I, 2.

haec si neque ego neque tu fecimus,
Non siit egestas facere nos. tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia?
Iniurium est, nam si esset unde id fieret,
Faceremus.

Cicero Philipp. II, 17. *Iam enim, quoniam criminibus eius satis respondi, de ipso emendatore et* correctore *nostro quaedam dicenda sunt.* In Oratore c. 56. *Sed tamen hic* corrector, *in eo ipso loco quo reprehendit, immittit imprudens ipse senarium.* Pro C. Balbo c. 8. *O praeclarum interpretem iuris, auctorem antiquitatis,* correctorem atque emendatorem *nostrae civitatis.* Plin. Ep. V, 2. *Invenimus qui curva* corrigeret. *Quid? ante hunc Praetores non fuerunt? quis autem hic est, qui* emendet *publicos mores?* Terent. Adelph. IV, 7.

Corrector! *nempe tua arte viginti minae*
Periere.

Ceterum *Bestium* illum oportet fuisse notum hominem, antiquae frugalitatis, aut saltem severitatis fictae, qui, ut ille ait, *in mores, in luxum, et prandia regum* frequenter et libere intonaret. Atque hinc, opinor, Bestii nomen correctori eiusmodi imponit Persius Sat. VI, 37.

Tune bona incolumis minuas? et Bestius *urget*
Doctores Graios: Ita fit, postquam sapere urbi
Cum pipere et palmis venit hoc vestrum maris expers;
Foenisecae crasso vitiarunt unguine pultes.

ubi *venit hoc vestrum* rescripsimus ex codice antiquo; cum perperam in vulgatis feratur, *Venit nostrum hoc.*

38. *Idem, Quicquid erat nactus praedae maioris*] Et in editis omnibus et in membranis plerisque *quicquid.* At codices aliquot Torrentii habent,

Si quid *erat nactus praedae maioris.*

Rectissime: hoc enim et iustius vulgato est, et significantius. *Si forte maioris praedae quid nactus erat;* quo ostenditur, tum largam fortunam et rarius et difficilius ei obtigisse.

EPISTOLA XVI.

AD QUINTIUM.

3. *Pomisne et pratis*] Illud *et* editiones omnes obsedit, ex Veneta et Loscheriana tractum. Sed corrige ex tribus codicibus Cruquii, totidem Torrentii, Pulmanni uno, alteroque Bersmanni, et ex nostris aliquot,

Pomisne, an *pratis, an amicta vitibus ulmo.*

Pomaria quippe et *prata* sunt diversa agri genera, et proinde non erant copulanda per *et*, sed per *an* disiungenda: quod et Cruquius Torrentiusque recte animadverterunt. *An* autem geminatur, ut saepe alibi. Epod. VII.

Furorne caecos, an *rapit vis acrior*,
An *culpa? responsum date.*

Epist. I, 3. v. 3.

Thraca ne *vos Hebrusque nivali compede vinctus,*
An *freta vicinas inter currentia terras,*
An *pingues Asiae campi collesque morantur?*

Epist. I, 11. v. 4.

Cunctane prae campo et Tiberino flumine sordent,
An *venit in votum Attalicis ex urbibus vina,*
An *Lebedum laudas odio maris atque viarum?*

Epist. I, 18. v. 102.

Quid pure tranquillet, honos, an *dulce lucellum,*
An *secretum iter, et fallentis semita vitae?*

7. *Laevum discedens*] Ita praeferunt Editiones, praeter Loscherianam, quae *descendens* exhibet; cui astipulantur libri aliquot scripti, tam nostri, quam aliorum. Repone,

— *sed ut veniens dextrum latus aspiciat Sol,*
Laevum decedens *curru fugiente vaporet.*

Virgil. Georg. IV, 466.

Te veniente *die, te* decedente *canebat.*

Eclog. II, 67.

Et Sol *crescentes* decedens *duplicat umbras.*

Georg. I, 222.

Gnossiaque ardentis decedat *stella coronae.*

Noster Epist. I, 6. v. 3.

Hunc solem et stellas, et decedentia *certis*
Tempora momentis.

Lactantius VI, 2. *Quibus aut esurientibus opus est cibo, aut sitientibus potu, aut veste algentibus, aut, cum* sol decesserit, *lumine.* Tria illa, *discedere, decedere, descendere* passim a Librariis permutantur.

8. *Quid si rubicunda benigne*] Ita iam a primis usque editionibus hic locus praefertur:

— — — *quid si rubicunda* benigne
Corna vepres et pruna ferant, *si quercus et ilex*
Multa fruge pecus, multa dominum iuvet *umbra?*

Et quidem facile ferri posset recepta haec lectio; nisi aliam et meliorem suppeditarent veteres membranae. Principio, codex Leidensis clare habet *benignae*, ut et a prima manu Reginensis: At unus Pulmanni, tres Cruquii, unus Markii, alterque Vossii, cum Petrensi et Regiae Societatis, *Benigni.* Sane adiectivum hic elegantius quid et ποιητικώτερον in se habere, quam adverbium, facile pronunciabunt harum rerum periti. Sic Ovidius Amor. I, 10.

Praebeat Alcinoi poma benignus *ager.*

Tibullus III, 3.

Et magnas messes terra benigna *daret.*

Plinius Hist. XVIII, 1. *Quaeque alia praeter arbores aut frutices* benigna tellure *proveniunt.* Ita et hic *benigni vepres ferant;* non *benigne ferant.* Ceterum utrumvis recte habet; seu *benignae* mavis, sive *benigni;* nam *vepres* utriusque generis esse et veterum Grammaticorum decreta et scriptorum loca declarant: Lucret. IV, 60.

— *nam saepe videmus*
Illorum spoliis vepres *volitantibus* auctas.

Virgil. Georg. III, 444.

et hirsuti *secuerunt corpora* vepres.

Aen. VIII, 645.

et sparsi *rorabant sanguine* vepres.

Masculinum autem hic praetulimus, cum ob plurium codicum consensum, tum ob Virgilii auctoritatem. Porro codex Petrensis et alter e Collegio Trinitatis *iuvat* clare exhibent, non *iuvet.* Recte: modo et legas *ferunt* pro *ferant:*

quid si rubicunda benigni
Corna vepres et pruna ferunt? *etc.*

Noster Carm. III, 9.

Quid si *prisca* redit *Venus?*

et Serm. II, 7. v. 43.

quid si *me stultior ipso*
Quingentis emto drachmis deprenderis?

Terent. Heaut. IV, 3.

Quid si redeo *ad illos qui aiunt*, Quid si *nunc caelum* ruat?

Modus indicativus in hac phrasi est oratio affirmantis; subiunctivus optantis tantum vel metuentis: iste igitur cum loci huius sententia melius congruit.

15. *Etiam (si credis) amoenae*] Languet profecto sententia, ut vulgo locus hic concipitur:

Hae latebrae dulces, etiam (si credis) amoenae.

Quid enim et quantillum interest, inter *dulce* et *amoenum;* ut de priore Noster facile se apud amicum fidem inventurum speret, de altero dubitet? Sed erigetur et sana erit; si, nulla litera mutata, sic verba interpunxeris,

Hae latebrae dulces et (iam si credis) amoenae.

Si *iam* credis dulces esse et amoenas; postquam scilicet, ut pollicitus sum,

Descripta est tibi forma loquaciter et situs agri.

36. *Idem si clamet furem*] Nullus, quod sciam, Interpretum filum et ductum huius orationis recte accepit:

Cum pateris sapiens emendatusque videri,
Respondesne tuo dic sodes nomine? nempe
Vir bonus et prudens dici delector ego ac tu.

Qui dedit hoc hodie, cras si volet, auferet: ut si
Detulerit fasces indigno, detrahet idem.
Pone, meum est: inquit: pono, tristisque recedo.
Idem, si clamet furem, neget esse pudicum,
Contendat laqueo collum pressisse paternum,
Mordear opprobriis falsis mutemque colores.

Ubi hic ordo, haec sententia est: *Qui hodie dedit hoc*, nomen sc. sapientis et emendati, mihi indigno; *cras auferet, si volet. Pone*, inquit, istud nomen, quo tibi adulatus sum: *meum est*, quod eo nomine tibi places. Ego vero *pono*, *et tristis recedo. Idem* ego, qui falsis prius laudibus cristas erigebam, *mordear etiam opprobriis falsis, si clamet me furem esse, impudicum, parricidam.* Eiusdem enim est, *falso honore iuvari*, et *mendaci infamia terreri. Idem* igitur primae hic personae est; *Pono tristisque recedo: Idem mordear opprobriis falsis.* Ita Noster passim; ut Epist. II, 2. v. 104.

Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
Cum scribo, et supplex populi suffragia capto:
Idem, *finitis studiis et mente recepta,*
Obturem *patulas impune legentibus aures.*

et in Arte v. 358.

Quem bis terve bonum cum risu miror; et idem
Indignor, *quandoque bonus dormitat Homerus.*

Cicero Epist. Fam. IV, 4. *Et ego ipse me non esse verborum admodum inopem agnosco: sed tamen* idem facile cedo *tuorum scriptorum subtilitati.* At interpretes τὸ *Idem* tertiae hic personae esse arbitrantur, et ultima illa *mutemque colores* per interrogationem efferunt: quo omnis sententiae vis corrumpitur, et orationis filum interciditur.

38. *Mutemque colores*] Unus et alter ex nostris recentioribus *colorem;* ut tres Cruquii, quos se sequi profitetur. Sane in hac sententia Latini singularem plerumque numerum adhibent. Plautus Merc. II, 5.

Quid est tibi, quod commutatu'st color?

Cicero pro Cluentio cap. 19. *Suspensus incertusque vultus, crebra* coloris *mutatio.* Aurelius Victor in Nerva: *Perinde trepidavit, ut* mutato colore *verbis amissis, vix consisteret.* Recte tamen se habet *colores*, quod in omnibus paullo vetustioribus extat. Propertius I, 16.

Quis te cogebat multos *pallere* colores,
Et fletum invitis ducere luminibus?

Lucianus in Eunucho: *Καὶ παντοῖος ἦν, εἰς μυρία τραπόμενος ΧΡΩΜΑΤΑ, καὶ ψυχρῷ τῷ ἱδρῶτι ῥεόμενος.* Significat, non semel, sed crebro pallorem ruboremque ire et redire.

40. *Quem nisi mendosum et mendacem*] Quod in priscis editionibus sic exhibetur,

Falsus honor iuvat, et mendax infamia terret

Quem, nisi mendosum et mendacem?

vetustiores plerique codices ad hunc modum variant,

Quem nisi mendosum et medicandum?

Ita quattuor Blandinii cum tribus aliis apud Cruquium, ita unus Bersmanni et bini Pulmanniani; ita ex nostris optimi Leidensis et Reginensis. Et Cruquius quidem sic edidit, suorum auctoritate fretus, quem tamen nemo imitari ausus est praeter Baxterum nostratem. Torrentius vero illud *Medicandum, ut insulsum plane et insipidum, reiicit.* Quo magis elaborandum est nobis, qui Cruquianam quidem lectionem sequimur, licet alio prorsus modo interpretemur; ut sententiae nostrae ratio constare, et a posterorum cavillationibus immunis aetatem ferre possit. Quis igitur est *medicandus?* is profecto, cui medicina, emendatione, correctione opus est. Nam ut *morbi*, ita et *medicinae* vocabulum ad animum transferri solet, apud optimos quosque scriptores. Terent. And. v. 1.

Eius labore atque eius dolore gnato ut medicarer *tuo.*

Noster Epist. I, 8. v. 7.

Sed quia mente *minus validus, quam corpore toto*
Nil audire velim, nil discere, quod levet aegrum;
Fidis offendar medicis, *irascar amicis.*

Seneca Epist. L *Nemo se esse avarum intelligit, nemo cupidum. Caeci tamen ducem quaerunt, nos sine duce erramus: et ideo difficulter ad* sanitatem *pervenimus quia nos aegrotare nescimus: nec quaerimus quidem* medicum; *erubescimus discere bonam mentem.* Ita apud Graecos θεραπεία et θεραπεύεσθαι de mente passim usurpantur. Plutarchus *Περὶ Ἀοργησίας* p. 806. Ed. Steph. *Τὸ τοῦ Μουσωνίου, Δεῖν ἀεὶ θεραπευομένους βιοῦν τοὺς σώζεσθαι μέλλοντας.* Marcus Antoninus I, 7. *Παρὰ Ῥουστίκου, τὸ λαβεῖν φαντασίαν τοῦ χρήζειν διορθώσεως καὶ θεραπείας τοῦ ἤθους.* Ergo hoc vult Horatius: Qui falso honore delinitur, aut falsa infamia cruciatur; is certe mendosus est, et medicinae indiget; quantumvis se sanum et ab omnibus animi morbis liberum esse opinetur. Nihil profecto aptius ad totam orationis seriem vel fingi poterit. Sic enim antea dixerat, eadem qua hic tralatione:

Iactamus iampridem omnis te Roma beatum:
Sed vereor, ne cui de te plus quam tibi credas;
Neve putes alium sapiente bonoque beatum:
Neu, si te populus sanum recteque valentem
Dictitet, occultam febrem *sub tempus edendi*
Dissimules; donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera *celat.*

Haec omnia μεταφορικῶς de animi morbis accipienda esse quivis videat. Ergo ubi in versibus sequentibus quaesiverat, an amicus ille suus et falsis laudibus non delectari, et infamia falsa non concuti didicisset, tandem eadem metaphora sic argumentum claudit,

Falsus honor iuvat, et mendax infamia terret
Quem nisi mendosum et medicandum?

Si his, inquit, rebus concuteris, morbo utique laboras et *medicandus* es, quantumvis *sanum te et recte valentem* et populus dictitet, et tu credulus sic existimes. Noster Serm. I, 6. v. 65.

Atqui si vitiis mediocribus et mea paucis
Mendosa *est natura, alioqui recta.*

et iterum I, 4. 130.

Ex hoc ego sanus *ab illis*
Perniciem quaecumque ferunt, mediocribus et queis
Ignoscas vitiis teneor.

Ex his locis inter se collatis facile perspectu est, quam vere apteque vocabula illa hic coniungantur, *mendosum* et *medicandum.* Mendosi siquidem sumus ob *vitia:* et vitia illa *sanatione* et *medicina* indigent. Omnis itaque mendosus propterea est *medicandus:* at non omnis necessario est *mendax:* poterit enim quis menda sua cognoscere et confiteri: ut Noster loco iam laudato, Serm. I, 4. 130. De qua re vide egregie disserentem Senecam De Tranquillitate cap. 1. Quid quod *Medicandum* olim legit Porphyrio Scholiastes? *Mendosum*, inquit, *Vitiosum. Mendacem, hoc est, non sanum.* Ita quidem Georgii Fabricii editio praefert: sed naris esse obesae debet, qui illud *Non sanum* minime ad *Mendacem*, sed ad *Medicandum* spectare non subodoretur. Atque ita clare exhibet Editio Veneta anni MCCCCXC. *Medicandum, hoc est, non sanum.* Valeant itaque, qui *Mendacem* hic supponunt, magno sententiae dispendio: quamquam in iis est Ioannes Sarisburiensis vir suae aetatis eruditissimus, qui ante annos plus quingentos sic in suis codicibus legebat,

Quem nisi mendosum et mendacem?

ut videbis Policrat. II, 14. nam et sic ibi codex scriptus in Bibliotheca huius Academiae publica. Sed huius auctoritati praeponderant et codices qui octingentos annos facile superant, et Scholiastes his omnibus prior, et, quod maximum est, ipsa ratio et series orationis.

43. *Quo responsore*] Conspirant fere in hanc lectionem et nostri codices et aliorum omnes:

Vir bonus est quis?
Qui consulta patrum, qui leges iuraque servat;
Quo multae magnaeque secantur iudice lites;
Quo responsore, *et quo caussae teste tenentur.*

Ubi si interroges, quis iste *responsor* est, respondebunt tibi Interpretes *iure consultum* hic intelligi. Audio: verum, etiamsi *responsa prudentum* appellatae fuerint interpretationes iuris a consultis profectae; nego tamen apud ullum scriptorem consultos dici *Responsores.* Adde, quod ipsa loci sententia ab hac interpretatione abhorret. Quaerit

enim Flaccus, Quis apud vulgus *vir bonus* audiat? Qui leges, inquit, et iura servet, qui testis gravis habeatur, qui arbiter litium exceptione maior, qui *responsor?* Quid, sodes, *responsor?* annon haec ad omne vitae institutum attinent; intra certum aliquod minime coërcenda? an soli, an omnes iuris prudentiae professores *viri boni* tum habebantur? an excludendi erant ceteri omnes, seu Senatores, sive Equites; ne Populum dicam, et Philosophos, et nostrum ipsum Poëtam? Nemone usquam vir bonus, nisi qui *de iure respondere* noverit? Quid ergo? solus laboranti loco hic consulit codex veterrimus Blandinius, qui hanc lectionem exhibet,

Quo res sponsore, *et quo caussae teste tenentur.*

Rectissime: *Quo*, inquit, *sponsore res tenentur; quo teste caussae.* Cornelius Nepos in Attico: *Ut nullum illa stiterit vadimonium sine Attico: hic* sponsor *omnium* rerum *fuerit.* Ita *sponsor* et *testis* una veniunt apud Cic. de Prov. Cons. c. 18. *Si denique Cn. Pompeius idem mihi* testis *de voluntate Caesaris, et* sponsor *est illi de mea.* Stultus autem fuerit creditor, qui *sponsorem* aliquem acceperit, nisi *virum probum* et existimationis integrae. Eleganter Persius Satira Quinta:

Verterit hunc dominus? momento turbinis exit
Marcus Dama. Papae! Marco spondente, *recusas*
Credere tu nummos? Marco sub iudice *palles?*
Marcus dixit: *ita est. adsigna, Marce, tabellas.*
Haec mera libertas: hoc nobis pilea donant.

Ubi vides tria illa, quae Horatius memorat, hic recenseri; *sponsorem, iudicem, testem.* Recte igitur Cruquius ex suo codice *responsore* edidit; etsi ante nos nullum sibi comitem invenerit.

45. *Introrsum turpem*] Silent hic Interpretes: sed veterrimi nostri Leidensis, Vossianus, et a prima manu Reginensis,

Introrsus *turpem, speciosum pelle decora.*

Vere sine dubio et concinne: ne tria verba continua in eandem literam exeant.

46. *Si mihi dicat*] Editi quidem libri, *Dicat;* sed Reginensis et Vossianus cum duobus recentioribus, et Bersmanni tribus, *dicit:* codex Regiae Societatis *dicet.* Lege igitur,

Nec furtum feci, nec fugi; si mihi dicit
Servus: habes pretium, loris non ureris; aio.

Omnino reponendum est *Dicit*, ob verbum sequens *Aio:* si enim *Dicat* admiseris; tum certe subiungendum fuerit, non *aio*, sed modus subiunctivus *dicam* vel *dixerim.*

49. *Renuit, negat atque Sabellus*] Vitiosa sane collocatio τοῦ *atque;* et a tam puro poëta furcillis eliminanda. Quod veterrimus Blandinius Cruquii, id quoque a prima manu praetulit optimus Reginensis,

Sum bonus et frugi: renuit negitatque *Sabellus.*

Eo frequentativo usi sunt Plautus, Lucretius, Cicero, Sallustius. Neque de lectionis fide dubitandum: etsi id quoque non inelegans sit, quod codex Bersmanni exhibet,

Renuitque negatque Sabellus.

56. *Damnum est, non facinus*] Codices plerique et typis excusi,

Damnum est, non facinus, mihi pacto lenius isto.

At Magdalenensis, cum Excerptis in Bibliotheca Bodleiana,

Damnum est, non facinus, pacto mihi lenius isto.

Quod aliquanto rotundius est, et numerosius.

61. *Da iustum sanctumque videri*] Sic editiones veteres, sic novae pleraeque *iustum sanctumque:* at quanto elegantius est, quod Cruquius Torrentiusque dederunt,

Da mihi fallere, da iusto sanctoquo *videri.*

Ita duo codices apud Canterum Var. Lect. IV, 12. totidem apud Lambinum et Pulmannum, Blandiniorum veterrimus apud Cruquium, cum aliquot Torrentianis. Nostri vero omnes mendose hic accusativos agnoscunt. *Da mihi videri iusto;* ut Serm. I, 4. v. 39.

Primum ego me illorum, dederim quibus esse poëtis,
Excerpam numero.

Ubi vide quae adnotavimus. Plane hospes in his literis sit, qui hanc lectionem ab auctore esse, illam scribis librariis deberi, non statim agnoverit.

67. *Perdidit arma, locum virtutis deseruit*] Erat, cum hunc locum sic refingendum esse opinarer,

Prodidit *arma, locum virtutis* deseruit, *qui*
Semper in augenda festinat et obruitur re.

Quippe memineram *Prodere* et *Deserere* passim apud veteres Scriptores iungi solere. Cicero pro Flacco: *Quem ego sum secutus, is me* deseruit, *et* prodidit. Epist. ad Q. Fratrem I, 3. *Amici partim* deseruerunt *me*, *partim etiam* prodiderunt. Orat. post reditum in Senatu, c. 4. *Non modo* deseruerunt *in caussa praesertim publica et consulari, sed* prodiderunt. Ibid. 13. *Ut me et Remp. non modo* deserrent, *sed etiam hostibus reip.* proderent. Et iterum: *Me a magistratibus partim oppugnatum, partim* proditum, *partim* derelictum. Pro Domo sua cap. 1. *Quae in Rep. ab aliis opressa, ab aliis* deserta, *ab aliis* prodita, *gesta sunt.* Pro Sextio c. 23. *Nonne si meam vitam* deseruissem, *remp.* prodidissem? Philip. XI, 9. *At vero ita decernunt, ut liberato Bruto: id enim restabat,* ut relicto, deserto, prodito. De Finibus, III, 19. *Nec magis vituperandus est* proditor *patriae, quam communis utilitatis aut salutis* desertor. Caesar Bello Civili, II, 32. Desertos *enim se ac* proditos *a vobis dicunt.* Livius II, 57. *Rempublicam* prodi *per metum ac* deseri. Idem XXVI, 18. *Et Hannibal fortes socios sciet abs se* desertos *ac* proditos *esse.* Seneca de Be-

neficiis IV, 27. *Quid ergo? Decius mortem timet? Mucius proditor? Camillus* desertor? Ob sollemnem, inquam, hanc et ubique obviam verborum horum coniunctionem, eo ferebat animus, ut pro *perdidit* substituerem *prodidit.* Neque enim Librarios multum morabar, cum probe scirem haec vocabula passim ab illis confusa, et plerumque illud in huius locum temere esse inductum: de quo consule Nic. Heinsium ad Ovidii Fast. II, 46. et 454. IV, 715. Remed. Amor. 453. Poeta ipse Fast. III, 114. de veteribus Romanis loquens, philosophiae tum ignaris:

Non illi coelo labentia signa *movebant,*
Sed sua: quae magnum prodere *crimen erat.*

Ita fidenter repone ex uno codice apud Heinsium; ceteri omnes *Perdere.* Sic *prodere aquilam,* Caesar de Bello Gallico, IV, 25. *Deserite, commilitones, si vultis, aquilam, atque hostibus* prodite. Veruntamen re attentius pensitata, nunc in ea sum sententia, ut vulgatam lectionem minime sollicitandam censeam. *Prodere* enim *signa* publica recte dixeris; privata cuiusque *arma* non item; sed *tradere arma, proiicere; abiicere, amittere, perdere.* Virgilius Aen. I, 478.

Parte alia fugiens amissis *Troilus* armis.

Modestinus Digest. XLIX, 16, 3. *Miles qui in bello* arma amisit, *vel* alienavit, *capite punitur.* Paulus ibidem 14. Arma alienasse *grave crimen est, et ea culpa desertioni exaequatur.* Marcellus Digest. XLIX, 15, 2. *Non idem in armis iuris est: quippe nec sine flagitio* amittuntur: *arma enim postliminio reverti negatur, quod turpiter* amittantur. Appuleius Metam. IX. de milite cui ereptus erat gladius: *Nam praeter propriam contumeliam militaris etiam sacramenti genium ob* amissam spatham *verebatur.* Plautus Epidico Act. I. Sc. I, v. 28.

— ubi arma sunt Stratippocli?
Pol ista ad hostes transfugerunt. Armane?
Et quidem cito.
Quid est, Epidice? Perdidit me. Quis?
Ille qui perdidit arma.

EPISTOLA XVII.

AD SCAEVAM.

3. *Disce docendus adhuc*] Ineptissima interpunctio est, quae editiones plerasque maculat,

Disce docendus adhuc, quae censet amiculus: ut si
Caecus iter monstrare velit..

Tu vero sic distingue,

Disce, docendus adhuc quae censet amiculus:

ubi ordo est, Disce, quae amiculus censet ipse adhuc docendus, ipse praeceptoris indigens. Constat hoc ex verbis sequentibus, *Ut si caecus iter monstrare velit:* sed iam

alii hoc occuparunt. Ipse tibi primus indicabo, Ausonium bis haec Flacci verba expressisse: Praefat. ad Centonem: *Et si pateris, ut* doceam docendus ipse, *Cento quid sit absolvam.* et Epist. XVII. *Ego te* docebo, docendus adhuc, *si essem id aetatis* ut *discerem.*

20. *Splendidius multo est*] Et hic quoque locus in omnibus quot vidi editionibus a prava interpunctione laborat:

Scurror ego ipse mihi, populo tu: rectius hoc et
Splendidius multo est, equus ut me portet, alat rex.
Officium facio: tu poscis vilia rerum.

Immo tu contra sic divide orationem; ut τὸ *rectius* ad praecedentia referatur, non, ut vulgo ad sequentia:

Scurror ego ipse mihi, populo tu: rectius hoc et
Splendidius multo est. Equus ut me portet, alat rex,
Officium facio; tu poscis vilia rerum.

Rectius, inquit, *hoc est;* scurrari scil. mihi, quam, quod tu facis, populo. Ego *officium facio*, *ut equus me portet,* etc. ut grande operae pretium consequar: *tu* tuis officiis *vilia rerum* captas. At in vulgata illa distinctione prava sunt omnia: neque sanam inde sententiam ullo modo exsculpere poteris.

39. *Cane peius et angue*] Scripti quidem et excusi omnes *angue* hic repraesentant: at ab auctoris manu aliam ea vox terminationem habuit,

Alter Mileti textam cane peius et angui
Vitabit chlamydem.

Fidem tibi faciet Priscianus p. 766. *Anguis, ab Angue, vel Angui. Horatius in I. Epist.*

Alter Mileti textam cane peius et angui
Vitabit chlamydem.

Sic et quattuor scripta Prisciani Exemplaria: sic alibi in fine versiculi *ungui, imbri, igni:* Vide quae diximus ad Serm. I, 5. v. 72.

43. *Coram rege suo*] Vide modo quod omnes ubique editiones prae se ferunt,

Coram rege suo de paupertate tacentes
Plus poscente ferent.

Regem hic recte accipies, amicum divitem et potentem. Quid ergo? an nemo coram eiusmodi rege de paupertate loqui potest honeste? non de aliena paupertate? non ut inopi amico per alterius liberalitatem subveniat? periit itaque gratissimum officii genus, et utilissimus amicitiae fructus. Ego vero vel ex coniectura corrigendum esse vidi:

Coram rege sua *de paupertate tacentes.*

Recte hoc et prudenter praecipit: atque ita postea in Codice Petrensi sine litura offendi.

EPISTOLA XVIII.

AD LOLLIUM.

8. *Dum vult libertas*] Ita libri typis editi,

Dum vult libertas mera dici, *veraque virtus.*

Sed melius et concinnius omnes ubique membranae,

Dum vult libertas dici mera, *veraque virtus.*

Equidem in plus duodecim ita repperi, ne uno quidem dissentiente: atque itidem in suis Torrentius, Pulmannus, Bersmannus, et in Adversar. XXXVII, 22. Barthius. Qui aurem eruditam habet, quid intersit, facile percipiet.

11. *Sic nutum divitis horret, Sic iterat voces*] Codex Collegii Trinitatis,

— *sic* vultum *divitis horret.*

Utrumque sane iunxit Livius XXXIX, 5. *Suo quemque iudicio et homines odisse aut diligere, et res probare aut improbare, debere: non pendere ex alterius* vultu ac nutu, *nec alieni momentis animi circumagi.* Praestat tamen *nutum* retinere cum ceteris codicibus. Cicero Parad. V. *Hereditatis spes quid iniquitatis in serviendo non suscipit? quem* nutum *locupletis orbi senis non observat? loquitur ad voluntatem.* Sic et alibi: *Ad voluntatem nutumque; Ad arbitrium nutumque* Plutarchus de Educatione Puerorum. *Κόλακες, οἱ πρὸς τὸ τῶν πλουσίων ΝΕΥΜΑ ζῶντες; Assentatores, qui* ad nutum divitum *vivunt.* Porro pro *iterat voces,* quod in membranis omnibus reperi, Barthius ex vetustissimo, ut narrat, codice Advers. XXVIII, 22. sic verba exhibet,

Sic verat *voces, et verba cadentia tollit.*

hoc est, ait, *Veras voces esse iubet, calculo suo verificat.* Bellum sane hominem, qui tam casco et opico vocabulo poëtam nostrum impertit. Atqui et apud cinctutos illos *verare* absolute dictum erat pro *vera dicere.* Gellius XVIII, 2. *Quaesitum est, verbum* Verant, *quod significat* vera dicunt, *quisnam veterum poëtarum dixerit? — nemo enim commeminerat dictum esse a Q. Ennio id verbum in XIII. Annalium in isto versu,*

— *satin' vates* verant *aetate in agunda?*

Nequeas itaque transitive dicere, *verare voces:* ut ne dicam sententiam ipsam clare *τὸ iterat* flagitare.

15. *Alter rixatur de lana*] Nostri omnes Codices cum editionibus priscis,

Alter rixatur de lana saepe caprina,
Propugnat nugis armatus.

Quae cum hiulca et inconnexa editores merito offenderent, Muretus ex coniectura dedit,

Alter rixator.

Cruquius ex duobus, ut ait, codd.

Alter rixatus.

Nos addita coniunctione, quae in fine versus, si salvo fit metro, facillime solet excidere, sic locum refinximus,

Alter rixatur de lana saepe caprina, et
Propugnat nugis armatus.

Neque enim nomen *Rixator* apud quemquam veterem reperimus; nec *Rixatus* admittere potuimus sine labe sententiae; quae, si participio opus foret, *Rixans* omnino postulat, temporis praesentis.

37. *Arcanum neque tu scrutaberis ullius umquam*] Ita quidem exhibent omnes ubique editiones: sed si hoc Noster consilium dedit viro ut Lollius erat πολιτικῷ, equidem in eo iudicium eius et prudentiam requiro. Quid enim? *Nullius* arcanum scrutandum esse praecipit? non hostis? neu inimici? non aemuli? Tantum abest, ut hoc sit vetitum; ut vel scelera et adulteria magnorum principum eo nomine excusari soleant, tamquam ratione commissa, quo facilius adversariorum arcana possint exquirere. Quare dudum est, cum vidi emendandum esse,

Arcanum neque tu scrutaberis illius *umquam:*

quod postea clare expressum reperi in Collegii Regalis codice, et a prima manu in Magdalenensi. *Illius* autem intellige *amici potentis*, Tiberii scilicet, in cuius comitatu tum, ut videtur, erat Lollius. Ita mox,

Nec cum venari volet ille, *poëmata panges.*

Hoc scilicet Epistolae huius unicum argumentum est, praecepta dare Lollio, quibus obtemperans Tiberio gratior et acceptior fieret, et amicitia eius in rem suam uteretur. Huc spectant et illa v. 44.

tu cede potentis amici
Lenibus imperiis.

et 73.

Non ancilla tuum iecur ulceret ulla, puerve
Intra marmoream venerandi *limen* amici.

Recte igitur *illius*, patroni nempe et domini, arcanum scrutari vetat; quippe nihil illo clientum genere magis exosum est, qui clausa omnia rimantur, et

Scire volunt secreta *domus, atque inde timeri.*

46. *Aetolis onerata plagis iumenta*] Vossianus codex, *Aetholis;* sed plurimi habent *Aetholiis* vel *Aetoliis;* ut ubique perperam *Edonii* iidem Librarii dederunt pro *Edoni.* Hinc arrepta occasione, vir summus Ianus Vlitius ad Gratium p. 104. hunc locum sic emendatum ibat:

quotiesque educet in agros
Aeoliis *onerata plagis iumenta, canesque.*

Aeolias autem *plagas* Cumanas explicat, ex Plinio Hist. XIX, 1. et Gratio v. 35. de Lino Cumano:

Optima Cinyphiae, nequid cunctere, paludes
Lina dabunt: bonus Aeoliae *de valle Sibyllae*
Faetus, et aprico Tuscorum stupea campo
Messis.

Ubi revocanda est obiter editionum priorum lectio, quam, dum corrigere studet, corrupit insciens vir egregius:

bonus Aeolia *de valle Sibyllae.*

Aeoliam vallem *Cumas* intellige, quae Aeolensium colonia, Scymnus Chius:

Κύμη, πρότερον ἣν Χαλκιδεῖς ἀπῴκισαν,
Εἶτ' Αἰολεῖς.

Aeolia Sibyllae valle; ut simili plane constructione Virgilius,

Et tandem Euboïcis Cumarum *allabitur* oris.
Qualis in Euboïco Baiarum litore *quondam.*

Quod ad Flacci lectionem attinet, durius profecto esset *Aeoliis plagis*, quam ut vel Gratii vel Virgilii locis excusari posset: et omnino, si quid in nobis iudicii est, simpliciter potius et sine figura Noster dixisset,

Cumanis *onerata plagis iumenta, canesque.*

Retinemus igitur *Aetolis*, cum membranis et vetere Scholiasta, ob Meleagrum et aprum Calydonium.

56. *Sub duce, qui templis Parthorum signa refixit*] Haesit haec lectio ex editionibus priscis; omnes tamen Interpretes in plerisque codicibus *refigit* se reperisse clare testati sunt: ita sane in veterrimis nostris extat, Leidensi, Reginensi, et Vossiano. Quid ergo dubitamus, in sedem pristinam postliminio revocare?

Sub duce, qui templis Parthorum signa refigit.
Nunc: et siquid abest Italis adiudicat armis.

Scripta scilicet haec Epistola est, sub ipso tempore, quo Phraates Persarum rex signa et captivos restituit, Augusto tum in Bithynia agente; Tiberio in Armenia; M. Appuleio, P. Silio Nerva Coss. cum Horatius annum aetatis XLVI. ingrederetur. *Nunc refigit;* sic enim distinguunt potiora exemplaria, ut scias praesens tempus hic denotari et requiri. Porro et illud mecum contemplare,

Nunc, et siquid abest, Italis adiudicat armis:

quod callide satis dissimulant Interpretes, et intactum fere praetereunt. Atqui huius orationis aut haec sententia, aut nulla est; *Non a Parthis solum signa recuperat, sed ab aliis gentibus, siqua per totum terrarum orbem Romanis erepta sunt.* Quo posito, bis in Historiam peccatur: neque enim eo tempore aut ab ulla gente praeter Parthos signa reposcebantur; aut usquam gentium erant praeterea, unde reperi possent. Equidem ex vi et notione verbi *Adiudicat,* sic locum concinnandum et restituendum censeo:

Nunc, et siquid abest, Italis adiudicat arvis.

Quippe id vocabulum proprie usurpatur in controversiis De Finibus constituendis. Digest. X, 1. *Iudici finium regundorum permittitur, ut, ubi non possit dirimere fines*, adiudicatione *controversiam dirimat.* Et mox, *Si alter fundus duorum, alter trium sit; potest iudex uni parti* adiudicare locum, *de quo quaeritur, licet plures dominos habeat: quoniam magis* fundo *quam personis* adiudicari fines *intelligun-*

tur. Cicero Offic. I, 10. de Q. Fabio Labeone loquens, qui arbiter de Finibus datus est; *Itaque illorum fines, sicut ipsi dixerunt, terminavit; in medio relictum quod erat, populo Romano* adiudicavit. Valerius Max. de eodem Labeone, VII, 3. *Constitutis deinde finibus, ut ipsi terminaverant: quicquid reliqui soli fuit, populo Romano* adiudicavit. Cicero De Lege Agraria, 22. *Audivit, possidere agros in ora maritima regem Hiempsalem, quos P. Africanus populo Romano* adiudicarit. Suetonius Aug. XXXII. *Loca in urbe publica iuris ambigui possessoribus* adiudicavit. Frontinus de Coloniis. *Caudinum oppidum muro ductum a Caesare coloniae Beneventanae cum territorio suo est* adiudicatum. Seneca Hyppolito v. 109.

Nec adire castis precibus aut ritu pio
Adiudicatae *praesidem* terrae *deam.*

Recte igitur et proprie Noster, *Italis adiudicat* arvis: quandoquidem *fundo* magis, ut Paullus loco iam dicto, quam *personae* adiudicari fines intelliguntur. Unde haec demum huius loci sententia nascitur: *Sub eo duce militasti, qui iam nunc signa Romana a Parthis recipit, Imperiique fines profert et constituit, Provinciis ordinatis, et Armenia, quae ditioni nostrae deerat, populo Romano adiudicata.* Quippe eodem hoc anno et signa recepta sunt, et Armenia capta est. Velleius Paterc. II, 94. *Nec multo post missus ab eodem vitrico Tiberius cum exercitu ad visendas ordinandasque quae sub oriente sunt provincias, cum legionibus ingressus* Armeniam, redacta ea in potestatem Populi Romani, *regnum eius Artavasdi* (Tigrani) *tradidit.* Suetonius Tiberio, XI. *Deinde ducto in Orientem exercitu, regnum* Armeniae *Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit: recepit et signa, quae M. Crasso ademerant Parthi.* Noster de eadem re Epist. I, 12. v. 25.

Ne tamen ignores, quo sit Romana loco res;
Cantaber Agrippae, Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit: *ius imperiumque Phraates*
Caesaris accepit, genibus minor.

Ubi, cum omnino falsum esse clamitent, *Phraaten* flexis genibus ab Augusto accepisse imperium, neque tam foedae adulationi (si id scripserit Horatius) ullum colorem aut excusationem dari posse; videndum erit, ne interpolatori potius quam poëtae tam turpe et insignitum contra historiae fidem mendacium imputandum sit. Certe aliud quid a Flacci manu profectum esse, fas erit suspicari,

ius imperiumque Tigranes
Caesaris accepit genibus minor.

Tigranem quidem *ius et imperium Caesaris accepisse* super Armenios, praeter Suetonium, etiam Tacitus, Iosephus, et Dio confirmant: *genibus* autem *flexis* coronatum fuisse a

Tiberio, ideo nobis persuasum est, quod Suetonius memorat *pro tribunali diadema impositum.* Illum enim morem servavit postea Nero, cum alium Armeniae regem Tiridatem coronaret; *quem primo per devexum pulpitum subeuntem* admisit ad genua, *allevatumque dextra exosculatus est; dein precanti, tiara deducta, diadema imposuit:* Sueton. Ner. c. 13 Ceterum ut cum historiae, ita et cum metri rationibus belle convenit *Tigranes,* secundam scilicet syllabam producens. Lucanus II, 637.

Pharios hinc concute reges,
Tigranemque *meum; nec Pharnacis arma relinquas.*

Prima autem syllaba, praesertim in nomine barbaro, vel corripi vel produci ad libitum potest ob liquidam sequentem: ut *Mithridates* prima brevi effertur, Manilio, Martiali et Iuvenali: ut idem Manilius *Tigrim,* tam cum fluvium, quam cum bestiam notat, corripit; quam vocem alii solent producere: IV, 804.

Et Tigris, *et rubri radiantia litora ponti.*

IV, 235.

Exorare tigres, *rabiemque auferre leoni.*

Sed de hoc quisque sentiat, ut volet: illud utique, quod de *arvis* modo proposui, egregie illustratur et pene evincitur ex Nasonis loco, Art. Amat. I, 177.

Ecce parat Caesar domito, quod defuit, orbi
Addere; nunc, Oriens ultime, noster eris.

nam profecto, *Quod defuit, domito orbi addere,* geminum plane et germanum est huic, de quo agimus, *Quod abest, Italis arvis adiudicare. Armis* denique pro *Arvis* iam ante Librarii substituerant Carm. III, 5.

Consenuit socerorum in armis.

ubi vide quae adnotavimus.

58. *Et inexcusabilis absis*] Ita quidem libri, *absis;* sed aliquanto elegantius poterat dixisse, et dixit, siquid iudico,

Sed ne te retrahas, et inexcusabilis abstes.

Qui enim *retrahit* se, accuratius et iustius est ut eum *abstare* sive absistere dicas, quam *abesse.* Adde, quod *abest* in praecedente versu venit; ut inconcinna sit repetitio. Noster in Arte Poëtica:

Ut pictura, poësis: erit quae si propius stes,
Te capiet magis, et quaedam si longius abstes.

68. *Quid de quoque viro, et cui dicas saepe videto*] Hoc ita vulgo accipitur, ut de *quoque* viro perinde sit, ac *quocumque.* Sed vide, an dividenda potius et intercidenda sit oratio,

Quid, de quoque viro, et cui dicas, saepe videto.

ubi *de quoque* intelliges *et de quo.* Certe hoc pacto novum praeceptum exoritur, *vide de quo dicas:* ne forte, de potenti de gratioso: nam de *quocumque* homunculo quid

dicas tantopere circumspicere, nimis anxia cautio est, et timiditas plus quam servilis. Porphyrio Scholiastes: *Tria dixit*, quid *dicas*, de quo *dicas*, cui *dicas*. Cicero Orat. in Pisonem c. 31. *Tu* quid, *tu* apud quos, *tu* de quo *dicas*, *intelligis?* Vides, opinor, et enarratorem veterem et Ciceronem ipsum plane nobiscum facere.

80. *Ut penitus notum si tentent crimina*] Perplexa haec oratio est et obscura, *quo vitio*, si Suetonio fides, *minime tenebatur Horatius*. Videamus, quorsum tendat, et quid velit:

Fallimur et quondam non dignum tradimus ergo
Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri;
Ut *penitus notum si tentent crimina, serves*
Tuterisque tuo fidentem *praesidio.*

Mitte, inquit, *illum*, ut *hunc serves et tuteris.* Turbat sententiam illud *ut;* et argumentationem vitiosam reddit. Quid enim? si a te traditus et commendatus quis falsis criminibus petitur; noles hunc penitus notum tutari, nisi alterum quendam omiseris? Quid ergo, si hic solus, aut prior, falso accusetur? non hic tibi servandus est, nisi alter praeeat, qui deserendus? Illud praeterea quale sit vide, *Tuteris*, inquit, *fidentem tuo praesidio.* Recte quidem dixeris, *Fidentem praesidio;* ut Livius XL, 49. *Diffisi praesidio urbis.* De verbis igitur querela nulla est; at ipsa sententia non placet. Quid enim si diffidit tuo praesidio? si alterius quoque opem advocat? si fiducia sui fretus est, et innocentiam pro muro habet? ideone est deserendus tibi? immo vero, si sapis, tanto magis adiuvandus. Gemina itaque, ni fallor, menda laborat haec oratio: sed utrique medicina in promtu est, partim ex libro vetere, partim coniectura. Quippe ita lego, et distinguo:

Fallimur et quondam non dignum tradimus: ergo
Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri.
At *penitus notum si tentent crimina, serves*
Tuterisque tuo fidenter *praesidio.*

Fidenter extabat in vetustissimo codice Barthii; quem vide Advers. XXXVII, 22. Amat autem huiusmodi adverbia Noster, *pudenter*, *potenter*, *sapienter*. Si falsus es, inquit, in commendatione hominis indigni, sine hunc suae culpae poenas luere: *at* si quis a te traditus, quem intus et in cute novisti purum et insontem, criminationibus falsis per aemulos petatur, tutare hunc tuo praesidio *fidenter;* non timide et dubitanter, ne ipse forte ut eiusdem criminis conscius arguaris. *Tuteris*, inquit, *tuo praesidio:* iam enim alia verborum constructio est: ita Cicero pro P. Sextio c. 42. *Ut aliquo* praesidio *caput et cervices et iugulum ac latera* tutetur. Et c. 35. *Vitamque suam noctis et fugae* praesidio, *non iuris iudiciorumque*, defendit. *At* autem pro *ut* substitui literulae quidem unius damno, sed magno

compendio sententiae, quae coniunctionem hic discretivam, non caussalem, necessario exigit. Et *ut* quidem eam vim habere potest, si addideris *tamen. Illum indignum omitte tueri; Ut tamen penitus notum serves et tuteris;* vel, *Ita tamen ut, Sed tamen ut.* Noster Epist. I, 20. v. 25.

Irasci celerem, tamen ut *placabilis essem.*

Serm. II, 6. 82.

Asper et attentus quaesitis, ut tamen *artum*
Solveret hospitiis animum.

II, 1. 80.

Equidem nihil hinc diffingere possum:
Sed tamen ut *monitus caveas.*

Adde huc igitur *Tamen*, et ipsum illum sensum efficies, quem nos ut consequamur, *at* pro *ut* substituimus. *At serves tuterisque* imperativi modi vim habet, ut passim: neque aliter olim, ut videtur, legebant Scholiastae, qui *defende, tuere, protege* in enarratione huius loci usurpant. Quod si argutetur quispiam, *ut* per se positum perinde esse ac *ut tamen*, me quidem assentientem non habet; et interea eam ipsam interpretationem mihi referet acceptam. Vide tamen nos ad v. 107.

91. *Potores bibuli media de nocte Falerni*] Vereor equidem, ne interpolatoris liberalitati hic versiculus debeatur: in veterrimis enim nostris Vossiano et Reginensi marginem tantum occupat et a manu recentiore; quo modo et in aliis antiquioribus haberi crediderim, quamvis Interpretes sileant. Expressus autem est ex altero isto Epist. XIV, 34.

Quem scis immunem Cinyrae placuisse rapaci;
Quem bibulum liquidi media de luce Falerni:

nam et illic *nocte*, non *luce;* quattuor ex recentioribus nostris praeferunt. Utcumque sit, sive ab auctore profectus, sive, cum versus forte hinc exciderat, a nescio quo interpolatus; mendosissimus hodie circumfertur, et re et dictione foedissime peccans. Quo enim referes illud *bibuli?* an ad *potores?* atqui hoc ineptum; perinde enim est ac si *potores potantes* dixeris: an ad *Falerni*, ut sane vocum ordo et compositio Poëtis usitata necessario flagitat? hoc vero iam ineptius: *bibulus* enim est qui bibit, non qui bibitur. Illud deinde quale est, *media de* nocte? mirum quantum hic fallebantur boni Librarii: *media nocte* quidem, et vel ad lucem usque potabant ganeones et nepotes: at *media* de *nocte* nemo omnium, nisi cum maxime negotiosus, cui dies solidus non satis erat ad res agendas: quod huiusce loci sententiae prorsus contrarium est. Nimirum *media de nocte* fit, non quod eo usque producitur, sed quod tum primum incipitur. Noster Epist. I, 7, 88.

Offensus damnis, media de nocte *caballum*
Arripit.

Serm. II, 3, 238.

Unde uxor media *currit* de nocte *vocata.*

Iuvenal. XIV, 190.

Post finem autumni media de nocte *supinum*
Clamosus iuvenem pater excitat.

Plaut. Rud. IV, 2.

Nam ut de nocte multa *impigreque exsurrexi.*

Ergo qui *media de nocte* potare incipit, non inter nepotes, sed inter siccos et sobrios et occupatissimos numerandus fuerit. Quid multa? tu ocius rescribe,

Potores liquidi *media de* luce *Falerni:*

plane ut in Epist. XIV, 34.

Quem bibulum liquidi *media de* luce *Falerni.*

Nam et *Liquidi* habent MSti aliquot, si Fabricio fides; et Reginensis codex *Luce* ponit pro varia lectione. Quippe ut hora cenae apud homines frugi nona erat vel decima, die iam mortuo; ita luxuriosi et voluptarii *de die*, immo *de medio die* cenas auspicabantur. Noster Serm. II, 8. v. 1.

Ut Nasidieni iuvit te cena beati?
Nam mihi convivam quaerenti dictus here illic
De medio potare die.

Silius Italicus de Capuae luxu, XI, 41.

medioque dierum.
Regales Epulae.

Catullus Epigr. XLVIII.

Vos convivia lauta sumtuose
De die *facitis.*

Ter. Adelph. V, 9.

Scortum adducere, apparare de die *convivium:*

quod acutissimus Donatus perperam accepit.

107. *Ut mihi vivam Quod superest aevi*] Turbant hic codices scripti, quorum variantes lectiones operae pretium erit semel referre:

Sit mihi quod nunc est, etiam minus, ut *mihi vivam*
Quod superest aevi, si quid superesse volunt Di.
Sit bona librorum et provisae frugis in annum
Copia, ne *fluitem dubiae spe pendulus horae.*
Sed *satis est orare Iovem,* qui donat *et aufert:*
Det vitam, det opes: Aequum *mi animum ipse parabo.*

Principio, omnes libri paullo vetustiores *et mihi vivam;* in his Leidensis, Vossianus, Reginensis, ut nova hic prece utatur. *Sit mihi*, inquit, *quod nunc est;* satis enim habeo: *etiam*, si ita fors ferat, *minus;* abunde enim habeo, et cui aliquid demi facile patiar; cum enim, ut Serm. II, 6. v. 1.

Hoc erat in votis, modus agri non ita magnus;

auctius atque Di melius fecere. Quod superest autem aevi, mihi et meo modo *vivere* contingat. Recte hoc, ut opinor: nam in recepta lectione coniunctio caussalis *ut* sententiam labefactat. *Opto,* tum inquiet, minorem mihi rem fieri, *ut* mihi reliquum vitae exigam. Atqui hoc minime

volebat Noster: neque enim tam ampla res erat, ut oneri et molestiae fuerit. Porphyrion, ut videtur, discretive *ut* accipit, pro *Dummodo: Etiam minus sit, dummodo mihi vivam.* Recte quidem quoad sententiam, si verba paterentur: sed illius significationis exemplum requiro: tu tamen consulas licet, quae ad v. 80. adnotavi. Porro, pro *ne fluitem*, vetustiores et plures codices *neu* praeferunt. Et hic quoque haud nihil interest, utram lectionem sequaris. Si *ne;* rationem voti reddit, cur annuae frugis bonam copiam precetur: si *neu;* nova iam precatio est: *Sit librorum, sit frugis bona copia*, neve *dubius spei pendeam.* Iam vero in versu sequente, pro sed *satis est orare Iovem* qui donat, sunt libri, sed ex recentioribus, qui exhibeant *haec satis est;* et in illo altero maiores turbae fiunt; siquidem et *qui donat*, et *quae donat*, et *qui ponit*, et *quae ponit*, paribus fere singula testimoniis comprobantur. Denique versu ultimo pro *animum mi aequum* mirifica sane lectio est in Codice Coll. Trinitatis, *animum mihi ego ipse parabo;* cui astipulatur Ioannes Sarisburiensis Policr. III, 9. Ex his omnibus, quanto minutiora esse videantur, tanto maioris subtilitatis est quid melius veriusque sit diiudicare: ut vel ex Interpretibus patere potest, qui haec breviter memorasse contenti sine crisi et disquisitione transmittunt. Nobis integer hic locus sic videtur refingendus;

Sit mihi quod nunc est; etiam minus: et *mihi vivam*
Quod superest aevi, siquid superesse volunt Di:
Sit bona librorum et provisae frugis in annum
Copia: neu *fluitem dubiae spe pendulus horae.*
Sed *satis est orare Iovem*, quae ponit *et aufert.*

Post vota de *vita* et librorum frugisque *bona copia*, iam aliam precem addiderat, *Neve*, inquit, *fluitem dubiae spe pendulus horae;* hoc est, ut versu 99. dixerat.

Neu pavor *et rerum mediocriter utilium* spes
vexet me agitetque: quod cum τι τῶν ἐφ' ἡμῖν et in sua potestate esset, utpote non ad bona externa sed ad animum spectans, revocat illud votum ut ex vulgi opinione magis quam ex vera ratione conceptum, et se corrigens; Sed satis est, inquit, in duobus illis votis subsistere, quorum penes deos potestas est; neque id eos rogare, quod in mea solius manu est, ut consequar:

Sed *satis est orare Iovem, quae ponit et aufert:*
Det vitam, det opes: animum mihi ego ipse parabo.

Det modo *sanum vivere*, det *bonam copiam;* ego me ita parabo, *ut ne dubius fluitem.* Vides iam, opinor, cur *neu* et *sed* merito amplectamur; et proinde *quae* hic locum sibi vindicare, non *qui*. *Orare quae,* ut Carm. I, 31.

Quid dedicatum poscit Apollinem
Vates? quid orat?

et Carm. Saecul. 49.

Quaeque *vos bubus* veneratur *albis:*
ubi pariter ac hic deteriores codices *Qui* exhibent. *Ponit* autem pro *Donat*, etsi parum intersit, eo nobis arridet, quod et in antiquissimis Cruquii libris conspicitur, et Librariorum nationi minus obvium erat, quam illud alterum. *Ponit et aufert* antitheta sunt; ut Carm. I, 34.

Fortuna cum stridore acuto
  Sustulit, *hic* posuisse *gaudet.*

Iam vero de versu postremo quid fiet? ex unone codice, neque eo melioris notae, tot vetustiores redarguentur? an sarta tecta servabitur sua priscis membranis auctoritas?

Det vitam, *det* opes: aequum mi animum *ipse parabo.*
Equidem, cum ad illa respicio, *Neu fluitem dubiae spe pendulus horae*, satis apte huc quadrare videtur *aequus animus*, inter spem scilicet et pavorem minime fluctuans: contra, cum ad *opes* et *bonam copiam* oculos adverto, quid hoc in loco *animus aequus* sibi velit, parum perspicio. Ubi enim *opes* sunt; non tam animus qui *aeque*, quam qui *modeste* eas ferat, requiritur: contra in re angusta vel adversa vel dubia aequus animus cernitur. Noster Carm. II, 3.

Aequam *memento rebus in* arduis
Servare mentem.

Epist. I, 11, v. 30.

quod petis hic est,
Est Ulubris: animus *si te non deficit* aequus.

Plautus Casina, II, 6.

Postremo, si illuc quod volumus eveniet, gaudebimus:
Sin secus, patiemur aequis animis.

Rud. II, 3.

Ergo animus aequus *optimum est aerumnae condimentum.*

Stich. I, 2.

Et illa, quae aequo animo *patietur sibi esse peius, quam fuit.*

His, opinor, exemplis iam satis compertum est, in *opibus* et *bona copia* mentem aequam iactitare subabsurdum quiddam esse et *ἀπροσδιόνυσον.* Quod si obtinetur, tum certe recurrendum tibi erit ad lectionem alteram,

Det vitam, det opes: animum mihi ego *ipse parabo.*
ubi *animum* virtutem intelliges, et omnia mentis bona. Det mihi Deus bona corporis et externa, bona animi, quae penes me ipsum sunt egomet mihi parabo. Multa sane in hanc sententiam e Latinis et Graecis corradere facillimum est; sed uno Ciceronis loco contenti erimus, de Natura Deorum, III, 36. *Atque hoc quidem omnes mortales sic habent; Externas commoditates — a Diis se habere: virtutem autem nemo umquam acceptam Deo retulit. Nimirum recte. propter virtutem enim iure laudamur, et in virtute recte*

gloriamur: quod non contingeret, si id donum a Deo, non a nobis haberemus, — Numquis quod vir bonus esset, gratias Diis egit umquam? at quod dives, quod honoratus, quod incolumis. Iovemque optimum maximum ob eas res appellant; non quod nos iustos, temperatos, sapientes efficiat, sed quod salvos, incolumes, opulentos, copiosos. Neque Herculi quisquam decimam vovit umquam, Si sapiens factus esset. — Ad rem autem ut redeam, iudicium hoc omnium mortalium est, Fortunam a Deo petendam, a se ipso sumendam esse sapientiam. Sarisburiensis loco iam dicto: *Hoc autem esse arbitror, quicquid in moribus egregium de naturae beneficio et exercitio mentis citra gratiam Philosophi sibi repromittunt, eo ipso evanuerunt in cogitationibus suis de libero confisi arbitrio; et dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt stultique apparuerunt: unde Ethicus,*

Satis est orare Iovem qui donat et aufert,
Det vitam, det opes: animum mihi ego ipse parabo.

Sanius quidem veriusque ex Christiano dogmate hic philosophatur; verum hinc liquido constat (qua gratia in partes eum citavimus) non de animo *aequo*, sed de mente et moribus in universum iam olim loqui visum esse Horatium. Quamobrem, si huic demum lectioni accedis, *Animum*, inquit, sive virtutem mihi parabo. Sic Epist. I, 1. v. 58.

Est animus tibi, *sunt mores et lingua fidesque.*

Epod. XIV, 39.

Vos, quibus est animus, *muliebrem tollite luctum:*

prout codex scriptus illic exhibet, cum ceteri *virtus* habent; ad quem locum plura congessimus. *Animum* autem *parabo*; ut versu hic 100,

Virtutem *doctrina* paret, *naturane donet.*

vel *praeparabo*, *excolam*, ut *parare se* apud Terentium saepe. Eun. II, 2.

Itan' parasti te, *ut spes nulla relliqua in te esset tibi?*

ubi apposite Donatus: *Obiurgatur, tamquam in illo sit quod miser est:* ut Noster in se esse et a se sumendum esse dicit, ut animum colat. Cicero aliique saepe, *Paratus animo, Paratissimo animo.* Virgil. Aen. II, 799.

Undique convenere, animis *opibusque* parati.

Illud denique *mihi ego ipse parabo;* ut Noster Carm. I, 20.

— *Graeca quod* ego ipse *testa*
Conditum levi.

Et Epist. I, 1. v. 27.

Restat, ut his ego me ipse *regam solerque elementis.*

Utcumque hoc fuerit; illud certe veri est simillimum, cum codices aliquot hoc ordine verba praeferant,

Det vitam, det opes: animum mi aequum *ipse parabo.*

alter autem ille cum Sarisburiensi sic exhibeat,

Det vitam, det opes: animum mihi ego *ipse parabo;*

aut pro *ego* τὸ *aequum*, aut contra pro *aequum* τὸ *ego* ab indiligente librario casu constitutum esse.

EPISTOLA XIX.

AD MAECENATEM.

10. *Hoc simul edixit*] Locus hic permultum negotii iam dudum facessit doctis Interpretibus:

Prisco si credis, Maecenas docte, Cratino;
Nulla placere diu nec vivere carmina possunt,
Quae scribuntur aquae potoribus, ut malesanos,
Adscripsit Liber Satyris Faunisque poëtas.
Vina fere dulces oluerunt mane Camenae.
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.
Ennius ipse pater numquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda, Forum putealque Libonis
Mandabo siccis, adimam cantare severis.
Hoc simul edixit. *non cessavere poëtae*
Nocturno certare mero, putere diurno.

Ubi principio, quod Noster de Cratino narrat, eius verbis sic ferebatur:

Ὕδωρ δὲ πίνων χρηστὸν οὐδὲν ἂν τέκοις,

vel ut alibi habent,

Ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τέκοις ἔπος.

Extat Epigramma nobile, sed auctoris incerti; quippe quod alii Nicerato, alii Demetrio Halicarnassensi, alii Asclepiadae, alii Theaeteto tribuunt: id hic describere operae pretium fuerit, ut et Horatium illustret, et ipsum illustretur:

Οἶνος τοι χαρίεντι πέλει ταχὺς ἵππος ἀοιδῷ·
Ὕδωρ δὲ πίνων χρηστὸν οὐδὲν ἂν τέκοις.
Ταῦτ' ἔλεγεν, Διόνυσε, καὶ ἔπνεεν, οὐχ ἑνὸς ἀσκοῦ
Κρατῖνος, ἀλλὰ παντὸς ὠδοδῶς πίθου.
Τοιγάρτοι στεφάνων δόμος ἔβρυεν, εἶχε δὲ κιττῷ
Μέτωπον, οἷα καί συ, κεκροκωμένον.
Vinum velox equus est poëtae ingenioso:
Aquam vero bibens nihil boni pepereris:
Haec Cratinus dicebat, o Bacche; et magna spirabat,
Non unum vini utrem, sed integrum dolium redolens.
Quamobrem coronis domus referta erat: et frontem ipse habebat,
Sicut tu, ab edera croceo colore tinctam.

Pro *κεκροκωμένον* magnus Casaubonus ad Athenaeum reposuit, *κεκρικωμένον*, quod exponit *annulo cinctam*. Infeliciter: neque enim *κεκρικωμένον* est annulo *cincta*, sed *traiecta:* et recte se habet *κεκροκωμένον*, quod non Athenaei modo, sed Anthologiae codices praeferunt: Hoc scilicet vult; Cratino, quemadmodum Bacchi statuis, ob perpetuam gestationem coronae ederaceae frontem colore croci infectam fuisse. Certe ederae nigrae, qua olim Bacchus,

Pan, et Poëtae coronabantur, crocei sunt corymbi: unde Theocrito in Epigram. III. *crocea* vocatur:

Ἀγρεύει δέ τυ Πὰν, καὶ ὁ τὸν κροκόεντα Πρίηπος
Κισσὸν ἐφ' ἱμερτῷ κρατὶ καθαπτόμενος.

Plin. Hist. XVI, 34. *Alicui ederae semen nigrum, alii* crocatum, *cuius coronis* Poëtae *utuntur, foliis minus nigris; quam quidam Nysiam, alii* Bacchicam *vocant.* Dioscorides II, 210. Ὁ δὲ μέλας κισσὸς φέρει τὸν καρπὸν μέλανα ἢ κροκίζοντα, ὃν δὴ καὶ ἰδιῶται Διονύσιον καλοῦσι. Quod si quis non *tinctam*, sed *cinctam* crocea edera frontem interpretari hic volet, ea de re nullam litem movebo. Illa deinde quae sequuntur, quae cave Cratini verba esse cum Cl. Dacierio credas, sunt enim Flacci:

ut malesanos,
Adscripsit Liber Satyris, Faunisque Poëtas;

plerique ita iam explicant, ut τὸ *ut* significet *Postquam, ex quo.* Non accedo; *semper* enim et a primis Poëticae incunabulis Poëtas sibi vindicavit Bacchus; ut nullum hic locum habeat τὸ *Postquam.* Tu igitur sic accipe: Poëtas comitatui et choro suo adscripsit Liber, *tamquam* malesanos. Quomodo autem aut quare Satyris eos adscripsit? interrogat Daniel Heinsius: respondetque, Post inventas Fabulas Satyricas; quas scilicet non scribebant modo, sed et agebant olim poëtae Scenici, Satyris assimulati. Frustra hoc: nam et veteres illi Homerus, Archilochus, Anacreon aliique ante Comoediam inventam, et postea omne genus Poëtarum in Bacchi tutela erant: unde Romae quotannis mense Martio festo die Bacchi Liberalibus rem divinam faciebant Poëtae. Ovid. Trist. V, 3.

Illa dies haec est, qua te celebrare Poëtae,
Si modo non fallunt tempora, Bacche, solent;
Festaque odoratis innectunt tempora sertis,
Et dicunt laudes ad sua vina tuas:
Inter quos memini, dum me mea fata sinebant,
Non invisa tibi pars ego saepe fui.

Noster Epist. II, 2. v. 77.

Scriptorum chorus omnis *amat nemus, et fugit urbes,*
Rite cliens Bacchi *somno gaudentis et umbra.*

Sed veniamus demum ad locum illum, qui maximas iam olim lites concitavit,

Hoc simul edixit, etc.

Quaerunt enim, quis ille sit qui hoc edixerit, *Cratinus*ne an *Maecenas*, an *Ennius*, an *Liber?* singuli enim ex his assertores suos habuerunt. Et festivi oppido sunt qui pro *Cratino* et *Ennio* digladiantur: quasi vero aut hic aut ille de *Puteali Libonis* quicquam edicere posset, quorum uterque plus toto saeculo ante occiderant, quam Libo iste nasceretur; ille vero Athenis natus moriensque ne Romae quidem ipsius nomen fando audiverat. Neque minus, etsi

minus turpiter, peccant Simeo Bosius et Dacierius, qui *Libero* edictum hoc vindicant. Quid enim? Non ante Puteal illud conditum licebat poëtis vino se invitare? cur igitur iniussi et sine edicto quos hic memorat omnes, Homerus, Cratinus, Ennius, et ipsae Camenae vina mane oluerunt? Parum profecto liberaliter egit Liber, qui poëtis Graecis nihil tale edixerat. Theodorus quidem Marcilius, ut *Cratino* hoc edictum assereret, luxatos esse versus somniabat, et decimum undecimumque versum post quartum inserebat; oblitus illud *edixit* omnino referendum esse ad verba illa quasi ex formula edicti,

Mandabo *siccis*, ad mane *cantare severis.*

Longe sanius Daniel Heinsius, qui ad Maecenatem hoc refert, levi immutatione corrigens, *Hoc simul* edixit: nihil enim est quod in hac lectione iure vituperes, praeterquam quod sequentia alio nos ducunt, et Horatio ipsi, non Maecenati, edictum hoc adiudicant. Legendum enim,

Hoc simul edixi; *non cessavere poëtae*
Nocturno certare mero, putere diurno.

Ita clare habet Reginensis noster, cui accedunt duo Bersmanni, Torrentii unus, et a manu secunda unus Lambini. Suos enim, non alterius cuiusquam imitatores hic sale perfricat Horatius: ut ex toto Epistolae filo constat. Versu 18.

quod si
Pallerem *casu, biberent exangue cuminum.*

Quo sodes illud *Pallerem*, nisi de se et suo edicto iam fuerit locutus? utique, si Maecenatis edictum supra intellexit, *Palleres* hic dicere voluisset: sin autem Dei Liberi, aut mortuorum Cratini vel Ennii; iam totum hoc de *pallore* fuerit absurdissimum. Fixum igitur et constitutum esto, lectionem illam *Edixi* solam esse sinceram et Horatio agnoscendam: quod et viderant Viri summi Torrentius Heinsiusque, sed sententiis fluctuantes non ausi sunt clare asserere. Ceterum cave credas tum primum hoc edixisse Horatium, cum hanc Epistolam edolaret: unde enim tot e vestigio imitatores nascebantur, dum unum aut alterum versiculum pangeret? Immo iam olim et in scriptis et in vita professus erat, sine Libero Musam suam nihil magni potesse: Epist. I, 5. v. 16.

Quid non ebrietas designat? — addocet artes.
Fecundi calices quem non fecere disertum?

Carm. III, 25.

Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum? quae nemora aut quos agor in specus,
Velox mente nova? —
Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio.

Sed et inter convictores, cum *homuncio lepidissimus* ab

Augusto vocari meruit, sine dubio *siccos et severos* Helicone saepe excluserat, unde pravi et inepti imitatores, quem *vini somnique benignum* noverant, vitiis imitati, idcirco et virtutes eius et spiritum et artem se consequi posse stulte crediderunt.

19. *Ut mihi saepe Bilem, saepe iocum*] Idem ille codex e Collegio Trinitatis, qui superioris Epistolae versu ultimo habebat,

animum mihi ego ipse parabo,

etiam hic lectionem subministrat haud minus singularem:

O imitatores, servum pecus; ut mihi bilem,
Ut mihi saepe *iocum vestri movere tumultus!*

Quae quamvis elegantia sua non careat; noli tamen, si me audis, receptae anteponere; quod vir eruditus perperam volebat. Illud enim *saepe* et alibi geminare solet Noster; ut Carm. I, 8.

saepe *disco,*
Saepe *trans finem iaculo nobilis expedito.*

Serm. I, 3. v. 9.

saepe *velut qui*
Currebat fugiens hostem, persaepe *velut qui*
Iunonis sacra ferret: alebat saepe *ducentos,*
Saepe *decem servos.*

Epist. XVII, 55.

saepe *catellam,*
Saepe *periscelidem raptam sibi flentis.*

Virgil. Eclog. VIII.

His ego saepe *lupum fieri et se condere silvis*
Moerin, saepe *animas imis excire sepulchris.*

Aen. III, 185.

Et saepe *Hesperiam,* saepe *Itala regna vocare.*

Quae ad exempla etiam hic retine, ut vulgo fertur:

ut mihi saepe
Bilem, saepe *iocum vestri movere tumultus!*

29. *Sed rebus et ordine dispar*] Difficilis locus, unde expedire se nemo hactenus potuit Interpretum; ac nescio an ipse mihi meliores successus ausim polliceri; faciendum tamen periculum est:

Parios ego primus Iambos
Ostendi Latio, numeros animosque secutus
Archilochi, non res et agentia verba Lycamben.
Ac ne me foliis ideo brevioribus ornes,
Quod timui mutare modos et Carminis artem;
Temperat Archilochi musam pede mascula Sappho,
Temperat Alcaeus: sed rebus et ordine dispar,
Nec socerum quaerit, quem versibus oblinat atris,
Nec sponsae laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego non alio dictum prius ore Latinus
Vulgavi fidicen.

Ubi hoc primum vult, se imitatorem fuisse Archilochi, non interpretem; modos quidem et argumenti acerbitatem secutum esse, non res ipsas et verba verbis reddidisse. Ac ne ideo, inquit, me minoris aestimes, quod non, ut res, ita et metrum immutavi et novavi, (Lucilii ritu, qui Comoediae veteris scriptores *mutatis tamen numeris et pedibus* expressit.)

Temperat Archilochi musam pede mascula Sappho,
Temperat Alcaeus, sed rebus et ordine dispar.

Quid vero haec sibi volunt? In partes hic discedunt Interpretes: quorum alii sic accipiunt, Miscemus Pariis Iambis Alcaica et Sapphica: sive, Praeter Epodon librum etiam et Carminum libros edidimus: alii autem sic, In ipsis Epodis acerbitatem et fel Archilochi cum Alcaei et Sapphus lenitate temperamus. Quarum sententiarum si utramvis amplectaris; eo res veniet, ut pro *sed*, cui nihil loci relictum erit, *et* necessario reponendum sit.

Temperat Alcaeus, et *rebus et ordine dispar:*

Et fuit profecto, cum ipse priori sententiae addictus sic emendandum arbitrarer: levis enim mutatio fuerit, *et* pro *sed* (ut olim scribebant) praesertim cum S litera a verbo praecedente posset absorberi: syllaba vero brevis recte sustineretur ratione Caesurae. Sed re et verbis accuratius aestimatis, neutrum ex his enarrationibus recto talo stare posse continuo deprehendi. Qualis enim, amabo, haec excusatio est? Noli, inquit, id mihi vitio vertere, quod Archilochi numeros non mutaverim. Cur sodes? Quia alia opuscula numeris Alcaicis et Sapphicis postea confeci. Hoc quo valeat nullus video; aut quomodo illorum, siqua est, pravitas horum bonitate excusetur. Immo sic potius me defendam; Ideo numeros non mutavi, quia in Epodis virus et rabiem Archilochi Alcaicae humanitatis condimento mitigavi Atqui hoc et falsum est, et caussae inimicum; falsum, quia in Epodis *animos* Archilochi te secutum profiteris, et hoc suo malo senserunt Canidia, Mena, Cassius Severus aliique, caussae autem ideo nocet, quia tanto hercle magis immutandi erant numeri, si acerbitas, numeris fere istis propria, a chartis exulabat. Sentis iam, opinor, neutram ex his interpretationibus posse constare. Quid igitur fiet? Enimvero et ex ipsius argumentationis vi, et ex vocum ordine ac constructione veram tandem sententiam eruebam. Quippe haec series est orationis. *Sappho musam temperat pede Archilochi:* non ut vulgo accipiunt, *Sappho musam Archilochi temperat pede.* Ceterum hanc vocum ordinationem lege versus et collocationis norma flagitari, nemo, uti credo, praeter Poëtas aut in Poëtis versatissimos agnoscet; illud quivis mox fatebitur, sensum ipsum hanc vocabulorum seriem clare dictare. Quippe haec totius loci sententia est: Ne mireris,

inquit, aut queraris, quod numeros Archilochi non mutaverim; scias et Sapphonem et Alcaeum (quos poëtas!) *musam suam illius pede temperare;* scias utrumque Archilocheos numeros suis Lyricis immiscere. Quos igitur illi tantopere probabant, egone ut fastidirem et repudiarem? Iustam iam habes defensionem et caussam vincibilem atque optimam. *Pedem* itaque hic versiculum integrum intellige; ut Carm. IV, 6.

Lesbium *servate* pedem, *meique*
Pollicis ictum.

pes ibi Lesbius est integer Tetracolos. Arte Poët. v. 80.

Archilochum proprio rabies armavit Iambo;
Hunc socci cepere pedem, *grandesque cothurni.*

Non simplicem pedem hic accipe, sed totum Senarium. Iam vero rem sic se habere, et Lyricos istos adoptasse numeros Archilochi, res ipsa fidem tibi faciet: neque enim id, opinor, ignoras, hunc illis omnibus aetate multo priorem fuisse: neque id quoque, nullum metri genus, quod in Flacci Carminibus habetur, non a biga illa Lyricorum petitum esse. Iste igitur, qui hexametro subiicitur, Carm. IV, 7.

Arboribusque comae,

Archilocheus versus erat, teste Hephaestione,

Ἐν δὲ Βατουσιάδης.

et alter itidem Carm. I, 7. hexametro etiam succinens,

Aut Ephesum bimarisve Corinthi,

eiusdem erat, teste eodem,

Φαινόμενον κακὸν οἴκαδ' ἄγεσθαι

et ille denique Carm. I, 4. ab eodem petitus est,

Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni.
Οὐκ ἔθ' ὅμως θάλλεις ἁπαλὸν χρόα, κάρφεται γὰρ ἤδη.

Atque haec quidem ex pauculis Archilochi Fragmentis agnoscuntur plura fortassis futura, si plura eius hodie extarent. Musam itaque, ut iam vides, Archilochi pede et Sappho temperat, et

Temperat Alcaeus, sed rebus et ordine dispar,
Nec socerum quaerit, quem versibus oblinat atris.

Ubi recte habet τὸ *sed*, si hanc nostram enarrationem sequeris: in aliis turbat et sensum evertit; *Numeros* quidem adhibet, *sed* argumento et ordine dispar est. Quid autem, rogo vos, per *ordinem* hic denotatur? Ne per somnium quidem hoc viderunt commentatores. Adscivit, inquit, Alcaeus metra quaedam Archilochi; sed *ordine* variavit, sed aliis, ac ille fecerat, metris aptavit ea et connexuit; ut Dactylicum illud *arboribusque comae* cum Hexametro iunxit Alcaeus,

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis,
Arboribusque comae;

At eundem Iambo comitem dedit Archilochus:

Εὖτε πρὸς ἄεθλα δῆμος ἠθροΐζετο,
Ἐν δὲ Βατουσιάδης.

et

Ἐρέω τιν᾽ ὑμῖν αἶνον, ὦ Κηρυκίδη,
Ἀχνυμένη σκυτάλη.

Hoc, opinor, illud est, quod Alcaeum *ordine disparem* Archilocho facit, etiam cum numeros eius mutuos sumeret. Illud denique quod sequitur,

Hunc ego non alio dictum prius ore Latinus
Vulgavi fidicen,

perperam omnino ad *Archilochum* referunt quicquid hodie est Interpretum. Atqui illud iam supra dixerat, v. 23.

Parios ego primus Iambos
Ostendi Latio;

ut ineptum et putidum fuerit intra paucos versiculos bis idem ingerere. Quo accedit, quod *hunc*, quisquis est, Lyricum fuisse clare significent illa, *Latinus fidicen*, ut Carm. IV, 3. *Romanae fidicen Lyrae:* si *fidicen*, si Lyricus sit Noster, quia vulgaverit: sequitur, ut Lyricus itidem sit, quem vulgaverit. Archilochum vero nemo omnium poëtis Lyricis adscripsit. Pindarus, Bacchylides, Anacreon; Stesichorus, Ibycus, Simonides; Alcman, Alcaeus, Sappho novenarium Lyricorum numerum et constituunt et claudunt. Sine venia igitur peccant Interpretes, cum *Latini fidicinis* nomen meruisse Nostrum somniant, quod Archilochi Epodos primus Latio ostenderit. Immo vero ad *Alcaeum* haec pertinent, quod et ordo orationis et res ipsa clamitant. Praeter Parios Iambos, *Alcaei* etiam, inquit, numeros primus Latine vulgavi: quod et alibi profitetur, *Dicar*, ait Carm. III, 30.

Princeps Aeolium *carmen ad Italos*
Deduxisse modos.

et IV, 9.

Ne forte credas interitura, quae
Longe sonantem natus ad Aufidum
Non ante vulgatas per artes
Verba loquor socianda chordis.

Cur autem *Alcaeum* se primum vulgavisse memorat, non etiam *Sapphonem?* Quia Catullus et alii iam Sapphica quaedam ediderant, nemo Alcaica.

39. *Non ego nobilium scriptorum auditor et ultor*] Gulielmus Canterus Nov. Lect. IV, 12. ex scripto codice substituit: *Auditor et* actor. Vossius filius ad Paterculum p. 21. ex coniectura, *Auditor et* altor. Perperam uterque. Negat se Horatius nobilium poëtarum auditorem et ultorem esse; *Auditorem*, dum alios audit scripta sua recitantes; *Ultorem*, dum ipse vicissim sua illis recitat. Idem negavit Serm. I, 4. v. 73

Non recito *quicquam nisi amicis, idque coactus,*

Non ubivis, coramve quibuslibet:
et hac ipsa Epistola,
spissis indigna Theatris
Scripta pudet recitare, *et nugis addere pondus.*
Recte vero et urbane *Ultor.* Iuvenalis Sat. I.
Semper ego auditor *tantum: numquamne* reponam,
Vexatus toties rauci Theseide Codri?
Ubi *reponere* perinde est ac *ulcisci.* Noster Ep. II, 2. v. 96. de poëtis scripta invicem recitantibus:
Caedimur, et totidem plagis consumimus hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.
hic false et facete *ultorem* expressum vides. Plinius Epist. I, 13. *Possum iam repetere secessum, et scribere aliquid, quod non* recitem: *ne videar quorum recitationibus affui, non* auditor *fuisse, sed* creditor. Eleganter hic *creditorem* dixit, pari metaphora ac Noster *ultorem.*

EPISTOLA XX.

AD LIBRUM SUUM.

5. *Fuge quo discedere gestis*] Loscheri quidem editio et Veneta anni MCCCCXC, *discedere*, quod omnes deinceps nescio quo fato obsedit. At illa Princeps MCCCCLXXVIII. cum omnibus fere quicquid usquam est codicibus *descendere.* Rectissime: et ita reponendum Fuge, inquit, ad Ianum Vertumnumque, hoc est, ad Forum, quo gestis *descendere.* Nempe Forum in loco plano atque humili erat, quo ituris *descendendum* erat ex collibus propinquis; ut Libro huic ex Esquiliis ubi noster habitabat. Seneca de Providentia c. 3. *Quid ergo? felix est L. Sylla, quod illi* descendenti ad forum *gladio submovetur?* Idem De Benef. III, 27. *Usus consilio*, descendenti *Caesari occurrit:* de Palatio scilicet ad Forum. Ibidem IV, 39. *Sponsum* descendam, *quia promisi:* hoc est, in Forum. Cicero de Oratore II, 66. *Ita sibi ipsum magnum videri Memmium, ut* in Forum descendens *caput ad fornicem Fabii demitteret.* Q. Cicero de Pet. Cons. c. 1. *Prope quotidie* ad Forum tibi descendenti *meditatum hoc sit, Novus sum.* Et iterum c. 14. *Quod tibi quotidie* ad forum descendenti *meditandum esse dixeramus.* Ita *Sacra via descendere;* ea enim ad Forum ducebat. Noster Epod. VII.
Intactus aut Britannus ut descenderet
Sacra catenatus via.
Cicero ad Atticum IV, 3. *A. d. III. Idus Novemb. cum* sacra via descenderem: ubi vide quae Graevius noster erudite adnotavit. Sic et *in Campum descendere.* Noster Carm. III, 1.
hic generosior
Descendat in Campum *petitor.*
Cicero de Fato c. 15. *Nec quod* in campum descenderim,

id fuisse caussae, cur pila luderem. Denique *Descendere* simpliciter idem saepe est, ac in publicum prodire, ut pluribus dicto loco Graevius ostendit. Vicimus ergo, ni fallimur, ut postea reponamus,

Fuge, quo descendere *gestis.*

7. *Ubi quis te laeserit, et scis In breve te cogi*] Illud *quis* ex vetustis editionibus locum ubique tenuit; at in omnibus fere membranis, Pulmanni, Bersmanni, et nostris (adde si vis aliorum, etsi sileant et dissimulent) clare exhibetur,

ubi quid *te laeserit,*

Rectius, sine dubio, ut rem, non hominem, intelligamus. Ita passim boni scriptores. Noster in Arte, v. 203.

Tunc tua me infortunia laedent.

Epist. I, 17. v. 8.

Si laedit *caupona.*

et II, 2. v. 16.

Excepta nihil te si fuga laedit.

8. *Cum plenus languet amator*] Codex Bersmanni, *Cum languet plenus amator;* alter e Collegio Trinitatis, *Plenus cum languet;* quod ut rotundius et numerosius admittendum puto; repone ergo:

Quid miser egi?
Quid volui? dices, ubi quid *te laeserit, et scis*
In breve te cogi, plenus cum *languet amator.*

Plenus autem est satur, fastidiens, lassus lectione vel tui vel aliorum poëmatum. Ovid. Pont. III, 4. v. 55.

Cetera certatim de magno scripta Triumpho
Iam pridem populi suspicor ore legi.
Illa bibit sitiens lector, mea pocula plenus:
Illa recens pota est, nostra tepescit aqua.

Martialis IV, 29.

Obstat, care Pudens, nostris sua turba libellis;
Lectoremque frequens lassat et implet *opus.*

Ceterum mirificum est Dacierii acumen, cui *amator*, non lector est, sed ipse Horatius: quod si ita esset, dignus sane erat Noster,

Qui sine rivali seque et sua solus amaret:

ut et ii itidem digni sunt, qui tam bellis explicationibus possunt applaudere.

13. *Aut unctus mitteris Ilerdam*] Omnes puto, tam aliorum quam nostri Codices *vinctus* habent: pleraeque tamen editiones *unctus*, a primis Venetis et Loschero transmissum. Videamus locum integrum:

Carus eris Romae, donec te deserit aetas.
Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
Coeperis; aut tineas pasces taciturnus inertes,
Aut fugies Uticam, aut unctus mitteris Ilerdam.

Ubi qui *unctus* malunt (in quibus nollem fuisse N. Hein-

sium) de involucro mercium, olivarum scilicet, sive aromatum interpretantur, nimirum ut deferendus sit misellus Liber

in vicum vendentem tus et odores,
Et piper, et quicquid chartis amicitur ineptis.

Unctus igitur, ut *madida papyrus* Martialis III, 25.

Cuius vis fieri, Libelle munus?
Festina tibi vindicem parare.
Ne nigram cito raptus in culinam
Cordylus madida *tegas* papyro,
Vel turis piperisve sis cucullus.

et XIII, 1.

Ne toga cordylis, ne penula desit olivis,
Aut inopem metuat sordida blatta famem;
Perdite Niliacas, Musae, mea damna, papyros.

Statius Silv. IV, 9.

Est sane iocus iste, quod libellum
Misisti mihi Griphe, pro libello. —
Tu rosum tineis situque putrem,
Quales aut Libycis madent *olivis,*
Aut tus Niliacum piperve servant,
Aut Byzantiacos colunt lacertos.

Numquam tamen a me impetrabunt, ut huic sententiae accedere velim. Neque enim eo re- reciderat, ut metuendum fuerit Horatio, ne libelli sui ad salsamentarios damnarentur. Hoccine ut vel ioco se vereri fingeret, qui Epistola praecedente tam magnifice sua extulerat; qui annum iam agens XLVI. post tres Carminum libros editos per totum orbem Romanum poëta a Virgilio proximus ferebatur? Illud quoque vide, *Mitteris*, inquit, *Ilerdam*, *aut fugies Uticam.* Atqui aromatarii Romae degentes non merces suas alio exportabant, sed aliunde convectas in urbe vendebant. Adde quod libellorum chartulae in solidis mercibus trans mare devehendis nullum usum praebere poterant; sed quae particulatim et domi inter vicinos distrahebantur, eae solum merces chartis involvebantur, ab emptore manibus deferendae. Quorsum itaque, si *unctus* fuerit hic liber, aut *Uticam* ablegandus erat aut *Ilerdam?* Romae utique et domi patiendum hoc ei fuerat, non ea gratia peregre abeundum. Sed alia prorsus huius loci sententia est; *Romae*, inquit, carus eris, quamdiu eris novus. Ubi vero in vulgi manus veneris, et novitatis gratiam emiseris, quid tum fiet? Si *Romae* adhuc manseris, tineas blattasque pasces nulli amplius legendus. Quod si evitare voles, in provincias tibi eundum erit, *Africam* puta aut *Hispaniam*, ubi iterum novitatis caussa paullisper placere possis, Romae iam vetus et obsoletus. Noli aliam quaerere interpretationem, nec membranarum omnium lectionem sollicitare. Hanc postulat illud *Romae*, quod

minime attenderunt Interpretes: hanc flagitat antitheton illud,

Aut fugies Uticam, aut vinctus mitteris *Ilerdam.*

fugies scilicet sponte, *vinctus mitteris* invitus nempe et coactus a Bibliopola. Noster Epist. II, 7. v. 50.

ac velut usquam
Vinctus eas, *ita te felicem dicis amasque,*
Quod nusquam tibi sit potandum.

Facete fingit, malle librum, si Roma abeundum sit, Africam petere quam Hispaniam. Ceterum in more fuisse Bibliopolis, ubi Romae annona iam refrixerat, venales libros in provincias mittere, quid opus est dicere? Martialis XII, 3.

Ad populos mitti qui nuper ab Urbe solebas,
Ibis tu Romam, nunc peregrine Liber.

LIBER II.

EPISTOLA I.

AD AUGUSTUM.

2. *Moribus ornes, Legibus emendes*] Ita omnes omnium, quos noverim, codices, *moribus:* neque vero quicquam hac lectione simplicius sinceriusve esse videatur. *Leges* et *Mores* passim apud veteres coniunguntur; neque in re obvia opus est exemplis. *Morum* autem corrigendorum praefecturam perpetuam iamdudum receperat Augustus. Sueton. Aug. XXVII. *Recepit et* morum legumque regimen *aeque perpetuum; quo iure, quamquam sine Censurae honore, censum populi ter egit.* Neque auctoritate solum, sed et exemplo mores publicos emendavit. Ovid. Metam. XV, 833. de Augusto loquens,

Legesque *feret iustissimus auctor,*
Exemploque suo mores *reget.*

Ecquis est igitur, qui lectionem ab omnibus Librariis traditam, et historiae fide firmatam, in dubium vocare ausit? Nequeo tamen dissimulare, quod mihi singula rimanti et ad amussim exigenti venit in mentem. Fieri enim potest, ut sic a poëta profectum sit,

Res Italas armis tuteris, moenibus *ornes,*
Legibus emendes.

Apud Latinum Pacatum in Panegyrico, Respublica Romana Theodosium Seniorem his verbis alloqui fingitur: *Quando me Nerva tranquillus, amor generis humani Titus, pietate memorabilis Antoninus teneret; quum* moenibus *Augustus* ornaret, legibus *Hadrianus imbueret, finibus Traianus*

augeret, parum mihi videbar beata, quia non eram tua. Quid? annon verba haec ex ipso hoc Flacci loco expressa et delineata videantur. Alter *rem publicam*, alter *res Italas* ait moenibus ornari. Illud vero praecipuum fere in Augusti laudibus, quod urbem aedificiis magnifice adornaverit, ut in monumento Ancyrano suis verbis videre est. Suetonius Aug. XXIX. *Urbem neque pro maiestate imperii* ornatam, *et inundationibus incendiisque obnoxiam, excoluit adeo, ut iure sit gloriatus, Marmoream se relinquere, quam lateritiam accepisset. — Sed et ceteros principes viros saepe hortatus est, ut pro facultate quisque monumentis vel novis vel refectis et excultis urbem* adornarent. Ubi id obiter notabis τὸ *Ornare* proprium ac legitimum esse in hac sententia vocabulum. Idem in Iulio XLIV. *Iam de* ornanda *instruendaque urbe, item de* tuendo *ampliandoque imperio, plura ac maiora indies destinabat.* Ubi pariter iuncta vides, *urbem ornare*, et *imperium tueri.* Ibidem, XXVIII. *Asiae quoque et Graeciae potentissimas urbes* operibus exornans. Tacitus Annal. I, 9. ubi laudes Augusti congerit, *Ius apud cives, modestiam apud socios, Urbem ipsam magnifico* ornatu. Idem III, 72. *Nec Augustus arcuerat Taurum, Philippum, Balbum, hostiles exuvias aut exundantes opes* ornatum ad urbis *et posterûm gloriam conferre. Moenia* vero non muros urbis hic accipe, sed tecta et aedificia intra urbem. Suetonius Nerone XXXVIII. *Sed nec populo aut* moenibus *patriae pepercit: — nam quasi offensus deformitate veterum aedificiorum, incendit urbem.* Vide hoc fuse docentem Gronovium patrem Observ. II, 12. Quid? iamne videtur satis belle procedere? Enimvero siquis ex angulo codex lectionem hanc proderet, multos ea, ni fallor, amatores inveniret. Quin et sine codicis praesidio suas forte partes tutabitur. Quod enim de *moribus* hic narratur, levis est iactura, si absit: quippe quod altero illo *Legibus* sat percipitur et comprehenditur: mores siquidem ipsi legibus emendantur et amborum regimen simul recepit Augustus. At si *moenibus* huc adsciveris, nova nec temere omittenda laude Augustum mactas. Ipse enim apud Senecam in Apocolocyntosi haec de se in coetu Deorum: *In hoc terra marique pacem peperi? ideo civilia bella compescui? ideo* legibus *urbem fundavi:* operibus ornavi? Quid aliud quaeso sunt *opera*, quam *moenia* sive aedificia? ut proinde, si *moenia* hic reponas, idem prorsus de Augusto Noster, quod ille de se, dixerit. Tria enim uterque poneret; *Armis tutari* sive *terra marique pacem parere; Legibus emendare*, sive *fundare; Operibus*, sive *moenibus ornare.* Certe *moribus ornare* nusquam alibi legisse me memini.

6. *Post ingentia facta*] Molestus ac difficilis locus, quantumvis Interpretes levi pede praetereant:

Romulus et Liber pater et cum Castore Pollux,
Post ingentia facta *Deorum in templa recepti, etc.*

ubi hoc velle videtur, ut ex sequentibus patet, Romulum, Bacchum, Herculem, etc. post obitum denique neque ante finem vitae in deorum numerum adscitos fuisse. Quod et ex historia notissimum, et diserte narrat Callisthenes apud Curtium VIII, 5. *Herculem modo et patrem Liberum consecratae immortalitatis* (forte *consecrata immortalitati*) *exempla referebas. Credisne illos unius convivii decreto Deos factos?* prius eos ab oculis mortalium amolita natura est, *quam in caelum fama perveheret.* Unde in pluribus, quos versavi, codicibus ad verba illa *Post ingentia facta* sic inter lineas adnotatum est, *Post mortem. Post finem vitae.* Atqui ex illis verbis numquam id efficies, quod et hi volunt. et auctor ipse, ut videtur. Nullis, inquam, tormentis exprimes, ut *post ingentia facta* perinde sit ac *post mortem.* Quid enim? annon ipse Augustus *praesens*, ut ait, *et vivus* inter Divos relatus est? at non nisi *post facta ingentia.* Florus IV, 12. de Augusto. *Ob haec tot* facta ingentia *Dictator perpetuus, et Pater Patriae dictus.* Annon in vivis erat, cum id cognomen est consecutus? Claudianus in II. Cons. Stil. v. 38.

nulli pars aemula defuit umquam,
Quae gravis obstrepere. laudes; stimulisque malignis
Facta *sequebatur quamvis* ingentia *livor.*

Vivos utique designat, cum nominat *livorem*, qui in vivis solummodo pascitur. Seneca Herc. Fur. v. 441.

Post tot ingentis viri
Memoranda facta, *postque pacatum manu*
Quodcumque Titan ortus et labens videt,
Nondum liquet de patre? mentimur Iovem?

Atqui ab eo, qui haec loquitur, Hercules in vivis esse, ut erat, credebatur. *Facta* quidem *ingentia* recte alias dixeris, quod et iam vidisti: neque phrasin moveo aut vitupero: nam sic etiam Ammianus Marc. XXII, 2. de Iuliano loquens; *Adultum adhuc iuvenem, exiguo corpore.* factis *praestantem* ingentibus. Et Alcimus Avitus lib. V.

Et quos deposcent ingentia fac a *labores.*

Sed in hac Flacci sententia, manca quantum video et debilis est oratio, cum huc solum perveniat: *Romulus et Liber,* post sive propter *facta ingentia inter Deos recepti, dum res gerunt, questi sunt se minorem meritis gratiam apud homines consequi.* Nondum ex his intelligimus, post mortem demum pro Diis habitos: quidni enim post res gestas, post facta ingentia, placitam degentibus senectutem divini honores. ut postea Augusto, vivis obtigerint? Tollunt quidem hanc difficultatem, qui illa quae sequuntur,

Dum terras hominumque colunt genus,

sic enarrant, ut Interpres Gallus nuper adeo fecit, *Dum*

in terris inter homines vivunt: quo pacto, quod in priore orationis membro deficit, in posteriore suppletur. Atqui eos fugit ratio, cum *colere terras* perinde accipiunt ac *terras habitare:* quid enim? an *habitabant* quoque genus hominum? Immo vero *colere terras et humanum genus* est curam eorum habere, *bella* scilicet *componendo*, *agros assignando, oppida condendo.* Virgil. Eclog. III, 60.

Ab Iove principium Musae: Iovis omnia plena:
Ille colit terras; *illi mea carmina curae.*

Haerebit itaque, quocumque te vertas, sententia; nisi aliquid alicunde subsidii inveniatur. Enimvero omne punctum tulisset, si *post fata*, non utique *facta*, in Deorum templa receptos tradidisset. *Post fata* siquidem est, cum vivere desiimus. Propertius IV, 2. v. 64.

Tu Lepide, et tu Paulle, meum post fata *levamen;*
Condita sunt vestro lumina nostra sinu.

Martialis in simili plane querela, ac hic Noster v. 10.

Vos tamen o nostri ne festinate Libelli:
Si post fata *venit gloria, non propero.*

Et Ovidius quoque, Amor. I, 15.

Pascitur in vivis Livor; post fata *quiescit:*
Cum suus ex merito quemque tuetur honos.

Facta pro *Fata* solemnis Librariorum error est: et fuit quidem, cum in hanc correctionem pronus propenderem: etsi terruit tum me, ut adhuc terret, epitheton illud *Ingentia*, non nisi dure ut videtur et invite ad sententiam hanc pertrahendum:

Post ingentia fata *Deorum in templa recepti.*

Tentemus tamen, an exemplis fortassis et argumentorum ductu paullatim flecti et allici queat. Ergo ubi *post fata* passim dicitur pro *post obitum*, manifestum est subintelligi *post fata completa:* sic Ovidius Trist. IV, 10.

Et iam complerat *genitor* sua fata;

hoc est, *mortem obierat.* Quidni igitur recte dicatur, *Post ingentia fata*, completa scilicet et peracta? si in do uspiam *fatum ingens* recte itidem dicitur, et hi ipsi, de quibus agit Noster, *ingentibus fatis* ad superos pervenerunt. De utroque iam videbimus. Martialis Epig. I, 51. de Lepore cui Leo pepercit:

Desperanda tibi est ingentis *gloria* fati:
Non potes hoc tenuis praeda sub hoste mori.

Rutilius Itin. I, 92. de Roma.

Quod regnas minus est, quam quod regnare mereris:
Excedis factis grandia fata *tuis.*

Ita liquido emendandum est; vulgo ineptissime fertur, *grandia facta.* Pothinus apud Lucanum, X, 384.

non sanguine clari,
(Quid refert?) nec opes populorum ac regna movemus:
Ad scelus ingentis fati *sumus.*

Ubi iterum, ut codices quidam Bersmanni, ita et in Collegio Trinitatis unus, *Ingentes facti* pro solito stupore exhibent. Valerius Flaccus VIII, 379.

Respiceret plures animas maioraque fata
Tot comitum, qui non furtis nec amore nefando
Per freta, sed sola sese virtute sequantur.

Unde idem lucem accipiet lib. V, 687. ubi Iuppiter de Medea et Medo filio:

Donec et Aeaeten inopis post longa senectae
Exilia (heu magnis, *quantum libet impia,* fatis!)
Nata iuvet; Graiusque nepos in regna reponat.

Ita cum codicibus legendum: neque audiendi sunt viri eximii Nic. Heinsius et Gronovius pater, qui coniecturis suis locum corrumpunt. Medea *magnis fatis* nata erat, quantumlibet impia fuerit. Poteris et *magni fati* legere, sicut supra Lucanus, *Ad scelus ingentis fati sumus:* sed nihil est opus. Virgilius de Turno XII, 149.

Nunc iuvenem imparibus *video concurrere* fatis:

et ibidem de eodem et Aenea V, 795.

Iuppiter ipse duas aequato examine lances
Sustinet, et fata *imponit* diversa duorum;
Quem damnet labor, et quo vergat pondere letum.

Ergo Aeneae fata *maiora* erant, quam Turni; et simpliciter *ingentia.* Atque is per haec *Fata,* quod ad rem de qua agimus non parum facit, in caelum receptus est; prorsus ut Hercules, Romulus, et ceteri, dei facti, non nati. Virgil. XII, 795. Iuppiter ad Iunonem:

Indigetem Aenean scis ipsa et scire fateris
Deberi caelo, fatisque *ad sidera tolli.*

Hercules apud Propertium IV, 9. v. 65.

Angulus hic mundi nunc me mea fata *trahentem*
Accipit: haec fesso vix mihi terra patet.

Unde illud Nostri explicandum, quod v. 11. hic habetur, de Hercule:

Notaque fatali *portenta labore subegit.*

Certe vix aliter hoc *fatali* te expedies, quam ut superiori coniecturae faveas. Virgilius VIII, 292. de Hercule:

ut duros mille labores
Rege sub Eurystheo fatis *Iunonis iniquae*
Pertulerit.

De eodem Hercule, et Romulo Livius I, 7. *Iove nate Hercules, salve: te mihi mater* veridica interpres Deum *aucturum caelestium numerum cecinit. Dextra Hercules data, Accipere se omen, impleturumque* fata, *ara condita atque dicata, ait. – Haec tum sacra Romulus una ex omnibus peregrina suscepit; iam tum immortalitatis virtute partae, ad quam eum* sua fata *ducebant, fautor.* Vides iam, opinor, Romulum, Herculem et ceteros Indigetes *fatis,* et *post fata,* et quidem *post fata ingentia* in caelum esse receptos. Ce-

terum an haec emendatio in album recipienda sit, nihil pronunciamus; sed id totum lectori docto, sagaci, suspicaci, difficili, qualem sane optamus, relinquimus. Multa siquidem in hac studiorum alea vera et certa cadunt, quae fidenter asserimus: multa quoque veris non absimilia, quaeque sine fraude et damno lectoris minime sunt praetereunda, pro quibus tamen spondere ac vadari nolumus.

16. *Iurandasque tuum per nomen ponimus aras*] Pro *Nomen*, antiquissimus Blandinius Cruquii cum duobus Bersmanni, et editio Cadomensis anno C. 1480.

Iurandasque tuum per numen *ponimus aras.*

Nostri quidem omnes *Nomen;* quod per editiones impune grassatum est: adeo pigri timidique sumus in amovendis, quae semel insederunt: nos, quantum in nobis est, non patiemur haec lolia diutius dominari. *Iurandas per numen*, ut Virgil. VI, 323.

Cocyti stagna alta vides, Stygiamque paludem,
Di cuius iurare *timent et fallere* numen.

Ovid. Heroid. XII.

Per *reditus corpusque tuum mea* numina iuro.

et XV.

Perque *novum* iuro numina *nostra Deas.*

Metam. IX.

Si qua fides miseris, hoc me per numina iuro
Non meruisse nefas.

Numen autem Augusti, et Augustus *Deus;* etiam dum inter homines ageret. Noster hoc ipso loco,

Praesenti *tibi divinos largimur* honores.

Carm. III, 5.

Praesens divus *habebitur Augustus.*

et IV, 5.

et Laribus tuum
Miscet numen, *uti Graecia Castoris,*
Et magni memor Herculis.

Marmor Narbonense apud Gruterum p. 229. NUMINI AUGUSTI *votum susceptum a plebe Narbonensium in perpetuum.* Dedicatum hoc est anno V. C. 764. Augusto adhuc vivente; ut docebit te Illustrissimus Norisius Cenotaph. Pisan. p. 52. quem consule multa poëtarum loca congerentem, in quibus *Deus* indigitatur; nos, iis omissis, nova loca proferemus, ubi *Numen* eius memoratur. Ovid. Trist. III, 8.

Si semel optandum est, Augustum numen *adora:*
Et quem laesisti, rite precare Deum.

Ibid. V, 3.

Sunt Dis inter se communia: flectere tenta
Caesareum numen *numine, Bacche, tuo.*

V, 10.

Quid loquor ah demens? ipsam quoque perdere vitam

Caesaris *offenso* numine *dignus eram.*

V, 11.

Utque aliis, numerum quorum comprendere non est,
Caesareum numen *sic mihi mite fuit.*

Pontic. I, 2.

Magna tenent illud rerum molimina numen:
Haec est caelesti *pectore cura minor.*

III, 1.

E quibus ante omnes Augustum numen *adora,*
Progeniemque piam, participemque tori.

Haec omnia Naso, vivente Augusto: unde iam constat recte fecisse viros eruditos Freinshemium et Ryckium, qui apud Tacitum reponunt, Annal. I, 73. *Rubrio crimini dabatur violatum periurio* numen *Augusti:* ubi vulgati habent *Nomen.* Valer. Max. IX, 15, 5. *Ne divi quidem Augusti etiamnum terras regentis excellentissimum* numen *intentatum ab hoc iniuriae genere extitit.* Eant nunc editores, et *Nomen* hic apud Flaccum deinceps substituant: etsi et Servius Eclog. I. et Georg. I, 24. *nomen* legebat, nisi hunc quoque Librarii calumnientur.

18. *Sed tuus hic populus sapiens*] Editiones quidem omnes, et codices quoque quot novi praeter unum,

Sed tuus hic *populus sapiens et iustus in uno*
Te nostris ducibus, te Graiis anteferendo.

Satis recte; ut ordo sit, *In uno te, in te solo anteferendo* Graecis Romanisque ducibus. *Tuus hic populus,* ut Terentius Heaut. Act. V. Sc. I.

Sed hic adiutor meus *et monitor et praemonstrator*
Chremes.

et in Epigrammate:

patria multabor; et olim
Ille tuus *civis, Lampsace, Gallus ero.*

Verum, utut haec speciosa sunt, mirifice tamen adblanditur lectio, quam unus ille ex Collegio Trinitatis codex subministrat,

Sed tuus hoc *populus sapiens et iustus in uno,*
Te nostris ducibus, te Graiis anteferendo.

Ubi alius ordo et distinctio exoritur; *In hoc uno*, in hac una re sapiens, Te omnibus anteferendo, *cetera* nequaquam tam iuste aestimat. Quin et ita olim legerunt Porphyrion et Acron; quorum hic sic locum enarrat: *Pop. Rom. in hac re sola iustus et sapiens est, quod te praeferi omnibus:* ille sic; hac sola re sapit, *quod te omnibus praeponit.* Sine dubio *Hoc* in hac expositione agnoscitur; non *Hic.* Noster Serm. II, 3, 53.

verum hoc *se amplectitur* uno,
Hoc amat et laudat.

Hac ipsa Epist. v. 120.

versus amat, hoc *studet* unum.

Ovid. Pont. III, 2.

Extitit hoc unum, *quo non convenerit illis.*

Iterum noster Epist. I, 10. v. 2.

hac in re *scilicet* una

Multum dissimiles; at cetera pene gemelli.

Ubi eandem vides antithesin, *In hac una re — cetera;* quam hic habes, *In hoc uno* sapiens; *cetera* non aeque iudicat. Quid multis opus? an elegans verborum collocatio numquam a Librariis provenire potuit; contra autem miraculo fuisset, nisi *tuus hoc populus* a pluribus depravaretur. Rem vero ipsam si aestimes; quorsum *Hic populus δεικτικῶς?* tamquam digito monstrari posset totus populus Rom. aut potius gens humana, quae universa fere Augusto principi pro populo fuit.

28. *Si quia Graecorum*] Duo codices Torrentii, et egregius noster Reginensis,

Si quia Graiorum *sunt antiquissima quaeque.*

quod sine controversia admittendum est.

31. *Nil intra est oleam*] Vide modo scabiem dictionis,

Nil intra est oleam, nihil extra est in nuce duri.

ubi haec constructio erit, Nil duri est *intra oleam*, nihil *extra in nuce.* Potesne vero tam foedam porriginem patienter ferre, ut in priore membro *Intra* sit praepositio, *Extra* autem in posteriore adverbium? Immo ocius repone, si sapis,

Nil intra est olea, *nihil extra est in nuce duri.*

ubi *Intra* et *Extra* utrinque sunt adverbia. Fraudi autem fuit Librariis elegantior illa rariorque praepositionis collocatio, de qua vide nos ad Carm. III, 25, 2. ne eadem bis nobis dicenda sint.

42. *An quos et praesens et postera respuet aetas*] Editiones principes, Loscheriana et Venetae, cum aliquot codicibus,

An quos et praesens et postera respuit *aetas.*

Quod cum manifesto vitiosum esset, et tigribus agnos, *Postera respuit,* futura cum praesentibus coniungeret; recentiores ex codice uno tantum vel altero sic dederunt:

An quos et praesens et postera respuet *aetas.*

Atqui par fere hic recurrit inconcinnitas, *Praesens respuet;* dumque alteri medicinam quaerunt, alteri venenum miscent. Utrique salutarem opem feres, si cum pluribus et potioribus scriptis, antiquissimo nempe Cruquii, tribus Torrentii totidemque Bersmanni, ac nostris Vossiano, Reginensi aliisque restituis,

An quos et praesens et postera respuat *aetas.*

Hoc enim utrique tempori, et praesenti et postero, ex aequo convenit. Ceterum integrum locum attentius consideremus:

Est vetus atque probus, centum qui perficit annos.

Quid? qui deperiit minor uno mense vel anno,
Inter quos referendus erit? veteresne poëtas,
An quos et praesens et postera respuat aetas?

Enimvero illud *Poëtas* multis mihi nominibus displicet. Quas enim aures non offendet odiosum illud ὁμοιοτέλευτον, *veteresne* poëtas, *respuat* aetas? Deinde et sententia mutila est, priusque membrum est impar posteriori: in priore *Veteres* tantummodo habes, in posteriore *novos* et *respuendos:* nihil igitur est, quod τῷ *respuat* opponatur et respondeat. Atqui supra v. 37. recte dixerat,

inter
Perfectos veteresque *referri debet, an inter*
Viles atque novos:

ubi *veteres* et *novos*, *perfectos* et *viles*, adversis frontibus componit. Iam vero et supervacuum prorsus est, frustraque versum onerat illud *poëtas;* quippe si *veteres* simpliciter dixisset, utique nomen substantivum necessario et elegantius subaudiretur Neque supervacuum modo, sed quod omnium turpissimum est, ineptum denique et incommodum, et superioribus repugnans. Non enim de solis *Poëtis* hic agit Noster, sed de quibusvis auctoribus, tam qui versibus, quam qui prosa oratione scripserunt. Ergo et numquam antea *poëtas* aut *poëmata*, sed *scriptores* et *scripta* nominaverat; et in his v. 24. 25. 27. *Leges XII. Tabularum*, *Commentarios Pontificum*, *Foedera vetusta:* quae omnia sermone soluto concepta esse et novimus et res ipsa indicat. Haec omnia si evitare cupis, et a poëta nitidissimo tam foedam maculam abstergere, vide an sic locum ex coniectura mecum restituas:

Inter quos referendus erit? veteresne probosque,
An quos et praesens et postera respuat aetas.

Cum sciolus quidam inter lineas *Poëtas* pro interpretamento scripserat: eo postea factum est, ut illud alterum quod nunc revoco ex versu eiiceretur. Noster paullo ante,

Est vetus atque probus *centum qui perficit annos.*

Certe hoc uno remedio cuncta quae iam tetigimus ulcera facile sanaveris.

46. *Demo unum, demo etiam unum*] Illud *etiam*, cum in editionibus primis semel insederat; haud mirum, si per omnes deinceps locum suum tutatum est. Quis enim tam bonam probamque lectionem in ius vocaverit? Persius Sat. VI.

adde etiam unum,
Unum etiam: *terrae est iam filius.*

Nihilominus, cum in veterrimis nostris, Leidensi, Vossiano, Reginensi, quin et Regiae Societatis codice, quibus accedunt duo Pulmanni et Bersmanni totidem, lectionem magis reconditam minusque obviam repererim; non dubitavi eam asserere et auctori suo adiudicare,

Paullatim vello; et demo unum, demo et item unum.
Haec cum rarior et vulgo ignotior esset, illam tritam et quotidianam substituerunt scribae. Terentius Andria, I, 1.

Sed postquam amans accessit, pretium pollicens,
Unus et item *alter.*

Lucret. IV, 553.

Asperitas autem vocis fit ab asperitate
Principiorum, et item *levor levore creatur.*

Gellius in Praefatione. *Alius Antiquarum lectionum inscripsit, atque alius Ἀνθηρῶν,* et item *alius Εὑρημάτων.*

48. *Qui redit ad fastos*] Ita editi omnes quidem *ad* praeferunt: sed scripti vetustiores universi, plerique etiam ex recentioribus,

Qui redit in *fastos, et virtutem aestimat annis.*

Noster Carm. I, 3. *Serus in caelum redeas:* et IV, 2. *Quamvis* redeant in aurum *Tempora priscum.* Virgil. Georg. III, 316. de Capris:

Atque ipsae memores redeunt in tecta.

Aen. XII, 424. *novae* rediere in pristina *vires.* Parum, inquies, refert, hanc an illam lectionem sequamur. Recte quidem: sed ea ipsa caussa, quod parum intersit, ab antiquissimis quibusque codicibus religio est abscedere.

50. *Naevius in manibus non est*] Omnes fere de huius loci obscuritate questi sunt Interpretes; qui vero se lucis aliquid afferre gloriantur, ii omnium maxime in caligine ac tenebris sunt versati. Videamus, quid rei sit,

Ennius, et sapiens et fortis et alter Homerus,
Ut Critici dicunt, leviter curare videtur
Quo promissa cadant, et somnia Pythagorea.
Naevius in manibus non est, et mentibus haeret,
Pene recens; adeo sanctum est vetus omne poëma.

Ubi illa primo, *Leviter curare videtur quo promissa cadant,* ut in Ennii contumeliam dicta iam ab omnibus accipiuntur; quasi is nihil ingentibus illis promissis dignum praestitisset. Quod a loci huius sententia tam alienum est, ut plane contrarium sit. Siquidem omnia, quae hinc ad versum usque 62. de poëtis veteribus habentur, non Horatii iudicio dicta sunt, sed ex vulgi opinione, qui Ennium reliquosque antiquos unice mirabatur et in caelum ferebat. Laudatio igitur Ennii, non utique reprehensio nec vituperatio in his quaerenda erat. Solus adeo hoc vidit Scholiastes vetus Porphyrio, cui bene monenti auscultare debuerunt recentiores. *Leviter curare,* hoc est, inquit, *Securus esse: securus iam de proventu laudis suae est Ennius, propter quam ante sollicitus fuerat.* Et mox, *Quo promissa cadant, id est, quem successum habeant: ostendit enim sine difficultate veteres poëtas solere laudari.* Nihil verius, nihil doctius. Leviter enim curamus, quae extra aleae discrimen posita esse videmus, de quibus iam securi sumus, per

quae iam neglegentibus esse licet. Hoc voluit Horatius, ex *Criticorum* mente, qui Ennium Homerum alterum vocitabant. Iam vero illa quae sequuntur,

Naevius in manibus non est, et mentibus haeret
Pene recens,

quibus et quot sententiarum dissidiis agitata sunt? Sunt enim, qui *Nunc est* pro *Non est* substituant, alii cum nupero interprete Gallo *at* loco *Et* reponunt, qui et dialogum hic nescio quem esse hariolatur, ut priora illa Flaccus dicat, *Naevius in manibus non est:* cui alter continuo obganniat, *At mentibus haeret, Pene recens:* alii id scire laborant, et in eo se plurimum torquent, quo pacto mentibus haerere posset Naevius, qui in manibus non esset amplius; aut cur describi et legi indignus esset, qui dignus erat edisci et memoriter recitari. Hi motus et hae tantae discordiae levi pulveris sparsione conquiescent. Tolle modo quod editiones occupat Punctum, et Interrogationis notam repone:

Naevius in manibus non est, et mentibus haeret
Pene recens? adeo sanctum est vetus omne poëma.

Quid de Ennio, inquit, loquor? nonne et Naevius Ennio vetustior atque durior in manibus adhuc est, et haeret mentibus, ut pene recens videatur? Ubi, ut vides, *in manibus esse* et *mentibus haerere* non contrariorum nec oppositorum vim habent: ut de hoc aiat, de illo neget Horatius: sed utrumque de Naevio affirmatur, sic ut crescat sententia, cum maius sit mentibus haerere, quam esse in manibus. Suetonius Caligula XVI. *Labieni scripta senatusconsultis abolita requiri, et esse in manibus lectitarique permisit.* Plinius Epist. I, 1. *Libelli, quos emisimus, dicuntur* in manibus esse, *quum iam gratiam novitatis exuerint.* Plinius Praef. ad Hist. Nat. *Panaetium de Officiis; quae volumina eius* ediscenda, *non modo in* manibus *quotidie habenda nosti.* Cicero Tuscul. III, 2. *Accedunt etiam poëtae, qui audiuntur,* leguntur, *ediscuntur, et* inhaerescunt *penitus* in mentibus. Seneca Consol. ad Marciam cap. 1. *Legitur Cremutius Cordus, floret,* in manus *hominum,* in pectora *receptus vetustatem nullam timet.*

67. *Si pleraque dure Dicere credit eos*] Omnes quidem editiones *credit*, quod ferri facile potest: quis neget? Verum, cum in Regiae Societatis codice singularem lectionem repererim, eam ego lectoribus invidere nolui:

Si veteres ita miratur laudatque poëtas,
Ut nihil anteferat: nihil illis comparet, errat:
Si quaedam nimis antique, si pleraque dure
Dicere cedit *eos, ignave multa fatetur;*
Et sapit, et mecum facit, et Iove iudicat aequo.

Me quidem, ut primum visa est, elegantia sua ita perculit et cepit, ut vel in contextum eam admittere non dubi-

taverim. Apte sane haec iuncta sunt, *si concedit*, *si* fatetur: ut Noster alibi, Serm. II, 3. v. 305.

Stultum me fateor, *liceat* concedere *veris.*

et quod plus est, magis morate hic ponitur *concedit.* Quippe ille veterum *mirator et laudator*, non nisi invitus et coactus et veris victus *concedere haec faterique* censendus est. Belle autem hoc exprimitur, si *cedit* huc assumis: nullum contra huius indicium est in lectione vulgata: *credit* enim, et facilius quidem, etiam calumniator et contemtor veterum. *Cedere* autem hic pro *Concedere,* sicut alibi pro *Incedere*, simplex loco compositi: Serm. II, 1. v. 65.

nitidus qua quisque per ora
Cederet.

ubi vide quae ex Plauto attulimus, et eis adde locum Bacchid. IV, 9. v. 146.

Hoc est incepta efficere pulchre, uti mihi
Evenit, ut ovans praeda onustus cederem:

Ita certo et necessario legendum, ex metri ratione: vulgo ibi *Incederem* circumfertur. *Cedere* vero et *concedere* passim eodem sensu feruntur apud iuris consultos veteres. Digest. VIII, 2, 20. *Si tu mihi per aream tuam in domum meam ire agere* cessisti. VIII, 3, 20. *Si mihi eodem tempore* concesseris *et ire agere per tuum locum, et uti frui ius esse: si tibi* concessero, *ius esse aedificare.* VIII, 3, 5. *Vicino posse te cedere, ius ei esse terram, rudus, saxa iacere.* VIII, 3, 10. *Si ut quaerere liceat*, cedere *possumus; etiam ut inventa ducatur*, cedi *potest.* VIII, 2, 21. *Si tibi* concessero, *ius esse invito me altius tollere aedificia tua.* Vides ex his, nam ibi plura et infinita sunt, nihil interesse *cedere* an *concedere* dicas. Ita illud Nostri *concedere veris*, frequentius dicitur *cedere.* Igitur hoc vult: *Si cedit,* si concedit, si dat, veteres istos pleraque dure dicere; mecum sentit et recte iudicat.

69. *Delendaque carmina Livi Esse reor*] Ita quidem editi ferunt: sed inspiciamus locum:

Non equidem insector delendaque carmina Livî
Esse reor, memini quae plagosum mihi parvo
Orbilium dictare, sed emendata videri
Pulchraque et exactis minimum distantia miror.

Livius ille cognomine Andronicus primus omnium Latine versibus scripsit; unde minime mirum, si, quod Cicero ait in Bruto, *eius fabulae non satis dignae erant, quae iterum legerentur:* unde et Noster supra, cum poëtas veteres recenseret ab Ennio incipiens, ita Livium tandem memorat, ut ex eorum numero ceu nimis vetustum excerpere videatur:

habet hos numeratque poëtas
Ad nostrum tempus Livî *scriptoris ab aevo.*

Vix igitur crediderim Orbilium illum (utcumque acerbum

et plagosum, magni certe tum nominis Grammaticum, Suetonio teste, cui statua publice posita est, quippe et filium et servum, a se institutos, professores post se reliquit) tam pravo et perverso fuisse iudicio, ut opica illa Livii *Nequinont*, *Dusmoso*, *Noegum*, *Topper*, et cetera portenta, nobilibus pueris praelegeret. Hoc omnem superat fidem: ut et illud aeque, repertos tum esse, qui Liviana, etiam ipsi Ennio pro obsoletis et rancidis spreta, pulchra esse atque emendata, et exactis minimum distare contenderent. Quamobrem lectionem aliam *Laevi* libens accipio, quam suppeditat codex egregius Reginensis,

Non equidem insector delendave carmina Laevi
Esse reor.

ve etiam adscisco, non *que*, ex Leidensi vetere atque aliis Cruquii et Torrentii. *Laevius* autem Erotopaegnion libros scripsit, argumento captandis pueris accommodato, unde versus aliquot non invenusti citantur: de eo vide Scaligerum et Scriverium ad Ausonii Centonem Nuptialem. *Livium* autem pro *Laevio* et passim in Nonio ac Prisciano substituebant Librarii, et hic eo facilius, quod is paullo ante nominabatur. Atqui iam Noster diversum a supra recensitis introducit *Laevium*, ut paullo post *Attam*. v. 79.

75. *Iniuste totum ducit venditque poëma*] Sic omnes editiones, neque suspicio latentis mendi a quoquam iniecta est:

Inter quae verbum emicuit si forte decorum, et
Si versus paullo concinnior unus et alter,
Iniuste totum ducit venditque poëma.

Ubi primum *τὸ et* a fine versus rescindimus, auctoritate duorum codicum Collegii Trinitatis, et totidem Torrentii. Elegantius repetitur *Si* sine coniunctione, *Si* verbum decorum, *Si* versus paullo concinnior. Ita Noster Epist. I, 17. v. 6.

Si *te grata quies et primam somnus in horam*
Delectat; si *te pulvis strepitusque rotarum,*
Si *laedet caupona; Ferentinum ire iubebo.*

et hic supra v. 66.

Si *quaedam nimis antique,* si *pleraque dure.*

Iam vero quod mox sequitur, *ducit venditque*, interpretes graviter exercet. Quid enim est, *ducit poëma?* producit, inquiunt, ostentat, ut mangones solebant greges venalium. Mirum vero et monstri simile, si versiculus in libro scriptus librum ipsum in pompa producere potest. Immo, inquiunt; *ducit librum totum*, ut pulchri pueri venalitiam mangonum familiam ducebant, quo vendibiliorem redderent. Hoc si verum esset; melius procederet oratio, et minor esset metaphorae licentia. Sed vereor, ut e re mangonum magis fuerit, formosos pueros a deformioribus mancipiis secludere, ne hi conspectu et comparatione pulchriorum magis evilescerent: quod ab eis factitatum esse Martialis indicat IX, 60. de Mamurra:

Inspexit molles pueros, oculisque comedit,
Non hos quos primae prostituere casae:
Sed quos arcanae servant tabulata catastae,
Et quos non populus, nec mea turba videt.

Singularem vero lectionem hic suggerit quantivis pretii codex Reginensis,

Iniuste totum ducit venitque *poëma.*

Ubi Poëma casu recto effertur; Si verbum, inquit, decorum, si unus et alter versus paullo concinnior emicuit; totum poëma iniuste *ducit* emtorem et *venit.* Cicero de Finibus II, 31. de Epicuro: *Ita redarguitur ipse a sese, veneuntque scripta eius probitate ipsius et moribus. Ducit* autem, decipit, fuco fallit, palpo percutit, oppositissimum in re venali et mala merce vocabulum. Noster Serm. I, 2. v. 88.

ne si facies, ut saepe, decora
Molli fulta pede est, emtorem ducat *hiantem.*

ubi vide plura, quae ad firmandam illam lectionem citavimus: vulgati enim libri *Inducat.* Illis adde et Plauti locum Mostel. III, 2. v. 26.

Hoc habet: repperi qui senem ducerem,
Quo dolo a me dolorem procul pellerem.

et Captiv. IV, 2. v. 7.

Quom extemplo ad forum venero: omnes loquentur,
Hic ille est senex ductus, *quoi verba data sunt.*

Habes egregii codicis lectionem: tu utram earum malis, tecum constitue.

85. *Imberbes didicere*] Ita nostri codices: at Cruquius ex vetustissimis suis recte edidit,

Imberbi *didicere, senes perdenda fateri.*

ut et Art. Poët. v. 161. ex optimo omnium quotquot sunt Blandinio reponendum est,

Imberbus *iuvenis tandem custode remoto.*

Ubi hebeti aure est, quem vulgatum illud *Imberbis iuvenis* sibilante suo homoeoteleuto non offendit et vulnerat. Ceterum nota haec sunt eruditis, neque crambe recoquenda est. Vide Nonium in *Imberbi,* et Charisium p. 74.

90. *Quod si tam Graecis novitas*] Pro *Graecis* iterum repono *Graiis,* etsi nondum in codice quoquam reperi: nam et supra v. 28. unus Reginensis *Graiorum* nobis servavit. Passim illud ut vulgo notius intruserunt Librarii. Hic vero eo certior correctio est, quod versu abhinc tertio rursus occurrit *Graecia;* inconcinna repetitione, si receptam hic scripturam sequaris.

105. *Cautos nominibus certis expendere nummos*] Variant hic codices scripti; *scriptos nominibus* Barthii codex veterrimus Advers. XXXVII, 18. quo accedere videtur Pulmanni unus et alter ex Collegio Trinitatis, qui mendose habent *captos.* Deinde pro *Certis* omnes fere vetustiores tam alio-

rum quam nostri, *rectis*. Eodem pene redeunt haec omnia, sive legeris,

Cautos *nominibus* certis *expendere nummos.*

sive,

Cautos *n.* rectis *expendere nummos.*

sive,

Scriptos *n.* certis *expendere nummos.*

sive.

Scriptos *n.* rectis *expendere nummos.*

Nos pro suscepti operis ratione et exemplis haec illustrare, et si quid intersit discernere et diiudicare conabimur. Principio cavere *pecuniam* dicitur debitor, qui se chirographo obligat, Digest. L, 8, 3. inde *Cautiones pecuniarum.* Cicero pro domo c. 50. Rarius quidem est, ut *Cautus* participium in ea sententia occurrat. Quintilianus tamen Declam. CCCXVIII. *Ante omnia, testamento* tempus *non est* cautum, *quo solvam; ac ne* caveri *quidem potuit.* Diocletianus Cod. IV, 7, 5. *Et* cautae quantitatis *ob turpem causam exactioni locum non esse.* Ulpianus Digest. L, 13, 1. *Si cui* cautum est honorarium, *videamus an petere possit.* Et ibidem, *Si* cauta *est honoraria* summa. Scaevola Dig. XLVI, 3, 89. *An ex ceteris chirographis, quae non Stichus cavit, sed ipse debitor, integra manet actio ex reliquis* chirographis *per ipsum debitorem* cautis. Ex his, opinor, vides, ut cautum tempus, cautam summam, cautum chirographum, ita et *cautos nummos* recte dici. Rursus et *scribere* dicitur debitor, hoc est, mutuum sumere, chirographo se debitorem agnoscere. Plautus Asinaria II, 4. v. 34.

Adducit domum etiam ultro, et scribit nummos.

Idem Curcul. III, v. 40.

Novi edepol nomen: nam mihi istoc nomine
Dum scribo, *explevi totas ceras quattuor.*

et Truc, I, 1. v. 53.

Ubi aera perscribantur *usuraria.*

Cicero pro Q Roscio c. 1. Scripsisset *ille, si non iussu huius* expensum *tulisset? Non* scripsisset *hic, quod sibi* expensum *ferri iussisset?* Ad Atticum IX, 2. *Viri boni* usuras perscribunt? *ego ipse sedeo?* Suetonius Caes. XLII. *Siquid usurae nomine numeratum aut* perscriptum *fuisset.* Appuleius in Apolog. *Qui inaniores venere, signo dato pro adulteris deprehenduntur; et quasi ad discendum venerint, non prius abeunt, quam aliquid* scripserint. Digest. XXVI, 7. 9. *Non tantum autem sibi solvere tutor, verum etiam sibi debitam* pecuniam scribere *potest.* Et XII, 1, 40. *Lucius Titius* scripsi *me accepisse* a Publio Maevio *quindecim mutua numerata mihi de domo.* Ubi illud nota *a Publio Maevio quindecim;* inde enim Nostri illud pulchre explicatur, Serm. II, 3. v. 69.

Scribe decem a Nerio.

sic enim legendum cum scriptis vetustioribus; non ut alii *decem Nerio.* Operam autem ludit acutissimus Gronovius pater De Pecun. Vet. p. 643. ubi acriter contendit Nerium hunc Iurisconsultum indueι, non Foeneratorem. Scholiastes vetus Persii ad Sat. II. *Nerius morte coniugum locupletatus* foenerator *est factus notissimus, de quo Horatius,* Scribe decem Nerio. Porphyrion ad Serm. II, 3. *Iuris verbo* scribere *est mutuum sumere:* Rescribere, *restituere.* Noster ibidem v. 76.

Dictantis, quod tu numquam rescribere *possis:*

Utrosque hos versus laudat Servius ad Aen. VII, 422; ubi *Scribi,* ait, *est dari, Rescribi, reddi.* Terent. Phorm. V, 7. v. 29.

Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum rursum iube rescribi, *Phormio.*
Quodne ego descripsi *porro illis quibus debui?*

Ubi Donatus, *Rescribi, reddi, renumerari.* Ausonius Epist. V:

Ergo aut praedictos iam nunc rescribe *Darios,*
Et relune, ut mora sit altera desidiae:
Aut alios a me *totidem dabo.*

Ubi rursus notandum *a me*, ut apud Nostrum *a Nerio.* Iam autem tute per te animadvertes, eodem ut dixi redire seu *Cautos* sive *Scriptos nummos* dixeris, illud tamen iurisconsultis fere proprium, hoc populari et vulgari usu magis tritum et receptum esse. Restat, ut illud iam disquiramus, *certisne nominibus* hic retinendum sit, ut fere libri editi, an *rectis*, ut scripti omnes paullo vetustiores. Cicero pro Quintio, c. XI. *Moritur C. Quintius; qui tibi, ut ais,* certis nominibus *grandem pecuniam debuit.* In Verrem I I, 78. *Ex omni pecunia, quam aratoribus solvere debuisti,* certis nominibus *deductiones fieri solebant; primum pro spectatione et collybo, deinde pro nescio quo cerario.* Asconius in I. in Verrem c. 49. *Tabulas protulit, per quas probavit abisse a se pecunias* certis nominibus *inscriptas.* Digest. XIV, 6, 1. *Qui pecuniam, ne quid amplius diceretur,* incertis nominibus *crederet.* Ex his locis facile intelligi potest, *certis nominibus* haud aliud denotare, quam certis caussis, praetextis, titulis: sicuti cum passim dicitur, *eo nomine, alio nomine, multis nominibus: Certis* quoque non aliud esse ac *quibusdam*, vel *certis quibusdam.* Atqui hoc, opinor, haud pertingit ad sententiam Horatii; cui non est satis *certis quibusdam nominibus* pecuniam mutuam dare, sed *nominibus bonis* sive locupletibus et bonae fidei debitoribus. Columella I, 7. *Vel* optima nomina *non appellando fieri* mala, *foenerator Alfius dixisse verissime fertur.* Seneca De Benef. V, 22. *Multi sunt, qui nec tam boni sunt quam grati, nec tam mali quam ingrati, segnes et tardi,* lenta nomina, non mala. Ibidem VII, 29. *Quaedam* nomina, bona *len-*

tus ac sapiens creditor fecit, qui sustinuit ac mora fovit. Ubi pro *sapiens* lege *Lentus ac patiens*, ut bis terque ea iungit Cicero. Contrarium plane dicit ac supra Alfius foenerator. Cicero ad Fam. V, 6. *Ego autem meis rebus gestis hoc sum consecutus, ut* bonum nomen *existimer.* Cicero ad Atticum V, 21. *Nam aut* bono nomine *centesimis contentus erat; aut* non bono *quaternas centesimas sperabat.* In his locis *Nomen* ipse Debitor accipitur; alibi vero Debitum, ut Cicer. pro Q. Roscio. c. 3. *Nomen magnum, parvum, tenue, leve. falsum;* et saepe in Digest. *Nomen dubium, confessum, idoneum, deperditum.* Quidni igitur et *Nominibus rectis?* idoneis scilicet, legitimis, recte et rite factis, *recte cauta pecunia;* Cod. II, 4, 2.

109. *Pueri patresque severi*] Ita nunc passim fertur, neque aliter scripti nostri. Cruquius vero ex suis, et editiones principes, ambae Venetae cum Loscheriana,

Scribendi studio. Puerique patresque severi.

quod suavius est et modulatius. Etsi semel quidem iterumve priorem syllabam in *patres* producunt et Noster et Virgilius.

115. *Quod medicorum est, Promittunt medici*] Nulla lectionis varietas est, nec in editis, neque in Membranis: quin et bis hic locus a S. Hieronymo citatus est lib. 1. in Ruffinum, et epistola ad Paulinum; et item a Ioanne Sarisberiensi Polic. I, 4. quorum neuter aliter laudat, quam hodie circumfertur. Vix tamen aberit mendi suspicio, si locum penitius inspexeris:

Navem agere ignarus navis timet: abrotonum aegro
Non audet, nisi qui didicit, dare: quod medicorum *est,*
Promittunt medici: *tractant fabrilia fabri.*

Certe si hoc modo scripsit Noster,

Δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς Αἰσχύλος.

Iam enim satis indicaverat *medicos*, cum priora illa posuit, *Abrotonum aegro non audet, nisi qui didicit, dare.* Nam profecto *qui id didicit* medicus est. Ergo hoc perinde est, ac si dixisset: nemo nisi *medicus* abrotonum aegroto dat: *medici* promittunt quod medicorum est. Sentis, opinor, *ταυτολογίαν* garrulam et ineptam. Atqui facillimum fuerat alios artifices nominare, quorum in huiusmodi exemplis copia est uberrima. Vide, an literulae mutatione melius procedat oratio,

abrotonum aegro
Non audet, nisi qui didicit, dare: quod Melicorum *est,*
Promittunt Melici: *tractant fabrilia fabri.*

Melici sunt musici, organici, citharoedi. Lucretius V, 335.

Quare etiam quaedam nunc artes expoliuntur,
Nunc etiam augescunt: nunc addita navigiis sunt
Multa; modo organici melicos *peperere sonores.*

Idem II, 412.

Ac musea mele, *per chordas* organici *quae*
Mobilibus digitis expergefacta figurant.

Ita *melicos modos* Ausonius dixit, *melicum poëtam* Gellius *melicum poëma* Cicero. Ergo hoc dixit Horatius, Navem agere timet, nisi qui *navicularius* est; abrotonum dare, nisi qui *medicus;* cithara canere, nisi qui *melicus;* fabrilia tractare, nisi qui *faber. Medicos* vero et *musicos* in simili argumentatione iungit et Cicero De Divinatione II, 3. *Etenim ad aegros non vates aut hariolos, sed medicos solemus adducere: nec vero qui fidibus aut tibiis uti volunt, ab haruspicibus accipiunt earum tractationem, sed a musicis.* Et Boëtius de Consol. Philos. II, 6. *Sic* musica *quidem* musicos, medicina medicos, *rhetorica rhetoras facit. Navicularios* autem et *Musicos* Dio Chrysostomus Orat. X. p. 148. *Τί δαὶ οὐκ ἐπὶ τοῖς σκεύεσιν ὁ αὐτὸς λόγος, ἀλλὰ ΚΙΘΑΡΑι χρήσαιτο ἂν ὁ ἄμουσος; ἢ ἐπιχειρῶν οὐκ ἂν εἴη καταγέλαστος, πρὸς τῷ μηδὲν ἐργάζεσθαι καὶ τὴν κιθάραν διαφθείρας καὶ ἀποῤῥήξας τοὺς φθόγγους; Τί δαὶ, εἴ τις ΑΥΛΟΙΣ οὐκ ὢν αὐλητικὸς ἐθέλη χρῆσθαι, καὶ παριὼν εἰς τὰ θέατρα αὐλεῖν; οὐκ αὐτός τε δώσει δίκην βαλλόμενος, καὶ τοὺς αὐλοὺς ἂν προσέτι συντρίψειεν; ὃς δ' ἂν ἐπιχειρῇ ΠΗΔΑΛΙΩι χρῆσθαι, οὐκ ἐπιστάμενος κυβερνᾷν, ἔστιν ὅπως οὐκ ἂν τάχιστα ἀνατρέψας τὴν ναῦν αὐτόντε ἀπολέσειε καὶ τοὺς ἐμπλέοντας;* Persius vero, ubi ut solet Nostrum imitatus est, et *medicos* et *naucleros* et *musicos* advocavit in comparatione simili, Sat. V, 100.

Diluis helleborum, *certo compescere puncto*
Nescius examen? vetat hoc natura medendi.
Navem *si poscat sibi peronatus arator,*
Luciferi rudis: exclamet Melicerta perisse
Frontem de rebus.

Hic *medicos*, et *navium gubernatores* habes: *musicos* vero paullo ante induxerat v. 95.

Sambucam *citius caloni aptaveris alto.*

142. *Cum sociis operum et pueris et coniuge fida*] Et priscae editiones et codices nostri omnes praeter duos ex recentioribus omittunt coniunctionem,

levantes tempore festo
Corpus et ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum sociis operum, pueris *et coniuge fida.*

Recte vero abesse vidit Torrentius, qui et suos codices laudat sex, e quibus *τὸ et* exulabat. Fugit autem ratio Dacierium, cum virum doctissimum, a quo pleraque vel accepit vel surripuit, redarguere hic conatus est. Quid enim? annon pueri et coniunx erant *socii operum?* an illi otiosi domi sedebant? si hoc dixeris, nisi dum per aetatem opus facere non possent, vel Ofello teste possis refutari, Serm. II, 3. v. 115. quem

videas metato in agello

Cum pecore et gnatis fortem mercede colonum;
qui et mox sic filios compellat,

quanto aut ego parcius aut vos,
O pueri, nituistis, ut huc novus incola venit?

Quin et *fida coniux* partem laborum sibi vindicat; ut Epod. II.

Quod si pudica mulier *in partem iuvet*
Domum atque dulces liberos,
Sabina qualis aut perusta solibus
Pernicis uxor Appuli, etc.

Atqui si *et* illud huc adsciscis; necessario tum sequetur, ut *pueros et coniugem* a societate operum excludas: *Cum sociis operum*, et *pueris;* alii quippe in hac oratione socii erunt operum, pueri coniuxque minime. Facessat itaque coniunctio: neque hic aut *famulos* quaeramus, quos pauperes illi agricolae non alebant, aut *amicos:* qui, ut opinor, messis tempore *cum frumenta conderentur*, domi habebant quod agerent. Ceterum eadem phrasi utitur et Varro de Re Rust. III, 5. de Tauro: *Hic* socius *hominum in rustico opere et Cereris minister.* Et III, 16. *Vespa, quae similitudinem habet apis*, socia *est* operis. Ovidius Metam. III, 147. de Actaeone:

Cum iuvenis placido per devia lustra vagantes
Participes operum *compellat Hyantius ore.*

145. *Fescennina per hunc inventa licentia morem*] Sic codices et editiones: durius tamen exit, et insolens prorsus est *inventa licentia.* Servius quidem ad Aen. VII, 695. *Fescennium*, ait, *oppidum est, ubi nuptialia* inventa *sunt carmina.* Verum aliud est *invenire carmina*, aliud *invenire licentiam:* neque de Fescennii incolis loquitur Flaccus, sed de totius Romani agri cultoribus. Quamobrem legebam ex coniectura,

Fescennina per hunc invecta *licentia morem.*

Festus: *Fescennina versus, qui canebantur in nuptiis, ex urbe Fescennina dicuntur* allati. Scholiastes uterque ad hunc locum: *Dicta sunt Fescennina carmina, ab oppido unde primum* processerunt. Valerius Max. II, 5. *Tibicinum collegium solet in foro vulgi oculos in se convertere: inde* tracta licentia. Postea animadverti πολυμαθέστατον Barthium ad Claudianum p. 765. sic hunc locum citare, nescio utrum ex libris, an ex ingenio: neque enim verbo de varietate lectionis nos commonefecit.

149. *In rabiem verti coepit iocus*] Alio haec ordine ferunt, et editiones vetustae, et codices quos vidi omnes:

donec iam saevus apertam
In rabiem coepit verti *iocus.*

Plenius hoc certe et sonantius, quam illud alterum: sed quo consilio, quisquis erat, primus verborum seriem contra librorum fidem mutaverit, nequeo divinare.

158. *Et grave virus Munditiae pepulere*] Infelix sane acumen Aurati et Rutgersii, qui pro *virus*, divisis syllabis, *vi rus* substituere voluerunt: ideo quia *agreste Latium* hic nominat, et mox subiungit *vestigia ruris*. Atqui ob hoc ipsum abstinere manus debebant, ne putida et ipso *rure* inficetior repetitio fieret. Recte vero se habet lectio recepta:

et grave virus
Munditiae pepulere.

Ubi foetorem figurate ponit, τὴν γράσον, *virus alarum* etc. quod *immundos*, et illuvie sordidos comitatur. *Grave* autem huic proprium Epitheton. Plinius Hist. XXVIII, 23. *Aes contactum grave* virus *odoris accipere et aeruginem.* IX, 60. *Sed unde conchyliis pretia? queis* virus grave *in fuco.* XI, 115. *Animae leonis* virus grave, *ursi pestilens.* XXVII, 8. *Floris Asclepiadis* virus grave.

167. *Sed turpem putat in scriptis*] Mansit illud *In scriptis* ex editionibus priscis. at quod omnes Interpretes de libris suis testati sunt, idem nos in veterrimis nostris Vossiano, Leidensi, Reginensi invenimus *inscite:* quod et Scholiastae agnoscere videntur, qui sic enarrant, *stulte erubescit et timet.* Quidam codices mendose habent *inscitiae*, pauci illud *in scriptis*, unus ex Collegio Trinitatis *in libris.* Lego,

Nam spirat Tragicum satis, et feliciter audet,
Sed turpem putat inscitus *metuitque lituram.*

Noster amat adiectiva vice adverbiorum: ut supra v. 161.

Serus *enim Graecis admovit acumina chartis.*

Et alibi, *Ludisque et bibis* impudens, *Si veneror* stultus *nihil horum. Nunc i, rem* strenuus *auge.* Qualia singulis fere paginis observari possunt. Plautus Truculento I, 1.

Si illud quod volumus dicitur, palam cum mentiuntur,
Verum esse insciti *credimus.*

Bacch. IV, 10.

Quam se ad vitam, quos ad mores praecipitem inscitus *capessat.*

Mostell. V, 3.

confugisti in aram inscitissimus.

Porro ex *inscitus* facile corrupta illa nascebantur, *in scriptis, inscitiae*: quin et adiectivum pari facilitate in adverbium resolvebatur. Iam vero huius vocis accessione praeclare adiuvatur sententia; nec interea metuendum, ne alibi quam in *scriptis* et *libris* lituras illas extitisse credamus, etsi aperte id non dictum sit. Sic in Arte v. 293. sine mentione librorum,

carmen reprehendite, quod non
Multa dies, et multa litura *coërcuit.*

180. *Subruit aut reficit*] Codex noster Reginensis cum duobus aliis,

Sic leve, sic parum est animum quod laudis avarum
Subruit ac reficit.

Quod verius iustiusque est: alias nempe subruit, *atque* alias reficit. Ita noster opposita solet connectere. Epist. I, 18. v. 111.

Sed satis est orare Iovem, quae ponit et aufert.

Serm. II, 3. v. 288.

Iuppiter, ingentes qui das adimisque *dolores.*

Arte Poët. 160.

et iram
Colligit ac ponit *temere, et mutatur in horas.*

Et praeterea, cum *Reficit* dicit, iam ante *subrutum* fuisse indicat: neque enim quisquam reficitur, recreatur, restituitur, nisi qui antea mali quid passus est. Ergo *ac* legendum non *aut:* Parvum est, quod animum laudis avidum subruit; *ac* alias subrutum reficit.

187. 188. *Verum equitis quoque iam*] Libri omnes, tam manu scripti, quam formis impressi,

Verum equitis *quoque iam migravit ab aure voluptas*
Omnis ad incertos *oculos et gaudia vana.*

ubi primo, frustra reclamantibus Librariis, repone *Equiti;* quod castigati sermonis ratio postulat; ut vel pueri scient iam commonefacti. Nota sunt illa et similia,

Haud tamen audaci cessit fiducia Turno.
Haud secus accenso gliscit violentia Turno.

Mirum vero, quod prae auribus *incertos* hic oculos dicat, cum alibi contrarium doceat, oculos esse auribus *fideliores;* Art. Poët. v. 180.

Segnius irritant animum demissa per aurem,
Quam quae sunt oculis *subiecta* fidelibus, *et quae*
Ipse sibi tradit spectator.

Scio equidem ebriis, morientibus, furentibus incertos esse oculos, ut Seneca Epist. LXXXIII. ubi ebrium describit: *Adiice illam ignorationem sui, dubia et parum explanata verba,* incertos oculos, *gradum errantem, vertiginem capitis, etc.* Sed quid hoc ad sententiam Flacci? Quare olim iam haerebant hic Interpretes, dubitationis offensionisque manifesti. Porphyrion: *Incertos dicit secundum Academicos, qui contendunt oculos nostros in multis falli, et ideo visis quoque non esse credendum.* Bene sane: quasi vero non iidem et auribus quoque fidem similiter abnegarent. Recentiores: *Quia mobiles sunt et vagi, et varietate specierum cogitationem distrahunt.* Iam vero multum profecimus: quasi non et aures itidem hebescere, obtundi, vocum ambiguitate decipi, sonorum diversitate distrahere mentem solerent. Quorsum itaque *incertos* oculos? Cum in pompa hic tarde et claro die procederent *esseda, pilenta, petorrita, naves, reges catenati, elephas albus, camelopardalis;* annon haec tam certis oculis cerni poterant, quam vox Tragoedi

certis auribus percipi? Enimvero aut nos mentis oculos incertos obtusosque gerimus, aut sic scripsit Horatius, non magna mutatione,

Verum equiti *quoque iam migravit ab aure voluptas*
Omnis ad ingratos *oculos et gaudia vana.*

Ingratos vero oculos vocat, quod cito voluptatis obliviscantur, nullumque ex ea fructum percipiant aut reddant. Sic eodem sensu *ingratam ingluviem*, Serm. I, 2. v. 8.

Hunc si perconteris, avi cur atque parentis
Praeclaram ingrata *stringat malus* ingluvie *rem.*

Utrumque autem locum ex his Callimachi videtur expressisse:

Καὶ γὰρ ἐγὼ τὰ μὲν ὅσσα καρήατι τῆμος ἔδωκα,
Ξανθὰ σὺν εὐόδμοις ἁκραλιπῆ στεφάνοις,
Ἄπνοα πάντ' ἐγένοντο παραχρῆμ'. ὅσσα τ' ὀδόντων
Ἐνδόθι νειαίρην τ' εἰς ἀχάριστον ἔδυ.
Καὶ τῶν οὐδὲν ἔμεινεν ἐς αὔριον· ὅσσα δ' ἀκουαῖς
Εἰσεθέμην, ἔτι μοι μοῦνα πάρεστι τάδε.
Etenim quaecumque ego capiti tum dedi
Unguenta cum suaveolentibus corollis,
Inodora omnia statim facta sunt; quaecumque etiam
Intra dentes et ingratam ingluviem *ierunt,*
Horum quoque nihil mansit in crastinum: quae vero
Auribus *indidi, haec sola nunc mihi adsunt.*

Nihil magis appositum dici potuit. Quae *oculis*, quae *ventri* data sunt,

omnia pertusum congesta quasi in vas
Commoda perfluxere atque ingrata *interiere;*

contra quae *auribus* commissa sunt, memoria custodiuntur, et praecepta formando animo vitaeque excolendae semper subministrant.

196. *Sive elephas albus vulgi converteret ora*] Priscianus bis hunc versum laudat pag. 642, et 49. ubi vetustus et eximius codex in Bibliotheca publica Cantabrigiae sic verba exhibet,

Si foret in terris rideret Democritus, seu
Diversum confusa genus panthera camelo,
Sive elephas albus vulgi converterit *ora.*

Placet hic praeteritum tempus magis quam imperfectum: sic alibi Serm. I, 1.

Qui fit, Maecenas, ut nemo quam sibi sortem
Seu ratio dederit, *seu fors* obiecerit, *illa*
Contentus vivat.

Quamquam utrumvis sat commode admitti potest: hac levi sensus differentia: Rideret, si forte *converteret*, Rideret, si iam *converterit.*

216. *Curam redde brevem*] Videamus locum:

Verum age et his, *qui se lectori credere malunt,*
Quam spectatoris fastidia ferre superbi,

Curam redde *brevem.*

ubi sententia quidem ex adiunctis satis constat· *De his curam aliquam adhibe:* verba vero nulla vi, nullis tormentis coges, ut sensum eum fundant. Nusquam enim dictum est, *reddere curam alicui* pro *curam alicuius agere:* neque adeo per Latini sermonis indolem recte dici potest. Quod et Interpretes sensisse palam est, cum coacti et inviti novas et duras explicationes hic quaerunt. Alii enim sic enarrant, *Redde his curam,* fatiga eos cura, redde eos magis sollicitos et diligentes: alii contra in hunc modum, *Brevem redde his curam,* effice, ut his cura brevis vel nulla sit, fac ut ne distrahantur curis a versibus scribendis. Quae quam febriculosa sint et plane aegrotorum somnia, neque digna quae refellantur, res ipsa clamat. Quid igitur? Deus utique ex machina prodit, ac laboranti loco subvenit Codex Collegii Trinitatis, qui clare et sine litura exhibet,

curam impende *brevem.*

Quod cum olim scriptum esset, *Inpende;* tute per te vides, ut syllaba *in* a praecedente litera facile absorberi, et *pede* idem in *redde* permutari posset. Ceterum *curam, laborem, operam alicui impendere* vulgatissima sunt apud quosvis scriptores. Virgilius Georg. II, 433.

Et dubitant homines serere, atque inpendere curam?

III, 73.

Praecipuum iam inde a teneris inpende laborem.

124.

instant sub tempus, et omnes
Inpendunt curas *denso distendere pingui.*

Ovid. Art. Amat. 297.

Omnibus his; quoniam prosunt, inpendite curam.

240. *Aut alius Lysippo duceret aera*] Cum membranae hic omnes *duceret* prae se ferant; Lambinus ex coniectura proposuit, *cuderet,* Virgilii loco inductus Aen. VI, 848.

Excudent *alii spirantia mollius* aera.

Quae emendatio tantopere Fabricio placuit, ut eam in contextum receperit. Contra alii in Lambinum insurgunt, et cum ex ipso illo Virgilii loco, tum ex Plinio, et Appuleio vulgatam Lectionem firmare contendunt. Videamus, quo perveniant:

Excudent alii spirantia mollius aera,
Credo equidem, et vivos ducent *de marmore vultus.*

Plinius Hist. VII, 38. *Idem hic imperator* (Alexander) *edixit, nequis ipsum alius quam Apelles pingeret, quam Pyrgoteles sculperet, quam Lysippus ex aere* duceret. Appuleius Floridis: *Edixit Alexander universo orbi suo, nequis effigiem regis temere assimularet aere, colore, caelamine; quin solus eam Polycletus aere* duceret, *solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles caelamine excuderet.* His testimoniis

armati Lambinum impugnant: atqui aliud est *ducere aera*, aliud *ducere vultus de aere*, *ducere Alexandrum ex aere*, *ducere aere effigiem*: siquidem in his forma ducitur, in illo materies ipsa. Seneca Epist. LXV. *Aes prima statuae caussa est: numquam enim facta esset, nisi fuisset id, ex quo ea funderetur* ducereturve. Et hic quoque statua *ex aere duci* dicitur; nempe ex materia effigies. Virgilius iterum, VII, 634.

alii thoracas aënos,
Aut leves ocreas lento ducunt *argento.*

Quin et hic figuram habes *thoracas et ocreas* ex materia *argentea*. Servius quidem ad locum, *Ducunt*, ait, *id est Extendunt*. Quomodo fortassis accipiendum est illud Tibulli I, 3. v. 48.

Non acies, non ira fuit, non bella: nec ensem
Immiti saevus duxerat *arte faber.*

Quippe sic plane Iuvenalis XV, 168.

Nescierint primi gladios extendere *fabri.*

Utcumque hoc fuerit certe non nuda hic materia *ducitur*; sed ensis e materia formatus. Quare locum hunc in medio relinquimus; hoc prius admonentes, si *cuderet* apud Flaccum reponis, omnia plana ac tuta esse; si *duceret*, vix satis probabiliter posse defendi. *Ducere* porro et *cudere* confuderunt Librarii, in Art. Poët. v. 59.

EPISTOLA II.

AD IULIUM FLORUM.

16. *Excepta nihil te si fuga laedat*] Editiones quidem *Laedat*; sed antiquissimus Cruquii Blandinius cum uno ex nostris,

Des nummos, excepta nihil te si fuga laedit.

magis ex more Horatiano.

6.. *Renuis tu, quod iubet alter*] Codex veterrimus Leidensis, et Regius, et alter Regiae Societatis cum uno Bersmanni, vocalis inversis exhibent,

Quid dem? quid non dem? *renuis* quod tu, *iubet alter:*
Quod petis, id sane est invisum acidumque duobus.

Ubi ordo est, *Quod tu renuis, alter iubet; quod petis, alteris invisum est:* Simplicius certe et elegantius, quam quod vulgo circumfertur.

80. *Vis canere et contacta sequi vestigia vatum*] Turbant hic mirum in modum codices scripti; quorum plures *contacta* habent, *contracta* non pauci, unus apud Cruquium *cantata*, alter *cunctata*, Galeanus ex nostris *cinctuta*. Ex his posteriora illa, tamquam manifeste mendosa, reiiciunt interpretes; de prioribus litigant et in partes discedunt. Qui *contacta* Flacco adiudicant, sic verba enarrant, *Vis me sequi contacta vatum vestigia*, Vis me ita sequi, ut tangam, et pedem pede premam. Qui vero fieri potest, ut *sequaris*

contacta? ut sequaris quae iam contigeris et assecutus sis? haec plane pugnant, et a sensu usuque abhorrent. At alii *contracta* hic adsciscunt, hoc est, aiunt, angusta, exigua. Quorsum autem *exigua?* quasi vero poëtae, quo nobiliores, non eo maiora et clariora vestigia post se relinquant; quae quidem a longinquo facile videas, propius attingere frustra coneris. Quid multis te moror? Lege minima mutatione:

Tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos,
Vis canere, et non *tacta sequi vestigia vatum.*

Hoc est, Tu, Lolli, qui *carmine sive Odis gaudes* (v. 59.) vis me *canere,* sive carmina scribere, et sequi *vestigia* Lyricorum Latinis ante me *intacta.* Hoc quippe est, quo saepe gloriatur, ut Epist. I, 19. v. 21.

Libera *per vacuum posui* vestigia *princeps,*
Non aliena meo pressi pede.

et mox,

Parios ego primus *Iambos*
Ostendi Latio.

et iterum de Alcaeo, v. 32.

Hunc ego non alio dictum prius ore Latinus
Vulgavi fidicen.

ubi nos plura ad hanc sententiam produximus. Quae *intacta* sint *vestigia*, iam, opinor, vides. Noster de Ennio Serm. I, 10. v. 66.

Quam rudis et Graecis intacti carminis *auctor.*

Manilius apposite, lib. III, 1.

In nova surgentem maioraque viribus ausum,
Nec per inaccessos *metuentem vadere saltus*
Ducite, Pierides. —
Non annosa canam Messanae bella nocentis, —
Non reges magnos, spatio maiore canenda,
Quam si tacta *loquar.*

Haec quidem pulchre ad Flaccum faciunt; sed, ut ingenue fatear, mendosa sunt, sicut infinita alia in illo opere a librariis pessime accepto: sic autem emendanda sunt e libris melioribus:

Non Regis Magni spatio maiore canenda,
Quam sint acta, *loquar.*

Argute, ut solet Manilius: *Non Alexandri Magni gesta loquar, maiore spatio canenda, quam acta sint:* siquidem ille paucis annis stupenda celeritate totam Asiam subegit. Statius Silv. I, 2.

Quaerit Hymen thalamis intactum *dicere* carmen.

et ibidem III, 1.

Assidue moresque viri, pacemque, novosque
Pieridum flores, intactaque carmina *discens.*

Iuvenalis Sat. VII. de ipso Statio:

sed cum fregit subsellia versu;

Esurit, intactam *Paridi nisi vendat* Agaven.
Non tacta autem, ut Noster Epist. I, 14. v. 27.

et tamen urget
Iam pridem non tacta *ligonibus arva.*

Martialis II, 19.

Et toga non tactas *vincere iussa nives.*

et V, 37.

Nivesque primas liliumque non tactum.

87. *Frater erat Romae consulti rhetor*] Celeberrimus Daniel Heinsius, praestante vir ingenio, quattuor hos et quinquaginta versus, nimirum ab 87. usque ad 140, ex sede sua, quam per tot saecula Librarii eis assignarunt, pro imperio eiicit, et in Epistolam priorem ad Augustum post versum 229. transducit et collocat: ubi, si Heinsio fides, tam opportunus eis et debitus locus est, quam hic incommodus, alienus, et nullus. Post autem exortus est Cl. Boivinus, qui in Heinsii sententiam hactenus concedit, ut nullam eis in hac Epistola sedem esse pronunciet; ceterum ut post versum superioris Epistolae 113, non ut Heinsius 229, tamquam in amissam possessionem reponat. Uterque temere et perperam. Quod enim hos LIV nulla ratione huc facere, sed ab Epistolae argumento alienos esse clamitant, fugit eos ratio. Summa siquidem argumenti est, excusationes et defensiones ad Lollium parare, cur carmina quae promiserat Lyrica mendax non miserit. In his prima est, se iam *divitem* esse (v. 26.) ut melius nunc dormire sit quam versus scribere: altera, se iam *senem* esse (v. 55.) nec quae olim iuvenis fecerat, nunc per aetatem posse; tertia, nescire quae potissimum scribat (v. 58.) alios alia poscere: quarta, Romae inter tot curas et strepitus (v. 65.) otium et silentium sibi deesse: quinta, quae his LIV. versibus continetur, duram ac miseram esse poëtarum omnium conditionem: rideri enim qui male scribant, utcumque stulte sibi placeant, (v. 87.) et mutuo se ut muli scabant: ringi autem et torqueri (v. 109.) qui exactum quid et legitimum pariant: se quidem ex his conditionibus vel priorem malle (v. 126.) ut delirus aliis videatur, dum sibi placeat, quam angi et cruciari, ut aliis placeat: qui vero sapiat (v. 141.) nihil omnino scripturum esse.

Nimirum sapere est abiectis utile nugis,
Et tempestivum pueris concedere ludum.

Eant nunc, et haec optime cohaerere negent. Videamus iam porro, quid in priore Epistola lacerum et hiulcum esse praedicent, quo hi LIV. tam commode (si Musis placet) ab his Duumviris ut nova colonia deducantur. *Verum age*, inquit, o Auguste (v. 214.) et poëtis Epicis, Lyricis, aliisque qui lectori, non Scenae scribimus, curam aliquam impende. *Multa quidem nobis mala facimus*, (v. 220.) cum

librum tibi tradimus fesso vel occupato, tempore alieno; cum amicis recitantes tepide ac neglegenter audiri querimur (v. 224.) vel offendimur, si unum quis versum reprehendat; cum speramus fore, (v. 226.) ut cum primum nos scribere audieris, arcessas ultro, et pecunia vel fundo locupletes. Utcumque autem haec inepte et inscite saepe faciamus: interest tamen eorum, qui res memoria dignas gerunt (v. 229.) ut praestantiora ingenia honore praemiisque ad scribendum excitentur:

Sed tamen est operae pretium cognoscere, quales
Aedituos habeat belli spectata domique
Virtus, indigno non committenda poëtae.

Quid iam videtur? enimvero tam arcte haec cohaerent, tam apte coagmentantur; ut si intra commissuras versus illos LIV. cum Heinsio intrudere velis, maximam epistolae labem et ruinam intuleris. Boivinus vero vel ipso Heinsio infelicior est, cum ante versum 118. inserendos esse contendit. Dixerat paullo ante Noster, totum fere populum Romanum, pueros patresque, doctos pariter et indoctos uno scribendi poëmata studio calere; ridiculum quidem hoc esse, cum nemo vel navem agere, vel medicamenta miscere, vel quaecunque id genus tractare ausit, nisi prius didicerit. Ubi haec dixerat, continuo infert,

Hic error tamen, et levis haec insania quantas
Virtutes habeat, sic collige: vatis avarus
Non temere est animus, etc.

ubi palam est, *errorem* cum et *insaniam* insanum illud scribendi studium denotare. Insere iam cum Boivino versus illos LIV; et eorum extremi, qui de Argivo illo agunt in vacuo theatro miros ludos imaginante, sic cum primis his coalescent:

pol me occidistis, amici,
Non servastis, ait; cui sic extorta voluptas,
Et demtus per vim mentis gratissimus error,
Hic error *tamen et levis haec insania quantas*
Virtutes habeat, sic collige.

ubi iam *error*, quem tantopere hic laudat Horatius, erit error commotae mentis, in vacuo theatro tragoedos et histriones, ut sibi videbatur, spectantis et audientis. Hoccine ut obtrudat nobis Boivinus? enimvero qui iam monitus in ea sententia obstinate perstiterit, vix illo Argivo sanior videatur. Vidimus, quam incommode atque infeliciter uterque sibi locum selegerit, ubi hos versus insereret. Nunc semel demonstrabimus, minime eos ad Augustum rerum dominum, sed ad amicum familiarem, qualis erat Lollius, omnino esse scriptos. Quippe in his illi sunt, v. 95.

Mox etiam si forte vacas sequere, *et procul audi,*
Quid ferat et quare sibi nectat uterque coronam.

Si Lollio hoc dicit, bene habet: si Augusto, rus merum est, neque dignitatis eius, quocum loquitur, rationem ullam habet. Quid enim iubet? ut Augustus sequatur poëtas otiosos, et pone a tergo sermones eorum captet? apage ab urbano homine et aulico tam rusticam simplicitatem. Facessant itaque, qui hos versus a possessione sua exturbare et extorres agere conantur; quorum Heinsius cum hic tum alibi et praesertim in Arte Poëtica miras sibi luxationes fingit, prava ut videtur Scaligeri sui aemulatione ductus: cui in aliis scriptoribus periculosus iste aleae iactus nonnumquam bene ceciderat, interdum et male. Ceterum eas Heinsii hariolationes, cum eiusdem plane solertiae sint, lectorum acumini relinquemus.

87. *Frater erat Romae consulti rhetor*] Nondum ex hoc loco discedere licet, qui iterum negotium facessit. Disertissimus quippe Heinsius, insolentia dictionis offensus, *Quis ita loquatur*, inquit, Romae rhetor frater iurisconsulti erat, ut alter alterum laudaret, et honores meros attribueret? *Aut ne a verbis recedamus;*

Frater erat Romae consulti rhetor, ut alter
Alterius sermone meros audiret honores.

Quis Latinus scriptor umquam ita est locutus? Quis sanus dicat, Ego orator, frater meus erat poëta, ut alter alterum semper laudaremus? *Et tamen idem est, quod hic scripsit Flaccus. Ex quo cuivis iam appareat necesse est, nihil minus quam integram sententiam esse. Quare ut efficeret, quod voluit, hoc aut aliquo saltem simili modo fuerat scribendum:*

insani ita demens
Frater erat Romae consulti rhetor, —

Manifestus igitur hiatus est, et sententiae defectus. Enimvero non hoc de nihilo est, quod vir doctissimus irascitur: et miror equidem Interpretes, tam qui ante, quam qui post Heinsium scriptori huic operam impenderunt, altissimo haec silentio praeterire. Sed hoc sapere est; quae neque emendare potes, nec ullo exemplo defendere, transilire tamquam sana neque in suspicionem vocanda. *Ut* quidem pro *Ita ut* et alibi Noster adhibet, satis inusitate: Serm. I, 7. v. 13.

Ira fuit capitalis, ut *ultima divideret mors.*

et Epist. I, 16. v. 12.

Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut *nec*
Frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus.

quae perinde sunt, ac si plene dixisset, *Ita* capitalis *ut; Ita* idoneus *ut.* Verum in hoc de quo agimus loco, ipsum illud Adiectivum deficit, sententiae aeque necessarium, Frater erat consulti rhetor ita *demens* ut commode supplet Heinsius) ita *stultus et stolidus,* ut alter alterum magnificis nominibus compellarent. Sed nec hoc emplastro totum ulcus contegitur, ut vidit quoque Heinsius: requi-

ritur siquidem ut ambo fuerint stolidi: *Erat Romae stolidus rhetor stolidi itidem consulti frater*, etc. Quid ergo? magni sane emerim interpretem, qui locum hunc expedire possit: nam, ut nunc vulgo circumfertur, non id efficit quod voluit Horatius:

Frater erat Romae consulti rhetor, ut alter
Alterius sermone meros audiret honores.

Quid tum postea? quid in hoc vituperas? quid prohibet, cur non, ut meros, ita et meritos honores audirent? nihil enim dicis, quo minus existimemus, alterum re ipsa consultissimum fuisse, alterum disertissimum. Iam vero quod *fratres* fuisse narras; tanto hercle minus derisui sunt, cum vel fraternae necessitudinis caussa aut defendi aut saltem excusari possint. Haeret profecto haec res: nisi quis Hercules subveniat: interea vide, quid mihi in mentem venerit, qui sic ab Horatio profectum esse suspicor.

Pactus *erat Romae* consulto *rhetor, ut alter*
Alterius sermone meros audiret honores;
Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.

Enimvero, si hanc lectionem adsciveris, sententia clara erit et egregia: quippe eo ipso ridiculi et vecordes erant, quod *paciscerentur*, ut alter alterum magnifice laudarent; quasi gloriam et rem ex alternis laudibus apud populum aucupaturi. Quae stulta calliditas nec nostri temporis quibusdam deest; quorum mutuas quasi ex pacto convento laudationes vident ridentque nasutiores. Huius similis, inquit, furor etiam nos poëtas agitat, qui *non puro vero sed mutua assentatione* (Porphyrionis verba sunt) alter alterum in caelum efferimus: hic me *Alcaeum alterum* praedicat, ea nundinatione, ut ipse a me vicissim *Callimachus*, vel, si id non satis est, *Mimnermus* appelletur: cum alias domi et intra limen, *καὶ τέκτονι τέκτων, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ*, uterque utrique invidemus et male volumus. Atque hinc maxime confirmatur emendatio nostra *pactus erat;* absque qua esset, Consultus ille et Rhetor non composito, sed vere et ex animo laudavisse invicem merito crederentur Neque vero tam longe abscedit a vulgata lectione, quam harum rerum imperitis potest videri: cum si literam initialem demseris, et terminationes notis pro Librariorum more, non literis scripseris, residuae erunt hae tantum literae *rat* et *act*, lippientem scribam facile decepturae. Livius XLIV, 26. *Hi* pacti erant, *eques denos praesentes aureos, pedes quinos.* Cicero pro Sextio c. 25. *Ut Gabinio pro illa sua Cilicia, quam sibi, si remp. prodidisset*, pactus erat, *Syria daretur.* Digest. II, 14. 17. *Hoc Iulianus scribit in Patre, qui* pactus erat, *ne a se nere a filia peteretur.* Recte autem *Pactus, ut audiret.* Ovid. Metam. IV.

Ut *mea sit, virtute mea servata,* paciscor.

et Fast. IV, 613.

Pactus *nisi Iuppiter esset,*
Bis tribus ut *coelo mensibus illa* foret.

Suetonius Caesare XIX: Pactus, ut *is nummos de suo communi nomine per centurias* pronuntiaret. Atque ita passim scriptores. Quin et illud recte *Pactus consulto* casu dativo; etsi frequentius sit *cum consulto.* Ovid. Heroid. XVI, 35.

Te peto quam lecto pepigit *Venus aurea nostro.*

et XX, 157.

Haec mihi *se* pepigit; *pater hunc* tibi, *primus ab illa.*

Digest. II, 14. 27. *Servus* heredi *post adituro nominatim* pacisci *non potest quia nondum is dominus sit: sed si in rem pactum conventum factum sit, heredi adquiri potest.*

89. *Gracchus ut hic illi foret, hic ut Mucius illi*] Apage istam loquendi stribliginem et fatuitatem; Ut *hic illi* Gracchus foret, *hic illi* Mucius. Nimirum haec eadem est, quam Epicharmus olim ioco fecerat, *ταυτολογίαν·*

Τόκα μὲν ἐν τήνοις ἐγὼν ἦν, τόκα δὲ παρὰ τήνοις ἐγών.

Recte vero Lambinus, qui ringentibus frustra Librariis sic in editione sua reposuit,

Gracchus ut hic illi foret, huic *ut Mucius* ille:

quem tamen vel duo vel nemo secutus est, receptis lectionibus quantumlibet ineptis pertinaciter adhaerentes. Cicero pro Milone c. 12. *Numquid igitur aliud in iudicium venit, nisi uter utri insidias fecerit? profecto nihil. Si* hic illi, *ut ne sit impune; si* ille huic, *tum nos scelere solvamur.* Sed et aliud hic maius est, et Lambino et aliis omnibus intactum, quod nefas est praeterire. Siquidem mihi pene persuasum est, non *Gracchum* hic, sed *Crassum* ab Horatio memorari:

Crassus *ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.*

ubi P. Licinium Crassum *eloquentium iurisperitissimum*, et Q. Mucium Scaevolam *iurisperitorum eloquentissimum* mecum intelliges. Hi enim aequales erant, et in omnibus magistratibus collegae, praeter Tribunatum et Censuram; una Consules A. V. C. 659. At Caius Gracchus et aetate Mucio prior, et in oratoria laude Crasso inferior. Auctor Dialogi De Oratoribus c. 18. *Sicut Catoni seni comparatus.* C. Gracchus *plenior et uberior; sic* Graccho *politior et ornatior* Crassus. Rectius itaque Crassus, quam Gracchus, cum Mucio Scaevola componitur. Vide modo Ciceronis librum de Oratore primum, ubi dialogi partes sustinent Crassus hic et Mucius, et De claris Oratoribus c. 39, 40, 43; et mecum senties, ut polliceri ausim. Unum inde locum hic tibi delibabo. *Noli existimare his duobus quidquam fuisse in nostra civitate praestantius. Nam, ut paullo ante dixi consultorum alterum disertissimum, disertorum alterum consultissimum fuisse: sic in*

reliquis rebus ita dissimiles erant inter sese, statuere ut tamen non posses utrius te malles similiorem. Crassus *erat elegantium parcissimus*, Scaevola *parcorum elegantissimus*. Crassus *in summa comitate habebat severitatis satis:* Scaevolae *multa in severitate non deerat tamen comitas.* Et *Gracchum* quidem pro *Crasso* fortasse Librarii substituerunt, fortassis et Horatius dedit: neque enim illud damno, sed hoc ei praefero. Seneca Epist. CXIV. Gracchus *illis et* Crassus *et Curio nimis culti et recentes sunt: ad Appium usque et Coruncanium redeunt.* Ammianus Marc. XXX 4. de priscis Oratoribus loquens: *Consulares multi et triumphales,* Crassi *atque Antonii, et cum Philippis* Scaevolae *aliique numerosi.*

90 *Qui minus argutos vexat furor iste poëtas*] *Vexat* quidem hic exhibent scripti editique: minus apte meo quidem iudicio; cum iuvet potius et delectet, quam vexet. Quare repono ex coniectura,

Qui minus argutos versat *furor iste poëtas?*

Noster Serm. II, 3. v. 249.

Ludere par impar, equitare in arundine longa
Si quem delectet barbatum, amentia verset.

ubi similiter unus ex nostris *vexet*, alter *vexat* vitiose praeferunt, et passim sane haec a Librariis confunduntur. Sic et spes, timor, pavor, pudor, amor, cura *versare* dicuntur, Ennius apud Ciceronem,

curamque levasso,
Quae nunc te coquit et versat *sub pectore fixa,*

Propert. III, 15.

Spesque timorque animum versat *utroque meum.*

Seneca tamen Epist. XXXIX. *Quorum impotentiae atque insanae libidini ob hoc unum possis ignoscere, quod quae fecere, patiuntur; nec immerito hic illos* furor vexat. Sed hos apud Senecam vere furor *vexat* et male habet; illos apud Nostrum *versat* quidem, sed voluptate et lucro afficit

92. *Caelatumque novem Musis opus*] Locus et olim et nunc cum maxime doctorum virorum disceptationibus celeber:

Carmina compono, hic elegos; mirabile visu,
Caelatumque novem Musis opus. aspice primum,
Quanto cum fastu, quanto molimine circum —
Spectemus vacuam Romanis vatibus aedem.

ubi primo scire velim, quid sit et quo referendum illud *mirabile visu.* Est qui ad utrumque opus et *Carmina* et *Elegos* referat, ne id quidem videns, pluralem eo pacto numerum necessario hic exigi *mirabilia et caelata opera.* Quare alii de solis *Elegis* accipiunt: sed et hos interrogatos velim, quo spectet illud *visu:* certe non ad bonitatem et virtutem poëmatis: haec enim non visu sed mente cer-

nitur; neque vero ad ornatum libri, umbilicis scilicet et purpureo croceove tegmine superbi. Ut enim in libro nondum publicato, sed intra privatos parietes adhuc latente liturisque ut fit maculoso, talis ornatus locum non habet: ita nihil esse potuit in eo genere *visu mirabile*, vel si *Sosiorum pumice mundus prostaret.* Illa porro vereor ut recte accipiant Interpretes, *Caelatumque novem Musis opus:* hoc est, ut aiunt, ipsis Musarum manibus factum et elaboratum. Atqui si ex animo hoc dicit Noster, ipse absurdus atque impudens est, qui hoc opus postea deridet et sugillat: si salse et per Ironiam, vel non ex sua sed ex scriptoris *φιλαύτου* sententia, stulte profecto et inepte id iam occupat et docet, quod postea multis versibus ceu nondum intellectum persequitur. Sed et errant omnino, cum *Musis caelatum* enarrant, a Musis elaboratum: etsi probe sciam *γλυπτὸν καὶ τορευτὸν ἔπος sculptum et tornatum poëma* recte alias dici. Quippe *novem Musis caelatum opus* nihil aliud Latine notat, quam quod novem Musas caelatas sive insculptas habet. Ovid. Metam. XIII, 110. de Clypeo Achillis:

Nec clypeus vasti caelatus imagine *mundi*
Conveniet timidae nataeque ad furta sinistrae.

et ibidem 684. de Cratere,

Miserat hunc illi Therses, fabricaverat Alcon
Myleus, et longo caelaverat argumento.

Atqui hoc in libelli corio manibus sordescentis impendere, plane incredibilis vanitas et ostentatio est; ne dicam per voluminis formam id fieri non posse. Quare haerent Interpretes; et pluribus quidem hic erroribus implicantur; quos tum melius redarguemus, cum sententiam nostram in medium protulerimus. Sic autem distinguimus locum, et correctiuncula refingimus:

Carmina compono, hic elegos. Mirabile visu
Sacratumque *novem Musis opus, aspice primum*
Quanto cum fastu, quanto molimine circum —
Spectemus; vacuam Romanis vatibus aedem.

Ubi ordo erit; *Aspice, cum quanto fastu circumspectemus opus visu mirabile et novem Musis sacratum, aedem Romanis vatibus vacuam. Opus* illud intellige, vel Bibliothecam Apollinis Palatini ab Augusto conditam, vel aedem Herculis Musarum a Philippo instauratam et exstructam: utrumque quidem opus mirabile et Musis consecratum. De priore Noster clare Epist. I, 3. v. 16.

et tangere vitet
Scripta Palatinus *quaecumque recepit* Apollo.

De alterutro et hic et Serm. I, 10. v. 38.

haec ego ludo,
Quae nec in aede *sonent, certantia iudice Tarpa.*

Quibus in locis *Aedem Musarum* acceperunt veteres Scho-

liastae: nam et illa, credo, in bibliothecae usum cedebat, et studiosis hominibus vacabat, Iuvenalis Sat. VII, 37. ubi poëtam alloquitur,

Accipe nunc artes, ne quid tibi conferat iste
Quem colit, et Musarum *et* Apollinis aede *relicta.*

ubi palam est, et Musarum aedem poëtis frequentatam esse. Ovidius Trist. III, 1. v. 69. ubi liber eius questus erat se Bibliotheca Apollinis exclusum esse, mox addit,

Altera templa peto vicino iuncta Theatro:
Haec quoque erant pedibus non adeunda meis.
Nec me, quae doctis patuerunt prima libellis,
Atria Libertas tangere passa sua est.

Ubi *Templa* recte, opinor, interpretantur, Templum Herculis Musarum, Theatro vel Pompeii vel Balbi vel Marcelli vicinum: nam trina illa in eadem Urbis regione erant ac Templum Musarum. Ideo autem facilius ad Scholiastas accedo, quia *Novem Musas* hic memorat Noster: nam in templo illo Herculis Fulvius Nobilior novem signa, *hoc est, omnium* camaenarum *ex Ambraciensi oppido translata sub tutela fortissimi numinis consecravit*, ut narrat Eumenius in Panegyrico; tangit quoque et Plinius Hist. XXXV. 10. Inde aedes illa Musarum vocitata est, vel Herculis Musarum. Iam autem, ni fallor, etiam per te subodoraris, cur pro illo *caelatum*, ut scripti editique exhibent, *sacratum* reposuerim. Quorsum enim *caelatum*, aut qua sententia? Vicimus iam antea multis argumentis, non posse ad Librum hoc referri: quibus adde, absurdum esse ut *Novem* Musae *unius* et eiusdem operis caelatrices fuerint. Unde ni fallor, eo redactus est Porphyrion, ut figurate exponeret *Novem Musis, hoc est, omni metrorum genere variatum et quasi pictum.* Belle sane et cogitate cum hic de *Elegis* sermo sit, qui uno metro alternis versibus brevioribus decurrunt. Enimvero etiamsi de Libro, ut volunt, hic ageretur, *sacratum*, hoc est, consecratum, dedicatum reponerem; ut Ovid. Trist. II, 55. de Fastis suis loquens,

Idque tuo nuper scriptum sub nomine, Caesar,
Et tibi sacratum *sors mea rupit* opus.

ubi et *opus* quoque apposite venit. Sic Herodoti Historia Novem Musis, quarum nomina prae se fert, *sacrata* recte dicetur: *caelatam* nemo dixerit, nisi ludibrium debiturus. Ergo alterutrum certe obtinebo; ut aut, si Librum hic intelligis, *sacratum* mecum reponas; aut, si *caelatum* hic quovis modo retines, de Aedificio mecum interpreteris. Fieri enim potest, ut utraque ex illis aedibus *Novem Musis caelata* fuerit: id enim argumentum Bibliothecae parietibus vel fastigio commodum est. Sic autem loquitur Martialis X, 19.

Illic parva tui domus *Pedonis*

Caelata est *aquilae minore penna.*

Verum, cum Apollinis aedes *Danaidum*, Herculis autem *Musarum* statuis maxime insignes essent; neque quisquam in illa Musarum iconas memoret, in hac autem et nobilissimas Musarum statuas et earundem caelaturas una fuisse incredibile sit; superest ut, obstrepentibus licet Librariis, legamus,

mirabile visu
Sacratumque *novem Musis opus.*

Quippe *sacratum* eo quo diximus sensu passim apud scriptores venit. Virgilius de Augusto, Aen. VIII, 715.

votum immortale sacrabat,
Maxima tercentum totum delubra *per orbem.*

Ovid. Art. Amat. III, 3 9.

Visite laurigero sacrata palatia *Phoebo.*

Fast. I, 290.

Sacravere *patres hac duo* templa *die.*

Tacitus Annal. II, 49. *Spei* aedes *a Germanico* sacratur. Iam vero *Opus* et *Opera* de aedificiis dici, nemini ignotum est. Ovidius de porticu Octaviae, Art. I, 70.

Aut ubi muneribus nati sua munera mater
Addidit, externo marmore dives opus.

Sacratum autem, si utrinque literam initialem tollas, haud ita multum a *caelatum* distabat; ut non facile negligens Librarius similitudine deciperetur. Multa quidem diximus; verum adhuc restant dicenda: nisi nova doctissimi amicissimique Viri commentatione haec omnia subrui et subverti patiamur. Is locum hunc non de Aede vel Templo, sed de privatis aedibus interpretatur: multaque operose congerit, et acute, ut solet, eo pertrahit, ut sententiae suae astipulentur. Dolet tamen, ipsa ei fundamenta tam male posita esse: fallitur enim gravissimeque errat, cum *aedem* numero singulari pro privata domo accipit: ubique enim Templum, vel aedificium sacratum aut auguratum significat. Hoc sanciunt veteres Grammatici; hoc omnium Scriptorum auctoritas decernit et constituit; hoc belle ostendit Iuvenalis loco iam citato, Sat. VII, 40.

Quem colis, et Musarum et Apollinis aede *relicta,*
Ipse facit versus atque uni cedit Homero
Propter mille annos: aut si dulcedine famae
Succensus recites, Maculonis commodat aedes.

ubi vides Dei *aedem* dici, civis et privati *aedes.* Unde illud Nostri Carm. I, 30. ad Venerem,

et vocantis
Thure te multo Glycerae decoram
Transfer in aedem.

recte Scholiastae et Lambinus *Sacellum* accipiunt, quod in parte aedium Veneri dicarat: et frustra obloquitur optimus Torrentius, dum nimio contradicendi studio Lambino

iniquior est. Uno scilicet Gellii loco et is et alii se tuentur, qui *Aedem* de quavis domo recte dici contendunt: eum vero locum iam nos insigni (praefiscine dixerim) emendatione sic eis eripiemus, ut postea, si sapiant, ne hiscere quidem velint. Lib. IV, 14. *A. Hostilius Mancinus aedilis curulis fuit: is Mamiliae meretrici diem ad populum dixit, quod de tabulato eius noctu lapide ictus esset, vulnusque ex eo lapide ostendebat. Mamilia ad Tribunos plebei provocavit: apud eos dixit comessatorem Mancinum* ad aedes suas *venisse: eum sibi fas recipere non fuisse* in aede sua: *sed, cum vi irrumperet, lapidibus depulsum.* Ubi illud continuo ferit oculos, primo *aedes suas*, at mox *aede sua* et superflue et prave iterari ut vel inde de menda iure oriatur suspicio. Sagacissimus quidem Gronovius pater pro *In aede sua* mavult *In aedes suas.* Sed in codice Regio Lutetiae vetustissimo omnium atque optimo desunt illud *Fas* et *in.* Unde unius literae mutatione vere restituo, *Eum sibi recipere non fuisse* e re sua. Non *e re sua fuit*, non utile sibi, non commodum; quippe quae aut aegra forte erat, aut religionis caussa secubabat, aut alium tum amatorem intus habebat. Iam vero illud ad rem suam contorquet Vir egregius,

Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
Spectemus *vacuam Romanis vatibus aedem.*

hoc est, ait, undique per urbem quaeramus nobis domum vel conductitiam vel gratuitam, ubi recitemus. Non agnovit scilicet, quid esset *Cum fastu circumspectare;* nec quanto cum lepore gestum motumque hominum fastuosorum Noster hic descripserit. Cicero pro Q. Roscio c. 2. *Usque adeone te diligis, et* magnifice circumspicis, *ut pecuniam non ex tuis tabulis sed ex adversariis petas? suum codicem testis loco recitare*, arrogantiae *est: suarum perscriptionum et liturarum adversaria proferre non* amentia *est?* Vides, opinor, arrogantium esse magnifice circumspicere: at nullus opinor *fastus* erat, circumire vicos ut domum hic illic emendicarent. Hoc non fastuosi est, sed humilis potius et demissi. Illud vero, quod sequitur,

Mox etiam (si forte vacas) sequere *et procul audi*,

quo pacto ad suos sensus alliciet vir eruditus? Quid enim? iubetne ut sequatur per urbem discurrentes? an in ipsa domo sequatur, postquam aliquam nacti fuerint? unde vero domum quae sit scire possit, nisi ab iis certior factus? aut quomodo *sequatur* in domo scamnis et subselliis pro publice recitantium more stipata et referta? Immo aliud longe vult Horatius; Si ipse forte in eadem Bibliotheca es, et a legendo *vacas, sequere* nos in aedis angulum concedentes, ut alter alteri recitemus. Nam profecto quod ille strenue negat, poëtas in Apollinis aut Musarum aede publice recitare solitos, ut illi id concedamus, nihil huc

faciet. Non enim hic publicam recitationem narrat Horatius; neque Aedem cathedris et anabathris completam nos imaginamur. Ipsa verba nos alio ducunt, quae privatim hoc agi ostendunt; non publice ubi non *alter alteri*, sed unus omnibus recitabat. Quo et ipso penitus concidit doctissimi viri interpretatio. Quo enim opus domo conductitia, cum *unus* tantum auditor esset? Illa denique, quae locum hunc claudunt,

vacuam Romanis vatibus aedem,

cave obsecro cum Dacierio et eius antecessoribus explices, *vacuam et inanem, nisi per nos esset:* immo vero *vacantem, liberam, apertam* vatibus Romanis, ut vere olim Porphyrion, et nuper Daniel Heinsius ex Sallustio et Livio. Sallust. Cat. XV. *Pro certo creditur Catilina, necato filio,* vacuam domum *scelestis nuptiis fecisse.* Cicero Cat. I, 6. *Nuper cum morte superioris uxoris, novis nuptiis* domum vacuam *fecisses.* Ubi nollem Graevium nostrum edidisse *vacuefecisses.* Livius I, 46. *Cum* domos vacuas *novo matrimonio fecissent.* Haec loca, licet ab aliis animadversa, produxi; quo hanc pravam interpretationem per editiones nobiles propagatam tandem aliquando submoverem. His adde illa Plautina, Pseud. I, 5.

Fac sis vacivas, *Pseudole,* aedes *aurium,*
Mea ut migrare dicta possint, quo volo.

Idem, Casina III, 4.

Ut bene vacivas aedes *fecisti mihi!*

Dixerat de re eadem III, 1.

Fac vacent aedes. *Quin edepol servos, ancillas domo*
Certum est omnes mittere ad te.

et III, 2.

Liberae aedes *ut sibi essent;*

et ibidem,

Liberi loci potestas,

et

Liberum praebet locum.

Atque hinc iterum revincitur viri celeberrimi interpretatio: ut enim domus privata, seu procerum alicuius gratuita, sive alterius conductitia, *vacua fieri* poëtis occasione aliqua posset; *vacua* tamen *esse* perpetuoque libera et aperta nulla praeterquam Aedes publica et eorum usibus dicata potuit.

152. *Audieras, cui Rem Di donarent*] Plurimi ex scriptis *donarent*, Bersmanni unus *donarunt*, unus ex Collegio Trinitatis *donarant.* Lege, quod omnes hos Librarios fefellit et latuit,

audieras, cui
Rem Di donarint, *illi decedere pravam*
Stultitiam.

Audieras illi stultitiam decedere, cui Dii rem *donaverint.* Ita loquuntur, qui pure scribunt.

161. *Cum segetes occat, tibi mox frumenta daturus*] Quod in vetustissimis Blandiniis Cruquius, in duobus suis Torrentius, in uno Bersmannus, idem ego in potioribus nostris Graeviano, Leidensi, Reginensi, Vossiano reperi,

et Villicus Orbi,
Cum segetes occat tibi mox frumenta daturas,
Te dominum sentit.

Atque hoc probant quidem Torrentius Cruquiusque; cur autem ita sentiant (nam subtile id et difficile est) non dicunt. Dacierius contra τὸ *Daturus* tuetur, hoc scilicet argumento, quod eo pacto *propositum Villici indicatur, non domino laborantis, sed emtori.* Vah, quantuli laboris esset sic chartas meas complere mulierculis et centurionibus legendas. Nam *propositum*, quod narrat, et non ita est; et si esset, per utramvis lectionem aeque monstraretur. Nobis nullum dubium est, quin *Daturas* Horatius scripserit; et experiamur, an quod animo concipere videmur, eloqui possimus. Utraque quidem lectio satis proba est, et eodem ferme recidit: ac tanto difficilius est rationes reddere, cur hanc illi praetuleris. At primo id in propatulo situm est, codices vetustiores *daturas* agnoscere, qui, ubi hinc et illinc aequa pondera sunt, omnino sunt audiendi; et illud quoque, si *Daturas* legeris, rotundiorem et elegantiorem fore constructionem; verique esse similius ut pro *Daturas* Librarii *Daturus*, quam contra, substituerint. Iam autem *segetes*, non fruges, verum ipsa arva hic denotare vel ex adiuncto *occat* manifestum est. Ergo, inquit, *Orbii villicus, cum occat agrum tibi mox frumenta daturum*, tibi revera occat, et *te dominum sentit. Dare* hic est, ferre, gignere, parere, praebere. Sic saepe scriptores rei Rusticae. Virgil. Georg. II, 442.

Dant *alios aliae foetus:* dant *utile lignum*
Navigiis pinos.

et 520.

Dant *arbuta Silvae.*

Omnia utique in hac lectione recte procedunt: Villicus ille, si occat segetes frumenta tibi *daturas;* utique tum, *cum occat,* te dominum habet. At, si occat, frumenta tibi *daturus,* non idcirco, *cum occat* hunc vel illum agrum, te habet dominum; quia fortassis in alio agro nata frumenta tibi venditurus est. Adde quod *Daturus,* parum proprie et accurate pro *venditurus* hic poneretur. Siquidem *emtor* dat, quippe prior et ultro praestinatum veniens. In versu sequente:

das *nummos, accipis uvam.*

et Serm. II, 4. v. 76.

dare *millia terna macello.*

171. *Limitibus vicina refugit iurgia*] Libri quidem fere omnes *Refugit.* Et sic hodie apud Servium fertur, ad

Aen. VI, 603. ubi *Adsita* exponit *sata, τῷ Ad* vacante; ut apud Virgilium *Adsimilis.*

qua populus adsita certis
Limitibus vicina refugit *iurgia.*

Quorsum autem *refugit*, tempore praeterito? id sic intellige, tamquam ea olim caussa manu sata esset populus, ut litem de finibus inter vicinos ortam sedaret. *Refugit* autem morate accipies, quasi dominus *fugitans litium* cederet finibus vicino, ut vel periculum litis vel impendia evitaret. Sed Lambini aliquot codices et a manu secunda Petrensis aliud quid suppeditant,

Limitibus vicina refigit *iurgia.*

Et sane tempus praesens huic loco magis videtur accommodatum; praesertim cum non unam aliquam litem, sed pluratíve *iurgia* dixerit. *Refigit iurgia*, quae quovis tempore inter vicinos de finibus constituendis exercitari possint. *Refigere* idem hic quod *Resolvere:* ut Noster Serm. II, 3. v. 103.

Nil agit exemplum, litem *quod lite* resolvit.

Iurgia enim sunt *Lites.* Cicero De Leg. II, 8. *Feriis* iurgia *amovento* et 14. *Feriarum festorumque dierum ratio in liberis requietem habet* litium et iurgiorum: *in servis operum et laborum.* Digest. X, 2. 57. *Licet arbiter sententiam* iurgio peremto *non dixerit.* Varro de Re Rust. I, 15. *Fines praedii notis* arborum *tutiores fiunt, ne familiae* rixentur cum vicinis, *ac limites ex* litibus *iudicem quaerant.*

173. *Nunc vi, nunc sorte suprema*] Editiones priscae Venetae et Loscheri *morte* habent; at illud *sorte* ab Aldo substitutum omnes postea editiones occupavit: cum tamen compertum sit, codices Torrentii, Pulmanni, Bersmanni, Nostros (adde, si vis, Lambini et Cruquii, qui hic tacent) miro consensu exhibere,

Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc morte suprema,
Commutet dominos, et cedat in altera iura.

Utra vero ex his melior sit et Flacco adiudicanda, non cuiusvis est pronuntiare. Virgil. Aen. V, 190.

Hectorei socii, Troiae quos forte suprema
Delegi comites:

Hinc, opinor, accepit, qui primus apud Horatium reposuit *sorte.* Prudentius Peri Steph. I, 53.

Stant parati ferre, quicquid sors *tulisset* ultima.

Lucan. VII, 172.

Omne malum victi, quod sors *feret* ultima *rerum,*
Omne nefas victoris erit.

Avienus Arateis in Ophiucho:

In Styga decursis parcarum ab origine fusis
Merserat Hippolytum sors ultima.

Quintilianus Decl. V. *Paullisper aeger vidit propinquos: et quamvis* suprema sorte *collabens, prius tamen luce caeli li-*

bera satiatus est. Amm. Marcell. XXVIII, 5. *Stetere tamen mox conglobati*, extremaque sorte *vires licet non integras suggerente, confligere cogebantur.* Atque hîs quidem exemplis defendi potest lectio, quae nunc circumfertur: contra non desunt quae et membranarum omnium scripturam sustentare queant. Noster Serm. I, 7. v. 13.

Hectora Priamiden animosumque inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima *divideret* mors.

Silių Ital. V, 4 7.

Flaminium implorasse tamen iam morte suprema
Haud frustra fuit.

Boëtius Consol. Phil. II, 7. *Quid autem est, quod ad praecipuos viros, qui virtute gloriam petunt; quid, inquam, est quod ad hos de fama post resolutum* morte suprema *corpus attineat?* Ibidem IV, 6.

Eadem rapiens condit et aufert
Obitu *mergens orta* supremo.

Ovidius Metam. III, 136.

dicique beatus
Ante obitum nemo supremaque funera *debet.*

Ita *suprema busta, novissima fata, ultima fata* passim Poëtae. Alcimus Avitus lib. V.

Sentiat Aegyptus, sapiens vel morte suprema,
Quam nihil invitis prosit contendere divis.

et mox ibidem·

Quo monstrasset iter Phario mors ultima *regi.*

Idem tamen libro ad Sororem:

Quam licet hinc celeri tulerit sors ultima *leto.*

Petronius de Troiae Halosi,

hic graves alius mero
Obtruncat, et continuat in mortem ultimam
Somnos.

Quid iam fiet? nam utrinque vides paria fere testimonia. Meo quidem iudicio *morte suprema* hic retinendum: cum quia quicquid est scriptorum codicum hanc lectionem tutantur: tum quia ex plerisque omnibus locis illud licet animadvertere, non mortem ipsam *suprema sorte* denotari, sed periculum, discrimen, necessitatem ante mortem: plane ut Tacitus Hist. I, 72. *Accepto* supremae necessitatis *nuntio.* Atqui non supremo discrimine, sed suprema demum morte novus heres succedit. Adde huc, quod in his Flacci locis non tam perpetuum ac otiosum epitheton est, quam ex adiunctis natum ei que connexum; adeo ut pro more quasi in adverbium resolvi debeat; *Aut prece,* inquit, *aut precio, aut vi, aut suprema*, postremo, denique, *morte:* et iterum, *Ira fuit capitalis*, tam implacabilis, *ut ultimo*, vix tandem, *mors eam divideret.* Ita Serm. II, 2, 132.

nos expulit ille:

Illum aut nequities aut vafri inscitia iuris,
Postremo *expellet certe vivacior heres.*

Hanc elegantiam non ceperunt, qui alterum illud *sorte* per tot editiones propagarunt.

176. *Et heres Heredem alterius*] Semper mihi iners et inconcinnum visum est illud *Alterius:*

Sic quia perpetuus nulli datur usus; et heres
Heredem alterius *velut unda supervenit undam.*

Heres, inquit, *supervenit heredem (alterius) velut unda undam.* Oneratur profecto et polluitur sententia; non paullo cultior et rotundior exitura, si τὸ *Alterius* auferatur. Omnis quidem heres est *alterius* heres, ut nihil opus fuerit tam supervacuo emblemate. Quid quod ambiguum quid hoc pacto legentibus obversatur; dum incerti sunt quo tendat oratio, *Heres heredem* alterius; quod prima fronte esset, Heres *Titii* heredem *Maevii*, ex alia gente et familia. Vide igitur, an sic corrigendus sit locus, pusilla et prope nulla mutatione:

et heres
Heredem alternis, *velut unda supervenit undam.*

Alternis, absolute, fieri passim dicitur, quod vicibus et certa vicissitudine fit. *Alternis* heres expellit et expellitur, *alternis* unda supervenit et supervenitur. Ovid. Met. XV, 180.

sed ut unda impellitur unda,
Urgeturque prior venienti, urgetque priorem:
Tempora sic fugiunt, pariter pariterque sequuntur.

hoc est, *Alternis urget et urgetur unda;* urget priorem, urgetur sequente. Neque enim necesse est, ut *alternatio* reciproca sit, ut unda sequentem vicissim urgeat, aut heres suum heredem superveniat. Passim eo sensu *Alternis* apud scriptores usurpatur, ubi vicissitudo illa non reciprocatur, sed progreditur. Ita credo olim hic legerat Porphyrion Scholiastes; cum sic locum enarrat *Si temporalis* vicissitudo *servetur* lege versetur) *inter homines: ut fluctus super se invicem veniunt, cum ex immenso volvuntur mari.* Enimvero cum *vicissitudinem et invicem* dicit, omnino interpretari videtur *Alternis*, non *Alterius.* Facillima vero erat Librariis erratio. Lactantius De Ira Dei c. 5. *Ut ira statum mentis immutet, ardescant oculi, os tremat, lingua titubet, dentes concrepent,* alternis *vultum maculet nunc suffusus rubor, nunc pallor albescens.* Ita recte nunc editum fertur; at in vetustis, ut Iuntina MDXIII, *alterius* mendose extat.

182. *Sunt qui non habeant; est qui non curet habere*] Nescio unde aut quam ob caussam iam plures editiones occupet *curet;* cum et editiones vetustae et scripti omnes melioris notae, in quibus Graevianus, Leidensis, Reginensis, Vossianus, magno consensu *habeant,*

Sunt qui non habeant; est qui non curat *habere.*

Volebant scilicet eodem modo utrumque efferri, *habeant, curet.* Atqui latuit eos sententiae energia; sunt, inquit, qui non *habeant*, hoc est, *habere nequeunt*, cum tamen desiderent: est qui non *curat habere*, non desiderat. Recte igitur *curat*, ut Carm. I, 1.

Est qui *nec veteris pocula Massici*
Spernit.

199. *Pauperies immunda domus procul absit*] Locus elegans, sed in omnibus editionibus male acceptus et depravatus:

Pauperies immunda domus *procul absit: ego, utrum*
Nave ferar magna an parva, ferar unus et idem.

ubi quorsum obsecro *Domus*, cum de *Nave* hic sermo sit? absurdum utique, ut nihil supra, in eadem comparatione primo *domum*, postea *navem* ingerere. Nimirum hoc bellum emblema Librariorum liberalitas subministravit. Vetustissimi nostri Graevianus Vossianusque non agnoscunt τὸ *Domus*; sed mutilum versum exhibent,

Pauperies immunda procul absit: ego utrum.

Editiones autem priscae cum libro e Collegio Trinitatis inversa verba collocant,

Pauperies immunda procul domus absit.

ut vel hinc subodoretur, qui nasum habet, illud *Domus* a mala manu interpolatum esse. Tollit omnem dubitationem codex eximius inter Pulmannianos, in quo sic verbum geminatur,

Pauperies immunda procul procul *absit: ego utrum*
Nave ferar magna an parva, ferar unus et idem.

Rectissime: quippe ubique fere, cum geminandum erat vocabulum, alterum omittebant Librarii; unde postea pro lectorum captu hiatus explebatur. Infinita huius exempla tibi suppeditabit Nic. Heinsius in notis ad Ovidium et alios. *Procul procul*, eleganter, et ex formula; ut Graecis Ἑκὰς ἑκάς. Callimachus Hymno in Apollinem, v. 2.

Οἷον ὁ τῶ 'πόλλωνος ἐσείσατο δάφνινος ὅρπηξ,
Οἷα δ' ὅλον τὸ μέλαθρον. ἑκὰς, ἑκὰς, ὅστις ἀλιτρός.

Ovid. Fast. II, 623.

Innocui veniant, procul *hinc* procul *impius esto.*

Virgil. Aen. VI, 258.

procul *o* procul *este profani.*

Statius Silv. III, 3.

procul *hinc* procul *ite nocentes.*

Ovid. Metam. VIII, 589.

procul *en* procul *una recessit*
Insula grata mihi.

et XV, 587.

procul *ah* procul *omina, dixit,*
Talia Di pellant.

Arnobius lib. I. p. 23. *Discedat haec longe atque a nobis procul procul, inquam, ut dicitur, averruncetur amentia.* Poteris etiam sic refingere,

Pauperies immunda procul, precor, *absit.*

Haec enim a Librariis saepe confunduntur. Ovid. Heroid. XVII, 220.

Delicti fies idem reprehensor et auctor:
Terra, precor, *vultus obruat ante meos.*

ubi codex veterrimus Puteanus aliique *Procul* pro *precor* substituunt, teste Heinsio.

212. *Quid te exemta iuvat*] Repone ex tribus Blandiniis apud Cruquium,

Quid te exemta levat *spinis de pluribus una.*

quod et aptius est sententiae, et Horatio familiare: ut Epist. I, 8. v. 8.

Nil audire velim, nil discere, quod levet *aegrum.*

Serm. II, 3. v. 292.

casus medicusve levarit
Aegrum ex praecipiti.

Epod. XI, 17.

Fomenta vulnus nil malum levantia.

et XVII, 26.

Levare *tenta spiritu praecordia.*

Carm. Saec. v. 63.

Qui salutari levat *arte fessos*
Corporis artus.

Scribonius Largus, 6. *Comitiali morbo correptos et caligine impeditos ex magna parte* levat. Plin. Hist. XXVIII, 4. *Capillus puerorum, qui primus decisus est, podagrae impetus dicitur* levare *circumligatus;* et sic alibi passim. Perperam igitur codices nostri omnes *iuvat;* operae quippe pretium esset, unam de pluribus spinam eximi, si *levaret;* etiamsi non *iuvaret,* quod altero maius quid et amplius est.

216. *Lasciva decentius aetas*] Codex Colbertinus *licentius;* et sic vetustissimus Barthii Adv. XXXVIII, 18. quam ipse lectionem amplectitur. Ita sane Noster, Carm. I, 19.

Et lasciva Licentia.

Sagacissimus autem Nic. Heinsius in ora codicis sui, Forte, inquit, *frequentius.* Immo vero et sana et egregia lectio est, quam editi scriptique praeferunt,

ne potum largius aequo
Rideat et pulset lasciva decentius *aetas.*

Decentius lasciva, quam magis *decet* lascivire et ludere, quam senectutem sub vitae occasu. Noster Epod. XIII.

dumque virent genua,
Et decet, *obducta solvatur fronte senectus.*

Carm. III, 5.

Non si quid Pholoën satis,
Et te, Chlori, decet: *filia rectius*

Expugnat iuvenum domos.

Iuvenal. XI.

spectent iuvenes, quos clamor et audax
Sponsio, quos cultae decet *assedisse puellae.*

Terent. Adelph. I, 2.

et tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per aetatem licet:
Potius quam ubi te exspectatum eiecisset foras,
Alieniore aetate *post faceret tamen.*

Ubi Micio modestius *Licet;* noluit enim dicere *Decet;* ne severum et iracundum fratrem gravius offenderet.

ARS POETICA.

EPISTOLA AD PISONES.

2. *Et varias inducere plumas*] Sic in omnibus editionibus fertur; scriptique astipulantur, uno excepto. Videamus locum integrum:

Humano capiti cervicem pictor equinam
Iungere si velit, et varias inducere plumas
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa superne.

Ubi vereor, ne illud *varias inducere plumas* aliud prorsus Latinis auribus sonet, quam vulgus interpretum opinatur. Plerique enim sic accipiunt, *Si pictor quis capiti mulieris cervicem equi et* alas volucris, *et caudam piscis velit iungere:* quae quidem sententia sic satis commode admitti posset, ni ipsa verba reluctarentur et repugnarent. Alarum quippe *pennae* sunt; *plumis* autem reliquae corporis partes velantur. Ovid. Met. II, 574. de Cycno transformato:

Cum vox est tenuata viro, canaeque capillos
Dissimulant plumae: *collumque a pectore longum*
Porrigitur: digitosque ligat iunctura rubentes:
Penna *latus vestit: tenet os sine acumine rostrum.*

et XIV, 500.

Vox pariter vocisque via est tenuata, comaeque
In plumas *abeunt:* plumis *nova colla teguntur,*
Pectoraque et tergum: maiores brachia pennas
Accipiunt; cubitique leves sinuantur in alas.

Ergo *inducere plumas membris* perinde erit, ac ipsum caput, cervicem, caudam, et cetera membra undique collata plumis obducere et tegere. id enim est *Inducere.* Ovid Met. X, 271.

et pandis inductae *cornibus aurum*
Conciderant ictae nivea cervice iuvencae.

et IV, 391.

sine, numine vestro
Contegat inductus *morientia lumina cortex.*

Iam vero illud omnia portenta et omnium aegrorum somnia longe exsuperet, si *mulieris* facies, si *equi* cervix, si cauda *pistricis* plumis vestiantur. Vestram fidem, pictores; ubi terrarum, in qua usquam pergula tam prodigiosa tabula prostabat? Ipse vero poëta, si quid sapio, non levius existimationis discrimen subit, qui tam absurda fingere voluit, quam ille siquis est qui velit pingere. Qui, malum *formosa superne* mulier, cui caput et tota facies plumis obducta erat? Elegans sane formarum spectator, dignusque cui talis Glycera vel Inachia cum plumeis genis de nocte veniat. Unde porro sciet spectator, *piscem* esse in tabula, si non squamis, sed plumis totus obtegatur? Qui divinabit *atrum* esse *piscem*, cui *variae* et diversis coloribus *plumae* inductae sunt? Id enim, ne nescias, *variae plumae* tibi significabunt: Propertius III, 11.

Aut variam *plumae versicoloris avem.*

Plinius Hist. X, 38. *Meleagrides Africae*, *hoc est*, *gallinarum genus, gibberum*, variis sparsum plumis. Varro de Re Rust. III, 9. *Gallinae Africanae sunt grandes*, variae, *gibberae.* Tot, ut vides, absurda, tot incredibilia vel Isiacis pictoribus abneganda vulgatam lectionem sequuntur. Levius quidem peccat codicis Regii scriptura, qui clare et sine litura exhibet,

varias inducere pennas:

sed nec haec sagaci lectori fucum facere poterit. Cur enim *varias* obsecro? Non satis monstrosum erat, si unius cuiusvis coloris *pennae* sive alae appingerentur? Quis ferat in ipsis ineptiis tam ineptam et putidam diligentiam? Numquam, mihi crede, sic desipuit Horatius; etsi iam olim in eius libris haec menda inoleverit: sic enim hunc locum citat Ioannes Saresberiensis Polic. II, 8. *Disiuncta,* inquit, *coniungit, ut si Humano capiti cervicem iungat equinam, varias inducens undique* plumas, *ut iuxta poëtam, turpiter atrum Desinat in piscem mulier formosa superne.* Ubi *plumas* habet et codex scriptus Cantabrigiensis. Enimvero cui fama et salus Venusini nostri cordi erit, sic, opinor, mecum non invitus reponet:

Humano capiti cervicem pictor equinam
Iungere si velit, et varias inducere formas
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa superne.

Levis est in recepta scriptura aberratio; quam si somniculosis librariis imputabis, cetera tibi praestare possum. Omnia enim, quaecumque non stulte fingere velis, in se continet haec nostra lectio; et plura utique, quam vulga-

tum illud *Plumas* vel *Pennas*. Quippe ex *variis formis* et *alas* si vis, et pedes, et dorsum, et ventrem adiungere poteris; ut omnes Scyllas et Chimaeras varietate naturarum facile antecellat. Siquis, inquit, humano capiti cervicem equinam addat, et sic porro varias formas inducat membris undique collatis, ita ut in piscem desinat, quae capite mulier erat. Recte autem *inducere formas membris*, ut Ovid. Metam. VII, 624. de Formicis in homines mutatis:

Et maciem numerumque pedum nigrumque colorem
Ponere, et humanam membris inducere formam.

Sic *inducere faciem*. Met. IV, 374.

Vota suos habuere Deos. nam mixta duorum
Corpora iunguntur; faciesque inducitur *illis*
Una.

Sic et *trahere formas* Prudent. Apotheos. 1037.

omnia iussu
Imperitante novas traxerunt *edita* formas.

Varias autem *formas;* ut idem Hamartig. 291.

Additur ars, ut fila herbis saturata recoctis
Inludant varias *distincto stamine* formas.

Ovid. Met. XI, 613. de Somno Deo:

Hunc circa passim varias *imitantia* formas
Somnia vana iacent.

XV, 37.

animam sic semper eandem
Esse, sed in varias *doceo migrare* figuras.

et in Ibide:

Utque pater solitae varias *mutare* figuras.

Porro Quintilianus VIII, 3. *Vitium est*, inquit, *siquis sublimia humilibus, vetera novis, poëtica vulgaribus misceat. Id enim tale est monstrum, quale Horatius in prima parte libri de Arte Poëtica fingit, Humano capiti cervicem pictor equinam Iungere si velit, et cetera ex diversis naturis subiiciat.* Adverte animum, ut *diversis naturis* dicat: magnum utique argumentum, non aliter eum olim legisse, quam nos hodie emendamus: siquidem perinde id est ac si dixisset, *Et cetera ex variis formis subiiciat.* Ipse denique Flaccus, cum apodosin seu redditionem sententiae facit, v. 8. *cuius vanae*, inquit, *fingentur species*,

ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formae.

Utique cum in posteriore orationis *κώλῳ uni* dicit *formae:* vix aliter in priore membro dicere potuit, quam *varias formas*. Ceterum in versu tertio pro *atrum piscem* Gronovius pater Observ. I, 18. et Nic. Heinsius in codicis sui margine sic potius legendum suspicantur,

ut turpiter atram
Desinat in pristim *mulier formosa superne.*

Quippe ita Virgilius et Claudianus de Tritone; ille Aen. X, 211; hic de Nuptiis Honorii v. 147.

cui laterum tenus hispida nanti
Frons hominem praefert, in pristim *desinit alvus*
Hispida tendebat bifido vestigia cornu,
Qua pristis *commissa viro.*

Verum, cum eodem pacto decem amplius aliorum poëtarum loca contra fidem codicum immutanda sint, melius est manum abstinere: de quo consule, cum vacas, disertissimum Broukhusium ad Tibullum I, 5.

23. *Denique sit quod vis simplex duntaxat et unum*] Ubi *quod vis* interpretantur, *quod instituis*, *quod componis*. Recte: sed et friget ea lectio, et in ambiguitatem incidit, et immodulatum reddit versum. Ego vero ex tribus nostris, Vig. Bat. et Moreti codice, et ex uno Statii, certissimam tibi lectionem promo; quae vel sine ope Membranarum et facile inveniri poterat, et admitti merebatur:

amphora coepit
Institui, currente rota cur urceus exit?
Denique sit quidvis, *simplex duntaxat et unum.*

Pergit in similitudine: Amphoram incepisti, cur non amphora exit; sed partim amphora, partim urceus? denique *quidvis* sit, amphora, vel urceus, vel obba, vel cadus, vel dolium; modo unum sit et simplex.

26. *Sectantem levia nervi Deficiunt animique*] Codex Achillis Statii, mutata literula,

Sectantem lenia *nervi*
Deficiunt animique.

Utram iam utri praeferemus? quippe haud minus sensu quam scriptura altera alteri propinqua est. Levia *carmina* Terentianus Maurus p. 2419.

Creitcus in nostris, si levia carmina *pangas,*
Raro invenitur: qualis huc Maronis est,
Insulae Ionio in magno quas dira Celaeno:
Creticus offendit pes primus, et asperat *aures.*

Ita quidem editiones: sed ne ex adiunctis quidem sciveris, *leviane* an *lenia* dederit auctor: cum *asperum* apud Latinos et *levi* et *leni* opponatur. Terent. Heaut. III, 51. v. 50.

asperum,
Pater, hoc est: aliud lenius *sodes vide.*

Lucretius V, 1379.

At liquidas avium voces imitarier ore
Ante fuit multo, quam levia carmina *cantu*
Concelebrare homines possent auresque iuvare.

Propertius I, 9.

Plus in amore valet Mimnermi versus Homero:
Carmina *mansuetus* lenia *quaerit amor.*

Verum utrobique turbant codices nonnulli, illic *lenia*, hic *levia* exhibentes: ut ad neutram partem haec loca facere

queant. Favet illud magis, quod eadem metaphora Graeci Rhetores τὸ γλαφυρὸν et τὸ λεῖον, cui τὸ τραχὺ contra statuunt, saepe praedicent; nam λεῖον utique *leve* est, non *lene.* Latinos tamen in hac sententia *lene* et *lenitatem* passim alias maluisse pro comperto mox habebis: in hoc vero Horatii loco *lenia* omnino legendum esse vel oppositionis ratio clare evincet,

sectantem lenia nervi

Deficiunt.

Ubi vides in orationis genere *Lene* opponi *Nervoso:* recte hoc; at ineptus sit, qui τῷ *levi* nervosum opposuerit. Cicero in Bruto. c. 48. de C. Iulio: *Sunt eius aliquot orationes, ex quibus, sicut ex eiusdem tragoediis,* lenitas *eius* sine nervis *conspici potest.* Noster Serm. II, 1.

Sunt quibus in satira videar nimis acer, *et ultra*
Legem intendere opus: sine nervis *altera, quicquid*
Composui, pars esse putat.

Vides τὸ *acre* hic opponi τῷ *sine nervis:* atqui *acre* est contrarium *leni*, non *levi*. Cicero in Bruto c. 25. *Hoc in oratore Latino primum mihi videtur* lenitas *illa apparuisse Graecorum.* Ibidem c. 44. *Multa in ea oratione graviter, multa* leniter, *multa* aspere, *multa facete dicta sunt.* In Oratore c. 6. *Elaborant alii in* lenitate *et aequabilitate, et puro quasi quodam et candido genere dicendi.* Ibidem c. 28. *Qui enim nihil potest tranquille, nihil* leniter, *nihil partite, definite, distincte, facete dicere.* Ibid. c. 30. *Nihil enim ample Cotta, nihil* leniter *Sulpicius, non multa graviter Hortensius.* Ibid. c. 31. *Demosthenes nihil Lysiae subtilitate cedit, nihil argutiis et acumine Hyperidi, nihil* lenitate *Aeschini et splendore verborum.* De optimo genere Orat. c. 2. *Sed et verborum est structura quaedam duas res efficiens, numerum et* lenitatem. De Legibus I, 4. *Ut iam oratio tua non multum a Philosophorum* lenitate *absit.* Ad Herennium I, 7. *In exordienda caussa servandum est, ut* lenis *sit sermo, et usitata verborum consuetudo.* De Oratore II, 15. *Verborum autem ratio et genus orationis fusum atque tractum, et cum* lenitate *quadam aequabili profluens, sine hac iudiciali* asperitate, *et sine sententiarum forensium aculeis persequendum est.* Ibid. c. 29. *Harum trium partium prima* lenitatem *orationis, secunda acumen, tertia* vim *desiderat.* Ubi vides *vim*, similiter ac *nervos*, lenitati opponi. Caesar de Terentio:

Lenibus *atque utinam scriptis adiuncta foret* vis,
Comica ut aequato virtus polleret honore
Cum Graecis, neque in hac despectus parte iaceres.

Sic distingue, ut sit *virtus Comica*, non *vis Comica;* de qua quae et qualis sit frustra quaesiverunt viri eruditi. Quintilianus IX, 4. *In Herodoto vero, cum omnia* leniter *fluant, dum ipsa dialectos habet eam iucunditatem, ut latentes*

etiam numeros complexa videatur. Ibidem: *Haec enim* lenis *et fluens contextus decet.* Iterum: Lenia *spatium, sublimia et ornata claritatem quoque vocum poscunt.* Et mox, *Quo minus id mirum in pedibus orationis; cum debeant sublimia ingredi,* lenia *duci,* acria *currere, delicata fluere.* Et rursus: Aspera *contra Iambis maxime concitantur, non solum quod sunt e duabus syllabis, eoque frequentiorem quasi pulsum habent, quae res* lenitati *contraria est.* Et denique: *Et certe nullum verbum aptum atque idoneum praetermittemus gratia* lenitatis. Idem X, 1. *Quosdam elatior ingenii vis et magis concita et plena spiritus capit: sunt et* lenis *et nitidi et compositi generis non pauci amatores.* Et X, 2. *Etiam hoc solet incommodi accidere his qui se uni alicui generi dediderunt; ut si* asperitas *his placuit alicuius, hanc etiam in* leni *ac remisso caussarum genere non exuant.* Et mox: *Sintque alia* leniter, *alia* aspere; *alia concitate, alia remisse; alia docendi, alia movendi gratia dicenda.* Idem XII, 10. *Nam et subtili plenius aliquid atque subtilius, et vehementi remissius atque vehementius invenitur: ut illud* lene *aut ascendit ad* fortiora *aut ad tenuiora submittitur.* Seneca Epist. XLVI. *Compositio virilis et sancta; nihilominus interveniebat dulce illud et loco* lene. Epist. C. *Est decor proprius orationis* leniter *lapsae.* CXV. *Apte verba contexta, et oratio fluens* leniter. Seneca Controv. III, 19. *Compositio quoque Calvi in actionibus ad exemplum Demosthenis riget: nihil in illa placidum, nihil* lene *est, omnia citata et fluctuantia. hic tamen in epilogo, non tantum* leniter *componit, sed et infracte.* Appuleius in Apologia: *Ut in illa oratione neque Cato gravitatem requirat, neque Laelius* lenitatem, *neque Gracchus impetum, nec Caesar calorem, nec Hortensius distributionem, nec Calvus argutias, nec parsimoniam Sallustius, nec opulentiam Cicero.* Quid ergo? Satis iam opinor superque fidem fecimus, non *levia*, verum *lenia* deinceps hic reponendum esse; si sapere tandem audebunt editores.

32. *Aemilium circa ludum faber imus, et ungues Exprimet*] Crucem interpretibus fixit sceleratus ille *Faber imus:* ita in omnes partes se vertunt, in caussa vel nominis vel epitheti exquirenda. *Imum* inquit Porphyrion, *hoc est, in angulo ludi tabernam habentem.* Acron *nomen proprium* hic accipit; quod et in membranis saepe inter lineas adnotatum vidi: *alii tamen,* inquit, *dicunt Imum, brevem; alii, in extrema parte ludi positum.* Extra hos cancellos non egredi audent recentiores: nec id mirum; cum neque de homine neque de angulo illo ludi nunc quicquam amplius detur resciscere. Tu vero, contemtis his naeniis, sic veram et veterem lectionem huc revoca; minima mutatione:

Aemilium circa ludum faber, unus *et ungues*

Exprimet, et molles imitabitur aere capillos,
Infelix operis summa.

Unus omnium optime capillos et ungues exprimet, cetera vero membra et totam adeo statuam ponere non poterit. Quid clarius certiusve? Eleganter illud *unus* sic poni solet. Noster Serm. I, 10. v. 42.

Arguta meretrice potes, Davoque Chremeta
Eludente senem comis garrire libellos,
Unus *vivorum, Fundani.*

Ibid. II, 3. v. 24.

Hortos egregiasque domos mercarier unus
Cum lucro noram.

Epod. XII.

Namque sagacius unus *odoror.*

Nepos in Cimone: *Cum* unus *in civitate maxime floreret.* Virgil. Aen. II, 426.

cadit et Ripheus, iustissimus unus
Qui fuit in Teucris, et servantissimus aequi.

Ubi recte Servius: unus, *non solus, sed praecipuus.* Ergo faber iste, omnium optime, praecipue, unice ungues et crines exprimebat, in ceteris deficiebat. Tolle vero vocabulum *unus;* et sententiam ipsam una opera sustuleris. Quid enim est *Exprimet ungues?* Qui scias ex isto, utrum affabre et eleganter, an crasse illepideque, an mediocriter expresserit? Atqui in exprimendis unguibus *praestantiam artificii* hic commemorari, vel sententiae redditio fidem facit, ubi ex adverso ponit in quibusdam corporis partibus *formae excellentiam.*

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

Ceterum *unus* clare exhibet codex Oxoniensis, qui Digbeanus vocatur; et a prima manu, prout ex litura coniicere licet, Graevianus et Regiae Societatis. Et sic quoque locum citat Ioannes Saresberiensis praefatione Libri VI. Viderat hunc Theodorus Marcilius: *Sed melius,* inquit, *imus.* Ita quidem: si *faber unus* idem esset ac *faber aliquis.* Sed elegantiam vocis non assecutus est.

36. *Quam pravo vivere naso*] Restitue ex omnibus codicibus tam nostris quam aliorum, verborum ordine mutato,

Non magis esse velim, quam naso *vivere* pravo.

Illud vero, cum in editionibus priscis, utraque Veneta et Loscheriana, semel insederat, patienter nimis ne dicam ignave perpessi sunt interpretes. Siquidem, praeterquam quod codices adiudicant, etiam invenustus ille trium syllabarum concursus *vo vive* pravitatem eius redarguit.

46. *Hoc amet, hoc spernat*] Difficilis locus, quique integer apponi debet, ut accuratius excutiatur:

Ordinis haec virtus erit et Venus, aut ego fallor,
Ut iam nunc dicat; iam nunc debentia dici

Pleraque differat, et praesens in tempus omittat;
Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis cautusque serendis,
Dixeris egregie, notum si callida verbum
Reddiderit iunctura novum.

Distinguunt plerique hodie et suspendunt orationem a versu medio, *ut iam nunc dicat:* deinde illud ordiuntur, quod cuivis magnam admirationem moveat: *Iam nunc debentia dici pleraque differat.* Enimvero si iam nunc dici *debent*, recte et ordine iam nunc *dicentur.* An iubes, ut quae in hac adnotatione iam nunc a me dici oportet, ea differam et omittam? Ergo aut tacendum mihi est, aut alia quaedam dicenda sunt, quae nunc dici non debebant. Bellum sane praeceptum, cui mihi illi cum maxime obtemperare videntur, qui hunc locum tam prave enarrare sustinent. Ego vero, quam ut tam absurda et *ἀσύστατα* commentarer, sic potius distinguerem, quemadmodum olim Lambinus,

Ut iam nunc dicat iam nunc debentia dici;
Pleraque differat: et praesens in tempus omittat.

Servatur, inquit, rectus ordo et lucidus; si iam dicas quae locus postulat ut iam dicantur; pleraque vero, quibus scilicet praesens locus non est, in tempus aliud et locum commodiorem differas. Atqui haec Ordinis fuerit quasi definitio generalis: Noster vero *virtutem* hic quandam et arcanam ordinis *venerem* indicat, reconditam scilicet gratiam et venustatem, caute nec sine periculo tentandam: inde est quod addit, *Aut ego fallor.* Atqui, si Lambinum sequeris, haud verendum erat ut falleretur: immo adeo planum certumque est, ut ne praeceptione quidem opus sit. Quid igitur? Enimvero falluntur hic Interpretes in tritissimis illis vocabulis *Iam nunc:* quae ubi semel veniunt, praesens tempus denotant; ubi vero repetuntur, idem valent ac *Interdum.* Et in simplicibus quidem *Iam* et *Nunc*, vel pueris hoc notissimum est: Noster Serm. II, 2. et Epist. II, 1.

Qui iam *contento*, iam *laxo fune laborat.*
Nunc *athletarum studiis*, nunc *arsit equorum.*

Sed et composito *Iam nunc* sic utitur Persius, perpetuus Nostri imitator: Sat. V, 110.

Et modicus voti, presso lare, dulcis amicis?
Iam nunc *adstringas*, iam nunc *granaria laxes?*

Quod ad exemplum, hunc de quo agimus locum interpretaberis:

Ut iam nunc *dicat*, iam nunc *debentia dici*
Pleraque differat, et praesens in tempus omittat.

hoc est, ut *interdum* dicat omnia, *interdum* pleraque quae debebant dici et ad locum pertinebant differat in aliud tempus: ne mole scilicet *τῶν περιστάσεων* obruatur lector,

et narrationis filum amittat. Hoc si cum indicio fiet, singularem gratiam veneremque conciliabit. Iam vero illud quorsum obsecro pertinebit?

Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.

Promissum carmen est, nam et sunt qui hoc male accipiant, quod magnam sui exspectationem movit: Iuvenalis VII, 82.

Curritur ad vocem iucundam et carmen amicae
Thebaidos, laetam cum fecit Statius urbem
Promisitque diem.

Alibi hoc appellat Noster *poëma legitimum:* Epist. II, 2, v. 109.

At qui legitimum cupiet fecisse poëma.

Iam autem talis poëmatis auctor *Hoc*, inquit, *amet*, *hoc spernat;* Quaenam vero ista sunt *hoc* et *hoc?* nam sunt qui ad praecedentia referre velint. *Amet* igitur, si vis, iam dicere iam dici debentia: sed quid est sodes, quod *spernat?* An spernat *pleraque differre?* Atqui id non veterat Noster, sed praeceperat: non ut *spernendum*, verum ut *amandum* proposuerat. Praeterea vide modo seriem et constructionem: *Ordinis virtus et venus erit, ut* auctor promissi carminis *amet hoc*, *spernat illud;* non persentiscis illud *promissi carminis* sententiam labefactare? Quid enim? nullus erit ordo, nulla eius norma vel ratio, nisi carmen *promissum* sit? Nimirum hic opera luditur; neque ullo pacto versiculum hunc cum prioribus possis connectere. Senserunt hoc Interpretes quidam et nuper et olim: unde inviti licet et coacti eo demum recurrerunt, ut integrum hinc praeceptum formarent et cuderent, per se constans et a reliquis omnibus abscisum:

Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.

Ita certe Servius ad Georg. II, 475. *Me* vero primum dulces ante omnia Musae] *Suam personam pro quocumque ponit: sic paullo post:* Rura *mihi* placeant, *pro cuilibet. Sic in primo:* Non illa quisquam *me* nocte per altum Ire. *In tertio:* Ne *mihi* tunc molles sub divo carpere somnos: *Et hoc est quod dicit Horatius in Arte Poëtica*, Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor. Et ad Aen. IV, 412. Improbe amor, quid non] *Exclamatio a* poëta *contra amorem: et hoc est quod Horatius dicit*, Hoc amet, *etc.* Et ad v. 415. Frustra moritura] *Frustra, ex iudicio* poëtae *dictum est, ut Horat.* Hoc amet, *etc.* Ergo ex Servii sententia hoc praecipit Horatius, ut poëta nonnumquam ex persona sua loquatur, se rebus intermisceat, suum iudicium interponat. Vides, quo redactus sit, ut sensum aliquem extunderet. Nam profecto neque ex his verbis praeceptum illud enascitur; nihil minus: neque quisquam sanus id generatim praecepti loco tradiderit. Quid enim in Comoedia Tragoediave fiet, ubi numquam Poëta se in-

termiscet? Quin et in Epico carmine aliisque fieri quidem potest; praecipi nisi inutiliter et stulte non potest. Deserunt itaque Servium recentiores, et *delectum rerum ipsarum* hic intelligunt, *Hoc amandum, hoc spernendum est;* aliud probandum, aliud reiiciendum. Enimvero cum Chaerea exclamare libet,

Dixti pulchre: numquam vidi melius consilium dari.

Hoc amato, inquit, *hoc spernito:* an tu in Poëtica ut singulare quiddam mones, quod in omnibus negotiis, in omni vitae genere notissimum est, quaedam fugienda esse, quaedam petenda?

Hoc facito: *recte sane. Hoc* fugito: *callide.*

Quin et in culina aeque ac in libris locum habet;

Hoc salsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parum:
Illud recte est: iterum sic memento.

Multo scilicet doctiores et ad Poëticam instructiores discedimus, hoc arcano praecepto onusti. At nuper Cl. Dacierius, qui locum hunc ante suas Notas difficillimum et obscurissimum fuisse confitetur, sic pulchre rem expedire sibi visus est, cum ita enarrat; *spernat hoc, vel illud*, neque omnia singillatim exequatur, quae quovis modo in argumentum et narrationem *incidunt.* Novam rem, si Musis placet, et intactam aliis dixit, cum *Incidentia* nominavit: quid hoc sodes aliud est, quam *delectus rerum?* quid aliud, quam quod versu demum 150 habetur,

et quae
Desperat tractata nitescere posse, relinquit?

At neque bis idem diceret Noster; neque tam mutus aut verborum pauper erat, ut praecepto illo de Incidentibus tam breviter leviterque defungeretur, *Hoc amet, hoc spernat.* Quid multa? Restituo huic versui suum locum et ordinem iam plus mille annos, ut ex Servio patet, amissum; eoque indignius, quod de Ordine iam nunc tractatum erat.

Ordinis haec virtus erit et venus, aut ego fallor,
Ut iam nunc dicat iam nunc debentia dici;
Pleraque differat et praesens in tempus omittat.
In verbis etiam tenuis cautusque serendis,
Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
Dixeris egregie, notum si callida verbum
Reddiderit iunctura novum.

Vides, unius versiculi traiectio quas turbas dederit, quot coactas et ineptas commentationes pepererit. Subtilis, inquit, et cautus ac difficilis in verbis admittendis, Hoc (verbum) amet, hoc spernat: hoc ut probum recipiat, illud ut κακοῦ κόμματος repudiet atque abiiciat, utcumque populari usu quasi civitate donetur. Sic et Epist. ad Florum II, 2. v. 109.

At qui legitimum cupiet fecisse poëma,

Cum tabulis animum censoris sumet honesti:
Audebit quaecumque parum splendoris habebunt,
Verba *movere loco, quamvis invita recedant,*
Et versentur adhuc intra penetralia Vestae:
Obscurata diu populo bonus eruet, atque
Proferet in lucem speciosa vocabula *rerum, etc.*

Sentis, opinor, in promisso et legitimo carmine haec verba poëtae *amanda*, haec *spernenda* esse. Quin et sequentia illa, *Dixeris egregie*, iam cultius et concinnius post hanc emendationem feruntur: nam antea, cum sic iuncta ponerentur,

In verbis *etiam tenuis cautusque serendis.*
Dixeris egregie notum si callida verbum;

Verbis utique et *verbum* tam propinqua repetitione meram scabiem et sordes prae se ferebant. Iam autem similis plane in plerisque libris traiectio est Epist. I, 1. v. 57. illic tamen unus et alter codex rectam seriem servavit, hic nullus. Nempe prior et antiquior luxatio haec est, quam altera. Ceterum illud sancte affirmare possum, me nullum usquam aut Horatii aut cuiusvis poetae veteris manuscriptum exemplar versavisse, in quo scriba versum aliquem casu non omiserit. Qui error, ubi aliquandiu latuit, in margine demum corrigitur: ubi statim deprehensus est, versus extra seriem scribitur; et literulis *ab* ad suam sedem revocandus notatur: scilicet ne librum venalem aut mercede scriptum litura dehonestet. Ubi vero hae in margine literulae negleguntur aut evanescunt: eo tandem res venit, ut longo temporis tractu Librarii unius erratio per omnia deinceps apographa propagetur.

52. *Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem*] *Ficta verba* habent codices nostri, ut editiones omnes; recte quidem, si alio loco esset. At nunc versu abhinc altero praecesserat eodem sensu *Fingere.* Quamobrem ne tam putida repetitione nitidissimum carmen maculetur, adscimus certissimam lectionem, quam Fabricii codices subministrarunt,

Et nova facta*que nuper habebunt verba fidem, si*
Graeco fonte cadent.

Cicero in Oratore c. 20. *Ego autem etiam si quorundam grandis et ornata vox est poëtarum, tamen in ea licentiam statuo maiorem esse* faciendorum *iungendorumque* vocabulorum. Et c. 24. *Ergo ille tenuis orator, modo sit elegans, nec in* faciendis verbis *erit audax, et in transferendis verecundus, et parcus in priscis.* Et c. 52. *Est enim Isocrates, ut in transferendis* faciendisque verbis *tranquillior, sic in ipsis numeris sedatior.* Idem de Oratore III, 38. Novantur *autem* verba *quae ab eo qui dicit ipso gignuntur ac* fiunt. De Partit. Orat. c. 21. *Utendum erit iis in oratione singulorum verborum insignibus, quae habent plurimum sua-*

vitatis; id est, ut factis verbis *aut vetustis aut translatis frequenter utamur.* De Finibus III, 15. *Cum uteretur Zeno in lingua copiosa* factis tamen nominibus ac novis. Et iterum: *Sed non alienum est, quo facilius vis verbi intelligatur, rationem huius* verbi faciendi *Zenonis exponere.* Gellius XIII, 15. *Qui* verba *Latina* fecerunt, *quique his probe usi sunt,* Humanitatem *appellaverunt id propemodum quod Graeci παιδείαν vocant.* Ita Graeci dicunt, ὀνόματα ποιεῖν et πεποιημένα.

59. *Signatum praesente nota*] Etiam hic locus describi meretur:

ego cur acquirere pauca
Si possum invideor? cum lingua Catonis et Enni
Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum
Nomina protulerit. *Licuit semperque licebit*
Signatum praesente nota producere nomen.

Mirificum sane epiphonema: *Licuit semperque licebit nomen producere.* Cur igitur, si hoc ita certum et concessum erat, tot versibus defensionem parasti, quod *pauca* nomina produxeris. Vides, opinor, vitium: cum in hac acclamatione, ut nunc quidem fertur, nihil arguti sit, neque quidquam, quod non in ipsa κατασκευῇ sive narratione iisdem verbis continebatur. Illud etiam vide, *nomina protulerit* et continuo rursus *producere nomen:* quis ferat tam inficetam repetitionem tam brevi intervallo? neque enim aliud est *producere* quam *proferre.* Quamobrem, aut valde fallor, aut sic scripsit Horatius,

licuit semperque licebit
Signatum praesente nota procudere nummum.

Et *procudere* quidem firmatur ex scriptis, apud Lambinum, Achillem Statium, Iasonem de Nores, et Franciscum Luisinum: quorum novissimus et *Nummum* se libentius legere ait, sequentibus tamen editoribus non potuit hoc persuadere. Atqui ut lectio recepta, prout iam vidimus, inanis est et putida; ita quae nunc a nobis adsciscitur egregia prorsus et perquam venusta est. Claudit nempe argumentationem nota illa similitudine a Nummo petita. Verba siquidem ut nummus sunt, cui forma publica est. Cum igitur nummum praesente nota signare semper licuit et licebit; quidni et idem ius erit verbis procudendis? Notissima, ut dixi, comparatio est sermonis cum Moneta: adeo ut nude apud Nostrum posita neque probatione neque accommodatione indigeret. Symmachus Epist. I, 4. *Unus aetate nostra monetam Latiaris eloquii Tulliana* incude finxisti. Quintilianus I, 9. *Consuetudo certissima loquendi magistra: utendumque plane sermone, ut* nummo cui publica forma est. Curius Fortunatianus lib. III. *Vir perfectissimus dixit, Utendum est verbis, ut* nummis publica moneta signatis. Et iterum: *Aperta quomodo erit elocutio?*

si utemur verbis propriis, usitatis, sicut nummis, *ut dixi,* publica moneta signatis. Iuvenalis VII, 55.

Sed vatem egregium, cui non sit publica vena,
Qui nihil expositum soleat deducere, nec qui
Communi feriat carmen triviale moneta.

Seneca de Benef. III, 35. *Iam tempus est quaedam ex nostra, ut ita dicam,* moneta *proferri.* Recte autem *Nummum signatum:* ita Minucius Felix c. 22. *Literas imprimere,* nummos signare, *instrumenta conficere.* Tertullianus Apolog. c. 10. *Imagine* signatus nummus. Prudentius Peri Steph. XI, 100.

Ni fallor, haud ullam tuus
Signat *Deus* pecuniam.

Cicero in Topic. c. 13. Si pecunia signata *argentum est, legata est mulieri: est autem* pecunia signata *argentum; legata igitur.* Gellius II, 10. *Non rude aes argentumque, sed flata et* signata pecunia. S. Hieronymus in vita Pauli Eremitae: *In quibus scabrae iam incudes et mallei, quibus* pecuniae olim signatae, *visebantur.* Seneca de Tranquill. c. 11. *Ego vero factum* signatumque argentum, *domum familiamque meam reddo, restituo.* Recte itidem et *signatum nota.* Aurelius Victor in Aureliano: *Monetae opifices delet, quod nummariam* notam *corrupissent.* Varro de Re Rust. II, 1. *Et quod aes antiquissimum pecore est* notatum. Plinius Hist. XVIII, 68. figurate: *Dicebat hoc discrimen indubitatis* notis signasse *naturam. Nota* igitur in nummis idem est ac *forma,* cum in locis supra citatis, tum et in illo Senecae de Benef. V, 29. *Non est malus denarius, quem barbarus et ignarus* formae publicae *reiecit.* Ergo, inquit Flaccus, ut cuiusvis aetati licuit et licebit, vel *nummos* ex nova materia cudere, vel veteres iam tritos et obsoletos conflare ac praesente nota denuo signare; ita *Verba* quoque licuit et licebit vel nova prorsus fingere et facere, vel antiquata et desita recenti incude reformare, nova terminatione vel modulatione variare, nova iunctura alio declinare et flectere.

60. *Ut silvae foliis pronos mutantur in annos*] Insolens profecto loquendi genus, *Silvae foliis mutantur;* quodque nullo, ut opinor, exemplo defendi aut excusari potest. In hac constructione legerim potius, mutatione minima,

Ut silvae foliis pronos nudantur *in annos.*

Cicero in Arateis:

Denudant foliis *ramos, et cortice truncos.*

Claudianus de Bello Getico v. 166.

Frigida ter decies nudatum frontibus *Haemum*
Tendit hiems vestire gelu.

Sen. Hippol. 966.

Ut nunc canae frigora brumae

Nudent silvas: *nunc arbustis*
Redeant umbrae.

Severus, poëta Christianus:

Quam multis foliis silva *cadentibus*
Nudatur, *gelidis tacta aquilonibus.*

Vel eadem prorsus sententia legerim, levi item mutatione,

Ut silvae foliis pronos viduantur *in annos.*

Plane ut Noster Carm. II, 9.

Aut foliis viduantur *orni.*

Virgil. Georg. IV, 518.

Arvaque Riphaeis numquam viduata *pruinis.*

Silius Ital. III, 601.

Nec Stygis ille lacus, viduataque *lumine regna.*

et XII, 370.

Serpentum tellus pura, et viduata *venenis.*

Et sunt quidem, ni fallor, qui utramvis ex his coniecturis plausu excipere velint: sed ubi contextum orationis accuratius considero, plane alia via incedendum esse video. Cum enim *Folia* hic, non Silvae, cum *Verbis* comparentur, oportet utique, ut id vocabulum casu recto efferatur, et ducat sententiam. Atque ita sane locus hic citatur a Diomede p. 394. *Sed iniecit,* inquit, *postera aetas manum; et veluti disciplinam pristini saeculi, ita et sermonem fastidire coepit, et nova parturire verba, quae iuvenum ritu ipsa modo florent et vigent, ut ait Horatius,*

Ut folia in silvis *pronos mutantur in annos,*
Prima cadunt; ita verborum vetus interit aetas,
Et iuvenum ritu florent modo nata vigentque.

Adde et illud, quod dure admodum et inconcinne illa subnectuntur, *Prima cadunt;* nisi nominativum *Folia* in praecedentem versum adsciveris. Qualis enim sodes oratio est, *silvae mutantur foliis: prima cadunt?* Immo *folia mutantur silvis,* et tum demum apte commodeque subiunxeris, *Prima cadunt.* Heinsius quidem Daniel *non dubitaverit,* ut ait, *praeferre, quod a Diomede adducitur.* Utinam vero manuscripti mihi codicis copia esset; veram opinor lectionem apud illum Grammaticum delitescentem reperirem. Nunc quia res coniecturis agenda est; non crediderim ab Horatii manu esse, quod profert Diomedes; quippe quod ita clarum ac facile est, ut incredibile sit a Librariis nostris interpolari potuisse. Illi etenim difficilia et recondita facilioribus, non contra, solent mutare: neque quisquam inauditum illud *Ut silvae foliis mutantur* perverse substitueret, si in exemplari suo invenisset quod extra omnem exceptionem est, *Ut folia in silvis.* Virgil. VI, 309.

Quam multa in silvis *auctumni frigore primo*
Lapsa cadunt folia.

Manilius lib. V.

Quod delapsa cadunt foliorum *millia* silvis.

Quamobrem, aut valde fallor, aut sic dedit Horatius:

Ut silvis folia *pronos mutantur in annos.*

ubi syllaba brevis sustentatur, tum Caesurae ratione, tum ob binas quae sequuntur consonantes: qualia passim apud Virgilium et alios occurrunt. Hanc porro licentiam cum Librarii datam esse nescirent; quid magis in proclivi, quam ut *silvae foliis* officiose reponerent? Sed et aliud, opinor, hic mendum latet, in lucem iam protrahendum. Quid enim est *in annos pronos?* an vergentes, declinantes, sub auctumno scilicet; ut *prona dies*, decedens, apud Statium Theb. II, 41.

Ast ubi prona dies.

Hoc quidem Dacierius voluit: verum haud patitur hanc sententiam indoles locutionis: ubicumque enim dicunt, *In horas, in dies, in menses, in annos;* totos et integros necessario denotant, non aliquam eorum partem. Ergo alii cum Acrone *pronos* in universum annos accipiunt, *volubiles* scilicet, *declives, cito labentes, et instabiles.* Ita Seneca *praecipitem annum* appellat, Herc. Fur. v. 180.

properat cursu
Vita citato, volucrique die
Rota praecipitis *volvitur* anni.

Atqui apud Senecam morata oratio est: ubi enim de vitae brevitate querimur, belle sane praecipitem annum et volucrem diem incusamus: at alias iidem ut lenti nimis et morantes increpantur,

Et queritur tardos *ire relicta* dies.

Atqui nullus hic apud Flaccum moratae orationi locus est; et profecto cum *In annos* dicit, inepte prorsus utrumvis addidisset, seu *celeres*, sive *tardos:* neque enim quisquam in simili phrasi moratum epitheton usquam adiunxit. Equidem sic locum restituo:

Ut silvis folia privos *mutantur in annos.*

Amavit hoc vocabulum Noster, qui et alibi habet *priva triremis*, et *Turdus, sive aliud privum.* Festus: *Privos privasque antiqui dicebant pro Singulis.* Gellius X, 20. *Veteres Priva dixerunt, quae nos Singula dicimus.* Ut folia, inquit, *mutantur in singulos annos;* ita verborum vetus aetas interit, nova exoritur. Lucretius V, 275.

Aëra nunc igitur dicam, qui corpore toto
Innumerabiliter privas mutatur in horas.

Quid autem? nonne gemina plane et germana sunt, *Privas mutatur in horas*, et *Privos mutantur in annos?* Iterum V, 732.

Inque dies privos *aborisci quaeque creata.*

Ceterum unum idemque est, utrum *in horas privas seu singulas*, an brevius *in horas* dixeris. Noster infra in Arte v. 160.

gestit paribus colludere, et iram
Colligit ac ponit temere, et mutatur in horas.

Serm. II, 7. 10.

modo laeva Priscus inani
Vixit inaequalis, clavum ut mutaret in horas.

Ingere huc, si vis, quodcumque epitheton, praeterquam *privas* aut *singulas:* et putidissimam orationem efficies. Porro *in dies singulos*, *in menses singulos*, *in singulos annos* passim apud Ciceronem, Livium, aliosque occurrunt; nec in tam notis exemplis est immorandum. *Privus* autem, et *Primus*, et *Pronus* ob compendiosam scribendi rationem facillime a Librariis permutabantur. Sic Epist. II, 2. v. 98.

Lento Samnites ad lumina prima *duello.*

Duo Blandinii apud Cruquium *prona.* Virgil. X, 242.

Primus *in arma iube.*

ubi Pieriani aliquot codices *Pronus.* Lucret. III, 373.

Illud in his rebus nequaquam sumere possis,
Democriti quod sancta viri sententia ponit;
Corporis atque animi primordia singula primis
Adposita, alternis variare et nectere membra.

Ita nunc scripti editique: sed sine dubio corrigendum est:

Corporis atque animi primordia singula privis
Adposita.

hoc est, *Singula corporis primordia singulis animi apposita.* His argumentis freti *privos in annos* apud Flaccum adscivimus, non *pronos.* Nam quod *pronos annos* hic dictum opinantur, ut *pronos menses* Carm. IV, 6; in eo iudicium eorum et acumen desidero:

Rite Latonae puerum canentes,
Rite crescentem face Noctilucam,
Prosperam frugum, celeremque pronos
Volvere menses.

Recte siquidem ubi *celerem* addidit et *volvere*, *pronos* hic menses finxit, quasi a capite summo ad imum per prona devolvendos. Silius Ital. XV, 235.

passim per prona voluti
Truncato instabiles fundebant corpore vitam.

Gellius II, 30. *Fluctus excitatos quasi* per prona volvi. *Celer* enim Luna est comparatione Fratris, ut et ipse Sol comparatione Saeculi Seneca Oedip. 250.

Tuque, o sereni maximum mundi decus,
Qui tarda celeri *secula evolvis* rota.

Haec omnia, ut vides, morate dicuntur, prout locus, caussa, persona, sententia variat: atqui idem Noster si *In menses* vel *In annos* dixerat, ubi *privos* vel *singulos* tacite subauditur, numquam, mihi crede, *pronos* addidisset. Quamquam et hoc loco suspicio est scholiastas veteres legisse olim,

celeremque privos *Volvere menses:*

quippe uterque sic enarrat, *Quia* singulis *mensibus Zodiacum circulum Luna pertransit.* Verum de hoc quisque sentiat, ut volet. Recte vero *prima cadunt:* neque hanc quispiam lectionem sollicitet, aut *priva* substituat. Hieronymus Praefat. ad II. Librum Oseae: *Postquam alia venerit generatio*, primisque foliis cadentibus *virens silva succreverit.*

65. *Sterilisque diu palus aptaque remis*] Cum ex analogia et pronunciationis lege *Palus* posteriorem syllabam producat; ut Virgilio,

Limosoque palus *obducat pascua iunco,*
Cocyti tardaque palus *inamabilis unda.*
Dicitur et tenebrosa palus *Acheronte refuso.*
Atque hinc vasta palus, *hinc ardua moenia cingunt:*

gravat profecto Flacci manes sceleratus hic versiculus, *atque ignoratae premit artis crimine turpi:* ubi syllaba ista Musis indignantibus corripitur:

Regis opus: sterilisque diu palus *aptaque remis*
Vicinas urbes alit, et grave sentit aratrum.

Neque vero ullum in codicibus subsidium est: hi omnes, et Grammatici etiam veteres iam a mille annis lectionem hanc et notarunt et propagarunt. Servius ad Aen. II, 65. *Sane Tellus* us *longa est, et pauca sunt, quae* us *producunt, ut Senectus, Iuventus, Salus, Virtus, Palus, Servitus, Incus, Tus, Rus, Mus, Pus. Palus tamen brevis nonnumquam invenitur, quia in* dis *exit genitivus: ut Horatius,* Sterilisque diu palus aptaque remis. Idem Aen. VI, 107. *In Palus bene Virgilius produxit* lus, *quia Paludis facit; quod supra plenius diximus. Horatius corripuit: ut,* Sterilisque diu palus aptaque remis. Idem De ultimis syllabis p. 1813. Us *vero, cum in genitivo crescente longa permanserit, producitur, excepto uno Palus, ut est hoc,* Sterilisque diu palus aptaque remis: Quae totidem verbis habentur apud Bedam De metris p. 2360. Denique et Priscianus p. 718. *Palus tamen etiam correpta* us *invenitur apud Horatium de arte Poëtica,* Sterilisque diu palus aptaque remis. Vides hoc Nostri loco omnes inniti, quodque peius est, hoc uno; neque quemquam alium scriptorem ad partes vocare. Doluerunt itaque recentiores Horatii vicem, nullumque non lapidem moverunt, ut tam foedum a caro capite dedecus amolirentur. Alciatus hoc effugium reperit, ut *Palus* in unam syllabam coalescat, et quasi *Plus* efferatur; quemadmodum apud Comicos *Meum*, *Tuum*, *Novum* ad monosyllaba saepe rediguntur; cuius animum quidem laudes, commentum ut futile vituperes. Erythraeus vero cachinno excipiendus est, qui literam S abiiciendam putat, *palu' aptaque remis*, more veterum poëtarum, qui *Hibernis pastibu' pulsi, Subito ex infantibu' parvis*, et alia ad id exem-

plum passim usurpabant; ignarus, hoc ante consonantes solum, et ubi *us* natura breve erat, vel veteribus illis licuisse. Iam autem strenue frontem pertricat Theodorus Marcilius, qui *ex veteribus* Horatii Priscianique *membranis* veram, ut ait, lectionem profert, *Sterilisque palus aptataque remis.* Ubi enim gentium sunt tales membranae? aut qui sodes credibile est apud Priscianum produci, qui ideo citat ut corripi ostendat? quid quod *aptata remis*, minime quidem *palus*, sed *navis* vel *ratis* recte dicitur: *Palus* vero *apta remis.* Ovidius Art. Amat. II, 126.

O quoties illum doluit properare Calypso;
Remigioque aptas *esse negavit aquas.*

Claudianus Bello Get. v. 339. de Rheno et Danubio:

Ambo habiles remis, *ambo glacialia secti*
Terga rotis.

Quid igitur fiet? favebunt, ut bene ominor, qui Horatio bene volunt; si et ipse in re iam deplorata et deposita quid possim tentavero. Principio igitur nemo a me impetrabit, quin Grammaticos illos vitiosis exemplaribus deceptos esse credam: qualia pleraque Virgilii erant, teste Gellio, diu ante quam illi nascerentur. Incredibile enim est, ut *palus* corripuerit Flaccus, contra sermonis genium et normam, omniumque aliorum morem, tam profecto quam si *Virtus* aut *Tellus* breviter eum extulisse contenderis. Posito igitur et concesso, locum, ut hodie fertur, in mendo cubare; sic restituendum et reponendum arbitror:

Regis opus: sterilisve palus prius *aptaque remis*
Vicinas urbes alit et grave sentit aratrum.

ubi illud *ve* ex Vossiano, Graeviano, et Batteliano adsciscimus; *Sive* Neptunus — sterilis*ve* palus — *seu* amnis cursum mutavit: ut Carm. IV, 2.

Seu *Deos regesque canit,* —
Sive *quos Elea domum reducit* —
*Flebili sponsae iuvenem*ve *raptum Plorat.*

Que vero nullum hic locum habet; ut miror hic tot editoribus somnum obrepsisse. Iam autem ut *diu* in *prius* mutaremus, et vocum similitudo, praesertim ubi *Prius* compendiose scribitur, et ipsa sententia monuerunt. Hoc enim sine dubio voluit Flaccus, Quae *ab omni aevo* sterilis palus fuerat, nunc exsiccata segetes fert. Atqui in hac sententia rectius *prius palus* dixeris, quam *diu.* Noster Carm. I, 3.

Semotique prius *tarda necessitas*
Leti corripuit gradum.

Prius semoti, nempe ab ipsis humani generis primordiis. Ovid. Metam. I, 135.

Communemque prius, *ceu lumina solis et auras,*
Cautus humum longo signavit limite mensor.

et II, 174.

Quaeque polo posita est glaciali proxima serpens.
Frigore pigra prius, *nec formidabilis ulli,*
Incaluit.

Pone iam in his locis *Diu* pro *prius;* versus quidem aeque utrumque recipiet, sententia non item. Quippe *Diu* fuisse dicuntur, quae a longo tempore sic erant; vix quae ab omni: *Prius* vero utrique sensui ex aequo convenit. Virgil. Georg. III, 362.

Concrescunt subitae currenti in flumine crustae:
Undaque iam tergo ferratos sustinet orbes,
Puppibus illa prius *patulis, nunc hospita plaustris.*

et Aen. X, 123.

innabant pariter, fluctusque secabant,
Quot prius *aeratae steterant ad litora prorae.*

Cum autem *prius* a dormitante Librario in *diu* mutatum esset, *sterilisque palus diu aptaque remis;* reliquum erat, ut proximus exscriptor ipsius, ut putabat, versus gratia verba illa inverteret.

68. *Mortalia facta peribunt, Nedum sermonum*] Spondere tibi ausim me inhonestissimam labem ex hoc loco abstersurum: in quo, ubi Noster magnifica et praeclara Regum opera enumerasset, hoc epiphonemate sententiam claudit,

mortalia facta *peribunt,*
Nedum sermonum stet honos et gratia vivax.

Belle sane, o Librarii; nimirum ut antithesis illa venuste exeat, *Facta* et *Sermonum.* Portus, inquit, invitis Neptuno et Tellure facti, paludes siccatae, flumina in novos alveos deducta, hae moles stupendae longo aevo fatiscent: denique, ut verbo dicam, mortalia *facta.* hoc est, strigiles, opinor, et calcei, peribunt. Quid mirum si *voces* ore et spiritu in auras difflatae pereant, cum manibus *facta* nempe ollae et cacabi intereant? Satin' hoc tibi placet? putasne Nostrum tam nullius iudicii, ut post illa ingentia quasi maius aliquid et mirabilius *facta* ingereret? Quid quod *Facta* ne Latinum quidem in hac sententia est; sed *Opera.* Livius I, 2. *Secundum inde praelium Latinis, Aeneae etiam ultimum* operum mortalium *fuit.* Lactantius VII, 15. *Nihil est humanis laboratum, quod non ab humanis aeque viribus destrui possit: quoniam* mortalia sunt opera mortalium. Seneca Epist. XCI. *Enumerare omnes fatorum vias longum est: hoc unum scio:* omnia mortalium opera *mortalitate damnata sunt: inter peritura vivimus.* Nota illud *Omnia* apud Senecam, et meo periculo hic scribe:

mortalia cuncta *peribunt,*
Nedum sermonum stet honos et gratia vivax.

Quid in singulis memorandis moror? uno verbo *cuncta* mortalia peribunt; nedum ut sermones sint vivaces. *Mo-*

talia autem absolute et quasi substantive ponitur, ut Virgil. Eclog. VIII.

Nec curare Deum credis mortalia *quemquam.*

et Aen. I, 466.

Sunt lacrimae rerum, et mentem mortalia *tangunt.*

Ovid. Metam. XIII, 70.

Aspiciunt oculis superi mortalia *iustis.*

Recte quoque *mortalia cuncta;* ut Prudentius Psychom. v. 493.

Omne hominum rapit illa genus, mortalia cuncta
Occupat.

Idem contra Symm. I, 429.

et orbi
Imperitas, et cuncta *potens* mortalia *calcas.*

et contra Symmachum II, 601.

Miscebat Bellona potens mortalia cuncta.

et 657.

nam cum mortalia cuncta *vetustas*
Imminuat; mihi longa dies aliud parit aevum.

Ubi ipsam plane Flacci sententiam habes, *Vetustas cuncta mortalia imminuit.* Ammianus Marcell. XXIII, 6. De Abiis loquens: *Abii, genus piissimum, calcare* cuncta mortalia *consuetum.* Et XXV, 4. de Iuliano: *Opum contemtor*, mortalia cuncta *despiciens.* Tacitus Annal. XIV, 54. *Quae quidem, ut* omnia mortalia, *infra tuam magnitudinem iacet.* Et ibidem I, 72. Cuncta mortalium *incerta*, *quantoque plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico.* Ceterum iamdudum hoc ex coniectura emendaveram, et cum amicis nonnullis communicaveram; cum postea in manus meas venit codex Galeanus, qui *cuncta* sine ulla litura sex literis exaratum habet. Ceteri quidem omnes cum vulgatis faciunt, neque adeo mirum si *cucta* compendiose scriptum in *facta* transiret; praesertim cum arrideret nasutulis interpolatoribus bellum illud, ut videbatur, antitheton, *Facta* et *Verba.* Cave autem cum Achille Statio *Debemus* ex scripto Prisciani codice substituas v. 63. ubi scripti editique recte exhibent,

Debemur *morti nos nostraque.*

Sic et Ovidius Metam. X, 32. ubi Manes alloquitur:

Omnia debemur *vobis: paullumque morati,*
Serius aut citius sedem properamus ad unam.

Debemur etiam Servius habet ad Aen. IX, 95. et scriptus Prisciani codex Cantabrigiae, Statiano melior.

92. *Singula quaeque locum teneant sortita decenter*] Codex inter Blandinios vetustissimus cum altero apud Cruquium, et Vigorniensis noster,

Singula quaeque locum teneant sortita decentem.

Elegantius meliusque. Sic alibi Noster, *Decens Venus, decens iuvenis, decens motus, decentes Gratiae, decentes malae.*

Certe et hoc pacto compositio dulcior est et τὸ *sortita*, prout par est, active sumetur; cum, si *decenter* legeris, vix est ut non passive contra morem accipiatur.

96. *Telephus et Peleus, cum pauper*] Locus hic ab omnibus Interpretibus perperam intellectus est:

Interdum tamen et vocem Comoedia tollit,
Iratusque Chremes tumido delitigat ore:
Et Tragicus plerumque dolet sermone pedestri.
Telephus et Peleus, cum pauper et exsul uterque,
Proiicit ampullas et sesquipedalia verba.

In hac certe distinctione *Tragicus* est ipse Poëta; et sic enarrat Scholiastes Cruqnii, *Scriptor Tragoediarum.* Atqui inepte quispiam dixerit, Poëtam in Tragoedia dolere; quippe qui nunquam ex persona sua loquitur. Vidit hoc, ut opinor, Cl. Dacierius: et idcirco *actorem* hic interpretatur, non *scriptorem.* Livius quidem Aristonem quendam *Tragicum actorem* memorat; verum nemo actorem absolute *Tragicum* dixit, sed *Tragoedum.* Tu lege et distingue,

Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri
Telephus aut *Peleus: cum pauper et exsul uterque,*
Proiicit ampullas et sesquipedalia verba.

Ubi constructio est, *Tragicus Telephus,* aut *Tragicus Peleus* plerumque humili sermone dolet. Noster Serm. II, 5. v. 91. *Davus* sis *comicus.* Cicero in Pisonem c. 20. *Ego te non vecordem, non furiosum, non mente captum, non* tragico illo Oreste aut Athamante *dementiorem putem?* Appuleius in Apologia: *Quamquam teterrimum os tuum minime a* Thyeste tragico *demutet:* ubi frustra sunt, qui *Thespi* aut aliud nescio quid reponunt. Ita *Comici servi, Comici senes,* apud Plautum. Propertius IV, 5. v. 44.

Sed potius mundi Thais pretiosa Menandri,
Cum ferit astutos comica moecha *Getas.*

Caecilius Epiclero apud Ciceronem in Laelio c. 26.

Hodie me ante omnes comicos *stultos* senes
Versaris atque luseris lautissime.

ubi pro *luseris* Palatinus primus codex habet *unxeris:* unde corrigo certissime,

Versaris atque emunxeris *lautissime.*

Litera M virgula tantum superne notabatur, E a praecedente absorbebatur: vides inde mendi initium et progressum. Recte igitur apud Nostrum coniunximus, *Tragicus Telephus:* et agnoscis credo pulchram oppositionem, In Comoedia iratus *Chremes* tumido, in Tragoedia *Telephus* pauper humili sermone utitur. *Aut* vero pro *et* adscivimus, sententia iubente, licet abnuant Librarii: sic infra v. 104. *Telephe* vel *Peleu:* et Cicero, ut iam vidisti, *Oreste* aut *Athamante.*

99. *Non satis est pulchra esse poëmata, dulcia sunto*] Anxios et sollicitos merito habuit hic locus Interpretes; cum

obscura sit, quam ponit, oppositio inter *Pulchra* et *Dulcia*. Pulchrum enim quascumque carminis virtutes, etiam ipsam dulcedinem in se continere iure videatur. Noster Serm. I, 10. v. 5. de Lucilio:

Nec tamen hoc tribuens dederim quoque cetera: *nam sic*
Et Laberi mimos, ut pulchra poëmata *mirer.*

Ubi vides *pulchra*, et facetum quod Lucilio tribuit, et *cetera* omnia comprehendere. Epist. II. 1. v. 72.

sed emendata videri,
Pulchraque, *et exactis minimum distantia miror.*

Plerique *pulchra* ita *dulcibus* opponunt, ut illa sint alta, elata, splendidis et magnificis verbis micantia. Quid autem? annon et exiles Elegi in suo genere pulchri esse poterunt? Neque vero de cothurno solum Tragico, sed de Comoediae socco et sermone pedestri iam verba fecerat Noster; ut τὸ *pulchra* utrique stilo tam tenui quam grandi ex aequo convenire oporteat. Achilles Statius, qui huic libello eruditam operam impendit, *pulchra* accipit, quibus vis boni in ipsa forma est, sed nullus adest cultus et ornatus: deinde et Dionysium Halicarnassensem in partes citat, qui τὸ ἡδὺ in oratione separat ἀπὸ τοῦ καλοῦ, plane ut Noster dulce a pulchro. Vix tamen se extricat; neque ego Lectori, quid ex his sequatur et praeferat, praecipere volo. Novam tantummodo lectionem ex Vigorniensi codice producam, quae sic habet:

Non satis est pura *esse poëmata: dulcia sunto:*
Et quocunque volent animum auditoris agunto.

A prima manu, in contextu erat *Pulchra;* postea per rasuram *Pura* repositum est, et *pulchra* inter lineas pro varia lectione relegatum. Ergo hic, quicumque fuit, in alio exemplari *Pura* invenerat, et priori lectioni praetulit. Videamus quid sit, et quam apta cum praecedentibus cohaereat. Dixerat iam Noster, Telephum et Pelea, qui pauperes et exules inducuntur, non poëticis et sesquipedalibus verbis, sed pedestri et civili sermone uti. Recte hoc et ex decoro: sed addit tamen continuo:

Non satis est pura esse poëmata: dulcia sunto.

Nondum autem de iisdem loqui desiisse, sequentia persuadent: ubi eosdem compellat v. 104.

Telephe vel Peleu, *male si mandata loqueris.*

Ergo hoc vult, Non satis est, ut puris et civilibus verbis utatur Telephus; etiam dulcibus loquatur, quae affectus moveant, quae auditoris animum quocunque volent, ad misericordiam, indignationem, dolorem, fletum rapiant. Iam autem *Pura* perinde esse ac civilia, popularia, quotidiana, locus insignis apud Nostrum tibi ostendet, quem nescio an ullus Interpretum recte assecutus sit, Serm. I, 4. 54. ubi de stilo Comoediae agit,

numquid Pomponius istis

Audiret leviora, pater si viveret? ergo
Non satis est puris *versum perscribere* verbis.

(Nota illud, *Non satis est puris*, plane ut hic, *Non satis est pura esse*)

Quem si dissolvas; quivis stomachetur eodem
Quo personatus pacto pater.

Ubi liquido accipiendum est, *Puris*, usitatis, non poëticis, quibus quivis de plebe pater, ubi filium stomachans obiurgat, pariter utatur. Apud Gellium XIII, 28. sugillaverat quidam illud Claudii Quadrigarii *Mortalibus multis* pro *Hominibus multis*, tamquam *nimis poëtice* dictum: cui Fronto ibi respondet, *Nihil autem arbitrare caussae fuisse, quod vir* modesti atque puri ac prope quotidiani sermonis *Mortalibus maluit quam Hominibus dicere?* Auctor ad Herennium IV, 8. ubi de tribus orationis generibus sive figuris agit: *Gravis est*, inquit, *quae constat ex verborum gravium levi ac ornata constructione: Mediocris est, quae constat ex humiliore, neque tamen ex infima et pervulgatissima verborum dignitate: Attenuata est, quae demissa est usque ad usitatissimam* puri sermonis *consuetudinem.* Caesar de Terentio:

Tu quoque, tu in summis, o dimidiate Menander,
Poneris et merito; puri sermonis *amator:*
Lenius *atque utinam scriptis adiuncta foret vis.*

ubi *puri* et *lenis* accipies, non tumidi, non inflati, non poëtici. Sic *lene* et *purum* coniunxit ipse Terentius, Prologo Heaut.

Si quae laboriosa est ad me curritur;
Si lenis *est, ad alium defertur gregem.*
In hac est pura *oratio.*

Quam hic *puram* vocat orationem, alibi *tenuem* ac *levem* appellat, Prolog. Phorm.

Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas
Tenui *esse oratione ac scriptura* levi.

Verum illic ex sua, hic ex adversarii persona loquitur; qui, ut aemuli et invidi solent, virtutem orationis finitimi et propinqui vitii nomine traducit. Satis tamen ostendit, quid *purum* sit, cui confine et proximum vitium est *tenue* ac *leve.* Hanc ergo, cui recepta non satisfacit, Vigorniensis codicis lectionem sequatur: nos, ut nihil pronuntiamus, ita non poenitebit in medium eam protulisse, et pro modulo illustrasse.

101. *Ut ridentibus arrident, ita flentibus adsunt*] Legendum sine dubio, ut iam olim Michael Piccartus, Theodorus Marcilius, Tanaquillus Faber viderant,

Ut ridentibus adrident, ita flentibus adflent
Humani vultus.

Mendum in vulgata lectione satis produnt Reginensis et duo alii ex nostris qui *adsint* habent; magis illi, qui, teste

Marcilio, *adflant.* Ego vero, cum manuscriptos varii generis in bibliotheca Vigorniensi iuvenis versarem, in Grammatico quodam anonymo versum hunc citatum obiter reperi, et clare habebatur *adflent.* Ut, inquit, *adrident* ridentibus, ita *adflent* flentibus. Nihil certius: ut aut pervicaces sint, aut quod dicere nolo, qui ineptum illud *Adsunt* ulterius tueantur. Plautus Poenulo V, 2. 149.

Ut adflet, *quo illud gestu faciat facilius.*

Et Persa I, 3. v. 72.

Et ut adflet, *cum ea memoret.*

Sic *Adgemere, adstupere, attremere.* Statius Theb. XI, 247.

Flent moesti retro comites, et uterque loquendi
Adgemit.

et III, 406.

cui fida manus proceresque, socerque
Adstupet *oranti.*

et ibid. 509.

terras, caelum, fretumque
Attremere *oranti.*

Ovid. Metam. III, 459.

Cum risi, arrides: lacrimas *quoque saepe notavi,*
Me lacrimante, *tuas.*

Seneca de Ira II, 2. *Inde est, quod* arridemus ridentibus, *et* contristat *nos turba* maerentium, *et effervescimus ad aliena certamina.*

113. *Romani tollent equites peditesque cachinnum*] Vitiosa et inepta lectio, quamvis ab omnibus Librariis recepta et propagata: quippe quae et sententia et dictione peccat. Nusquam enim *pedites* dicebantur nisi militiae; vel in Triumpho forte vel pompa; domi *populus* vel *plebs* appellabantur. Nemo, inquam, scriptorum aliter locutus est: nisi Plautus semel, opinor, in persona servuli risum captantis, Poenulo II, 4. v. 10. de aedibus lenoniis:

Quodvis genus ibi hominum videas, quasi Acheruntem veneris:
Equitem, peditem, *libertinum, furem, an fugitivum velis.*

Nihil igitur iste ad Nostrum facit, qui et alias verniles facetias spernit, et nunc cum maxime rem seriam agit. Martialis VIII, 50.

Vescitur omnis eques *tecum* populusque *patresque.*

Vides *populum* dicere, non *pedites;* etsi versus hoc admittat: neque aliter quisquam. Peccat deinde, ut dixi, in sententiam: non enim id voluit Noster, neque tam bene de populo existimavit, extemplo eum cachinnos sublaturum esse, siquid actor loqueretur personae suae inconveniens. Immo vero semper eum ab Equitibus secernit; hos cum Senatoribus solos poëtarum arbitros praedicat, Plebem ut ineptam et indoctam procul arcet et submovet. Serm. I, 10. v. 76.

Non ego: nam satis est equitem *mihi plaudere, ut audax*
Contemtis aliis explosa Arbuscula dixit.

Epist. II, 1. v. 182.

Saepe etiam audacem fugat hoc terretque poëtam,
Quod numero plures, virtute et honore minores,
Indocti stolidique *et depugnare parati,*
Si discordet eques.

Hosne tu stolidos tam acres et peritos fabularum iudices credis, ut risum repente tollant, si minimum quid contra τὸ πρέπον a poëta peccatum fuerit? Immo vero fidenter repone, Librariorum populo valere iusso,

Romani tollent equitesque patresque *cachinnum.*

Vel, si id mavis, *Equites Patresque.* Non ita magna mutatio est; et proclive erat, ut post equites *Pedites* inducerent. Noster infra v. 248.

Offenduntur enim quibus est equus *et* pater *et res:*
Nec siquid fricti ciceris probat et nucis emtor,
Aequis accipiunt animis donantve corona.

Vides, opinor, *equites* et *patres*, ut locis in theatro, ita et iudiciis, a populo discriminari: illos solos in his Musarum donis legitimos et honestos censores esse; plebeculam cum cicere suo nihil hic sapere.

116. *An matrona potens, an sedula nutrix*] Impune iam per tot editiones nimis diu grassata est inficeta lectio. *An matrona* habent primae Venetae et Loscheriana: inde per reliquas dominata est. At in suis plerisque codicibus Achilles Statius, Pulmannus, Bersmannusque *et matrona* repererunt; contenti tamen id indicasse modo, quasi nihil interesset hoc an illud legeris. Nos ne in uno quidem τὸ *an* vidimus, nisi quod Reginensis utrumque habet *et an matrona.* Postea igitur sic, opinor, legemus:

Intererit multum, Divusne loquatur an heros;
Maturusne senex, an adhuc florente iuventa
Fervidus; et *matrona potens, an sedula nutrix;*
Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli;
Colchus an Assyrius; Thebis nutritus, an Argis.

Praecipit hic, ut decorum in personis servetur pro varietate naturae, aetatis, conditionis, vitae generis, nationis, gentis. Ergo bina hic inter se opponuntur, Deus et heros, senex et iuvenis, matrona et nutrix, mercator et agricola, Colchus et Assyrius, Thebanus et Argivus. Recte hoc; et sic quidem procedet oratio, si *et* adsciveris: nam unum idemque est, ut hic vides, utrum *ne* in priore membro ponatur necne. Atqui si *an* legeris, tum inter quattuor ista fiet oppositio, *Multum intererit, senexne an iuvenis an matrona an nutrix loquatur.* *An* siquidem non dividit, sed continuat: ut Carm. I, 12.

Romulum post hos prius, an *quietum*

Pompili regnum memorem, an superbos
Tarquini fasces, dubito, an Catonis
Nobile letum,

ubi vides quattuor istos Romulum, Numam, Tarquinium, Catonem inter se hic comparari. Iam autem putidissimus fuerit Noster, si scriptori ut singulare quiddam cavendum praeceperit, ne fervidus adolescens eodem modo loquatur ac matrona vel nutrix: quis enim tam vacui capitis, ut hoc nesciat? Vides iam, quantum haec ab illa lectione distet: neque dubitabis, utra utri praeferenda sit. Consule quae diximus ad Serm. I, 2. v. 63. et II, 4. v. 10.

120. *Scriptor, honoratum si forte reponis Achillem*] Videamus locum integrum:

Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge,
Scriptor, Honoratum *si forte reponis Achillem;*
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Iura neget sibi nata, nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox invictaque, flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.

Ubi multum se torquent recentiores (Scholiastae enim nihil de hoc verbo annotant) cur Achillem *Honorati* epitheto poeta donaverit. Expressit, aiunt quidam, Homericum illud *ΔΙΟΣ Ἀχιλλεὺς*, quod singulis fere paginis occurrit. Bene sane: quasi non alii quivis eodem titulo ibi honestentur, etiam ipse adulter *Paris*, et bonus ille *Subulcus*, *δῖος Ἀλέξανδρος* et *δῖος συβώτης*. At Cl. Dacierius, *Latine*, inquit, *vertit epitheton τετιμένον, quod ubique Achilli ab Homero datur.* Enimvero, si sic agemus, facillime et nullo negotio curva omnia corrigentur: cum ter quaterve, non saepius, in toto Homero compareat id vocabulum, neque semel ad Achillen pertineat. Immo, ait Lambinus, idcirco *Honoratus* Achilles; quod Thetis Iovem oraverit, ut filium *honoraret*, Il. I, 508.

Ἀλλὰ σύ μέν μιν ΤΙΣΟΝ, ὀλύμπιε μητιετὰ Ζεῦ.

atque id sub exitu Iliados a Iove concessum est. Vide quo devenimus, in quas angustias compulsi. Quippe tota Ilias ob *Μῆνιν* illam *Ἀχιλλῆος*, quod in *nullo honore* haberetur, composita et scripta est; nulla omnino futura, nisi *contumelia* Achilli facta materiam et argumentum suppeditavisset. Ipse Achilles iam a principio queritur, nec Iovem nec Agamemnonem se vel hilum *honoravisse*. I, 354. et 411.

Τιμήν περ μοι ὄφελλεν Ὀλύμπιος ἐγγυαλίξαι
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης. νῦν δ' οὐδέ με τυτθὸν ἔτισε.
Γνῷ δὲ καὶ Ἀτρείδης εὐρυκρείων Ἀγαμέμνων
Ἣν ἄτην, ὅτ' ἄριστον Ἀχαιῶν οὐδὲν ἔτισεν.

Immo adhuc indignatur libro IX, se ut *nullius pretii* homunculum et *inhonoratum exsulem* ignominiose tractatum esse: v. 642.

Ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ, ὁππότ' ἐκείνων
Μνήσομαι, ὥς μ' ἀσύφηλον ἐν Ἀργείοισιν ἔρεξεν
Ἀτρείδης, ὡσεί τιν' ἀτίμητον μετανάστην.

hoc est, vertente Cicerone Tuscul. III, 9.

Corque meum penitus turgescit tristibus iris,
Cum decore *atque omni me* orbatum laude *recordor.*

Neque id solum in caussa Briseidos, quam Agamemnon vi abduxerat: verum etiam cum in lento illo novem annorum bello tres et viginti urbes sua manu iam cepisset, meliorem ait praedae partem abstulisse Agamemnonem; sibi nihil eximii cessisse, non magis quam si in castris otiosus sedisset. v. 319. 333.

Ἐν δὲ ἰῇ τιμῇ ἠμὲν κακὸς, ἠδὲ καὶ ἐσθλός.
Δεξάμενος διὰ παῦρα δασάσκετο, πολλὰ δ' ἔχεσκε.

Eant igitur, et novas huius vocabuli rationes excogitent. Ego vero, quantumvis *honoratus* sit Achilles, utcumque alias iustum aptumque fuerit epitheton, hoc tamen loco prave absurdeque poni contendo. *Famam,* inquit, *sequere, et si reponis honoratum Achillem; sit impiger, iracundus, inexorabilis.* Atqui et illud *Honoratus*, uti cetera quae sequuntur, *fama* acceptum est et partem characteris constituit. Ergo stulte in priore sententiae colo ponit, quod in posteriore dicendum erat, hoc exemplo, *Si Achillem reponis, sit* honoratus, *impiger*, etc. At nunc perinde est, ac si dixerit, Si *impigrum* Achillem describis, sit *iracundus.* Quis feret *ὕστερα πρότερα* tam praepostere narrantem? et quis non sentiat nullum in priore membro moratum et *χαρακτηρίζον* epitheton esse collocandum? Ita recte in ceteris; *Medea sit ferox, Ino sit flebilis, Ixion sit perfidus, Io sit vaga, Orestes sit tristis;* nuda hic vides nomina. Pone iam adiectiva *χαρακτηρίζοντα*, *Impudica Medea sit ferox, Fidus Orestes sit tristis;* et ridicule in protasi id anticipas, quod in apodosi demum venire debebat. Atque hoc quidem adeo certum est, et sua luce clarum, ut Cl. Dacierius, utcumque in notis frustra incrustare conatus sit, in versione tamen Gallica sciens prudensque *τὸ Honoratus* emiserit. Recte tamen dicere poteris, *Medea* Colchis *sit ferox*, Agamemnonius *Orestes sit tristis;* quia haec et similia morem, indolem, ingenium, conditionem, characterem personae non monstrant neque formant. Quid multa? restituo tibi sinceram lectionem iam a multis saeculis deperditam:

Scriptor, Homereum *si forte reponis Achillem.*

Hoc cum Librariis nusquam lectum nec auditum esset, non mirum adeo si quod proxime accedebat *Honoratum* interpolaverint. Famam, inquit, sequere, et *si reponis Achillem Homericum;* talem tu illum exhibe, qualem Homerus memoriae prodidit. Recte autem *Homereus* sive Homericus: sic enim et ceteri heroes, Ulixes, Agamem-

non, Nestor aliique, qui Homero soli nomen et famam apud posteros debent, passim nominantur. Cicero De Legibus I, 1. *Aut quod* Homericus Ulixes *Deli se proceram et tenuam palmam vidisse dixit.* De Divinatione I, 30. *Ex quo et illud* Homerici Hectoris, *qui moriens propinquam Achilli mortem denuntiat.* Tuscul. Quaest. III, 26. *Hinc ille* Agamemnon Homericus, *idemque Accianus,*

Scindens dolore identidem intonsam comam.

Et ibidem IV, 23. *Quid* Achille Homerico *foedius, quid Agamemnone in iurgio?* Seneca De Tranquillitate c. 2. *Qualis ille* Homericus Achilles *est, modo pronus, modo supinus, in varios habitus se ipse componens.* Appuleius De Deo Socratis. *Species quam solus Socrates cerneret, ita ut* Homericus Achilles *Minervam.* Quintilianus II, 3. *Sit ergo tam eloquentia quam moribus praestantissimus, qui ad* Phoenicis Homerici *exemplum dicere ac facere doceat.* Gellius IX, 9. *Atque illud impense Probum esse demiratum in Virgilio dicebant, quod* Homerica quidem *Λητὼ gaudium gaudeat* (lege ex codice Lutetiae Regio *gaudebat*) *genuinum et intimum.* Ammianus Marc. XXVII, 8. *Ut* Ulixes Homericus *apud Phaeacas ob difficultatem nimiam replicare formidat.* Et XXVIII, 1. *Ut inter innumera multa* Aiax quoque Homericus *docet, optans perire potius luce, quam pati formidinis augmenta nocturnae.* Iuvenalis XIII, 113.

Tu miser exclamas, ut Stentora vincere possis,
Vel potius quantum Gradivus Homericus.

At Noster, quia *Homericum* versu dicere non potuit, ad Graecam et rariorem inflexionem confugit, ut *Homereum* diceret. Epigrammate in Catalectis LXVIII. hortorum Deus loquitur:

Rusticus indocte siquid dixisse videbor,
Da veniam: libros non lego, poma lego.
Sed rudis hic dominum toties audire legentem
Cogor, Homereas *edidicique notas.*

ubi in scriptis codicibus cum mendose *meracas* sit (teste Heinsio ad Nasonem Epist. Sabini tertia) quaedam olim editiones *Homeraeas*, aliae *Homeriacas* praeferunt. Utrum voles ab auctore sit (nam alterutrum ut sit necesse est) aeque huic Nostri loco conveniet: *Scriptor Homereum*, vel, si forte mavis, *Scriptor Homeriacum*, ut ab Hellesponto *Hellespontiacus*, a Tartesso *Tartessiacus* et alia similia. Nos *Homereum* ideo praetulimus, quod Graecis Ὁμήρειος magis placuisse comperimus. Inde Latine *Homeréus* ut ab Ἀχίλλειος Ὀρέστειος *Achilléus*, *Orestéus*, et alia infinita Poëtis familiaria. Sic Arati Phaenomena a se versa Cicero *Aratea* inscripsit. Callimachus Epigr. VI.

ΟΜΗΡΕΙΟΝ δὲ καλεῦμαι
Γράμμα. Κρεωφύλῳ, Ζεῦ φίλε, τοῦτο μέγα.

Ita legunt Eustathius ad Iliad. p. 250. et auctor Etymolo-

gici p. 240. At apud Sextum Empiricum I, 2. Ὁμήρου νῦν δὲ hodie fertur. Anthologia III, 14. Acerati.

Ἕκτορ ΟΜΗΡΕΙΗΣΙΝ ἀεὶ βεβοημένε βίβλοις.

et IV, 9. in Ulixen.

Τί πλέον; εἰν ἐπέεσσιν ΟΜΗΡΕΙΟΙΣ γὰρ ἐκείνου
Εἰκὼν ἀφθάρτοις ἐγγράφεται σέλισι.

et alibi,

Τίς γὰρ ΟΜΗΡΕΙΟΙΣ ἀντιφέροιτο λόγοις;

et

Μηδ' ἐς ΟΜΗΡΕΙΗΝ σελίδ' ἔμβλεπε, μηδ' ἐλεγείην.

Stetimus, opinor, promissis, et revocatam ex oblivione veram lectionem satis firme constabilivimus; unum modo adiiciemus, idque haud levis momenti, vix aliter olim legisse veteres Scholiastas. Sic enim enarrant: *Reponis*, inquiunt; *itidem scribis. Si ergo Achillem, de quo semel* Homerus *scripsit, velis scribere; talem debes scribere, qualem* Homerus *ostendit. Aut Reponis, ad imitationem* Homeri *describis.* Quorsum sodes haec pertinent; nisi ad *Scriptor* Homereum? At iidem, quod ad *Honoratum* faciat, nihil omnino habent.

133. *Nec verbum verbo curabis reddere*] Ita nunc passim editores, *verbum verbo;* et eodem ordine bis profert Servius ad Aen. I, 227. et XI, 1. Hieronymus ad Pammachium de optimo genere interpretandi: *Sed et Horatius vir acutus et doctus hoc idem in Arte Poëtica erudito interpreti praecipit; Nec* verbum verbo *curabis reddere fidus interpres.* Ubi obiter notandum, falli hic eruditissimum Patrem; ac male accepisse, quemadmodum et multi hodie, verba Flacci. Non enim praecipit Interpreti; verum praecipit Scriptori Tragico, *ne interpres velit esse.* Huc alludit et Boëthius in Porphyrium I, p. 46. *In quo quidem vereor, ne subierim fidei* (lege *fidi*) *interpretis culpam, cum* verbum verbo *expressum comparatumque reddiderim.* Alio tamen ordine verba collocant editiones principes, Venetae ambae et Loscheriana, quibus accedunt veterrimi codices, Vossianus, Graevianus, Leidensis, Reginensis cum aliis Nostris, ut et pluribus aliorum,

Nec verbo verbum *curabis reddere.*

Utrum ex his auctor dederit, arbitrio aurium diiudicandum est. Claudius Quadrigarius apud Gellium IX, 13. *Manlius animo magis quam arte confisus* scutum scuto *percussit, atque statum Galli conturbavit.* Ita nunc quidem fertur: sed Regius Lutetiae codex cum altero Morelli *scuto scutum* ibi habent; et sic opinor alii. Livius de eadem pugna VII, 10. *Romanus, mucrone surrecto, cum* scutum scuto *imum perculisset.* Sic hodie editores: verum olim dederant, *cum scuto scutum imum:* quod et compositio videtur poscere. Cicero Tuscul. IV, 35. *Etiam novo quodam amore veterem amorem, tamquam* clavo clavum *eiiciendum putant.*

136. *Ut scriptor Cyclicus olim*] Reginensis a manu prima, et Vossianus secundus,

Nec sic incipies, ut scriptor Cyclius *olim.*

Recte: quippe Graecis κύκλιοι scriptores illi dicuntur. Euripides Helena v. 1329.

ΚΥΚΛΙΩΝ χορῶν ἔξω παρθενίων.

Aristophanes Nubibus:

ΚΥΚΛΙΩΝ τε χορῶν ἀσματοκάμπτας.

et Ranis:

ΚΥΚΛΙΟΙΣΙ χοροῖσιν ὑπάδων.

et Avibus, *ΚΥΚΛΙΑ μέλη*, et *Κυκλιοδιδάσκαλος*. Atque haec quidem ad *Cyclios Melicos* spectant: alii erant *Cyclii Epici*, qualem unum hic memorat Flaccus. Epigramma in Apollodori Bibliothecam:

Μὴ ΚΥΚΛΙΩΝ ζήτει πολύθρουν στίχον. εἰς με γὰρ ἀθρῶν
Εὑρήσεις ἐν ἐμοὶ πάνθ' ὅσα κόσμος ἔχει.

Anthologia II, 40. In Poëtas:

Τοὺς ΚΥΚΛΙΟΥΣ τούτους, τοὺς αὐτὰρ ἔπειτα λέγοντας
Μισῶ λωποδύτας ἀλλοτρίων ἐπέων.

Et hi quidem interdum *Κυκλικοὶ* vocantur apud Graecos Scholiastas, si non mendosa sunt exemplaria, sed tutius est vetustiores sequi; et suavius sonat *Cyclius olim*, quam *Cyclicus*.

139. *Parturient montes*] Ita codices nostri cum editis, excepto Regio, qui sine litura exhibet, ut et duo Pulmanniani,

Parturiunt *montes, nascetur ridiculus mus.*

Valerius quidem Probus p. 14'8. et Servius ad Aen. VIII, 83. *Parturient*, ut nunc quidem feruntur. Contra, S. Hieronymus contra Iovinianum lib. 1. *Non est contentus nostro, id est, humano more loqui: altius quiddam aggreditur.* Parturiunt *montes, nascetur ridiculus mus.* Recte, et ita hic reponendum. Quippe illa omnia quae in *urio* desinunt, *parturio*, *nupturio*, *micturio*, *esurio*, quae Meditativa recte vocant Grammatici, etiam in primo tempore Futuri vim habent. *Parturio* perinde est ac si dicas, *meditor parere, inibi est ut pariam.* Ita quae Graeci ἐπιθυμητικὰ *Desiderativa* vocant in *ΕΙΩ* exeuntia, qualia γαμησείω, βρωσείω, πολεμησείω, χεσείω, habere dicuntur ἔμφασιν τοῦ μέλλοντος, *significationem futuri.* Perperam igitur et indocte Librarii nostri, quia *Nascetur* continuo sequitur, *Parturient* eadem forma interpolarunt. Nam id ipsum, o boni, quod quaeritis, iam habetis. *Parturiunt* enim idem est, ac *iam parient:* et sic mus *nascetur.* At si *Parturient* substituitis, hoc est, olim meditabuntur parere; quando erit obsecro, ut mus iste nascatur?

140. *Captae post tempora Troiae*] Codex pervetus Achillis Statii *Moenia*, non *Tempora;* et ita noster Vigorniensis

Moenia in contextu, *Tempora* inter lineas pro varia lectione ponit. Ausonius in Periocha I. Libri Odysseae:

Dic mihi, Musa, virum, captae post moenia *Troiae*
Qui mores hominum multorum vidit et urbes.

Ita codices Ausoniani; quod ex vulgatis Horatii libris Mariangelus Accursius primus interpolavit. Recte vero *Moenia,* quod figuratius et ποιητικώτερον: et *Captae* Troiae moenia, pro *capta:* qua locutione nihil poetis frequentius. Unde vero talis lectio, nisi auctor dedisset, a Librariis excogitari potuit? *Post moenia capta,* ut Virgil. XI, 279.

Nec mihi cum Teucris ullum post eruta *bellum*
Pergama.

Sabinus Epist. II.

Quicquid mite fuit post diruta Pergama.

Ovidius Fast. III, 438.

Fulmina post ausos *caelum affectare* gigantas
Sumta Iovi: primo tempore inermis erat.

Claud. Eutrop. II, 11.

veteri post obruta *morbo*
Corpora, *Paeonias nequicquam admoveris herbas.*

Equidem siquid hic mutatum vellem, *Funera* potius dicerem quam *Tempora,* ut Noster Carm. I, 8.

Sub lacrimosa Troiae Funera.

Lucretius V, 337.

Cur supera bellum Thebanum et funera Troiae
Non alias alii quoque res cecinere poëtae?

Sabinus Epist. I.

Nunc primum Pallas versae post funera Troiae
Visa mihi: medium temporis ira tulit.

145. *Antiphaten, Scyllamque, et cum Cyclope Charybdin*] Non ita belle disiungitur Scylla a Charybdi; et satis erat Charybdin ponere, ut Scylla agnosceretur. Quare nequeo non suspicari sic potius ab auctore fuisse:

Antiphaten Circamque, et cum Cyclope Charybdin.

Nam nulla ibi *miracula tam speciosa* sunt quam *Circae;* quae homines in brutorum formas virga magica vertebat. Quaerant, quibus antiquorum codicum est copia.

154. *Si plausoris eges aulaea manentis*] Vide modo locum:

Si plausoris *eges aulaea manentis, et usque*
Sessuri, donec cantor, vos plaudite, *dicat.*

Numquam quisquam a me impetrabit, ut hanc inhonestam scabiem Horatio imputem: *Plausoris,* qui sedeat usque ad *Plaudite.* Sentis, opinor, rusticam ineoncinnitatem. Et sane in plerisque codicibus illud *Plausoris* correctoris manum passum est. Graevianus primum habuit *plus oris;* Vossianus *Plusoris;* unus Oxoniensis *Plasoris:* in Reginensi integrum verbum in litura demersum est, et suppositum alia manu *Plausoris.* Repone, eadem quidem sententia, verbo tamen hic commodiore,

Si fautoris *eges aulaea manentis, et usque*
Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat.

Noster Epist. I, 18. v. 66.

Fautor *utroque tuum laudabit pollice ludum.*

et alibi *Fautor Lucilii, Fautor veterum.* Utrumque iunxit Epist. II, 1. v. 88.

Ingeniis non ille favet plauditque *sepultis.*

Quin in theatro *Fautor*, pariter ac *Plausor.* Plautus Prol. Amphit. v. 67.

Nunc hoc me orare a vobis iussit Iuppiter,
Ut conquisitores singuli in subsellia
Eant per totam caveam spectatoribus;
Si cui fautores *delegatos viderint,*
Ut iis in cavea pignus capiatur togae. —
Virtute ambire oportet, non favitoribus.
Sat habet favitorum *semper, qui recte facit.*

Tacitus Annal. XIII, 25. *Ludicram quoque licentiam et* fautores histrionum *velut in praelia convertit.* Et iterum 28. *Quod immodestos* fautores histrionum *et a praetore in vincula ductos tribunus omitti iussisset.* Cicero pro Roscio Comoedo c. 10. *Quod studium, et quem* favorem *secum in scenam attulit Panurgus? Quod Roscii fuit discipulus, qui diligebant hunc, illi* favebant. Appuleius in Floridis: *Cum primis hoc spectandum esse, quid in Theatro deprehendas: nam si Mimus est, riseris: si Funerepus, timueris; si Comoedia est,* faveris; *si Philosophus, didiceris.*

157. *Mobilibusque decor naturis dandus et annis*] Ego vero quaenam illae sint *mobiles naturae*, parum intelligo:

Aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores,
Mobilibusque decor naturis dandus, et annis.

Quippe variae hominum naturae, unde fit ut alii aliis iracundiores, audaciores, tardiores simus, adeo non sunt *mobiles*, hoc est, facile mutabiles; ut nulla quidem industria mutari possint. Eleganter Lucretius III, 308.

Sic hominum genus est: quamvis doctrina politos
Constituat pariter quosdam, tamen illa relinquit
Naturae *cuiusque animi vestigia prima.*
Nec radicitus evelli mala posse putandum est;
Quin proclivius hic iras decurrat in acres,
Ille metu citius paullo tentetur; at ille
Tertius accipiat quaedam clementius aequo.
Inque aliis rebus multis differre necesse est
Naturas *hominum varias, moresque sequaces.*

Vides naturarum singularum vestigia nulla doctrina nec institutione penitus deleri posse; tantum abest ut *mobiles* sint et se ipsae identidem mutent. Ovidius Epist. Hypermnestrae v. 55.

Femina sum et virgo, natura *mitis et* annis:
Non faciunt molles ad fera tela manus.

mitis annis, quia *virgo;* mitis natura, quia *femina:* ut non magis natura, quam ipse sexus sit mobilis. Infinita sunt apud Philosophos, Ciceronem praesertim, huc facientia; unde scias naturas et ingenia per totam vitam manere, studia et cupiditates pro aetate variare. Quorsum igitur *Naturae* hic apud Nostrum, ubi varios tantum *aetatum mores* commemorat? Phidippus senex, Terent. Hec. II, 2.

Aliud fortasse alii vitii est: ego sum animo leni natus;
Non possum adversari meis.

Antipho adolescens, demissus et timidus. Phorm. I, 4.

Non sum apud me: Non possum immutarier.

Ea Phidippo lenitas, Antiphoni timiditas a *natura* erat. An tu omnes ideo senes in scenam induxeris *lenes* et obsequentes? iuvenes autem, *modestos* et meticulosos? Immo hoc ipso in loco praecipit Noster, ut *difficiles, queruli* inducantur senes, iuvenes autem *sublimes, cupidi,* feroces. *Ostendit Antipho,* ait Donatus, naturae *suae timiditatem nullis adhortationibus eiici posse.* Vides iam aliud esse vitium *aetatis,* aliud *naturae;* et tam falso *naturas mobiles* hic dici, quam inepte cum *annis* et *aetatum moribus* coniungi. Et sensisse quidem haec incommoda videntur sagaciores Interpretum; dum sollicite quaerunt et respondent, quid hic *Naturae* sibi velint. At Cl. Dacierius ita nulla hic difficultate offensus est, ut *bellum esse verbum* exclamet, *Naturas* autem hic esse *Aetates.* Belle sane: tu tamen, si me audis, hoc bellum admiratori suo relinque, et sic ocius repone:

Aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores;
Mobilibusque decor, maturis *dandus et annis.*

Maturis annis, hoc est seniorum, *Mobilibus,* hoc est iuniorum, suus quibusque decor tribuendus est: quod quomodo fiat, per singulos aetatum gradus fuse mox persequitur. *Maturi,* inquam, anni sunt seniles et viriles. Noster supra v. 115.

Maturusne senex, *an adhuc florente iuventa*
Fervidus.

et Carm. IV, 4.

Natosque maturosque patres.

Virgil. Aen. V, 73.

Hoc Helymus facit, hoc aevi maturus *Acestes.*

Ovid. Met. VIII, 617.

Lelex animo maturus *et* aevo.

XIV, 617.

Remulus maturior annis.

XV, 210.

Excipit Auctumnus, posito fervore iuventae
Maturus *mitisque inter iuvenemque senemque.*

Tacitus Ann. I, 4. *Tiberium Neronem,* maturum annis, *spectatum bello.* Sic *matura aetas, maturitas aetatis, matura*

senectus, passim. Cicero de Senectute c. 10. *Sua cuique parti aetatis tempestivitas est data; ut et infirmitas puerorum, et ferocitas iuvenum, et gravitas* iam constantis *aetatis, et senectutis* maturitas *naturale quiddam habeat, quod suo tempore percipi debeat.* Ubi obiter nota illud *Constantis aetatis;* ut et infra c. 20. *Sunt et ineuntis adolescentiae studia; num ea* constans *iam requirit* aetas, *quae* media *dicitur? sunt etiam huius aetatis: ne ea quidem quaeruntur a senectute.* Inde enim discas, quae et quamobrem *mobilis aetas* dicatur: *constans* enim et *mobilis* sunt Opposita. Cicero pro Q. Roscio. c. 16. *Venit ad Cluvium: quem hominem? levem? immo gravissimum:* mobilem? *immo* constantissimum: *familiarem? Immo alienissimum.* Ergo ut *maturi anni* constantem et senilem aetatem, ita *mobiles* puerilem iuvenilemque denotant. Virgil. Georg. III, 165.

Iam vitulos hortare, viamque insiste domandi,
Dum faciles animi iuvenum, *dum* mobilis aetas.

Atque hanc equidem emendationem iam olim ex coniectura feceram; postea vero nactus Vigorniensem codicem, ut vidi, ut delectatus sum, cum inter lineas ibi pro varia lectione adscriptum reperi, *Aliter maturis.* Codici igitur huic fidem habeat, qui argumentis et rationibus duci non potest. Quin et olim inter Scholiastas erant qui sic legerent, ut ex laceris illis reliquiis divinare possis. Enarrator Cruquianus: *Naturis*] *aliud enim puerum decet, aliud adolescentem, aliud* maturum *senem.* Acron: *Puero, adolescenti, et* maturo *seni* (sic MS. non sene) *τὸ πρέπον, id est, decorum cuique proprium tribuendum est.* Profecto qui haec commentati sunt, non *naturis*, sed *maturis* interpretari iure videantur. Iam autem praeter sententiae virtutem, etiam compositionem hoc pacto dulciorem et nitidiorem esse, qui aurem purgatam habet facile agnoscet.

172. *Dilator, spe longus, iners, avidusque futuri*] Quid illud *spe longus* hic sibi velit, anxie quaerunt, neque se expediunt Interpretes. Experiamur et nos, si maiorem forte lucem obscurissimae dictioni possimus affundere. Principio illud pro comperto habendum est, in his aetatum characteribus ut Aristotelem Naturae, ita Nostrum Aristotelis vestigiis institisse. Is igitur Rhet. II, 13. senes *δυσέλπιδας* esse tradit, hoc est, *desperantes, vix et tarde et tenuiter sperantes;* idque cum ob *experientiam*, quod pleraque in vita male cecidisse meminerunt, tum ob *timiditatem.* Idem senectutis vitium et Cicero perstringit, Epist. ad Fam. II, 16. *Recordor enim* desperationes *eorum, qui* senes *erant, adolescente me. Eos ego fortasse nunc imitor, et utor* aetatis vitio. *Spe longus* itaque idem apud Nostrum notare debet, quod apud Graecum *δύσελπις;* id vero qui fieri possit, aut non contrarium potius significet, haud ita manifestum est. Phrasi quidem hac *spe longus* nemo quis-

quam qui hodie extant veterum usquam est usus: id tamen quodammodo aut pene certo quid sibi velit scire possumus, si *spes longa* quae sit semel rescierimus. Noster Carm. I, 4.

Vitae summa brevis spem *nos vetat inchoare* longam.
Iam te premet nox, fabulaeque Manes.

et I, 11.

sapias, vina liques, et spatio brevi
Spem longam *reseces: dum loquimur, fugerit invita*
Aetas.

Seneca Epist. XXII. *Facile est occupationes evadere; si occupationum praemia contemseris: illa sunt, quae nos morantur et detinent. Quid ergo? tam* longas spes *relinquam? ab ipsa messe discedam?* Idem alibi: *O dementiam in brevi aetate* spes longas *inchoantium!* Sic Ἐλπίδες μακραὶ Plutarcho Περὶ τῆς εἰς ἔκγονα φιλίας. p. 881. De muliere infantem alente. *Τίνων ταῦτα μισθῶν ἢ χρειῶν ἐκείνοις; ἀλλ' οὐδὲ τοῖς νῦν. αἱ γὰρ ἐλπίδες ἄδηλοι καὶ μακραί.* Statius Theb. II, 321.

excedere animum dolor itaque demens,
Et qua non gravior mortalibus addita cura,
Spes *ubi* longa *venit.*

et I, 322. eleganter:

spes *anxia mentem*
Extrahit, et longo *consumit gaudia voto:*

quod pari elegantia expressit et variavit Claudianus in Prob. et Olyb. v. 65.

non anxia mentem
Spes *agit, et* longo *tendit praecordia voto.*

Iuvenalis I, 133.

Vestibulis abeunt veteres lassique clientes
Votaque deponunt: quamquam longissima *cenae*
Spes *homini: caulis miseris atque ignis emendus.*

Sallustius apud Servium: *et Metello procul agente* longa spes *auxiliorum.* In his omnibus locis *spes longa* eadem est quae *sera*, *longinqua*, quae in longinquum extenditur. Tacitus Annal. XIII, 37. *Posse illi regnum stabile contingere, si omissa* spe longinqua et sera, praesentem *potioremque sequeretur.* Livius V, 6. *Insuescere militem nostrum, non solum parta victoria frui; sed, si res etiam lentior sit, pati taedium, et quamvis* serae spei *exitum expectare.* Statius Silv. II, 1. v. 52.

O ubi venturae spes non longinqua *iuventae?*

et Theb. XII, 339.

gratum est fortuna: peracta est
Spes longinqua *viae.*

Quamobrem, si *spe longus* (id quod ne dubitandum quidem est) is demum recte dicitur, qui *spes longas*, longinquas, seras solet concipere; minime omnium hoc senibus competit, qui in extremo vitae curriculo non nisi *praesen-*

tes et propinquas audent assumere. *Spe longus* igitur alterius aetatis vitium notabit, minime senilis. Virgilius de iuvene: X, 547.

Dixerat ille aliquid magnum, vimque adfore verbo
Crediderat, caeloque animum fortasse ferebat;
Canitiemque sibi et longos *promiserat annos.*

At senibus contra spes curtae brevesque sunt, in certae et necessariae mortis confinio positis: *ἐλπὶς γὰρ τοῦ μέλλοντός ἐστι, τὸ δὲ τοῦ βίου τοῦ τῶν γερόντων τὸ μέλλον ὀλίγον*, ait Graecus; *Spes siquidem futuri est; at in vita* senum *quod futurum est, parvum est.* Ubi nunc sunt, qui imperiose iubent *spe longus* δύσελπις accipere? sententia quidem hoc et natura ipsa iubet; verba vero refragantur et reclamant, immo contraria prorsus sunt; cum, ut satis iam vidimus, *spe longi* iuvenes merito dicendi erunt, senes autem *spe breves.* Quid ergo? Hoccine ut Horatio credamus excidere potuisse? Tentandum certe aliquid est, si forte damnatum hominem et sub furca caedendum calumnia periculoque liberemus. Id quidem in propatulo est, *longus* et *lentus* passim a Librariis permutari solere. Noster, ut vulgo nunc fertur, Epist. I, 1. v. 21. *Dies longa;* sed ibi Barthii codex *lenta* praefert. Ovid. Fast. II, 722. *lentas moras;* ubi alii codices *longas.* Trist. IV, 1. v. 86. *Tempora lenta;* sed plures ibi membranae *longa.* In Claudiani loco iam citato,

et longo *tendit praecordia voto:*

sunt ibi, quae *lento* exhibent, teste Heinsio; et pari modo variatum est in scriptis quibuscumque. Tu igitur, si Horatio faves, idem hoc in loco facinus admissum crede, et sic mecum restitue:

Dilator, spe lentus, *inops, avidusque futuri.*

Lentus siquidem tardus est, et *spe lentus* recte dicetur δύσελπις, qui tarde, aegre, difficulter ad spem erigi potest. Et *lenta* quidem *spes* utramque significat, et *longam spem* et *tardam;* et quae longe porrigitur, et quae diuturna mora trahitur, et quae tarde assumitur, et quae timide fovetur. Livius V, 5. *Brevis enim profecto res est, si uno terrore peragitur; nec ipsi per intermissiones has intervallaque* lentiorem spem *nostram facimus.* Idem VI, 8. *Quae postquam nulla eruptione impediri videt; minus esse animi ratus in hoste, quam ut in eo tam* lentae spei *victoriam exspectaret.* Idem XXX, 28. *Quum assuessent per aliquot annos bellum ante oculos aliis atque aliis Italiae partibus* lenta spe *in nullum propinquum debellandi finem gerere.* Ovid. Heroid. II, 9.

Spes *quoque* lenta *fuit: tarde quae credita laedunt,*
Credimus: invita nunc et amante nocent.

in his locis *spes lenta* est, quae longa mora extrahitur: at alibi est, quae lente, segniter, et cunctanter inchoatur. Idem Heroid. XVII, 107. ubi Helena Paridi:

Si te vidissem, primus de mille fuisses.
Iudicio veniam vir dabit ipse meo.
Ad possessa venis praecepta gaudia serus.
Spes *tua* lenta *fuit; quod petis, alter habet.*

Ubi palam est, *spem lentam* esse, aut quae sero nimis et tarde incepta est, aut quae timide frigideque nutrita; ut sit aut *Priusquam* tu tardus spem mei aliquam cepisti, aut *Dum* dubitas, cunctaris et cessas, alius te praevenit, et me uxorem duxit. Utrovis autem sensu, sive potius utroque, *spe lentus* erit δύσελπις, et ad senes pertinebit; qui et *tarde* et *timide* sperant omnia. *Lentus spe*, casu auferendi, vel *Lentus spei* casu patrio; *spe* enim, ne id forte nescias, genitivi casus poterit esse, ut alibi apud Nostrum *Constantis fide*, et sic apud alios. Silius Italicus III, 136.

Dum lentus coepti *terra cunctaris Ibera.*

Ita *Pronus spei*, Appul. Metam. III, et VIII. Ita *felix operum, laetus laborum*, et alia id genus Poëtis frequentissima. Verbo ut dicam, *Lentus spe* erit et tardus et timidus; *Longus* vero neutrum.

Ibidem v. 172. *Iners, avidusque futuri*] Nondum nobis concessum est, pedem hinc proferre: quid enim illud obsecro est?

Dilator, spe lentus, iners, avidusque *futuri.*

Interpretes quidem tam veteres quam novi, *futuri avidum* vitae cupidum accipiunt, ut idem sit quod Aristoteles dixerat, φιλόζωοι, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ, *senes vitae appetentes, et praesertim sub supremo vitae die:* atque hoc dicto probe et egregie rem explicuisse se arbitrantur. Atqui, o boni, unde nobis *futuri* perinde erit ac *vitae?* Certe qui *avidus futuri* est; et odit praesentia, et sperat in posterum meliora. An igitur *supremo die* senex est futurorum cupidus, cum mors adest prae foribus, et ianuam pulsat? quomodo igitur φιλόζωος? an ideo futuri cupidus, quia crastina semper meliora sperat? quomodo ergo δύσελπις? Haec inepta sunt et plane ἀσύστατα. Ego vero iam olim vidi legendum:

Dilator, spe lentus, iners, pavidusque *futuri.*

postea in eximio codice Reginensi literam unam animadverti ante τὸ *auidus* iam erasam esse; quae nulla alia praeterquam *p* esse potuit. Noster Serm. II, 2. v. 110.

An qui contentus parvo, metuensque futuri,
In pace ut sapiens, aptarit idonea bello.

Evander senex apud Virgilium VIII, 580.

Dum curae ambiguae, dum spes incerta futuri.

Lucretius III, 847. de Anima loquens:

Praeter enim quam quod morbis cum corporis aegret,
Advenit id quod eam de rebus *saepe* futuris
Macerat, inque metu *male habet,* curisque *fatigat.*

Ovid. Metam. VI, 137.

ne sis secura futuri.

IX, 423.

Venerem quoque cura futuri

Tangit.

et XIII, 363.

Tu vires sine mente geris; mihi cura futuri *est.*

Noster Serm. I, 1. v. 35.

haud ignara ac non incauta futuri.

Omnia haec, ut vides, ad curam et metum futuri spectant. *Pavidus* ergo *futuri*, id ipsum quod Aristoteles de Senibus tradit, δειλοὶ καὶ πάντα προφοβητικοὶ, *meticulosi et de omnibus futuris paventes.* Attende autem, ut pulchre iam omnia sibi conveniant et eodem colliment: *dilator, lentus spe, iners, futuri pavidus:* nempe hic habes, cunctationem, segnitiem, timiditatem, desperationem, propinqua et cognata vitia. At illa quam incommode coniunguntur, *iners* et *avidus?* siquidem inertis est, nihil cupere. Postrema ipsa, ni fallor, dictio a natura et sensu abhorret, *Avidus futurorum* fortasse dici potest, qui rerum novarum cupidus est, cui praesentia displicent aut in fastidio sunt: at *avidus futuri*, ubi *Temporis* opinor subauditur, nemo hominum aut fuit aut dictus est. Quod si idem esse *futuri* ac *futurorum* contenderis; at non aetatis demum id vitium erit, verum indolis aut conditionis: neque senibus magis, immo minus conveniet, quam natu minoribus.

185. *Nec pueros coram populo*] Ita hodie *nec* passim circumfertur; at editiones veteres, Bersmanni codices tres, nostrique praeter duos ex recentissimis omnes, *ne;* quam veram esse lectionem locus ipse demonstrabit:

multaque tolles

Ex oculis, quae mox narret facundia praesens;

Ne *pueros coram populo Medea trucidet.*

Tolles, inquit, ex oculis: *ne*, ἵνα μὴ, coram populo nefaria illa et atrocia et incredibilia ostendantur. Ut paullo ante v. 176.

Multa ferunt anni venientes commoda secum,

Multa recedentes adimunt; ne *forte seniles*

Mandentur iuveni partes.

Vide Serm. I, 1. v. 94. Amat hanc coniunctionem Horatius.

197. *Et regat iratos, et amet peccare timentes*] Sic quidem editiones omnes, sed, aut valde fallimur, aut gemino mendo laborat locus hic de Choro:

Ille bonis faveatque et consilietur amice,

Et regat iratos, et amet peccare timentes:

Ille dapes laudet mensae brevis, ille salubrem

Iustitiam legesque, et apertis otia portis.

Qui Graecos Tragicos et Senecam versaverunt, nihil in his haerebunt, quantum ad rem attinet: est vero quod in

dictione iure vituperemus. Quinam enim illi sunt *peccare timentes?* non a bonis, opinor, diversi sunt. At iam dixerat *faveat bonis*, quod aut idem aut plus est, quam *amet bonos.* Quid igitur novi ad sententiam haec conferunt? Noster Epist. I, 16. v. 52.

Oderunt peccare boni, virtutis amore:
Tu nihil admittes in te, formidine poenae.

Ubi boni, ut vides, *oderunt peccare:* prava vero et servilia ingenia *timent peccare:* illos *amor virtutis* retinet, hos *poenae formido* coercet. Quid ergo? Iubesne ut hos chorus amet et laudet? Quid, quod ipsum illud *Amet* nimis inops et languidum videtur; neque attingit ad felicitatem Horatianam. Praecipit enim, quid chorus dicat, non quid sentiat; cui laudet, cui faveat et consilium det, non quem *amet:* quod, cum intra pectus versetur, nihil ad spectatores attinet. Facessant igitur haec; et meliora illa reponantur,

Et regat iratos, et amet pacare tumentes.

Pacare Manuscripti aliquot Statii, unusque Cruquii exhibet: Graevianus *Pecare,* prope verum. At Pulmanni liber utrumque praefert, *Pacare tumentes.* Regat, inquit, iratos, et *amet,* sive soleat, tumentes lenire, *pacare,* sive *placare;* nam haec unum fere idemque sunt, et variant plerumque codices scripti. Noster Serm. I, 8, 5.

Quae prima iratum *ventrem* placaverit *esca.*

ubi quinque ex nostris *placaverit* habent, septem *pacaverit.* Virgil. Aen. I, 142.

Sic ait, et dicto citius tumida *aequora* placat.

Claudianus IV. Cons. Hon. v. 225. de Virtute:

Hanc tamen haud quisquam, qui non agnoverit ante
Semet, et incertos animi pacaverit aestus,
Inveniet.

Recte vero *Irati* et *Tumentes* iunguntur. Virgil. VIII, 40.

Nec belli terrere minis, tumor *omnis et* irae
Concessere Deûm.

ubi vett. edd. male *timor.* Expressit hic Virgilium Statius, Theb. V, 435. de Minyis Lemnum advenientibus.

Eminus abrupto quatiunt nova litora saltu,
Magnorum decora alta patrum, iam fronte sereni,
Noscendique habitu, postquam tumor iraque *cessit*
Vultibus.

Ita legendum, non *timor*, quod et editi et quattuor nostri codices exhibent. Virgilius VI, 407. de Charonte:

tumida *ex* ira *tum corda residunt.*

et ibidem 49. de Sibylla:

sed pectus anhelum, Et rabie *fera corda* tument.

Noster supra v. 94.

Iratusque *Chremes* tumido *delitigat ore.*

Seneca Thyeste 519.

Ponatur omnis ira, *et ex animo* tumor

Erasus abeat.
et Phoeniss. 552.

Tumet *animus* ira, *fervet immensum dolor.*

Capitolinus in Pertinac. c. 11. *Sed cum unus e Tungris* in iram et tumorem *milites loquendo adduxisset.* Ita recte emendavit Salmasius, cum vulgo esset *timorem.* Livius XXXI, 8. *Multis in Italia contactis gentibus Punici belli societate*, iraque *inde* tumentibus. Lactantius De ira Dei c. 18. *Dedisset* irae *spatium; ut residente per intervallum temporis* animi tumore, *haberet modum castigatio.* Arnobius lib. I. *Nullus* tumor indignationis *in diis est.* Quintilianus Declam. XIII. *Etiamsi diversis regibus* (apum) *coorta seditio ad bellum inflammavit* iras, *exiguo pulvere vel unius poena ducis resedit omnis* tumor. Seneca de Ira III, 2. Rabies *infanda civitatem tulit; nec datum tempus, quo resideret* tumor *publicus.* Statius Theb. IX, 79. de Polynice manus sibi illaturo.

exuerat vagina turbidus ensem,
Aptabatque neci: comites tenuere, socerque
Castigat, bellique vices ac fata revolvens,
Solatur tumidum.

Ubi *solari tumidum* plane idem est ac *pacare tumentem:* et, ut iterum discas quam proclive esset Librariis locum hunc Flacci interpolare, codex Statii Petrensis *timidum* nobis et hic obtrudit. Iure igitur, opinor, lectionem hanc adscivimus: quam ne forte incuses ut nimis prope ad *iratos* accedentem, et bis fere idem dicentem (etsi et hoc inique feceris) scias *tumentes* hic non *ira* modo, sed dolore ac quavis recenti animi commotione recte accipi; immo ubi varius et mixtus est aestus irascentis, dolentis, pudentis, dedignantis; ubi, ut in Turno Mezentioque,

aestuat ingens
Uno in corde pudor, mixtoque insania luctu.

Ita *tumor* de dolore et luctu Cicer. Tuscul. III, 12. *Et quidem inveterato malo, cum* tumor animi *resedisset.* Et 31. *Erat enim in* tumore *animus, et omnis in eo tentabatur curatio.* Et IV, 29. *In Consolationis libro, quem in medio moerore et dolore conscripsimus: quodque vetat Chrysippus ad recentes quasi* tumores animi *remedium adhibere, id nos fecimus.* Hos igitur *pacare* amat Chorus, non irascentes modo sed et *dolentes:* Claudianus XLIX. de fonte Apono:

Pacaturque *aegro luxuriante* dolor;

immo et *metuentes* quoque; ut qui velit, etiam illud vindicare possit, *Et amet pacare timentes*, quod plures codices agnoscunt. Seneca Epist LIX. *Nil stultitia* pacatum *habet: tam superne illi* metus est, *quam infra: utrumque trepidat latus.* Et huc trahi forte potest illud Manilii, IV, 182.

Et pacare metu *silvas, et vivere rapto.*

202. *Tibia non, ut nunc, orichalco vincta*] Illud *vincta* recentioribus magis placuit; at editiones vetustae cum maiore parte membranarum *iuncta* praeferunt: quorum utrumque, tam sensu consimile, quam literarum ductu videtur. Tibia vero haec, quam *simplici* opponit, ex variis materiis *composita* vel inde existimanda est. Malumus igitur *iuncta;* sive ferruminatam, sive alio modo aptam et compactam intelligis. Plinius Hist. XXXIII, 5. *Plumbum nigrum albo* iungitur, *ipsumque album sibi oleo.* Et iterum XXXIV, 16. Iungi *inter se plumbum nigrum sine albo non potest, nec hoc ei sine oleo.* Ubi *Iungi* accipe, ferruminari. Digest. VI, 1. 23. *Cassius dicit, si statuae suae* ferruminatione iunctum *brachium sit, unitate maioris partis consumi.* Virgil. Eclog. II.

Pan primus calamos cera coniungere *plures*
Instituit.

Et Eclog. III.

aut umquam tibi fistula cera
Iuncta *fuit.*

Ioannes Saresb. Prologo VI. Polic. *Nam quis a semipagano* tibiam orichalco iunctam et aemulam tubae *grandioris exspectet?* Vide ad Carm. III, 19. v. 17.

209. *Et urbem Latior amplecti murus*] Ita editi scriptique *latior;* sed id perinde est ac *Crassior*, quod minime hic vult Horatius. Curtius lib. V. de muro Babylonis: *Spatium triginta et duorum pedum* in latitudinem *amplectitur.* Hyginus Fab. CCXXIII, de eodem: Murus *in Babylonia, quem fecit Semiramis*, latum *pedes* XXV, *altum pedes* LX. Iuvenalis XII, 59.

Confisus ligno, digitis a morte remotus
Quattuor; aut septem, si sit latissima *teda.*

Repono igitur, minima mutatione:

Postquam coepit agros extendere victor, et urbem
Laxior *amplecti murus.*

Latus pro *Laxus* passim interpolarunt Librarii: Ovidius Fast. II, 456. et Amor. II, 10. v. 18.

Carceris Aeolii ianua laxa *patet.*
Et medio laxa *ponere membra toro.*

Vbi maior pars codicum *lata* et *late* exhibent. Aurelius Victor in Aureliano: Muris *urbem quam validissimis* laxiore ambitu *circumsepsit.* Victor Schotti in eodem: *Hic* muris *validioribus et* laxioribus *urbem sepsit.* Quintilianus Declam. XII. *Exhausta est civitas funeribus, et desolatae domus, triste florentis quondam fortunae indicium*, laxi muri. Seneca de beneficiis VII, 10. *Aedificia privata* laxitatem *urbium magnarum vincentia.* Consol. ad Marciam, c. 17. *Videbis Syracusas, ipsam ingentem civitatem,* laxius *turritam, quam multarum urbium fines sunt.* Ita Cicero, Laxe *habi-*

tare: Velleius Paterc. II, 8. *Quo* laxior *fieret ipsius domus.* Plinius Hist. VI, 27. *Charax, oppidum Persici sinus intimum — III. mill. pass.* laxitate. Recte igitur, *Laxior murus amplecti coepit*, hoc est, amplior, spatiosior.

260. *In scenam missos magno cum pondere versus*] *Hic locus, siquis alius in hoc auctore, non parum,* ut ait ipse, *D. Heinsium exercuit:*

Hic et in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus, et Enni.
In scenam missos magno cum pondere versus,
Aut operae nimium celeris curaque carentis,
Aut ignoratae premit artis crimine turpi.

Rem tandem expedire sibi vîsus est, mutata distinctione,

apparet rarus: et Enni
In scenam missos magno cum p. etc.

Ego vero, quid prosit, aut ut laboranti loco medeatur haec distinctio, nullus video. Ligat quidem et coagmentat orationem, dissolutam alioquin et hiantem: ipsam vero difficultatem intactam relinquit. *Hic*, inquit, pes Iambus, *rarus apparet in Accii trimetris: et premit versus Ennii crimine ignoratae artis.* Quid narras? An *versus* aut sciunt, aut ignorant artem metricam? Quis ita sensit, quis umquam sic locutus est? Illud quoque quale est? *premit versus crimine operae celeris et neglegentis.* An *versus* se ipsi faciunt, et metri curam habent; ut crimen incuriae ipsis, non auctori impingatur? *Iambus* vero, inquit, *accusat versus cum magno pondere missos:* quomodo sodes is accusat aut *crimine premit*, qui non *apparet?* Haec et in vulgata et in Heinsiana distinctione vitia sunt; qualia quidem nec defendi nec excusari possunt. Tu vero lege mecum et distingue,

Hic et in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus et Enni.
In scenam missus cum magno *pondere versus*
Aut operae nimium celeris, etc.

Cum Iambus, inquit, ex artis et musicae ratione ter in unoquoque trimetro apparere debeat, in secunda scilicet et quarta et sexta sede; neglexerunt hoc poëtae veteres Accius, Ennius ceterique; contenti enim sextum modo pedem Iambum facere (sine quo nullum versus vestigium esset) in ceteris susque deque habuerunt: adeo ut Iambus extra pedem ultimum rarus apud illos appareat. Sic in his Ennii Acciique apud Ciceronem:

Argo, qua vecti Argivi delecti viri:
Colchis imperio regis Peliae per dolum:
Fremebunda ex alto ingenti sonitu et spiritu:
Ita dum interruptum credas nimbum volvier:

in his inquam, omnibus nullus est Iambus, praeterquam in loco sexto. At, inquit Noster, huiusmodi *versus, cum*

magno spondeorum vel Anapaestorum *pondere in scenam missus*, *premit* scriptorem aut incuriae crimine, aut ignorantiae. Verum quidem hoc est: non tamen ignorantia, sed neglegentia et spe veniae peccabant veteres. Cum enim Latinus sermo pauciores habeat breves syllabas, quam Graecus: qui primi Graeca verterunt, labore et difficultate territi, simulque et spectatorum imperitia fidentes atque abutentes, spondeos passim pro Iambis intruserunt. Cumque in re nova nemo esset qui correctius scriberet; sine comparatione pulchriorum vel deformia illa satis pulchra videbantur,

Et data Romanis venia est indigna poëtis.

Postea tamen sub Horatii aetate, cum Graeca passim in manibus esse coeperunt, non ulterius aequis auribus accipiebantur tarde volventes spondei, sed coacti sunt poëtae ad artis legem et normam Graecorum modulatius scribere. Quod cum ex Senecae Tragoediis iam licet cognoscere, tum ex Fragmentis quae ex Ovidii, Varii, Gracchique Fabulis hodie supersunt. Ovidius Medea, apud Quintil. VIII, 5.

Servare potui, perdere an possim rogas?

Varius Thyeste, ibid. III, 8.

Iam fero infandissima,
Iam facere cogor.

Gracchus Thyeste, apud Priscianum VI. p. 719.

Mersit sequentis humidum plantas humum.

Ita legendum arbitror, non *plantis*. *Humum* nominativus est, generis neutrius. Idem Atalanta, ibidem p. 683.

O grata cardo, regium egressum indicans.

Hi trimetri, qui soli nunc restant ex Horatio supparibus Tragicis, exactissime servant leges Graecorum, ut ex his de integris Fabulis idem existimare liceat. Vides iam, opinor, claram liquidamque esse quam dedimus emendationem,

In scenam missus cum magno pondere *versus*.

Ubi insuper *cum magno pondere* ex omnibus scriptis et nostris et Bersmanni adscivimus. *Minus scite codices*, Cum magno pondere, inquit Bersmannus: non advertit scilicet et alias sic solere Nostrum (vide Serm. I, 10. v. 49.) et hic venerem quandam in ipsa pronuntiatione studio quaesitam esse: *Cum magno pondere;* quae dum profers, ipsum illud pondus et lente ambulantes spondeos voce et spiritu persentiscis. Lapsus autem graviter est optimus Victorius ad Ciceronis Fam. V, 2. ubi ex manuscriptis quibusdam reponi hic iubet,

hic et in Acci
Mobilibus *trimetris apparet rarus et Enni.*

Nihil infelicius dici potuit. Esto enim ut Iambi sive

Trimetri, ubi puri sunt, citi, celeres, mobiles, praepetes appellentur: at hic utique, ubi rarus iste pes Trimetros ingreditur, sed stabilibus spondeis loco cedere cogitur; tantum abest ut *mobiles* et incitati fiant Trimetri Enniani, ut tarde, lente, graviter, ponderose incedant, quod ipsum hic queritur et vituperat Flaccus. Recte igitur *Nobilibus*, *εἰρωνικῶς*; quos isti fautores et admiratores veterum in caelum ferebant. Ceterum hunc locum diu correxeram; cum postea deprehendi, et Theodorum Marcilium illud *missus* priorem ex coniectura dedisse, et Cl. etiam Dacierium in illius sententiam recte et prudenter concessisse.

265. *Scribamque licenter; an omnes Visuros peccata*] Difficilis locus, et ab Interpretibus vexatus; quique eos vicissim multum torsit et frustratus est:

Et data Romanis venia est indigna poëtis.
Idcircone vager, scribamque licenter? an omnes
Visuros peccata putem mea, tutus et intra
Spem veniae cautus? vitavi denique culpam,
Non laudem merui.

Ubi Grifolus, Luisinus, et Marcilius aliam distinctionem inducunt,

an omnes
Visuros peccata putem mea? tutus et intra
Spem veniae cautus, vitavi denique culpam.

Rectior quidem haec, quam quae hodie circumfertur: neque tamen difficultatem tollit. Nimirum legendum erat *ut* pro *an*, quod et codex Statii exhibet et Battelianus noster pro varia lectione profert:

Idcircone vager, scribamque licenter? ut *omnes*
Visuros peccata putem mea, tutus et intra
Spem veniae cautus?

Quod Statius in hanc sententiam explicat; *Itane licenter scribam, contemtis omnino et disiectis numeris, ut omnes id et sentiant et ignoscant tamen.* Non persensit vir eruditus *ut* poni hic pro *Quamvis, licet, posito et concesso;* quo sensu infinitis locis apud scriptores occurrit: Ovid. Epist. Didus v. 15.

Ut *terram invenias, quis eam tibi tradet habendam?*

Ergo hoc voluit Horatius: Indigna venia data est immodulatis Trimetris; non omnes auditores peccatum sentiunt, et qui sentiunt, ignoscunt. quid tum? *Ideone* sciens prudensque ab artis praeceptis *vager et scribam licenter? tutus* nimirum futurus, *et intra spem veniae cautus*, quamvis *omnes putem peccata mea visuros?* minime vero: nam, utcumque haec metri vitia condonari et ignosci soleant, at certe eo pacto *culpam* tantummodo *vitavi*, veniam modo impetravi; *non laudem merui. Vos* vero, O Pisones, quibus virtus est animusque ad laudem erectus, *exemplaria Graeca studiose legite* atque imitamini. Clara profecto

haec est, et egregia sententia; unde et Grifoli ceterorumque interpunctio facile redarguitur; et Lambini gravis error refutatur, qui fidenter interpolabat,

an *omnes*
Visuros peccata putem mea, tutus et extra
Spem veniae cautus?

Et sane, si *an* hic legeris, et oppositionem in his esse finxeris, *Scribamne licenter: an* contra *non peccabo spe veniae; quandoquidem omnes mea peccata visuros putem*, speciem veri habebit Lambini correctio. Verum haec interpretatio cum sequentibus pugnat: qui enim accurate scribit, omni peccatorum venia sibi praecisa, non *culpam* modo *vitat*, sed et *laudem meretur*. Nimirum ea, quam iam adsciscimus, lectio sola rem omnem expedit: *Tutus et* in tantum, eatenus, hactenus *cautus*, ut veniam non desperem, *etsi* omnes mea peccata animadversuros existimem. Vides iam, quid sibi velit *Intra spem veniae cautus*. At mirificus plane est Dacierius, qui Lambini quidem enarrationem sequitur, retinet tamen *intra;* contenditque *Intra spem*, perinde esse ac *Extra spem*, sive *sine spe veniae*. Arrigamus aures: ut novum hoc et inauditum vel sero discamus. Sic, inquit, apud Florum *intra gloriam* idem est ac *sine gloria*. Hoc vero vix minus admirandum est, quam illud alterum. Videamus locum I, 3. ubi de Horatio agitur, qui sororem post eius victoriam flentem ferro occiderat; *Citavere leges nefas: sed abstulit virtus parricidam; et facinus* intra gloriam *fuit*. Quid ergo? an hoc *sine gloria* interpretabimur? haud vidi magis. Immo idem hic *Intra*, quod ubique alias significat. Facinus *intra gloriam* fuit, non excessit victoriae gloriam, obruebatur et extinguebatur a gloria, sic ut reus absolveretur. At si *sine gloria* erat facinus; mirum adeo ni reus damnaretur. Facessant igitur febriculosae explicationes; et vera lectione reperta conquiescamus: quam et Scholiastae olim Acroni cognitam et probatam coniicere licet. Sic enim ille enarrat: *An debeo securus esse, data venia*, quamvis *palam erunt peccata mea?* Certe qui haec commentabatur, non *an*, verum *ut*, sicut nos hodie, legebat.

270. *At nostri proavi Plautinos*] Ita nunc fere editores, *Nostri proavi:* cum et editiones principes et omnes fere omnium membranae, nostrae certe meliores, Graevianae, Vossianae, Leidenses, Reginenses cum aliis habeant,

At vestri *proavi Plautinos et numeros et*
Laudavere sales; nimium patienter utrumque,
Ne dicam stulte, mirati.

Quid autem attinet a codicum auctoritate discedere; ut lectionem, si non deteriorem, at certe nihilo meliorem adoptemus? *Vestri proavi, o Pisones;* nam hos iam compellaverat:

Vos exemplaria Graeca
Nocturna versate manu, versate diurna.
At vestri *proavi Plautinos etc.*

Nihil profecto hic est, quod quempiam offendat. At illud *Nostri proavi* magna circumveniunt incommoda. Quippe omnium se cachinnis exposuisset Noster; si patre libertino, homine Graeculo, ut equidem puto, vel Syro forte aut Afro natus, *Nostros* proavos seu incaute sive gloriose dixisset: quasi ipse Paulus vel Messalla vel Pompilius sanguis esset. Id quod olim Victorius Lambinusque recte iudicarunt. At manum iniicit Theodorus Marcilius, qui, *Perperam*, ait, *correxere* vestri: *nam civi et equiti et tribuno militum fas erat dicere* Nostri proavi; *quemadmodum Seneca, quamquam Iberici generis*, Nostris maioribus *dixit.* Atqui, o bone, non *vestri*, sed illud tuum *Nostri* a correctoribus est; cum et scripti libri et primitus cusi prius agnoscant. Senecae vero dictum huc pertrahere, et ut par vel simile huic proponere, cuius est iudicii? Epist. I. ad Lucilium: *Tu tamen male serves tua, et bono tempore uti incipias: nam, ut visum est* maioribus nostris, *sera parsimonia in fundo est.* Quinam hic *Maiores?* an dictum hoc vetus, ex Hesiodo ductum, ad solos *Romanos* attinebat? verum, esto ut ad eos solos: Seneca, ut notum est, equestri genere est ortus, Cordubae, coloniae veteris Romanae, ob primorum colonorum nobilitatem Patriciae cognominatae; ut nihil obstet, quin Senecae maiores vel a Regibus usque Romani fuerint. Hunc tu in familiae quaestione Nostro comparas, qui, *nullis maioribus ortus*, primus suorum ingenuus erat? Immo ut scias quo hominum risu, quo suo stupore *Nostri proavi* dicturus hic esset Flaccus: vide modo Vopisci locum in Caro Cap. 4. ubi contra eos qui Carum Mediolanensem fuisse tradiderant, *Ipse*, inquit, *ut epistola eius indicat, Romanus vult videri.* Verba Epistolae sunt, *Maiores* nostri *Romani illi principes* etc. Et mox, *Fac igitur maioribus* nostris, *id est, Romanis non discrepemus viris:* ad quae Vopiscus, *Vides*, ait, *quod tota epistola maiores suos Romanos vult intelligi.* Hoc, opinor, exemplo, si *nostros proavos* Flaccus appellasset, qui olim in scena Plautinas fabulas admirati sunt, utique *maiores suos Romanos* voluisset intelligi. Sed totam hanc quaestionem ut inutilem rescindit Dacierius: nimirum *Nostri* legendum esse; non tamen Horatii haec, sed Pisonum esse verba, qui priora illa de exemplaribus Graecis evolvendis impugnant: quibus ille continuo respondet, *Nimium patienter utrumque etc.* Atque hoc demum ille pacto miram quandam huic loco venerem accrescere putat. Suum scilicet cuique est iudicium. Nam quod huic tam venustum est, a Grifolo olim excogitatum, Victorio duriusculum visum est, Var. Lect. XV, 13. Adde vero, si vis, et absurdiusculum vi-

deri; praeter cetera enim, quae mitto, vide modo illa quae sequuntur,

nimium patienter utrumque
Ne dicam stulte, mirati; si modo ego et vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto, etc.

Attende sodes ad illud *Vos*, o Pisones. Perquam scilicet venuste respondet Noster; si eos qui (ut vult Dacierius) iam Plautum Graecis opposuerant, eos inquam ipsos statim appellat, ut secum sentientes et Plautum haud magni aestimantes.

277. *Vexisse poemata Thespis Quae canerent*] Locus hic ab annis amplius mille turpissimo mendo inquinatus, si mea opera tandem emaculetur pristinumque et sanum colorem recipiat, ecquid erit a lectore pretii? Contemplemur, qualis hodie circumfertur:

Ignotum Tragicae genus invenisse Camenae
Dicitur, et plaustris vexisse poëmata Thespis,
Quae canerent agerentque peruncti faecibus ora.

Ita omnes ubique scripti editique exhibent: ita citat Diomedes Grammaticus p. 485. ita Donatus Prolegomenis ad Terentium, ubi tres vetustas ante annum MD editiones consulens nihil a recepta lectione diversum reperi. Quale tamen obsecro illud est, *vexisse plaustris* poëmata? hoc est, ut enarrat Acron, *Tam multa scripsisse, quae posset plaustris advehere.* Mirum hoc profecto: poteratque Thespis, ut postea Cassius Hetruscus, capsis librisque propriis comburi ac funerari, quo heres ligna lucraretur. Verum esto, ut tot poëmata scripserit: quid opus, ut ea plaustris circumveherentur? an ex libro tum recitabant actores fabularum? Ridiculum: ne postea quidem hoc factum est, cum poëtae suas Tragoedias scripto vulgarent. At nihil quicquam literis mandasse Thespin, quaeque illi tribuunt Plutarchus, Pollux, Clemens Alexandrinus, et Noster adeo ipse Epist. II, 1. v. 163. ubi populum narrat Romanum post Punica demum bella coepisse quaerere,

Quid Sophocles et Thespis *et Aeschylus utile ferrent,*

omnia ista spuria et ab Heraclide Pontico supposita esse, multis argumentis ostendi in Dissertatione ad Phalaridis Epistolas; quam qui potest aut vacat poterit consulere. Quid ergo? an plaustris vehebantur *poëmata,* quae sub illa Tragoediae infantia vix domi quidem scribebantur? vel, ut scripta fuerint, domi certe relinquebantur, et de plaustris memoriter canebantur? Et sensisse quidem absurditatem hanc videntur melioris notae Interpretes. *Poëmata,* inquit Luisinus, *pro scena nominavit, caussam ut aiunt pro caussato.* Dignus utique sua laude est, qui non tam obesae naris erat, ut receptae interpretationis foetores toleraret. Tu vero sic mecum repone meliora longe ac certiora,

Dicitur, et plaustris vexisse poëmata Thespis
Qui canerent agerentque, peruncti faecibus ora.

Ubi ordo est, *Vexisse plaustris* (eos) *qui canerent agerentque poëmata, peruncti ora faecibus.* Histriones igitur in plaustris vehebat, non ut stulte vulgo creditum, poëmata. Ceterum elegantior paullo locutio, quamquam eruditis hodie notissima, qua pronomen accusativum non exprimitur sed subauditur, fraudi hic fuit bonis Librariis: et sane vix aliter evenisse potuit, quam ut *quae* interpolaverint: ut hoc aptum et necessarium, ita illud male Latinum et *ἀσύντακτον* grammaticastris illis videbatur. *Vexisse qui canerent:* ut Terentius Heaut. III, 2.

Eho quaeso laudas, qui *heros fallunt? In loco*
Ego vero laudo.

Ovid. Fast. III, 533.

Invenies *illic,* qui *Nestoris ebibat annos,*
Quae *sit per calices facta Sibylla suos.*

Sed putidum est in re trita exempla corradere.

294. *Perfectum decies non castigavit ad unguem*] Sic olim editi; et maior pars membranarum. At vetustissimus Blandinius Cruquii cum altero, probiores aliquot Statii, Mureti unus et Vaticanus apud Lambinum.

Praesectum *decies non castigavit ad unguem.*

Rectissime: et miror extitisse editores, qui hoc reperto alterum amplecterentur. Unde enim Librariis tam non communis monetae vocabulum? Ipsa quoque constructio, si advertis animum, pene flagitat, ut hoc quodcunque est adiectivum ad illud *Unguem* referatur. Ideo autem *praesectum* unguem; ut ipse non scaber, non inaequalis, sed docta manu pene ad vivum resectus, aut fallentis iuncturae levorem, aut minimam siqua exstet salebram lapsu morave persentiat. Tracta autem a marmorariis similitudo est; ut interpretes notarunt, qui plura ad rem illustrandam loca produxere. Quibus unum addam Sidonii Apollinaris, Epist. IX, 7. *Tota denique verborum structura liquida prorsus et ductilis; veluti cum crystallinas crustas aut onychintinas non impacto digitus ungue perlabitur: quippe si nihil eum rimosis obicibus exceptum tenax fractura remoretur.*

318. *Et veras hinc ducere voces*] Et veteres editiones, et omnes Statii, Cruquii, Pulmanni, Bersmanni, nostrique codices

Respicere exemplar vitae morumque iubebo
Doctum imitatorem et vivas *hinc ducere voces.*

Acron MS. et editionis Venetae. Vivas, *veras.* Postea vero in contextum recepta est vox *Veras;* et inverso ordine Acron Fabricianus, *veras, vivas. Veras* quidem *voces* saepius apud scriptores legas: Lucretius III, 57.

Quo magis in dubiis hominem spectare periclis

Convenit, adversisque in rebus noscere quis sit.
Nam verae voces *tum demum pectore ab imo*
Eliciuntur; et eripitur persona, manet res.

Lucanus I, 360.

Si licet, et ius est veras *expromere* voces.

Ovid. Rem. Amor. 125.

Aggrediar melius, tunc cum sua vulnera tangi
Iam sinet, et veris vocibus *aptus erit.*

Ammianus Marcellinus XXV, 7 *Exploratorum perfugarumque* veris vocibus *docebatur.* Manilius lib. III.

Huc ades, o quicumque meis advertere coeptis
Aurem oculosque potes, veras *et percipe* voces.

Virgil. Aen. I, 413.

Quid natum toties crudelis tu quoque falsis
Ludis imaginibus? cur dextrae iungere dextram
Non datur, ac veras *audire et reddere* voces?

In his locis palam est, *veras* accipi non falsas, non fictas, non compositas, non fucatas, non mendaces. Atqui hoc minime hic voluit Horatius. Qui enim vitae et morum exemplar respicit, ut cuique personae convenientia sciat reddere; saepe ei usu veniet, ut non *veras voces*, sed falsas, fraudulentas promat, ubi aut sycophantae Phormionis, aut veteratoris Syri vel Davi personam inducit. Quare melius est, ut membranarum lectionem servemus, *vivas voces;* quales scilicet ipse Syrus aut Phormio, vel cuiuscumque conditionis alius, vivus loqueretur. Noster Serm. I, 4. v. 53.

Numquid Pomponius istis
Audiret leviora, pater si viveret?

Ergo ardens stomachansque in Comoedia pater similibus verbis in scena irascetur; ac cum in vita verus, non personatus pater, non poëtae sed sua et *viva voce* filium obiurgat. Quintilianus II, 2. *Licet enim satis exemplorum ad imitandum ex lectione suppeditet, tamen* viva illa ut dicitur vox *alit plenius; praecipueque eius praeceptoris quem discipuli et amant et verentur.* Seneca Controv. I. de Cicerone loquens: *Et quod vulgo de alio dici solet, sed de illo proprie debet, potui* vivam vocem *audire.* Sic Luciano ἔμψυχος λόγος, *vivus animatusque sermo.* Cum autem *Exemplar* et *Imitatorem* et *Ducere* dicit Noster, a Pictura similitudinem ducit; Virgil. VI, 849.

Credo equidem, vivos ducent *de marmore vultus.*

Statius Silv. I, 3.

Vidi artes, veterumque manus, variisque metalla
Viva *modis.*

Scio equidem in Pictura *verum* perinde fere esse ac *vivum.* Plinius XXXV, 33. *Gladiatorum omnium* veris imaginibus *redditis.* Et 35. *Plastem Posim, a quo facta poma et uvas, ut non posses discernere a* veris. Et c. 8. *Tabulae*

pastoris senis cum baculo; de qua Teutonorum legatus respondit, interrogatus quanti eam aestimaret, sibi donari nolle talem vivum verumque. Nolim tamen ad hoc exemplum *veras voces* hic adoptare; cum quia in ambiguum, ut vidimus, incidit oratio, tum quia scripti quos sciverim omnes reclamant.

326, 328. *Dicat Filius Albini, si de quincunce*] Locus non admodum difficilis, pluribus tamen mendis obsitus.

Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere. dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
Uncia, quid superat? poteras *dixisse Triens. Eu,*
Rem poteris servare tuam. redit uncia: quid fit?

Morata est oratio et magistrum inducit sic pueros interrogantem: ubi primo *dicas* repono, pro *Dicat*: illud enim sequentia postulant. *Dicas filius Albini*, hoc est, Dicas tu qui Albini filius es. Mutavere Librarii, quia *Filius*, non *Fili*, hic haberetur. Atqui et supra sic loquitur, v. 292.

Vos o
Pompilius *sanguis, carmen reprehendite.*

et sic alii frequenter. Deinde pro *superat*, unus et alter ex nostris *superest*, Zulichemianus *superet*. Probissime. *Dicas*, quid de quincunce *superet* sive supersit, si uncia remota est. Sic Serm. I, 1. v. 49.

vel dic, *quid* referat *intra*
Naturae fines viventi, iugera centum an
Mille aret.

Virgil. Eclog. III.

Dic, *quibus in terris inscripti nomina regum*
Nascantur *flores, et Phyllida solus habeto.*

Porro pro *poteras* quattuor Bersmanni, et quinque ex nostris *poterat*. Nimirum Horatius iam loquitur, non Magister. *Poterat*, inquit, *dixisse, Triens?* continuo infit Magister, *Euge, rem tuam servare poteris.* Unde iam patet, et *dicas* supra corrigendum fuisse. Si enim *Dicat* admiseris; consequens erit, ut persona itidem tertia subiungas, *Rem poterit servare suam.* Ceterum qui *Poteras dixisse* legunt, et Magistri verba esse volunt, discipulum corripientis quod haesitanter et tardiuscule responderet; ii quid urbanum sit in narratione, quid putidum, haud satis dignoscere videntur.

330. *Ad haec animos aerugo et cura peculi*] *Ad haec* Editiones; una tamen et altera *at haec.* Lege cum tribus vetustissimis Blandiniis, quod et Statius ex coniectura protulerat,

An, *haec animos aerugo et cura peculi*
Cum semel imbuerit, speramus carmina fingi
Posse linenda cedro, et levi servanda cupresso?

Ubi ordo est, *An speramus carmina* etc. *cum haec aerugo*

semel animos imbuerit? Ceterum *speramus* habet eximius codex Reginensis cum aliis quinque; Graevianus vero, et Leidensis, et Vossianus cum aliis itidem quinque *speremus.* Sic et in tribus suis Pulmannus reperit; ceteri Interpretes tacent: Utrumque probum est, ut nescias utrum utri praeferendum sit: nisi quod, ubi aequae utrinque sunt lances, locum servare ea lectio debet, quae prior occupavit. Si *An speramus* adsciscis, spem habitam sed inanem reprehendis; si *An speremus*, spem omnino omnem vetas et abscindis.

337. *Omne supervacuum pleno de pectore manat*] Versus suspectus. Solebant olim sententiosa huiusmodi in margine allinere, quae postea in contextum irrepserunt:

Omne supervacuum pleno de pectore manat.

Ubi *corpore* habet codex Digbeanus Oxonii. Sammonicus c. XXXV. de Haemorrhagia:

Si modicus pleno manat de corpore *sanguis,*
Subvenit: at nimius cum vita funditur ipsa.

Certe et nullius est veneris hic versiculus, et ab ambiguitate male laborat. Si enim *supervacua* tantum effluunt; quid pericli erit, si in *praecipiendo* longior prolixiorque fueris? Ergo nocet magis sententiae, quam auxiliatur. Deinde illud vide Epist. I, 19. v. 44.

fidis enim manare *poëtica mella*
Te solum, tibi pulcher:

et videbis te contrariis verbis recte dicere posse; *Omne* eximium et egregium *de pleno pectore manat.* Nam et poëtis ipsis, Nostro puta et Virgilio, ubi e divite vena fundunt opes, luculenta illa carmina *de pleno* et fecundo pectore *manare* dicentur. Vereor igitur, ne monacho potius quam Flacco versiculus debeatur. Eiusdem quoque commatis videtur ille, Serm. II, 2. v. 38. de quo dicere, ubi locus erat, nescio quo casu oblitus sum:

Ieiunus raro stomachus vulgaria temnit.

Quippe ibi et orationis cursum male intercipit: et in ambigui vitium incidit. Iam olim enim a Scholiastis dubitatum est, utrum *raro ieiunus* an *raro temnit* sit accipiendum. Nimirum aut fallor, aut hae sententiae ex libris trivialibus, qui tum pueris praelegebantur, nunc perierunt, desumtae sunt: et cum in exemplaris ora velut loco appositae et consimiles a quopiam notarentur, posterioribus Librariis fucum fecerunt. Eadem mihi suspicio est de Iuvenalis loco XII, 50. ubi narrat, ut Catullus suus in summo naufragii discrimine, quo navem levaret, pretiosissimam supellectilem in mare proiecerit:

Sed quis nunc alius, qua mundi parte, quis audet
Argento praeferre caput, rebusque salutem?
[Non propter vitam faciunt patrimonia quidam,
Sed vitio caeci propter patrimonia vivunt.]

Iactatur rerum utilium pars maxima: sed nec
Damna levant.

Vides hic in mediam narrationem sententiolas has intrudi, putide prorsus et perquam inscite. Quorsum enim hic *Quidam?* cum iam dixerat, ne unum quidem ulla mundi parte vitam patrimonio praeferre. Quale autem illud, *facere patrimonia?* quae scabies locutionis? Quam alienum et pannosum illud *Vitio caeci?* quod eo tantum assuitur, ut versiculi cento sarciatur. Ergo obelo confingendos hos versus censeo; etiamsi vetus ibi Scholiastes, ut hic quoque apud Nostrum, pro genuinis agnoverit. Denique, ut magis scias sententias illas passim mala manu inferciri; narro iam tibi disticha Epimythia, quae singulis Avieni fabulis subiunguntur, omnia supposititia esse *καὶ κακοῦ κόμματος*, et in Galeano quo usus sum codice nulla comparere.

339. *Nec quodcumque velit poscat*] *Nec* editiones iam ab annis amplius centum · at principes illae cum pluribus codicibus, vetustioribus certe omnibus, Graeviano, Leidensi, Reginensi, (Vossianus hic deficit)

Ficta voluptatis caussa sint proxima veris:
Ne *quodcumque volet, poscat sibi fabula credi.*

Ita loqui amat Noster; vide supra v. 185.

353. *Aut humana parum cavit natura. quid ergo?*] Codices et nostri omnes et aliorum, ut etiam editiones principes Loscheriana et Venetae, verbum substantivum hic adsciscunt:

Aut humana parum cavit natura. quid ergo est?

Neque video, cur a recentioribus eiici meruerit. Livius XLIV, 22. Quid ergo est? *primum a prudentibus monendi imperatores sunt.* Cicero pro Quintio: Quid ergo est? *primum magnitudo periculi etc.* Iterum? Quid ergo est? *Cum ei natura nihil melius etc.* Et mox. Quid ergo est? *vereor mehercule etc.* Et rursus: Quid ergo est? *homines erant ab hoc omnes alienissimi.* Ita hic, et alii passim.

355. *Et citharoedus Ridetur*] Non *et*, sed *ut* habent Lambini quidam codices, et ex nostris Colbertinus, Battelianus, et pro varia lectione Vigorniensis:

Ut *scriptor si peccat idem librarius usque,*
Quamvis est monitus, venia caret; ut *citharoedus*
Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem.

Miror neminem ex editoribus hanc lectionem praeripuisse. Ut *scriptor librarius,* Ut *citharoedus.* Quis non sentiat suaviorem et vividiorem fieri orationem, si *ut* repetatur? Sic alibi Epist. I, 13. v. 12.

ne forte sub ala
Fasciculum portes librorum, ut *rusticus agnum,*
Ut *vinosa glomus furtivae Pyrrhia lanae,*
Ut *cum pileolo soleas conviva tribulis.*

Et Epist. I, 1. v. 20.

Ut nox longa quibus mentitur amica, diesque
Lenta videtur opus debentibus; ut piger annus
Pupillis, quos dura premit custodia matrum.

Pone in his *et* pro *ut*, et magna ex parte vis et venus orationis evanescit.

358. *Quem bis terque bonum cum risu miror*] Codex Regius, et solus quod sciam, rectissime habet,

Quem bis terve bonum cum risu miror, et idem
Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.

Nam sine dubio hoc vult, Choerilum *raro* evigilare et bonum esse, contra raro dormitare Homerum: ergo ridere se, quandocumque ille bonus sit; indignari vero, quandocumque hic dormitet. Atqui et ratio et usus te docebit, *Bis terque*, ut *Terque quaterque*, semper habere significationem crebritatis: raritatis autem, *Bis terve*. Quamobrem omnino hic legendum, *Quem* bis terve *bonum*. Vide quae diximus ad Epod. V, v. 33. atque iis adde locum Senecae Epist. LXXXVI. *Parum est sumere unguentum; ni* bis *die* terque *renovetur, ne evanescat in corpore:* ubi indicat, saepe, crebro, frequenter renovari.

360. *Verum opere in longo fas est obrepere somnum*] Ita malunt hodie, et sic scripti aliquot, in quibus Reginensis noster. At vetustae editiones, et multo melior pars membranarum, Cruquiani libri omnes, Leidensis, Graevianus a manu prima etc. *operi longo* exhibent. Utrumque quidem probe: nam *obrepere* et absolute ponitur. Ovidius Epist. Herus:

Sed movet obrepens somnus *anile caput.*

Lactantius De opificio Dei C. XVIII. *Dum intenta est mens in ea de quibus cogitat, repente* somnus obrepit. Et dativo quoque iungitur. Ovid. Fast. III, 19.

Blanda quies furtim victis obrepit ocellis.

Seneca Troad. 441.

Brevisque fessis somnus obrepsit genis.

Quare, cum utrumvis legitimum sit, ob codicum auctoritatem retinemus hic dativum:

Verum operi longo *fas est obrepere somnum.*

At somnus, inquies, non *operi* sed auctori subrepit. Recte quidem: et idcirco cum hoc figuratius sit et dictu insolentius, a Librariis immutatum esse credibile est; illud tam planum et facile numquam sollicitaturis, si a principio in codicibus reperissent. Ceterum simili figura Statius Theb. VIII, 218.

nox addita curas
Obruit, et facilis lacrimis irrepere *somnus.*

lacrimis, ut *operi, obrepere;* hoc est, dum flemus, dum opus facimus: nam *lacrimae* utique non magis dormiunt, quam *opus* dormit. Hieronymus ad Pammachium et Oceanum:

Quod siquis Iudas Zelotes opposuerit nobis errores eius, audiat libere, Interdum magnus dormitat Homerus; Verum operi longo *fas est obrepere somnum.* Ita omnes doctissimi patris editiones, et codex scriptus in Collegio Emmanuelis Cantabrigiae.

387. *In Metii descendat iudicis aures*] Editiones recentes *Metii.* Et *Metius* quidem sive *Mettius* passim in Historicis, et nummis, Marmoribusque occurrit. Nos tamen maluimus,

in Maeci *descendat iudicis aures.*

Ita plane Graevianus *Maecii*, Leidensis *Mecii;* Reginensis *Meci*, licet a manu secunda; prout ex suis Lambinus et Cruquius ediderunt. Is ipse est, quod et viderunt Manutius Lambinusque, de quo Cicero Epist. Fam. VII, 1. *Reliquas vero partes diei tu consumebas his delectationibus quas tibi ipse ad arbitrium tuum comparas; nobis autem erant ea perpetienda, quae* Sp Maecius *probavisset.* Quod si ita est; oportet ut *Maecius* hic non verus et vivus, sed figurate quivis alius legitimus et peritus iudex accipiatur. Quippe scripta est Epistola illa Ciceronis quadraginta prius annis, quam Ars haec Poëtica. Ceterum prava hic interpunctio editores omnes decepit:

nonumque prematur in annum.
Membranis intus positis, delere licebit
Quod non edideris: nescit vox missa reverti.

Nam hac utique distinctione, bis idem dicitur in eodem orationis colo. Quid enim aliud est *Membranis intus positis*, quam *Quod non edideris?* alterutrum sententiae satisfacit, utrumque onerat polluitque. Tu vero sic tolles hanc maculam, pausa immutata:

in Maeci descendat iudicis aures,
Et patris et nostras; nonumque prematur in annum,
Membranis intus positis. Delere licebit,
Quod non edideris: nescit vox missa reverti.

402. *Tyrtaeusque mares animos in Martia bella Versibus exacuit*] Hic quidem locus sanissimus est facillimusque: verum hac occasione fas erit depravatissimum L. Ampelii locum emendare, c. XIV. de Ducibus Lacedaemoniorum: *Othryades vir bellator — tropaeum suo sanguine scripsit,* tertiusque *Messenio bello, ex oraculo Apollinis dux ab Atheniensibus per ludibrium missus*, poenateas vota, *militum animos concitavit, ut tam diuturnum praelium victoria consummarent.* Corrige, Tyrtaeusque — *dux per ludibrium missus*, poëmate suo ita *militum animos concitavit*, ut *tam* etc. Vide rem apud Iustinum III, 5.

410. *Nec rude quid prosit video ingenium*] Veteres aliquot apud Lambinum codices et unus apud Franciscum Luisinum, *Quid* possit; atque sic locus citatur a Ioanne Saresb. Metal. I, 8. ubi et editi et MS. *possit.* Rectissime. Sic Carm. I, 26.

Pimpleï dulcis, nil sine te mei
Possunt *honores.*

ubi vide quae adnotavimus; et eis adde Carm. IV, 14.

didicere nuper,
Quid *Marte* posses.

Et Epist. I, 9. v. 6.

Quid possim, *videt et novit me valdius ipso.*

Plaut. Asin. III, v. 46.

Videtin' viginti minae quid pollent, quidve possunt?

Quid possit, τὶ δύναιτ' ἂν, quid laudabile, quid egregium pariat At *quid prosit, τί ἂν ὠφελοῖ*, minus est humiliusque, quam quod poscit sententia. Nam et Choerilo, cum incultis versibus aureos Philippos abstulerat, *profuit* quidem rude ingenium; quantillum vero erat, quod *potuit*, vidit optima iudex Posteritas.

416. *Nunc satis est dixisse, Ego mira poëmata pango*] Percipe sodes intento animo filum ductumque orationis:

Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit fecitque puer; sudavit et alsit;
Abstinuit venere et vino: qui Pythia cantat
Tibicen, didicit prius, extimuitque magistrum.
Nunc *satis est dixisse, Ego mira poëmata pango:*
Occupet extremum scabies: mihi turpe relinqui est,
Et quod non didici sane nescire fateri.

Qui, inquit, Olympia certat Cursor, qui Pythia cantat Tibicen, non audet in certamen descendere sine longa et assidua sub magistro exercitatione: Nunc *satis est dixisse* etc. *Nunc* vero sine ulla doctrina vel usu quivis Poëticam sibi arrogat. Quorsum obsecro illud *Nunc?* cum nulla hic temporum, sed studiorum duntaxat oppositio est. Non enim praesentes poëtas cum antiquis in stadio cursoribus, cum priscis tibicinibus oomparat: nam et qui nunc, inquit, studet *metam contingere*, quique nunc cantat *Pythia*, prius arte se et labore formant praeparantque. Vides iam, opinor, *τὸ ἀνακόλουθον;* vides illud *nunc* et nihil ad rem facere, et sententiam subvertere. Enimvero, si *nunc satis est* voluisset Horatio; consequens erat, ut non in diversis Artibus, sed in una eademque comparatio institueretur, hoc modo: Olim quidem homines non sine magno apparatu, sine multo doctrinae instrumento et supellectile *Poëticam* attingere ausi sunt; *Nunc* satis est dixisse, Ego Poëta sum, et sic illotis pedibus ad Musarum fores accedere. Quid ergo fiet? Sine dubio mendosum erit illud *nunc;* et sane codex Digbeanus Oxonii *non;* at Vigorniensis noster, alterque ex bibliotheca Episcopi Eliensis *nec* clare exhibent. *Nunc* vero pro *nec* proclive erat, ut Librarii substituerent; cum minimum scriptione differant *n̄c* et *nec*. Certissima igitur emendatio est:

qui Pythia cantat

Tibicen, didicit prius, extimuitque magistrum.
Nec *satis est dixisse, Ego mira poëmata pango.*

In nulla, inquit, arte sine labore et studio nomen nancisceris: Nemo aut cursu aut cantu palmam sibi spondere audet sine legitima exercitatione: *nec* in Poësi *satis est dixisse*, etc.

423. *Et eripere atris Litibus implicitum*] *Atrae* quidem *lites* satis bene dici possunt, ut *atrae curae*, *atri luctus*, et similia. Atqui eo pacto vagum tantummodo perpetuumque erit epitheton: cum tamen in promtu erat aliud aptius et singularius, quod ex ipso solo enascitur, et quod adiunctis vocabulis vim mutuam donat debetque. Neque enim dubito, quin sic dederit Horatius:

Si vero est unctum qui recte ponere possit,
Et spondere levi pro paupere, et eripere artis
Litibus implicitum.

Ideo *Artis litibus* (sic enim olim scribebant, non ut prave nunc *Arctis*) quia dixerat *Implicitum:* haec enim se mutuo respiciunt: strictis, nodosis litibus, unde eripi et liberari cute salua difficile est; implicatum et irretitum. Prudentius Peri Steph. X, 202.

Qui si citetur legibus vestris reus
Laqueis *minacis* implicatus *Iuliae.*

Lucretius V, 1146.

Sponte sua cecidit sub leges artaque iura.

Statius Silv. III, 5.

Nulla foro rabies, aut strictae iurgia legis.

Iuvenalis VIII, 50.

Qui iuris nodos *et legum aenigmata solvat.*

Plinius Hist. XVI, 5. *Additae* leges artae, *id ideo superbae.* Cicero pro Sextio c. 41. *Ut illum exsultantem et tripudiantem* legum, *si posset*, laqueis *constringeret.* Pro Coelio c. 70. *Eo maleficio erant* implicati, *ut ex nullius* legis laqueis *emittendi viderentur.* In Vatinium c. 5. *Cum homines negotia gerentes iudiciis iniquissimis* irretires. Et rem et verba habes apud Ammianum Marcell. XXX, 4. de Rabulis forensibus: *Qui inter sollicitudines iudicum per multa distentas* irresolubili nexu vincientes *negotia, laborant ut omnis quies* litibus implicetur, et nodosis quaestionibus *de industria iudicia circumscribunt: quae cum depravantur,* foveae *sunt fallaces et caecae, in quas si* captus *ceciderit quisquam, non nisi per multa exiliet lustra, adusque ipsas medullas exsuctus.*

435. *Quem perspexisse laborent*] Et veteres Editiones, et plerique omnes codices, *Laborant.* Revocetur itaque; et deinceps scribamus:

Reges dicuntur magnis urgere culullis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborant,
An sit amicitia dignus.

In duobus solis reperi *Laborent;* quorum in uno emendatum erat, *Laborant.* Sane quid modus subiunctivus hic faciat, non video.

441. *Et male tornatos incudi reddere versus*] *Tornatos* quidem *versus*, notissima et aptissima translatione, recte alias dici numquam negaverim. Sic enim et Propertius II, 25. v. 43.

Incipe iam angusto versus includere torno.

Lucanus in Panegyrico Pisonis:

hinc exornata figuris
Advolat excusso velox sententia torno.

Gellius IX, 8. *Hanc sententiam memini a Favorino inter ingentes omnium clamores* detornatam inclusamque *verbis his paucissimis.* Ubi obiter nota illud *Inclusam:* inde enim firmatur recepta lectio in superiore Propertii loco, contra Scaligeri sententiam, qui *versus includi torno* recte posse dici negabat. Appuleius in Floridis, IX. *Meum vero unumquodque dictum acriter examinatis, sedulo pensiculatis, ad limam et lineam certam redigitis, cum* torno *et cothurno iterum comparatis.* Sic et Graeci eadem metaphora *ἀποτορνεύειν tornare periodum.* Philostratus in Polemonis vita: *Καὶ ὅτε ἀποτορνεύοιτο περίοδον, τὸ ἐπὶ πᾶσιν αὐτῇ κῶλον σὺν μειδιάματι φέρειν, Et cum* detornaret *periodum, postremum ei colon renidente vultu inferebat.* Plutarchus *Περὶ τοῦ ἀκούειν; in Lysiae*, inquit, *oratione De Amore laudat id Plato, ὅτι τῶν ὀνομάτων σαφῶς καὶ στρογγύλως ἕκαστον ἀποτετόρνευται, quod verborum unumquodque clare et rotunde* detornaretur. Platonis ipsius verba in Phaedro habentur: *Ὅτι σαφῆ καὶ στρόγγυλα καὶ ἀκριβῶς ἕκαστα τῶν ὀνομάτων ἀποτετόρνευται.* Quin et figura fere simili *γλυπτοὺς καὶ τορευτοὺς λόγους sculptas et caelatas orationes* bis dixit Dionysius Halicarnassensis; De Compositione Verborum p. 30. *Ἄλλος τε καὶ τῶν τότε ἀνθρώπων οὐ γραπτοῖς, ἀλλὰ γλυπτοῖς καὶ τορευτοῖς ἐοικότας ἐκφερόντων λόγους.* et de Demosthene p. 194. *Ὁρῶν τοὺς κρατίστους λόγων ποιητὰς νομιζομένους, Ἰσοκράτην καὶ Πλάτωνα, γλυπτοῖς καὶ τορευτοῖς ἐοικότας ἐκφέροντας λόγους.* Crinagorae Epigramma in Callimachum:

Καλλιμάχου τὸ τορευτὸν ἔπος τόδε.

Aristophanes Thesmoph. v. 995.

Ἀλλ' εἶ. ἐπ' ἄλλ' ἀνάστρεφ' εὐρυθμῷ ποδὶ,
Τόρευε πᾶσαν ᾠδήν.

Ubi tamen *Τόρνευε* reponendum arbitror, ut loco convenientius: *Verum age, alio te converte composito pede; Torna totam cantilenam.* Idem in simili sententia plura de fabrili opificio sumsit vocabula, versu ibidem 58.

Κάμπτει δὲ νέας ἁψῖδας ἐπῶν·
Τὰ δὲ ΤΟΡΝΕΥΕΙ, τὰ δὲ κολλομελεῖ,
Καὶ γνωμοτυπεῖ, κἀντονομάζει,

Καὶ κηροχυτεῖ, καὶ γογγυλίζει,
Καὶ χοανεύει.

Ubi obiter ob Anapaesti legem emendandum erit, *Καὶ γογυλίζει:* ut *φάρυγος* correpte pro *φάρυγγος* et similia dixerunt: *Flectit autem novas versuum curvaturas; Nunc* tornat, *nunc conglutinat; Nunc sententias ponit, nunc antonomasias; Nunc incerat, nunc rotundat, nunc conflat.* Quod vero hic particulatim dixit, singula fere fabrilis officinae memorans instrumenta; summatim alii dixerunt, *Fabros* carminum Poëtas appellantes: ut Cratinus in Eumenisi Comoedia, apud Schol. Aristoph. Equit. v. 527. *Τέκτονες εὐπαλάμων ὕμνων.* et Pindarus Nem. III. *Μελιγαρύων τέκτονες κώμων νεανίαι.* Porro ex eadem officina traducta sunt, quae passim occurrunt, *Opus limatum, politum, expolitum,* et alia id genus: ut ineptus plane sit et in veterum scriptis hospes, qui *versus tornatos,* quod apud Nostrum nunc circumfertur, in universum signo atro notaverit. Nihilo tamen minus iam diu est, cum elegantioris ingenii homines Horatium culpant; non quod *tornatos versus* dixerit, sed quod *incudi reddere* parum caute addiderit; resque plane diversas, *Tornum* et *Incudem,* una coniunxerit:

Et male tornatos incudi reddere versus.

Recte illi quidem et vere: quid enim torno cum incude? Siquidem hoc est, quod ipse iam dixerat,

Delphinum silvis appingere, fluctibus aprum.

Ego vero Venusinum nostrum, subtili siquis alius et castigato iudicio poëtam, extra culpam esse dico; codices autem a dormitantibus Librariis esse depravatos. Videamus locum integrum:

Quintilio siquid recitares, Corrige sodes
Hoc, aiebat, et hoc. melius te posse negares,
Bis terque *expertum frustra? delere iubebat,*
Et male tornatos *incudi reddere versus.*

Enimvero corrigendum aio,

Et male ter natos *incudi reddere versus.*

Ubi levissima sane mutatio est; sententia vero iam clara et perspicua. Quereris, inquit Quintilius, te his *ter*que frustra conatum esse versus istos lambendo et fingendo meliores reddere? Tu vero, qui *ter* male exierunt versus prorsus abiice: neque iam limam amplius adhibe ad eos frustra poliendos, sed incude potius utere formandis et fabricandis novis. Recte autem, *Versus ter* male natos: ita Noster alibi, Epist. II, 1. v. 233.

Gratus Alexandro regi Magno fuit ille
Choerilus, incultis qui versibus et male natis
Rettulit acceptos regale nomisma Philippos.

Haec ubi ante sedecim ferme annos in Notis ad Callimachum, et iisdem pene verbis, dixeramus; nisi quod plura nunc Veterum loca producimus; cum ibi obiter tantum,

hic rem ex industria agamus; diversis, ut fieri solet, hominum iudiciis coniectura haec excepta est. Plures et in his omnes χαριέστεροι et honestiores assentire et plaudere; *Graevius* praecipue ὁ μακαρίτης, et natura et diuturno usu iudex acerrimus, ut quantivis eam pretii sodalibus laudare; literis ad me datis IV. Non. Dec. MDCCII, *non coniecturam* dicere, *sed certam emendationem; quam qui videat et non probet, eum in his rebus caeciorem esse quavis talpa.* Recte sane natura comparatum est, ut in re literaria semper vilis annona sit istiusmodi Talparum; qui doctis atque oculatioribus et oblectamento sint, et comparatione pretium famamque augeant.

In his Gronovius *nomen profitetur suum.*

qui Notis ad A Gellium IX, 8. contra hanc emendationem cornicari aliquid voluit; quodque iam a decennio consueverat, contumeliosis me verbis accipere. Videamus, an forte per obscurae et faeculentae orationis nebulas, quid demum sibi velit, perspicere valeamus. Ego id primum velle dicere videtur (nam de mente eius hariolandum est) perperam a nobis fundamenti loco positum, *Res plane diversas esse Tornum et Incudem:* quippe eiusdem officinae utrumque instrumentum esse; torni usum esse in ferro et ceteris metallis; et ferramenta quae sub torno male processerunt, ad incudem denuo revocari solere. Sane in hoc et alios se multo sagaciores secum habet sentientes. Dacierius quidem hoc evicisse sibi visus est ex Strabonis loco sub finem lib. XIII: *"Ἴδιον δ' ἐστὶ Κιβύρᾳ, τὸ τὸν σίδηρον ΤΟΡΕΤΕΣΘΑΙ ῥαδίως: Id Cibyra habet peculiare, quod ferrum facile apud eos* tornatur. Ita versio Latina, quae vulgo circumfertur, Strabonis. Nimirum evellendus est ex animis hominum communis ille error, qui Lexica omnia tam vetera quam recentia occupavit, quique et mihi ipsi dum scribo et mentem forte aliis intentam habeo, cum res ista non agatur, semel iterumve subrepsit. Omnes enim a prima adolescentia falso docemur, *ΤΟΡΕΥΕΙΝ* Latine esse *tornare*, atque idem esse quod *ΤΟΡΝΕΥΕΙΝ:* cum tamen certissimum sit, τορεύειν apud Graecos nusquam aliud significare, quam *caelare, sculpere:* inde *Toreutae*, et *Toreutice* Plinio: *Toreumata* Ciceroni et Martiali: Clemens Strom. I. ὁ *τῶν ἐν ταῖς σφραγῖσιν ἐντυπωμάτων τορευτικός: Τορνεύειν* contra, nihil aliud esse, quam *tornare, rotundare.* Quod ita fuse eruditeque ostendit Salmasius in Plinianis, ut vix quidquam addi possit, atque eo lectorem remittimus. Ergo locus ille Strabonis sic erat vertendus; *Quod ferrum facile apud eos* caelatur Neque vero vel unus apud veteres Scriptores locus extat, quo *Τόρνος* vel *Tornus* metallis elaborandis adhibetur: sed lignis tantum, et lapidibus, ebori, vitro *etc.* idque sola *rotundatione* vel circulari sculptura. Ety-

mologicon Magnum: *Δινωτοῖσι λέχεσσι, τετορνευμένοις, τορνευτοῖς ἢ στρογγύλοις· δῖνος γὰρ ὁ τόρνος.* Appuleius De Mundo: *Ut in* tornando *artifex solet forcipe materiam comprehensam* reciproco volumine rotundare. Plinius Hist. XVI, 40. *Thericles calices ex* Therebintho *solitus facere* torno. XIII, 9. Lignum (Cuci) *firmae duritiae, ex quo velares* detornant *anulos.* XI, 39. *Hippopotami* corii *crassitudo talis, ut inde* tornentur *hastae.* XXXVI, 13. *Turbines ita librati pependerunt, ut* puero circumagente tornarentur *columnae.* Ibidem 18. *Albos* lapides torno *duriores, quam Parios.* Et 22. *In Siphno* lapis *est, qui cavatur* tornaturque *in vasa coquendis cibis utilia.* Et 26 *Vitrum aliud flatu figuratur, aliud* torno teritur, *aliud argenti modo caelatur.* Virgilius Georg. II.

Nec tiliae leves et torno rasile buxum.

Idem Eclog. III. de poculis faginis:

Lenta quibus torno facili *superaddita vitis:*
Diffusos edera vestit pallente corymbos.

Quem locum egregie explicabat idem Salmasius: *Superaddita facili torno*, casu dativo: hoc est, ligno prius torni ope excavato, vitis et edera caeli arte superaddebantur. Frustra sunt, qui aliam interpretationem hic quaerunt. Quid ergo? Num aut lignea vitreave pocula, aut columnae lapideae, aut hastae coriaceae incudibus parabantur? An iam tandem sentire incipis, *diversas plane esse res* Tornum et incudem? Nam suavis sane est Dacierius; qui ideo Tornum ad incudem et folles pertinere contendit, quod Propertius loco dicto *Tornum* et *Ignes* coniungit,

Desine Achilleo componere verba cothurno,
Desine, et ad molles membra resolve choros.
Incipe iam angusto versus includere torno:
Inque tuos ignes, *dure poëta, veni.*

Ubi *In tuos ignes veni* interpretatur, *Remitte tuos versus in fornacem, ut molliores inde exeant.* Obstupebam equidem, cum haec primum legerem. Quis enim nescit *ignes* perinde esse ac *Amores*, notissima Poëtis figura, ut *Meus ignis Amyntas?* Praecipit igitur Lynceo, poëtae Epico qui in amorem nuper inciderat, ut relicto Heroico et grandi carmine, *choros* et *amores* angustis Elegis scribat. Quid hoc facit ad *fornacem?* Immo vero, ut concedamus illis, et Tornum fabricando ferro olim inserviisse, et *τορνεύειν tornare* idem esse nonnumquam ac *τορεύειν caelare, sculpere;* quorum illud inauditum est, hoc falsum: numquam tamen efficient, rectum probumque esse quod in Flacco nunc habemus, *Male tornatos versus incudi reddendos esse.* Nam si id accipiunt, *Ferrum tornari solitum:* at numquam usu venire potest, ut ferrum tornatum ad incudem revocandum sit. Quippe tornus *facilis* est, ut iam apud Virgilium habuimus, instrumentum omnium certissimum,

quod ipsius turbinis ratione semper paret artifici, nulli errori obnoxium. Numquam igitur a torno et turbinibus ad incudem reverti opus erat; ut vel Fabrorum pueris risum deberet Noster, si ex eorum officina tam prave et imperite similitudinem traheret. Quod si alterum iam malunt, ut *Tornatus* idem fuerit ac *sculptus, caelatus* · pari vel maiore potius incommodo mactabuntur. Ain' tu? tune praeceperis Polycleto aut Pyrgoteli vel Myroni aut Mentori, ut siquid iis sua manu non ad votum successerit, incudi redderetur? Quid, malum, sculptoribus cum incude? quorum opus materiam licet carissimam longo intervallo superabat. At si opus, inquis, male cesserit, quidni incudi materia reddatur? Gemmamne reddes aut argentum incudi? immo ferrum vel aes. Quantum vero lucellum in tantula aeris materia? Quae tam inepta parsimonia, quae exiguum sigillum vel annulum denuo conflaverit? In tenui illis labor erat: et infelicissimus omnium artifex fuerit, cui vel aberrantis manus tam incassum ceciderit opus, ut nihil prorsus nudae materiae pretii accederet. Stultus itaque sit, qui sculptorem sibi parum satisfacientem ad folles et incudem ire iubeat; praesertim cum ea domi instrumenta non habeat, utpote alterius artis et officinae. Ergo, ut omnia illis dederimus, nihil tamen rei erit seu torno sive caelo et γλυφάνῳ cum incude. Satis, opinor, liberales fuimus; ut tamen plus eis largiamur, esto ut opus aliquod tornatum revocari queat ad incudem: multum tamen aberit, ut defendi queat totum illud,

Et male *tornatos incudi reddere versus.*

Illud enim a me accipe, et in imum pectus demitte; Quamquam in ipsis operibus fabrilibus et *infabre sculptum* et *durius fusum*, et *neglegentius limatum*, et contra ἐΰξεστον, et ἐΰσμίλωτον saepe memorantur; fore tamen omnium absurdissimum, ἀσύστατον plane et secum pugnans, si quis in metaphoris a Fabrili arte petitis *male tornatos* sive *male limatos* versus appellet, quos incultos et male factos significare velit. Quippe omnia illa per eandem similitudinem huc tracta, *Tornatus, Limatus, Politus, Expolitus, Rasus*, habent in se notionem Perfecti absoluti, suis partibus ac numeris expleti: adeo et *male tornatus* dicere, perinde fuerit, ac *male bonus, mutile perfectus.* Atque inde est, quod non modo non *male tornatus, male limatus* (πολλοῦ γε καὶ δεῖ) sed ne *bene* quidem *tornatus, bene limatus* μεταφορικῶς dictum apud quemquam scriptorem invenias, quippe et hoc aeque putidum et otiosum foret, ac *bene absolutus.* Et idcirco in locis superius citatis, τὸ τορευτὸν ἔπος, γλυπτοῖς καὶ τορευτοῖς λόγοις, etc. ipsum illud per se τορευτὸν virtutem operis satis designabat, absque τῷ Εὖ vel τῷ Καλῶς, vel ullo alio adverbio.

Sic et ubi *Lima* vel *Limatus* in hac translatione occurrit; nudum id et solum sine ope adverbii perfectionem indicat. Noster supra v. 291.

si non offenderet unum-
Quemque poëtarum limae *labor et mora.*

Et Serm. I, 10. v. 65. de Lucilio:

fuerit limatior *idem,*
Quam rudis et Graecis intacti carminis auctor.

Ovid. Pont. I, 5.

Scilicet incipiam lima *mordacius uti;*
Et sub iudicium singula verba vocem.

II, 4.

Utque meus lima *rasus liber esset amici.*

IV, 6.

Quae tibi tam tenui cura limantur.

I, 5.

Cur ego sollicita poliam *mea carmina cura?*

Martial. V, 82.

Quem censoria cum meo Severo
Docti lima *momorderit Secundi.*

X, 2.

Nota leges quaedam, sed lima *rasa recenti.*

VI, 64.

Sed tibi plus mentis, tibi cor limante *Minerva*
Acrius, et tenues finxerunt pectus Athenae.

Persius Sat. I, 85.

Fur es, ait Pedio. Pedius quid? crimina rasis
Librat in antithetis.

Gellius XIX, 9. *Versus, quibus mundius, venustius,* limatius, *tersius, Graecum Latinumve nihil quicquam reperiri puto.* Verum omnium maxime metaphoris hisce delectatus est Cicero; apud quem passim habes, *Limatus oratione, Limatulum iudicium, Limatum dicendi genus, Perpolita, polita, expolita oratio;* et alia id genus ὅση κόνις. Sic et Graecis in hac translatione, κατεῤῥινημένα, ἀπεξεσμένα, ἀπεσμιλευμένα, ipsa per se excellentiam significant. Aristoph. Ranis de Euripide v. 930. Τὸν μὲν ἀστεῖόν τι λέξειν καὶ κατεῤῥινημένον, *Festivum quid et limatum.* Synesius in Dione: Καὶ τὸ λέξιν καθῆραί τε καὶ ἀποσμιλεῦσαι, *Dictionem purgare et scalpro polire.* Dioscorides Epigram. in Aeschylum:

Αἰσχύλος ἐξύψωσε, νεοσμίλευτα χαράξας
Γράμματα.

Sic olim recte emendavimus νεοσμίλευτα, *nove sculpta verba.* Quin et similiter a fabris Lignariis accepta, sed traducta alio verba, *Edolatus, Exasciatus,* nativam potestatem ubique servant, neque usquam τὸ *Bene* aut *Male* sibi assumunt. Plautus Asin. II, 2. *Iam hoc opus est* exasciatum. Cicero ad Attic. XIII, 47. *Ea quae in mani-*

bus habebam, abieci: quod iusseras, edolavi. Varro Bimargo, apud Nonium. *Quum Quintipor Clodianus tot comoedias sine ulla fecerit Musa; ego unam libellum non* edolem, *ut ait Ennius?* Denique in eiusmodi Metaphoris a quavis re sumtis et translatis, *Enucleatus*, *Defaecatus*, etc. ut Cicero saepe, *Acre, acutum*, enucleatum; Enucleate *et polite; Eleganter* enucleateque; *Subtiliter, presse*, enucleate; Plautus quoque, ut Aulul. I, 2.

Nunc defaecato *demum animo egredior domo:*

in his, inquam, omnibus *τὸ Bene* per se inest, ut vides; neque opus est adverbiis, quibus *εὖ* illud indicetur: nedum ut usquam gentium fuerit quis, qui *male enucleatus*, *male defaecatus*, *male edolatus* dixerit. Usus enim sensusque repugnant, neque talem loquendi sartaginem verborumque chaos patiuntur, ut contraria prorsus inter se,

Frigida iungantur calidis, humentia siccis.

Sentis itaque iam tandem, aut nihil sentis, huiusmodi verba non esse *τῶν μέσων*, ut Grammatici vocant, quae in utramvis partem seu bonam sive malam flecti possint: et ut nimius, putidusque fuerit, qui *Bene tornatum* versum diceret, ita stultum plane ac dementem fore, qui *Male tornatum*. Facessat igitur hoc, unde malum pedem promoverat; et revocemus tandem lectionem, solam utique Horatio dignam,

Et male ter natos *incudi reddere versus.*

Contenti enim erimus *incude* ex officina fabrili petita, sine bello illo emblemate *Tornatos*. Sic et Ovidius Trist. I, 7.

Ablatum mediis opus est incudibus *illud:*
Defuit et scriptis ultima lima *meis.*

Sidonius Apoll. IX, 13. *Praeter hoc poscis, ut* Horatiana incude *formatos Asclepiadeos tibi quospiam, quibus inter bibendum pronunciandis exerceare, transmittam.* Et IV, 1. *Cuius* Philosophica incude *formatus, nunc varias nobis rerum sermonumque rationes, ipso etiam qui docuerat probante, pandebas.* Ubi nota sodes illud *Formatos* et *Formatus*. Idem verbum habet Acron ad locum: *Ferramentum male ductum redditur incudi, et bene ibi* formatur. Et Porphyrion: *Incudi reddere; hoc est, Denuo versus scribere, quomodo ferramentum* male formatum *incudi redditur, ut ibi reformetur.* Et vetus Annotator in Graevii codice: *Tractum est a fabris, qui ferramentum* non bene formatum *iterum incudi committunt.* Hinc iam tibi facillimam correctionem promam: quam mirabor equidem, si Gronovius et Gronoviani nostrae illi non anteferant,

Et male Formatos *incudi reddere versus.*

Auscultabimus quid sentiant mussitentque, pone tabulam latentes; et si similes ament labra lactucas, non invidebimus. Interea delectat nos homo comis et facetus; qui, quod ipse in prosa explicatione, non *male ter natos*, sed

er *male natos* usurpaveram, a me petitum telum in me orquet; negatque secundum Latinorum et Flacci ipsius norem τὸ *Male* a Participio, Verbo, Adiectivo suo vel in ersu posse seiungi; et idcirco inter *male* et *natos* male nterponi *ter:* cum Flaccus alibi *male dispari*, *male ominais*, *male pertinaci*, *male feriatos* et alia, iunctim ubique roferat. Numquam profecto, nisi hoc monitore, tam riliculo argumento sponte occurreram: itaque eo nomine ne demeretur, quia nescio an alios lectores habeam nihilo asutiores. Ain' igitur, τὸ *male* non posse a verbo, cui ensu cohaeret, versu separari? Quid ergo illud Serm. I, 3 *Nam* male *re* gesta *cum vellem mittere?* et II, 1. *Cui* male *si* palpere, *recalcitret?* Quid et illud Carm. III, 7, *Pendulum zona* bene *te* secuta *elidere collum?* et IV, 2. *Quod* male *barbaras Regum est* ulta *libidines?* Et ne oc ultimum tu *male barbarus* cavilleris, quid illud Nasois Amor. II, 1.

Cum male *se tellus* ulta *est, ingestaque Olympo?*

t iterum Arte II.

Et male *peccantem Tyndaris* ulto *virum?*

Sic hi scriptores aliique, singulis fere paginis. Pudet quilem talibus immorari: sed quid facias? Ut adversarii unt; ita morem geras, et infra te nonnumquam descenlas, necesse est. Idem iterum, in suo Gellio IV, 11. sugillare me voluit, quod in Callimachi versu,

Καὶ κυάμων ἀπὸ χεῖρας ἔχειν ἀνίωντον ἔδεσθαι.

reposui *ἀβίωτά τ' ἔδεσθαι.* *Quae*, inquit, *vel exigua propinquitas est inter ἀβίωτά τ' et ἀνίωντον? Si scribas ἄπνευστον, videre potes viciniam literarum.* Ita semper literas apicesque crepat: has pensando et comparando correctiones venatur, sententiae interim securus ignarusque: velut hic, cum ἄπνευστον substituit, et eo pacto *pisces*, qui ἄπνευστοι sunt, Pythagoreis comedendos stolide apponit. Sed ain' vero serio, ἄπνευστον tuum receptae lectioni vicinius esse, quam illud nostrum? *ΠΝΕΥΣ* prope accelere ad *ΝΙΩΝ?* Os durum. Sed mitto hoc; et ad illud potius, quod in proximo est, IX, 5. oculos converto; ubi n caelum laudibus effert *viri maximi Pearsoni* coniecturam; (ipsum quidem iure merito, coniecturam vero *renuit negitatque Sabellus*) quod Hieroclis Stoici rotundum et tornatum in Epicureos dictum sic refinxerit, *Ἡδονὴ τέλος, πόρνης δόγμα· οὐκ ἔστι πρόνοια οὐδέν, πόρνης δόγμα*, (*Voluptas summum bonum, meretricis dogma: non est providentia nihil, meretricis dogma*) cum antea pro πρόνοια inepte haberetur πορνεία. Atqui scias, o Zenodote, iam ab annis tredecim in scripto Anglico verius hoc concinniusque a me emendatum esse. Nam ut scabiem dictionis condonem, οὐκ ἔστι πρόνοια οὐδέν; cum passim οὐκ εἶναι πρόνοιαν Epicureorum dogma veniat, neque caudam trahat οὐδέν:

falsum omnino est Meretrices providentiam tollere: cum in omnibus Comoediis Veneri ceterisque Diis, pariter ut Matronae solent, vota et rem divinam faciant. Quid quod in tota hac, vel ut nunc corrigitur, sententia nihil argutum, nihil acre sit; ut *in ore eum atque lingua* semper haberet philosophus Taurus. Quid multis opus? tu, si capis, mecum corrige; et, ut soles, *literarum viciniam* contemplare; *Ἡδονὴ τέλος, πόρνης δόγμα· οὐκ ἐστὶ πρόνοια, οὐδὲ πόρνης δόγμα: Voluptas summum bonum, meretricis dogma: Non est providentia, ne meretricis quidem dogma.* Nimirum bina simul Epicureorum decreta bellissime confodit; illud meretrice dignum esse, hoc vel infra meretricem esse. Sentis iam aculeum? confiteberis hoc rite excogitatum? an perges, uti coepisti, quaecumque mea sunt rodere; limamqua miser, ut in tabula est, sibilante quidem lingua, sed et dolente lambere? Pergat vero, si volet, et quod ultimum invidiae et telum et perfugium est, plagiarium me insimulet, ut et Heroa *τὸν μακαρίτην Ezechielem Spanhemium.* Et fas quidem hic esset indignari; nisi iam utrique nostrum satis supplicii dedisset. Nam quod rursus nupero libello me oblique impetivit, ut et alter nescio quis; uterque sane operam et oleum perdiderunt: nondum enim eorum ictus tanti facio, ut iterum a me vapulent:

Multi maioris colaphi mecum veneunt.

Praesertim cum eos corio esse videam supra omnes Comicos servos crasso et ad plagas exercitato; sic ut ab iis flagris animos ducere videantur, et ferociores mox prodeant. Adeo aut nihil sentiunt, aut, quod haud minor est virtus, nihil sentire prae se ferunt. Hos igitur mittam, et terminum hic statuam. Fusius quidem prolixiusque hanc annotationem deduximus: cum quia primum hoc specimen et quasi pignus nostrarum in Flaccum emendationum accuratius mihi tuendum erat: tum ut vel hinc sciant, siqui in his nostris examinandis ingenii aleam subibunt, adhuc plures nobis sagittas, *κατὰ τὸν Πίνδαρον,* in pharetra superesse, quibus recte dicta, si usus ferat, defendere valeamus: quae enim prava invenientur, ut peccare sane et hominis est et praesertim aliud saepe agentis, ea primus ipse proiicio, cuilibetque impune redarguenda vel rodenda destituo.

450. *Nec dicet, cur ego amicum Offendam in nugis*] *Nec dicet* propagatum est huc usque ex editionibus priscis. At codices scripti, ut apud Pulmannum Bersmannumque videre est, ex nostris certe decem, ut in his omnes vetustiores:

Fiet Aristarchus: non *dicet, cur ego amicum*
Offendam in nugis.

Quod, si aures consulis, plenius fortiusque exit; quin et sententiae quoque ponderis nonnihil gravitatisque addit.

461. *Si quis curet opem ferre*] Nescio quis fuerit, qui primus contra veterum editionum omniumque codicum fidem lectionem hanc induxit. Lege ut illi iubent, nostri certe omnes, et Bersmanni Pulmannique, ut de reliquis coniectare possis,

non sit, qui tollere curet.
Si curet quis *opem ferre et demittere funem.*

Eandem tmesin alibi habet Noster: Serm. I, 4. v. 110.

magnum documentum, ne *patriam rem*
Perdere quis *velit.*

et I, 6. v. 85.

Nec timuit sibi ne *vitio* quis *verteret.*

II, 8. v. 90.

Quam si *cum lumbis* quis *edit.*

Ceterum, cum ad scansionem hic nihil intersit, ad suavitatem tamen et varietatem non nihil refert. Siquidem hac lectione prius *cúret* accentum in prima habet, posterius *curét* in secunda. Sed in vulgata, priorem utrobique syllabam occupat accentus; quod evitare voluit Noster

462. *Qui scis, an prudens huc se deiecerit*] Sic editiones principes Loscheri et Venetae; unde omnes posteriores haec lectio perambulavit. Atqui et multo plures codices, et omnes paullo vetustiores habent:

Si curet quis opem ferre et demittere funem:
Qui scis an prudens huc se proiecerit, *atque*
Servari nolit, dicam.

Deiecerit hic interpolarunt, quia de *puteo faveave* agitur. Atqui et *proiicere* illic usurpatur, ubi per pronum vel in praeceps quis decidit. Ita Virgil. V, 859. Somnus Palinurum,

cum puppis parte revulsa,
Cumque gubernaclo liquidas proiecit *in undas*
Praecipitem, *ac socios nequicquam saepe vocantem.*

Noster Epist. I, 20. v. 15.

Qui male parentem in rupes protrusit *asellum.*

Ubi eodem errore irretiti primi editores Veneti et Loscherus *Detrusit* supposuerunt. Iam autem, ideo hic praeferendum erat *Proiecerit;* quia *proiicere animam*, *proiicere se*, quae in bonis Scriptoribus crebro occurrunt, ubique habent significationem *voluntarii discriminis*, deque eo dicuntur, qui *servari* aut *nolit* aut desperet. Loco itaque et sententiae hoc aptius est, quam *Deiecerit.* Quin et illud in tam culto poëmate non est nihili faciendum; quod in recepta lectione *Démittere funem*, *Déiecerit atque*, duobus versibus continuis eadem syllaba *De* eandem metri sedem et stationem occupat. Qui naevus hic, ubi omnia nitent, curiosis oculis deprehenditur, quamvis alibi fortassis inter plures eiusmodi maculas facile latere possit.

F i n i s.

INDEX SCRIPTORUM

qui in his Notis obiter emendantur.

INDEX VERBORUM

quae in his Notis explicantur.

Corrigenda.

Pag 3. lin. 47 pro *ὑφ' ἕν* lege *ὑφ' ἕν.*
P. 7. l. 21. pro *ἀθανάτων* lege *ἀθανάτων.*
P. 52 l. 21. pro pote-statem lege potes-tatem.
P. 153. l. 8 pro innixta lege innixa.
P. 263. l. 47. pro *ἤ πι* lege *ἤ 'πι.*
P. 459 l. 28 pro Rubirii lege Rabirii.
pro Pag. 539 lege 639.
Pag. 789. lin. 10. pro confingendos lege configendo

Bentley, Richard
Notae atque emendat
Flaccum...ed. Sachse.

DATE	NAME OF